ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א״ב וכל אות ח׳ פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר״ץ ב״ן דמ״ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי״ו חולם):

א א אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ:
ג אַף לֹא־פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ: ד אַתָּה
צִוִּיתָה פִּקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר מְאֹד: ה אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי
לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ: ו אָז לֹא־אֵבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ: ח אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד:

ב ט בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׂפָתַי
סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שָׂשְׂתִּי
כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אָשִׂיחָה וְאַבִּיטָה
אָרְחֹתֶיךָ: טו בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח

המשך תהלים בעמוד פז

אגרות קודש

ב״ה, כ״א שבט, תשכ״ד
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח והרה״צ רב פעלים וכו׳ וכו׳

הרנ״מ שליט״א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ״ה טבת - שהגיעני ז״ע - בו כותב אודות אמוץ ילד ע״י...

בהוקרה ובכבוד ובברכה.

בכללות הענין דאימוץ ילדים, פלא שלא מצאתי עד עתה מי שישים לב להבא להלן. ואף שכבר נדפסו כמה שו״ת ומפורטות בכמה דינים המשתלשלים מענין האמוץ, אין מעורר על עצם הענין וכו׳.

והחששות שנתעוררו אצלי, שהרי האמוץ בימינו אלה הוא לא כבדורות שלפנינו, בקיום המצוה דלגדל יתום בתוך ביתו וכו׳, אשר כל הסביבה כולל גם המגודל ידעו שאין זה ההורים שלו. ועתה הוא **להיפך** - עושים ככל האפשרי להעלים פרט זה, ולא עוד אלא שע״פ לחץ רופאים, האומרים שהם מומחים לעניני נפש, מחליטים שאסור לגלות זה להילד (כי עלול לפגוע במנוחת נפשו וכו׳), - שמזה תוצאה, שתהי׳ הנהגתם עם המאומץ כאילו הי׳ זה ילידם ממש, שבמילא ישנם כל הענינים דיחוד, חבוק ונישוק וכו׳ וכו׳ בכל יום. ובודאי אי אפשר להזהר מזה באם אפילו המאמצים יראי שמים באמת.

ואפילו באם מגלים להמאומץ כשיגדל שאין זה הוריו, צע״ג האפשר לשנות אז הנהגה שהיתה מכמה שנים מקודם. והרי בהאמור - איסור דרבנן ודאי ישנו, ולדעת הרמב״ם גם איסור דאורייתא. והרי גם בנוגע לאיסור דרבנן - שאני כשהוא דבר ההולך ונשנה ונשלש וכו׳. (נוסף על המובא ומבואר בספרי נגלה בזה - יעוין ג״כ אגרת התשובה לרבנו הזקן פרק ז׳). ולכאורה ע״פ האמור צע״ג בכל ענין האמוץ, וטעם דהיתירא בכגון זה דמוטב שיהיו שוגגין וכו׳ - לכאורה ברור, אשר כו״כ ימנעו מאמוץ באם ידעו את הנ״ל. ועיין ג״כ שו״ע או״ח סי׳ תר״ח ובשו״ע רבנו הזקן שם כמה גדרים במוטב שיהיו וכו׳ - שע״פ זה אין ההיתר דמוטב וכו׳ ברור בנדון דידן. ובודאי לדכוותי׳ דכת״ר - האריכות אך למותר.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיט, קכ ..... ג

ג) מאמר ד״ה וידבר אלקים
יום ג׳ כ״ף שבט, אחר תפלת מנחה ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת יום ג׳ פ׳ יתרו, כ״ף שבט, ה׳תש״ל ..... יט

ה) שיחת ש״פ יתרו, כ״ד שבט,
מבה״ח אדר-ראשון, ה׳תש״ל ..... כח

ו) לקוטי-שיחות פרשת יתרו כרך טז .....לו

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....מג

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו ..... מה

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת יתרו ..... מו

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו .....צ

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת יתרו ..... צא

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת יתרו .....קא

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... קד

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת יתרו.....קז

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת יתרו .....קנג

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת יתרו ..... קעח

יז) נביאים וכתובים
ירמיה פרק נא, דניאל פרק יב.....קפא

יח) משניות – מסכת אהלות
ביאור קהתי.....קפד

יט) עין יעקב מסכת מועד קטן .....קצא

כ) מסכת פסחים עם ביאורים
מדף עא עד דף עז .....קצב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רכא

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רכא

כג) תורה אור בחודש השלישי
אדמו״ר הזקן ..... רכד

כד) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלג

כה) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רלד

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלו

כז) קונטרס התפילה
אדמו״ר מוהרש״ב.....רלז

כח) ספר המאמרים – תש״י
אדמו״ר מוהריי״צ..... רלח

כט) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמ

ל) ספר הזכרונות פרק מח .....רמא

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמה

לב) חומש לקריאה בציבור .....רמו

לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רנב

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו ..... רנד

לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. יום ג', כ"ף שבט, אחר תפלת מנחה, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְדַבֵּר**[1] אֶלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר[2].
2 וְיָדוּעַ דִּיּוּק אַדְמו"ר הַזָּקֵן[3], דִּלְכְאוֹרָה,
3 מִלַּת לֵאמֹר אֵין לָהּ הֲבָנָה, וְאֵינָהּ כְּמוֹ כָּל לֵאמֹר
4 שֶׁבַּמִּקְרָא (כְּמוֹ וַיְדַבֵּר הָוָי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר),
5 שֶׁפֵּירוּשׁוֹ לֵאמֹר לְזוּלָתוֹ [כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ רַשִׁ"י
6 בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה פֶּרֶק ה'[4], שֶׁהַשְּׁכִינָה מְדַבֶּרֶת
7 הַדִּיבּוּר לְמֹשֶׁה לַחֲזוֹר הוּא וּלְאָמְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל],
8 מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ
9 כָּךְ, שֶׁהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ כוּ', אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ
10 פֹּה וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה כוּ' [כִּדְאִיתָא בְּפִרְקֵי
11 דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר[5] שֶׁכָּל נִשְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד סוֹף
12 כָּל הַדּוֹרוֹת הָיוּ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, כָּרְתוּ בְּרִית עִם
13 הַקָּבָּ"ה וְקִבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה]. וּמְבָאֵר, שֶׁפֵּירוּשׁ
14 לֵאמֹר הוּא, לֵאמֹר וּלְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
15 מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי כוּ', וְכֹחַ זֶה נִיתַּן
16 לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת הֲלָכָה הַיּוֹצֵאת מִפִּיהֶם דְּבַר ה'
17 מַמָּשׁ שֶׁנֶּאֱמְרָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי כוּ'. וְהַיְינוּ,
18 שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁאַחַר
19 כָּךְ יִהְיֶה "לֵאמֹר", שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד
20 מִיִּשְׂרָאֵל לוֹמֵד תּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, הֲרֵי
21 הוּא פּוֹעֵל שֶׁהַקָּבָּ"ה חוֹזֵר וְאוֹמֵר תּוֹרָה כְּנִתִּינָתָהּ
22 בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, וּבִלְשׁוֹן חֲז"ל[6] כָּל הַקּוֹרֵא
23 וְשׁוֹנֶה הַקָּבָּ"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ.
24 **וּמַמְשִׁיךְ** בַּכָּתוּב[7], אָנֹכִי הָוָי' אֱלֹקֶיךָ וְגוֹ'.
25 וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה[8], דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ
26 מוּבָן, אֵיךְ שַׁיָּיךְ עָלָיו יִתְבָּרֵךְ לוֹמַר שֶׁבָּא לְהַגִּיד שֶׁאָנֹכִי הוּא הָוָי' אֱלֹקֶיךָ, דְּזֶה
27 לֹא שַׁיָּיךְ כִּי אִם בְּאָדָם שֶׁהוּא בַּעַל גּוּף וְצִיּוּר וּתְמוּנָה יָדוּעַ כוּ'. דְּהִנֵּה,

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפרשת השבוע, בפסוק המקדים לעשרת הדברות:
2 **וַיְדַבֵּר**[1] **אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** האמורים להלן, עשרת
3 הדברות **לֵאמֹר**[2]. **וְיָדוּעַ דִּיּוּק** שאלה הנובעת מדיוק בלשון הכתוב
4 שמדייק **אַדְמו"ר הַזָּקֵן**[3], **דִּלְכְאוֹרָה, מִלַּת לֵאמֹר** בהקשר זה **אֵין**
5 **לָהּ הֲבָנָה, וְאֵינָהּ כְּמוֹ כָּל**
6 **לֵאמֹר שֶׁבַּמִּקְרָא** (**כְּמוֹ** בפסוק
7 האמור פעמים רבות בתורה **וַיְדַבֵּר**
8 **הָוָי' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר**),
9 **שֶׁפֵּירוּשׁוֹ לֵאמֹר לְזוּלָתוֹ** (כמו
10 בפסוק הנזכר, פירושו שה' אומר את
11 הדברים למשה על מנת למסור אותם
12 לבני ישראל) **[כְּפִי שֶׁמְּפָרֵשׁ**
13 **רַשִׁ"י בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה פֶּרֶק**
14 **ה'**[4], **שֶׁהַשְּׁכִינָה מְדַבֶּרֶת**
15 **הַדִּיבּוּר לְמֹשֶׁה לַחֲזוֹר הוּא** כדי
16 שמשה יחזור על הדיבור ששמע
17 מהשכינה **וּלְאָמְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל],**
18 **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת**
19 **אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כָּךְ** 'לאמר'
20 שהכוונה היא למסור לזולת, **שֶׁהֲרֵי**
21 **כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ כוּ'** את דבר
22 ה' במעמד הר סיני, כלשון הכתוב
23 שהברית שכרת הקדוש־ברוך־הוא עם
24 בני ישראל במעמד הר סיני הייתה **אֶת**
25 **אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה וְאֵת אֲשֶׁר**
26 **אֵינֶנּוּ פֹּה כוּ'** בין לאלה שנכחו
27 במעמד הר סיני בגופם ובין לאלה
28 מהדורות הבאים שנכחו שם בנשמתם
29 **[כִּדְאִיתָא** כמובא **בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי**
30 **אֱלִיעֶזֶר**[5] **שֶׁכָּל נִשְׁמוֹת בְּנֵי**
31 **יִשְׂרָאֵל עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת**
32 **הָיוּ בְּמַעֲמַד הַר סִינַי, כָּרְתוּ**
33 **בְּרִית עִם הַקָּבָּ"ה וְקִבְּלוּ אֶת**
34 **הַתּוֹרָה]** ואם־כן מה משמעות
35 המילה 'לאמר' בפסוק זה?
36 **וּמְבָאֵר, שֶׁפֵּירוּשׁ לֵאמֹר הוּא**
37 אכן לא במובן הפשוט, למסור את
38 הדברים לאחרים, אלא **לֵאמֹר**
39 **וּלְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה**
40 **מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה**
41 **מִסִּינַי כוּ'**, כלומר, דברי ה'
42 האמורים בתורה ניתנו לבני ישראל

ביאור בדרך אפשר

43 לאומרם ולדבר אותם במובן זה שכאשר כל אחד מבני ישראל אומר ומדבר
44 דברי תורה, הוא אומר את דבר ה', כפי שממשיך ומבאר, **וְכֹחַ זֶה** לומר
45 ולדבר דברי תורה **נִיתַּן לְיִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת הֲלָכָה הַיּוֹצֵאת מִפִּיהֶם**
46 הלכה שפוסקים בני ישראל בלימוד התורה למטה בעולם הזה נחשבת **דְּבַר**
47 **ה' מַמָּשׁ שֶׁנֶּאֱמְרָה לְמֹשֶׁה**
48 **מִסִּינַי כוּ'. וְהַיְינוּ, שֶׁהַקָּבָּ"ה**
49 **נָתַן אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל**
50 **בְּאוֹפֶן שֶׁאַחַר כָּךְ** לאחר שהתורה
51 ניתנה לבני ישראל **יִהְיֶה "לֵאמֹר",**
52 **שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד**
53 **מִיִּשְׂרָאֵל לוֹמֵד תּוֹרָה בְּכָל**
54 **מָקוֹם וּבְכָל זְמַן,** בכל מקום
55 בעולם וגם שנים רבות אחרי מעמד הר
56 סיני **הֲרֵי הוּא** היהודי הלומד תורה
57 **פּוֹעֵל** וגורם באמצעות לימוד התורה
58 שלו **שֶׁהַקָּבָּ"ה חוֹזֵר וְאוֹמֵר**
59 **תּוֹרָה** מחדש **כְּנִתִּינָתָהּ בְּמַעֲמַד**
60 **הַר סִינַי, וּבִלְשׁוֹן חֲז"ל**[6]
61 במדרש **כָּל** יהודי, בכל מקום ובכל
62 זמן, **הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה** דברי תורה
63 **הַקָּבָּ"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ**
64 הקדוש־ברוך־הוא חוזר אחריו וכביכול
65 אומר שוב את דברי התורה שהיהודי
66 קורא ושונה.
67 **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב**[7], אחרי ההקדמה
68 של 'ודבר... לאמר' **אָנֹכִי הָוָי'**
69 **אֱלֹקֶיךָ וְגוֹ'. וְיָדוּעַ** בתורת
70 החסידות **הַדִּיּוּק** השאלה **בָּזֶה**[8],
71 **דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ**
72 **שַׁיָּיךְ עָלָיו יִתְבָּרֵךְ לוֹמַר שֶׁבָּא**
73 **לְהַגִּיד שֶׁאָנֹכִי הוּא הָוָי'**
74 **אֱלֹקֶיךָ,** כלומר, משמעות הכתוב
75 היא שהקדוש־ברוך־הוא אומר לבני
76 ישראל, 'אנכי' הוא ה' אלוקיך' וכאילו
77 נאמר 'אנכי' הידוע ומוכר לכם הוא ה'
78 אלוקיך. ונשאלת השאלה, **דְּזֶה לֹא**
79 **שַׁיָּיךְ כִּי אִם בְּאָדָם שֶׁהוּא**
80 **בַּעַל גּוּף וְצִיּוּר וּתְמוּנָה יָדוּעַ**
81 **כוּ'** רק לגבי אדם גשמי שיש לו גוף

---

1) מאמר זה הוא המשך למאמר ד"ה להבין ענין כתיבת ספר תורה דעש"ק יו"ד שבט (ספר המאמרים תש"ל ע' קכג ואילך).
2) פרשתנו (יתרו) כ, א. 3) תו"א פרשתנו סז, ב. אוה"ת שם ע' תתסו. 4) משנה ד (כז, ב) - ד"ה שאין ת"ל לאמר. 5) פרק מא. 6) תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. 7) פרשתנו שם, ב. 8) לקו"ת נצבים מה, סע"ב. וראה גם ד"ה כי המצוה

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר

ביאור בדרך אפשר

בדמות ותבנית ידועה ומוכרת אפשר לומר שאדם זה המוכר וידוע בדמות זו הוא כך וכך, אבל לא ייתכן לומר כך לגבי ׳אנכי׳ וה׳ אלוקיך, כפי שממשיך ומבאר את השאלה. **דְּהִנֵּה, מַשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ הוּא, שֶׁ״אָנֹכִי״ הוּא סִימָן** היכר **עַל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, וְכֵינָן שֶׁיּוֹדְעִים** ומכירים **מִי הוּא אָנֹכִי, אֲזַי יוֹדְעִים** גם **מִי הוּא הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי אַדְרַבָּה,** לכאורה ההיפך הוא הנכון שדווקא לגבי ה׳ ואלוקיך אפשר להתייחס כדבר מוכר וידוע ולא לגבי ׳אנכי׳ **דְּבִשְׁלָמָא,** הדבר היה מובן ומתקבל **בְּנוֹגֵעַ לַשֵּׁם הֲוָיָ׳,** שהוא **מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּוה**[9], היינו מהווה ומקיים את הבריאה **יְכוֹלִים לְיַדֵּעַ** ולהכיר **אוֹתוֹ מִצַּד הַבְּרִיאָה שֶׁלּוֹ** ומתוך התבוננות בבריאה אפשר לקבל מושג וידיעה בבורא, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה**[10] (ב׳ספר המדע׳, הראשון מארבע עשרה ספרי משנה תורה, היד החזקה), לגבי מצוות אהבת ה׳ ויראת ה׳ **הֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו כּוֹ׳** שהקדוש־ברוך־הוא עשה וברא **[כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר** בתהלים **מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ**[11] **וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ**[12]**] וְיִרְאֶה מֵהֶם** מתוך המעשים והברואים **חָכְמָתוֹ כּוֹ׳ לְיַדֵּעַ הַשֵּׁם כּוֹ׳. וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן דֶּאֱלֹקֶיךָ,** שאם ניתן לקבל ידיעה והכרה בהוי׳ קל־וחומר שניתן להגיע לידיעה והכרה ב׳אלוקיך׳ **שֶׁאֱלֹקִים הוּא מִלְּשׁוֹן כֹּחַ וְיכוֹלֶת, שֶׁמִּמֶּנּוּ** מהקדוש־ברוך־הוא כפי שהוא מתלבש בשם ׳אלוקים׳ **נִמְצָאִים** וקיימים בעולם **כָּל הַכֹּחוֹת וְהַיְכוֹלוֹת שֶׁבָּעוֹלָם** והוא המקור לכולם **(כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּטּוּר וְשׁוּלְחָן עָרוּךְ**[13] **וְהוּבָא בְּשׁוּלְחָן עָרוּךְ אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן**[13] לגבי הכוונה שצריך לכוויין כשמזכירים את השם ׳אלוקים׳ בתפילה), **הִנֵּה אֲפִילּוּ מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה בְּהַבְּרִיאָה בְּגָלּוּי אֶת הָעִנְיָן דְּמָה רַבּוּ וּמַה גָּדְלוּ** ולכן איננו מסוגל להגיע לידיעה והכרה בשם הוי׳, **הֲרֵי** גם **הוּא רוֹאֶה אֶת הַטֶּבַע שֶׁבַּבְּרִיאָה, וּמֵהַטֶּבַע** מהתבוננות שהקדוש־ברוך־הוא יוצר ומקיים ומנהל את הטבע **הֲרֵי הוּא** האדם **בָּא לְהַכָּרָה בֶּאֱלֹקִים שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע**[14] ונמצא שגם לגבי הוי׳ וגם לגבי אלוקיך ניתן לבוא לידיעה והכרה. **וּבְכְלָלוּת** באופן כללי **הֵם** ההכרה והידיעה בהוי׳ וההכרה והידיעה באלוקיך **שְׁנֵי אוֹפְנֵי יְדִיעָה בֶּאֱלֹקוּת,** אופן אחד הוא ידיעה באלוקות **מִצַּד מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** האור האלוקי המוגבל והמצומצם המתלבש בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית ו׳ממלא׳ כל עולם וכל נברא לפי עניינו (כמו הנשמה ה׳ממלאת׳ את הגוף ומתלבשת בכל נברא לפי עניינו) ואור זה ה׳ממלא׳ בא משם אלוקים ועליו נאמר כאן **אֱלֹקֶיךָ,** והאופן השני הוא ההכרה באלוקות **וּמִצַּד סוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** האור האלוקי הבלי־גבול שאינו מאיר בעולמות ובנבראים בהתלבשות פנימית אלא בדרך של ׳סובב׳ ומקיף׳ ואור זה ה׳סובב׳ בא משם ׳הֲוָיָ׳. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָנֹכִי, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הוּא כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[15] שהכוונה לדרגה נעלית ביותר באלוקות, למעלה מכל הדרגות שאליהן מתייחסים כל השמות, והיא בחינת **אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרְמִיז לֹא בְּשׁוּם אוֹת וְלֹא בְּשׁוּם קוֹץ** שלא נרמז באף אחת מהאותיות וגם לא בשום ׳קוץ׳, היינו תג שעל האות. **וְאִם כֵּן, אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהַסִּימָן לְיַדֵּעַ** ולהכיר **אֶת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ הוּא אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי** ולפי זה ׳אנכי׳ מוכר וידוע יותר מהוי׳ ואלוקיך, בעוד שכמבואר לעיל, אדרבה, בהוי׳ ואלוקיך יכולה להיות ידיעה והכרה, אבל ב׳אנכי׳ בכלל לא יכולה להיות ידיעה והכרה?

ביאור בדרך אפשר

מַשְׁמָעוּת הַלָּשׁוֹן אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ הוּא, שֶׁ״אָנֹכִי״ הוּא סִימָן עַל הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, וְכֵינָן שֶׁיּוֹדְעִים מִי הוּא אָנֹכִי, אֲזַי יוֹדְעִים מִי הוּא הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי אַדְרַבָּה, דְּבִשְׁלָמָא בְּנוֹגֵעַ לַשֵּׁם הֲוָיָ׳, מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּוה[9], יְכוֹלִים לְיַדֵּעַ אוֹתוֹ מִצַּד הַבְּרִיאָה שֶׁלּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה[10], הֵיאַךְ הִיא הַדֶּרֶךְ לְאַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּאָיו כּוֹ׳ [כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ[11] וּמַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ[12]] וְיִרְאֶה מֵהֶם חָכְמָתוֹ כּוֹ׳ לְיַדֵּעַ הַשֵּׁם כּוֹ׳. וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה הָעִנְיָן דֶּאֱלֹקֶיךָ, שֶׁבַּבְּרִיאָה, וּמֵהַטֶּבַע הֲרֵי הוּא בָּא לְהַכָּרָה בֶּאֱלֹקִים שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע[14]. וּבְכְלָלוּת הֵם שְׁנֵי אוֹפְנֵי יְדִיעָה בֶּאֱלֹקוּת, מִצַּד מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, אֱלֹקֶיךָ, וּמִצַּד סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הֲוָיָ׳. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אָנֹכִי, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ הוּא כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[15] אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרְמִיז לֹא בְּשׁוּם אוֹת וְלֹא בְּשׁוּם קוֹץ. וְאִם כֵּן, אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהַסִּימָן לְיַדֵּעַ אֶת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ הוּא אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי.

הזאת דש״פ נצו״י (ספר המאמרים תש״ל ע׳ שע ואילך). 9) פרדס שער א (עשר ולא תשע) פ״ט. תניא שעהיוה״א רפ״ד. וראה זהר ח״ג רנז, סע״ב (ברע״מ). גינת אגוז (להר״י גיקטליא) חלק הראשון שער ההוי׳ (ד, א ואילך. הובא בשל״ה בהקדמה ד, ב ואילך). מו״נ ח״א פס״א. טושו״ע או״ח סימן ה. ועוד. 10) רפ״ב. 11) תהלים קד, כד. 12) שם צב, ו. 13) או״ח סימן ה. 14) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ״ב. ראשית חכמה שער התשובה פ״ו ד״ה והמרגיל (קכא, ב). של״ה פט, א. קפט, א. שח, ב. תניא שעהיוה״א רפ״ו. לקו״ת פ׳ ראה כב, סע״ב ואילך. 15) ח״ג רנז, ב. וראה לקו״ת פינחס פ, סע״ב.

ביאור בדרך אפשר

וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב[7], **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וּכְבָר הִקְשׁוּ עַל זֶה חוֹקְרֵי יִשְׂרָאֵל**[16], ובהם רבי אברהם אבן עזרא ורבי יהודה הלוי ב׳ספר הכוזרי׳ **שֶׁלְּכְאוֹרָה** במקום לומר ׳אשר הוצאתיך מארץ מצרים׳ **הָיָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו לומר **עִנְיָן** שהוא **גָּדוֹל** ונעלה **יוֹתֵר, אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל בְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ. וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ**[17] שבספר התניא, **שֶׁהִתְהַוּוּת יֵשׁ** מציאות מוחשית **מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמּוּחְלָט** המופשט ונעלה לגמרי מכל גדרי המציאות **הִיא דַּוְקָא מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל** הבורא **בָּרוּךְ הוּא** ולא מהארה מועטת ממנו **שֶׁמְּציאוּתוֹ** של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, מהות ועצמיות האלוקות, **הוּא מֶעֱצָמוּתוֹ וְאֵינוֹ עָלוּל** ואיננו בא כתוצאה **מֵאֵיזֶה עִילָּה** וסיבה **שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם,** ולא ייתכן לומר לגבי העצמיות של האלוקות שיש משהו שקדם לו וברא אותו אלא ׳מציאותו מעצמותו׳ **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ** רק הקדוש־ברוך־הוא בעצמו (ולא שום עניין ודרגה אחרת באלוקות מלבד עצמיות האלוקות עצמה) **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט מַמָּשׁ כּוּ׳, וְאִם כֵּן, גָּדוֹל יוֹתֵר הַצּוֹרֶךְ לְהָבִין וּלְהַסְבִּיר מַהוּ הַטַּעַם שֶׁתְּמוּרַת לוֹמַר אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ** שהוא החידוש הגדול של בריאת יש מאין, **נֶאֱמַר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** שאינו חידוש גדול עד כדי כך?

ב) וְיוּבַן המענה לשאלות האמורות **בְּהֶקְדֵּם** **עִנְיָן נוֹסָף הַדּוֹרֵשׁ בֵּיאוּר, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים** האמורים **דְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ. דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָנֹכִי הַיְינוּ אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי כּוּ׳** האלוקות שלמעלה מכל שם. **אַךְ מָצִינוּ עִנְיָן נוֹסָף בְּפֵירוּשׁ אָנֹכִי, כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת**[18], **מִנַּיִן לְלָשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן** דרשת ופירוש מילים בראשי תיבות **מִן הַתּוֹרָה כּוּ׳ אָנֹכִי נוֹטָרִיקוֹן (רָאשֵׁי תֵבוֹת) אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית.** אני (את) עצמי כתבתי נתתי (כלומר, הקדוש־ברוך־הוא כתב ונתן את עצמו, כביכול, בתורה) **וַהֲרֵי עִנְיַן הַכְּתִיבָה (כְּתָבִית)** שהקדוש־ברוך־הוא מגלה את עצמו במילים כתובות **וְאַחַר כָּךְ גַּם הַנְּתִינָה** של המילים הכתובות הללו **לְמַטָּה (יְהָבִית), הוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר לְגַבֵּי בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְרַמִּיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, שֶׁיּוּמְשַׁךְ מִשָּׁם** מדרגה כל כך נעלית שלמעלה מכל השמות ואפילו לא נרמזת בשום צורה של רמז **עִנְיַן הַכְּתִיבָה וְהַנְּתִינָה לְמַטָּה** שהיא התלבשות בדברים גשמיים בעולם הזה והדבר יכול להיות רק על ידי צמצום גדול ביותר של ׳אנכי מי שאנכי׳ שיאיר בהארה מועטת בלבד.

וְעַל פִּי זֶה נִמְצָא, שֶׁמִּצַּד פֵּירוּשׁ הַדַּהַר ש׳אנכי׳ היינו בחינת ׳אנכי מי שאנכי׳, **הִנֵּה בְּחִינַת אָנֹכִי הִיא לְמַעְלָה בְּאֵין עֲרוּךְ** לאין שיעור, ללא כל יחס והשוואה **מִבְּחִינַת הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ** שהם שמות של דרגות האלוקות ששייך בהן השגה והכרה, כמבואר לעיל **וְאִילּוּ מִצַּד פֵּירוּשׁ הַגְּמָרָא שֶׁאָנֹכִי רָאשֵׁי תֵבוֹת אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית** ומדובר על ׳אנכי׳ כפי שירד וצמצם את עצמו להתלבש במילים כתובות, **הֲרֵי זֶה לְמַטָּה** לא רק מבחינת ׳אנכי מי שאנכי׳ ולא למטה רק מבחינת הוי׳ אלא **אֲפִילּוּ** למטה **מִבְּחִינַת אֱלֹקֶיךָ, כִּי, אֱלֹקִים הוּא רַק בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע** אבל מובן שהוא נעלה מהטבע, **וַאֲפִילּוּ כְּפִי שֶׁהוּא** יורד ומתלבש **בַּטֶּבַע**

1 **וּמַמְשִׁיךְ בַּכָּתוּב**[7], **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ**
2 **מִצְרַיִם. וּכְבָר הִקְשׁוּ עַל זֶה חוֹקְרֵי**
3 **יִשְׂרָאֵל**[16], **שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיָה לֵיהּ לְמֵימַר עִנְיָן גָּדוֹל**
4 **יוֹתֵר, אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל**
5 **בְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ. וּבִפְרָט עַל פִּי הַמְבוֹאָר**
6 **בַּאֲרוּכָּה בְּאִגֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ**[17], **שֶׁהִתְהַוּוּת יֵשׁ מֵאַיִן**
7 **וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט הִיא דַּוְקָא מִמַּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל**
8 **הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ הוּא שֶׁמְּציאוּתוֹ הוּא מֶעַצְמוּתוֹ**
9 **וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאֵיזֶה עִילָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם,**
10 **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לִבְרוֹא יֵשׁ מֵאַיִן**
11 **וָאֶפֶס הַמּוּחְלָט מַמָּשׁ כּוּ׳, וְאִם כֵּן, גָּדוֹל יוֹתֵר**
12 **הַצּוֹרֶךְ לְהָבִין וּלְהַסְבִּיר מַהוּ הַטַּעַם שֶׁתְּמוּרַת**
13 **לוֹמַר אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, נֶאֱמַר אֲשֶׁר**
14 **הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם.**
15 **ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם עִנְיָן נוֹסָף הַדּוֹרֵשׁ בֵּיאוּר,**
16 **בְּנוֹגֵעַ לִשְׁלֹשֶׁת הָעִנְיָנִים דְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳**
17 **אֱלֹקֶיךָ. דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאָנֹכִי הַיְינוּ אָנֹכִי מִי**
18 **שֶׁאָנֹכִי כּוּ׳. אַךְ מָצִינוּ עִנְיָן נוֹסָף בְּפֵירוּשׁ אָנֹכִי,**
19 **כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת**[18], **מִנַּיִן לְלָשׁוֹן**
20 **נוֹטָרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה כּוּ׳ אָנֹכִי נוֹטָרִיקוֹן (רָאשֵׁי**
21 **תֵבוֹת) אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית. וַהֲרֵי עִנְיַן**
22 **הַכְּתִיבָה (כְּתָבִית) וְאַחַר כָּךְ גַּם הַנְּתִינָה לְמַטָּה**
23 **(יְהָבִית), הוּא צִמְצוּם גָּדוֹל בְּיוֹתֵר לְגַבֵּי בְּחִינַת**
24 **אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְרַמִּיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ,**
25 **שֶׁיּוּמְשַׁךְ מִשָּׁם עִנְיַן הַכְּתִיבָה וְהַנְּתִינָה לְמַטָּה.**
26 **וְעַל פִּי זֶה נִמְצָא, שֶׁמִּצַּד פֵּירוּשׁ הַדַּהַר, הִנֵּה**
27 **בְּחִינַת אָנֹכִי הִיא לְמַעְלָה בְּאֵין עֲרוּךְ מִבְּחִינַת**
28 **הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, וְאִילּוּ מִצַּד פֵּירוּשׁ הַגְּמָרָא שֶׁאָנֹכִי**
29 **רָאשֵׁי תֵבוֹת אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית, הֲרֵי זֶה**
30 **לְמַטָּה אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת אֱלֹקֶיךָ, כִּי, אֱלֹקִים הוּא**
31 **רַק בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע, וַאֲפִילּוּ כְּפִי שֶׁהוּא בַּטֶּבַע,**

16) ראה ראב״ע יתרו כ, א. כוזרי מאמר א׳ סכ״ה. וראה אוה״ת פרשתנו (יתרו) ע׳ תתקג ואילך. ע׳ תתקה. וראה גם מאמרי אדמו״ר האמצעי ויקרא ח״א ע׳ תא. ספר המאמרים עטר״ת ע׳ שס ואילך. ה׳ש״ת ע׳ 20. תש״ז ע׳ 208. 17) ס״כ (קל, ריש ע״ב). 18) קה, א (ע״פ גירסת העין יעקב).

ביאור בדרך אפשר

שהיא ירידה של האלוקות להתלבש במציאות הגשמית, **הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל כֹּחַ וְיכוֹלֶת** ו'אלוקים' שולט על הטבע, **וְאִילוּ הָעִנְיָן דִּיהָבִית (חֵלֶק מֵהָרָאשֵׁי תֵּיבוֹת דְּאָנֹכִי) קָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּיתֶּנֶת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְקַבֵּל הוּא בַּעַל הַבַּיִת עַל הַתּוֹרָה, שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלּוֹ**[19] (כפי שדרשו חכמינו ז"ל על הכתוב 'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה' שבתחילה התורה נקראת תורת ה' ואחרי שהאדם עוסק בתורה היא נקראת 'תורתו' שלו), **וְהַיְינוּ, כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִצַּד הַמְקַבֵּל,** היהודי המקבל את התורה **שֶׁמְּקַבֵּל עִנְיָן שֶׁהוּא בְּעֶרְכּוֹ,** וזאת כאשר ערכו עדיין נחות **בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ קוֹדֶם קַבָּלַת הַתּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי רַק עַל יְדֵי הַ"יְהָבִית" נַעֲשֶׂה** התורה, היהודי **מְקַבֵּל הַתּוֹרָה),** בגלל שהתורה ירדה כל כך למטה **שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ שֶׁגַּם** אפילו **בִּהְיוֹתָהּ לְמַטָּה, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דַּהֲלוֹא כֹּה דְּבָרֵי כָּאֵשׁ**[20], **מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵינָן מְקַבְּלִים טוּמְאָה**[21] וגם הטמא שיש דברים שבקדושה שאסור לו לעשות, מותר לו ללמוד תורה (ובלשון הגמרא: "תניא ר' יהודה בן בתירא היה אומר אין דברי תורה מקבלין טומאה, מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר ליה בני פתח פיך ויאירו דבריך שאין דברי תורה מקבלין טומאה שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה").

וְאִם כֵּן, הֲרֵי זֶה בחינת 'אנכי' לפי פירוש הגמרא (ראשי תיבות אנא נפשי כתבית יהבית) **לְמַטָּה אֲפִילּוּ מִבְּחִינַת אֶלֶּיךָ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שבחינת 'אנכי' לפי פירוש זה היא **לְמַטָּה מִבְּחִינַת הֲוָיָ', וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שהיא למטה **שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ לְגַבֵּי אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְּרַמִּיז כּוּ'** שהיא בחינת 'אנכי' כפי שהיא למעלה מכל השמות, כמבואר לעיל.

ג) **וְהַבִּיאוּר** בָּזֶה בִּקְצָרָה, **וּבְהֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח במילים **לְהָבִין עִנְיַן כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה**[22] שנאמר בערב שבת קודש יו"ד שבט (בעת 'סיום ספר תורה לקבלת פני משיח'), **שֶׁכְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ (שֶׁהוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה, כַּמְבוֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וּבַאֲרוּכָּה בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה) הוּא עַל דֶּרֶךְ**[23] **מַה שֶׁנֶּאֱמַר**[24] בתורה אודות המסעות והחניות של בני ישראל בדרכם מיציאת מצרים **וַיִּכְתֹּוב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם** שעל פי הפנימיות הכוונה להשפעה מלמעלה למטה **(וְעַל יְדֵי זֶה נִפְעַל אַחַר כָּךְ וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם** התעלות מלמטה למעלה), **וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הִמְשִׁיךְ** והביא לידי גילוי את **בְּחִינַת מוֹצָאֵיהֶם, מוֹצָא** ומקור **וְשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמוֹת, כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרָשׁוֹת** הנשמות באלוקות **לְמַעְלָה מַעְלָה בְּיוֹתֵר, עַד לִבְחִינַת הָעַצְמוּת** של האלוקות. **וְעִנְיָן** נעלה **זֶה הִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ** למטה **בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה** היינו שנמשך עד למציאות הגשמית, **וַיִּכְתֹּוב מֹשֶׁה גּוֹ'** את דברי התורה בספר תורה, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן כְּתִיבַת הַתּוֹרָה, כִּי, הַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ תּוֹרַת אֱמֶת**[25], **וְיָדוּעַ**[26] **שֶׁתִּיקּוּן וֶאֱמֶת הוּא** אחד **מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים** האמורות בתורה ("ה', ה' א-ל רחום וחנון, ארך אפיים ורב חסד ואמת, נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה") הנקראות בתורת

ביאור בדרך אפשר

1 חֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל כֹּחַ וְיכוֹלֶת, וְאִילוּ הָעִנְיָן
2 דִּיהָבִית (חֵלֶק מֵהָרָאשֵׁי תֵּיבוֹת דְּאָנֹכִי) קָאֵי עַל
3 הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּיתֶּנֶת לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְקַבֵּל הוּא
4 בַּעַל הַבַּיִת עַל הַתּוֹרָה, שֶׁנַּעֲשֵׂית שֶׁלּוֹ[19], וְהַיְינוּ,
5 כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מִצַּד הַמְקַבֵּל, שֶׁמְּקַבֵּל עִנְיָן
6 שֶׁהוּא בְּעֶרְכּוֹ, בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ קוֹדֶם
7 קַבָּלַת הַתּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי רַק עַל יְדֵי הַ"יְהָבִית" נַעֲשֶׂה
8 מְקַבֵּל הַתּוֹרָה), שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהַדְגִּישׁ שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָהּ
9 לְמַטָּה, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן דַּהֲלוֹא כֹּה דְּבָרֵי כָּאֵשׁ[20],
10 מָה אֵשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טוּמְאָה אַף דִּבְרֵי תּוֹרָה אֵינָן
11 מְקַבְּלִים טוּמְאָה[21]. וְאִם כֵּן, הֲרֵי זֶה לְמַטָּה אֲפִילּוּ
12 מִבְּחִינַת אֶלֶּיךָ, וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לְמַטָּה
13 מִבְּחִינַת הֲוָיָ', וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ
14 לְגַבֵּי אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְּרַמִּיז כּוּ'.
15 ג) **וְהַבִּיאוּר** בָּזֶה בִּקְצָרָה, וּבְהֶמְשֵׁךְ לְמַה
16 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל
17 לְהָבִין עִנְיַן כְּתִיבַת סֵפֶר תּוֹרָה[22], שֶׁכְּתִיבַת סֵפֶר
18 תּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ (שֶׁהוּא הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּתַב
19 סֵפֶר תּוֹרָה, כַּמְבוֹאָר בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וּבַאֲרוּכָּה
20 בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה) הוּא עַל דֶּרֶךְ[23] מַה שֶׁנֶּאֱמַר[24]
21 וַיִּכְתֹּוב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם (וְעַל יְדֵי
22 זֶה נִפְעַל אַחַר כָּךְ וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם),
23 וְהַיְינוּ, שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הִמְשִׁיךְ בְּחִינַת מוֹצָאֵיהֶם,
24 מוֹצָא וְשֹׁרֶשׁ הַנְּשָׁמוֹת, כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרָשׁוֹת לְמַעְלָה
25 מַעְלָה בְּיוֹתֵר, עַד לִבְחִינַת הָעַצְמוּת. וְעִנְיָן זֶה
26 הִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה, וַיִּכְתֹּוב
27 מֹשֶׁה גּוֹ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן כְּתִיבַת הַתּוֹרָה, כִּי, הַתּוֹרָה
28 עִנְיָנָהּ תּוֹרַת אֱמֶת[25], וְיָדוּעַ[26] שֶׁתִּיקּוּן וֶאֱמֶת הוּא
29 מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁנִּמְשָׁכִים מֵרָצוֹן

---

19) ראה קידושין לב, סע"א ואילך. ע"ז יט, א. 20) ירמי' כג, כט. 21) ברכות כב, א. 22) שבהערה 1. 23) ראה אוה"ת וילך ע' א'תנז. 24) מסעי לג, ב. וראה לקו"ת מסעי צב, א. שם, ד. צג, ד. צו, א. אוה"ת מסעי ע' א'שנב. 25) מלאכי ב, ו. ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח. 26) ראה זהר ח"ג קלא, א-ב. שם קלג, סע"ב ואילך. עץ חיים שער יג (שער א"א) פ"ט. דרושים שבהערה 24.

הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁם גּוּפָא חֲרֵי זֶה בְּחֵלֶק הַפָּנִים הַפָּנוּי מִשְּׁעָרוֹת, שֶׁבּוֹ יֶשְׁנוֹ הַגִּילּוּי דְּחָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו[27] (מַה שֶּׁאֵין כֵּן תָּאִיר פָּנָיו דְּחָכְמַת אָדָם, וְשָׁם גּוּפָא חֲרֵי זֶה בְּחֵלֶק הַפָּנִים הַפָּנוּי מִשְּׁעָרוֹת, שֶׁבּוֹ יֶשְׁנוֹ הַגִּילּוּי דְּחָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו[27] (מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי שְׁעָרוֹת, שֶׁאָז צָרִיךְ הַלּוֹמֵד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כְּלִי מוּכָן לְקַבֵּל אֶת עִנְיָן הַשֵּׂכֶל), וְעִנְיָן זֶה הִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה, בִּדְיוֹ עַל קְלָף גַּשְׁמִי, וִיתֵרָה מִזֶּה, גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל חֲתִימָה (כְּפִי שֶׁגִּילָה רַבִּי מֵאִיר, שֶׁמֵּאִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה[28], שֶׁיּוֹכְתַב הוּא עִנְיָן וְחָתַם[29]), שֶׁאָז לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בָּזֶה עִנְיָן שֶׁל שִׁינּוּי, אֲפִילּוּ מִצַּד הָעִנְיָנִים וְהַפְּרָטִים הַגְּלוּיִים שֶׁבָּזֶה. וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, דְּקָאֵי עַל יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ הַמַּסָּע הָאַחֲרוֹן עַד לְבִירָא עַמִּיקְתָא[30]. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הָעִנְיָן דְּוֹאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם, וְהַיְינוּ, שֶׁהַיְרִידָה דְּמוֹצָאֵיהֶם הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁעוֹלָה לִמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַד שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ[31], נַעֲשֵׂית חַד עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְגַם עִנְיָן זֶה קָשׁוּר עִם הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[32] תְּלַת דַּרְגִּין אִינּוּן יִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְכֻלְּהוּ דַּרְגָּא עַל דַּרְגָּא סָתִים וְגַלְיָא וְסָתִים שֶׁבַּתּוֹרָה עִם גַּלְיָא וְסָתִים דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא.

ד) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַיְרִידָה דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, דְּקָאֵי עַל יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הִיא

ביאור בדרך אפשר

הסוד ׳תיקונים׳ **שֶׁנִּמְשָׁכִים** ה׳תיקונים׳ הם י״ג מידות הרחמים **מֶרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁם גּוּפָא** ברצון עצמו **חֲרֵי זֶה בְּחֵלֶק הַפָּנִים הַפָּנוּי מִשְּׁעָרוֹת, שֶׁבּוֹ** בחלק זה של הפנים **יֶשְׁנוֹ הַגִּילּוּי דְּחָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו**[27] כלשון הכתוב בקוהלת **(מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ** עניין הרצון לבוא לידי גילוי בפנים **עַל יְדֵי שְׁעָרוֹת,** היינו בהמשכה מצומצמת כמו השערות שיש בהן רק חיות מועטת **שֶׁאָז** אין התורה יורדת ומתגלית לאדם מעצמה אלא **צָרִיךְ הַלּוֹמֵד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ** מצידו **כְּלִי מוּכָן לְקַבֵּל אֶת עִנְיָן הַשֵּׂכֶל), וְעִנְיָן זֶה** שמצד עצמו הוא נעלה ביותר **הִמְשִׁיךְ מֹשֶׁה** וגילה ונתן אותו לבני ישראל **לְמַטָּה בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה, בִּדְיוֹ** גשמי הכתוב **עַל קְלָף גַּשְׁמִי, וִיתֵרָה מִזֶּה, גַּם בְּאוֹפֶן שֶׁל חֲתִימָה (כְּפִי שֶׁגִּילָה רַבִּי מֵאִיר, שֶׁמֵּאִיר עֵינֵי חֲכָמִים בַּהֲלָכָה**[28], **שֶׁיּוֹכְתַב** לדעת רבי מאיר הכתוב בתורה אודות כתיבת גט ׳וכתב לה׳ לא מלמד שהכתיבה צריכה להיות ׳לשמה׳, לשם האשה המתגרשת, אלא **הוּא עִנְיָן וְחָתַם**[29] והכתוב מדבר על חתימת העדים), **שֶׁאָז** כאשר הדבר לא רק כתוב אלא גם חתום **לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּהְיֶה בָּזֶה עִנְיָן שֶׁל שִׁינּוּי, אֲפִילּוּ מִצַּד הָעִנְיָנִים וְהַפְּרָטִים הַגְּלוּיִים שֶׁבָּזֶה** ובוודאי שבעצם ובפנימיות הדברים לא ייתכן שינוי.

וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, שכאמור נכתב על ידי משה רבינו וגם בו נפעל עניין ההמשכה מלמעלה למטה על ידי הכתיבה **דְּקָאֵי** שהכוונה היא **עַל יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ הַמַּסָּע הָאַחֲרוֹן** של הנשמה ממקורה ושרשה העליון שנמשל ל׳איגרא רמה׳, גג גבוה, **עַד** למטה ביותר, בגוף גשמי בעולם הזה הנמשל **לְבִירָא עַמִּיקְתָא**[30] בור עמוק.

וְעַל יְדֵי זֶה על ידי הירידה הגדולה הזו שהנשמה יורדת משורשה העליון למעלה ׳מוצאיהם׳ למטה ׳מסעיהם׳ **נַעֲשֶׂה** בסופו של דבר **הָעִנְיָן דְּוֹאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם,** התעלות של הנשמה מ׳מסעיהם׳ למטה ל׳מוצאיהם׳, השורש והמקור, למעלה **וְהַיְינוּ, שֶׁהַיְרִידָה דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, שֶׁעוֹלָה** הנשמה מתוך הירידה ועל ידי הירידה **לִמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ**העלייה היא **עַד** כדי כך **שֶׁנִּשְׁמַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא** כל נשמה של כל יהודי **חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ**[31], **נַעֲשֵׂית חַד** דבר אחד ממש **עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.**

וְגַם עִנְיָן זֶה של עליית הנשמה עד להתאחדות עם עצמות האלוקות **קָשׁוּר עִם הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֵׂית הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא,** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **כִּדְאִיתָא** כמובא **בַּזֹּהַר**[32] **תְּלַת דַּרְגִּין אִינּוּן יִשְׂרָאֵל אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא,** שלוש דרגות הן ישראל התורה והקדוש־ברוך־הוא **וְכֻלְּהוּ דַּרְגָּא עַל דַּרְגָּא סָתִים וְגַלְיָא,** וכולן דרגה על דרגה סתום (נעלם, נסתר) וגלוי, כלומר, בכל אחד מהשלושה יש ׳סתים׳ שבו ו׳גלייא׳ שבו **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּלְיָא וְסָתִים דְּיִשְׂרָאֵל מִתְקַשְּׁרִים עַל יְדֵי גַּלְיָא וְסָתִים שֶׁבַּתּוֹרָה עִם גַּלְיָא וְסָתִים דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ונמצא שעל ידי התורה שיש בהם גם ׳גליא׳ (חלק הגלוי שבתורה, התלמוד וההלכה) וחלק ה׳סתים׳ שבתורה (פנימיות התורה) יש התקשרות והתאחדות של בני ישראל הן ב׳גליא׳ של האלוקות והן ב׳סתים׳ (העצם והפנימיות) של האלוקות, וכפי שיתבאר עוד להלן.

ד) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, הַיְרִידָה דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, דְּקָאֵי** המכוונת **עַל יְרִידַת הַנְּשָׁמָה** מ׳מוצאיהם׳, שורש ומקור הנשמה, ל׳מסעיהם׳ מדרגה לדרגה עד ל׳בירא עמיקתא׳ של העולם הזה **לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,**

---

27) קהלת ח, א. 28) עירובין יג, ב. 29) ראה גיטין כא, ב. כג, א (ובפרש״י שם ד״ה לאו מילתא היא דאמרי). וראה פרש״י שם ג, ריש ע״ב ד״ה חתימה. 30) לשון חז״ל - חגיגה ה, ב. 31) תניא רפ״ב. 32) ח״ג עג, א.

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר

ביאור בדרך אפשר

היא יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כַּמּוּבָן מֵהַמְּבוֹאָר בְּתוֹרָה אוֹר[33] **וּבַאֲרוּכָּה יוֹתֵר בְּתוֹרַת חַיִּים**[34] לאדמו"ר הזקן **(בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח בפסוק **לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים** שכל הנבראים נבראו כגוף חי, ואילו האדם נברא כגוף ללא רוח חיים ואחר כך הקדוש־ברוך־הוא נתן בו נשמה), **שֶׁגּוּף הָאָדָם אֵינוֹ בְּעֵרֶךְ כְּלָל לְהַנְּשָׁמָה,** בשונה מחיות בעלי החיים שהיא בערך ויש לה יחס לגוף שלהם, בין הנשמה האלוקית והגוף הגשמי יש פער גדול מאוד, לאין שיעור, **וּבְגוּף זֶה** הנחות מהנשמה באין־ערוך **בָּאָה הַנְּשָׁמָה** ונכנסת בתוך הגוף **בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁל הִתְאַחֲדוּת, שֶׁנַּעֲשִׂים** הגוף והנשמה **דָּבָר אֶחָד. וְלָכֵן** בגלל שעד שבאה להתלבש בגוף גשמי הנשמה ירדה מאוד **צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה עַד שֶׁיָּבוֹא לִידֵי הַכָּרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ** לאדם עצמו **עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ** וכל ההתהוות והמציאות שלו הם משורש ומקור נעלה, **וְעַד לְהַכָּרָה שֶׁיֵּשְׁנוֹ כֹּחַ הַפּוֹעֵל** כוח וחיות שבאים מהבורא **בַּנִּפְעָל** הנברא, **וְעַד לְהַכָּרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** באדם עצמו **נֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלַקַּה כּוֹ',** ומשלב לשלב נדרשת תוספת התבוננות מעמיקה **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה** כללות ההכרה באלוקות והעובדה שלבריאה יש בורא ובאדם יש נשמה **הוּא אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל אֱמוּנָה** ואם כן הדבר כבר קיים בו ולא מדובר בדבר שעליו לחדש בעצמו, **מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד הַיְרִידָה** של הנשמה **לְמַטָּה כּוֹ'** בגוף ונפש הבהמית שהיא ירידה גדולה ביותר, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה** כדי **שֶׁעִנְיָן זֶה** שקיים בו באופן של אמונה **יִהְיֶה אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל הַכָּרָה** שכלית ויחדור לתודעה שלו, **וְעַד לְהַכָּרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה,** הכרה ברורה וחדה ווודאית כמו ההכרה שיש לאדם בדבר שהוא ראה במו עיניו **וְעַד שֶׁיִּתְעַצֵּם** האדם **עִם הַכָּרָה זוֹ** והיא תתאחד עמו עד שתהיה חלק בלתי נפרד מעצם מהותו **(כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[35] לגבי מעלת לימוד התורה שבזה שכל האדם מתחבר ומתאחד עם רצונו וחכמתו של הקדוש־ברוך־הוא **בְּנוֹגֵעַ לַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, שֶׁזֶּהוּ** החיבור בין השכל לדבר הנלמד ומושכל שאותו האדם מבין ומשכיל הוא **יִחוּד** התחברות והתאחדות **נִפְלָא,** ובלשון התניא, יחוד 'מכל צד ופינה' **שֶׁאֵין יִחוּד כָּמוֹהוּ כוּ'** בחיבור של דברים גשמיים). **אֲבָל קוֹדֶם לָזֶה, קוֹדֶם הָעֲבוֹדָה** של ההתבוננות העצומה להחדיר בעצמו את ההכרה הזו, **הֲרֵי הוּא** האדם שהנשמה התלבשה בו **"יֵשׁ" בְּתַכְלִית** ומלא בתחושה של ישות עצמית, כיוון **שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד הַרְגָּשָׁתוֹ** לפי התחושה שלו **אֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ**[36] וכאילו אין לו, חס ושלום, מקור שבורא ומהווה אותו **[וְרַק לְאַחֲרֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ',** שהיא ביגיעה גדולה, 'התבוננות עצומה', **מַגִּיעַ סוֹף כָּל סוֹף** בסיומו של מאמץ גדול **לְהַכָּרַת הָאֱמֶת, שֶׁאִדְּרַבָּה,** לא זו בלבד שה"יש' הגשמי שלמטה איננו מציאות אמיתית לעצמו אלא אדרבה **מְצִיאוּת הַיֵּשׁ לְמַטָּה חַד הוּא** מאוחדת לגמרי **עִם הַיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי** היינו עצמות האלוקות **שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם**[37] אלא הוא קדמון ומציאותו מעצמותו]. **וְזֶהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, שֶׁהִיא הַיְרִידָה** של הנשמה ממקורה ומוצאה **לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ הַהִילּוּלָא**[38] מאמרי 'באתי לגבי' של יו"ד שבט, יום ההילולא של הרבי הריי"צ (שנסתלק בשנת תש"י) **שֶׁהַיְרִידָה** של הנשמה למטה **הִיא עַד כְּדֵי כָּךְ** שהיא ירדה לעולם **שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת** בו **צֵירוּף שֶׁל ש'ק'ר',** **שֶׁזֶּהוּ הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁל הָעוֹלָם** שכל המציאות שלו מעלימה

ביאור בדרך אפשר

1 יְרִידָה גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, כַּמּוּבָן מֵהַמְּבוֹאָר בְּתוֹרָה
2 אוֹר[33] וּבַאֲרוּכָּה יוֹתֵר בְּתוֹרַת חַיִּים[34] (בְּדִבּוּר
3 הַמַּתְחִיל לְהָבִין הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף
4 הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים), שֶׁגּוּף הָאָדָם אֵינוֹ
5 בְּעֵרֶךְ כְּלָל לְהַנְּשָׁמָה, וּבְגוּף זֶה בָּאָה הַנְּשָׁמָה
6 בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְלַבְּשׁוּת, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁל
7 הִתְאַחֲדוּת, שֶׁנַּעֲשִׂים דָּבָר אֶחָד. וְלָכֵן צָרִיךְ
8 הָאָדָם לְהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה עַד שֶׁיָּבוֹא לִידֵי הַכָּרָה
9 שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ, וְעַד לְהַכָּרָה
10 שֶׁיֵּשְׁנוֹ כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל, וְעַד לְהַכָּרָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
11 נֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלַקַּה כּוֹ', וְהַיְינוּ, שֶׁאַף
12 עַל פִּי שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁל אֱמוּנָה,
13 מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד הַיְרִידָה לְמַטָּה כּוֹ', יֵשׁ צוֹרֶךְ
14 בְּהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה שֶׁעִנְיָן זֶה יִהְיֶה אֶצְלוֹ בְּאוֹפֶן
15 שֶׁל הַכָּרָה, וְעַד לְהַכָּרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְאִיָּה, וְעַד
16 שֶׁיִּתְעַצֵּם עִם הַכָּרָה זוֹ (כַּמְבוֹאָר בַּתַּנְיָא[35] בְּנוֹגֵעַ
17 לַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, שֶׁזֶּהוּ יִחוּד נִפְלָא שֶׁאֵין יִחוּד
18 כָּמוֹהוּ כוּ'). אֲבָל קוֹדֶם לָזֶה, קוֹדֶם הָעֲבוֹדָה, הֲרֵי
19 הוּא "יֵשׁ" בְּתַכְלִית, שֶׁנִּבְרָא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד
20 הַרְגָּשָׁתוֹ אֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ[36] [וְרַק
21 לְאַחֲרֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת כּוֹ', מַגִּיעַ סוֹף כָּל סוֹף
22 לְהַכָּרַת הָאֱמֶת, שֶׁאִדְּרַבָּה, מְצִיאוּת הַיֵּשׁ לְמַטָּה
23 חַד הוּא עִם הַיֵּשׁ הָאֲמִיתִּי שֶׁאֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה
24 שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס וְשָׁלוֹם[37]]. וְזֶהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן
25 דְּמוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם, שֶׁהִיא הַיְרִידָה לְמַטָּה
26 מַטָּה בְּיוֹתֵר, וְכַמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ
27 הַהִילּוּלָא[38] שֶׁהַיְרִידָה הִיא עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁיָּכוֹל
28 לִהְיוֹת צֵירוּף שֶׁל ש'ק'ר', שֶׁזֶּהוּ הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר

---

33) ג, ד ואילך. 34) יח, ד ואילך. 35) פ"ה (ט, ב). 36) ראה המשך תער"ב פשל"ג. ספר המאמרים עזר"ת ע' קנ. תש"ז ע' 238. 37) ביאורי הזהר בשלח מג, ג. ספר המאמרים תרס"א ע' קצא ואילך. 38) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת פ"ט־י (ספר המאמרים ה'שי"ת ע' 124 ואילך). ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ומסתירה על האמת האלוקית **וְעַד לְשֶׁקֶר הָעוֹלָם** שאיננו מציאות אמיתית אלא כל מציאותו תלוייה בדבר ה׳ שמחייה ומקיים אותה וכל תחושת הישות שיש לנבראים בעולם הזה היא שקר. **וְהָעֲבוֹדָה** הרוחנית של האדם בעולם הזה **הִיא לַהֲפוֹךְ אֶת שֶׁקֶר הָעוֹלָם לְקֶרֶשׁ** שהוא באותיות זהות אבל תוכנו הפוך משקר, קרש **שֶׁמְּמֻנּוּ בּוֹנִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם**[39] להיות מקום שעל ידו תהיה השראת השכינה בעולם ובכל אחד מבני ישראל.

אָמְנָם, עַל יְדֵי זֶה הירידה הגדולה לעולם הזה שהוא מקום השקר **נַעֲשָׂה** נפעל **הָעִנְיָן דְּאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם,** עלייה מ׳מסעיהם׳, העולם הגשמי הכי נחות ל׳מוצאיהם׳, שורש ומקור הנשמה **שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי הַיְרִידָה** של הנשמה **לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר,** כמבואר לעיל, **נַעֲשֵׂית הָעֲלִיָּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמָּקוֹם** הענין האלוקי הרוחני **שֶׁמְּמֻנּוּ יָרְדָה** הנשמה ובו הייתה קודם הירידה, **וְעַד** להתעלות הנשמה **לַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלוּת הָעִנְיָן שֶׁל יְרִידוֹת וַעֲלִיּוֹת, שֶׁזּוֹהִי הָעֲלִיָּה לְבְחִינַת הָעַצְמוּת** שם אין מקום לשום הגדרות ולא שייך כל המושג של עלייה או ירידה.

אַךְ בִּשְׁבִיל זֶה העלייה מלמטה למעלה כמבואר לעיל, **יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי עַל כָּל עֲבוֹדָה לְמַטָּה יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות (שהיא נתינת כוח) מלמעלה, מצד האלוקות **שֶׁקֶּדְמָה לָהּ,** שבאה קודם העבודה שלמטה, מצד האדם, **וְכַמְבוֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ הַהִילּוּלָא**[40] המשך ׳באתי לגני׳ הנזכר **שֶׁלְּצוֹרֶךְ הָעֲבוֹדָה** של בני ישראל **לְמַטָּה פּוֹתְחִים אֶת הָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן** ואפילו ׳מבזבזים׳ את האוצרות הכי יקרים **כּוּ׳** כהנהגת המלך שכדי שאנשי החיל ינצחו במלחמה פותח ומבזבז את כל אוצרותיו היקרים. **וְזֶהוּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה בִּיטּוּל**

1 שֶׁל הָעוֹלָם וְעַד לְשֶׁקֶר הָעוֹלָם. וְהָעֲבוֹדָה הִיא
2 לַהֲפוֹךְ אֶת שֶׁקֶר הָעוֹלָם לְקֶרֶשׁ שֶׁמְּמֻנּוּ בּוֹנִים אֶת
3 הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם[39]. אָמְנָם,
4 עַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם
5 לְמוֹצָאֵיהֶם, שֶׁדַּוְקָא עַל יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה מַטָּה
6 בְּיוֹתֵר, נַעֲשֵׂית הָעֲלִיָּה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמָּקוֹם
7 שֶׁמְּמֻנּוּ יָרְדָה, וְעַד לַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכְּלָלוּת
8 הָעִנְיָן שֶׁל יְרִידוֹת וַעֲלִיּוֹת, שֶׁזּוֹהִי הָעֲלִיָּה לִבְחִינַת
9 הָעַצְמוּת.
10 אַךְ בִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ צוֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מִלְּמַעְלָה,
11 שֶׁהֲרֵי עַל כָּל עֲבוֹדָה לְמַטָּה יֵשׁ צוֹרֶךְ
12 בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁקֶּדְמָה לָהּ, וְכַמְבוֹאָר
13 בְּהֶמְשֵׁךְ הַהִילּוּלָא[40] שֶׁלְּצוֹרֶךְ הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה
14 פּוֹתְחִים אֶת הָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן כּוּ׳. וְזֶהוּ כְּלָלוּת
15 הָעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁאָז הָיָה בִּיטּוּל הַגְּזֵירָה
16 שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ
17 לְמַעְלָה[41], שֶׁזּוֹהִי הַנְּתִינַת כֹּחַ מִבְּחִינַת אָנֹכִי
18 [הַיְינוּ, לֹא רַק מִבְּחִינַת אֱלֹקֶיךָ, וְלֹא רַק מִבְּחִינַת
19 הָוָיָ׳, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ צוּרַת אוֹתִיּוֹת, וִיתֵירָה מִזֶּה, אַרְבַּע
20 אוֹתִיּוֹת, וְעַד שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁשֵּׁם הָוָיָ׳ הוּא לְפָנֵי
21 הַצִּמְצוּם, יֵשׁ בּוֹ שׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר לְאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת
22 בְּצוּרָתָם כְּפִי שֶׁבָּאִים אַחַר כָּךְ בְּגָלוּי לְמַטָּה, אֶלָּא
23 מִבְּחִינַת אָנֹכִי] מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרְמִיז לֹא
24 בְּשׁוּם אוֹת, וַאֲפִילּוּ לֹא בְּשׁוּם קוֹץ כּוּ׳. וְזֶהוּ גַּם
25 הָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל,
26 מִצַּד שָׁרְשׁוֹ בְּהַעֲצָמוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁשֵּׁם שָׁמַיִם
27 שָׁגוּר בְּפִי כֹּל[42], שֶׁהַכַּוָּונָה בָּזֶה הִיא (לֹא לָעִנְיָן
28 דְּשֵׁם שָׁמַיִם, שֵׁם וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא, אֶלָּא אַדְּרַבָּה)
29 לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּפִי שֶׁרָגִיל בְּפִי כֹּל (כַּמְבוֹאָר

ביאור בדרך אפשר

הַגְּזֵירָה שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְמַעְלָה[41], (כדברי המדרש שחיבור העליונים והתחתונים במתן תורה דומה למלך שתחילה גזר שבני המדינה שלמעלה לא ירדו למטה ובני המדינה שלמטה לא יעלו למעלה ואחר כך ביטל את הגזירה וזהו שנאמר במתן תורה ׳וירד ה׳ על הר סיני׳, ירידת העליונים למטה, ׳ואל משה אמר עלה׳, עליית התחתונים למעלה) **שֶׁזּוֹהִי** ה׳אתערותא דלעילא׳ האמורה **הַנְּתִינַת כֹּחַ** לבני ישראל לעבוד את ה׳ ולהתעלות מלמטה למעלה שהיא נתינת כוח **מִבְּחִינַת אָנֹכִי [הַיְינוּ, לֹא רַק מִבְּחִינַת אֱלֹקֶיךָ, וְלֹא רַק מִבְּחִינַת הָוָיָ׳, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** אפילו בשם הוי׳ הנעלה יותר משם אלוקים **צוּרַת אוֹתִיּוֹת, וִיתֵירָה מִזֶּה, אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת** היינו מספר מוגבל של אותיות, **וְעַד** כדי כך יש גם בשם הוי׳ הגבלה **שֶׁגַּם כְּפִי שֶׁשֵּׁם הָוָיָ׳ הוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם** וכפי שהוא באור האין סוף, **יֵשׁ בּוֹ שׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר לְאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת בְּצוּרָתָם כְּפִי שֶׁבָּאִים אַחַר כָּךְ בְּגָלוּי לְמַטָּה** בהגבלה של ארבע אותיות דווקא, **אֶלָּא מִבְּחִינַת אָנֹכִי] מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרְמִיז לֹא בְּשׁוּם אוֹת** בשונה משם הוי׳ שכן בא באותיות, **וַאֲפִילּוּ לֹא בְּשׁוּם קוֹץ כּוּ׳.**

וְזֶהוּ גַּם הָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מִצַּד שָׁרְשׁוֹ של כל אחד וכל אחת **בְּהַעֲצָמוּת** של האלוקות, **שֶׁזֶּהוּ** הקשר של כל אחד ואחת מישראל לעצמות האלוקות הוא המשמעות הפנימית של העובדה **מַה שֶּׁשֵּׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִי כֹּל**[42] בני ישראל, גם אנשים פשוטים שאין להם ידיעה והשגה באלוקות, **שֶׁהַכַּוָּונָה בָּזֶה הִיא (לֹא לָעִנְיָן דְּשֵׁם שָׁמַיִם, שֵׁם וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא, אֶלָּא אַדְּרַבָּה) לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁרָגִיל** מועטת ומצומצמת **בְּפִי כֹּל (כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה** הכוונה דווקא לעצמיות האלוקות **כְּפִי** להיות נזכר תמיד

44 הַגְּזֵירָה שֶׁעֶלְיוֹנִים לֹא יֵרְדוּ לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ
45 לְמַעְלָה[41], (כדברי המדרש שחיבור העליונים והתחתונים במתן תורה
46 דומה למלך שתחילה גזר שבני המדינה שלמעלה לא ירדו למטה ובני המדינה
47 שלמטה לא יעלו למעלה ואחר כך ביטל את הגזירה וזהו שנאמר במתן תורה
48 ׳וירד ה׳ על הר סיני׳, ירידת העליונים
49 למטה, ׳ואל משה אמר עלה׳, עליית
50 התחתונים למעלה) שֶׁזּוֹהִי
51 ה׳אתערותא דלעילא׳ האמורה
52 הַנְּתִינַת כֹּחַ לבני ישראל לעבוד את
53 ה׳ ולהתעלות מלמטה למעלה שהיא
54 נתינת כוח מִבְּחִינַת אָנֹכִי [הַיְינוּ,
55 לֹא רַק מִבְּחִינַת אֱלֹקֶיךָ, וְלֹא
56 רַק מִבְּחִינַת הָוָיָ׳, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
57 אפילו בשם הוי׳ הנעלה יותר משם
58 אלוקים צוּרַת אוֹתִיּוֹת, וִיתֵירָה
59 מִזֶּה, אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת היינו מספר
60 מוגבל של אותיות, וְעַד כדי כך יש
61 גם בשם הוי׳ הגבלה שֶׁגַּם כְּפִי
62 שֶׁשֵּׁם הָוָיָ׳ הוּא לִפְנֵי
63 הַצִּמְצוּם וכפי שהוא באור האין
64 סוף, יֵשׁ בּוֹ שׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר
65 לְאַרְבַּע אוֹתִיּוֹת בְּצוּרָתָם כְּפִי
66 שֶׁבָּאִים אַחַר כָּךְ בְּגָלוּי לְמַטָּה
67 בהגבלה של ארבע אותיות דווקא,
68 אֶלָּא מִבְּחִינַת אָנֹכִי] מִי
69 שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרְמִיז לֹא
70 בְּשׁוּם אוֹת בשונה משם הוי׳ שכן
71 בא באותיות, וַאֲפִילּוּ לֹא בְּשׁוּם
72 קוֹץ כּוּ׳.
73 וְזֶהוּ גַּם הָאוֹצָר הָעֶלְיוֹן
74 שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּכָל אֶחָד וְאַחַת
75 מִיִּשְׂרָאֵל, מִצַּד שָׁרְשׁוֹ של כל
76 אחד וכל אחת בְּהַעֲצָמוּת של
77 האלוקות, שֶׁזֶּהוּ הקשר של כל אחד
78 ואחת מישראל לעצמות האלוקות הוא
79 המשמעות הפנימית של העובדה מַה
80 שֶׁשֵּׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִי כֹּל[42]
81 בני ישראל, גם אנשים פשוטים שאין
82 להם ידיעה והשגה באלוקות,
83 שֶׁהַכַּוָּונָה בָּזֶה הִיא (לֹא לָעִנְיָן
84 דְּשֵׁם שָׁמַיִם, שֵׁם וְהֶאָרָה מועטת ומצומצמת בְּעָלְמָא, אֶלָּא
85 אַדְּרַבָּה) לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הכוונה דווקא לעצמיות האלוקות כְּפִי
86 שֶׁרָגִיל להיות נזכר תמיד בְּפִי כֹּל (כַּמְבוֹאָר בְּתוֹרָה

---

39) תרומה כה, ח. 40) ד״ה באתי לגני ה׳שי״ת פי״א. וראה שם פי״ז. פי״ט (ספר המאמרים שם ע׳ 131. וראה שם ע׳ 152 ואילך. ע׳ 154). 41) ראה תנחומא וארא טו. שמו״ר פי״ב, ג. 42) ראה מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ יב. ענינים ח״א ע׳

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר

ביאור בדרך אפשר

אור[43] לאדמו"ר הזקן), **וְעַד שֶׁאוֹמְרִים זֹאת** כל אחד ואחת מישראל **בִּפְשִׁיטוּת גְּמוּרָה, וּכְמוֹ "דֶּער בָּאשֶׁעפֶּער"** הבורא, **"דֶּער וָוואס לֶעבְּט אֵייבִּיק"** זה שחי לנצח, **וְכֵיוֹצֵא בָזֶה בִּשְׁאָר הַתּוֹאָרִים** שבני ישראל, גם האנשים הפשוטים ביותר, מתייחסים אל הקדוש־ברוך־הוא **(כְּפִי שֶׁמֵּבִיא בַּעַל הַהִילּוּלָא** הרבי הריי"צ **נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ בְּהַדְּרוּשִׁים** מאמרי החסידות שלו שנתפרסמו **בְּאִידִישׁ**[44] **בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב), שֶׁכָּוְונָתָם בִּפְשִׁטוּת הִיא לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת,** מופשט ומושלל לגמרי מכל הגדרה **וְהַגְבָּלָה וְלֹא אִתְרָמִיז לֹא בְּשׁוּם אוֹת וְלֹא בְּשׁוּם קוֹץ.**

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה כו' ועבודתם הנעשית למטה, כנשמות בגופים בעולם הזה, 'נוגעת' ויש לה פעולה והשפעה למעלה באלוקות, בעולמות עליונים, **וְכַיָּדוּעַ מַאֲמַר הָרַב הַמַּגִּיד**[45] ממעזריטש **(וְנַעֲשָׂה גַּם תּוֹרָתוֹ** פתגם זה **גַּם תּוֹרָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[46]**, עַל יְדֵי זֶה שֶׁחָזַר זֹאת כַּמָּה פְּעָמִים**[47]**) בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַז"ל**[48] בפרקי אבות **דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ,** שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הַנַּעֲשִׂים ונפעלים **לְמַעְלָה** בעולמות העליונים, **הֲרֵי זֶה מִמְּךָ** כתוצאה ממעשי האדם. **וְיָדוּעַ גַּם הַפֵּירוּשׁ**[49] של הרב המגיד **עַל הַפָּסוּק**[50] בתורה בדבר ה' למשה רבינו **עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף,** והפירוש הפנימי בדבר הוא **שֶׁחֲצוֹצְרוֹת הֵם שְׁתֵּי חֲצָאֵי צוּרוֹת,** כי הלמעלה, ענייני האלוקות והלמטה, עבודת האדם, קשורים ושייכים זה בזה כמו שני חצאים של צורה אחת, **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם **לְמַטָּה נַעֲשֶׂה תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת הֵן לְמַטָּה וְהֵן לְמַעְלָה כִּבְיָכוֹל, וְגַם בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ מִכָּל גֶּדֶר מַעְלָה וּמַטָּה,** הנעלים לאין שיעור מכל ההגדרות של 'מעלה ו'מטה', **הֵן בָּאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עֶצֶם נַפְשׁוֹ** שכעניין עצמי היא מופשטת ומושללת מההגדרות של 'מעלה' ו'מטה' ונעלית מהם, **וְהֵן אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, שֶׁזֶּהוּ פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת** שלא שייך לגביו שום הגדרה ושום 'ציור' אלא הוא מופשט לגמרי מכל הגדרה ומכל הגבלה, **וְעַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** שבוודאי מופשט בתכלית מכל הגדרה, ולעבודת האדם יש חשיבות כל כך גדולה שהיא פועלת גילוי והמשכה מעצמות האלוקות.

ה) אָמְנָם אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחָלַת הַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרָמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּא שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הִתְחַלְּקוּת, וְעַד שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר שֶׁל הִתְחַלְּקוּת (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּלֹא אִתְרָמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבִּפְעַל אֵין בּוֹ אוֹת וְקוֹץ כי 'אנכי מי שאנכי' נעלה מהתלבשות באות או קוץ מסויימים, **אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מִגֶּדֶר זֶה** של להיות נרמז באות או קוץ מסויימים), **מִכָּל מָקוֹם, תַּכְלִית וּשְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה הִיא** לפעול

ביאור בדרך אפשר

בְּתוֹרָה אוֹר[43]), וְעַד שֶׁאוֹמְרִים זֹאת בִּפְשִׁיטוּת גְּמוּרָה, וּכְמוֹ "דֶּער בָּאשֶׁעפֶּער", "דֶּער וָוואס לֶעבְּט אֵייבִּיק", וְכֵיוֹצֵא בָזֶה בִּשְׁאָר הַתּוֹאָרִים (כְּפִי שֶׁמֵּבִיא בַּעַל הַהִילּוּלָא נְשִׁיא דּוֹרֵנוּ בְּהַדְּרוּשִׁים בְּאִידִישׁ[44] בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב), שֶׁכָּוְונָתָם בִּפְשִׁטוּת הִיא לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפְּשִׁיטוּת, וְלֹא אִתְרָמִיז לֹא בְּשׁוּם אוֹת וְלֹא בְּשׁוּם קוֹץ.

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם לְמַטָּה פּוֹעֲלִים לְמַעְלָה כו', וְכַיָּדוּעַ מַאֲמַר הָרַב הַמַּגִּיד[45] (וְנַעֲשָׂה גַּם תּוֹרָתוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן[46], עַל יְדֵי זֶה שֶׁחָזַר זֹאת כַּמָּה פְּעָמִים[47]) בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַז"ל[48] דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הַנַּעֲשִׂים לְמַעְלָה, הֲרֵי זֶה מִמְּךָ. וְיָדוּעַ גַּם הַפֵּירוּשׁ[49] עַל הַפָּסוּק[50] עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת כֶּסֶף, שֶׁחֲצוֹצְרוֹת הֵם שְׁתֵּי חֲצָאֵי צוּרוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה נַעֲשֶׂה תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת הֵן לְמַטָּה וְהֵן לְמַעְלָה כִּבְיָכוֹל, וְגַם בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ מִכָּל גֶּדֶר מַעְלָה וּמַטָּה, הֵן בָּאָדָם, שֶׁזֶּהוּ עֶצֶם נַפְשׁוֹ, וְהֵן אֵצֶל הַקָּבָּ"ה, שֶׁזֶּהוּ פְּשִׁיטוּת הָעַצְמוּת, וְעַד לְעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.

ה) **אָמְנָם** אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחָלַת הַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינַת אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרָמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּא שֶׁלְּמַעְלָה מִכָּל הִתְחַלְּקוּת, וְעַד שֶׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר שֶׁל הִתְחַלְּקוּת (שֶׁזֶּהוּ הַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּלֹא אִתְרָמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁבִּפְעַל אֵין בּוֹ אוֹת וְקוֹץ, אֶלָּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה לְגַמְרֵי מִגֶּדֶר זֶה), מִכָּל מָקוֹם, תַּכְלִית וּשְׁלֵימוּת הָעֲבוֹדָה הִיא שֶׁיּוּמְשַׁךְ גַּם בְּשֵׁם חֲדָדִי,

---

עד. ע' עו. ספר המאמרים תרפ"ב ע' רפד. תרפ"ט ע' כג. וש"נ. 43) ויראה יד, ב. 44) ראה ספר המאמרים - אידיש ע' 138 ואילך. 45) לקוטי אמרים סימן קצח. אור תורה סימן תפ. 46) ראה ד"ה פדה בשלום תשל"ח פ"ג (תורת מנחם ספר המאמרים כסלו ע' קמד) ובהערה 28 שם. 47) ראה ספר השיחות תש"ד ע' 23. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' שג ואילך. הועתק ב"היום יום" יג אייר. 48) אבות פ"ב מ"א. 49) אור תורה מה, ד ואילך. הובא ונתבאר באור התורה תהלים (יהל אור) ע' שנז ואילך. ובארוכה - המשך תער"ב ח"ב ע' תתעד. שם ע' תתקא. 50) בהעלותך י, יב.

ביאור בדרך אפשר

שעבודת האדם תגרום **שֶׁיּוּמְשַׁךְ** האור הנעלה של ׳אנכי מי שאנכי׳ **גַּם בְּשֵׁם הֲוָיָ׳, הָחֵל מִכְּמוֹ שֶׁהוּא** שם הוי׳ **בָּאָדָם [דְּכֵיוָן שֶׁפָּנִים בְּפָנִים דִּבֵּר הֲוָיָ׳ עִמָּכֶם**[51] ככתוב בתורה לגבי התגלות הקדוש־ברוך־הוא לעם ישראל במתן תורה **(וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק בְּאוֹר הַתּוֹרָה**[52] **(מִפֵּירוּשׁ הָרַב מֹשֶׁה זַכּוּתָא ׳הרמ״ז׳ בַּדּוֹהַר**[53]**) שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבָּזֶה,** לשון הכתוב בפרשת ואתחנן **פָּנִים בְּפָנִים, אוֹ פָּנִים אֶל פָּנִים**[54] כלשון הכתוב בפרשת כי תשא), ומאחר שהתגלות שם הוי׳ לבני ישראל הייתה באופן של ׳פנים בפנים׳ **לָכֵן יֶשְׁנוֹ שֵׁם הֲוָיָ׳ גַּם בָּאָדָם**[55] כמבואר בתורת הסוד**], וְאַחַר כָּךְ** לאחר ההמשכה של שם הוי׳ (שקדמה לה ההמשכה מהעצמות), כמבואר לעיל **יוּמְשַׁךְ** האור והגילוי האלוקי מלמעלה **גַּם בִּבְחִינַת אֱלֹקֶיךָ, שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים**[56], שם שבו כן שייך עניין ההתחלקות לבחינות שונות ו׳אלוקים׳ **וּמִלְּשׁוֹן כֹּחַ וְיכוֹלֶת, שֶׁעִנְיָן זֶה** של חלוקה לפרטים **שַׁיָּיךְ לִפְרָטֵי הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה׳ **בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ומשתמש גם בהם ומנצל גם אותם לעבודת ה׳ **[שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ צְרִיכָה תִּיקוּן, וִירִידָתָהּ לְמַטָּה אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**[57] ובאשר לנשמה עצמה, קודם שירדה למטה לעולם הזה לא היה בה שום פגם וחסרון שהיא צריכה לתקן ולהשלים, וכמבואר בספר התניא שלא הוצרכה הנשמה לרדת למטה להתלבש בגוף גשמי בעולם הזה אלא בשביל להמשיך אור אלוקי כדי לתקן את הגוף והנפש הבהמית שהם כן צריכים תיקון, כמו ירידת השכינה בגלות כדי לברר ניצוצות של קדושה שקיימים בעולם], ועבודת ה׳ בגוף ונפש הבהמית היא בהתחלקות והתלבשות **בְּאֵבָרִים פְּרָטִיִּים**

1 הָחֵל מִכְּמוֹ שֶׁהוּא בָּאָדָם [דְּכֵיוָן שֶׁפָּנִים בְּפָנִים
2 דִּבֵּר הֲוָיָ׳ עִמָּכֶם[51] (וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר הַצֶּמַח צֶדֶק
3 בְּאוֹר הַתּוֹרָה[52] (מִפֵּירוּשׁ הָרַב מֹשֶׁה זַכּוּתָא
4 בַּדּוֹהַר[53]) שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת שֶׁבָּזֶה, פָּנִים בְּפָנִים, אוֹ
5 פָּנִים אֶל פָּנִים[54]), לָכֵן יֶשְׁנוֹ שֵׁם הֲוָיָ׳ גַּם
6 בָּאָדָם[55]], וְאַחַר כָּךְ יוּמְשַׁךְ גַּם בִּבְחִינַת אֱלֹקֶיךָ,
7 שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים[56], וּמִלְּשׁוֹן כֹּחַ
8 וְיכוֹלֶת, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּיךְ לִפְרָטֵי הָעֲבוֹדָה בְּגוּף
9 וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית [שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ אֵינָהּ
10 צְרִיכָה תִּיקוּן, וִירִידָתָהּ לְמַטָּה אֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי
11 לְתַקֵּן אֶת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית[57]], בְּאֵבָרִים
12 פְּרָטִיִּים וְכֹחוֹת פְּרָטִיִּים, שֶׁכָּל כֹּחַ מִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹפֶן
13 פְּנִימִי בְּהָאֵבֶר הַשַּׁיָּיךְ אֵלָיו, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית
14 גַּם לְמַטָּה הַהַכָּרָה דְּמִי כְּמוֹכָה בָּאֵלִים הֲוָיָ׳[58] וְעַד
15 לְאוֹפֶן דְּעוֹשֵׂה פֶּלֶא[59] (כַּמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ
16 מַיִם רַבִּים[60] וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת). וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן
17 דְּאָנֹכִי יוּמְשַׁךְ גַּם בַּהֲוָיָ׳, וְעַד גַּם בֵּאלֹקֶיךָ, שֶׁגַּם
18 בָּהֶם יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאָר
19 בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי כָּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר
20 מְהוֹרַשַׁ״ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[61] בְּעִנְיַן אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם
21 כּוּלְּכֶם[62], לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ (כַּמְּבוֹאָר
22 בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[63]), שֶׁלְּאַחַר זֶה הֲרֵי זֶה צָרִיךְ
23 לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּפְרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת דְּרָאשֵׁיכֶם
24 שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ, שֶׁגַּם
25 שָׁם יִהְיֶה נִיכָּר הָעִנְיָן כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד לַאֲחָדִים
26 כְּאֶחָד מַמָּשׁ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁהָעֲבוֹדָה

ביאור בדרך אפשר

וְכֹחוֹת פְּרָטִיִּים, שֶׁכָּל כֹּחַ פרטי של הנפש **מִתְלַבֵּשׁ בְּאוֹפֶן פְּנִימִי בְּהָאֵבֶר הַשַּׁיָּיךְ אֵלָיו** בפרט, **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שההמשכה האלוקית מתחלקת לפרטים **נַעֲשֵׂית גַּם לְמַטָּה הַהַכָּרָה דְּמִי כְּמוֹכָה בָּאֵלִים הֲוָיָ׳**[58] **וְעַד לְאוֹפֶן דְּעוֹשֵׂה פֶּלֶא**[59] **(כַּמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּהֶמְשֵׁךְ מַיִם רַבִּים**[60] לאדמו״ר מהר״ש **וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת). וְהַיְינוּ, שֶׁהָעִנְיָן דְּאָנֹכִי** שמצד עצמו הוא למעלה מכל הגדרה ולמעלה מהתחלקות **יוּמְשַׁךְ גַּם בַּהֲוָיָ׳, וְעַד גַּם בֵּאלֹקֶיךָ, שֶׁגַּם בָּהֶם יֶשְׁנוֹ** ומאיר ונרגש וניכר **הָעִנְיָן דְּאָנֹכִי.**

וְעַל דֶּרֶךְ ועניין זה ש׳אנכי׳ שלמעלה מהתחלקות לפרטים יאיר ויומשך גם בשמות שכן קשורים בהתחלקות לפרטים, הוא מעין העניין **הַמְּבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי החסידות של **כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַשַׁ״ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן**[61] **בְּעִנְיַן אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כּוּלְּכֶם**[62], ומבואר על כך ש׳כולכם׳ משמעו **לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ** התאחדות מלאה ומוחלטת של כל הסוגים בבני ישראל המנויים בכתוב ׳ראשיכם שבטיכם׳ וכו׳ עד שכולם הופכים למציאות אחת ויחידה **(כַּמְּבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה**[63] לאדמו״ר הזקן**)**, והרבי הרש״ב אומר על כך **שֶׁלְּאַחַר זֶה** לאחר שכל הסוגים התאחדו ׳לאחדים כאחד׳ **הֲרֵי זֶה** ההתאחדות הזו שלכאורה יכולה להתקיים רק בדרגה שלמעלה מהתחלקות לפרטים, **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ** גם **בִּפְרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת דְּרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ, שֶׁגַּם שָׁם** למרות שהן דרגות נמוכות יותר שמצד עצמן יש בהן חילוקי דרגות **יִהְיֶה נִיכָּר הָעִנְיָן כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד לַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ** התאחדות מוחלטת שלמעלה מחילוקי דרגות.

---

51) ואתחנן ה, ד. 52) ואתחנן ע׳ קצג (ומציין ללקו״ת בביאור אלה מסעי ע״פ ויכתוב משה [צג, ד]). וראה גם ד״ה פנים בפנים עטר״ת; תרצ״ג; תרצ״ז (ספר המאמרים עטר״ת ע׳ תקפ; תרצ״ג ע׳ תקכג; תרצ״ז ע׳ 273 ואילך). 53) ח״ג רסא, א. 54) תשא לג, יא. 55) ראה אוה״ת פרשתנו (יתרו) ע׳ תשכה - בשם הראשית חכמה שער היראה פ״ז. 56) ראה פרש״י וירא כ, ג. וישלח לה, ז. תו״א וארא נו, ב. סהמ״צ להצ״צ ה, ב. ובכ״מ. 57) ראה תניא פל״ז (מח, ב). 58) בשלח טו, יא. 59) תהלים עז, טו. 60) דשנת תרל״ו - פקנ״ה־קס. 61) ראה סד״ה אתם נצבים תער״ב. תרד״ע. 62) נצבים כט, ט. 63) ר״פ נצבים.

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁאַף שֶׁהָעֲבוֹדָה שהיהודי עובד את ה׳ **צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדָה פְּנִימִית** שיכולה להיות רק כאשר האדם עובד את ה׳ בדרגה המתאימה לו, לפי מעמדו ומצבו בעבודת ה׳ ולפי הכוחות והיכולות שלו, ואילו כאשר הוא מנסה להתחבר לדרגות גבוהות שלמעלה מההשגה והיכולת שלו הדברים לא יגעו ויחדרו בו בפנימיות, **וְעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּפְנִימִיּוּת כו׳** וכן עבודת ה׳ צריכה להיות על ידי התבוננות בענייני אלוקות ברמה המתאימה לו ואם לא כן הדברים לא ייקלטו ולא יחדרו בו בפנימיות, **מִכָּל מָקוֹם, צְרִיכָה עֲבוֹדָה זוֹ** העבודה הפנימית עצמה להיות נמשכת ונובעת ממקור נעלה יותר, מקור כזה שאכן האדם לא יכול להתחבר אליו בפנימיות כי הוא נעלה מהתלבשות פנימית, היינו **לִהְיוֹת מִצַּד בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה,** עצמיות האלוקות **כְּפִי שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בִּבְחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** עצמיות הנשמה **שֶׁעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה** גילוי והמשכת ׳אנכי מי שאנכי׳ כפי ש**הוּא** בעבודת האדם **עִנְיָן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ** שהיא למעלה מטעם ודעת ואי אפשר להגיע אליה בעבודה פנימית כי מסירות נפש היא יציאה מגדרי המציאות של האדם, בעוד שעבודה פנימית היא כדי להחדיר אלוקות בתוך גדרי המציאות שלו **וְעִנְיָן הַתְּשׁוּבָה**[64], תשובה בדרגה גבוהה הנקראת בתורת הסוד **תְּשׁוּבָה עִילָּאָה,** תשובה עליונה, **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָה בְּאִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה**[65] שבספר התניא **שֶׁעִנְיָנָהּ** של ׳תשובה עילאה׳ **הוּא לָשׁוּב עַד הֲוָיָ׳ בָּרוּךְ הוּא מַמָּשׁ כו׳ וּלְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּיִחוּד נִפְלָא, עַל יְדֵי הַתְּפִלָּה, וְעִנְיָן זֶה** הדבקות וההתאחדות עם האלוקות בתפילה **פּוֹעֵל** ויש לו השפעה **עַל לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁלְּאַחַר זְמַן, שֶׁכָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ** שמצד עצמם הם עבודה מסוג אחר, פחות נעלה, גם הם **נַעֲשִׂים מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה עִילָּאָה.**

ביאור בדרך אפשר

אַךְ בָּזֶה בעניין גילוי והמשכת ׳אנכי מי שאנכי׳ גם בעבודה השייכת לשמות הוי׳ ואלוקים **גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפְנֵי עֲבוֹדָה. תְּחִילַת הָעֲבוֹדָה** השלב הראשון **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהָעִנְיָן דְּאָנֹכִי נִמְשָׁךְ בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ כְּפִי שֶׁהוּא** שם הוי׳ **בִּמְקוֹמוֹ, וְהַיְינוּ, שֶׁבְּחִינַת אָנֹכִי, שֶׁבִּכְלָלוּת הֲרֵי זֶה הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת,** כי עולם האצילות הוא ראשית ׳סדר השתלשלות׳ **נִמְשָׁךְ בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ כְּפִי שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁעִנְיָנוֹ** ומקומו של שם הוי׳ **הוּא עוֹלָם הָאֲצִילוּת**[66]. **וְאַחַר כָּךְ** לאחר ההמשכה בעולם האצילות שיאיר ויורגש בו עניין ׳אנכי מי שאנכי׳ **נִמְשָׁךְ** האור של ׳אנכי מי שאנכי׳ **גַּם בִּבְחִינַת אֱלֹקֶיךָ, וְהַיְינוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,** העולמות שלמטה מעולם האצילות שבהם יש נתינת מקום לקיומם של נבראים שחשים כנפרדים מהבורא או אפילו מציאות של נבראים כאלו **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים**[66], **לְשׁוֹן רַבִּים,** הרומז על הריבוי והפירוד, וכפי שעולמות אלו נקראים בכתבי האריז״ל **עָלְמָא דְּפֵרוּדָא**[67] עולם של פירוד (בשונה מעולם האצילות, ולמעלה מאצילות שנקרא ׳רשות היחיד׳, המקום של הקדוש־ברוך־הוא הנקרא ׳יחיד׳), **שֶׁגַּם שָׁם** בעולמות בריאה־יצירה־עשייה **נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אָנֹכִי הֲוָיָ׳** ויש גם שם התגלות והארה של ׳אנכי מי שאנכי׳.

וְעַל יְדֵי תְּחִילַת הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן זֶה, בָּאִים לְתַכְלִית הָעֲבוֹדָה וּשְׁלֵימוּתָהּ, שהיא העבודה באופן השני, והיא **שֶׁהַהַמְשָׁכָה דְּאָנֹכִי בַּהֲוָיָ׳ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁפּוֹעֶלֶת שִׁינּוּי בַּהֲוָיָ׳** שהוי׳ עצמו מתעלה עד כדי כך **שֶׁנַּעֲשָׂה** בחינת הוי׳ **כְּמוֹ בְּחִינַת אָנֹכִי, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ** האור והעילוי הזה **גַּם בִּבְחִינַת אֱלֹקֶיךָ בְּאוֹפֶן שֶׁאֱלֹקֶיךָ** מתעלה עד ש׳אלוקיך׳ **נַעֲשֶׂה כְּמוֹ הֲוָיָ׳, וִיתֵרָה מִזֶּה, שֶׁאֱלֹקֶיךָ נַעֲשֶׂה כְּמוֹ אָנֹכִי.**

---

64) ראה לקו״ת נצבים מה, ג־ד. דרושים לשבת שובה סה, סע״ב ואילך. ד״ה אתם נצבים תרס״ג (ספר המאמרים תרס״ג ח״א ע׳ קכא ואילך. ח״ב ע׳ שסא ואילך). 65) פ״ח ואילך. 66) ראה ספר המאמרים תרנ״ט ע׳ מ. וש״נ. 67) ראה עץ חיים שער מג (שער ציור עולמות) בהקדמה להדרוש. אוה״ת תצוה ע׳ א׳תקמח.

ביאור בדרך אפשר

וְעַל דֶּרֶךְ **שְׁנֵי הָאוֹפָנִים בִּפְעוּלַּת** ההשפעה של **הָעֲבוֹדָה דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה** בשלב ראשון **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ** הנכונות של יהודי לעבוד את ה׳ בכל מצב ואפילו לוותר על חייו לשם כך **וְקַבָּלַת עוֹל** שהיהודי מקבל על עצמו מחדש, מתוך ביטול מוחלט לאלוקות, קבלת עול מלכות שמים **שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נַעֲשֵׂית עֲבוֹדַת כָּל הַשָּׁנָה כְּפִי שֶׁהִיא בִּמְקוֹמָהּ** בדרך כלל, **אֶלָּא שֶׁנִּיכָּר** בכל ענייני העבודה **הָרוֹשֶׁם מֵהַהַחְלָטוֹת טוֹבוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאַחַר כָּךְ** בשלב שני ונעלה יותר של עבודת ה׳ **בָּאִים לְתַכְלִית וּשְׁלִימוּת הָעֲבוֹדָה, שֶׁעֵינֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה**[68], **שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ נִיכָּר ״רֵאשִׁית הַשָּׁנָה״, שֶׁאָז** כשהעבודה היא בתכלית השלימות **עוֹמְדִים כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת דְּרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּלַאֲחָדִים כְּאֶחָד מַמָּשׁ, וְעַד** שמתעלים **לְמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר הִתְחַלְּקוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי.**

ו) **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּאָנֹכִי, דברי הזוהר **אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְּרָמִיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ, וְהָרָאשֵׁי תֵּיבוֹת אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית** האמורים בגמרא, ונשאלה השאלה שלכאורה חילוקי הדרגות בין שני הענייינים הן באין ערוך והעניין המבואר בזוהר נעלה לאין שיעור מהענין האמור בגמרא, אבל לאמיתו של דבר שני הענייינים קשורים זה בזה **כִּי, הָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּאָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת כוּ׳,** שעליו נאמר ״דלא אתרמיז״ בשום אות וכו׳ **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם**

1 הָאוֹפָנִים בִּפְעוּלַּת הָעֲבוֹדָה דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל כָּל
2 הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן
3 שֶׁמִּצַּד הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ וְקַבָּלַת עוֹל שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה
4 נַעֲשֵׂית עֲבוֹדַת כָּל הַשָּׁנָה כְּפִי שֶׁהִיא בִּמְקוֹמָהּ,
5 אֶלָּא שֶׁנִּיכָּר הָרוֹשֶׁם מֵהַהַחְלָטוֹת טוֹבוֹת שֶׁל
6 רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאַחַר כָּךְ בָּאִים לְתַכְלִית וּשְׁלִימוּת
7 הָעֲבוֹדָה, שֶׁעֵינֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה
8 וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה[68], שֶׁבְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ
9 נִיכָּר ״רֵאשִׁית הַשָּׁנָה״, שֶׁאָז עוֹמְדִים כָּל פְּרָטֵי
10 הַמַּדְרֵיגוֹת דְּרָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם עַד חוֹטֵב עֵצֶיךָ
11 וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּלַאֲחָדִים כְּאֶחָד
12 מַמָּשׁ, וְעַד לְמַעְלָה מִכָּל גֶּדֶר הִתְחַלְּקוּת, שֶׁזֶּהוּ
13 עִנְיַן אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי.
14 ו) **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שְׁנֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבְּאָנֹכִי,
15 אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי דְּלֹא אִתְּרָמִיז בְּשׁוּם
16 אוֹת וְקוֹץ, וְהָרָאשֵׁי תֵּיבוֹת אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית
17 יְהָבִית, כִּי, הָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּאָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה
18 מֵהִתְחַלְּקוּת כוּ׳, צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם בִּכְתָבִית
19 יְהָבִית, כְּפִירוּשׁ הַשֵּׁל״ה[69] שֶׁכְּתָבִית הַיְינוּ תּוֹרָה
20 שֶׁבִּכְתָב וִיהָבִית הַיְינוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וּכְלָלוּת
21 הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה צְרִיכִים לֵירֵד
22 וְלָבוֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה (כְּתָבִית), וּבְאוֹפֶן
23 שֶׁהַכּוֹתֵב הוּא אִישׁ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצָא בָּעוֹלָם
24 הַתַּחְתּוֹן בִּבְחִינַת יֵשׁ (וְכַנַּ״ל (סָעִיף ד׳) שֶׁנִּבְרָא
25 בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד הַרְגָּשָׁתוֹ, אֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה
26 שֶׁקְּדְמָה לוֹ), וְאַף עַל פִּי כֵן, נַעֲשֵׂית עַל יָדוֹ כְּתִיבַת הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁבִּכְתִיבָה
27 זוֹ נִרְמָז כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּשֵׁם הֲוָיָ׳[70], כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי קַבָּלָה[71] בְּעִנְיַן כְּתִיבַת
28 סְתָ״ם (סִפְרֵי תּוֹרָה תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת) וּבְמִיּוּחָד בְּסִפְרֵי תּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי תְּפִילִין
29 וּמְזוּזוֹת הֵם גַּם כֵּן פָּרָשִׁיּוֹת מֵהַסֵּפֶר תּוֹרָה), שֶׁטִּיפַּת הַדְּיוֹ הִיא בְּחִינַת יוֹ״ד
31 דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, וְהַקּוּלְמוּס (הַנִּיטָּל בְּחָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹת יָד יָמִין) שֶׁהוּא בְּצוּרַת אוֹת

ביאור בדרך אפשר

בִּכְתָבִית יְהָבִית, בתורה כפי שירדה למטה במילים כתובות **כְּפִירוּשׁ הַשֵּׁל״ה**[69] **שֶׁכְּתָבִית,** כתבתי, **הַיְינוּ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וִיהָבִית,** נתתי, **הַיְינוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וּכְלָלוּת הָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה צְרִיכִים לֵירֵד וְלָבוֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל כְּתִיבָה (כְּתָבִית),** במילים כתובות של מציאות גשמית **וּבְאוֹפֶן שֶׁהַכּוֹתֵב הוּא אִישׁ יִשְׂרָאֵל** יהודי **שֶׁנִּמְצָא בָּעוֹלָם** הזה הגשמי **הַתַּחְתּוֹן בִּבְחִינַת יֵשׁ (וְכַנַּ״ל (סָעִיף ד׳) שֶׁנִּבְרָא** האדם **בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד הַרְגָּשָׁתוֹ,** לפי התחושה המוטעית שלו **אֵין לוֹ עִילָּה וְסִיבָּה שֶׁקְּדְמָה לוֹ** ונדמה לו בטעות שאין בורא שמהווה ומחייה ומקיים אותו), **וְאַף עַל פִּי כֵן,** למרות שהאדם כל כך נחות **נַעֲשֵׂית עַל יָדוֹ כְּתִיבַת הַתּוֹרָה, וּבְאוֹפֶן שֶׁבִּכְתִיבָה זוֹ** של דברי התורה הנעשית על ידי האדם **נִרְמָז כְּלָלוּת הָעִנְיָן דְּשֵׁם הֲוָיָ׳**[70], **כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי קַבָּלָה**[71] **בְּעִנְיַן כְּתִיבַת סְתָ״ם (סִפְרֵי תּוֹרָה תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת) וּבְמִיּוּחָד בְּסִפְרֵי תּוֹרָה (שֶׁהֲרֵי תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת הֵם גַּם כֵּן פָּרָשִׁיּוֹת מֵהַסֵּפֶר תּוֹרָה), שֶׁטִּיפַּת הַדְּיוֹ** שהיא טיפה קטנה, כנקודה בלבד, **הִיא בְּחִינַת יוֹ״ד דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, וְהַכְּתִיבָה בְּיָד יָמִין**[72] **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹת, הוּא עִנְיַן ה׳ רִאשׁוֹנָה דְּשֵׁם הֲוָיָ׳,** ה׳ בגימטריא חמש **וְהַקּוּלְמוּס (הַנִּיטָּל בְּחָמֵשׁ אֶצְבְּעוֹת יָד יָמִין) שֶׁהוּא בְּצוּרַת אוֹת**

---

68) עקב יא, יב. וראה תניא אגה״ק סי״ד. 69) במסכת שבועות שלו קצ, ב. הובא באוה״ת פרשתנו (יתרו) ס״ע תתקא. 70) בכל זה - ראה אוה״ת פרשתנו ע׳ תתקב. חוקת ע׳ תתו ואילך. הוספות ע׳ 36. 71) ראה מאורי אור אות ד סעיף יא. הובא באוה״ת שם. 72) ראה טושו״ע או״ח סל״ב ס״ה. שו״ע אדה״ז שם ס״ז.

ביאור בדרך אפשר

1 **וָא״ו, הוּא** רמז לאות **הַוָּא״ו דְּשֵׁם הַוָיָ׳, וְהַכְּתִיבָה עַל הַקְּלָף,**
2 **שֶׁהוּא שֶׁטַח הַמְקַבֵּל** עליו את האותיות והמילים הכתובות, **הוּא עִנְיָן**
3 **ה׳ אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם הַוָיָ׳. וְאַחַר כָּךְ** אחרי שמשלימים את הכתיבה
4 **נוֹתְנִים אֶת הַתּוֹרָה (יְהָבִית) וּמַתְחִילִים לְלָמְדָהּ עִם מִי**
5 **שֶׁמְּצַד עַצְמוֹ** מצד המדרגה
6 האישית שלו **אֵינוֹ שַׁיָּיךְ לְזֶה**
7 **כְּלָל, לְהִיוֹתוֹ תַּחְתּוֹן, וְלֹא רַק**
8 **תַּחְתּוֹן מִצַּד הַבְּפוֹעַל** כי למעשה
9 טרם למד תורה ונתעלה, **אֶלָּא**
10 **יְתֵירָה מִזֶּה,** שההשפעה של
11 ׳כתבית׳ ו׳יהבית׳ את התורה פועלת גם
12 על מי **שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן מִצַּד**
13 **הַגְּזֵירָה** שגזר הקדוש־ברוך־הוא עד
14 מתן תורה (כלשון המדרש
15 **תַּחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ**
16 **לְמַעְלָה)**[41], **וְיֵשׁ צוֹרֶךְ**
17 **בְּבִיטּוּל הַגְּזֵירָה בְּאוֹפֶן** שאין
18 בכוחו של האדם לבטל את הגזירה
19 אלא צריך שהביטול יהיה על ידי
20 **דַּאֲנִי** הקדוש־ברוך־הוא
21 **הַמַּתְחִיל**[41], **כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר**[73]
22 **וַיֵּרֶד הַוָיָ׳** עליונים **עַל הַר סִינַי**
23 תחתונים **(עוֹד לִפְנֵי**
24 **שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה),**
25 **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דִּיהָבִית,** נתינה
26 מלמעלה למטה, **וְרַק לְאַחַר זֶה**
27 **מַתְחִילָה הָעֲלִיָּה דְּמַסְעֵיהֶם**
28 **לְמוֹצָאֵיהֶם,** ההתעלות מלמטה
29 למעלה **עַד** לעלייה גדולה כל כך
30 **לְהִתְאַחֲדוּת** של בני ישראל **עִם**
31 **בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא**
32 **אִתְרַמִּיז בְּשׁוּם אוֹת וְקוֹץ.**
33 **ז) וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם מַה**
34 **שֶׁנֶּאֱמַר** בתחילת עשרת הדברות
35 בהמשך ל׳אנכי ה׳ אלוקיך׳ **אֲשֶׁר**
36 **הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם דַּוְקָא**
37 **(וְלֹא אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם**
38 **וָאָרֶץ** ונשאלה השאלה לעיל
39 שלכאורה בריאת שמים וארץ, שהיא
40 יש מאין, היא חידוש גדול יותר
41 מיציאת מצרים). **דְּהִנֵּה,**
42 **הַמְּצִיאוּת דְּמִצְרַיִם כִּפְשׁוּטוֹ**
43 (וכמאמר חמינו ז״ל בגמרא **אֵין**
44 **מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ**[74]),

ביאור בדרך אפשר

1 וָא״ו, הוּא הַוָּא״ו דְּשֵׁם הַוָיָ׳, וְהַכְּתִיבָה עַל
2 הַקְּלָף, שֶׁהוּא שֶׁטַח הַמְקַבֵּל, הוּא עִנְיָן ה׳
3 אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם הַוָיָ׳. וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִים אֶת הַתּוֹרָה
4 (יְהָבִית) וּמַתְחִילִים לְלָמְדָהּ עִם מִי שֶׁמְּצַד עַצְמוֹ
5 אֵינוֹ שַׁיָּיךְ לְזֶה כְּלָל, לְהִיוֹתוֹ תַּחְתּוֹן, וְלֹא רַק
6 תַּחְתּוֹן מִצַּד הַבְּפוֹעַל, אֶלָּא יְתֵירָה מִזֶּה, שֶׁהוּא
7 תַּחְתּוֹן מִצַּד הַגְּזֵירָה (תַּחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ
8 לְמַעְלָה)[41], וְיֵשׁ צוֹרֶךְ בְּבִיטּוּל הַגְּזֵירָה בְּאוֹפֶן
9 דַּאֲנִי הַמַּתְחִיל[41], כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[73] וַיֵּרֶד הַוָיָ׳ עַל הַר
10 סִינַי (עוֹד לִפְנֵי שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה),
11 שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דִּיהָבִית, וְרַק לְאַחַר זֶה מַתְחִילָה
12 הָעֲלִיָּה דְּמַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם, עַד לְהִתְאַחֲדוּת
13 עִם בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, דְּלֹא אִתְרַמִּיז בְּשׁוּם
14 אוֹת וְקוֹץ.
15 ז) **וְעַל** פִּי זֶה יוּבַן גַּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר אֲשֶׁר
16 הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם דַּוְקָא (וְלֹא
17 אֲשֶׁר בָּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ). דְּהִנֵּה, הַמְּצִיאוּת
18 דְּמִצְרַיִם כִּפְשׁוּטוֹ (אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי
19 פְּשׁוּטוֹ[74]), לְמַטָּה מַטָּה, עֶרְוַת הָאָרֶץ[75], הֲרֵי זֶה
20 מַתְחִיל מֵהָעִנְיָן דְּמִצְרַיִם כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלְמוֹת
21 בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה (עוֹד לִפְנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית
22 הַמְּצִיאוּת דְּשֶׁקֶר בָּעוֹלָם, כִּי אִם הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר
23 בִּלְבַד), וְעַד לְמַעְלָה יוֹתֵר, כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם
24 הָאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁזּוֹהִי
25 הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְעַד
26 לְמַעְלָה יוֹתֵר, בִּכְלָלוּת עִנְיָן הַכֵּלִים. וְיתֵירָה מִזֶּה,
27 שֶׁאֲפִילוּ לִפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁגַּם שָׁם יֵשׁ כְּבָר שׁוֹרֶשׁ
28 וּמָקוֹר לְאוֹרוֹת וְכֵלִים, הִנֵּה שׁוֹרֶשׁ וּמָקוֹר הַכֵּלִים
29 הוּא עִנְיָן שֶׁל מְצָרִים וּגְבוּלִים, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ
30 הָאוֹר, וְגַם הָאוֹר שֶׁהִבְדִּילוּ לְעַצְמוֹ, הֲרֵי כֵּיוָן
31 שֶׁזֶּהוּ כְּבָר עִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי, הִנֵּה עֶצֶם עִנְיַן הַגִּילּוּי
32 הוּא כְּבָר עִנְיָן שֶׁל מֵיצַר וּגְבוּל. אָמְנָם, עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲשָׂה הָעִנְיָן
33 דְּהוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁבָּזֶה נִכְלָל גַּם הָאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת

ביאור בדרך אפשר

45 **לְמַטָּה מַטָּה,** שהיא כלשון התורה **עֶרְוַת הָאָרֶץ**[75], **הֲרֵי זֶה**
46 **מַתְחִיל מֵהָעִנְיָן דְּמִצְרַיִם כְּפִי שֶׁהוּא** למעלה ברוחניות **בְּעוֹלְמוֹת**
47 **בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה (עוֹד לִפְנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית הַמְּצִיאוּת דְּשֶׁקֶר**
48 **בָּעוֹלָם** שאותה צריך להפוך לקרש, כמבואר לעיל, **כִּי אִם הֶעְלֵם**
49 **וְהֶסְתֵּר** על האלוקות **בִּלְבַד), וְעַד**
50 **לְמַעְלָה יוֹתֵר, כְּפִי שֶׁהוּא**
51 המושג הרוחני ׳מצרים׳ **בְּעוֹלָם**
52 **הָאֲצִילוּת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֵׁם**
53 **אֱלֹקִים,** מידת הצמצום וההעלם
54 **שֶׁזּוֹהִי הַמְּדִידָה וְהַהַגְבָּלָה** על
55 האור האלוקי **דְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת,**
56 **וְעַד לְמַעְלָה יוֹתֵר, בִּכְלָלוּת**
57 **עִנְיַן הַכֵּלִים** כמבואר בתורת הסוד
58 שסדר התגלות והמשכת האור האלוקי
59 מלמעלה למטה הוא באופן שהאורות
60 מתלבשים בכלים ועניין הכלים הוא
61 להגביל את האור. **וְיתֵירָה מִזֶּה,**
62 **שֶׁאֲפִילוּ לִפְנֵי הַצִּמְצוּם,**
63 כשהאור־אין־סוף האיר ללא כל גבול
64 **שֶׁגַּם שָׁם יֵשׁ כְּבָר שׁוֹרֶשׁ**
65 **וּמָקוֹר לְאוֹרוֹת וְכֵלִים,** אף שאין
66 עדיין מציאות של כלים, **הִנֵּה שׁוֹרֶשׁ**
67 **וּמָקוֹר הַכֵּלִים הוּא עִנְיָן שֶׁל**
68 **מְצָרִים וּגְבוּלִים, וְעַד**
69 **שֶׁאֲפִילוּ הָאוֹר, וְגַם** אפילו
70 **הָאוֹר שֶׁהִבְדִּילוּ לְעַצְמוֹ, הֲרֵי**
71 **כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּבָר עִנְיָן שֶׁל**
72 **גִּילּוּי,** היינו הארה והתפשטות של
73 עצמיות האלוקות ולא העצמיות
74 עצמה, **הִנֵּה עֶצֶם עִנְיַן הַגִּילּוּי**
75 והיציאה מחוץ לעצם עצמו **הוּא**
76 **כְּבָר עִנְיָן שֶׁל מֵיצַר וּגְבוּל**
77 ונמצא שהמושג הרוחני של ׳מצרים׳
78 במובן של מיצר והגבלה קיים גם
79 בדרגות הכי גבוהות ונעלות. **אָמְנָם,**
80 **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
81 **נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּהוֹצֵאתִיךָ**
82 **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,** יציאה מהמיצרים
83 וביטול ההגבלות **שֶׁבָּזֶה נִכְלָל גַּם**
84 יציאה מתוך ביטול ההגבלה של
85 **הָאוֹפֶן הֲכִי נַעֲלֶה שֶׁיָּכוֹל**

73) יתרו יט, כ. 74) שבת סג, א. וש״נ. 75) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה״ר פ״א, ד בסופו.

ביאור בדרך אפשר

לִהְיוֹת בְּהָעִנְיָן דְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, עַד לִבְחִינַת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן אֶרֶץ מִלְּשׁוֹן רָצוֹן[76], ולמרות שמדובר בעניין הכי נעלה **חֲרֵי כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ כְּבָר עִנְיָן שֶׁל גִּילּוּי וּמְרוּצָה,** ושוב אין זה העצם עצמו אלא התגלות והתפשטות שלו (כמו בכוחות הנפש שכוח הרצון הוא אמנם נטיית הנפש ולא אחד הכוחות הפרטיים אבל איננו עצם הנפש) **חֲרֵי זֶה גַּם בְּחִינַת (אֶרֶץ) מִצְרַיִם, וְגַם עַל זֶה נֶאֱמַר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,** שמתעלים אפילו מההגבלה הזו **עַד שֶׁנַּעֲשָׂה** היהודי העובד את ה׳ **חַד** אחד ממש, בהתאחדות גמורה **עִם בְּחִינַת אָנֹכִי.**

וְכָל זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שבני ישראל עבדו את ה׳ **בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּפְשׁוּטוֹ, עַד לְעֶרְוַת הָאָרֶץ, שֶׁשָּׁם נַעֲשָׂה דִּילּוּג** מעבר ממצב נחות ולא רצוי למצב נעלה בדרך של דילוג וקפיצה כפי שמתחייב במעבר שהוא **שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ** ונעלה לאין שיעור לגבי המצב הקודם **[שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה שֶׁלֹּא בְּעֵרֶךְ** לגבי המצב שקודם התשובה, וכיוון שלא מדובר בתהליך הדרגתי אלא ב׳דילוג׳ שלא בערך, התשובה היא כלשון הזוהר **בְּשַׁעְתָּא חֲדָא וּבְרִגְעָא חֲדָא**[77] בשעה אחת וברגע אחד], עלייה ב׳דילוג׳ **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּפְשׁוּטוֹ, גַּשְׁמִיּוּת וְחוֹמְרִיּוּת הָעוֹלָם, עַד לְאֶרֶץ מִצְרַיִם כִּפִּי שֶׁהִיא בְּתַכְלִית הָעִילּוּי,** עניין הרצון העליון, וברצון עצמו **וְעַד לִבְחִינַת עֲלִיַּת הָרָצוֹן** (כלשון חכמינו ז״ל **עָלָה בְּרְצוֹנוֹ), עָלָה דַּיְיקָא, הַיְינוּ, שֶׁזֶּהוּ בְּגֶדֶר עֲלִיָּה, וְ(עָלָה) בְּרְצוֹנוֹ, שֶׁגַּם זֶה כְּבָר תְּנוּעָה וּמְרוּצָה,** ולכן הרצון מצד עצמו, ואפילו בעליית הרצון, עדיין איננו העצמיות **וְדַוְקָא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה לְמַטָּה חֲרֵי הוּא מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מִבְּחִינַת עֲלִיַּת הָרָצוֹן, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת בְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן כְּתָבִית יְהָבִית.**

ח) **וְזֶהוּ** וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, לֵאמֹר דַּיְיקָא, הַיְינוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה, קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, הִנֵּה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, וּכְשֵׁם שֶׁהוּא לוֹמֵד מִצַּד מְסִירַת נֶפֶשׁ, מִצַּד בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי בְּנַפְשׁוֹ, הִנֵּה גַּם הַלִּימּוּד שֶׁל הַקָּבָּ״ה הוּא מִצַּד בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ לְמַטָּה בְּגִלּוּי, שֶׁבִּבְחִינַת אֶלֶקֶיךָ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת חֲרֵי׳, וּבִבְחִינַת חֲרֵי׳ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אָנֹכִי, וְעַד שֶׁבְּחִינַת אָנֹכִי הִיא בְּגִלּוּי גַּם בִּבְחִינַת אֶלֶקֶיךָ. וְאָז נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּהוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית, שֶׁעוֹמֵד לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה. וְאַחַר כָּךְ (וְאַדְרַבָּה - תֵּיכֶף וּמִיָּד) נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּהוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּפוֹעַל,

ביאור בדרך אפשר

מִבְּחִינַת עֲלִיַּת הָרָצוֹן, שֶׁזֶּה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת של היהודי העובד את ה׳ ולומד תורה **בְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן כְּתָבִית יְהָבִית** חיבור האלוקות עם העולם על ידי כתיבת ונתינת התורה.

ח) **וְזֶהוּ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר,** ובתחילת המאמר הובאה השאלה מה המשמעות של המילה ׳לאמר׳ בהקשר זה, כאשר כל נשמות ישראל שבכל הדורות נכחו במתן תורה, והביאור הוא **לֵאמֹר דַּיְיקָא,** בכך שהכתוב מדייק ובלשון ׳לאמר׳ דווקא, **הַיְינוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל,** כל יהודי **בְּכָל מָקוֹם** בכל העולם כולו **וּבְכָל זְמַן,** אפילו אלפי שנים אחרי מתן תורה **שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה,** והיהודי **קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, הִנֵּה הַקָּבָּ״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ,** וכביכול גם הקדוש־ברוך־הוא לומד תורה כנגדו **וּכְשֵׁם שֶׁהוּא** היהודי **לוֹמֵד** את התורה **מִצַּד מְסִירַת נֶפֶשׁ, מִצַּד בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי** העצמיות **בְּנַפְשׁוֹ, הִנֵּה גַּם הַלִּימּוּד שֶׁל הַקָּבָּ״ה הוּא מִצַּד בְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי,** עצמיות האלוקות, **וְעַל יְדֵי זֶה** שיש המשכה וגילוי מעצמותו למעלה **נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ לְמַטָּה בְּגִלּוּי, שֶׁבִּבְחִינַת אֶלֶקֶיךָ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת חֲרֵי׳, וּבִבְחִינַת חֲרֵי׳ נִמְשָׁךְ בְּחִינַת אָנֹכִי, וְעַד שֶׁבְּחִינַת אָנֹכִי הִיא בְּגִלּוּי גַּם בִּבְחִינַת אֶלֶקֶיךָ** כמבואר לעיל באריכות. **וְאָז נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דְּהוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית, שֶׁעוֹמֵד לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבָלָה** היהודי העובד את ה׳ ועבודת ה׳ היא מתוך התעלות על כל דבר שמיצר ומגביל אותה. **וְאַחַר כָּךְ (וְאַדְרַבָּה** לא אחר כך, היינו כעבור זמן אלא - **תֵּיכֶף וּמִיָּד) נִמְשָׁךְ הָעִנְיָן דְּהוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** יציאת בני ישראל ממצרים של גלות זו **בְּפוֹעַל, וְהַיְינוּ,**

---

76) ראה ב״ר פ״ה, ח. 77) זהר ח״א קכט, א ואילך (נתבאר בלקוטי שיחות ח״כ ע׳ 86 ואילך).

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת (שֶׁכָּל הַמַּלְכֻיּוֹת (וְהַגָּלֻיּוֹת) נִקְרָאִים עַל שֵׁם מִצְרַיִם[78] כדברי המדרש), וְעוֹשֶׂה זֹאת הקדוש־ברוך־הוא עושה את יציאת בני ישראל ממצרים בְּכָל יוֹם וָיוֹם, עַל יְדֵי שֶׁעוֹשִׂים מִיּוֹם זֶה - הַיּוֹם אִם בְּקוֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ[79], יום של קיום רצון ה׳ וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין[80], שֶׁנַּעֲשֶׂה מִיָּד ללא כל שיהוי עִנְיַן הַגְּאוּלָּה מִכָּל הַמְּצָרִים וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן פְּרִיצַת גָּדֵר, במובן של ביטול ההגבלות שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, כִּדְאִיתָא כמובא בַּמִּדְרָשׁ[81] שֶׁמַּה שֶׁנֶּאֱמַר[82] בנבואת מיכה עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם קָאֵי מכוון עַל מָשִׁיחַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל פֶּרֶץ, בן יהודה בן יעקב שממנו היא מלכות בית דוד עָלָיו נֶאֱמַר[83] בתורה פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פֶּרֶץ, רמז לפריצת גדרי הגלות. וְעִנְיָן זֶה יָבוֹא בְּגִילּוּי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתֵנוּ בלימוד התורה וקיום המצוות בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, בְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת, בְּאוֹפֶן דִּכְתָבִית יְהָבִית, הרומז לשני חלקי התורה, תורה שבכתב (׳כתבית׳) ותורה שבעל פה (׳יהבית׳), כאמור לעיל, הָחֵל מֵהַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה דִּכְתָבִית - תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְכֵן הוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה דִּיהָבִית - תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וּמִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה הַלִּימוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[84], קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּהִידּוּר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה המקיים את המצוות נַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת עַל חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם שניתן לו בפרט לבררו ולזככו, וְזוֹכֶה לְקַבֵּל פַּרְנָסָתוֹ מִיָּדוֹ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה[85] של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, לְמַעְלָה מִמִּדִּידוֹת וְהַגְּבָלוֹת, מִבְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, וּבְמִילָא כיוון שאין בכלל הגבלות הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ בְּבָנֵי בנים חַיֵּי חיים ובריאות, וּמְזוֹנֵי מזון ופרנסה רְוִיחֵי ברווח. וְעַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגָלוּי הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת בקומה זקופה לְאַרְצֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, וּבַעֲגָלָא במהירות דִּידָן (לפי המושגים) שלנו.

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַיְינוּ, שֶׁהַקָּבָּ״ה מוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַגָּלוּת
2 (שֶׁכָּל הַמַּלְכֻיּוֹת (וְהַגָּלֻיּוֹת) נִקְרָאִים עַל שֵׁם
3 מִצְרַיִם[78]), וְעוֹשֶׂה זֹאת בְּכָל יוֹם וָיוֹם, עַל יְדֵי
4 שֶׁעוֹשִׂים מִיּוֹם זֶה - הַיּוֹם אִם בְּקוֹלוֹ תִּשְׁמָעוּ[79],
5 וְיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וּמִיָּד הֵן נִגְאָלִין[80],
6 שֶׁנַּעֲשֶׂה מִיָּד עִנְיַן הַגְּאוּלָּה מִכָּל הַמְּצָרִים
7 וּגְבוּלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן פְּרִיצַת גָּדֵר, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ
8 שֶׁל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[81] שֶׁמַּה
9 שֶׁנֶּאֱמַר[82] עָלָה הַפּוֹרֵץ לִפְנֵיהֶם קָאֵי עַל מָשִׁיחַ
10 שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל פֶּרֶץ, עָלָיו נֶאֱמַר[83] פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ
11 פֶּרֶץ. וְעִנְיָן זֶה יָבוֹא בְּגִילּוּי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתֵנוּ
12 בְּעִקְּבְתָא דִּמְשִׁיחָא, בְּסוֹף זְמַן הַגָּלוּת,
13 דִּכְתָבִית יְהָבִית, הָחֵל מֵהַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה
14 דִּכְתָבִית - תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְכֵן הוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה דִּיהָבִית - תּוֹרָה שֶׁבְּעַל
15 פֶּה, וּמִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה הַלִּימוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה[84],
16 קִיּוּם הַמִּצְוֹות בְּהִידּוּר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בַּעַל הַבַּיִת עַל חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וְזוֹכֶה
17 לְקַבֵּל פַּרְנָסָתוֹ מִיָּדוֹ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה[85], לְמַעְלָה מִמִּדִּידוֹת
18 וְהַגְּבָלוֹת, מִבְּחִינַת אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, וּבְמִילָא הֲרֵי זֶה נִמְשָׁךְ בְּבָנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי
19 רְוִיחֵי. וְעַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגָלוּי הַגְּאוּלָּה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה עַל יְדֵי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,
20 יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ, וּבַעֲגָלָא דִּידָן.

---

78) ראה ב״ר פט״ז, ד. לקוטי תורה להאריז״ל פ׳ תצא. 79) תהלים צה, ז. סנהדרין צח, א. 80) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה. 81) ב״ר פפ״ה, יד וברש״י שם. אגדת בראשית ספס״ג. 82) מיכה ב, יג. 83) וישב לח, כט. 84) ב״ק יז, א. 85) ברכה שלישית דברכת המזון.

המשך ביאור למס׳ פסחים ליום רביעי עמ׳ א

1 רבה שאומרים ׳כבולעו כך פולטו׳. ששנינו במשנתנו: נוֹתֵן אֶת
2 כְּרָעָיו וְאֶת בְּנֵי מֵעָיו לְתוֹכוֹ, ויש לשאול, מַאי טַעְמָא – מה הטעם
3 שאין חוששים לכך שדם הכרעיים והבני מעיים נבלע בבשר
4 החיצון, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן – האם לא משום שאנו אומרים
5 ׳כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ׳, וכפי שהבשר החיצון בולע את הדם כך הוא
6 גם פולט אותו, ולכן אין הוא נאסר. ומוכח שאומרים ׳כבולעו כך
7 פולטו׳. דוחה הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, שָׁאנִי הָתָם –
8 שונה הדין בקרבן פסח ואין משם ראיה, שהרי הפסח תלוי בתנור
9 באופן שפתח בית שחיטתו למטה, ומעתה כֵּיוָן דְּאִיכָּא בֵּית
10 הַשְּׁחִיטָה דְּמַהַלְחֵל – שיש את מקום השחיטה שהוא פתוח ויכול
11 לצאת ממנו הדם,

בס"ד. שיחת יום ג' פ' יתרו, כ"ף שבט, ה'תש"ל.

– התוועדות "צאתכם לשלום" להאורחים שיחיו, לאחר תפלת מנחה –

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר.

* * *

ב. בהמשך לסיום כתיבת הספר־תורה[1], נערך גם סיום על מסכת מגילה (כפי המנהג לסיים מסכת בש"ס בשייכות ליום ההילולא)[2], שמסיימת בהלכות ס"ת,

– ולהעיר, שגם כללות שם המסכת, "מגילה", קשור עם ס"ת, כדברי הגמרא[3] ש"מגילה נקראת ספר", וכפי שמבאר רבינו הזקן בהוספות לתו"א[4] –

ועד לסיום המסכת "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום .. הלכות חג בחג" (וכמשנ"ת פעם בארוכה[5] מ"ש רבינו הזקן בהתחלת הלכות פסח[6], שהכוונה בזה היא ל"הלכות הצריכות לבו ביום", נוסף על הלימוד שלושים יום לפני החג בהלכות הקשורות גם עם ההכנות לחג),

– ולהעיר ממארז"ל[7] (שנזכר אז[8] בדרך אגב) "כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תושבע"פ שאינן בטלין לעולם", שבזה מודגש הקשר של ס"ת עם מגילת אסתר והלכות, שבהם בא בגילוי ענין הנצחיות שבתורה כפי שנמשך בגדר הזמן ובזמן בפועל –

ולפנ"ז מובא הדין ד"כל האוחז ס"ת ערום וכו'".

ג. המשך הביאור בה"סיום" על מסכת מגילה, "כל האוחז ס"ת ערום וכו'", ועד להסיום בתוס' "אבל אחזו במטפחת, אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד" – נכלל בשיחת יו"ד שבט סל"ו[2].

וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:

וכללות הענין בזה – שישנו ענין התורה, ענין המצוות, וצירוף שניהם יחד[9], כפי שנמשכים ע"י משה, עליו נאמר[10] "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וגו'", ו"תיקן להם לישראל", שיוכלו לפעול עבודתם בעולם התיקון,

ואז נמשך ענין ה"הלכות" – הלכות התורה, שעל ידם פועלים ב"הליכות עולם"[11], כדרשת חז"ל[12] "אל תקרי הליכות אלא הלכות",

ועד שנעשה "הלכות החג" – שפועלים בעולם שיהי' במעמד ומצב של "חג", שזהו המעמד ומצב דלעתיד לבוא, כי:

---

1) ראה שיחת יום ועש"ק פ' בא, יו"ד שבט, אחרי חצות (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 54 ואילך).
2) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט סל"ו (שם ע' 126 ואילך). וש"נ.
3) מגילה יט, א.
4) מג"א קיט, א.
5) שיחת פורים תשכ"ה ס"ה ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חמ"ג ס"ע 18 ואילך).
6) או"ח סתכ"ט ס"ד.
7) רמב"ם סוף הל' מגילה – מירושלמי מגילה פ"א ה"ה.
8) שיחת יו"ד שבט הנ"ל סל"ז (שם ע' 132).
9) ראה שיחת יו"ד שבט שם הערה 261.
10) מסעי לג, ב. וראה ד"ה להבין ענין כתיבת ס"ת דיום ועש"ק פ' בא, יו"ד שבט; ד"ה וידבר אלקים גו' שנאמר בהתוועדות פ"ג ואילך (שם ע' 43 ואילך; ע' 172 ואילך).
11) חבקוק ג, ו.
12) מגילה כח, סע"ב. וש"נ.

ענינו של יו״ט (חג) — שבו נמצא יהודי במעמד ומצב שכל המלאכות שאינם מלאכת אוכל נפש אינם שייכים לעבודתו (וכמו ש״כל מלאכתך עשוי״[13]), וזהו גם המעמד ומצב דלעתיד לבוא, כמ״ש[14] ״ועמדו זרים ורעו צאנכם״, ש״מלאכתן נעשית ע״י אחרים״[15], וכמ״ש הרמב״ם בסוף הלכות תשובה וסוף הלכות מלכים, שהסיבה לכך שנתאוו חכמים ונביאים וגדולי ישראל לימות המשיח אינה בשביל ענינים גשמיים. — יהיו אז אמנם ענינים גשמיים בריבוי ובהרחבה, ועד ל״מעדנים״, אבל ״כל המעדנים מצויין כעפר״, רק בתור טפל והקדמה ללימוד התורה באופן של עשירות, כלשון הרמב״ם: ״תרבה הדעה והחכמה והאמת״, ועד למעמד ומצב ש״מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״[16].

וענינו של יו״ט הוא גם ענין השמחה — שזהו כללות ענין השמחה וטוב לבב שתהי׳ בעבודת בנ״י בביאת משיח צדקנו, שילמדו תורה ויקיימו מצוות מתוך שמחה והרחבה ביותר, ועד לאופן שיפעל ש״מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״, למטה מעשרה טפחים, בעגלא דידן בקרוב ממש.

* * *

ד. בהמשך להמדובר לעיל[17] אודות דברי הגמרא במסכת בבא בתרא[18] ״ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים שנה״, הנה ע״פ מארז״ל[19] ״כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו״, וכמובא גם בפירוש רש״י על הפסוק[20] ״ושננתם לבניך״, ״אלו התלמידים .. שהתלמידים קרויים בנים״, ומוסיף: ״וכשם שהתלמידים קרויין בנים שנאמר כו׳, כך הרב קרוי אב, שנאמר כו׳״ (כמשנ״ת פעם בארוכה[21]) — הרי מובן, שהענין ד״למכור בנכסי אביו כו׳״ שייך גם בהנוגע לתלמידים, ״לבניך אלו התלמידים״.

והנה, הענין ד״כאילו ילדו״ שנעשה בתחילת הלימוד, כשמתחיל הענין ד״מלמד בן חבירו״ — הוא גם כאשר מתחילים לימוד באופן חדש, שאז נעשית הולדה חדשה.

ובהקדמה — שכיון שמצינו שהגמרא[22] מחלקת בין ״המלמד בן חבירו תורה״ ל״המלמד את בן עם הארץ תורה״, הרי מובן, ש״המלמד בן חבירו תורה״ כולל גם ״בן חבירו״ שעוד לפנ״ז הי׳ כבר חכם גדול, אלא שפועל בו עילוי בלימוד התורה, ע״י לימוד ענינים חדשים.

וכמובן גם מהפס״ד להלכה בנוגע לכל החיובים של תלמיד לרב, ועד לרב מובהק[23] — שחיוב זה אינו רק כאשר התלמיד בא לפניו בהיותו עם־הארץ, או בהיותו שייך רק למקרא או משנה וכיו״ב, אלא אפילו אם הי׳ כבר בדרגא נעלית ביותר בלימוד התורה, הנה כאשר מכאן ולהבא נעשה רבו מובהק, הרי הוא מחוייב בכל הדינים השייכים לרבו מובהק.

ומזה מובן שכן הוא גם כאשר נעשה סדר חדש בלימוד,

— ולדוגמא, כפי שמצינו בגמרא[24] בנוגע לר׳ מאיר, ש״אתא לקמי׳ דר׳ ישמעאל וגמר גמרא (משניות שקיבל מרבותיו), והדר אתא לקמי׳ דר״ע וסבר סברא״ (לפלפל ולדקדק במה שלמד כו׳) — שנעשה אצלו סדר חדש בלימוד: לא רק ״למיגרס״, אלא גם ״לעיונא״. ויתירה מזה, כפי שמצינו אצל ר׳ זירא[22], שצם כמה תעניות כדי שיוכל לבוא לאופן הלימוד דתלמוד ירושלמי, עד שהוצרך לשכוח אופן לימודו הקודם, כך, שנחשב כאילו מתחיל עתה את הלימוד מחדש —

שאז נעשה הענין ד״כאילו ילדו״ מחדש, ובמילא ישנם גם בזה כל הענינים ד״למכור בנכסי אביו כו׳״.

---

13) ראה מכילתא ופרש״י פרשתנו (יתרו) כ, ט. שו״ע אדה״ז או״ח סש״ו סכ״א. וש״נ.
14) ישעי׳ סא, ה.
15) ברכות לה, ב.
16) שם יא, ט.
17) ד״ה באתי לגני פ״ה (שם ע׳ 68 ואילך). שיחת מוצש״ק פ׳ בא, יו״ד שבט סל״א ואילך (שם ע׳ 121 ואילך).
18) קנו, א.
19) סנהדרין יט, ב. וש״נ. הובא בפרש״י עה״ת במדבר ג, א.
20) ואתחנן ו, ז.
21) שיחת ש״פ ואתחנן תשכ״ח ס״ח (תורת מנחם — התוועדויות חנ״ג ע׳ 347 ואילך). וש״נ.
22) ב״מ פה, א.
23) ראה טושו״ע ורמ״א יו״ד סרמ״ב.
24) עירובין יג, א (ובפרש״י).

ומזה מובן גם בנוגע לענייננו:

ע״פ המבואר באגה״ק סימן ז״ך (ומובן גם מסימן כ״ח) שמרגע ההסתלקות ולאח״ז נעשה לימוד תורתו ללא מדידות והגבלות הגוף – הרי מובן שאז מתחיל סדר לימוד חדש בתורת בעל ההילולא.

ולכן, כשמסתיימים עשרים שנה של לימוד באופן כזה, אזי נעשה בזה הענין ד״למכור בנכסי אביו .. בן עשרים שנה״, ובלשון הכתוב[25]: ״מבן עשרים שנה ומעלה״.

ה. ונתבאר בזה, שתוכן העילוי ד״בן עשרים שנה ומעלה״ מתבטא בלשון הכתוב לפנ״ז[26] (בנוגע לענינים מעשיים וענייני הגוף) – ״שאו את ראש״:

הפירוש הפשוט ד״שאו״ הו״ע המנין, אבל, ענין המנין יכול להתבטא בכמה לשונות, וכאן בחרה התורה דוקא הלשון ״שאו״, שמשמעותו – כפי שמבאר רבינו הזקן[27] – שצריך להגבי׳ ולהעלות את ה״ראש״ להדרגא ד״לגולגלותם״, שזהו כפי שהענין הוא מצד הרצון, שהוא בדוגמת הגולגולת שמקיף את המוחין שבראש, ששם הוא מקום ומשכן השכל.

והענין בזה – דלכאורה כיצד שייך לומר שה״ראש״ יתעלה להיות באופן של רצון? – שהלימוד בכח החכמה בינה ודעת שלו הוא מצד תוקף הרצון, ועד לאופן של מס״נ, שאז נעשה הלימוד באופן אחר לגמרי.

וכמדובר כמ״פ[28] שכל ענין מתבטא בפס״ד להלכה – שזהו הדין ש״לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ״[29] (או כהלשון: ״שרוצה״[30]), וכפשטות הענין, שכאשר חפץ ורוצה בלימוד זה, אזי יבין את הענין באופן טוב ועמוק יותר, לתכליתו ועל בוריו.

וזהו ״שאו את ראש״, היינו, שזהו אמנם ענין ה״ראש״, לימוד בהבנה והשגה, אבל אין זה כמו שה״ראש״ הוא מצד עצמו, אלא כפי שמתעלה ״לגולגלותם״, היינו, כפי שהלימוד הוא מצד הרצון (״רוצה״), ובעומק יותר – מצד ה״חפץ״.

ולכן, כאשר שואלים: במה מתבטא העילוי ד״עשרים שנה ומעלה״? – הרי מובן שאין הכוונה בזה לשינויים והוספות בענינים שעליהם נאמר[31] ״לא תוסף גו׳ ולא תגרע״ ח״ו; המדובר הוא אודות הוספה בעניני התורה גופא שעלי׳ נאמר[32] ״ארוכה מיני ארץ ורחבה מיני ים״, שבשביל זה צ״ל אמנם הלימוד מתוך חכמה בינה ודעת, וכפי שנמשך לאח״ז במדות והרגש שבלב, אבל ענין זה צ״ל באופן ד״שאו את ראש .. לגולגלותם״ – מצד הרצון ותענוג, ענין המס״נ כו׳, שאז פועל בכל עניניו בהצלחה מופלגה ביותר.

וזהו כללות הענין ד״למכור בנכסי אביו .. בן עשרים שנה״, שאז מתעלה לדרגא נעלית יותר, כלשון הכתוב: ״בן עשרים שנה ומעלה״ – שלא נשאר בדרגת השכל דבן עשרים שנה, שאז ״נכנסים בו מקיפי אבא״[33] (ולא למעלה מזה ח״ו...), אלא מתעלה לבחי׳ ״לגולגלותם״, בחי׳ הכתר כו׳; ומשם נמשך לבחי׳ המוחין, ואח״כ למדות שבלב, ו״לבא פליג לכל שייפין״[34], בעבודה בפועל [ובסגנון שנתבאר במאמר[35] (מיוסד על המבואר בארוכה באוה״ת להצ״צ) בפירוש ״אנכי הוי׳ אלקיך״[36], שבחי׳ ״אנכי״ נמשכת ב״הוי׳״ ואח״כ גם ב״אלקיך״], כך, שכל הענינים נעשים מצד בחי׳ ״לגולגלותם״.

וכללות ההוראה מזה – שהחל מ״עשרים שנה ומעלה״ צריכים להוסיף בכל הענינים שבעל ההילולא קיוה ודרש ונתן כח עליהם, מתוך שמחה וטוב לבב, עי״ז שחדורים בכל התענוג ובכל הרצון, ואז נעשים

---

25) במדבר א, ג.
26) שם, ב.
27) ראה לקו״ת ר״פ במדבר.
28) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ״ט ס״ע 118. וש״נ.
29) ע״ז יט, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ״ו ריש ע׳ 255. וש״נ.
30) שו״ע יו״ד סוסר״מ.
31) פ׳ ראה יג, א.
32) איוב יא, ט. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״א ה״ה.
33) ע״ח שכ״ד – הובא בלקו״ת שם ב, א.
34) ראה זהר ח״ב קנג, א. ח״ג קסא, ריש ע״ב. רכא, ב. רלב, א.
35) פ״ה (תורת מנחם – התוועדויות חנ״ט ע׳ 175 ואילך). וש״נ.
36) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

גם באופן ד״פרצת עליך פרץ״[37] — פריצת כל המדידות וההגבלות, ועאכו״כ שבטלים כל ההעלמות וההסתרים על לימוד התורה וקיום המצוות, כולל גם ״ואהבת לרעך כמוך״[38] — הפצת היהדות והפצת המעיינות בכל מקום שידו מגעת.

ו. ענין זה בא גם בהמשך להמדובר לעיל[39] אודות הענין ד״מלחמה לה׳ בעמלק מדור דור״[40] — שיש בזה עבודה מיוחדת בסוף זמן הגלות, בדרא דעקבתא דמשיחא, כמובן ממ״ש בתרגום יונתן בפירוש ״מדור דור״ (שהפירוש הפשוט בזה הוא שקאי על כל דור בפני עצמו), שיש בזה ענין מיוחד בשייכות ל״דרא דמשיחא״, שבו נעשה הענין עוה״פ באופן חדש — לאחרי ההקדמה ד״בחר לנו אנשים״[41]:

משה צוה ליהושע: ״בחר לנו אנשים״, ״לי ולך״[42], אבל גם האנשים שנבחרו בשביל יהושע (״לך״) הוצרכו להיות ״אנשי משה״ (כלשון רבינו הזקן בתו״א[43]).

ועתה ניתן הכח לכל אחד מישראל שלומד חומש עם פירוש רש״י והמפרשים שלאחריו — לפעול בעצמו הענין ד״בחר לנו אנשים״.

ובהקדמה — שהנתינת־כח על זה היא מצד בחי׳ ״משה״ שיש בכל אחד מישראל בנפשו (כמ״ש רבינו הזקן בתניא[44], שלכן דורשים מכל אחד מישראל ״מה הוי׳ אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה גו׳״[45], ש״יראה״ היא ״מילתא זוטרתי״[46], מצד בחי׳ ״משה״ שבנפשו),

ומצד זה ישנו הענין ד״בחר לנו (תחילה — ״לי ולך״, ולאח״ז בעומק יותר — ״אנשי משה״) אנשים״, לבחור בעצמו — ע״י השכל, הבנה והשגה שבזה, שמקבל מבחי׳ ״משה״ — את הכחות הדרושים: גבורה ויראת חטא (״גיבורים ויראי חטא״[42]), והכח לבטל את כל הענינים ש״מכחישין פמליא של מעלה״ — ״כשפים״[47] (״שיודעים לבטל כשפים״[42]),

ואז מובטח לו שיצליח לפעול הענין ד״ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב״[48], ככל הפירושים שבזה, וכך ממלא חלקו הפרטי לפעול שיהי׳ ״השם שלם והכסא שלם״[49], ועד שע״י כולם ביחד נעשית ה״מלחמה לה׳ בעמלק מדור דור״, באופן ד״מחה אמחה״[50], ע״י הפעולה ד״תמחה״[51] בעבודת ישראל.

ולאחרי ״עשרים שנה ומעלה״ נפעל הענין ד״בחר לנו אנשים״ ביתר שאת וביתר עוז ובאופן נעלה יותר — שהרי כללות ענין הבחירה הוא למעלה מהבנה והשגה, שאז הרי זו בחירה חפשית, בדוגמת הבחירה שלמעלה, אבל לאח״ז יש להמשיך זאת בענין העבודה מצד חכמה בינה ודעת, ועד שיומשך בבחי׳ הרגל, שזהו״ע הקבלת עול, כפי שהיא למטה מן השכל ודעת, אבל נמשכת קבלת עול שלמעלה מן השכל ודעת.

וכאשר מגלים את הכחות שניתנו במלחמת עמלק כפשוטה בפעם הראשונה, בימי משה ויהושע, כך, שמהדור ההוא נמשך גם ב״דרא (דעקבתא) דמשיחא״, אזי זוכים ״בשעתא חדא וברגעא חדא״[52] להמשיך זאת ב״דרא דעלמא דאתי״ (כפי שמסיים בתרגום יונתן) — ע״פ דברי הרמב״ם[53] בנוגע ל״עולם הבא״, שנקרא כן ״לא מפני שאינו מצוי עתה . . (ש)הרי הוא מצוי ועומד״, אלא צריכים רק את המעשה שימשיך זאת בפועל.

וכל זה — ע״י הנתינת כח מהדור של משה ויהושע כפשוטו, הדור שיצאו מארץ מצרים בפעם

---

37) וישב לח, כט.
38) קדושים יט, יח.
39) שיחת ש״פ בשלח בתחלתה; סי״ד (שם ע׳ 151 ואילך; ע׳ 161).
40) ס״פ בשלח.
41) שם יז, ט.
42) פרש״י עה״פ.
43) תצוה פג, ב־ג.
44) רפמ״ב.
45) עקב יו״ד, יב.
46) ברכות לג, סע״ב.
47) סנהדרין סז, ב. וש״נ.
48) בשלח שם, יג.
49) פרש״י ס״פ בשלח.
50) שם, יד.
51) ס״פ תצא.
52) זח״א קכט, סע״א.
53) הל׳ תשובה ספ״ח.

הראשונה, ו״כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות״[54] — ב״דרא דמשיחא״, לאחרי שמסיימים בעקבתא דמשיחא את סוף הגלות, ושורפים את הגלות[55] ע״י ״הלא כה דברי כאש״[56], שהו״ע קיום התומ״צ באופן של ״אש״ — להעלות חלקו שבעולם, ע״י ״סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה״[57], עד לעצמות ומהות, ומ״דרא דמשיחא״ — ל״דרא דעלמא דאתי״, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

ז. פעם נכנסתי אל בעל ההילולא, כ״ק מו״ח אדמו״ר, בהיותו בלענינגראַד (אז כבר לא היתה נקראת ״פעטערבורג״, אלא ״לענינגראַד״), באותו ערב שבו הי׳ צריך לנסוע מלענינגראַד למוסקבא.

— המדובר הוא אודות הזמן שהיו כבר הרדיפות והגזירות וכו׳ וכו׳, כך, שבשעה שכ״ק מו״ח אדמו״ר הי׳ נוסע ממקום אחד למקום שני, אזי החקירה אחריו ע״י ה״בולשת״ היתה ביתר שאת וביתר עוז, בידעם, שאפילו בשבתו במקומו, בחדרו, עוסק הוא בהפצת היהדות והמעיינות, ועאכו״כ שנסיעתו ממקום למקום קשורה בודאי עם הפצת המעיינות והיהדות, ואדרבה: ביתר שאת וביתר עוז, שלכן אי אפשר לפעול זאת ע״י מישהו אחר, אלא צריך לנסוע בעצמו, ועאכו״כ בנוגע לנסיעה למוסקבא שהיתה אז עיר הבירה. ומה גם שהי׳ זה לאחרי שידעו שכבר פקעה סבלנותם ולא היו יכולים לסבול יותר את העבודה שלו בהפצת היהדות והמעיינות, והחליטו שמוכרחים לעשות משהו... ואעפ״כ, המשיך כ״ק מו״ח אדמו״ר בפעולותיו, וביתר שאת וביתר עוז. —

כשנכנסתי אליו — לא הי׳ אז אף אחד בחדר, מלבד כ״ק מו״ח אדמו״ר. הי׳ זה זמן קצר — שעה, מחצית השעה או רבע שעה — לפני שעמד לצאת מדירתו, ברחוב מאַחאָווייע 22, אל התחנה שמשם עמדה הרכבת לנסוע למוסקבא, וראיתי, שכ״ק מו״ח אדמו״ר יושב במנוחה גמורה, כמו באמצע יום רגיל ללא ענינים מיוחדים, מבלי שיהי׳ ניכר עליו כלל איזה ענין של טירדה, ועוסק בענין מסויים שבו הי׳ עסוק באותה שעה, שהי׳ דורש שימת לב ועיון.

הן אמת שהמוח שליט על הלב (וכפי שמביא רבינו הזקן בתניא[58] ש״המוח שליט על הלב בתולדתו״, ומציין לזהר: ״כמ״ש בר״מ״[59]), אבל אעפ״כ, עד כדי כך?!...

ובכן, לא יכלתי להתאפק ושאלתי: עד כדי כך?!

וסיפר לי כ״ק מו״ח אדמו״ר[60], ששמע — כנראה מאביו, כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע בשם אדמו״ר מהר״ש — שישנו ענין שנקרא הצלחה בזמן.

כלומר: למרות שאי אפשר להוסיף בענין הזמן בנוגע לאריכות היום או אריכות הלילה, הרי בזמן גופא יכולה להיות הצלחה שלא בערך — לנצל את הזמן במלוא המדה האפשרית, וזאת, כאשר אדם יכול לפעול בעצמו, שבשעה שעוסק בענין אחד, הנה כל שאר הענינים, הן אלו שעשה לפנ״ז והן אלו שיצטרך לעשות לאח״ז, אם אינם נוגעים לענין שעוסק בו עתה, הרי זה כאילו אינם בעולם, כך, שגם כשמדובר אודות רגע קטן, הרי כיון שברגע קטן זה אין לו מחשבות המבלבלות או ענינים המבלבלים, לא מהעבר ולא מהעתיד, אזי מתאפשר לו לנצל רגע זו במילואו. וזה נקרא הצלחה בזמן.

והובאה הדוגמא לזה (כמדומני גם בשם אדמו״ר מהר״ש) — מהנהגת הרשב״א, שהי׳ אומר בכל יום ג׳ שיעורים בלימוד התורה, ומלבד זאת הי׳ משיב על ריבוי שאלות (שהרי גם החלק שנשתמר משו״ת הרשב״א הוא ריבוי מופלג), ומלבד זה הי׳ רופא שהתעסק עם רפואת חולים כפשוטו, ומלבד זה הי׳ הולך לטייל בכל יום!... ומובן שכל זה הוא בהוספה על עניני תפלה, ושיעורי תורה לעצמו וכו׳, כפי שמחוייב כל אחד מישראל, ולא בזה מתבטאת גדלות הרשב״א.

---

54) מיכה ז, טו.

55) ראה אג״ק אדמו״ר מוהריי״צ ח״ו ע׳ שעב (נעתק ב״היום יום״ בתחלתו).

56) ירמי׳ כג, כט.

57) ויצא כח, יב.

58) פי״ב.

59) זח״ג רכד, סע״א.

60) ראה גם תורת מנחם — רשימת היומן ריש ע׳ שסז. וש״נ.

והגע עצמך:

כדי לומר שיעור לפני תלמידים בכלל, ועאכו״כ לפני תלמידים במעמד ומצב ומדריגה נעלית שראויים להיות תלמידי הרשב״א, ולא רק שיעור אחד, אלא ג׳ שיעורים בכל יום – יש צורך בשימת לב והתמסרות מיוחדת כו׳; ועד״ז בנוגע להתעסקות ברפואת חולים, וכן בנוגע לכל שאר עניניו של הרשב״א, כולל גם הטיול, שכדי ליהנות ממנו, צריך להיות במעמד ומצב ללא טירדא ודאגה.

וא״כ, איך הי׳ הרשב״א יכול לעשות את כל הדברים הנ״ל בסדר מסודר בכל יום?!

והביאור בזה – גם מצד הטבע – שהנהגת הרשב״א היתה באופן שבשעה שאמר את השיעור, הנה כל שאר הענינים לא היו במציאות אצלו; ולאידך גיסא, בשעה שהלך לטייל – הנה למרות שהי׳ זה באופן ש״החכם ניכר כו׳״ (כמ״ש הרמב״ם בהלכות דעות[61]), הרי זה נקרא בשם ״טיול״, ומזה גופא מובן שאינו דומה לאמירת שיעור, מ״מ, באותם רגעים שמטייל, הנה גם אמירת השיעור כאילו אינה קיימת!

זהו הביאור על הנהגת כ״ק מו״ח אדמו״ר, שיושב בחדרו (״אין קאַביניעט״) ועוסק בענין הדורש שימת לב ועיון, וסומך על החלטתו בענין זה, וזאת, למרות שתוך זמן קצר עליו לצאת לנסיעה הקשורה עם סכנת נפשות בפועל, לא רק עבורו בתור איש פרטי, אלא בתור מנהיג ישראל בכל הדור ההוא וכל פעולותיו כו׳ – כיון שהנסיעה שתהי׳ ברגעים שלאח״ז אינה קיימת במציאות אצלו!

ח. אבל אעפ״כ, המציאות בפועל היא, שכאשר ישנם יהודים שיודעים שבעוד שעה ורבע צריכים לטוס,

– וצריכים עוד לארוז את החבילות, ולהיפרד מבני הבית, ליפול על צווארם בברכת ״צאתכם לשלום״, ובינתיים צריכים גם להתפלל מעריב –

קשה ביותר לפעול עליהם להיות במצב של ריכוז מוחלט, כאילו שמטוס ״אל־על״ אינו במציאות עדיין!

– ע״פ המבואר בשער היחוד והאמונה[62], יחדש הקב״ה את המטוס מאין ואפס המוחלט באותו רגע שיצטרכו לעלות עליו לטוס לאה״ק; אבל אעפ״כ, למרות שכולם מאמינים בכך ללא ספקות, קשה ביותר לפעול בעצמו שירגיש שעכשיו לא קיים המטוס, לא קיים שדה־התעופה ״קנדי״, ולא קיים ״כרטיס הטיסה״; המציאות היחידה היא – שנמצאים ביחד בד׳ אמות של בעל ההילולא!...

הקהל יושב ומביט בשעון, או שמתאפק ואינו מביט בשעון, אבל, אז הבלבול הוא גדול יותר... כי, כשמביט בשעון, יודע לכל־הפחות שיש לו עוד כך וכך רגעים, משא״כ כשמתאפק שלא להביט בשעון, נדמה לו שנשאר פחות זמן, וכבר מוכרח לרוץ, ואעפ״כ ממשיכים לעכב אותו כאן!...

(כ״ק אדמו״ר שליט״א המשיך בבת־שחוק:) ולכן, אנסה לקצר עד כמה שאפשר... כדי שלא להעמיד יהודים בנסיון... והקב״ה יעזור להם שיצליחו באופן ניצול הזמן כו׳.

ט. והנה, כמדובר כמ״פ[63], נהוג אצל חסידים שכאשר עורכים התוועדות, מקשרים זאת גם עם אמירת ״לחיים״ – לא רק בדיבור, אלא גם ובעיקר – באופן של ״לגימה״, יין או משקה, ״חמר מדינה״ וכיו״ב.

ובהקדמה – שאין הכוונה ח״ו לשכר כו׳, אפילו לא את הנפש הבהמית[64], ועאכו״כ לא את הנפש האלקית;

ענין זה מיוסד על מאמר חז״ל בגמרא[65] ״גדולה לגימה שמקרבת״, ועד כדי כך, ש״מקרבת את הרחוקים״ ו״מרחקת את הקרובים״, כפי שהגמרא מביאה ראיות מתושב״כ, כך, שאפילו ״בן חמש למקרא״ יודע זאת.

---

61) רפ״ה.
62) בתחלתו.
63) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ״ז ריש ע׳ 363. ועוד.
64) ראה סה״ש תרצ״א ע׳ 184 ואילך. וש״נ.
65) סנהדרין קג, סע״ב ואילך.

ומיוסד גם על פס״ד של רבינו הזקן בשו״ע הלכות יו״ט[66], ש״בזמן שביהמ״ק הי׳ קיים היו אוכלין בשר שלמים לשמחה (שהרי ״אין שמחה אלא בבשר״[67]), ועכשיו שאין ביהמ״ק קיים, אין יוצאים ידי חובת שמחה (ש״שמחה זו היא מצות עשה מן התורה״) אלא ביין״ (״אין שמחה אלא ביין״[67]), וכפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה (בה״ביכל״ שנדפס מכתי״ק אדמו״ר האמצעי שיש בו גם הגהות מהצ״צ[68]) הענין ד״אין שמחה אלא בבשר״, ומזה מובן גם בנוגע לענין ד״אין שמחה אלא ביין״.

ואע״פ שלא מדובר עתה אודות ימים טובים שנקראים ״מועדים לשמחה״ — הנה כאשר יהודים מתאספים יחדיו מתוך כוונות טובות ומקבלים על עצמם החלטות טובות על מנת לקיימם בטוב, הרי זה ״יום (שהוא) טוב״...

ולכן מקשרים זאת עם אמירת ״לחיים״ על דבר גשמי שיש בו ממשות — אע״פ שעושים ממנו דבר רוחני, בדוגמת חיים גשמיים של בנ״י שצריכים לעשות מהם ״חיים רוחניים״, כמובן מהמבואר באגה״ק סימן ז״ך וביאורה (כמדובר כמ״פ) — שאז הרי זה נמשך למטה מעשרה טפחים, בחיים גשמיים כפשוטם.

י. וכמו״כ כאשר מבקשים למסור פריסת־שלום, בצירוף דבר־תורה (״אַ וואָרט וואָס ס׳האָט זיך גערעדט״), אזי מקשרים זאת גם עם נתינת דבר גשמי מהתוועדות זו, ובאופן שגם שם יעשו מעין זה — שיאמרו ״לחיים״ על דבר גשמי זה, כפי שנהוג בשנים האחרונות קודם שנפרדים בגוף איש מרעהו.

והרי באמת אין זה ענין של פרידה ח״ו,

וכמדובר כמ״פ[69] אודות דיוק לשון חז״ל[70] ״קשה עלי פרידתכם״, שאפילו כשיוצאים משמיני־עצרת ליום חול, אומר הקב״ה ״קשה עלי [לא הענין ד״ויעקב הלך לדרכו״[71] ללימוד התורה וקיום המצוות חוץ למקדש, חוץ לירושלים וחוץ לארץ ישראל, ועד לגלות כפשוטו; כל זה לא קשה להקב״ה, בידעו שמדובר אודות בנ״י שהם השלוחים שלו, אלא ״קשה עלי] פרידתכם״ — העובדה שלפעמים חסר אצלכם הענין של קירוב הלבבות, ועד שישנו מצב הפכי: ״פרידתכם״,

אבל אם מחליטים שאין ענין של ״פרידתכם״ — אזי מסירים מהקב״ה כביכול את הדאגה והקושי, ואז נותן הקב״ה לבנ״י כחות ואפשרויות ויכולת לעסוק במילוי שליחותו מתוך שמחה וטוב לבב.

ולכן, הביטוי שנוסעים ונפרדים כו׳ (״מ׳פאָרט זיך פאַנאַנדער״, ״מ׳פאָרט אַוועק״) — אינו ברוחניות ח״ו, והתקוה חזקה שאין זו ״פרידתכם״ ח״ו, אלא נוסעים מתוך איחוד הלבבות וקירוב הלבבות, כאו״א בינו לבין עצמו בנוגע לכל כחותיו, ועאכו״כ ביחס לכל בנ״י שמסביבו,

ועאכו״כ ביחס לאותם יהודים שהם שותפים עמו במילוי שליחות אחת של הקב״ה, ש״גילה דברו על ידי עבדיו הנביאים״[72], עד לנשיא דורנו, בעל ההילולא, למלא שליחותו בהפצת המעינות והפצת היהדות — הרי בודאי שנוסעים מכאן וממשיכים לעבוד מכאן ולהבא מתוך קירוב הלבבות כפשוטו, שאז תהי׳ גם ריבוי הצלחה בכל הענינים במילוי השליחות, ובדרך ממילא — גם הצלחה בעניניהם הפרטיים.

יא. ולכן:

כל אלו ששייכים לקבוצה שנוסעת היום לארץ הקודש, ובזכותם גם אלו שנוסעים למדינות אחרות, היום או מחר או במשך שבוע זה — אתן לכל אחד משקה,

וכל אחד ינצל זאת בבואו למקומו ועבודתו, באופן המתאים ובזמן המתאים, ובצירוף דבר־תורה והתעוררות (״אַ התעוררות־וואָרט״) ללימוד התורה וקיום המצוות, באופן שיהיו הדברים יוצאים מן הלב, ונכנסים אל הלב[73], ויפעלו פעולתם, פעולה בפועל ממש, ולמטה מעשרה טפחים.

---

66) או״ח סתקכ״ט ס״ז.
67) פסחים קט, א.
68) נדפס לאח״ז במאמרי אדה״ז תקס״ח ח״א ע׳ קעא ואילך.
69) ראה תורת מנחם — התוועדויות חנ״א ע׳ 256. וש״נ.
70) פרש״י אמור כג, לו. פינחס כט, לה־לו.
71) ויצא לב, ב. וראה תורת מנחם — התוועדויות שם ע׳ 254. וש״נ.
72) ע״פ עמוס ג, ז.
73) ראה ספר הישר לר״ת שי״ג. הובא בשל״ה סט, א.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן קנקני משקה להנוסעים[74]. ואח״כ אמר:]

אע״פ שנתינת המשקה היא עבור אמירת ״לחיים״ במקומות שנוסעים אליהם, הרי כיון שצריך להיות התחלה וקישור עם התוועדות זו, אזי מן היושר שיאמרו גם כאן ״לחיים״ מחדש, ובשמחה ובטוב לבב.

* * *

יב. פרשת השבוע נקראת פרשת יתרו, וכמדובר כמ״פ[75] שכיון שזהו שם שבו נקראת הפרשה ע״פ תורה, ו״שמא מילתא הוא״[76], הרי מובן, שהתוכן והנקודה הפנימית של כל הענינים שבפרשה זו מודגש בשם הפרשה — ״יתרו״.

וכמדומה שכבר דובר פעם בארוכה[77], שלכאורה יש קושיא גדולה בזה: הנקודה הפנימית של פרשת יתרו היא — הענין של מתן־תורה, וא״כ, מדוע נקראת בשם ״יתרו״, שלכאורה אינו מורה על הענין של מתן־תורה?

והביאור בזה — ע״פ המבואר בזהר[78], שכדי שתהי׳ נתינת התורה למטה, הוצרך להיות תחילה ״וישמע יתרו״, ועד ששמיעה זו נמשכה ובאה בפועל למטה מעשרה טפחים, ש״בא״ ואמר ״עתה ידעתי וגו׳״[79] (כמבואר בארוכה בפרשה), ובלשון הזהר — שזהו הענין ד״יתרון האור מפני החושך״[80].

ולהעיר גם ממארז״ל בנגלה דתורה שהשם ״יתרו״ הוא ״על שם שיתר פרשה אחת בתורה״[81]. ובפנימיות הענינים, מורה יתרו על הענין ד״יתרון האור מתוך החושך״, שזהו הענין דמ״ת, אלא שאין זה באופן שהענין דמ״ת עצמו מודגש בהשם בגלוי, כי אם רק תכלית הענין — ענין ה״יתרון״.

---

74) ואמר, שלכל לראש שיעלו אלו שבאו מאה״ק, החל מאלו שנוסעים היום לירושלים עיה״ק. ונתן קנקן משקה ו״המחאה״ עבור ישיבת ״תורת אמת״, ובקבוק נוסף עבור ירושלים העתיקה, וצוה לערוך את ההתוועדות הראשונה בבנין ביהכ״נ וביהמ״ד דהצמח־צדק. וכן נתן בקבוק משקה כדי לערוך התוועדות בסמיכות לכותל המערבי.

כן נתן קנקן משקה ליו״ר של ה״ועד״ דכפר־חב״ד (ולמזכיר, עבור ה״ועד הרוחני״), וגם ״המחאה״ עבור הענינים הכלליים של כפר־חב״ד, בתור השתתפות מהקופה הכללית. וכן נתן קנקן משקה להעוסק בענין הבני׳ בכפר־חב״ד, בתור השתתפות בעניני הבני׳, החל מהבנין שיסיימו לבנות בקרוב, ולערוך שם התוועדות ולחלק המשקה בעת ההתוועדות.

כן נתן קנקן משקה ו״המחאה״ עבור מוהרש״ז שזר שליט״א*, וגם כרך אוה״ת פ׳ מטו״מ, באמרו, שמשם נלקח המאמר שנאמר בהתוועדות**. וכן נתן עבורו ה״לקוטי תורה״ שנדפס לזכר נשמת אמו הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה, ואמר, שמסתמא יתחילו שם שיעור בלקו״ת***, ובפעם הראשונה ילמדו מספר זה.

כן נתן קנקני משקה עבור ישיבת ״תומכי תמימים״ באה״ק, בכפר־חב״ד ולוד, על כל מחלקותי׳, עבור ה״רשת״, ״מחנה ישראל״, ״בתי ספר למלאכה״ (הדפוס והנגרות), ״בית רבקה״, ו״צעירי אגודת חב״ד״. וכן נתן עבור מאפיית המצות, באמרו, שצריך לשלוח ״שמורה״ לכל העולם כולו, באופן ד״ופרצת״.

כן נתן קנקן משקה עבור כל ה״פרטיזנים״, באמרו, שיכולים לנצל את ה״פרטיזנים״ גם בא״י, ושיהי׳ בהצלחה רבה.

כן נתן קנקן משקה ל״זוכה בגורל״, עבור כל המשתתפים בגורל. ולעוד זוכה בגורל אמר: בשביל כל המשפחה, וכל אלו שבא במגע אתם ובפרט הנוער [ואמר: תערבב את המשקה עם מים ותתן לכ״א מהמשתתפים בגורל].

אח״כ נתן קנקן משקה עבור נחלת הר חב״ד, וגם ״המחאה״ עבור הכולל ועבור כל עניני נחלת הר חב״ד.

כן נתן קנקן משקה עבור ה״שיכונים״ בלוד, והורה שיבקרו גם את ראש עיריית לוד****, ויתנו לו משקה מהתוועדות זו. וכן נתן בקבוק משקה עבור קרית גת. וכן נתן קנקן משקה לרז״ר עבור ה״מסעדה״ בתל אביב, להצלחה בפרנסה.

לאחרי נתינת המשקה עבור א״י, נתן קנקני משקה (להנוסעים במשך השבוע) גם עבור אוסטרליא, אנגלי׳ (לונדון ומנשסתר), צרפת, מרוקו, תוניס וארגנטינא. וכן נתן בקבוקי יי״ש עבור קנדה, ושאר המקומות בארצות הברית (קליבלנד, דיטרויט, לוס אנג׳לס, נואַרק, ניו הייבן, פילדלפי׳, בוסטון, שיקגו וואוסטער).

אח״כ נתן קנקן יין עבור נשי ובנות חב״ד, באמרו, שיהי׳ בהצלחה רבה.

75) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ״ב ע׳ 91. וש״נ.

76) ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר ח״א ו, סע״א. ח״ב קעט, סע״ב. ועוד.

77) ראה שם ע׳ 94. וש״נ.

78) ח״ב סז, ב ואילך.

79) שם, יא.

80) ראה לקו״ש חי״א ע׳ 74 ואילך. וש״נ.

81) שמו״ר פכ״ז, ח. הובא בפרש״י ר״פ יתרו. בהעלותך יו״ד, כט.

---

*) ראה גם מכתב כ״ב שבט שנה זו (אג״ק חכ״ו ס״ע רצו ואילך).

**) ראה במאמר פ״ג (תורת מנחם — התוועדויות חנ״ט ע׳ 172). וש״נ.

***) ואמר שהלימוד יהי׳ באופן ד״שאו את ראש גו׳ לגלגלתם״, שעי״ז יתוסף גם אצל בעלי שכל והבנה כו׳.

****) ראה גם מכתב י״ד כסלו שנה זו אליו (אג״ק חכ״ו ס״ע רנב ואילך).

וכללות הענין בזה – שכשם שירידת הנשמה למטה היא ״צורך עלי״, עלי׳ גדולה יותר לגבי מקורה ושרשה לפנ״ז, הנה בדוגמת ירידת הנשמה היא גם גלות השכינה (כמ״ש בתניא[82]), ובדוגמת זה גם ירידת התורה (אלא שבתורה אין זה באופן של גלות, שהרי בתורה כתיב[56] ״הלא כה דברי כאש״) מלמעלה למטה, ש״נסעה וירדה .. ממדרגה למדרגה .. עד שנתלבשה .. בצירופי אותיות גשמיות בדיו על הספר״ (כמבואר בתניא[83]) – שזהו כדי שבנ״י ע״י עבודתם יקשרו אורייתא בקוב״ה, וכמשנת״ל בענין ״ויכתוב משה מוצאיהם למסעיהם גו׳ ואלה מסעיהם למוצאיהם״[10], כפי שהענין הוא בנשמות ובעבודת ישראל, וכפי שהוא בתורה, שאז נעשים ״ישראל אורייתא וקוב״ה כולא חד״[84].

וכיון שבכל יום ישנו (נוסף על הענין דיציאת מצרים, כמבואר בתניא[85] – גם ועאכו״כ) הענין דמ״ת, ויתירה מזה: ״נותן התורה״ בלשון הוה[86], בכל רגע ורגע, כי, ״כל הקורא ושונה הקב״ה קורא ושונה כנגדו״[87], כך שישנו הענין דמ״ת כמ״פ בכל יום – הנה יה״ר שכל אחד ואחד יפעל בענינים אלו ע״פ המדובר לעיל באופן ד״מבן עשרים שנה ומעלה״, שאז נעשה הענין ד״שאו את ראש כל עדת בני ישראל (שהו״ע העבודה בחב״ד שבראש, אבל באופן של הרמה) לגולגלותם״, ובהצלחה רבה ומופלגה,

וכפי שמסופר בנוגע ליתרו, שבארץ ישראל עצמה, ״ארץ טובה ורחבה״[88], נתנו את ״מיטב הארץ״ לבני יתרו[89] – הנה כך יהי׳ גם בהנוגע לכאו״א, שהקב״ה יתן לו ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״[90] כל טוב רוחני וגשמי גם יחד, למטה מעשה טפחים, בעגלא דידן.

וכתורת רבינו הזקן שרבינו בעל ההילולא חזר ואמרה כמ״פ[91], שהקב״ה יתן לבנ״י ריבוי גשמיות, ואז יראו בנ״י שבכחם לעשות מהגשמיות – רוחניות, ומתוך שמחה וטוב לבב.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן הניגון ״הושיעה את עמך״, והניגון ״פרזות תשב ירושלים״ (ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו בשמחה גדולה), ואח״כ צוה לנגן הניגון ״כי בשמחה תצאו״.

לאחרי שברך ברכה אחרונה נתן כ״ק אדמו״ר שליט״א את שירי המזונות עבור נשי ובנות חב״ד בכפר־חב״ד, ירושלים, אוסטרליא, לונדון ומנשסתר].

---

82) אגה״ק ס״ד.
83) פ״ד.
84) ראה זח״ג עג, א.
85) פמ״ז.
86) ראה של״ה כה, א. לקו״ת תזריע כג, א. ובכ״מ.
87) תדבא״ר רפי״ח. יל״ש איכה רמז תתרלד.
88) שמות ג, ח.
89) ראה פרש״י בהעלותך שם, לב.
90) נוסח ברכה הג׳ דברהמ״ז.
91) ראה ״היום יום״ כז טבת. כט אדר שני. כז אלול. – וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ״ד ע׳ 270. וש״נ.

המשך ביאור למס׳ פסחים ליום שלישי עמ׳ א

ופסלו אשם קודם ניתוק אפילו אם בעליו כבר נתכפרו.
הגמרא מביאה מקור לכך: **וּמְנָא תֵּימְרָא** – ומניין תאמר שגוזרים גזירה זו, **דִּתְנַן** (תמורה ב:) **אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו אוֹ שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו, יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב** ויפול בו מום הפוסלו למזבח, **וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה** – עולת נדבה של קיץ המזבח. זו דעת תנא קמא. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יָמוּת,** דינו כחטאת ונועלים אותו בחדר בלא מזון עד שימות מאליו. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** ירעה עד שיסתאב ויפול בו מום **וִיבָא כְּדָמָיו עוֹלָה** – עולת יחיד. מדייקת הגמרא בדברי רבי יהושע: **כְּדָמָיו** של קרבן האשם **אִין** – כן מביאים עולה, **אֲבָל** את הקרבן **גּוּפוֹ לֹא** יביא לשם ׳עולה׳, ואף על פי שבעל הקרבן נתכפר ורוצה להקריב את אשמו כקרבן עולה בשביל עצמו, אסור לו להקריב בהמה זו אלא חייב לקנות בהמה אחרת, ובהכרח היינו משום דְּרבי יהושע **גָּזַר לְאַחַר כַּפָּרָה אָטוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה.** מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש מכאן הוכחה שגוזרים לאחר כפרה אטו לפני כפרה. מסקנת הדברים היא, שקרבן אשם לאחר ניתוק, לכתחילה ימכר ויביא בדמיו עולה ובדיעבד אם ׳שחטו סתם כשר לעולה׳, קודם ניתוק אסור להקריבו לעולה מדרבנן משום גזירה, וקודם כפרה אסור להקריבו לעולה מדאורייתא כיון שאין לשנות בהמת קרבן משם זה לשם אחר כל זמן שעומד לשמו.
הגמרא מביאה ברייתא ששנינו על משנתנו ומקשה ממנה על רב, שלפי דבריו אשם ששחטו סתם כשר לעולה משום שאין עקירה מעבכת וממילא הוא הדין גם קרבן פסח יהא כשר לשלמים בלי עקירת שם ׳פסח׳, ודין זה נסתר מהברייתא. **אִיתִיבֵיהּ** – הקשה **רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא,** שנינו במשנה, **שָׁחַטוֹ** בשבת **וְנוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ בְּעָלִים אֶת יָדָם** וכו׳ או שנטמאו או שמתו,

בס"ד. שיחת ש"פ יתרו, כ"ד שבט, מבה"ח אדר ראשון, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה וידבר גו' אנכי.

* * *

ב. דובר בהתוועדות הקודמת[1] אודות מ"ש[2] "אנכי הוי' אלקיך", שכיון ש"אנכי" "דלא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל"[3] הוא למעלה באין ערוך משם הוי', הנה כדי שיומשך מ"אנכי" ל"הוי'" הוצרך להיות צמצום גדול – ע"ד המבואר בספר המצוות להצ"צ (דרך מצוותיך)[4] בפירוש דברי רבינו הזקן בתניא פ"ב בהגהה, ש"א"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי' חב"ד", ויש צורך ב"צמצומים רבים" כדי שיוכל להיות הענין ד"הוא היודע והוא המדע כו'"[5].

ועד"ז כדי שיומשך מ"הוי'" ל"אלקיך" – אלקים לשון רבים[6], ו"אלקיך" שנעשה כחך וחיותך[7], ועד שמזה נעשה הגימטריא ד"הטבע"[8] (אמנם גימטריא בלבד, אבל הגימטריא דשם אלקים), כדאיתא בספרים[9] שזהו מלשון "טבעו (בארץ שערי')"[10], היינו, שהאלקות הוא באופן של טביעה, שאינו ניכר – יש צורך בכמה ירידות וצמצומים.

ועז"נ "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים":

כדי שלמטה יהי' בגלוי לא רק כח הפועל בנפעל[11], עד שיורגש ש"בדבר הוי' שמים נעשו"[12], אלא גם בחי' "אנכי" – הרי זה ע"י היציאה מארץ מצרים,

– החל מהיציאה של הקב"ה ממצרים, כהדיוק[13] "הוצאתך (חסר י') כתיב", "כאילו הוציא את עצמו", וכמ"ש בהושענות[14]: "והוצאתי אִתכם", שהרי "עמו אנכי בצרה"[15], כמארז"ל[16] "גלו למצרים שכינה עמהן", וכפי שאמר הקב"ה "אנכי ארד עמך מצרימה"[17], ולאח"ז "אנכי אעלך גם עלה"[17], שגם הקב"ה יצא ממצרים –

יציאה מ"מצרים" כפשוטו, וגם מ"מצרים" בדקות – מיצרים וגבולים, שזוהי היציאה למעמד ומצב שלמעלה מכל הצמצומים[18].

וכשהקב"ה עומד למעלה מכל הצמצומים, אזי אין שום הגבלות, ומתבטל ממנו ענין של נמנעות, "נמנע הנמנעות"[19], ויכול לפעול שמ"אנכי" יומשך ל"הוי'" ועד ל"אלקיך", ועד שיומשך למטה.

---

1) ד"ה אנכי ה"א דיום ג' כ"ף שבט (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 170 ואילך).
2) פרשתנו כ, ב.
3) לקו"ת פינחס פ, סע"ב. וראה זח"ג יא, א. רנז, ב.
4) שרש מצות התפלה פכ"ח ואילך (קל, ב ואילך).
5) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"י. הל' תשובה פ"ה ה"ה. ועוד.
6) ראה פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.
7) ראה טושו"ע ואדה"ז או"ח ס"ה. לקו"ת בלק עג, ג. פינחס שם, א. ובכ"מ.
8) פרדס שי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו ד"ה והמרגיל (קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. שח, ב. שו"ת חכ"צ סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו.
9) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ס"ע 11. וש"נ.
10) איכה ב, ט.
11) ראה תו"ח תצוה ח"ב שכט, סע"א. ובכ"מ.
12) תהלים לג, ו.
13) ירושלמי סוכה פ"ד ה"ג ובקרבן העדה.
14) פיוט "כהושעת".
15) תהלים צא, טו. וראה תענית טז, א.
16) מגילה כט, א.
17) ויגש מו, ד.
18) ראה תו"א פרשתנו עא, ג. ובכ"מ.
19) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

ולאחרי שבפעם הראשונה הי' הענין ד"הוצאתיך מארץ מצרים", שהקב"ה הוציא את עצמו מכל המיצרים וגבולים ומכל הצמצומים – אזי יש צורך בעבודת בנ"י לחזור ולפעול ענין זה למעלה, שזוהי הכוונה במ"ש[20] "וידבר אלקים את כל הדברים האלה" בכדי שלאח"ז יהי' הענין ד"לאמר", שזוהי עבודת בנ"י להיות "קורא ושונה כנגדו"[21].

ג. המשך השיחה – הביאור בפירוש רש"י על הפסוק "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי. ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה, ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר[22] ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים, משנגאלו, הואיל ואני משתנה במראות[23], אל תאמרו שתי רשויות הן, אנכי הוא אשר[24] הוצאתיך ממצרים ועל הים[25]. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר[26] את הקולות[27], קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד, אלקיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר[28] למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית לא יהי' לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי",

– דלכאורה אינו מובן מ"ש "אשר הוצאתיך מארץ מצרים", דמאי קמ"ל?! הרי בנ"י ידעו כבר שמ"ת הוא התכלית של יצי"מ[29] (כדברי הקב"ה למשה[30] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[31]). ומפרש רש"י, שכאן ניתוסף ענין חדש: "כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי" – לא סתם עבדות, אלא שעבוד ששולל לגמרי ענין של חירות, לא רק בעת העבודה, אלא עול תמידי, שגם בזמנים שאינו עובד את אדונו, אלא אוכל וישן כו', משועבדת כל מציאותו לאדונו[32].

ורש"י אינו מסתפק בפירוש הפשוט, ומביא עוד ב' פירושים רחוקים מפשש"מ – כי, הלשון "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" מורה על המשך למש"נ לפנ"ז, ולא הוספת דבר חדש[33]; משא"כ לב' הפירושים שלאח"ז הפירוש הוא "אנכי הוא אשר הוצאתיך".

---

20) פרשתנו כ, א.

21) תדבא"ר רפי"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד. וראה תו"א פרשתנו סח, ג. ובכ"מ.

22) משפטים כד, יו"ד.

23) ואין להקשות ממש"נ לפנ"ז "ושמתי פדות בין עמי ובין עמך" (וארא ח, יט), ויתירה מזה, שהמכות היו באופן דנגוף למצרים ורפוא לישראל* (ראה ישעי' יט, כב. זח"ב לו, א) – כי, החילוק שם הוא רק בנוגע לפעולות, ולא בנוגע להמקור** שממנו באים הפעולות, שהוא אחד (וכפי שרואה הבן חמש למקרא בעצמו, שכאשר מתנהג בטוב, מקבל שכר, וכאשר עושה דבר בלתי רצוי, מקבל עונש, וב' הפעולות הם מאב אחד); ורק בנדו"ד שמדובר אודות מקור הפעולות – "אני משתנה במראות" – יש מקום לומר "שתי רשויות הן".

24) ולפי' זה (ושלאחריו), תיבת "אשר" היא – לא נתינת טעם (כפשטות משמעות פי' הא', ש"אשר הוצאתיך מארץ מצרים" היא נתינת טעם ל"אנכי ה' אלקיך", "שתהיו משועבדים לי"), אלא – סימן.

25) ששם "בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע" (פרש"י בשלח טו, ב).

26) פרשתנו כ, טו.

27) ולא כמ"ש לפנ"ז (שם יט, יט) "קול השופר גו' יעננו בקול", לשון יחיד.

28) תשא לב, יא.

29) אלא שהוצרכו להמתין עד שיהי' מעמד ומצב ד"ויחן", "כאיש אחד בלב אחד", דלא כהחניות שלפנ"ז שהיו "בתרעומות ובמחלוקת" (פרש"י פרשתנו יט, ב).

30) ואף שלא מצינו בכתוב שמשה אמר זאת לבנ"י – הרי בכמה ענינים בתורה נתפרשו רק דברי הקב"ה למשה, ומעצמו מובן שמשה אמרם לבנ"י, כשם שבכמה ענינים נתפרש רק דיבור משה לבנ"י, ומעצמו מובן שהקב"ה אמרם למשה (ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ע' 301. וש"נ).

31) שמות ג, יב.

32) ובשביל זה "כדאי היא ההוצאה" – "אשר הצילו מיד מצרים", "עד עכשיו לא הי' עבד יכול לברוח ממצרים שהיתה הארץ מסוגרת" (פרשתנו יח, ט ובפרש"י), כך, שגם בשעה שאוכל ושותה ומטייל ועוסק במסחר כו', הרי זה באופן של שעבוד תמידי, שאינו יכול לברוח ממצרים. ובאופן כזה צ"ל היציאה ממצרים – "מדה כנגד מדה" – "שתהיו משועבדים לי".

33) וגם: כיון ש"תהיו משועבדים לי" הוא ענין כללי שנתחדש במ"ת – הי' צריך להאמר בתחילת הענין, לפני "אנכי ה' אלקיך", או בסיומו, לאחרי כל עשה"ד, ולמה נאמר בין "אנכי ה' אלקיך" ו"מבית עבדים". ויתירה מזה: כללות ענין השעבוד – בהמשך והוספה לאזהרת הפורעניות ד"וידבר אלקים", "דיין להפרע" – שייך בעיקר לא לענינים של לא תעשה (שגם לולי

---

*) וכמו במכת חושך, שאז "חפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן .. אומר לו אני ראיתיו בביתך ובמקום פלוני הוא" (פרש"י בא יו"ד, כב), ועי"ז היתה יכולה להיות "ביזת מצרים" באופן ד"וינצלו את מצרים" (בא יב, לו), והיינו, שמכת חושך למצרים גרמה לבנ"י עשירות מופלגה.

**) שלא ראוהו. ובפרט במצרים, שלהיותה מלאה גילולים (פרש"י וארא ט, כט. בא יב, א), לא הי' בה גילוי אלקות כלל, גם לא בארץ גושן, מקום מושב בנ"י.

וה"יינה של תורה", גודל החביבות של כל אחד מישראל, שכדי ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא על יהודי שחטא בעגל[34] (היפך הענין ד"אנכי ה' אלקיך"[35]), כדאי אפילו לומר "אלקיך"[36] לשון יחיד, אף שעי"ז יתוסף בנתינת מקום לטעות ש"רשויות הרבה הן". וההוראה מזה, בנוגע לקירוב כל אחד מישראל[37] ללא חשבונות —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ו ע' 124 ואילך.

* * *

ד. בנוגע ללימוד אגרת התשובה, שאוחזים בפרק יו"ד — יש להזכיר לכל לראש שמסתיימים עתה עשר שנים ללימוד התניא ברדיו[38] ע"י גלי האויר[39], ומתחילה שנת האחד עשר.

והענין בזה:

מספר עשר הוא מספר השלם, והיינו, שבמספר עשר מסתיים ענין המספר, ומתחילים לספור עשר בפעם הב' ואח"כ בפעם הג' וכו'. וכמבואר בארוכה באבן עזרא[40] הענין דמספר עשר בנוגע לשם הוי', ובכללות ה"ז מתאים למ"ש בפרדס בתחלתו[41] שכל עניני העולם מתחלקים במספר עשר; ועד"ז למעלה — עשר ספירות, עשר ולא תשע, עשר ולא אחד עשר[42].

ולכן, גם באדם — שהוא המחבר ב' ענינים אלו — יש עשר כחות, וכן בעבודת האדם ישנה השלימות דמספר עשר — "עשרה הילולים", כדברי הגמרא[43] בביאור הטעם ש"אין פוחתין מעשרה מלכיות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות", "כנגד עשרה הילולים .. עשרת הדברות .. עשרה מאמרות".

וזהו גם מה שמספר עשר הו"ע של פרהסיא, כידוע[44] שה"פרהסיא" הכי גדולה היא במעמד עשרה, וכאשר ישנם יותר מעשרה, אזי ניתוסף רק בענין "ברוב עם הדרת מלך"[45] (אא"כ ישנם ששים ריבוא, שאז מברכים "חכם הרזים"[46], כמדובר פעם[47]), אבל השלימות ד"פרהסיא" היא גם בעשרה.

ומזה מובן, שלאחרי עשר שנים צריכה להתחיל עבודה חדשה — ע"ד המדובר[48] בנוגע לשנת העשרים שצריכה להתחיל עבודה חדשה, באופן ד"לגולגלותם"[49], שהו"ע המקיף, ועד"ז בנוגע לעשר שנים, שאף שאין זה כמו בעשרים שנה, אבל אעפ"כ, לגבי המעמד ומצב שלפנ"ז הרי זה נקרא ענין של מקיף, והיינו, שאינו יכול להיות נמשך בפנימיות מצד גודל העילוי שבו; וכפי שמבאר רבינו הזקן[50] שאין זה מקיף

השעבוד אסור לעשותם), אלא לענינים של עשה, ובעשה גופא — לא בנוגע ל"אנכי הוי' אלקיך", שזהו עיקר הכל, כך, שזהו ענין שנוגע בעיקר לשתי דברות ("זכור את יום השבת גו'" ו"כבד את אביך גו'"), שהם מיעוט, ובשביל זה לא הוצרכה התורה להוסיף ענין השעבוד.

34) ולא עוד אלא שאינו רוצה לשוב בתשובה, וצריכים להכריחו כו'.

35) שזהו ענין היותר נעלה — כפי שמביא הצ"צ (דרמ"צ מצות האמנת אלקות בתחלתו (מד, ב)) שיש מוני המצוות שלא מונים זאת בין תרי"ג מצוות, כי, "אין מנין תרי"ג מצותיו אלא גזירותיו יתעלה שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא לעשות, אבל האמונה במציאותו יתעלה .. הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצות, לא ימנו בחשבונן. ונסמך שם מהמכילתא (פרשתנו כ, ג) כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזירותי, עשו קבלת המלכות ענין בפ"ע והמצות הנגזרות מאתו יתע' בע"א כו'".

36) כי הצורך להבהיר ("באַווארענען") ענין זה מתחיל רק בדרגא שבה יש נתינת מקום למציאות הנבראים — "אלקיך", משא"כ ב"אנכי הוי'", שלא שייך ואין עדיין מציאות של נבראים.

37) ועד שמלקטים כל ששים ריבוא בנ"י, יחד עם ששים ריבוא אותיות התורה (כהר"ת "ישראל": יש ששים ריבוא אותיות לתורה (מג"ע אופן קפו)), ובקרוב ממש הולכים כולם — יחד עם הס"ת — לקבל פני משיח צדקנו, ו"שמחת עולם על ראשם" (ישעי' לה, יו"ד. נא, יא).

38) ראה גם שיחת ש"פ משפטים, מבה"ח אד"ר תשכ"ז סי"ז (תורת מנחם — התוועדויות חמ"ט ע' 86). וש"נ.

39) כ"ק אדמו"ר שליט"א הבהיר, שבאמת אין זה ענין של "אויר", אבל כיון שאין זה ענין גשמי וחומרי, אין ביטוי אחר מלבד "אויר".

40) שמות ג, טו.

41) ש"ב פ"א־ב.

42) ספר יצירה פ"א מ"ד.

43) ר"ה לב, א.

44) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ג ע' 136 הערה 35. וש"נ.

45) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ד ע' קצה ואילך). וש"נ.

46) ברכות נח, א ובפרש"י.

47) ראה תורת מנחם — התוועדויות חכ"ח ס"ע 189 ואילך. חמ"ב ע' 211 הערה 188. חמ"ח ע' 134. תורת מנחם — התוועדויות חנ"ט ע' 104.

48) שיחת מוצש"ק פ' בא יו"ד שבט סל"ב ואילך; כ"ף שבט ס"ה ואילך (תורת מנחם שם ע' 122 ואילך; 183 ואילך)

49) במדבר א, ב. וראה לקו"ת ר"פ במדבר.

50) תניא ספמ"ח.

שאינו פועל חיות (שהרי זה פועל חיות חדש כו'), אלא שזהו למעלה ממה שיוכל להיות נמשך ולבוא בכלי באופן של התלבשות.

ואם הדברים אמורים בנוגע להשומעים, שצריכים לפעול בעצמם שענין זה יהי' אצלם באופן של עבודה חדשה – עאכו"כ שכן הוא בנוגע להלומד, שצריך להביא את הדברים אל השומע, ובשביל זה צריך להיות במעמד ומצב ד"טופח על מנת להטפיח"[51], והיינו, שיהי' מלא וגדוש עד שיעלה על גדותיו, ויפעל פעולתו, הרי בודאי שלאחרי עשר שנים צ"ל אצלו עבודה חדשה, ועי"ז יפעל גם על כל השומעים.

*

ה. באגרת התשובה פ"י מדובר אודות הענין ד"תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא" כפי שהוא מלמטה למעלה – "בתפלה ובפרט בק"ש וברכותי', כדי לומר ואהבת וגו' בכל לבבך ובכל נפשך וגו' באמת לאמיתו, וכן והיו הדברים האלה וגו' ודברת בם וגו' .. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת בשתים לפני'"; ובהמשך לזה מבאר מ"ש "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש"[52] ו"אין עומדין להתפלל כו' אלא מתוך שמחה"[53].

ואינו מובן[54]:

המאמר "אין עומדין להתפלל אלא כו'" מובא בדרך כלל (במשנה ובגמרא ובפוסקים)[55] בנוגע לשמונה־עשרה, ולא בנוגע לקריאת שמע, כמובן גם מדיוק הלשון "אין עומדין להתפלל כו'", דקאי על שמו"ע דוקא, שצ"ל בעמידה[56], וללא הפסק[57], משא"כ ק"ש, שהיא בישיבה[58], ומפסיקין בה (בין פרק לפרק ואפילו באמצע הפרק) מפני הכבוד ומפני היראה כו'[59].

וכיון שרבינו הזקן מדבר כאן אודות ק"ש – למה מביא המאמר "אין עומדין להתפלל כו'", שקאי על שמו"ע?

[ומובן, שאע"פ שרבינו הזקן מבאר את הענין ע"פ חסידות, הרי בודאי לא יאמר ענין שאינו מכוון ("אויסגעהאַלטן") ח"ו].

וביותר יוקשה בד"ה הקל קול יעקב שבהקדמת הסידור[60],

– ולהעיר מהידוע שדרוש זה קבע רבינו הזקן לכתחילה בתור "חתימה" לספר התניא (כפי שנרשם ב"כותרת")[61], ומזה מובן, שכל ההפלאות שנאמרו בנוגע לספר התניא, שזהו תורה שבכתב של תורת החסידות וכו' (כמבואר ברשימת בעל ההילולא[62]), הרי זה גם בנוגע לדרוש זה. ומה שבפועל נקבע אח"כ בתור הקדמה לסידור, הרי בודאי לא היתה הכוונה בזה להוריד מקדושתו, אלא אדרבה: "מעלין בקודש"[63] –

שמבאר שם[64], ש"קל" חסר וי"ו הוא קול תפלה, מלמטה למעלה, ו"קול" מלא וי"ו הוא קול תורה, מלמעלה למטה (ומבאר שכדי שיוכל להיות קול תפלה מלמטלמ"ע צ"ל תחילה ענין הצדקה, כמארז"ל[65] "יהיב פרוטה לעני והדר מצלי", כמבואר גם באגה"ק[66]),

---

51) ל' חז"ל – ברכות כה, ריש ע"ב. ועוד.
52) ברכות רפ"ה (ל, ב).
53) שם לא, א.
54) ב' קטעים דלקמן – נדפסו בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רז.
55) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סצ"ג ס"ב־ג. וש"נ.
56) ברשימה נוספת: תכלית הביטול, כך, שאין מקום אפילו ל"התבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת", כמו בק"ש וברכותי'.
57) ראה שם ר"ס קד. וש"נ.
58) ראה שם ר"ס סג. וש"נ.
59) ראה שם ר"ס סו. וש"נ.
60) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר, שזהו מהענינים שבתורת החסידות שלא נוהגים ללמדם, שכן, איך שייך ש"משכיל" ילמד "סידור"?!... ובמילא לא לומדים גם הקדמת הסידור.
61) בתניא דפוס שקלאָוו, תקס"ו – ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" בסוף אגה"ת (ס"ע תלח). ספר התניא ביבליוגרפי' (לר"י מונדשיין) ע' 50. וראה גם קונטרס תורת החסידות ע' 26 הערה 9. סידור רבינו הזקן עם ציונים והערות ע' כד ואילך. וש"נ.
62) אג"ק שלו ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.
63) ברכות כח, א. וש"נ.
64) סידור עם דא"ח – שער התפלה יט, א ואילך. סידור תו"א – ד, א ואילך.
65) ב"ב יו"ד, א.
66) ס"ח.

ומבאר ענין התפלה מלמטלמ"ע (ע"ד המבואר באגה"ת כאן) בהדגשת הענין דק"ש – "לקשר נפשו האלקית .. לה' אחד בק"ש (ושאר התפלה הוא ביאור הק"ש כנודע) .. ברעותא דלבא שיהי' לבו חפץ באמת לדבקה בו .. וז"ש[67] ואהבת את ה' אלקיך, פי' שתאהוב ותחפוץ שה' יהי' אלקיך .. ולכשתחפוץ כן יהי' כך באמת כשיהיו הדברים האלה כו' ודברת בם וגו'"; ומסיים בענין ד"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ו"מתוך שמחה".

וגם כאן נשאלת אותה שאלה: מארז"ל "אין עומדין להתפלל אלא כו'" הוא בנוגע לשמו"ע, ולמה הובא בד"ה הנ"ל שבהקדמת הסידור, שמדבר אודות מעלת ק"ש[68]?

וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

ו. יום הש"ק זה, ש"פ יתרו, הוא גם שבת מברכים אדר ראשון (שיכול להיות בש"פ משפטים או בש"פ יתרו, ובשנה זו ה"ז בש"פ יתרו), וקביעותו בסוף חודש שבט (שיכולה להיות בכמה אופנים) היא – בכ"ד שבט[69].

מהו ענינו של כ"ד שבט?

הנה כדי לחסוך טירחא... ישנו ספר שנקרא "דבר יום ביומו", שנערך ע"י יהודי מחסידי פולין[70], שליקט מפסוקי תנ"ך ומאמרי רז"ל כל הענינים שאירעו בכל יום מימות השנה, ומביא שם נבואת זכרי' שנאמרה בכ"ד שבט.

[ולהעיר, שלדאבוננו, לא לומדים נ"ך; מסתפקים במה שלמדו עד בר־מצוה, ואילו עכשיו לומדים תושבע"פ. – בשלמא בנוגע לחומש, ישנו הענין ד"שנים מקרא ואחד תרגום", ובנוגע לתהלים, ישנו השיעור תהלים כפי שנחלק לימי החודש, וכן אמירת כל התהלים בשבת מברכים, וכמו"כ ישנם פרקי נ"ך שאומרים בהפטרות; אבל לימוד נ"ך – הרי הוא משאיר לבנו, נכדו או נינו, ואילו הוא בעצמו עבר כבר את הגיל של "בן חמש שנים למקרא", ואפילו "בן עשר שנים למשנה" ו"בן חמש עשרה לגמרא"[71], ושוב אינו צריך ללמוד נ"ך[72]].

ובכן:

"ביום עשרים וארבעה לעשתי עשר חודש הוא חודש שבט .. הי' דבר ה' אל זכרי' גו'"[73], ומסופר שם, שראה מרכבת הסוסים (כפי שנתבאר ענינה בכ"מ – בתורה אור למגלת אסתר[74] ובשערי אורה[75]), ומסיים[76]: "ויען ה' את המלאך הדובר בי דברים טובים דברים נחומים", וכפי שמפרש רש"י, "לא ששמע הנביא מה ענה (ה')", אך ממה שאמר המלאך לו קרא לאמר .. אני יודע שדברים טובים ענהו" – כהמשך הכתוב[77]: "קרא לאמר כה אמר ה' צבאות קנאתי לירושלים ולציון קנאה גדולה", "וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים", ומסיים: "לכן כה אמר ה' שבתי לירושלים ברחמים .. וקו ינטה על ירושלים", "עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם ה' עוד את ציון ובחר עוד בירושלים".

וכיון שנבואה זו נתפרשה בתנ"ך (בדפוס, ועוד לפנ"ז בכתבי־יד של התנ"ך), הנה בבוא יום זה בכל שנה ושנה אזי "נזכרים ונעשים"[78] עניני יום זה, כמבואר בכתבי האריז"ל[79] שכל הענינים חוזרים ונעשים עוד הפעם, כיון שהתורה היא נצחית[80], כפי שמבאר הרגצ'ובי[81].

---

67) ואתחנן ו, ה.
68) כמובן לכל אלו שעכ"פ מכאן ולהבא ילמדו את הקדמת הסידור...
69) בהבא לקמן – ראה גם שיחת ש"פ משפטים, כ"ד שבט, מבה"ח אד"ר תשד"מ ס"י ואילך (התוועדויות תשד"מ ח"ב ע' 980 ואילך).
70) הרה"ח ר' חיים קנאללער (נדפס לראשונה בשנת תרס"ז).
71) אבות ספ"ה.
72) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 24 ואילך.
73) זכרי' א, ז.
74) צו, ד ואילך. קטז, ד ואילך.
75) ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ז ואילך. פנ"ט ואילך.
76) שם, יג.
77) שם, יד ואילך.
78) אסתר ט, כח.
79) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
80) תניא רפי"ד. ובכ"מ.
81) ראה מפענח צפונות פ"ה סי"ב. וש"נ.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

השייכות של הענין ליום זה – יראו מסתמא לאח"ז,

אבל בינתיים יודעים שהקב"ה אומר, שהוא מקנא קנאה ("ער נעמט זיך אָן") במיוחד לירושלים, ויהי' "שצף קצף" על כל הגוים שירצו לפגוע ("טשעפּען זיך") בירושלים, כולל גם "על הגוים השאננים", אלו שיושבים בשקט ואומרים שאינם מתערבים... ומבטיח ש"קו ינטה על ירושלים" – למדוד חומותי'[82], ותהי' ישועה לציון ולירושלים.

וזוהי ההקדמה לביאת משיח צדקנו, שאז יבנה הקב"ה בעצמו את ירושלים, בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן יין ומשקה לג' אנשים מאה"ק, לחלק בין המסובים].

* * *

ז. הביאור באגרת התשובה[83] – יובן ע"פ המבואר בלקוטי תורה סוף פ' במדבר[84] (ועד"ז באוה"ת[85]) בענין החילוק שבין ק"ש לתפלה.

ובהקדם הביאור באותיות הנגלה – שיש בתפלה ב' ענינים:

א) בקשת צרכיו (כמ"ש הרמב"ם[86] שהמצות עשה דתפלה היא "שיהא אדם .. שואל צרכיו שהוא צריך להם כו'") – בשמו"ע, ששם ישנם כל פרטי הבקשות כו', ולא בק"ש, ברכות ק"ש, פסוד"ז, ואפילו לא ב"הודו" ו"מה טובו" – לא מצד ענין ההפסק, אלא ע"ד שאסור לאכול קודם התפלה[87].

ב) הענין ד"ואשפוך את נפשי לפני ה'"[88], שזהו"ע אתדבקות רוחא ברוחא – בק"ש, שבה ישנו ענין המס"נ, באמירת "ה' אחד", ולאח"ז "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ואח"כ "ואהבת גו' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"[67], "בכל מדה ומדה שהוא מודד לך"[89], שכל זה הו"ע של מס"נ ואתדבקות רוחא ברוחא.

[וב' ענינים אלו ישנם גם בקרבנות – שכנגדם נתתקנו תפלות[90]: (א) ענין הקרבנות כפשוטו, החל מ"דלי דלות" עד ל"קרבן עשיר"[91], (ב) ענין הקרבנות באופן שהאדם מקריב את עצמו[92], כתורת רבינו הזקן[93] על הפסוק[94] "אדם כי יקריב מכם קרבן", שהקרבן הוא "מכם ממש, שיקריב את נפש האדם שלמטה לה'", שזהו הענין ד"ואשפוך את נפשי לפני ה'"].

והנה, לגבי הענין דבקשת צרכיו – העיקר הוא שמו"ע, ואילו ק"ש היא רק הכנה לשמו"ע; אבל לגבי הענין דמס"נ – העיקר הוא ק"ש, ואילו "שאר התפלה הוא ביאור הק"ש".

ח. והענין בזה – כמבואר בלקו"ת (ואוה"ת) הנ"ל ששמו"ע היא באצילות, וק"ש היא בבריאה, ולכן, "הגם שביטול האצי' גדול יותר לאין קץ, עכ"ז עיקר המשכת אור חדש .. ממשיכים דייקא ע"י ק"ש שהוא ביטול היש דבי"ע .. דמבריאה דוקא שהוא בחי' יש ודבר נפרד, כשנעשה ביטול היש, זהו דבר חידוש .. משא"כ מה שהאצילות בטל אינו דבר חידוש כו'".

ומביא "בשם המגיד נ"ע [ובמ"א איתא הלשון "האלקי הה"מ ז"ל"[95]] המשל מלב מלכים אין חקר, כשרוצים להמשיכו שיפנה לבקשת ההדיוט, הוא ע"י שמביאים בנו הקטן שישתעשע בו, או שמביאים דבר חדוש כמו צפור המדברת, כי כלום חסר מבית המלך, ואין כל זהב וכסף חשוב לנגדו מאומה, רק איזה דבר חידוש".

---

82) פרש"י עה"פ.
83) מכאן עד סוס"ט – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רז ואילך.
84) כ, א־ב (ד"ה וענין ממושבותיכם תביאו).
85) ע' קו ואילך.
86) ריש הל' תפלה.
87) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ספ"ט ס"ה. וש"נ.
88) שמואל־א א, טו.
89) ברכות רפ"ט. ספרי ופרש"י עה"פ.
90) ברכות כו, א־ב.
91) נזכר שענין זה קשור גם עם ענין בקשת צרכיו.
92) ראה גם רמב"ן ויקרא א, ט.
93) לקו"ת ויקרא ב, ג. ובכ"מ.
94) ויקרא א, ב.
95) אוה"ת פרשתנו ע' תתסג.

[ולהעיר, שבדרך כלל מובא בחסידות המשל מ"צפור המדברת", ורק לעתים נדירות מובא גם המשל מ"בנו הקטן". ומובן טעם הדבר – כי, המשל של בן קטן מורה ששייכים כבר למדריגה מסויימת, ובפרט כשמדובר אודות בן קטן שצועק אבא, כיון שהוא כבר בן שנתיים כו'; משא"כ המשל מצפור המדברת שייך לכל אחד מישראל, כולל גם פושעי ישראל שמלאים מצוות כרימון[96]].

ומסיים, שזהו מ"ש[97] "ממושבותיכם תביאו גו'", "מבחי' ישיבה שהוא בי"ע משם דייקא הוא העלאת מ"נ .. שהוא עד"מ דבר חידוש שהיש בטל כו'".

ועוד ענין בזה – שהחילוק הוא גם בענין הביטול:

הביטול דאצילות הוא כמו הביטול של חכם קטן לגבי חכם גדול, שהביטול הוא בגלל שמכיר הפלאת מעלתו של החכם הגדול; ואילו הביטול דבריאה הוא כמו הביטול של איש פשוט לגבי חכם גדול[98].

ואע"פ שגם הביטול דאצילות הוא ביטול אמיתי, שהרי אין זה ענין של ידיעה ממש, כי אם הכרת ההפלאה כו', מ"מ, גם הכרת ההפלאה נחשבת לענין של ידיעה; ואילו תכלית הביטול היא כאשר אין ענין של ידיעה כלל, כמו הביטול ד"אופנים וחיות הקודש ברעש גדול", מצד העדר הידיעה כו'.

ובסגנון אחר קצת: הביטול דאצילות הוא עמוק יותר ("אַ טיפערער"), אבל הביטול דבריאה היא ביטול אמיתי יותר ("אַ אמת'ער").

ובכללות – הרי הם ב' הענינים שישנם בעבודה: (א) הפעולה באצילות, שעז"נ[99] "כאילו עשאוני", שפועלים את כל הענינים שבאצילות – מלכות, ז"א, בינה וחכמה, כל אחד לפי ענינו, (ב) "ממושבותיכם תביאו גו'" – העבודה בעולם הבריאה, שזוהי עיקר העבודה, שלכן, הנה גם ההתבוננות בגדלות א"ס ב"ה השייכת אלינו היא (לא ההתבוננות דאצילות, שאינה שייכת אלינו, כי אם) ההתבוננות דעולם הבריאה (כמבואר בחלק ראשון דספר התניא[100]), שמזה באה העבודה דק"ש באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא".

וזהו גם החילוק בין ק"ש שבבריאה לתפלה שבאצילות, ולכן עיקר ענין המס"נ באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא" הוא בק"ש יותר מאשר בשמו"ע.

ט. ועפ"ז יש לבאר הטעם שמביא רבינו הזקן מאמרי רז"ל "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ו"אין עומדין להתפלל כו' אלא מתוך שמחה", גם בנוגע לק"ש – כי, בנוגע לענין דתשובה עילאה באופן ד"אתדבקות רוחא ברוחא" המדובר כאן, העיקר הוא ק"ש.

אלא שכיון שענין התשובה צריך להיות נמשך גם במעשים טובים, לכן נמשך לאחרי הענין דק"ש גם הענין דתפלה, להיות "רופא חולים" ו"מברך השנים", מתוך אריכות ימים ושנים טובות לכל אחד ואחת.

* * *

י. האמור לעיל (ס"ה־ט) אודות מ"ש באגה"ת פ"י שתפלה ענינה תשובה עילאה באופן ד"אתדבקות רוחא ברוחא", שפועלת לאח"ז בכל עניני תומ"צ – הרי זה ענינה של ישיבת תומכי תמימים, שנתייסדה ע"י רבותינו נשיאינו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע וכ"ק מו"ח אדמו"ר, ששם יהי' לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', שזה נעשה ע"י עבודת התפלה, ועד שיומשך בלימוד המביא לידי מעשה, גמילות חסדים וכל המצוות.

---

96) ראה ברכות נז, א. וש"נ.

97) אמור כג, יז.

98) ראה גם ד"ה וספרתם תשי"א פ"ה (תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 68). ד"ה קטנתי וד"ה פדה בשלום שנה זו פ"ו (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ס"ע 305 ואילך; ע' 325).

99) זח"ג קיג, א. וראה הגהות הרח"ו לזהר שם. לקו"ת שלח מה, ב. ובכ"מ.

100) פל"ט.

ובקשר לזה יש להזכיר אודות הענין שנקרא בלשון הגויים בשם "דינער" – אף שהי' צריך להיות ענין של התוועדות[101]...

ומסתמא יכריזו עתה אודות הזמן והמקום של מאורע זה, ואשרי חלקם של כאו"א מהמשתתפים כו'[102].

ויה"ר שיהי' בהצלחה רבה ברוחניות, ועאכו"כ הצלחה רבה בגשמיות,

– לדאבוננו, המצב כיום הוא שנקל יותר שתהי' הצלחה בגשמיות מאשר הצלחה ברוחניות... –

שתבוא מ"לי הכסף ולי הזהב"[103], ותומשך במקום הראוי.

ואשרי חלקם של כל אלו שיהיו שלוחי ה' לעסוק בזה, ועי"ז תהי' להם הזכות להעמיד "צבאות ה'", ועד ש"כל צבאות ה'"[104] יוצאים מהגלות "על צבאותם"[105], "כימי צאתך מארץ מצרים"[106], וכך יהי' גם בביאת משיח צדקנו, באופן ד"אראנו נפלאות"[106].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן את המזונות להרב משה הכהן דובינסקי (עבור ה"מלוה מלכה").

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ואני אבטח בך". ולאחרי מנחה התחיל לנגן הניגון "הושיעה את עמך"].

101) ואז היו חוסכים את כל ה"נאומים"...

102) ראה גם מכתב יום ד' לסדר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' רצד ואילך) – למשתתפים בדינער לטובת מרכז הישיבות תות"ל.

103) חגי ב, ח. וראה קידושין פב, ב.

104) בא יב, מא.

105) שם, נא.

106) מיכה ז, טו.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' א

התחתון מצננו, **אי אֶפְשָׁר דְּלָא כְּלַע פּוּרְתָּא** – לא יתכן שלא בלע מעט מן החלב, ואם כן, **קְלִיפָּה מִיהָא נִיבְעֵי** – לכל הפחות יהיה צריך קליפה, ומדוע אמרה הברייתא שדי בהדחה. משיבה הגמרא: **אֶלָּא, אֵימָא** – תאמר ותגרוס בדברי הברייתא כך, אם נפל בשר **חַם לְתוֹךְ** חלב **צוֹנֵן, קוֹלֵף** – מסיר כדי קליפה מהבשר, ואם **צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן, מֵדִיחַ**, ובאמת לא אמרה הברייתא מדיח, אלא בצונן לתוך צונן, אבל חם לתוך צונן, אכן צריך קליפה.

הגמרא מבארת אופן שבו אף כשנפל צונן לתוך צונן בולעים הם זה מזה: **אָמַר מַר** – הובא לעיל בברייתות, **שצוֹנֵן** שנפל **לְתוֹךְ צוֹנֵן, מֵדִיחַ** את המאכל המותר או את הבשר שנפל בחלב, ומותר לאוכלו, שכיון שהעליון והתחתון שניהם צוננים, אינם בולעים זה מזה. **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** שצונן שנפל לתוך צונן די בהדחה, **אֶלָּא כְּשֶׁלֹּא מְלָחוֹ** למאכל, **אֲבָל** אם **מְלָחוֹ**, ונפלו האיסור וההיתר או הבשר והחלב זה לתוך זה, **אָסוּר** – נאסר ההיתר או הבשר והחלב, **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, מָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ** – מאכל מלוח, אף כשהוא צונן דינו כרותח, שמאכל הנוגע בו דינו כמאכל שנגע במאכל רותח. ועוד הלכה אמר שמואל: **שְׁבוּשׁ** – מאכל שנשרה בחומץ, **חֲרֵי הוּא כְּמִבּוּשָׁל**, שהשרייה בחומץ היא כבישול, ואם השרה חתיכה של היתר יחד עם חתיכה של איסור בתוך חומץ, או שהשרה דבר איסור בתוך חומץ, או שנתן בשר וחלב בחומץ, הרי זה כמו שנתבשלו זה עם זה, ונאסר ההיתר.

רבא מבאר מה נחשב 'מליח': **אָמַר רָבָא, הָא** – הלכה זו **דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁמָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ** (וכו'), **לֹא אָמְרָן** – לא נאמרה **אֶלָּא** בדבר **שֶׁלֹּא** – שאינו **נָאֱכָל מֻחְמַת** רוב **מְלָחוֹ**, שמלחו כל כך עד שנפגם קצת טעמו, ואין ראוי לאוכלו אלא לאחר שידיחנו במים, **אֲבָל** אם לא מלחו כל כך, והוא **נָאֱכָל מֻחְמַת מְלָחוֹ**, כלומר, שאין מליחותו מעכבת את אכילתו, **לֹא** אמר שמואל שדינו כרותח.

הגמרא מביאה מעשה שהורו בו הלכה כדברי שמואל: **הַהוּא בַּר גּוֹזְלָא דְּנָפַל לְכַדָּא דְּכַמְכָא** – מעשה אירע, ונפל בשר גוזל לתוך כד של כותח, שהוא מאכל מלוח שמעורב בו חלב, והיה הבשר צונן, ונשאלה השאלה האם יש לחשוש שבלע הבשר מטעם החלב שבכותח מפני שהכותח מלוח, ולאוסרו, או שאין לחשוש לכך. **שַׁרְיָא** – התירו **רַב חִינְנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא** ממקום הנקרא **פְּשַׁרוֹנְיָא** באכילה, שסבר שאף שהכותח מלוח הוא, אין דינו כרותח. **אָמַר** על כך **רָבָא, מַאן חַכִּים לְמִישְׁרָא מִילְּתָא כִּי הָא** – מי חכם להתיר דבר כזה, **אִי לָאו** – אם לא **רַב חִינְנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִפְּשַׁרוֹנְיָא, דְּנַבְרָא רַבָּה הוּא** – שאדם גדול הוא, וטעמו להתיר הוא, **דְּאָמַר לָךְ, כִּי אָמַר** [–כשאמר] **שְׁמוּאֵל מָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ**, לא אמר כן אלא במליח **שֶׁאֵין נָאֱכָל מֻחְמַת מְלָחוֹ**, אבל **הַאי** – כותח זה, **נָאֱכָל מֻחְמַת מְלָחוֹ** הוא, שהרי כך היא הדרך לאוכלו, ולכן אינו נחשב כרותח.

מוסיפה הגמרא לפרש: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ודברים אלו, שבשר שנפל לכותח, מותר, אינם אמורים אלא כשהבשר **חַי**, שאינו מבושל או צלוי, **אֲבָל** אם היה הבשר **צָלִי, בְּעֵי קְלִיפָּה** – צריך לקולפו סביב סביב, מפני שנבלע מטעם החלב בבשר עד כדי קליפה. **וְלֹא אֲמָרָן** – ולא אמרו דין זה שצלי שנפל לכותח די בקליפה, **אֶלָּא דְּלֵית בֵּיהּ פִּילֵי** – כשאין בו בקעים, **אֲבָל אִית בֵּיהּ פִּילֵי** – אבל אם יש בו בקעים כולו **אָסוּר**, שעל ידי הבקעים מתפשט החלב בכולו. **וְאִי** הבשר שנפל לכותח נצלה כשהוא **מְתוּבָּל בְּתִבְלֵי** [–בתבלינים] **אָסוּר** כולו, מפני שהתבלינים המתבשלים עמו מרככים אותו, וכשהוא נופל לכותח, התבלינים שואבים את הכותח, ומבליעים אותו בכל הבשר.

הגמרא דנה אם ריח דבר האסור באכילה הנדבק במאכל אחר, אוסר את אותו המאכל באכילה: **אָמַר רַב,**

לקוטי־שיחות פרשת יתרו כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

א.

שני המדרשים ב"מכילתא" לגבי "זכור את יום השבת..."

על הפסוק[1] "זכור את יום השבת לקדשו" נאמר ב"מכילתא"[2]: "זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד מחלליה מות יומת[3] וביום השבת שני כבשים[4] שניהם נאמרו בדיבור אחד, ערות אשת אחיך[5] יבמה יבוא עליה[6] שניהם נאמרו בדיבור אחד[7] לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך[8] שניהם נאמרו בדיבור אחד מה שאי־אפשר לאדם לומר כן שנאמר...

בהמשך נאמר ב"מכילתא" "זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מאחריו, מכאן אמרו: מוסיפין מחול על הקודש, משל לזאב שהוא טורף* מלפניו ומלאחריו".[8]

צריך להבין: כידוע, יש קשר בין כל הפירושים לאותה מילה או לאותו ענין. ובפרט בענינו, כאשר שני המדרשים באים בזה אחר זה –

מהו הקשר בין המאמר הראשון במכילתא (על כל הענינים ש"נאמרו בדיבור אחד") לבין המאמר "זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש..."?

ב.

ההלכה "מוסיפין מקודש על חול" - לא רק לגבי שבת?!

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את המדרש "זכור מלפניו ושמור מלאחריו...". מכך שב"מכילתא" נלמדת ההלכה ש"מוסיפין מחול על הקודש" מן הפסוק "זכור את יום השבת..." נראה, שזוהי הלכה בעיקר בקשר לשבת, וצריך להבין: הרי הלכה זו זהה בדיוק גם לגבי יום־הכיפורים ויום־טוב, ובלשון ה"ברייתא" בגמרא[9] "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש"[10].

אין לומר שלימוד זה מן הפסוק אינו אלא אסמכתא בלבד[11], כי דרשה זו מובאת בין מדרשים נוספים שאינם אסמכתא בלבד, אלא שמלמדים הלכות מן התורה –

[מ"זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד" לומדים*[11] שנשים חייבות בקידוש היום – דבר תורה" (כי "כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה"). מכך ש"מחלליה מות יומת" "וביום השבת שני כבשים", "ערות אשת אחיך" "יבמה יבוא עליה", "לא תלבש שעטנז" ו"גדילים תעשה לך" בדיבור אחד נאמרו, לומדים את ענין הקרבת התמיד בשבת, ענין היבום, וענין כלאים בציצית[12]. ואחר־כך מופיעה במכילתא הדרשה "תהא זוכרו באחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת" (כדעת שמאי[13]), ואחר־כך דרשת רבי יצחק "לא תהא מונה כדרך שאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת" – שהלכה זו, שצריך לזכור את השבת גם בכל השבוע היא, לדעת הרמב"ן, מצות עשה מן התורה[14]].

ולכן דחוק מאוד לומר, שהדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו..." שנאמרה בתוך הדרשות הללו היא אסמכתא בלבד.

---

1) פרשתנו כ, ח.

2) הובא בפרש"י עה"פ (בשינוי סדר). וכ"ה בספרי תצא כב, יב (ומוסיף עוד ענין שבדיבור אחד נאמרו). ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב (ומוסיף עוד ב' ענינים). שבועות פ"ג ה"ח (כנ"ל בנדרים. וליתא "זכור ושמור בדיבור אחד"). וראה שמו"ר פכ"ח, ד.

3) תשא לא, יד.

4) פינחס כח, ט.

5) אחרי יח, טז.

6) תצא כה, ה.

7) בשמו"ר שם "וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו. ואומר וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור ערות אשת אחיך לא תגלה כי ישבו אחים יחדיו. וכולן אמרן בבת אחת".

8) תצא כב, יא־יב.

*8) וכ"ה גם בילש"ש עה"פ. וי"ג "טורד" (ראה מכילתא הוצאת הראוויטץ. וראה שם עוד גירסא "לאב שהי' טרוד").

9) ר"ה ט, א. יומא פא, ב. תו"כ אמור כג, כז.

10) כ"ה ביומא שם. (וראה דק"ס שם). ובשו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד. ובר"ה שם: כל מקום שיש בו שבות מוסיפין כו' (אבל בתוד"ה כל נעתק "שנאמר" – כביומא שם. וכ"ה בר"ח ודק"ס שם). בתו"כ שם (ועד"ז ברי"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח): כל שביתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני' בין מלאחרי'. וראה לקמן הערה 37.

11) או שי"ל (למעט הפלוגתא עם הש"ס – ראה בפנים ס"ג) שבנוגע ליו"ט ס"ל להמכילתא שלימוד הש"ס הוא אסמכתא בעלמא – וג"ז דוחק גדול, כי עפ"ז צ"ל דהלימוד בש"ס בנוגע לתוספת שבת הובא דרך גרא, כי הוא מדאורייתא (אלא שנלמד מזכור ושמור כו').

כן דוחק גדול לומר דלהמכילתא כל הלימוד בש"ס (גם בנוגע ליוהכ"פ) הוא אסמכתא בעלמא. וראה לקמן בפנים ס"ז.

*11) שבועות כ, ב.

12) ראה מפרשי המכילתא וירושלמי שם – הובאו לקמן בפנים סעיף ח' ובהערה 38.

13) ביצה טז, א. הובא בפרש"י פרשתנו שם. וראה בארוכה רמב"ן עה"פ. ובמפרשי רש"י. שו"ע אדה"ז או"ח סי' רמב ס"י.

14) ראה רמב"ן עה"פ. שו"ע אדה"ז ס"ס ס"ד. וראה מרכבת המשנה למכילתא.

ג.

ההבדל בין המכילתא לברייתא באופן הדרשה

לכאורה, ניתן היה לומר, שאכן, זוהי מחלוקת בין המכילתא לבין הברייתא, ושהמכילתא אינה סוברת[15] ש"כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש".

אך כיון שקיים כלל "לאפושי פלוגתא לא מפשינן"[16] (=אין להרבות במחלוקות), לא סביר לחדש ולומר שהמכילתא חולקת על הברייתא לגבי ההלכה – אם ההלכה לגבי תוספת היא רק בשבת או גם ביום־טוב ויום־הכיפורים[17] – אלא שההבדל ביניהם הוא רק באופן הדרשה: לפי הברייתא לומדים את ההלכה של תוספת בשבת מאותו פסוק כמו תוספת ביום־הכיפורים וביום־טוב. ואילו לפי המכילתא יש בתוספת־שבת חידוש מיוחד שאינו קיים ביום־הכיפורים וביום־טוב[18], והוא נלמד מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו". [בברייתא אין סוברים שיש חידוש מיוחד בתוספת־שבת[19], והדבר קשור בכך שלומדים הלכה זו לגבי שבת מהתוספת ביום־הכיפורים].

ויש לומר, שעל חידוש זה בתוספת־שבת רומזת המכילתא באומרה "משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו, שהרי, לכאורה, לא מובן (וכפי ששואלים המפרשים*[19]): מה מוסיף המשל בהבנת הענין "מוסיפין מחול על הקודש"[20]? – וכפי שענין זה יוסבר להלן.

ד.

תוספת שבת - מצד הגברא או החפצא?

ההסבר לכך הוא: את ההלכה "מוסיפין מחול על הקודש" ניתן לבאר בשלושה אופנים[21]:

א) מצוה על האדם לקבל על עצמו תוספת שבת, ולא לעשות בה מלאכה. אך אם הוא עבר על כך, ולא קיבל על עצמו את התוספת, מותר לו לעשות מלאכה עד לתחילת זמן השבת ממש – בין השמשות.

ב) אף כאשר האדם אינו מקבל על עצמו תוספת שבת, חל עליו איסור־מלאכה בזמן התוספת בעל כרחו. כלומר, התורה אסרה לעשות מלאכה זמן מסויים[22] לפני שבת[23].

– המשותף לשני האופנים האלו הוא, שהחובה מוטלת על הגברא (על האדם), אלא שיש בכך שתי דרכים: א) האיסור על ה"גברא" הוא מצד קבלתו על עצמו. ב) האיסור חל על האדם גם ללא קבלה.

ג) התוספת מחול על הקודש באה מן השבת עצמה, בסגנון הידוע: ה"חפצא" – השבת – מוסיף מלפניו ומלאחריו; קדושת השבת מתפשטת מלפניו ומלאחריו. וממילא האדם אסור אז בעשיית מלאכה[24].

---

15) כ"כ במרכבת המשנה למכילתא: האי תנא ס"ל כר' ישמעאל פ"ק דשביעית דס"ל מה חריש רשות וכו' וס"ל כר' חייא מדיפתי פ"ק דר"ה דף ט' דמוקי ועניתם את נפשותיכם (שממנו למדין בגמ' שם הדין דתוס' יוהכ"פ שבת ויו"ט) לאוכל ושותה בתשיעי.

16) ובפרט שבנוגע ליוהכ"פ כו"ע מודי "דתוס' יוהכ"פ מדאורייתא" – שבת קמח, ב. ביצה ל, א (ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם).

17) אף שבלאה"כ צריך לומר שתרי תנאי אליבא דרבי ישמעאל – דהרי בר"ה שם אי' דרבי ישמעאל נפקא לי' דמוסיפין מחול על הקודש ביוהכ"פ שבת ויו"ט מדתניא ועניתם (הנאמר ביוהכ"פ), והרי (גם) המכילתא הוא דרבי ישמעאל – מ"מ, דיו לומר שתרי תנאי פליגי (רק) בנוגע למקור הלימוד, אבל לא בנוגע לעצם הדין.

18) ואין לומר שלהמכילתא ילפינן תוס' ביוהכ"פ ויו"ט מ(זכור ושמור הנאמר ב)שבת – כמו לר"ע (ר"ה שם) דלדעת התוס' (שם ד"ה ור"ע) ועוד, יליף כולהו (שבת יו"ט ויוהכ"פ) משביעית – כי בשלמא לר"ע שיליף תוס' שביעית מהלשון "תשבות", אפשר לגמור מיני' גם בנוגע לשבת ויוהכ"פ כו' שגם בהם נאמר שביתה. ועוד: שבת ויוהכ"פ כו' חמורים משביעית שהיא רק בלאו.

משא"כ להמכילתא שילפינן תוספת מזכור ושמור, אינו שייך לכאורה ליוהכ"פ ויו"ט. ועוד: שבת חמורה מהם שהיא בסקילה.

19) ופליג אמכילתא, כהלשון "שבתות מניין".

*19) ראה זית רענן ליל"ש: לא ידעתי למה משל אותו לזאב. ועוד (נקבצו בתו"ש חט"ו מילואים סי"ג).

20) במנורת המאור לר"י אלנקאוה (פרק ח'): וגרסי' במכילתא זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מאחוריו משל למה הדבר דומה, לארי' שהי' בשדה, וכל בני אדם מתפחדין ממנו ונשמרים ממנו מלפניו ומלאחריו. ומה אם הארי שאינו ממית כו', בני אדם נזהרין מלפניו ומאחריו, שבת כו' (ועד"ז הוא במדרש הגדול תשא לא, טז. ושם, משל לארי שהוא עורר מלפניו ומאחריו ומה אם הארי כו'). ומביא (וכן במדה"ג) עוד משלים, למי שהוא שומר את הפרדס כו' אם משמר מבחוץ הרי זה משתמר כו', ויש אומ' מה החרב הזו אין שמירתה אלא כו' אף שבתות ויו"ט אין שמירתן אלא בחול שהוא מוסיף עליהם. רי"א ומה אם הלוים כו' צריכים מגרש כו' חוצה להם כו' ק"ו לשבתות ויו"ט שצריכים מגרש כו'.

אבל מובן שהיא גירסא (תוכן וענין?) אחר. וראה לקמן הערה *24.

21) בב' אופנים דלקמן – ראה ס' תוספת שבת סרס"א סקי"ג. ביאור הרי"פ פערלא עשה לד (קצט, ג ואילך). וש"נ (ולדעתו רוב הראשונים ס"ל דצריך לקבל ע"ע התוספת). שו"ת חלקת יואב או"ח סי' ל'.

22) ראה תוד"ה ור"ע ר"ה שם. תוס' ור"ן ביצה ל, א. ועוד. וראה דרכי משה סרס"א. שד"ח כללים מע' תיו כלל נד. ובהמצויין בהערה הבאה.

23) להעיר דבשו"ע אדה"ז סרס"א קו"א סק"ג מחלק בין סמוך לחשיכה ממש דאף שלא קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני, דביה"ש הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום. משא"כ לפנ"ז תלוי בקבלת האדם.

24) ב' אופנים הראשונים דלעיל יש לומר גם בסגנון אחר: תוספת שבת היא (לא רק מצוה או איסור (מלאכה) על האדם*, כ"א גם) גדר קדושה; אלא שבזה גופא יש ב' אופנים: אם צריך לקבל ע"ע הקדושה, או שמאלי' חלה (וראה בהנסמן בהערה 21).

אבל גם לאופן זה י"ל שיש חידוש באופן הג' שבפנים. כי לב' אופנים

---

*) כפשטות הלשון בשו"ע (או"ח סרס"א ס"ב. ר"ס תרח) "שצריך להוסיף מחול על הקודש". וכן לשון אדה"ז (סרס"א ס"ד. ועד"ז ר"ס תרח) "מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה" (וראה מג"א ושו"ע אדה"ז סוסרס"א) – ע"פ הברייתא דיומא [ולהעיר מלשון השו"ע סרס"א ס"ב (וכן אדה"ז שם ס"ה ובסתר"ח ס"ג): רצה לעשותו כולו תוספות כו' (ולא – "קודש כו'")].

ה.
לפי הברייתא - התוספת תלויה ב"גברא", לפי המכילתא - בהחפצא

וזהו החידוש במכילתא:

לפי שיטת הברייתא (והש"ס) חל הציווי של "מוסיפין מחול על הקודש" על האדם בלבד – "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש" – זוהי הלכה בשביתת האדם: הוא צריך לשבות ממלאכה בזמן החולין הסמוך לקודש.

לפי המכילתא, יש בשבת ענין עמוק יותר בתוספת, שהשבת עצמה מוסיפה מלפניה ומאחריה. זה מובן באמצעות המשל המובא במכילתא "משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו": כשם שהזאב בעצמו טורף מלפניו ומלאחריו, כך התוספת מחול על הקודש היא באופן שהשבת עצמה "טורפת"*[24] מלפניה ומאחריה[25].

ויש לומר, שגם זה מודגש בדרשת המכילתא, הלומדת את ההלכה מ"זכור" ו"שמור" שהן מצות עשה[26] ומצות לא תעשה מדאורייתא בשבת עצמה. בעוד אשר לפי הגמרא, לומדים כל זאת מיום הכיפורים, הרי הלימוד (שמתחיל ומתענה מבעוד יום) הוא מ"ועניתם את נפשותיכם בתשעה", שכך מודגש שאין זה זמן עיצומו של יום[27].

הסיבה לכך שענין זה הוא, לפי המכילתא, רק לגבי שבת ולא לגבי יום־טוב (ויום הכיפורים) היא, שזה בהתאם להבדל הכללי בין קדושת שבת לקדושת יום טוב (ויום הכיפורים): שבת היא "מקדשא וקיימא"[28] – יש קדושה עצמית על־ידי ה"חפצא" של השבת, ולכן גם התוספת שבת היא ענין הבא מן החפצא, ואינו תלוי ב"גברא". לעומת זאת יום טוב (ויום הכיפורים) – "ישראל דקדשינהו לזמני (=שמקדשים את המועדים)"[29], ולכן גם התוספת אינה נקבעת מעצמה, מצד ה"חפצא", אלא תלויה ב"גברא" – באדם.

ו.
ההבדל בין הדעות למעשה

ההבדל באופן הלימוד שלעיל בין המכילתא לבין הגמרא נוגע גם להלכה. מן ההבדלים ביניהם לגבי ההלכה למעשה:

לפי הגמרא יוצא, שהחובה להוסיף מחול על הקודש היא אותה חובה ב"כל מקום שנאמר שבות" – על האדם חל ציווי אחד, ש"בכל מקום שנאמר שבות" הוא יוסיף בשביתה מחול על הקודש, ולכן נלמדת הלכה זו לגבי יום הכיפורים, לגבי שבת ולגבי יום טוב מאותו פסוק, כי זהו ציווי אחד[30].

לעומת זאת, לפי המכילתא יוצא, שהתוספת בשבת היא פרט בשבת, בעוד אשר התוספות ביום הכיפורים וביום טוב הן באופן אחר.

מכך נובעת תוצאה שונה להלכה[31]: לפי הגמרא תוספת שבת היא מצות עשה בלבד. כלומר, אם אדם

הנ"ל אינו התפשטות דקדושת שבת, כ"א דין תורה שיש קדושה (אם ע"י קבלת האדם או ממילא) על זמן הסמוך לשבת. משא"כ לאופן הג' שבפנים. ראה לקמן הערה 31.

ולהעיר מצפע"נ לרמב"ם הל' שביתת עשור פ"א ה"ו. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סוסל"ב.

*24) עפ"ז יובן החידוש במשל זה על המשלים הנ"ל הערה 20 (ועד"ז על הגירסא לאב שהי' טרוד – הנ"ל הערה *8), כי שם מדגישים הזהירות והחיוב על האדם, בנ"א נזהרין, כהברייתא (וכההתחלה במדרש הגדול שם "שצריך להוסיף מחול על הקודש") וכו'.

25) להעיר מצפנע"נ עה"ת פרשתנו עה"פ. אבל מדבריו משמע שמדבר בזמן בין השמשות. משא"כ המבואר בפנים.

26) וראה גם המשך המכילתא שם: לקדשו בברכה מקדשין על היין כו'.

27) ומה שגם לפי הפס"ד (רי"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם. שו"ע אדה"ז שם) כהברייתא, יש קס"ד "(יכול) יהא ענוש כרת על התוספות כו'" – אולי י"ל, כי פשטות לשון הברייתא "הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום" משמע, שהתורה כללו (בנוגע להחיוב) בעיקר היום. אבל לאחר שממעטינן ענוש מ"עצם היום הזה", מוכח שהוא גדר וענין בפ"ע.

ולהעיר שבתו"כ (אמור שם) כל הלימוד ד"עצם עצם" (למעט תוס' מענוש ואזהרה כו') הוא בהמשך ללימוד תוס' מועניתם [משא"כ ביומא שם ע"ב (וראה הה"מ ולח"מ לרמב"ם שם. ב"ח טאו"ח סתר"ד ד"ה "ומ"ש כאילו". ובכ"מ)].

28) ביצה יז, א.

29) ברכות מט, א.

30) כ"ה דעת הרשב"ץ בזהר הרקיע עשין טז (הובא ברי"פ פערלא שם קצח, א ואילך). וגם להאופן דלעיל הערה 24, י"ל שהוא מצוה וקדושה אחת ביוהכ"פ שבת ויו"ט, דכן הוא דין התורה דבכל זמן הסמוך לזמן קדוש נתוספה (אם ע"י קבלת האדם או שהתורה מוסיפה בע"כ) קדושה בזמן זה. וראה צפע"נ שבהערה 24. וראה הערה הבאה.

31) לכאורה י"ל הנפק"מ בפועל: אם אפשר לקיים מצוות השייכות ליום השבת כקידוש ואכילת שבת (וכיו"ב) בזמן התוס' (ראה גאונים הובאו ברשב"א ברכות (כז, ב), ב"י לטאו"ח סו"ס רסז. ט"ז או"ח סו"ס רצא וסו"ס תרסח. שו"ע אדה"ז סרס"ז ס"ג. ועוד). דלכאורה, לב' אופנים דלעיל שהוא חובת גברא בשביתת מלאכה (כפשטות לשון הש"ס) אינו שייך להמצות דיום השבת [ועד"ז לאופן הנ"ל הערה 24 והערה 30], משא"כ לחידוש המכילתא.

אבל מזה שנפסקה ההלכה בשו"ע אדה"ז כברייתא דיומא ומ"מ הובאה הדיעה שמותר לקדש ולקיים מצות סעודת שבת בזמן התוס' – מוכח, שאי"ז תלוי בפלוגתת הש"ס והמכילתא.

ואולי יש לומר, דלפי הנ"ל הערה 24 שבתוס' יש גם גדר קדושה – דין התורה הוא שאפשר להאדם לקבל ע"ע קדושת שבת, או שהתורה הוסיפה בקדושת שבת (ודלא כנ"ל הערה הקודמת). וראה לקו"ש חי"ט ע' 9־58. וש"נ.

עושה מלאכה בזמן התוספת, (לאחר קבלתו על עצמו, או לא – לפי שתי האפשרויות שלעיל) הוא עובר על מצות עשה בלבד[32] – המצוה של "תשבתו", "שבתכם" – "כל מקום שנאמר שבות מוסיפין...",

ואילו לפי המכילתא, שהשבת עצמה מתפשטת מלפניה ומאחריה, יוצא, שאיסור המלאכה בזמן התוספת קשור ללאו של "לא תעשה כל מלאכה" שחל*[32] עקב קדושת השבת[33].

ז.

בגמרא - התוספת היא מצד "גברא" בלבד

לפי האמור לעיל, ש"לא מפשינן פלוגתא", צריך היה, לכאורה, לומר, שגם בגמרא סוברים כבמכילתא שהשבת עצמה טורפת מלפניה ומאחריה, והגמרא רק מוסיפה פרט נוסף, שבשבת קיימת חובה על האדם גם לקבל על עצמו הוספה מחול על הקודש.

אמנם הסבר זה דחוק, כי אם זהו פרט בהלכות השבת עצמה, שהשבת עצמה "טורפת" – מה מוסיף ה"גברא"*[33]? אך בכל זאת ניתן היה להסביר, שזה בדומה למה שמוצאים בשבת עצמה שהיא "מקדשא וקיימא", אך בכל זאת יש מצוה "זכור את יום השבת לקדשו", וכך בענינו: תוספת־השבת הוא זמן קדוש מעצמו, אך בכל זאת חלה על האדם חובה לקדש זמן זה[34] –

אבל אי־אפשר להסביר כך, כי מודגש בגמרא "כל מקום שנאמר שבות", שמכך מובן:

א) שההוספה מחול על הקודש מתבטאת בשביתה ממלאכה ולא בענין של "לקדשו" את התוספת.

ב) זהו ענין זהה ב"כל מקום" – בשבת, ביום הכיפורים וביום טוב, ולא כפי שמוסבר לעיל, שהתוספת מחול על הקודש בשבת שונה מיום הכיפורים ויום־טוב (שבשבת המצוה רק לקדש את התוספת בעוד אשר ביום טוב כל הענין כולו הוא חובת האדם בלבד).

ג) ועיקר: מכך שנפסק להלכה (כולל ב"שלחן ערוך")[35] כדעת הברייתא הנ"ל "מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש", ולא כתוב שיש איסור ולאו בעשיית מלאכה בזמן של תוספת שבת מפני שהוא קדוש מעצמו, מובן, שבגמרא אין סוברים כבמכילתא, והתוספת היא (כפשטות הלשון בגמרא "שבתות מניין")[36] גדר ודין של ה"גברא" בלבד[37].

ח.

הקשר בין הדרשות ב"מכילתא"

לפי ההסבר הנ"ל על המכילתא יובן הקשר שבין דרשה זו ב"מכילתא" לבין הדרשות שלפניה – "מחלליה מות יומת, וביום השבת שני כבשים שניהם בדיבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך יבמה יבוא עליה, שניהם נאמרו בדיבור אחד, לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך שניהם נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן...":

לגבי משמעות דברי המכילתא על הענינים ש"בדיבור אחד נאמרו", אומרים המפרשים[38], שהחידוש הוא,

---

32) כן מוכח בפשטות ע"פ הברייתא דיומא. שלמדין מתשבתו שבתכם. וראה רי"פ פערלא שם. וצע"ק מה שברי"ף ורא"ש שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח הביאו בהמשך להברייתא "יכול יהא ענוש כרת על התוספות כו' ת"ל בעצם", ולא הביאו גם "יכול כו' יהא מוזהר על תוספת מלאכה כו'".

ואולי כי לאחר שלמדין שאינו ענוש כרת מהלשון "בעצם היום הזה" (אמור כג, כט־ל) אי"צ לשלול גם אזהרה כי גם בזה נאמר (שם, כח) "לא תעשו בעצם היום הזה" (וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד "אם לא הי' הכתוב מזהיר").

32) ועניין בפ"ע – היש ענוש ואזהרה בתוס' שבת וכו'. וראה מכילתא עה"פ (כ, יו"ד). ולהעיר מתו"י יומא פא, א ד"ה חד, ואכ"מ.

33) להעיר שמצינו עד"ז גם ע"י קבלת האדם – ראה קו"א (סרס"א סק"ג) דישנו קבלת עיצומו של יום (ולא תוספת). ואז אסור אף בשבותים (משא"כ בין השמשות, או כשקיבל תוס' שבת, עיי"ש). וראה צפע"נ הל' שביתת עשור שם. וראה לקו"ש שם ע' 58.

*33) כי אין לומר שהגמרא בא ללמד שיש מצוה על האדם להוסיף מחול על הקודש – נוסף על הזמן שהשבת טורף מצ"ע ונתקדש בלעדו (ולהעיר מקו"א שבהערה 23), כמו שמוכרח לומר ד"הקודש" כולל גם ביהש"מ – כי כל הכתוב מדבר בהוספה על העיקר, ולא בהוספה על התוספת.

34) לכאורה י"ל שזוהי כוונת הריטב"א ר"ה שם (ד"ה יכול קרוב לסופו). ודלא כמו שהכריחו האחרונים מדבריו (חלקת יואב ורי"פ פערלא שם) דתוס' שבת היא דוקא בקבלה.

35) רי"ף ורא"ש יומא שם. אדה"ז סרס"א ס"ד ור"ס תרח. וראה ב"י או"ח סרס"א.

36) להעיר מב' הענינים שמצינו בנוגע תוס' מחול על הקודש בשבת: בשר ודם שאינו יודע לא עתיו כו' הוא מוסיף כו' אבל הקב"ה כו' (ב"ר פ"י, ט. פרש"י בראשית ב, ב): "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי כו', זה שעה יתירה שמוסיפין מחול על הקודש ובה נגמרה מלאכת העולם" (שם ספ"ט. מפסיקתא רבתי פכ"ג. וראה המשך הפסיקתא שם (וב"ר פ"י, ח). מפרשי המדרש והפסיקתא שם).

37) עפ"ז יומתק מה שבפוסקים ושו"ע אדה"ז (הנ"ל הערה 10) בחרו הגירסא "שאתה שובת אתה מוסיף", ולא כבגמרא לפנינו. אבל להעיר, שבסרס"א ס"ד כתב אדה"ז "כ"מ שנאמר שבות מוסיפים כו'".

38) תשובות מהר"ם אל אשקר סי' קב מר"ש ורב האי גאון. ר"ן גאון שבת קלג, א. הליכות עולם הובא בשירי קרבן ירושלמי שביעית שם. וראה יפה מראה לירושלמי נדרים שם. מרכבת המשנה למכילתא. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

*) אין הכוונה האם יש בו איסור ל"ת וענוש (שהרי ע"פ ההסברה שבפנים לדעת המכילתא, פשוט שישנו) כ"א (כפירושו בש"ס בכיו"ב) האם מפורשים הם בתורה.

שכאשר מקויים ה"עשה" אין הלאו קיים כלל. לדוגמא: כאשר מקריבים שני כבשים ביום השבת אין, מלכתחילה, חילול שבת, זהו מעין תנאי ב"לאו"[39], שאין הוא חל במקרה שהעשה מתקיים.

במילים אחרות: הקרבת הכבשים ביום השבת אינה רק קיום מצות עשה של קרבנות מוספים (ותמידים*[39]) של שבת – והעשה דוחה את הלאו**[39] (או באופן של "הותרה") – אלא שההקרבה קשורה ללאו[40]: לגבי הקרבת הכבשים במקדש לא נאמר הלאו מלכתחילה, ולכן נאמרו שני פסוקים אלו בדיבור אחד – ה"עשה" הוא פרט בתוך הלאו[41].

ובהמשך לכך מובאת ב"מכילתא"*[41] הדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן שמוסיפין... משל לזאב..." – הענין של תוספת שבת אינה הלכה רק לגבי ה"גברא", אלא זהו פרט בשבת עצמה, שקדושתה מתפשטת "מלפניו ומלאחריו"[42].

ט.
ה"עשה" וה"לאו" - ענין אחד

ביתר עומק: בהבאת הדרשה "זכור מלפניו ושמור מלאחריו" בהמשך לדרשה של "שניהם בדיבור אחד נאמרו", מלמדת ה"מכילתא" ענין נוסף במשמעות של "הזאב טורף". כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר:

לכאורה, הפירוש שהובא לעיל לגבי הענינים ש"בדיבור אחד נאמרו" אינו מספיק, שהרי כדי להבהיר לימוד זה, שה"עשה" הוא תנאי בתוך ה"לא־תעשה", די היה אילו נאמרו זה בסמוך לזה[43], כבכל תנאי, אך מדוע הם היו צריכים להיאמר דוקא "בדיבור אחד"[44], באופן של "מה שאי אפשר לאדם לומר כן"?

אלא, שמכך (שהם נאמרו "בדיבור אחד" מוכח שלא זו בלבד שה"עשה" הוא תנאי ב"לאו" (שבמקום שקיים העשה לא נאמר הלאו מלכתחילה), אלא יותר מכך: הלאו והעשה הם תוכן אחד[45]. כשם שקדושת השבת היא ענין אחד המתבטא בכמה פרטים (וגם בשלילה של "מחלליה": לא לחלל שבת במקדש), כך גם מקיימים על־ידי הקרבת הכבשים את (שלילת) "מחלליה..."*[45]. כאשר אין מקריבים את הקרבנות הללו בשבת, לא חסר רק קיום מצות ה"עשה" של הקרבת מוספים (ותמידים[46]),

---

39) כ"ה בר"נ גאון ובהליכות עולם שם. אבל בתשובות מהר"ם שם "להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד שאין זה חילול שבת" (וראה הלשון בשאר מפרשים הנ"ל הערה הקודמת). ולהעיר מפרש"י ברכות (כ, רע"א ד"ה שב ואל תעשה) במת מצוה לכהן "דהתם לאו כבוד הבריות הוא דדחי ל"ת דידה דמעיקרא כשנכתב ל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתב". וראה תורת האדם להרמב"ן ענין הכהנים ד"ה "תורת כהנים" בסופו.

*39) כי מסתבר דזה ששניהם בדבור אחד נאמרו הוא לא רק בנוגע להתחלת הענין מוספי יום השבת, כ"א גם בנוגע לסיום הענין, "על עולת התמיד גו'", תמידים דיום השבת (ראה פסחים סו, סע"א שמכאן למדים דתמיד קרב בשבת).

**39) להעיר מפי' הרמב"ן פרשתנו עה"פ: כי העושה מצות אדוניו כו' ולכן מ"ע גדולה ממל"ת כמו שהאהבה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה כו' ולכן אמרו דאתי עשה ודחי ל"ת. וראה אגה"ת רפ"א.

40) להעיר מביאור הצפע"נ בנוגע להקרבה בבמה ע"פ נביא – ראה בארוכה לקו"ש חי"ד (ע' 70, 74 ואילך), וש"נ. ואולי שייך (גם) להמבואר לקמן סעיף ט'. ואכ"מ.

41) ולכאורה י"ל שזהו החידוש במכילתא על המבואר בש"ס: בנוגע לכלאים בציצית* למדין (יבמות ד, א ואילך. וראה פרש"י מנחות מ, רע"א) היתרו מפני שסמכו זל"ז, דבזה י"ל דהלאו קיים ונאמר בפ"ע ובא הכתוב לומר שמצות ציצית דחהו**. וכפשטות הלשון והסוגיא בש"ס דלמדין מכלאים בציצית דעשה דוחה ל"ת (ראה רמב"ן שם ד, ב ד"ה הא דקאמרינן). ואפי' לדעת ר"ת (הובא ברמב"ן שם. תוס' מנחות מ, ב ד"ה תכלת. ועוד) הרי"ז הותרה.

ועד"ז י"ל החילוק בין המכילתא והש"ס בנוגע ליבום ותמיד (וראה מרכבת המשנה למכילתא כאן. ולהעיר מהאמונות והדעות להרס"ג (מאמר ג' פ"ט "הרביעית")). ובצפע"נ הל' שבת פ"ב ה"ב: לא ר"ל אם דחיי' או הותרה רק לגבי חולה (שיש ב"ס) אין (כל ענין השבת).

וצע"ק בר"נ גאון שם, שמפרש באופן הנ"ל כל הדין דעשה דוחה ל"ת דיבמות שם.

וידוע השקו"ט במפרשים בכל הנ"ל. ואכ"מ.

*41) ראה גם משכיל לדוד בפרש"י פרשתנו עה"פ. ספרי דבי רב לספרי תצא שם.

42) ע"פ הנ"ל אולי י"ל שגם ב' הדרשות שלאח"ז "תהא זוכרו מאחד בשבת כו' מתקנו לשם שבת, תהא מונה לשם שבת" – הם בהמשך להסברא הנ"ל, שהוא מצד התפשטות דקדושת שבת בכל ימי השבוע (ולא רק חיוב גברא לחודא).

ולהעיר מערכי הכינוים (לבעל סה"ד) ע' זאב, שמביא מש"כ בזית רענן בפי' משל לזאב שבמכילתא (ויל"ש) הנ"ל – "משל אותו לזאב אפשר כי שבת חוטף ניצוצי קדושה שנבלעו בימות החול כו'" – ומוסיף: וזה הענין כי מיום ד' נקרא קודם שבת שיבא וימשוך עד ג' לאחר השבת ומה"ט מבדילין על כוס עד יום ג'.

43) וגם ע"פ המבואר לעיל הערה 41 – הרי אפשר ללמוד זה מאיזה לימוד שייאמר אצל הלאו (ראה פי' שו"ת החוות יאיר (סי' צה) בפרש"י ברכות שם).

44) לפי' היפה מראה לירושלמי נדרים (פ"ג ה"ב) ש"נאמרו בדיבור אחד" מלמד דלא תימא דאישתרי לגמרי***, במחללי' מות יומת – דגם כהן המקריב בשבת חייב בחילול שבת בחולין, וערות אשת אחיך – הפוגע ביבמתו לשם נוי כו' נשאר הלאו דאשת אח כו'. אבל בפשטות זה שנאמרו בדיבור אחד מלמד היתר (כמ"ש רוב המפרשים).

45) ועד"ז י"ל בענין הא' שם "זכור ושמור", שזה שלמדין ש"כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה" כנ"ל, הוא כי "בדיבור אחד" מלמד ששניהם ענין אחד.

*45) להעיר משמו"ר הנ"ל הערה 7.

46) להעיר ממחז"ל דקדושת שבת מוסיפה בקדושת קרבן תמיד שלו (זבחים צא, רע"א), שי"ל שכן הוא גם לאידך גיסא. ולהעיר מהזכרת

---

*) ראה מרכבת המשנה למכילתא כאן "ואפשר לומר דאתי למשרי כלאים בציצית לרבנן ריש יבמות דף, ה' ע' שם".

**) ראה גם ספרי דבי רב לספרי שם, שמהסמיכות – לא היינו אומרים כן.

***) וכ"ה במרכבת המשנה למכילתא אלא שמפרש הפרטים באופן אחר קצת.

אלא זהו ענין של "מחלליה" – חילול שבת. ומכך מובן גם לגבי הענינים האחרים[47].

י.

השבת והתוספת - קדושה אחת

לפי זה יש לומר, שבסמיכות הדרשות מתכוונת ה"מכילתא" ללמד, שכך הוא גם לגבי השבת ש"טורף מלפניו ומלאחריו": אין הכוונה שבשבת יש שני ענינים שונים – קדושת השבת של היום עצמו, וה"טורף", התפשטות הקדושה לפניו ואחריו – אלא שזוהי אותה קדושת שבת אחת, קדושת שבת מורכבת מקדושת היממה של יום השבת ביחד עם הקדושה שלפניה ולאחריה.

[ויש לומר שיש הבדלים למעשה בין שני האופנים: א) אם אפשר לצאת ידי־חובת קיום מצוות השבת (קידוש היום וכדומה) בזמן התוספת[48]. ב) אם נניח כי השבת היא נקודה אחת*[48] – מסתבר, שלפי האופן הראשון צריך להיות, שזה רק לגבי עצם היממה של יום השבת, ולא לגבי תוספת שבת. לפי האופן השני, שתוספת שבת היא חלק מקדושת השבת עצמה נכללת גם היא באותה "נקודה אחת" של יממת השבת[49]].

גם ענין זה נרמז במשל הזאב שטורף מלפניו ומאחריו: החידוש אינו רק בכך שהזאב טורף מלפניו ומאחריו (ואין אחרים נותנים לו) – ובענינו: שהתוספת נגרמת על־ידי השבת עצמה – אלא גם שאכילת הזאב היא באופן של "טורף ואוכל"[50], וממילא הוא גם "טורף ואוכל – מלפניו ומלאחריו", וכך לגבי השבת, מהות קדושת השבת היא גם בתוספת ש"מלפניו ומלאחריו", כנ"ל.

יא.

המזבח "חוטף" בקדושתו כזאב הטורף

ה"צמח צדק"[51] מקשר את ה"משל לזאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו" שב"מכילתא", לגבי תוספת שבת, עם הפסוק[52] "בנימין זאב יטרף" שעליו אומרת הגמרא[53], שהוא רומז למזבח (אשר בחלקו של טורף), שהמזבח נקרא "זאב"[54] – כנאמר במדרש[55] "מה הזאב הזה חוטף, כך היה המזבח חוטף את הקרבנות".

כל הענינים משתקפים בתורת הנגלה, ולפי האמור לעיל אפשר לומר, שהחידוש בתוספת שבת, שעליו רומזת ה"מכילתא" ב"משל לזאב שטורף מלפניו ומלאחריו", קיים גם במזבח:

כשם שהשבת טורפת מלפניו ומאחריו – מזמן החול, שאינו קודש מעצמו, כך המזבח "חוטף את הקרבנות", שגם קרבן פסול – "אם עלה לא ירד"[56].

ויש לומר, שכשם שלגבי השבת מחדשת המכילתא שהתוספת היא פרט בשבת עצמה, על־ידי ההשוואה ל"זאב שהוא טורף מלפניו ומלאחריו", כך מודגש על־ידי השוואת ה"מזבח שחוטף" ל"זאב הזה חוטף", ש"אם עלה לא ירד" הוא דין לגבי המזבח עצמו – כפי שנלמד בגמרא[57] מן הפסוק[58] "(היא העולה על מוקדה) על המזבח" – "מקדש המזבח", "ללמדך דטעמא שלא ירד משום קדושת מזבח הוא"[59], וכפי שמתבטא רש"י[60] "המזבח מקדש, אפילו דבר פסול שעלה למזבח קדשו

שבת בתפלת שחרית דשבת דכנגד תמיד תקנוה. וראה זבחים שם: אטו שבת לתפלת מוספין אהני לתפלת מנחה לא אהני.

47) להעיר מפקו"נ שדוחה שבת להדיעה (יומא פה, ב. ר"נ במכילתא תשא לא, יג. טז) שלמדין ממש"נ (תשא שם, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" [וראה אוה"ח שם, יג: עוד ירמוז באומרו את שבתותי לתת טעם למה אני אומר לך שתחלל שבת על החולה אין זה קרוי חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת]. אלא ששם נאמר "חלל עליו שבת אחת כדי כו'". משא"כ להמבואר בפנים. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 137 ואילך.

48) ראה הערה 31.

*48) ראה מפענח צפונות פ"ג ס"י. וש"נ. אבל שם דבשבת כל רגע הוי מציאות בפ"ע. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 50 ואילך) בפי' המכילתא שבהערה הבאה.

49) וי"ל דנפק"מ קודם שנאמר הציווי "מחללי' מות יומת" (שממנו למדין במכילתא תשא עה"פ, שלא יהו ישראל אומרין הואיל וחללנו מקצתה נחלל את כולה), דאז גם אם חללו רק תוס' שבת הרי"ז בגדר ד"חללנו מקצתה" – ראה בהמובא במפענח צפונות שם. לקו"ש שם.

50) תענית ח, א.

51) אוה"ת פרשתנו ע' תתקכז ואילך. תתקלב ואילך. וראה גם צפע"נ עה"ת ויגש ע' קסה. ויחי ע' קצא.

52) ויחי מט, כז.

53) זבחים נג, ב ואילך. ושם (נד, א): רב מתרגם באחסנתי' יתבני מדבחא, לוי מתרגם באחסנתי' יתבני מקדשא מקום מקודש לדמים. ובתיב"ע ויחי שם: ובאחסנתי' יתבני בית מיקדשא. (וראה ת"א ות"י שם). וי"ל לפי דגם תוכן ענין המקדש הוא "בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות" (רמב"ם ריש הל' בית הבחירה)*. וראה לקמן הערה 64.

54) זח"א רמז, ב. ובערכי הכינוים שם (ועד"ז בצפע"נ פ' ויגש ופ' ויחי שם) מציין: ובסוף סוכה לוקוס פרש"י זאב.

55) ב"ר פצ"ט, ג.

56) זבחים פג, א ואילך. תו"כ צו ו, ב.

57) זבחים שם ע"ב (לדעת ר"י).

58) צו ו, ב.

59) לשון רש"י זבחים שם ד"ה מקדש מזבח. ולדעת ר"ג ש"כל הראוי למזבח (לא רק לאישים כדעת ר"י שם) אם עלה לא ירד", וכן לדעת ריה"ג שם – הרי כל הדין למדין מהכתוב (תצוה כט, לז) "כל הנוגע במזבח יקדש".

60) זבחים שם, א (במשנה).

---

*) וראה בכהנ"ל לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 487, ע' 498 ואילך.

המזבח ליעשות לחמו[61] ואין מורידין אותו".

כלומר: "אם עלה לא ירד" אינו פרט במעשה ההקטרה, שכיון שהעלו את הקרבן על המזבח חלה החובה "לא ירד", או אף – יותר מכך – שחייבים להקטירו על המזבח,

ולא זו בלבד שהמזבח מקדשו בפרט השלילי, שאסור להורידו מהמזבח[62],

אלא יותר מכך, זוהי הלכה לגבי המזבח: המזבח מקדש בקדושתו ("חוטף") גם קרבן שאינו קשור מעצמו למזבח, וכיון שהוא נקדש בקדושת מזבח, הרי ממילא "לא ירד", ומקריבים אותו על המזבח.

יב.

שלמות עבודת המזבח תלויה בעבודות שלפני היום ולאחריו

אך הסבר זה אינו מספיק, כי: א) הלכה זו היא רק לגבי "אם עלה", אך לא כנאמר לפני־כן שהדבר נעשה מעצמו. ב) אין רואים כאן ענין של טורף מלפניו ומאחריו. ג) ועיקר: ענין זה שאפילו דבר פסול מתקדש אם עלה למזבח אינו קיים רק במזבח החיצון המושווה ל"זאב־טורף", אלא גם במזבח הפנימי (וכל כלי השרת)[63], ואדרבה – שם יותר מכך "מזבח הפנימי מקדש פסולים בין ראויין לו בין שאינן ראויין לו, אבל מזבח החיצון אינו מקדש אלא פסולין הראויין לו".

יג.

בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל

ויש לומר, שהענין קשור בנאמר בפסוק לגבי בנימין – "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל", שעל כך נאמר במדרש, בהמשך לאמור לעיל "מה הזאב הזה חוטף כך היה המזבח חוטף את הקרבנות": "בבקר יאכל עד, את הכבש אחד תעשה בבקר, ולערב יחלק שלל, ואת הכבש השני תעשה בין הערביים"[64]:

זמן עבודת הקרבנות במקדש הוא ביום בלבד, כפי שלומדים[65] מ"ביום צוותו"[66], אבל רואים שמצות הקטרת חלבים ואברים היא כל הלילה[67] – לאחר "עליה השלם"[68] של עבודות המזבח, לאחר תמיד של בין הערביים, וכך גם עבודת תרומת הדשן[69], שאינה קשורה לסוף עבודת היום, אלא להתחלתה[70] – לפניו.

לפי זה יש לומר, שהשוואת המזבח לזאב הטורף מגלה שהקטרת חלבים ואברים כל הלילה – לאחריו – ותרומת הדשן לפניו הם חלק ממהות המזבח, שטורף מלפניו ומאחריו. כלומר, שלמות ענין המזבח (הקרבת הקרבנות עליו במשך היום) תלויה בעבודה שעליו לפני היום ולאחריו במשך הלילה, בדומה לנאמר בדברי המפרשים[71] "חייבין להשאיר מן האברים והחלבים להקטיר בלילה לכבוד המקום כדי שלא יהא בטל המזבח לא ביום ולא בלילה"[72].

(משיחות אחש"פ,
מוצאי ש"פ אחרי תשל"ח)

---

61) בגמ' שם (ע"ב) איתא "לחמו של מזבח" רק לגבי אימורי קק"ל שהעלו לפני זריקת דמן. וכ"ה ברמב"ם (ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ג ה"ג. הי"ב). ואכ"מ.

62) ראה לשון רש"י תצוה שם: שעלה עליו קדשו המזבח להכשירו שלא ירד.

63) רמב"ם הל' פסוהמ"ק שם הי"ח. וש"נ.

64) בת"א ותיב"ע ות"י נכללת הקרבת שני תמידים ב"בבקר יאכל עד". "ולערב יחלק שלל" ת"א "יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קודשיא". ובתיב"ע מוסיף "ואכלין גבר חולקי". ולהעיר, שגם בנוגע להתמידים תרגמו "יהון מקרבין כהניא קרבניא" (ת"א, ועד"ז בתיב"ע ות"י)*, ולא שהמזבח חוטף. וראה צפע"נ ויחי שם.

ולהעיר מאוה"ת שם, דמפרש בת"א שהענין דזאב יטרף הוא משל על השראת השכינה, ולא על אכילת המזבח שאוכל את הקרבנות, ש"הרי ע"ז נאמר אח"כ בבוקר יאכל עד דת"א על הקרבת התמידין כו'".

65) מגילה כ, ב. תו"כ צו ז, לח. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות רפ"ד.

66) צו שם.

67) משנה מגילה שם. תו"כ שם ו, ב.

68) יומא לג, א. וש"נ.

69) משנה יומא כ, א.

70) ראה יומא כז, ב (וש"נ). תוד"ה איכא שם. תוד"ה אביי שם לג, א.

71) בכור שור לצו ו, ב. ובק"א לתו"כ שם: ופירוש הפסוק היא העולה כו' שאע"פ שכל הקרבנות קרבין ביום העולה תהי' על המזבח כל הלילה כו' כדי שיהי' כל הלילה על המזבח.

72) וע"ד שמצינו קיין המזבח גם בנוגע ליום (שבועות יב, א).

*) וראה (בהשינוים בין תיב"ע (ת"י) ות"א) לקו"ש שם (ע' 499) ובהערה 78 שם.

בראשית מח, יז - וירא יוסף כי ישת אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך[1]* יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה

קלג

ביאור ורמז בגמ' (מנחות לו, ב) ר' יוסי החורם אומר מצינו ימין שנק' יד שנא' וירא יוסף כי ישית יד ימינו וכו'

ת"ר ידך (שמות יג, ט) זו שמאל, אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין, תלמוד[2] לומר (ישעי' מח, יג) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואומר (שופטים ה, כו) ידה ליתר תשלחנה וימינה להמלות עמלים, ואומר (תהלים עד, יא) למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלה.

רבי יוסי החורם אומר מצינו ימין שנקרא יד שנאמר וירא יוסף כי ישית יד ימינו, ואידך יד ימינו איקרי יד סתמא לא איקרי.

מנחות לו, ב

ידי יסדה ארץ וימיני וגו', מדכתיב ידי וימין שמע מינא יד היינו שמאל.

ר' יוסי החורם, חוטמו משוקע כדאמרי' בבכורות (דף מג, ב) חרום זה שחוטמו משוקע.

מצינו ימין שנקרא יד, ולא ילפינן מהכא.

רש"י

רבי יוסי החורם, פירוש החורם, חוטמו משוקע כדאמרינן בבכורות חרום זה שחוטמו משוקע, כפרש"י.

וצריך להבין למה כינו אותו וקראוהו החורם, הרי זה מום שהוא גנאי, למה כינו אותו כך (ואי משום שהי' עוד תנאים ששמם יוסי, קראוהו כך לידע איזה ר' יוסי הוא, אין זה מספיק, כי עכ"פ הוא כנוי גנאי, והל"ל איזה סימן וכנוי אחר לידע איזה יוסי הוא).

יש לפרש, כי ההפרש בין חטם לחרם הוא בין ט'[3] לר'. והנה אותיות הללו ט"ר מתחלפין זה בזה.

אות ט' שמורה על טוב הוא בחי' ימין[4] חסדים.

אות ר' מורה על שמאל[5] גבורות, כמ"ש בזה"ק[6] פרשת מקץ דף ר"ד ע"א, ועיין בביאורי[7] הזהר שם.

ר' גי' אלקים ברבוע[8] בחי' שמאל.

והנה ר' יוסי שמו יוס"י[9] גי' אלקים רומז על בחי'

1*) ראה לעיל סימן קכד הערה 5.

2) [תרגום ללה"ק] תנו רבנן (תנו רבנן בברייתא, מה שציותה התורה על הנחת תפילין [שמות ג, ט] והי' לך לאות על) ידך (הכוונה ליד) שמאל (שואלת הגמ', מנין לך לומר כן) או אינו (אולי אין כוונת הקרא) אלא (ליד) ימין, (מתרצת הגמ') תלמוד לומר (יש לנו ללמוד מלשון הפסוק [ישעי' מה, יג]) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וכו' (כלומר בשעה אחת בראתי את הארץ ביד השמאלית ואת השמים ביד הימנית - מצודת דוד).

רבי יוסי החורם אומר (רבי יוסי החורם אומר, אין ללמוד מפסוקים הנ"ל, מזה שקראו ליד שמאל "יד" סתם, וילמדו שאף "ידך" האמורה אצל תפילין הכוונה ליד שמאל, מפני, ש) מצינו (גם יד) ימין שנקרא (שקוראה בלשון תורה) יד, שנאמר (בברכת יעקב לבניו) וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו (על ראש אפרים, והמשך הפסוק הוא "וירא בעיניו ויתמוך יד אביו [כלומר, את ימינו] להסיר אותם מעל ראש אפרים על ראש מנשה, הרי חזינן דיד ימינו נקרא יד).

(שואלת הגמ') ואידך (תנא קמא, שאמר סתם יד היא שמאל כיצד יישב את דבריו עם הפסוק שהביא רבי יוסי החורם).

(ומתרצת הגמ') יד ימינו איקרי (שהימין נק' יד ימינו, אבל) יד סתמא (יד סתם) לא איקרי (לא מצינו שיד ימין נקראת בלשון הכתוב יד סתם, וכל מקום שסתם הכתוב וכתב יד, אין הכוונה אלא לשמאל). ע"ש.

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ד פרשת בשלח פרק יג פרק ט, ביאור טעם שמביא ג' פסוקים.

3) ראה אור התורה כי תצא עמוד תתקנו. ספר הערכים אותיות ז-ת עמוד נו-נז. שעח. שפא.

4) ימין הוא חסדים: ראה הקדמת תיקוני זהר - פתח אליהו (יז, ב) "חסד דרועא ימינא". תניא - שער היחוד והאמונה פרק ה (פ, א). שָׁם אגרת הקודש סימן יג (קיט, ב). אור התורה שיר השירים עמוד תנ-א.

5) פירוש: אות ט' הוא האות הראשון דתיבת "טוב", ואות ר' הוא האות הראשון דתיבת "רע", הרי שאות ט' "טוב" הוא ימין וחסד, ואות ר' "רע" הוא שמאל וגבורה.

6) וז"ל: כד ברא קב"ה עלמא (כשברא הקב"ה את העולם), ברא לי' באתוון דאורייתא (ברא אותו באותיות התורה), וכל אֶת וּאֶת עאלת קמי' (וכל אות ואות נכנסה לפניו - ובקשה שעל ידה יברא העולם) וכו'. כיון דאתגלגלי (כיון שנתגלגלו האותיות [ואחד אופני אלפא ביתא הוא בסדר "אל-בם" כזה: "א"ל, ב"ם, ג"ן, ד"ס, ה"ע, ו"פ, ז"ץ, ח"ק, ט"ר" וכו'. ראה שבת סוף עמוד ק"ד, ספר יצירה פ"ב מ"ד]), ואתחברו תרין אתוון אלין ט"ר כחדא (ונתחברו ב' אותיות אלו ט' ר' יחד)... אמר לה תוב לאחריך וכו' (אמר לה הקב"ה שובי למקומך) תרווייכי אתכליל כחדא ויתברי (בשתיכם יתכלל יחד וכך יהי' נברא - דהיינו שיהי' כלול מאות ט' המורה על היצר טוב, ומאות ר' המורה על יצר הרע), אבל את לימנא (אבל אַת אות ט' - היצר טוב לימין), ואיהי לשמאלא (והיא אות ר' - היצר הרע לשמאל), וכדין תבו ואתיישבו דא בדא כחדא (ואז כששמעו דבר ה' חזרו האותיות ט' ור' ונתיישבו זו עם זו ביחד). ע"ש.

[ועיין המשך הביאור בפנים בתורת לוי יצחק, דיש חוטמא דא"א בחי' חסדים - ימין, ויש חוטמא דז"א דהוא גבורות - שמאל, עפ"י מ"ש באדרא רבא דף ק"ל ע"ב ואילך, וזהו חוטם בז"א דנעשה חורם באות ריש בחי' גבורה ע"ש].

7) ביאור הזהר מאדמו"ר האמצעי עמוד סא, ד (קה"ת ה'תשע"ה).

8) פירוש אלקי"ם ברבוע: א' (1), + א"ל (31), + אל"ה (36), + אלק"י (46), + אלקי"ם (86) = 200, ושֵׁם אלקים כידוע הוא מדת הדין וגבורה, וזהו דאות ר' יש קשר לבחי' אלקים בחי' גבורות.

9) פירוש: יוסי בגי' שֵׁם "אלקים" - בגי' הטבע, שהוא בחי' "מלכות" אין מלך בלא עם, מלשון עוממות בחי' יש ודבר נפרד.

ראה רש"י סנהדרין נו, א. לקוטי שיחות חלק כא עמוד 246-247, ובהערות שם. שיחות קודש ה'תשל"ו סיום התוועדות ש"פ שלח.

בלקוטי ותורת לוי יצחק יש עוד רמזים ד"יוסי" בגימטריא אלקי"ם, והוא מרומז בכמה אופנים -

גבורות, ועם תיבת רב״י היינו רב״י יוס״י[10] מספרו בינ״ה גבור״ה הו״ד, דהיינו כל קו השמאל בחי׳ גבורות.

יוס״י גי׳ אלקי״ם[11] גי׳ מו״ם, זהו שהי׳ חרום שחוטמו משוקע[12] שהוא מו״ם וכו׳.

והנה ת״ק ס״ל ידך זו שמאל וכו׳, וענין זה מה שיד נק׳ שמאל דוקא, הוא, כי פירוש יד הוא שהוא משמש וטפל אל הדבר, כמו ידות הכלים[13], ידות נדרים[14], וזה יתכן לומר על גבורות דוקא, שגבורות צריכים להיות משמשים[15] אל החסדים, וטפלים אליהם, וכמו שהלוים בחי׳ גבורות הם משמשים וטפלים אל הכהנים כמ״ש[16] וילוו עליך וישרתוך, משא״כ על ימין חסדים, ל״ש לומר שהם טפלים.

אך ר׳ יוסי החורם שבחינתו הוא גבורות ודינים, א״כ אצלו העיקר הוא גבורות ודינים, הוא ס״ל שימין נקרא יד, והוא כמו שלעתיד לבוא[17] יהי׳ הגבורות במעלה על החסדים, שהלוים יהיו כהנים והכהנים יהיו טפלים להם וכו׳.

והביא ראי׳ לזה ממ״ש וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו כו׳, הרי שימין נקרא יד טפל ומשמש, וישת אביו יעקב ימינו חסד, על ראש[18] אפרים וכו׳.

ואל תיקשי איך שייך לומר שהיתה יד ימינו דיעקב שהוא זקנו דאפרים משמשת לאפרים נכדו, הוא עדמ״ש[19] עטרת זקנים בני בנים, הרי שבני בנים הם בחי׳ עטרת וכתר להזקנים שלהם.

ועיין מזה בזה״ק[20] פרשת שמיני דף ל״ו ע״א שאמר זה רבי אלעזר נכדו[21] דר׳ פנחס בן יאיר, שרפב״י הי׳ זקנו, ורפב״י ידוע שמדתו הוא חסד[22] ע״ד אברהם ועיין ברמ״ז שם. א״כ הנכד דהיינו בן הבן הוא העטרה לחסד, וכמובן.

וכשתצרף תיבת י״ד[23] עם אפרי״ם יהי׳ גי׳ יוס״י החור״ם במכוון, א״כ ר׳ יוס״י החור״ם שייך לבחי׳ זו, לכן הביא מהפסוק הזה.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד רלו

א) בתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש״ס עמוד שעו, דמילוי אותיות יוסי כזה: יוד (10), + וו (6), + סמך (60), + יוד (10) = 86 מספר אלקי״ם. היינו דהשֵם ״יוסי״ עצמו בגי׳ אלקים, וכן המילוי דאותיות ״יוסי״ בגי׳ אלקים.

ב) לקוטי לוי יצחק הערות לספר הזוהר בראשית עמוד עח. בהאותיות שלפניו באל״ף בי״ת שהוא טהנ״ט בגי׳ ע״ג, (ועם הכולל) בגי׳ ״עד״ שהוא בגי׳ השֵם אכדט״ם, שהוא האותיות לפני שם ״אלקים״ (ראה ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן מט הערה 8).

ג) בהאותיות שלאחריו כזע״כ בגי׳ קיז, (ועם הכולל) בגי׳ קי״ח שהוא בגי׳ השם ״במוכן״ האותיות שאחר שם אלקים (ראה שם).

ד) יוס״י באחוריים - בהסר הפשוט - בגי׳ ק״ב (אלקינ״ו) כזה: י (10), + יו (16), + יוס (76), + יוסי (86) = 188, ובהסר הפשוט ״יוסי״ (86), היינו 188 - 86 = 102 מספר ״אלקינו״, ק״ב. (וראה לעיל סימן צו. ילקוט לוי יצחק עה״ת ח״א סימן יב הערה 3 ביאור מספר ק״ב).

10) פירוש: רב״י (בגי׳ 212) + יוס״י (86) = 298, וכן בינה (67) + גבורה (216) + הוד (15) = 298.

11) ״יוס״י בגי׳ אלקי״ם בחי׳ גבורות, החורם גימטריא ג׳ פעמים אלקים ע״ה, כי שם אלקים ישנו* בג׳ מקומות, בבינה, בגבורה דז״א, ובמלכות כמ״ש בזוה״ק פ׳ בראשית דף ל״א ע״ב, אלקים עלאה אלקים דפחד יצחק אלקים בתראה, ושם ג״כ המאן דאמר זה הוא תנא ששמו ר׳ יוסי וכו׳״. (תורת לוי יצחק כאן)

*) ראה הביאור לקמן סימן קמז הערה 04. סימן קלח.

12) ראה בפנים בתורת לוי יצחק, ב׳ פירושים מה שנקרא ״חורם״. א) שבתוקף גבורותיו הי׳ מחרים את הרשעים והחייבים ר״ל. ב) שהחוטם שלו שהוא בחי׳ גבורות ודינים הי׳ ״משוקע״, והוא שנשתקעו גבורותיו דחוטמו ע״ש.

13) מסכת כלים פרק כה משנה ו. פרה פרק יב משנה ח. מקוואות פרק י משנה ה.

14) נדרים ב, ב.

15) ראה הביאור באור התורה פרשת קרח עמוד תרפו ואילך. תשיח ואילך.

16) במדבר יח, ב. ראה ביאורי הזהר לאדמו״ר האמצעי עמוד קפו, ד ואילך. צד, ב ואילך (קה״ת ה׳תשע״ה).

17) ראה לקוטי תורה מאריז״ל יחזקאל (מד, טו). תניא פרק נ. לקוטי תורה לאדמו״ר הזקן נד, ב. ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד שמ-א. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט - חלק ד עמוד ד ובהערות שם. התוועדויות ה׳תשמ״ז ח״ג עמוד 582 ואילך. ה׳תשמ״ט ח״ג שיחות ש״פ קרח. לקוטי שיחות חלק כח עמוד 122.

18) ראה בפנים בתורת לוי יצחק ביאור בחי׳ אפרים.

19) משלי יז, ו.

20) וז״ל: רבי אלעזר הוה אזיל בארחא (רבי אלעזר הי׳ הולך בדרך), אשכחי׳ לרבי פנחס בן יאיר דהוה אתי (מצא את רבי פנחס בן יאיר שהי׳ בא בדרך אחרת, ועדיין לא ראו זה את זה, נודע - ראה הקדמת הזהר יא, א - שרבי פנחס בן יאיר הי׳ זקנו, אבי אמו של רבי אלעזר), געא חמרי׳ (נער וצעק חמורו של רבי פנחס), אמר רבי פנחס, בקלא דחדוותא דחמרא חמינא (בקול של שמחה שהשמיע החמור ראיתי והבנתי), דאנפין חדתי ישתכחון הכא (כי פנים חדשות ימצאו כאן), כיון דנפק מבתר ענפוי דטורא (כיון שיצא רבי פנחס מאחורי ענפי ההר), חמא לי׳ לרבי אלעזר דהוה אתי (ראה את רבי אלעזר שהי׳ בא כנגדו), אמר (רבי פנחס), ודאי קלא דחדוותא אשתלים (ודאי קול השמחה של החמור נשלם ונתקיים, כלומר שיפה כיוונתי על הרמז של קול החמור)... פתח רבי אלעזר (בשבח רבי פנחס זקנו), ואמר עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם. ע״ש הפירוש.

21) ראה הקדמת הזהר דף יא, א.

22) רבי פנחס בן יאיר בחי׳ חסד: ראה חולין ז, א. רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויין וכו׳. לקוטי שיחות חלק כה עמוד 83. וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד תח וז״ל: ר׳ פנחס בן יאיר הוא ע״ד אברהם בחי׳ חסד, וזהו שהי׳ בעל חסד שחשש גם בצער בע״ח ואמר ורחמיו על כל מעשיו, רח״מ גי׳ אברה״ם, וחמורו של רפב״י הוא ע״ד חמורו של אברהם ע״ש. וראה עוד רמזים שָם עמוד תמב.

23) פירוש: י״ד (בגי׳ 14) + אפרי״ם (331) = 345, וכן יוס״י (86) + החור״ם (259) = 345.

כ, ח – זכור את יום השבת לקדשו

ביאור מ"ש בפ' יתרו זכור את יום השבת, ובפ' ואתחנן שמור את יום השבת, דדברות הראשונים היו קודם חטא העגל ואז היו נכנסים לא"י מיד ואז הי' ימי משיח, משא"כ דברות האחרונות הי' אחר חטא העגל וכו'

זכור את יום השבת. הנה בדברות האחרונות בפ' ואתחנן כתיב שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך. הן אמת שאמרו רבותינו ז"ל זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו אבל יש עוד לאלוק מילין מה שנ"ל בעז"ה.

ע"פ מ"ש בספה"ק אהבת יונתן מהגה"ק ר"ר יונתן זצ"ל בהפטרת פ' אמור וז"ל, בכל מועדי ישמרו ואת שבתותי יקדשו י"ל למה שינה הלשון דאצל מועדים שייך קידוש ואצל שבת שייך שמירה. אכן נראה דידוע למה מקדשין החודש לפי שאין ללבנה מהלך קבוע לכך צריך לקדש ע"פ הראי' משא"כ אם יש לה קביעות א"צ לקדש, וכדתנן החודש שנראה בזמנו אין מקדשין אותו ולעתיד יהי' אור הלבנה כאור החמה וכאור ז' ימי בראשית והיינו שיהא ללבנה מהלך קבוע ולא יצטרך לקדש המועדות, וז"ש בכל מועדי ישמורו. וידוע דשבת תולה בכניסת ליל ז' ולעתיד יהי' יום ולא לילה ויצטרכו לקדש השבת כמו קידוש החודש. וז"ש ואת שבתותי יקדשו עכ"ל.

והנה ידוע אם לא היו עושין ישראל את העגל והיו נכנסין תיכף לארץ אז הי' ימי משיח והי' תיקון העולם כמו לעתיד, אבל ע"י העגל חזר הכל לקלקולו כנודע.

וזש"ה בשעת מתן תורה שהיו ראוים לעולם התיקון זכור את יום השבת לקדשו כי יהי' רק יום ויצטרכו לקדש את יום השבת כנ"ל, אבל לאחר שחטאו בעגל ואזי עי"ז אנחנו צריכין לשמירת יום השבת שיכפר על עון ע"ז כמאמרם ז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפילו עע"ז כדור אנוש מוחלין לו, וכשנתקן ע"י שמירת השבת עון ע"ז של חטא העגל אז אחר כך נזכה ליום התיקון שנוכל לקדש השבת כנ"ל, וז"ש בדברות האחרונות שמור את יום השבת כל כך זמן וזמנים כאשר גלוי לפניו ית' שצריך בשביל התיקון, וזהו שמור את יום השבת בכדי לתקן הכל ואח"כ לקדשו כנ"ל, והבן.

צמח דוד

כ, יא – כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים וכל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו

בפ' "כי ששת ימים" רמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב

כי ששת ימים לרמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב, כמו האצטרובל כשמעריכין אותו על שעה ידועה חוזר עד הגיעו עד אותה שעה מתפרק הכל, כן הקב"ה שם קץ והעריכו בתכונתו ובאופניו ובגלגליו על ששת ימים שהם ששת אלפים נקראים ששת ימי המעשה, לפי שעושין פעולתם שנתמנו עלי' עד ששה ואחר השבת יחזור הכל לשביעית שהוא עולם הבא שהוא מלך העולם, וכן ועבדו לעולם עד היובל לשם יובל. וכן אמר בעבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא, כי כבר השלימו הששה פעולתם והונח לשביעית, זהו וינח ביום השביעי, כמו ותנח בגדו, ולזה לא אמר וינח ביום השבת אלא ביום השביעי הוא שביעית של עולם והבן.

וזהו אמרם עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי', כי כלי העיכול שבתו ובטלו. וזה וחד חרוב, ועליו רמז הכתוב יום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה, אז"ל זה יום שביעי לעולם שלא נאמר בו ויהי ערב ויהי בוקר, ועל אותו יום נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, שיבטלו הפועלים ויהי' לה' לבדו, ויהיו נשמות בלא גוף, כי הפעולות היום לצורך הגוף, ומאחר שאין פועלים אין גוף, לזה אמר וחד חרוב כי הגוף אין לו קיום בלתי פעולה והפעולה שבתה ביום שכולו שבת, דוק אמרם בטל ששובתים כל הפועלים כולם בלי כלי הגוף והגלגלים והפועלים העליונים כי כולם קשורים ביחד ובשביתת העליונים ישבתו ויתבטלו התחתונים, כי אין להם חיות אלא בשכלי הגוף עושים פעולתם כי האצטומכא תשבת ולא תעכל המזון ימות הגוף, וכן שאר האיברים, ועל זה רמז וחד חריב לא אמר וחד שבת כי בהשבתתם יחרב ויבטל הגוף כמ"ש.

על כן ברך ה' את יום השבת הואיל והונח הכל לשביעי כמו שאמרתי על כן ברך את יום השבת הגשמי לזכר של יום השביעי שהוא שבת הגדול, ובזכרון זה השבת יזכור שבת הגדול.

שפתי כהן

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

אלו, **חַיָּיב** חטאת. שכיון ששחטו לשם אנשים שאינם ראויים לאכלו, נפסל הפסח בכך כמבואר במשנה לעיל (סא.), ולא ניתנה שבת להידחות מפני שחיטתו. אך אם שחטו **לְאוֹכְלָיו** – בני אדם שיכולים לאכול ממנו **וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו**, דהיינו לשם שניהם, או ששחטו **לְמָנוּיָו וְשֶׁלֹּא לְמָנוּיָו**, או **לַמּוּלִין וְלָעֲרֵלִים**, או **לַטְּמֵאִין וְלַטְּהוֹרִין, פָּטוּר**, שכן באופן זה הפסח כשר כמבואר שם במשנה. אופנים נוספים של פסח שנשחט בשבת בפסול: **שְׁחָטוֹ וְנִמְצָא** שהיה הפסח **בַּעַל מוּם**, והרי פסול הוא להקרבה, **חַיָּיב**, ששוגג הוא ולא אנוס, כיון שהיה עליו לבקרו ממומים קודם שחיטתו. אך אם **שְׁחָטוֹ וְנִמְצָא טְרֵיפָה בְּסֵתֶר**, דהיינו באחד מאבריו הפנימיים שלא ניתן היה לבודקו לפני השחיטה, **פָּטוּר**, משום שאנוס הוא בכך. וכן אם **שְׁחָטוֹ, וְנוֹדַע** לו לאחר מכן **שֶׁעוד** קודם השחיטה **מָשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יָדָם** מהפסח ונמנו על פסח אחר, **אוֹ שֶׁמֵּתוּ** בעליו קודם השחיטה, **אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ** קודם השחיטה, שבכל האופנים הללו לא ניתנה שבת להידחות מפני השחיטה, **פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת**, שבשעת השחיטה לא ידע שכן הוא, וגם לא היה מוטל עליו לבדוק זאת, ונחשב אנוס.

◆ יום ראשון י"ח שבט ◆

יח (א) **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

א **וּשְׁמַע יִתְרוֹ רַבָּא דְמִדְיָן חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּהּ אֲרֵי אַפֵּיק יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:**

רש"י ◄ **וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ •** מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא? קְרִיעַת יַם־סוּף וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק (זבחים קטז)**. יִתְרוֹ •** שִׁבְעָה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ: רְעוּאֵל, יֶתֶר, יִתְרוֹ, חוֹבָב, חֶבֶר, קֵינִי, פּוּטִיאֵל (מכילתא)**.** יֶתֶר, עַל שֵׁם שֶׁיִּתֵּר פָּרָשָׁה אַחַת בַּתּוֹרָה: "וְאַתָּה תֶחֱזֶה". יִתְרוֹ, לְכִשֶׁנִּתְגַּיֵּר וְקִיֵּם הַמִּצְוֹת, הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת עַל שְׁמוֹ. חוֹבָב, שֶׁחִבֵּב אֶת הַתּוֹרָה, וְחוֹבָב הוּא יִתְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה". וְיֵשׁ אוֹמְרִים: רְעוּאֵל אָבִיו שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה, וּמַהוּ אוֹמֵר (לעיל ב) "וַתָּבֹאנָה אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן"? שֶׁהַתִּינוֹקוֹת קוֹרִין לַאֲבִי אֲבִיהֶן: אַבָּא. בְּ'סִפְרֵי'**. חֹתֵן מֹשֶׁה •** (מכילתא) כָּאן הָיָה יִתְרוֹ מִתְכַּבֵּד בְּמֹשֶׁה: אֲנִי חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ, וּלְשֶׁעָבַר הָיָה מֹשֶׁה תּוֹלֶה הַגְּדֻלָּה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּשְׁמַע וְגו'. צָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יְחֻסוֹ בְּיִחוּס כֹּהֵן מִדְיָן שֶׁאֵין זוֹ מַעֲלָה אֶלָּא יְרִידָה וּמִן הָרָאוּי רִאשׁוֹנוֹת לֹא תִּזְכְּרֶנָּה. וְאוּלַי כִּי יְכַוֵּן שֶׁבַּח הָאִישׁ בְּאוֹמְרוֹ **כֹּהֵן מִדְיָן** לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ לוֹ ב' בְּחִינוֹת הָרְמוּזוֹת בְּכֹהֵן מִדְיָן שֶׁהֵם הֱיוֹתוֹ רֹאשׁ לְמִדְיָן וְאָדוּק לַעֲבוֹדָה זָרָה אַף עַל פִּי כֵן עָשָׂה ב' דְּבָרִים נֶגְדִּיִּים וְהָפְכִּיִּים לְב' הַפָּרָטִים. כְּנֶגֶד הֱיוֹתוֹ גָּדוֹל אָמַר **חֹתֵן מֹשֶׁה** שֶׁנִּתְחַתֵּן לְאָדָם שֶׁלֹּא נוֹדְעָה לוֹ גְּדֻלָּה עֲדַיִן, וְדָבָר זֶה יַקְפִּידוּ עָלָיו נוֹהֲגֵי שְׁרָרָה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר א' הַמְיֻחָד לְאֻמָּתוֹ שֶׁיַּקְפִּיד לָתֵת בִּתּוֹ לְאָדָם בְּלֹא שֵׁם, וּכְנֶגֶד הֱיוֹתוֹ אָדוּק לַעֲבוֹדָה זָרָה כְּמַשְׁמָעוּת הַמּוּבָן מִתֵּבַת כֹּהֵן אָמַר הַכָּתוּב (י"א) מַה שֶּׁאָמַר בְּסוֹף הָעִנְיָן עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ חִדּוּשׁ וּמַעֲלָה גְּדוֹלָה בֶּאֱמֹר כֵּן גּוֹי א' לְקָבְעוֹ בַּתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת מַה שֶּׁקָּדַם לְיַחְסוֹ בְּשֵׁם כֹּהֵן מִדְיָן דָּבָר גָּדוֹל הוּא שֶׁכֹּהֵן אֻמָּה אַחַת מֵהֶם וּבָהֶם יָעִיד עַל כִּי הַכֹּל יִפְצֶה פִּיהֶם:

עוֹד טַעַם אוֹמְרוֹ **כֹּהֵן מִדְיָן** לוֹמַר בְּאֶמְצָעוּת כֵּן הִשִּׂיג לָדַעַת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה', כִּי לְאֲנָשִׁים הַגְּדוֹלִים יִתְגַּלֶּה וְיִוָּדַע הַכֹּל בְּצֶדֶק בְּלֹא תּוֹסֶפֶת וְגֵרְעוֹן מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְשֶׁאֵינָם רְשׁוּת הֲגַם שֶׁיּוּדַע לָהֶם הַחֲדָשׁוֹת לֹא יֵדְעוּ כָּל הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים.

אֵת כָּל אֲשֶׁר וְגו'. גַּם זֶה יַגִּיד שֶׁבַּח הָאִישׁ שֶׁהִשְׁתַּדֵּל לָדַעַת כָּל פְּרָטֵי הַמַּעֲשִׂים, וְזֶה יַגִּיד כִּי אָהַב אֶת יַעֲקֹב, שֶׁהָלֹא תִּרְאֶה אִישׁ שׂוֹנֵא לְרֵעֵהוּ יָקָץ בְּהַגָּדַת שִׁבְחָיו וְטוּבוֹ וְיַחְדֵּל מִדַּעַת מַצָּבוֹ הַטּוֹב, אֲשֶׁר לֹא כֵן אָהוּב לַאֲהוּבוֹ, וְרָשַׁם ה' בְּדָתוֹ כִּי זֶה הָאִישׁ אָהַב אֶת יִשְׂרָאֵל. עוֹד יִרְצֶה בְּדִקְדּוּק עוֹד לָמָּה הוֹצִיא הַכָּתוּב פְּרָט זֶה שֶׁל הוֹצָאַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם מִכְּלַל כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה. וְעוֹד כִּי הוּא עִקַּר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְפָרְשָׁהּ:

אָכֵן לְצַד כִּי יִתְרוֹ מִן הַסְּתָם יָדַע תֹּקֶף שִׁבְיַת מִצְרַיִם כָּאָמוּר בְּדִבְרֵיהֶם (מכילתא) כִּי אֲסִירֵי מִצְרַיִם לֹא פָּתְחוּ מֵעוֹלָם, וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם (סנהדרין קו. שמו"ר פ"א) שֶׁאָמְרוּ כִּי יִתְרוֹ הָיָה מִיּוֹעֲצֵי פַּרְעֹה וּבָקֵי בְּמִצְרַיִם וַאֲסִירֶיהָ, וְלָזֶה הֲגַם שֶׁיִּשְׁמַע כִּי הוֹצִיא וְגו' לֹא יַצְדִּיק הִיצִיאָה בִּלְבוֹ, לָזֶה הִקְדִּים הַכָּתוּב דָּבָר שֶׁמִּמֶּנּוּ הִצְדִּיק כִּי הוֹצִיא וְאָמַר וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ **אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה** פֵּרוּשׁ כָּל הַנִּפְלָאוֹת וְהַנּוֹרָאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּהַצְדָּקַת נְבִיא, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר עָשָׂה לְמֹשֶׁה** וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה לְהַצָּלַת יִשְׂרָאֵל בֵּין בִּרְדִּיַּת מַחֲזִיק בָּם בֵּין בְּהַפְלָאָתָם מֵהַמַּכּוֹת בֵּין בְּנֵס הַיָּם וְכוּ' וּבְזֶה יָדַע **כִּי הוֹצִיא** וְגו', וְלָזֶה לֹא אָמַר וְכִי הוֹצִיא וְזוּלַת שְׁמִיעַת כָּל הַנַּעֲשָׂה מֵהַפְּלָאִים לֹא הָיָה מַצְדִּיק הֲגַם שֶׁיִּשְׁמַע שֶׁשָּׁלְחָם כִּי לֹא יַאֲמִין וְאִם יַאֲמִין לֹא יִבְטַח כִּי יֹאמַר שׁוּב יִרְדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִם רָדְפוּ וְלֹא יָכְלוּ יָכִינוּ עוֹד מַחֲנֶה וְיִרְדְּפוּ:

אָכֵן בַּמָּה שֶׁשָּׁמַע **כָּל אֲשֶׁר** וְגו' הִצְדִּיק כִּי הוֹצִיא. וְתִמְצָא כִּי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל נָחְלְקוּ (זבחים קט"ז.) בְּאֵיזֶה מֵהַשְּׁמוּעוֹת נִרְגַּשׁ,מֵהֶם אָמְרוּ קְרִיעַת יַם סוּף וּמֵהֶם אָמְרוּ מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְזֶה מַתְאִים לִדְבָרֵנוּ. וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק מִמַּה שֶׁסָּמַךְ לוֹ וַיִּשְׁמַע, זֶה יַגִּיד כִּי לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל מַה שֶּׁשָּׁמַע מֵהַנִּפְלָאוֹת כִּי יִתְלֶה שֶׁהַסּוֹבֵב הוּא פַּחֲזוּתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה שֶׁהִתְרִיס כְּנֶגֶד שִׁלּוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם לֹא לְצֹרֶךְ הַצָּלַת יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא הָיָה ה' טוֹרֵחַ כָּל כָּךְ בִּשְׁבִילָם וּכְפִי זֶה אֵין בִּטָּחוֹן לְיִשְׂרָאֵל מֵעַמִּים אֲשֶׁר יָקוּמוּ עֲלֵיהֶם לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב שֶׁשָּׁמַע מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וּכְבָר הִפְלִיאוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מכילתא) לוֹמַר מָה עָצְמָה הַמִּלְחָמָה הָאֲרוּרָה. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ לְדֶרֶךְ זֶה אוֹמְרוֹ **כִּי הוֹצִיא** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁשָּׁמַע כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וּבִכְלָל זֶה מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק בָּזֶה הִצְדִּיק כִּי כָּל הַמּוֹפְתִים לֹא הָיוּ אֶלָּא לְמַעֲלָה וּלְחִבַּת יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיאָם וּבִשְׁבִילָם עָשָׂה כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וּשְׁמִיעַת עֲמָלֵק יַגִּיד:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **כִּי הוֹצִיא** לְסִמֹּךְ אַחֲרֶיהָ הַגָּדַת קִרְחַת יִתְרוֹ אֶת צִפֹּרָה וְגו' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פ"ד) כִּי אָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה לָמָּה אַתָּה מוֹלִיךְ אִשְׁתְּךָ וְכוּ' אָמַר לוֹ עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הַר סִינַי וְלֹא יִהְיוּ בָּנַי בִּכְלָל אָמַר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וְכוּ' עַד כָּאן, וְלָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **כִּי הוֹצִיא וַיִּקַּח** וְגו' לְקַיֵּם דְּבָרוֹ: תורה ב

בְּחָמיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשָׁב אֶל יֶתֶר חוֹתְנוֹ". **לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל** • שֶׁקּוֹל מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. **אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה** • לָהֶם בִּירִידַת הַמָּן, וּבַבְּאֵר וּבַעֲמָלֵק. **כִּי הוֹצִיא ה' וְגוֹ'** • זוֹ גְּדוֹלָה עַל כֻּלָּם (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 201)

מַה שְּׁמוּעָה שָׁמַע וּבָא (רש"י יח, א) שְׁאֵלָתוֹ אֵינָהּ מַה גָּרַם לְיִתְרוֹ **לְהִתְגַּיֵּר**, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הוּא שָׁמַע "אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל". שְׁאֵלָתוֹ הִיא, מַה גָּרַם לוֹ **לָבוֹא**, הַיְינוּ מַדּוּעַ לֹא נִשְׁאַר בְּמִדְיָן וְהִתְגַּיֵּר שָׁם. לָכֵן הֶעְדִּיף אֶת לְשׁוֹן הַמְּכִילְתָּא, "וּבָא", עַל לְשׁוֹן הַגְּמָרָא (זבחים קטז, א): "וּבָא **וְנִתְגַּיֵּר**".

(ב) **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ:**

ב וּדְבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יָת צִפֹּרָה אִתַּת מֹשֶׁה בָּתַר דְּפַטְרַהּ:

רש"י◄ **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ** • כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמִדְיָן: "לֵךְ שֵׁב מִצְרָיִם... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וְגוֹ'", וְיָצָא אַהֲרֹן לִקְרָאתוֹ "וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים", אָמַר לוֹ: 'מִי הֵם הַלָּלוּ'? אָמַר לוֹ: 'זוֹ הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנְּשָׂאתִי בְּמִדְיָן, וְאֵלּוּ בָּנַי'. אָמַר לוֹ: 'לְהֵיכָן אַתָּה מוֹלִיכָן'? אָמַר לוֹ: 'לְמִצְרַיִם'. אָמַר לוֹ: 'עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים, וְאַתָּה בָּא לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם'? אָמַר לָהּ: 'לְכִי לְבֵית אָבִיךְ'. נָטְלָה שְׁנֵי בָּנֶיהָ וְהָלְכָה לָהּ.

(ג) **וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה:**

ג וְיָת תְּרֵין בְּנָהָא דִּי שׁוּם חַד גֵּרְשֹׁם אֲרֵי אֲמַר דַּיָּר הֲוֵיתִי בְּאַרְעָא נוּכְרָאָה:

(ד) **וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה:**

ד וְשׁוּם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרֵי אֱלָהָא דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעֲדִי וְשֵׁזְבַנִי מֵחַרְבָּא דְּפַרְעֹה:

רש"י◄ **וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה** • כְּשֶׁגִּלּוּ דָּתָן וַאֲבִירָם עַל דְּבַר הַמְּצָרִי וּבִקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשָׂה צַוָּארוֹ כְּעַמּוּד שֶׁל שַׁיִשׁ. (מכילתא)

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְצָא עֲשׂוֹת כָּכָה שֶׁהָלַךְ לְהַר הָאֱלֹהִים וְגוֹ' שֶׁהִנִּיחוּהוּ מִיִּרְאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כִּי נָפְלָה אֵימָתוֹ עַל כָּל הָעַמִּים, אֲבָל זוֹלֶת זֶה הָיוּ מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלֶּכֶת לְכוֹפֵר בָּאֱמוּנָתָם וּמַה גַּם שֶׁחָשׁוּד הָיָה בְּעֵינֵיהֶם, וְתִמְצָא שֶׁכָּל אָמָּה תְּחַיֵּב מִיתָה לְכוֹפֵר בָּאֱמוּנָתָם, וּלְצַד הֱיוֹת יִתְרוֹ לְחֹתֵן מֹשֶׁה הִיא שֶׁעָמְדָה לוֹ, וְאוּלַי שֶׁיִּרְמוֹז עוֹד כִּי הֲגַם שֶׁהָיָה לְיִתְרוֹ כִּנּוּי שֶׁל גְּדֻלָּה לְקָרוֹת כֹּהֵן מִדְיָן מָאַס בְּכִנּוּי זֶה וְלָקַח לוֹ כִּנּוּי חֹתֵן מֹשֶׁה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיִּקַּח יִתְרוֹ** וּמַה לָּקַח מֵהַב' יְחוּסִין שֶׁיִּחֲסוֹ הַכָּתוּב בִּתְחִלָּה, **חֹתֵן מֹשֶׁה** לֹא כֹּהֵן מִדְיָן:

אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ. טַעַם שֶׁהָצְרַךְ לוֹמַר אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ, גַּם דִּקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן שִׁלּוּחִין, וְזוֹלֶת דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שמות רבה שם) שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפָסוּק אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ' נִרְאֶה לוֹמַר כִּי מֹשֶׁה גֵּרְשָׁהּ כְּשֶׁרָאָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּמִצְוַת שִׁלּוּחוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לֹא יָדַע שִׁעוּר הַזְּמַן וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ, וְהַבָּנִים אֱלִיעֶזֶר קָטָן הָיָה וְצָרִיךְ לְאִמּוֹ שֶׁנּוֹלַד בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן, וְגֵרְשׁוֹם מִן הַסְּתָם קָטָן יִהְיֶה סָמוּךְ לֶאֱלִיעֶזֶר מִלְּפָנָיו, אוֹ לְדִבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (מכילתא) שֶׁהִתְנָה עִם יִתְרוֹ בֵּן אֶחָד לַבַּת וּבֵן ב' לָאָב, לְטַעַם זֶה נִמְצָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּיָדָהּ, וְכַנּוּנַת הוֹדַעַת ה' הַדָּבָר כָּאן לוֹמַר שֶׁבַח יִתְרוֹ וּמַעֲלַת מֹשֶׁה בְּעֵינָיו שֶׁהֲגַם שֶׁשִּׁלְּחָהּ לְקָחָהּ וְטָרַח בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ לְהוֹלִיכָהּ לוֹ אֲפִלּוּ אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ, אֶלָּא לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (שמו"ר) שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא שִׁלְּחָהּ אֶלָּא סָמֵךְ עַל הַבְטָחַת יִתְרוֹ כִּי יָדָיו תְּבִיאֶנָּה, נִרְאֶה לוֹמַר כִּי טַעַם אוֹמְרוֹ **אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר אֶלָּא עַד שֶׁקֹּדְמָה וְשִׁלְּחָהּ לוֹ לְמֹשֶׁה שִׁלּוּחִים וְיָדְעָה מְקוֹם תַּחֲנוֹתוֹ וְהִסְכִּים עַל יָדָהּ אָז הוּא שֶׁלָּקַח יִתְרוֹ וְגוֹ' וַיָּבֹא אֶל הַמִּדְבָּר וְגוֹ': תורה ב

ג) שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם וְגוֹ'. הֶצְרַךְ לִכְתֹּב טַעַם הַשֵּׁם פַּעַם ב' אַחַר שֶׁכְּתָבוֹ בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (לעיל ב' כ"ב) כְּדֵי שֶׁתֵּדַע כִּי הוּא זֶה הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת וְלֹא אַחֵר שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ:

עוֹד אוּלַי כִּי חָשׁ הַכָּתוּב שֶׁיֹּאמַר הָאוֹמֵר כִּי טַעַם שֶׁקָּרָא לוֹ שֵׁם גֵּרְשֹׁם הוּא לְצַד שֶׁגֵּרְשׁוֹ יִתְרוֹ מֵעַל שֻׁלְחָנוֹ אוֹ מִבֵּיתוֹ, וַהֲגַם שֶׁאָמַר הַטַּעַם גֵּר הָיִיתִי וְגוֹ', אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁ יִתְרוֹ אָמַר כֵּן, לָזֶה חָזַר הַכָּתוּב וְהִצְדִּיק הַדְּבָרִים אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁלֹּא יָחוּשׁ לְהַרְגָּשַׁת יִתְרוֹ כִּי טַעַם **שֵׁם** וְגוֹ' **כִּי אָמַר** וְגוֹ'. וּפֵרוּשׁ מַשְׁמָעוּת כִּי אָמַר גֵּר וְגוֹ' פֵּרַשְׁתִּיו בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (שם): תורה ד

ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ **הָאֶחָד,** כִּי לְצַד טַעַם קְרִיאַת הַשֵּׁמוֹת טַעֲמוֹ שֶׁל זֶה קָדַם לְטַעֲמוֹ שֶׁל שֵׁם גֵּרְשֹׁם שֶׁבִּתְחִלָּה הִצִּילוֹ מֵחֶרֶב

(ה) **וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה שָׁם הַר הָאֱלֹהִים:**

ה **וַאֲתָא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ לְוָת מֹשֶׁה לְמַדְבְּרָא דִּי הוּא שָׁרֵי תַּמָּן לְטוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ:**

רש"י ◄ **אֶל הַמִּדְבָּר.** אַף אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה, אֶלָּא בִּשְׁבִחוֹ שֶׁל יִתְרוֹ דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל עוֹלָם וּנְדָבוֹ לִבּוֹ לָצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר, מְקוֹם תֹּהוּ, לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה.

(ו) **וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ:**

ו **וַאֲמַר לְמֹשֶׁה אֲנָא חֲמוּךָ יִתְרוֹ אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְּתָךְ וּתְרֵין בְּנָהָא עִמַּהּ:**

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה.** עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ. **אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ וְגוֹ'.** אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ. וְאִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ. (מכילתא)

(ז) **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה:**

ז **וּנְפַק מֹשֶׁה לְקַדָּמוּת חֲמוּהִי וּסְגִיד וּנְשִׁיק לֵהּ וּשְׁאִילוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ לִשְׁלָם וְעַלּוּ לְמַשְׁכְּנָא:**

רש"י ◄ **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה.** כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מֹשֶׁה, יָצָא אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא. וּמִי הוּא שֶׁרָאָה אֶת אֵלּוּ יוֹצְאִין, וְלֹא יָצָא?. **וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ.** אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "אִישׁ לְרֵעֵהוּ", מִי הַקָּרוּי אִישׁ? זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" (מכילתא)

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פַּרְעֹה וְאַחַר בָּא לְמִדְיָן וְגָר שָׁם, וְטַעַם שֶׁלֹּא הִקְדִּים קְרִיאַת שֵׁם אֱלִיעֶזֶר הוּא כִּי קָרָא לַמֹּאוֹרָע שֶׁהָיָה בּוֹ אָז בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְחַפֵּשׂ מֹאוֹרְעוֹת קוֹדְמוֹת, אוֹ לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בַּפָּסוּק גֵּר הָיִיתִי (שם) שֶׁיְּכַוֵּן עַל גֵּרוּתוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּחִינָה זוֹ קָדְמָה לְהַצָּלָתוֹ מֵחֶרֶב פַּרְעֹה וְלָזֶה הִקְדִּימוֹ, וּלְצַד בְּחִינַת גֵּרוּת ב' בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה קָדַם לוֹ כַּוָּנָה הָרְמוּזָה בְּקְרִיאַת שֵׁם אֱלִיעֶזֶר וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר הָאֶחָד וְלָזֶה הֶצְרַךְ לְפָרֵשׁ מַה הוּא הָעֵזֶר שֶׁכְּנֶגְדּוֹ קָרָא לוֹ שֵׁם וְאָמַר **וַיַּצִּלֵנִי** וְגוֹ', וּבָזֶה יְצֻדַּק לוֹמַר עָלָיו שֵׁם **הָאֶחָד,** וְזוּלַת אוֹמְרוֹ וַיַּצִּלֵנִי מֵחֶרֶב פַּרְעֹה הָיִיתִי מְפָרֵשׁ שֶׁהָעֵזֶר הוּא אַחַר הַגֵּרוּת וְהַקְּדִימָהּ שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר גֵּר הָיִיתִי וְגוֹ' תְּחִיּוּבֵי לְפָרֵשׁ כֵּן וְיִסָּתֵם בְּפָנֵי טַעַם אוֹמְרוֹ הָאֶחָד: תורה ה

ה) אֶל הַמִּדְבָּר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְאִם תֹּאמַר מִנַּיִן יָדְעוּ מְקוֹם תַּחֲנוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל, לָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וּכְבָר הוֹדִיעוֹ מֹשֶׁה מָקוֹם אֲשֶׁר דִּבֵּר אִתּוֹ שָׁם הָאֱלֹהִים וְאָמַר אֵלָיו (לעיל ג' י"ב) תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה וְהוֹדִיעוֹ הָהָר שֶׁעָלָיו יִקְבְּלוּ הַתּוֹרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ אֲשֶׁר הוּא חוֹנֶה שָׁם הַר וְגוֹ' הַיְדוּעַ אֶצְלוֹ. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פ"ד) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִתְרוֹ עִנְיָן קַבָּלַת הַתּוֹרָה וּכְתָבְתִּיו בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה וְתִהְיֶה הוֹדָעַת הַר הָאֱלֹהִים מִכְּלַל מַה שֶׁהוֹדִיעוֹ: תורה ו

ו) אֲנִי חֹתְנְךָ וְגוֹ' וְאִשְׁתְּךָ וְגוֹ'. טַעַם שֶׁשִּׁנָּה הַכָּתוּב סִדְרָם כָּאן מִסִּדָּר שֶׁכָּתַב בַּפָּסוּק שֶׁלְּפָנֵי זֶה שֶׁהִקְדִּים הַבָּנִים לָאִשָּׁה, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (מכילתא, שמו"ר כ"אן) אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי וְכוּ', אִם כֵּן מִמַּטָּה לְמַעְלָה סִדְרָם הַכָּתוּב, לָזֶה הִקְדִּים הָאִשָּׁה לַבָּנִים שֶׁאִם לֹא יַעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ יַעֲשֶׂה בִּשְׁבִיל הַבָּנִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁהוֹדִיעַ הַכָּתוּב בִּיאָתָם לַמִּדְבָּר וְסִדְרָם סֵדֶר הֶחָשׁוּב חָשׁוּב קוֹדֵם הִקְדִּים הַבָּנִים, וַהֲגַם שֶׁהִקְדִּים שָׁם יִתְרוֹ לַבָּנִים וְכָאן סִדְרוֹ קֹדֶם לָאִשָּׁה שֶׁיּוֹרֶה שֶׁהוּא לְמֹשֶׁה מִמֶּנָּה, הוּא יִתְרוֹ דִּבֵּר בַּעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת אֲבָל הַכָּתוּב כִּבְּדוֹ וְהִקְדִּימוֹ לְצַד הֱיוֹתוֹ חוֹתְנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְצָרִיךְ לְכַבְּדוֹ אֲפִלּוּ מֹשֶׁה דִּכְתִיב (ש"א כ"ד) וְאָבִי רְאֵה גַּם רְאֵה:

וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ. טַעַם אוֹמְרוֹ **עִמָּהּ,** נִתְכַּוֵּן לוֹמַר חֶלְקָהּ רְבִיעִית שֶׁאִם אֵין אַתָּה עוֹשֶׂה בְּגִינָהּ לְבַד וְלֹא בְּגִין בָּנֶיהָ לְבַד צָרֵךְ כְּבוֹד שְׁנֵיהֶם וְצָא: תורה ז

ז) וַיֵּצֵא וְגוֹ' לִקְרַאת חֹתְנוֹ. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁאָמַר לוֹ יִתְרוֹ אִם אֵין אַתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי וְכוּ' לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ** כִּי כְּבוֹדוֹ שֶׁל חֹתְנוֹ הִסְפִּיק לוֹ לָצֵאת לִקְרָאתוֹ. וְאוּלַי שֶׁעָשָׂה הֶכֵּר לַדָּבָר שֶׁיָּצָא בְּיִחוּד לִקְרָאתוֹ וְלֹא פָּנָה בִּיצִיאָתוֹ לִמְקוֹם אֹהֶל הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ, אוֹ שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ שֶׁיְּצִיאָתוֹ הוּא לִקְרַאת חֹתְנוֹ, גַּם לְדִבְרֵיהֶם ז"ל (מכילתא) שֶׁמֹּשֶׁה הוּא שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה לְיִתְרוֹ זֶה לְךָ הָאוֹת כִּי לִכְבוֹדוֹ יָצָא, וְלָזֶה אָמְרוּ ז"ל (שם) כָּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַּבֵּד יִתְרוֹ וְכוּ', וְזוּלַת דְּבָרֵנוּ מִנַּיִן לוֹ כָּבוֹד מִיצִיאָה זוֹ דִּלְמָא לִכְבוֹד בָּנָיו וְאִשְׁתּוֹ יָצָא מֹשֶׁה:

וַיִּשְׁתַּחוּ וְגוֹ'. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שם) אָמְרוּ אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה לְמִי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ מִי הוּא שֶׁקָּרוּי אִישׁ זֶה מֹשֶׁה עַד כָּאן. הִנֵּה טַעַם שֶׁלֹּא אָמְרוּ כִּי שְׁנֵיהֶם הִשְׁתַּחֲווּ זֶה לְזֶה לְצַד שֶׁאָמַר לְשׁוֹן יָחִיד וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ זֶה יַגִּיד כִּי אֶחָד לְבַד הִשְׁתַּחֲוָה. וְאִם תֹּאמַר לְדִבְרֵיהֶם ז"ל וַהֲלֹא מָצִינוּ שֶׁגַּם יִתְרוֹ נִקְרָא אִישׁ דִּכְתִיב (לעיל ב' כ"א) וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה לְשֶׁבֶת אֶת הָאִישׁ, יֵשׁ לְחַלֵּק בֵּין קְרִיאַת אִישׁ שֶׁל יִתְרוֹ לִקְרִיאַת אִישׁ שֶׁל מֹשֶׁה, וְקֹדֶם אֲעִירָה שֶׁחַר מַה מַּעֲלָה יֵשׁ בְּשֵׁם זֶה שֶׁל אִישׁ וַהֲלֹא כָּל אָדָם

(ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה:

ח וְאִשְׁתָּעִי מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ לְפַרְעֹה וּלְמִצְרָאֵי עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יָת כָּל עַקְתָא דִּי אַשְׁכַּחְתְּנוּן בְּאָרְחָא וְשֵׁזְבָנוּן יְיָ:

רש"י ◄וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ• לִמְשֹׁךְ אֶת לִבּוֹ לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה (מכילתא)• אֵת כָּל הַתְּלָאָה• שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עֲמָלֵק (מכילתא)• הַתְּלָאָה• לָמֶ"ד אַלֶ"ף מִן הַיְסוֹד שֶׁל תֵּבָה, וְהַתֵּי"ו הוּא תִּקּוּן וְיסוֹד הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ לִפְרָקִים, וְכֵן: תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה.

(ט) וַיֶּחְדְּ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם:

ט וַחֲדִי יִתְרוֹ עַל כָּל טַבְתָּא דִּי עֲבַד יְיָ לְיִשְׂרָאֵל דִּי שֵׁזְבָנוּן מִידָּא דְּמִצְרָאֵי:

רש"י ◄וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ• וַיִּשְׂמַח יִתְרוֹ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (סנהדרין צד) וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: 'נַעֲשָׂה בְּשָׂרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין', מֵצַר עַל אִבּוּד מִצְרַיִם, הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: "גִּיּוֹרָא עַד עֲשָׂרָה דָּרֵי לָא תִּבְזֵי אֲרַמָּאָה בְּאַפֵּיהּ". עַל כָּל־הַטּוֹבָה• טוֹבַת הַמָּן, וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה. וְעַל כֻּלָּן 'אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם'. עַד עַכְשָׁו לֹא הָיָה עֶבֶד יָכוֹל לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה הָאָרֶץ מְסֻגֶּרֶת, וְאֵלּוּ יָצְאוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא (מכילתא).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִקָּרֵא אִישׁ וּנְקֵבָתוֹ אִשָּׁה, וְגַם בִּבְהֵמוֹת מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת נֹחַ (בְּרֵאשִׁית ז) שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה שֵׁם אִישׁ כְּשֶׁיִּהְיֶה בִּמְקוֹם זְכָרוֹן הָאָדָם וְיוֹסֵף לוֹ לְיַי קְרִיאַת אִישׁ שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַעֲלָה לְבִמְקוֹם שֶׁ"אֹמַר אִישׁ בְּלֹא זְכָרוֹן שְׁמוֹ זֶה יִמָּצֵא בִּמְקוֹם הַשֵּׁם וְלֹא יַגִּיד מַעֲלָה, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר (בְּרֵאשִׁית כ"ד כ"א) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ, וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ (בְּרֵאשִׁית ל"ז ט"ו), וְגַם זְכָרוֹן אֲנָשִׁים שֶׁאָמְרוּ ז"ל (במד"ר פט"ז) שֶׁהוּא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת דַּוְקָא בְּצֵרוּף זְכָרוֹן שְׁמָם דִּכְתִיב (בְּמִדְבַּר י"ג ג) כֻּלָּם אֲנָשִׁים שֶׁאַחַר שֶׁזָּכַר שְׁמָם חָזַר לוֹמַר כֻּלָּם אֲנָשִׁים זֶה יַגִּיד לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁיִּהְיֶה בִּמְקוֹם הַזְּכָרַת שְׁמָם בִּנּוּי זֶה אֵין זוֹ מַעֲלָה כְּאוֹמְרוֹ (בְּמִדְבַּר כ"ב ט) מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (לְעֵיל י"א) גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה, כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ (לְקַמָּן ל"ב) הֲרֵי הִזְכִּיר שְׁמוֹ וְהוֹסִיף לוֹמַר הָאִישׁ זֶה יַגִּיד כִּי לְמַעֲלָה וְאַדְנוּת יְכַוֵּן, וְזֶה הוּא אוֹמְרָם מִי הוּא שֶׁקְּרוּי אִישׁ זֶה מֹשֶׁה פֵּרוּשׁ אִישׁ לְשׁוֹן שְׁרָרוּת וּמְשִׁילוּת, אֲבָל יִתְרוֹ הֲגַם שֶׁמָּצִינוּ לוֹ שֶׁנִּקְרָא אִישׁ לֹא מָצִינוּ אוֹתוֹ בְּלָוֵי אֶלָּא בִּמְקוֹם זְכָרוֹן שְׁמוֹ אָמַר הָאִישׁ וְהוּא שֵׁם הַצּוֹדֵק עַל כָּל נִבְרָא זָכָר, וּמִעַתָּה כְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב כָּאן **אִישׁ** הַדָּבָר שָׁקוּל אִם הוּא כִּנּוּי הָרָגִיל בִּבְחִינַת הַזְּכָרִים אוֹ פֵּרוּשׁוֹ הוּא אִישׁ הָרָשׁוּם לְמַעֲלָה וְחֲשִׁיבוּת, וְתֵבָה זוֹ מְנַחַת בֵּין יִתְרוֹ וּבֵין מֹשֶׁה אִם נֹאמַר שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא כִּנּוּי לְזָכָר יִכָּנֵס בַּמַּשְׁמָעוּת גַּם יִתְרוֹ וּשְׁנֵיהֶם שְׁקוּלִים בַּמַּשְׁמָעוּת וְאֵין אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת שְׁנֵיהֶם שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב לֹא אָמַר אֶלָּא אֶחָד כְּמוֹ שֶׁדִּיֵּקְנוּ מֵאוֹמְרוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ, וְאֶחָד זֶה אֵין אֲנִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתֹּם אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וּבְהֶכְרֵחַ לוֹמַר כִּי פֵּרוּשׁ **אִישׁ** הָאָמוּר כָּאן הוּא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת וּבְאוֹמְרוֹ כֵּן נִתְחַיֵּב לוֹמַר כִּי זֶה הוּא מֹשֶׁה הָאִישׁ שֶׁאֵלָיו נִתְיַחֵד חֲשִׁיבוּת זֶה וְלֹא לְיִתְרוֹ וּבָזֶה לֹא סָתַם הַכָּתוּב כַּוָּנָתוֹ וְהֲרֵי פֵּרֵשׁ שֶׁעַל מֹשֶׁה הוּא אוֹמֵר: תורה ח

ח) וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה. הֲגַם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וַיִּשְׁמַע וְגוֹ' אֶת כָּל אֲשֶׁר וְגוֹ' אוּלַי שֶׁהָיוּ פְּרָטִים שֶׁלֹּא שְׁמָעָתָן אָזְנוֹ. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הִצְדִּיק הַפְּלָאוֹת לְצַד הַגְּזָמַת הָעִנְיָנִים, אוֹ שֶׁהֲגַם שֶׁקָּדַם לוֹ מֵהַיְדִיעוֹת עֲדַיִן הָיָה מִסְתַּפֵּק שֶׁלֹּא נִרְתַּק חֶבֶל מִצְרַיִם שֶׁעַל צַוְּאַרְיֵהֶם, וְסִפֵּר לוֹ מֹשֶׁה עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לָדַעַת מִזּוּלָתוֹ וְהוּא הֲרִיגַת שַׂר מִצְרַיִם שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (זֹהַר ח"ב נ"ב) שֶׁרָאָהוּ יִשְׂרָאֵל מֵת וּבָזֶה הֶחְלִיט יִתְרוֹ כִּי פָּקַע נִירָם מֵעֲלֵיהֶם, וְאוּלַי כִּי זֶה הוּא שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ **אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם** וְגוֹ' שֶׁהוֹדִיעוֹ מֵרְדִיפַת הַשַּׂר כִּי יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן הָיָה וּמִן הַסְּתָם הֵם יַבְחִינוּ וְיֵדְעוּ כִּי יֵשׁ שָׂרֵי מַעְלָה עַל כָּל אֻמָּה וְסִפֵּר לוֹ כִּי רָדַף אוֹתָם הוּא בְּעַצְמוֹ דִּכְתִיב (לְעֵיל י"ד י') וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וּמִזֶּה רָעֲשׂוּ וּפָחֲדוּ יִשְׂרָאֵל וּכְמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שָׁם, וּכְשֶׁשָּׁמַע יִתְרוֹ כֵּן אָמַר **בָּרוּךְ מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם** שֶׁהוּא הַשַּׂר שֶׁמִּצְרַיִם שְׁמוֹ וְנָכוֹן: תורה ט

ט) וַיִּחַדְּ יִתְרוֹ. תַּרְגּוּם אֶנְקְלוֹס וְחָדֵי.

וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה יְדַבֵּר הַכָּתוּב כָּאן אֲרַמִּית וְלֹא אָמַר לְשׁוֹן בָּרוּר שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְהֲגַם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (סוֹטָה ל"ב.) בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, אַף עַל פִּי כֵן דָּבָר יַגִּיד בְּשִׁנּוּתוֹ אֶת טַעְמוֹ. וְנִרְאֶה כִּי יוֹדִיעַ הַכָּתוּב כִּי מֵרֹב הַשִּׂמְחָה נִתְחַדֵּד בְּשָׂרוֹ, כִּי תִּמְצָא כְּשֶׁתִּהְיֶה לְאָדָם שִׂמְחָה וְהוּא דָּבָר שֶׁלֹּא כְּפִי הַמִּשְׁעָר בְּמָשָׁג הָרְגִיל תִּוָּלֵד בּוֹ הַרְגָּשָׁה בְּהַרְכָּבַת מִזְגּוֹ וְלִפְעָמִים יִתְעַלֵּף וְלִפְעָמִים יִסְתַּכֵּן מַמָּשׁ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּוַיִּגַּשׁ בַּפָּסוּק (בְּרֵאשִׁית מ"ה כ"ו) לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי. וְהִנֵּה יִתְרוֹ הֲגַם שֶׁקָּדַם אֶצְלוֹ יְדִיעָה מִבְּשׂוֹרוֹת הַטּוֹבוֹת אַף עַל פִּי כֵן כְּשֶׁשָּׁמַע תֹּכֶן הַנֵּס וּמַה גַּם בִּרְדִיפַת הַמַּלְאָךְ אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (ח') וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה וְהִצִּילָם ה' נִתְחַדֵּד בְּשָׂרוֹ, וְדָבָר זֶה מֻרְגָּשׁ הוּא אֵצֶל כָּל בַּעַל חַי מֻרְגָּשׁ: תורה י

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם:

יַאֲמַר יִתְרוֹ בְּרִיךְ יְיָ דִּי שֵׁזִיב יָתְכוֹן מִידָא דְּמִצְרָאֵי וּמִידָא דְּפַרְעֹה דִּי שֵׁזִיב יָת עַמָּא מִתְּחוֹת מַרְוַת מִצְרָאֵי:

רש"י ◄ אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם • אֵמָּה קָשָׁה. וּמִיַּד פַּרְעֹה • מֶלֶךְ קָשֶׁה. מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְשׁוֹן רִדּוּי וּמָרוּת, הַיָּד שֶׁהָיוּ מַכְבִּידִים עֲלֵיהֶם, הִיא הָעֲבוֹדָה.

(יא) עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

יא כְּעַן יָדַעְנָא אֲרֵי רַב יְיָ וְלֵית אֱלָהּ בַּר מִנֵּהּ אֲרֵי בְּפִתְגָּמָא דְּחַשִּׁיבוּ מִצְרָאֵי לְמִדַּן יָת יִשְׂרָאֵל בֵּהּ דָּנִנּוּן:

רש"י ◄ עַתָּה יָדַעְתִּי • מַכִּירוֹ הָיִיתִי לְשֶׁעָבַר, וְעַכְשָׁו בְּיוֹתֵר (מכילתא). מִכָּל הָאֱלֹהִים • מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּכָל עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁלֹּא עָבָדָהּ (מכילתא). כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּמַיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נָאֲבְדוּ בְּמַיִם. אֲשֶׁר זָדוּ • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ (סוטה יא) לְשׁוֹן (בראשית כה) "וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד": בַּקְּדֵרָה אֲשֶׁר בִּשְׁלוּ, בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַ'יִתְרוֹ' שֶׁבְּכָל אֶחָד

בִּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ הוּבְאוּ דִּבְרֵי יִתְרוֹ "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים" (יח, יא), וְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ריש פרשתנו סז, ב) שֶׁרַק אַחֲרֵי שֶׁהוֹדָה יִתְרוֹ וְאָמַר "גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים" הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה. כִּי יִתְרוֹ הוּא "סִטְרָא־אַחֲרָא דְּאִיהוּ סְטַר שְׂמָאלָא", וְהֵינוּ בְּחִינַת הַקְּלִפּוֹת שֶׁאֵינָן צַד הַקְּדוּשָׁה, וְעַל־יְדֵי שֶׁגַּם הוּא הוֹדָה בִּגְדוּלַת ה' - הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁיִּתֵּן הַקָּבָּ"ה אֶת הַתּוֹרָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לִקְרִיאַת סִדְרָה זוֹ עַל שֵׁם יִתְרוֹ, דְּלִכְאוֹרָה מִכַּיָּוֵן שֶׁמְּדֻבָּר בָּהּ עַל מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ צְרִיכִים לִקְרֹאָהּ בְּשֵׁם הַקָּשׁוּר לְמַתַּן־תּוֹרָה?

אֶלָּא שֶׁבָּזֶה הוֹרָאָה לָנוּ בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת הַתּוֹרָה:

כְּמוֹ שֶׁמַּתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה רַק אַחֲרֵי שֶׁגַּם יִתְרוֹ הוֹדָה עַל קִיּוּם הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ־כֵן אִם רוֹצִים לִזְכּוֹת לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי, אֵין דַּי בָּזֶה שֶׁהִנְּשָׁמָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּטִבְעָהּ רוֹצָה לְקַיֵּם רְצוֹן הַקָּבָּ"ה יֵשׁ לָהּ רָצוֹן לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל הָאָדָם לִפְעֹל בְּעַצְמוֹ שֶׁגַּם גּוּפוֹ שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ נִמְשָׁךְ וְרוֹצֶה בְּ'מוֹתְרוֹת' - דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים וְחָמְרִיִּים, גַּם הוּא יוֹדֶה וַיַּסְכִּים שֶׁצָּרִיךְ לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, וְלִלְמֹד אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי.

וְרַק אַחֲרֵי שֶׁגַּם גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי, הַ'יִתְרוֹ' שֶׁבְּכָל אֶחָד, 'מוֹדֶה' וְרוֹצֶה לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, אֲזַי הוּא כְּלִי לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, וְיוּכַל לַהֲבִינָהּ כָּרָאוּי וּלְהַצְלִיחַ בָּזֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך טז עמ' 200 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טָעוּת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה הָרִאשׁוֹנִים

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

כִּי בַדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם – כְּתַרְגּוּמוֹ, בַּמַּיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נָאֲבְדוּ בְּמַיִם (יח, יא. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ רַק נַס זֶה שֶׁ"בַּמַּיִם דִּמּוּ לְאַבְּדָם, וְהֵם נָאֲבְדוּ בַּמַּיִם" הוּא אֲשֶׁר הִכְרִיחַ אֶת יִתְרוֹ לְהַכִּיר "כִּי גָּדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּרֵישׁ הִלְכוֹת עֲבוֹדָה־זָרָה, דְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה הָרִאשׁוֹנִים לֹא כָּפְרוּ בְּמְצִיאוּת הַקָּבָּ"ה ח"ו, כִּי־אִם אָמְרוּ שֶׁהַקָּבָּ"ה נָתַן כֹּחַ לְכוֹכָבִים וּלְמַזָּלוֹת לְהַנְהִיג הָעוֹלָם כִּרְצוֹנָם, וְלָכֵן עָבְדוּ אֶת הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת. אַךְ בְּוַדַּאי גַּם הֵם הוֹדוּ שֶׁבִּיכֹלֶת הַקָּבָּ"ה לִשְׁלֹט וּלְהִתְגַּבֵּר עַל הַכּוֹכָבִים וְהַמַּזָּלוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא זֶה שֶׁנָּתַן לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאִם עֹנֶשׁ הַמִּצְרִיִּים לֹא הָיָה עַל יְדֵי הַמַּיִם כִּי־אִם בְּאֹפֶן אַחֵר, עֲדַיִן הָיָה מָקוֹם לִטְעוּת, שֶׁלַּמַּיִם עַצְמָם יֵשׁ כֹּחַ וּשְׁלִיטָה, אֶלָּא שֶׁהַקָּבָּ"ה "גָּבַר" עַל כֹּחַ הַמַּיִם, וְעָנַשׁ אֶת הַמִּצְרִיִּים, הֵינוּ שֶׁהַטָּבַע עַצְמוֹ מָנְהָג ח"ו בִּידֵי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכַוֵּן לִמְדֹּד בַּמִּדָּה עַצְמָהּ שֶׁל הַמּוֹרֵד וְעוֹשֶׂה רִשְׁעָה שֶׁקַּע שׁוֹקְעֵיהֶם וְכוּ', גַּם יֵשׁ לִתְלוֹת בַּמְּאֹרָע

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) עַתָּה יָדַעְתִּי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כִּי הֵגֵם שֶׁיֵּשׁ לָאֻמּוֹת שָׂרִים גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים לְהִלָּחֵם בַּעֲדָם וּלְהָרַע לְאוֹיְבֵיהֶם וְכָל מֵרִים יָד כְּנֶגְדָּם אַף עַל פִּי כֵן לֹא יְכִוְּנוּ לְהִנָּקֵם מֵהָאֻמּוֹת הַנֶּגְדִּיִּים בְּדִמְיוֹן הַמֶּרֶד מַה שֶּׁאֵין כֵּן

הַכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֶלָּא שֶׁהַקָּבָּ"ה יָכוֹל לְשַׁדֵּד וְלִשְׁבּוֹר אֶת הַטֶּבַע עַל יְדֵי כֹּחַ גָּדוֹל יוֹתֵר,
אַף מִזֶּה שֶׁהַקָּבָּ"ה אִבְּדָם עַל יְדֵי אוֹתוֹ דָּבָר שֶׁדִּמּוּ לְאַבְּדָם,
(הַיְינוּ שֶׁהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֹחַ הַמַּיִם גּוּפָא) וְלֹא שֶׁאִבְּדָם עַל־יְדֵי
שְׁבִירַת כֹּחַ זֶה, הוּכַח וְהֻבְרַר לַכֹּל, שֶׁהַקָּבָּ"ה הוּא הַ'בַּעַל־הַבַּיִת'
עַל טֶבַע הָעוֹלָם גּוּפָא, וּלְכֹחוֹת הַטֶּבַע אֵין שׁוּם כֹּחַ וּשְׁלִיטָה
אֶלָּא הֵם רַק 'כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב', וְרַק עַל־יְדֵי־זֶה בָּטְלָה
הַטָּעוּת דְּעוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה הָרִאשׁוֹנִים. וק"ל.

(יב) **וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:**

יב וְקָרִיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ וַאֲתָא אַהֲרֹן וְכֹל סָבֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵיכַל לַחְמָא עִם חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **עֹלָה** • כְּמַשְׁמָעָהּ, שֶׁהִיא כֻּלָּהּ כָּלִיל. **זְבָחִים** • שְׁלָמִים. **וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ'** • וּמֹשֶׁה הֵיכָן הָלַךְ, וַהֲלֹא הוּא שֶׁיָּצָא לִקְרָאתוֹ וְגָרַם לוֹ אֶת כָּל הַכָּבוֹד? אֶלָּא שֶׁהָיָה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לִפְנֵיהֶם. **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים** • מִכָּאן שֶׁהַגְּהֵנָּה מִסְעֲדָה שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְסֻבִּין בָּהּ, כְּאִלּוּ גְּהֵנָּה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה (ברכות כד).

◆ יום שני י"ט שבט ◆

(יג) **וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב:**

יג וַהֲוָה מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וִיתֵב מֹשֶׁה לְמִדַּן יָת עַמָּא וְקָם עַמָּא עִלְּוֹהִי דְּמֹשֶׁה מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

רש"י◄ **וַיְהִי מִמָּחֳרָת** • מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה, כָּךְ שָׁנִינוּ בַּ'סִּפְרֵי'. וּמַהוּ מִמָּחֳרָת? לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר. וְעַל־כָּרְחֲךָ אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֶלָּא מִמָּחֳרָת יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי קֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר: "וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי וְגוֹ'" וּמִשֶּׁנִּתְּנָה תּוֹרָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, לֹא יָשַׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם, שֶׁהֲרֵי בְּי"ז בְּתַמּוּז יָרַד וְשָׁבַר אֶת הַלּוּחוֹת, וּלְמָחָר עָלָה בְּהַשְּׁכָּמָה וְשָׁהָה שְׁמֹנִים יוֹם וְיָרַד בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְאֵין פָּרָשָׁה זוֹ כְּתוּבָה כַּסֵּדֶר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: "וַיְהִי מִמָּחֳרָת", עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, אַף לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר יִתְרוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא, שֶׁלּוּחוֹ אֶל אַרְצוֹ לֹא הָיָה אֶלָּא עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר כָּאן: "וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ", וּמְצִינוּ בְּמַסַּע הַדְּגָלִים שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר י) "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגוֹ' אַל נָא תַּעֲזֹב אוֹתָנוּ". וְאִם זוּ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה, מִשֶּׁשִּׁלְּחוֹ וְהָלַךְ, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁחָזַר? וְאִם תֹּאמַר: שָׁם לֹא נֶאֱמַר יִתְרוֹ אֶלָּא חוֹבָב, וּבְנוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיָה? הוּא חוֹבָב הוּא יִתְרוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגוֹ' וַיַּעֲמֹד הָעָם** • יוֹשֵׁב כְּמֶלֶךְ וְכֻלָּן עוֹמְדִים, וְהֵקִשָּׁה הַדָּבָר לְיִתְרוֹ שֶׁהָיָה מְזַלְזֵל בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ" וְכֻלָּם נִצָּבִים. **מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב** • (שבת י) אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? אֶלָּא כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, וּכְאִלּוּ נַעֲשָׂה שֻׁתָּף לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וַיְהִי עֶרֶב וְגוֹ'" (מגילה י).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות ט"ו בשבט תשמ"ב. התוועדויות תשמ"ב כרך ב, עמ' 871)

וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם (יח, יג)

מוֹצָאֵי יוֹם־הַכִּפּוּרִים הָיָה... לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר (רש"י)

הַיּוֹם שֶׁלְּמָחֳרַת יוֹם־הַכִּפּוּרִים מוֹרָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת ה' נִדְרֶשֶׁת הוֹסָפָה מַתְמֶדֶת. גַּם לְאַחַר שֶׁמַּשִּׂיגִים מַצָּב נַעֲלֶה כָּל־כָּךְ, כְּמַעֲמָדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, יֵשׁ מַה לְּהוֹסִיף, כְּפִתְגַּם כ"ק אַדְמוּ"ר מְהוֹרַשַׁ"ב עַל יוֹם זֶה - "אִיצְטֶער דַּארְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן" [=רַק עַכְשָׁו צָרִיךְ לְהַתְחִיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה].

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרַע כִּי לֹא מִצַּד שֶׁכְּנֶגְדּוֹ הֻכָּה מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַמַּכּוֹת וְהַיִּסּוּרִין אֲשֶׁר יִסַּר פַּרְעֹה הֵן מְכֻוָּנִים לְמַה שֶּׁזָּדוּ עֲלֵיהֶם. וְצֵא וּלְמַד מַה שֶּׁאָמְרוּ ז"ל (תנחומא) בְּכִבּוּוּן הַמַּכּוֹת שֶׁכָּל אַחַת כְּנֶגֶד מִדָּה אַחַת רָעָה שֶׁזָּדוּ הַמִּצְרִיִּים וְכוּ': תורה יב

יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ וְגוֹ' עֹלָה וְגוֹ'. הִנֵּה נִתְחַכֵּם יִתְרוֹ לִזְבֹּחַ שְׁלָמִים רַבִּים, וְזֶה הָיָה לוֹ לְאוֹת כִּי מִזְּמִין הוּא גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל עַל שֻׁלְחָנוֹ, וְלָזֶה לֹא אָמַר הַכָּתוּב וַיִּקְרָא לְאַהֲרֹן וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל וְגוֹ' אֶלָּא **וַיָּבֹא אַהֲרֹן** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מֵעַצְמָן בָּאוּ כִּי מַעֲשָׂיו מוֹכִיחִים הַהַזְמָנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבוֹאוּ קָדָשִׁים לִידֵי נוֹתָר וְכִבְּדוּהוּ וּבָאוּ מֵעַצְמָן אַהֲרֹן וְהַזְּקֵנִים וְלֹא הִטְרִיחוּהוּ לְהַזְמִינָם עַל הַזֶּבַח: תורה יג

הוֹרָאָה זוֹ יֵשׁ לִלְמֹד גַּם מִשְּׁמָהּ (וְתָכְנָהּ) שֶׁל כָּל הַפָּרָשָׁה - יִתְרוֹ, "עַל־שֵׁם שֶׁיִּתֵּר (וְהוֹסִיף) פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה" וְגַם הָיָה גֵּר שֶׁהִתְוַסֵּף לְיִשְׂרָאֵל כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וּבְלִידָתוֹ בָּאָה לָעוֹלָם מְציאוּת נוֹסֶפֶת חֲדָשָׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 212)

מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה . . לְמָחֳרַת רִדְתּוֹ מִן הָהָר (רש"י יח, יג) וְקָשֶׁה, לְפִי־זֶה הָיְתָה הַסְּעוּדָה בְּיוֹם כִּפּוּר. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כָּל עִנְיַן יוֹם כִּפּוּר הִתְחִיל רַק כַּאֲשֶׁר הַקָּבָּ"ה אָמַר "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶיךָ", וּמֵאָז הוּא נִקְבַּע "לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה" (רש"י עקב ט, יח). מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁדִּינֵי יוֹם כִּפּוּר יָחוּלוּ עַל הַיּוֹם שֶׁיָּרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר (אַף בְּחֵלֶק הַיּוֹם שֶׁלְּאַחַר אֲמִירַת "סָלַחְתִּי"), כַּאֲשֶׁר חֶלְקוֹ הָרִאשׁוֹן (לִפְנֵי אֲמִירַת "סָלַחְתִּי") **לֹא** הָיָה יוֹם כִּפּוּר.

(יד) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב:

יד וַחֲזָא חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יָת כָּל דְּהוּא עָבֵד לְעַמָּא וַאֲמַר מָה פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי אַתְּ עָבֵד לְעַמָּא מָה דֵּין אַתְּ יָתֵב בִּלְחוֹדָךְ וְכָל עַמָּא קָיְמִין עִלָּוָךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׁא:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים:

טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לַחֲמוּהִי אֲרֵי אָתָן לְוָתִי עַמָּא לְמִתְבַּע אֱלָפָן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **כִּי יָבֹא** • כִּי בָא, לְשׁוֹן הוֹוֶה. **לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים** • כְּתַרְגּוּמוֹ: לְמִתְבַּע אֱלָפָן, לִשְׁאֹל תַּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

טז כַּד הֲוֵי לְהוֹן דִּינָא אָתָן לְוָתִי וְדָאִינְנָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין חַבְרֵהּ וּמְהוֹדַעְנָא לְהוֹן יָת קְיָמַיָּא דַיְיָ וְיָת אוֹרָיָתֵהּ:

רש"י ◄ **כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי** • מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי.

(יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

יז וַאֲמַר חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה לֵהּ לָא תַקִּין פִּתְגָמָא דְּאַתְּ עָבֵד:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה** • דֶּרֶךְ כָּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכָּתוּב: 'חוֹתְנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טו) כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם וְגוֹ'. קָשֶׁה מַה תְּשׁוּבָה זוֹ עוֹשֶׂה וַהֲלֹא רָאָה יִתְרוֹ כִּי בָּא אֵלָיו הָעָם לִדְרֹשׁ וְכַוָּנַת קָשְׁיָתוֹ הוּא לָמָּה יִתְנַהֵג בְּמִנְהָג זֶה כִּי יֵשׁ טֹרַח לָעָם. וּדְבָרָיו בְּרוּר מִלְּוֹ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ פֵּרוּשׁ וְאֵין שׁוֹפְטִים אֲחֵרִים לָדוּן הָעָם, וְלוֹ יִהְיֶה שֶׁלֹּא הֵבִין מֹשֶׁה דְּבָרָיו, הָיָה לוֹ לִשְׁאֹל גְּזֵרַת הַדִּבּוּר לֹא שֶׁיֹּאמַר לוֹ דְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם הוּא מַקְשֶׁה. וְנִרְאֶה כִּי מֹשֶׁה הֵבִין בְּדִבְרֵי יִתְרוֹ בַּמָּה שֶׁאָמַר **אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה** וְגוֹ' מַשְׁמָע כִּי מֹשֶׁה מַכְרִיחָם וּמְחַיְּבָם שֶׁלֹּא לַעֲמֹד לִפְנֵי דַּיָּן זוּלָתוֹ וְזֶה סִבָּה שֶׁסּוֹבְלִים הָעָם הַטֹּרַח וְאִם יְחַפֵּץ יְמַנֶּה עֲלֵיהֶם דַּיָּנִים וַיֵּלְכוּ לָדוּן לִפְנֵיהֶם, לָזֶה הֵשִׁיבוֹ כִּי לֹא מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵהָעָם כִּי יָבוֹא מֵעַצְמוֹ אֵלַי וְלֹא לְזוּלָתִי חָפֵץ לָלֶכֶת, וּלְצַד שֶׁיִּקְשֶׁה לְךָ לָמָּה יַחְפְּצוּ בְּטֹרַח זֶה, הַטַּעַם הוּא **כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי** וְאָמְרוּ ז"ל (זהר ח"ב ע"ח) בָּא אֵלַי הַדָּבָר עַצְמוֹ וְיִצְטַדֵּק הַדִּין לַאֲמִתּוֹ, וְדָבָר זֶה לֹא יִמָּצֵא בְּזוּלָתִי:

וּמֵעֵתָּה אֵין מְציאוּת לְמִנּוֹת דַּיָּנִים וְיֵלְכוּ הָעָם לִפְנֵיהֶם, וְגָמַר אֹמֶר **וְהוֹדַעְתִּי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ גַּם דָּבָר זֶה אִי אֶפְשָׁר בְּזוּלָתִי. וְיִתְרוֹ נִסְתַּפֵּק בְּמִשְׁמָעוּת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁסּוֹבֵל ב' דְּרָכִים. הָא' כִּי לְצַד שֶׁבָּאִים אֶצְלוֹ הָעָם הוּא חָשׁ עַל הַמְּצוָה לָדוּן בֵּין אִישׁ וְגוֹ' לַעֲשׂוֹתָהּ הוּא וְלֹא אֲחֵרִים, וְהַב' כִּי הָעָם לֹא יַחְפְּצוּ לְזוּלָתוֹ לְצַד מַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בִּדְבָרָיו, לָזֶה הֵשִׁיבוֹ כְּנֶגֶד הַמּוּבָן מִדְּבָרָיו כִּי יִבְחַר עֲשׂוֹת הַמְּצָוָה בְּעַצְמוֹ וְלֹא יִמְנַע עֲשׂוֹת טוֹב אָמַר **לֹא טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה** וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר יְבָאֵר הַטַּעַם. וּכְנֶגֶד מַה שֶּׁמּוּבָן מִדְּבָרָיו כִּי הָעָם לֹא יִתְרַצּוּ לָלֶכֶת לְזוּלָתוֹ אָמַר **אִיעָצְךָ** וְגוֹ' **הֱיֵה אַתָּה לָעָם** וְגוֹ' **וְאַתָּה תֶּחֱזֶה** וְגוֹ' **וְשָׁפַטְתּוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת** פֵּרוּשׁ בְּכָל דִּין שֶׁיִּהְיֶה הַמִּשְׁפָּט רָצוּי לְב' בַּעֲלֵי דִּינִים וּמִן הַסְּתָם כְּשֶׁיִּדּוּנוּ לָהֶם מִשְׁפָּט רָצוּי לָמָּה יִבְחֲרוּ בַּטֹּרַח הַגָּדוֹל, **וְהָיָה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וּכְשֶׁיִּהְיֶה דָּבָר גָּדוֹל שֶׁל הִתְעַצְּמוּת הַדִּין בֵּין לְצַד הַשּׁוֹפְטִים שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הַשֵּׂג בֵּין לְצַד

(יח) נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ׃

יח מִלְּאָה תִּלְאֶה אַף אַתְּ אַף עַמָּא הָדֵין דְּעִמָּךְ אֲרֵי יַקִּיר מִנָּךְ פִּתְגָּמָא לָא תְּכוֹל לְמֶעְבְּדֵהּ בִּלְחוֹדָךְ׃

רש"י◄ **נָבֹל תִּבֹּל•** כְּתַרְגּוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פליישטר"א בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: (ירמיה ח) "וְהֶעָלֶה נָבֵל", (ישעיה לד) "כִּנְבֹל עָלֶה מִגֶּפֶן", שֶׁהוּא כָּמוּשׁ עַל־יְדֵי חַמָּה וְעַל־יְדֵי קֶרַח, וְכֹחוֹ תַּשׁ וְנִלְאֶה. **גַּם־אַתָּה•** לְרַבּוֹת אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זְקֵנִים. **כִּי־כָבֵד מִמְּךָ•** כָּבְדוֹ רַב יוֹתֵר מִכֹּחֲךָ.

(יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים׃

יט כְּעַן קַבֵּל מִנִּי אֲמַלְכְּנָךְ וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ הֱוֵי אַתְּ לְעַמָּא (תְּבַע) אֱלָקָן מִן קֳדָם יְיָ וּתְהֵי מַיְתֵי אַתְּ יָת פִּתְגָּמַיָּא לְקֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ **אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ•** (מכילתא) בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה. **הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים•** שָׁלִיחַ וּמֵלִיץ בֵּינוֹתָם לַמָּקוֹם, וְשׁוֹאֵל מִשְׁפָּטִים מֵאִתּוֹ. **אֶת־הַדְּבָרִים•** דִּבְרֵי רִיבוֹתָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 12)

צֵא הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה (רש"י יח, יט) בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים (א, טו) כָּתַב רַשִׁ"י: "זוֹ אַחַת מִשָּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר **יִתְרוֹ** לְמֹשֶׁה". אָמְנָם, פְּשִׁיטָא שֶׁמֹּשֶׁה לֹא הָיָה מַסְכִּים לְשַׁנּוֹת אֶת סֵדֶר הַמִּשְׁפָּט בְּלִי הַסְכָּמַת הַקָּבָּ"ה, וְכַמִּפֹּרָשׁ בְּרַשִׁ"י כָּאן. וּלְהָעִיר מִמַּה שֶׁכָּתַב לְהַלָּן (פסוק כא): "בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ".

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃

כ וְתַזְהַר יָתְהוֹן יָת קְיָמַיָּא וְיָת אוֹרַיְתָא וּתְהוֹדַע לְהוֹן יָת אוֹרְחָא דִּיהָכּוּן בַּהּ וְיָת עוֹבָדָא דִּיעַבְּדוּן׃

(כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת׃

כא וְאַתְּ תֶּחֱזֵי מִכָּל עַמָּא גֻּבְרִין דְּחֵילָא דַּחֲלָיָא דַיְיָ גֻּבְרִין דִּקְשׁוֹט דְּסָנְן לְקַבָּלָא מָמוֹן וּתְמַנֵּי עֲלֵיהוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין רַבָּנֵי מָאוָתָא רַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עִשּׂוֹרְיָתָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנִּשְׁפָּטִים שֶׁלֹּא יִתְרַצּוּ ב' הַכִּתּוֹת בְּמִשְׁפָּטָם יָבִיאוּ אֵלֶיךָ, וְלֹא לְצַד פֵּרֹט זֶה תִּתְחַיֵּב בַּכֹּל: תורה טז

יח) נָבֹל תִּבֹּל. כָּפַל לוֹמַר **נָבֹל** וְגוֹ', לִהְיוֹת כִּי יֵשׁ ב' גְּדָרִים בְּמַשְׁמָעוּת **תִּבּוֹל,** הָא' כָּל שֶׁיִּגָּרַע כָּל שֶׁהוּא מִכֹּחוֹ הָרִאשׁוֹן יִקָּרֵא עָלָיו הַלְּאוּת לְעֻרָּךְ הַקּוֹדֵם אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יָכוֹל עֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה קֹדֶם בִּמְעַט יְגִיעָה. וְהַב' הוּא הַלְּאוּת הַנִּרְגָּשׁ לַכֹּל שֶׁהוּא גָּדֵר הַמּוֹנֵעַ הָאָדָם מֵעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ לְצַד כִּי לֹא יִשָּׁאֵר בּוֹ כֹּחַ, לָזֶה אָמַר אֵלָיו כִּי מַה שֶּׁגִּיעַ אֵלָיו מֵהַלְּאוּת כֹּחַ לֹא שִׁעוּר מְעָט אֶלָּא שִׁעוּר שֶׁכְּפִי הָאֱמֶת יִקָּרֵא לוֹ **תִּבּוֹל,** וְהוּא מַה שֶּׁגָּמַר אֹמֶר **לֹא תוּכַל עֲשׂוֹתוֹ לְבַדֶּךָ.** אוֹ אוּלַי שֶׁכְּפַל כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר גַּם אַתָּה גַּם וְגוֹ':

גַּם אַתָּה גַּם הָעָם הַזֶּה. טַעַם אוֹמְרוֹ גַּם בַּחֲלֻקָּה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה, יִרְצֶה לֹא מִבָּעֵיא זוּלָתְךָ בְּמַצָּב זֶה אֶלָּא **גַּם אַתָּה** כִּי רַב חֵילְךָ, וְאוֹמְרוֹ **גַּם הָעָם הַזֶּה** פֵּרוּשׁ יִשְׂרָאֵל לְצַד שֶׁצְּרִיכִין לְהַמְתִּין זֶה לָזֶה בִּדִּין כְּמַעֲשֶׂה הָאָמוּר בָּעִנְיָן וַיַּעֲמֹד וְגוֹ' וְאוֹמְרוֹ תֵּבֵת **גַּם** לְצַד שֶׁטָּרְחָם אֵינוֹ מְקֻבָּץ בְּיָחִיד. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מכילתא) אָמְרוּ גַּם זֶה אַהֲרֹן הָעָם אֵלּוּ הָעִ' זְקֵנִים, וְצָרִיךְ לָדַעַת טַעַם רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁפֵּרְשׁוּ כֵּן, וְאִם לְצַד גַּם הָיָה לָהֶם לְפָרֵשׁ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ. אֲכָן לְצַד שֶׁרָאוּ כִּי בְּעֵצָתוֹ אָמַר שֶׁיְּמַנֶּה סַךְ גָּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל שָׂרֵי אֲלָפִים וְגוֹ' שֶׁעוֹלֶה בָּהֶם לְמִנְיָן שְׁמוֹנָה רְבָבוֹת גִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי לֹא יַסְפִּיקוּ ע' זְקֵנִים. וּלְדִבְרֵיהֶם ז"ל יִתְפָּרֵשׁ אוֹמְרוֹ **גַּם** מִלְּבַד הַזְּקֵנִים. **וְגַם** שֵׁנִית פֵּרוּשׁ מִלְּבַד מֹשֶׁה, וְיֵשׁ רְבוּתָא בְּכָל אֶחָד, מֹשֶׁה לְצַד מַעֲלָתוֹ, וְהַזְּקֵנִים לְצַד הֱיוֹתָם רַבִּים, אוֹ אֲפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **גַּם אַתָּה** לְרַבּוֹת הָעָם שֶׁיַּגִּיעַ לָהֶם הַלְּאוּת אֲנָשִׁים כְּשֶׁיִּהְיוּ מַמְתִּינִים זֶה לָזֶה בַּדִּין, וְאוֹמְרוֹ **גַּם** פַּעַם ב' לְרַבּוֹת הַגַּם שֶׁיִּצְטָרֵף הוּא עִם הַזְּקֵנִים: תורה יט

כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה. פֵּרוּשׁ לֹא שֶׁהָעָם יְמַנּוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא הוּא יֶחֱזֶה. עוֹד רָמַז כִּי לְצַד זֶה יֵחָשֵׁב כְּאִלּוּ הוּא הַשּׁוֹפֵט כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁלוּחָיו וְיִטֹּל חֵלֶק בַּמִּצְוֹת:

מִכָּל הָעָם. פֵּרוּשׁ הַגַּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּנֵי אָדָם שֶׁיִּרְאֶה בְּעֵינָיו כִּי הֵם

רש"י◄ **וְאַתָּה תֶחֱזֶה•** בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ. **אַנְשֵׁי־חַיִל•** עֲשִׁירִים, שֶׁאֵין צְרִיכִים לְהַחֲנִיף וּלְהַכִּיר פָּנִים. **אַנְשֵׁי אֱמֶת•** אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַבְטָחָה שֶׁהֵם כְּדַאי לִסְמֹךְ עַל דִּבְרֵיהֶם, שֶׁעַל־יְדֵי־כֵן יִהְיוּ דִּבְרֵיהֶם נִשְׁמָעִין. **שֹׂנְאֵי בָצַע•** שֶׁשּׁוֹנְאִין אֶת מָמוֹנָם בַּדִּין, כְּהַהִיא דְּאַמְרִינָן: 'כָּל דַּיָּנָא דְּמַפְּקִין מָמוֹנָא מִינֵּהּ בְּדִינָא, לָאו דַּיָּנָא הוּא' (ב"ב נח). **שָׂרֵי אֲלָפִים•** הֵם הָיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף (סנהדרין יח). **שָׂרֵי מֵאוֹת•** שֵׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ. **שָׂרֵי חֲמִשִּׁים•** י"ב אֶלֶף. **וְשָׂרֵי עֲשָׂרוֹת•** שִׁשִּׁים אֶלֶף. (מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כַּמָּה הָיוּ, וְהוּא לִכְאוֹרָה לְלֹא צֹרֶךְ, וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת תִּקֵּן בָּזֶה וְתֵרֵץ קֻשְׁיָה בַּפְּסוּק דְּקָחֲשִׁיב מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לוֹמַר: הַמִּסְפָּר מְרֻבֶּה קֹדֶם מִסְפָּר הַמּוּעָט, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ אֶלָּא מִתְּחִלָּה שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת בָּרִאשׁוֹנָה, וְאַחַר־כָּךְ בְּהַדְרָגָה כֻּלָּם. וּלְפִי פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהִזְכִּיר וּפֵרַט סְכוּם מִנְיַן הַשָּׂרִים, צֵא וַחֲשֹׁב וּכְשֶׁתְּדַקְדֵּק בְּמִנְיָנָם, וּלְגַבֵּיהוּ אָתֵי שַׁפִּיר: מִסְפָּר הַמּוּעָט תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאֶה לִי נָכוֹן, וְדוֹק).

(כב) **וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:**

כב **וִידוֹנוּן יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן וִיהֵי כָּל פִּתְגָּם רַב יַיְתוּן לְוָתָךְ וְכָל פִּתְגָּם זְעֵר יְדוֹנוּן אִנּוּן וְיִקְלוּן מִנָּךְ וִיסוֹבְרוּן עִמָּךְ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רְאוּיִים לַדָּבָר, אַף עַל פִּי כֵן לֹא יִהְיֶה מִתְרַצֶּה בָּהֶם עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ כָּל הָעָם וְיִקַּח הַגָּדוֹל שֶׁבָּכֻלָּם בְּכָל בְּחִינָה מִבְּחִינוֹת הַטּוֹבוֹת הַמְּנוּיוֹת בִּדְבָרָיו:

אַנְשֵׁי חַיִל וְגוֹ'. אָמַר ד' הַדְּרָגוֹת כְּנֶגֶד כְּנֶגֶד שָׂרֵי אֲלָפִים אָמַר **אַנְשֵׁי חַיִל,** תֵּבֵת חַיִל תַּגִּיד עֹצֶם הַשְּׁלֵמַת הָאִשָּׁה וְהַמִּדּוֹת וְהַגְּבוּרָה וּכְלָלוּת הַשְּׁלֵמוּת, כִּי כֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת שַׂר הָאֶלֶף, וּכְנֶגֶד שָׂרֵי הַמֵּאוֹת אָמַר **יִרְאֵי אֱלֹהִים** כִּי לְצַד פְּרָט זֶה לֹא יִצְטָרֵךְ כָּל כָּךְ אֶלָּא כְּשֶׁיִּהְיֶה יְרֵא אֱלֹהִים רָאוּי לְהִתְמַנּוֹת שַׂר לְמֵאָה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **יִרְאֵי אֱלֹהִים** שֶׁצְּרִיכִין לִהְיוֹת יְרֵאִים יִרְאַת הָעֹנֶשׁ, כִּי יֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי הַיְּרֵא בִּבְחִינַת שֵׁם הֲוָיָ"ה לְצַד שֶׁיִּהְיֶה בְּדַעְתּוֹ כִּי ה' רַחוּם וְחַנּוּן לִפְעָמִים יָחְטָא וְיִסְמֹךְ עַל רַחֲמָיו כִּי יַאֲרִיךְ אַפּוֹ וְכַדּוֹמֶה אֲבָל יִרְאַת הָעֹנֶשׁ תַּרְעִיד הַמַּשְׂכִּיל, וּכְמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁכָּל גְּדוֹלֵי עוֹלָם יְרֵאִים מִדִּקְדּוּקֵי הַמִּשְׁפָּט הֲגַם כִּי יוֹדְעִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם יְשָׁרִים וּנְכוֹנִים, וְצֵא וּלְמֹד מִמַּאֲמַר חֲכָמֵינוּ ז"ל (חֲגִיגָה ד') שֶׁאָמְרוּ בְּמַעֲשֵׂה בַּעֲלַת אוֹב כְּשֶׁעָלָה שְׁמוּאֵל וְהֵבִיא עִמּוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם יָעֵין שָׁם דִּבְרֵיהֶם, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן אָמַר יִרְאֵי אֱלֹהִים כִּי צְרִיכִין לִהְיוֹת בְּגֶדֶר יִרְאָה מִדִּקְדּוּקֵי הַמִּשְׁפָּט בְּאֵין רַחֲמִים, וּבְחִינָה זוֹ יֶשְׁנָהּ גַּם כֵּן בְּשָׂרֵי הָאֲלָפִים אֶלָּא שֶׁנּוֹסֵף בָּהֶם פְּרָטִים אֲחֵרִים שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָהֶם בְּשַׂר הַמֵּאָה, וּכְנֶגֶד שָׂרֵי חֲמִשִּׁים אָמַר **אַנְשֵׁי אֱמֶת** שֶׁיִּסְפִּיק לְגֶדֶר זֶה הֲגַם שֶׁלֹּא הִשִּׂיגוּ לִבְחִינָה זוֹ שֶׁל יִרְאַת עֹצֶם הַדִּין אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁיִּשְׁתַּדְּלוּ עַל הָעֲמָדַת הָאֱמֶת לְבַל תִּהְיֶה נֶעֱדֶרֶת, וּכְנֶגֶד שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת אָמַר **שֹׂנְאֵי בָצַע** דַּי לָהֶם גֶּדֶר זֶה וּבָזֶה יִהְיוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת שָׂרֵי עֲשָׂרוֹת, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **שֹׂנְאֵי** פֵּרוּשׁ כִּי יִהְיֶה לָהֶם הַדָּבָר שָׂנְאוּי לֹא שֶׁיִּצְטָרְכוּ לְהַרְחִיק תַּאֲוָתָם כִּי לְאֵלֶּה יֵשׁ חֶשֶׁד שֶׁיִּנָּצְחוּ מֵהָרָשָׁע הַמְּפַתֶּה וְכָל מִדּוֹת הַגּ' יֶשְׁנָם בְּאַנְשֵׁי חַיִל, וְכָל מִדּוֹת הַב' יֶשְׁנָם בְּיִרְאֵי אֱלֹהִים, וּמִדַּת שֹׂנְאֵי בָצַע יֶשְׁנָהּ בְּאַנְשֵׁי אֱמֶת וְהֵם זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְלָזֶה לֹא אָמַר וְיִרְאֵי וְגוֹ' וְאַנְשֵׁי אֱמֶת וְשֹׂנְאֵי בָצַע אִם כֻּלָּם יִתְקַבְּצוּ יַחַד בְּאָדָם א' הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר וָא"ו בְּכָל אַחַת אוֹ לְפָחוֹת בַּחֲלָקָה הָאַחֲרוֹנָה אֶלָּא דַּאי כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי שֶׁאֵין צֹרֶךְ לָזֶה בְּכָל הַפְּרָטִים. וְהִנֵּה פְּשִׁיטָא שֶׁאִם יִמְצָא מִמִּין הַמִּשְׁבָּח שֶׁבְּכֻלָּן לְכָל הַמְּנוּיִים מַה טּוֹב וּמַה נָּעִים, וְלָזֶה כְּשֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה בְּיִשְׂרָאֵל מָצָא מִמִּין הַמִּשְׁבָּח אַנְשֵׁי חַיִל שֶׁעִוּר שֶׁיַּסְפִּיק לְכֻלָּם כְּאוֹמְרוֹ וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי חַיִל מִכָּל יִשְׂרָאֵל וְלֹא הֶצְרַךְ לְפָרֵט שְׁאָר הַפְּרָטִים כִּי יֶשְׁנָם בִּבְחִינַת אַנְשֵׁי חַיִל, וְזֶה יַצְדִּיק לְךָ גַּם כֵּן פֵּרוּשֵׁנוּ בִּדְבָרֵי יִתְרוֹ, שֶׁאִם כִּוָּנָתוֹ לוֹמַר זֹאת וְעוֹד אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְמֹשֶׁה לִבְחֹר גַּם כֵּן כָּל הָרְמוּזִים בְּדִבְרֵי יִתְרוֹ, וְאֵין לוֹמַר חַס וְשָׁלוֹם כִּי לֹא מָצָא בְּיִשְׂרָאֵל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת וְגוֹ' אֶלָּא וַדַּאי כִּדְבָרֵנוּ שֶׁלֹּא הִזְכִּיר יִתְרוֹ שְׁאָר הַפְּרָטִים אֶלָּא לְצַד שֶׁחָשׁ יִתְרוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא שִׁעוּר הַמַּסְפִּיק מִבְּחִינָה הַגְּדוֹלָה וְהָיָה מִסְתַּפֵּק בְּמִדְרֵגָה קְטַנָּה כַּנִּזְכָּר:

וְרָאִיתִי לָתֵת לֵב אֵיךְ זָכָה יִתְרוֹ שֶׁתִּכָּתֵב עַל יָדוֹ פָּרָשָׁה זוֹ, וְהֵן אֱמֶת כִּי הוּא כִּבֵּד מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וְהִנֵּה שִׁבְרוֹ שֶׁכִּבְּדוֹ ה', אֶלָּא הָיָה ה' יָכוֹל עֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד אַחֵר לֹא בְּדֶרֶךְ זֶה שֶׁיֵּרָאֶה חַס וְשָׁלוֹם כִּפְחוּת יְדִיעָה בְּעֵם ה' עַד שֶׁבָּא כֹּהֵן מִדְיָן וְהִשְׂכִּילָם:

וְנִרְאָה כִּי טַעַם הַדָּבָר הוּא לְהַרְאוֹת ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַדּוֹר הַהוּא וְכָל דּוֹר וָדוֹר כִּי יֵשׁ בָּאֻמּוֹת גְּדוֹלִים בַּהֲבָנָה וּבְהַשְׂכָּלָה, וְצֵא וּלְמֹד מֵהַשְׂכָּלַת יִתְרוֹ בַּעֲצָתוֹ וְאֹפֶן סֵדֶר בְּנֵי אָדָם אֲשֶׁר בָּהַר כִּי יֵשׁ בָּאֻמּוֹת מַכִּירִים דְּבָרִים הַמְאֻשָּׁרִים, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי לֹא בָּאָה הַבְּחִירָה בְּיִשְׂרָאֵל לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הַשְׂכָּלָה וְהַכָּרָה יוֹתֵר מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְזֶה לְךָ הָאוֹת הַשְׂכָּלַת יִתְרוֹ הָא לָמַדְתָּ כִּי לֹא מֵרֹב חָכְמַת יִשְׂרָאֵל וְהַשְׂכָּלָתָם בָּחַר ה' בָּהֶם אֶלָּא לְחֶסֶד עֶלְיוֹן וּלְאַהֲבַת הָאָבוֹת. וְיוֹתֵר יֶעֱרַב לַחֵךְ טַעַם זֶה לְמָאן דְּאָמַר (זֹהַר חֻקַּת קט"ז) יִתְרוֹ קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה בָּא כִּי נִתְחַכֵּם ה' עַל זֶה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיֵּשׁ בָּאֻמּוֹת יוֹתֵר חֲכָמִים מִיִּשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי כֵן אוֹתָנוּ הֵבִיא ה' אֵלָיו וּבָחַר בָּנוּ, וְעַל זֶה בִּפְרָט עֲלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִצַּד חַסְדָּיו. גַּם לְמָאן דְּאָמַר אַחֵר מַתַּן תּוֹרָה יֵשׁ טַעַם בַּמָּה שֶׁסִּדֵּר בִּיאָתוֹ קֹדֶם לְהַרְאוֹת

רש״י◄ **וְשָׁפְטוּ•** ״וידונון״, לְשׁוֹן צִוּוּי. **וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ•** דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ. ״וְהָקֵל״, כְּמוֹ ״וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ״, ״וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב״, לְשׁוֹן הוֹוֶה.

(כג) **אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:**

כג אִם אֶת פִּתְגָּמָא הָדֵין תַּעְבֵּד וִיפַקְּדִנָּךְ יְיָ וְתִכּוֹל לְמֵיקַם וְאַף כָּל עַמָּא הָדֵין עַל אַתְרֵהּ יְהַךְ בִּשְׁלָם:

רש״י◄ **וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עֲמֹד•** הִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה, אִם יְצַוֶּה אוֹתְךָ לַעֲשׂוֹת כָּךְ — תּוּכַל עֲמֹד, (מכילתא) וְאִם יְעַכֵּב עַל יָדְךָ — לֹא תּוּכַל לַעֲמֹד. **וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה•** אַהֲרֹן, נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים זְקֵנִים הַנִּלְוִים עַתָּה עִמָּךְ. (מכילתא)

◆ יום שלישי כ׳ שבט ◆

(כד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמָר:**

כד וְקַבִּיל מֹשֶׁה לְמֵימְרָא דַחֲמוּהִי וַעֲבַד כֹּל דִּי אֲמַר:

(כה) **וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת:**

כה וּבְחַר מֹשֶׁה גֻּבְרִין דְּחֵילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וּמַנִּי יָתְהוֹן רֵישִׁין עַל עַמָּא רַבְּנֵי אַלְפִין רַבְּנֵי מָאוָתָא רַבְּנֵי חַמְשִׁין וְרַבְּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא:

(כו) **וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם:**

כו וְדָיְנִין יָת עַמָּא בְּכָל עִדָּן יָת פִּתְגַּם קָשֵׁי מָיְתָן לְוָת מֹשֶׁה וְכָל פִּתְגַּם זְעֵר דָּיְנִין אִנּוּן:

רש״י◄ **וְשָׁפְטוּ•** ״וְדָיְנִין יָת עַמָּא״. **יְבִיאוּן•** ״מָיְתָן״. **יִשְׁפּוּטוּ הֵם•** כְּמוֹ ״יִשְׁפֹּטוּ״ (בחולם), וְכֵן (רות ב) ״לֹא תַּעֲבוּרִי״ כְּמוֹ: ״לֹא תַּעַבְרִי״, וְתַרְגּוּמוֹ: דָּיְנִין אִנּוּן. מִקְּרָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים הָיוּ לְשׁוֹן צִוּוּי, לָכֵן מְתֻרְגָּמִין ״וידונון״ ״יַיְתוּן״ ״יְדוּנוּן״, וּמִקְּרָאוֹת הַלָּלוּ - לְשׁוֹן עֲשִׂיָּה.

(כז) **וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ**

כז וְשַׁלַּח מֹשֶׁה יָת חֲמוּהִי וַאֲזַל לֵהּ לְאַרְעֵהּ:

רש״י◄ **וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ•** לְגַיֵּר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ. (מכילתא)

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַכַּוָּנָה הַנִּזְכֶּרֶת שֶׁזּוּלַת זֶה אֵין הַכַּוָּנָה הַנִּזְכֶּרֶת נִגְלֵית וְהָבֵן: תורה כב

כב) בְּכָל עֵת. רָמַז אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עָסוּק בְּקַבָּלַת חֻקֵּי ה׳ וְתוֹרוֹתָיו וְכַדּוֹמֶה אֵלּוּ הֵם פְּנוּיִים יִשְׁפְּטוּ בְּכָל עֵת מַה שֶּׁאֵין כֵּן יָכוֹל עֲשׂוֹת מֹשֶׁה: **וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ.** פֵּרוּשׁ כִּי מַה שֶּׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ לְהָקֵל מֵעָלֶיךָ לֹא שֶׁלֹּא תִּשְׁפֹּט אֶלָּא הַדָּבָר הַגָּדוֹל אֶלָּא **וְנָשְׂאוּ אַתָּה** פֵּרוּשׁ אַתָּה וְהֵם תִּהְיוּ בְּמְלָאכָה זוֹ: תורה כג

כג) אִם אֶת הַדָּבָר וגו׳ וְצִוְּךָ וגו׳. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **וְצִוְּךָ,** אִם לְהִמָּלֵךְ בַּגְּבוּרָה הוּא אוֹמֵר כְּבָר אָמַר לוֹ כֵּן פַּעַם אַחַת דִּכְתִיב (פסוק י״ט) אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ, וּמַה צָּרֵךְ בְּכֶפֶל הַדְּבָרִים. וְאוּלַי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר לוֹ תְּשׁוּבָה עַל מַה שֶּׁיִּטְעֹן כִּי סוֹף כָּל סוֹף הוּא מוֹנֵעַ מֵעַצְמוֹ הַמִּצְוֹת וְאֵין מִמִּדַּת הַצַּדִּיקִים לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם הַמִּצְוֹת הֲגַם כִּי יִיעַף וְכִי יִיגַע כִּי אָדָם לְעָמָל יוּלָּד (איוב ה׳) בַּעֲמָלָהּ שֶׁל מִצְוָה, לָזֶה אָמַר אֵלָיו **וְצִוְּךָ אֱלֹהִים** וגו׳ פֵּרוּשׁ כִּי הִנֵּה יָדוּעַ הוּא עֹצֶם הַכֹּחַ אֲשֶׁר יִצְטָרֵךְ לְאִישׁ נָבִיא, וְצֵא וּלְמַד מִמַּאֲמְרֵי דָּנִיאֵל (דניאל י׳) בְּדַבֵּר אֵלָיו מַלְאָךְ וּמִזֶּה תַּשְׂכִּיל לְדִבְרוֹת אֵל, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (נדרים ל״ח) אֵין נְבוּאָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל גִּבּוֹר, וְהֵן אֱמֶת כִּי מֹשֶׁה זִכֵּךְ גּוּפוֹ וְלֹא יֵאָרַע לוֹ הַתֵּשׁוּת כֹּחַ, אֲבָל עַל כָּל פָּנִים לֹא יָכוֹל לְהִתְאַזֵּר כָּל כָּךְ כְּשֶׁיִּהְיֶה חַלָּשׁ בְּטִבְעוֹ. וְלָזֶה אָמַר אֵלָיו כִּי יְוַתֵּר בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁיְּכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם עַל יְדֵי אֲחֵרִים כְּדֵי שֶׁיְּקַיֵּם מִצְוַת הַנְּבוּאָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִתְקַיֵּם עַל יְדֵי זוּלָתוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם אֶת** וגו׳ **וְצִוְּךָ אֱלֹהִים** פֵּרוּשׁ כַּאֲשֶׁר יְצַוְּךָ אֱלֹהִים הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר הוּא מְצַוְּךָ בְּהוֹדְעַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה תּוּכַל עָמוֹד בָּהֶם פֵּרוּשׁ יִהְיֶה בְּךָ כֹּחַ לַעֲמֹד בָּהֶם. וְאוּלַי כִּי דִּקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן עֲמִידָה לוֹמַר כִּי יִהְיֶה בוֹ כֹּחַ לְקַבֵּל הַנְּבוּאָה מְעֻמָּד כְּאוֹמְרָם ז״ל (זהר ח״א קע״א.) כִּי שְׁאָר הַנְּבִיאִים הָיוּ נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם מַה שֶּׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה דִּכְתִיב וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם וגו׳ (שמות ל״ד ב) פֹּה עָמוֹד עִמָּדִי (דברים ה׳ כ״ח), וְלָזֶה אִם לֹא יָקֵל מֵעָלָיו זֶה יִהְיֶה לוֹ סִבָּה שֶׁיִּגְרַע מִצַּדִּיק עֵינוֹ חַס וְשָׁלוֹם וְלֹא יוּכַל עָמוֹד: תורה כד

◆ יום רביעי כ"א שבט ◆

יט (א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי:

א בִּירַחָא תְּלִיתָאָה לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּיוֹמָא הָדֵין אֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינָי:

רש"י◄ **בַּיּוֹם הַזֶּה** • (שבת פו) בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב אֶלָּא "בַּיּוֹם הַהוּא". מַהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"? שֶׁיִּהְיוּ דִּבְרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים עָלֶיךָ כְּאִלּוּ הַיּוֹם נִתְּנוּ.

(ב) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר:

ב וּנְטָלוּ מֵרְפִידִים וַאֲתוֹ לְמַדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא וּשְׁרָא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לָקֳבֵל טוּרָא:

רש"י◄ **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים** • לָמָּה הֵצְרַךְ לַחֲזֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נָסְעוּ, וַהֲלֹא כְּבָר כָּתַב שֶׁבִּרְפִידִים הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמִּשָּׁם נָסְעוּ? אֶלָּא לְהַקִּישׁ נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים לְבִיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי: מַה בִּיאָתָן לְמִדְבַּר סִינַי בְּתְשׁוּבָה, אַף נְסִיעָתָן מֵרְפִידִים בִּתְשׁוּבָה (מכילתא).

וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל • כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד, אֲבָל שְׁאָר כָּל הַחֲנִיּוֹת בְּתַרְעוֹמוֹת וּבְמַחֲלֹקֶת (מכילתא). **נֶגֶד הָהָר** • (מכילתא) לְמִזְרָחוֹ, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא "נֶגֶד", פָּנִים לַמִּזְרָח.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹ'. הִנֵּה לְמַה שֶׁקָּדַם מֵעֹצֶם חִבָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּגְדֶל חֶשְׁקוֹ לָתֵת לָהֶם אֲרוּסָתָם זֹאת הַתּוֹרָה תִּקְשֶׁה לָמָּה נִתְעַכֵּב ה' מִתֵּת הַתּוֹרָה עַד חֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי כִּי מִן סִימָנֵי הָאַהֲבָה הִיא שֶׁלֹּא יִתְעַכֵּב חוֹשֵׁק מִבֹּא לַחֲשׁוּקָתוֹ. וְאִם לְצַד הַדֶּרֶךְ הֵלֹא מָצִינוּ שֶׁאֲפִלּוּ לֶאֱלִיעֶזֶר עֶבֶד אַבְרָהָם קָפְצָה לוֹ הָאָרֶץ (סנהדרין צ"ה.) בְּלֶכְתּוֹ לָקַחַת אִשָּׁה לְיִצְחָק וּמִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר לַחֲתוּנַת נְשִׂיאַת רֹאשׁ תִּקְפֹּץ הָאָרֶץ וְגַם הַשָּׁמַיִם אִם יִצְטָרְכוּ לָהּ, אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנָתַן אִמְתְּלָא לַדָּבָר כִּי לֹא מִעוּט הַחֶשֶׁק הוּא הַסּוֹבֵב אֶלָּא לְצַד הַכְשָׁרַת הֶחָתָן כִּי לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְצַד שֶׁהָיוּ בָּאָרֶץ הַטְּמֵאָה וְהָיוּ לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם וְהֶצְרְכוּ לִסְפֹּר סְפִירַת טָהֳרָתָם שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת כְּדֶרֶךְ ז' נְקִיִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְזָבָה (זהר ח"ג צ"ז) וְהוּא אוֹמְרוֹ **לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** פֵּרוּשׁ לְסִבַּת יְצִיאָתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַסּוֹבֵב עַכְבַּת הַדָּבָר עַד הַחֹדֶשׁ הַג', וְהָרְאָיָה כִּי כְּשֶׁקָּרְבוּ יְמֵי הַכְשָׁרָתָם בּוֹ בַּיּוֹם נָסְעוּ בּוֹ בַּיּוֹם בָּאוּ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בַּיּוֹם הַזֶּה** פֵּרוּשׁ שֶׁנָּסְעוּ בּוֹ בַּיּוֹם בָּאוּ, וְכֵן הוּבָא בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל (שבת פ"ז) שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנָּסְעוּ בּוֹ בָּאוּ. וְהֵצַצְתִּי בָּעִנְיָן וְאָרְאֶה עֹצֶם חֶשְׁקוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו בְּהָעִיר לָמָּה הִטְרִיחָם ה' בַּדֶּרֶךְ עַד הַחֹדֶשׁ הַג'. וְאִם לְסִבָּה שֶׁכָּתַבְנוּ עֲדַיִן תִּקְשֶׁה שֶׁהָיָה לוֹ לִקְפֹּץ הָאָרֶץ וּלְהַגִּיעַ לְמִדְבַּר סִינַי בּוֹ בַּיּוֹם וְשָׁם יִתְעַכְּבוּ עַד סְפֹר ז' שָׁבוּעוֹת וְיִהְיֶה זְמַן הַכֹּשֶׁר כַּנִּזְכָּר:

אָכֵן זֶה יַגִּיד עֹצֶם חֵשֶׁק נְתִינַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּי לְגֹדֶל חֶשְׁקוֹ בָּרוּךְ הוּא בָּהֶם לֹא רָצָה לַהֲבִיאָם וּלְהִתְעַכֵּב זְמַן אָרֹךְ בְּלֹא חֲתֻנָּה בְּבֵית חֲתֻנּוֹת, וְלָזֶה הָיָה מַמְעִיט הַיָּמִים בְּרִחוּק מָקוֹם, וְתִקֵּק לְךָ שֵׁעוּרָן שֶׁל דְּבָרִים מֵחֶשׁוּק וַחֲשׁוּקָתוֹ כִּי לֹא יִצְטַעֵר בְּעַכְּבָתוֹ מִבּוֹא אֵלֶיהָ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ עֵת דּוֹדִים וַעֲדַיִן לֹא עָלְתָה כַּלָּה בְּחֻפָּתָהּ אֲשֶׁר לֹא כֵן בְּעֵת כַּלָּה בְּחֻפָּתָהּ לֹא יַעֲצֹר כֹּחַ לְעַכֵּב בִּיאָתוֹ אֵלֶיהָ: תורה ב

ב) וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים. קָשֶׁה לָמָּה אֹחֶר הַמְּקֻדָּם כִּי פָּסוּק זֶה הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים קֹדֶם פָּסוּק שֶׁלְּפָנָיו שֶׁאָמַר בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי, וְאוּלַי שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (סנהדרין ק"ה:) אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה לְהַקְדִּים הַמְּאֻחָר, שֶׁלִּהְיוֹת כִּי הוּא זֶה יוֹם הַמְּקֻוֶּה לַבּוֹרֵא לַתּוֹרָה לְעוֹלָם לָעֶלְיוֹנִים וְלַתַּחְתּוֹנִים וּמִיּוֹם הַבְּרִיאָה וְהֵם יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים מָתַי יָבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִדְבַּר סִינַי. לָזֶה כְּשֶׁהִגִּיעוּ שָׁמָּה לֹא עָצְרוּ כֹּחַ לְסַפֵּר סֵדֶר הַדָּבָר וְתֵכֶף קָדְמָה הַהוֹדָעָה בְּאוֹמְרוֹ **בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ** וְגוֹ' הִגִּיעַ חֶשׁוּק וְנֶחְשָׁק לְחוֹשֵׁק וְחֶשׁוּק וְשָׁמְחוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ כִּי זֶה הוּא תַּכְלִית הַבְּרִיאָה וְתִקְוָתָהּ וְאַחַר כָּךְ חָזַר הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ פְּרָטָן שֶׁל דְּבָרִים:

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר עוֹד אוֹמְרוֹ **וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי** וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר בַּכָּתוּב שֶׁלְּפָנָיו בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הֶצְרֵךְ לוֹמַר וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר הֲלֹא מוּבָן הוּא הַדָּבָר כִּי בִּמְקוֹם בִּיאָתָם חָנוּ:

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לְהַקְדִּים ג' עִנְיָנִים הֵם עִקְרֵי הַהֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁבְּאֶמְצָעוּתָם נִתְרַצָּה ה' לְהַנְחִילָם נַחֲלַת שַׁדַּי הִיא תּוֹרָתֵנוּ הַנְּעִימָה:

הָא' הוּא הִתְגַּבְּרוּת וְהִתְעַצְּמוּת בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה כִּי הָעֲצָלוּת הוּא עֵשֶׂב הַמַּפְסִיד הַשָּׁגָתָהּ, וְלָזֶה תִּמְצָא כִּי כָּל מָקוֹם שֶׁיַּזְכִּירֶנָּהּ ה' לַתּוֹרָה יְדַקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן חֹזֶק וְאֹמֶץ עַד גְּדֵר שֶׁיָּמִית עַצְמוֹ עָלֶיהָ דִּכְתִיב (במדבר י"ט י"ד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת וְגוֹ' וְדָרְשׁוּ ז"ל (שבת פ"ג:) וְכוֹ', כְּמוֹ כֵן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל יְדַקְדְּקוּ בְּהַזְכָּרָתָהּ לוֹמַר עֵסֶק הַתּוֹרָה הִשְׁתַּדְּלוּת הַתּוֹרָה וְרַבִּים כָּמוֹהוּ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּסִפְרִי חֵפֶץ ה' שֶׁחִבַּרְתִּי עַל קְצָת מִמַּסֶּכְתּוֹת הַשַ"ס בְּקִטְנוּתִי בְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שם פ"ח) לַמִּימִינִים

(ג) **וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ג **וּמֹשֶׁה סְלֵק לְקֳדָם יְיָ וּקְרָא לֵהּ יְיָ מִן טוּרָא לְמֵימַר כִּדְנַן תֵּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וּתְחַוִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:**

רש"י ◄ **וּמֹשֶׁה עָלָה•** בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהִשְׁכָּמָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) "וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר". **כֹּה תֹאמַר•** בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה וְכַסֵּדֶר הַזֶּה (שבת פו). **לְבֵית יַעֲקֹב•** אֵלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה. **וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל•** עֲנָשִׁין וְדִקְדּוּקִין, פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים דְּבָרִים קָשִׁין כְּגִידִין (מכילתא).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך לו עמ' 86 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אֹפֶן מְסִירַת דִּבְרֵי ה' לבנ"י

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: . . אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יט, ג-ו)

וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים - לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר".

וּכְבָר הִקְשׁוּ, לָמָּה תִּיסַּק אַדַּעְתִּין שֶׁמֹּשֶׁה יִפְחֹת אוֹ יוֹסִיף עַל דִּבְרֵי ה' עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ אַזְהָרָה מִיֻּחֶדֶת עַל כָּךְ, וְאִם יֵשׁ מָקוֹם שֶׁמֹּשֶׁה יִפְחֹת אוֹ יוֹסִיף, לָמָּה הִזְהַר רַק כָּאן וְלֹא בְּצִוּוּיִים אֲחֵרִים?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַכָּתוּב לִפְנֵי זֶה "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "לְבֵית יַעֲקֹב אֵלּוּ הַנָּשִׁים, תֹּאמַר לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה. וְתַגֵּיד לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, עוֹנְשִׁין וְדִקְדּוּקִין, פָּרֵשׁ לַזְּכָרִים דְּבָרִים קָשִׁין כְּגִידִין".

דְּהַיְנוּ, שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה שֶׁבְּאֹפֶן מְסִירָתוֹ דִּבְרֵי ה' יֵשׁ חִלּוּק בֵּין אֲנָשִׁים לְנָשִׁים. שֶׁלַּנָּשִׁים צָרִיךְ לְדַבֵּר בְּלָשׁוֹן רַכָּה, וְלַאֲנָשִׁים צָרִיךְ לְפָרֵשׁ הָעוֹנָשִׁים. וְנִמְצָא שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל נִצְטַוָּה מֹשֶׁה לִפְחֹת אוֹ לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי ה' וְלֹא לִמְסֹר אֶת הַדְּבָרִים בְּדִיּוּק כְּפִי שֶׁקִּבֵּל מֵהַגְּבוּרָה.

וְעַל־פִּי־זֶה הָיְתָה־אֲמִינָא שֶׁגַּם בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁנִּצְטַוָּה מֹשֶׁה כָּאן לִמְסֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ חִלּוּק זֶה, וְעַל זֶה הִזְהַר "אֵלֶּה הַדְּבָרִים – לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר" דְּאַף שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל הָצְרַךְ לִפְחֹת אוֹ לְהוֹסִיף, כָּאן לֹא יַעֲשֶׂה כֵּן אֶלָּא יִמְסֹר אֶת דִּבְרֵי ה' בְּדִיּוּק כְּפִי שֶׁקִּבְּלָם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בָּה כו' וְתִרְאֶה כִּי לֹא תֵּשֵׁג הַהַשָּׂגָה אֶלָּא בְּהִתְעַצְּמוּת גָּדוֹל, וּכְנֶגֶד זוֹ אָמַר הַכָּתוּב **וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים,** לֹא בָּא לְהוֹדִיעַ מָקוֹם שֶׁמִּמֶּנּוּ נָסְעוּ שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהַקְדִּימוֹ קֹדֶם תַּחֲנוֹתָם, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁנָּסְעוּ מִבְּחִינַת רִפְיוֹן יָדַיִם כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁדָּרְשׁוּ כֵּן רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סַנְהֶדְרִין ק"ו.) בַּפָּסוּק (לְעֵיל י"ז ח) וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפִידִים בְּרִפְיוֹן יָדַיִם עַד כָּאן. וְהֵן עַתָּה נָסְעוּ מִבְּחִינָה זוֹ וְהֵכִינוּ עַצְמָם לַעֲבֹד עֲבוֹדַת מִשָּׁא בְּנֹעַם ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי.**

וְעָנָן ב' הוּא הַשִּׁפְלוּת וְהָעֲנָוָה כִּי אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּמֵשִׂים עַצְמוֹ כְּמִדְבָּר, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן שִׁפְלוּת וַעֲנָוָה כַּמִּדְבָּר שֶׁהַכֹּל דּוֹרְכִים עָלָיו:

וְעָנָן ג' הוּא בְּחִינַת יֵעוּד חֲכָמִים בְּהִתְחַבְּרוּת בְּלֵב שָׁלֵם וְתָמִים לֹא שֶׁיִּהְיוּ בַּד בְּבַד שֶׁעֲלֵיהֶם אָמַר הַכָּתוּב (יִרְמְיָה ג) חָרֵב אֶל הַבַּדִּים (בְּרָכוֹת ס"ג), אֶלָּא יִתְוָעֲדוּ יַחַד וְיִחַדְּדוּ זֶה לָזֶה וְיִסְבִּירוּ פָּנִים זֶה לָזֶה, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל** לְשׁוֹן יָחִיד שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן יַחַד כְּאִישׁ אֶחָד, וְהֵן עַתָּה הֵם רְאוּיִים לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה: תורה ג

ג) וּמֹשֶׁה עָלָה וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה עָלָה מֹשֶׁה קֹדֶם שֶׁיִּקְרָא לוֹ ה'. עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת לְאֵיזֶה מָקוֹם עָלָה, אִם לָהָר הָיָה לוֹ לוֹמַר אֶל הָהָר בְּפֵרוּשׁ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (שְׁמוֹת רַבָּה פכ"ח) זֶה הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים ס"ח) עָלִיתָ לַמָּרוֹם וְגוֹ'. וּלְדִבְרֵיהֶם קָשֶׁה עוֹד כִּי מָצִינוּ שֶׁאַחַר כָּךְ הָיְתָה הַקְּרִיאָה אֵלָיו מִן הָהָר דִּכְתִיב וַיִּקְרָא וְגוֹ' מִן הָהָר וְאִם הוּא כְּבָר עָלָה לַשָּׁמַיִם מַה מָּקוֹם לַקְּרִיאָה מִמָּקוֹם נָמוּךְ לְמָקוֹם עֶלְיוֹן. עוֹד יֵשׁ לְדַקְדֵּק לָמָּה אָמַר הַכָּתוּב אֶל הָאֱלֹהִים וְלֹא אָמַר אֶל ה' כְּמוֹ שֶׁגָּמַר אֹמֶר וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' וְגוֹ':

אָכֵן כַּוָּנַת הַכָּתוּב הוּא לִהְיוֹת שֶׁקֹּדֶם ה' וְאָמַר לְמֹשֶׁה בַּסְּנֶה (לְעֵיל ג' י"ב) בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה, הוּא מַרְאֵהוּ כִּי שָׁם הוּא מָקוֹם קַבָּלַת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר עַל כֵּן בְּהַגִּיעוֹ שָׁמָּה עָשָׂה מֹשֶׁה מִשְׁפַּט עֶבֶד נֶאֱמָן וְקָדַם וְעָלָה אֶל הָהָר וְלֹא הֶצְרַךְ לְהַזְכִּיר הָהָר כֵּיוָן שֶׁהִזְכִּירוֹ בְּסָמוּךְ דִּכְתִיב נֶגֶד הָהָר וְעָלָיו חוֹזֵר אוֹמְרוֹ וּמֹשֶׁה עָלָה, וְאוֹמְרוֹ **אֶל הָאֱלֹהִים** הוּא טַעַם עֲלִיָּתוֹ כִּי מַה שֶּׁיָּכוּת בַּעֲלִיָּה זוֹ לָזֶה אָמַר אֶל הָאֱלֹהִים שֶׁקָּדַם אֶצְלוֹ מֵהַבּוֹרֵא תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה לָזֶה אִם הָיָה מִתְעַכֵּב עַד שֶׁיִּקְרָא ה' אֵלָיו יֵרָאֶה הִתְרַשְּׁלוּת וּמִעוּט חֵשֶׁק בַּדָּבָר, לָזֶה תֵּכֶף קָדַם וְהֵכִין עַצְמוֹ וְעָלָה, וְזוֹלַת מַה שֶּׁקָּדַם לוֹ בְּמַאֲמַר ה' תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹהִים לֹא הָיָה עוֹלֶה אֶל הָהָר. וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ כָּל הַדִּקְדּוּקִים שֶׁדִּקְדַּקְנוּ. וְאֵין בְּפֵרוּשׁ זֶה סְתִירָה לְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁאָמְרוּ (שמו"ר שָׁם) עָלִיתָ לַמָּרוֹם כִּי בַּעֲלִיָּתוֹ הָהָר שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁהִרְכִּין ה' שָׁמַיִם עָלָיו הִנֵּה הוּא נִמְצָא עוֹלֶה לַשָּׁמַיִם:

וַיִּקְרָא אֵלָיו ה'. פֵּרוּשׁ כְּשֶׁקָּדַם הוּא וְעָלָה תֵּכֶף קָרָא לוֹ ה'. וְיֵשׁ לָךְ לָדַעַת כִּי בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה לֹא תַּקְדִּים אֶלָּא לַמַּזְמִין אוֹתָהּ וּמֵעִיר עַל הַדָּבָר, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (זֹהַר ח"ג צ"ב) בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא, וְהוּא סוֹד אוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית ב' ו')

(ד) **אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי:**

ד אַתּוּן חֲזַתּוּן דִּי עֲבַדִית לְמִצְרָיִם וּנְטָלִית יָתְכוֹן כִּדְעַל גַּדְפֵי נִשְׁרִין וְקָרֵבִית יָתְכוֹן לְפָלְחָנִי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאַד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה מִלְּמַעְלָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וַיִּרְמֹז בְּאוֹמְרוֹ **וַיִּקְרָא** לְשׁוֹן יְקָר וּגְדֻלָּה עָשָׂה ה' לְמֹשֶׁה עַל הֲכָנָתוֹ וּזְרִיזוּתוֹ בַּדָּבָר:

מִן הָהָר לֵאמֹר. פֵּרוּשׁ לְצַד כִּי דִּבֵּר ה' בָּא מִן שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם כִּי עֲדַיִן לֹא יָרַד ה' עַל הַר סִינַי, אֲשֶׁר עַל כֵּן בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ הַכָּתוּב כִּי צִוָּה ה' עַל הַקּוֹל שֶׁיַּעֲבֹר דֶּרֶךְ הַר וּמִשָּׁם יִשְׁמַע מֹשֶׁה אֲמָרָיו וְלֹא יִפְנֶה לִצְדָדִין גַּם לֹא יִשְׁמַע לְאֹזֶן מֹשֶׁה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לָהָר אֶלָּא לָהָר יָבוֹא וּמִן הָהָר יִהְיֶה נִשְׁמָע אֵלָיו. וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וַיִּקְרָא אֵלָיו ה'** מִמְּקוֹם שֶׁשָּׁמוֹ שָׁם כְּיָדוּעַ וּקְרִיאָה זוֹ **מִן הָהָר לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ מִן הָהָר הִתְחִיל הָאֲמִירָה וְלֹא קֹדֶם וְלֹא מִן הַצְּדָדִים, וְאִם לֹא אָמַר הַכָּתוּב תֵּבֹת לֵאמֹר הָיָה בַּנִּשְׁמָע כִּי הַתְחָלַת הַקְּרִיאָה הָיָה מִן הָהָר וּכְבָר יָרְדָה שְׁכִינָה שָׁמָּה וְלֹא כֵן הוּא:

כֹּה תֹאמַר וְגוֹ' אַתֶּם רְאִיתֶם וְגוֹ'.

צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה כָּפַל **תֹּאמַר** וְגוֹ' **וְתַגִּיד** וְגוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (שמות רבה פכ"ח) בֵּית יַעֲקֹב הֵם הַנָּשִׁים וְלָהֶם יֹאמַר מַעֲנֶה רַךְ וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִים. וְקָשֶׁה הֵלֹא לֹא מָצִינוּ שֶׁאָמַר ה' בְּדִבְרָיו ב' מִינֵי שְׁלִיחוּת אֶלָּא לָשׁוֹן א' לְכֻלָּם יַחַד אֲנָשִׁים וְנָשִׁים אִם הֵם קָשִׁים יַחַד יִשְׁמְעוּהוּ וְאִם הֵם רַכִּים יַחַד יִשְׁמְעוּהוּ. וְאֵין לוֹמַר שֶׁכְּשֶׁיְּדַבֵּר מֹשֶׁה יִשְׁנֶה מַעֲנֶה לָשׁוֹן מִסֵּדֶר הַנִּדְבָּר חַס וְשָׁלוֹם כִּי הֲלֹא תִּמְצָא כִּי בְּסוֹף דִּבְרֵי ה' אָמַר אֵלָיו (פסוק ו') אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ ז"ל (מכילתא) וְזֶה לְשׁוֹנָם לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר כִּי כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ אֶל **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הוּא עַל הָאֲנָשִׁים, יָחְסַר דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יְדַבֵּר בּוֹ לַנָּשִׁים, גַּם אֵין אֲנִי רוֹאֶה דְּבָרִים קָשִׁים בְּדִבְרֵי ה' לַאֲנָשִׁים אֶלָּא דְּבָרִים הַמְחַיִּים אֶת הַנֶּפֶשׁ.

אָכֵן כַּוָּנַת דִּבְרֵי ה' הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְקֹדֶם אַקְדִּים הַמֻּשָּׂג אֶצְלֵנוּ מִכָּל הַתּוֹרָה כִּי הָאָדוֹן אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִדּוֹתָיו הֵם לְהֵטִיב וְיוֹתֵר מֵחֵשֶׁק הַמְקַבֵּל חֶשְׁקוֹ לְהֵטִיב, וְזֶה לְגֹדֶל הַפְלָגַת בְּחִינַת טוּבוֹ, וְיוֹתֵר מֵהֵמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִתְחַכֵּם הוּא יִתְבָּרַךְ לְהַרְבּוֹת שְׂכָרֵנוּ וְטוֹבָתֵנוּ כִּי זֶה הוּא אֲשֶׁר יַחְפֹּץ ה'. וְהִנֵּה מָצִינוּ לוֹ שֶׁגִּלָּה דַּעְתּוֹ כִּי שֹׁכֵר הַמְקַיֵּם תּוֹרַת ה' וּמִצְוֹתָיו מִיְּרִאָה הוּא מֶחֱצָה מֵהֶעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה מִבּ' כְּתוּבִים הַבָּאִים בְּהוֹדָעַת שְׂכַר הַמִּצְוֹת בְּאֶחָד אָמַר (דברים ד' ט') לְאֶלֶף דּוֹר וּבְאֶחָד אָמַר (לקמן כ' ו') לַאֲלָפִים וְדִקְדֵּק בְּשֹׂר הָאֶלֶף שֶׁהוּא הַשּׁוֹמֵר מִיְּרִאָה וְשֹׂר הָאֲלָפִים שֶׁהוּא לָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה. וְהִנֵּה יֵשׁ בִּבְחִינַת הָאַהֲבָה צַד גּוֹרֵם רָעָה כִּי לֹא תִּסְפִּיק לִבְעָלֶיהָ לְהִשָּׁמֵר בִּתְמִידוּת לְבַל עָבוֹר אֵיזֶה פַּעַם בְּאַקְרַאי כִּי יֹאמַר שֶׁמִּצַּד קָרְבָתוֹ לַבּוֹרֵא וַחֲבִיבוּתוֹ לֹא יַקְפִּיד עָלָיו עַל זֶה כְּמִנְהָג וְסֵדֶר הָרָגִיל בֵּין הַנִּבְרָאִים, וּלְהַשְׁכִּילֶךָ בָּעִנְיָן מִמֹּשֶׁה אַתָּה לָמֵד כִּי לְצַד רֹב קָרְבָתוֹ וְחִבָּתוֹ עִם ה' שָׁגַג וְדִבֵּר אֵלָיו (לעיל ד' י"ג) שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח, לָמָּה הֲרֵעֹתָה וְגוֹ' (ה' כ"ב), לֹא הִצַּלְתָּ וְגוֹ', וְזֶה הָיָה סִבָּה גְּדֹל קָרְבָתוֹ לְפָנֶיו ה' נִתְקָרְבָה הִיְרִאָה כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁאָדָם אַחֵר שֶׁלֹּא יִהְיֶה קָרֵב כָּל כָּךְ תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד. וְהִנֵּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת לֹא כֵן יַחְשֹׁב כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דברים י' י"ז) אֲשֶׁר לֹא יִשָּׂא פָּנִים וְלֹא וְגוֹ' וְיַקְפִּיד אַדְרַבָּה בְּיוֹתֵר עַל אֲהוּבוֹ לְיִסְּרוֹ בְּתוֹסֶפֶת מְרֻבָּה עַל עָבְרוֹ אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת וַאֲפִלּוּ עַל הַקַּלָּה שֶׁבַּקַּלִּים כְּאוֹמְרוֹ (תהלים נ') וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד וְאָמְרוּ ז"ל (ב"ק נ'.) שֶׁמְּדַקְדֵּק עִם חֲסִידָיו כְּחוּט הַשַּׂעֲרָה, וַאֲשֶׁר עַל כֵּן בְּעֵת נְתִינַת הַתּוֹרָה חָשַׁב ה' מַחְשָׁבוֹת טוֹבוֹת לְהוֹעִיל בְּקִבָּלַת הַתּוֹרָה וּלְפָנָיו ב' דְּרָכִים, א' לְדַבֵּר דִּבְרֵי אַהֲבָה וְחִבָּה וְיֵשׁ בָּזֶה תַּכְלִית דָּבָר טוֹב כְּשֶׁיִּקְבְּלוּהָ מֵאַהֲבָה שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כְּפוּל הוּא בִּשְׂכָרָם, וְיֵשׁ בָּזֶה צַד אַחֵר כִּי הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לִפְעָמִים לֹא יְדַקְדֵּק בִּפְרָט אֶחָד מֵהַתּוֹרָה כְּדֶרֶךְ הָאָב עִם בְּנוֹ הַמְגַעְגֵּעוֹ וְהַמְשַׁעְשֵׁעוֹ כֵּיוָן שֶׁאֵין עָלָיו בְּחִינַת הַמּוֹרָא מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁתְּהִיֶּה קַבָּלַת הַתּוֹרָה מֻחֲמֶרֶת יִרְאָה מִדֶּרֶךְ הַיְּרֵא לְפַחֵד עַל דִּקְדּוּק אֶחָד כְּעֶבֶד מֵרַבּוֹ וְנִמְצָא תָּמִיד עוֹמֵד לִשְׁמֹר עֵץ הַחַיִּים וְכֵן הוּא בְּדִבְרֵיהֶם ז"ל. (ירושלמי ברכות), וְדֶרֶךְ ב' הוּא לְדַבֵּר דְּבָרִים קָשִׁים כְּמֶלֶךְ שֶׁגּוֹזֵר עַל עֲבָדּוֹ בִּזְרִיקַת מָרָה וְאֵימַת מַלְכוּת, וְיֵשׁ בָּזֶה תַּכְלִית טוֹב שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בְּאַחַת מִכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה וַאֲפִלּוּ בְּאַקְרַאי וַעֲרַאי אֶלָּא שֶׁמַּגִּיעָם מַחֲצִית שָׂכָר מִשָּׂכָר הַמַּגִּיעָם בַּעֲשׂוֹתָם מֵאַהֲבָה:

אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם ה' לְצַוּוֹת בְּב' אֲפָנִים בְּדֶרֶךְ אַהֲבָה וְדֶרֶךְ שְׂרָרָה וְהַפְחָדָה וְאָמַר גַּם שְׁנֵיהֶם בְּמֶתֶק לְשׁוֹן צַדִּיק בְּנוֹשֵׂא אֶחָד, וְהוּא מַה שֶּׁהִתְחִיל לוֹמַר **כֹּה תֹאמַר** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **כֹּה** פֵּרוּשׁ כְּסֵדֶר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לְךָ **תֹּאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ יֵשׁ בּוֹ אֲמִירָה רַכָּה שֶׁהִיא דֶּרֶךְ אַהֲבָה וְחִבָּה **וְתַגִּיד** פֵּרוּשׁ יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן דְּבָרִים קָשִׁים כְּגִידִים שֶׁהוּא דֶּרֶךְ הַפְחָדָה וְיִרְאָה. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בֵּית יַעֲקֹב** בַּאֲמִירָה **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** בְּקִשּׁוּי, לוֹמַר חֵלֶק הֶחָסֵר לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם עַל זֶה הַדֶּרֶךְ כִּי בֵּית יַעֲקֹב הֵם מַדְרֵגָה הַקְּטַנָּה שֶׁבְּאָמְתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה אֲשֶׁר לֹא יַשִּׂיגוּ עָבוֹד אֶת ה' מֵאַהֲבָה אֶלָּא מִיְּרִאָה לָזֶה הַמְצֻוֶּה לָהֶם שֶׁצְּרִיכִין לְהוֹסִיף עָבוֹד מֵאַהֲבָה הָרְמוּזָה בַּאֲמִירָה רַכָּה כַּנִּזְכָּר, וּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם מַדְרֵגָה הַנִּבְחֶרֶת וְהַמְעֻלָּה אֲשֶׁר יַשִּׂיגוּ בְּחִינַת הָאַהֲבָה אָמַר כְּנֶגְדָּם **וְתַגִּיד** שֶׁלֹּא יַסְפִּיק לָהֶם בְּחִינַת הָאַהֲבָה לְגַבֵּי פְּרָט אֶחָד וּצְרִיכִין הֵם לְיִרְאָה וּלְאַהֲבָה מִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ, נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי טוֹבִים הַשְׁנַיִם וְצָרֵךְ בָּהֶם לְקִיּוּם הַתּוֹרָה וְצָרִיךְ כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְקִנּוֹת שְׁנֵיהֶם אַהֲבָה וְיִרְאָה וּשְׁנֵיהֶם יַחַד אֲמָרָם אֵל עֶלְיוֹן בִּנְעִימוּת דְּבָרָיו בְּאוֹמְרוֹ אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם וּדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שֶׁאָמְרוּ (מכילתא) אֵלּוּ הַנָּשִׁים וְאֵלּוּ הָאֲנָשִׁים הֵם דֶּרֶךְ דְּרָשׁ: תורה ד

ד) אַתֶּם רְאִיתֶם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אֵל עֶלְיוֹן בַּמֶּה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם** שֶׁיּוֹתֵר הָיָה לוֹ לוֹמַר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁהוּא עִקַּר הַדָּבָר לְהִתְחַיֵּב

רש"י ◄ **אַתֶּם רְאִיתֶם •** (שבת פו) לֹא מָסֹרֶת הִיא בְּיָדְכֶם, וְלֹא בִּדְבָרִים אֲנִי מְשַׁגֵּר לָכֶם, לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מֵעִיד עֲלֵיכֶם, אֶלָּא "אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם", עַל כַּמָּה עֲבֵרוֹת הָיוּ חַיָּבִין לִי קֹדֶם שֶׁנִּזְדַּוְּגוּ לָכֶם וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם אֶלָּא עַל יֶדְכֶם. **וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם •** (מכילתא) זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעְמְסֵס, שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין בְּכָל אֶרֶץ גֹּשֶׁן, וּלְשָׁעָה קַלָּה כְּשֶׁבָּאוּ לִיסַּע וְלָצֵאת, נִקְבְּצוּ כֻּלָּם לְרַעְמְסֵס. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וָאֶשָּׂא', 'וּנְטָלִית יָתְכוֹן', כְּמוֹ וָאַסִּיעַ אֶתְכֶם, — תִּקֵּן אֶת הַדִּבּוּר, דֶּרֶךְ כָּבוֹד לְמַעְלָה. **עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים •** כַּנֶּשֶׁר הַנּוֹשֵׂא גּוֹזָלָיו עַל כְּנָפָיו, שֶׁכָּל שְׁאָר הָעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּתְיָרְאִין מֵעוֹף אַחֵר שֶׁפּוֹרֵחַ עַל גַּבֵּיהֶם, אֲבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מִתְיָרֵא אֶלָּא מִן הָאָדָם שֶׁמָּא יִזְרֹק בּוֹ חֵץ, לְפִי שֶׁאֵין עוֹף אַחֵר פּוֹרֵחַ עַל גַּבָּיו, לְכָךְ נוֹתְנָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: מוּטָב יִכָּנֵס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּבָנַי. אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵּן: "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים וְגוֹ', וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וְגוֹ'", וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חִצִּים וְאַבְנֵי בַּלִּיסְטְרָאוֹת, וְהֶעָנָן מְקַבְּלָם. **וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי •** כְּתַרְגּוּמוֹ.

(ה) **וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:**

ה וּכְעַן אִם קַבָּלָא תְּקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְתִטְּרוּן יָת קְיָמִי וּתְהוֹן קֳדָמַי חַבִּיבִין מִכָּל עַמְּמַיָּא אֲרֵי דִּי לִי כָּל אַרְעָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהִשְׁתַּעְבֵּד וּלְחַבֵּק אֲמָרָיו עַל כָּל אֲשֶׁר גְּמָלָם ה'. וְאִם לְהַזְכִּיר נִפְלְאוֹתָיו הֲרֵי הֵם רְשׁוּמִים בְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְיָדוּעַ הוּא כִּי לֹא הוֹצִיאָם אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת:

וְהִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ כִּי יְכַוֵּן ה' לְב' דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּחִינַת הָאַהֲבָה וּבְחִינַת הַיִּרְאָה לָזֶה רָשַׁם ה' שְׁנֵיהֶם בְּמַאֲמָר זֶה, הַיִּרְאָה בְּאוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם** פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר יִסַּרְתִּי יִסּוּרֵי נְקָמָה לַמְמָאֵן עֲשׂוֹת מַאֲמָרַי כַּמָּה מַכּוֹת רָעוֹת בְּאֵין מִסְפָּר עַל אֲשֶׁר מֵאֵן עֲשׂוֹת מִצְוָתִי לִשְׁלֹחַ אֶתְכֶם, וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לָכֶם לְאוֹת לְעוֹבֵר עַל מִצְוֹתַי כִּי אֶתְנַקֵּם מִמֶּנּוּ בְּיִסּוּרֵי נְקָמָה וְצָרוֹת רַבּוֹת כַּאֲשֶׁר רְאִיתֶם וּקְחוּ מוּסָר, וְנִתְכַּוֵּן ה' לִרְמֹז לָהֶם שֶׁהֵם בְּגֶדֶר זֶה עַצְמוֹ שֶׁל הַמִּצְרִים אִם יְמָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ אֶל הַתּוֹרָה וְאֶל הַמִּצְוֹת וְזוֹ בְּחִינַת הַיִּרְאָה יִרְאַת הָעֹנֶשׁ, גַּם יֵשׁ בַּנִּשְׁמָע מַאֲמָר **אֲשֶׁר עָשִׂיתִי** יִרְאַת הָרוֹמְמוּת בְּכָל הַנִּפְלָאוֹת וְהָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְמִצְרַיִם. גַּם בָּזֶה הָרְאָה בְּחִינַת הָאַהֲבָה וְהַחִבָּה שֶׁכָּל זֶה עָשָׂה בִּשְׁבִילֵנוּ הִרְעִישׁ כָּל הַבְּרִיאָה וְאַבֵּד אָמָּה אַחַת בִּשְׁבִילֵנוּ, וּלְצַד זֶה יִתְלַהֵב אָדָם בְּחִבַּת הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר הִפְלִיא חַסְדּוֹ לָהֶם, וְהִנֵּה הוּא בְּחִינַת הָאַהֲבָה לַה' אֱלֹהֵינוּ, וְהֵם ב' דְּבָרִים הָרְמוּזִים בְּאוֹמְרוֹ **תֹּאמַר לְבֵית יַעֲקֹב** שֶׁלֹּא תִּסְפִּיק הַיִּרְאָה וְצָרִיךְ גַּם הָאַהֲבָה **וְתַגִּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל** שֶׁלֹּא תַּסְפִּיק בְּחִינַת הָאַהֲבָה וְצָרִיךְ גַּם הַיִּרְאָה וְהַטַּעַם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ:

וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם. הִנֵּה הֶאָרִיךְ הָאָדוֹן בִּבְחִינַת הָאַהֲבָה כִּי הוּא הָעִקָּר בַּמִּצְוָה לְהַרְוִיחַ כֶּפֶל הַשָּׂכָר, וְצָרִיךְ הִתְעַצְּמוּת גָּדוֹל לְהַשִּׂיגָהּ, לָזֶה אָמַר רְאוּ חִבַּתִּי בָּכֶם כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים חֲבִיבִין שֶׁאֲפִלּוּ מִדְּרַךְ כַּף רַגְלֵיכֶם חַסְתִּי עֲלֵיכֶם וְנָשָׂאתִי אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים פֵּרוּשׁ עַנְנֵי כָּבוֹד הָיוּ מְמֻצָּעִים תַּחְתָּם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים ח' ד) וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה, וְעוֹד יֵשׁ לָאֱלֹהַּ מִלִּין לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַיִּרְאָה שֶׁבְּנָקֵל תִּכָּנֵס בְּלֵב הָאָדָם לָזֶה הִסְפִּיק לוֹ בִּרְמִיזָתוֹ בַּמַּאֲמָר אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי:

וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי. יִרְצֶה כִּי לֹא קָדַם הַקְרָבָתָם אֶל ה' כְּמִשְׁפַּט כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב לְמִשְׁכָּן ה' שֶׁיַּקְדִּים הוּא לְעוֹרֵר חִבָּתוֹ כַּיָּדוּעַ שֶׁאֵין אֱלֹהֵי עוֹלָם מַקְדִּים לְקָרֵב עַד שֶׁיְּעוֹרֵר הַמִּתְקָרֵב אֶת הָאַהֲבָה, וְכֵן הוּא מֵהַמּוּסָר כִּי הַהֲדִיוֹטוֹת וְהַקַּלִּים הֵם הַמִּשְׁתַּדְּלִים לְהִתְקָרֵב לַגְּדוֹלִים וְנִכְבַּדִּים מֵהֶם וּמִכָּל שֶׁכֵּן עַם עֶבֶד מוֹשְׁלִים, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמַר ה' כִּי לֹא כֵן עָשָׂה אֶלָּא הֲגַם שֶׁהָיוּ גּוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי עֵרֹם וְעֲרִיָּה בְּלֹא שׁוּם הִתְעוֹרְרוּת אַף עַל פִּי כֵן אֲנִי הֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֵלַי וְלֹא אַתֶּם הִתְקָרַבְתֶּם אֵלַי: **עוֹד** יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם הָיוּ חוֹזְרִים מֵאַחֲרֵי הַשְּׁכִינָה כְּמוֹ שֶׁמְּצִינוּ לָהֶם שֶׁהִמְרוּ אִמְרֵי אֵל בְּיָם סוּף בַּמָּן בַּשְּׂלָו וְכַדּוֹמֶה אַף עַל פִּי כֵן הָיָה ה' מוֹשְׁכָם אֵלָיו בְּכָל עֵת שֶׁהָיוּ חוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵיהֶם וּמְבִיאָן וּמְקָרְבָן אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (הגדה) אִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם מִיַּד כו', וְהַטַּעַם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּקְּעוּ בִּבְחִינַת הָרַע בְּטָמְאַת מִצְרַיִם וְלֹא תִּהְיֶה חַס וְשָׁלוֹם עוֹד תְּקוּמָה לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לָזֶה מִהֵר לְהוֹצִיאָם כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וָאָבִא אֶתְכֶם אֵלָי** דִּיֵּק תֵּבַת אֵלָי לִשְׁלֹל הִשְׁתַּקְּעוּת בְּחֵלֶק הָרַע רַחְמָנָא לִצְלָן וְהָבֵן:

עוֹד יִרְצֶה לִשְׁלֹל טַעֲנַת הַטּוֹעֵן כִּי הֲלֹא מָצִינוּ לוֹ (ספרי בהעלותך) שֶׁהָלַךְ לְשֵׂעִיר וּפָארָן לְיִשְׁמָעֵאל וְעֵשָׂו וְהִזְמִינָם לְקַבֵּל תּוֹרָה וְלֹא קִבְּלוּ לְטַעַם שֶׁאָמְרוּ וְאִם כֵּן מַה מַּעֲלָה זוֹ שֶׁמְּרוֹמֵם לְעַם יִשְׂרָאֵל, לָזֶה אָמַר **וָאָבִא** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ילקוט הראובני ר"פ בלק) בַּפָּסוּק (במדבר כ"ג ד) וַיִּקַּר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם וְגוֹ' מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁבָּא אוֹהֲבוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ וְכוּ' עַד כָּאן, פֵּרוּשׁ כִּי אַתֶּם הֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֵלַי מַה שֶּׁאֵין כֵּן הֵם שֶׁשָּׁלַחְתִּי לָהֶם לִמְקוֹמָם לְשֵׂעִיר וּלְפָארָן וְאֵין זֶה אֶלָּא לִדְחוֹתָם לָעָתִיד לָבוֹא וּלְחַיְּבָם בַּדִּין מַה שֶּׁאֵין כֵּן אַתֶּם כִּי דַּעְתִּי וּרְצוֹנִי לְקָרְבְכֶם אֵלַי וְאֵין לְדַמּוֹת מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל לְמַעֲשֵׂה אֵדוֹם וְיִשְׁמָעֵאל: תורה ה

ה) וְעַתָּה אִם וְגוֹ'. אוֹמְרוֹ **וְעַתָּה,** עַל

רש"י ◄ **וְעַתָּה • אִם עַתָּה תְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יֶעֱרַב לָכֶם מִכָּאן וָאֵילָךְ, שֶׁכָּל הַתְּחָלוֹת קָשׁוֹת** (מכילתא. שבת פז) • **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי • שֶׁאֶכְרֹת עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. סְגֻלָּה • אוֹצָר חָבִיב, כְּמוֹ:** (קהלת ב) **"וּסְגֻלַּת**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ר פב"א) אֵין וְעַתָּה אֶלָּא תְּשׁוּבָה, כִּי לְצַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלֻכְלָכִים בַּחֲרָמֵי הָעֲוֹונוֹת אֲשֶׁר קָדְמוּ לָהֶם וְגַם הַחֲדָשִׁים מִקָּרוֹב בָּאוּ בְּהִמָּרְאָתָם כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה כַּמָּה פְּרָטֵי חֵטְאִים בַּמָּן בַּשְּׂלָו בַּשַּׁבָּת בַּמַּיִם וְכַאֲשֶׁר רָצָה אֵל עֶלְיוֹן לָתֵת הַתּוֹרָה זַכָּה וּבְרָה יְסוֹד הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה וְרוּחָנִיּוּת הָרוּחָנִיּוּת, צִוָּה לָהֶם שֶׁיִּזְּרוּ בִּתְשׁוּבָה אֲפִלּוּ מֵחֵטְא קַל, וּכְבָר קָדַם לָנוּ מַאֲמָרָם ז"ל (קדושין מ"ט) בְּדִין הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנָת שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר וְנִמְצָא רָשָׁע שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין כִּי חַיְשִׁינָן שֶׁמָּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה וּבְאֶמְצָעוּת תְּשׁוּבָתוֹ יִקָּרֵא צַדִּיק. עוֹד יִתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ:

אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַקְדֵּק טַעַם כֶּפֶל **שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ,** וְאוּלַי יְכַוֵּן ה' לְצַוּוֹתָם עַל קַבָּלַת ב' תּוֹרוֹת אַחַת אֲשֶׁר יִשְׁמִיעֵם בְּאוֹתוֹ מַצָּב, וְאַחַת הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים וּסְפָרִים וְגִזְרֵי חֲכָמִים וְתַקָּנוֹתָם וּגְזֵרָתָם אֲשֶׁר יוֹרוּ בָּרָמוּז בְּמִצְוֹת (דברים י"ז י"א) לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל, וְלָזֶה אָמַר כְּנֶגֶד מַה שֶּׁמִּשְׁמִיעָם מֵהַמִּצְוֹות אָז אָמַר **אִם שָׁמוֹעַ,** וּכְנֶגֶד תּוֹרוֹת הָעֲתִידִים מִפִּי חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אָמַר **תִּשְׁמְעוּ** לֶעָתִיד. וּלְדַרְדֵּ זֶה יָדִיק עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ **וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ,** כִּי לִהְיוֹת שֶׁמְּצַוֶּה בְּאוֹמְרוֹ **תִּשְׁמְעוּ** עַל הֶעָתִיד לָזֶה סָמַךְ **וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ** לוֹמַר אִם שָׁמוֹעַ עַתָּה וְתִשְׁמְעוּ לֶעָתִיד כַּנִּזְכָּר. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **בְּקוֹלִי,** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (במד"ר פי"ד) שׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם וְכוּ' כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ כִּי מִצְוָה זוֹ שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ תַּקָּנַת חָכָם צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם שָׁוָה כְּאִלּוּ אִם הִשְׁמַעְתִּיהָ וְהִגַּדְתִּיהָ לָכֶם. וְאוּלַי כִּי בָּזֶה יִתְיַשֵּׁב מַאֲמָרָם ז"ל (במס' שבת פ"ח.) שֶׁדָּרְשׁוּ בַּפָּסוּק (י"ז) וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִגִּית וְאָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים וְכוּ' וְאִם לָאו שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם, וְקָשֶׁה וַהֲלֹא הֵם אָמְרוּ (לְקַמָּן כ"ד ז) כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע וּמַה מָּקוֹם לִכְפִיָּה זוֹ, וְהַתּוֹסָפוֹת תֵּרְצוּ שָׁם שֶׁמָּא הָיוּ חוֹזְרִים כְּשֶׁיִּרְאוּ הָאֵשׁ הַגְּדוֹלָה שֶׁיְּצָתָה נִשְׁמָתָן עַד כָּאן, וְאֵין דִּבְרֵיהֶם נִרְאִים כִּי אַדְרַבָּה יוֹסִיפוּ פַּחַד וּפַחַת וְיִרְאוּ יִרְאַת הָרוֹמְמוּת. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי כִּי ה' אָמַר לָהֶם ב' תּוֹרוֹת אַחַת מִפִּיו אָז וְאַחַת לֶעָתִיד מִפִּי חֲכָמִים כַּנִּזְכָּר נוּכַל לְפָרֵשׁ תְּשׁוּבָתָם שֶׁאָמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע שֶׁכַּוָּנָתָם הִיא עַל זֶה הָאֹפֶן כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' חֵלֶק מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מַה שֶּׁאָמַר **וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ** שֶׁהוּא עִנְיָן הַנֶּאֱמָר מִפִּי הַגְּבוּרָה אָז נַעֲשֶׂה אָנוּ מְקַבְּלִין עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מֵעַתָּה קֹדֶם שֶׁנִּשְׁמָעֵהוּ, וְחֵלֶק מִמֶּנּוּ שֶׁהוּא מַה שֶּׁאָמַר **תִּשְׁמְעוּ** לֶעָתִיד שֶׁהוּא תּוֹרַת חָכָם וְנִשְׁמָע פֵּרוּשׁ לֹא קִבְּלוּ וְלֹא מֵאֲנוּ אֶלָּא תָּלוּ הַדָּבָר עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר וְאֵין גְּבוּל לְקַבָּלָה זוֹ כִּי בְּכָל דּוֹר וְדוֹר יְחַדְּשׁוּ דִּינִים וּגְזֵרִים וּסְיָגִים וְתַקָּנוֹת וּמִי יְכַלְכֵּל תּוֹרָה שֶׁאֵין לָהּ שִׁעוּר כָּזוֹ, לָזֶה תָּלוּ שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָם עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְיִבְחָנוּ בְּכָל דָּבָר אִם יוּכְלוּ קַבֵּל, וּמֵעַתָּה לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הַדָּבָר תָּלוּי וְעוֹמֵד, וְעַל זֶה כָּפָה ה' עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִגִּית עַד שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם תּוֹרַת חָכָם, וּבְאֹנֶס הָיָה עַד יְמֵי מָרְדֶּכַי שֶׁרָאוּ פְּעֻלַּת חָכָם לְחַיִּים אֲשֶׁר עָשׂוּ לָהֶם מָרְדֶּכַי וְאֶסְתֵּר חָזְרוּ לְקַבֵּל בְּרָצוֹן לְקַיֵּם כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יְחַדְּשׁוּ וּיְתַקְּנוּ עֲלֵיהֶם חַכְמֵיהֶם אַחַר אֲשֶׁר רָאוּ מַה גָּדְלוּ מַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים שֶׁוּדַּאי לֹא הָיָה נִשְׁאַר רֹשֶׁם מִשּׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְהַגַּם שֶׁרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שם) דָּרְשׁוּ אוֹמְרָם נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע בְּאֹפֶן אַחֵר לְשֶׁבַח שֶׁדָּמוּ לַמַּלְאָכִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹמַר הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶם הַשְּׁמִיעָה כַּמַּלְאָכִים שֶׁמַּקְדִּימִין (תהלים ק"ג) עֹשֵׂי דְּבָרוֹ קוֹדֶם לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ, זֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ. וְגַם לְדַרְכֵּנוּ הֲרֵי אָמְרוּ נַעֲשֶׂה קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְלֹא הִקְדִּימוּ הַשְּׁמִיעָה אֶלָּא בְּתוֹרַת חָכָם. אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהַכָּתוּב נִתְכַּוֵּן לְב' הַפֵּרוּשִׁים אֶחָד בְּצַדִּיקִים וְאֶחָד בִּשְׁאָר הָעָם כִּי פְּשִׁיטָא שֶׁמִּן הַסְּתָם לֹא יִשְׁוּו הַדְּרָגוֹת יִשְׂרָאֵל יַחַד בִּצְדָקוּת:

עוֹד יִרְמֹז בְּכֶפֶל **שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ** מַה שֶּׁהָיָה אַחַר הָאֱמֶת בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (הוֹרִיּוֹת ח'.) כִּי ב' דִּבְרוֹת שָׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה וְח' מִפִּי הַמַּלְאָךְ שֶׁנִּבְרָא מִדִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ לָזֶה אָמַר **אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ** ב' הַדְּרָגוֹת הַשְּׁמִיעָה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר כְּנֶגֶד שְׁמִיעָה שֶׁיִּשְׁמְעוּ מַמָּשׁ מֵהַגְּבוּרָה **תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי** וְלֹא אָמַר לְקוֹלִי וְהָבֵן:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי אִם יַתְחִיל לִשְׁמֹעַ הַתּוֹרָה מִשָּׁם וְאֵילָךְ הוּא יִתְאַוֶּה לִשְׁמֹעַ עוֹד, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם שָׁמוֹעַ** עַתָּה אֲנִי מַבְטִיחֲכֶם כִּי תִּשְׁמְעוּ מֵעַצְמְכֶם כְּשֶׁתִּטְעֲמוּ טַעֲמָהּ, כְּאוֹמְרוֹ (תהלים ל"ד) טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי טוֹב ה'. עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סוטה כ"א:) תּוֹרָה בֵּין וְכוּ' מָגֵנָא וּמַצָּלָא, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אִם שָׁמוֹעַ** פֵּרוּשׁ אִם תִּהְיֶה הַשְּׁמִיעָה זֶה יִהְיֶה לָכֶם לְב' תּוֹעֲלִיּוֹת הָא' שֶׁאַתֶּם שׁוֹמְעִים קוֹלוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּבְרֵי אֱלֹהִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הַחַיִּים וְתִחְיוּ כְּאוֹמְרוֹ (ישעיה נ"ה) שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, וְהַב' **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי** פֵּרוּשׁ שֶׁיָּגֵן עֲלֵיכֶם מִיֵּצֶר הָרַע, וּלְדֶרֶךְ זֶה הִרְוַחְנוּ גְּזֵרַת הַדִּבּוּר שֶׁמְּקוֹמוֹ הוּא תִּשְׁמְעוּ וְגוֹ' שֶׁעִקַּר הַמַּצָּוָה הִיא שְׁמִיעַת הַתּוֹרָה וּמִמֶּנָּהּ נִמְשָׁכִים כָּל הַתּוֹעֲלִיּוֹת, הָא' שֶׁהֵם נֶהֱנִים מִקּוֹל אֱלֹהִים חַיִּים, ב' יִהְיוּ שׁוֹמְרִים הַמִּצְוֹות וְלֹא יִשְׁלֹט בָּהֶם יֵצֶר הָרַע, ג' וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה וְגוֹ'. וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה כִּי אוֹמְרוֹ תִּשְׁמְעוּ הוּא לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, תִּהְיֶה גְּזֵרַת הַכָּתוּב **וּשְׁמַרְתֶּם** וְגוֹ' כִּי בְּאֶמְצָעוּת הַתּוֹרָה מִיֵּצֶר הָרַע הַמַּחֲטִיאוֹ, וְאוֹמְרוֹ בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר מִלְּבַד שֶׁתִּהְיֶה לָכֶם יְדִיעָה מִמֶּנָּהּ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע עוֹד לָכֶם שֶׁתַּשִּׂיגוּ הַשְּׁמִירָה וְלֹא יִשְׁלֹט בָּכֶם הַשָּׂטָן:

עוֹד יְכַוֵּן הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ** פֵּרוּשׁ תָּכִינוּ עַצְמְכֶם לִשְׁמֹעַ אֲנִי אַשְׁמִיעֲכֶם אֶת קוֹלִי פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא אֲדַבֵּר עִמָּכֶם עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, גַּם רָמַז כִּי בְּאֶמְצָעוּת שֶׁיִּשְׁמְעוּ הַדְּבָרִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ מִשְּׁמִיעָה אַחַת יִשְׁמְעוּ עוֹד שְׁמִיעוֹת רַבּוֹת, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים ס"ח) ה' יִתֵּן אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב וּתְדֵלֶה נַפְשָׁם מַיִם חַיִּים חָכְמָה וּתְבוּנָה, וְזֶה שֶׁעִוּר הַכָּתוּב **אִם שָׁמוֹעַ** פֵּרוּשׁ

מְלָכִים", כְּלֵי־יָקָר וַאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים אוֹתָם, כָּךְ אַתֶּם תִּהְיוּ לִי "סְגֻלָּה" מִשְּׁאָר אֻמּוֹת, וְלֹא תֹּאמְרוּ אַתֶּם לְבַדְּכֶם שֶׁלִּי וְאֵין לִי אֲחֵרִים עִמָּכֶם, וּמַה יֵּשׁ לִי עוֹד שֶׁתְּהֵא חִבַּתְכֶם נִכֶּרֶת, "כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ", וְהֵם בְּעֵינַי וּלְפָנַי לִכְלוּם.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שְׁמִיעָה שֶׁמַּמָּנָּה תִּשְׁמְעוּ עוֹד שְׁמִיעוֹת רַבּוֹת הִיא שְׁמִיעָה בְּקוֹלִי, וְהוּא אוֹמְרוֹ **תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי**, עוֹד יֵשׁ לָכֶם תּוֹעֶלֶת בָּזֶה **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שהש"ר פ"א בְּפָסוּק יִשָּׁקֵנִי) כִּי הַשּׁוֹמֵעַ תּוֹרָה מִפִּי אָדָם הִיא עוֹמֶדֶת לִשְׁכַּח מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי עֶלְיוֹן שְׁמוּרָה לָעַד וּלְעוֹלָמִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי.** גַּם יִרְצָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שבת קמ"ו.) יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פְּסָקָה זֶהֲמָתָן, וְהַכַּוָּנָה כִּי בְּאֶמְצָעוּת דִּבּוּר ה' לָהֶם בְּכֹחַ בִּגְדֵי מַלְכוּת שֶׁנָּתַן לָהֶם שֶׁהִיא נָפֶשׁ אָדָם וּבְאֶמְצָעוּת כֵּן תִּתְרַצֶּה הַנֶּפֶשׁ לִמְאֹס בְּגִעוּלֵי גּוֹיִם הַמִּתְאַוִּים הָרַע, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי:**

וְהָיִיתֶם לִי וְגו'. הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא כִּי כְּשֵׁם שֶׁהַסְּגֻלָּה הִיא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כְּפִי הַטֶּבַע כִּי הֲלֹא תִמְצָא כִּי יֵשׁ עַשָּׁב שֶׁטִּבְעוֹ קַר וּסְגֻלָּתוֹ לְרַפְּאוֹת חוֹלֵי הַקְּרִירוּת, וְכֵן יֵשׁ עַשָּׁב חַם וְכוּ', וְזֶה אֵינוֹ כְּפִי הַטֶּבַע אֶלָּא דְּבַר סְגֻלָּה, וּכְמוֹ כֵן מַבְטִיחָם ה' שֶׁיִּהְיוּ סְגֻלָּה גַּם שֶׁלֹּא כְּפִי הַמִּשְׁעָר, וְיֵשׁ הַרְבֵּה עֲנָפִים בְּהַבְטָחָה זוֹ, רִאשׁוֹנָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שבת ס"ג) חָשַׁב אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ, וְלֹא כֵּן בַּעֲבֵרָה, וּבָאֻמּוֹת אֵינוֹ כֵּן אֶלָּא לְהֵפֶךְ, וְאֵין זֶה מֵהַנִּשְׁעָר כְּפִי הַשֵּׂכֶל מִמַּה נִּפְשַׁךְ אִם הַמַּחְשָׁבָה תַּעֲשֶׂה דָּבָר אִם כֵּן תַּעֲשֶׂה בְּחוֹשֵׁב רַע וְאִם לֹא תַּעֲשֶׂה אֶלָּא בִּבְחִינַת הַטּוֹב וְלֹא בִּבְחִינַת הָרַע אִם כֵּן בָּאֻמּוֹת לָמָּה בְּהֵפֶךְ. עוֹד תִּמְצָא (סנהדרין נ"ט.) כּוּתִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אוֹ שֶׁשָּׁבַת חַיָּב מִיתָה, וְאַפִּלּוּ שְׁאָר מִצְוּוֹת אֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת, וְלָמָּה אִם הַפְּעֻלָּה מִצַּד עַצְמָהּ פְּעֻלָּה טוֹבָה כָּל הָעוֹשֶׂה הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה דָּבָר טוֹב, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וְהָיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים** כִּי אֵין פְּעֻלָּה טוֹבָה יוֹצְאָה אֶלָּא מִיַּדְכֶם שֶׁאֵין סְגֻלַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוּוֹת אֶלָּא מִכֶּם. וְאוֹמְרוֹ **כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ,** פֵּרוּשׁ כִּי הַבְטָחָה זוֹ שֶׁיִּהְיוּ סְגֻלָּה לֹא תֶּצְדַּק אֶלָּא כְּשֶׁיִּהְיוּ הָאֻמּוֹת חֲפֵצִים לִלְמֹד וְלַעֲשׂוֹת וְגו' בָּזֶה יָצְדַּק לוֹמַר שֶׁעֲשָׂנוּ סְגֻלָּה, אֲבָל רוֹאֵנִי (ספרי בְּרָכָה) כִּי אִדְרַבָּה מֵאֲנוּ הָעַמִּים לְקַבֵּל תּוֹרָה וּמִצְוּוֹת כְּשֶׁדִּבֵּר ה' לְפָארָן וְשֵׂעִיר וּמַעְתָּה בַּמֶּה יְכֻבַּד טוּבִיּוּת הַבִּטָּחַת הַמַּעֲלָה, לָזֶה אָמַר **כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ,** כָּאן הוֹדִיעַ ה' כִּי אֵין לְךָ אֻמָּה וְאֻמָּה שֶׁאֵין בָּהּ מַכִּירֵי אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (מלאכי א') מְקֻטָּר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וְגו' הֲרֵי כִּי כָּל הַגּוֹיִים לוֹ יִבְרְעוּ וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא יִטְלוּ שָׂכָר עַל הַדָּבָר וְלֹא יַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂיהֶם רֹשֶׁם, וְזוֹ הִיא סְגֻלָּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל:

עוֹד יִרְצֶה שֶׁיִּהְיוּ סְגֻלָּה וְהַסְּגֻלָּה הִיא שֶׁיִּהְיוּ מְיֻחָדִים לוֹ בְּיִחוּד לַעֲבֹד אֱלֹהֵי עוֹלָם מִכָּל הָעַמִּים כִּי גַּם כָּל הָעַמִּים לִי הֵם פֵּרוּשׁ עֲבוֹדָתָם לִי הוּא כִּי אֵינָם עוֹבְדִים אֶלָּא לִמְשָׁרְתָיו הָא כֵּיצַד עוֹבְדִים לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵח וְלִצְבָא הַשָּׁמַיִם הֲלֹא כֻּלָּם מְשַׁמְּשָׁיו יִתְבָּרֵךְ וְנִמְצָאִים עוֹבְדִים לַעֲבָדָיו כְּאוֹמְרוֹ (דברים ד') אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגו' לְכֹל הָעַמִּים: **וּמַה** שֶׁמְּצִינוּ שֶׁמָּרַד פַּרְעֹה וְסַנְחֵרִיב וְכוּ' הוּא בְּדֶרֶךְ טָעוּת וְשִׁגָּיוֹן, הָא לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁנָּחְבָּא וְיָצָא לִפְנֵי שֶׁאֵינָם מַכִּירִים אוֹתוֹ הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט וְלִפְעָמִים עֲבָדָיו עַצְמָם יְזַלְזְלוּ בּוֹ כְּפָחוּת הַפְּחוּתִים כְּמוֹ כֵן פַּרְעֹה לֹא יָדַע כִּי הוּא זֶה הָאָדוֹן הַשַּׁלִּיט עַל מִי שֶׁחוֹשֵׁב שֶׁהוּא אֱלֹהוֹ, נִמְצָאתָ אוֹמֵר כִּי כָּל הָאָרֶץ לִמְשָׁרְתֵי מַלְכוּתוֹ יִשְׁתַּחֲווּ וּבְחַר לוֹ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעַבְדוּהוּ לוֹ בְּיִחוּד וַעֲשָׂאָם סְגֻלָּה:

וְהֵצַּצְתִּי בְּהַשְׂכָּלַת דָּבָר זֶה שֶׁאָמְרוּ ז"ל בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (דברים ל"ג ב') וָזֶה לְשׁוֹנוֹ כְּשֶׁנִּגְלָה ה' עַל יִשְׂרָאֵל לָתֵת הַתּוֹרָה הָלַךְ אֵצֶל בְּנֵי עֵשָׂו אָמַר לָהֶם מְקַבְּלִים אַתֶּם הַתּוֹרָה אָמְרוּ לוֹ מַה כָּתוּב בָּהּ וְאָמַר לָהֶם לֹא תִּרְצַח אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אֲבִיהֶם רוֹצֵחַ הוּא וְעַל כָּךְ הִבְטִיחוֹ אָבִיו וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה הָלַךְ אֵצֶל עַמּוֹן וּמוֹאָב וְכוּ' אָמְרוּ לוֹ מַה כָּתוּב בָּהּ לֹא תִּנְאָף וְגו' אָמְרוּ לוֹ כָּל עַצְמָהּ שֶׁל עֶרְוָה לָהֶם הִיא הָלַךְ וּמְצָא בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אָמַר לָהֶם וְכוּ' לֹא תִּגְנֹב וְכוּ' רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם לִסְטִים הָיָה וְכוּ' עַד כָּאן. הִנֵּה מֵאֲמָרָם זֶה תָּמוּהַּ הוּא כִּי מַה יִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִם אֵל וּמַה טַּעֲנָה פְּחוּתָה זוֹ וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁאֲבִיהֶם רָשָׁע הִיא טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת, וְעוֹד מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ וְכוּ', וְתִגְדַּל הַקֻּשְׁיָא אֵיךְ קִבֵּל ה' אֶת טַעֲנָתָם כַּנִּשְׁמָע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַמָּשׁ:

אָכֵן אַשְׁכִּילְךָ כִּי כָּל אֲשֶׁר עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה בְּתוֹרָתֵנוּ בֵּין בְּמִצְוּוֹת עֲשֵׂה בֵּין בְּמִצְוּוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה טַעַם הַדְּבָרִים הוּא כִּי ה' בָּחַן בַּמֶּה שֶׁבָּרָא וְהִכִּיר בְּחִינַת הָרַע וְהִבְדִּילָנוּ מִמֶּנּוּ וּבָחַן בְּחִינַת הַטּוֹב וְקִדְּשָׁנוּ בּוֹ, וְהוּא מַאֲמַר הַזֹּהַר (תקו"ז תִּקּוּן כ"א) בְּפָסוּק וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה וְלֹא כַּאֲשֶׁר שָׂנֵאתִי מִמִּצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְכֵן הוּא מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּסִפְרָא (מְכִילְתָא פָּסוּק כִּי אֲנִי ה' רִפְאֶךָ) אָמַר ה' לְמֹשֶׁה אֱמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָכֶם רְפוּאָה הֵם לָכֶם חַיִּים הֵם לָכֶם עַד כָּאן, כָּפֹל לוֹמַר רְפוּאָה וְחַיִּים כְּנֶגֶד מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וּמִצְוֹת עֲשֵׂה, רְפוּאָה לְבַל תֶּחֱלוּ בְּאָכְלְכֶם אוֹ בַּעֲשׂוֹתְכֶם מֵהַמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְחַיִּים הֵם בַּעֲשׂוֹתְכֶם מַעֲשִׂים אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם, וְתִמְצָא כִּי בְּעֵת צִוּוֹת ה' עַל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים יֹאמַר (וַיִּקְרָא י"א מ"ג) אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, אַל תִּטַּמְּאוּ וְגו' (וַיִּקְרָא י"ח כ"ד), גַּם זָיְזִכִּיר הָעֲרָיוֹת בְּשֵׁם תּוֹעֵבָה וְכַדּוֹמֶה לָזֶה, לְהַגִּיד בָּא הָאֱלֹהִים כִּי כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו הֵם לִשְׁמֹר אוֹתָנוּ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה וְצִוָּנוּ לִהְיוֹת קְדוֹשִׁים. וְיֵשׁ לְךָ לָדַעַת כִּי כָּל בְּחִינַת מַעֲשֵׂה הָרַע יֵשׁ לָהּ שֹׁרֶשׁ בִּבְחִינַת רוּחַ הַטֻּמְאָה, וְכָל בְּחִינַת מַעֲשֵׂה הַטּוֹב הִיא בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הַקְּדֻשָּׁה וְהַטָּהֳרָה, וְהִנֵּה כָּל מִצְוָה שֶׁצִּוָּנוּ ה' עָלֶיהָ לְבַל עֲשׂוֹתָהּ שָׁמָּה הוּא שֵׁם בְּחִינַת הָרַע שֶׁמִּמֶּנּוּ הוּא, כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר שִׁקּוּץ הַנַּאוּף שֹׁרֶשׁ בְּחִינַת הָרַע כָּךְ שְׁמוֹ, הַגָּזֵל כְּמוֹ כֵן כָּךְ שֵׁם שֹׁרֶשׁ בְּחִינַת הָרַע, וּבְעֵת עֲשׂוֹת הָאָדָם מִפְּעֻל הָרַע הִנֵּה הוּא מַחֲזִיק שָׁרְשׁוֹ

(ו) **וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃**

ו וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי מַלְכִין כָּהֲנִין וְעַם קַדִּישׁ אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי תְמַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י ◄ **וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים•** שָׂרִים, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר: (שמואל ב ח) "וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ". **אֵלֶּה הַדְּבָרִים•** לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרַע, וּבְעֵת שֶׁיִּהְיֶה נִזְהָר מֵעֲשׂוֹתוֹ הִנֵּה הוּא בִּטּוּלוֹ, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ בְּמַאֲמָרָם ז"ל (מִדְרַשׁ תְּהִלִּים פצ"ב) בַּפָּסוּק הִנֵּה אֹיְבֶיךָ ה' וְגוֹ'. וְדַע כִּי מַעֲשֵׂה הָאָדָם יַגִּיד עַל שֹׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ אִם שֹׁרֶשׁ רֹאשׁ וְלַעֲנָה שֶׁהוּא בְּחִינַת הָרַע אוֹ אִם שֹׁרֶשׁ הַמָּתוֹק וְהָעָרֵב שֶׁהוּא בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וּכְבָר כְּתַבְתִּי עָנָף מִזֶּה בְּפָרָשַׁת וַיְחִי בְּפָסוּק רְאוּבֵן בְּכֹרִי וְגוֹ'. וּבָזֶה מָצָאנוּ מְאוֹר הַבְּרִיתָא שֶׁבָּאנוּ עָלֶיהָ. כִּי טַעֲנָה נִצַּחַת טָעֲנוּ ג' הַכִּתּוֹת עֵשָׂו יִשְׁמָעֵאל עַמּוֹן וּמוֹאָב כָּל אֶחָד לְמַה שֶׁנָּגַע לוֹ, עֵשָׂו אָמַר כִּי שֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹתָם הוּא מִבְּחִינַת הָרַע הַהוּא שֶׁשְּׁמוֹ רְצִיחָה מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ וּבְעֵת קַבָּלָתָם הַדָּבָר זֶה הוּא שְׁלִילַת הֲוָיָתָם, וּכְמוֹ כֵן עַמּוֹן וּמוֹאָב וְיִשְׁמָעֵאל, וְזֶה הוּא שֶׁדִּקְדֵּק כָּל אֶחָד וְאָמַר כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם וְכוּ' פֵּרוּשׁ כָּל הֲוָיָתוֹ הוּא בְּנוּי מִבְּחִינַת הָרַע שֶׁשְּׁמָהּ רוֹצֵחַ, וּכְמוֹ כֵן אָמְרוּ מוֹאָב וְכוּ' עַצְמָהּ שֶׁל עֶרְוָה פֵּרוּשׁ שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה עָלֶיהָ לָהֶם הִיא פֵּרוּשׁ הֵם בְּחִינָתָהּ וְאֵיךְ יְקַבְּלוּ הַהַפְכִּיּוּת אִם כֵּן זֶה הוּא בִּטּוּלָם, וְכֵן יִשְׁמָעֵאל אָמַר כָּל עַצְמוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם לִסְטִים הָיָה פֵּרוּשׁ בְּחִינַת הָרַע הַנִּקְרָאת לִסְטִים, וּמַעֲשֵׂיהֶם הָיָה מַגִּיד עַל בְּחִינַת נַפְשָׁם מֵאֵיזֶה מָקוֹם בָּאָה. וְהִנֵּה עַמּוֹן וּמוֹאָב הוֹכִיחוּ בְּטַעֲנָתָם מֵעִקַּר הֲוָיָתָם שֶׁהָיְתָה מִבְּחִינַת הַגַּאוּת, אֲבָל אֱדוֹם וְיִשְׁמָעֵאל לֹא הָכַּר הַדָּבָר מֵעִקַּר הַבִּנְיָן אֶלָּא יִשְׁמָעֵאל עַל פִּי מַלְאָךְ שֶׁאָמַר (בְּרֵאשִׁית ט"ז י"ב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַּכֹּל הֲרֵי כִּי מַגִּיד לָהּ שָׁרְשׁוֹ כִּי הוּא זֶה, וְעֵשָׂו עַל פִּי יִצְחָק כְּאוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית כ"ז מ') וְעַל חַרְבְּךָ פֵּרוּשׁ שֶׁאַתָּה מֵאוֹתָהּ בְּחִינָה. וְאֶשָּׂא עֵינַי וְאֶרְאֶה חִבַּת הַקֹּדֶשׁ הוּא אֱדוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְנַהֵג עִם הָעַמִּים בְּסֵדֶר זֶה לְהַקְדִּים לְכָל אֶחָד מֵהֶם מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעֲנָה כְּנֶגְדָּהּ, כִּי אוּלַי שֶׁיָּדַע שֶׁיְּקַבְּלוּ כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה כְּנֶגְדָּהּ, וְנִתְחַכֵּם בָּרוּךְ הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְּלוּ שָׂכָר עַל קַבָּלַת מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין לָהֶם עָלֶיהָ מַעֲנָה, וּפִתַּח דִּבְרָיו לָהֶם רוֹמְמוּת אֵל לְהַשְׁמִידָם מִנַּחֲלַת שַׁדַּי וּבְחַר לוֹ יָהּ לְעַמּוֹ סְגֻלָּה. וְהִנֵּה דֶּרֶךְ זֶה אוֹמְרוֹ **וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה** הוּא גְּזֵרַת הַפָּסוּק, וּכְפִי זֶה טַעַם אוֹמְרוֹ בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו, לְתוֹסֶפֶת שֶׁכָּר מִלְּבַד שְׁאָר פְּרָטֵי הַמַּשָּׂא מֵהַמַּעֲלוֹת עוֹד לָכֶם שֶׁתִּהְיוּ סְגֻלָּה כַּנִּזְכָּר, וְלֹא הִצְרִיךְ לְהַזְכִּירָם כִּי מוּבָנִים מִמִּשְׁמָעוּת תּוֹסֶפֶת וְא"ו שֶׁל וְהִיִּיתֶם וְגוֹ'. עוֹד יִרְצֶה בְּתוֹסֶפֶת וְא"ו לִרְמֹז עִנְיָן אַחֵר, וְהוּא כִּי לֹא יִטְעֶה לְבָבָם לַחֲשֹׁב כִּי הוּא הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא חַס וְשָׁלוֹם צָרִיךְ לָהֶם לְשׁוּם דָּבָר לֹא כֵּן הוּא אֶלָּא סְגֻלָּה כִּמְלָכִים שֶׁחֲפֵצִים בִּדְבַר סְגֻלָּה שֶׁהוּא כְּלִי יָקָר הֲגַם שֶׁאֵין לָהֶם צֹרֶךְ בּוֹ, גַּם אַתֶּם תִּהְיוּ לִי אֶבֶן יְקָרָה בְּעֵרֶךְ כָּל הָעַמִּים וְלֹא שֶׁהַדָּבָר הוּא אֶצְלִי לְצֹרֶךְ **כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ** פֵּרוּשׁ וּמֵעַתָּה לֹא יְצַדֵּק לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לִי צֹרֶךְ בַּדָּבָר וּכְאוֹמְרוֹ (אִיּוֹב ל"ה) אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ כִּי הַכֹּל שֶׁלּוֹ יִתְבָּרֵךְ:

עוֹד יִרְמֹז לְמַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (שַׁבָּת קמ"ו.) יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוּ עַל הַר סִינַי פָּסְקָה זֻהֲמָתָן, וְזוֹ הִיא סְגֻלָּתָן מִכָּל הָעַמִּים שֶׁלֹּא פָּסְקָה זֻהֲמָתָן. עוֹד יִרְמֹז סֵתֶר עֶלְיוֹן לְפִי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ כִּי עַנְפֵי הַקְּדֻשָּׁה נִתְפַּזְּרוּ בָּעוֹלָם וְאֵין מְציאוּת לָהֶם לְהִתְבָּרֵר זוּלַת בְּאֻמָּצָעוּת יִשְׂרָאֵל וּבְיוֹתֵר מֵאֻמָּצָעוּת עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה בְּמָקוֹם שֶׁהֵם, וְאוֹתָם נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה גַּם לָהֶם יִקָּרֵא סְגֻלָּה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְהִיִּיתֶם** קָרִינָן בֵּיהּ וְהוֹיְתֶם פֵּרוּשׁ בַּהּ"א מלאפו"ם כִּי הֵם יִהְיוּ הֲוָיַת סְגֻלָּה **מִכָּל הָעַמִּים** אֲשֶׁר נָפוֹצוּ שָׁם בְּאֻמָּצָעוּת הַתּוֹרָה כְּמַאֲמָרָם ז"ל וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים הַדְּבָרִים בְּמַעֲשֵׂה מִצְרַיִם. וְאוֹמְרוֹ **כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ** כָּאן רָמַז שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְגֻלָּה מְפֻזֶּרֶת בְּכָל הָאָרֶץ, וְזֶה טַעַם פִּזּוּר יִשְׂרָאֵל בִּד' רוּחוֹת הָעוֹלָם לְחַזֵּר אַחַר הַסְּגֻלָּה שֶׁהִיא אֲבֵדָתָם. וְהִנֵּה זוּלַת עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָיוּ יְכוֹלִים הַשָּׂגַת הַדָּבָר בְּלֹא פִּזּוּר בָּעוֹלָם אֶלָּא בְּכֹחַ עֹצֶם תּוֹרָתָם הָיוּ מוֹלְכִים בְּכָל הָעוֹלָם וְשׁוֹאֲבִים כָּל בְּחִינוֹת הַקְּדֻשּׁוֹת מִכָּל מָקוֹם שֶׁהֵם, וּבְאֻמָּצָעוּת הַחֵטְא תָּשׁ כֹּחָם וּצְרִיכִין לָרֶדֶת שְׁמָה לְבָרֵר הַטּוֹב הַהוּא: תורה ו

ו) **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וְגוֹ'.** צְרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לוֹמַר **וְאַתֶּם** כֵּיוָן שֶׁעַד עַתָּה לָהֶם הָיָה מְדַבֵּר. וְאוּלַי כִּי עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן חוֹזְרִים הַדְּבָרִים, וְלִהְיוֹת שֶׁעַד עַתָּה הָיָה מְדַבֵּר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַעֲשָׂאָם סְגֻלָּה אִם כֵּן יֹאמַר מֹשֶׁה כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ עוֹד בֵּינָם לְבֵין יִשְׂרָאֵל, לָזֶה אָמַר **וְאַתֶּם** פֵּרוּשׁ אַתָּה וְאַחֶיךָ תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים כְּנֶגֶד אַהֲרֹן, **וגוֹי קָדוֹשׁ** כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וּמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (בְּמִדְבַּר ח יז־יח) הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם [לִי וָאֶקַּח אֶת] הַלְּוִיִּים [וְגוֹ']:

אוֹ יִרְצֶה לוֹמַר לָהֶם כִּי מֵעַתָּה יִהְיוּ הֵם בִּבְחִינַת פַּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה, כִּי לְמַעְלָה יֵשׁ לְהָאדוֹן מְשָׁרְתָיו וּמְשַׁמְּשִׁים לְפָנָיו בַּמְּרוֹם וְלָהֶם יִקָּרֵא כֹּהֲנִים גַּם יֵשׁ לְפָנָיו צָבָא רַב הַנִּקְרָא קָדוֹשׁ, וְאָמַר ה' כִּי אוֹתָם יַעֲשֶׂה ה' בִּמְקוֹם כֹּהֲנִים וּקְדוֹשִׁים הָעֶלְיוֹנִים, וְכֵן הָיָה שֶׁצִּוָּה לַעֲשׂוֹת לוֹ בַּיִת לְשֶׁכֵּן בְּתוֹכֵנוּ וּבְחַר מִמֶּנּוּ כֹּהֲנִים וְצִוָּה לָנוּ (וַיִּקְרָא י"א מ"ד) וְהִיִּיתֶם קְדוֹשִׁים, וּכְפִי זֶה אוֹמְרוֹ **וְאַתֶּם** חוֹזֵר הַדָּבָר לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל, וְהָצְרִיךְ לוֹמַר תֵּבֵת **וְאַתֶּם**, לְבַל יַחְשְׁבוּ כִּי דְּבָרָיו לָהֶם עַל הֶעָתִיד לָבוֹא בַּעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ אַחַר הִפָּרְדָה מֵהַגּוּף יַשִּׂיג הָרוּחָנִיּוּת מַעֲלוֹת הַסְּדוּרוֹת אֲבָל בְּחַיֵּיהֶם חִיּוּתוֹ תַּרְחִיק הַדַּעַת הַשָּׂגָה זוֹ, לָזֶה אָמַר **וְאַתֶּם** פֵּרוּשׁ אַתֶּם בְּעַצְמְכֶם בַּעֲלֵי גְּוִיָּה תַּשִּׂיגוּ מַעֲלָה זוֹ. וּמְצִינוּ שֶׁהַצַּדִּיקִים הִשִּׂיגוּ מַעֲלָה זוֹ שֶׁנִּקְרָאִים מַלְאָכִים וּקְדוֹשִׁים כִּי בְּאֻמָּצָעוּת הַתּוֹרָה תִּגְדַּל וְתַעֲלֶה מַעֲלַת הָאָדָם עַד אֵין קֵץ לְמַעְלָה מֵהַמַּלְאָכִים (סַנְהֶדְרִין צ"ג.), וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי ה' בָּחַר לְיוֹתֵר מַעֲלָה לְקֹדֶשׁ מָקוֹם כְּבוֹדוֹ עִם

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות, כרך ח עמוד 442)

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים (יט, ו)
כָּאן נִרְמְזוּ כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלוֹת (כְּתָרִים) שֶׁנִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה - תּוֹרָה, מַלְכוּת וּכְהֻנָּה:
"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי" - רוֹמֵז לַתּוֹרָה, עַל־פִּי פֵּרוּשׁ הַמְּכִילְתָּא: "שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִין **לִי** וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה";
"מַמְלֶכֶת" - לְמַלְכוּת;
"כֹּהֲנִים" - לִכְהוּנָה.
בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלוֹת הָאֲמוּרוֹת - כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פָּנוּי לַה' וְעוֹסֵק **בַּתּוֹרָה**; שְׁנֵי כְּתָרִים בְּרֹאשׁוֹ (שבת פח) - **כְּמֶלֶךְ**; וְהָיָה רָאוּי לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים (מְכִילְתָּא) - **כְּהוּנָה**.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 21)

מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים, שָׁרִים (רש"י יט, ו) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ לֹא פֵּרַשׁ 'מְשָׁרְתִים', כְּפִי שֶׁפֵּרַשׁ לְעֵיל (ויגש מז, כב): "כָּל לָשׁוֹן כֹּהֵן, מְשֻׁרֶת לֶאֱלֹקוּת הוּא". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַתֹּאַר 'מְשָׁרֵת לֶאלֹקוּת' מַתְאִים רַק בְּמִי שֶׁמְּשָׁרֵת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְכַדּוֹמֶה, כַּכָּתוּב (עקב י, ח) "**לַעֲמֹד לִפְנֵי ה'** לְשָׁרְתוֹ", אַךְ לֹא לְגַבֵּי כְּלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹות שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל.

◆ יום חמישי כ"ב שבט ◆

(ז) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:

ז וַאֲתָא מֹשֶׁה וּקְרָא לְסָבֵי עַמָּא וְסַדַּר קֳדָמֵיהוֹן יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין דִּפַקְּדֵהּ יְיָ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל הָא לָמַדְתָּ כִּי הֵם לְמַעְלָה מֵהֶם כִּי מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְכוּ':
עוֹד יִרְמֹז לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וְהִיִּיתֶם לִי סְגֻלָּה שֶׁיִּרְמֹז לְבֵרוּרֵי נִיצוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה אוֹמְרוֹ **וְאַתֶּם** וְגוֹ' לְהַגְדִּיל מַעֲלַת הַמְבָרֵר מֵהַמִּתְבָּרֵר כִּי הַמְבָרֵר יִהְיֶה מַמְלֶכֶת שֶׁל כֹּהֲנִים וְשֶׁל גּוֹי קָדוֹשׁ שֶׁהֵם ב' הַדְּרָגוֹת הַקְּדֻשָּׁה הַמִּתְבָּרְרִים כַּנִּזְכָּר, וְחִלְּקָם לְב' חֲלָקִים כִּי יֵשׁ בַּנִּבְרָרִים הַדְּרָגוֹת עֶלְיוֹנִים וְהַדְּרָגוֹת קְטַנִּים כְּפִי בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה כִּי בְּחִינַת מַלְכוּת יֵשׁ לָהֶם עַל הַמִּתְבָּרְרִים, וְצֵא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה כִּי לְצַד שֶׁהוֹציא יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָנָה מַלְכוּת עֲלֵיהֶם:
אֵלֶּה הַדְּבָרִים וְגוֹ'. כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּסָמוּךְ בַּפָּסוּק וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי עַל יִשְׂרָאֵל יָדַיִךְ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁלֹּא תַּחְשֹׁב כִּי אֲמִירָתִי וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי וְגוֹ' חוֹזֶרֶת עֲלֵיכֶם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא כֵּן הוּא אֶלָּא אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַמַּעֲלוֹת לָהֶם הֵנָּה, וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁחוֹזֵר עַל מֹשֶׁה יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **אֵלֶּה הַדְּבָרִים** וְגוֹ' שֶׁלֹּא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם. וְאִם תֹּאמַר פְּשִׁיטָא שֶׁלֹּא יוֹסִיף עֲלֵיהֶם וְאִם יֵשׁ לְחָשְׁדוֹ חַס וְשָׁלוֹם לָמָּה לֹא צִוָּה לוֹ בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹות שֶׁשָּׁלְחוֹ עַד עַתָּה:
אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁצִּוָּה לוֹ שֶׁלֹּא יְפָרֵשׁ דִּבְרֵי ה' לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא יֹאמַר הַדְּבָרִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, וְטַעַם הַבּוֹרֵא לִהְיוֹת שֶׁדִּקְדֵּק בִּדְבָרָיו עִנְיַן הַיִּרְאָה וְעִנְיַן הָאַהֲבָה וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשְׁנוּם בַּפָּסוּק (ג) כֹּה תֹאמַר וְחָשׁ הַבּוֹרֵא לְמֹשֶׁה שֶׁאַחַר שֶׁיְּדַבֵּר דִּבְרֵי ה' לָהֶם יָבוֹא לְבָאֵר הַדְּבָרִים לְהוֹסִיף זֵרוּז מַעֲצָמוֹ לְהַכְנִיס מוֹרָאוֹ בְּלֵב יִשְׂרָאֵל אוֹ לְהַפְלִיג בְּאַהֲבַת הַבּוֹרֵא, לָזֶה אָמַר אֵלָיו אַל תְּדַבֵּר עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה זוּלַת **אֵלֶּה הַדְּבָרִים** כִּי אִם יֹאמַר מֹשֶׁה דִּבְרֵי יִרְאָה יָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת מִצַּד הַיִּרְאָה וַה' לֹא כֵּן יָעֵץ וְלֹא הִזְכִּיר הַיִּרְאָה אֶלָּא כְּמִי שֶׁמּוֹסִיף תַּבְלִין בַּתַּבְשִׁיל לְהוֹסִיף בּוֹ טַעַם עָרֵב וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי שָׁם שֶׁהוּא לְבַל יְזַלְזֵל אָדָם בְּאֵיזֶה זְמַן בְּאֵיזֶה פְּרָט בְּאוֹמְרוֹ כִּי לֹא יַקְפִּיד הָאוֹהֵב אֲבָל כָּל עִקַּר הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה בְּאַהֲבָה וְנִמְצָא דִּבְרֵי מֹשֶׁה מַפְסִיד חַס וְשָׁלוֹם הַכַּוָּנָה. עוֹד נִרְאֶה כִּי רָצָה ה' לְנַסּוֹתָם וְשֵׁעֵר דְּבָרִים הַמַּסְפִּיקִים לָהֶם מֵהַמּוּסָר וּמֵהָאַהֲבָה לְצֹרֶךְ קַבָּלַת הַתּוֹרָה וְאִם לֹא תָּדוּץ נַפְשָׁם בְּשֶׁמְּעָם דְּבָרִים אֵלּוּ זֶה יַגִּיד כִּי רְחוֹקִים הֵם מִטֹּהַר לֵב, לָזֶה אִם יוֹסִיף מֹשֶׁה לְדַבֵּר דְּבָרִים רַבִּים בֵּין בִּבְחִינַת הַיִּרְאָה בֵּין בִּבְחִינַת הָאַהֲבָה הֲגַם שֶׁיֹּאמַר בְּפֵרוּשׁ שֶׁהֵם דִּבְרֵי עַצְמוֹ הֲרֵי הוּא מַפְסִיד כַּוָּנַת הַבּוֹרֵא בְּנִסְיוֹנוֹ הֲגַם שֶׁיִּקַּבְּלוּ יֵשׁ מָקוֹם לוֹמַר כִּי רְצוּיוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הוּא הַסּוֹבֵב. גַּם יֵשׁ בָּזֶה פְּחִיתוּת חִבַּת הַתּוֹרָה וְשֶׁבַח בֵּית אָבִיהָ הָאֵל הַגָּדוֹל, אֲשֶׁר עַל כֵּן צִוָּה ה' לְבַל יוֹסִיף לְדַבֵּר אֲפִלּוּ מִפִּי עַצְמוֹ דָּבָר וְהָבֵן: תורה ז
ז) וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם. הִנֵּה נִתְחַכֵּם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בִּשְׁלִיחוּתוֹ לַעֲשׂוֹתָהּ בְּהִתְבּוֹנְנוּת, כִּי יָרֵא וּפָחַד לְבָבוֹ דִּלְמָא תֶּאֱרַע תַּקָּלָה בְּדָבָר שֶׁהוּא תַּכְלִית הַכֹּל וְעִקַּר הָעוֹלָם, וּכְבָר אָחֲזוּ חֲבָלִים לָאָרֶץ שֶׁמָּא חַס וְשָׁלוֹם לֹא יְקַבְּלוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה, וְנִתְחַכֵּם עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְלֹא דִּבֵּר לְכְלָלוּת הָעָם עַד שֶׁקָּרָא לַזְּקֵנִים וְהוֹשִׁיבָם לְפָנָיו וְכָל יִשְׂרָאֵל יַחַד שׁוֹמְעִים דִּבְרֵי מֹשֶׁה אֶלָּא שֶׁהִקְבִּיל הַדְּבָרִים לִפְנֵי הַזְּקֵנִים, וְהוֹעִיל בָּזֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַתְחִילוּ לְהַקְשִׁיב לְמֹשֶׁה אֶלָּא הַזְּקֵנִים וְלֹא כְּלָלוּת הָעָם כִּי חָשׁ דִּלְמָא חַס וְשָׁלוֹם יַעֲנוּ מֵהָעָם תְּשׁוּבָה שֶׁלֹּא כְּהֹגֶן מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַזְּקֵנִים מֻבְטָח הוּא בָּהֶם שֶׁתְּשׁוּבָתָם תִּהְיֶה כַּהֹגֶן וְאַחַר שֶׁיָּשִׁיבוּ הַזְּקֵנִים כַּהֹגֶן הָעָם יִטּוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלוּ יִהְיֶה כִּי יִקְהוּ שִׁנֵּיהֶם חַס וְשָׁלוֹם, כָּל זָקֵן וְזָקֵן יְדַבֵּר לִבְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ. וְאוּלַי כִּי בְּנֵי אֵל חַי נוֹדְעָה לָהֶם הִתְחַכְּמוּת מֹשֶׁה כִּי חָשׁ לְמַאוּן חַס וְשָׁלוֹם וְהוֹצִיאוּ עַצְמָם מֵהֶחָשֵׁד וְלֹא הִנִּיחוּ לַזְּקֵנִים לְהָשִׁיב תְּחִלָּה וְעָנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה מִדַּעְתֵּנוּ הַשְּׁלֵמָה וּבִרְצוֹנֵנוּ הַפָּשׁוּט וְלֹא

(ח) **וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:**

רש"י◄ **וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם** וְגוֹ'• בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי בְּהַשְׁכָּמָה עָלָה. וְכִי צָרִיךְ הָיָה מֹשֶׁה לְהָשִׁיב? אֶלָּא בָּא הַכָּתוּב לְלַמֶּדְךָ 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' מִמֹּשֶׁה, שֶׁלֹּא אָמַר: הוֹאִיל וְיוֹדֵעַ מִי שֶׁשְּׁלָחַנִי, אֵינִי צָרִיךְ לְהָשִׁיב.

ח **וַאֲתִיבוּ כָל עַמָּא כַּחֲדָא וַאֲמָרוּ כֹּל דִּי מַלִּיל יְיָ נַעְבֵּד וַאֲתִיב מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:**

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:**

רש"י◄ **בְּעַב הֶעָנָן•** בְּמַעֲבֵה הֶעָנָן, וְזֶהוּ עֲרָפֶל. **וְגַם בְּךָ•** גַּם בִּנְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה** וְגוֹ'• בְּיוֹם הַמָּחֳרָת, שֶׁהוּא רְבִיעִי לַחֹדֶשׁ. **אֶת־דִּבְרֵי הָעָם** וְגוֹ'• תְּשׁוּבָה עַל דָּבָר זֶה שֶׁמַּעְתִּי מֵהֶם שֶׁרְצוֹנָם לִשְׁמֹעַ מִמְּךָ: 'אֵינוֹ דּוֹמֶה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשָּׁלִיחַ לַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנֵנוּ לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ'.

ט **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מִתְגְּלִי לָךְ בְּעִיבָא דַעֲנָנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עַמָּא בְּמַלָּלוּתִי עִמָּךְ וְאַף בָּךְ יְהֵימְנוּן לְעָלָם וְחַוִּי מֹשֶׁה יָת פִּתְגָמֵי עַמָּא קֳדָם יְיָ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קָדְמָה תְּשׁוּבַת הַזְּקֵנִים לִתְשׁוּבַת כָּל עַם ה', וְהִנֵּה הֵרָאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֹצֶם אַחְדּוּתָם וְהַשְׁוָאַת רְצוֹנָם בֵּאלֹהֵינוּ כִּי ס' רִבּוֹא אָמְרוּ בְּהַשְׁוָאָה דִּבּוּר אֶחָד כְּאוֹמְרוֹ יַחְדָּו וְלֹא נִתְאַחֵר אֶחָד מֵהֶם וְלֹא קָדַם אֶחָד לַחֲבֵרוֹ וְלֹא שִׁנָּה אֶחָד מֵהֶם לְהָשִׁיב בְּנֹסַח אַחֵר אֲשֶׁרֵי עוֹלָם שֶׁאָמָה זוֹ בְּתוֹכוֹ. וּבָזֶה יָדִיק מְאֹמַר הַנָּבִיא (יִרְמְיָה ב') כֹּה אָמַר ה' זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ פֵּרוּשׁ אוֹמְרוֹ כְּלוּלֹתָיִךְ הוּא תְּשׁוּבָתָם שֶׁעָנוּ כָּל הָעָם יַחְדָּו שֶׁעָשׂוּ ב' כְּלָלִיּוּת בָּאַהֲבָה, הָא' תְּשׁוּבָה כַּהוֹגֶן מִכֻּלָּם וְאֵין גַּם א' שֶׁלֹּא נִתְרַצָּה בַּדָּבָר. ב' שֶׁהֶשְׁוּוּ יַחַד בְּקוֹל הַתְּשׁוּבָה וּבִלְשׁוֹן הַתְּשׁוּבָה עַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתַבְנוּ:

אֵת כָּל וְגוֹ'. נִתְכַּוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **אֵת כָּל** שֶׁלֹּא שִׁנָּה מֵהוֹדָעַת כֹּל בְּלֹא מְגֻרָעַת, וְאוֹמְרוֹ **הָאֵלֶּה** שֶׁלֹּא הוֹסִיף לְדַבֵּר דָּבָר כְּמַאֲמַר ה' אֵלָיו (פסוק ו') אֵלֶּה הַדְּבָרִים: תורה ח

ח) וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה. פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן חֲזָרָה כִּי מִלְּבַד מַה שֶׁקָּדְמָה הִיְדִיעָה לַבּוֹרֵא מִתְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא יוֹדֵעַ נִסְתָּרוֹת בְּכִלְיוֹת הָאָדָם וּמִכָּל שֶׁכֵּן הַנִּגְלוֹת עוֹד הֶחֱזִיר הַדְּבָרִים פַּעַם ב', וְהַטַּעַם הוּא לְשַׁבֵּחַ הַתְּשׁוּבָה כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר בְּסָמוּךְ. אוֹ יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכילתא) שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה הַחֲזֵר לִי תְּשׁוּבָה, לָזֶה אָמַר **וַיָּשֶׁב** פֵּרוּשׁ כִּי לְצַד הַתְּשׁוּבָה שֶׁאָמַר לוֹ ה' הֱשִׁיבֵנִי וְכוּ' הוּא שֶׁעָשָׂה, כִּי זוּלַת זֶה מִי יַגִּיד לִפְנֵי יוֹדֵעַ כֹּל בָּרוּךְ הוּא:

אֶת דִּבְרֵי הָעָם וְגוֹ'. אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁהֵשִׁיב שֶׁקִּבְּלוּ לַעֲשׂוֹת אֶלָּא הֵשִׁיב לַה' אֹפֶן סֵדֶר הַתְּשׁוּבָה שֶׁעָנוּ כֻּלָּם יַחְדָּו עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, וְלֹא לְהוֹדָעָה אֶלָּא נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לְפָאֵר וּלְרוֹמֵם עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כַּמָּה בְּחִינוֹת טוֹבוֹת אֲשֶׁר תַּגִּיד אֹפֶן הַתְּשׁוּבָה, וְלָזֶה הֶחֱזִיר מֹשֶׁה הַדְּבָרִים לִפְנֵי ה' עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (ר"ה א' י"ז) וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד: תורה ט

ט) הִנֵּה אָנֹכִי בָא אֵלֶיךָ וְגוֹ'. אוּלַי שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר לוֹ כִּי לְצַד שֶׁהָיָה ה' רָגִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ פָּנִים בְּפָנִים לָזֶה אָמַר אֵלָיו שֶׁיְּדַבֵּר עִמּוֹ בְּאֹפֶן אַחֵר דְּהַיְנוּ **בְּעַב הֶעָנָן** וְלֹא יִהְיֶה הַדִּבּוּר כָּל כָּךְ רוּחָנִי כִּרְגִילוּת הַקּוֹדֵם, וְנָתַן הַטַּעַם **בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם** כְּשֶׁיְּדַבֵּר עִם מֹשֶׁה וְאִם יְדַבֵּר כַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן בְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֵין כֹּחַ בְּיִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ הַדְּבָרִים לְעֹצֶם רוּחָנִיּוּתָם, וַה' חָפֵץ שֶׁיִּשְׁמְעֵי הַמַּאֲמָרִים לְיִשְׂרָאֵל, וְאָמַר לוֹ שֶׁמִּלְּבַד תַּכְלִית זֶה שֶׁיִּשְׁמַע הָעָם הַמְצָוֶה מִפִּי הַבּוֹרֵא וְיֵשׁ בָּזֶה חִזּוּק הָאֱמוּנָה בְּלִבָּם עוֹד יֵשׁ תּוֹעֶלֶת שֶׁיַּאֲמִינוּ בְּמֹשֶׁה לְעוֹלָם בִּשְׁאָר מִצְוֹת כְּשֶׁיְּצַוֶּה אוֹתָם עַל פִּי ה'. וְנִתְכַּוֵּן ה' בָּזֶה גַּם כֵּן לְרַצּוֹת מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יַקְפִּיד עַל הַמַּעֲטַת כְּבוֹדוֹ מֵאֹפֶן הַדִּבּוּר הָרָגִיל: **יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם.** פֵּרוּשׁ לְעוֹלָם לְדוֹרוֹת הַבָּאִים יַאֲמִינוּ בְּאֶמְצָעוּתְךָ בְּכָל הַנְּבִיאִים עַל דֶּרֶךְ שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפִ"ח מֵה' יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ כָּל נָבִיא שֶׁיַּעֲמֹד אַחַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים בּוֹ מִפְּנֵי הָאוֹת וְכוּ' אֶלָּא מִפְּנֵי הַמִּצְוָה שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה בְּתוֹרָה וְאָמַר אִם נָתַן אוֹת אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן עַד כָּאן. וְכָתַב עוֹד שָׁם כִּי אֱמוּנַת מֹשֶׁה לֹא הָיְתָה לְצַד הַמּוֹפְתִים וְכוּ' אֶלָּא לְצַד שֶׁשָּׁמְעוּ בְּדַבֵּר ה' עִמּוֹ וְהֵם עֵדִים בַּאֲמִתּוּת נְבוּאָתוֹ. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יָכֹלְנוּ לְפָרֵשׁ **וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם** טַעַם אוֹמְרוֹ לְעוֹלָם רָמַז גַּם עַל שְׁאָר נְבִיאִים הַבָּאִים אַחֲרָיו לְעוֹלָם כְּשֶׁיָּבוֹא גַּם כֵּן נָבִיא לָהֶם שֶׁלּוּחַ מִמֶּנִּי יַצְדִּיקוּ נְבוּאָתוֹ. כִּי הָאוֹתוֹת שֶׁיַּעֲשׂוּ לֹא יְאַמְּתוּ הַנְּבוּאָה אֶלָּא בְּמִצְוַת ה' עַל אֱמוּנָתָם וְזוּלַת הַבְּחִנָה זוֹ גַּם הַמְצֻוָּה בְּמִצְוָה זוֹ יֵשׁ בּוֹ פִּקָּפוּק כְּשֶׁתְּהֶיָה אֱמוּנָתוֹ עַל פִּי הָאוֹתוֹת זוּלַת כְּשֶׁיִּשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרוֹ עִמּוֹ. אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָתֵת לֵב בְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם אֵיךְ יְצַדֵּק לוֹמַר שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל י"ד ל"א) וַיַּאֲמִינוּ בַּה' וּבְמֹשֶׁה וְגוֹ' כִּי מוֹפְתָיו וְאוֹתוֹתָיו מֻפְלָאִים הֵם וּמַה גַּם מַעֲשֵׂה קְרִיעַת יַם סוּף הוּא דָּבָר מַבְהִיל וּבוֹ יַצְדִּיקוּ וְיַכְרִיחוּ הָאֱמוּנָה, הֵן אֱמֶת כִּי בִּשְׁאָר נְבִיאִים לְצַד שֶׁאֵין צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת חֲזָקִים וּגְדוֹלִים כְּאוֹתוֹת מֹשֶׁה לָזֶה צְרִיכִין אָנוּ לְחַזֵּק אֱמוּנַת נְבוּאָתָם עַל פִּי מַאֲמַר ה' אֲשֶׁר צִוָּה לִשְׁמֹעַ לוֹ מַה שֶׁאֵין כֵּן מֹשֶׁה. וּמַה שֶׁכָּתַב רַמְבַּ"ם שָׁם כִּי אוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה

(י) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:**

יַ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲזֵיל לְוָת עַמָּא וּתְזַמְּנוּן יוֹמָא דֵין וּמְחָר וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה•** אִם כֵּן, שֶׁמַּזְקִיקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". **וְקִדַּשְׁתָּם•** וְזַמַּנְתָּם, שֶׁיָּכִינוּ עַצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר.

(יא) **וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי ׀ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי:**

יא וִיהוֹן זְמִינִין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרֵי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יִתְגְּלֵי יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל טוּרָא דְסִינָי:

רש"י ◄ **וְהָיוּ נְכֹנִים•** מֵבַדָּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא)• **לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי•** (מכילתא) שֶׁהוּא שִׁשִּׁי בַּחֹדֶשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בָּנָה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה, כָּל הָעִנְיָן הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאֵין מֵקֵדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. **לְעֵינֵי כָל הָעָם•** מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם סוּמָא, שֶׁנִּתְרַפְּאוּ כֻּלָּם (מכילתא)•

(יב) **וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת:**

יב וּתְתַחֵם יָת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמֵימַר אִסְתַּמָּרוּ לְכוֹן מִלְּמִסַּק בְּטוּרָא וּלְמִקְרַב בְּסוֹפֵהּ כָּל דְּיִקְרַב בְּטוּרָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

רש"י ◄ **וְהִגְבַּלְתָּ•** קְבַע לָהֶם תְּחוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ מִן הַגְּבוּל וָהָלְאָה. **לֵאמֹר•** הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם: הִשָּׁמְרוּ מֵעֲלוֹת מִכָּאן וָהָלְאָה, וְאַתָּה תַּזְהִירֵם עַל כָּךְ. **וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ•** אֲפִלּוּ בְּקָצֵהוּ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

משֶׁה לא הָיוּ כְּדֵי שֶׁיַּאֲמִינוּ בּוֹ אֶלָּא לְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' כָּאָמוּר שָׁם, סוֹף כָּל סוֹף יִשְׁתַּמַּע הָאֱמֶת מֵעַצְמוֹ כִּי מֹשֶׁה אֱמֶת:

וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי הָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ יִשְׂרָאֵל בְּמֹשֶׁה הָיְתָה שֶׁהוּא עֶבֶד ה' וַה' חָפֵץ בּוֹ וְעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ וּרְצוֹנוֹ אַךְ לא הֶאֱמִינוּ שֶׁהָיָה ה' מְדַבֵּר עִמּוֹ, כִּי יֵשׁ סְבָרָא מֵחַכְמֵי אֻמּוֹת שֶׁמּוֹכִיחִים בְּהַרְבֵּה הוֹכָחוֹת כְּפִי פִּילוֹסוֹפִיּוֹתָם כִּי מִן הָאִי אֶפְשָׁרִיּוּת שֶׁיְּדַבֵּר ה' עִם אָדָם וָחַי, וְאֵלֶּה יַצְדִּיקוּ כִּי ה' יִשְׁמַע וְיַעֲנֶה וְיֹאהַב לַחֲבִיבָיו וְיַעֲשֶׂה רְצוֹנָם, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ סְבָרָא זוֹ בָּעוֹלָם נוֹכַל לוֹמַר כִּי הֲגַם שֶׁהֶאֱמִינוּ יִשְׂרָאֵל בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ פֵּרוּשׁ שֶׁהוּא עֶבֶד ה' וְיִשְׁמַע ה' תְּפִלָּתוֹ וְיַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ אֲבָל לא מִפְּנֵי זֶה יַצְדִּיקוּ כִּי יְדַבֵּר ה', וְיָשְׁנָהּ עֲדַיִן לַחֲשָׁשֶׁת פִּילוֹסוֹפֵי הָאֻמּוֹת, לָזֶה אָמַר ה' אֵלָיו **בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ** וּבָזֶה יַצְדִּיקוּ כִּי יְדַבֵּר ה' עִם הָאָדָם וָחַי, וְאוֹמְרוֹ **וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ** פֵּרוּשׁ בְּאֶמְצָעוּתְךָ יַאֲמִינוּ בַּנְּבִיא אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם תַּחְתֶּיךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר לְעוֹלָם כִּי תִּפָּקַע מֵהֶם טַעֲנַת סְבָרָא זוֹ. אוֹ יִרְצֶה אוֹמְרוֹ **בְּךָ** בְּאֶמְצָעוּת נְבוּאָתְךָ כְּשֶׁיַּצְדִּיקוּהָ כְּשֶׁתִּצְוֶה לָהֶם שֶׁיִּשְׁמְעוּן לַנָּבִיא עַל פִּי אוֹת יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם לְכָל נָבִיא וְנָבִיא אֲבָל זוּלַת הַצְדָּקַת נְבוּאָתְךָ לא יוֹעִיל הָאוֹת לְהַאֲמִין בַּנָּבִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם. אַחַר שֶׁכָּתַבְתִּי זֶה מָצָאתִי בָּרִיתָא בִּמְכִילְתָּא וְזֶה לְשׁוֹנָם גַּם בְּךָ גַּם בַּנְּבִיאִים שֶׁאַחֲרֶיךָ עַד כָּאן, וְהֵם דִּבְּרוּ עַצְמָם וּבַמֶּה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי תָּבִין כַּוָּנַת דִּבְרֵיהֶם. וְהִנֵּה בִּשְׁמֹעַ הָעָם דִּבְרֵי ה' הִצְדִּיקוּ כֻּלָּם יַחַד כִּי יְדַבֵּר ה' עִם הָאָדָם וָחַי וּכְמוֹ שֶׁהִגִּידוּ בְּפִיהֶם וְאָמְרוּ (דברים ה' כ"א) הַיּוֹם הַזֶּה רָאִינוּ כִּי יְדַבֵּר ה' אֶת הָאָדָם וָחָי, וְהֵם עֲדֵי ה' בַּדָּבָר וְנִכְוְבָה דַּעַת הַפִּילוֹסוֹפִים בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, וְגַם הִכִּירוּ מַעֲלַת הַנָּבִיא מֹשֶׁה בַּמֶּה שֶׁנִּשְׁאָרוּ ה' בִּנְבוּאָתוֹ דִּכְתִיב (פסוק י"ט) מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל וּכְמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ ז"ל בַּכָּתוּב (מכילתא) יָעִין שָׁם דִּבְרֵיהֶם:

וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וְגוֹ'. אוּלַי שֶׁהִגִּיד לוֹ שֶׁהִסְכִּימוּ לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי ה' מִפִּיו כְּמַאֲמַר ה' בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם וְגוֹ', אוֹ שֶׁאֵין צָרִיךְ עוֹד אוֹת לְהַאֲמִין בְּמֹשֶׁה שֶׁכְּבָר הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה כִּי הוּא נָבִיא. וּמִכֹּחַן הַהַגָּדָה הִיא, לְמוֹד זְכוּת עַל יִשְׂרָאֵל לְבַד, וּלְדִבְרֵיהֶם ז"ל (מכילתא) שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַהַגָּדָה הִיא שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל רְצוֹנָנוּ לִשְׁמֹעַ מִפִּי ה', וּלְמָאן דְּאָמַר לִרְאוֹת אֶת מַלְכֵּנוּ יְדַיֵּק לְשׁוֹן הַגָּדָה שֶׁהֵם דְּבָרִים קָשִׁים שֶׁיְּבַקֵּשׁ עֶבֶד לִשְׁמֹעַ קוֹל אֱלֹהוֹ אוֹ לִרְאוֹת כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ. וַהֲגַם כִּי מָצִינוּ שֶׁאָמַר ה' בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם לא אָמַר שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּהֶם אֶלָּא בְּדִבְּרוֹ עִם מֹשֶׁה יִשְׁמְעוּ הֵם וּבַקְּשָׁתָם הָיְתָה שֶׁיְּדַבֵּר ה' עִמָּהֶם, וְטַעַם הַהַגָּדָה הֲגַם שֶׁלֹּא יִכְּחֵד מִמֶּנּוּ דָּבָר הוּא לַהֲשִׁיבוֹ עַל שְׁאֵלָתָם. וּמָצִינוּ לוֹ שֶׁהֵשִׁיב תֵּכֶף וּמִיָּד לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם וְגוֹ': תורה י

יב) וְהִגְבַּלְתָּ וְגוֹ'. נִרְאֶה שֶׁאֵין מִצְוַת הַגְבָּלָה זוֹ אֶלָּא לַיּוֹם הַג' וְאַף עַל פִּי כֵן הִקְדִּימָהּ מֵעַתָּה כְּדֵי שֶׁיִּנְהֲגוּ בּוֹ כָּבוֹד מֵעַכְשָׁו, גַּם יַרְגִּילוּ עַצְמָם לְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ בְּג' יָמִים, וְאֵין לוֹמַר שֶׁיִּנְהֹג חִיּוּב הַנְּגִיעָה בְּהָר מִיּוֹם צִוּוּתוֹ, זֶה אֵינוֹ כִּי הוּא דָּבָר רָחוֹק שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הָהָר וְיִתְחַיְּבוּ עָלָיו קֹדֶם רֶדֶת שְׁכִינָתוֹ יִת'. וְכֵן מַשְׁמַע מִמַּתְנִיתָא בְּסִפְרֵי (מכילתא כ"ד) כִּי לא הִתְחִיל הַחִיּוּב אֶלָּא מִיּוֹם ג': תורה יג

(יג) לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר:

יג לָא תִקְרַב בֵּהּ יְדָא אֲרֵי אִתְרְגָמָא יִתְרְגֵם אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי אִם בְּעִירָא אִם אֱנָשָׁא לָא יִתְקַיֵּם בְּמֵיגַר שׁוֹפָרָא אִנּוּן מְרָשָׁן לְמִסַּק בְּטוּרָא:

רש"י ◄ **יָרֹה יִיָּרֶה** • (סנהדרין מא) מִכָּאן לַנִּסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמַטָּה מִבֵּית הַסְּקִילָה שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. **יִיָּרֶה** • יֵשְׁלַךְ לְמַטָּה לָאָרֶץ, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרָה בַיָּם". **בִּמְשֹׁךְ הַיֹּבֵל** • כְּשֶׁיִּמְשֹׁךְ הַיּוֹבֵל קוֹל אָרֹךְ, הוּא סִימָן סִלּוּק שְׁכִינָה וְהַפְסָקַת הַקּוֹל, וְכֵינָן שֶׁנִּסְתַּלֵּק, הֵם רַשָּׁאִין לַעֲלוֹת. **הַיֹּבֵל** • הוּא שׁוֹפָר שֶׁל אַיִל, שֶׁכֵּן בְּעָרַבְיָא קוֹרִין לְדִכְרָא 'יוֹבְלָא', וְשׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה.

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:

יד וּנְחַת מֹשֶׁה מִן טוּרָא לְוָת עַמָּא וְזַמִּין יָת עַמָּא וְחַוָּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

רש"י ◄ **מִן־הָהָר אֶל־הָעָם** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקָיו, אֶלָּא "מִן הָהָר אֶל הָעָם".

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה:

טו וַאֲמַר לְעַמָּא הֱווֹ זְמִינִין לִתְלָתָא יוֹמִין לָא תִקְרְבוּן לְצַד אִתְּתָא:

רש"י ◄ **הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים** • לְסוֹף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ, כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. (שבת פז). וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה בַּחֹדֶשׁ נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת', לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם. וְלִ'שְׁלֹשֶׁת יָמִים', כְּמוֹ 'לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. **אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה** • כָּל שְׁלֹשֶׁת יָמִים הַלָּלוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַנָּשִׁים טוֹבְלוֹת לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְתִהְיֶינָה טְהוֹרוֹת לְקַבֵּל תּוֹרָה, שֶׁאִם יְשַׁמְּשׁוּ תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁמָּא תִּפְלֹט הָאִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע לְאַחַר טְבִילָתָהּ, וְתַחֲזֹר וְתִטְמָא, אֲבָל מִשֶּׁשָּׁהֲתָה שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּבָר הַזֶּרַע מַסְרִיחַ וְאֵינוֹ רָאוּי לְהַזְרִיעַ, וְטָהוֹר מִלְּטַמֵּא אֶת הַפּוֹלֶטֶת.

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז וַהֲוָה בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּמֶהֱוֵי צַפְרָא וַהֲוָה קָלִין וּבַרְקִין וַעֲנָנָא תַּקִּיף עַל טוּרָא וְקַל שׁוֹפָרָא תַּקִּיף לַחֲדָא וְזָע כָּל עַמָּא דִּי בְמַשְׁרְיָתָא:

רש"י ◄ **בִּהְיֹת הַבֹּקֶר** • מְלַמֵּד שֶׁהִקְדִּים עַל יָדָם, מַה שֶּׁאֵין דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁיְּהֵא הָרַב מַמְתִּין לַתַּלְמִיד, וְכֵן מָצִינוּ: (ביחזקאל ג) "קוּם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה וְגוֹ' עוֹמֵד".

וְאָזַל וְאָקוּם וְאֵיתֵי אֶל־הַבִּקְעָה וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

קוֹלוֹת וּבְרָקִים – לְשֵׁם מַה?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ מְסֻפָּר שֶׁבְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה "וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים וְגוֹ' וְקוֹל שׁוֹפָר חָזָק מְאוֹד" (יט, טז). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, כַּוָּנַת וּמַטְרַת הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים הָיְתָה לִפְעֹל יִרְאָה וַחֲרָדָה בָּעוֹלָם, בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

וְתָמוּהַּ, דְּלִכְאוֹרָה, גִּילוּי כְּבוֹד ה' עַצְמוֹ, "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" (כ, יט) דַּי בּוֹ כְּדֵי לִפְעֹל בָּהֶם יִרְאָה וַחֲרָדָה זוֹ, וְאִם־כֵּן לְשֵׁם מַה הָיוּ הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ (ראה תנחומא וארא טו. שמות רבה פרשה יב, ג) שֶׁיְּרִידַת ה' עַל הַר סִינַי לֹא הָיְתָה רַק גִּילוּי לְפִי שָׁעָה, אֶלָּא הַתְחָלַת מַצָּב חָדָשׁ לְגַמְרֵי. שֶׁלִּפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה גְּזֵרָה, דְּ"עֶלְיוֹנִים לֹא יֵרֵדוּ לְתַחְתּוֹנִים, וְתַחְתּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְעֶלְיוֹנִים", וְהַיְנוּ, שֶׁהָיְתָה 'גְּזֵרָה' - מִלְּשׁוֹן גָּזֵר וְחָתַךְ - בֵּין הַנִּבְרָא שֶׁלְּמַטָּה וּמְקוֹרוֹ בָּעֶלְיוֹנִים, וְלֹא הֻרְגַּשׁ אֵצֶל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְּמַטָּה שֶׁמְּקוֹרָם מֵהַקָּבָּ"ה, וְהוּא יִתְבָּרֵךְ הַמְחַיֶּה וּמְהַוֶּה אֶת הַכֹּל.

וּבְמַתַּן־תּוֹרָה בָּטְלָה גְּזֵרָה זוֹ, וְנִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד 'לִרְאוֹת' בְּכָל נִבְרָא שֶׁלְּמַטָּה אֶת שָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ שֶׁלְּמַעְלָה, וּלְהָבִין שֶׁקִּיּוּם וְחַיּוּת וְכָל מְצִיאוּתָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים "לֹא

נִמְצָאוּ אֶלָּא מֵאֲמִתַּת הִמָּצְאוֹ" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי התורה).

וְהִנֵּה, יָדוּעַ שֶׁעִנְיַן הָרַעַשׁ בָּא מִדָּבָר חִדּוּשׁ, "וּכְמוֹ . . כְּשֶׁמַּשִּׂיג הַשָּׂגָה חֲדָשָׁה שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁנִּרְאָה לְעֵינַיִם, יִתְהַוֶּה בְּחִינַת רַעַשׁ בַּלֵּב 'גֶּעוואַלְד'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח).

וְזֶהוּ תֹּכֶן עִנְיַן הָרַעַשׁ וְהַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק רַעַשׁ הַנִּשְׁמָע לְאָזֶן הַגַּשְׁמִית, אֶלָּא הוּא רַעַשׁ בִּתְּכוּנוֹ הָרוּחָנִי. דְּכַאֲשֶׁר רָאוּ שֶׁאֵין הַבְּרִיאָה כּוּלָּהּ כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאֶה וְנִגְלֶה לְעֵינֵי בָשָׂר, שֶׁהִיא דָּבָר וְיֵשׁ בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין לָהּ קֶשֶׁר לַהַקָּבָּ"ה, אֶלָּא נִתְגַּלָּה לַכֹּל שֶׁהַבְּרִיאָה כּוּלָּהּ מִתְחַדֶּשֶׁת וּמִתְקַיֶּמֶת כָּל רֶגַע מֵהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, הִנֵּה מִ'חִדּוּשׁ' עָצוּם כָּזֶה, נִתְעוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל.

(יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:

יז וְאַפִּיק מֹשֶׁה יָת עַמָּא לְקַדָּמוּת מֵימְרָא דַיְיָ מִן מַשְׁרִיתָא וְאִתְעַתָּדוּ בְּשִׁפּוֹלֵי טוּרָא:

רש"י ◄ **לִקְרַאת הָאֱלֹהִים•** (מכילתא) מַגִּיד שֶׁהַשְּׁכִינָה יָצְאָה לִקְרָאתָם, כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לִקְרַאת כַּלָּה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לג) "ה' מִסִּינַי בָּא", וְלֹא נֶאֱמַר: 'לְסִינַי בָּא'. **בְּתַחְתִּית הָהָר•** לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הָהָר. וּמִדְּרָשׁוֹ, שֶׁנִּתְלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שבת פח)◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד עמוד 1024 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

שֵׁינָה כַּהֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה?

בְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר שֶׁלִּפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי "וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים" (יט, יז). וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "יָשְׁנוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לְפִי שֶׁשֵּׁינָה שֶׁל עֲצֶרֶת עֲרֵבָה וְהַלַּיְלָה קְצָרָה כו' בָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמְצָאָן יְשֵׁנִים כו', וְהָיָה מֹשֶׁה מְעוֹרֵר לְיִשְׂרָאֵל כו' הֲדָא הוּא דִּכְתִיב 'וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹקִים' (שיר־השירים רבה פרשה א, יב, ב).

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר, הֲרֵי יְדוּעִים דִּבְרֵי הָרַ"ן (סוֹף פְּסָחִים) שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָפְרוּ אֶת הַיָּמִים, וְהִשְׁתּוֹקְקוּ בְּכָל לִבָּם וְנַפְשָׁם לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, וְאִם־כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁבַּלַּיְלָה הַזֶּה בִּמְקוֹם לְהַמְתִּין בְּקֹצֶר רוּחַ וּלְהִתְכּוֹנֵן לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, הָלְכוּ לִישֹׁן, וְעַד שֶׁשְּׁנָתָם עָרְבָה לָהֶם?

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַנְּשָׁמָה נִמְצֵאת בַּגּוּף, הֲרֵי הִיא מְגֻבָּלֶת בַּהַשָּׂגוֹת שֶׁיְּכוֹלָה לְהַשִּׂיג. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעֵת הַשֵּׁינָה כַּאֲשֶׁר מִסְתַּלֶּקֶת מֵהַגּוּף וְעוֹלָה לְמַעְלָה, הֲרֵי יֵשׁ בִּיכָלְתָּהּ לְהַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לָהּ לְהַשִּׂיגָם כַּאֲשֶׁר הַגּוּף עֵר (רֹאֶה מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה'ת"ש סעיף א, ועוד).

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הָלְכוּ לִישֹׁן בַּלַּיְלָה הַהוּא, מִפְּנֵי שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁאֵין הֲכָנָה מַתְאִימָה יוֹתֵר לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מֵאֲשֶׁר שֶׁהַנְּשָׁמָה תַּעֲלֶה לְמַעְלָה וְתַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת לְאֵין שִׁעוּר.

אַךְ מִכָּל־מָקוֹם נֶחְשַׁב זֶה כְּחֵטְא לְגַבֵּי יִשְׂרָאֵל. כִּי תַּכְלִית מַתַּן־תּוֹרָה הִיא לִפְעֹל שֶׁגַּם בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים גַּשְׁמִיִּים וּבְעִנְיָנֵי עוֹלָם־הַזֶּה יִשְׁכֹּן וַיַּחְדֹּר אוֹר הַקְּדוּשָׁה, וְעַל כֵּן הֲגַם שֶׁבְּעֵת הַשֵּׁינָה הָיוּ מַשִּׂיגִים הַשָּׂגוֹת נַעֲלוֹת, לֹא הָיָה לָהֶם לְהִתְנַתֵּק מֵהַגּוּף וּלְהַשִּׂיג הַשָּׂגוֹת, אֶלָּא לַעֲבֹד עִם הַגּוּף וּלְהַעֲלוֹתוֹ וּלְזַכְּכוֹ כְּדֵי שֶׁגַּם הַגּוּף יִהְיֶה כְּלִי לְהַשָּׂגוֹת קְדוֹשׁוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בארוכה לקו"ש כרך לג עמ' 26 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

חִיּוּב הַמִּצְוֹת לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה

וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: (יט, יז)

כָּפָה הַקָּבָּ"ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר לָהֶם, אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה, מוּטָב. וְאִם לָאו, שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרַתְכֶם (שבת פח, א)

יְדוּעָה קֻשְׁיַת הַתּוֹסְפוֹת (שם ד"ה כפה) הֲרֵי "כְּבָר הִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע" בְּה' סִיוָן, וּמַדּוּעַ הָיוּ צְרִיכִים לְ"כָפָה הַקָּבָּ"ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית" כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה עוֹד פַּעַם (כְּדִמְשַׁמְעָ בַּגְּמָרָא שָׁם שֶׁבְּנֵית הַמִּזְבֵּחַ, וּבְמִילָא גַּם אֲמִירַת נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, הָיְתָה בַּחֲמִישִׁי בְּסִיוָן)?

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (פִּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת חֻלִּין ספ"ז) דְּלְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה בְּהַר סִינַי, הִנֵּה גַּם הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן לִפְנֵי זֶה, אֵין אָנוּ מְקַיְּמִים אוֹתָן מִפְּנֵי הַצִּוּוּי שֶׁנֶּאֱמַר אָז, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בָּהֶן מִפִּי הַגְּבוּרָה בְּהַר סִינַי. וְנִמְצָא, דְּאַף שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוֹת שׁוֹנוֹת גַּם לִפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי, הֲרֵי הַחִיּוּב לְקַיֵּם אוֹתָן הַמִּצְוֹת אָז, וְהַחִיּוּב לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה – חִיּוּבִים שׁוֹנִים הֵם.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּמִכֵּיוָן שֶׁכְּשֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע" הָיָה זֶה לִפְנֵי מַעֲמַד הַר סִינַי, וְאָז לֹא הָיָה עֲדַיִן

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה וְגוֹ'. אוּלַי שֶׁלְּצַד חֶרְדָּתָם פָּחֲדוּ מִן הָהָר וְהוֹצִיאָם מֹשֶׁה וְהֶעֱמִידָם בְּתַחְתִּית הָהָר לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מְעֻמָּד: תורה יח

הַחִיּוּב לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת כְּפִי שֶׁהוּא לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה, הִנֵּה בְּקַבָּלַת הַמִּצְוֹת דְּאָז לֹא הָיָה שַׁיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה קַבָּלָה אֲמִתִּית עַל הַמִּצְוֹת דְּאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה שֶׁנִּצְטַוּוּ בָּהֶם מִפִּי הַגְּבוּרָה, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם אֶפְשָׁרוּת לְהַשִּׂיג חָמְרַת צִוּוּיִים אֵלּוּ. וְלָכֵן הָיָה צֹרֶךְ בְּקַבָּלַת מִצְוֹת עוֹד פַּעַם בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה בְּפֹעַל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך כו עמ' 424 – מתוך 'לקראת שבת')

קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּאֹנֶס אוֹ בְּרָצוֹן

וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר: (יט, יז)
מְלַמֵּד שֶׁכָּפָה הַקָּבָּ"ה עֲלֵיהֶם אֶת הָהָר כְּגִיגִית וְאָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה מוּטָב וְאִם לָאו שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם . . מִכָּאן מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְתָא (שבת פח, א)
וְקָשֶׁה (כנ"ל מתוס'), שֶׁלְּפִי־זֶה לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מֵאֹנֶס, וְאֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, דְּמַשְׁמָע מִזֶּה שֶׁקִּבְּלוּהָ מֵרָצוֹן?
וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁאָדָם לֹא יְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ עֹל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר בָּאֱמֶת שֶׁרַק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם תַּכְלִית הַטּוֹב, וְהֵפֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הוּא תַּכְלִית הָרַע, וְאִם יַכִּיר בְּטוּב הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּוַדַּאי יְקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לְקַיְּמָם.

וְהִנֵּה בְּמַעֲמַד הַר סִינַי עָבְרוּ רַק חֲמִשִּׁים יוֹם מִיְּצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהָיְתָה עֲרֵלַת הָאָרֶץ, בְּמִדּוֹת מְשֻׁחְתּוֹת וְכוּ', וְאִי־אֶפְשַׁר הָיָה שֶׁבְּמָשֶׁךְ זְמַן קָצָר כָּזֶה יִשְׁתַּנּוּ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה לְהַכִּיר שֶׁרַק הַתּוֹרָה הִיא חַיֵּינוּ, וְזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע שֶׁהִכִּירוּ בְּמַעֲלַת הַתּוֹרָה, הָיָה מִפְּנֵי שֶׁמִּלְּמַעְלָה "כָּפוּ עֲלֵיהֶם" הַכָּרָה זוֹ עַל יְדֵי שֶׁהִשְׁפַּע עֲלֵיהֶם אוֹר הַכָּרַת הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי־זֶה הִרְגִּישׁוּ מַמָּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הֵם תַּכְלִית הַטּוֹב, אֲבָל מִצַּד שִׁכְלָם וּמַהֲלַךְ חַיֵּיהֶם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לַהַכָּרָה זוֹ.
וְלָכֵן לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה "מוֹדָעָה רַבָּה לְאוֹרַיְתָא" כִּי זֶה שֶׁקִּבְּלוּהָ בְּרָצוֹן בִּזְמַן מַתַּן־תּוֹרָה לֹא הָיָה מִצַּד שִׁכְלָם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ מַתָּנָה מִלְּמַעְלָה, אֲבָל לְאַחֲרֵי זֶה נִשְׁאַר שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת עֲבוֹדָה גְּדוֹלָה וְקָשָׁה הִיא.

(יח) **וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֲשֵׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר מְאֹד:**

יח וטורא דסיני תגן כלה מן קדם דאתגלי עלוהי ייי באשתא ויסליק תנגיה כתנגא דאתונא וזע כל טורא לחדא:

רש"י◄ **עָשַׁן כֻּלּוֹ** • אֵין "עָשַׁן" זֶה שֵׁם דָּבָר, שֶׁהֲרֵי נִקּוּד הַשִּׁי"ן פַּתָּח, אֶלָּא לְשׁוֹן פֹּעַל, כְּמוֹ: אָמַר, שָׁמַר, שָׁמַע. לְכָךְ, תַּרְגּוּמוֹ: 'תָּגַן כֻּלֵּהּ', וְלֹא תִּרְגֵּם 'תְּנָנָא', וְכָל "עָשָׁן" שֶׁבַּמִּקְרָא, נִקּוּדִים קָמַץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם שֵׁם דָּבָר. **הַכִּבְשָׁן** • שֶׁל סִיד. יָכוֹל כְּכִבְשָׁן זֶה וְלֹא יוֹתֵר? תַּלְמוּד־לוֹמַר "בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם". וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "כִּבְשָׁן"? לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁהִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, נוֹתֵן לַבְּרִיּוֹת סִימָן הַנִּכָּר לָהֶם. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (הושע יא) "כְּאַרְיֵה יִשְׁאַג". וְכִי מִי נָתַן כֹּחַ בָּאָרִי, אֶלָּא הוּא, וְהַכָּתוּב מוֹשְׁלוֹ כְּאַרְיֵה, אֶלָּא אָנוּ מְכַנִּין וּמְדַמִּין אוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לִשְׁמֹעַ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: (יחזקאל מג) "וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים". וְכִי מִי נָתַן קוֹל לַמַּיִם? וַהֲלֹא הוּא, וְאַתָּה מְכַנֶּה אוֹתוֹ לְדַמּוֹתוֹ לִבְרִיּוֹתָיו, כְּדֵי לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות', כרך יג, עמוד 151)

וְהַר סִינַי עָשַׁן כּוּלּוֹ (יט, יח) כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, מַסְבִּיר אֶת מַשְׁמָעוּת הָעָשָׁ"ן שֶׁבְּמַתַּן־תּוֹרָה כְּלַפֵּי חִיּוּב לִמּוּד הַתּוֹרָה הַמֻּטָּל עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
עוֹלָם - מָקוֹם, לִלְמֹד תּוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבְכָל מָקוֹם;
שָׁנָה - זְמַן, לְהַרְבּוֹת בְּכַמּוּת הַזְּמַן הַמְּקֻדָּשׁ לִלְמוּד הַתּוֹרָה;
נָפָשׁ - חַיּוּת, לְהוֹסִיף בְּאֵיכוּת הַלִּמּוּד, שֶׁהַלִּמּוּד יִהְיֶה בְּחַיּוּת יוֹתֵר, וּמִמֵּילָא יֵדַע וְיַשִּׂיג בְּעֹמֶק יוֹתֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 224)

וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ (יט, יח) הָאַלְשִׁיךְ הִקְשָׁה: "בְּהַר סִינַי אֵין בּוֹ אִילָנוֹת וְעֵצִים, כִּי מִדְּבָר הוּא, וְאֵיךְ יִהְיֶה עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי הָאֵשׁ". אֲבָל מְפֹרָשׁ לְעֵיל (שמות ג, ב) שֶׁעַל הָהָר הָיָה סְנֶה, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁזֶּה לֹא הָיָה הַצָּמַח הַיְחִידִי. וְשָׁם נֶאֱמַר (פסוק א) "וַיִּנְהַג אֶת הַצֹּאן אַחַר הַמִּדְבָּר" (שֶׁלֹּא **יִרְעוּ** בְּשָׂדוֹת אֲחֵרִים, רש"י). וּכְתִיב (תשא לד, ג) "הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל **יִרְעוּ** אֶל מוּל הָהָר הַהוּא". וּלְהָעִיר מֵרַשִׁ"י שְׁמוֹת שָׁם (פסוק ב): "וְלֹא אִילָן אַחֵר".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) **עָשַׁן כֻּלּוֹ.** פֵּרוּשׁ שֶׁשָּׁלַט הָאֵשׁ בְּגוּפוֹ שֶׁל הַר וְנִשְׂרְפוּ אֲבָנָיו כְּמִשְׁפַּט הַכִּבְשָׁן אֲשֶׁר יִשְׂרְפוּ בּוֹ הָאֲבָנִים לַעֲשׂוֹת סִיד, וּמֵעַתָּה

(יט) **וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:**

יט **וַהֲוָה קַל שׁוֹפָרָא אָזֵל וְתָקֵף לַחֲדָא מֹשֶׁה מְמַלֵּל וּמִן קֳדָם יְיָ מִתְעֲנֵי לֵהּ בְּקָל:**

רש"י◄ **הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד** • מִנְהַג הֲדִיוֹט: כָּל זְמַן שֶׁהוּא מַאֲרִיךְ לִתְקֹעַ, קוֹלוֹ מַחֲלִישׁ וְכוֹהֶה, אֲבָל כָּאן: "הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד". וְלָמָּה כָּךְ? מִתְּחִלָּה לְסַבֵּר אָזְנֵיהֶם מַה שֶּׁיְּכוֹלִים לִשְׁמֹעַ. **מֹשֶׁה יְדַבֵּר** • כְּשֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר וּמַשְׁמִיעַ הַדִּבְּרוֹת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁמְעוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, אֶלָּא "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְסַיְּעוֹ לָתֵת בּוֹ כֹּחַ לִהְיוֹת קוֹלוֹ מַגְבִּיר וְנִשְׁמָע. **יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל** • יַעֲנֶנּוּ עַל דְּבַר הַקּוֹל, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָאֵשׁ", עַל דְּבַר הָאֵשׁ לְהוֹרִידוֹ. (מלכים א יח)

◆ יום שישי כ"ג שבט ◆

(כ) **וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:**

כ **וְאִתְגְּלִי יְיָ עַל טוּרָא דְסִינַי לְרֵישׁ טוּרָא וּקְרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרֵישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:**

רש"י◄ **וַיֵּרֶד ה' עַל־הַר סִינַי** • יָכוֹל יָרַד עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן כ) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם". (מכילתא) מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים וְהִצִּיעָן עַל גַּבֵּי הָהָר כְּמַצָּע עַל הַמִּטָּה, וְיָרַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד עֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 228)

וְיָרַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, כ) בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת נֶאֱמַר (בא יב, יב) "וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (אֲנִי בְּעַצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, רש"י), וּבְכָל זֹאת לֹא מָצִינוּ שֶׁהָיוּ שָׁם קוֹלוֹת, בְּרָקִים, עָנָן, קוֹל שׁוֹפָר וְעָשָׁן. וּבִכְדֵי לְבָאֵר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין מַכַּת בְּכוֹרוֹת לְבֵין מַתַּן־תּוֹרָה מְדַיֵּק וְיָרַד **כִּסֵּא הַכָּבוֹד:** ה' יָרַד עַל הַר סִינַי בְּכָל הֲדַר **כְּבוֹד** מַלְכוּתוֹ, **בְּהִתְיַשְּׁבוּת** וּבִקְבִיעוּת, וּיְרִידָה **כָּזוֹ** גּוֹרֶמֶת לְכָל הַפְּרָטִים הַמְּזֻכָּרִים לְעֵיל.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אַבְנֵי סִינַי נַעֲשׂוּ סִיד, וְאוֹמְרוֹ **וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר** כִּי כֵן דֶּרֶךְ הָאֲבָנִים כְּשֶׁשּׁוֹלֵט בָּהֶם אֵשׁ בַּכִּבְשָׁן יִתְזָעְזָעוּ וְיִשְׁמִיעוּ קוֹל חֲרָדָה: תורה יט

יט) מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים וְגוֹ'. אוּלַי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְדַבֵּר לִפְנֵי ה' דִּבְרֵי שִׁיר וְשֶׁבַח בִּמְקַבֵּל פְּנֵי מֶלֶךְ הַגָּדוֹל בָּרוּךְ הוּא, **וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל** פֵּי' בַּקּוֹל הָאָמוּר בְּסָמוּךְ שֶׁהוּא קוֹל הַשּׁוֹפָר כְּמִי שֶׁמּוּתְרָצָה בִּדְבָרָיו. אוֹ יֹאמַר **יַעֲנֶנּוּ** לְמָה שֶׁהָיָה מְדַבֵּר לוֹ, וְאוֹמְרוֹ **בְקוֹל** פֵּי' בְּקוֹל גָּדוֹל בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרוֹ עִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְמַעְלָה שֶׁבָּזֶה יַצְדִּיקוּ נְבוּאָתוֹ. וְרוֹאֲנִי כִּי יֵשׁ בָּזֶה תּוֹסָפוֹת הַדַּרְגָּה כִּי הָיָה ה' עוֹנֶה לְדִבְרֵי מֹשֶׁה וְזֶה יוֹתֵר מֵמַּה שֶׁהָיָה ה' מְדַבֵּר תְּחִלָּה וְיַעֲנֵהוּ מֹשֶׁה. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (מכילתא) שֶׁיְּכַוֵּן עַל הַדִּבְּרוֹת שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁהָיָה ה' מַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְכוּ', וְזֶה דֶּרֶךְ דֶּרֶשׁ וּכְפַטִּישׁ וְגוֹ': תורה כ

כ) וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי. רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (סִפְּרֵי ה.) לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר **אֶל רֹאשׁ הָהָר** כֵּיוָן שֶׁהַגְּבוֹהַּ הוּא עֲשָׂרָה מֵהָהָר פְּשִׁיטָא שֶׁאֲפִלּוּ לְרֹאשׁוֹ לֹא הִגִּיעַ. וְאוּלַי כִּי בָּא לִשְׁלֹל שֶׁלֹּא יָרְדָה שְׁכִינָה לִצְדָדֵי הָהָר וַאֲפִלּוּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, הֲגַם שֶׁמָּצִינוּ לוֹ שֶׁאֲפִלּוּ בַּמְּקוֹמוֹת הַנְּמוּכִים יָרְדָה שְׁכִינָה כָּל שֶׁיֵּשׁ מִמְּנָה לָאָרֶץ י' טְפָחִים, וְצָא וּלְמַד מֵהַמִּשְׁכָּן בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן שָׁם כְּבוֹד ה', כָּאן בְּהָר לֹא יָרַד אֶלָּא עַל רֹאשׁ הָהָר, וְלָזֶה מָצָא מֹשֶׁה עֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, וּכְאוֹמְרוֹ בְּסָמוּךְ וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר. וְצָרִיךְ לְיַשֵּׁב עֲדַיִן לָמָּה לֹא אָמַר הַכָּתוּב וַיֵּרֶד ה' עַל רֹאשׁ הַר סִינַי. וְאוּלַי שֶׁחָשׁ לְטָעוּת בְּכִנּוּנַת דְּבָרָיו, כִּי לְעוֹלָם יָרַד עַל כְּלָלוּת הַר סִינַי רֹאשׁוֹ וּצְדָדָיו וְאוֹמְרוֹ עַל רֹאשׁ לְצַד שֶׁלֹּא הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ מַמָּשׁ עַל הָהָר בִּבְחִינַת כָּל חֵלֶק וְחֵלֶק מֵהָהָר יִקָּרֵא מְקוֹם שְׁכִינַת ה' שְׁמָה רֹאשׁ לְהִיוֹתוֹ עֶלְיוֹן מִמֶּנּוּ וְהָבֵן, לָזֶה אָמַר בְּסֵדֶר זֶה **וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי** לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה אַחַר כָּךְ חָזַר לְהוֹדִיעַ מְקוֹם שֶׁיָּרַד שְׁמָה שֶׁהוּא **אֶל רֹאשׁ הָהָר** וְהָבֵן:

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (מכילתא פ"ט) כָּתוּב א' אוֹמֵר מִן הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' מְלַמֵּד שֶׁהִרְכִּין ה' שָׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים וְכוּ' וְהִצִּיעָן עַל גַּבֵּי הָהָר וְדִבֵּר עִמָּהֶם עַד כָּאן. וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **וַיֵּרֶד ה' עַל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא יָרַד מַמָּשׁ אֶלָּא לְמַעְלָה כָּרָמוּז בְּתֹבֶת עַל וְשָׁמָיו מְקוֹם מַצָּבוֹ הָיוּ נוֹגְעִים אֶל רֹאשׁ הָהָר: **עוֹד** יִרְצֶה לְהוֹדִיעַ כִּי כְּשֶׁיָּרַד ה' פֵּרוּשׁ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיד שְׁכִינָתוֹ רָעַשׁ הָהָר וְעָלָה לִקְרָאתוֹ כְּעֵבֶד רָץ לִפְנֵי רַבּוֹ, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב וַיֵּרֶד ה' וַעֲדַיִן לֹא גִּלָּה הַכָּתוּב לְאֵיזֶה מָקוֹם יָרַד וְהוֹדִיעַ פְּעֻלַּת הָהָר הֲגַם הֱיוֹתוֹ דּוֹמֵם שֶׁנַּעֲשָׂה בַּעַל חַי וְעָלָה קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ עָדָיו, וְאַחַר כָּךְ הוֹדִיעַ הַכָּתוּב לְאֵיזֶה מָקוֹם יָרַד וְאָמַר **אֶל רֹאשׁ הָהָר,** הָא לְמַדְתָּ שֶׁעָלָה הָהָר קֹדֶם הַגָּעַת שְׁכִינַת ה' אֶל רֹאשׁוֹ: תורה כא

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב׃

כא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוּת אַסְהֵיד בְּעַמָּא דֵּילְמָא יְפַגְּרוּן קֳדָם יְיָ לְמֶחֱזֵי וְיִפֹּל מִנְּהוֹן סַגִּי׃

רש"י ◄ הָעֵד בָּעָם • הַתְרֵה בָּהֶם שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת בָּהָר. פֶּן יֶהֶרְסוּ וְגוֹ' • שֶׁלֹּא יֶהֶרְסוּ אֶת מַצָּבָם עַל יְדֵי שֶׁתַּאֲוָתָם אֶל ה' לִרְאוֹת, וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר. וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב • (מכילתא) כָּל מַה שֶּׁיִּפֹּל מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ הוּא יְחִידִי, חָשׁוּב לְפָנַי "רָב". פֶּן יֶהֶרְסוּ • כָּל הֲרִיסָה מַפְרֶדֶת אֲסִיפַת הַבִּנְיָן. אַף הַנִּפְרָדִין מִמַּצָּב אֲנָשִׁים, הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב.

(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה׃

כב וְאַף כָּהֲנַיָּא דִּקְרִיבִין לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּן דֵּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן יְיָ׃

רש"י ◄ וְגַם הַכֹּהֲנִים • אַף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהֶעֱבוֹדָה בָּהֶם (זבחים קטו). הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' • לְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת, אַף הֵם אַל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוּתָם לַעֲלוֹת. יִתְקַדָּשׁוּ • יִהְיוּ מְזֻמָּנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עָמְדָן. פֶּן־יִפְרֹץ • לְשׁוֹן פִּרְצָה, יַהֲרוֹג בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פִּרְצָה.

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ׃

כג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לָא יִכּוֹל עַמָּא לְמִסַּק לְטוּרָא דְסִינָי אֲרֵי אַתְּ אַסְהַדְתָּ בָּנָא לְמֵימַר תַּחִים יָת טוּרָא וְקַדְּשֵׁהּ׃

רש"י ◄ לֹא־יוּכַל הָעָם • אֵינִי צָרִיךְ לְהָעִיד בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי מוּתְרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוּכְלוּ לַעֲלוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם רְשׁוּת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) פֶּן יֶהֶרְסוּ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְבַל יַחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם כִּי יִרְאוּ בְּרוּחַ הוּא הֲגַם שֶׁיְּמוּתוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים ס"ג) טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים וּמִיתָתָם זוֹ הִיא חַיּוּתָם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **פֶּן יֶהֶרְסוּ** פֵּרוּשׁ יַסְכִּימוּ עַל הֲרִיסָתָם **אֶל ה' לִרְאוֹת** פֵּרוּשׁ כְּאִלּוּ אָמַר לִרְאוֹת אֶל ה', וְאוֹמְרוֹ **וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב** פֵּרוּשׁ תִּהְיֶה נְפִילָתָם נְפִילָה רַבָּה מִלְּבַד שֶׁיְּמוּתוּ תִּהְיֶה לָהֶם נְפִילָה אַחֵר נְפִילָה. אוֹ יִרְצֶה כִּי לְצַד שֶׁאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ מְמֻלָּא הַמָּקוֹם כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִרְאוֹת יִצְטָרֵךְ ה' לְסַלֵּק הָאוֹר הַהוּא לְבַל יַבִּיטוּ בּוֹ, וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ **פֶּן יֶהֶרְסוּ אֶל ה'** פֵּרוּשׁ לְאוֹרוֹ לְסִבַּת רְאוּתָם, וְהֲרֵי זֶה מַגִּיד כִּי לֹא יַשִּׂיגוּ לִרְאוֹת אִם יָבוֹאוּ לִרְאוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר הַכָּתוּב פֶּן יִרְאוּ כִּי לֹא יַשִּׂיגוּהוּ כַּנִּזְכָּר אֶלָּא הֵם יַחְשְׁבוּ בְּדַעְתָּם לִרְאוֹת, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵין כָּאן לֹא הַקְרָבַת הַתּוֹעֶלֶת וְלֹא נֶזֶק לָזֶה אָמַר **וְנָפַל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מִלְּבַד שֶׁלֹּא יִרְאוּ עוֹד לָהֶם הַקְרָבַת הַנֶּזֶק. וְדִקְדֵּק לוֹמַר **רָב** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ יִהְיֶה הָרֵב שֶׁבָּהֶם לֹא יֹאמַר שֶׁלֹּא אַקְפִּיד אֶלָּא עַל הֲמוֹן הָעָם אֲבָל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל הָרְאוּיִים לְהַשְׂרָאַת שְׁכִינָה לֹא אַקְפִּיד תַּלְמוּד לוֹמַר וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: תורה כב

כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים. פֵּי' הֲגַם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מַעֲלַת קְרִיבָה אֶל מָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ לַעֲבֹד בְּבֵית ה' כַּאֲשֶׁר הָיָה מְקֻבָּל בְּיָדָם אוֹ הַבְּכוֹרוֹת אוֹ מִזֶּרַע אַהֲרֹן, **יִתְקַדְּשׁוּ** פֵּי' לֹא תִּהְיֶה קְדֻשָּׁתָם מַגַּעַת עַד גָּדֵר זֶה וּצְרִיכִין הֵם לְחַשֵּׁב עַצְמָם בְּעֵרֶךְ מָקוֹם זֶה כְּאִלּוּ אֵין לָהֶם קְדֻשָּׁה כָּל עִקָּר. וְשִׁעוּר תֵּבֵת יִתְקַדְּשׁוּ כְּשִׁעוּר תֵּבֵת וְדִשְׁנוּ (במדבר ד' י"ג). אוֹ יִרְצֶה עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (מכילתא) כִּי הִגְבִּיל הָהָר עַד כָּאן גְּבוּל מֹשֶׁה עַד כָּאן גְּבוּל אַהֲרֹן עַד כָּאן גְּבוּל הַכֹּהֲנִים, כְּפִי זֶה אוֹמְרוֹ **הַנִּגָּשִׁים אֶל ה'** פֵּרוּשׁ שֶׁגְּבוּלָם בָּהָר נִגָּשִׁים מַה שֶּׁאֵין כֵּן יִשְׂרָאֵל **יִתְקַדְּשׁוּ,** פֵּי' יַעַמְדוּ בִּקְדֻשָּׁתָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לַעֲלוֹת עוֹד פֶּן וְגוֹ': תורה כג

כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגוֹ' לֹא יוּכַל וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת תֹּכֶן מַשְׁמָעוּת עִנְיָן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁהָיָה בֵּין מֹשֶׁה וּבֵין ה' כִּי ה' אָמַר לוֹ רֵד הָעֵד וְגוֹ' וְלֹא הִסְפִּיק מַה שֶּׁכִּבֵּר צִוָּה קֹדֶם וּמֹשֶׁה מַקְשֶׁה וְאוֹמֵר כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ וְדֵי בַּמָּה שֶׁקָּדַם מֵהַצִּוּוּי וְהַהַתְרָאָה. וְנִרְאֶה כִּי מִתְּחִלָּה צִוָּה ה' עַל יִשְׂרָאֵל לְבַל יַעֲלוּ וּלְבַל יִגְּעוּ בָּהָר בְּדֶרֶךְ כְּלָל וּכְשֶׁחָזַר ה' לוֹמַר לְמֹשֶׁה שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְרָמַז לוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מָקוֹם בָּהָר לַעֲמֹד בּוֹ וּכְמוֹ שֶׁדִּיְּקוּ מֵאוֹמְרוֹ הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדְּשׁוּ חָשׁ שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָדוּנוּ בְּדִין זֶה דִּין דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל שֶׁלְּלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם וְאַהֲרֹן הַכֹּל בִּכְלַל נְגִיעַת וַעֲלִיַּת הַר הָיוּ וּכְשֶׁיָּצְאוּ כֹּהֲנִים לְהַתִּיר חֵלֶק בָּהָר לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא וְיוּתְּרוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֵלֶק שֶׁהֻתְּרוּ בּוֹ הַכֹּהֲנִים וּלְפָחוֹת בְּחֵלֶק שֶׁלְּמִטָּה מִמֶּנּוּ בְּהַדְרָגָה, וְהָגַם שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לָדַעַת מִשְׁפָּט זֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא בְּתוֹךְ ס' רִבּוֹא יִשְׂרָאֵל חָכָם שֶׁיָּדִין בְּחָכְמָתוֹ כָּזֶה. אוֹ לוֹ יִהְיֶה שֶׁלֹּא יָדוּן אָדָם דִּין זֶה מִדַּעְתּוֹ עִם כָּל זֶה ה' אוֹהֵב מִשְׁפַּט צֶדֶק וְלֹא יָכוֹל לְחַיְּבוֹ מִיתָה לַנּוֹגֵעַ בָּהָר בִּמְקוֹם עֲמִידַת הַכֹּהֲנִים אַחַר שֶׁכְּפִי מִשְׁפַּט

(כד) **וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם:**

כד וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲזֵיל חוּת וְתִסַּק אַתְּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכָהֲנַיָּא וְעַמָּא לָא יְפַגְּרוּן לְמִסַּק לְקֳדָם יְיָ דִּילְמָא יִקְטוֹל בְּהוֹן:

רש"י ◄**לֶךְ־רֵד •** (מכילתא) **וְהָעֵד בָּהֶם שֵׁנִית, שֶׁמְּזָרְזִין אֶת הָאָדָם קֹדֶם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזָרְזִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה. וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים •** יָכוֹל אַף הֵם עִמָּךְ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְעָלִיתָ אַתָּה". אֱמֹר מֵעַתָּה: אַתָּה - מְחִצָּה לְעַצְמְךָ, וְאַהֲרֹן - מְחִצָּה לְעַצְמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים - מְחִצָּה לְעַצְמָם. מֹשֶׁה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעָם כָּל עִקָּר אַל יֶהֶרְסוּ אֶת מַצָּבָם לַעֲלוֹת אֶל ה'. **פֶּן־יִפְרָץ־בָּם •** אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא נָקוּד חֲטָף קָמַץ, אֵינוֹ זָז מִגִּזְרָתוֹ, כָּךְ דֶּרֶךְ כָּל תֵּבָה שֶׁנְּקֻדָּתָהּ מְלֵאפוֹם, כְּשֶׁהִיא בָּאָה בְּמַקָּף, מִשְׁתַּנָּה הַנִּקּוּד לַחֲטָף קָמַץ.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַתּוֹרָה פָּטוּר הוּא כַּנִּזְכָּר, לָזֶה חָזַר ה' לוֹמַר לוֹ רֵד הָעֵד בָּעָם וּבָזֶה סָתַר שֶׁאֵין לָדוּן בְּדִין זֶה דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל שֶׁהֲרֵי גִּלָּה הַדָּבָר בְּפֵרוּשׁ לֶאֱסֹר חֵלֶק הָהָר שֶׁיַּעֲלוּ בּוֹ הַכֹּהֲנִים, וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין דִּבְרֵי ה' וְכַוָּנָתוֹ כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּהָ כִּי עֲדַיִן לֹא גִּלָּה לוֹ ה' מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶם וְסָבַר כִּי דַּוְקָא אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים שֶׁהִתִּירָם ה' אֲבָל יִשְׂרָאֵל בְּאִסּוּרָם עוֹמְדִים וְלָזֶה צָעַק לִבּוֹ כִּי אַזְהָרָה זוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה כִּי לֹא יוּכַל וְגוֹ' שֶׁכְּבָר הֵעִדֹּתָה בָּנוּ, וְהֵשִׁיבוֹ ה' לֶךְ רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְגוֹ' וְעַל פְּרָטֵי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאֲנִי מַתִּיר לְךָ וּלְאַהֲרֹן וּלְהַכֹּהֲנִים אֲנִי מַזְהִירְךָ שֶׁתָּעֵד בְּהַגְבָּלָתָם הֲרֵי זֶה מוֹרֶה בְּאֶצְבַּע כִּי לְצַד מַה שֶּׁגִּלָּה בָּהֶם הַהֶתֵּר הוּא שֶׁהֶצְרֵךְ לַחֲזֹר לְאָסְרָם:

וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ בְּאוֹמְרוֹ הַנִּגָּשִׁים וְגוֹ' שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא הַנִּגָּשִׁים לַעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן גַּם כֵּן יִהְיֶה טַעַם חֲזָרַת הָאַזְהָרָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְצַד דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל אֶלָּא כִּי עֲדַיִן לֹא גִּלָּה ה' הֶתֵּר עֲלִיַּת אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים שֶׁמִּצִּדָּהּ הֶצְרֵךְ לַחֲזֹר פַּעַם ב' הָאַזְהָרָה וְתֵכֶף קֹדֶם מֹשֶׁה קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר הַדִּבּוּר שֶׁל הֶתֵּר עֲלִיַּת הַכֹּהֲנִים וְאָמַר **לֹא יוּכַל** וְגוֹ' וְחָזַר ה' וְהוֹדִיעוֹ הִתְבּוֹנְנוּת הַדְּבָרִים וְאָמַר לוֹ **לֶךְ רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה** וְגוֹ' וְהַכֹּהֲנִים הֲרֵי הִתִּיר חֵלֶק מֵעֲלִיַּת הָהָר וְתֵכֶף סָמוּךְ מַמָּשׁ אָמַר לוֹ **וְהָעָם אַל יֶהֶרְסוּ** פֵּרוּשׁ כָּל עִקָּר וְהַכֹּהֲנִים לֹא יֶהֱרְסוּ לִמְקוֹם אַהֲרֹן וְאַהֲרֹן לִמְקוֹם מֹשֶׁה וְאָז הִשְׂכִּיל דַּעַת עֶלְיוֹן עַל דֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שֶׁהַמֵּחוּשׁ הוּא לְבַל יָדוּנוּ דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְכוּ', וּרְמָזוֹ אֵל עֶלְיוֹן בְּסֵדֶר הַדִּבּוּר שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר לוֹ **וְעָלִיתָ** וְגוֹ' **וְהַכֹּהֲנִים** וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ **וְהָעָם אַל יֶהֶרְסוּ** וְגוֹ'. וּבָזֶה מָצָאנוּ נַחַת רוּחַ בְּמַאֲמָר ב' שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה **וְעָלִיתָ אַתָּה** וְגוֹ' וְקָשֶׁה מִמַּה נַּפְשְׁךָ אִם הוֹדָה לוֹ ה' עַל תְּשׁוּבָתוֹ אִם כֵּן לָמָּה חָזַר לוֹמַר פַּעַם ב' וְהָעָם אֶל יֶהֱרְסוּ, וְדָבָר זֶה פָּשׁוּט הוּא כִּי כַּוָּנָתוֹ הִיא שֶׁיֹּאמַר כֵּן לְיִשְׂרָאֵל אִם כֵּן לֹא נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבַת מֹשֶׁה, וְאִם נֹאמַר גַּם כֵּן שֶׁלֹּא הוֹדָה עַל דִּבְרֵי מֹשֶׁה לָמָּה לֹא הֵשִׁיבוֹ תֵּכֶף לִסְתֹּר דְּבָרָיו עַד שֶׁהִקְדִּים לוֹמַר וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים כִּי הָיָה לוֹ לַה' לִגְמֹר עִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת שֶׁהִתְחִיל לְצַוּוֹתוֹ עַלָּיו שֶׁאָמַר לוֹ הָעֵד בָּעָם וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ יָצוֹ הָאֵל דָּבָר חָדָשׁ שֶׁהוּא עִנְיַן עֲלִיַּת אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ עַד עַתָּה, וּבַמֶּה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי יָבוֹא עַל נָכוֹן כִּי לְעוֹלָם לֹא בָּאָה מִצְוַת הָעֵד בָּעָם אֶלָּא לְצַד הֶתֵּר גְּבוּלִין שֶׁל אַהֲרֹן אֶלָּא שֶׁלֹּא הִמְתִּין מֹשֶׁה עַד גְּמָרָן שֶׁל דְּבָרִים וְלָזֶה בְּדִבְרֵי ה' אֵלָיו הִקְדִּים תִּשְׁלוּם הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הִסְפִּיק מֹשֶׁה לְשָׁמְעָם שֶׁהוּא טַעַם הָאַזְהָרָה וְאָמַר לוֹ **וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים** הֲרֵי הִתִּיר גְּבוּל מֵהָהָר לְאַהֲרֹן וּגְבוּל לַכֹּהֲנִים וְגָמַר אֹמֶר **וְהָעָם אַל יֶהֱרְסוּ** לִגְבוּלִין שֶׁל אַהֲרֹן וְהַכֹּהֲנִים אֶלָּא כָּל הָהָר בְּאִסּוּר:

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר טַעַם הַהַתְרָאָה פַּעַם ב' לִהְיוֹת כִּי הַתְרָאָה רִאשׁוֹנָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ זְמַן מֵאֵימָתַי מַתְחִיל הָאִסּוּר, וְהַגַּם שֶׁהִזְכִּיר שָׁם ג' יָמִים לֹא נֶאֱמְרוּ בְּפֵרוּשׁ בְּעִנְיַן אִסּוּר הַגְּבָלַת הָהָר שֶׁמַּתְחִיל מִיּוֹם הַג' וְנִמְצָא שֶׁעֲדַיִן לֹא יָדְעוּ יִשְׂרָאֵל זְמַן הַתְּחָלָתָהּ, לָזֶה כְּשֶׁיָּרַד ה' תֵּכֶף אָמַר לְמֹשֶׁה שֶׁיֵּרֵד לְהָעֵד וְגוֹ' שֶׁהוּא מִשָּׁעָה זוֹ וְאֵילָךְ, וּתְשׁוּבַת מֹשֶׁה צָרִיךְ עִיּוּן. וְאוּלַי כִּי מֹשֶׁה חָשַׁב כִּי אִסּוּר הַגְּבָלַת הָהָר הִיא מֵעֵת צִוּוֹתָם כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְבָּאֵר בְּפֵרוּשׁ לֹא תִּגַּע בּוֹ יָד בְּיוֹם פְּלוֹנִי הַתְּחָלַת הַמִּצְוָה הִיא מֵעֵת הָאַזְהָרָה, וְלֹא כֵּן הָיָה דַּעַת עֶלְיוֹן, וְלָזֶה הָיָה עָלָיו דְּבַר ה' חָזָק לַחֲזֹר לוֹמַר כִּי זֶה הוּא זְמַן הַהַגְבָּלָה. וְלִכְשֶׁנֹּאמַר כִּי כֵּן הָיְתָה דַּעַת עֶלְיוֹן שֶׁאִסּוּר נְגִיעַת הָהָר יַתְחִיל מֵעֵת צִוּוֹתוֹ, טַעַם שֶׁהֶצְרֵךְ הָאַזְהָרָה פַּעַם ב' כִּי בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה אָמַר כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ וְגוֹ' הֲרֵי זוֹ מִיתַת בֵּית דִּין וְכָאן חִדֵּשׁ כִּי מִי שֶׁלֹּא הֻרְגוּהוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁה' יִפְרֹץ וְגוֹ', וְדִקְדֵּק לוֹמַר לְשׁוֹן רַבִּים לוֹמַר שֶׁהַגַּם שֶׁיֶּהֱרְסוּ כֻּלָּם לִרְאוֹת יָדִינָם בְּדִין שָׁמַיִם וְיִפְרֹץ בָּם ה': תורה כד

כד) רֵד וְעָלִיתָ וְגוֹ' עִמָּךְ. כָּפֵל לוֹמַר **לֶךְ רֵד,** אַחַת לְגוּפוֹ וְאַחַת לוֹמַר לוֹ לְשׁוֹן יְרִידָה וְאוּלַי שֶׁהַיְרִידָה הִיא כִּי מִקֹּדֶם לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה מָקוֹם מֻגְבָּל בָּהָר וְהָיָה עוֹלֶה לְרֹאשׁ הָהָר וּכְשֶׁסֵּרֵב אָמַר לוֹ **רֵד וְעָלִיתָ** וְגוֹ' פֵּי' כְּשֵׁם שֶׁאַהֲרֹן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל גַּם אַתָּה יֵשׁ לְךָ גְּבוּל וְהוּא אוֹמְרוֹ עִמָּךְ הֲרֵי הִשְׁוָה הָאַחִים בְּבְחִינַת הַגְּבוּל: תורה כה

(כה) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס כה וּנְחַת מֹשֶׁה לְעַמָּא וַאֲמַר לְהוֹן:

רש"י ◄וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם• הַתְּרָאָה זוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיָן הַלּוּחוֹת (שֶׁהָזְכַּר לְעֵיל) – כָּאן הַמָּקוֹם לְהָעִיר עִנְיָן מְסֻיָּם. וּבְהַקְדִּים:

הוּזְכַּר לְעֵיל שֶׁמְּקוֹמָם הַקָּבוּעַ שֶׁל הַלּוּחוֹת הוּא - בָּאָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לוּחוֹת הָאֲבָנִים גו'". וְתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת שֶׁבָּזֶה - כַּאֲשֶׁר הַלּוּחוֹת הָיוּ בָּאָרוֹן בְּתוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְאַחֲרֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִגִּיעוּ "אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה", כִּי כַּאֲשֶׁר הַלּוּחוֹת הָיוּ בָּאָרוֹן כְּפִי שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן (לֹא בָּאָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה כוּ'), הָיָה זֶה בְּאֹפֶן שֶׁל עֲרָאִי וְכוּ'. וְגַם לְאַחֲרֵי חָרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׁאֲרוּ הַלּוּחוֹת בָּאָרוֹן בְּאֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת – כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה רֵישׁ פֶּרֶק ד) שֶׁ"בְּעֵת שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אֶת הַבַּיִת וְיָדַע שֶׁסּוֹפוֹ לֵחָרֵב, בָּנָה בוֹ מָקוֹם לִגְנוֹז בוֹ הָאָרוֹן לְמַטָּה בְּמַטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וַעֲקַלְקַלּוֹת, וְיֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ צִוָּה וּגְנָזוֹ בְּמָקוֹם שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה כוּ'". וְגַם לְהַדֵּעָה שֶׁהָאָרוֹן נִלְקַח בְּגָלוּת כוּ' - הֲרֵי גַּם עַתָּה נִמְצָאִים שָׁם הַלּוּחוֹת בְּאֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת כוּ'.

וְהִנֵּה, יָדוּעַ הַכְּלָל שֶׁלֹּא בָּרָא הַקָּבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן שֶׁהַלּוּחוֹת הָיוּ מְמַלְּאִים אֶת כָּל חֲלַל הָאָרוֹן, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מָקוֹם פָּנוּי וּמָקוֹם רֵיק, כִּי אִם הָיָה נִשְׁאַר מָקוֹם רֵיק, הֲרֵי מָקוֹם זֶה הוּא לְבַטָּלָה חַס־וְשָׁלוֹם. וְעַל־דֶּרֶךְ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁכְּלֵי שָׁרֵת מְקֻדָּשִׁים כְּשֶׁהֵם מְלֵאִים דַּוְקָא.

וְכַמְּפוֹרָשׁ בַּגְּמָרָא (בָּבָא בַּתְרָא יד, א) "אָרוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה אַמָּתַיִם וְחֲצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וְחֲצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֲצִי קוֹמָתוֹ בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְהַלּוּחוֹת אָרְכָּן שִׁשָּׁה וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה וְעָבְיָן שְׁלֹשָׁה, מוּנָּחוֹת כְּנֶגֶד אָרְכּוֹ שֶׁל אָרוֹן, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן כוּ', פִּרְנַסְתָּ אָרוֹן לְאָרְכּוֹ. צֵא וּפַרְנֵס אָרוֹן לְרָחְבּוֹ, כַּמָּה לוּחוֹת אוֹכְלוֹת בָּאָרוֹן שִׁשָּׁה טְפָחִים וְכוּ'" - זֹאת אוֹמֶרֶת, שֶׁעַל־פִּי חֶשְׁבּוֹן הַגְּמָרָא, הָיָה הָאָרוֹן מָלֵא בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ מָקוֹם פָּנוּי.

וְעַל־פִּי־זֶה הֲרֵי בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁכָּל אֶחָד מַהַלּוּחוֹת הָיָה רִבּוּעַ שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁקָּצֵהוּ הָעֶלְיוֹן שֶׁל הַלּוּחוֹת הָיָה בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל, כִּי אָז יוֹצֵא שֶׁמִּלְּמַטָּה הָיָה אָמְנָם הָאָרוֹן מָלֵא לְגַמְרֵי, אֲבָל מִלְּמַעְלָה נִשְׁאַר מָקוֹם פָּנוּי, בִּגְלַל צוּרַת חֲצִי עִגּוּל - וְזֶה הֵפֶךְ מַשְׁמָעוּת הַגְּמָרָא.

וּלְפָלָא הֲכִי גָּדוֹל - שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה מוֹסְדוֹת וְאַרְגּוּנִים שֶׁמְּצַיְּרִים בַּ"סֵמֶל" שֶׁלָּהֶם אֶת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל מִלְּמַעְלָה - הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא!

וְהַמְּדֻבָּר, גַּם אוֹדוֹת מוֹסְדוֹת חִנּוּךְ שֶׁמְּחַנְּכִים יַלְדֵּי יִשְׂרָאֵל עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - הִנֵּה מִבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁתַּכְלִית כַּוָּנַת הַמּוֹסָד הִיא לְהָגֵן עַל הַיְלָדִים מִפְּנֵי הַשְׁפָּעָה מִבַּחוּץ כוּ', וְלִפְעֹל עֲלֵיהֶם שֶׁהַנְהָגָתָם תִּהְיֶה בְּאֹפֶן דְּ"כָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם" וּ"בְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ", וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וְכוּ', אַף־עַל־פִּי־כֵן כַּאֲשֶׁר הֵם מְצַיְּרִים אֶת הַלּוּחוֹת (עַל גַּבֵּי טְפָסִים הַשַּׁיָּכִים לַמּוֹסָד, פִּנְקְסֵי קַבָּלוֹת וְכוּ'), שֶׁבָּהֶם כְּלוּלִים כָּל עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, כִּמְבֹאָר בִּ'יְרוּשַׁלְמִי' עַל הַפָּסוּק "מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתוּבִים", שֶׁבַּלּוּחוֹת "כְּתוּבִים" כָּל עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, אֲפִלּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ - הֲרֵי הֵם מְצַיְּרִים זֹאת בְּאֹפֶן הָפְכִּי מִדְּבְרֵי הַגְּמָרָא!

וְכָאמּוּר לְעֵיל, שֶׁעַל־פִּי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁצּוּרַת הַלּוּחוֹת הָיְתָה בְּאֹפֶן שֶׁל רִבּוּעַ (וְלֹא חֲצִי עִגּוּל מִלְּמַעְלָה) - וְזֶהוּ עִנְיָן הַמְּפֹרָשׁ בַּגְּמָרָא מַסֶּכֶת בָּבָא־בַּתְרָא, שֶׁהִיא בֵּין שִׁבְעַת הַמַּסֶּכְתּוֹת הַנִּלְמָדוֹת בְּיִשִׁיבוֹת!

יָשְׁנוּ רַב מְסֻיָּם בְּבָאֵר־שֶׁבַע - לֹא חָסִיד חַבַּ"ד - שֶׁפִּרְסֵם לָאַחֲרוֹנָה סֵפֶר, וּבוֹ מְבֹאָר גַּם אוֹדוֹת צוּרַת הַלּוּחוֹת – שֶׁעַל־פִּי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־בַּתְרָא, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁהַלּוּחוֹת הָיוּ מְרֻבָּעוֹת, וְלֹא בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל. וּמְסֵיִם, שֶׁלְּפָלָא בְּעֵינָיו מַדּוּעַ מְצַיְּרִים בְּכָל מָקוֹם אֶת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל, וְלֹא כְּפִי דִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא־בַּתְרָא!

וְהַטַּעֲנָה הַיְדוּעָה שֶׁלֹּא רוֹצִים לְהוֹצִיא לַעַז עַל הָרִאשׁוֹנִים - מֵאַחַר שֶׁמּוֹסָד זֶה קַיָּם כְּבָר כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וְכָךְ צִיְּרוּ אֶת הַלּוּחוֹת בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן כוּ' - הִנֵּה טַעֲנָה זוֹ אֵין לָהּ מָקוֹם כְּלָל כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָן שֶׁנּוֹגֵעַ לְחִנּוּךְ יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל!

דְּהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַיֶּלֶד מְקַבֵּל תְּעוּדָה מִזְּמַן לִזְמַן, וּבָהּ מוֹפִיעַ צִיּוּר הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל מִלְּמַעְלָה, מִתְקַבֵּל אֶצְלוֹ לְלֹא כָּל סָפֵק, שֶׁכָּךְ הָיְתָה צוּרַת הַלּוּחוֹת. וְאַחַר־כָּךְ כַּאֲשֶׁר יִלְמַד אֶת הַגְּמָרָא הַנַּ"ל, יָוְכַח שֶׁמַּה שֶׁהוּנַח אֶצְלוֹ בִּפְשָׁטוּת כְּתוֹצָאָה מֵהַלִּמּוּד בְּמוֹסָד זֶה, הֲרֵי זֶה הֵפֶךְ פַּשְׁטוּת הַגְּמָרָא! וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה - הֲרֵי הוּא מְאַבֵּד אֶת כָּל הָאֱמוּן בְּמַלְמֵד וּמְחַנֵּךְ שֶׁלּוֹ, גַּם כַּאֲשֶׁר יִלְמְדוּ עִמּוֹ דָּבָר אֲמִתִּי מִתְּחִילָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ!

וְלָכֵן, בְּהֶכְרֵחַ לְתַקֵּן עִנְיָן זֶה, וְאֵין לַחֲשׁוֹב שֶׁזֶּהוּ דָּבָר שֶׁל מַה בְּכָךְ, כִּי אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת דָּבָר קָטָן, נֶאֱמַר אַל תְּהִי בָּז לִקְטַנּוֹת, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדֻבָּר אוֹדוֹת עִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם הַלּוּחוֹת, שֶׁהֵם יְסוֹד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ!

וּבִפְרָט שֶׁבְּעִנְיָן זֶה יָשְׁנוּ דָּבָר נוֹסָף:

מִקּוֹר צִיּוּר הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל - נִלְקַח מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְצִיּוּר זֶה הוּא הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא. וְאִם כֵּן, כַּאֲשֶׁר מְצַיְּרִים אֶת הַלּוּחוֹת בְּצוּרַת חֲצִי עִגּוּל – הֲרֵי מַעֲדִיפִים אֶת גִּירְסַת אֻמּוֹת הָעוֹלָם עַל דִּבְרֵי הַגְּמָרָא!

וְיהִי־רָצוֹן שֶׁמִּכָּאן וּלְהַבָּא יִתְקַנּוּ עִנְיָן זֶה, וּבִפְרָט שֶׁתִּקּוּן הַדָּבָר אֵינוֹ כָּרוּךְ עִם קֹשִׁי מְיֻחָד, כִּי הֲרֵי מִדֵּי פַּעַם מַדְפִּיסִים טְפָסִים הַנַּ"ל, וּכְשֶׁם שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַ"פְּרֶעזִידֶענְט" שֶׁל הַמּוֹסָד וְכוּ' [וְעַד שֶׁשּׁוֹכְחִים לְגַמְרֵי מֵהַ"פְּרֶעזִידֶענְט" הַקֹּדֶם, וְרַק בְּמִקְרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַכְּלָל מַשְׁאִירִים לוֹ אֵיזֶה תֹּאַר כָּבוֹד!] - כְּמוֹ כֵן אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת אֶת צִיּוּר הַלּוּחוֹת. הַיְנוּ, שֶׁבִּמְקוֹם צוּרַת חֲצִי עִגּוּל, יִהְיוּ הַלּוּחוֹת מְצֻיָּרִים בְּצוּרַת רִבּוּעַ. וּבִפְרָט עַל־פִּי הָאֲמוּר לְעֵיל שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם חִנּוּךְ יַלְדֵּי יִשְׂרָאֵל – וְהֲרֵי עִנְיָן הַחִנּוּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, וּכְפִי שֶׁרוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁטֶבַע הָאָדָם הוּא שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ אֶת עַצְמוֹ לְקַיֵּם דָּבָר מְסֻיָּם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת, אֶלָּא הוּא מִסְתַּפֵּק בְּקִיּוּם הַדָּבָר עַל דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ כוּ' - הִנֵּה כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר אוֹדוֹת חִנּוּךְ בָּנָיו, הֲרֵי הוּא מִתְיַגֵּעַ וּמִשְׁתַּדֵּל בְּיוֹתֵר לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַחִנּוּךְ הַטּוֹב בְּיוֹתֵר, בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוּת.

וּשְׁלֵמוּת הַחִנּוּךְ, הֲרֵי זֶה גַּם כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר אוֹדוֹת מִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל – כַּיָּדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הָרַשְׁבָּ"א שֶׁאָסוּר לְבַטֵּל מִנְהַג נָשִׁים זְקֵנוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ כַּאֲשֶׁר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּאֹפֶן אַחֵר. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר אוֹדוֹת הִדּוּר מִצְוָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין זֶה לְעִיכּוּבָא, כְּגוֹן: ד' דְּפָנוֹת בַּסָּכָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁעַל־פִּי דִּין מַסְפִּיק ב' דְּפָנוֹת וְטָפַח כוּ'. וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה כַּאֲשֶׁר מְדַבֵּר אוֹדוֹת עִנְיָן הַקָּשׁוּר עִם הַלּוּחוֹת, שֶׁזֶּהוּ יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ.

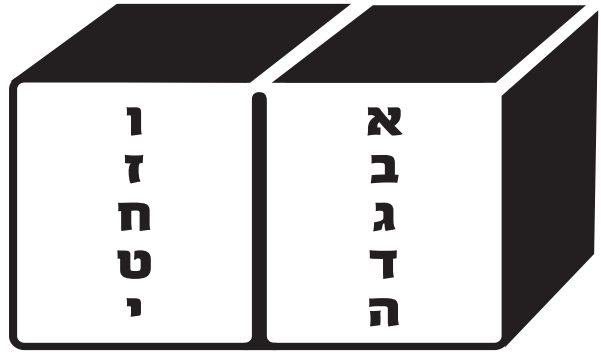

כ (א) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר*: ס**

א וּמַלִּיל יְיָ יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר: ס

רש"י ◄**וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים•** אֵין 'אֱלֹהִים' אֶלָּא דַּיָּן, לְפִי שֶׁיֵּשׁ פָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁאִם עָשָׂאן אָדָם מְקַבֵּל שָׂכָר, וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְקַבֵּל עֲלֵיהֶם פֶּרְעָנוּת, (מכילתא) יָכוֹל אַף עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיְדַבֵּר וְגוֹ' אֵת כָּל הַדְּבָרִים וְגוֹ'. טַעַם זִכָּרוֹן שֵׁם אֱלֹהִים בִּנְתִינַת תּוֹרָה. לוֹמַר כִּי הַתּוֹרָה נִתְּנָה מִמִּדַּת הַדִּין וּמִמִּדַּת הָרַחֲמִים, מִדַּת הַדִּין **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים,** מִדַּת רַחֲמִים **אָנֹכִי ה',** עוֹד הוֹדִיעַ סוֹד אוֹמְרוֹ (מ"א י"ח) ה' הוּא הָאֱלֹהִים, כִּי דִּבֵּר אֱלֹהִים אָנֹכִי ה', וְהוּא מַה שֶּׁאָנוּ מְיַחֲדִים פְּעָמַיִם בְּאַהֲבָה בְּפִ' שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמַר רַב קְטִינָא (מְנָחוֹת מ"א.) עַנְשִׁיתוּ אַעֲשֶׂה וְכוּ' עַד כָּאן, הֲרֵי שֶׁעַל עֲשֵׂה לֹא יַעֲנִישׁ הַכָּתוּב, לָזֶה אָמַר ה' כִּי יָבִיא ה' בְּמִשְׁפַּט עֹנֶשׁ עַל כָּל הַדְּבָרִים גַּם לַעֲשִׂין הָרְשׁוּמִים בְּי' הַדִּבְּרוֹת, אֲמוּנָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא עִקַּר הַכֹּל הָרְשׁוּמִים בִּתְחִלַּת דִּבֵּר ה' אָנֹכִי וְגוֹ', שַׁבָּת, כִּבּוּד אָב וָאֵם, עַל אֵלּוּ הֵגַם שֶׁהֵם עֲשֵׂה יֵשׁ אֱלֹהִים שׁוֹפְטִים בָּאָרֶץ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים** שֶׁהוּא בְּחִינַת הַדִּין אֵת כָּל הַדְּבָרִים בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַּעֲשֵׂה:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **אֵת כָּל הַדְּבָרִים** לוֹמַר כִּי אֵין חֵפֶץ בִּמְקַבֵּל תּוֹרָה אֶלָּא אִם יְקַבֵּל כָּל הַתּוֹרָה, וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו תּוֹרָה חוּץ מִמִּצְוָה א' אֵין לוֹ תּוֹרָה (בְּכוֹרוֹת ל':)

עוֹד יִרְצֶה עַל פִּי מַה שֶּׁהִקְדַּמְתִּי בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית כִּי כְּשֶׁיְּדַבֵּר ה' בַּתִּגְבֹּרֶת הַמְכֻנֶּנֶת לְשֵׁם אֱלֹהִים יְדַבֵּר דְּבָרִים מֻפְלָאִים אֲשֶׁר אֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר וְהוּא שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים שְׁלֵמִים וְכֵן רַבִּים בְּדִבּוּר אֶחָד כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בִּבְרִיאַת עוֹלָם, כְּמוֹ כֵן בְּיוֹם מַתַּן תּוֹרָה דִּבֵּר בְּתִגְבֹּרֶת אֵת כָּל הַדְּבָרִים בְּדִבּוּר אֶחָד, וְאוֹמְרוֹ תֵּבַת **לֵאמֹר** יִתְבָּאֵר בְּהָעִיר מַה שֶּׁיֵּשׁ לְהָעִיר בְּנֹסַח עֲשֶׂרֶת

*) כאן נדפסו עשרת הדברות בטעם תחתון. לקריאה בציבור בטעם עליון ראה עמוד רמח

אֱלֹהִים", דַּיָּן לְהִפָּרַע. **אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה•** מְלַמֵּד שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת בְּדִבּוּר אֶחָד, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָדָם לוֹמַר כֵּן. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר עוֹד 'אָנֹכִי' וְ'לֹא יִהְיֶה לְךָ'? — שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. (וְקַשְׁיַת אִם כֵּן כּוּ' פֵּרוּשׁ: לְפִי זֶה שֶׁמּוּכָח מִ'אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' שֶׁגַּם שְׁאָר עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כֻּלָּם אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּדִבּוּר אֶחָד, אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אָנֹכִי" וְגוֹ'? רָצָה לוֹמַר, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּמַה שֶׁפֵּרַט לְשׁוֹן ב' דִּבְּרוֹת אֵלּוּ מֵהַשְּׁאָר, מִדְּהוֹצִיאָם בְּלָשׁוֹן זֶה שֶׁהַמַּשְׁמָעוּת, דַּוְקָא אֵלּוּ שְׁנַיִם בִּפְרָט מִפִּי הַגְּבוּרָה יָצְאוּ, וַהֲלֹא לְפִי־זֶה כֻּלָּם כְּמוֹהֶם, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכִבּוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ דִּבְּרָם? וְתֵרֵץ שֶׁחָזַר וּפֵרַשׁ וְכוּ' וְרוֹצֶה לוֹמַר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזָרָה, לֹא הֶחֱזִיר לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל יָצָא, אֶלָּא עַל הַפְּרָט, אֵלּוּ שְׁתֵּי דִּבְּרוֹת רִאשׁוֹנוֹת בְּיִחוּד, וְדוֹק). **לֵאמֹר•** מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹנִין עַל הֵן - הֵן, וְעַל לָאו - לָאו. (מכילתא)•

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"מ)

פֵּרוּשׁ "לֵאמֹר" כָּאן הוּא שֶׁהַגַּשְׁמִי וְהַתַּחְתּוֹן עַצְמוֹ נַעֲשָׂה הָאוֹמֵר (אַ זאָגער), מִשּׁוּם שֶׁאָז הָיְתָה הַמִּשְׁכַּת הָעַצְמוּת מִצַּד עִנְיָנוֹ (שֶׁל הַתַּחְתּוֹן).

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַדִּבְּרִים מַדּוּעַ שִׁנָּה הַכָּתוּב נֹסַח דִּבּוּר מִדִּבּוּר כִּי בִּתְחִלָּה הִתְחִיל לְדַבֵּר בְּסֵדֶר זֶה **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, הוֹצֵאתִיךָ, עַל פָּנַי,** כִּי ה' הוּא הַמְדַבֵּר עַל עַצְמוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְדַבֵּר בְּדֶרֶךְ אַחֵר **אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא יִנְקֶה ה', שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה',** שֶׁהָיָה לוֹ לְסַיֵּם כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְחִיל עַל זֶה הַדֶּרֶךְ לֹא תִּשָּׂא אֶת שְׁמִי, כִּי לֹא אֲנַקֶּה, כִּי ו' יָמִים עָשִׂיתִי וְגוֹ':

אָכֵן יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכות כ"ד.) אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמָעְנוּם פֵּרוּשׁ בְּתִגְבֹּרֶת הַדִּבּוּר יוּבַן כִּי כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר ה' עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרִים בְּדִבּוּר אֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּסָמוּךְ אֵין הָאֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ כָּל הַגְּבוּרוֹת וּכְשֶׁהִשְׁמִיעָם לְיִשְׂרָאֵל הִשִּׂיגוּ הֵם שְׁמוֹעַ ב' דִּבְּרוֹת מֵהֶם שֶׁהֵם דִּבּוּר אָנֹכִי וְגוֹ' וְדִבּוּר לֹא יִהְיֶה לְךָ וְיָצְתָה נִשְׁמָתָם כְּאוֹמְרוֹ (שה"ש ה') נַפְשִׁי יָצְאָה בְּדַבְּרוֹ וְלֹא יָכְלוּ הָבִין עוֹד וּשְׁאָר הַדִּבְּרוֹת נֶחְצְבוּ לַהֲבוֹת אֵשׁ מִקּוֹלוֹ יִתְבָּרַךְ וְעָמְדוּ סְדוּרִים עַל הַר סִינַי עַד שֶׁחָזְרָה נִשְׁמַת יִשְׂרָאֵל בְּטַל חַיִּים בָּאוּ הַדִּבְּרוֹת שֶׁהֵם קוֹלוֹת הָאַדִּיר בָּרוּךְ הוּא וְהָיוּ מְדַבְּרוֹת לְכָל א' מִיִּשְׂרָאֵל, וְלָזֶה תִּמְצָא שֶׁאָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ נֶחְקְקוּ בַּתּוֹרָה כְּסֵדֶר שֶׁאֲמָרָם ה' **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** כִּי הָאֱלֹהַּ בִּכְבוֹדוֹ מְדַבֵּר נוֹכַח לְיִשְׂרָאֵל בְּעַד עַצְמוֹ בָּרוּךְ הוּא וּכְמוֹ כֵן בְּמִצְוַת **לֹא יִהְיֶה לְךָ** גַּם כֵּן יְדַבֵּר כְּסֵדֶר זֶה אֲבָל מִשָּׁם וָאֵילָךְ יְדַבֵּר קוֹלוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעַד מַלְאָכוֹ כְּאוֹמְרוֹ **שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ,** כִּי **שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה** ה', **עַל כֵּן בֵּרַךְ ה',** וְגוֹ' וְכֵן כֻּלָּם, כִּי אֵינוֹ יָכוֹל הַקּוֹל לוֹמַר שַׁבָּת לִי וְגוֹ', עָשִׂיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְנָתַתִּי וְגוֹ', כִּי אֵינוֹ אֶלָּא מַלְאָכוֹ יִתְבָּרַךְ וְהָבֵן וְיֶעֱרַב לְחִכְּךָ. וְהַגַּם שֶׁאָמְרוּ ז"ל (מכות כ"ג) כִּי מֹשֶׁה אָמְרָם לְיִשְׂרָאֵל, אֶפְשָׁר כִּי מֹשֶׁה הָיָה בּוֹ כֹּחַ וְשָׁמַע כֻּלָּם וּכְשֶׁבָּאוּ הַקּוֹלוֹת לְדַבֵּר לְיִשְׂרָאֵל הָיָה קוֹלוֹ שֶׁל מֹשֶׁה גַּם כֵּן מְדַבֵּר. וְאוּלַי כִּי לָזֶה רָמַז הַכָּתוּב בְּאוֹמְרוֹ (לעיל י"ט י"ט) מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל. וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (שהש"ר פסוק ישקני) שֶׁכָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר הָיָה עוֹמֵד עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לוֹ תְּקַבְּלֵנִי עָלֶיךָ וְהוּא אוֹמֵר לוֹ הֵן וּמְחַבְּקוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ וְעוֹלֶה וּמִתְעַטֵּר עַל רֹאשׁוֹ, וּלְפִי זֶה יִתְיַשֵּׁב אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ בְּתִגְבֹּרֶת הָאֱלֹהִים וְדִבֵּר כֻּלָּם בְּדִבּוּר אֶחָד גַּם עָשָׂה כֹּחַ בַּדִּבְּרוֹת שֶׁהֵם בְּעַצְמָם יֹאמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה כִּי כְּשֶׁלֹּא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ כֻּלָּם מֵהַגְּבוּרָה דִּבְּרוּ הֵם אֲלֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ:

עוֹד יְכַוֵּן בְּאוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** כִּי יֵשׁ בְּסֵדֶר זֶה שֶׁנִּדְבְּרוּ בּוֹ הַדִּבְּרִים מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת לְיִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים כ"ו י"ח) וַה' הֶאֱמִירְךָ וְגוֹ' כִּי הַרְבֵּה תּוֹעֲלִיּוֹת נִמְשְׁכוּ מִזֶּה שֶׁפִּסְקָה וְהַמָּתָן וְזֶה יְסוֹד קְנִיַּת הַקְּדֻשָּׁה בָּהֶם לְעוֹלָם:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (תנחומא תולדות) שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַחֵד שְׁמוֹ עַל הַנִּבְרָאִים בַּחַיִּים חַיּוּתָם מִשּׁוּם (איוב ט"ו) הֵן בִּקְדֹשָׁיו לֹא יַאֲמִין, וְלָזֶה לֹא יִחַד שְׁמוֹ עַל אַבְרָהָם לוֹמַר עָלָיו אֱלֹהֶיךָ אֶלָּא אַחַר מוֹתוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** פֵּרוּשׁ בְּתִגְבֹּרֶת הַדִּבּוּר כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין הָאֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ, וְהַטַּעַם הוּא **לֵאמֹר** לָהֶם אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ פֵּרוּשׁ לְיַחֵד שְׁמוֹ עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם לוֹמַר לוֹ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עַל כֵּן הִשְׁמִיעָם אֶת קוֹלוֹ לְיִסְּרָם לְהַפְרִיד מֵהֶם הַזְּהֲמָא וּבָזֶה יִהְיוּ רְאוּיִים לוֹמַר לָהֶם כֵּן. וּלְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שבת פ"ח) שֶׁאָמְרוּ שֶׁפָּרְחָה נִשְׁמָתָם נִמְצֵאתָ אוֹמֵר כִּי כְּשֶׁיִּחֵד שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם הָיָה זְמַן יְצִיאַת נִשְׁמָה אָז אָמַר לְכָל אֶחָד מֵהֶם אֱלֹהֶיךָ, וַהֲגַם שֶׁהָיוּ בַּחַיִּים וְשָׁמְעוּ גַּם כֵּן לֹא יִהְיֶה לְךָ וְגוֹ', לֹא יִתְיַחֵס לָהּ אִחוּר כִּי הַכֹּל אָמַר ה' בְּדִבּוּר אֶחָד וְלֹא קָדְמָה אֲפִלּוּ אוֹת לַחֲבֶרְתָּהּ. עוֹד אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** יְכַוֵּן אוֹמְרָם ז"ל (זהר ח"ב צ"ג:) שֶׁכָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ רְמוּזָה בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ דְּבָרִים אֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם אֲמָרוֹת אֲחֵרוֹת כְּלוּלוֹת וּרְמוּזוֹת. וְרָאִיתִי לָתֵת טוּב טַעַם בְּהִשְׁמַעַת ה' לְיִשְׂרָאֵל ב' דִּבְּרוֹת אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ כִּי הֵם ב' שָׁרְשִׁים לְב' כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, **אָנֹכִי** הִיא עִקָּר וְשֹׁרֶשׁ כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, **לֹא יִהְיֶה לְךָ** וְגוֹ' הִיא עִקָּר וְשֹׁרֶשׁ כָּל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, לָזֶה נָטַע ה' בָּהֶם מִפִּי אֵל עֶלְיוֹן שָׁרְשֵׁי ב' עִקְּרֵי הַמִּצְוֹת שֶׁבָּזֶה לֹא תִּמּוֹט תּוֹרָה מִזַּרְעֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: תורה ב

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 124 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א) מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו לָאו, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, עַל הֵן הֵן וְעַל לָאו הֵן (מכילתא) יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּלוּגְתָּא זוֹ בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה יֶשְׁנָם שְׁנֵי פְּרָטִים: א. בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת מְקַיְּמִים רְצוֹן הַבּוֹרֵא ית', וְכִלְשׁוֹן בִּרְכַּת הַמִּצְוֹת כְּלָן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ". ב. עַל־יְדֵי כָּל מִצְוָה מְבָרֵר וּמְזַכֵּךְ חֵלֶק אַחֵר בְּגוּפוֹ וְנִשְׁמָתוֹ, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"א קע, ב) דְּרמ"ח מ"ע הֵן כְּנֶגֶד רמ"ח אֵיבָרִים, וְשס"ה מִצְוֹת ל"ת הֵן כְּנֶגֶד שס"ה גִּידִים. דְּבְכָל מִצְוָה הוּא מְזַכֵּךְ אֵבָר וְגִיד אַחֵר שֶׁבְּגוּפוֹ. וְהִנֵּה, בְּעִנְיַן זִכּוּךְ הָאָדָם שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין מ"ע לְמִצְוֹת ל"ת. דְּמ"ע תִּכְנָן שֶׁעַל יְדֵי קִיּוּמָן הוּא מְזַכֵּךְ וּמַעֲלֶה אֶת הָאֵבָר הַשַּׁיָּךְ לְמִצְוָה זוֹ, אַךְ מִצְוֹת ל"ת תִּכְנָן דְּאִסּוּרִים אֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶם רַע כו', וְלָכֵן צָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לְהִכָּשֵׁל בָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹרִיד וְיִפְגֹּם אֶת הַחֵלֶק בְּגוּפוֹ וּבְנִשְׁמָתוֹ הַשַּׁיָּךְ לְמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה זוֹ.

אַךְ בְּעִנְיַן קִיּוּם רְצוֹן הַבּוֹרֵא הֲרֵי כָּל הַמִּצְוֹת שָׁווֹת הֵן. דְּהֵן כְּשֶׁמְּקַיְּמִים מ"ע וְהֵן כְּשֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מִצְוֹת ל"ת, תֹּכֶן שְׁנֵיהֶם הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא מְקַיֵּם רְצוֹן וְצִוּוּי הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ.

וּבָזֶה פְּלִיגֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא. לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רָאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁתּוֹמ"צ מְזַכְּכִים וּמַעֲלִים אֶת הָאָדָם, וְלָכֵן עָנוּ "עַל הֵן הֵן" – שֶׁבְּמ"ע רָאוּ אֶת הַטּוֹב וְעִנְיַן הַחִיּוּבִי שֶׁפּוֹעֵל בָּאָדָם, וְ"עַל לָאו לָאו" – שֶׁרָאוּ אֶת הָרַע וְהָעִנְיָן הַשְּׁלִילִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוֹת־לֹא־תַעֲשֶׂה.

אַךְ רַבִּי עֲקִיבָא ס"ל שֶׁגַּם עַל מ"ע וְגַם עַל מִצְוֹת ל"ת עָנוּ "הֵן". כִּי בְּעֵת מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה נִרְגָּשׁ שֶׁיְּסוֹד וְתֹכֶן כָּל הַמִּצְוֹת הוּא שֶׁמּוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּכָל אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, הֵן לְקַיֵּם מִצְוֹתָיו וְהֵן שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן ח"ו.

(ב) אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

ב אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דִּי אַפֵּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

רש"י ◄ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** • כְּדַאי הִיא הַהוֹצָאָה, שֶׁתִּהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לִי (מכילתא). **דָּבָר אַחֵר:** לְפִי שֶׁנִּגְלָה בַּיָּם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כָּאן כְּזָקֵן מָלֵא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן כד) "וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר", זוֹ הָיְתָה לְפָנָיו בִּשְׁעַת הַשִּׁעְבּוּד, "וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם", מִשֶּׁנִּגְאֲלוּ – הוֹאִיל וַאֲנִי מִשְׁתַּנֶּה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'. טַעַם כָּפֶל אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ **מֵאֶרֶץ** וְגו' **מִבֵּית עֲבָדִים.** פְּשַׁט הַדְּבָרִים הוּא שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַגְדִּיל עֹצֶם שִׁבְיָתָם שֶׁהָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מָקוֹם שֶׁאֵסִירָיו לֹא פָּתַח (יְשַׁעְיָה י"ד י"ז) וְגו', נוֹסֵף עַל הַפְּלָגַת טֻמְאָתָהּ, וְעוֹד שֶׁהָיוּ שָׁם בְּגֶדֶר עֲבָדִים וְהוֹצִיאָנוּ ה':

עוֹד יְכַוֵּן ה' לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** הִנֵּה הִזְכִּיר בִּתְחִלַּת דִּבְרֵי ה' ב' עִנְיָנִים הָאֶחָד הֱיוֹתוֹ ה' בָּרוּךְ הוּא שֵׁם הַוָּיָ"ה זֶה יַגִּיד הָאֱמוּנָה כִּי מִפְּנוּ יִתְבָּרֵךְ וּבְמַאֲמָרוֹ הָיָה כָּל הַוֶּה וְכָל מַה שֶׁהָיָה וּמַה שֶׁיִּהְיֶה, גַּם יַגִּיד עַל הֲוָיָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הָיָה וְהוֹוֶה וְיִהְיֶה, וְהַב' אָמַר אֱלֹהֶיךָ פֵּרוּשׁ שֶׁעֲלֵיהֶם לְקַבֵּל מַאֲמָרוֹ וּגְזֵרוֹתָיו, וְכָל הַמַּמְרֶה אֶת פִּיו יַכֶּנּוּ אֱלֹהַּ, וּכְנֶגֶד ב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ בָּא הָאֱלֹהִים לְהַכְרִיחַ כָּל אַחַת מֵהֶם בְּהוֹכָחָה שֶׁאֵין עָלֶיהָ טַעֲנָה, כְּנֶגֶד אוֹמְרוֹ **אָנֹכִי ה'** זֶה לְךָ הָאוֹת **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** דַּע כִּי בְּאֶמְצָעוּת יְצִיאַת מִצְרַיִם הֻכְחַשׁוּ כָּל הַדּוֹבְרִים שֶׁקֶר שֶׁיֵּשׁ חַס וְשָׁלוֹם אֱמוּנָה זוּלָתוֹ כִּי הֻכְחַשׁוּ הַמְּאוֹרוֹת כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה בְּהַחְשִׁיךְ ה' מְאוֹרָם, הֻכְחֲשׁוּ הַיַּמִּים כִּי ה' עָשָׂה בָּהֶם אוֹתוֹת וְהַפְּכָם לְדָם, הֻכְחֲשָׁה הָאָרֶץ בְּהַכּוֹתָהּ ה' וַתִּשְׁרַץ שְׁרָצִים רָעִים, הֻכְחַשׁוּ בַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם וּבְמַזָּלָם חֹזֶק, הֻכְחַשׁוּ כָּל אֱלֹהוּת בַּעֲשׂוֹת ה' בָּהֶם שְׁפָטִים, הֲרֵי כִּי ה' הוּא אָדוֹן כָּל הַוֶּה וְשׁוֹלֵט עַל הַוֶּה וּמַכְחִידוֹ וְגוֹזֵר עַל אֵין וְיִהְיֶה כַּאֲשֶׁר עֵינֵי יִשְׂרָאֵל רוֹאוֹת. וּכְנֶגֶד מַה שֶׁאָמַר **אֱלֹהֶיךָ** שֶׁצְּרִיכִין לְקַבְּלוֹ עֲלֵיהֶם לֶאֱלֹהַּ לְקַיֵּם כָּל דְּבָרָיו אָמַר טַעַם הַדָּבָר **מִבֵּית עֲבָדִים** פֵּרוּשׁ כִּי לְצַד שֶׁהָיִיתָ עֶבֶד לַזּוּלַת וַאֲנִי הוֹצֵאתִיךָ מֵעַבְדּוּתָם שׁוּרַת הַדִּין נוֹתֶנֶת כִּי תִּקְבֹּל אֱלֹהוּתִי עָלֶיךָ לְקַיֵּם כָּל דָּבָר:

עוֹד יְרֹצֶה בְּכָפֶל **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים** לְהוֹדִיעַ סוֹד כְּמוֹס כִּידוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הֵן הֵנָּה שֶׁהָיוּ טְבוּעִים בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם וּבְאֶמְצָעוּת יַעֲקֹב אָבִינוּ וּבָנָיו אֲשֶׁר יָרְדוּ מִצְרַיִם הוֹצִיאוּ אוֹתָם כְּאוֹמְרוֹ (בְּרֵאשִׁית מ"ו ג') כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם. וְעַיֵּן מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם, וְאָמְרוּ יוֹדְעֵי נִסְתָּרוֹת לֵהּ' כִּי הוּא עַצְמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עָלָיו (דִּבְרֵי הַיָּמִים ד' ז') כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל וְגו', שֶׁעָמְדוּ בְּהַר סִינַי. וּכְפִי זֶה יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל נָכוֹן אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** הוּא הוֹצָאוֹת הַנִּשְׁמוֹת מִשְּׁבִיָּתָם בְּטֻמְאַת מִצְרַיִם פֵּי' שֶׁבִּרְרָם בְּאֶמְצָעוּת מוֹצִיאוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲבָל עוֹדָם בְּמִצְרַיִם בְּבֵית עַבְדּוּת, וְאָמַר **מִבֵּית עֲבָדִים** כְּנֶגֶד מַה שֶׁהוֹצִיא הָעָם הַמִּבֹּרָר לְבַל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶם שׁוֹנְאֵיהֶם:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (יְרוּשַׁלְמִי סַכָּה פ"ה ה"ד) בְּפֵרוּשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא נִתְרַצָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְהִלַּת מַהֲלָלָיו כְּשֶׁאָמְרוּ אֱלֹהֵי עוֹלָם וְלֹא אֱלֹהֵי הַמַּלְאָכִים אֶלָּא כְּשֶׁאָמְרוּ בָּרוּךְ י"י אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אָנֹכִי י"י אֱלֹהֶיךָ** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא

בְּמַרְאוֹת, אַל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רָשֵׁיוֹת הֵן. אָנֹכִי הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהָיוּ שׁוֹמְעִין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בָּאִין מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, אַל תֹּאמְרוּ רָשֵׁיוֹת הַרְבֵּה הֵן. וְלָמָּה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד: "אֱלֹהֶיךָ"? לִיתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְמֹשֶׁה לְלַמֵּד סַנֵּגוֹרְיָא בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר: (לקמן לב) "לָמָּה ה' יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ"? לֹא לָהֶם צִוִּיתָ: 'לֹא יִהְיֶה לָכֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים' אֶלָּא לִי לְבַדִּי. **מִבֵּית עֲבָדִים** • מִבֵּית פַּרְעֹה שֶׁהֱיִיתֶם עֲבָדִים לוֹ, אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא "מִבֵּית עֲבָדִים", שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לַעֲבָדִים? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וַיִּפְדְּךָ מִבֵּית עֲבָדִים מִיַּד פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם". אֲמוֹר מֵעַתָּה, עֲבָדִים לְמֶלֶךְ הָיוּ וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ג עמ' 892 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אָנֹכִי" לָשׁוֹן מִצְרִי

אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

"אָנֹכִי" – לָשׁוֹן מִצְרִי (ילקוט שמעוני)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: הֲרֵי בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמות כד, יב. זח"ב צ, ב). וּבַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עַצְמָן הֲרֵי "אָנֹכִי" כּוֹלֵל רְמַ"ח מ"ע וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ גו'" כּוֹלֵל שְׁסָ"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"כ).

וְיִתֵּירָה מִכָּךְ מְבֹאָר בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב פה, ב) שֶׁ"כָּל אֵינוּן פִּקּוּדֵי אוֹרַיְיתָא כּוּ' כְּלִילָן בְּהַאי מִלָּה", שֶׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְלָלוֹת בְּתֵבַת "אָנֹכִי".

וּלְאַחֲרֵי כָּל זֶה, הִנֵּה "אָנֹכִי – לָשׁוֹן מִצְרִי" שֶׁהַתֵּבָה הֲכִי נַעֲלִית הִיא בִּלְשׁוֹן הָאֻמָּה הַשְּׁפֵלָה בְּיוֹתֵר, הַמְּכֻנָּה בַּכָּתוּב "עֶרְוַת הָאָרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)?!

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נִתְרַצֵּיתִי בְּשׁוּם כִּנּוּי הַמַּעֲלוֹת אֶלָּא בְּקִרְיָאתוֹ אֱלֹהֶיךָ וּבָזֶה פִּרְסֵם מַעֲלוֹת יִשְׂרָאֵל בָּעֶלְיוֹנִים, וּכְנֶגֶד פִּרְסוּם בַּתַּחְתּוֹנִים אָמַר **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ** וְגו' פֵּי' מָקוֹם שֶׁאֵין מְציאוּת לְצֵאת מִשָּׁם וְהָיְתָה הוֹצֵאתִיךָ פִּרְסוּם גָּדוֹל לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת, וְצֵא וּלְמַד מִדִּבְרֵי יִתְרוֹ שֶׁהוּא אֶחָד הַמְיֻחָד מֵהָאֻמּוֹת. וְאוֹמְרוֹ **מִבֵּית עֲבָדִים** פֵּרוּשׁ לֹא הוֹצֵאתִיךָ בְּדֶרֶךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר עָלֶיךָ שֵׁם עַבְדוּת, הַמָּשָׁל אִם הָיָה ה' מוֹצִיאָם בְּדֶרֶךְ בְּרִיחָה וְכַדּוֹמֶה הֲגַם שֶׁהָיְתָה הַהַצָּלָה נְכוֹנָה אַף עַל פִּי כֵן שֵׁם עַבְדוּת לֹא יֶעָקֵר מֵהֶם כִּי אֵלֶּה עַבְדֵי פַּרְעֹה, וּמִמַּה שֶׁהוֹצִיאָם בְּכַמָּה נוֹרָאוֹת עַד שֶׁאָמַר פַּרְעֹה הֲרֵי אַתֶּם לְעַצְמְכֶם הֲרֵי אַתֶּם בְּנֵי חוֹרִין כּוּ' (ילקוט ר"ח), וְעוֹד לוֹ כְּשֶׁרָדַף שֶׁעָשָׂה ה' הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל בְּהַטְבָּעָתוֹ בַּיָּם בָּזֶה פָּקַע שֵׁם עַבְדוּת מֵהֶם:

עוֹד יִרְצֶה לְדַבֵּר עִם הַנֶּפֶשׁ וְעִם הַגּוּף, כְּנֶגֶד הַנִּשְׁמָה אֲשֶׁר תַּכִּיר בְּחִינַת הָרוּחָנִיּוּת אָמַר **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** כִּי הַנִּשְׁמָה תַּכִּיר בְּחִינַת הָאֱלֹהוּת, וְאוּלַי בְּאוֹתוֹ רֶגַע עַצְמוֹ הָיְתָה יְצִיאַת הַנֶּפֶשׁ וְהִכִּירָהּ אֱלֹהַּ שֶׁלָּהּ כְּשֶׁאָמַר לָהּ אָנֹכִי, וְלָזֶה אָמַר לְשׁוֹן יָחִיד **אֱלֹהֶיךָ** כִּי בְּחִינַת הַנִּשְׁמוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִתְאַחֶדֶת הִיא וְאֵין בָּהֶם פֵּרוּד בְּעוֹלָם הַפֵּרוּד שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה, וְתִמְצָא שֶׁאָמַר דָּוִד בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א' יז כ"א) וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ, פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ בִּמְקוֹם הַפֵּרוּד הֵם גּוֹי אֶחָד כִּי נִתְקַדְּשׁוּ וְנַעֲשׂוּ בָּאָרֶץ כְּמַלְאָכִים וְהוּא הַשֶּׁבַח שֶׁמִּשְׁבְּחָם בּוֹ דָּוִד עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וּכְנֶגֶד בְּחִינַת הַגּוּף וְחִיּוּתוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת הַדּוֹמֶה לַחַיּוּת הַבְּהֵמִי אָמַר הַכָּרַת חֶסֶד עוֹלָם הַזֶּה כִּי לֹא תוּכַל בָּחוֹן בְּחֵשֶׁק רוּחָנִיּוּת הַנָּאוֹר:

עוֹד יִרְצֶה **אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** פֵּי' קֹדֶם בִּיאָתְךָ לְעוֹלָם הַזֶּה כִּי אַתָּה אוֹר מֵאוֹר הַקָּדוֹשׁ חֵלֶק ה' כְּאוֹמְרוֹ (דברים ל"ב ט') חֵלֶק ה' עַמּוֹ, וּבְחִינָה זוֹ תַּגִּידֶנָּה תֵּבַת אֱלֹהֶיךָ כִּי לֹא יִתְיַחֵס דָּבָר זֶה אֶלָּא לִבְחִינַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהוּא מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן וְכַנִּרְמַז בְּרֶבִּי מַאִמְרֵי רַז"ל. וְאוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר** וְגו' פֵּרוּשׁ אֲשֶׁר עַל כֵּן הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּבָזֶה הִגִּיד טַעַם אֲשֶׁר הִרְעִים וְהִרְעִישׁ י"י תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֶיהָ שָׁמַיִם וּצְבָאֶיהָ בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיאָם כִּי מֵהַנִּמְנַע שֶׁיַּציל חֶלְקֵי הַקְּדֻשָּׁה וּלְקָרְבָם אֵלָיו:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אָנֹכִי י"י** פֵּרוּשׁ בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֲנִי מִתְחַסֵּד עִמְּךָ אֶהְיֶה לְךָ לְרִבּוֹן בֵּין בִּזְמַן שֶׁאֲנִי מְיַסְּרְךָ וּמוֹכִיחֲךָ אֶהְיֶה אֱלֹהֶיךָ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים קט"ז י"ג) כּוֹס יְשׁוּעוֹת וְגו' וּבְשֵׁם י"י אֶקְרָא, (שם פסוק ד"ה) צָרָה וְיָגוֹן וְגו' וּבְשֵׁם וְגו', וְדָרְשׁוּ ז"ל (ברכות ס') מְבָרְכִין עַל הָרָעָה בְּשִׂמְחָה כְּשֵׁם וְכוּ', וְהַטַּעַם כִּי בְּחִינַת הַמּוּסָר מֵה' אֵינוֹ אֶלָּא לְצַד הַטּוֹב וְהַחֶסֶד, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אָנֹכִי ה'** פֵּרוּשׁ מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים אֲפִלּוּ בִּזְמַן אֱלֹהֶיךָ פֵּרוּשׁ שֶׁאֲנִי מְיַסְּרְךָ:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים** עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲנִי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי עָתִיד לְהוֹצִיאֲךָ מִבֵּית עֲבָדִים, וְזֶה יִרְמֹז עַל גָּלוּת הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר שִׁעְבּוּד בְּיִשְׂרָאֵל כָּל אֻמָּה וְלָשׁוֹן כַּמִּשְׁפָּט הָרְגִיל בְּעֶבֶד וְרָמַז י"י כִּי יוֹצִיאֲנוּ מִבֵּית זֶה:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה הוֹצֵאתָנוּ מִשָּׁם וְלֹא הִגְדַּלְתָּ חַסְדְּךָ עִמָּנוּ שֶׁהָיָה ה' מַמְשִׁיל יִשְׂרָאֵל שָׁם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם וַיַּעֲבִידוּ בְּעוֹבְדֵיהֶם וַיִּשְׁלְטוּ בָּהֶם וְיִקְחוּ אֶת אַרְצָם מִיָּדָם וַיֵּשְׁבוּ בָּהּ לְעֵינֵיהֶם וַיֵּשׁ בָּזֶה יוֹתֵר נַחַת רוּחַ לְיִשְׂרָאֵל וְהַגָּדַת עֹצֶם הַיְכֹלֶת כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים שׁוֹפְטִים בָּאָרֶץ וְשׁוֹלְטִים בָּהּ, לָזֶה אָמַר ה' כִּי טַעַם הַדָּבָר הוּא לְצַד שֶׁהָאָרֶץ הִיא בֵּית עֲבָדִים פֵּרוּשׁ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דברים ל"ב ח') בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן וְגו' יַצֵּב גְּבֻלַת עַמִּים, וְאָמְרוּ ז"ל (זהר ח"א ק"ח) כִּי י"י חֵלֶק מְקוֹמוֹת הָעוֹלָם לְשָׂרֵי מַעְלָה זוּלַת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר בָּחַר לוֹ לִשְׁמוֹ כְּבֵיכוֹל, וְהוּא אוֹמְרוֹ **מִבֵּית עֲבָדִים** פֵּרוּשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא שֶׁל עֲבָדִים שֶׁל י"י פֵּרוּשׁ שֶׁמֶּמְשַׁלְתּוֹ מֶמְשֶׁלֶת שַׂר אֶחָד מֵעַבְדֵי י"י וְלֹא רָצָה י"י שֶׁיִּהְיוּ

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבָּאוּר בָּזֶה: אָמְרוּ חֲז"ל (שבת פח, ב) שֶׁכְּשֶׁבִּקְּשׁוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא לָנוּ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ "לְמִצְרַיִם יָרַדְתֶּם?". וְהַיְנוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁבִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְשֶׁפֵּל בְּיוֹתֵר.

דְּאַף שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוֹלִים לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, אַךְ לֹא בִּשְׁבִיל זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁגַּם מְקוֹמוֹת כָּאֵלּוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמָם הֵם בִּבְחִינַת "מִצְרַיִם" וְ"עֶרְוַת הָאָרֶץ", יִתְבָּרְרוּ וְיִתְעַלּוּ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה, עַד שֶׁגַּם הֵם יִהְיוּ מָכוֹן וּמְדוֹר לִקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

וְלָכֵן "אָנֹכִי לָשׁוֹן מִצְרִי" לְרַמֵּז שֶׁהַכַּוָּנָה וְהַתַּכְלִית שֶׁל מַתַּן־תּוֹרָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַקְּדֻשָּׁה גַּם לְ'שִׁבְעִים לָשׁוֹן' (שֶׁאֵינָם 'קֹדֶשׁ') וְעַד לְהַדַּרְגָּא הַנְּמוּכָה בְּיוֹתֵר, "לָשׁוֹן מִצְרִי".

(ג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי:

ג לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלָהּ אָחֳרָן בַּר מִנָּי:

רש"י ◄ לֹא־יִהְיֶה לְךָ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֶלָּא שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה. הֶעָשׂוּי כְּבָר, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יְקַיֵּם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לֹא יִהְיֶה לְךָ" (מכילתא)◆. אֱלֹהִים אֲחֵרִים • שֶׁאֵינָן אֱלֹהוּת, אֶלָּא אֲחֵרִים עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרֵשׁ: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים" זוּלָתִי, שֶׁגְּנַאי הוּא כְּלַפֵּי מַעְלָה לִקְרוֹתָם אֱלֹהוּת אֶצְלוֹ. דָּבָר אַחֵר: "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", שֶׁהֵם אֲחֵרִים לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָן עוֹנִים אוֹתָם, וְדוֹמֶה כְּאִלּוּ הוּא אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ מֵעוֹלָם. עַל פָּנָי • כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי קַיָּם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לֹא נִצְטַוּוּ עַל עֲבוֹדָה־זָרָה אֶלָּא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מכילתא)◆.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׂרָאֵל תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַשָּׂרִים אֲלָא תַּחַת מֶמְשַׁלְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּכֹּל וְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַד שֶׁהִיא בֵּית עֲבָדִים לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ אֲשֶׁר הִיא בֵּית אֱלֹהִים: תורה ג

ג) לֹא יִהְיֶה לְךָ וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁקֹּדֶם לְצַוּוֹת עַל אֱמוּנָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהוּא דָּבָר שֶׁעִקָּרוֹ בַּלֵּב לָזֶה אָמַר כִּי כְּמוֹ כֵן יִצְטָרֵךְ לְהַרְחִיק מִלִּבּוֹ אֱלֹהוּת הַזּוּלֶת הַגַּם שֶׁלֹּא יוֹצִיאֶנּוּ בִּשְׂפָתָיו, וְהוּא שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר בְּתֵבַת **לְךָ** פֵּרוּשׁ אֲפִלּוּ בְּמַחְשַׁבְתְּךָ, וּכְפִי זֶה מָצִינוּ אַזְהָרָה לְמַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (קדושין ל"ט:) בַּפָּסוּק (יְחֶזְקֵאל י"ד ה') לְמַעַן תְּפֹשׂ וְגוֹ', שֶׁה' מַעֲנִישׁ עַל מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה וְאָמְרוּ ז"ל (זֹהַר חֻקַּת ק"ז:) אֵין עֹנֶשׁ בְּלֹא אַזְהָרָה, הֲרֵי לְךָ אַזְהָרָתוֹ:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי כָּל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבָּעוֹלָם אֵין פְּעֻלַּת הָעוֹבֵד פּוֹעֶלֶת הַדְּרָגָה בַּנֶּעֱבָד לַעֲשׂוֹתוֹ אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה פְּעֻלַּת אִישׁ יִשְׂרָאֵל כִּי נוֹתֵן כֹּחַ גָּדוֹל בִּבְחִינַת הָרַע וְכוֹפֶה חֵס וְשָׁלוֹם בְּחִינָה הַמְּעֻלָּה לִפְנֵי בְּחִינַת הָרַע רַחְמָנָא לִצְלָן, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים** פֵּי' הֲוָיָה שֶׁלְּךָ תַּעֲשֶׂנּוּ אֱלֹהִים:

עוֹד יִרְצֶה כִּי בְּאֶמְצָעוּת הָעוֹבֵד הוּא מַמְצִיא הֲוָיָה אַחַת שֶׁהִיא אֱלֹהִים מַה שֶּׁלֹּא הָיָה כֵּן קֹדֶם:

עוֹד יִרְצֶה לוֹמַר כִּי אֵל זָר אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאָדָם זוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא הַשּׁוֹפֵט נְקָמָה מֵעוֹבְדֵהוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (יִרְמְיָה ב') תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ:

עוֹד יִרְצֶה כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ אֵל זוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מֵהַנִּמְנָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ אֶחָד וְזֶהוּ שֶׁהוּא לֹא יִרְצֶה לַעֲבֹד אֶלָּא לְאֶחָד יִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת רַבִּים כִּי אֵין אֶחָד, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא יִהְיֶה** לְשׁוֹן יָחִיד וְגָמַר אֹמֶר אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אוֹ יִרְצֶה לוֹמַר כִּי כְּשֶׁיִּתְחִיל לַעֲבֹד אֶחָד לַסּוֹף יַעֲבֹד רַבִּים. וְצֵא וּלְמַד מִדִּבְרֵי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל (סנהדרין ק"ב:) רִבּוּי הָאֱלֹהוּת שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים בְּאָרֶץ בָּעֲוֹנוֹת. וְאוֹמְרוֹ **עַל פָּנָי** יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב רַמְבַּ"ם בְּפִ"ט מֵהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה כִּי יֵאָמֵן נָבִיא בִּדְבָרָיו אִם יֹאמַר לַעֲבֹר עַל מִצְוָה אַחַת מִמִּצְוֹת הַתּוֹרָה לְפִי שָׁעָה עַל פִּי ה', וְדַוְקָא בִּשְׁאָר מִצְוֹות חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה הֲרֵי זֶה נְבִיא שֶׁקֶר וּבֶן מָוֶת הוּא, וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ **עַל פָּנָי** פֵּרוּשׁ בְּכָל פְּרָטֵי הַזְּמַנִּים, כִּי כְּבָר הִקְדִּים הוֹדָעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּהַזְכָּרַת שְׁמוֹ כִּי הוּא הָיָה וְהֹוֶה וְיִהְיֶה בְּאֵין הֶפְסֵק, וּמֵעַתָּה הֲרֵי זֶה הִכְנִיס בִּכְלַל הָאִסּוּר כָּל הַיָּמִים וְהַשָּׁעוֹת וְהָרְגָעִים שֶׁכֻּלָּם בִּכְלַל אִסּוּר לֹא יִהְיֶה:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **עַל פָּנַי** רָמַז לִשְׁלֹל טַעֲנַת כַּת הַטּוֹעִים שֶׁעוֹשִׂים עֲבוֹדָה זָרָה לְאֶמְצָעֵי לְטַעֲנַת שְׁלִילוּת הַמְּצָאוֹ חַס וְשָׁלוֹם, לָזֶה אָמַר **עַל פָּנַי** פֵּרוּשׁ כָּל הוֹוֶה בָּעוֹלָם הוּא עַל פָּנַי כִּי עֵינַי ה' מְשׁוֹטְטִים בְּכָל הָאָרֶץ:

עוֹד יִרְצֶה לָתֵת טַעַם לְאַזְהָרָתוֹ כִּי כְּפִי שֵׁכֶל אֱנוֹשִׁי יַרְחִיק הַדָּבָר מִטַּעַם כִּי כָּל עוֹבֵד אֵינוֹ עוֹבֵד אֶלָּא לְאֶחָד מִמְּשַׁמְּשָׁיו יִתְבָּרֵךְ וְאַדְרַבָּה מִגֹּדֶל הָעֶבֶד גְּדֻלַּת הָאָדוֹן נוֹדַעַת וְאִם כֵּן הָעוֹבֵד לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ הֲרֵי זֶה עוֹבֵד עֲבָדָיו וּמְשַׁמְּשָׁיו יִתְבָּרֵךְ וְלָמָּה יַקְפִּיד ה' עַל הַדָּבָר, לָזֶה אָמַר **עַל פָּנַי** פֵּרוּשׁ לְסִבָּה שֶׁאֲנִי מִתְכַּעֵס עַל הַדָּבָר שֶׁמְּשִׁימִים אֵל לְלֹא אֵל, וְתֵבַת פָּנַי לְשׁוֹן כַּעַס עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (לְקַמָּן ל"ג י"ד) פָּנַי יֵלֵכוּ וְגוֹ', וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְבַסּוֹף כִּי אָנֹכִי וְגוֹ' אֵל קַנָּא:

עוֹד יִרְצֶה **עַל פָּנַי** עַל סִבַּת פָּנַי לְבַל תְּהִיוּ נִמְנָעִים מֵהַבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים, כִּי אֵין לְךָ עֹנֶג בָּעוֹלָם כִּרְאוֹת פְּנֵי ה' בְּעוֹלַם הַנְּשָׁמוֹת כִּי הוּא זֶה תַּכְלִית הַמְּקֻוֶּה, וְהִזְהִירָם ה' לְבַל יְסַבְּבוּ מְנִיעַת עַצְמָם מֵהַשָּׂגָה זוֹ:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (דְּבָרִים כ"ח י') וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁעוֹבֵד אֱלֹהִים אֲחֵרִים הִנֵּה הוּא מַשְׁרֶה בְּחִינַת הָרַע עַל הַפָּנִים אֲשֶׁר שָׁם קָנְתָה הַקְּדֻשָּׁה מְקוֹמָהּ: תורה ד

(ד) **לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל** וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

ד לָא תַעְבֵּד לָךְ צֶלֶם וְכָל דְּמוּת דִּי בִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וְדִי בְאַרְעָא מִלְּרָע וְדִי בְמַיָּא מִלְּרַע לְאַרְעָא:

רש"י ◄**פֶסֶל** • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל. **וְכָל תְּמוּנָה** • תְּמוּנַת כָּל דָּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

(ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי:

ה לָא תִסְגֻּד לְהוֹן וְלָא תִפְלְחִנּוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ אֵל קַנָּא מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מָרְדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעַי לְשָׂנְאָי כַּד מְשַׁלְּמִין בְּנַיָּא לְמֶחֱטֵי בָּתַר אֲבָהָתְהוֹן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) לא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אַחַר אוֹמְרוֹ לֹא יִהְיֶה לְךָ וְגוֹ' וַאֲפִלּוּ בְּמַחְשָׁבָה מַה צָּרֵךְ עוֹד לְצַוּוֹת עַל מַעֲשֵׂה הַפְּסִילִים, וְאִם לְצַוּוֹת עַל עֲשִׂיָּתָם אֲפִלּוּ לַזּוּלַת אִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לוֹמַר תֵּבֵת לְךָ. עוֹד לֹא הָיָה לוֹ לִגְמֹר אֹמֶר **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה** אִם לֹא בָּאָה הָאַזְהָרָה אֶלָּא עַל מַעֲשֵׂה אָמָן. עוֹד לָמָּה קָרָא לַצְּלָמִים בְּשֵׁם פֶּסֶל. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לוֹמַר פַּעַם אַחֶרֶת **ה' אֱלֹהֶיךָ** שֶׁהָיָה מַסְפִּיק לוֹמַר כִּי אָנֹכִי אֵל קַנָּא וְחוֹזְרִים הַדְּבָרִים לְהַמְדַבֵּר בְּתְחִלָּה אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ. עוֹד צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לָתֵת טַעַם **כִּי** וְגוֹ' אֵל קַנָּא הֲלֹא בְּלֹא טַעַם זֶה יִתְחַזְּבוּ לְקַבֵּל גְּזֵרַת מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּרוּךְ הוּא: **וְנִרְאֶה** שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר אִסּוּר מִין עֲבוֹדָה

זָרָה חוּץ מֵהַמְזֻכָּר בַּפָּסוּק לֹא יִהְיֶה לְךָ, וְהוּא כִּי יֹאמַר אָדָם הָאֱמֶת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים וְכָל זוּלָתוֹ אֵין אֶבֶל לְצַד עֹצֶם גְּדֻלָּתוֹ תִּתְמַעֵט תְּכוּנַת הָאָדָם וְהַשָּׁגָתוֹ לְדַבֵּר לְפָנָיו וְלִשְׁאֹל פְּרָטֵי שְׁאֵלוֹתָיו כִּי אֵינוֹ מְמוּסָר גֶּדֶר הַכָּבוֹד שֶׁתָּבוֹא בְּרִיָּה שְׁפָלָה אֲפֵלָה כָּמוֹנִי וְתִשְׁאַל שְׁאֵלוֹת מִלְּפָנֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְלִפְעָמִים יַרְבֶּה בִּפְרָטֵי צְרָכָיו דַּקִּים וְרַבִּים וְאֵיךְ יִהְיֶה לוֹ כָּל כָּךְ עַזּוּת פָּנִים לְהַרְבּוֹת לִשְׁאֹל דִּקְדּוּקֵי הַשְּׁאֵלוֹת, אֲשֶׁר עַל כֵּן יִתְיַצֵּעַ בְּדַעַת יִצְרוֹ שֶׁיִּבְחַר לְדַבֵּר דְּבָרָיו לִפְנֵי אֶחָד מִמְּשַׁמְּשֵׁי עֶלְיוֹן הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנָיו בַּמָּרוֹם וְהוּא יַעֲזֹר לוֹ גַּם יִהְיֶה אֶמְצָעִי לְדַבֵּר דְּבָרָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל בְּדָבָר הַגָּדוֹל אִם יִצְטָרֵךְ וּבְאֶמְצָעוּת כֵּן כִּבֵּד יְכַבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶשׁ הַהוּא וִיבָרְכֵהוּ וְיִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו בְּדֶרֶךְ כָּל הַכָּבוֹד וְהַמַּעֲלָה שֶׁבָּזֶה יִתְרַצֶּה לְשֵׂאת מַשָּׂאוֹ עָלָיו לַעֲשׂוֹת לוֹ צְרָכָיו. וְדַע כִּי טָעוּת זֶה בְּהּ טָעוּ רֹב הָעוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה כִּי יוֹדְעִים הֵם שֶׁעוֹבְדִים לְלֹא אֱלֹהַּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם לְאֶמְצָעִי וְכוּ' כַּנִּזְכָּר, וּבְחִינָה זוֹ לֹא יִקָּרֵא לָהּ שֵׁם אֱלֹהַּ אֶלָּא פֶּסֶל כִּי הוּא יוֹדֵעַ כִּי לֹא אֱלֹהַּ הוּא וְזֶה הוּא פַּסְלוּתוֹ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ אֱלֹהִי וּפְסֹלֶת הוּא לִפְנֵי הָעִקָּר שֶׁהוּא הַבּוֹרֵא עוֹלָם, אוֹ קָרָאוֹ **פֶּסֶל** כִּי הוּא עוֹמֵד לְהִתְפַּסֵּל כְּשֶׁיַּעֲבִירֶנּוּ ה' מִמֶּמְשַׁלְתּוֹ עַל יְדֵי סִבָּה אוֹ עַל יְדֵי סִבַּת זֶה הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ שֶׁיְּהֵא גּוֹרֵם לְהִתְפַּסֵּל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (איכה רבתי פ"ב) בְּמַעֲשֵׂה דּוֹר הַמַּבּוּל שֶׁאָמְרוּ אָנוּ מַשְׁבִּיעִים לַשָּׂרִים הַמְמֻנִּים וְכוּ' וַה' הֶעֱבִיר מֶמְשֶׁלֶת הַשָּׂרִים כְּאוֹמְרוֹ (ישעיה מ"ג כ"ח) וַאֲחַלֵּל שָׂרֵי קֹדֶשׁ. וְצִוָּה ה' גַּם עַל בְּחִינָה זוֹ וְאָמַר **לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל** פֵּרוּשׁ הֲגַם כִּי לְךָ בְּעֹצְמְךָ בְּדַעְתְּךָ שֶׁהוּא פֶּסֶל אַף עַל פִּי כֵן לֹא תַּעֲשֵׂהוּ לְךָ וְחָזַר וּפֵרַשׁ מַה הוּא הַמַּעֲשֶׂה וְאָמַר **לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם** וְגוֹ' וְאָמַר הַטַּעַם לְהָאִסּוּר **כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא** פֵּרוּשׁ מִתְקַנֵּא אֲנִי עַל הַדָּבָר הַגַּם שֶׁיִּהְיֶה בְּדֶרֶךְ זֶה. וּלְהָבִין תֹּכֶן הַכַּוָּנָה הִנֵּה מְצִינוּ לַה' שֶׁהִזְכִּיר פְּרָט זֶה שֶׁל הַקִּנְאָה בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא (במדבר ה' י"ד) דִּכְתִיב וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְגוֹ' הִנֵּה לִפְעָמִים יִתְקַנֵּא אָדָם בְּאִשְׁתּוֹ עַל בְּנוֹ וְעַל עַבְדּוֹ, וּכְבָר יָדַעְתָּ כִּי יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת כַּלָּה הֵם כְּרָמוּז בְּאֹרֶךְ בְּסֵפֶר קֹדֶשׁ קָדְשִׁים שִׁיר הַשִּׁירִים, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים לָהֶם בְּעָלִים הֲגַם שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ וְלֹא יַכְחִידוּ בְּבוֹרֵא כִּי הוּא אָדוֹן הָאֲדוֹנִים, הַשֵּׂכֶל יְחַיֵּב כִּי יִתְקַנֵּא הַבַּעַל. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה אֵשֶׁת הַמֶּלֶךְ כִּי תֶּאֱהַב עֶבֶד מֶלֶךְ אוֹ בְּנוֹ לְהָכִין דִּקְדּוּקֵי פְּרָטִים הַצְרִיכָה לָהֶם וּתְחַבְּקֵהוּ וּתְנַשְּׁקֵהוּ הַאִם לֹא יִתְקַנֵּא הַמֶּלֶךְ לְדָקְרָהּ בַּחֶרֶב, כְּמוֹ כֵן הַדָּבָר הַזֶּה, וְהַמַּבְחִין אֹפֶן דְּבֵקוּת נָפֶשׁ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַבּוֹרֵא בַּחֲפִיצָה בַּחֲשִׁיקָה בְּדָבִיקָה בְּאַהֲבָה רַבָּה יַשִּׂיג הִתְבּוֹנְנוּת הַמֶּשְׂכָּל, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר **כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ** דִּקְדֵּק לוֹמַר אֱלֹהֶיךָ לִרְמֹז הָאָמוּר וְהוּא סוֹד הַשְּׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ יִתְבָּרַךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְיִחוּד שְׁמוֹ וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין. וְלָזֶה תִּמְצָא כִּי אָמַר הַכָּתוּב (דברים ד' י"ט) אֲשֶׁר חָלַק ה' וְגוֹ' לְכֹל הָעַמִּים, כִּי הָעַמִּים שָׂרֵיהֶם שָׂרֵי מַעְלָה וְהֵם הַמּוֹשְׁלִים בָּהֶם לֹא כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא שָׂרֵנוּ הוּא אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ הוּא:

וּבְדָרֶךְ רָמֶז יִרְמֹז אוֹמְרוֹ **לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל** פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִפְסֹל אֶת עַצְמוֹ, כִּי בְּחֵטְא הָאָדָם בַּעֲוֹן עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מִטְּבְעוֹ נִפְסָל וְיוֹסֵר צֶלֶם אֱלֹהִי דִּכְתִיב (תהלים ל"ט ז) אַךְ בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ אִישׁ וְלֹא יַרְאוּ פָּנָיו לְמַעְלָה וְנִכְנָס בְּגֶדֶר אִסּוּר לִבְנֵי אֵל חַי לְבַל יִסְתַּכְּלוּ בְּפָנָיו כְּמַאֲמַר הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (מלכים ב' ג' י"ד) לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט וְגוֹ'. תורה ה

ה) פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לְצַד כִּי אָמַר שֶׁהוּא קַנָּאי בָּרוּךְ הוּא וְיָדוּעַ הוּא כִּי הַקַּנָּאוּת תַּפְעִיל סָמוּךְ לַדָּבָר הַמִּתְקַנֵּא עָלָיו וְרוֹאִים אָנוּ הַכְחָשַׁת הַדָּבָר חַס וְשָׁלוֹם כַּמָּה וְכַמָּה מָרְדוּ וּפָשְׁעוּ וְעָשׂוּ וְהִצְלִיחוּ וְלֹא נִגְעָה יַד הַקַּנָּאִי, לָזֶה אָמַר **פֹּקֵד** פֵּרוּשׁ וְאִם רָאִיתָ הַפְכִּיּוּת הַקִּנְאָה דַּע כִּי אֲנִי פֹּקֵד פֵּרוּשׁ זוֹ הִיא מִדָּתִי שֶׁאֵין אֲנִי נִפְרָע

רש"י◄ **אֵל קַנָּא•** (מכילתא) מְקַנֵּא לְהִפָּרַע וְאֵינוֹ עוֹבֵר עַל מִדָּתוֹ לִמְחֹל עַל עָוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קַנָּא", אנפרימנ"ט בְּלַעַ"ז, נוֹתֵן לֵב לְהִפָּרַע.

לְשׁוֹנָאָי• כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּשֶׁאוֹחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (סנהדרין כז)◆.

(ו) **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס**

ו וְעָבֵד טֵיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין לְרַחֲמַי וּלְנָטְרֵי פִּקּוּדָי:

רש"י◄ **וְעֹשֶׂה חֶסֶד•** שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְשַׁלֵּם שָׂכָר עַד לְאַלְפַּיִם דּוֹר, נִמְצֵאת מִדָּה טוֹבָה יְתֵרָה עַל מִדַּת פֻּרְעָנִיּוֹת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. שֶׁזּוֹ לְאַרְבָּעָה דּוֹרוֹת, וְזוֹ לְאַלְפַּיִם (סוטה יא)◆.

(ז) **לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ**

ז לָא תֵּימֵי יָת שְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָךְ לְמַגְּנָא אֲרֵי לָא יְזַכֵּי יְיָ יָת דִּיימֵי בִּשְׁמֵהּ לְשִׁקְרָא:

רש"י◄ **לַשָּׁוְא•** (הַשֵּׁנִי, לְשׁוֹן שֶׁקֶר כְּתַרְגּוּמוֹ), כְּמַה דְתֵימַר אִי זֶהוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא? נִשְׁבַּע לְשַׁנּוֹת אֶת הַיָּדוּעַ: עַל עַמּוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זָהָב (הָרִאשׁוֹן לְשׁוֹן מַגָּן, כְּתַרְגּוּמוֹ, זֶה הַנִּשְׁבָּע לְחַנֵּם וּלְהֶבֶל) עַל שֶׁל עֵץ - עֵץ, וְעַל אֶבֶן - אֶבֶן (שבועות כט. מכילתא)◆.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵעוֹשֵׁי רֶשַׁע מִיָּד וּמֵאֲרִיךְ אַפִּי עַד דּוֹר ב' וְג' וְד' פֵּרוּשׁ לִפְעָמִים, וְאֵין אֲנִי מַאֲרִיךְ אַפִּי אֶלָּא עַד זְמַן זֶה, וְהַטַּעַם כִּי אִם הָיָה ה' מִתְקַנֵּא לָאָדָם תֵּכֶף אֵין קִיּוּם לַנִּבְרָאִים, לָזֶה מִתְחַכֵּם ה' לְעוֹשֵׁי רִשְׁעָה וּמַעֲלִים עַיִן מִלְּאַבְּדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי שֶׁיָּקוּמוּ בְּנֵיהֶם אוּלַי יֵטִיבוּ דַּרְכֵיהֶם וְנִמְצָא עוֹלָם קַיָּם בָּהֶם, גַּם יוֹעִיל לָאָבוֹת לְזִכּוּתָם בָּעוֹלָם הַבָּא כְּאוֹמְרָם (סנהדרין ק"ד.) בְּרָא מִזְּכֶה אַבָּא, וְאִם דּוֹר ב' הִתְעִיבוּ כְּמַעֲשֵׂה אָבוֹת אָז יִפְקֹד עֲלֵיהֶם עָוֹן אֲבוֹתָם אִתָּם יִמָּקוּ, וַעֲדַיִן יֶשְׁנוֹ לְקִנְאוֹת רֶשַׁע הָאָב בְּפִרְעוֹן הַבָּנִים, וְלִפְעָמִים יוֹסִיף ה' לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ גַּם לְדוֹר ב' וְתוֹלֶה לָהֶם עַד דּוֹר ג' לַטַּעַם עַצְמוֹ הָאָמוּר וּכְשֶׁיִּרְשִׁיעוּ יִפְקֹד עֲלֵיהֶם וְכוּ', וְלִפְעָמִים יוֹסִיף גַּם כֵּן לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ גַּם לְדוֹר ג', אֲבָל דּוֹר רְבִיעִי אֵין עוֹד תִּקְוָה לָהֶם כִּי הֶשְׁרְשׁוּ בַּקְּלִפָּה לֹא יִנָּתְקוּ מִמֶּנָּה וּבְעֲרָה בָּם קִנְאַת ה' עֹנָם וַעֲוֹן אֲבוֹת אֲבוֹת אֲבוֹתָם מִדּוֹר רִאשׁוֹן יֵחָרֵב, וְהַטַּעַם כִּי כֻּלָּם בְּחִינַת רַע שַׁלְשֶׁלֶת אַחַת. וְאַשְׁכִּילְךָ כִּי בְּעֶרֶךְ הָאָדוֹן בָּרוּךְ הוּא אֲפִלּוּ כְּשֶׁיַּאֲרִיךְ אַפּוֹ עַד דּוֹר רְבִיעִי יִקָּרֵא מִיָּד, כִּי ג' וְד' דּוֹרוֹת הֵם ג' מֵאוֹת שָׁנָה וְיוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלֶף שָׁנָה וּכְמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר תֵּכֶף וּמִיָּד בְּעֶרֶךְ הָאָדָם ו' וְז' שָׁעוֹת כְּמוֹ כֵן יִהְיֶה בְּעֶרֶךְ הָאָדוֹן ג' מֵאוֹת שָׁנָה. וּבָזֶה תִּמְצָא יִשּׁוּב טַעַם לָמָּה הֶאֱרִיךְ ה' לוֹמַר **עַל וְעַל** וְלֹא אָמַר בְּדֶרֶךְ כְּלָל פֹּקֵד עָוֹן עַד רִבֵּעִים כְּאוֹמְרוֹ בְּעוֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים, כִּי יִשְׁתַּנֶּה זֶה מִזֶּה וְהָבֵן וְעַיֵּן בְּסָמוּךְ:

וְדַע כִּי הִתְבּוֹנְנוּת בְּדָבָר זֶה שֶׁאֵין ה' מִתְקַנֵּא בְּעוֹשֵׁי רֶשַׁע הוּא דָּבָר מַבְהִיל וּמַה גַּם רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרִשְׁעָתוֹ וּמַצְלִיחַ בְּרוּם הַהַצְלָחוֹת, וְהַמַּשְׂכִּיל בְּגֶדֶר אֲשֶׁר גְּבַל הַבּוֹרֵא שֶׁהוּא לְד' דּוֹרוֹת יַצְדִּיק מִשְׁפָּט יָשָׁר, וְהוּא שֶׁאָמַר אָסָף (תְּהִלִּים ע"ג י"ז) אָבִינָה לְאַחֲרִיתָם, פֵּרוּשׁ אַחֲרִית קִצְבַת הַדּוֹרוֹת אֲשֶׁר קָצַב ה'. וְדַע כִּי כֹּחַ בְּחִינַת הָרַע יָשְׁנוֹ עַד ד' דּוֹרוֹת וְלֹא יִפָּרַע ה' מִדּוֹר ה' עָוֹן אָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהוּא חֲמִישִׁי לָהֶם מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁתִּגְדַּל עַד אֶלֶף וַאֲלָפִים: תורה ו

ו) **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וְגו'.** פֵּרוּשׁ שֶׁגַּם עוֹשֶׂה חֶסֶד אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׁלֵּם לוֹ כָּל חַסְדּוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד אֶלָּא בּוֹחֵר לוֹ אֹפֶן פִּרְעוֹן הַנְּאוֹת לוֹ לְדוֹרוֹת וְהוֹלֵךְ וּפוֹרֵעַ בְּכָל דּוֹר אֲשֶׁר יִצְטָרֵךְ אֵלָיו וְיֵשׁ בּוֹ דָּבָר הַמַּעֲמִיד הֲגָנָה וְהַצָּלָה עַד אֲלָפִים, וְהוּא מַאֲמָרָם ז"ל (שמו"ר פמ"ד) שֶׁאִם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא פּוֹרֵעַ לָאָבוֹת שְׂכָרָם בָּעוֹלָם הַזֶּה בַּמֶּה הָיוּ מִתְפַּרְנְסִים בְּנֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וּבְגָלְיוֹת, וְאוֹמְרוֹ **וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי** פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סוטה ל"א.) שֶׁאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת עִם לַאֲלָפִים כִּי אֵלּוּ שֶׁהֵם עוֹבְדִים מִיִּרְאָה אִם יִצְטָרְכוּ הַדּוֹרוֹת לְזִכּוּתוֹ לֹא יַאֲרִיךְ אֶלָּא עַד אֶלֶף כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפָסוּק אַחֵר דִּכְתִיב (דברים ז' ט') לְאֶלֶף דּוֹר וְגו': תורה ז

ז) **לֹא תִשָּׂא וְגו'.** פֵּרוּשׁ לְצַד כִּי הַשְּׁבוּעָה תַּגִּיד גְּדֻלּוֹת וּנְשִׂיאוּת לַה' יַחְשֹׁב אָדָם כִּי יִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת כִּי הוּא זֶה רִבּוֹנוֹ וְשַׁלִּיטוֹ הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה לַשָּׁוְא מַה בְּכָךְ אִם הַנִּשְׁבָּע לוֹ לֹא יַכִּיר בִּשְׁקָרוֹ כִּי אִם יֵדַע שֶׁהוּא אֲדוֹנוֹ שֶׁל זֶה וְהוּא בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה הַהֵפֶךְ, לָזֶה אָמַר **לֹא תִשָּׂא** אֲפִלּוּ יֵשׁ נְשִׂיאוּת לַשֵּׁם שֶׁאַתָּה נִשְׁבַּע בּוֹ. **כִּי לֹא יְנַקֶּה ה'** הֲגַם שֶׁיִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְשֵׁאת אֶת שְׁמוֹ, כֵּיוָן שֶׁהוּא לַשָּׁוְא:

עוֹד יִרְצֶה כִּי בְּאֶמְצָעוּת שְׁבוּעַת שָׁוְא הוּא נוֹשֵׂא מֵעָלָיו שֵׁם ה' הַנִּקְרָא עָלָיו וּמִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת הָרַע הַמִּתְיַחֶסֶת בְּשֵׁם שָׁוְא כִּי שֵׁם ה' אֱמֶת וְהַמַּזְכִּירוֹ בְּשֶׁקֶר פּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ בְּחִינַת הַשֵּׁם לְסִבַּת בּוֹחֲרוֹ בַּשָּׁוְא, וְזֶה הוּא שְׁעוּר הַכָּתוּב **לֹא תִשָּׂא** מֵעָלֶיךָ **שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ** לְסִבַּת שָׁוְא, וְאָמַר **כִּי לֹא יְנַקֶּה ה'** לְעוֹשֵׂי כֵן:

עוֹד יִרְמֹז שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹשֵׂא עָלָיו שֵׁם ה' שֶׁהוּא אֱלֹהוֹ וְאוֹמֵר לַכֹּל שֶׁהוּא אִישׁ יְהוּדִי וְעוֹבֵד ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ **שֵׁם ה'** שֶׁהוּא **אֱלֹהֶיךָ** וּלְבָבוֹ לֹא כֵן יַחְשֹׁב, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לַשָּׁוְא,** וְאַזְהָרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִרְמֶה בָּרוּךְ הוּא לוֹמַר כִּי הוּא מֵעֲבָדָיו וְלֹא כֵן הוּא. וּבִכְלַל אַזְהָרָה זוֹ שֶׁלֹּא יִרְאֶה עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא צַדִּיק יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהוּא: תורה ח

(ח) **זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:** ח הֱוֵי דְּכִיר יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדָּשׁוּתֵהּ:

רש"י◄ **זָכוֹר•** "זָכוֹר" וְ"שָׁמוֹר" בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ, וְכֵן (לקמן לא) "מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֶרְוַת אֵשֶׁת אָחִיךָ", (דברים כב) "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סב) "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים, שְׁתַּיִם זוּ שָׁמָעְתִּי". "זָכוֹר" לְשׁוֹן פָּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אָכוֹל וְשָׁתוֹ", (שמואל ב ג) "הָלוֹךְ וּבָכֹה", וְכֵן פִּתְרוֹנוֹ: תְּנוּ לֵב לִזְכֹּר תָּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שֶׁאִם נִזְדַּמֵּן לְךָ חֵפֶץ יָפֶה, תְּהֵא מַזְמִינוֹ לְשַׁבָּת (ביצה טז)◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יד, עמ' 224)

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ, ח)

זָכוֹר וְשָׁמוֹר - בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ (רש"י)

לְרַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיָה חָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה אִישׁ פָּשׁוּט בְּיוֹתֵר. סָפֵק אִם יָדַע אֶת פֵּירוּשׁ־הַמִּלּוֹת בַּמְּקוֹמוֹת הַקָּשִׁים שֶׁבַּתְּפִלָּה. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן הָיָה מִתְפַּלֵּל אֶת כָּל שְׁלוֹשׁ הַתְּפִלּוֹת בַּאֲרִיכוּת.

הַחֲסִידִים הִתְפַּעֲלוּ מִצּוּרַת תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חָסִיד זֶה, וּשְׁאָלוּהוּ: מַדּוּעַ מִתְאָרֶכֶת תְּפִלָּתְךָ כָּל־כָּךְ? "בַּמֶּה" אַתָּה מִתְפַּלֵּל? עָנָה הֶחָסִיד: 'זְכוּרֵנִי מַה שֶּׁשָּׁמַעְתִּי פַּעַם מִהַרְבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן), עַל הַמַּאֲמָר "זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד": בְּכָל דִּבּוּר וְדִבּוּר, צְרִיכִים לִזְכֹּר וְלִשְׁמֹר אֶת ה' אֶחָד'...

(ט) **שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ:** ט שִׁתָּא יוֹמִין תִּפְלַח וְתַעְבֵּד כָּל עֲבִדְתָּךְ:

רש"י◄ **וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ•** כְּשֶׁתָּבֹא שַׁבָּת, יְהֵא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ כָּל מְלַאכְתְּךָ עֲשׂוּיָה, שֶׁלֹּא תְּהַרְהֵר אַחַר מְלַאכְתֶּךָ (מכילתא)◆.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ נח ב' דר"ח מר חשון, ה'תשכ"ז)

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבוֹד. הַיְנוּ, שֶׁבְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה לְתַקֵּן אֶת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְעִנְיָן זֶה נַעֲשֶׂה עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה (לֹא רַק בְּעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, אֶלָּא גַּם) בְּעִנְיְנֵי הָרְשׁוּת, בְּל"ט מְלָאכוֹת, דְּ"תַנָּא סִידּוּרָא דְּפַת נָקֵט", וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּמַשְׁא וּבְמַתָּן כּוּ'. וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בֶּאֱמוּנָה, וַעֲבוֹדָתוֹ בְּ"סִידּוּרָא דְּפַת" הִיא בְּאֹפֶן שֶׁ"מַאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ", הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה הוּא מְגַלֶּה אֶת הַ'שֶׁמֶשׁ הֲוָיָ'' מֵהַמְּגֵן שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁיִּזְכְּרֵהוּ מִיּוֹם א', וְלָזֶה הִקְדִּים הַמְּאֻחָר כִּי מִן הָרָאוּי הָיָה לְהַקְדִּים וְלוֹמַר שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ' וְאַחַר כָּךְ יֹאמַר זָכוֹר, אֶלָּא נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁהַזְּכִירָה תִּהְיֶה מִיּוֹם רִאשׁוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכילתא) שֶׁכָּל יוֹם יֹאמַר הַיּוֹם יוֹם א' בְּשַׁבָּת וְכוּ' פֵּרוּשׁ וּבָזֶה יְקַדְּשׁוֹ וְלֹא יִטְעֶה בּוֹ. גַּם יִרְצֶה **לְקַדְּשׁוֹ** לְשׁוֹן הַזְמָנָה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ביצה ט"ז) מֻחָד בְּשַׁבָּא לְשַׁבָּא, גַּם יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מדרש תהלים פצ"ב) כִּי יוֹם שִׁשִּׁי שֶׁבּוֹ נִבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן וְחָטָא וְיָצָא חַיָּב בְּדִינוֹ בָּא יוֹם שַׁבָּת וְנַעֲשָׂה סַנֵּגוֹר לָאָדָם לִפְנֵי ה' וְאָמַר רִבּוֹן הָעוֹלָם לֹא נָהֲרַג אָדָם מֵעוֹלָם וְכִי אֲנִי מַתְחִיל וְכוּ' וְנִצּוֹל אָדָם וּכְשֶׁרָאָה אָדָם כֹּחָהּ שֶׁל שַׁבָּת הִתְחִיל לְשׁוֹרֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, לָזֶה אָמַר ה' **זָכוֹר** פֵּרוּשׁ שֶׁיְּזַכֵּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת אֲשֶׁר בְּאֶמְצָעוּתוֹ נִתְקַיֵּם אָדָם וְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו וְרָאוּי לְהַחְשִׁיבוֹ כִּי הוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל וִיקַדְּשׁוֹ. וְתִמְצָא כִּי מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס בְּיוֹם אֶחָד יִהְיֶה הַיּוֹם הַהוּא מְכֻבָּד וְחָשׁוּב בְּעֵינָיו תָּמִיד מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, וְזֶה יוֹתֵר עַל בְּחִינָה זוֹ שֶׁהַשַּׁבָּת עַצְמוֹ הוּא הַמַּצִּיל, וְלָזֶה אָמַר **זָכוֹר** לִהְיוֹת הַדָּבָר רָחוֹק מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית. עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת** פֵּרוּשׁ הִזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל שַׁבָּת וְהִטְעֵם **לְקַדְּשׁוֹ** כִּי כְּשֶׁאַתָּה מַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל שַׁבָּת בְּיוֹם זֶה בְּזֶה אַתָּה מְקַדְּשׁוֹ, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הַכָּתוּב **זָכוֹר אֶת יוֹם,** וּמַה יִּזְכֹּר, שַׁבָּת, וְטַעַם **לְקַדְּשׁוֹ** כִּי שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שַׁבָּת כְּמַאֲמַר רַשְׁבִּ"י (זהר ח"ב פ"ח:) וְאַחַר כָּךְ בָּאַר הַכָּתוּב מַה יּוֹם מִיּוֹמִים וְאָמַר **שֵׁשֶׁת יָמִים וְגוֹ' כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים** וְגוֹ' הָא לְמַדְתָּ כִּי עַל יוֹם ז' שֶׁל שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית הוּא אוֹמֵר: תורה ט

ט) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יְצַו ה' לַעֲבֹד בְּשֵׁשֶׁת יָמִים, גַּם מַה הִיא כַּוָּנָתוֹ בְּאוֹמְרוֹ וְעָשִׂיתָ וְגוֹ'. וְנִרְאֶה כִּי יְכַוֵּן עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּהַר סִינַי (וַיִּקְרָא כ"ה כ' כ"א) וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת וְגוֹ' וְצִוִּיתִי וְגוֹ', וְהֵם הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים כָּאן לְפִי מַה שֶּׁקָּדַם לוֹמַר זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ שֶׁאֵין בּוֹ דִּבְרֵי חֹל אִם כֵּן הָעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ מַה יֹּאכַל בַּיּוֹם הַמְקֻדָּשׁ, לָזֶה אָמַר **שֵׁשֶׁת יָמִים** לְבַד **תַּעֲבֹד** וּבָהֶם תַּעֲשֶׂה **כָּל מְלַאכְתֶּךָ** פֵּרוּשׁ הַצְרִיכָה לְךָ לְשִׁשִּׁי וְלִשְׁבִיעִי עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שם) וְעָשִׂתָ אֶת הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ וְגוֹ' כִּי מַבְטִיחַ ה' לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו. עוֹד יִרְצֶה לְצוּוֹת לְבַל יַחְשֹׁב בִּמְלֶאכֶת חֹל בְּשַׁבָּת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שֵׁשֶׁת יָמִים** וְגוֹ' וְיִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ עָשִׂיתָ כְּבָר כָּל מְלַאכְתֶּךָ שֶׁיֵּשׁ לְךָ לַעֲשׂוֹת, וְהוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מכילתא) שְׁבוֹת כְּאִלּוּ מְלַאכְתֶּךָ עֲשׂוּיָה, שֶׁזּוּלַת זֶה יַחְשֹׁב מֵחֻשָּׁבוֹת לְכוֹנֵן מְלַאכְתּוֹ וַאֲשֶׁר יֶחְסַר מֵהַמְּלָאכָה

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

רש"י ◄ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ • אֵלּוּ קְטַנִּים, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא גְּדוֹלִים? אָמַרְתָּ: הֲרֵי כְּבָר מַזְהָרִים הֵם, אֶלָּא לֹא בָּא אֶלָּא לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל שְׁבִיתַת הַקְּטַנִּים, וְזֶה שֶׁשָּׁנִינוּ: (שבת קכא) "קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שֶׁשְּׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ.

י וְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תַעְבֵּד כָּל עִבְדְּתָא אַתְּ וּבְרָךְ וּבְרַתָּךְ עַבְדָּךְ וְאַמְתָּךְ וּבְעִירָךְ וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְקִרְוָךְ:

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס

רש"י ◄ וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כִּבְיָכוֹל הִכְתִּיב בְּעַצְמוֹ מְנוּחָה, לְלַמֵּד הֵימֶנּוּ קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם שֶׁמְּלַאכְתּוֹ בְּעָמָל וּבִיגִיעָה שֶׁיְּהֵא נָח בְּשַׁבָּת. בֵּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ. בֵּרְכוֹ בַּמָּן לְכוֹפְלוֹ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשוֹ בַּמָּן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ.

יא אֲרֵי שִׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא יָת יַמָּא וְיָת כָּל דִּי בְהוֹן וְנָח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בָּרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדְּשֵׁה:

(יב) כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס

יב יַקַּר יָת אָבוּךְ וְיָת אִמָּךְ בְּדִיל דִּיאֲרִכּוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לַעֲשׂוֹתָהּ בְּחֹל, וְצֵא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה הָחָסִיד (שבת ק"נ) שֶׁקָּנַס עַצְמוֹ עַל אֲשֶׁר חָשַׁב לִגְדֹּר גָּדֵר נִפְרָץ בְּשַׁבָּת, לְבַל יִבְנֵהוּ עוֹד וְכוּ': תורה י

י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כִּי בַּעֲשׂוֹתוֹ שַׁבָּת לַה' בָּזֶה אַתָּה עוֹשֶׂה ה' כִּי הוּא אֱלֹהֶיךָ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (שמו"ר פכ"ה) כִּי שָׁקוּל שַׁבָּת כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְאוּלַי כִּי רְמוּזָה הִיא כָּל הַתּוֹרָה בְּתֵבַת שַׁבָּת עַל זֶה הַדֶּרֶךְ תרי"א הֵם מִצְוֹת שֶׁלֹּא שְׁמָעוּם מִפִּי הַגְּבוּרָה אֶלָּא מִפִּי נָבִיא וּב' מִצְוֹת אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ שֶׁהֵם ב' מִצְוֹות שֶׁנִּצְטַוּוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה מִצְוַת אָנֹכִי הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה וְלֹא יִהְיֶה לְךָ הִיא מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה, וּכְבָר הוֹדִיעוּנוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל כִּי מִצְוַת עֲשֵׂה יִתְכַּבֵּנוּ לְשֵׁם הָרַחֲמִים לְפִי שֶׁהֵם בִּבְחִינַת קַבָּלַת שָׂכָר וּמִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה יִתְכַּבֵּנוּ לְשֵׁם אֲדֹנָי"י לְפִי שֶׁהֵם בִּבְחִינַת הַדִּין לָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם, וְהִנֵּה חֶשְׁבּוֹן הַיָּו"ד אֲדֹנָי"י עוֹלֶה צ"א וְתרי"א הֲרֵי שַׁבָּת:

עוֹד יִרְצֶה עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (קי"ח) כָּל הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ אֲפִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כָּאֲנוֹשׁ מוֹחֲלִין לוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה'** בָּזֶה נַעֲשֶׂה הוּא **אֱלֹהֶיךָ** וְלֹא זוּלָתוֹ הָא לָמַדְתָּ שֶׁנִּמְחַל לוֹ מַה שֶּׁקִּבֵּל לֶאֱלֹהֵי זוּלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **שַׁבָּת לַה'** כִּי לֹא תִּהְיֶה לוֹ הַמְּנוּחָה וְהַשְּׁבִיתָה לְמִנּוּחָתוֹ וּלְמַרְגֵּעוֹ אֶלָּא לְמִצְוַת ה' אֱלֹהוֹ:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד** וְגוֹ' **וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי** גַּם כֵּן יִהְיֶה לְךָ מְלָאכָה אַחֵרֶת וּמַה הִיא שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ וְלֹא מַעֲטִתִּי לְךָ יוֹם הַשְּׁבִיעִי אֶלָּא מִמְּלַאכְתְּךָ שֶׁל עַצְמְךָ: תורה יא

יא) וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. כָּאן נִתְחַכֵּם ה' לֶאֱסֹר מְלָאכוֹת אֲשֶׁר מָנוּ חֲכָמִים מ' מְלָאכוֹת (ח"א) שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מְלָאכָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם טֹרַח כְּלָל בַּעֲשִׂיָּתָהּ כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁהַמּוֹצִיא כְּלִי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְהַכָּפָּה וְכַדּוֹמֶה לָזֶה רַבִּים וְחִיּוּבָה הַתּוֹרָה מִיתָה עֲלֵיהֶם, וְיֹאמַר אָדָם מַה טֹּרַח יֵשׁ בִּדְבָר זֶה לְהִתְחַיֵּב לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים** וְגוֹ' **וַיָּנַח** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וְדוּק וְהַשְּׂכֵל בְּשַׁעַם מוֹדִיעַ כִּי אֵין הַדָּבָר לְצַד הַטֹּרַח לְבַד וַהֲרֵי מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (יְשַׁעְיָה מ' כ"ח) לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע, וּבוֹ לֹא יְצַדֵּק לוֹמַר מְנוּחָה, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא לְצַד הַפְּעֻלָּה הַיּוֹצֵאת אִנּוּ דָּנִים הֲגַם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בָּהּ יְגִיעָה וְטֹרַח, וְלָזֶה כָּל שֶׁשֵּׁם מְלָאכָה עָלֶיהָ הֲגַם כִּי יֵעָשֶׂנָּה אָדָם בְּלֹא הַרְגָּשַׁת דָּבָר הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי לֹא עָשָׂה בִּתְכוּנַת בְּרִיאָתָם שֶׁיַּעַמְדוּ אֶלָּא שֵׁשֶׁת יָמִים, וּמַעֲתָה יִצְטָרֵךְ ה' לְחַדֵּשׁ הַבְּרִיאָה בְּכָל יוֹם רִאשׁוֹן וּבְאֶמְצָעוּת נָפֶשׁ הָעוֹלָם שֶׁהוּא הַשַּׁבָּת שֶׁבָּרָא ה', נָח מֵהַתְמָדַת הַמְּלָאכָה, וּכְמַאֲמָרָם ז"ל (ב"ר פ"י) שֶׁהָיָה הָעוֹלָם רוֹפֵף וְרוֹעֵד וּבְבוֹא שַׁבָּת עָמַד בְּקִיּוּמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיָּנַח בַּיּוֹם הַזֶּה** וְיוֹם זֶה מֵעֲמִיד הָעוֹלָם עוֹד שֵׁשֶׁת יָמִים וּבְכָל יוֹם שִׁשִּׁי לָעֶרֶב שֶׁכְּלִיתָה תְּכוּנַת הָעוֹלָם יָבוֹא שַׁבָּת וִיקַיֵּם הָעוֹלָם עוֹד שֵׁשֶׁת יָמִים אֲחֵרִים וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ, וְעַיֵּן פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית (ב' ב'): תורה יב

יב) לְמַעַן יַאֲרִכֻן. אָמַר **יַאֲרִכֻן** יָמֶיךָ

רש"י◄ **לְמַעַן יַאֲרִיכוּן יָמֶיךָ•** (מכילתא) אִם תְּכַבֵּד, יַאֲרִיכוּן. וְאִם לָאו, יְקַצְּרוּן, שֶׁדִּבְרֵי תּוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מִכְּלָל הֵן - לָאו, וּמִכְּלָל לָאו - הֵן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

הַכָּרַת הַטּוֹב וְרֶגֶשׁ שֶׁל אַהֲבָה לְכָל יְהוּדִי שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה, וְלֹא לֵעֵרֶךְ חֶשְׁבּוֹן שֶׁהָיְתָה לִפְלוֹנִי אֵיזוֹ פְּנִיָּה, אוֹ שֶׁהָכְרַח לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טִבְעוֹ.

וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר, שֶׁהֲרֵי: (א) הַקָּבָּ"ה יָדַע מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר, שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְמַלֵּא רְצוֹנוֹ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן נָתַן לוֹ שָׂכָר עַל פְּעֻלָּתוֹ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לָאָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ "מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ" (פסחים נד, ריש עמוד ב), וְיִתָּכֵן שֶׁאֵין לוֹ שׁוּם פְּנִיָּה. (ב) לְכִידַת צוֹר - גַּם אִם לֹא הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי נְבוּכַדְרֶאצַּר, הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל־יְדֵי אַחֵר, שֶׁהֲרֵי הַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשְׂתָה לוֹ, שֶׁלּוּלֵי פְּעֻלַּת חֲבֵרוֹ יִתָּכֵן שֶׁלֹּא הָיְתָה נַעֲשֵׂית כְּלָל. (ג) הַצִּוּוּי עַל לְכִידַת צוֹר לֹא הָיָה בִּשְׁבִיל נְבוּכַדְרֶאצַּר בִּלְבַד, אֶלָּא בִּשְׁבִיל תִּקּוּן הָעוֹלָם, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְטוֹבָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲבוּרוֹ, שֶׁבְּוַדַּאי צְרִיכָה לִהְיוֹת הַכָּרַת הַטּוֹב כו'.

עַל־דֶּרֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא (שבת לג, ב) בְּנוֹגֵעַ לְאֻמּוֹת שֶׁ"תִּקְּנוּ שְׁוָקִים, תִּקְּנוּ גְּשָׁרִים, תִּקְּנוּ מֶרְחֲצָאוֹת" - "כָּל מַה שֶׁתִּקְּנוּ לֹא תִּקְּנוּ אֶלָּא לִצָּרְךְ עַצְמָן כו'". וְעַד שֶׁיֵּשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁטּוֹעֲנִים כָּךְ בְּנוֹגֵעַ לַהקָּבָּ"ה, שֶׁנּוֹתֵן לָהֶם כָּל צָרְכָּם וְכו' - שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְהוֹדוֹת וּלְהַחֲזִיר כו', כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לַהקָּבָּ"ה "פְּנִיָּה" בַּדָּבָר, שֶׁהֲרֵי "כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְּרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ" (מַסֶּכֶת אָבוֹת בְּסוֹפָהּ).

וַהֲרֵי זֶה הֵיפֶךְ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא (ברכות נח, א) "אוֹרַח טוֹב, מַהוּ אוֹמֵר.. כָּל מַה שֶּׁטָּרַח לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִילִי".

וּכְפִי שֶׁיְּכוֹלִים לִטְעֹן בְּנוֹגֵעַ לִכְבוּד אָב וָאֵם - שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב שֶׁיֵּשׁ לְכַבְּדָם, כֵּיוָן שֶׁגִּדְּלוּהוּ וְדָאֲגוּ לְכָל צָרְכָּיו כו' - שֶׁלֹּא עָשׂוּ זֹאת בִּשְׁבִיל טוֹבַת הַבֵּן, אֶלָּא הִכְרְחוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טִבְעָם, שֶׁטֶּבַע הָאָב לְרַחֵם עַל בְּנוֹ, וְעַד שֶׁטֶּבַע זֶה הוּא גַּם אֵצֶל בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאִילוּ לֹא הָצְרְכוּ לְהַשְׁקִיט אֶת מַצְּפוּנָם הַטִּבְעִי, לֹא הָיוּ עוֹשִׂים זֹאת.

(יג) **לֹא תִרְצָח: ס לֹא תִנְאָף: ס לֹא תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: ס**

יג **לֹא תִקְטוֹל נְפָשׁ. לֹא תִּגּוֹף. לֹא תִּגְנוֹב. לֹא תַסְהֵד בְּחַבְרָךְ סַהֲדוּתָא דְשִׁקְרָא:**

רש"י◄ **לֹא תִנְאָף•** אֵין נִאוּף אֶלָּא בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ) "מוֹת יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאֶפֶת", וְאוֹמֵר: (יחזקאל יז) "הָאִשָּׁה הַמְנָאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים". **לֹא תִגְנֹב•** בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִּגְנֹבוּ", בְּגוֹנֵב מָמוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא זֶה בְּגוֹנֵב

מָמוֹן, וּלְהַלָּן בְּגוֹנֵב נְפָשׁוֹת? אָמַרְתָּ: דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ. מַה "לֹא תִרְצָח", "לֹא תִנְאָף", מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית־דִּין, אַף "לֹא תִגְנֹב", דָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין (סנהדרין פו)◆

(יד) **לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ**

יד **לֹא תַחְמֹד בֵּית חַבְרָךְ. לֹא תַחְמֹד אִתַּת חַבְרָךְ וְעַבְדֵּהּ וְאַמְתֵּהּ וְתוֹרֵהּ וַחֲמָרֵהּ וְכֹל דִּי לְחַבְרָךְ:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"מ)

הַטַּעַם לְמַה שֶּׁעְנְיָן מַתַּן תּוֹרָה הָיָה בִּדְבָרִים פְּשׁוּטִים **דַּוְקָא**, מִשּׁוּם שֶׁהַמְשָׁכַת הָעֶצֶם הִיא בִּדְבָרִים תַּחְתּוֹנִים וּפְשׁוּטִים בְּיוֹתֵר, הֵן בִּכְלָלוּת הָעוֹלָמוֹת, בָּעוֹלָם הֵכִי תַּחְתּוֹן שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְהֵן בָּעוֹלָם זֶה עַצְמוֹ, בִּדְבָרִים פְּשׁוּטִים שֶׁבּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

הָאֱמוּנָה בַּה' הִיא הַיְסוֹד גַּם לַהַנְהָגָה הָרְאוּיָה בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר:

יְהוּדִי יָכוֹל לִטְעֹן: מַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ יִהְיֶה מִצַּד צִוּוּי הַתּוֹרָה, וּבְאֹפֶן שֶׁקְּשׁוּר גַּם עִם הַהַנְהָגָה שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם?! - בִּשְׁלָמָא מִי שֶׁמִּצַּד טִבְעוֹ הוּא רַע וּמְשֻׁחָת, הֲרֵי הוּא זָקוּק לְמוֹרָא מֵהַקָּבָּ"ה, וְהַבְטָחַת שָׂכָר בְּגַן־עֵדֶן, כְּדֵי לְהִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ; אֲבָל אִם הוּא רַק אָדָם רָגִיל, שֶׁגָּדַל וְנִתְחַנֵּךְ בֵּין בְּנֵי תַּרְבּוּת (וְלֹא בֵּין חַיּוֹת

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁמַּשְׁמַע מֵעַצְמָם וְלֹא אָמַר אַאֲרִיךְ יָמֶיךָ. אוּלַי שֶׁיִּרְצֶה לוֹמַר כִּי מִצְוָה זוֹ סְגֻלָּתָהּ הִיא אֲרִיכוּת יָמִים מִלְּבַד שְׂכָרָהּ מֵה', כִּי יֵשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סְגֻלּוֹת נִפְלָאוֹת מִלְּבַד שָׂכָר אֲשֶׁר קָבַע לָהֶם ה' וְזוֹ גִּלָּה אוֹתָהּ ה': תורה יג

טָרֵף), וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אִם הוּא רַךְ לֵבָב, וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת מִטֶּבַע תּוֹלַדְתּוֹ, הֲרֵי מִצַּד טִבְעוֹ יִתְנַהֵג בְּאֹפֶן דְּ"עֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בַּיִת, כִּי תִּרְאֶה עָרוֹם וְכִסִּיתוֹ" (ישעי' נח, ז), לְלֹא צֹרֶךְ בְּצִוּוּי הַתּוֹרָה.

וְהַמַּעֲנֶה עַל זֶה - כְּפִי שֶׁלִּמְּדִים מֵהַהַפְטָרָה - שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאָדָם מַרְגִּישׁ שֶׁאֵינוֹ זָקוּק לְאַף אֶחָד, וְיָכוֹל לְהַעֲמִיד עַל עַצְמוֹ וּלְהִתְנַהֵג כְּפִי טִבְעוֹ, הִנֵּה לְבַסּוֹף, כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר יִפְגַּע בַּיֵּשׁוּת וּמְצִיאוּת שֶׁלּוֹ, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּדֵּל בְּטוֹבַת הַזּוּלַת (וְיִהְיֶה רַק "מִשְׁעֶנֶת קָנֶה רָצוּץ"), אֶלָּא אַדְרַבָּה, שֶׁיַּעֲשֶׂה הַכָּפוּ הַטּוֹב כּוּ'. וְהֵינוּ, לְפִי שֶׁאָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ, וְחוֹשֵׁב עַל עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל הַזּוּלַת, וּבְמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נַעֲשֶׂה יֵשׁ וּמְצִיאוּת יוֹתֵר (וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב בַּתַּנְיָא (פרק יג) אֲפִילוּ בְּנוֹגֵעַ לְ"בֵּינוֹנִי", שֶׁ"מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הָרַע.. נִתְחַזֵּק יוֹתֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַזְּמַן שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ הַרְבֵּה בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּשְׁאָר עִנְיְנֵי עוֹלָם־הַזֶּה"), וְעַד שֶׁרוֹצֶה לִכְבֹּשׁ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לְעַצְמוֹ, גַּם אִם בִּשְׁבִיל זֶה צָרִיךְ לִרְמוֹת אֲחֵרִים כּוּ' (וְזֹאת - אֲפִילוּ אִם בִּתְחִלָּה לֹא הָיָה שַׁיָּךְ לַאֲמִירַת שֶׁקֶר).

וְכֵן הוּא בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, שֶׁגַּם הַדִּבְּרוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת, "לֹא תִּגְנֹב" וְ"לֹא תַחְמוֹד וְגוֹ'", שֶׁהֵם עִנְיָנִים שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, יֵשׁ לְקַיְּמָם (לֹא מִצַּד טֶבַע הָאָדָם, אֶלָּא) מִצַּד צִוּוּי הַקָּבָּ"ה, כְּמוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, וְכַמִּדְגָּשׁ בְּכָךְ שֶׁהֵם בָּאִים לְאַחֲרֵי "אָנֹכִי גוֹ'" (ראה גם 'תורת מנחם' כרך מג עמוד 400. ושם נסמן).

◆ שבת קודש כ"ד שבט ◆

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק:

טו וְכָל עַמָּא חָזֵן יָת קָלַיָּא וְיָת בָּעוֹרַיָּא וְיָת קַל שוֹפָרָא וְיָת טוּרָא תָּגֵן וַחֲזָא עַמָּא וְזָעוּ וְקָמוּ מֵרָחִיק:

רש"י ◄ **וְכָל הָעָם רוֹאִים** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אִלֵּם? — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם", וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֵרֵשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" (מכילתא). **רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת** • רוֹאִין אֶת הַנִּשְׁמָע, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר (שם). **אֶת הַקּוֹלוֹת** • הַיּוֹצְאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וַיָּנֻעוּ** • (שם) אֵין נוּעַ אֶלָּא זִיעַ. **וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק** • (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין לַאֲחוֹרֵיהֶם שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל, כְּאֹרֶךְ מַחֲנֵיהֶם, וּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בָּאִין וּמְסַיְּעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סח) "מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשד"מ)

קֹדֶם לְכָל הֲוָיָה וְהִתְהַוּוּת צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהֶעְדֵּר, וּכְמוֹ עִנְיַן הַצִּמְצוּם שֶׁבִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי. דְּזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן הַחֲרָדָה עַל־יְדֵי הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים שֶׁהָיוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה (שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ גוֹ', עִנְיַן הַחֲרָדָה), שֶׁזֶּהוּ הַהֶעְדֵּר הַקּוֹדֵם אֶל הַהֲוָיָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ בִּבְחִינַת בִּטּוּל שֶׁיּוּכְלוּ לְקַבֵּל אֶת גִּלּוּי הָעַצְמוּת בְּמַתַּן תּוֹרָה. שֶׁהֶעְדֵּר זֶה הוּא הַהֲכָנָה וְהַכְּלִי לְהַמְשָׁכַת הָעֶצֶם, שֶׁהוּא הַהֲוָיָה הָאֲמִתִּית.

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:

טז וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה מַלֵּל אַתְּ עִמָּנָא וּנְקַבֵּל וְלָא יִתְמַלֵּל עִמָּנָא מִן קֳדָם יְיָ דִּילְמָא נְמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ:

יז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִּדְחֲלוּן אֲרֵי בְּדִיל לְנַסָּאָה יָתְכוֹן אִתְגְּלִי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ וּבְדִיל דִּתְהֵי דַּחְלָתֵהּ עַל אַפֵּיכוֹן בְּדִיל דְּלָא תְּחוּבוּן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) דַּבֵּר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְאִם לְצַד כִּי כְּשֶׁיְּדַבֵּר ה' עִמָּנוּ נְקַבֵּל גְּזֵרוֹתָיו, מֵעַתָּה הֲרֵי אָנוּ מְקַבְּלִין מִמְּךָ וְאִם כֵּן אֵין צֹרֶךְ בְּדִבָּר וְלָמָּה נִסְתַּכֵּן וְהוּא אוֹמְרוֹ **פֶּן נָמוּת.** עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **דַּבֵּר אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה** פֵּרוּשׁ יִהְיֶה כֹּחַ בָּנוּ לִשְׁמֹעַ אֲבָל אִם יְדַבֵּר ה' עִמָּנוּ פֶּן נָמוּת וְלֹא נִשְׁמָע: תורה יז

יז) אַל תִּירָאוּ. פֵּרוּשׁ שֶׁיְּדַבֵּר עִמָּכֶם עוֹד **כִּי לְבַעֲבוּר** וְגוֹ' וּכְבָר עָשָׂה ה' מַחְשַׁבְתּוֹ הַטּוֹבָה וְעָשָׂה אֶתְכֶם נֵס שֶׁהֵם מְבֻדָּלִים לְטוֹבָה כִּי פָּסְקָה וְהֶמְתָּם בְּאֶמְצָעוּת דְּבַר הָאֱלֹהִים, וְגַם טַעַם ב' **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כִּי בַּעֲקִירַת הַזְּהֲמָא מֵהֶם הִנֵּה קָנְתָה הַיִּרְאָה שֶׁהִיא שִׁכְינָתוֹ יִתְבָּרֵךְ מָקוֹם לִהְיוֹת בִּתְמִידוּת עַל פְּנֵיהֶם כִּי צֶלֶם אֱלֹהִי אֲשֶׁר יָצַר ה' אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ חָזַר לְקַדְמוּתוֹ,

רש"י◄ **לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם•** לְגַדֵּל אֶתְכֶם בָּעוֹלָם, שֶׁיֵּצֵא לָכֶם שֵׁם בָּאֻמּוֹת שֶׁהוּא בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם. **נַסּוֹת•** לְשׁוֹן הֲרָמָה וּגְדֻלָּה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) "הָרִימוּ נֵס", (שם מט) "אָרִים נִסִּי", (שם ל) "וְכַנֵּס עַל הַגִּבְעָה", שֶׁהוּא זָקוּף. **וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ•** עַל־יְדֵי שֶׁרְאִיתֶם אוֹתוֹ יָרוּי וּמְאֻיָּם, תֵּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפָּנָיו.

(יח) **וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס**

יח וְקָם עַמָּא מֵרָחִיק וּמֹשֶׁה קָרֵב לְצַד אַמִּיטְתָּא דִּתַמָּן יְקָרָא דַיְיָ:

רש"י◄ **נִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל•** לִפְנִים מִשֶּׁלֹּשׁ מְחִצּוֹת: חֹשֶׁךְ, עָנָן וַעֲרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָהָר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֹשֶׁךְ עָנָן וַעֲרָפֶל". עֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן, שֶׁאָמַר לוֹ: "הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן".

(יט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:**

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדֵנָן תֵּימַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזִתּוּן אֲרֵי מִן שְׁמַיָּא מַלֵּילִית עִמְּכוֹן:

רש"י◄ **כֹּה תֹאמַר•** בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. **אַתֶּם רְאִיתֶם•** יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַה שֶּׁאָדָם רוֹאֶה, לְמַה שֶּׁאַחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ: שֶׁמַּה שֶּׁאַחֵרִים מְשִׂיחִין לוֹ, פְּעָמִים שֶׁלִּבּוֹ חָלוּק מִלְּהַאֲמִין. **כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי•** וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (דברים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת קוֹלוֹ לְיַסְּרֶךָ וְעַל הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה": כְּבוֹדוֹ בַּשָּׁמַיִם, וְאִשּׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דָּבָר אַחֵר: הִרְכִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהִצִּיעָן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד".

(כ) **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:**

כ לָא תַעְבְּדוּן קֳדָמַי דַּחֲלָן דְּכַסַף וְדַחֲלָן דְּדַהַב לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן:

רש"י◄ **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי•** לֹא תַעֲשׂוּן דְּמוּת שַׁמְּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי בַּמָּרוֹם. (מכילתא). **אֱלֹהֵי כֶסֶף•** בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה לַעֲמֹד אִתִּי שֶׁלֹּא יִהְיוּ שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁאִם שִׁנִּיתָם לַעֲשׂוֹתָם שֶׁל כֶּסֶף, הֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהוּת. **וֵאלֹהֵי זָהָב•** בָּא לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁנַיִם: שֶׁאִם עָשִׂיתָ אַרְבָּעָה, הֲרֵי הֵן לְפָנַי כֵּאלֹהֵי זָהָב. **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם•** לֹא תֹּאמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בְּבֵית עוֹלָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַרְוָחַת ב' דְּבָרִים אֵלּוּ הוּא לְבִלְתִּי תֶּחֱטָאוּ, כִּי כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּשֶׁת פָּנִים שֶׁהִיא יִרְאָתוֹ הָאֲמוּרָה לֹא בִּמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא. עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם** כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לָכֶם טַעֲנָה לְמָה לֹא יָנְבֵא ה' אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי נִסָּה אוֹתָם בִּנְבוּאָה וְלֹא יָכְלוּ עָמוֹד: תורה יח **כ) לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי וְגוֹ'.** צָרִיךְ לְדַעַת אוֹמְרוֹ תֵּבַת אִתִּי. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל (מכילתא) דָּרְשׁוּ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ הַכְּרוּבִים ד', וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֱלֹהֵי זָהָב** שֶׁמַּעֲלֶה עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ עָשׂוּ אֱלֹהֵי זָהָב, וְלֹא יַעֲשׂוּ הַב' שֶׁל כֶּסֶף וְאִם עָשׂוּ מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם וְכוּ', גַּם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ צוּרָה לִדְמִיּוֹן ה' לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ (ר"ה כ"ד.) וְכַוָּנָתָם לַה' וְלֹא צוּרַת שַׁמָּשִׁים שֶׁל ה'. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב בִּדְקִדּוּק עוֹד לָמָּה חָזַר לוֹמַר פַּעַם ב' **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם** וְלֹא הִסְפִּיק בַּמָּה שֶׁקָּדַם לוֹמַר לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי וְגוֹ'. עוֹד לָמָּה דִּקְדֵּק לוֹמַר תֵּבַת **לָכֶם.**

אָכֵן יְכַוֵּן ה' לְצַוּוֹת עַל ב' מִינֵי עֲבוֹדוֹת אֵל אַחֵר, הָאֶחָד הוּא הָעוֹבֵד בֶּאֱמוּנַת לִבּוֹ כִּי מַאֲמִין בָּהּ וְכוֹסֵף לְעָבְדָהּ, וּכְנֶגְדָּהּ אָמַר **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף** פֵּרוּשׁ בְּכֹסֶף וְזֶה יוֹרֶה עַל הָעוֹבֵד מֵאֱמוּנַת לִבּוֹ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אִתִּי** כִּי הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בִּרְצוֹן נַפְשׁוֹ הוּא מַמְשִׁיךְ בְּשֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹ בְּחִינַת הָרַע שֶׁבְּשֹׁרֶשׁ הָעוֹן הַהוּא וְהוּא סוֹד (איכה ר' פ"א) נָחָשׁ הַמְקַנֵּן בִּמַּגְדָּל, כִּי כְּבָר הוֹדִיעָנוּ הַכָּתוּב כִּי נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֱלֹהַּ מִמַּעַל דִּכְתִיב (דברים ל"ב ט) חֵלֶק ה' עַמּוֹ, וּבְעָבְדוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה בֶּאֱמוּנַת נַפְשׁוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לַס"מ לִכְנֹס בְּמִקּוֹם שֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הַהִיא שֶׁהוּא מְקוֹם הַקְּדֻשָּׁה, וְהוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי ל' כ"ב) תַּחַת עֶבֶד כִּי יִמְלוֹךְ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי,** וְאָמַר **אֱלֹהֵי כֶסֶף** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן כֹּסֶף שֶׁהוּא עוֹבְדוֹ מִכּוֹסְפוֹ בּוֹ רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְהַב' הַיּוֹדֵעַ בְּלִבּוֹ אֱמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי הַכֹּל צוֹאָה בְּלִי מָקוֹם אֲבָל עוֹבְדָהּ לְסִבַּת הֲנָאָה לְהִנָּעַת הַמּוֹעִיל כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ מָמוֹן עַל מְנָת לַעֲבָדָהּ, וְיֹאמַר הָאָדָם בְּלִבּוֹ רַחֲמָנָא לִבָּא בָּעֵי וּבְלִבִּי אֲנִי מְחָרֵף וּמְגַדֵּף בַּעֲבוֹדָה זָרָה זוֹ וְאֵין מַעֲשַׂי אֶלָּא לְתַכְלִית הָרֶוַח, וּכְנֶגֶד זֶה אָמַר **וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁאֵין לִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ מַאֲמִינִים בָּהּ דָּבָר אֶלָּא לְצַד שֶׁזֶּה אָהַב הַזָּהָב וּבִשְׁבִיל הֲנָאַת זְהָבוֹ הוּא מִשְׁתַּחֲוֶה אַף עַל פִּי כֵן לֹא תַעֲשׂוּ,

(כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ:

כא מַדְבַּח אַדְמְתָא תַּעְבֵּד קֳדָמַי וּתְהֵי דַּבַּח עֲלוֹהִי יָת עֲלָוָתָךְ וְיָת נִכְסֵי קוּדְשָׁךְ מִן עָנָךְ וּמִן תּוֹרָךְ בְּכָל אַתְרָא די אַשְׁרֵי יָת שְׁכִנְתִּי לְתַמָּן אֶשְׁלַח בִּרְכָתִי לָךְ וֶאֱבָרְכִנָּךְ:

רש"י◄ **מִזְבַּח אֲדָמָה** • מְחֻבָּר בָּאֲדָמָה שֶׁלֹּא יִבְנֶנּוּ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גַּבֵּי כָּפִיס (נִסְחָה אַחֶרֶת: בָּסִיס) (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה בִּשְׁעַת חֲנִיָּתָן. **תַּעֲשֶׂה לִּי** • שֶׁתְּהֵא תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לִשְׁמִי. **וְזָבַחְתָּ עָלָיו** • אֶצְלוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה" (מכילתא). אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עָלָיו מַמָּשׁ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵין שְׁחִיטָה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (זבחים נח). **אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ** • אֲשֶׁר מִצֹּאנְךָ וּמִבְּקָרֶךָ. **אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ** • פֵּרוּשׁ לְ"אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ". **בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי** • אֲשֶׁר אֶתֵּן לְךָ רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁלִּי, שָׁם 'אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ', אַשְׁרֶה שְׁכִינָתִי עָלֶיךָ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁלֹּא נִתַּן רְשׁוּת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה בָּאָה שָׁם, וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שָׁם נִתַּן רְשׁוּת לַכֹּהֲנִים לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ בִּנְשִׂיאַת כַּפַּיִם לְבָרֵךְ אֶת הָעָם.

(כב) וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ:

כב וְאִם מַדְבַּח אַבְנִין תַּעְבֵּד קֳדָמַי לָא תִבְנֵי יָתְהֵן פְּסִילָן לָא תְרִים חַרְבָּךְ עֲלַהּ וּתְחַלְּלִנַּהּ:

רש"י◄ **וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים** • (מכילתא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל 'אִם' וְ'אִם' שֶׁבַּתּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה: "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי", הֲרֵי 'אִם' זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלְשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר': 'וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים' – "לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית", שֶׁהֲרֵי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה". וְכֵן (לקמן כב) "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה", חוֹבָה הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים טו) "וְהַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ", וְאַף זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלְשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר'. וְכֵן: (ויקרא ב) "וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים", זוּ מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כָּרְחֲךָ, אֵין 'אִם' הַלָּלוּ תְּלוּיִין אֶלָּא וַדַּאִין, וּבְלְשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר' הֵם מְשַׁמְּשִׁים. **גָּזִית** • לְשׁוֹן גְּזִיזָה, שֶׁפּוֹסְלָן וּמְכַתְּתָן בְּבַרְזֶל. **כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ** • הֲרֵי 'כִּי' זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא 'דִּילְמָא', פֶּן תָּנִיף חַרְבְּךָ עָלֶיהָ. **וַתְּחַלְּלֶהָ** • הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ בַּרְזֶל, חִלַּלְתָּ (פרק ג' דמדות), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהַאֲרִיךְ יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְהַבַּרְזֶל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמָיו שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שֶׁיּוּנַף הַמְקַצֵּר עַל הַמַּאֲרִיךְ. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מַטִּיל שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלָיו כּוֹרֵת וּמְחַבֵּל. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים שֶׁאֵינָן רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל־יְדֵי שֶׁמַּטִּילוֹת שָׁלוֹם, אָמְרָה תּוֹרָה: "לֹא תָנִיף עֲלֵיהֶם בַּרְזֶל", הַמַּטִּיל שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁלֹּא תְּבוֹאֵהוּ פֻּרְעָנוּת.

(כג) וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

כג וְלָא תִסַּק בְּדַרְגִין עַל מַדְבְּחִי דְּלָא תִתְגְּלֵי עֶרְיָתָךְ עֲלוֹהִי: פ פ פ

רש"י◄ **וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת** • כְּשֶׁאַתָּה בּוֹנֶה כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ, לֹא תַּעֲשֵׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אשקלונ"ש בְּלַעַ"ז, אֶלָּא חָלוּק יְהֵא וּמִשְׁפָּע. **אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ** • שֶׁעַל־יְדֵי הַמַּעֲלוֹת אַתָּה צָרִיךְ לְהַרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ גִּלּוּי עֶרְוָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב "וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי־בָד", מִכָּל־מָקוֹם הַרְחָבַת הַפְּסִיעוֹת קָרוֹב לְגִלּוּי עֶרְוָה הוּא, וְאַתָּה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן. וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֲבָנִים הַלָּלוּ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְגִלָּה שֶׁחֵטְא זֶה הוּא דַּוְקָא בִּבְחִינַת הָאָדָם שֶׁהוּא פּוֹגֵם עַצְמוֹ וּמַמְעִיט דְּיוֹקְנוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ **לָכֶם** לְצַד שֶׁלֹּא חָטָא אֶלָּא בְּמַעֲשֶׂה וְהַמַּחְשָׁבָה מְנַגֶּדֶת כַּגְּלוּי לִפְנֵי יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת, לָזֶה לֹא יַעֲשֶׂה הַחֵטְא סִבָּה שֶׁתִּכְנִיעַ בְּחִינַת הָרַע אֶת בְּחִינַת הַטּוֹב כַּמַּעֲשֶׂה הָרִאשׁוֹן: תורה כא

חֶסְלַת פָּרָשַׁת יִתְרוֹ

שֶׁאֵין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בִּזְיוֹנָן, אָמְרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ, לֹא תִּנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בִּזָּיוֹן, חֲבֶרְךָ שֶׁהוּא בְּדִמּוּת יוֹצְרְךָ וּמַקְפִּיד עַל בִּזְיוֹנוֹ, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה:

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנ - רנב

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

קְרָא לְרַבּוֹיֵי – לא הוצרך הכתוב לרבות שדינה כאש, ואף במקום שלא ריבתה התורה דינה כאש, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – ומה שצריך פסוק כדי ללמד שגחלת דינה כאש, הוא רק כדי לְרבות נַחֲלַת שֶׁל מַתֶּכֶת [–מתכת שהתלהטה באש] שגם כן דינה כאש, ורבי שאמר שצולים את הפסח על גבי גחלת משום שדין גחלת כדין אש, דיבר בגחלת של עץ, ואילו הברייתא שמבואר בה שגחלת דינה כאש רק במקום שריבה הכתוב, מדברת בגחלת של מתכת.

מקשה הגמרא: וְכי נַחֲלִים שֶׁל מַתֶּכֶת לָאו אֵשׁ הוּא – אינם נחשבים לאש, וְהָא – והרי, לגַבֵּי בַּת כֹּהֵן שזינתה דִּכְתִיב – שנאמר בה (ויקרא כא ט) 'בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', וְאָמַר רַב מַתְּנָה (סנהדרין נב.), בביאור סדר שריפתה, שפִּתִּילָה שֶׁל אֵבֶר [–עופרת ארוכה וצרה כעין פתילה] הָיוּ עוֹשִׂין לָהּ – מכינים לה, ומתיכים פתילה זו ושופכים את העופרת המותכת לתוך פיה, והיתה מתה. והרי, פתילה של אבר שהותכה, היא גחלת של מתכת, ומבואר בדברי רב מתנה, שמתקיים בה דין שריפה באש שאמרה התורה, ומוכח שדינה כאש עצמה, וכיון שאף גחלת של מתכת דינה כאש, חוזרת הקושיא, מדוע צריך דרשה לגבי נגעים לרבות שגחלת היא כאש.

מתרצת הגמרא: באמת גחלת של מתכת אין דינה כאש, ושָׁאנִי הָתָם – שונה הדין שם, בשריפת בת כהן, משום דְּאָמַר קְרָא – שנאמר בפסוק בדינה (שם), 'בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', ודרשו מתיבת 'תִּשָּׂרֵף', לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מִן הָאֵשׁ – כל הדברים שבכחם לשרוף שחומם נוצר על ידי אש.

הגמרא מבארת מנין ששריפת בת כהן שזינתה היא דווקא על ידי פתילה של אבר. מקשה הגמרא: מאחר שאין דורשים מהפסוק ששריפת בת כהן היא דווקא על ידי פתילה של אבר, אלא דורשים מהפסוק ששריפתה היא בכל דבר שנתחמם על ידי אש, וְכָל שֶׁכֵּן שאפשר לשורפה בְּאֵשׁ עַצְמָהּ, כפשטות הפסוק, אם כן מדוע שורפים אותה דווקא על ידי פתילה של אבר, וְהָלא אפשר לשורפה על ידי אש, דנַקֵּיף לָהּ – שנקיף אותה בְּחֲכֵלֵי זְמוֹרוֹת – חבילות של ענפים, וְנִקְלָהּ – ונשרוף אותה בהם.

מתרצת הגמרא: בת כהן אין לשורפה באש ממש, כיון דַּאֲתְיָא – ששריפתה נדרשת בגזירה שוה 'שְׂרֵיפָה' 'שְׂרֵיפָה' מִשריפת נדב ואביהוא בְּנֵי אַהֲרֹן, כשהביאו מחתות של קטורת והקריבו אש זרה שלא ציוה ה', שנאמר בהם (ויקרא י ו), 'וְאַחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'', מַה לְּהַלָּן – כשם שהשריפה האמורה בבני אהרן היתה שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף כַּיָּים, כלומר, שניטלה נשמתם על ידי אש, אבל גופם נשאר קיים, אַף כָּאן בבת כהן, שריפתה צריכה להיות שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף כַּיָּים, ואם ישרפוה באש ממש, ישרף גם גופה.

מקשה הגמרא: וְנַעֲבִיד לָהּ חֲמֵי חָאוּר – ותהיה מיתת בת כהן שזינתה, על ידי מים רותחים שחוממו על ידי אש, שאף בזה ניטלת נשמתה על ידי שריפה, וגופה נשאר קיים, ומדוע צריך להמיתה דווקא על ידי אבר. מתרצת הגמרא: אין לעשות כן, מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר קְרָא – נאמר בפסוק (ויקרא יט יח) 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ויש ללמוד מזה שכשאתה ממיתו, בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה, כלומר, מיתה שאינו מתנוול בה, ומיתה על ידי רותחים מיתה מנוולת היא.

שואלת הגמרא: וְכי מֵאַחַר דְּאִיכָּא רַב נַחְמָן – מאחר ואנו למדים מדרשתו של רב נחמן, שיש לברור למי שנתחייב מיתה, מיתה יפה, גְּזֵירָה שָׁוָה לָמָּה לִי – מדוע הוצרכנו ללמוד בגזירה שוה מבני אהרן שבת כהן שזינתה אין מקיפים אותה בחבילי זמורות, והרי אף בלא דרשה זו יודעים אנו שאין לשורפה בחבילי זמורות, כיון שאין זו מיתה יפה. משיבה הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, אִי לָאו – אם לא היינו למדים בגְּזֵירָה שָׁוָה מבני אהרן, שאין להקיפה בחבילות של עצים ולשורפה, הָוָה אָמִינָא – הייתי אומר, שצריך לשורפה באש ממש, כיון ששְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּים, לָאו שְׂרֵיפָה הִיא – אינה נחשבת לשריפה, ואין מתקיים דין שריפה בבת כהן שזינתה, אם נשאר גופה קיים, ולכן צריך לשורפה בחבילי זמורות, וְאִי מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן – וכדי לקיים את הדין שאמר רב נחמן שיש לברור לה מיתה יפה, גַּיפּוּשׁ לָהּ חֲכֵילֵי זְמוֹרוֹת טוּבָא כִּי הֵיכִי דְּתָמוּת כַּעֲנָנְלָא – נוסיף לה הרבה חבילי זמורות, ונעשה לה מדורה גדולה כדי שתמות מהר, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעתנו התורה בגזירה שוה מבני אהרן, שגם שריפת נשמה וגוף קיים נחשבת לשריפה, וממילא משום הדין שאמר רב נחמן שיש לברור מיתה יפה, יודעים אנו שיש לשרוף דווקא על ידי פתילה של אבר, ולא על ידי חבילי זמורות.

הגמרא חוזרת להקשות על הדרשה שהובאה לעיל, שממה שנאמר בבת כהן 'באש תשרף' לומדים לרבות כל מיני שריפות. שואלת הגמרא: וְאֶלָּא, כיון שאנו מרבים מ'תשרף', ששריפת בת כהן היא בכל דבר ששורף, תיבת 'בָּאֵשׁ', לָמָּה לִי – מדוע הוצרכה התורה לכותבה, ולא כתבה רק 'תשרף'. משיבה הגמרא: תיבת 'באש' באה לומר שאפשר לשורפה רק בדבר שנתחמם על ידי האש, וּלְאַפּוּקֵי אֶבֶר מֵעִיקָּרוֹ – ולמעט עופרת כשמוציאים אותה מהקרקע, שאף שהיא רותחת, אי אפשר לשרוף בת כהן על ידה, כיון שרתיחתה אינה מחמת אש.

לעיל אמרה הגמרא שממה שנאמר בבת כהן 'תשרף', דורשים שאפשר לשורפה בכל דבר שחומו בא מחמת אש, ועתה מקשה הגמרא, שמצאנו שאין דורשים כן: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, וְכָל הֵיכָא – וכי בכל מקום דִּכְתִיב 'בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף', כלומר, שנאמר בפסוק לשון שריפה יחד עם תיבת אש, כדי לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת אֵשׁ הוּא נאמר, וְהָא – והרי לגַבֵּי פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים – פרים הקרבים לחטאת שמזים את דמם בתוך ההיכל, וצריך לשרפם, שהם פר כהן משיח שחטא ופר העלם דבר של צבור, דִּכְתִיב בָּהוּ (ויקרא ד יב) 'וְשָׂרַף אוֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ', ומכל מקום תַּנְיָא – שנינו בברייתא, שתיבת 'בָּאֵשׁ', באה לומר שצריך לשורפו דווקא באש, וְלֹא בְּסִיד רוֹתֵחַ וְלֹא בְּגַפְסִים רוֹתֵחַ. ונמצא, שאף שהוזכר בפסוק לשון שריפה יחד עם תיבת אש, אין מרבים כל שריפות הבאות מן האש.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, הָכִי הַשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש לומר כן, הרי הָתָם – שם, בבת כהן, בתחילה כְּתִיב 'בָּאֵשׁ', וַהֲדַר – ואחר כך נאמר 'תִּשָּׂרֵף', ובאופן זה לשון שריפה בא לְרַבּוֹת כָּל מיני שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָאֵשׁ, אבל הָכָא – כאן, בפרים הנשרפים כְּתִיב – נאמר 'וְשָׂרַף אוֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ', שבתחילה נאמר לשון שריפה, שכוללת כל מיני השריפות, ורק לְבַסּוֹף נאמר תיבת 'אֵשׁ', לְמִימְרָא – ומשמע שבא הפסוק לומר, דְּאֵשׁ אִין – שדווקא באש מתקיים דין שריפה, אבל במִידֵי אַחֲרִינָא – בדבר אחר, לֹא מתקיים דין השריפה.

מקשה הגמרא: אף שאין ללמוד ממה שנאמר בפרים הנשרפים 'ושרף' לרבות כל מיני שריפה, עדיין יש לרבות בהם כל מיני שריפה, שהרי הָתָם נַמִּי – גם שם, בפרים הנשרפים, כְּתִיבָא שְׂרֵיפָה לְבַסּוֹף – נאמר לשון שריפה אחרי תיבת 'באש', דִּכְתִיב בהמשך אותו פסוק,

דְּבָרֶךָ׃ ג יז גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה
דְבָרֶךָ׃ יח גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃
יט גֵּר אָנֹכִי בָּאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ׃
כ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
כא גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֹתֶיךָ׃ כב גַּל
מֵעָלַי חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ כג גַּם יָשְׁבוּ
שָׂרִים בִּי נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ כד גַּם־
עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃ ד כה דָּבְקָה לֶעָפָר
נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ כו דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
חֻקֶּיךָ׃ כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ כח דָּלְפָה נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי
כִּדְבָרֶךָ׃ כט דֶּרֶךְ־שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חָנֵּנִי׃
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ לא דָּבַקְתִּי
בְּעֵדְוֹתֶיךָ יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃ ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ לד הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ
וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ לה הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ לו הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל
אֶל־בָּצַע׃ לז הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ
חַיֵּנִי׃ לח הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃
לט הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים׃ מ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
ו מא וִיבֹאנִי חַסְדֶּךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃
מב וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ מג וְאַל־
תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטֶךָ
יִחָלְתִּי׃ מד וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
מה וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃
מו וַאֲדַבְּרָה בְעֵדְוֹתֶיךָ נֶגֶד מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃
מז וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃ מח וְאֶשָּׂא־
כַפַּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
ז מט זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ נ זֹאת
נֶחָמָתִי בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ נא זֵדִים הֵלִיצֻנִי
עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי׃ נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנָחֵם׃ נג זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי

מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תוֹרָתֶךָ׃ נד זְמִרוֹת הָיוּ־לִי חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרָי׃ נה זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
וָאֶשְׁמְרָה תוֹרָתֶךָ׃ נו זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ ח נז חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃
נח חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃
נט חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
ס חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֹתֶיךָ׃
סא חֶבְלֵי רְשָׁעִים עִוְּדָנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי
צִדְקֶךָ׃ סג חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
פִקּוּדֶיךָ׃ סד חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ ט סה טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
כִּדְבָרֶךָ׃ סו טוּב טַעַם וָדַעַת לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֹתֶיךָ
הֶאֱמָנְתִּי׃ סז טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה אִמְרָתְךָ
שָׁמָרְתִּי׃ סח טוֹב־אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃
סט טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֶצֹּר
פִּקּוּדֶיךָ׃ ע טָפַשׁ כַּחֵלֶב לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ
שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ עא טוֹב־לִי כִּי־עֻנִּיתִי לְמַעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ׃ עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכֶסֶף׃
י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה
מִצְוֹתֶיךָ׃ עד יְרֵאֶיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ עה יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה
עִנִּיתָנִי׃ עו יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ
לְעַבְדֶּךָ׃ עז יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי־תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי׃ עח יֵבֹשׁוּ זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי
אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ עט יָשׁוּבוּ לִי יְרֵאֶיךָ
וְיֹדְעֵי עֵדֹתֶיךָ׃ פ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא
אֵבוֹשׁ׃ כ פא כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ פב כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ לֵאמֹר מָתַי
תְּנַחֲמֵנִי׃ פג כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ פד כַּמָּה יְמֵי־עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי
מִשְׁפָּט׃ פה כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׂיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
כְתוֹרָתֶךָ׃ פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי
עָזְרֵנִי׃ פז כְּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי לֹא־עָזַבְתִּי

פִּקֻּדֶיךָ׃ פח כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
ל פט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ צ לְדֹר
וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ כּוֹנַנְתָּ אָרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ׃ צב לוּלֵי תוֹרָתְךָ
שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי׃ צד לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ צה לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי
עֵדֹתֶיךָ אֶתְבּוֹנָן׃ צו לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה
מִצְוָתְךָ מְאֹד׃ מ צז מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם
הִיא שִׂיחָתִי׃ צח מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶךָ כִּי
לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ צט מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי
עֵדְוֹתֶיךָ שִׂיחָה לִי׃ ק מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ
נָצָרְתִּי׃ קא מִכָּל־אֹרַח רָע כָּלָאתִי רַגְלָי לְמַעַן
אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִּי כִּי־אַתָּה
הוֹרֵתָנִי׃ קג מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ לְפִי׃
קד מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח
שָׁקֶר׃ נ קה נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃
קו נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃
קז נֶעֱנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ קח נִדְבוֹת
פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ קט נַפְשִׁי
בְכַפִּי תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ קי נָתְנוּ רְשָׁעִים
פַּח לִי וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ קיא נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ
לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה׃ קיב נָטִיתִי לִבִּי
לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃ ס קיג סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי
וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ קיד סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה לִדְבָרְךָ
יִחָלְתִּי׃ קטו סוּרוּ־מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת
אֱלֹהָי׃ קטז סָמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי
מִשִּׂבְרִי׃ קיז סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ
תָמִיד׃ קיח סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ כִּי־שֶׁקֶר
תַּרְמִיתָם׃ קיט סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
אָהַבְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ׃ קכ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי
וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃ ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק
בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ קכב עֲרֹב עַבְדְּךָ לְטוֹב אַל־
יַעֲשְׁקֻנִי זֵדִים׃ קכג עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
צִדְקֶךָ׃ קכד עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְּחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ
לַמְּדֵנִי׃ קכה עַבְדְּךָ־אָנִי הַבִּינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃
קכו עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ׃ קכז עַל־כֵּן
אָהַבְתִּי מִצְוֹתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃ קכח עַל־כֵּן ׀
כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
פ קכט פְּלָאוֹת עֵדְוֹתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃
קל פֵּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ קלא פִּי־פָעַרְתִּי
וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יָאָבְתִּי׃ קלב פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי
כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ קלג פְּעָמַי הָכֵן בְּאִמְרָתֶךָ
וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָּל־אָוֶן׃ קלד פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ קלה פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי
אֶת־חֻקֶּיךָ׃ קלו פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
תוֹרָתֶךָ׃ צ קלז צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃
קלח צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה מְאֹד׃
קלט צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃
קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃
קמא צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ קמג צַר־
וּמָצוֹק מְצָאוּנִי מִצְוֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ קמד צֶדֶק
עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הַבִּינֵנִי וְאֶחְיֶה׃ ק קמה קָרָאתִי
בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קמו קְרָאתִיךָ
הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קמז קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף
וַאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ קמח קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת
לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃ קמט קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קנ קָרְבוּ רֹדְפֵי זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ
רָחָקוּ׃ קנא קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת׃
קנב קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
יְסַדְתָּם׃ ר קנג רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא
שָׁכָחְתִּי׃ קנד רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃
קנה רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
קנו רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ קנז רַבִּים
רֹדְפַי וְצָרָי מֵעֵדְוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ קנח רָאִיתִי
בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃
קנט רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃
קס רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
ש קסא שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי׃

קסב שָׁשׁ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב:
קסג שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וַאֲתַעֲבָה תּוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי:
קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ:
קסה שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל:
קסו שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
קסז שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם מְאֹד:
קסח שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ:
ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי:
קע תָּבוֹא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי:
קעא תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ:
קעב תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֹתֶיךָ צֶדֶק:
קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָּחָרְתִּי:
קעד תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי:
קעה תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֵנִי:
קעו תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי:

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֶּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

בעי"ן. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק, יש לכתוב עוממות בעי"ן, שהוא מלשון הכתוב בנבואת יחזקאל (יחזקאל לא ח) 'אֲרָזִים לֹא עֲמָמוּהוּ בְּגַן אֱלֹהִים', כלומר, שהיה עץ הארז הנראה במראה הנבואה גדול ונאה כל כך, עד שכל שאר הארזים בעולם כולו לא הכהו את יופיו, שלא היה בהם אחד שהיה נאה ממנו, וכן הגחלים שכבתה שלהבתם נקראים עוממות על שם שכהה והוחשך מראם.

משנה

המשנה מבארת הלכות נוספות העולות מדין 'צלי אש' שנאמר בקרבן הפסח: אם נָגַע בשר הפסח בְּחַרְסוֹ שֶׁל הַתַּנּוּר, והיה החרס חם מאוד, יִקָּלוֹף מן הפסח אֶת מְקוֹמוֹ – את המקום שנגע בתנור, משום שאותו מקום נתבשל מחום החרס ולא מחום האש שבתנור. אם נָטַף מֵרוֹטְבוֹ – מלחלוחית הפסח, קודם שנצלה הרוטב כל צרכו עַל הַחֶרֶס של התנור שהוא חם מאוד, וְחָזַר מקצת מן הרוטב, שהתחמם מהחרס אֵלָיו – אל הפסח, ונבלע בו, יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ – יחתוך בעובי הבשר במקום שנבלע בו הרוטב, ואין די בקליפה, שהרוטב נבלע בעומק הבשר. והרוטב אסור כיון שהוא נצלה מחום החרס, ואינו צלי אש, וכשנבלע בבשר, נאסר אף הבשר באכילה.

אם נָטַף מֵרוֹטְבוֹ של הפסח, עַל הַפּוֹלֶת, בהיותה רותחת, ונצלה מחום הסולת, יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ – יטול בידו את הסולת שנטף עליה הרוטב, עם קצת מהסולת שסביבותיה, שהיא אסורה באכילה משום שנבלע בה מרוטבו של קרבן הפסח שנצלה שלא על ידי אש, וישרוף את מה שנטל כדין שאר קדשים פסולים שדינם בשריפה.

אגב ההלכה של 'נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו', מביאה המשנה דיני איסורים אחרים שנבלעו בפסח: סָכוֹ לקרבן הפסח בְּשֶׁמֶן של תְּרוּמָה, אם המנויים על הקרבן הם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים, יֹאכְלוּ שהרי הם מותרים בשמן של תרומה. אבל אִם הם חבורה שֶׁל יִשְׂרָאֵל שאסורים באכילת תרומה, אִם בשר הפסח חַי הוּא, שלא צלאו עדיין, יְדִיחֶנּוּ במים להסיר את השמן שעליו ואחר כך יצלהו ויאכלהו, ודי בכך כיון שלא נבלע השמן בבשר, וְאִם צָלִי הוּא – ואם הפסח צלוי הוא כבר, הרי השמן נבלע בו, ואין די בהדחה, אלא יִקְלוֹף אֶת בשרו הַחִיצוֹן, וישרוף את מה שקלף.

אם סָכוֹ לקרבן הפסח בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דָּמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה – לא יטול מבני החבורה מעות תמורת השמן, משום שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם – שאסור למכור מעשר שני בירושלים לאדם אחר, אלא או אוכלו בעצמו או נותנו במתנה לאחר, ואם הוא נוטל מבני החבורה מעות תמורת השמן, הרי זו מכירה.

גמרא

הגמרא מבארת את הדין האמור במשנה 'נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו', ומקדימה לכך את מחלוקת רב ושמואל לגבי איסור והיתר שנפלו זה על זה:

מאכל של היתר ושל איסור שנפלו זה על זה, אם נבלע טעם המאכל האסור במאכל ההיתר, מאכל ההיתר, נאסר. וכן בשר וחלב שנפלו זה על זה, אם נבלע טעמם זה בזה, נאסרו שניהם. ועתה מביאה הגמרא כמה אופנים של נפילת איסור והיתר, ובשר וחלב זה לתוך זה, ודנה באלו אופנים הם בולעים זה מזה.

אִיתְּמַר, בשר וחלב שנפל זה על זה, וכן מאכל של איסור ומאכל של היתר שנפל זה על זה, אם נפל חַם לְתוֹךְ חַם – שהיו שניהם רותחים לִדְבְרֵי הַכֹּל

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום רביעי - כ"א שבט** מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום חמישי - כ"ב שבט** פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום שישי - כ"ג שבט** מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד שבט פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

וְהֵן בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב", - ביכולת האדם לנצל את כוחה של האהבה המסותרת, כדי לְהִתְגַּבֵּר כָּאֲרִי בִּגְבוּרָה וְאוֹמֵץ הַלֵּב נֶגֶד הַיֵּצֶר, - הרע, הַמַּכְבִּיד אֶת גּוּפוֹ וּמַפִּיל עָלָיו עֲצֵלָה, - שהיא (העצלות) מִבְּחִינַת יְסוֹד הֶעָפָר שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, - כפי שלמדנו בפרק הראשון, מִלְּהַטְרִיחַ גּוּפוֹ בִּזְרִיזוּת בְּכָל מִינֵי טֹרַח וַעֲבוֹדַת מַשָּׂא בַּעֲבוֹדַת ה', שֶׁיֵּשׁ בָּהּ טֹרַח וְעָמָל, כְּגוֹן: לַעֲמֹל בַּתּוֹרָה בְּעִיּוּן וּבִפְּה - לדבר דברי תורה באופן של פָּסִיק פּוּמֵיהּ מְגִרְסָא, - פיו לא פוסק מללמוד, דבר שדורש יגיעה עצומה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[5]: "לְעוֹלָם יָשִׁים אָדָם עַצְמוֹ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה כְּשׁוֹר לְעֹל וְכֵן לְהַמּוֹר לְמַשָּׂאוֹ", וְכֵן לְתְפִלָּה בְּכַוָּנָה - שתהיה מתוך יגיעה, בְּכָל כֹּחוֹ מַמָּשׁ, וְכֵן בַּעֲבוֹדַת ה' שֶׁהִיא בְּדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה; - מנויים כאן שלשה דברים – שלשה העמודים שעליהם העולם עומד: "תורה, עבודה (שתפילה היא במקום קרבנות), גמילות חסדים". וְכֵיוֹצֵא בְּאֵלּוּ - ענינים דומים בעבודת ה', מִמִּלְחֲמוֹת הַיֵּצֶר וְתַחְבּוּלוֹתָיו, לְקָרֵר נֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁלֹּא לְהַפְקִיר מָמוֹנוֹ - כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר־הרע את האדם ומפתה אותו, שלא יבזבז את כספו לכך, וּבְרִיאוּת גּוּפוֹ, - בענין של עבודת ה', בו נדרשות יגיעת והתאמצות הגוף. שֶׁלַּעֲמֹד נֶגְדּוֹ - נגד היצר הרע הזה וּלְכַבְּשׁוֹ - קָרוֹב מְאֹד אֶל הָאָדָם, כְּשָׁשִׁים אֶל לִבּוֹ, שֶׁלְּנַצֵּחַ הַיֵּצֶר בְּכָל זֶה, וְיוֹתֵר מִזֶּה, וְלַעֲשׂוֹת הָפְכּוֹ מַמָּשׁ - לעשות ההיפך מרצונו של היצר־הרע, ולהתאמץ הן בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה קָל מְאֹד מִיְּסוֹדֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. וְיִסּוּרֵי מִיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, הָיָה מְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן - ובלבד, שֶׁלֹּא לִפְרֹד מִיְּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדָה־זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם, - כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה־זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחדות ה' אפילו לא לשעה קלה. וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְקַבֵּל בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן - גם את התאמצות הגוף וגם שאר ההתאמצויות הנדרשות ממנו, כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. - כדי א) להתאחד עם הקב"ה, ב) וזהו לנצח[6]. דְּהַיְנוּ, - ההתאחדות עם הקב"ה לנצח, תהיה אצלו כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בַּעֲבוֹדָה זוֹ - גם כשלשם כך נדרשת ממנו התאמצות מיוחדת, יִתְגַּלֶּה בָּהּ - בעבודה זו, פְּנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת פָּנִים וְגִלּוּי רַב וְלֹא בְּהֶסְתֵּר כְּלָל. - כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שבענין המצוות ועבודת ה' – מאירה פנימיות רצונו של הקב"ה באופן של התגלות. וּכְשֶׁאֵין שׁוּם הֶסְתֵּר פָּנִים בְּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן - אֲזַי אֵין דָּבָר נִפְרָד כְּלָל וּכְלָל - מאלקות, לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ. - כפי שלמדנו, שההרגשה שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"יש" ולדבר נפרד מהקב"ה – נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות רצון העליון – לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש את עצמו ל"יש" ול"מציאות" בפני עצמו. וּלְוֹאת, תִּהְיֶנָה נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוֹנִית - זו שמחיה את הגוף, וּלְבוּשֵׁיהֶן - מחשבה, דיבור ומעשה, כֻּלָּן מְיֻחָדוֹת בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בְּרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. - הרי, שעל־ידי עבודת ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד. להלן יוסבר שהיחוד הנוצר על־ידי קיום המצוה, הוא לתמיד, ולא רק לשעת קיום המצוה: וְיִחוּד זֶה לְמַעְלָה - מה שנפשו של

ליקוטי אמרים

והן בבחי' ועשה טוב להתגבר כארי בגבורה ואומץ הלב נגד היצר המכביד את גופו ומפיל עליו עצלה מבחי' יסוד העפר שבנפש הבהמית מלהטריח גופו בזריזות בכל מיני טורח ועבוד' משא בעבודת ה' שיש בה טורח ועמל כגון לעמול בתורה בעיון ובפה לא פסיק פומיה מגירסא וכמארז"ל לעולם ישים אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי וכן לתפלה בכונה בכל כחו ממש וכן בעבודת ה' שהוא בדבר שבממון כמו עבודת הצדקה וכיוצא באלו ממלחמות היצר ותחבולותיו לקרר נפש האדם שלא להפקיר ממונו ובריאות גופו שלעמוד נגדו ולכבשו קרוב מאד אל האדם כשישים אל לבו שלנצח היצר בכל זה ויותר מזה ולעשות הפכו ממש קל מאד מיסורי מיתה ה' ישמרנו ויסורי מיתה ה' ישמרנו היה מקבל באהבה וברצון שלא ליפרד מיחודו ואחדותו ית' אפי' לפי שעה להשתחות לע"ז ח"ו וכ"ש שיש לו לקבל באהבה וברצון כדי לדבקה בו לעולם ועד דהיינו כשיעשה רצונו ית' בעבודה זו יתגלה בה פנימית רצון העליון בבחי' פנים וגילוי רב ולא בהסתר כלל וכשאין שום הסתר פנים ברצון העליון אזי אין דבר נפרד כלל וכלל להיות יש ודבר בפני עצמו ולזאת תהיינה נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כולן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה כנ"ל. ויחוד זה

---

5. עבודה זרה ה, ב. **6.** כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א) וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן" - א) מדובר כאן **בדבקות** להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד על־ידי עבודה זרה). ב) כאן זה עדיין באופן של **לעולם ועד** (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה).

יהודי מתאחדת עם אור אין־סוף על־ידי עבודת ה', הרי למעלה, בעולמות העליונים, **הוא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ לְמַעְלָה מֵהַזְּמַן.** - ממילא גם ההתאחדות עם הקב"ה ורצונו, היא נצחית, למעלה מהזמן, **וְכֵן** - גם בעולמנו אנו, **גִּלּוּי רְצוֹנוֹ שֶׁבְּדִבּוּרוֹ, שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, הוּא נִצְחִי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7]: **"וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם", "וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים כּוֹ"**[8], **"וְלֹא יַחֲלִיף וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים כּוֹ"**[9]. - ומאחר שהתגלות רצונו של הקב"ה בדברי התורה, היא נצחית – הרי ממילא, גם התאחדותה של נפש של יהודי עם הקב"ה ורצונו יתברך, על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות – היא נצחית.

ליקוטי אמרים

למעלה הוא נצחי לעולם ועד כי הוא ית' ורצונו למעלה מהזמן וכן גילוי רצונו שבדבורו שהיא התורה הוא נצחי וכמ"ש ודבר אלהינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו' ולא יחליף ולא ימיר דתו לעולמים כו'.

יום שני י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל:

אֶלָּא שֶׁלְּמַטָּה - בעולמנו אנו, **הוּא** - ההתאחדות, **תַּחַת הַזְּמַן,** - שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא **וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה לְבַדָּהּ שֶׁעוֹסֵק בָּהּ בַּתּוֹרָה אוֹ בְּמִצְוָה, כִּי אַחֵר־כָּךְ אִם עוֹסֵק בְּדָבָר אַחֵר - נִפְרָד מֵהַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה. [וְהַיְנוּ, כְּשֶׁעוֹסֵק בְּדִבָּרִים בְּטֵלִים לְגַמְרֵי, שֶׁאֵין בָּהֶם צֹרֶךְ כְּלָל לַעֲבוֹדַת ה'].** - שאז, הוא נפרד, כאן למטה, מה"יחוד העליון", שנוצר על־ידי התורה או המצוה. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, כְּשֶׁחוֹזֵר וְשָׁב לַעֲבוֹדַת ה' אַחַר־כָּךְ, לְתוֹרָה וְלִתְפִלָּה, וּמְבַקֵּשׁ מְחִילָה מֵה' עַל שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק אָז** - באותו זמן שהתעסק בדברים בטלים, **בַּתּוֹרָה וְלֹא עָסַק - ה' יִסְלַח לוֹ, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[10]: **"עֲבַר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה וְשָׁב - לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ".** - כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה, ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. **וְלָזֶה** - ולכן, מפני שבקשת המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו **לשעה קלה** אינו רוצה ליפרד וכנזכר לעיל[11], **תִּקְּנוּ בִּרְכַּת "סְלַח לָנוּ" שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים בְּכָל יוֹם,** - בתפילת "שמונה עשרה", **עַל עָוֹן בִּטּוּל תּוֹרָה, שֶׁאֵין אָדָם נִצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם; וּכְמוֹ הַתָּמִיד** - שהיו מקריבים כל יום, **שֶׁהָיָה מְכַפֵּר עַל מִצְוַת־עֲשֵׂה.** - כשאדם לא קיים מצות־עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות כל־כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה – הרי יש כאן לבאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה"? – אומר על כך רבנו הזקן: **וְאֵין זֶה "אֶחֱטָא וְאָשוּב", אֶלָּא־אִם־כֵּן** - מתי זה נקרא "אחטא ואשוב", **שֶׁבִּשְׁעַת הַחֵטְא מַמָּשׁ הוּא סוֹמֵךְ עַל הַתְּשׁוּבָה וּלְכָךְ חוֹטֵא,** - כי הוא סומך על ה"תשובה"; ולולא ה"תשובה" – לא היה חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו בענייננו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, **אין** הוא סומך על ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא **נכשל** לעתים קרובות בביטול תורה – ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של "סלח לנו". **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - "ראה אגה"ת פי"א". הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה – כה עמוק נוגע יחודם של בני ישראל עם הקב"ה – מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על־ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד ולהתייחד עם הקב"ה, על־ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחודו עם אלקות, צריכה להיות קבועה **תמיד** בתודעתו של יהודי, ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה. **וּבָזֶה יוּכָן, לָמָּה צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־**

ליקוטי אמרים

אלא שלמטה הוא תחת הזמן ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתור' או במצוה כי אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה. והיינו כשעוסק בדברים בטלים לגמרי שאין בהם צורך כלל לעבודת ה' ואעפ"כ כשחוזר ושב לעבודת ה' אח"כ לתורה ולתפלה ומבקש מחילה מה' על שהיה אפשר לו לעסוק אז בתורה ולא עסק ה' יסלח לו כמארז"ל עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלין לו. ולזה תקנו ברכת סלח לנו שלש פעמים בכל יום על עון ביטול תורה שאין אדם ניצול ממנו בכל יום וכמו התמיד שהיה מכפר על מצות עשה. ואין זה אחטא ואשוב אא"כ שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא כמ"ש במ"א: ובזה יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור

---

7. ישעי' מ, ח. 8. תפילת שחרית. 9. פיוט "יגדל א־ל חי". 10. יומא פו, א. 11. לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א.

הַשָּׁלוֹם, בְּ'מִשְׁנֵה תּוֹרָה', - לדור המדבר, **לַדּוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ,** - לא רק לדורות הבאים, **לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם,** - שענינה **לְקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ,** - לכאורה, אפשר הרי לשאול: **וַהֲלֹא הִבְטִיחַ לָהֶם:** - לדור שנכנס לארץ ישראל, **"פַּחְדְּכֶם וּמוֹרַאֲכֶם יִתֵּן ה' וְגוֹ'"**[12]**;** - לשם מה, איפוא, היו זקוקים למסירות נפש? כמו דור המדבר – שלא היה שייך כלל שמישהו יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם – כך הרי גם בדור שנכנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר **כנגד** מלכות שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא, ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על־ידי קריאת־שמע – ועוד פעמיים בכל יום? **אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה' עַל יִחוּדוֹ,** - שזו משמעותה של קריאת־שמע, ולכן מן ההכרח לקוראה "פעמיים בכל יום", **שֶׁיִּהְיֶה קָבוּעַ בְּלִבּוֹ תָּמִיד מַמָּשׁ, יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יָמִישׁ מִזִּכְרוֹנוֹ, כִּי בָּזֶה יוּכַל לַעֲמֹד נֶגֶד יִצְרוֹ, לְנַצְּחוֹ תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה,** - גם אחרי משה, שאז "וזנה אחרי וגו'" – מלחמת היצר – לשון כ"ק רבינו, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** – שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם – יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

ליקוטי אמרים

שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימיש מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה כנ"ל:

יום שלישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

פֶּרֶק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד" לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבת ה' וביראת ה' – כשהן נוצרות על־ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על־ידי האהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה. בפרקים הבאים יסביר רבנו הזקן, וישיא עצות, כיצד להרחיק את כל הדברים המפריעים לעבודת ה', כמו "עצבות" ו"טמטום הלב", שבגללם אין הלב מסוגל לקלוט את רגשות האהבה והיראה.

בְּרָם, כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ לְאוֹדוּעֵי כְּלָל גָּדוֹל: - בדבר כגון זה, צריך להודיע כלל גדול, **כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצָּחוֹן לְנַצֵּחַ דָּבָר נִשְׁמִי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים הַמִּתְאַבְּקִים זֶה עִם זֶה לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה אִם הָאֶחָד הוּא** - מתאבק, **בְּעַצְלוּת וּכְבֵדוּת,** יְנֻצַּח בְּקַל וְיִפֹּל, **גַּם אִם הוּא גִּבּוֹר יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ** - בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות ורשלנות – לא יעורר את כוחותיו, וינוצח בקלות על־ידי החלש ממנו. **כָּכָה מַמָּשׁ בְּנִצְּחוֹן הַיֵּצֶר,** - שלמרות, שהיצר הטוב חזק מהיצר הרע, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, "מעט אור דוחה הרבה מן החושך", ונוסף על כך גם "הקב"ה עוזרו", בכל זאת **אִי אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ** - את היצר הרע, **בְּעַצְלוּת וּכְבֵדוּת** - כשנתונים בתנועה של עצלות וכבדות, **הַנִּמְשָׁכוֹת מֵעַצְבוּת וְטִמְטוּם הַלֵּב כְּאֶבֶן, כִּי־אִם** - אפשר לנצח את היצר הרע כשלוחמים נגדו **בְּזְרִיזוּת הַנִּמְשָׁכֶת מִשִّמְחָה וּפְתִיחַת הַלֵּב וְטַהֲרָתוֹ מִכָּל נִדְנוּד דְּאָגָה וָעֹצֶב בָּעוֹלָם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב: "כְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר"**[1]**, פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיֶה אֵיזֶה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מִזֶּה** - מהעצבות – הרי שגם בעצבות יש מן הטוב? – עונה על כך רבנו הזקן: **הִנֵּה אַדְּרַבָּה, מִלְּשׁוֹן זֶה** - "יהיה מותר", **מַשְׁמַע שֶׁהָעֶצֶב מִצַּד עַצְמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שֵׁיגִיעַ וְיָבֹא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה יִתְרוֹן. וְהַיְנוּ,** - שמה"עצב" תבוא **הַשִّמְחָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֱלֹהָיו, הַבָּאָה** - השמחה הבאה, **אַחַר הָעֶצֶב הָאֲמִתִּי** - עצבות שיש לה סיבה אמיתית, **לְעִתִּים מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו בְּמַר נַפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁבָּר,** - כלומר: מעלתה האמיתית של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים מזומנות, בגלל חטאיו. **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** -

ליקוטי אמרים

פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול כי כמו שנצחון לנצח דבר גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריזות הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי' שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שיגיע ויבא ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה

---

12. דברים יא, כה. 1. משלי יד, כג.

ליקוטי אמרים

וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:

1 על־ידי שברון לבו, **נִשְׁבָּרָה רוּחַ הַטְּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא**
2 **וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל** - מחיצת הברזל הנוצרת על־ידי חטאיו,
3 **הַמַּפְסֶקֶת בֵּינוֹ לְאָבִיו שֶׁבַּשָּׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[2] **עַל**
4 **פָּסוּק: "רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"**[3], - כיצד מגיעים ל"רוח
5 נשברה" – כיצד נשברת
6 רוחה של ה"סטרא־
7 אחרא"? – על־ידי "לב
8 נשבר", ומאחר שעל־ידי
9 מרירות אמיתית ולב
10 נשבר, נשברת רוח
11 הטומאה, ונעלמת מחיצת
12 הברזל שבינו לבין הקב"ה
13 – משום כך דוקא,
14 באפשרותו להגיע, לאחר
15 מכן, לשמחה אמיתית –
16 ובלשון ה"תניא": **וַאֲזַי**
17 **יְקָיֵם בּוֹ רֵישֵׁיהּ דִּקְרָא:** -
18 מה שכתוב כמה פסוקים
19 לפני הפסוק "זבחי אלקים
20 רוח נשברה": **"תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה**[4] **וְגוֹ'**, **הָשִׁיבָה לִי**
21 **שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ נְדִיבָה וְגוֹ'"**[5]. - שמחה **זו** אליה הוא מגיע
22 אחרי ה"עצב האמיתי" – **בה** טמונה המעלה, אבל לא בעצבות
23 עצמה. **וְזֶהוּ טַעַם הַפְּשׁוּט** - נוסף על הטעמים שעל פי הסוד,
24 **לְתִקּוּן הָאַר"י זַ"ל, לוֹמַר מִזְמוֹר זֶה** - פרק נ"א שבתהלים, בו
25 מצויים הפסוקים האמורים, **אַחַר 'תִּקּוּן חֲצוֹת' קֹדֶם הַלִּמּוּד,**
26 - שלומדים אחרי תיקון חצות: **כְּדֵי לִלְמֹד בְּשִׂמְחָה אֲמִתִּית**
27 **בַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב;** - של תיקון חצות; **שֶׁיֵּשׁ לְשִׂמְחָה זוֹ**
28 - הבאה אחרי ה"עצב", **יִתְרוֹן,** - לגבי השמחה שאין לפניה,
29 "עצב", **כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**
30 **בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "וְרָאִיתִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן לַחָכְמָה מִן הַסִּכְלוּת**
31 **כְּיִתְרוֹן הָאוֹר כו'", עַיֵּן שָׁם, וְדַי לַמֵּבִין.** - שואל ה"זוהר"[6]
32 על פסוק זה: האם רק שלמה ראה זאת? מי לא רואה את זה? –
33 וה"זוהר" מסביר: מאחר שעל־ידי האור המאיר **אחרי** החושך,
34 מרגישים את היתרון
35 שבאור – שכן, בלעדי
36 החושך, לא יודעים את
37 ערכו המיוחד ויקרותו של
38 האור – כך מיתווסף יתרון
39 בחכמה, על־ידי
40 ה"סכלות" וה"שטות".
41 שמחה **זו** שמגיעים אליה
42 אחרי "עצב" אמיתי – **היא**
43 **היא** היתרון הבא מן
44 ה"עצב". ואילו ה"עצב"
45 עצמו יש בו משום הפרעה
46 לעבודת ה'. **וּמִקְרָא מָלֵא**
47 **דִּבֶּר הַכָּתוּב**[7]**: "תַּחַת**
48 **אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה'**
49 **אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וְגוֹ'"**, - מגיע על כך העונש המפורט בפסוק,
50 **וְנוֹדַע לַכֹּל פֵּרוּשׁ הָאַר"י זַ"ל עַל פָּסוּק זֶה:** - האריז"ל
51 מפרש[8] משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא
52 שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים
53 החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא
54 יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש
55 בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם ענינים גשמיים,
56 או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם, ומביאים אותו
57 לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטויי
58 העצבות השונים.

יום רביעי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל:

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסי' שלמעלה

59 **וְהִנֵּה, עֵצָה הַיְעוּצָה לְטַהֵר לִבּוֹ מִכָּל עֶצֶב וְנִדְנוּד דְּאָגָה**
60 **מִמִּילֵי דְּעָלְמָא,** - מענינים גשמיים, **וַאֲפִלּוּ** - הדאגות בגלל
61 **בָּנֵי חַיֵּי וּמְזוֹנֵי,** -
62 כשחסר לאדם בענינים
63 אלה, הוא מתמלא, באופן
64 טבעי, בדאגה ובעצבות.
65 והעצה לכך היא: **מוֹדַעַת**
66 **זֹאת לַכֹּל** - ידוע הדבר
67 לכל אחד, **מַאֲמַר רַז"ל**[9]**:**
68 **"כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל**
69 **הַטּוֹבָה כו'",** - כך מברך
70 על הרעה". **וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא:** - שאין הכוונה לברך **אותה**
71 ברכה גם על הטובה וגם על הרעה, שכן הברכה על הטובה
72 היא: "הטוב והמטיב", ועל הרעה : "דיין האמת". אלא,
73 משמעות המלה "כשם" היא: **"לְקַבּוּלֵי בְּשִׂמְחָה",** - לקבל את
74 הרעה באותה מדה של
75 שמחה, **כְּמוֹ שִׂמְחַת**
76 **הַטּוֹבָה הַנִּגְלֵית וְנִרְאֵית,**
77 **כִּי גַּם זוֹ** - גם האירועים
78 הרעים, הם **לְטוֹבָה, רַק**
79 **שֶׁאֵינָהּ נִגְלֵית וְנִרְאֵית**
80 **לְעֵינֵי בָשָׂר,** - האדם
81 המסתכל בעיני בשר, אינו
82 יכול לראות את הטוב
83 הגלום באירועים אלה. וכל כך למה? **כִּי הִיא** - הטוב הגלום
84 באירועים רעים אלה, הוא **מֵ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** - מעולם

---

2. ראה לעיל בפרק י"ז על אותו פסוק. **3.** תהלים נא, יט. **4.** תהלים נא, י. **5.** שם, נא, יד. **6.** ח"ג מז, ב. **7.** דברים כח, מז. **8.** הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). **9.** ראה ברכות פרק ט', משנה ה'.

רוחני נסתר ונעלה יותר, **שֶׁלְּמַעְלָה מִ"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא"**, - שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם דברים שגם עיני הבשר יכולות לראות את הטוב שבהם, **שֶׁהוּא** - ה"עולם הגלוי" מייצג את ההשפעה של **ו"ה** - האותיות ו' ה', **מִשֵּׁם הַוָּיָ"ה בָּרוּךְ הוּא,** - הרי שם הוי' מורכב מארבע אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" "ה" של שם הוי', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם, **וְ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"** - העולמות המכוסים, **הוּא י"ה,** - מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הוי'[10], **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[11]: "אֲשֶׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תְּיַסְּרֶנּוּ יָ"ה וְגו'"**. - נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הוי', כי היסורים באים מי"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גם־כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[12] כִּי "הַשְּׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים - עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר[13]:** - ששכרם יהיה: **וְאוֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ"**, - שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", – איזו שייכות, איפוא, יש ל"כצאת השמש בגבורתו", כשכר לאלה ששמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"**עלמא דאתכסיא**", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם־הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים אנשים אלה ביסורים? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך, שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם־הזה – וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים **משם.** הרי, שאין הם מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא־טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם שהשמש צריכה ל„מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם־הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' – יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה", שתתגלה להם ה"**פנימיות**", ההשפעה משם הוי' בלי לבוש. זו המשמעות של "כצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הוי'" המאיר בכל תקפו, בלי לבוש. וכך אומר רבנו הזקן להלן: **כִּי הַשְּׂמֵחָה** - מהיסורים, **הִיא מֵאַהֲבָתוֹ קִרְבַת ה' יוֹתֵר מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, כִּדְכְתִיב[14]: "כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים וְגו'"**, **וְקִרְבַת ה'** - הקירבה אל ה', **הִיא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאֵין קֵץ בְּ"עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא", כִּי "שָׁם** - ב"עלמא דאתכסיא", **חֶכְיוֹן עֻזּוֹ" וְ"יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן"**, - המדריגה העליונה יותר באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה מדריגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. **וְעַל כֵּן זוֹכֶה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ" לֶעָתִיד לָבֹא, שֶׁהִיא יְצִיאַת חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁהִיא מְכֻסָּה בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֶעָתִיד תִּתְגַּלֶּה מִכְּסוּיָהּ, דְּהַיְנוּ שֶׁאָז יִתְגַּלֶּה**

ליקוטי אמרים

מעלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה ועלמא דאתכסיא הוא י"ה וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה וגו' ולכן ארז"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדכתיב כי טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה

---

10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הוי' מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"יו"ד" של שם הוי', שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה - בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" - "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"יו"ד" וה"הא" של שם הוי' (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו ובינתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" - העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") - היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) - ולכך רומזת האות "ו", שתבניתה , קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות - דיבורו של הקב"ה - וזה מרומז באות "הא" של שם הוי' : "הא" - **במספר חמש** - רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הוי' שייכות ל"עלמא דאתגליא". **11.** תהלים צד, יב. **12.** יומא כג, א. **13.** שופטים ה, לא. **14.** תהלים סג, ד.

ליקוטי אמרים

1 עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל
2 החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא
3 בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, - העולם (והמדריגה) שהוא מוסתר היום, **יִתְגַּלֶּה** אז, **וְיִזְרַח וְיָאִיר בְּגִלּוּי רַב וְעָצוּם, לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּמִסְתּוֹפְפִים בְּצִלּוֹ, צֵל הַחָכְמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה נִרְאֵית, וְדַי לַמֵּבִין:** - מבחינה חיצונית, זה "צל" שהוא ההיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור – הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת **טוב**, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו על־ידי היסורים מענינים גשמיים.

יום חמישי כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

ליקוטי אמרים

אך העצבות
ממילי דשמיא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה
אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה'
בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים
ודרך ארץ אם נופל לו עצב ודאגה ממילי דשמיא
בשעת עסקיו בידוע שהוא תחבולת היצר כדי להפילו
אח"כ בתאוות ח"ו כנודע שאל"כ מאין באה לו עצבות
אמיתית מחמת אהבת ה' או יראתו באמצע עסקיו.
והנה בין שנפלה לו העצבות בשעת עבודה בת"ת או
בתפלה ובין שנפלה לו שלא בשעת עבודה זאת ישים
אל לבו כי אין הזמן גרמא כעת לעצבות אמיתית אפי'
לדאגת עונות חמורים ח"ו. רק לזאת צריך קביעות
עתים ושעת הכושר בישוב הדעת להתבונן בגדול' ה'
אשר חטא לו כדי שע"י זה יהיה לבו נשבר באמת
במרירות אמיתית וכמבואר עת זו במ"א ושם נתבאר
ג"כ כי מיד אחר שנשבר לבו בעתים קבועים ההם אזי
יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה'
העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית
בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

אַךְ הָעַצְבוּת מִמִּלֵּי דִּשְׁמַיָּא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו הרוחני שאינו כמו שצריך, **צָרִיךְ לָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לִפְטֹר מִמֶּנָּה,** - עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. **אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה,** - אם העצבות באה עליו בשעה שהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי לחפש עצות כיצד להיפטר ממנה, **שֶׁצָּרִיךְ לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב,** - שכן, עצבות, גם אם היא באה בגלל מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות בשמחה. **אֶלָּא אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֲסָקִים וְדֶרֶךְ אֶרֶץ,** - עיסוקו היום־יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, **אִם נוֹפֵל לוֹ עֶצֶב וּדְאָגָה מִמִּלֵּי דִּשְׁמַיָּא** - בגלל עניניו הרוחניים, **בִּשְׁעַת עֲסָקָיו** - בשעה שהוא מתעסק בעניניו הגשמיים – **בְּיָדוּעַ** - ברור הדבר, **שֶׁהוּא תַּחְבּוּלַת הַיֵּצֶר,** - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים רוחניים, וזאת **כְּדֵי לְהַפִּילוֹ אַחַר־כָּךְ בְּתַאֲוֹת חַס־וְשָׁלוֹם, כַּנּוֹדָע,** - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצר־הרע להכניס בבני ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן יוכל למשוך אותם לתאוות. **שֶׁאִם לֹא כֵּן,** - אם אין כאן השפעת היצר־הרע, **מֵאַיִן בָּאָה לוֹ עֲצֻבוּת אֲמִתִּית. מַחֲמַת אַהֲבַת ה' אוֹ יִרְאָתוֹ בְּאֶמְצַע עֲסָקָיו.** - שכן, עצבות **אמיתית** היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני, דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי התבטאות, ולא בשעה שהוא עסוק בענינים גשמיים. הרי שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר־הרע – ועליו להיפטר ממנה. **וְהִנֵּה, בֵּין שֶׁנָּפְלָה לוֹ הָעֲצֻבוּת בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - בשעה שהוא עוסק **בְּתַלְמוּד תּוֹרָה אוֹ בַּתְּפִלָּה, וּבֵין שֶׁנָּפְלָה לוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה** - אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים, **זֹאת יָשִׂים אֶל לִבּוֹ: כִּי אֵין הַזְּמַן גְּרָמָא** - אין הזמן מתאים, **כָּעֵת לְעַצְבוּת אֲמִתִּית, אֲפִלּוּ** - לא, **לְדָאֲגַת עֲוֹנוֹת חֲמוּרִים חַס־וְשָׁלוֹם, רַק לְזֹאת צָרִיךְ קְבִיעוּת עִתִּים וּשְׁעַת הַכֹּשֶׁר בִּישׁוּב הַדַּעַת, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' אֲשֶׁר חָטָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה לִבּוֹ נִשְׁבָּר בֶּאֱמֶת בִּמְרִירוּת אֲמִתִּית,** - וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם; **וְכַמְּבֹאָר עַת זוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וְשָׁם נִתְבָּאֵר גַּם כֵּן, כִּי מִיָּד אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּר לִבּוֹ בְּעִתִּים קְבוּעִים הָהֵם - אֲזַי יָסִיר הָעֶצֶב מִלִּבּוֹ לְגַמְרֵי, וְיַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה כִּי ה' הֶעֱבִיר חַטָּאתוֹ וְרַב לְסְלֹחַ.** - באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת או פעמיים – בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה פעמים – קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא מוחל וסולח גם אם האדם חוטא נגדו הרבה פעמים. אמונה זו ובטחון זה שהקב"ה מחל לו – יוצרים באדם את רגש השמחה והחדוה: **וְזוֹ הִיא הַשִּׂמְחָה הָאֲמִתִּית כַּה' הַבָּאָה אַחַר הָעֶצֶב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל:** - שמעלת העצבות, היא זו בלבד, שאחריה

מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם **בזמנים הקבועים**, ובאופן של עצבות אמיתית – עליו להשתדל לצאת מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.

בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה שמקבלים את היסורים מתוך שמחה – מן הראוי להוסיף סיפור קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו: יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו: אצלי אתה שואל, איך לקבל יסורים באהבה? – כיצד אני יכול לדעת זאת, כשאף פעם בחיי לא סבלתי יסורים... תשובה זו ענה רבי זושא, בשעה שעברו עליו יסורים רבים. ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן אמר שמימיו לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב" שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהשי"ת, שה"טוב" שהוא נותן לנו, יהיה – כלשונו של הרבי – "טוב **הנראה והנגלה**" – טוב שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים **שלנו**.

יום שישי כ"ג שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

פֶּרֶק כז. בפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן ש"עצבות" יש בה משום הפרעה לעבודת ה', ושאין ביכלתו של האדם לנצח את היצר־הרע בהיותו שקוע בעצבות. בהתאם לזה באות בפרק האמור עצות כיצד להיפטר מהעצבות הנובעת מקשיים גשמיים, גם ביחס לעצבות הנובעת ממצבו הרוחני שאינו כמו שצריך להיות – כמו הדאגה מעוונות – הרי אם העצבות שורה עליו בשעה שהוא עובד את ה', כשהוא לומד או מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה – וגם אם העצבות שורה עליו שלא בשעת העבודה, אלא כשהוא עסוק בענינים גשמיים – עליו להתבונן, שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

וְאִם הָעֲצֻבוּת אֵינָהּ מִדְּאָגַת עֲוֹנוֹת, אֶלָּא מֵהַרְהוּרִים רָעִים וְתַאֲוֹת רָעוֹת שֶׁנּוֹפְלוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – ומאחר שלא מדובר כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש – שעל כך נדרשת, כאמור לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות **אמיתית** – אלא שבאותה שעה נופלים במחשבתו רעיונות רעים, הרי העצה לכך היא אחרת: **הִנֵּה אִם נוֹפְלוֹת לוֹ** – אותן מחשבות רעות, **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה,** – לא בשעה שהוא לומד או מתפלל, **אֶלָּא בְּעֵת עָסְקוֹ בַּעֲסָקָיו וְדַרְכּוֹ אֶרֶץ וּכְהַאי גַּוְנָא** – וכדומה, הרי **אַדְּרַבָּה** – לא זו בלבד שאין הוא צריך להיות עצוב, אלא להיפך: **יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּחֶלְקוֹ,** – במצבו הרוחני, וכל כך למה? – **שֶׁאַף שֶׁנּוֹפְלוֹת לוֹ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ** – המחשבות הרעות, **הוּא מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶן,** – שכן, אם אין הוא מסיח דעתו מהמחשבות הרעות, אלא ממשיך להגות בהן, זה נכלל אז בסוג של "דאגת עוונות" – כי גם המחשבה בהרהורים רעים ברצון היא עבירה – ועל דאגת עוונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו נובעת מעצם העובדה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה – ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט בהרהורים אלה – **לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[1]: **"וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם",** – הרי, דוקא על־ידי־זה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא דוחה אותם – הוא מקיים את ה"לא־תעשה" שבפסוק האמור. שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו יבואו ההרהורים הרעים – והפסוק האמור הרי אינו דן בצדיקים. הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה – אלא שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועל־ידי שהוא מבצע צו זה – הוא מקיים את ה"לאו" האמור. ובלשון ה"תניא": **וְאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּצַדִּיקִים לְקָרְאָם "זוֹנִים" חַס־וְשָׁלוֹם,** – כמו שנאמר: "אשר אתם **זונים** אחריהם", **אֶלָּא בְּבֵינוֹנִים כַּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנּוֹפְלִים לוֹ הִרְהוּרֵי נְאוּף בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, בֵּין בְּהֶתֵּר** – גם אם ההרהורים הם באופן של היתר, **כו'**, – וגם אם הם באופנים של איסור, **וּכְשֶׁמַּסִּיחַ דַּעְתּוֹ** – מאותם ההרהורים, **מְקַיֵּם לָאו זֶה,**

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיקי' לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים כיוצא בו שנופלים לו הרהורי ניאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה

---

1. במדבר טו, לא.

– של "ולא תתורו". **וְאָמְרוּ רַז"ל**[2]**: "יָשַׁב וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה - נוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר כְּאִלּוּ עָשָׂה מִצְוָה", וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – עליו, **לִשְׁמֹחַ בְּקִיּוּם הַלָּאו כְּמוֹ בְּקִיּוּם מִצְוַת־עֲשֵׂה מַמָּשׁ.** – כך, שלא זו בלבד שאין דבר זה צריך לעורר בו עצבות – כי־אם להיפך: זה צריך לעורר בו שמחה. **וְאַדְּרַבָּה, הָעֲצָבוּת** – הבאה ממה שנופלים בו הרהורים כאלה, **הִיא מְנַסּוּת הָרוּחַ, שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר מְקוֹמוֹ,** – הוא לא מכיר את מדריגתו, **וְעַל כֵּן יֵרַע לְבָבוֹ עַל שֶׁאֵינוֹ בְּמַדְרֵגַת צַדִּיק, שֶׁלְּצַדִּיקִים בְּוַדַּאי אֵין נוֹפְלִים לָהֶם הַרְהוּרֵי שְׁטוּת כָּאֵלּוּ.** – ומאחר שבמחשבתו נופלים הרהורים כאלה – חורה לו על שאין הוא כמו הצדיקים; **כִּי אִלּוּ הָיָה מַכִּיר מְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא רָחוֹק מְאֹד מִמַּדְרֵגַת צַדִּיק, וְהַלְּוַאי הָיָה בֵּינוֹנִי, וְלֹא רָשָׁע כָּל יָמָיו אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת** – ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי שיהיה "בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" – **חֲרֵי זֹאת הִיא מִדַּת הַבֵּינוֹנִים וַעֲבוֹדָתָם, לְכִבֹּשׁ הַיֵּצֶר וְהַהִרְהוּר הָעוֹלֶה מֵהַלֵּב לַמֹּחַ, וּלְהַסִּיחַ דַּעְתּוֹ לְגַמְרֵי מִמֶּנּוּ,** – מאותו הרהור, **וְלִדְחוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם,** – שלא לרצות לחשוב בהם, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב ברצון בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה – אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים, שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה. דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו. **וּבְכָל דְּחִיָּה וּדְחִיָּה שֶׁמַּדְחֵהוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ** – שלא לחשוב בהם, **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, **וּבְאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא - אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** – על־ידי ההתעוררות למטה (שהאדם משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא") נעשה התעוררות למעלה, בעולמות העליונים, **וְאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא דִּלְעֵילָא** – כופים את ה"סטרא אחרא" שלמעלה, את ה"שורש" של ה"סטרא אחרא", **הַמַּגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[3]**: "אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְגוֹ' מִשָּׁם אוֹרִידְךָ, נְאֻם ה'". וּכְמוֹ שֶׁהִפְלִיג בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה [דַף קכח], בְּגֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא לְתַתָּא,** – כשכופים את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, **דְּאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא עַל כּוּלָּא,** – על־ידי־זה מתעלה כבודו של הקב"ה על הכל, **יָתִיר מִשְּׁבָחָא אָחֳרָא,** – יותר מאשר על־ידי שבח אחר, **וְאִסְתַּלְקוּתָא דָּא יָתִיר מִכּוּלָּא וְכוּ'.** – והתעלות זו היא למעלה מכל ההתעלויות האחרות.

ליקוטי אמרים

נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה העצבות היא מגסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר וההרהור העולה מהלב למוח ולהסיח דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא ואתכפיא ס"א דלעילא המגביה עצמה כנשר לקיים מ"ש אם תגביה כנשר וגו' משם אורידך נאם ה' וכמו שהפליג בזהר פ' תרומה [דף קכח] בגודל נחת רוח לפניו ית' כד אתכפיא ס"א לתתא דאסתלק יקרא דקב"ה לעילא על כולא יתיר משבח' אחרא ואסתלקות' דא יתיר מכולא וכו'.

יום שבת קודש כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

על כל פנים, הרי על־ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים, והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה, **וְלָכֵן אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו, וְלֹא יֵרַע לְבָבוֹ מְאֹד,** – מכך שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה. אמנם צריך להיות איכפת לו קצת, כי אם לא יהיה איכפת לו כלל ויהיה אדיש כלפיהם, הדבר עלול להשפיע עליו חלילה לחדול מלהילחם בהרהורים ולדחותם – אלא ש"לא ירע לבבו **מאד**" מזה, **גַּם אִם יִהְיֶה כֵּן כָּל יָמָיו בְּמִלְחָמָה זוֹ,** – שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות לאותה מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת רגל אליו – ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה

ליקוטי אמרים

ולכן אל יפול לב אדם עליו ולא ירע לבבו מאד גם אם יהיה כן כל ימיו במלחמה זו כי

---

2. קדושין לט, ב. **3.** עובדיה א, ד.

ללבו, **כִּי אוּלַי לְכָךְ נִבְרָא, וְזֹאת עֲבוֹדָתוֹ לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא תָּמִיד.** – לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. **וְעַל זֶה אָמַר אִיּוֹב:** – להקב"ה, **"בָּרָאתָ רְשָׁעִים"**[4]; – על כך שאל בפרק הראשון: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) – כשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד: חכם או טפש, גבור או חלוש וכדומה, אין מזכירים אם יהיה צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך – תתבטל הרי הבחירה החופשית של האדם; כיצד, איפוא, אמר איוב "בראת רשעים"? – אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשארים במצב דומה לרשעים, ואלה הם ה"בינונים" שתמיד נופלים במחשבתם הרהורי עבירה, כמו ברשעים – והכוונה היא, שהם ידחו מחשבות אלו, ויבצעו את העבודה של "אתכפיא סטרא־אחרא", לכפות את הסטרא־אחרא. ובלשון ה"תניא": **וְלֹא** – שהם נבראים לכתחילה, **שֶׁיִּהְיוּ רְשָׁעִים בֶּאֱמֶת חַס־וְשָׁלוֹם,** – ולחטוא ממש במחשבה, או בדיבור או במעשה, **אֶלָּא שֶׁיַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם** – שיארע בהם, **כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים**[5] **כְּמַחֲשַׁבְתָּם וְהִרְהוּרָם לְבַד,** – שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים, **וְהֵם יִהְיוּ נִלְחָמִים תָּמִיד לְהַסִּיחַ דַּעְתָּם מֵהֶם,** – מהרהורי העבירה, **כְּדֵי לְאַכַּפְיָא לְסִטְרָא־אָחֳרָא,** – לכפות את ה"סטרא אחרא" – הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, **וְלֹא יוּכְלוּ לְבַטְּלָהּ מִכֹּל וָכֹל,** – שלא יוכלו לבטל לגמרי את ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של ההרהורים הרעים, **כִּי זֶה נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי צַדִּיקִים.** – ה"קליפה" וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו המדריגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא **אפשר** שתעלינה בבעלי מדריגות אלו מזמן לזמן, מחשבות רעות, ועבודתם היא ללחום נגד מחשבות אלו. **וּשְׁנֵי מֵינֵי נַחַת רוּחַ** – בעבודתם של בני ישראל, **לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה: אֶחָד** - **מִבִּטּוּל הַסִּטְרָא־אָחֳרָא לְגַמְרֵי, וְאִתְהַפְּכָא מִמְּרִירוּ לְמִתְקָא** – ומהפיכת המריר למתוק, **וּמֵחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** – ומחושך לאור, וזה נעשה **עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים;** – המבטלים את ה"סטרא אחרא" לגמרי, ואת ה"מריר", ה"רע" של המדות שמנפשם הבהמית, הם הופכים ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של נחת רוח; **וְהַשֵּׁנִית** – האופן השני של נחת רוח, הוא: **כַּד אִתְכַּפְיָא הַסִּטְרָא־אָחֳרָא** – כשכופים את ה"סטרא אחרא", **בְּעוֹדָהּ בְּתָקְפָּהּ וּגְבוּרָתָהּ** – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל תוקפה וגבורתה, **וּמַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, וּמִשָּׁם** – ממקום הגבהתה, **מוֹרִידָהּ הַ' בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא** – ע"י התעוררותו של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת רוח למעלה, נגרם **עַל־יְדֵי הַבֵּינוֹנִים.** – על־ידי עבודת ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי, שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב**[6]**: "וַעֲשֹׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי"** - **"מַטְעַמִּים" לְשׁוֹן רַבִּים,** – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה' היא: **שְׁנֵי מֵינֵי נַחַת רוּחַ,** – למעלה, מעבודתם של בני ישראל, **וְהוּא** – "ועשה לי מטעמים וגו'", **מַאֲמַר הַשְּׁכִינָה לְבָנֶיהָ כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כִּדְפֵרַשׁ בַּ'תִּקּוּנִים',** כמו שמפרש ב"תיקוני זוהר", שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם יגרמו ל"מטעמים" – נחת רוח. **וּכְמוֹ שֶׁבְּמַטְעַמִּים נַשְׁמִיִּים, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי מַעֲדַנִּים: אֶחָד מִמַּאֲכָלִים עֲרֵבִים וּמְתֻקִּים, וְהַשֵּׁנִי מִדְּבָרִים חֲרִיפִים אוֹ חֲמוּצִים,** – שלפני שעורכים אותם למאכל ערב, אין הם טובים

ליקוטי אמרים

אולי לכך נברא וזאת עבודתו לאכפיא לס"א תמיד. ועל זה אמר איוב בראת רשעים ולא שיהיו רשעים באמת ח"ו אלא שיגיע אליהם כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד והם יהיו נלחמים תמיד להסיח דעתם מהם כדי לאכפי' לס"א ולא יוכלו לבטלה מכל וכל כי זה נעשה ע"י צדיקים. ושני מיני נחת רוח לפניו ית' למעלה. א' מביטול הס"א לגמרי ואתהפכא ממרירו למתקא ומחשוכא לנהורא ע"י הצדיקים. והשנית כד אתכפיא הס"א בעודה בתקפה וגבורתה ומגביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא דלתתא ע"י הבינונים. וז"ש הכתוב ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי מטעמים לשון רבים שני מיני נחת רוח והוא מאמר השכינה לבניה כללות ישראל כדפי' בתיקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים ד"מ יש שני מיני מעדנים אחד ממאכלים ערבים ומתוקים. והשני מדברים חריפים או חמוצי' רק שהם מתובלים ומתוקני'

---

4. בבא בתרא טז, א. **5.** "על פי קהלת ח, יד" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? - משמע, שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסויים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי. **6.** בראשית כז, ז.

ליקוטי אמרים

1 היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וז"ש הכתו' 2 כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישוב 3 מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפיא 4 ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

למאכל מפאת חריפותם או חמיצותם, **רַק שֶׁהֵם מִתְבַּלִּים וּמִתְקָנִים הֵיטֵב עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ מַעֲדַנִּים לְהָשִׁיב הַנֶּפֶשׁ.** – כך ישנם גם למעלה שני סוגי נחת רוח: א) "נחת רוח" הנגרם מדברים "טובים" ו"מתוקים" – עבודת הצדיקים, שאינם צריכים יותר להילחם עם ה"סטרא אחרא", וכל עבודתם היא ל"המשיך" מהקדושה יותר אור; ב) "נחת רוח" הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא־טובים, להיאבק עם ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות והדהרהורים הרעים. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: "כֹּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ, וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה"**; – הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע "ליום רעה". כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא, **פֵּרוּשׁ, שֶׁיָּשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ וְיַעֲשֶׂה הָרַע שֶׁלּוֹ יוֹם וְאוֹר לְמַעְלָה,** – כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום־רעה". וזאת על־ידי, **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא** – כשיכוף את ה"סטרא אחרא", **וְאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא.** – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. זהו פירוש הכתוב "וגם רשע **ליום רעה**" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר – לאור. למדנו עד כאן, שעל־ידי שנופלות מחשבות רעות במוחו של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

---

7. משלי טז, ד.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

שֶׁאֲפָאָהּ עִם צְלִי [–בשר צלוי] **בַּתַּנּוּר,** בלי שנגעו זה בזה, **אָסוּר לֶאֱכֹלָהּ בְּכוּתָּחָא** [–כותח, מאכל שמעורב בו חלב], משום שריח הבשר נבלע בפת, והרי זה כמו שנבלע טעמו של הבשר בפת.

מספרת הגמרא: **הַהִיא בִּינִיתָא דְּאִיטְּוָוא בַּהֲדֵי בִּישְׂרָא** – אירע מעשה ונצלה דג יחד עם בשר בתנור אחד, בלי שנגעו זה בזה. **אַסְרָהּ רָבָא** מִמקום הנקרא **פְּרַזִּיקָיָא, לְמֵיכְלֵיהּ בְּכוּתָּחָא** – לאכול את הדג בכותח, משום שריח הבשר נבלע בדג, והרי זה כמו שנבלע טעם הבשר בדג. **מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר,** דג זה שנצלה יחד עם בשר, **אֲפִילּוּ** אכילתו **בְּמִלְּחָא** – במלח, בלי כותח, **נַמִּי** – גם כן **אָסוּרָה, מִשּׁוּם** דְּדג שנבלע בו בשר, אכילתו **קַשְׁיָא** – עלולה לגרום **לְרֵיחָא** – לריח הפה, **וּלְדָבָר אַחֵר** – ולצרעת.

נאמר בתורה בפרשת פסח שני (במדבר ט י–יא) 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ וגו' וְעָשָׂה פֶּסַח לה', בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם' וגו', ולמדנו שהטמא אינו מקריב את הפסח, אלא נדחה לפסח שני. אולם דרשו בגמרא (לעיל סה) מתיבת 'איש', 'איש נדחה ואין ציבור נדחים', שאם רוב הקהל טמאים קרב הפסח בטומאה. וכן הדין בשאר קרבנות שקבוע להם זמן, שדוחים את הטומאה. במשנתנו יבואר שבקרבנות הבאים בטומאה חלוק דין פסח משאר קרבנות, ששאר הקרבנות אינם נאכלים בטומאה, אבל פסח אף נאכל בטומאה.

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים – חמשה קרבנות ציבור, **בָּאִין בְּטוּמְאָה** – קרבים בטומאה, ויוצאים הציבור ידי חובתן, **וְאוּלָם אֵינָן נֶאֱכָלִין בְּטוּמְאָה.** ואלו הן, **הָעוֹמֶר** – מנחת העומר הבאה בששה עשר בניסן להתיר אכילה מהתבואה החדשה. **וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** – מנחת שתי הלחם הבאה בחג השבועות להתיר הבאת מנחות למקדש מהתבואה החדשה. **וְלֶחֶם הַפָּנִים** – שתים עשרה חלות שהיו מסדרים על השולחן במקדש. **וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר** – שני כבשי קרבן שלמים הקרבים בשבועות יחד עם שתי הלחם. **וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים** – שעיר עזים הקרב בראש חודש. אלו הם הקרבנות הקרבים בטומאה, אך אינם נאכלים בטומאה, אבל קרבן **הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטוּמְאָה,** כגון שהיו רוב הקהל טמאים, **נֶאֱכָל בְּטוּמְאָה,** והטעם שחלוק משאר הקרבנות, משום **שֶׁלֹּא בָּא** ציווי התורה על קרבן הפסח **מִתְּחִילָּתוֹ, אֶלָּא לַאֲכִילָה** – אלא כדי שיאכלוהו, שכן נאמר בו (שמות יב ד) 'אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל הַשֶּׂה', ואם כן כשהתירה התורה להקריבו בטומאה ודאי התירה אף את אכילתו בטומאה.

גמרא

שנינו במשנתנו, חמשה דברים באין בטומאה, הגמרא דנה איזה קרבן ממעטת המשנה במנין 'חמשה'. מבררת הגמרא: **חֲמִשָּׁה** – כלומר, מנין הקרבנות שנקט התנא, **לְמַעוּטֵי מַאי** – מהו הקרבן שאינו בא בטומאה שהתכוין התנא למעטו במנין זה. משיבה הגמרא: **לְמַעוּטֵי חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר** – קרבן חגיגה הקרב בחמשה עשר בניסן, שאינו קרב בטומאה, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** – שהיה עולה בדעתך לומר, שמכֵּיוָן **דְּקרבן חגיגה קָרְבַּן צִיבּוּר הוּא, וּקְבִיעָא לֵיהּ מוֹעֵד** – וקבוע לו זמן להקרבתו בימי החג, **תִּדְחֵי טוּמְאָה** – תדחה טומאה מפניו ויקרב אף בטומאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא שאין הדבר כן, אלא אינו דוחה את הטומאה. והטעם הוא, שהרי **בֵּינָן דְּאִית לֵיהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שִׁבְעָה** – שאם לא הביאו ביום טוב הראשון יכול להשלים ולהביאו כל ימות הפסח, לכך **לֹא דָּחֵיָא שַׁבָּת** כשחל יום טוב הראשון בשבת, אלא מקריבים אותו בשאר ימות החג, **וּמִדְּשַׁבָּת לֹא דָּחֵיָא** – וכשם שאינה דוחה את השבת, כך **לֹא דָּחֵיָא טוּמְאָה.**

שואלת הגמרא: **וְנִיתְנֵי נַמִּי** – וישנה התנא במשנה גם את **שְׂעִירֵי הָרְגָלִים** – שעירי חטאת הקרבים בשלושת הרגלים, שבאים בטומאה ואינם נאכלים בטומאה, כשאר קרבנות שקבוע להם זמן. משיבה הגמרא: **הָא תָּנָא לֵיהּ** – התנא כבר שנה דין **זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר,** שהם קרבנות מבעלי חיים שנזרק דמם על המזבח, והשמיענו באלו שאינם נאכלים בטומאה והוא הדין לשאר הקרבנות מבעלי חיים הדומים להם.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן יש ללמוד את כל הקרבנות שהם בעלי חיים מזבחי שלמי צבור, **שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים נַמִּי לֹא נִיתְנֵי** – גם לא היה צריך התנא לשנות, **דְּהָא תָּנָא** – שהרי כבר שנה במשנה דין **זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר.**

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה,

יום ראשון

יום ראשון — יח שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: פח־פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ סִפֵּר לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ], אֲשֶׁר הַדְּרוּשׁ ״וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם״ – ״תּוֹרָה אוֹר״ פָּרָשַׁת יִתְרוֹ – הוּא דְּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ בִּשְׁעַת קַבְּלוֹ אֶת הַנְּשִׂיאוּת תקכ״א – חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ״א – כְּפִי אֲשֶׁר שְׁמָעוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן מִפִּי הָרַב מְנַחֵם מֶעֶנְדֶל מֵהאָרָאדָאק – בַּעַל ׳פְּרִי הָאָרֶץ׳ – שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, רַק שֶׁרַבֵּנוּ בֵּאֵר הַדְּרוּשׁ עַל פִּי סִגְנוֹנוֹ.

יום שני

יום שני — יט שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן נקרא׳ . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות־עשה הראשונה, ובל׳ הרמב״ם ״לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו׳ וידיעת דבר זה מ״ע וכמ״ש אנכי ה״א״, היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה׳ באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה׳, חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו ״לירע שיש שם מצוי ראשון״, ער זאָל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ״ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו׳.

מִצְוַת־עֲשֵׂה הָרִאשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ״ם: ״לֵידַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן מַמְצִיא כָּל נִמְצָא כּוּ׳ וִידִיעַת דָּבָר זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ״, הִיא מִצְוַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל, וְהַיְנוּ דַּהֲגַם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מַאֲמִין בַּה׳ בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה׳, חוֹבַת הַמֹּחַ וְהַשֵּׂכֶל לְהָבִיא אֱמוּנָה זוֹ בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה, וְזֶהוּ ״לֵירַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם מָצוּי רִאשׁוֹן״, שֶׁיֵּדֵע זֹאת בְּהַשָּׂגָה וַהֲבָנָה דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב ״דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם״, וּכְתִיב: ״וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם גּוֹ׳״.

יום שלישי

יום שלישי — כ שבט — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי ״הַגָּהוֹת אשר״י״ – נְטִילַת יָדַיִם לִסְעוּדָה ג׳ פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי – (מַהַר״שׁ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן) – וּמַנִּיחַ מִשְׁפִּיכָה הַג׳ מְעַט מַיִם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּבָזֶה מְשַׁפְּשֵׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

יום רביעי

יום רביעי — **כא שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חוֹבַת נְשֵׁי וּבְנוֹת הַחֲסִידִים יִחְיוּ לַעֲמֹד בְּשׁוּרָה רִאשׁוֹנָה בְּכָל מִפְעָל שֶׁל חִזּוּק הַדָּת וְהַיַּהֲדוּת בִּכְלָל, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וַעֲלֵיהֶם לְאַרְגֵּן חֶבְרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחַזֵּק כָּל דַּרְכֵּי הַחֲסִידִים בְּעִנְיְנֵי הַדְּרָכָה וְחִנּוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבָתֵּי הַחֲסִידִים מֵאָז וּמִקֶּדֶם.

יום חמישי

יום חמישי — **כב שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עס זיינען דאָ צווייערליי חוקים: א) א געזעץ וועלכער שאַפט לעבען ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפען פון לעבען, דערפאַר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פאַרשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קַיָּמִים שְׁנֵי סוּגֵי חֻקִּים: א) חֹק שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. ב) חֹק שֶׁנּוֹצָר מֵהַחַיִּים. חֻקֵּי אֱנוֹשׁ נוֹצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לָכֵן הֵם שׁוֹנִים בְּכָל מְדִינָה, לְפִי תְּנָאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֹק הָאֱלֹקִי שֶׁיּוֹצֵר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן זֶהָה, הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית.

יום ששי

יום ששי — **כג שבט** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ומזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אַמאָל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט".

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאַלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פאַרדבק'עט. אויפכאַפענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פַּעַם, בְּיָצְאוֹ מֵחַדְרוֹ, הִזְדַּמֵּן וְשָׁמַע אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן כֵּיצַד הָרַבָּנִית אוֹמֶרֶת לְכַמָּה נָשִׁים: "שֶׁלִּי [=בַּעֲלִי] אוֹמֵר".

– אָמַר הָרַבִּי: בִּגְלָל מִצְוָה אַחַת אֲנִי שֶׁלָּךְ, בְּכַמָּה מִצְוֹת אָנוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא! וְנָפַל עַל מְזוּזַת הַדֶּלֶת, כֻּלּוֹ דְּבֵקוּת. בְּהִתְעוֹרְרוֹ מֵהַ'דְּבֵקוּת' אָמַר: "צְאֶינָה וּרְאֶינָה" – כְּדֵי לָצֵאת מֵעַצְמוֹ וְלִרְאוֹת אֱלֹקוּת, זֶה נִהְיָה מִ"בְּנוֹת צִיּוֹן" – מַלְכוּת מְעוֹרֶרֶת ז"א [=זְעֵיר אַנְפִּין, שֵׁשֶׁת הַמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת], לֶעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ".

שבת קודש

שבת כד שבט ה'תש"ג

בְּשָׁעַת קְרִיאַת עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עוֹמְדִים, וּפְנֵיהֶם אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.
הַפְטוֹרָה: בְּשָׁנַת... מַצַּבְתָּהּ
. מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן ג–טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים.

"וַיַּרְא הָעָם וַיָּנוּעוּ" – כְּשֶׁהֵם רָאוּ אֱלֹקוּת, הֲרֵי מִיָּד "וַיָּנוּעוּ", נִפְעֲלָה תְּנוּעַת חַיִּים.

אִלּוּ יְדַעְתֶּם – אָמַר אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – כֹּחָם שֶׁל פְּסוּקֵי תְּהִלִּים וּפְעֻלָּתָם בִּשְׁמֵי רוּם, הֱיֵיתֶם אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל עֵת. תֵּדְעוּ שֶׁמִּזְמוֹרֵי תְּהִלִּים שׁוֹבְרִים כָּל הַמְּחִצּוֹת, וְעוֹלִים בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי בְּלִי שׁוּם הַפְרָעָה, וּמִשְׁתַּטְּחִים לִפְנֵי אֲדוֹן עוֹלָמִים וּפוֹעֲלִים פְּעֻלָּתָם בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' ב

אמר התנא בברייתא יִשְׂרַף מִיָּד כדין קרבן שנפסל ופסולו בגופו, וּכְפָטוּרֵי – אבל לגבי פְּטוּר מחטאת, סָבַר לָהּ – סובר יוסף בן חונאי כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שהטועה בדבר מצוה פטור. ולפי דעה זו נשנה הדין במשנתנו שהשוחט בשבת פטור כיון שטעה בדבר מצוה, ובברייתא השנויה על המשנה הוסיף התנא ואמר שאם אירע כך בחול 'ישרף מיד', כיון שקרבן שאינו פסח הנשחט 'לשם פסח', פסול בגופו.

הגמרא מביאה תירוץ אחר לסתירה בין רב לבין התנא בברייתא: רַב אַשִׁי אָמַר, רַב שהכשיר קרבן אשם שניתק לרעיה ונשחט סתם, אכן סובר שאין צריך עקירה, וכדעה זו סובר אף התנא במשנתנו, שכן תנא זה של משנתנו דְּאָמַר – סובר כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, שחטו [את הפסח] ונודע שמשכו בעלים ידיהם ממנו או מתו או נטמאו, אִם חל בשבת וְיֵשׁ שָׁהוּת בַּיּוֹם עד שעת השחיטה שבו יכול היה השוחט לֵידַע אִם מָשְׁכוּ בְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם, אוֹ שֶׁמֵּתוּ, אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ, אין השוחט נחשב טועה בדבר מצוה אלא שוגג וחַיָּיב חטאת, וּכשחל בחול תְּעוּבַּר צוּרָתוֹ של הקרבן וְיוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. מברר רב אשי: מַאי טַעֲמָא, של רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה שסובר שהקרבן טעון עיבור צורה, לָאו מִשּׁוּם שסובר דְּלֵא כָּעֵי עֲקִירָה, וקרבן פסח שבעליו משכו ידיהם, מתו או נטמאו, נעשה מאליו שלמים ואין פסולו בגופו אלא משום 'דבר אחר' שהקריבוהו אחר תמיד של בין הערבים, ולפיכך לא יצא לבית השריפה עד שתעובר צורתו.

סיכום התירוץ של רב אשי: רב והתנא במשנה סוברים כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן ברוקה החולק על התנא בברייתא. לפי דעתם קרבן פסח שמתו בעליו נעשה שלמים מאליו, ושחיטתו בזמן הקרבת הפסח פוסלתו רק משום 'דבר אחר' ותעובר צורתו. ואילו לדעת התנא בברייתא קרבן פסח שמתו בעליו שם 'פסח' עליו עד שיעקר שמו ממנו, ושחיטתו בזמן הקרבת הפסח פוסלתו בגופו וישרף מיד.

דוחה הגמרא: מַאי – מנין לך שרבי ישמעאל סובר שאין צריך עקירה, דִּילְמָא – יתכן שטעמו שאין שורפים מיד מִשּׁוּם דְּסָבַר לָהּ כְּתַנָּא דְּבֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר, אֲפִילּוּ פִּגּוּל – קרבן שאחת מארבע עבודותיו [שחיטתו, קבלת דמו, הולכת דמו, זריקת דמו] נעשתה במחשבת פיגול ופסולו בגופו, נַמִּי כָּעֵי עִיבּוּר צוּרָה. וטעמו דְּלִיף – שלומד גזירה שוה, עָוֹן עָוֹן מִנּוֹתָר, שנאמר בפיגול (ויקרא ז יח) 'וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא' ונאמר בנותר (שם יט ח) 'וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא', 'עונה' 'עונו' באו ללמד גזירה שוה, כשם שהנותר מבשר הקרבן טעון עיבור צורה, גם פיגול טעון עיבור צורה. ולכן פסח שנשחט ונודע שמשכו בעליו ידיהם, או נטמאו או מתו, ממתינים עד שתעובר צורתו ורק אחרי כן יצא לבית השריפה. ומוכיחה הגמרא, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי – שאם לא תאמר שטעמו של רבי ישמעאל שגם קרבן שפסולו בגופו טעון עיבור צורה, אלא תאמר שטעמו הוא שאין צריך עקירה, אכן מובן שבאופן שבעלי הקרבן משכו ידיהם או מתו, קרבנם נעשה שלמים מאליו ופסולו משום דבר אחר ולכן לא ישרף מיד, אולם לגבי האופן של נִטְמְאוּ בְּעָלִים, שעדיין מוטלת עליהם חובת קרבן פסח ואין בהמתם נעשית שלמים בלי עקירת שם 'פסח', מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – איך נבאר לגביו את דברי רבי ישמעאל שהקרבן טעון עיבור צורה, הָא וַדַּאי כָּעֵי עֲקִירָה של שם 'פסח' מהקרבן כדי להחשיבו 'שלמים', וכפי דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר נַמְדָּא נְזִרְקָה מִפִּי חֲבוּרָה כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בְּעָלִים טְמֵאֵי מֵת וְנִדְחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי. ומאחר שרבי ישמעאל כלל יחד את האופן של משיכת ידי הבעלים והאופן של מיתה, יחד עם האופן של טומאה, משמע שבכל האופנים תעובר צורתו, ואפילו קרבן שפסולו בגופו [נטמאו בעלים] טעון עיבור צורה. נמצא שאין טעמו של רבי ישמעאל משום שאין צריך עקירה אלא שסובר כתנא דבי רבה בר אבוה שאפילו פסולו בגופו טעון עיבור צורה, ותירוצו של רב אשי נדחה.

הגמרא חוזרת לתירוץ הקודם. מסיקה הגמרא: אֶלָּא מְחַוַּרְתָּא – ברור הדבר, כִּדְשַׁנִּי מֵעִיקָּרָא – כפי התירוץ שתירץ רב יוסף בריה דרב סלא חסידא בתחילה. כלומר, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה סובר שקרבן הפסול בגופו טעון עיבור צורה, והברייתא ששנינו בה שקרבן פסח שנשחט ונודע שמתו בעליו או משכו ידיהם 'ישרף מיד', דעת יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי הִיא, וטעמו מפני שהקרבן נעשה שלמים מאליו בלי עקירה, וכששחטו 'לשם פסח' הרי זה קרבן אחר שנשחט לשם פסח ופסולו בגופו, ודעתו היא שקרבן הפסול בגופו אינו טעון עיבור צורה.

הדרן עלך אלו דברים

פרה אדומה - שיא הטהרה

יום ראשון י"ח שבט ה'תשפ"א

הלכות פרה אדומה פרק יג, הלכה א: מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטַהֲרַת הַחַטָּאת: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ, וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, וְלֹא לִשְׂרֵפָתָהּ, וְלֹא לְמִלּוּי הַמַּיִם, וְלֹא לְקַדְּשָׁן.

את החומרות המיוחדות בטהרת העוסק בפרה, הזכיר הרמב"ם לעיל (פ"ב ה"א): "מעלות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה...", וביאר שהטעם לכך הוא משום שבשונה משאר הקדשים, עשיית הפרה כשרה אפילו על ידי 'טבול יום' (שטבל בו ביום מטומאתו) ולכן יש לחשוש שבפרה יבואו לזלזל בשאר דיני הטהרה, וכדי למנוע חשש זה תיקנו בה מעלות וחומרות.

וכתב ה'ערוך השולחן העתיד' (הל' פרה סי' עד ס"ג) עוד טעם, כי מעלות מיוחדות אלו מבטאות את העובדה שמצוה זו חתומה ונעלית משכל האדם, עד שאפילו שלמה המלך אמר עליה "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני". ולפי זה החומרות אינן נובעות מה'חיסרון' שבפרה אדומה ביחס לשאר הקדשים (שכשרה בטבול יום) אלא ממעלתה.

ובכך יש להבין מדוע חילק הרמב"ם את דיני מעלות הפרה לשני מקומות נפרדים: בפרק ב מנה כמה חומרות הנוגעות לכהן השורף וציין שהטעם הוא כדי שלא יבואו לזלזל בה, כנגד הקולא שאפילו טבול יום כשר, ואילו כאן מנה מעלות נוספות הנוגעות לכל העוסקים בתהליך הכנת המים, ומקור דינים אלו הוא במשנה (חגיגה יח, ב) המונה כמה דרגות של טהרה - לחולין, למעשר, לתרומה, לקודש ולחטאת (מי טהרת הפרה). ומכך מובן כי כשם שהמעלות שבתרומה לגבי מעשר וכדומה אינן נובעות מקולא בתרומה אלא הן מעלות עצמיות, כך גם בנוגע למעלת הפרה הנובעת ממעלתה העצמית (ראה פרחי שמואל עמ' כ. טעם ודעת עמ' רנו).

וטעם פנימי לכך שלפרה אדומה נדרשת דרגת הטהרה הגבוהה ביותר: כאשר אדם בא לטהר אדם אחר מטומאה, אין די בכך שהוא עצמו נמצא בדרגה טהרה רגילה, אלא עליו להיות בתכלית הטהרה ורק כך יוכל להשפיע על זולתו (לקוטי שיחות ד, עמ' 1060 הע' 25).

מהו 'מקום טמא'?

יום שני י"ט שבט ה'תשפ"א

הלכות פרה אדומה פרק יד, הלכה א: כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת, וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ - טְהוֹרִין; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מִטַּמֵּא מִגַּבּוֹ... הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי, הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר", וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר... וְכֵן כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת, וְנָתוּן עַל אֲרֻבָּה שֶׁבְּבַיִת טָמֵא - אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת - נִטְמָא הָאֵפֶר.

והקשה ה'דבר אברהם' (ח"ב ס"ז סק"ז):

כלי חרס שיש בו אפר חטאת הנתון על ארובה שבבית טמא והטומאה אינה עוברת דרך הארובה כי אין בה טפח על טפח, אך אם חלק מהכלי נמצא בחלל הבית ("היה הכלי משולשל לבית"), נטמא האפר שבכלי כי הרי זה נחשב שהכלי מונח ב'מקום טומאה' (חלל הבית נטמא טומאת אוהל), כדוגמת כלי שהונח על גבי השרץ שהאפר נטמא כי הוא על גבי 'מקום טומאה'. וצריך להבין: אם הכלי המשולשל לבית נחשב כמונח ב'מקום טומאה' אף שהטומאה אינה תחת הכלי אלא מצדדיו, מדוע כלי חרס שהשרץ נגע מצדו (שבתחילת ההלכה) אינו מקבל טומאה, הרי יש להחשיב את מקום מגע השרץ כ'מקום טומאה'?

ומבאר:

א. בית טמא מוגדר כ'מקום טמא' כי כל אוירו של אוהל המת הוא 'מקום טמא' ("אוהל המת כמלוא טומאה דמי" - תוס' נזיר מד, א ד"ה בבית) וכאשר הכלי (שהיה בו אפר) מוכנס לתוך הבית, הרי הוא נמצא ב'מקום טמא', מה שאין כן כלי שנגע בו השרץ מצידו, אין כאן 'מקום טומאה', כי אמנם הטומאה מונחת שם, אך האויר עצמו אינו טמא, ולכן הכלי אינו טמא (כי כלי חרס אינו נטמא מגבו) וגם האפר אינו נטמא.

ב. יש סוג נוסף של 'מקום טמא'. כאשר הכלי הונח על גבי טומאה והטומאה נעשית בסיס לכלי (ובפרט לדעה שנחשב 'מקום טומאה' רק אם כשינטל השרץ יתנדנד הכלי על ידו. ראה מנחת ביכורים על התוספתא פרה פ"י), וזהו הדין שהביא הרמב"ם בתחילה "הניח הכלי על גבי השרץ... הרי האפר טמא", כי הוא מונח על 'מקום טמא', מה שאין כן כשהשרץ נגע בכלי בצידו, אין כאן 'מקום טמא' אלא זו נגיעת טומאה, וכיון שכלי חרס אינו נטמא מגבו, הכלי והאפר שבו טהורים.

גודלה של העדשה

יום שלישי כ' שבט ה'תשפ"א

הלכות טומאת צרעת פרק ג, הלכה א: אֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה, עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּעַת אוֹ יָתֵר עַל זֶה; וְכַמָּה שַׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת, שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב.

השיעור 'כעדשה' נוגע לכמה מדיני התורה, ומקורו בהלכה זו שסימן הטומאה של 'מחיה' הוא לפחות בשיעור כעדשה שגודלה כרוחב ארבע שערות.

שיעור 'כעדשה' הוא גם הבסיס לשיעור 'כגריס' הנוגע לכמה דינים, שהוא שלוש על שלוש עדשות (נגעים פ"ו מ"א) היינו פי תשעה מעדשה, ומאחר ושטחה של העדשה הוא ארבע שערות, שיעור הגריס הוא שלושים ושש שערות.

ובשלחן ערוך (יו"ד סי' קצ ס"ה) נפסק שהאשה נטמאת בכתם דם על בגדה רק אם הוא בגודל גריס, וכתב הרמ"א ששיעורו "שלושים ושש שערות כמו שהן קבועות בגופו של אדם". כלומר, השיעור אינו כעובי השערות בפני עצמן שהוא דק

ביותר וכמעט שאיו בו ממש אלא שיעור מקום השערות כפי שצומחות בגוף האדם.

ויש סוברים שמשערים לפי השערות שבראש (דרכי משה יו"ד שם, א בשם האגור, ערוך השולחן שם סכ"ג) ולפי זה מדובר בשיעור קטן מאוד, אך רוב הפוסקים נקטו שמשערים לפי השערות הצומחות בגוף שיש ביניהן רווח גדול יותר מהשערות שבראש (פתחי תשובה שם סי"א, שו"ע אדה"ז שם סי"א), וראייתם שהרי שיעור עדשה וגריס נלמד מבהרת שהיא בגוף האדם ולא בראש (ראה שו"ת מעיל צדקה, כז, שו"ע אדה"ז שם). ואדה"ז הורה למעשה לשער על פי השערות שבזרוע (ראה שארית יהודה יו"ד יא).

והוסיפו הפוסקים ששיעור מקום שתי שערות כולל את כל היקף יניקתן, היינו שיש להוסיף לרווח שבין שתי השערות כחצי השיעור הזה לכל שערה לצד השני שהוא מקום יניקתה (ראה דרישה יו"ד שם, ח. מדות ושיעורי תורה עמ' קמח).

והסימן שנתנו לכך חז"ל הוא כרוחב העדשה וכתב הגר"ח נאה (שיעורי תורה עמ' רלו) שסתם עדשים הן עדשים אדומות ככתוב "הלעיטני נא מן האדום האדום הזה" (שהיה מאכל של עדשים), והוא בדק ומצא שקוטרה הממוצע של עדשה אדומה הוא כ-4 מ"מ. ויש שהוסיפו כי לפי הנראה לעין, שיעור זה אכן מקביל לשטח הממוצע של 2 שערות שבזרוע שהוא 2 מ"מ, ועם מקום היניקה הרי הוא 4 מ"מ (שיעורי תורה שם הערה 12).

דיני נשירת שער — יום רביעי כ"א שבט ה'תשפ"א

הלכות טומאת צרעת פרק ה, הלכה ח: מִי שֶׁנָּשַׁר כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ... אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאֵבֵד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה, הֲרֵי זֶה נִקְרָא 'קֵרֵחַ', אוֹ 'גִּבֵּחַ'.

להלן (פ"ו ה"א) מבואר שהראש והזקן אינם נטמאים בצרעת כל זמן שיש בהם שיער. וכאן מבאר הרמב"ם מה דינם כאשר נשרו מהם השערות.

ובענין זה נאמרו בתורה שתי פרשיות: פרשת 'נתקים' ופרשת 'קרחת' ו'גבחת': ה'נתקים' נחשבים בעצמם כנגע, היינו שעצם נשירת שערות הראש בשיעור של 'גריס' נחשב כנגע צרעת, אך קרחת וגבחת אינם נגעים בעצמם אלא שאם נקרח ראשו נטמא אותו המקום, כמו שאר הבשר אם תופיע שם בהרת מארבע המראות הטמאות המפורטים בתחילת פרק א.

ונחלקו ראשונים איזו נשירת שער נחשבת כנתק ואיזו נחשבת כקרחת וגבחת. לדעת הר"ש (נגעים פ"י, י), קרחת וגבחת אינם ראויים לחזור ולגדל שער, ואילו נשירת שער באופן העשוי לחזור ולגדול הרי היא נתק.

אך בדעת הרמב"ם אין לפרש כן, שהרי כתב בפירוש שבין אם ראוי לחזור ולגדל שער ובין אם אינו ראוי, הרי זו קרחת או גבחת.

ולשיטתו יש לבאר את החילוק בין קרחת וגבחת לנגע, ע"פ דברי הראב"ד (בפירושו לתורת כהנים פ"ה), שאם נשר השער מאמצע הראש וסביבו נשארו שערות, הרי זה נתק שנחשב כנגע משום שאין זו תופעה טבעית, אך אם נשרו השערות שבצידי הראש מלפנים או מאחור ולא נשארו שערות המקיפות אותן, אין זה נתק משום שכן דרך הרבה בני אדם שמעט משערות ראשם נושרות (כסף משנה. וראה 'משנת הדעת' ע' קמא).

קציצת בהרת בזמן הזה — יום חמישי כ"ב שבט ה'תשפ"א

הלכות טומאת צרעת פרק י, הלכה א: הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה... הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה... וְכֵן הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנָּתָק - לוֹקֶה.

האם איסור קציצת נגע וגילוח שער הנתק נוהגים בזמן הזה?

כתב בספר 'קנין תורה בשמעתתא' (ויקרא עמ' עו): "פליאה נשגבה בעיני בענין איסור קציצת הבהרת . . שכמה פעמים יארע למי שיש לו איזהו בהרת בגופו, ואף שאין איתנו יודע אם זהו נגע האמורה בתורה . . יש כאן ספק איסור תורה של איסור קציצת בהרת, ועם כל זה לא שמענו מעולם שיהיה שום איש נזהר בזה", ומביא מספר החינוך שכתב (מצוה תקפד): "ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן"!

אמנם האחרונים העירו על סתירה לכאורה בדברי ה'חינוך' שלגבי איסור גילוח שער הנתק (מצוה קע) כתב: "ונוהגת... בכל זמן שיש כהן חכם לראות הנגעים", ואם כן בימינו שאין כהן מיוחס הכשר לראיית הנגעים, אין איסור.

ובטעם הדבר יש לומר לפי דברי הרשב"א (שבת קלג, א) שאיסור קציצת בהרת אינו בעצם מעשה הקציצה, אלא כלשון הכתוב "השמר בנגע הצרעת... לשמור מאוד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים", היינו שאסור לעשות דבר המטהר את הנגע באופן עצמאי ולא על פי הכהן. ולפי זה, מאחר ובימינו אין כהן מיוחס ואין ציווי ללכת לכהן, אין איסור לטהר את הנגע בעצמו (שו"ת מהרש"ם ג, ר. וראה בהרחבה משנת הדעת פתיחה סי' ג).

ואולם מאחר שלגבי איסור קציצת בהרת, כתב ה'חינוך' שנוהג בכל זמן ולא התנה זאת בהימצאות כהן הראוי לראיית הנגע, יש שכתבו לחלק (בנימוקים שונים) בין קציצת נגע האסורה בכל אופן לגילוח שער הנתק האסור רק כשיש כהן (ראה מנ"ח מצוה קע שם. כלי חמדה תזריע ד).

אך יש שכתבו (הגר"נ גשטטנר, 'צהר' טו עמ' רנ) שאין לחלק בין הדינים ויש להתיר בזמן הזה גם קציצת בהרת, ומה שכתב החינוך "בכל מקום ובכל זמן" כוונתו שאין הדין תלוי בזמן שבית המקדש קיים או בארץ ישראל וכדומה, אך גם לדעתו אין האיסור נוהג כאשר אין כהן הראוי לראות את הנגעים.

גילוח מצורע על ידי כהן

יום שישי כ"ג שבט ה'תשפ"א

הלכות טומאת צרעת פרק יא, הלכה ג: כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ כִּשְׁתֵּי הַתִּגְלְחוֹת, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר... וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן.

מקור דברי הרמב"ם הוא ב'תורת כהנים' (מצורע פ"א ה"ג): "והובא אל הכהן... אין לי אלא טומאתו וטהרתו בכהן... תגלחתו בכהן מנין, תלמוד־לומר תורת המצורע".

והנה, תגלחת המצורע היא מצות 'עשה' על המצורע לגלח את כל שער ראשו ודוחה את איסור ה'לא תעשה' של הקפת פאות הראש. והקשו התוספות (שבועות ג, א ד"ה ועל): מדוע דוחה ה'עשה' את ה'לא תעשה' והרי אפשר לקיים את המצוה על ידי אשה (שאינה מצווה על 'בל תקיף') או נכרי? ותמה ה'שער המלך' (הל' ע"ד פי"ב ה"א): הרי גילוח המצורע נעשה רק על ידי כהן!

ותירצו אחרונים (חתם סופר יור"ד סי' קמ, מנ"ח מ' שעג בשם הר"מ איגרא):

מצות גילוח המצורע יכולה להתקיים בגילוח שתי שערות בלבד (וכמבואר בהלכה זו). וזוהי קושיית התוספות, הרי גילוח המצורע יכול להתקיים מבלי לעבור על איסור הקפת הראש, כאשר אשה או נכרי יגלחו תחילה את פאות הראש ואחר כך הכהן יגלח את השערות שנותרו ואם כן מצות הגילוח נעשית על ידי הכהן מבלי לעבור על ה'לא תעשה' של הקפת הראש.

וה'אבני נזר' (יו"ד סי' פו בהגה) הקשה על תירוץ זה:

'מל ולא פרע את המילה, כאילו לא מל' (רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ד). אך מכל־מקום גם המילה (החיתוך) היא מצוה ודוחה את השבת. ואף שהמילה (החיתוך) אינה מעכבת – ואם אין לו אלא עור הפריעה קיים את המצוה בשלימותה – הרי היא חלק מן המצוה. וכך צריך לומר גם לענין מצות תגלחת מצורע, אף שרק שתי שערות אחרונות מעכבות – גם גילוח השערות הראשונות הוא מצוה וצריך להיעשות על ידי כהן.

השפעת ה'שכנות'

שבת קודש כ"ד שבט ה'תשפ"א

הלכות טומאת צרעת פרק טו, הלכה ד: הָיָה הַכֹּתֶל בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין... וּשְׁנֵיהֶן מְבִיאִין אֲבָנִים אֲחֵרוֹת.

הלכה זו מדברת בשני בתים סמוכים ובין בית אחד לשני שני כתלים - כותל לכל בית, ורק בזוית הבית היו מניחים אבן שרוחבה כשני הכתלים ('אבן שבזוית').

ומהלכה זו שאם היה הכותל בינו לבין חבירו שניהן חולצין, למדו במשנה (נגעים פי"ב מ"ו) "מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו", וכפירוש הרע"ב (שם) "לזה שהנגע לצד ביתו קורא רשע, שהנגעים באים על לשון הרע".

והנה, רש"י (סוכה נו, ב) הביא מ'תורת כהנים' שדין זה ששניהם חולצים הוא רק ב'אבן שבמקצוע', היא 'אבן שבזוית' "שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזויות לתת שם אבנים גדולות... ונראה משני צדדים" (רש"י חולין קכח, ב ד"ה שבזוית), אבל את שאר האבנים בכותל חולצים רק אלו שבהם נראה הנגע ולא אלו שכנגדם בכותל חברו.

אך לדעת הרע"ב (כהסבר המשנה ראשונה נגעים שם) דין זה אינו רק באבן שבזוית אלא גם באבני הכותל שכנגד הנגע בכותל חברו. וכך משמעות לשון הרמב"ם שהביא דין זה ב"כותל בינו לבין חברו" ולא רק ב'אבן שבזוית'.

ויש לומר שהחילוק בין שתי הדעות נובע מאופן הסברת הפעולה של 'שכנות' ("אוי לרשע אוי לשכנו"):

לדעת רש"י, כיון שהאבן שייכת לשניהם פועלת ה'שכנות' של ה'רשע' גם לחלק שבצד השכן (אף שלא נראה בו הנגע) ולכן רק כאשר הנגע נראה באבן שבזוית המחברת בין שני הבתים, חייב גם חברו לחלוץ בחלקו. ואילו לדעת הרע"ב והרמב"ם, לא רק שה'רשע' משפיע על שכנו אלא ה'שכנות' לרשע היא סימן שבעצם יש שייכות ביניהם, ולכן גם האבן שבמקביל לה בכותל חברו נראה הנגע צריכה חילוץ כי ה'שכנות' מורה שגם לאבן הסמוכה יש שייכות לנגע (אף שאינה אותה אבן).

(לקוטי שיחות לג, עמ' 12)

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

רבינא, סובר שאופן צליה זה **מִצְמֵית צָמִית** – מכווץ את הורידים
והדם נבלע בהם, **וּמַאן דְּשָׁרֵי** – רב אחא, סובר שאש הגחלים
מִישְׁאַב שָׁאִיב – שואב את הדם החוצה. **וְהִלְכְּתָא** כרב אחא, שאש
הגחלים **מִישְׁאַב שָׁאִיב** את הדם החוצה.
הגמרא מביאה מחלוקת בין רב אחא לרבינא בענין אומצא
דאסמיק: אמר רב אחא, **הַאי אוּמְצָא דְּאַסְמִיק** – חתיכת בשר
שנצרר בה הדם ויש בה אדמימות, וצלה אותה, **חַלֵּיהּ** – המוהל
היוצא ממנה כשחותכה, **אָסִיר** – אסור משום דם. אבל אם אותה
אומצא **לָא אַסְמִיק** – אין מראיה אדום, וצלה אותה, **חַלֵּיהּ שָׁרֵי** –
המוהל היוצא ממנה אינו דם אלא סתם שומן ומותר. **רַבִּינָא אָמַר, אֲפִילּוּ** באומצא **שלא אַסְמִיק, נַמִּי חַלֵּיהּ** – גם היא המוהל היוצא
ממנה **אָסִיר**, משום **שאי אֶפְשָׁר דְּלֵית בָּהּ** – שאי אפשר שלא יהיה
בה, **שׁוּרַיְיקֵי דְּמָא** – גידים של דם, ולכך היא עצמה מותרת
באכילה אבל המוהל היוצא ממנה אסור.

הגמרא מביאה מנהג האמוראים בנידון זה של אומצא דאסמיק:
אָמַר לֵיהּ מַר בַּר אַמֵּימַר לְרַב אַשִׁי, אַבָּא – אמימר, **מְנַמַּע לֵיהּ נַמּוּעֵי**
– היה גומע את המוהל היוצא מאומצא שלא התאדמה, ולא היה
חושש לאסור משום גידי דם. **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – ויש שהיו אומרים, כך
היה מעשה, **רַב אַשִׁי נוּפֵיהּ** – עצמו, **מְנַמַּע לֵיהּ נַמּוּעֵי** – היה גומע
את המוהל.
הגמרא מביאה מנהג האמוראים בחליטת בשר: **אָמַר לֵיהּ מַר בַּר אַמֵּימַר לְרַב אַשִׁי, אַבָּא** – אמימר, **הַאי חַלָּא** [–חומץ] **דְּחָלִיט בֵּיהּ חֲדָא זִימְנָא** – שהיה חולט בו פעם אחת את הבשר אחר צלייתו כדי
להוציא את דמו, **תּוּ לָא תָּאנֵי חָלִיט בֵּיהּ** – שוב לא היה שונה
וחולט בו פעם שנית, משום שאחר חליטה אחת תש כוחו.
שואלת הגמרא: **מַאי שְׁנָא מֵחַלָּא מַתְמְהָא** – ומה בין זה לחומץ
שהוא חלש מעיקרו, **דְּחָלְטִינַן בֵּיהּ** – שמותר לחלוט בו. משיבה
הגמרא: **הָתָם** – שם בחומץ שהוא חלש מעיקרו, **אִיתֵיהּ**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ח־כ"ד שבט ה'תשפ"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשפ"א

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כיצד מטהרים טמא מת במי פרה, ואם טבל ביום והיזה בלילה, מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הזאה, מי שהוזה עליו בשלישי ולא בשביעי, ושכל המטמאין מקבלין הזאה, כיצד מצוות אזוב, ואם נפרדו הגבעולים ונשרו העלים או שלא אגדו, ודין מאימתי מזים באזוב, ואי זהו אזוב הכשר.

1 **א. כֵּיצַד מְטַהֲרִים טְמֵא מֵת בְּמֵי נִדָּה? לוֹקֵחַ אָדָם**
2 **טָהוֹר שְׁלֹשָׁה[2] קְלָחִין[3] שֶׁל אֵזוֹב וְאוֹגְדָן אֲגֻדָּה אַחַת,**
3 **וּבְכָל בַּד וָבַד גִּבְעוֹל אֶחָד[4], וְטוֹבֵל רָאשֵׁי גִּבְעוֹלִין**
4 **בְּמֵי נִדָּה שֶׁבַּכְּלִי, וּמִתְכַּוֵּן וּמַזֶּה עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
5 **הַכֵּלִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַחַר שֶׁתָּנַץ**
6 **הַחַמָּה. וְאִם הִזָּה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר.**
7 **וְאַחַר שֶׁיַּזֶּה עָלָיו בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי טוֹבֵל בַּיּוֹם[5] וּמַעֲרִיב**
8 **שִׁמְשׁוֹ וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר לָעֶרֶב. טָבַל אֶת הָאֵזוֹב**
9 **בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם וְהִזָּה**
10 **בַּלַּיְלָה - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה, וְהַמַּיִם מְטַמְּאִין[6] מִשּׁוּם מֵי**
11 **חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[7]. עַד שֶׁתְּהֶיֶה טְבִילַת הָאֵזוֹב**
12 **בַּמַּיִם[8] וְהַזָּאָתוֹ מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**
13 **אַחַר שֶׁתָּנַץ הַחַמָּה. וְאִם עָבַר וְעָשָׂה מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד**
14 **הַשַּׁחַר - כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

2) בספרי חוקת פיסקא קכח למדו זה בגזירה שווה מפסח מצרים שכתוב בו (שמות יב, כב) "ולקחתם אגודת אזוב", ואין אגודה פחות משלושה. 3) בדים עם השורש שלהם. 4) שלא יצאו כמה בדים משורש אחד ואם יש יותר מפרידם וכולם כשירים (רבינו בפירוש למשנה ח שם אמר שגבעול הוא פרח לפני שייפתח, אולם כאן אי אפשר לפרש כך, וראה שם משנה ט). 5) לא התכוון לומר שהטמא צריך לטבול ביום ולא בלילה, שהרי המשנה (פרה שם) אומרת בפירוש: "אבל הוא עצמו טובל בלילה" וכן כותב רבינו בהלכה הבאה, אלא מבאר, כיצד אפשר למהר את הטהרה (כסף משנה למעלה פרק ו הלכה ב). 6) פירוש, המים של ההזאה הפסולה מטמאים. 7) לקמן פרק ט"ו הלכה א, שמי חטאת מטמאים כל זמן שלא נעשה מצוותם, פירוש, שלא הוזו על הטמא כהלכתם. 8) למעלה כתב דין זה בהזאה וכאן מוסיף ומשמיענו שגם בטבילה כך הדין.

15 **ב. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים בְּלֹא הַזָּאָה,**
16 **כְּשֶׁיָּבוֹא לְהַזּוֹת - מוֹנֶה בְּפָנֵינוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וּמַזִּין**
17 **עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב**
18 **שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא**
19 **לְהַזּוֹת, שֶׁאֲפִלּוּ אָמַר: הַיּוֹם שְׁלִישִׁי שֶׁלִּי - אֵינוֹ**
20 **נֶאֱמָן, שֶׁמָּא הַיּוֹם נִטְמָא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְנוֹת**
21 **בְּפָנֵינוּ; אֲבָל חָבֵר שֶׁבָּא לְהַזּוֹת[9] - מַזִּין עָלָיו אוֹ עַל**
22 **כֵּלָיו מִיָּד[10]. מִי שֶׁהֻזֶּה[11] עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי וְלֹא הֻזֶּה עָלָיו**
23 **בַּשְּׁבִיעִי, וְשָׁהָה כַּמָּה יָמִים - טוֹבֵל בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה**
24 **אַחַר הַשְּׁבִיעִי, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, וּמַזִּין עָלָיו**
25 **בַּיּוֹם, בֵּין קֹדֶם טְבִילָה בֵּין אַחַר טְבִילָה. אֲפִלּוּ טָבַל**
26 **בְּלֵיל תְּשִׁעִי אוֹ בְּלֵיל עֲשִׂירִי[12] - מַזִּין עָלָיו לְמָחָר**
27 **אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה[13].**

9) ואומר שהיום יום שלישי לטומאתו. 10) הזאה ראשונה ואחר ארבעה ימים מזים עליו או על כליו הזאה שנייה. 11) רבינו בפירושו למשנה פרה פרק יב, משנה יא מוסר מקור דינים אלה בספרי חוקת פיסקא קכט, ויש שם כמה גירסאות, ורבינו גורס: אין לי אלא ליום שביעי, שמיני, תשיעי ועשירי מניין (פירוש אם לא היזה בשביעי לטומאתו אלא בשמיני, בתשיעי או בעשירי, מניין שהוא טהור)? תלמוד לומר "וחטאו" - מכל מקום (בכל אופן אפילו לא בשביעי). והספרי ממשיך: שהייתי אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא, תלמוד לומר "וחטאו" ואחר כך "וכבס בגדיו ורחץ במים". ומפרש שם רבינו שדרשה אחרונה זו נאמרה רק כשהיזה בשביעי, אבל אם היזה בשמיני או תשיעי רשאי הוא לטבול קודם ההזאה, ונימוקו, מפני שהכתוב שעליו מסתמך לימוד הספרי מדבר בהזאה בשביעי. ולפיכך פסק למעלה בהלכה א, בהזאת שביעי; "ואחר שיזה עליו ביום השביעי טובל וכו'" ובהלכה זו בשהה כמה ימים כותב: "ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין לאחר טבילה". 12) והוא טבול יום עד שקיעת החמה של יום מחר. 13) ואינו צריך טבילה שנייה. ומכל שכן כשטבל לפני שקיעת החמה ונגמרה טהרת הטבילה.

28 **ג. כָּל הַמִּטַּמְּאִין[14] מִקַּבְּלִין הַזָּאָה. כֵּיצַד? זָבִים**
29 **וְזָבוֹת נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת שֶׁנִּטְמְאוּ בְּמֵת - מַזִּין עֲלֵיהֶן**
30 **בִּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַהֲרֵי הֵם טְהוֹרִין מִטֻּמְאַת מֵת, אַף**
31 **עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין טֻמְאָה אַחֶרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִזָּה**
32 **הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהַזָּיָה**
33 **מוֹעֶלֶת לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא. וְכֵן הֶעָרֵל מְקַבֵּל**
34 **הַזָּאָה. כֵּיצַד? עָרֵל שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי**
35 **וּשְׁבִיעִי - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִטֻּמְאַת מֵת, וּכְשֶׁיִּמּוֹל טוֹבֵל**
36 **וְאוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים לָעֶרֶב[15].**

14) ספרי זוטא חוקת יט ובברייתא ובזבחים צג, א אמרו: "נדה מזין עליה". ונראה שדין זה אינו שנוי במחלוקת (כסף משנה). 15) שם: "מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה".

37 **ד. מִצְוַת אֵזוֹב[16] - שְׁלֹשָׁה קְלָחִין, וְכָל קֶלַח וָקֶלַח**
38 **גִּבְעוֹל אֶחָד. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. וּשְׁיָרָיו**
39 **שְׁנַיִם[17]. אוֹ אִם לָקַח[18] שְׁנַיִם בַּתְּחִלָּה וַאֲגָדָן - כָּשֵׁר.**
40 **נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוֹלִין וְנָשְׁרוּ הֶעָלִין, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר**

מִכָּל גִּבְעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כָּשֵׁר; שֶׁשְּׁיָרֵי הָאֵזוֹב בְּכָל שֶׁהוּא[19]. קֶלַח שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדִּין[20] - מְפַסְּקוֹ[21] וְאַחַר כָּךְ אוֹגֵד שְׁלָשְׁתָּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת אֲגֻדָּה[22], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה אֲגֻדָּה. פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְקוֹ אוֹ שֶׁלֹּא פִּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ וְהִזָּה בּוֹ - כָּשֵׁר. הָאֵזוֹב הַקָּצָר[23] - אוֹגְדוֹ[24] בְּחוּט עַל הַכּוֹשׁ[25] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל[26] בַּמַּיִם וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה[27]. נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט[28] הִזָּה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ[29] אוֹ מִן הַגִּבְעוֹל[30] - הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[31].

16) תחילת הלכה זו נאמרה כבר למעלה ונכפלה כאן כהקדמה קצרה לדינים הבאים אחריה. 17) אם לקח שלושה ואגדם ונאבד אחד מהם מותר להזות בהם לכתחילה. 18) מצוה מן המובחר לקחת שלושה קלחים ואם לקח רק שניים ואגדם מותר להזות לכתחילה. בסוכה יג, א אמרו "לרבנן שלושה למצוה" אבל לא לעכב ופסק רבינו כרבנן. [בברייתא שם אמרו חכמים שאם נשתייר אחד גם כן כשר, ומדברי רבינו כאן משמע שרק שניים כשרים, ונראה שפסק בזה כרבי יוסי מפני שבמשנתנו אין חולק עליו]. 19) לפני כן המדובר בשיירי מספר הבדים ופסק רבינו שצריך שניים וכאן המדובר בשיריים של כל בד ובד עצמו, ודבר זה התכוון להדגיש בסיומו זה. 20) נראה שרבינו גורס כך במשנה ומפרש, ששלושה בדים יוצאים משורש אחד. בספרי שלפנינו כתוב: איזוב שיש בו שלושה קלחים. 21) מפריד את שלושת הבדים. 22) למעלה (הלכה א בהערה הראשונה) הובאו דברי הספרי חוקת פיסקא קכח, שלמדנו בגזירה שווה מפסח מצרים שמצוותו בשלושה בדים ומגזירה שווה זו עצמה נלמד שמצוה לאגדם. 23) וכשיאחזנו בידו לא יגיע למי החטאת. 24) קושרו. 25) פלך. 26) כשהוא אוחז בכוש. 27) שצריך להזות באיזוב עצמו ולא להניעו על ידי דבר אחר. 28) שאגד בו את בדי האיזוב. 29) שקשרו בו. 30) והזאתו כשירה. 31) מפני שהוא וודאי טמא ואין ספק הזאה מוציאה אותו מידי טומאתו הוודאית.

ה. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת הָאֵזוֹב וְלֹא בַּתְּמָרוֹת[32], אֶלָּא בַּגִּבְעוֹלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ[33]. וּמִי שֶׁהִזָּה עָלָיו בַּיּוֹנְקוֹת וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פָּטוּר[34]. וּמֵאֵימָתַי מַזִּין בָּאֵזוֹב? מִשֶּׁיָּנֵץ[35]. וְאֵזוֹב שֶׁהִזָּה בּוֹ מֵי נִדָּה - כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַי[36] - פָּסוּל. וְהָאֵזוֹב שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב בִּיחוּד[37] - הוּא הַכָּשֵׁר, וְהוּא הָאֵזוֹב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים; אֲבָל זֶה שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ אֵזוֹב יָוָן וְאֵזוֹב כָּחְלִית וְאֵזוֹב מִדְבָּרִי - פָּסוּל.

32) כיס שבו זרע האיזוב (רבינו בפירושו למשנה). 33) רכים מאוד, במשנה מפרש רבינו: "הוא אשר בארץ". 34) בשוגג מחטאת ובמזיד ממלקות אם התרו בו למלקות, מפני שגם יונקות איזוב שמם, וכשרים מן התורה, ומדרבנן לא יצא בהזאה זו וצריך הזאה שנייה. ואם הזה בתמרות חייב. פסק כתנא קמא שם. 35) יוציא ניצה (כיס קטן שהפרח טמון בו לפני פיתוחו). 36) שם נוסף המלווה את השם "איזוב". 37) בלי תוספת.

ו. אֵזוֹב שֶׁל אֲשֵׁרָה[38] וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְשֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה[39] - פְּסוּלָה[40]. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה - לֹא יַזֶּה[41], וְאִם הִזָּה - כָּשֵׁר.

38) אילן ונטעים אחרים שניטעו לשם אליל. כיוצא בזה שנינו בסוכה כט, ב, גבי לולב ופירשו בגמרא (שם לא, ב) שהמדובר באשירה דמשה (שבזמן משה) שהתורה אמרה (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש" ולפיכך "כתותי מיכתת שיעוריה" (ככתות וטחון הוא ואין בו שיעור) ולולב צריך שיעור. אבל האשירות שניטעו אחרי כיבוש הארץ אינן טעונות שריפה וכשירות בדיעבד אף על פי שהן אסורות בהנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (המצוות חובה הן ולא הנאה). ונראה, שגם התוספתא כאן מתכוונת לאשירה שבזמן משה ופסול מפני שאיזוב צריך שיעור (הר"ש בפירושו למשנה פרק י"א ז). 39) שם. איזוב שלקטו לאכילה חייב בתרומה ומעשרות. 40) אפילו אם הוא פחות מכביצה ואינו מטמא את מי החטאת (ראה לקמן פרק י"ב הלכה ו). והטעם, מפני שאמרה תורה (במדבר יט, יא) "והזה הטהור על הטמא" למדנו שכל העיסוק בהזאה צריך להיות בטהרה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). 41) כיוצא בזה שנינו בסוכה לד, ב גבי אתרוג של תרומה ופירשו שם בגמרא (לה, ב) מפני שמפסידה או מפני שמכשירה לקבל טומאה.

ז. אֵזוֹב שֶׁלִּקְּטוֹ לְעֵצִים[42] וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין[43] - מְנַגְּבוֹ[44] וְהוּא כָּשֵׁר לְהַזָּיָה[45]. לִקְּטוֹ לָאֳכָלִין[46] וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין[47], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ - פָּסוּל, שֶׁהֲרֵי נִטְמָא לְהַזָּיָה[48]; שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין וְכָל הָאֳכָלִין וְכָל הַכֵּלִים[49] הֲרֵי הֵן כִּטְמֵאִים לְעִנְיַן חַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לִקְּטוֹ לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה כִּנְלָקָט לְעֵצִים[50], וְאִם נָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין - מְנַגְּבוֹ וּמַזֶּה בּוֹ.

42) איזוב שלא נלקט בכוונה לאוכלו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיוחד למאכל אדם ואף על פי שיש אנשים שאוכלים אותו, אבל דבר שהוא מיוחד למאכל אדם, אפילו אם לקטו להסקה - מקבל טומאה. 43) אפילו טמאים ממש. 44) כדי שלא תתערבנה טיפות המשקין במי החטאת. 45) שהרי אינו מקבל טומאה. 46) מחשבתו עושה אותו אוכל וראוי לקבל טומאה כשיוכשר באחד משבעת המשקין. 47) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 48) בנגיעתו במשקין שלא נטהרו לחטאת ועל ידי אותם המשקין עצמם הוכשר לקבל טומאה, וההכשר והטומאה באים כאחת. 49) שלא נשמרו בטהרת חטאת. 50) רק מחשבת אכילה עושה אותו כאוכל.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר אדם שנטמא במת והיזה עליו כמה הוא השיעור הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני אדם כאחת והיזה על האחד ונפל ממנו לאחר, היזה על שני

כלים ונסתפק לו אם היזה על שניהם כאחת, הכלים שהם חיבור לטומאה ולהזייה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה ולא להזייה.

א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁנָּגַע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מָקוֹם מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה[2]. אֲפִלּוּ נָפְלָה הַהַזָּאָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שִׁפְתּוֹ. אֲבָל אִם נָגְעָה בִּלְשׁוֹנוֹ - אֵינָהּ כְּלוּם[3]; אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּשׁוֹן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן טֻמְאָה[4], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], אֵינָן כָּאֵיבָרִים שֶׁבַּגָּלוּי לְעִנְיַן הַזָּאָה וּטְבִילָה. וְכֵן כְּלִי[6] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְהֻזָּה עָלָיו - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כְּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה עָלְתָה לוֹ הַזָּאָה.

2) כרבא (זבחים צג, א), שמפרש דעתם של חכמים שהזאה אינה צריכה שיעור. ופירשו שם בגמרא, שבכלי צריך להיות כשיעור טבילת ראשי גבעולים של האזוב (וכן כתב רבינו לקמן בפט"ו ה"א), אבל על הטמא מספיקה טיפה כל שהיא. 3) מפני שאינה מקום גלוי. מחלוקת רבי ורבנן בקידושין כה, א ופסק כחכמים. 4) דברי עולא שם. 5) בפ"א מהלכות טומאת מת ה"ג. 6) פרה פי"ב מ"ב: "מזין על האדם ועל הכלים אפילו הן מאה".

ב. שְׁנֵי כֵּלִים[7] אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת וְהֻזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנָטְפוּ הַמַּיִם מֵעַל הָרִאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַמַּיִם מֵהַזָּיַת הַמַּזֶּה, לֹא מִן הַתַּמְצִית[8]. הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד אוֹ מֵחֲבֵרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[9].

7) דין זה יוצא מהבבא השניה שבהלכה זו, שמקורה במשנה פרה פי"ב, ב. 8) המתמצים ממקום אחר, לא מן האזוב. 9) שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה, ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (ראה למעלה פי"א ה"ד).

ג. מַחַט[10] שֶׁנִּתּוּנָה עַל הַחֶרֶשׁ[11] וְהֻזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הֻזָּה סָפֵק מִן הַחֶרֶשׁ נִמְצָה עָלֶיהָ - הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה[12].

10) שם. 11) וכלי חרס אין לו הזאה. 12) שלוש בבות במשנה זו, ובכולן המדובר בספק הזאה: א. ספק מן החוט, ספק מן האזוב (ראה למעלה פי"א מ"ד); ב. שני כלים; ג. מחט על החרס. ונשנו בסדר "לא זו אף זו", כל בבא מוסיפה על קודמתה. לא רק בחוט, שהספק הוא אם בכלל נפלה הטיפה מן האזוב, אלא גם בשני כלים, שבוודאי נפלה הטיפה מן האזוב והגיעה גם לכלי השני - פסולה. ויותר מזה, לא רק בשני כלים שהטיפה שנפלה על כלי אחד נעשית מצוותה ואינה ראויה יותר להזאה, אלא אפילו במחט על החרס, שאפילו אם נפלה על החרס לא נעשית מצוותה, ואפשר לחשוב שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על המחט היא כשרה, משמיעה אותנו המשנה שהיא פסולה, מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא (תפארת ישראל).

ד. כֵּלִים[13] הַמְּפֻצָּלִין[14] שֶׁמְּחֻבָּרִין זֶה לָזֶה בְּמַסְמְרִים, כְּגוֹן מַסְפֹּרֶת[15] שֶׁל פְּרָקִים[16] וְאִיזְמֵל שֶׁל רְהִיטְנִי[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן: בִּשְׁעַת מְלָאכָה[18] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה[19], שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה[20] - אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. כֵּיצַד הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי[21], וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עָלְתָה הַזָּיָה לִשְׁנֵיהֶן, וּכְאִלּוּ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכֵיצַד אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה? שֶׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ, וְאִם נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טִהֵר חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין. וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[22] גָּזְרוּ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם נָגְעָה בְּאֶחָד מֵהֶן טֻמְאָה - נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חִבּוּר לְהַזָּיָה אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מְלָאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וּלְעוֹלָם אִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טִהֵר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיַּזֶּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְאֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[23], עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

13) שבת מח, ב. 14) חלקי הכלי מתפרקים, ובשעת מלאכה החלקים מחוברים. 15) מספריים. 16) חלקים. 17) רש"י מפרש "דפוס של עץ שמכניסים בו איזמל, ובו מחליקים את הקרשים" (מעצד). אולם רבינו מתכוון כנראה לכלי אחר, שהרי כתב: "שמחוברים זה לזה במסמרים" ומעצד אין חלקיו מחוברים במסמרים. 18) בזמן שהאדם משתמש בהם. 19) מבואר לקמן. 20) ואפילו כשהפרקים מחוברים. 21) כאילו נגע הוא בטומאה. 22) כרבא, שם מט, א. 23) שמן התורה אין הבדל בין חיבור לטומאה ובין חיבור להזאה, וכל מה שהוא חיבור לטומאה הוא חיבור להזאה.

ה. שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתָּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שְׁתֵּי יְרִיעוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה[24] וּלְהַזָּאָה[25], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כִּכְלִי אֶחָד[26].

24) לחומרא. 25) לקולא, אפילו מדרבנן. 26) ראה ההלכה הבאה.

ו. שְׁלַל[27] הַכּוּבְסִין[28] וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בִּכְלָאַיִם[29] וְהֵן עוֹמְדִין לְהַתִּירָן[30] - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּיָה[31], וַהֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה. וְכֵן הַסַּלִּים[32] שֶׁבַּקַּנְתָּל[33], וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבָּל[34], וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה[35], וְקַרְנַיִם שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים[36], וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת[37] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה; אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּגְּעוּ הַמַּיִם מִן הַמַּזֶּה בְּכָל סַל וָסַל, וּבְכָל מַפְתֵּחַ וּמַפְתֵּחַ, וּבְכָל קֶרֶן וָקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמִּטָּה זוֹ הַמְּפֻצָּלֶת.

27) תפירה שנעשתה לזמן קצר. 28) דרכם של כובסים לחבר בגדים קטנים עם גדולים, כדי שלא יאבדו אגב כביסה או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים. 29) שעטנז, צמר ופשתים יחדיו, כגון שתפר בגדי צמר בחוט פשתן. 30) מפני האיסור, ולפיכך אין זה חיבור גמור. ואף־על־פי שהתפירה כשהיא לעצמה היא בת קיימא. 31) אם הזה על אחד מהם לא נטהר השני, ואף־על־פי שלטומאה הם חיבור. 32) פרה פי"ב מ"ט. 33) סלים גדולים קשורים יחד, ומובילים בהם פירות על גבי חמורים, והם תלויים אחד מימין החמור והשני משמאלו (ר"ש שם. וכנראה גם רבינו בפירושו התכוון לכך, אלא שקיצר). 34) כלי לדוש בו תבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים. 35) מיטת מתים שרגליה מתפרקות, והרגל נקראת "קרן" (רבינו בפירושו). 36) כלים בתבנית קרן עשויים חוליות חוליות, ומשתמשים בהם לשתייה. 37) שתלויים בהם כמה מפתחות.

1 **ז. הַמְחֻבָּר[38] שָׁלֹשׁ כְּסָתוֹת[39] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל**
2 **פִּשְׁתָּן, אוֹ שְׁלֹשָׁה סְדִינִים, אוֹ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מִטְפָּחוֹת**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[40]; יָתֵר מִכָּאן[41] -**
4 **חִבּוּר לְטֻמְאָה[42] וְלֹא לְהַזָּאָה[43]. חָלוּק אֶחָד וְטַלִּית**
5 **אַחַת וּקְלוּבְקָרִין אֶחָד - הֲרֵי הֵן חִבּוּר לְטֻמְאָה**
6 **וּלְהַזָּיָה, אֲפִלּוּ הָיוּ אֲרֻכִּין בְּיוֹתֵר אוֹ רְחָבִין בְּיוֹתֵר, כֹּל**
7 **שֶׁהֵן[44]. וְאֵי זֶהוּ קְלוּבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמַּנִּיחִין**
8 **צֶמֶר גֶּפֶן בֵּינֵיהֶן וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן**
9 **חָלוּק לִימוֹת הַגְּשָׁמִים.**

38) כלים פכ"ט מ"ב. 39) בגד עב שמתכסים בו מפני הקור. 40) דינם כבגד גדול אחד, כמו בהלכה ה. 41) אם חיבר יותר מהמספר האמור כאן. 42) לחומרא, כדין התורה. 43) אין רגילים לחבר כל־כך הרבה בגדים ביחד, ומפני כך יפרידו אותם. וגזרו חכמים שלא תספיק הזאה על בגד אחד, כמו בשלל הכובסים. משמע, שההזאה מועילה רק לאותו בגד שעליו הזה, וכל האחרים - אפילו המספר הקבוע בראש הלכה זו - לא נטהרו. 44) כל גודל שהוא.

10 **ח. כִּסּוּי[45] הַמֵּחַם[46] שֶׁמְּחֻבָּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת[47]: הִזָּה עַל**
11 **הַמֵּחַם - טָהַר הַכֵּלִי[48]; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר**
12 **הַמֵּחַם[49] עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו.**

45) פרה פי"ב ה"י. 46) כלי גדול לחמם בו מים. 47) למיחם. 48) מפני שהמיחם הוא עיקר הכלי, והכיסוי טפל לו. כבית־הלל שם. 49) בזה גם בית־הלל מודים.

13 **ט. הַזּוּג[50] וְהָעֻנְבָּל[51] - חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה, וְאִם**
14 **הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן - טָהֲרוּ שְׁנֵיהֶן[52].**

50) שם מ"ט. 51) הלשון של הפעמון המתנועע, ודופק על הזוג המקיפו. 52) מפני שהם כלי אחד ואין מפרידים אותם.

15 **י. הַטָּווּי[53] שֶׁטָּווּם בּוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ**
16 **הַחֲבָלִים - שְׁלֹשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ: הָעֵץ שֶׁמְּלַפְּפִין עָלָיו**
17 **הַטָּווּי, וְהוּא הַנִּקְרָא כּוֹשׁ[54]; וְהַנִּחְשֶׁת אוֹ הַבַּרְזֶל**
18 **שֶׁבְּרֹאשׁ הָעֵץ, וְהוּא הַנִּקְרָא צַנּוֹרָא, שֶׁבָּהּ פּוֹתְלִין**
19 **וְטוֹוִין; וְהָרֵחַיִם שֶׁבְּאֶמְצַע הַכּוֹשׁ, וְהִיא הַנִּקְרֶאת**
20 **פִּקָּא[55]. הַכּוֹשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ[56] הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא**
21 **יַזֶּה[57] עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוֹשׁ[58], אֶלָּא עַל**
22 **הַצִּנּוֹרָא[59]; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - טָהַר הַכֹּל.**
23 **וְשֶׁל פִּשְׁתָּן[60] - מַזֶּה עַל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן לְכַתְּחִלָּה,**
24 **שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן חִבּוּר.**

53) שם מ"ח. 54) לפעמים משתמש רבינו במונח כוש לפלך בשלימותו, וכן במשנה, אבל בעיקרו הוא מגדיר את העץ בלבד. 55) בפירושו לכלים פ"ט מ"ז, כותב רבינו שהפיקה היא בראש הכוש. פירוש, בראשו השני של הכוש, וכן פירשו כל מפרשי המשנה כאן. 56) כאן הכוונה לפלך בשלימותו. 57) לכתחילה. 58) העץ שמלפפים עליו. 59) שהיא עיקר הכלי. 60) חלקי הפלך שטווים בו פשתן, הם יותר מהודקים מאשר חלקי הכלי ששזורים בו חבלים.

25 **יא. עוֹר[61] שֶׁל עֲרִיסָה[62] שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְפִקּוֹת[63] -**
26 **חִבּוּר לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה[64]. הַמַּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת[65] - אֵינוֹ**
27 **חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּאָה[66].**

61) שם. 62) רגילים היו לעשות שוליים של עור למיטות של תינוקות, ועניבות יוצאות מצידיהם, וכעין כפתורים היו תלויים בדפנות העריסה ליד השוליים ומחברים אליהם את העניבות. ולפעמים, כשהשוליים מלוכלכים ביותר, מורידים את השוליים כדי לנקותם. 63) לכפתורים. 64) מפני שהכול כלי אחד, ואין מורידים את העור אלא במקרים יוצאים מן הכלל, ובהפסק זמן רב. 65) רבינו מפרש במשנתנו שמלבן הוא "מרובע של עץ מורכב למעלה מן המיטה". בהלכות כלים פרק ד הלכה ב, מבוארת תבנית המיטה וחלקיה. ראה שם. 66) מפני שחיבורו רופף, וכשמזיזים את המיטה מורידים את המלבן. [הר"ש מפרש שמלבנות מונחים תחת כרעי המיטה].

28 **יב. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[67] הַקְּדוּחוֹת[68], כְּגוֹן נְצַב הַסַּכִּין**
29 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהַנְּצָב נָקוּב וְהַבַּרְזֶל נִכְנָס בּוֹ - חִבּוּר**
30 **לְטֻמְאָה וּלְהַזָּאָה. אֲבָל הַיָּדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ**
31 **הַחַנִּית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בַּבַּרְזֶל - אֵינוֹ חִבּוּר לְהַזָּאָה[69].**

67) שם. 68) מלשון מקדח. יש בהן חור עמוק, וקצה הכלי תחוב בו. 69) הקדוחות מהודקות יותר ואין רגילים לנתקן, והחרוקות מתנתקות בנקל.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמעלות יתרות עשו בטהרת החטאת ומה הן, הכל נאמנין על טהרת חטאת מפני חומרתה.

32 **א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת[2] עָשׂוּ בְּטָהֲרַת הַחַטָּאת[3]: שֶׁהָאָדָם**
33 **הַטָּהוֹר, אֲפִלּוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי**
34 **הַמִּזְבֵּחַ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[4] וְלֹא לִשְׂרֵפַת הַפָּרָה וְלֹא**
35 **לְמִלּוּי הַמַּיִם וְלֹא לְקַדְּשָׁן[5] וְלֹא לְהַזּוֹת עַד שֶׁיִּטְבֹּל**
36 **לְשֵׁם חַטָּאת וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה טָהוֹר לְחַטָּאת. וְכֵן**

הַכֵּלִים, אֲפִלּוּ מִזֶּרֶק שֶׁבָּעֲזָרָה, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. וְכֵן כָּל הָאֳכָלִין וְכָל הַמַּשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין, הֲרֵי הֵן לְעִנְיַן חַטָּאת כָּאֳכָלִין וּמַשְׁקִין הַמְטַמְּאִין.

2) דרגות טהרה יוצאות מן הכלל. 3) טהרת פרה אדומה. 4) לשחיטה, קבלת הדם והזאתו. 5) לתת את אפרה במים חיים על־מנת להזות מהם על הטמאים. מקור הלכה זו, בחגיגה כ, א.

ב. כָּל כְּלִי[6] הָרָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי הַקֹּדֶשׁ, הֲרֵי הוּא לְגַבֵּי חַטָּאת כְּמִדְרַס הַזָּב[7] עַד שֶׁיַּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חַטָּאת. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגָּדָא[8] הָיָה אוֹכֵל בְּטָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרַס הַזָּב לְעִנְיַן הַחַטָּאת[9].

6) שם. 7) המונח "מדרס" כולל משכב, מושב, מרכב ומדרס, ודיניהם מפורשים בהל' מטמאי משכב ומושב. 8) מגדולי התנאים. 9) היה מקפיד על מאכלי חולין שלו שיהיו טהורים, כטהרת דברים קדושים.

ג. כָּל[10] וְלַד הַטֻּמְאוֹת[11], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[12] - הֲרֵי הוּא מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים לְחַטָּאת. לְפִיכָךְ אָמְרוּ[13]: הַמְקַדֵּשׁ[14] אֶת מֵי חַטָּאת לֹא יִנְעַל אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפְּלוּ מַשְׁקִין[15] עַל הַסַּנְדָּל וְנִמְצָא הַסַּנְדָּל טָמֵא, שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמְקַדֵּשׁ בִּנְגִיעָתוֹ בַּסַּנְדָּל[16], וְנִמְצְאוּ מֵי חַטָּאת טְמֵאִים[17].

10) פרה פ"ח מ"ב. 11) הנוגע באב הטומאה נקרא ראשון, והנוגע בו הוא שני, וכן הלאה. וכולם נקראים ולד הטומאה. 12) בהל' טומאת מת פ"ה ה"ד־ח. 13) במשנה, שם. 14) הנותן את האפר על המים. 15) שאינם טהורים לחטאת, ומטמאים אדם ובגדים לחטאת. ולמה לא חששו שמא יפלו משקין על בגדיו, מפני שדרכם של משקין ליפול על הסנדלים וקשה להזהר מזה (ע"פ פירושו של ה'ברטנורא' למשנה. ראה ראב"ד וכסף־משנה. וראה 'תוספות יום־טוב' במשנתנו). 16) אם תיפול הטיפה על רגלו, לא תטמא את האדם, שמשקין מטמאים כלים בנגיעה, אבל את האדם אינם מטמאים אלא־אם־כן נגעו בידיו (לקמן ה"י), והכלי שנטמא במשקין מטמא את האדם בכל נגיעה שהיא. "והרי הוא (האדם) אומר: מטמאיך לא טימאוני, ואתה טמאתני" (מליצת המשנה). 17) שאין מונים לחטאת ראשון ושני ושלישי (לקמן ה"ו).

ד. מִי שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו[18] בִּלְבַד[19] בִּדְבָרִים הַמְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם, כְּגוֹן שֶׁנָּגַע בָּאֳכָלִין אוֹ בְּמַשְׁקִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא טְבִילַת יָדָיו[20] בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[21] - הֲרֵי נִטְמָא כָּל גּוּפוֹ לְעִנְיַן הַחַטָּאת וְצָרִיךְ טְבִילָה[22]. אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָאת אֶלָּא יָדוֹ אַחַת[23] - נִטְמָא כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[24].

18) שם פי"ב מ"ז. 19) וגופו לא נטמא. 20) לקודש צריכות טבילה בארבעים סאה. 21) בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"ז. 22) טבילת כל הגוף. 23) בפרה פ"י מ"ב, שנינו: "הטהור לחטאת שנגע באוכלין ומשקין בידו – טמא", משמע אפילו בידו אחת. 24) לא נתבארה כוונתו, הרי בחטאת אין מונים ראשון ושני כלל, כמו שיתבאר בה"ו. ראה 'חזון איש' שהתבלט בזה, ולא מצא יישוב לתמיהה זו.

ה. כָּל הַטָּעוּן טְבִילָה[25], בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם, מְטַמֵּא[26] אֶת מֵי חַטָּאת[27] וְאֶת אֵפֶר הַחַטָּאת וְאֶת הַמַּזֶּה מֵי חַטָּאת בְּמַגָּע[28] וּבְמַשָּׂא[29]. וְכֵן מְטַמֵּא אֶת הָאֵזוֹב הַמֻּכְשָׁר[30], וְאֶת הַמַּיִם שֶׁנִּתְמַלְּאוּ וַעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשוּ, וְאֶת הַכְּלִי הָרֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת. מְטַמֵּא כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגָּע אֲבָל לֹא בְּמַשָּׂא[31]. וְטָמֵא שֶׁנָּגַע בִּמְקֻצָּת אֵפֶר חַטָּאת - פָּסַל אֶת כֻּלּוֹ[32].

25) שם פי"א מ"ו. 26) אפילו אם טבל לקודש, אלא שלא התכוון לטהרת חטאת. 27) שניתן עליהם האפר. 28) אם נגע בהם. 29) אם הוא נשא אותם בלא נגיעה, כגון שהכלי עם מי החטאת היה מונח על דבר שאינו מקבל טומאה, והטמא הגביהו או הזיזו ממקומו. 30) שנרטב במשקין טהורים לחטאת, שאם נרטב במשקין שאינם טהורים לחטאת, כבר נפסל לפני נגיעת הטמא. 31) לא גזרו חומרת משא אלא על דברים המקודשים לחטאת, אבל לא למזומנים לחטאת טרם שנתקדשו. פסק כחכמים, שם. (טומאת משא האמורה בכל מקום, פירושה שהטהור נשא את הטומאה, אבל כשטמא נושא את הטהור מטמא בזב בלבד, כמו ששנינו בשבת פג, א "שלא מצאנו לו חבר בכל התורה כולה", אלא שמעלה יתירה עשו בחטאת). 32) עדויות, פ"ח מ"א.

ו. אֵין מוֹנִין[33] לְחַטָּאת רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. כֵּיצַד? עֲשָׂרָה שֶׁטָּבְלוּ לְשֵׁם חַטָּאת וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָא אֶלָּא לְגַבֵּי חַטָּאת בִּלְבַד, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאַת יָדוֹ בִּלְבַד, וְנָגַע בַּחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן טְמֵאִין לְחַטָּאת. וְכֵן כֵּלִים[34] הַטְּהוֹרִים לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מֵהֶן, אֲפִלּוּ לֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא אֲחוֹרָיו בִּלְבַד לְגַבֵּי חַטָּאת[35], כְּגוֹן שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְנָגַע כְּלִי זֶה בִּכְלִי שֵׁנִי וְשֵׁנִי בִּשְׁלִישִׁי - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים כֻּלָּן לְגַבֵּי הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

33) פרה, פי"ב מ"ז. 34) שם מ"ח. (ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' יד, שבכלים החמירו יותר מבאדם, שאדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת אינו מתטמא אלא אם נגע בידיו, אבל אם נגע בגופו לא נטמא, וכלי מתטמא בכל נגיעה שהיא). 35) המילים "לגבי חטאת" מיותרות, ומקומן בסוף ההלכה לפני הפיסקה "אפילו הן מאה", ונכפלו כאן בטעות. אם נקיים הגירסא כמו שהיא לפנינו, אפשר לטעות ולפרש שגם לגבי חטאת לא נטמא תוכו כשנגעו באחוריו. ומשנתנו

אומרת בפירוש: לגין של חטאת שנטמאו אחריו - נטמא תוכו.

1 **ז. כָּל הָרְאוּי[36] לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[37], אַף עַל פִּי**
2 **שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[38], אִם הֶנִּידוֹ[39] הַטָּהוֹר לְחַטָּאת -**
3 **נִטְמָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת**
4 **שֶׁהֵנִיד אֶת הָאָדָם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת[40], אוֹ שֶׁהֵנִיד**
5 **אֶת רֵקוֹ אוֹ אֶת מֵימֵי רַגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה[41] - נִטְמָא,**
6 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ. אֲבָל כְּלֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס**
7 **- אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶלָּא אִם כֵּן נָגַע בּוֹ.**

36) שם פי"א מ"א. 37) כלים המיוחדים לשכיבה, לישיבה ולרכיבה. פרטי דיניהם מבוארים בהל' משכב ומושב. 38) הר"ש מפרש משנתנו בטהור לתרומה, אבל הטהור לקודש אינו מטמא בלא נגיעה (ראה לקמן הערה נב, והשלמות שם). 39) הזיזו. במשנה שם שנינו: "כל הראוי לטמא מדרס – מדף לחטאת", ומפרש רבינו (וכן הר"ש) שאם הסיטו הטהור לחטאת, נטמא טומאת מדף. פירוש, טומאה קלה מדרבנן, מלשון המקרא (ויקרא כו, לז): "קול עלה נדף" (רבינו, בפירושו שם). 40) אע"פ שהוא טהור לקודש (ראה השלמות). 41) בתוספתא שם נאמר דין רוקו ומימי רגליו בשם רבי, ובטהור לתרומה. וסובר רבינו שהתרומה לאו דוקא, הוא־הדין לקודש.

8 **ח. כְּלִי[42] הַטָּמֵא[43] בִּטְמֵא מֵת[44], אִם הֶנִּידוֹ הַטָּהוֹר**
9 **לְחַטָּאת - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, וְאַף עַל**
10 **פִּי שֶׁאֵין טְמֵא מֵת מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[45].**
11 **כֵּיצַד? מַפְּתֵחַ שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּדֶלֶת**
12 **וְסָגַר הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אֶת הַדֶּלֶת, הוֹאִיל וְהֵנִיד אֶת**
13 **הַמַּפְתֵּחַ הַטָּמֵא - נִטְמָא[46]. וְכֵן אִם הֵסִיט אֶת הַשֶּׁרֶץ**
14 **וְאֶת שִׁכְבַת זֶרַע[47] - הֲרֵי זֶה טָמֵא לְחַטָּאת, אַף עַל**
15 **פִּי שֶׁאֵין אֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[48].**

42) שם. 43) טמא ממש. מדובר, בדבר שאינו ראוי למדרס. 44) מן התורה. בתוספתא שם, אנו שונים: "טמא שאמרו, טמא מת ולא טמא מדף". פירוש, הדין שהנדה מטמאה בלא נגיעה נאמר רק בטומאה דאורייתא ולא בטומאה קלה מדרבנן. 45) בפ"ה מהל' טומאת מת ה"ט. 46) ראה השלמות לה"ז. 47) תוספתא שם. בתוספתא שלפנינו כתוב: "ואת הנבילה". והגר"א מוחק את המילים האלו. ונראה שגם רבינו אינו גורסן, מפני שנבילה מטמא במשא אפילו חולין. 48) שרץ – לקמן בפ"ד מהל' אבות הטומאות ה"ב. שכבת זרע – שם ה"א.

16 **ט. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[49] שֶׁנָּגַע בְּכֵלִים שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מִן**
17 **הַזָּב[50] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַדָּף, אַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהוּא[51] טָהוֹר לְקֹדֶשׁ[52] - נִטְמָא לְחַטָּאת[53]. וְכֵן כְּלִי**
19 **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנָּגַע בְּמַדָּף - נִטְמָא לְחַטָּאת.**

49) שם מ"ב. 50) ולא נגע בהם הזב, כגון שהיו הרבה כלים מונחים עליו זה על גבי זה, ורק התחתון נגע בו ונטמא מן התורה. אבל העליונים לא נטמאו מן התורה, אבל חכמים גזרו עליהם טומאה משום שדומים לכלים שהזב שוכב עליהם, שכולם, אפילו מאה, טמאים מן התורה. וטומאה זו נקראת "מדף" (ראה פ"ו מהל' משכב ומושב ה"ג). 51) הנוגע. 52) פירוש, לא נטמא לקודש מפני שמדף דינו כראשון לטומאה ומטמא אוכלין ומשקין בלבד, אבל לא את האדם. 53) ואף־על־פי שהכלים אינם ראויים למדרס, שאם הם ראויים למדרס מטמאים אפילו כשהנידם בלי נגיעה. (ה'כסף משנה' בשם הר"י קורקוס, שואל: הלא נגיעה מטמאה גם בכלים טהורים לגמרי אלא שאינם טהורים לחטאת (למעלה בסוף ה"ז) ומה בא להשמיענו כאן בנגיעה במדף? והשיב, שכלים טהורים מטמאים רק אם נגע בידיו, אבל נגיעה בגופו אינה מטמאה, בדומה לאוכלין ומשקין, אבל מדף מטמא גם אם נגע בגופו). (ראה השלמות).

20 **י. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[54] שֶׁנָּגַע בְּאָכָלִין וּמַשְׁקִין, בֵּין**
21 **טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, שֶׁכָּל אָכָלִין וּמַשְׁקִין לְגַבֵּי**
22 **חַטָּאת אֵינָן טְהוֹרִין, אִם נָגַע בָּהֶן בְּיָדוֹ - נִטְמָא כָּל**
23 **גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. נָגַע בָּהֶן בְּרַגְלוֹ[56] אוֹ בִּשְׂאָר**
24 **גּוּפוֹ אוֹ שֶׁהֵסִיטָן בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - טָהוֹר[57]. וְכֵן[58]**
25 **אִם נָגַע[59] בְּתַנּוּר[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשְּׂאָר כֵּלִים שֶׁאֵינָם**
26 **טְהוֹרִין לְחַטָּאת[61] - נִטְמָא כֻּלּוֹ; אֲבָל אִם נָגַע בְּרַגְלוֹ**
27 **בָּהֶן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.**

54) משנה, שם. 55) למעלה ה"ד. 56) ה'כסף משנה' מפרש, שההבדל בין נגיעה בידיו לבין נגיעה בשאר חלקי הגוף נאמר באוכלין ומשקין טהורים, אבל לא בטמאים ממש. והביא ראיה מהלכה הקודמת בנגע בכלים, שלא חילק בין מגע ידים לבין מגע הגוף. (ב'אור שמח' דחה ראיה זו, מפני שאין לדמות אוכלין לכלים, שכלים ראויים להיות אב הטומאה ויש מקום לגזור גם כשהם וולד הטומאה, אבל אוכלין ומשקין אינם נעשים אב הטומאה. וכן משמע גם מלשונו של הר"ש בפירושו למשנתנו. והבדל זה בין ראויים להיות אב הטומאה לשאינם ראויים, כתב רבינו עצמו בפירושו למ"ד (ראה הערה אחרונה בהלכה הקודמת). 57) כחכמים, במשנה שם. וגם בזה מדובר בין בטהורים ובין בטמאים ('תפארת ישראל', וכן גם ב'אליהו רבה' שם). 58) שם מ"ד. 59) בידו. 60) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם (רבינו בפירושו למשנה). 61) שלא גזרו על כלי חרס שנגעו בגוף האדם, אבל כלי שטף (כלים שיש להם טהרה במקווה, נקראים בלשון חכמים "כלי שטף") גזרו (רבינו, שם).

28 **יא. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת[62] שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם**
29 **שֶׁנִּתְמַלְּאוּ לְחַטָּאת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁאוּבִין[63];**
30 **וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַבָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין -**
31 **נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[64].**

62) שם פי"א מ"ג. 63) מים הנמצאים בכלים נקראים "שאובים", ואינם מטהרים את הטובל בהם. 64) בפ"ט מהל' אבות הטומאות ה"א. מפני שאמרו, שמי חטאת אינם מטמאים את הטהור לחטאת כמו שמטמאים את שאינו טהור, אפשר לטעות ולומר שגם הבא ראשו ורובו בהם לא נטמא, מלמדת המשנה שאין דבר כן, אלא מטמאים אותו

כמו מים שאובים אחרים. (רבינו בפירושו שם מבאר, שהוא נעשה ראשון לטומאה ואוכלין הנוגעים בו נעשו שני, ואף־על־פי שמים שאובים אחרים עושים את האדם שני לטומאה (רבינו בהל' אבות הטומאות, שם). והטעם מפני שהוא נטמא כשני, ונפסל לחטאת, והטמא לחטאת נטמא בנגיעה במי חטאת ונעשה ראשון (רבינו במשנתנו). ראה 'תפארת ישראל' במשנתנו, 'בועז' אות יג).

יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין[65] עַל טָהֲרַת הַחַטָּאת, וַאֲפִלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ[66], מִפְּנֵי חֲמִרָתָהּ, וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ בָּהּ הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לִשְׁמִירָה[67]. לְפִיכָךְ, עַם הָאָרֶץ שֶׁהֵבִיא כְּלִי מִבֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶס[68], וְאָמַר: כְּלִי זֶה טָהוֹר לְחַטָּאת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ וּמַזִּין מִמֶּנּוּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ כְּלִי טָמֵא לְקֹדֶשׁ וְלִתְרוּמָה. וְכֵן עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אֲנִי לְחַטָּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מֵי חַטָּאת אֲצָלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אָדָם מִישְׂרָאֵל מְזַלְזֵל בָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן עם הארץ שאמר טהור אני לחטאת או שהיו מי חטאת אצלו ואמר טהורין הן נאמן שאין אדם מישראל מזלזל בה".

וצריך להבין מדוע לא נקט הרמב"ם הטעם שהובא בגמרא לדין נאמנות עם־הארץ בפרה אדומה: "כדי שלא יהיה כל אחד ואחד הולך ושורף פרה אדומה לעצמו". ויש לבאר הטעם על־פי דיוק לשון הרמב"ם (בדין טומאת עם־הארץ ברגל) ש"עם־הארץ הרי הוא בחזקת טמא" ולא כתב שחכמים גזרו עליו טומאה, כי גזירת חכמים אינה רק מחשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על ע"ה חזקת טומאה כיון "שאינן בקיאין בדקדוקי טהרות וטומאות" לכן הן בחזקת טומאה. מסיבה זו לא הביא הרמב"ם שם את הטעם המובא בגמרא "משום איבה" כי מטעם זה לא היו חכמים מפקיעים חזקת טומאה, אלא רק משום שמפני חומרתן אין מזלזלים בה, ולכן "הרי זה בחזקת טהורה". מאותה הסיבה לא הביא הרמב"ם את טעם הגמרא בדין נאמנות עם־הארץ על טהרת פרה אדומה "שלא יהא כל אחד ואחד הולך ועושה פרה אדומה לעצמו" כי טעם זה אינו מספיק להסיר "חזקת טומאה" מעמי הארץ, ולכן נקט הטעם ש"מפני חומרתה אין מזלזלין בה".

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 23)

65) שם פ"ה מ"ה. 66) שאינם נזהרים במצוות, ואינם מקפידים בדיני טומאה וטהרה, וגזרו טומאה על מגעם. 67) תוספתא, חגיגה פ"ג ה"ח. 68) שאם נטמא אין לו טהרה במקווה, אף־על־פי־כן אין חוששים שמא נטמא, ומכל־שכן כלי שטף שאפילו נטמא יכול להטבילו ולטהרו.

יום שני י"ט שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הזייה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה דינם לגבי חטאת.

א. כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָגַע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצִּדּוֹ[2] - טָהוֹר, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא מִגַּבּוֹ אֲפִלּוּ לְגַבֵּי חַטָּאת. הִנִּיחַ הַכְּלִי עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכְּלִי - הֲרֵי הָאֵפֶר טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גַּבֵּי הַשֶּׁרֶץ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל גַּבֵּי אֹכֶל שֵׁנִי[3] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטֻּמְאָתָן טֻמְאָה קַלָּה וְהֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - הֲרֵי נִטְמָא הָאֵפֶר; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר[4] - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גַּבֵּי] שׁוּם טֻמְאָה בָּעוֹלָם. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֵפֶר חַטָּאת וְנָתוּן עַל אַרֻבָּה שֶׁבַּבַּיִת טָמֵא[5]: אִם הָיָה הַכְּלִי מְשֻׁלְּשָׁל לַבַּיִת[6] - נִטְמָא הָאֵפֶר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח[7]; וְאִם לֹא הָיָה מְשֻׁלְּשָׁל[8], אִם הָיָה בָּאֲרֻבָּה פּוֹתֵחַ טֶפַח - טָמֵא[9].

2) מצד הכלי ולא מתוכו. 3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. [יש מקום להסתפק מה דינו של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. ומלשונו של רבינו, שכתב "אוכל שני" יש להסיק ששלישי ורביעי אינם נקראים מקום טמא לעניין זה]. 4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה מטמאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. [ואפשר גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לעניינים שהם דברי תורה]. 5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. 6) לחלק הארובה הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. 7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה. והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. 8) אלא מונח על פי הארובה. 9) מפני

שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

ב. הָיָה הַכְּלִי שֶׁל אֶבֶן[10], בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בָּהּ - הָאֵפֶר טָהוֹר[11].

10) שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. 11) כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל טומאה כלל הוא חוצץ.

ג. וְכֵן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֵפֶר אוֹ מַיִם מְקֻדָּשִׁים וּמִקָּף צָמִיד פָּתִיל[12] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֲרֵי הָאֵפֶר וְהַמַּיִם טְמֵאִים. שֶׁאֵין אֵפֶר הַחַטָּאת נִצֶּלֶת בְּצָמִיד פָּתִיל; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְאֵין זֶה מָקוֹם טָהוֹר.

12) לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחובר.

ד. וְכֵן אֲכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ[13] אֵינָן נִצָּלִין בְּצָמִיד פָּתִיל[14]. אֲבָל מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין וּכְלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים טְהוֹרִים; אֲבָל אִם נִטְמְאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמַּיִם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן. כֵּיצַד? הָיוּ מֵימָיו מֻקָּפִין צָמִיד פָּתִיל וְהוּא וָהֵם[15] בְּאֹהֶל הַמֵּת - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים. הָיָה הוּא מִבַּחוּץ וְהַמַּיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין מִבְּפָנִים[16] - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין[17]. הוּא בְּפָנִים וְהַמַּיִם בַּחוּץ - כְּשֵׁם שֶׁהוּא טָמֵא, כָּךְ מֵימָיו פְּסוּלִין[18].

13) חגיגה כה, א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. 14) משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. 15) המים שאינם מקודשים. 16) באוהל המת בצמיד פתיל. 17) נתבאר למעלה, שמים שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. 18) מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה י"ז).

ה. הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁהָיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר[19] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִכֵּלִים שֶׁאֵינָם טְהוֹרִים לְחַטָּאת וּפָשַׁט יָדוֹ חוּץ לַתַּנּוּר וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת בְּיָדוֹ, וְכֵן קָנֶה הַמֻּטָּל עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר וּשְׁנֵי כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּמָקוֹם הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, וְהוֹאִיל וְהֵם נִשְׁעָנִין עַל הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כְּאִלּוּ מֻנָּחִין עַל גַּבָּיו. אֲבָל אִם הָיָה עוֹמֵד עַל הַתַּנּוּר וּבְיָדוֹ כְּלִי רֵיקָן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת אוֹ מַיִם שֶׁאֵינָן מְקֻדָּשִׁין - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[20] כְּמוֹת שֶׁהָיוּ. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתַּנּוּר וּפָשַׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן וְנָטַל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַתַּנּוּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן הַזָּיָה שֶׁעָבְרָה עַל גַּבֵּי טֻמְאָה[21], כְּגוֹן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[22] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

19) של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. 20) לא הקפידה תורה על מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידיו מפני שהאדם עצמו לא נטמא. 21) זרק את המים במקום טהור ועברו על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. 22) של זב שמטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה על שרץ ונבילה. 23) ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אביי בזבחים (צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמא יניחנה במקום הטמא.

ו. כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵי חַטָּאת וּכְלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שֶׁנָּגְעוּ זֶה בָּזֶה - הֲרֵי נִטְמָא כְּלִי שֶׁל חַטָּאת וְכֹל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, אֲבָל כְּלִי הַקֹּדֶשׁ טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן אִם נָגַע הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בִּשְׁנֵיהֶן בִּשְׁתֵּי יָדָיו כְּשֶׁהֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ - הֲרֵי נִטְמָא שֶׁל חַטָּאת; שֶׁהֲרֵי הַטָּהוֹר לְחַטָּאת נִטְמָא בִּנְגִיעַת הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר וְטִמֵּא אֶת מֵי חַטָּאת.

ז. הִגְבִּיהַּ[24] שְׁנֵי הַכֵּלִים בִּשְׁתֵּי יָדָיו[25] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. זֶה שֶׁל חַטָּאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שֶׁנָּגַע בּוֹ אָדָם שֶׁנָּגַע בִּכְלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִגְבִּיהוֹ וְהוּא טָמֵא בִּנְשִׂיאַת מֵי נִדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא מִפְּנֵי שֶׁנִּטְמְאוּ[26] מֵחֲמַת הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכְּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ כָּרוּךְ בִּנְיָר וְהִגְבִּיהוֹ בַּנְּיָר וְלֹא נָגַע בּוֹ[27], וְהִגְבִּיהַּ הַחַטָּאת[28] בְּיָדוֹ שְׁנֵיָה - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בַּכְּלִי[29] וְלֹא נִטְמָא לְחַטָּאת. אֲבָל אִם הָיָה נוֹגֵעַ בִּכְלִי הַקֹּדֶשׁ בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל חַטָּאת בְּנְיָר - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִין[30].

24) האדם הטהור לחטאת. 25) והוא הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. 26) צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי של קודש מטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). 27) בכלי עצמו. 28) אף על פי שאינו כרוך בנייר. 29) וכלי זה אינו מטמא במשא. 30) טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחוזר ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו.

ח. הֵסִיט[31] אֶת שְׁנֵי הַכֵּלִים בְּיָדוֹ וְלֹא נָגַע בָּהֶן - שְׁנֵיהֶן טְהוֹרִין; שֶׁאֵין הַכְּלִי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת מְטַמֵּא אֶת הַטָּהוֹר לְחַטָּאת עַד שֶׁיִּגַּע בּוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָאוּי לְמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

31) הזיז.

ט. כָּל סְפֵק הַטֻּמְאוֹת שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַבֵּי תְּרוּמָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי הוּא טָהוֹר לְחַטָּאת; וְכָל הַסְּפֵקוֹת שֶׁתּוֹלִין בָּהֶן אֶת הַתְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בְּחַטָּאת[33] - הֲרֵי אֵלּוּ נִשְׁפָּכִין[34]. וְאִם נַעֲשׂוּ טְהָרוֹת[35]

1 עַל גַּבֵּי אוֹתָן כֵּלִים וְאָדָם שֶׁנּוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת אֵלּוּ
2 שֶׁהַטָּאוֹת נִשְׁפָּכִין עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אוֹתָן הַטְּהָרוֹת
3 תְּלוּיוֹת[36]. וְהָרְפָּפוֹת[37] אֵינָן כְּכֵלִים, וַהֲרֵי הֵן טְהוֹרוֹת
4 לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ וּלְחַטָּאת.

32) שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות פרק ה. 33) אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. 34) תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידיים ולפיכך אם נולד בה ספק טומאה אסור לשורפה שמא היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם. 35) חולין שנעשו בטהרת חטאת. 36) ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו, אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל הטהרות ראויות לאכילה ולא גזרו עליהן. 37) שבכות מעץ.

5 י. דְּבֵלָה[38] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה[39] לְתוֹךְ מֵי חַטָּאת
6 וּנְטָלָהּ וַאֲכָלָהּ: אִם יֵשׁ בָּהּ כְּבֵיצָה[40] - הַמַּיִם טְמֵאִין,
7 בֵּין שֶׁהָיְתָה הַדְּבֵלָה טְמֵאָה בֵּין שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה; שֶׁכָּל
8 הָאֲכָלִין, אֲפִלּוּ אֹכֶל קֹדֶשׁ, אֵינוֹ טָהוֹר לְחַטָּאת.
9 וְהָאוֹכְלָהּ חַיָּב מִיתָה[41], מִפְּנֵי שֶׁאָכַל תְּרוּמָה טְמֵאָה[42].
10 וְאִם אֵין בָּהּ כְּבֵיצָה - הַמַּיִם בְּטָהֳרָתָן; שֶׁאֵין הָאֹכֶל
11 מְטַמֵּא אֲחֵרִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּבֵיצָה, בֵּין לִתְרוּמָה
12 בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחַטָּאת.

38) תאינים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. 39) מעצמה לא מרצון הבעלים. 40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. 41) בידי שמים. 42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצוותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שמזים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיזה עליו והרי עליו מים.

13 א. הַנּוֹגֵעַ בְּמֵי חַטָּאת שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה[2], בֵּין אָדָם
14 בֵּין כֵּלִים - טָמֵא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[3];
15 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. הִנֵּה
16 לָמַדְתָּ, שֶׁמֵּי הַנִּדָּה אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה.
17 וְטֻמְאַת מַגָּעָן בְּכָל שֶׁהוּא[4]. וְאִם הָיָה בָּהֶן כְּדֵי הַזָּאָה
18 - מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[5], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן אוֹ שֶׁנּוֹשְׂאָן
19 שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ - מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ[6] אוֹ בִּשְׁעַת
20 מַשָּׂאוֹ עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ מִמְּטַמְּאָיו[7]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַזֶּה מֵי
21 הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמַזֶּה עַל הַטָּמֵא[8];
22 אִם טָהֵר אֶת הַטָּמֵא, קַל וָחֹמֶר שֶׁיִּהְיֶה הוּא טָהוֹר.
23 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּמַזֶּה מֵי
24 הַנִּדָּה - לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לְשִׁעוּר[9], שֶׁהַנּוֹגֵעַ אוֹ הַנּוֹשֵׂא
25 מֵי נִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כְּדֵי הַזָּיָה שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַזָּאָה - טָמֵא
26 וּמְטַמֵּא בְּגָדִים דִּין תּוֹרָה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַזָּאָה?
27 כְּדֵי שֶׁיִּטְבֹּל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין שֶׁל אֵזוֹב בַּמַּיִם. בַּמֶּה
28 דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמֵּי חַטָּאת מְטַמְּאִין? בִּזְמַן שֶׁנָּגַע
29 בָּהֶן אוֹ נְשָׂאָן שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ מִצְוָתָן; אֲבָל
30 אַחַר שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן - אֵינָן מְטַמְּאִין כְּלָל[10]. כֵּיצַד? הֲרֵי
31 שֶׁטָּבַל אֶת הָאֵזוֹב וְהִזָּה עַל הָאָדָם הַטָּמֵא אוֹ עַל
32 הַכֵּלִים, וְהָיוּ הַמַּיִם שׁוֹתְתִין וְיוֹרְדִין מֵעַל הַטָּמֵא
33 לָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּיִם הַנִּתָּזִין בִּשְׁעַת הַזָּאָה עַל הָאָרֶץ אוֹ
34 עַל הַטָּהוֹר - הֲרֵי אוֹתָן הַמַּיִם טְהוֹרִים[11], וְהַנּוֹגֵעַ בָּהֶן
35 וְהַנּוֹשֵׂאָן טָהוֹר. הִטְבִּיל אֶת הָאֵזוֹב לְהַזּוֹת עַל דָּבָר
36 שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[12] - הֲרֵי הַמַּיִם הַמְנַטְּפִין[13] כְּשֵׁרִין
37 לְהַזּוֹת מֵהֶן[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15]. לְפִיכָךְ מְטַמְּאִין טֻמְאַת
38 מֵי חַטָּאת, לְפִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ מִצְוָתָן, שֶׁהֲרֵי הִטְבִּילָה
39 הָיְתָה לְשֵׁם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[16].

2) אבל לצורך הזאה אינם מטמאים (נדה ט, א). 3) כלומר, אפילו בשעת מגעו. ומכל־שכן אם נגע בכלים אחר שפירש מן המים. והמדובר, כשאין במים כשיעור הזאה. 4) אפילו טיפה קטנה מטמאה במגע. 5) בלי נגיעה, כגון הרבה כלים מונחים זה על גבי זה והמים בעליון, והגביה את כולם ונגע רק בתחתון, או שהזיזם ממקומם בלי נגיעה (ספרי חוקת, פיסקא קכט). 6) בכלים פ"א מ"ב, שנינו גבי מי חטאת: "וחשוכי בגדים במגע". ופירש רבינו, למנוע בגדים מטומאה כשנגע האדם במי חטאת ולא נשא אותם. ולכאורה דברי רבינו כאן מנוגדים למשנה זו, אולם בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, מפרש רבינו מה שסתם כאן, וכתב: "מי חטאת . . . הנוגע בהם מטמא בגדים בשעת מגעו משום נושא, שאי־אפשר שיגע במים שלא יסיט אותם, וכבר ביארנו שאחד הנושא ואחד המסיט", והמשנה תתפרש שאינו מיטמא משום מגע, אבל משום משא - מיטמא (כסף־משנה). 7) והבגדים שנגע בהם אחר שפירש מן הטומאה - טהורים, מפני שהאדם הוא ראשון לטומאה, וכלים אינם מיטמאים בנגיעה אלא מאב הטומאה. ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פרשתא ב ה"ט, דרשו: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" - בשעת מגעו מטמא בגדים, פירש - אינו מטמא בגדים. ומכאן למדו לשאר מטמאים במשא. 8) נדה ט. 9) ללמדנו מה היא כמות המים המטמאה במשא ומטמאה בגדים. 10) משנה פרה פי"ב, מ"ד. 11) מפני שנעשה

בהם כבר מה שציוותה תורה. 12) על הבהמה או על כלי אבנים. 13) מן האזוב לכלי טהור. 14) כשיטביל בהם את האזוב לשם הזאה על דבר המקבל טומאה, מפני שהטבילה הראשונה היא פסולה. 15) למעלה פ"י ה"ט. ראה בהערות שם. 16) כלומר, אפילו הזה על דבר המקבל טומאה לא נעשה מצוותם, מפני שכשהטבילה פסולה, גם ההזאה שלאחריה פסולה, ולפיכך המים שנשארו באזוב מטמאים.

1 **ב. אֵין מֵי חַטָּאת[17] מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּל קֹדֶם שֶׁיַּעֲשׂוּ**
2 **מִצְוָתָן עַד שֶׁיִּהְיוּ[18] טְהוֹרִין וּכְשֵׁרִין לְהַזָּאָה. אֲבָל מֵי**
3 **חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלוּ, כְּגוֹן שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן מַיִם אוֹ שֶׁשָּׁתְתָה**
4 **מֵהֶן בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַפּוֹסְלִין**
5 **אוֹתָן[19]: אִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה - נִטְמָא[20], בֵּין**
6 **שֶׁנָּגַע בְּיָדָיו בֵּין שֶׁנָּגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ[21]; נָגַע בָּהֶן אָדָם**
7 **הַטָּהוֹר לְחַטָּאת וַאֲפִלּוּ בְּיָדָיו - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[22]**
8 **כְּמוֹת שֶׁהָיָה[23].**

17) שם פ"ט מ"ח. 18) פירוש, אלא אם הם. 19) נמנו למעלה בפ"ט הי"א, יב ויג. 20) ואסור לאכול תרומה מגזירת חכמים. אבל מן התורה, כיון שנפסלו ואינם ראויים להזאה אינם מטמאים (כסף־משנה). ולא גזרו אלא לתרומה, אבל לא לחולין. 21) ראה הלכה ג. 22) "לפי שהוא (המים) ממין מה שהוא טהור לו (להאדם)". לשון רבינו בפירושו שם. התכוון לומר, מפני שמי חטאת כשרים אינם מטמאים את הטהור לחטאת, לא גזרו חכמים בפסולים, ואף־על־פי שהוא נוגע שלא לצורך הזאה. 23) צ"ל: כמות שהיה (כת"י תימן).

9 **ג. מֵי חַטָּאת[24] שֶׁנִּטְמְאוּ וְנָגַע בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ**
10 **אָדָם הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין בְּגוּפוֹ -**
11 **נִטְמָא[25]. וְאִם נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת בְּיָדָיו -**
12 **נִטְמָא[26]; נָגַע בִּשְׂאָר גּוּפוֹ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[27] כְּמוֹת**
13 **שֶׁהָיָה.**

24) שם. 25) כמו בנפסלו. 26) כל גופו. והטעם, מפני שנגע במשקין טמאים. 27) שמשקין אינם מטמאים במגע בגוף.

14 **ד. מֵי חַטָּאת[28] שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מֵי מַעְיָן אוֹ מֵי מִקְוֶה**
15 **אוֹ מֵי פֵּרוֹת: אִם רֹב מֵי חַטָּאת - מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[29];**
16 **וְאִם רֹב מֵי פֵּרוֹת - אֵין מְטַמְּאִין; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה -**
17 **מְטַמְּאִין. אֵפֶר פָּרָה שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵפֶר מִקְלֶה[30] וְקִדֵּשׁ**
18 **בְּכֻלָּן: אִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר פָּרָה - מְטַמְּאִין[31] בְּמֵי**
19 **נִדָּה; וְאִם הָיָה הָרֹב אֵפֶר מִקְלֶה - אֵין מְטַמְּאִין**
20 **בְּמַגָּע[32] אֲבָל מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא[33].**

28) תוספתא פרה פ"ט ה"ג. 29) את הטהור לתרומה, אבל לא את הטהור לחטאת (חזון־איש, ראה ה"ב). ונראה שגם במגע מטמא, כדברי רבינו בפ"ו מהלכות אבות הטומאות הי"ג, שאי־אפשר ליגע במים ולא להסיטם. 30) אפר עצי חולין שרופים. 31) משנה פרה פ"ט, ז. 32) מפני שאפר באפר אינו נבלל יפה. ומכיוון שהרוב הוא אפר מקלה, אנו אומרים: באפר מקלה נגע. 33) בכורות כג, א. והטעם, מפני שנשא גם את אפר הפרה.

21 **ה. אֵפֶר כָּשֵׁר[34] שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**
22 **לְקַדְּשָׁן וְנָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לִתְרוּמָה, בֵּין בְּיָדָיו בֵּין**
23 **בְּגוּפוֹ - נִטְמָא. נָגַע בָּהֶן הַטָּהוֹר לְחַטָּאת, אֲפִלּוּ בְּיָדָיו**
24 **- הֲרֵי זֶה טָהוֹר כְּמוֹת שֶׁהָיָה[35].**

34) שם, מ"ט. 35) כל דיניהם שווים למי חטאת שנפסלו (ה"ג).

25 **ו. מֵי חַטָּאת[36] שֶׁנִּפְסְלוּ - לֹא יִגַּבְּלֵם בְּטִיט, שֶׁלֹּא**
26 **יַעֲשֵׂם תַּקָּלָה לַאֲחֵרִים, שֶׁמָּא יִגַּע בַּטִּיט וְיִטְמָא; שֶׁמֵּי**
27 **חַטָּאת אֵינָם בְּטֵלִין בְּטִיט, שֶׁנֶּאֱמַר: חַטָּאת הִיא[37].**

36) שם מ"ה. 37) בפירושו למשנה מביא רבינו דרשה זו בשם הספרי, אולם בספרי שבידינו לא מצאתיה.

28 **ז. פָּרָה שֶׁשָּׁתָת[38] מֵי חַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחֲטָה**
29 **בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[39] - בְּשָׁרָהּ טָהוֹר[40].**
30 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה; בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁמוּרִין -**
31 **אֵינָן בְּטֵלִין, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁשְּׁתָאָתַן פָּרָה - בָּטְלוּ,**
32 **שֶׁהֲרֵי אֵינָם שְׁמוּרִים[41].**

38) שם. 39) ולא נתעכלו עדיין. 40) אף־על־פי שנגע אחר שחיטה במי החטאת שבמעיה. 41) ספרי חוקת, פיסקא קכה. פסק כר' יהודה במשנתנו נגד תנא־קמא, מפני שאמרו בספרי (שם): "וכבר הלכה זו נשאלה לפני שלושים ושמונה זקנים ביבנה, וטיהרו את בשרה", וכן נאמר שם בשם ר' יוסי הגלילי ור' טרפון (כסף־משנה).

33 **ח. הַמַּזֶּה[42] מֵחֲלוֹן שֶׁמַּזִּין מִמֶּנּוּ עַל הָרַבִּים, וְהֵזָּה**
34 **עָלָיו וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין**
35 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[43]; שֶׁחֶזְקַת הַמַּיִם שֶׁמַּזִּין מֵהֶן עַל**
36 **הָרַבִּים שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין, וַהֲרֵי זֶה כְּאָנוּס[44]. אֲבָל אִם הֵזָּה**
37 **עָלָיו מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם**
38 **פְּסוּלִין - חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד[45], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ**
39 **לִבְדֹּק עַל הַמַּיִם וְאַחַר כָּךְ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִים[46]**
40 **הָיוּ הָעָם בַּמַּיִם שֶׁשּׁוֹתִתִּים בָּאָרֶץ מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים[47],**
41 **וְדוֹרְסִים אוֹתָן וְנִכְנָסִים לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין**
42 **לָהֶן שֶׁמָּא פְּסוּלִין הֵן.**

42) שם פי"ב מ"ד. 43) מלהביא קרבן, כאדם טמא ששגג ונכנס למקדש. 44) מפני שלא היה צריך לחקור אם המים היו כשרים. [בפירושו למשנתנו, מוסיף רבינו עוד טעם ואומר, שאפילו אם היה ספק שמא הוא טמא, הרי אמרו, ספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור]. 45) עשיר מביא כשבה או שעירה, ועני מביא שתי תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא ("דלי דלות") מביא סולת. ברוב החטאות, אין הבדל בין עשיר לעני, ונקראות "חטאת קבועה". 46) שם. 47) דרך החלון הזה היו מזים על טמאים רבים, ונאספו שם מים, והעם היו מתחלקים ובגדיהם מתלכלכים (רבינו שם).

43 **ט. הַמַּזֶּה[48] בְּאֵזוֹב הַטָּמֵא[49] לְחַטָּאת[50]: אִם יֵשׁ בּוֹ**

כְּבִיצָה - הַמַּיִם פְּסוּלִין[51] וְהַזָּיָתוֹ [פְּסוּלָה]; אֵין בּוֹ כְּבִיצָה - הַמַּיִם כְּשֵׁרִים[52] וְהַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה[53]. וְאַזּוֹב זֶה[54] מְטַמֵּא חֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, שֶׁאֵין מוֹנִין לְחַטָּאת[55].

48) שם מ"ו. 49) כגון שלקטו לאכילה (ראה פרק יא ה"ז). 50) והוא טהור לקודש. 51) ואם היה טמא לתרומה או לקודש, המים טמאים ולא רק פסולים (רבינו בפירושו). 52) שאין אוכל טמא מטמא אחרים בפחות משיעור זה (הלכות טומאת אוכלים פ"ד ה"א). 53) שנאמר (במדבר יט, יט): "והזה הטהור", בין האדם המזה ובין האזוב שבו מזים. 54) כשיש בו כביצה. 55) ראה למעלה פי"ג ה"ו.

י. הַמַּגְבִּיהַּ[56] כְּלִי שֶׁהֻזֶּה עָלָיו וַהֲרֵי עָלָיו הַמַּיִם כְּדֵי הַזָּאָה - טָהוֹר; שֶׁהַמַּיִם שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן אֵינָן מְטַמְּאִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[57].

56) שם מ"ה "אוחז הוא הטהור בקורדום". 57) למעלה ה"א.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן

הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת. שֵׁשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לְהוֹרוֹת בִּצָּרַעַת אָדָם כְּדִינָהּ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. ב) שֶׁלֹּא יָקֵץ סִימָנֵי טֻמְאָה. ג) שֶׁלֹּא יְגַלַּח הַנֶּתֶק. ד) שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע מְפֻרְסָם בִּקְרִיעַת בְּגָדָיו וּפְרִיעַת רֹאשׁוֹ וַעֲטִיָּה עַל שָׂפָם. ה) טָהֳרַת צָרַעַת. ו) שֶׁיְּגַלַּח הַמְּצֹרָע אֶת כָּל שְׂעָרוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר. ז) דִּין צָרַעַת הַבֶּגֶד. ח) דִּין צָרַעַת הַבַּיִת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר אי זהו צרעת עור הבשר, וכמה מראות בה, ואם מצטרפים זה עם זה, מראה הפיתוך ומראה נגע שאינו עמוק מעור הבשר, שיעור כל נגע צרעת, וכל מקום שנאמר בהרת אם הוא דווקא, שלשה סימני טומאה הם בצרעת עור הבשר.

א. צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[2] הוּא שֶׁיַּלְבִּין מָקוֹם מִן הָעוֹר[3], וְתִהְיֶה הַלַּבְנוּנִית כִּקְרוּם בֵּיצָה[4] וּמִקְּרוּם בֵּיצָה וּלְמַעְלָה[5]. אֲבָל לַבְנוּנִית שֶׁהִיא דֵּהָה[6] מִקְּרוּם הַבֵּיצָה וּלְמַטָּה - אֵינָהּ צָרַעַת, אֶלָּא בֹּהַק[7] הוּא.

2) האמורה בתורה (ויקרא יג, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו וכו' והיה בעור בשרו לנגע צרעת. 3) להוציא צרעת בראש או בזקן, שדיניה יתבארו לקמן בפ"ח. במה דברים אמורים, כשהלבנונית קשורה באיזו שהיא מחלת העור, אבל סתם כתם לבן בעור בריא לגמרי - אינו צרעת. וכן שנינו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ו: "והיה בעור בשרו לנגע", מלמד שהוא מצטער ממנו. ברור שהכוונה שהנגע גורם לו כאב או גירוי מצער (ראה 'התורה והמצוה' למלבי"ם שם). 4) כקרום הרך שבפנים ולא הקליפה הקשה החיצונית ('תפארת ישראל' נגעים פ"א מ"א ב'בועז'). 5) לבנונית יותר עזה. 6) כהה. 7) שנאמר (שם, לט): בוהק הוא פרח בעור טהור הוא.

ב. וְאַרְבַּע מַרְאוֹת[8] יֵשׁ בִּצָּרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן: לֹבֶן עַז בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא נִרְאֶה בְּעוֹר הַבָּשָׂר כַּשֶּׁלֶג, הוּא הַנִּקְרָא בַּהֶרֶת[9]. וְלֹבֶן שֶׁהוּא דֵּהֶה מִזֶּה מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּצֶמֶר נָקִי שֶׁל כֶּבֶשׂ בֶּן יוֹמוֹ[10], הוּא הַנִּקְרָא[11] שְׂאֵת[12]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִן הַשְּׂאֵת מְעַט, שֶׁנִּרְאֶה כְּסִיד הַהֵיכָל[13], הוּא תּוֹלֶדֶת הַבַּהֶרֶת[14], וְנִקְרֵאת סַפַּחַת[15]. וְלֹבֶן שֶׁדֵּהֶה מִסִּיד הַהֵיכָל מְעַט, וַהֲרֵי הוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה[16], הִיא תּוֹלֶדֶת הַשְּׂאֵת, וְגַם זֶה נִקְרָא סַפַּחַת. הִנֵּה לָמַדְתָּ[17], שֶׁהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כְּסִיד הַהֵיכָל הוּא סַפַּחַת הַבַּהֶרֶת, וְהַמַּרְאֶה שֶׁהוּא כִּקְרוּם בֵּיצָה הִיא סַפַּחַת הַשְּׂאֵת; שֶׁאֵין לְשׁוֹן סַפַּחַת אֶלָּא טְפֵלָה. מִכָּאן אָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע[18]: בַּהֶרֶת וְסַפַּחְתָּהּ, שְׂאֵת וְסַפַּחְתָּהּ.

8) נגעים פ"א מ"א. 9) האמורה בתורה (שם, ב): אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת. ונקראה כך על שם הלובן העז והבהיר, כמו "בהיר הוא בשחקים" (איוב לז, כא) – רש"י בפירושו על התורה. וב'תורת כהנים' (פרשת נגעים, פ"ב ה"ב) שנינו: "וכמה תהא לבנוניתה? כשלג, שנאמר (במדבר יב, י) והנה מרים מצורעת כשלג". 10) ביום שנולד, ואחר שרחצו את צמרו כדי לנקותו (רבינו בפירושו על המשנה שם). 11) בתורה, שם. 12) כחכמים במשנה שם נגד דעת רבי מאיר. רבינו בפירושו למשנה שם אומר שהכתוב (שם, לט): "שאת לבנה או בהרת לבנה" מוכיח שאלו הן הלבנות ביותר. 13) של בית המקדש, שהוא לבן מאד, מפני שמלבינים את ההיכל בכל שנה, כמפורש במס' מדות פ"ג מ"ד ('תפארת ישראל' שם). 14) הנגעים המפורשים בתורה – בהרת ושאת – נקראים אבות, והנלמדים מדרשה כטפלים להם - נקראים תולדות, ונלמדו מהמילה "ספחת". ראה בהערה הבאה. 15) בגמרא שבועות ו, ב - אמרו: ואין ספחת אלא טפילה, וכן הוא אומר (שמואל־א ב, לו): ספחני נא אל אחת הכהונות. 16) רבינו נוקט שיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו", פירוש נבדלים הם זה מזה בדרגת חוזק לבנוניתם ומסודרים בהתאם לכך, בהרת שלבנוניתה עזה ביותר נשנית בראש, ואחריה מראה השאת שהוא כצמר לבן, והשאת לבנוניתה למעלה מלובן סיד ההיכל, וסיד למעלה מקרום ביצה שלבנוניתו דיהה משלוש הקודמות. אבל לרבנן ההבדל הוא בסוג הלבנונית, לובן השלג והסיד הוא מסוג מיוחד שאינו דומה לסוג הלובן של צמר וקרום ביצה (ראב"ד כאן. והרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא יג, ג) מבאר שסוג לובן הבהרת הוא מבריק ומסנוור מה־שאין־כן סוג השאת. וראה 'תפארת ישראל' בתחילת מס' נגעים שחילק ג"כ את המראות לשני סוגים: מזהיר ובלתי מזהיר). 17) מזה שאמרנו, שהבהרת

יותר לבנה משאת, וסיד יותר לבן מקרום ביצה, יש ללמוד שסיד הוא טפל לבהרת, וקרום ביצה טפל לשאת. 18) בגמרא שם משמע, ששיטת רבי עקיבא: "זו למעלה מזו, וזו למעלה מזו" מנוגדת לשיטת אבות ותולדות השנויה בנגעים פ"א מ"א, ומכאן תמיהה חמורה על דברי רבינו כאן שנוקט שתי השיטות המנוגדות זל"ז. ב'כסף משנה' עמד על תמיהה זו ומבאר, שאמנם השקלא־וטריא במס' שבועות שם מסתמכת על ניגוד בין שתי השיטות, אבל לפי המסקנה שם ו, א - אפשר שגם רבי עקיבא מודה באבות ותולדות כפי שנשנו במשנתנו. ביאור נוסף בהערה הבאה.

1 **ג. אַרְבַּע מַרְאוֹת נְגָעִים אֵלּוּ - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין זֶה עִם**
2 **זֶה[19], בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר[20]; בֵּין בִּתְחִלַּת רְאִיַּת**
3 **הַנֶּגַע[21], בֵּין בְּסוֹף הַשִּׁבְעָה[22], בֵּין לְאַחַר שֶׁנִּפְטַר**
4 **הַמְּצֹרָע[23] אוֹ נֶחְלַט[24]. כֵּיצַד? אֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ**
5 **לָבָן כְּשֶׁלֶג אוֹ כְּסִיד הַהֵיכָל אוֹ כְּצֶמֶר נָקִי אוֹ כִּקְרוּם**
6 **בֵּיצָה, וְאֶחָד נֶגַע שֶׁהָיָה מִקְצָת הַלֶּבֶן כְּמַרְאֵה הַבַּהֶרֶת**
7 **וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַשְּׁאֵת וּמִקְצָתוֹ כְּמַרְאֵה הַסַּפַּחַת[25] -**
8 **הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא חָשׁוּב. אִם כֵּן, לָמָּה מְנָאוּם**
9 **חֲכָמִים[26] וְאָמְרוּ: מַרְאוֹת נְגָעִים - שְׁתַּיִם שֶׁהֵן**
10 **אַרְבַּע?[27] כְּדֵי לְהָבִין בַּמַּרְאוֹת[28]. שֶׁכָּל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ**
11 **מַכִּיר[29] הַמַּרְאוֹת וּשְׁמוֹתֵיהֶן כְּשֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ**
12 **וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ - לֹא יִרְאֶה הַנֶּגַע, עַד שֶׁיָּבִין וְיַכִּיר[30]**
13 **וְיֹאמַר: זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ[31], זוֹ הִיא**
14 **הַשְּׁאֵת וְזוֹ הִיא סַפַּחְתָּהּ.**

19) בנגעים שם מ"ג, אנו שונים: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זע"ז", ומשמע שאין כל הגבלה בדבר, ואפילו שתי התולדות או תולדה של שאת עם בהרת, שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם כן מצטרפות. וכן משמע מ'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א ה"ד, שדרשו: והיה (פירוש, נאמר בתורה (שם יג, ב): "והיה לנגע צרעת" בלשון יחיד, ולא נאמר "והיו", והרי הכתוב מדבר בנגעים רבים) מלמד שמצטרפים זה עם זה, מפני שכולם נחשבים כאחד (ראה רש"י שבועות ו, א ד"ה ואע"ג, ורא"ש בפירושו למשנתנו). אמנם בסוגיה שם משמע, שמי ששונה אבות ותולדות סובר שתולדה מצטרפת רק עם אב שלה, אולם זה נאמר בשקלא־וטריא, אבל לפי המסקנה שם אליבא דרבי עקיבא, שדרגות הלובן אינן קובעות בצירוף, ונאמרו רק לשם לימוד טבעי הנגעים, אפשר שגם אבות ותולדות לא נקבעו לענין דיני צירוף אלא לשם לימוד טבעי הנגעים ומראותיהם "וכל כהן שאינו בקיא בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים" (גמרא שם). 'כסף משנה'. וראה דברי רבינו בסוף הלכה זו. 20) בין אם הצירוף מביא הקלה למצורע, בין אם הוא מחמיר עליו. כיצד? נקדים עיקרי דיני נגעי עור בשר: א. אדם שלקה בנגע מביאים אותו אל הכהן. ב. אם מצא הכהן נגע גדול כגריס (שיעורו יתבאר לקמן ה"ז) ויש בו שתי שערות שהלבינו או מחיה (בשר חי) כעדשה, הוא מודיע שהמנוגע הוא מצורע מוחלט. ג. אם אין בנגע אחד משני הסימנים האלה, הכהן מסגירו לשבעה ימים (פרטי ההסגר יבוארו לקמן). ד. אם לא פשה (= התרחב) הנגע אחרי שבעת הימים וגם לא נולדו בו סימני הטומאה שאמרנו למעלה, מסגירו הכהן שנית לשבוע. ה. אם אחרי הסגר שני לא נולדו בו אחד משלושת סימני הטומאה – שתי שערות לבנות, מחיה, פשיון – מטהרו הכהן. ולעולם אין הסגר שלישי בנגעי אדם (ראה סוף הפרק כאן. וראה רש"י בפירושו על התורה ויקרא יג, ו. וברבינו אליהו מזרחי שם). ו. אם פשה הנגע אחרי הסגר ראשון או הסגר שני - הוא מצורע מוחלט. ז. אם אחרי ההסגר או אחרי שהוחלט התרחבה הצרעת ופרחה בכל גופו – טהור. ח. אם פרחה הצרעת בכל הגוף בתחילה, דינה ככל נגע ומסגירים את המנוגע. ועכשיו נפרש. 21) כאן הצירוף הוא לחומרא בלבד, כגון שהיה במנוגע כחצי גריס מראה בהרת וכחצי גריס מראה שאת, מצטרפים לשיעור גריס ומסגירים אותו כשאין בנגע סימני טומאה או מחליטים אותו כשיש בו סימן טומאה (ראה דין ב). 22) של הסגר ראשון או הסגר שני. ויש בשניהם להקל ולהחמיר. כיצד? היתה בו בהרת כגריס ונסגר, ואחרי שבעת הימים ירדה הלבנונית ונמצא מראה שאת, אין אנו אומרים שזה נגע חדש וטעון הסגר ראשון, אלא דנים שני המראות כנגע אחד ומסגירים אותו שנית, ואינו טעון הסגר שלישי (ראה דין ה). ולהחמיר כיצד? היתה בו בהרת כגריס, ואחרי ההסגר הוכהה הלבנונית של מחצית הנגע והפך למראה שאת, אין אנו דנים את שני החצאים כשני נגעים שונים פחותים מכגריס אלא מצטרפים ודנים אותם כנגע אחד. וכן בסוף הסגר שני הצירוף הוא לפעמים להקל ולפעמים להחמיר. להקל כיצד? היתה בו בהרת כשני גריסים, ואחרי הסגר שני, מצאו במקום הנגע גריס או יותר שאת, והשאר כמה שהיה, אין אנו אומרים נגע חדש – שאת – הוא זה וטעון הסגר, אלא מצטרפים ונגע אחד הוא שלא פשה בהסגר שני – וטהור (ראה דין ה). ולהחמיר: ניתוספה אפילו פחות מכגריס שאת, הרי זה פשיון ומחליטים את המנוגע (ראה דין ו). 23) פירוש, שטיהרוהו ופטרוהו מדיני נגעים, היינו, כשלא נמצאו סימני טומאה – שיער לבן, פשיון, מחיה – אחרי הסגר שני. ואם אחרי שפטרוהו פשתה הצרעת, הוא מצורע מוחלט ואפילו אם הפשיון היה ממראה אחד - מצטרף הוא לנגע הראשון. 24) אם אחר החליטה פרח נגע ממראה אחר בכל הגוף, אנו דנים שני המראות כנגע אחד ומטהרים אותו (ראה דין ז). כל הדינים שלמעלה, נשנו בקיצור במסכת נגעים פ"א מ"ג. 25) כסיד ההיכל או כקרום ביצה, ואפילו אין בנגע שיעור גריס אלא אם נצרף כל ארבעת המראות – מצטרפים. 26) שם מ"א. 27) ויותר רצוי היה לומר: מקרום ביצה ולמעלה – טמא. 28) שלימדו הכהנים להכיר ולראות הנגעים. 29) שבועות ו, א. 30) אין בזה סתירה לדברי רבינו לקמן (פ"ט ה"ב): "ואפילו היה הכהן קטן או שוטה, החכם אומר לו והוא מחליט", מפני ששם מדובר כשכהן אינו סומך על עצמו כלל ואומר מה שהחכם מלמדו, כמו שמבאר שם רבינו, וכאן כשהכהן רוצה לסמוך על בינתו ואינו מזדקק להוראותיו של חכם בקיא, אסור לו לראות נגעים עד שיבין ויכיר ('קרית ספר', וראה ב'כסף משנה' שם הסבר אחר).

31) לקמן (שם) כותב רבינו שצריך להיות בקיא גם בנגעי בתים ובגדים.

ד. הָיָה בְּמַרְאֵה הַלֶּבֶן מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ מִקְצָת אַדְמוּמִיּוּת מְעֹרֶבֶת בּוֹ - גַּם זֶה נֶגַע צָרַעַת הוּא; שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדָּמֶת, וְהוּא הַדִּין לַשְּׂאֵת[32] וְלַסַּפַּחַת שֶׁל שְׂאֵת וּלְסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת. וְהַמַּרְאֶה הַזֶּה, שֶׁהוּא מְעֹרָב מִלַּבְנוּנִית וּמְעַט אֹדֶם, הוּא הַנִּקְרָא פָּתוּחַ[33]. וְכֵיצַד מַרְאֵה הַפָּתוּחַ בְּאַרְבַּע מַרְאוֹת אֵלּוּ? כְּאֵלּוּ הֵן אַרְבַּע כּוֹסוֹת[34] מְלֵאוֹת חָלָב[35], וְנִתְעָרֵב בַּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שְׁנֵי טִפֵּי דָם, וּבַשְּׁנִיָּה אַרְבָּעָה טִפִּין, וּבַשְּׁלִישִׁית שְׁמוֹנָה טִפִּין, וּבָרְבִיעִית שִׁשָּׁה עָשָׂר טִפִּין. הַפָּתוּחַ שֶׁבַּבַּהֶרֶת הוּא הַמַּרְאֶה הָרְבִיעִי, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבַּשְּׂאֵת - כְּמַרְאֶה כּוֹס שְׁלִישִׁית, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַבַּהֶרֶת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הַשְּׁנִיָּה, וְהַפָּתוּחַ שֶׁבְּסַפַּחַת הַשְּׂאֵת - כְּמַרְאֵה הַכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה[36].

32) נגעים פ"א מ"ב. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ג, אנו שונים: "יכול (אפשר לחשוב) השאת תטמא חלקה (בלי תערובת אדמומית) והברת תטמא בפתוח (בתערובת כזו, שהרי "אדמדמת" נכתבה בתורה אצל בהרת בלבד), מנין ליתן את האמור בבהרת בשאת, ואת האמור בשאת בבהרת? תלמוד־לומר צרעת היא". ופירש רבינו במשנה (שם) מפני שגם בבהרת בשאת כתוב "צרעת היא" למדים זו מזו. (זוהי אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ונקראת "גזירה שוה", היינו שבשני מקומות נמצאת אותה המילה, ולומדים מזה ששני הענינים דינם שווה). 33) מעורב בלשון ארמית. בתרגום יונתן בן עוזיאל (איוב כה, ב): "פתיכין אשא ומיא", פירוש: מעורבים אש ומים ('תוספות יום־טוב' במשנתנו). 34) סתם כוס מחזיקה רביעית הלוג ('מראה כהן' סי' ד). 35) שבועות ו, א. 36) רבינו מפרש, שבהרת הלבנה ביותר אין אדמומית ניכרת בה אלא־אם־כן תתערב כמות גדולה של אודם, ובמראות הכהים ניכרת אדמומית כשנתערבה כמות יותר קטנה, וכל מה שהלבנונית מחלישה והולכת, מצטמצמת כמות החומר האדום הדרושה, כדי שתהיה ניכרת (הראב"ד מהפך את הסדר, וראה 'כסף משנה').

ה. כָּל הַמַּרְאוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין הַלָּבָן בֵּין הַפָּתוּחַ[37], מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה וּכְמַרְאֶה אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין. וּבֵין שֶׁהָיָה הַנֶּגַע כֻּלּוֹ לָבָן אוֹ מִקְצָתוֹ לָבָן וּמִקְצָתוֹ אֲדַמְדַּם - הַכֹּל כְּמַרְאֶה אֶחָד הוּא, בֵּין לְהָקֵל בֵּין לְהַחְמִיר.

37) למעלה בה"ג השמיענו רבינו שארבעה המראות החלקים (בלי תערובת אדמימות) מצטרפים, וכאן מוסיף ואומר שגם הפתוכים מצטרפים, מפני שדין צירוף מראות נגעים נשנה (בנגעים פ"א מ"ג) אחרי דיני הפתוכים, ומשמע שכל האמור למעלה כלול בדין צירוף.

ו. כָּל מַרְאֵה צָרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[38] אֵינָהּ קְרוּיָה נֶגַע[39] וְלֹא מִטַּמְּאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר[40]. לֹא עָמֹק בִּמְשִׁישָׁתוֹ[41], אֶלָּא בְּמַרְאִית הָעַיִן, כְּמַרְאֵה הַחַמָּה הַנִּרְאִית לָעַיִן עֲמֻקָּה מִן הַצֵּל. אֲבָל אִם הָיָה מַרְאֵה הַלֶּבֶן אוֹ הַפָּתוּחַ בְּשָׂרוֹ עִם שְׂאָר הָעוֹר אוֹ גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹר - אֵינוֹ נֶגַע, אֶלָּא כְּמוֹ אֶמַּת מִן הַצְּמָחִים הָעוֹלִים בַּגּוּף.

38) כל הנגעים שבגוף האדם, חוץ מנגעי הראש והזקן, נקראים צרעת עור הבשר. ודיני נגעי ראש וזקן יתבארו לקמן בפ"ח. 39) בין המראות הלבנים ובין הפתוכים. 40) שבועות ו, ב. כתוב בתורה (ויקרא יג, ג): "ומראה הנגע עמוק מעור בשרו". ומה שאמרו בגמרא (שם): "אין שאת אלא גבוה" פירושו, שגבוהה ממראה הבהרת מפני שהיא כהה ממנה, אבל עמוקה ממראה העור (כסף־משנה). 41) שיהיה העור הבריא גבוה ממש ממקום הנגע, ומורגש במשמוש היד. "ומראה הנגע עמוק, אין ממשו עמוק" ('תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ה). התכוון לומר, שאפילו אין הנגע עמוק ממש מבשר העור אלא מראהו — נקרא צרעת, אבל גם כשהוא עמוק ממש דין צרעת עליו אם מראהו עמוק ('קרית ספר').

ז. שְׁעוּר כָּל נִגְעֵי צָרַעַת, בֵּין צָרַעַת אָדָם בֵּין צָרַעַת בְּגָדִים - כְּגִרִיס[42] הַקִּלְקִי[43] שֶׁהוּא מְרֻבָּע[44]. וְהוּא מָקוֹם מְרֻבָּע מֵעוֹר הַבָּשָׂר כְּדֵי צְמִיחַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשׁ[45] שְׂעָרוֹת, שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת אֹרֶךְ וְשֵׁשׁ שְׂעָרוֹת רֹחַב. וְכָל הַפָּחוֹת מִזֶּה[46] אֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת[47].

42) נגעים פ"ו מ"א. 43) מין פול שהוא יותר גדול מפול רגיל, ונקרא כך על שם המקום שהוא גדל שם. 44) פירוש, הפול עצמו הוא מרובע. כך מפרש רבינו במס' מעשרות פ"ה מ"ח: "ומן הפולים מין אחד שהגרגרים שלו גדולים (גדילים?) מרובעים מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקי". (וראה רא"ש כאן שפירש, שהגריס הוא עגול אלא שמוסיפים עליו את ארבע הקרנות ומשלימים לריבוע). 45) כלומר, לא כעוביין של שלושים ושש שערות, אלא כשטח המקום שגדלות בו בממוצע (ש"ך יו"ד סי' קצ ס"ק יח). 46) משש שערות באורך וכן ברוחב, ואע"פ שיש בו כדי לרבעו ויצטרף למקום 36 שערות. 47) ראה בהלכה הבאה.

ח. נֶגַע שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כְּדֵי צְמִיחַת חָמֵשׁ שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אַמָּה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאֵינוֹ נֶגַע צָרַעַת עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ רִבּוּעַ כְּגִרִיס[48]. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הַלָּכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[49].

48) באורך כגריס וברוחב כגריס. בפירושו על המשנה (שם) מבאר רבינו, שאין תבנית הנגע צריכה להיות מרובעת ממש, אלא שתתפוס מקום שאפשר להכניס בו גריס מרובע ולא יחרוג מגבולות הנגע. 49) עירובין ד, א.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֶרֶת[50] - הוּא הַדִּין לִשְׁאָר אַרְבַּע מַרְאוֹת[51] שֶׁל לֶבֶן אוֹ שֶׁל פָּתוּחַ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּגַע כְּגִרִיס אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה עָמֹק מֵעוֹר הַבָּשָׂר. וְזֶה

הוּא שֶׁאָנוּ קוֹרִין אוֹתוֹ בַּהֶרֶת סְתָם[52]. בַּהֶרֶת שֶׁהִיא עַזָּה כְּשֶׁלֶג נִרְאֵית בְּאָדָם שֶׁהוּא לָבָן כֵּהָה[53], וּבַהֶרֶת שֶׁהִיא כֵּהָה נִרְאֵית בְּכוּשִׁי[54] עַזָּה. לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁעֲרִין הַכֹּל אֶלָּא בְּבֵינוֹנִי[55], שֶׁאֵינוֹ לֹא לָבָן וְלֹא שָׁחֹר.

50) פירוש, שנאמר איזה דין שהוא בבהרת. 51) בפירושו על המשנה (שם) כותב רבינו, שלמדו מ'גזירה שוה', נאמר בבהרת "צרעת", ונאמר בנגעים אחרים "צרעת", ליתן בכל הנגעים את האמור בבהרת. 52) לפי הענין מסתיימת כאן ה"ט, ומכאן ואילך ענין בפני עצמו. 53) לפעמים אפילו למטה מקרום ביצה. 54) שעורו שחור. 55) לפי מראה עורו של אדם בינוני, לא בהיר ביותר ולא כהה ביותר. כחכמים, במס' נגעים פ"ב מ"א.

י. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה הֵן בִּצָּרַעַת עוֹר הַבָּשָׂר[56]: שֵׂעָר לָבָן, וְהַמִּחְיָה[57], וְהַפִּשְׁיוֹן[58]. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלְדָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיַת בָּשָׂר חַי, כְּשֶׁיִּרְאֵהוּ הַכֹּהֵן - יַחֲלִיטוֹ וְיֹאמַר טָמֵא. לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - יְסָגֵר[59] שִׁבְעַת יָמִים. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה, אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה וְהוֹסִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; לֹא נוֹלַד בָּהּ לֹא מִחְיָה וְלֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא פָּשְׂתָה בָּעוֹר - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן - מַחְלִיטוֹ, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה טָהוֹר וְיִפְטְרֶנּוּ; שֶׁאֵין בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר הֶסְגֵּר יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[60]. וְאִם לְאַחַר שֶׁפִּטְרוֹ וְטָהֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט טֻמְאָה[61].

56) ראה למעלה הערה לז. 57) בשר בריא באמצע הנגע. 58) התרחבות הנגע. פרטי דיניהם מבוארים בפרקים הבאים. 59) ב'משנה למלך' לקמן פי"ד ה"ה כתב שאין סוגרים אותו ממש בבית, אלא הכהן אומר לו: הנך מוסגר, אולם רש"י בפירושו על התורה אומר שהכהן מסגירו ממש, וכן כתב גם בנדרים נו, ב. והר"ן וה'תוספות' שם קיבלו דעתו. 60) ראה מה שכתבנו למעלה ה"ג (דין ה). 61) נגעים פ"ג מ"ג.

יא. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה עַזָּה כְּשֶׁלֶג וּלְאַחַר הַהֶסְגֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה בַּתְּחִלָּה כִּקְרוּם בֵּיצָה וְנַעֲשֵׂית כְּשֶׁלֶג - הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[62]; שֶׁאֵין עַזּוּת הַמַּרְאֶה סִימַן טֻמְאָה, וְלֹא כְּהִיתוֹ סִימַן טָהֳרָה. אֶלָּא אִם נִתְמַעֵט מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת וְנַעֲשֵׂית כֵּהָה מִקְּרוּם בֵּיצָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית בֹּהַק[63], וּלְפִיכָךְ טָהוֹר. אִם כֵּן, מַהוּ זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִנֵּה כֵּהָה הַנֶּגַע וְלֹא פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן?[64] שֶׁאִם כָּהָה מֵאַרְבַּע מַרְאוֹת[65] - טָהוֹר. וְכֵן אִם לֹא כֵּהָה וְלֹא פָשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ לֹא שֵׂעָר לָבָן וְלֹא מִחְיָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[66].

62) שם פ"ד מ"ז. דינה כאילו לא נשתנה כלל. 63) ראה למעלה ה"א. 64) ומשמע שכהיית הנגע הוא סימן טהרה, וכן אפשר ללמוד לכאורה מכאן שאם לא כהה – טמא. 65) למטה מקרום ביצה. 66) ומה שאמרה תורה "ולא פשה" הכוונה או לא פשה, כמו "ומכה אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, טו). ורש"י בפירושו על התורה אומר, ש"כהה הנגע" טהור, אבל לא כהה אפילו לא פשה – טמא. (והרמב"ן שם מפריך דעת רש"י ופסק כדעת רבינו. ראה 'תוספות יום־טוב' שם פ"א מ"ג).

יום שלישי כ' שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שיער לבן שהוא סימן טומאה, וכמה שערות יהיו ושיעורם, לובן השערות מטמא בכל מראה ובאי זה מקום יהיו, אם קדם שיער לבן את הבהרת, שיער פקודה אם הוא סימן טומאה, היתה בו בהרת כגריס ובה שתי שערות והוחלט והלך ממנה כחצי גריס וטהר.

29 א. שֵׂעָר לָבָן שֶׁהוּא סִימַן טֻמְאָה בִּצָּרַעַת - אֵין פָּחוֹת
30 מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת[2]. וְכַמָּה יִהְיֶה אָרְכָּן? כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נְטָלוֹת
31 בְּזוּג[3]. הָיְתָה אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה מִשִּׁעוּר זֶה, אוֹ
32 אַחַת שְׁחֹרָה[4] וְאַחַת לְבָנָה, אוֹ אַחַת מִלְּמַטָּה וְנֶחְלְקָה
33 מִלְּמַעְלָה וְנִרְאֵית כִּשְׁתַּיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרָן מַשְׁחִיר[5]
34 וְרֹאשָׁן מַלְבִּין[6] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיָה עִקָּרָן מַלְבִּין
35 וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַלָּבָן כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא.

2) בתורת כהנים על הכתוב (ויקרא יג, ג): "ושער בנגע הפך לבן" דרשו: "ושער - מיעוט שיער שניים", פירוש "שערה" משמעותה - אחת, אבל "שיער" הוא שם כולל היינו שם המין וכולל כמה פרטים. 3) שאפשר יהיה לגוזזן במספריים. במשנה נדה נב, ב נחלקו תנאים בדבר שיעורן של השערות, ובגמרא שם אמר מר עוקבא: "הלכה כדברי כולם להחמיר", ומפני שלדעת רבינו (בפירושו למשנה שם) שיעור זה הוא הקטן שבכולם קיבלו כאן להלכה. ולקמן בפרק ח הלכה ו בעניין שתי שערות שחורות שהן מצילות בנגעי ראש וזקן ומטהרות את המנוגע, מצריך רבינו השיעור הגדול היינו כדי לכוף ראשן לעיקרן גם כן להחמיר. [נראה שרבינו מפרש שמר עוקבא, באמרו: "הלכה כדברי כולם להחמיר" לא התכוון להגיד שמחמירים מפני הספק, אלא קבע הלכה וודאית, שלטמא ולפסול מספיק השיעור הקטן, אבל להציל מן הטומאה או מן הפסול צריך שיעור גדול, ולפיכך סתם רבינו כאן וכן לקמן בפרק ח הלכה ו וכתב סתם "טמא" ולא כתב "טמא מספק". והוכחה חותכת לפירושו זה ממה ששנינו בנגעים פרק ה משנה א: "ספק נגעים טהור", וכן פסק רבינו לקמן פרק ו הלכה ה, ולמה החמירו כאן? שמע מינה, שהלכה וודאית אמרו ולא חומרא מפני הספק]. 4) לאו דווקא שחורה, אלא כל צבע שהוא חוץ מלבן, ונקט שחורה, מפני שרוב בני האדם במקומם ובזמנם שערותיהם שחורות היו. 5) אפילו כל שהוא. 6) בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב למדו זה מהכתוב (שם) "ושער בנגע הפך לבן". משמע חלק השיער שנוגע בנגע הלבין.

36 ב. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת שֶׁהֵן בְּתוֹךְ הַנֶּגַע, אַף עַל

פִּי שֶׁיֵּשׁ שֵׂעָר שָׁחוֹר בֵּינֵיהֶן וְהֵן מְפֻזָּרוֹת אַחַת כָּאן וְאַחַת כָּאן - הֲרֵי אֵלּוּ סִימַן טֻמְאָה[7]. אֲפִלּוּ הָיָה הַנֶּגַע כִּגְרִיס מְצֻמְצָם - אֵין מְקוֹם שֵׂעָר הַשָּׁחוֹר מִמְּעָטוֹ[8]. וּבֵין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהִיא מַקַּפְתָּן וּבֵין שֶׁהָיוּ בְּסוֹפָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[9]. אֲבָל אִם הָיוּ בְּצִדָּהּ מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[10], עַד שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹר שֶׁצּוֹמְחוֹת בּוֹ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת לָבָן. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַנֶּגַע[11] וְשׁוֹכְבוֹת חוּצָה לוֹ[12] - טָמֵא[13]; הָיוּ חוּצָה לוֹ וְשׁוֹכְבוֹת בְּתוֹכוֹ - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[14].

7) ששיער לבן מטמא וכו' במכונס ובמפוזר". וכשהן מפוזרות יש ביניהן שערות מצבע הטבעי. 8) אם היה נגע כגריס מצומצם ובו שיער שחור אין אנו אומרים שמקום השיער השחור ממעט את גודל הנגע ואין בו שיעור כגריס, ולמדנו למעלה בפרק א הלכה ז שפחות מכגריס אינו מטמא (שם משנה ד). ומובן מאליו ששיער לבן - שהוא סימן טומאה וודאי אינו ממעט. 9) שם משנה ג אמרו: "מטמא וכו' במבוצר ושלא במבוצר", פירוש בין שהשערות מוקפות נגע כעיר בצורה מוקפת חומה ובין כשאין הנגע מקיף אותן אלא עומדות על גבולו ממש. 10) שם משנה א: שער לבן מטמא בתוך הנגע בלבד. 11) פירוש, צמחו בתוך הנגע. 12) נכפפו לצד העור הבריא ושוכבות עליו. 13) תורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ב הלכה ב: "ושער בנגע, להביא את מה שבתוכו (פירוש שצמח בתוך הנגע) ואפילו שוכב חוצה לו". 14) שם: "פרט שחוצה לו ושוכב בתוכו".

ג. לֶבֶן[15] הַשְּׂעָרוֹת מְטַמֵּא בְּכָל מַרְאֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת כְּשֶׁלֶג בֵּין שֶׁהָיוּ לְבָנוֹת לֶבֶן דֵּהֶה בְּיוֹתֵר[16], הוֹאִיל וּמַרְאֵיהֶן לָבָן - טָמֵא.

15) נגעים פרק ד משנה א: "ששיער לבן ... ומטמא בכל מראה לובן". 16) אפילו למטה מקרום ביצה, "ומראה הנגע עמוק - אין שער לבן עמוק" (תורת כהנים פרשת נגעים פרק ב, ה).

ד. אֵין שֵׂעָר לָבָן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּגוּף הַבַּהֶרֶת[17]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ בֹּהַק אוֹ מִחְיַת הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וּשְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁבְּתוֹךְ הַנֶּגַע - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[18], וְהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר. אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת[19] אֶת הַשְּׁחִין אוֹ אֶת הַמִּכְוָה אוֹ אֶת מִחְיָתָן אוֹ אֶת הַבֹּהַק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָתָן אוֹ בֹּהַק מַקִּיף אֶת שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[21], וַהֲרֵי הַבַּהֶרֶת כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ שֵׂעָר לָבָן וְיַסְגִּיר.

17) נגעים פרק א, משנה ה. נקדים פירוש המונחים: א. שחין - מכה בעור שלא מחמת האש ונפשט העור; ב. מכווה - כמו שחין, אבל מכוויית אש; ג. מחיית השחין - התחיל להתרפאות ועלתה על השחין כעין קליפה דקה. בתורה: "צרבת השחין"; ד. מחיית המכווה - כמו מכוות השחין; ה. בוהק, ראה למעלה פרק א הלכה א. 18) והמדובר כשהשחין או המכווה הם פחות מכגריס, שאם הם כגריס, מטמאים מחמת עצמם מבלי צירוף הבהרת כשיש בהם שיער לבן. 19) אין אנו רואים את השערות כאילו הן בתוך הבהרת, ומכל שכן אם הבהרת אינה מקיפה אותם מכל צדדיהם, שזה כבהרת הסמוכה לשחין שהיא טהורה אפילו כשיש בה סימני טומאה, מפני שהבהרת אינה מטמאה אלא אם כן "כל שחוצה לנגע הוא בעור הבשר וראוי לפשיון" (לשון רבינו שם), ומקום השחין או המכווה אינו ראוי לכך, ואם פשה הנגע לתוכם אין זה סימן טומאה. 20) והם מחלקים את הבהרת לשני חלקים: בהרת פנימית שבה שתי שערות והיא מוקפת טבעת של שחין ובהרת חיצונה בצורת טבעת. 21) מפני שאין השערות שבבהרת הפנימית מועילה לבהרת החיצונה. והפנימית גם כן אינה מטמאה מפני שאין עור בשר ראוי לפשיון מקיף אותה. במשנה שם נמצא עוד דין אחד: "או שחילקן", פירוש, השחין נכנס בין שתי השערות והפריד ביניהן - טהור.

ה. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין[22] וְהַבֹּהַק וְהַמִּכְוָה שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הַשְּׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת אוֹ נִסְמָכִין לָהֶן אוֹ חוֹלְקִין אוֹתָן, וְנִמְצְאוּ שְׁתֵּי הַשְּׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת[23] בְּגוּפָהּ[24] בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָרִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ הַשֵּׁנִי - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט; וְאִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְּטְרֶנּוּ[25].

22) בסוף הסגר ראשון או שני וכן מסיים רבינו לקמן. 23) כגון שנרפא השחין לגמרי והתפשטה הבהרת למקומו וכן בבוהק המדובר כשהתפשטה שמה הבהרת. 24) בלי הפסק שחין או מכווה בינן ובין הבהרת. 25) יטהרנו, כדין כל בהרת שלא נולדו בה סימני טומאה אחרי ההסגר. והמדובר בסוף הסגר שני, אבל אם לא הלכו בסוף שבוע ראשון אין פוטרין אותו אלא מסגירים אותו שנית.

ו. אֵין שֵׂעָר לָבָן[26] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקְדִּים הַבַּהֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר הַלָּבָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁתַּהֲפֹךְ אוֹתוֹ[27] הַבַּהֶרֶת. אֲבָל אִם קָדַם שֵׂעָר לָבָן אֶת הַבַּהֶרֶת - הֲרֵי הִיא כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימַן טֻמְאָה וְיַסְגִּיר.

26) שם פרק ד משנה יא: "אם בהרת קדמה לשיער לבן - טמא, ואם שיער לבן קדם לבהרת - טהור". 27) כלומר, המלה "והיא" נמשכת אל הצרעת. והכוונה, שהצרעת הפכה את השיער השחור ללבן.

ז. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בּוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַבַּהֶרֶת וְהִנִּיחָה שֵׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ וְטָהֵר[28], וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה בַּהֶרֶת אַחֶרֶת בִּמְקוֹם הַבַּהֶרֶת הָרִאשׁוֹנָה וַהֲרֵי הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹכָהּ - זֶהוּ הַנִּקְרָא שֵׂעָר פִּקֵּדָה[29], וְאֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן - שֶׁהֲפָכַתּוּ הִיא, לֹא שֶׁהֲפָכַתּוּ חֲבֵרְתָּהּ[30].

28) אף על פי שהשערות נשארו, המנוגע טהור כיוון שהבהרת נתרפאה. 29) כאילו הבהרת הראשונה שהלכה לה הפקידה כאן את שערותיה הלבנות (רבינו בפירושו על המשנה). 30) והפירוש, שאינה מטמאה אלא אם נגע זה הפך את השיער ללבן אבל לא כשנגע אחר עשה זאת.

ח. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהֶחְלַט, וְהָלַךְ מִמֶּנָּה כַּחֲצִי גְרִיס וְטָהֵר[31], וְנִשְׁאֲרוּ שְׁתֵּי הַשְׂעָרוֹת בַּחֲצִי גְרִיס הַנִּשְׁאָר, וְחָזַר כַּחֲצִי גְרִיס בְּמָקוֹם זֶה שֶׁהָלַךְ וַהֲרֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת בַּבַּהֶרֶת כִּגְרִיס - אֵינָן סִימַן טֻמְאָה[32], עַד שֶׁיַּהַפֵּךְ שְׁתֵּי הַשְׂעָרוֹת בַּהֶרֶת אַחַת.

31) מפני שלא נשאר בה כשיעור. 32) גם במקרה זה אין אנו אומרים שחצי הגריס שהלך הוא הוא שחזר, אלא אנו רואים את הגריס החדש כצירוף של שתי בהרות ויוצא מזה שבהרת אחרת הפכה את השיער.

ט. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה בְּצִדָּהּ[33] בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[34]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[35]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שַׂעֲרָה אַחַת - הֲרֵי זוֹ לְהַסְגִּיר[36]. בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וְאֵין בָּהּ כְּלוּם, וְנוֹלְדָה לָהּ בַּהֶרֶת כַּחֲצִי גְרִיס וּבָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זוֹ לְהַחְלִיט, שֶׁהֲרֵי קָדְמָה בַּהֶרֶת לִשְׁתֵּי הַשְׂעָרוֹת הַלְּבָנוֹת[37]. סָפֵק שֵׂעָר לָבָן קָדַם סָפֵק הַבַּהֶרֶת קָדְמָה - הֲרֵי זוֹ טָמֵא[38]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁטֻּמְאָתוֹ בְּסָפֵק.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ספק שער לבן קדם, ספק בהרת קדמה הרי זה טמא.. כו'".

הרמב"ם פסק כדעת ה"מתיבתא דרקיעא", ובגמרא היא מחלוקת: "קאמיפלגי במתיבתא דרקיע אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור. ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. ואמרי מאן נוכח, נוכח רבה בר נחמני, דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, שדרו שליחא בתרי' כו' אמר טהור טהור". והתמיהה ברורה, הייתכן שמתיבתא דרקיעא יחלקו על הקב"ה, והיאך יעלה על הדעת שרבה בר נחמני הוא שיכריע בפלוגתא שבין הקב"ה ומתיבתא דרקיעא.

ויש לבאר בהקדים: כשאנו אומרים ש"הלכה כדברי המכריע" אין הפשט שהדעה השלישית היא כמו הראשונה או השניה, אלא שהיא כוללת את שתי הדעות ולכן הלכה כמותה. כך גם בענייננו זה שאמר רבה בר נחמני טהור טהור, הוא לא הסכמה ל"דעת" הקב"ה אלא שהיא דיעה נוספת הכוללת בתוכה את שתי הדעות.

קוב"ה ומתיבתא דרקיעא הם שתי דרגות באלוקות, קוב"ה הוא למעלה מהעולמות בחי' "סובב כל עלמין" ולכן נקרא בשם קודשא־בריך־הוא לפי שהוא קדוש ומובדל מעולמות. והאור המאיר במתיבתא דרקיעא הוא מבחינת האור שבערך העולמות בבחינת ממלא כל עלמין. זהו "ספק, הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא" כי ענין הטומאה בא מצד הישות ולכן טהרתה בטבילה – אותיות ביטול. כל ישות אינה באה לעולם אלא מתוך האפשרות של הנבראים להרגשת מציאותם. האור ה"ממלא כל עלמין" שמאיר במתיבתא דרקיעא הוא אור שיש לו שייכות לעולמות, וממילא יש בו נתינת מקום למציאות וישות, ולכן במקום הספק אמרו טמא. אבל בקודשא־בריך־הוא – "סובב כל עלמין" אין העולמות תופסים מקום ואין בו נתינת מקום לישות ומציאות. ולכן שם, ספק טהור.

אמנם ידוע שגם ל"סובב כל עלמין" יש איזושהי שייכות לעולמות, שהרי אנו אומרים "סובב כל עלמין" לשון המראה על שייכות לעולמות, כי אם היה לגמרי מובדל מהם לא היה שייך לומר עליו "סובב כל עלמין" כי אפילו אינו סובב להם. ומזה מובן שגם ביטול העולמות שמצד אור זה הגם שהוא "ביטול במציאות" אינו שולל לגמרי את מציאות העולמות, וישנה איזושהי מציאות הבטלה אליו. אבל למעלה מדרגה זו הוא עצמותו ומהותו שאינו בגדר עלמין כלל, וביטול העולמות מצד בחינה זו שולל לגמרי כל מציאות שלהם. לכן מבואר שלגבי עצמותו "לא שייך עליו מילת אחד" כי עניין "אחד" הוא שכולל הכל ז' רקיעים וארבע רוחות העולם (המרומזים במילה אחד) ולמעלה מזה הוא דרגת יחיד שאינו ביחס לעולמות כלל. ומעתה יובן מה שאמרו במתיבתא דרקיעא טמא, אף שידעו שהקב"ה אומר טהור, כי מצד מדרגתם והבנת שכלם, מורגשת מציאות העולם שהיא הגורמת ישות וטומאה. אבל מצד קודשא־בריך־הוא שהוא "סובב כל עלמין", כל העולמות בביטול המציאות אליו ואין שייך שם ישות כנ"ל ולכן אמר טהור. גדולתו של רבה בר נחמני היא שהמשיך בעולם אור מבחינת "יחיד" – (יחיד בנגעים... כו") שאינו בגדר העולמות כלל, ולגבי בחינה זו אין העולמות תופסים מקום, לכן הכריעה סברתו של רבה בר נחמני את דעת המתיבתא דרקיעא כי המשיך בחינת יחיד גם בעולמות ובשכל שלהם. על־דרך הפס"ד של רב שכששאלוהו הטעם - שתק, כי לא היה שייך להסבר שכלי, אבל לא חזר בו מפסק זה.

בזה יובן מדוע הקב"ה אמר טהור פעם אחת, ורבה בר נחמני פעמיים, מכיון שמצד קוב"ה העולמות בטלים במציאות ואין בם ישות, לכן "ספק" טהור. אבל לרבה בר נחמני שהמשיך מבחינת יחיד גם לשכל שבעולם, הרי

שלא רק מצד למעלה טהור אלא אף מצד למטה ובשכל שבעולם מובן שטהור.

(על פי לקו"ש חלק יב ע' 64)

33) כלומר, סמוך לה ללא הפסק עור בריא ביניהם. 34) ואפילו אם גם בחצי גריס השני אין כלום גם כן מסגירים. בבא זו אין בה כל חידוש ונאמרה כהקדמה לבבות הבאות אחריה, וכולן נשנו בסדר "לא זו אף זו". פירוש, כל בבא יש בה יותר חידוש. 35) אף על פי שיש בה שתי שערות לבנות אין מחליטים אלא מסגירים, מפני שהשערה הראשונה נהפכה על ידי חצי הגריס הראשון ולא על ידי כל הנגע. שנינו בתורת כהנים פרשת נגעים פרשתא ג, הלכה ו: "והיא הפכה, שהפכה כולה את כולו ולא שהפכה כולה את מקצתו". 36) ולא להחליט, מפני שחצי הנגע הפך את שתי השערות ולא כולו. וברור, שמכל שכן אם אין שערה בחצי השני הדין כך. 37) כשנהפכו ללבן הייתה כבר בהרת שלימה והפכה "כולה את כולו". 38) כתנא קמא שם בסוף הפרק. בבבא מציעא פא, א מסופר, ששאלה זו נידונה בשמים בישיבה של מעלה, הקדוש ברוך הוא אמר טהור וכל בני הישיבה אמרו טמא, ושאלו את רבה בר נחמני ואמר טהור. ומבאר הכסף משנה כאן, שנקבעה הלכה: "תורה לא בשמים היא", פירוש, הקדוש ברוך הוא מסר לחכמי ישראל את הסמכות הבלעדית להכריע הלכות, וההכרעה בישיבה של מעלה אינה קובעת.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המחייה שהיא סימן טומאה כמה שיעורה ואם היתה מפוזרת, אם המחייה מטמאה בכל מראה ואם צריך שתהיה בגופה של בהרת, ודין אם קדמה מחייה את הבהרת או בהרת למחייה, בהרת כגריס מצומצם ובאמצע כעדשה מצומצמת, איזה הם ראשי איברים שאינם מטמאים במחייה.

א. אֵין הַמִּחְיָה[2] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה[3] מְרֻבַּעַת[4] אוֹ יָתֵר עַל זֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ? כְּדֵי צְמִיחַת אַרְבַּע שְׂעָרוֹת[5], שְׁתַּיִם אֹרֶךְ וּשְׁתַּיִם רֹחַב[6]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת, וְהַבַּהֶרֶת מַקֶּפֶת אוֹתָהּ מִכָּל צַד[7], וְהִיא יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה הַמִּחְיָה בְּצַד הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה. הָיְתָה מְפֻזֶּרֶת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם זֶה וּבָשָׂר חַי כְּחַרְדָּל בְּמָקוֹם אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְכַעֲדָשָׁה[8], עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת כַּעֲדָשָׁה מְרֻבָּע אוֹ יָתֵר.

2) בשר חי בתוך הבהרת הוא אחד משלושת סימני הטומאה, שהם: שערות לבנות, פשיון, מחיה. ומרומזים בנוטריקון של המלה "שפם" (שערות, פשיון, מחיה) שנאמרה במצורע (ויקרא יג, מה "ועל שפם יעטה"). 3) נגעים פ"ד מ"ה. 4) העדשה היא עגולה, ומוסיפים עליה את הקרנות כדי לרבעה. תבניתה של המחיה אינה קובעת אלא גודלה, ואינה סימן טומאה אלא כשיש בה מקום להכניס בו עדשה שמילאו את קרנותיה ועשאוה רבוע, שאורכו ורחבו שוים. שם פ"א מ"ה. וראה רבינו בפירושו למשנה שם פ"ו, א. 5) משנה שם. 6) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ג ה"ז, שנינו: מה שיער לבן מקום שתי שערות, אף מחיה מקום שתי שערות. 7) שם פ"א, מ"ה: "מבוצרת". פירוש, כעיר מבצר המוקפת חומה מכל צדדיה, שנאמר בתורה (שם, ט "ומחית בשר חי בשאת"), וההיקף צריך להיות ברוחב של שתי שערות ('תורת כהנים' שם ה"ט). 8) נגעים פ"א מ"ה: "מכונסת ונתפזרה . . . הרי אלו להקל".

ב. הַמִּחְיָה מְטַמְּאָה בְּכָל מַרְאֶה[9], בֵּין שֶׁהָיָה מַרְאֵה הַמִּחְיָה אָדֹם אוֹ שָׁחוֹר אוֹ לָבָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלֶּבֶן מֵאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[10].

9) משנה שם פ"ד, ב. 10) למעלה בפ"א. ואם מראה שלה כלובן ארבעה המראות, אין זה בשר חי אלא נגע.

ג. אֵין הַמִּחְיָה[11] סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּגוּפָהּ שֶׁל בַּהֶרֶת. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה[12] בְּאֶמְצַע[13] שְׁחִין אוֹ מִכְוָה אוֹ מִחְיָה[14] אוֹ בֹּהַק, וְהַמִּחְיָה בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ בְּתוֹךְ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ מִחְיָתָן אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק, אַף עַל פִּי שֶׁהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ בְּתוֹךְ הַבֹּהַק אוֹ מִחְיָתָן. וְכֵן אִם הִקִּיף הַשְּׁחִין אוֹ מִחְיָתוֹ וְהַמִּכְוָה אֶת מִחְיָתָהּ[15] וְהַבֹּהַק אֶת הַמִּחְיָה[16], אוֹ שֶׁנִּסְמַךְ אֶחָד מֵהֶן לַמִּחְיָה מִצַּדָּהּ, אוֹ שֶׁחָלַק אֶחָד מֵהֶן אֶת הַמִּחְיָה וְנִכְנַס לְתוֹכָהּ - אֵינָהּ סִימַן טֻמְאָה, וַהֲרֵי זוֹ כְּבַהֶרֶת שֶׁאֵין בָּהּ סִימָן וְיַסְגִּיר. הָלְכוּ לָהֶן הַשְּׁחִין אוֹ הַמִּכְוָה אוֹ הַבֹּהַק שֶׁהָיוּ תַּחַת הַמִּחְיָה אוֹ שֶׁהָיוּ בְּצַדָּהּ אוֹ שֶׁהָיוּ מַקִּיפִין אוֹתָהּ אוֹ שֶׁהָיוּ נִכְנָסִין לְתוֹכָהּ, וְנִמְצֵאת הַמִּחְיָה לְבַדָּהּ בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט; אִם לֹא הָלְכוּ לָהֶן - יִפְטַר[17].

11) נגעים פ"א מ"ה. 12) בדפוס רומי (ר"מ) ובכת"י תימן, הגירסא "שהיה" (והיא הגירסא הנכונה). 13) צ"ל: באמצעה (כת"י תימן), כלומר שבאמצע הבהרת היה שחין או מכווה. 14) מחית שחין או מחית מכווה. ראה למעלה פ"ב ה"ד. 15) טעות סופר, וצ"ל "או" מחייתו . . . " או" מחייתה. וכן הגירסא בכת"י תימן ובדפוס רומא (ר"מ). 16) אף־על־פי שהמחיה מטמאה בכל מראה, אינה זהה עם בוהק. שבוהק הוא לובן קשור במחלה - אלא שהוא למטה מקרום ביצה, אבל מחיה בשר בריא הוא ('תוספות יום טוב' נגעים פ"ו מ"ו). 17) כל הדינים שבהלכה זו, מתאימים להאמור למעלה בפ"ב ה"ד וה"ה, בדין שער לבן. ראה שם.

ד. הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה לְעוֹלָם[18], בֵּין שֶׁקְּדְמָה מִחְיָה אֶת הַבַּהֶרֶת בֵּין שֶׁקְּדְמָה בַּהֶרֶת אֶת הַמִּחְיָה, לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ 'וְהִיא הָפְכָה'[19]. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהִיא הָפְכָה שֵׂעָר לָבָן וּמִחְיַת בָּשָׂר חַי בַּשְּׁאֵת - אֵינוֹ צָרִיךְ לִשְׁנֵיהֶן, לְשֵׂעָר וּלְמִחְיָה, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן

1 סִימַן טֻמְאָה; וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁעָר לָבָן עִם הַמִּחְיָה אֶלָּא
2 לִתֵּן שִׁעוּר לַמִּחְיָה, שֶׁתִּהְיֶה כְּדֵי לְקַבֵּל שֵׁעָר לָבָן,
3 שֶׁהוּא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

18) שם פ"ד מ"ג: "שהמחיה מטמאה . . . הפוכה ושלא הפוכה", פירוש: בין שהבהרת הפכה למחיה ובין שהמחיה קדמה לבהרת. 19) ראה למעלה פ"ב ה"ו (ב'תורת כהנים' פרשת נגעים, אמרו לימוד אחר, וידועה דרכו של רבינו להביא את הלימוד שלדעתו הוא יותר פשוט, ואף־על־פי שבתלמוד או במדרשי הלכה נאמר לימוד אחר).

4 ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס מְצֻמְצָם[20] וּבְאֶמְצָעָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה
5 מְצֻמְצֶמֶת - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נִתְמַעֲטָה הַבַּהֶרֶת[21] אוֹ
6 שֶׁנִּתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה[22] - טָהוֹר[23]. וְכֵן אִם רָבְתָה
7 הַמִּחְיָה שֶׁבְּתוֹךְ בַּהֶרֶת זוֹ - טָהוֹר; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת
8 מִטַּמְּאָה בְּמִחְיָה עַד שֶׁתִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַמִּחְיָה רֹחַב
9 שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת מִכָּל צַד[24]. הָיְתָה הַמִּחְיָה פְּחוּתָה
10 מִכַּעֲדָשָׁה וְרָבְתָה הַמִּחְיָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי
11 זֶה מֻחְלָט[25]. נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה אוֹ
12 שֶׁהָלְכָה לָהּ[26] - הֲרֵי זוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[27], וְאֵין כָּאן
13 סִימַן טֻמְאָה.

20) ביחד עם העדשה שבתוכה. 21) מבחוץ. 22) אחרי הסגר. 23) נתמעטה הבהרת - טהור, מפני שאין בה כגריס. ואם נתמעטה המחיה – טהור, מפני שאין בה כעדשה. ומשמיענו שאע"פ שפשתה הבהרת אינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה חוץ לנגע (לקמן פ"ד ה"א) וכאן פשה לתוכו. 24) ומכיוון שכל הבהרת היא כגריס מצומצם, היינו שש שערות באורך וברוחב (למעלה פ"א ה"ז), והעדשה שבאמצעה תופסת יותר משתי שערות, לא נשאר מקום שתי שערות מכל צד. 25) שהרי נולד סימן טומאה. 26) פירוש, הבהרת נכנסה לתוך המחיה ומיעטה אותה או תפסה כל מקומה. 27) ומסגירים את המנוגע. ואינה מטמאה משום פשיון, מפני שאין פשיון מטמא אלא כשפשה מחוץ לנגע, כמו שביארנו למעלה. והמדובר כשנתמעטה אחר הסגר הראשון, אבל אחר הסגר שני - טהור. מחלוקת ר' מאיר ורבנן שם פ"ו מ"ג, ופסק כרבים. [בעדשה מצומצמת, גם ר' מאיר מודה שהוא טהור כשנתמעטה או הלכה, שהרי היה כאן סימן טומאה והלך לו. אבל מחיה פחותה מכעדשה אינה סימן טומאה, ודינה כעור בלתי מנוגע, ולפיכך אם פשה הנגע לתוכה - טמא. דעת ר' מאיר שפשיון מבפנים מטמא (תפארת ישראל שם)]. ראה פירוש רבינו למשנתנו, ועליו מסתמך ביאורנו כאן.

14 ו. בַּהֶרֶת[28] יְתֵרָה מִכִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה יְתֵרָה מִכַּעֲדָשָׁה,
15 וְרָבוּ אוֹ שֶׁנִּתְמַעֲטוּ - טָמֵא; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט
16 בַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס, וְלֹא תִּתְמַעֵט הַמִּחְיָה מִכַּעֲדָשָׁה, וְלֹא
17 תִּקְרַב הַמִּחְיָה לְסוֹף הַבַּהֶרֶת בְּפָחוֹת מִכְּדֵי צְמִיחַת
18 שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].

28) שם מ"ד. 29) בפרק זה.

19 ז. בַּהֶרֶת[30] כִּגְרִיס וּבָשָׂר חַי כַּעֲדָשָׁה אוֹ יָתֵר מַקִּיפָהּ
20 מִבַּחוּץ, וּבַהֶרֶת שְׁנִיָּה מַקֶּפֶת אֶת הַבָּשָׂר הַחַי - הֲרֵי
21 הַבַּהֶרֶת הַפְּנִימִית לְהַסְגִּיר, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהּ סִימַן
22 טֻמְאָה[31], וּבַהֶרֶת הַחִיצוֹנָה לְהַחְלִיט[32], שֶׁהֲרֵי הַמִּחְיָה
23 בְּאֶמְצָעָהּ. נִתְמַעֵט הַבָּשָׂר הַחַי שֶׁבֵּינֵיהֶן[33] אוֹ שֶׁהָלַךְ
24 כֻּלּוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִתְמַעֵט וְכָלָה מִבִּפְנִים בֵּין שֶׁהָיָה
25 מִתְמַעֵט מִבַּחוּץ - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן כְּבַהֶרֶת אַחַת שֶׁאֵין בָּהּ
26 סִימַן טֻמְאָה[34].

30) שם מ"ה. 31) מפני שהמחיה אינה בבהרת אלא מחוצה לה. 32) כתנא־קמא שם, האומר שמחיה זו מבוצרת היא ע"י הבהרת החיצונה. 33) ונשאר פחות מכעדשה. 34) והפשיון אינו סימן טומאה, מפני שפשה לתוך המחיה. פסק כר' עקיבא, ואף־על־פי שהמחיה אינה סימן טומאה לפנימית, אין הפשיון שלה לתוך המחיה נקרא פשיון מבחוץ (ראה ה"ה). ואין הבדל בין אם היתה המחיה כעדשה מצומצמת, ובין אם היתה גדולה יותר, ולא כר' שמעון שם במ"ו.

27 ח. בַּהֶרֶת שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ אֵיבָר[35] מִן הָאֵיבָרִים,
28 וְהַמִּחְיָה בְּאֶמְצַע הַבַּהֶרֶת בְּרֹאשׁ הָאֵיבָר - אֵינָהּ סִימַן
29 טֻמְאָה. מִפְּנֵי שֶׁהַמִּחְיָה חוֹלֶקֶת אֶת הַנֶּגַע, וְנִמְצָא
30 מְקֻצָּתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד מִכָּאן וּמְקֻצָּתוֹ שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד
31 מִכָּאן, וְנֶאֱמַר בִּנְגָעִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - שֶׁיִּהְיֶה רוֹאֶה
32 הַנֶּגַע כֻּלּוֹ כְּאַחַת. וְאֵלּוּ הֵן רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָם
33 מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה: רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹת יָדַיִם וְרַגְלַיִם,
34 וְרָאשֵׁי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַחֹטֶם[36], וְרֹאשׁ הָעֲטָרָה[37],
35 וְרָאשֵׁי דַדֵּין שֶׁל אִשָּׁה. אֲבָל רָאשֵׁי דַדֵּין שֶׁל אִישׁ
36 וְהַיִּבֶלֶת וְהַדִּלְדּוּלִין[38] מְטַמְּאִין בְּמִחְיָה[39].

35) שם מ"ו. נאמרו פירושים רבים על משנה זו. והכסף־משנה כאן מפרש לדעת רבינו, שיש הבדל בין בהרת בלי מחיה ובין בהרת שיש בה מחיה, והמדובר בהלכה זו כשיש בראש האבר מקום כגריס, ואף־על־פי־כן אינה נראית כאחת אם יש באמצעה מחיה, אבל אם אין בה מחיה היא נראית כאחת. ולפיכך כתב רבינו בה"ט: "שהיה מקומן יושב כגריס מטמאים בנגעים" פירוש, אם אין מחיה חולקת אותם. [אולם אין פירוש זה מתיישב לפי דברי התוספתא נגעים פ"ה, עיין־שם וצריך־עיון. ראה השגת הראב"ד כאן, ופירוש הרא"ש על המשנה]. 36) האף. 37) ראש אבר הזכרות. 38) גידול חולני על העור (רבינו בפירושו על המשנה). 39) שם במשנה, אומר ר' אליעזר, שגם יבלות ודלדולים אינם מטמאים, ומשמע שתנא־קמא חולק עליו. ופסק רבינו - כדרכו בכל מקום – כתנא־קמא. ולא נתבאר טעם ההבדל בין אלה ובין ראשי איברים (ראה 'תוספות יום טוב' שם).

37 ט. וְכָל רָאשֵׁי אֵיבָרִים[40] אֵלּוּ שֶׁהָיָה מְקוֹמָן יוֹשֵׁב
38 כִּגְרִיס - מְטַמְּאִין בִּנְגָעִים; אֲבָל אִם הָיוּ עֲגֻלִּין כְּרֹב
39 בְּרִיַּת בְּנֵי אָדָם - טְהוֹרִין. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת כִּגְרִיס בְּרֹאשׁ
40 חָטְמוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ שׁוֹפַעַת אֵילַךְ וְאֵילַךְ -

טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן - עַד שֶׁיִּרְאֶהוּ כֻּלּוֹ כְּאַחַת.

40) תוספתא נגעים פ"ב. ראה ה"ח והערות שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כמה שיעור פשיון המטמא, ומאי זה מראה, ואם פשה לתוך הנגע, אי זה פשיון הוא סימן טומאה, ובהרת שנכנסה אחר הפטור ופשתה כמות שהיתה, בהרת כגריס ובה כעדשה ושיער לבן בתוך המחייה והחליטו, הטמא שהוחלט בתחילת או בסוף שבוע ראשון או שני.

א. הַפִּשְׁיוֹן מְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא[2]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפִּשְׁיוֹן מֵאַחַת מִמַּרְאוֹת הַנְּגָעִים[3]; אֲבָל אִם הָיָה הַפִּשְׁיוֹן מַרְאֵה בֹּהַק - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. וְאֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשֶׁה חוּץ לַנֶּגַע[4]; אֲבָל אִם פָּשָׂה לְתוֹךְ הַנֶּגַע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת וּבְתוֹכָהּ בָּשָׂר חַי פָּחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה וְהִסְגִּירָהּ, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נִתְמַעֲטָה הַמִּחְיָה מִמַּה שֶׁהָיְתָה[5] אוֹ שֶׁהָלַךְ הַבָּשָׂר הַחַי כֻּלּוֹ - אֵין זֶה פִּשְׁיוֹן; שֶׁאֵין הַבַּהֶרֶת פּוֹשָׂה לְתוֹכָהּ אֶלָּא חוּצָה לָהּ.

2) נגעים פ"ד מ"א. 3) שם. ואפילו הפשיון אינו ממראה הנגע הראשון. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב הי"ד, שנינו: "המראות שהאום (הנגע העיקרי) מטמא – הפשיון מטמא". 4) ראה למעלה פ"ג ה"ה וה"ז. 5) והבהרת תפסה מקומה.

ב. אֵין הַפִּשְׁיוֹן סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הֶסְגֵּר[6]; אֲבָל אִם בָּא בַּתְּחִלָּה וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע שֶׁהוּא פּוֹשֶׂה וְהוֹלֵךְ - אֵינוֹ מַחְלִיטוֹ, אֶלָּא מַסְגִּירוֹ עַד סוֹף הַשָּׁבוּעַ וְיִרְאֶה.

6) נגעים פ"ג מ"ג: "ובפסיון (מטמא) בסוף שבוע ראשון ובסוף שבוע שני". וכן משמע שם בפ"ד מ"ב. ב'תורת כהנים' שם הי"ג למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ז): "אחרי הראותו אל הכהן".

ג. אֵין הַבַּהֶרֶת[7] פּוֹשָׂה לְתוֹךְ הַשְּׁחִין וְלֹא לְתוֹךְ הַמִּכְוָה, וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַשְּׁחִין[8] וְלֹא לְתוֹךְ מִחְיַת הַמִּכְוָה, וְלֹא לָרֹאשׁ וְלֹא לַזָּקָן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרְחוּ וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר[9]. אֲבָל בַּבַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׂתָה לְתוֹךְ הַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[10].

7) שם פ"ו מ"ח. 8) שם פ"א, מ"ה. וראה למעלה פ"ב ה"ד פירוש המונחים. 9) ולא בשחין ומכווה, ולא בראש ובזקן שהתורה קבעה להם דינים מיוחדים לענין נגעים (ראה לקמן פ"ח). 10) מפני שבוהק אינו נגע, ודינו ככל עור בשר. (ומה שאמרו ב'תורת כהנים' פרשת נגעים סוף פ"ב "פרט שפשה לבוהק" הכוונה שהפשיון הוא מראה בוהק. ראה שם).

ד. הַשְּׁחִין[11] וְהַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק וּמִחְיַת הַשְּׁחִין וּמִחְיַת הַמִּכְוָה שֶׁהֵן חוֹלְקִין בֵּין הָאוֹם לַפִּשְׁיוֹן[12] - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה. הִסְגִּירוֹ[13] וְהָלְכוּ לָהֶן עַד שֶׁנִּמְצָא[14] הַפִּשְׁיוֹן סָמוּךְ לָאוֹם - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

11) משנה, שם. 12) אחרי שבוע ההסגר, פשה הנגע והפשיון אינו נוגע בבהרת, ואחד מאלה מבדיל בינו לבינה. 13) הסגר שני. 14) אחרי שבעת ימי ההסגר.

ה. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[15] וּפָשְׂתָה[16] כַּחֲצִי גְרִיס וָעוֹד[17], וְהָלַךְ מִן הָאוֹם[18] כַּחֲצִי גְרִיס[19], אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹתָר מִן הָאוֹם עִם הַפִּשְׁיוֹן יָתֵר מִכִּגְרִיס - [הֲרֵי] זֶה טָהוֹר[20]. הָיְתָה כִּגְרִיס וּפָשְׂתָה כִּגְרִיס וָעוֹד[21], וְהָלְכָה לָהּ הָאוֹם[22] - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[23] וַיַּסְגִּיר שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ[24]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְהִסְגִּירוֹ, וְהָלְכָה הַבַּהֶרֶת[25] בְּסוֹף יְמֵי הֶסְגֵּר[26], וְחָזְרָה בַּהֶרֶת בִּמְקוֹמָהּ[27] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[28] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה[29]. נִתְמַעֲטָה [בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר] וּפָשְׂתָה וְחָזְרָה כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה[30], אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה[31] וְנִתְמַעֵט הַפִּשְׁיוֹן וְחָזְרָה[32] כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זֶה יַסְגִּיר[33] אוֹ יִפְטֹר[34].

15) שם פ"ד מ"ט. 16) אחרי ההסגר. 17) משהו יותר מחצי גריס. 18) מצדו השני נתמעט הנגע. 19) והתוצאה היא פשיון כשיעור ה"ועוד". 20) כחכמים, שם. ונימוקם: הנגע הראשון נתמעט ולא נשאר בו כשיעור, והרי כולו כאילו אינו, ולפיכך אין הפשיון מצטרף עם הנותר להשלים את שיעורו, והחדש לבדו אינו כגריס. (רבינו דילג על הדין שבמשנה ח "שפשתה כחצי גריס", מפני שפסק כחכמים שמטהרים בכחצי גריס ועוד, ומכל־שכן בכחצי גריס מצומצם. והמשנה באה להשמיענו דעתו של רבי עקיבא שמחלק בין שני המקרים. ראה שם מ"ח ומ"ט, וראה כסף־משנה לקמן ה"ה, ד"ה באור). 21) והוא־הדין אם פשתה כגריס מצומצם, ורבינו נקט לשון המשנה (שם) שרבי עקיבא חולק ומטמא בכגריס ועוד, אבל בכגריס מודה לחכמים. 22) ונשאר כל הפשיון שיש בו כגריס ועוד, היינו יותר מהאום. 23) צ"ל: כתחילה. כחכמים שם, בהתאם למה שביארנו למעלה בפשיון של כחצי גריס, שהפשיון נידון כנגע חדש. 24) פירוש, שני הסגרים חדשים אם לא פשתה הבהרת אחרי ההסגר הראשון (שהוא למעשה הסגר שני), ויוצא מזה אפשרות של שלושה הסגרים. 25) שם מ"ז. 26) במשנה שלפנינו, הגירסה: "הלכה וחזרה בסוף שבוע". ואפשר לפרש, שהלכה באמצע ימי ההסגר וחזרה בסופם. ונראה שגירסת רבינו במשנה היא: "הלכה בסוף שבוע וחזרה". 27) באותו מקום עצמו של הבהרת הראשונה. 28) לא יתירה על הראשונה ולא פחותה ממנה. 29) כלומר, אין דנים אותה כנגע חדש להטיל עליו שני הסגרים, אלא דיו בהסגר נוסף אחד. ומדובר כשלא פטר הכהן את המנוגע לפני שחזרה, אבל אם פטרו - דינה כבהרת חדשה. במשנה שם, אמרו: "לאחר הפטור תראה כתחילה". 30) אחרי ההסגר. 31) בתוך ימי ההסגר. 32) בסוף ההסגר. 33) אם הוא בסוף שבוע ראשון. 34) אם המקרה הוא בסוף שבוע שני. ומשמיענו רבינו שאין זה פשיון כלל, ודין הנגע כאילו לא נשתנה כלל.

ומקור דין זה ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ב ה"ז: "שאם כנס ופשה, כאילו לא כנס. ואם פשה וכנס, כאילו לא פשה", שכל השינויים בתוך ימי ההסגר אינם לא מעלים ולא מורידים (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

ו. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[35] וּפָשְׁתָה כִּגְרִיס[36], וְנוֹלַד[37] בַּפִּשְׁיוֹן מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן, וְהָלְכָה לָהּ הָאוּם - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה[38]. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וְהִסְגִּירוֹ, בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי הִיא כְּסֶלַע[39], סָפֵק שֶׁהִיא הִיא[40] סָפֵק שֶׁהִיא אַחֶרֶת[41] בָּאָה תַּחְתֶּיהָ - הֲרֵי זֶה טָמֵא[42].

35) שם מ"ו. מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. 36) והוחלט. 37) אחרי שפשתה והוחלט, אבל אם בא הפשיון ביחד עם המחיה או עם שיער לבן, מודים חכמים שנשאר בטומאתו הראשונה ('תפארת ישראל'. ראה שם טעמו של דבר). 38) כאילו הוא נגע חדש, וצריך הכהן להתבונן בסימני הטומאה. כחכמים שם נגד דעת רבי עקיבא האומר שנשאר בטומאתו הראשונה מפני הפשיון (רבינו בפירושו על המשנה, שם). (נראה, שרבינו שם מתכוון לבאר מהו ההבדל שבין רבי עקיבא לחכמים, שהרי לדברי שניהם המנוגע טמא, ולפיכך הוא מפרש, שלדעת חכמים שזה נגע חדש צריך הכהן לבדוק את כל הפרטים המחייבים במחיה ובשיער לבן, אבל רבי עקיבא לשיטתו שהפשיון הוא חלק מהנגע הראשון ואין צורך בבדיקת כהן. ומכאן, שאם לא נולד סימן טומאה חדש והלכה האום, אף־על־פי שנשאר הפשיון כגריס – טהור לדעת חכמים. ור"ש שם כתב שההבדל הוא לענין קרבנות, לדעת רבי עקיבא מביא קרבן אחד, ולדעת חכמים – שנים. ובגליון הש"ס על ה'ירושלמי' מועד קטן פ"א ה"ה מעיר, שב'ירושלמי' שם נשאלה שאלה זאת: "מה ביניהון?" ומתפלא למה לא הזכירו רבינו והר"ש וגם ה'כסף משנה' את ה'ירושלמי' הזה). 39) שם פ"ה מ"א. הסלע גדול מגריס. 40) ופשתה והיא טמאה. 41) וטעונה הסגר. 42) רבינו לא ביאר כאן אם ספק טמא או ודאי טמא. ומפירושו על המשנה כאן משמע שהוא ספק טמא כמו בספק אם בהרת קדמה לשיער לבן או להיפך בסוף פ"ב.

ז. בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[43] וְחוּט יוֹצֵא מִמֶּנָּה[44], אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקֶקֶת[45] לְשֵׂעָר לָבָן וּלְפִשְׁיוֹן[46], אֲבָל לֹא לְמִחְיָה[47]; שֶׁאֵין הַמִּחְיָה סִימַן טֻמְאָה עַד שֶׁתַּקִּיף אוֹתָהּ הַבַּהֶרֶת וְיִהְיֶה בֵּין סוֹף הַמִּחְיָה וְסוֹף הַבַּהֶרֶת רֹחַב צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. הָיוּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת וְחוּט יוֹצֵא מִזּוֹ לָזוֹ: אִם יֵשׁ בּוֹ רֹחַב שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - מְצָרְפָן, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְצָרְפָן[48] הִסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ, וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה וּפְטָרוֹ, וּלְאַחַר הֶפְטֵר פָּשָׂה הַנֶּגַע כָּל שֶׁהוּא, הֲרֵי זֶה מֻחְלָט.

43) שם מ"ה. 44) פס מנוגע צר. 45) פירוש, דין החוט כבהרת עצמה. 46) אם יש שתי שערות לבנות בתוך החוט, או אם התרחב החוט המנוגע – טמא. 47) כי אי אפשר לה למחיה שהוא סימן טומאה, להימצא במקום צר שכזה, כמו שמסיים רבינו, אבל אם רוחב החוט הוא כמקום צמיחת שש שערות, ובאמצע המחיה רחבה שתי שערות – מטמאה. 48) כאן מסתיימת ה"ז לפי הענין.

ח. בַּהֶרֶת שֶׁטָּהֲרָה[49] מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[50] אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, שֶׁהָלְכוּ מִמֶּנָּה סִימָנֵי טֻמְאָה[51] - אֵין מַסְגִּירִין בָּהּ לְעוֹלָם[52].

49) תוספתא נגעים פ"ב. 50) שהסגירה פעמיים ולא נולדו סימני טומאה. 51) או שפרחה בכל גופו (ראה לקמן פ"ז ה"א). 52) ואם נולדו בה סימני טומאה כגון פשיון, שיער לבן או מחיה – מחליטים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

ט. בַּהֶרֶת[53] שֶׁכָּנְסָה אַחַר הַפִּטּוּר[54] וּפָשְׁתָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה[55], אוֹ שֶׁפָּשְׁתָה וְחָזְרָה לִכְמוֹת שֶׁהָיְתָה - הֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ[56].

53) מדובר כשהיתה כגריס מצומצם (ראב"ד כאן), אבל כשהיא יותר מכגריס ופחתה לכגריס וחזרה ופשתה, הרי זה פשיון ומטמא (כן משמע במשנה נגעים פ"ט, מ"ג. וראה כסף־משנה כאן). 54) מפני שלא פשתה ולא נולדו בה מחיה או שתי שערות לבנות. 55) לפני הפיטור. 56) ואף־על־פי שאמרנו בה"ח שפשיון אחרי פיטור מטמא, היינו אם הנגע גדול משהיה בשעת הפיטור.

י. בַּהֶרֶת[57] כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[58] וְשֵׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַמִּחְיָה וְהֶחְלִיטוּ[59], וּלְאַחַר הֶחְלֵט הָלְכָה הַמִּחְיָה[60] - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן[61]; הָלַךְ הַשֵּׂעָר לָבָן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. הָיָה הַשֵּׂעָר לָבָן בְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת וְהָלַךְ לוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה; הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי שֵׂעָר לָבָן.

57) שם פ"ד מ"ו. 58) לשון המשנה. שתי בבות בהלכה זו: א. שיער לבן בתוך המחיה: ב. שיער לבן בתוך הבהרת, ושתיהן שנויות שם במחלוקת רבי שמעון וחכמים, רבי שמעון מטהר וחכמים מטמאים. ומדובר שם, בבא ראשונה כשהבהרת לבדה – בלי המחיה – היא כגריס, והבבא השניה עוסקת במקרה שאין בבהרת כגריס אלא ביחד עם מחייתה. ומכאן שינוי הלשון בבבא כגריס", ובשתיהן באה המשנה להשמיענו כוחו של רבי שמעון שהוא מטהר אפילו כשהבהרת לבדה היא כגריס אם השיער הלבן הוא במחיה, ואם אין בבהרת כגריס הוא מטהר אפילו אם השיער הוא בתוך הבהרת ממש (ראה שם נימוקו). וחכמים מטמאים אפילו כשאין בבהרת כגריס בלי המחיה והשיער הלבן נמצא במחיה. רבינו פוסק כחכמים, ולפיכך דילג בבבא שניה על המילים: "היתה היא ומחייתה כגריס", כי שתי הבבות עוסקות באותו המקרה עצמו, היינו כשאין בבהרת כגריס אלא עם המחיה ואעפ"כ טמא, וכל־שכן אם יש בה כגריס (ראה פירוש רבינו למשנה שם, וראה 'תפארת ישראל' שם "יכין' אות מב ומה, ולשונו של רבינו בפירושו למשנה שם, מוכיחה את נכונות פירושי). 59) מפני שני סימני הטומאה. 60) ונתפשטה הבהרת לתוכה ונמצא השיער הלבן בתוך הבהרת. 61) ואע"פ שאמרנו למעלה (פ"ב ה"ו) שאם קדם שיער לבן לבהרת אינו סימן טומאה, והרי כאן היה שיער לבן במקום זה לפני שהגיעה הבהרת,

סוברים חכמים שהמחיה נחשבת כחלק מאותו הנגע, והתורה אמרה (ויקרא יג, ג) "ושער בנגע הפך לבן" (תורת כהנים' פרשת נגעים פ"א פרשתא ב' ה"ז).

יא. בַּהֶרֶת[62] וּבָהּ מִחְיָה וּפִשְׁיוֹן[63]: הָלְכָה הַמִּחְיָה - טָמֵא מִפְּנֵי הַפִּשְׁיוֹן; הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן - טָמֵא מִפְּנֵי הַמִּחְיָה. וְכֵן בְּשֵׂעָר לָבָן וּבִפְשִׁיוֹן. הֶחְלִיטוּ[64] בְּשֵׂעָר לָבָן וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר וְחָזַר בּוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוּ בְּמִחְיָה וְהָלְכָה הַמִּחְיָה וְנוֹלְדָה לוֹ מִחְיָה אַחֶרֶת אוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ פִּשְׁיוֹן, אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוּ בְּפִשְׁיוֹן וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר בּוֹ פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ שֵׂעָר לָבָן - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ כְּמוֹת שֶׁהָיָה[65]. אֶחָד הַטָּמֵא שֶׁהֶחְלַט בַּתְּחִלָּה[66] אוֹ שֶׁהֶחְלַט בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[67] אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[68], הוֹאִיל וְהֶחְלַט מִכָּל מָקוֹם - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר בּוֹ סִימַן טֻמְאָה, לֹא סִימַן הֶחְלֵט[69] וְלֹא סִימָן אַחֵר[70].

62) שם מ"ז. 63) פירוש, אחר ההסגר נמצאו בה שני סימני טומאה אלה, שהרי פשיון לפני ההסגר אינו מטמא (למעלה ה"ב). 64) כאן מתחילה בבא חדשה, ואינה קשורה עם הדינים שלפניה. 65) ואינה זקוקה להערכת כהן. 66) בראייה ראשונה של הכהן, כגון שהיו בו מחיה או שערות לבנות. 67) ע"י אחד מסימני הטומאה. 68) אחר שטיהרו הכהן נולד בו סימן טומאה והוחלט, ואחר־כך הלך סימן זה ובא במקומו אחר. 69) מחיה ושער לבן. 70) פשיון, שאינו סימן החלט בתחילה, אלא אחר הסגר.

יום רביעי כ"א שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זו היא מכווה ושחין וצרבת השחין ודיניהם, ואם מצטרפים זה עם זה, שחין שנעשה מכווה או בהיפך, ומי שהסגירו בעור הבשר ובסוף השבוע נעשית שחין, ואי זה קרח גיבח ומה דינם, והראש והזקן שלא העלו שיער מעולם.

א. מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ מַכָּה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְנִפְשַׁט הָעוֹר מֵחֲמַת הַמַּכָּה: אִם הָיְתָה הַמַּכָּה מֵחֲמַת הָאֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּכְוָה בְּגַחֶלֶת אוֹ בְּרֶמֶץ[2] אוֹ בְּבַרְזֶל אוֹ בְּאֶבֶן שֶׁלִּבְּנוֹ בָּאֵשׁ[3] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זוֹ נִקְרֵאת מִכְוָה; וְאִם הָיְתָה הַמִּכְוָה[4] שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הָאֵשׁ, בֵּין שֶׁלָּקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בֵּין שֶׁהָיְתָה הַמִּכְוָה מֵחֲמַת חָלִי הַגּוּף, כְּגוֹן גָּרָב אוֹ חֲזָזִית[5] שֶׁהִפְסִיד הָעוֹר, אוֹ שַׁחֶפֶת אוֹ קַדַּחַת וְדַלֶּקֶת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהִשְׁחִיתוּ הָעוֹר - הֲרֵי זֶה נִקְרָא שְׁחִין.

2) אפר חם. 3) אבל מכה באבן וברזל שנתלבנו במעיינות חמים או בלוע הר געש אינה מכווה אלא שחין. 4) בכתב־יד תימן: "המכה". 5) מיני צמחים חולניים בעור.

ב. לִבֵּן שַׁפּוּד[6] וְהִכָּה בּוֹ[7]: אִם הָיָה רֹאשׁוֹ (מְבֹרָז) [כַּדּוּר] - הֲרֵי זוֹ מִכְוָה, וְאִם הָיָה רֹאשׁוֹ חַד[8] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק[9] אִם הִיא מִכְוָה אוֹ שְׁחִין. לָקָה בְּמֵי טְבֶרְיָא אוֹ בְּגֶפֶת[10] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה שְׁחִין.

6) כעין רומח. 7) מכת דקירה. 8) לא חד ממש אלא מחודד קצת וההכאה פוצעת. 9) אבעיא שלא נפשטה שם, אבל בסכין חד ממש אמר שם "חידודה קודם לליבונה" כלומר, הפצע מחוד הסכין קודם להכווייה ולפיכך נידון כשחין. 10) רש"י שם פירש: פסולת זיתים שנסחטו להוציא שמנם.

ג. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה כָּל זְמַן שֶׁהֵן מַכּוֹת טְרִיּוֹת הֵן נִקְרָאִין מוֹרְדִין, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים כְּלָל. חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְנִתְרַפְּאוּ רִפּוּי גָּמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם צַלֶּקֶת וְאֵינָהּ דּוֹמָה לִשְׂאָר הָעוֹר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[11] וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ.

11) פשיון, שיער לבן ומחייה.

ד. הִתְחִילוּ[12] הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה לִחְיוֹת וּלְהִתְרַפְּאוֹת וְנַעֲשֵׂית עֲלֵיהֶן קְלִפָּה כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - זוֹ הִיא צָרֶבֶת הַשְּׁחִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה הָאֲמוּרָה שָׁם, וּמִטַּמְּאוֹת בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּשֵׂעָר לָבָן אוֹ בִּפְשִׁיוֹן[13], וְאֵין בָּהֶן הֶסְגֵּר אֶלָּא שָׁבוּעַ אֶחָד[14]. כֵּיצַד? בַּהֶרֶת[15] שֶׁהָיְתָה בְּצָרֶבֶת הַשְּׁחִין אוֹ בְּמִחְיַת הַמִּכְוָה: אִם הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט; לֹא הָיָה בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ אֶחָד. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר אוֹ פָּשְׂתָה - יַחְלִיט; וְאִם לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטֹר. פָּשְׂתָה לְאַחַר הַפִּטּוּר אוֹ נוֹלַד בָּהּ שֵׂעָר לָבָן - יַחְלִיט[16].

12) שם. בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו הלכה ה שנינו: "שחין", יכול (יכול אני לפרש) מורד, תלמוד לומר "ונרפא", אי "ונרפא" יכול עד שייעשה צלקת (שיתרפא לגמרי, ותישאר במקומו צלקת בלבד), תלמוד לומר "שחין", הא כיצד? נרפא ולא נרפא. 13) אבל מחייה אינה סימן טומאה. 14) ואם לא נולד סימן טומאה אחר ההסגר - טהור. בתורה נאמר רק הסגר אחד בשחין ומכווה. 15) כבר ביארנו, שבכל מקום שרבינו כותב "בהרת" סתם ללא קשר עם דירוג הלבנונית, הכוונה לכל ארבעת המראות, שלג, צמר, סיד, קרום ביצה. 16) בזה דין שחין ומכווה כדין נגע בעור הבשר.

ה. הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה אֵין מִצְטָרְפִין[17] זֶה עִם זֶה. לְפִיכָךְ חִלְקָן הַכָּתוּב, לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. וְאֵין פּוֹשִׁין זֶה לָזֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין לְעוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׂה לְתוֹכָן. כֵּיצַד? הָיָה שְׁחִין בְּצַד הַמִּכְוָה וּבַהֶרֶת כִּגְרִיס בִּשְׁתֵּיהֶן[18] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה בְּאַחַת מֵהֶן וּפָשְׂתָה לַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁפָּשְׂתָה לְעוֹר הַבָּשָׂר - טָהוֹר[19]. הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּעוֹר

הַבָּשָׂר וּפָשְׁתָּה לְאַחַת מֵהֶן - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן. הָיָה בְּתוֹךְ כַּפּוֹ צָרֶבֶת שְׁחִין כִּגְרִיס[20] וּבָהּ בַּהֶרֶת כִּגְרִיס[21] - יַסְגִּיר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְשַׂעֲר לָבָן[22] וְלֹא לְפִשְׁיוֹן, שֶׁמָּא יִוָּלֵד לוֹ שְׁחִין אַחֵר בְּצִדָּהּ וְתִפְשֶׁה לְתוֹכוֹ.

17) אם היו בו כחצי גריס שחין וכחצי גריס מכווה אין מצטרפים לכגריס ומטהרים את המנוגע, ואף על פי שדיני שחין ומכווה שווים. בתורת כהנים שם למדו מהכתוב "או ... מכוות אש" המלה "או" באה לחלק ביניהם. 18) בשניהם יחד. 19) והפשיון מטמא רק אם פשה במקום אותה המחייה עצמה. 20) מצומצם. 21) ומילא את כל מקום הצרבת ואם כן אין כל אפשרות של פשיון, שהרי אמרנו שאינה פושה לעור הבשר. 22) אין שערות צומחות על כף היד.

ו. שְׁחִין שֶׁנַּעֲשָׂה מִכְוָה - בִּטְלָה מִכְוָה אֶת הַשְׁחִין[23]; וּמִכְוָה שֶׁנַּעֲשֵׂית שְׁחִין - בִּטֵּל שְׁחִין הַמִּכְוָה. אִם אֵין יָדוּעַ אִם שְׁחִין הָיָה אִם מִכְוָה - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[24]; שֶׁשְּׁנֵיהֶם סִימָן אֶחָד וְטֻמְאָה אַחַת, וְלֹא חִלְּקָן הַכָּתוּב אֶלָּא לוֹמַר שֶׁאֵין מִצְטָרְפִין.

23) השני מבטל את הראשון. ונפקא מינה לעניין צירוף, שאמרנו בהלכה הקודמת שאינם מצטרפים זה עם זה. 24) ומטמא.

ז. הִסְגִּירוֹ בְּבַהֶרֶת שֶׁבִּשְׁחִין וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשָׂה עוֹר הַבָּשָׂר[25], אוֹ שֶׁהִסְגִּירוֹ בְּעוֹר הַבָּשָׂר וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ נַעֲשֵׂית שְׁחִין - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[26].

25) נתרפא לגמרי ויש לפנינו עכשיו נגע בעור הבשר. 26) צריך להיות: כתחילה. כאילו הוא נגע חדש וטעון שני הסגרים.

ח. מִי שֶׁנָּשַׂר[27] כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ, בֵּין מֵחֲמַת חֹלִי[28] בֵּין מֵחֲמַת מַכָּה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְגַדֵּל שֵׂעָר, בֵּין שֶׁאָכַל דְּבָרִים הַמַּשִּׁירִין אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ סָךְ דְּבָרִים שֶׁהִשִּׁירוּ שְׂעָרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁרָאוּי לְגַדֵּל לְאַחַר זְמַן, הוֹאִיל וְאִבֵּד כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ עַתָּה - הֲרֵי זֶה נִקְרָא קֵרֵחַ אוֹ גִּבֵּחַ. אִם נָשַׂר שְׂעָרוֹ מִן הַקָּדְקֹד[29] וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְאָחוֹר וְעַד פִּקָּה שֶׁל צַוָּאר[30] - נִקְרָא קֵרֵחַ; וְאִם נָשַׂר מִן הַקָּדְקֹד וּלְמַטָּה שׁוֹפֵעַ לְפָנָיו עַד כְּנֶגֶד פַּדַּחְתּוֹ[31] - נִקְרָא גִּבֵּחַ.

27) הלכה זו היא כעין הקדמה להלכות הבאות עד סוף הפרק העוסקות בדיני נגעים שבקרחת ובגבחת. כתוב בתורה (ויקרא יג, מ) "קרח הוא טהור הוא" ובפסוק שלאחריו כתוב: "גבח הוא טהור הוא". ובפסוקים הבאים נכתבו דיני הנגעים שפרחו בקרחת או בגבחת. ובכן הקרחת והגבחת כשהן לעצמן אינן מטמאות, אלא הנגעים שבהן, ומבאר רבינו בהלכה זו פירוש שני המונחים האלה. 28) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק י הלכה ו גורס רבינו: יכול נשר מחמת חולי יהא טהור (פירוש, לא יטמא בנגעים)? תלמוד לומר "קרחת וגבחת", מה קרחת בידי שמים אף גבחת בידי שמים. או (אם כן) מה קרחת שאינה ראוייה לגדל שער אף גבחת שאינה ראוייה לגדל שיער, מניין אכל נשם (סם שמשיר את השערות) סך נשם? תלמוד לומר קרחת קרחת (פעמיים) - ריבה (כל קרחת שהיא. - כסף משנה). ראה לקמן בפרק ח מה בין נתק לנגע בקרחת וגבחת. 29) הנקודה האמצעית בגובה הראש. 30) החוליה הראשונה מחוליות הצוואר. 31) מצחו.

ט. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת מְטַמְּאוֹת[32] בִּשְׁנֵי סִימָנִין: בְּמִחְיָה וּבְפִשְׁיוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר[33]. וּלְפִי שֶׁאֵין בָּהֶן שֵׂעָר, אֵין הַשֵּׂעָר הַלָּבָן סִימַן טֻמְאָה בָּהֶן[34]. וְכֵיצַד מְטַמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִין וּבִשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת? שֶׁאִם הָיְתָה בַּהֶרֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ וְהָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא הָיְתָה בָּהּ מִחְיָה - יַסְגִּיר. וְיִרְאֶה בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ: אִם נוֹלְדָה בָּהּ מִחְיָה אוֹ פִּשְׁיוֹן - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. פָּשָׁת אוֹ שֶׁנּוֹלַד בָּהּ מִחְיָה - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בָּהּ כְּלוּם - יִפְטֹר. וְאִם פָּשָׁת אוֹ נוֹלַד בָּהּ מִחְיָה לְאַחַר הַפִּטּוּר - יַחְלִיט[35].

32) אם נראה בהן נגע. 33) משמע שדינן כעור בשר. 34) פירוש, אפילו אם צמח שיער לבן. כן כתוב בפירוש בתורת כהנים שם ולמדו זה מהמלה "היא". 35) כאמור למעלה בנגעי עור בשר.

י. הַקָּרַחַת וְהַגַּבַּחַת אֵינָן מִצְטָרְפוֹת זוֹ עִם זוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְּגַבַּחְתּוֹ - מְלַמֵּד שֶׁהֵן שְׁתַּיִם. וְאֵין פּוֹשׁוֹת מִזּוֹ לָזוֹ וְלֹא לִשְׁאָר עוֹר הַבָּשָׂר, וְלֹא בַּהֶרֶת עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשָׁה לְתוֹכָן.

יא. הַקָּרַחַת אוֹ הַגַּבַּחַת אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרַח וְנַעֲשָׂה בָּהֶן שְׁחִין אוֹ מִכְוָה - מְטַמְּאִין כַּשְׁחִין וְכַמִּכְוָה שֶׁבְּעוֹר הַבָּשָׂר; שֶׁהָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן שֶׁנִּקְרְחוּ - כְּעוֹר הַבָּשָׂר לְכָל דָּבָר, אֶלָּא שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּשֵׂעָר לָבָן. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן קֹדֶם שֶׁיִּצְמַח בָּהֶן הַשֵּׂעָר וַעֲדַיִן לֹא הֶעֱלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם[36], וְכֵן הַדִּלְדּוּלִין שֶׁבָּרֹאשׁ וְשֶׁבַּזָּקָן - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר וּמִתְטַמְּאִין בִּשְׁלֹשָׁה סִימָנִין[37] וּשְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכֵן זְקַן הָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס[38] עַד שֶׁלֹּא הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר; וְאִם הֶעֱלוּ שֵׂעָר - הֲרֵי הֵן כִּזְקַן הָאִישׁ, שֶׁמִּתְטַמֵּא בִּנְתָקִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּבַהֶרֶת.

36) כגון נער שטרם צמח לו זקן ותינוק רך שטרם צמחו שערות ראשו. 37) פשיון, מחייה ושיער לבן. 38) הסנטר.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר מקומות באדם שאינם מתטמאים בבהרת ומה דינם, גוי שהיתה בו בהרת והתגייר או בעובר, נולד בקמט ונגלה ונשתנה מראהו, וכל ספק הנגעים אם ספיקם טהור.

א. אֵלּוּ מְקוֹמוֹת[2] בָּאָדָם שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּבַהֶרֶת: תּוֹךְ הָעַיִן, וְתוֹךְ הָאֹזֶן, וְתוֹךְ הַחֹטֶם, וְתוֹךְ הַפֶּה, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּבֶּטֶן, וְהַקְּמָטִים שֶׁבַּצַּוָּאר, וְתַחַת הַדַּד, וּבֵית הַשְּׁחִי[3], וְכַף הָרֶגֶל[4], וְהַצִּפֹּרֶן, וְהָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שֵׂעָר, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה הַמּוּרְדִין[5]. כָּל אֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת אֵין מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, וְאֵין מִצְטָרְפִין בִּנְגָעִים, וְלֹא הַנֶּגַע פּוֹשֶׁה לְתוֹכָן, וְאֵין מִתְטַמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה, וְאֵין מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[6]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, וְכָל אֵלּוּ אֵינוֹ עוֹר גָּלוּי, אֶלָּא מֵהֶן שֶׁאֵינוֹ עוֹר[7] וּמֵהֶן שֶׁהוּא עוֹר וְהוּא מְכֻסֶּה וְאֵינוֹ גָּלוּי[8]. וְאֵלּוּ הַשְּׁפָתַיִם נִדּוֹן כְּבֵית הַסְּתָרִים[9] וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

2) משנה נגעים פ"ו, ח. 3) תחת הזרוע, במקום שהיא מחוברת לגוף. 4) הבשר העגול בשטח התחתון שבעקב. אבל לא שאר העקב הנמשך לפנים, מחוץ לעצם הרגל. 5) כך בכ"י תימן, וכן תיקן הכסף־משנה. בדפוסים החדשים: והמורדין. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 6) אם פרחה הצרעת בכל הגוף אחרי הסגר או אחרי החלט - טהור (לקמן פ"ז ה"א). ומלמדנו רבינו כאן, שאם נשאר עור בריא במקומות האלה אין זה מעכב, ומטהרים אותו. 7) צפורן, וכף הרגל שעורה קשה (הרא"ש בפירושו על המשנה), אולם בכסף־משנה כתב שכף הרגל אינה גלויה כמו שאר חלקי העקב, ולפיכך אינה בכלל "בעור בשרו". 8) המקומות הללו נקראים "בית הסתרים". 9) תוספתא שם פ"ב ה"ו (גירסת הגר"א). והטעם, מפני שאינו נראה כשהאדם סוגר את פיו בהידוק שפתיים. ראה כסף־משנה.

ב. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן שֶׁנָּשַׁר כָּל שְׂעָרָן, וְהַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה שֶׁהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - מִטַּמְּאִין בְּבַהֶרֶת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10], וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין נֶגַע עוֹר הַבָּשָׂר פּוֹשֶׁה לְתוֹכָם, וְאֵינָן מִטַּמְּאִים מִשּׁוּם מִחְיָה, אֲבָל מְעַכְּבִין אֶת הַהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[11].

10) בפ"ה ה"ג וה"ט. כפל רבינו כאן את הדינים האלה, מפני הבבא האחרונה, שלא נכתבה למעלה. 11) בניגוד למקומות שנמנו בהלכה הקודמת שאינם מעכבים. (ראה ההערה שם). משנה נגעים פ"ו ח.

ג. בַּהֶרֶת[12] הַסְּמוּכָה לָרֹאשׁ אוֹ לָעַיִן אוֹ לָאֹזֶן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן אוֹ לַשְּׁחִין אוֹ לַמִּכְוָה - טְהוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר - שֶׁיִּהְיֶה כֹּל שֶׁחוּצָה לַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְרָאוּי לְפִשְׁיוֹן.

12) ר' יוסי בר' יהודה, בתוספתא נגעים פ"ב ה"ו. פסק רבינו כמותו, אף־על־פי שב'תורת כהנים' משמע שהתנא־קמא חולק עליו, מפני שבתוספתא שם פ"א ה"י נאמר כדבריו בלשון "סתם" (כסף־משנה).

ד. אֵלּוּ בֶּהָרוֹת[13] טְהוֹרוֹת: עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וְנִתְגַּיֵּר[14] הָיְתָה בְּעֵבֶר[15] וְנוֹלַד, בַּקֶּמֶט וְנִגְלָה, בָּרֹאשׁ וּבַזָּקָן כְּשֶׁהָיָה בָּהֶן שֵׂעָר וְנִקְרְחוּ וְנָשַׁר כָּל הַשֵּׂעָר וְנִתְגַּלְּתָה הַבַּהֶרֶת, הָיְתָה בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה כְּשֶׁהֵן מוֹרְדִין וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּרֹאשׁ אוֹ בַּזָּקָן קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ שֵׂעָר מֵעוֹלָם וְהֶעֱלוּ שֵׂעָר וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַבַּהֶרֶת בָּעוֹר וְנַעֲשָׂה מְקוֹמָהּ שְׁחִין אוֹ מִכְוָה וְחָיוּ וַהֲרֵי הֵן כְּעוֹר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁתְּחִלָּתָהּ וְסוֹפָהּ טְמֵאִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה טְהוֹרָה בֵּינְתַּיִם - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[16]. נִשְׁתַּנּוּ מַרְאֵיהֶן, בֵּין שֶׁהֵעֵזּוּ[17] אוֹ שֶׁכָּהוּ - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[18]. כֵּיצַד? עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת כִּקְרוּם בֵּיצָה[19] וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כַּשֶּׁלֶג, אוֹ שֶׁהָיְתָה כַּשֶּׁלֶג וּלְאַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר נַעֲשֵׂית כִּקְרוּם בֵּיצָה - תֵּרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן בְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד, וּבְקֶמֶט שֶׁנִּגְלָה, וּבְרֹאשׁ וּבְזָקָן שֶׁנִּקְרְחוּ, וּבְשְׁחִין וּבְמִכְוָה שֶׁחָיוּ: אִם נִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה אוֹתָן הַבֶּהָרוֹת - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה, וְאִם לָאו - טְהוֹרוֹת.

13) משנה שם פ"ז, א. 14) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק א' ה"א וה"ב, למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהי' בעור בשרו" בלשון עתיד, משמע שהנגעים שפרחו לפני מתן־תורה אף־על־פי שנשארו אחרי שניתנה תורה - אינם מטמאים. ומכאן למדו, שהנגעים אינם מטמאים אלא כשנולדו בשעה שהיו ראויים לטמא ובמקום הראוי לטומאה. 15) שאינו מקום גלוי. 16) כחכמים, נגד דעת ר' אליעזר בן יעקב שם. ואף־על־פי שאמרו (עירובין סא, ב) משנת ר' אליעזר קב ונקי (פירוש, הלכה כמותו), סובר רבינו שזה נאמר במחלוקת עם יחיד, אבל אין הלכה כמותו נגד רבים (ראה שו"ת חוות יאיר, סי' צד. וראה רא"ש עירובין פ"ד סימן ב בשם רבינו חננאל, שרק במאה ושנים מקומות - מספר "קב" - הלכה כמותו, וראה יד מלאכי אות תטו). 17) שלבנוניתם נעשתה יותר עזה. 18) צ"ל: כתחילה, וכן הוא בדפוס רומי (ר"מ), וכן יש לתקן להלן. פירוש, כאילו הוא נגע חדש. 19) רבינו נקט השינויים הקיצוניים. ומובן שהוא־הדין בשינויים שביניהם, מראה צמר לבן שנשתנה למראה שלג או קרום ביצה.

ה. כָּל סְפֵק[20] נְגָעִים, חוּץ מִשְּׁנֵי סְפֵקוֹת שֶׁמָּנִינוּ כְּבָר[21], טָהוֹר עַד שֶׁלֹּא נִזְקַק לְטַמְּאָה[22]; אֲבָל מִשֶּׁנִּזְקַק לְטַמְּאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא[23]. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע, וְהִסְגִּירָן, וּבְסוֹף הַשָּׁבוּעַ הָיָה בָּזֶה כְּסֶלַע וּבָזֶה כְּסֶלַע וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן פִּשְׁתָּה[24], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד[25] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁוַּדַּאי פָּשָׂה הַנֶּגַע בָּזֶה[26], הוֹאִיל וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא הַבַּהֶרֶת שֶׁפָּשְׁתָה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּדַע בְּאֵי זֶה נֶגַע טִמְּאוֹ[27].

20) שם פ"ה מ"א. 21) בפ"ב ה"ט: ספק אם בהרת קדמה או שיעור לבן קדם. ובפרק ד' ה"ו: בהרת כגריס, ואחרי ההסגר מצא כסלע, ספק אם היא אותה הבהרת ופשתה או הראשונה הלכה וזו אחרת היא. 22) שלא הוחלט, ואפילו

אם הוסגר. 23) שם משנה ד', וה'. 24) אינו זוכר במי היתה בהרת כגריס לפני ההסגר, ובמי כסלע. 25) שהיו בו שני נגעים, אחד כגריס ואחד כסלע, ואחרי ההסגר שניהם כסלע, ואינו זוכר איזה היה כגריס ואיזה כסלע. 26) באדם זה. 27) ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פרשתא ד ה"ח: "וטמא אותו" (ויקרא יג, ג) - את הוודאי הוא מטמא, ואינו מטמא את הספק. פירוש, את הנגע הוודאי, אבל לא את הנגע הספק, ואפילו באדם אחד - טהור, מפני שאין אנו יודעים איזה נגע פשה.

1 ו. מִשֶּׁנִּזְקַק[28] לְטֻמְאָה - סְפֵקוֹ טָמֵא. כֵּיצַד? שְׁנַיִם
2 שֶׁבָּאוּ אֵצֶל כֹּהֵן, בָּזֶה בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָזֶה כְּסֶלַע,
3 וְהִסְגִּירָם, בְּסוֹף הַשָּׁבוּעַ וַהֲרֵי בָּזֶה כְּסֶלַע וָעוֹד וּבָזֶה
4 כְּסֶלַע וָעוֹד - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[29]. חָזְרוּ שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת
5 כְּסֶלַע, שֶׁהֲרֵי הָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן[30] מֵאֶחָד מֵהֶן[31], הוֹאִיל
6 וְאֵינוֹ יָדוּעַ אֵי זֶהוּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים[32], עַד שֶׁיַּחְזְרוּ
7 שְׁנֵיהֶן לִהְיוֹת כִּגְרִיס. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: מִשֶּׁנִּזְקַק לְטֻמְאָה
8 - סְפֵקוֹ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר
9 לָבָן שֶׁקָּדַם אֶת הַבַּהֶרֶת[33] וְשֵׂעָר לָבָן שֶׁהֲפָכַתּוּ
10 הַבַּהֶרֶת[34], וְאֵינוֹ יָדוּעַ זֶה שֶׁקָּדַם[35] מִזֶּה שֶׁנֶּהְפַּךְ: אִם
11 מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר נִסְתַּפֵּק לוֹ[36] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[37], וְאִם אַחַר
12 הֶחְלֵט[38] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ שֵׂעָר
13 אֶחָד[39] מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זֶה הָלַךְ, אִם הַשֵּׂעָר שֶׁהָיָה
14 סִימַן טֻמְאָה אוֹ הַשֵּׂעָר הָאַחֵר.

28) משנה שם. 29) שהרי אין כאן ספק כלל. דין זה אינו הדוגמה לנזקק לטומאה, אלא הבבא שלאחריה. 30) כולו. 31) מזה שבתחילה היה בו כסלע. 32) ב'תורת כהנים' שם סוף ה"ט, למדו: "וטיהרו" - את הוודאי הוא מטהר, ואינו מטהר את הספק. 33) ואינו סימן טומאה (למעלה פ"ב ה"ו) והוסגר. 34) והוא סימן טומאה. פירוש, שאחרי ההסגר נמצאו ארבע שערות לבנות, שתים שקדמו לבהרת ושתים שנולדו בבהרת. 35) אין הכהן מכיר בין השיער שקדם לשיער שנהפך. 36) אחר ההסגר מצא את ארבע השערות, ולא הבחין בין אלו שקדמו לבהרת ובין אלו שהבהרת הפכה אותן. 37) אע"פ שבוודאי יש כאן סימן טומאה - מפני שאינו יודע איזו שערות הן המטמאות, כמו שאמרנו בפשיון. 38) כגון שמתחילה הכיר והחליט ואחר־כך נשרו שתים, ואינו יודע איזו נשרו. 39) "שיער" הוא שם קיבוצי ולשון זכר, ו"שערה" משמעותה שערה יחידה. רבינו דייק וכתב "שיער אחד". והכוונה, שאחד משני הסוגים - סוג שקדם וסוג שנהפך - הלך ואינו יודע איזהו. ומה שאמר "אף־על־פי" הכוונה: לא רק כשהלכה אחת ונשארו שלוש, אלא אפילו אם הלכו שתים, ואפשר שלא נשאר כלום מסימן הטומאה - טמא. [אפשר גם לפרש, שדווקא אם הלך סוג שלם טמא, אבל אם אפשר שהלכה אחת מסוג זה והשניה מסוג השני - טהור, מפני שבכל שערה שהלכה יש להסתפק אולי היא נהפכה ולא נשארו שתי שערות מטמאות, והרי כאן שני ספיקות להקל]. מקור דין זה בתוספתא נגעים פ"ב ה"ה.

15 ז. מִי שֶׁבָּא[40] אֵצֶל כֹּהֵן וְרָאָהוּ שֶׁצָּרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ
16 שֶׁהוּא פָּטוּר, וְעַד שֶׁלֹּא הִסְגִּירוֹ אוֹ פְּטָרוֹ נוֹלְדוּ לוֹ
17 סִימָנֵי טֻמְאָה - הֲרֵי זֶה יַחְלִיט. וְכֵן אִם רָאָהוּ שֶׁיֵּשׁ
18 בּוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה וְקֹדֶם שֶׁיַּחְלִיטוֹ וְיֹאמַר לוֹ 'טָמֵא
19 אַתָּה' הָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה: אִם הָיָה בַּתְּחִלָּה אוֹ
20 בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - יַסְגִּירוֹ[41], וְאִם הָיָה בְּסוֹף שָׁבוּעַ
21 שֵׁנִי אוֹ לְאַחַר הַפִּטּוּר - יְפַטֵּר אוֹתוֹ.

40) משנה נגעים פ"ז, ג. 41) אבל אם נולדו סימני טומאה בתוך ימי ההסגר יישאר בהסגרו, בין שהלכו להם ובין שנשארו (תפארת ישראל).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר מי שהיתה בו בהרת והוחלט באחד מסימני טומאה, ודין הבא בתחילה והוא כולו הפך לבן, ואם החליטו בשיער לבן והשחירו שתיהם, אם פרחה הצרעת בכולו כאחת או שפרחה מעט מעט, היתה בו בהרת כגריס ובה מחייה כעדשה והוחלט במחייה ופרחה צרעת בכולו, ראשי אברים שאינם מטמאים משום מחייה אם מטמאים הנהפך כולו לבן, מי שאינו ראוי ליטמא בנגע הבהרת אם מעכב ההופך כולו לבן, ודין יש נגע שנשכר מפני שהקדים להראותו לכהן ויש מפסיד.

22 א. מִי שֶׁהָיְתָה[2] בּוֹ בַּהֶרֶת וְהֻחְלַט בְּאֶחָד מִסִּימָנֵי
23 טֻמְאָה, בֵּין בַּתְּחִלָּה[3] בֵּין אַחַר הֶסְגֵּר[4], אוֹ שֶׁהֻסְגַּר,
24 וְאַחַר כָּךְ[5] פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ וְנֶהְפַּךְ לָבָן, בֵּין
25 שֶׁנֶּהְפַּךְ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר[6] בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט - הֲרֵי זֶה
26 טָהוֹר. אֲבָל אִם הֻסְגַּר וְלֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה
27 וְנִפְטַר, וּלְאַחַר הַפִּטּוּר פָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי
28 זֶה טָמֵא מֻחְלָט[7].

2) משנה, נגעים פ"ח, א. 3) כשבא אל הכהן היה בו אחד מסימני טומאה והוחלט. 4) בסוף שבוע ראשון או שני, נמצא סימן טומאה והוחלט. 5) זה נמשך על כל המקרים שנאמרו למעלה. 6) ולא הוחלט עדיין. ב'תורת כהנים' פרשת נגעים פ"ד ה"ו: ופריחת הסגר תלמוד־לומר: "וטיהר את הנגע... טהור הוא" – לרבות את כולן. 7) במשנה שם אמרו: הפורח מן הטמא – טהור... מן הטהור – טמא.

29 ב. הַבָּא בַּתְּחִלָּה[8] וְהוּא כֻּלּוֹ הָפַךְ לָבָן: אִם הָיְתָה בּוֹ
30 מִחְיָה אוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת - מַחְלִיטִין אוֹתוֹ; אִם
31 אֵין שָׁם סִימַן טֻמְאָה - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן.
32 נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אוֹ מִחְיָה - מַחְלִיטוֹ; לֹא נוֹלַד בּוֹ
33 כְּלוּם - מַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. לֹא נוֹלַד לוֹ סִימַן טֻמְאָה
34 - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁדִּין בַּהֶרֶת זוֹ הַגְּדוֹלָה כְּדִין
35 הַקְּטַנָּה. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר לָבָן[9] שֶׁנּוֹלַד בּוֹ וְהִשְׁחִירוּ
36 שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, הִקְצִירוּ שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן,
37 נִסְמַךְ הַשְּׁחִין לִשְׁתֵּיהֶן אוֹ לְאַחַת מֵהֶן, הִקִּיף הַשְּׁחִין
38 אֶת שְׁתֵּיהֶן אוֹ אַחַת מֵהֶן, אוֹ שֶׁחִלְּקָן הַשְּׁחִין וּמִחְיַת
39 הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וּמִחְיַת הַמִּכְוָה וְהַבֹּהַק - הֲרֵי זֶה
40 טָהוֹר[10]. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן אַחֵר אוֹ מִחְיָה - הֲרֵי זֶה
41 טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁבָּא כֻּלּוֹ לָבָן בַּתְּחִלָּה[11]. אֶחָד שֶׁפָּרְחָה

הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ כְּאַחַת וְאֶחָד[12] שֶׁפָּשְׁתָה וּפָרְחָה מְעַט מְעַט עַד שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ, אִם מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט - טָהוֹר[13], וְאִם אַחַר הַפִּטּוּר - טָמֵא[14], וְאִם בַּתְּחִלָּה - יַסְגִּיר[15]. אֶחָד שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ מַרְאֶה אֶחָד אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לָבָן בְּאַרְבַּע הַמַּרְאוֹת שֶׁבַּלֶּבֶן וּבְאַרְבַּע שֶׁל פָּתוּךְ[16] - הַכֹּל מִצְטָרְפִין[17], בֵּין לְטַהֲרוֹ בֵּין לְטַמְּאוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

8) שם מ"ז. 9) לבא בתחילה כולו לבן, אבל אם נהפך אחר החלט או מתוך הסגר - אין שיער לבן מטמאו (ראה לקמן ה"ג). 10) כמו בבהרת קטנה (למעלה פ"ב ה"ב, ופ"ג ה"ג). 11) טעם זה נמשך לדין שיער לבן, שאינו מטמא את הנהפך כולו לבן מתוך טומאה, וכאן מטמא מפני שבא בתחילה (ראה בהערה הקודמת), אבל מחיה מטמאה אפילו כשלא באה בתחילה אלא נהפך מתוך טומאה. ראה לקמן ה"ג. 12) אחד... ואחד, תוקן עפ"י כת"י תימן, ופירושו בין... ובין. בדפוסים: אחר... ואחר. 13) 'תורת כהנים' שם פ"ג ה"ה: "אין לי אלא שפרחה כולה כאחת, פורחת וחוזרת פורחת וחוזרת מנין? תלמוד־לומר: ואם פרוח תפרח". "חוזרת" היינו מפסיקה את הפריחה ('חפץ חיים'). 14) נתבאר בהלכה א. 15) ואינו טמא, שהפשיון מטמא אחר הסגר בלבד. 16) אדמומית מעורבת בלובן. 17) נגעים פ"א מ"ג.

ג. הָיְתָה בּוֹ[18] בַּהֶרֶת כִּגְרִיס וּבָהּ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה וְהֶחְלַט בַּמִּחְיָה, וּפָרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[19] וְאַחַר כָּךְ הָלְכָה הַמִּחְיָה[20], אוֹ שֶׁהָלְכָה הַמִּחְיָה תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ[21] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[22], וַאֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר לָבָן[23]. נוֹלְדָה בּוֹ מִחְיָה - טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה כַּעֲדָשָׁה מְרֻבַּעַת[24] אוֹ יָתֵר. הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שֵׂעָר לָבָן וְהֶחְלַט בְּשֵׂעָר לָבָן, וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר לָבָן בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא - בְּמִחְיָה מִתְטַמֵּא זֶה שֶׁנְּהַפֵּךְ כֻּלּוֹ לָבָן אַחַר הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הֶסְגֵּר, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּשֵׂעָר לָבָן[25]. הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְאַחַר כָּךְ פָּשְׁתָה וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר. וְאִם נִרְאֵית בּוֹ מִחְיָה - טָמֵא.

18) שם פ"ח מ"ב. 19) וכל זמן שנשארה המחיה, עודנו בטומאתו. 20) פשתה הצרעת לתוכה. 21) לפני שטיהרו הכהן מפני שנעלם סימן הטומאה. 22) שהרי נהפך בזמן טומאה. 23) כחכמים במשנה שם, שהפך לבן מיטמא במחיה בלבד. ב'תורת כהנים' שם פ"ה ה"ד, דורש רבי עקיבא מהכתוב (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו בשר חי יטמא" בשר חי החוזר טמא, ואין שיער לבן החוזר טמא. ופסוק זה בהפך לבן נאמר. 24) כשיעור טומאתה בנגע קטן. פסק כרבי יוסי ב'תורת כהנים' שם ה"א, נגד דעת רבי מאיר שמחיה אחר הפיטור בהופך לבן מטמאה בכל שהיא. 25) ואפילו אם נטמא בתחילה – לפני שהפך כולו לבן – ע"י אותו שיער לבן עצמו.

ד. אַף רָאשֵׁי אֵיבָרִים שֶׁאֵינָן מִטַּמְּאִין מִשּׁוּם מִחְיָה[26] שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּהֶרֶת, מְטַמְּאִין וּמְעַכְּבִין אֶת הַנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן[27]. כֵּיצַד? מֵחְלָט אוֹ מֵסְגָּר שֶׁהִלְבִּין כֻּלּוֹ בְּצָרַעַת חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה[28] בָּשָׂר חַי אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ בְּרֹאשׁ חָטְמוֹ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּהְפַּךְ כֻּלּוֹ לָבָן וְטָהַר, אִם חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת חוּץ מִכַּעֲדָשָׁה, אֲפִלּוּ בְּרֹאשׁ אֶחָד מִן הָאֵיבָרִים, שֶׁנֶּהְפַּךְ לְבֹהַק - הֲרֵי זֶה טָמֵא מֻחְלָט[29]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת - לֹא הִבְהַק[30]. אֲפִלּוּ הָיְתָה מִקְצָת הָעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק - הֲרֵי זוֹ סִימַן טֻמְאָה[31]. נֶהְפַּךְ כֻּלּוֹ לְמַרְאֵה צָרַעַת וְטָהַר, וְאַחַר כָּךְ חָזַר בּוֹ בָּשָׂר כְּמַרְאֵה הַבֹּהַק[32] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְיוֹם הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי - לֹא בֹּהַק[33]. חָזַר בּוֹ כַּעֲדָשָׁה מִקְצָתָהּ בָּשָׂר חַי וּמִקְצָתָהּ בֹּהַק - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה[34] וַהֲרֵי הוּא בְּטָהֳרָתוֹ.

26) ראה למעלה פ"ג ה"ח. 27) ואין דינם כדין המקומות שנמנו בפ"ו ה"א שאינם מעכבים. 28) משמע מדבריו שאם נשאר פחות מכעדשה אינו מעכב אפילו בתחילה ומטהרים אותו (ראה 'משנה אחרונה' נגעים פ"ח מ"ד). 29) שם פ"ח מ"ו. 30) שבוהק אינו נגע ואינו מטמא (למעלה פ"א ה"א), ולפיכך הוא מעכב בנהפך כולו לבן. 31) כל בבא זו, החל מ"אפילו" אינה צריכה לגופה, שהרי לא כל־שכן היא מהבבא שלפניה, ונכתבה מפני דין חזרה שבסוף ההלכה. 32) בכל מקום שבגוף, ולא דוקא בראשי איברים. 33) [בפירושו על המשנה, מביא רבינו לימוד אחר: כתוב בתורה (ויקרא יג, טז־יז): "או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן... טהור הוא" ולא נכתב: "ונהפך גם כן טהור]. 34) כל זמן שאין בו מחיה ממש כעדשה. במשנה שם, שנינו: "וחכמים אומרים בוהק פחות מכעדשה סימן טומאה בתחילה ואין סימן טומאה בסוף". ומפרש רבינו, כגון שנוסף על הבוהק היתה שם גם מחיה, וביחד – הבוהק עם המחיה – יש בכעדשה. (הראב"ד גורס במשנה: "בוהק ופחות מכעדשה" ומפרש, בוהק כעדשה או מחיה פחות מכעדשה הם סימן טומאה בתחילה אבל לא בחזרה (ראה 'תפארת ישראל' שם 'יכין' אות נט ביאור הגירסא). ורבינו לשיטתו שפחות מכעדשה גם בתחילה אינו מעכב (ראה למעלה הערה כו), ולפיכך הוכרח לפרש כמו שכתבנו).

ה. כָּל טָמֵא שֶׁפָּרְחָה הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ[35] - טָהוֹר, נִתְגַּלָּה מִמֶּנּוּ כַּעֲדָשָׁה בָּשָׂר חַי - נִטְמָא. חָזַר וְנִתְכַּסָּה בְּצָרַעַת - טָהוֹר, חָזַר וְנִתְגַּלָּה - נִטְמָא, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[36]. הִתְחִיל[37] הַבָּשָׂר הַחַי לְהִתְגַּלּוֹת וַהֲרֵי הוּא מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ וְהַצָּרַעַת מִתְמַעֶטֶת - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתִּתְמַעֵט הַבַּהֶרֶת מִכִּגְרִיס.

35) אם נשאר פחות מכעדשה, הרי זה ככולו. 36) שם מ"ד. 37) שם מ"א, אמרו: "חזרו בו ראשי איברים טמא עד שתתמעט בהרתו מכגריס". נקטה ראשי איברים

לרבותא, שאפילו אם נתגלו רק ראשי איברים, שאינם מטמאים במחיה – טמא, ומכל־שכן אם נתגלו מקומות שבשאר הגוף.

1 ו. כָּל הָרָאוּי[38] לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת[39] - מְעַכֵּב הַהוֹפֵךְ
2 כֻּלּוֹ לָבָן[40], וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִטַּמֵּא בְּנֶגַע הַבַּהֶרֶת -
3 אֵינוֹ מְעַכֵּב. כֵּיצַד? פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ אֲבָל לֹא בָּרֹאשׁ
4 וּבַזָּקָן, בַּשְּׁחִין וּבַמִּכְוָה הַמּוֹרִדִין, אוֹ שֶׁנִּשְׁאַר פְּחוֹת
5 מִכַּעֲדָשָׁה[41] בָּשָׂר חַי סָמוּךְ לַשְּׁחִין וְלַמִּכְוָה הַמּוֹרִדִין
6 וְלָרֹאשׁ וְלַזָּקָן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. חָזַר הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן
7 וְנִקְרְחוּ, וְכֵן אִם חָיוּ הַשְּׁחִין וְהַמִּכְוָה וְהֶעֱלוּ צָרֶבֶת[42]
8 - הֲרֵי זֶה טָמֵא[43] עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי הֵן
9 רְאוּיִין לְבַהֶרֶת[44]. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי בֶּהָרוֹת[45], אַחַת יֵשׁ בָּהּ
10 סִימַן טֻמְאָה וְאַחַת טְהוֹרָה, וּפָרְחָה הַטְּהוֹרָה
11 לַטֻּמְאָה[46] וְאַחַר כָּךְ פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר,
12 מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מֻחְלָט בְּטֻמְאָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּהוֹרָה
13 הִיא שֶׁפָּרְחָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אַחַת בִּשְׂפָתוֹ
14 הָעֶלְיוֹנָה וְאַחַת בִּשְׂפָתוֹ הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ בִּשְׁתֵּי
15 אֶצְבְּעוֹתָיו אוֹ בִּשְׁנֵי רִיסֵי עֵינָיו, וּכְשֶׁהֵן נִדְבָּקִין זֶה
16 לָזֶה נִרְאִין שְׁתֵּי הַבֶּהָרוֹת כְּבַהֶרֶת אַחַת[48], הוֹאִיל
17 וּפָרְחָה בְּכֻלּוֹ[49] - טָהוֹר.

38) שם מ"ה. 39) שאם תצמח במקום זה, בהרת עם אחד מסימני טומאה – תטמא. 40) אם נשאר ממקום זה כעדשה שלא פשתה בו הצרעת (ראה למעלה הערה לב). 41) ואם כן, יש כאן שני צדדים מחמירים: א. מקום הראש יותר מכעדשה: ב. פחות מכעדשה בשר חי בעור, אף־על־פי־כן טהור ('קרית ספר'). 42) אף־על־פי שדיני נגע בשחין ומכווה שונים מדיני בהרת בעור הבשר, הם מעכבים. ומכל־שכן אם נתרפאו לגמרי, שהרי דינם כעור בשר (למעלה פ"ה, ה"ג). 43) ואף־על־פי שבשעה שפרחה בכולו לא היו מקומות אלה ראויים לבהרת. ונראה, שמדובר כשלא טיהרו הכהן עדיין, אבל אם טיהרו לפני שנקרחו או נתרפאו אין הקריחה והריפוי מטמאים ('משנה אחרונה'). מפרשי המשנה וכן נושאי־כלי רבינו מעירים, שבמשנה שבידינו כתוב בכל אלה "טהורים", ורק בכחצי עדשה נאמר שם "טמא". ונראה שגירסה אחרת נמצאה בספרים שהגיעו לידי רבינו (כסף־משנה). 44) עכשיו, כשהביאם לפני הכהן. 45) שם מ"ו. 46) וכל־שכן אם פרחה מטמאה לטהורה ('קרית ספר' ו'משנה אחרונה'. ראה 'תפארת ישראל' 'בועז' אות ח). 47) האדם היה כבר טמא, ואם כן כל גופו כלול בטומאה זו ופרח מן הטמא (הרא"ש בפירושו על המשנה אומר טעם אחר: מפני שהטהורה נתבטלה בטמאה. וכן פירש ה'ברטנורא'). 48) וכשהן מרוחקות, נראה בשר בריא שביניהן. 49) כשהן מחוברות. דין זה מבואר במשנה שם, ורבינו הוסיף את שתי המילים: "ולא עוד", מפני שלדעתו גם בבא זו עוסקת בפריחה בכולו, אבל מפרשים אחרים סוברים, שזוהי בבא בפני עצמה, ומדובר כשהיה חצי גריס בשפה זו וחצי גריס בזו, וכן בריסים ובאצבעות. ולפי פירושם אין מקום לומר "ולא עוד". (ונראה שזאת היא כוונת הראב"ד בהשגתו).

18 ז. יֵשׁ[50] מַרְאֶה נִגְעוֹ לַכֹּהֵן וְנִשְׂכָּר מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים
19 לְהַרְאוֹתוֹ וְלֹא נִתְאַחֵר, וְיֵשׁ מַרְאֶה וּמַפְסִיד. כֵּיצַד?
20 מִי שֶׁהָיָה מֻחְלָט וְהָלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה, וְלֹא
21 הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - טָהוֹר;
22 וְאִלּוּ קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וּפְטָרוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ וְנֶהְפַּךְ
23 אַחַר הַפִּטּוּר - הָיָה מֻחְלָט, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[51]. הָיְתָה בּוֹ
24 בַּהֶרֶת וְאֵין בָּהּ כְּלוּם[52], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ לַכֹּהֵן
25 עַד שֶׁפָּרְחָה בְּכֻלּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא וְצָרִיךְ הֶסְגֵּר; וְאִלּוּ
26 קָדַם וְהֶרְאָה לַכֹּהֵן וְהִסְגִּירוֹ קֹדֶם שֶׁיֵּהָפֵךְ וְנֶהְפַּךְ
27 מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר - הָיָה טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53].

50) שם מ"י. 51) למעלה ה"א. 52) כל סימן טומאה. 53) שם.

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הנתקים ובכמה סימנין מטמאים ואם יש בהם הסגר וכל דיניהם, כיצד מגלחים את הנתק, ומה שיער צהוב האמור בתורה, הראש והזקן אם מעכבים זה את זה ואם מצטרפים.

28 א. נִגְעֵי הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן הוּא שֶׁיִּפֹּל הַשֵּׂעָר שֶׁבָּהֶן
29 מֵעִקָּרוֹ וְיִשָּׁאֵר מְקוֹם הַשֵּׂעָר פָּנוּי. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא
30 נֶתֶק[2]. וְאֵין נֶתֶק פָּחוֹת מִכִּגְרִיס[3] הַמְרֻבָּע. בֵּין שֶׁהָיָה
31 מַרְאֵהוּ עָמֹק בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה עָמֹק. וְלֹא נֶאֱמַר עָמֹק
32 בִּנְתָקִין אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: מַה מַּרְאֶה עָמֹק - בִּידֵי
33 שָׁמַיִם, אַף נֶתֶק הַמִּטַּמֵּא - בִּידֵי שָׁמַיִם; לְהוֹצִיא
34 שֶׁנִּתָּקוּ אָדָם[4], שֶׁהוּא טָהוֹר. וְהָאִשָּׁה וְהַסָּרִיס שֶׁהֶעֱלָה
35 זְקָנָם שֵׂעָר - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְתָקִים[5].

2) ואפילו אין כל שינוי בעור, מריטת השיער עצמו הוא הנגע. וחלקו על רבינו רבים וסוברים שאין נגע בלי שינוי בעור. ולפי שיטת רבינו יש לשאול: מה בין קרחת וגבחת ובין נתק? ומבאר שם בכסף משנה, שקרחת וגבחת פירושן, שנקרח כל הצד האחורי או לצד הפנים וזהו דבר טבעי ולא חולני, ונתק הוא אם נקרח באמצע הראש או הזקן ושערות מקיפות את הקרחת מכל צדדיה. 3) "הקיש נגע לנתק, מה נגע (בעור הבשר) אינו פחות מכגריס אף נתק אינו פחות מכגריס". 4) שהשערות לא נפלו מאליהן אלא אדם מרט אותן. 5) תוספתא נגעים פרק ד הלכה ז: "זקן האשה והסריס ... משהעלו שיער הרי הן כזקן לכל דבר".

36 ב. הַנִּתָּקִין מִטַּמְּאִין בִּשְׁנֵי סִימָנִים: בְּשֵׂעָר צָהֹב דַּק
37 וּבִפְשִׁיּוֹן, וְיֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְכָל זֶה
38 מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. כֵּיצַד? מִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ נֶתֶק בְּרֹאשׁוֹ אוֹ
39 בִּזְקָנוֹ: אִם הָיוּ בוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת צְהֻבּוֹת דַּקּוֹת וְלֹא
40 יוֹתֵר[6] וְאֵין שָׁם בַּנֶּתֶק שֵׂעָר שָׁחוֹר כְּלָל - יַחְלִיט; לֹא
41 הָיָה בּוֹ שֵׂעָר לֹא שָׁחוֹר וְלֹא צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ

אֶחָד. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׂה הַנֶּתֶק - יַחְלִיט; נוֹלְדוּ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת - יִפְטֹר אוֹתוֹ; לֹא פָּשָׂה וְלֹא נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב וְלֹא שֵׂעָר שָׁחוֹר - יְגַלֵּח סְבִיבוֹת הַנֶּתֶק וְלֹא יְגַלֵּח הַנֶּתֶק[7] וְיַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְחוֹזֵר וְרוֹאֵהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי: אִם פָּשָׂה הַנֶּתֶק אוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - יַחְלִיט; לֹא נוֹלַד בּוֹ כְּלוּם - יִפְטֹר, שֶׁאֵין הֶסְגֵּר בִּנְתָקִין יָתֵר עַל שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת. וְאִם אַחַר שֶׁפִּטְּרוֹ נוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אוֹ פָּשָׂה - יַחְלִיט[8].

6) טעות סופר, צריך להיות "או יותר" וכן הוא בכתב יד תימן. בתורת כהנים שם: "ושער", מיעוט שער שתי שערות. 7) בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ט הלכה ז שנינו: וכי מה יש בו (בנתק לגלח)? ... סמוך לנתק לא יגלח, הא כיצד? מגלח חוצה לו ומניח שתי שערות סמוך לו, כדי שיהא ניכר אם פשה. 8) כדין נגע בעור הבשר.

ג. כֵּיצַד מְגַלְּחִין אֶת הַנֶּתֶק? מְגַלֵּחַ חוּצָה לוֹ וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָמוּךְ לוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר הַפִּשְׁיוֹן. וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם[9], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְגַּלְּחָה[10]. וְכֵן כְּשֵׁרָה בְּכָל דָּבָר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיָה נָזִיר[12] - הֲרֵי זֶה מְגַלֵּחַ. הִסְגִּירוֹ וְלֹא גִּלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻסְגָּר.

9) ואינה זקוקה לכהן כגילוח הטהרה אחר שנתרפא. 10) משמע בכל אופן שהוא. 11) ולאו דווקא בתער כתגלחת הטהרה. 12) שאסור לו לגלח שערו.

ד. שֵׂעָר צָהֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתַבְנִית[13] הַזָּהָב. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר דַּק הוּא שֶׁיִּהְיֶה קָצָר[14]; אֲבָל אִם הָיָה אָרֹךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָהֹב כְּתַבְנִית הַזָּהָב - אֵינוֹ סִימַן טֻמְאָה.

13) כגון. 14) משאר השערות, אבל צריך להיות בו כדי שיינטל בזוג.

ה. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַצְּהֻבּוֹת הַדַּקּוֹת סִימַן טֻמְאָה בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ מְרֻחָקוֹת זוֹ מִזּוֹ, בֵּין שֶׁהָיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁהָיוּ בְּסוֹף הַנֶּתֶק, בֵּין שֶׁקָּדַם הַנֶּתֶק אֶת הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב בֵּין שֶׁקָּדַם הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב אֶת הַנֶּתֶק - הֲרֵי הוּא סִימַן טֻמְאָה. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נִטָּלוֹת בְּזוּג[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֵּׂעָר הַלָּבָן.

15) שאפשר יהיה לגזור אותן במספריים, כמו בשיער לבן למעלה בפרק ב הלכה א ושם הסברו בפרוטרוט.

ו. הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר הַמַּצִּיל בִּנְתָקִין[16] אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאֵינָן מַצִּילוֹת עַד שֶׁיִּהְיֶה אָרְכָּן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן[17]. בֵּין שֶׁהָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק[18] וְיִשָּׁאֵר מִן הַנֶּתֶק פָּנוּי בֵּין הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר שֶׁבְּתוֹכוֹ וּבֵין הַשֵּׂעָר שֶׁחוּצָה לוֹ כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת; אֲבָל אִם נִשְׁאֲרוּ הַשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת בְּצַד הַנֶּתֶק בְּסוֹפוֹ - אֵינָן מַצִּילוֹת. כֵּיצַד מַצִּילוֹת? שֶׁאִם נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹלַד בַּנֶּתֶק שֵׂעָר צָהֹב דַּק אוֹ שֶׁפָּשָׂה - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְצָמַח בַּנֶּתֶק שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת - טָהֹר הַנֶּתֶק, וּמַצִּילוֹת מִיַּד הַפִּשְׁיוֹן וּמִיַּד הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב. בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק בֵּין שֶׁצָּמְחוּ בְּסוֹפוֹ. שֶׁהַצּוֹמֵחַ[19] מַצִּיל בְּכָל מָקוֹם[20], וְהַנִּשְׁאָר[21] אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק מִן הַקָּמָה[22] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

16) אם נמצא בנתק שיער שחור, בין שנשאר בתחילה בין שצמח אחר ההסגר - טהור. לפני ההסגר כתוב בתורה (ויקרא יג, לא): "ושער שחור אין בו והסגיר" ודרשו בתורת כהנים (שם פרק ח הלכה ט): ואם יש בו פטור; ולאחר ההסגר כתוב בתורה בפירוש (שם לז): ושער שחור צמח בו נרפא הנתק טהור הוא. 17) שיעור זה הוא יותר גדול מהשיעור ניטלות בזוג. 18) ולא על גבול הנתק ממש סמוך לשערות המקיפות אותו, וזה נקרא "מבוצר" בלשון המשנה. 19) אחרי החלט. 20) אפילו אינו מבוצר. 21) השערות השחורות שלא נקרחו כלל. 22) השיער הבריא המקיף את הנתק.

ז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שֶׁצָּמְחוּ, אַחַת שְׁחוֹרָה וְאַחַת לְבָנָה[23] אוֹ צְהֻבָּה, אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה - אֵינָן מַצִּילוֹת.

23) שתי שערות ושתיהן שחורות מצילות ואין לבנה מצטרפת להציל.

ח. נְתָק שֶׁהֶחְלַט בְּשֵׂעָר צָהֹב אוֹ בְּפִשְׁיוֹן וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר וְטָהֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, עַד שֶׁיּוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ יִפְשֶׁה פִּשְׁיוֹן אַחֵר מֵאַחַר שֶׁהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר. שֶׁנֶּאֱמַר: נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא - כֵּיוָן שֶׁנִּתְרַפֵּא טָהוֹר הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁסִּימָנֵי טֻמְאָה בִּמְקוֹמָן[24].

24) כלומר, סימני הטומאה שהוחלט על ידם נשארו במקומם, אבל אם נולדו סימני טומאה חדשים מטמאים.

ט. הֶחְלִיטוֹ בְּשֵׂעָר צָהֹב, בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוֹ בַּתְּחִלָּה בֵּין שֶׁהֶחְלִיטוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁהֶחְלִיטוֹ אַחַר הַפִּטּוּר[25], וְהָלַךְ הַשֵּׂעָר הַצָּהֹב וְנוֹלַד בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ פִּשְׁיוֹן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה[26]. וְכֵן אִם הֶחְלִיטוֹ בְּפִשְׁיוֹן, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן אוֹ בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר, וְהָלַךְ הַפִּשְׁיוֹן וְחָזַר פִּשְׁיוֹן אַחֵר אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט כְּשֶׁהָיָה. עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר סִימַן טֻמְאָה אוֹ עַד שֶׁיַּצְמִיחַ בּוֹ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת.

25) כשצמחו שתי שערות צהובות. 26) וכל הדינים הללו מתאימים למה שנאמר למעלה בסוף פרק ד בנגעי עור ובשר.

י. שְׁנֵי נְתָקִים זֶה בְּצַד זֶה[27] וְשִׁיטָה[28] שֶׁל שֵׂעָר שָׁחוֹר

מַפְסֶקֶת בֵּינֵיהֶן[29], וְנִפְרַץ[30] הַשֵּׁעָר הַשָּׁחוֹר [וְנֶתֶק] מִמָּקוֹם אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה[31], שֶׁהַשֵּׁעָר הַשָּׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בֵּינֵיהֶן הֲרֵי הוּא בְּצַד הַנֶּתֶק; נִפְרְצָה הַשֵּׁטָה מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת[32] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁאָר מִן הַשֵּׁטָה בְּאֶמְצַע הַנֶּתֶק. וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל פִּרְצָה מֵהֶן? אֵין פָּחוֹת מִמָּקוֹם צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[33]. וְאִם הָיְתָה פִּרְצָה מִמָּקוֹם אֶחָד כְּגְרִיס - הֲרֵי זֶה טָמֵא; שֶׁהַפִּרְצָה עַצְמָהּ נֶתֶק אַחֵר[34], וַהֲרֵי שֵׂעָר שָׁחוֹר בְּצִדּוֹ וְאֵינוֹ כָּנוּס לְתוֹכוֹ. נֶתֶק שֶׁהַשֵּׁעָר הַשָּׁחוֹר מַקִּיפוֹ וְנֶתֶק אַחֵר מַקִּיף אֶת הַשֵּׁעָר הַשָּׁחוֹר: נִפְרַץ הַשֵּׁעָר שֶׁבֵּינֵיהֶן מִמָּקוֹם אֶחָד - טָמֵא[35]; שֶׁהַנֶּתֶק הַפְּנִימִי לֹא נִצַּל[36], שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁעָר הַשָּׁחוֹר בְּצִדּוֹ, לֹא בְּתוֹכוֹ. נִפְרַץ הַשֵּׁעָר מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - טָהוֹר, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה פִּרְצָה כְּגְרִיס[37]; שֶׁהֲרֵי הַנֶּתֶק הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן נַעֲשׂוּ נֶתֶק אֶחָד וְשֵׁעָר שָׁחוֹר בָּאֶמְצַע. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה הַפִּרְצָה כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר.

27) ובכל אחד מהם כגריס. 28) שורה. 29) ואינו מציל, מפני שאינו מבוצר. 30) למעלה או למטה והשיער השחור נשאר בלתי מבוצר. 31) במשנה כתוב "טמא" ומפרשי המשנה מבארים שטמא מפני שנגע אחד פשה. ורבינו מפרש, שהמדובר כשנפרץ לפני ההסגר ופשיון אינו מטמא אלא אחר הסגר (ראה למעלה פרק ד הלכה ב), ולפיכך הוא מפרש שלא טמא ממש אמרו, אלא הכוונה שהשיער השחור אינו מציל וטעון הסגר. 32) למעלה ולמטה ואם כן הפרצות מחברות את שני הנתקים והשיער השחור מוקף נתק מכל צדדיו. 33) פחות מזה אינו נקרא מבוצר. 34) קשה להבין, למה אינו נידון כפשיון הנתק הראשון. ראה משנה אחרונה על המשנה, ששינה הגירסה כאן. ונראה שרבינו התכוון לומר שאם נולדה פירצה באמצע השיטה ואינה מגיעה עד הנתקים הראשונים דינה כנתק חדש ואין אנו אומרים שמפני שהיא עומדת בין שני הנתקים תידון כחלק מהם. 35) האדם. 36) אבל החיצון ניצל, שהרי השער השחור שבו מבוצר. 37) אין אנו דנים אותה כנגע חדש.

יא. נֶתֶק שֶׁהָיָה חוּט יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְכֵן שְׁנֵי נְתָקִין שֶׁחוּט יוֹצֵא מִזֶּה לָזֶה[38], אִם יֵשׁ בְּרֹחַב הַחוּט הַנָּתוּק[39] כְּדֵי צְמִיחַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - זוֹקְקִין לְטַמֵּא[40] בְּשֵׂעָר צָהוֹב דַּק וּפְשִׁיוֹן וּמַצִּילִין בַּצּוֹמֵחַ בּוֹ[41]; אֲבָל שֵׂעָר שָׁחוֹר הַנִּשְׁאָר בְּאוֹתוֹ הַחוּט אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַחוּט כְּגְרִיס[42].

38) ומחברם. 39) הנגוע בנתק. 40) אם נולד בחוט אחד מסימני הטומאה הרי זה כאילו נולדו בנתקים עצמם. 41) אם צמח בחוט שיער שחור הוא מציל ואפילו אם יש סימן טומאה בנתקים. 42) מפני שהמשואר אינו מציל אלא במבוצר ואי אפשר שיהיה מבוצר אם אין ברוחב החוט כגריס היינו מקום צמיחת שש שערות, שהרי אינו נקרא מבוצר אלא אם הוא מוקף נתק ברוחב שתי שערות מכאן ומכאן ושתי השערות השחורות באמצע וביחד שש שערות.

יב. מִי שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ נֶתֶק כְּגְרִיס וּפְשָׂהּ הַנֶּתֶק [עַל] כָּל רֹאשׁוֹ וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם שֵׂעָר כְּלָל אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, בֵּין שֶׁנִּתַּק כֻּלּוֹ מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ מִתּוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: קֵרֵחַ הוּא טָהוֹר הוּא[43]. וְכֵן אִם הָיָה הַנֶּתֶק בִּזְקָנוֹ וְנִתַּק כָּל זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, קַבָּלָה הִיא, שֶׁאִם הָלַךְ כָּל שֵׂעַר הַזָּקָן - טָהוֹר הוּא. וְיִתְטַמֵּא עוֹר הַזָּקָן שֶׁקָּרֵחַ[44] בְּנִגְעֵי עוֹר הַבָּשָׂר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

43) כך דרשו בתורת כהנים פרשת נגעים פרק ו, הלכה ב. ראה למעלה פרק ז הלכה א, שבהרת אם פרחה בכולו אחר הפיטור - טמא, מפני שדין פריחה נאמר בתורה שם בקשר לכתוב "טמא הוא" (שם יג, יא) ומשמע שהפריחה מטהרת אחר הטומאה בלבד. 44) והוא הדין לעור הראש.

יג. הַבָּא בַּתְּחִלָּה וְכָל רֹאשׁוֹ נָתוּק אוֹ כָּל זְקָנוֹ נָתוּק - יַסְגִּיר[45] שָׁבוּעַ אֶחָד. אִם לֹא נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב - יַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. אִם נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר צָהֹב דַּק - טָמֵא; לֹא נוֹלַד לוֹ - יִפְּטֵר. נוֹלַד לוֹ אַחַר הַפִּטּוּר שֵׂעָר צָהֹב - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט. נוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר[46] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[47]. הַבָּא כֻּלּוֹ נָתוּק רֹאשׁ אוֹ זָקָן וְנוֹלַד לוֹ שֵׂעָר שָׁחוֹר[48] - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָלַךְ הַשֵּׂעָר הַשָּׁחוֹר - טָמֵא מִשּׁוּם פִּשְׁיוֹן[49].

45) ואין זה דומה לקרחת וגבחת שנקרח רק חצי הראש, אבל אם נקרח כולו הרי זה נתק. 46) אחר שצמח שיער הצהוב. 47) ואפילו הלך השחור ונשאר הצהוב, כמו בנתק קטן. 48) אחר ההסגר. 49) תוספתא שם. והמדובר כששיער השחור הוא מן הצד, אבל אם הוא באמצע אינו מטמא משום פשיון, שהרי אין הנגע פושה לתוכו אלא מחוצה לו.

יד. הָרֹאשׁ וְהַזָּקָן אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[50], וְאֵינָן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, וְאֵין פּוֹשִׁין מִזֶּה לָזֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן - מְלַמֵּד שֶׁהֵן חֲשׁוּבִין שְׁנַיִם. וְאֵי זֶהוּ זָקָן? מֵהַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי הָעֶלְיוֹן עַד פִּקָּה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת. מוֹתֵחַ אֶת הַחוּט מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, כֹּל שֶׁמִּן הַחוּט וּלְמַעְלָה - הֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרֹאשׁ, וּמִן הַחוּט וּלְמַטָּה - מִכְּלַל הַזָּקָן.

50) אם פרח בכל הראש ולא פרח בזקן - טהור, וכן להיפך. פסק כרבי יהודה.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר מי הם המתטמאים בנגעים, והכשרים לראות שטומאה וטהרה תלויים בהם, כהן המטמא את הטהור או איפכא, הכהן שרואהו בתחלה הוא שרואהו בסוף, אין רואים נגעים אלא ביום ובאיזו שעה מן היום, וחתן שנראה בו נגע, אין מסגירים ולא פוטרים אלא ביום שיראה בו תחילה או בשביעי או בי"ג, אם מסגירים או מחליטים בתוך ימי הסגר, ואם רואים שני נגעים כאחד, אם יאמר הכהן

לנגוע לך ושוב, אין הכהן צריך לבדוק במקום מוסתר, וכיצד יעמוד לפני הכהן כשהוא בודק.

א. הַכֹּל[2] מִתְטַמְּאִין בִּנְגָעִים, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[3] וְהָעֲבָדִים[4], אֲבָל לֹא עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְלֹא גֵּר תּוֹשָׁב[5]. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[6] לִרְאוֹת אֶת הַנְּגָעִים. וְכָל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה אוֹתָן, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ[7].

2) משנה נגעים פ"ג, א. 3) משנה נדה מג, ב. ובגמרא שם מד, א למדו דין זה מהכתוב (ויקרא יג, ב): "אדם כי יהיה בעור בשרו", משמע אדם כל שהוא. 4) עבדים כנענים שנימולו ונטבלו לשם עבדות, והם חייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. 5) גוי שקיבל עליו שבע מצוות, שבני נוח (כל בני אדם חוץ לבני ישראל) מצווים עליהם (ראה סנהדרין נו, א). 6) כלומר, כל כהן. ואפילו אינו בקי בנגעים במראיהם ובשמותיהם. ובהלכה הבאה מבאר רבינו בפרוטרוט. 7) נגעים פ"ב מ"ה. אבל רשאי לראות נגעי קרוביו. כתנא־קמא שם.

ב. אַף עַל פִּי[8] שֶׁהַכֹּל כְּשֵׁרִין לִרְאוֹת נְגָעִים, הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה תְּלוּיָה בַּכֹּהֵן. כֵּיצַד? כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִרְאוֹת - הֶחָכָם רוֹאֶהוּ וְאוֹמֵר לוֹ: אֲמֹר טָמֵא[9], וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָמֵא; אֲמֹר טָהוֹר, וְהַכֹּהֵן אוֹמֵר טָהוֹר; הַסְגִּירוֹ, וְהוּא מַסְגִּירוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַכֹּהֵן קָטָן אוֹ שׁוֹטֶה - הֶחָכָם אוֹמֵר לוֹ וְהוּא מַחְלִיט אוֹ פּוֹטֵר אוֹ סוֹגֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַכֹּהֵן סוֹמֵךְ עַל דִּבְרֵי הֶחָכָם; אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן רוֹאֶה וְסוֹמֵךְ עַל עַצְמוֹ - אָסוּר לוֹ לִרְאוֹת נֶגַע מִכָּל נְגָעִים עַד שֶׁיּוֹרֶנּוּ רַבּוֹ, וְיִהְיֶה בָּקִי בְּכָל הַנְּגָעִים וּבִשְׁמוֹתֵיהֶן בְּנִגְעֵי אָדָם כֻּלָּם וּבְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבְנִגְעֵי בָּתִּים[10].

8) שם פ"ג ה"א. 9) ראה למעלה פ"א ה"ג והערות שם. 10) 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה הי"ז.

ג. כֹּהֵן[11] שֶׁטִּמֵּא אֶת הַטָּהוֹר אוֹ טִהֵר אֶת הַטָּמֵא - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁנֶּאֱמַר: טָמֵא הוּא וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן[12], טָהוֹר הוּא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן. וּמְצֹרָע שֶׁנִּרְפָּא, בֵּין מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר בֵּין מִתּוֹךְ הֶחְלֵט, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ כֹּהֵן טָהוֹר אַתָּה[13].

11) תוספתא נגעים פ"א הי"ב; 'תורת כהנים' נגעים פרק ט הי"ד. 12) כלומר, אם הוא טמא יכול הכהן לטמאו, ואם לאו - אין בכוחו לטמאו. וכך בטהרה. 13) תוספתא שם ה"ו.

ד. אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי[14] לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵינָיו בִּמְקוֹם הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר שֶׁחוּצָה לוֹ. וְכֹהֵן שֶׁרָאָה[15] הַנֶּגַע בַּתְּחִלָּה - הוּא שֶׁרוֹאֶהוּ בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּבְסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, וְהוּא שֶׁמַּסְגִּירוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ. מֵת הַכֹּהֵן שֶׁרָאָהוּ תְּחִלָּה אוֹ שֶׁחָלָה - רוֹאֶהוּ כֹּהֵן אַחֵר[16]. וְאֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְטַמְּאוֹ בְּפִשְׁיוֹן, שֶׁאֵין יוֹדֵעַ אִם פָּשָׂה אִם לֹא פָּשָׂה אֶלָּא רִאשׁוֹן. וְנֶאֱמָן כֹּהֵן[17] לוֹמַר: נֶגַע זֶה פָּשָׂה וְנֶגַע זֶה לֹא פָּשָׂה, וְשֵׂעָר לָבָן זֶה קָדַם אֶת הַבַּהֶרֶת אוֹ בַּהֶרֶת זוֹ קָדְמָה אֶת שֵׂעָר לָבָן.

14) שם ה"י. ראה למעלה פ"ו ה"ג והערות שם. 15) תוספתא שם הי"א ויב, ו'תורת כהנים' שם ב, ד. 16) שם. 17) פירוש, אם מפני סיבה שהיא, עבר הענין מידו ליד כהן אחר.

ה. חָלָל[18] פָּסוּל[19] לִרְאִיַּת נְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים - בִּכְהֻנָּתָם. אֲבָל בַּעֲלֵי מוּמִין כְּשֵׁרִים[20] לִרְאִיַּת נְגָעִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוּמָא וַאֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו[21]. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן שֶׁכֵּהָה מְאוֹר עֵינָיו[22] לֹא יִרְאֶה אֶת הַנְּגָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן.

18) שנולד מאשה שכהן אסור בה. 19) 'תורת כהנים' נגעים פ"א ה"ח: יכול שאני מרבה חללים? תלמוד לומר "הכהנים", כלומר, מי שהוא בקדושת כהונה. 20) שם. מפני שנאמר (ויקרא יג, ב): או אל אחד מבניו, ובעל מום הוא גם כן מבניו, וחלה עליו קדושת כהונה, אלא שאסור בעבודת הקרבנות. 21) נגעים פ"ב מ"ג. 22) שם. עיני הכהן - "עיני" משמע שתי עיניים, ומהמילה "לכל" לומדים שצריכה ראיה מליאה ולא כהה. וב'תוספות יום טוב' שם מפרש, שאם כהתה ראיית עין אחת כשר. שסומא בעין אחת אמרו שפסול, אבל כהייה דוקא בשתי עיניו.

ו. אֵין רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים אֶלָּא בַּיּוֹם[23], בֵּין לְהַסְגִּיר בֵּין לְהַחְלִיט בֵּין לִפְטֹר, שֶׁהֲרֵי בְּכָל הָעִנְיָן הוּא אוֹמֵר 'בַּיּוֹם' 'וּבַיּוֹם'. וְאֵין רוֹאִין לֹא בְּשַׁחֲרִית[24] וְלֹא בֵּין הָעַרְבַּיִם וְלֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְלֹא בְּיוֹם הַמְעֻנָּן, לְפִי שֶׁכֵּהָה נִרְאִית עַזָּה; וְלֹא בַּצָּהֳרַיִם, לְפִי שֶׁעַזָּה נִרְאִית כֵּהָה[25]. אֵימָתַי רוֹאִין אוֹתָן? בְּשָׁעָה רְבִיעִית[26] וּבַחֲמִישִׁית וּבַשִּׁמִינִית וּבְתִשִׁיעִית. בֵּין נִגְעֵי אָדָם בֵּין נִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים[27].

23) 'תורת כהנים' נגעים פרק ב, ה"א. 24) שם, ומשנה נגעים פ"ב, ב. 25) מפני שאור השמש חזק אז. 26) כר' יהודה שם. 27) כתוב בתורה (ויקרא יד, נד־נה): "לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית", הוקשו כל הנגעים זה לזה (לקמן פי"ג הי"ד).

ז. בְּכָל יוֹם רוֹאִין אֶת הַנְּגָעִים, חוּץ מִשַּׁבָּת[28] וְיוֹם טוֹב[29]. חָל יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב - מַעֲבִירִין לַאֲחוֹרָיו[30]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר[31] לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בְּיוֹם שַׁבָּת זֶה, שֶׁהוּא יוֹם הָרְאוּי לִרְאוֹת, טָמֵא[32], וּלְמָחָר יֵלְכוּ לָהֶן סִימָנֵי טֻמְאָה[33]; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר, וּלְמָחָר יִוָּלְדוּ לוֹ סִימָנֵי טֻמְאָה[34]. וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁעַת רְאִיָּתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

28) כחכמים במשנה נגעים פ"א, ד. 29) משנה שם פ"ג, ב. ומועד קטן ז, א. פסק כחכמים שאין רואים נגעים כל ימי הרגל (אפילו בחול המועד). ראה לקמן ה"ח.

30) לאחר השבת. 31) דחייה זו גורמת. 32) ואם יראנו הכהן - יטמא. 33) ויסגירנו שנית, ובשבוע שני - יטהרנו. זה הוא להקל. 34) אע"פ שסימני טומאה מטמאים גם אחרי הפטור, יש כאן להחמיר, שאם היה רואה אותו בשבת אחר הסגר ראשון, היה מסגירו שנית. ואפשר שבתוך ימי ההסגר ילכו להם סימני הטומאה ויהיה טהור, וגם בשבוע שני יש בדחייה זו להחמיר, שאם היה רואה את הנגע בשבת היה מטהרו, וכשיבואו סימני טומאה למחר יישאר בטהרתו עד שיראנו הכהן ויטמאנו.

1 **ח. חָתָן[35] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - נוֹתְנִין לוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי**
2 **הַמִּשְׁתֶּה[36]. וְכֵן אִם נִרְאָה בִּבְגָדָיו אוֹ בְּבֵיתוֹ[37] - אֵין**
3 **רוֹאִין אוֹתָן עַד לְאַחַר הַמִּשְׁתֶּה. וְכֵן בָּרֶגֶל[38] נוֹתְנִין**
4 **לוֹ כָּל יְמוֹת הָרֶגֶל. שֶׁנֶּאֱמַר: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת**
5 **הַבַּיִת וְגוֹמֵר[39]. אִם הִמְתִּינָה תּוֹרָה לִדְבַר הָרְשׁוּת שֶׁלֹּא**
6 **יִטַּמְּאוּ כֵּלָיו, קַל וָחֹמֶר לִדְבַר מִצְוָה[40].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"חתן שנראה בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה... אין רואין אותן עד אחר המשתה בו'".

ומקור הדברים במשנה (נגעים פ"ג מ"ב), אבל בטעם הדין נחלקו התנאים בגמרא, לדעת רבי יהודה למדים מהפסוק "וביום הראות בו" שיש יום שאי אתה רואה בו "מכאן אמרו חתן שנולד בו נגע נותנין לו שבעה ימים" אבל לדעת רבי לומדים זאת מקל־וחומר "הרי הוא אומר וצוה הכהן ופינו את הבית, אם ממתינים לו לדבר הרשות כל־שכן לדבר מצוה" (שהרי אפשר לפנות הכלים שהיו בבית לפני שיבוא הכהן וטהורים הם). והרמב"ם נקט הטעם כדעת רבי.

ויש לומר ששני הטעמים חלוקים בעצם גדר הדין שממתינים לחתן. לדעת רבי יהודה, זה שאין רואים נגעי החתן הוא מצד שימים אלו הופקעו מראיית נגעים ולא שנדחו. אבל לדעת רבי שהדין הוא מצד שהתורה חסה על כליו שלא יטמאו, הרי הדין הוא בגדר של דחויה.

ואולי יש לומר נפק"מ לדינא שאם "ממתינים לו" הוא רק היתר שאפשר לדחות ראיית הנגע לאחרי הרגל, הרי שאם בדיעבד ראה הכהן את הנגע בימים אלו ה"ז טמא. משא"כ לדעה שימים אלו הופקעו מראיית נגעים, הרי שגם אם ראה הכהן את הנגע בימים אלו אין ראייתו כלום.

בדרך הדרוש והמוסר יש לפרש שני אופנים אלו על־פי דברי הרמב"ם בסוף הלכות טומאת צרעת, שמבאר שכל עניין הצרעת הוא לטובת האדם שיעשה תשובה מעניין לשון הרע, והיוצא מדבריו שענין הנגעים הוא ענין של חסד מלמעלה לטובת האדם כדי שישוב מדרכו, וכמו שכתב ה"חינוך" "משורשי המצוה שרצה הא־ל בטובו הגדול לייסרנו כאשר ייסר איש את בנו... מאהבת ה' אותם יודיע מוסרו". ואפילו את הרשע אוהב ה' ומשנה סדרי עולם למען תשובתו.

שני האופנים הנ"ל: הפקעת דין ראיית הנגע מפני "דבר מצוה" או דחיית הנגע אפילו לדבר רשות, מלמדים על שני סוגי המעלות שביהודי. בזה שהתורה חסה על ממונו של כל יהודי אפילו הרשע, מתבטאת מעלתו שכל־כך חביב הוא אצל הקב"ה עד שהתורה חסה לא רק עליו אלא אף על ממונו, עם היות שזהו דבר הרשות.

ואילו זה שמפקיעים דין ראיית הנגע מפני דבר מצוה, מורה על מעלת מעשה המצוה של איש ישראל שגם אם מדובר על מי שנראה בו הנגע שעמד ברשעו כ"כ שגם אחרי שנשתנו קירות ביתו ונשתנו בגדיו ואפילו עור גופו, מכל־מקום יש בכח ה"דבר מצוה" שלו להפקיע דין ראיית הנגע, ובזה נרגש גודל קדושת מעשה המצוה שלו שבגללה אי אפשר שיחול דין טומאת נגעים.

זהו גם הביאור הפנימי במחלוקת רבי ורבי יהודה, שרבי סובר שהמעלה הראשונה שהתורה חסה על ממונו הבזוי של רשע מצד ש"ישראל הוא" היא מעלה גדולה יותר, וזוהי הסיבה שבגללה ממתינים לחתן שבעה ימים ודוחים את ראיית הנגע שלו. וזהו גם הק"ו שלו "אם ממתינים לו לדבר הרשות כל־שכן לדבר מצוה" שאם חביבותן של ישראל מועילה לדחות ראיית הנגע בשביל דברי הרשות של ישראל, כל־שכן בעניין של מצוה.

אבל רבי יהודה סובר שזה שגם מעשה המצוה של הנגוע יכול להפקיע דין ראיית הנגע מצד קדושתו היא מעלה גדולה יותר, ולכן סובר שזהו חידוש התורה בדין "חתן... נותנין לו ז' ימי המשתה".

(על־פי יין מלכות ספר טהרה סימן י"ג)

35) נגעים שם. 36) כלומר, אין רואים את נגעו עד שיעברו שבעת ימים מיום החתונה, שהם לו ימי משתה ושמחה. 37) ראה לקמן פי"ג וי"ד דיני נגעי בגדים, ובפט"ו דיני נגעי בתים. 38) הכוונה לחול המועד, שהרי ב'יום טוב' נאמר כבר למעלה בהלכה ז. 39) והכתוב מסיים: "ולא יטמא כל אשר בבית", פירוש, שהכהן יצוה לפנות את כל הנמצא בבית לפני שהוא יבוא לראות ואפשר שיטמאנו ויהיה הכל טמא. 40) שמחת חתן וכלה או שמחת הרגל.

7 **ט. אֵין מַסְגִּירִין וְלֹא מַחְלִיטִין וְלֹא פּוֹטְרִין אֶלָּא**
8 **בְּיוֹם שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ בַּתְּחִלָּה[41], אוֹ בַּשְּׁבִיעִי[42], אוֹ בְּיוֹם**
9 **שְׁלִשָׁה עָשָׂר בַּנְּגָעִים שֶׁמַּסְגִּירִין בָּהֶן שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[43],**
10 **מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לִמְנַיַן שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן וּלְמִנְיַן**
11 **שָׁבוּעַ שֵׁנִי בְּכָל הַנְּגָעִים, בֵּין בְּנִגְעֵי אָדָם בֵּין בְּנִגְעֵי**
12 **בָּתִּים וּבְגָדִים.**

41) כשיש בו כגריס ומראהו מקרום ביצה ולמעלה, ואין בו לא שיער לבן ולא מחיה - מסגירים; כשיש בו מחיה או שתי שערות לבנות - מחליטים; וכשמראהו למטה מקרום ביצה או הוא פחות מכגריס - פוטרים. 42) אבל אם נשתנה הנגע בתוך שבעה - אין מתחשבים כלל בשינוי זה,

בין להקל ובין להחמיר. 43) להוציא שחין ומכוה שאין להם אלא הסגר של שבוע אחד (למעלה פ"ה ה"ג).

י. אֵין מַסְגִּירִין[44] בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר[45], וְלֹא מַחְלִיטִין בְּתוֹךְ יְמֵי הֶסְגֵּר אִם נוֹלַד לוֹ סִימַן הֶחְלֵט[46], וְלֹא מַחְלִיטִין הַמֻּחְלָט אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר, וְלֹא מַסְגִּירִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ יְמֵי חֲלוּטוֹ אִם נוֹלַד לוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁרָאוּי לְהִסָּגֵר. אֲבָל אִם הָיוּ בּוֹ שְׁנֵי נְגָעִים וְרָאָה זֶה וְחָזַר וְרָאָה זֶה[47] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה מֻסְגָּר בָּזֶה וּמֻחְלָט בָּזֶה, אוֹ מֻחְלָט בָּזֶה וּמֻסְגָּר בָּזֶה. בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן בֵּין בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי[48]. וְאֵין רוֹאִין שְׁנֵי נְגָעִים כְּאַחַת[49], בֵּין בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים בֵּין בְּאִישׁ אֶחָד; שֶׁנֶּאֱמַר: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנָּגַע.

44) שם, פ"ג, א. 45) אם נולד בו נגע שני, אין הכהן נזקק לו כלל. 46) ונראה, שהוא הדין אם נולד בו נגע שני בתוך ימי ההסגר ובו סימני טומאה. 47) לפני שהסגירו מפני הנגע הראשון. 48) תוספתא פ"א ה"י. 49) בבת אחת, אלא מתבונן באחד ואחר־כך מתבונן בשני. משנה נגעים פ"א א.

יא. נָגוּעַ[50] שֶׁבָּא לְכֹהֵן לִרְאוֹתוֹ - לֹא יֹאמַר לוֹ לֵךְ וָשׁוּב, אֶלָּא נִזְקָק לוֹ מִיָּד. בָּאוּ לְפָנָיו שְׁנַיִם - רוֹאֶה אֶת הָרִאשׁוֹן, מַסְגִּירוֹ אוֹ פּוֹטְרוֹ אוֹ מַחְלִיטוֹ, וְחוֹזֵר וְרוֹאֶה אֶת הַשֵּׁנִי[51].

50) תוספתא שם פ"א הי"א. 51) אחר שגמר את כל הטיפול בראשון.

יב. אֵין הַכֹּהֵן[52] זָקוּק לְבַקֵּשׁ[53] תַּחַת אַצִּילֵי יָדָיו[54] שֶׁל נָגוּעַ אוֹ בֵּין פְּחָדָיו[55] אוֹ בְּתוֹךְ הַקְּמָטִים שֶׁמָּא שָׁם נֶגַע, שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן[56]. וְכֵן בְּהוֹפֵךְ כֻּלּוֹ לָבָן[57]. וְכֵיצַד יַעֲמֹד[58] לִפְנֵי הַכֹּהֵן? אִם אִישׁ הוּא - נִרְאֶה עָרֹם, וְעוֹמֵד כְּעוֹדֵר[59] וּכְמוֹסֵק[60] זֵיתִים. וְאִם אִשָּׁה הִיא - נִרְאֵית עֲרֵמָה, וְיוֹשֶׁבֶת כְּעוֹרֶכֶת[61] וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ[62] וּכְאוֹרֶגֶת[63] בְּעוֹמְדִים[64], שֶׁמַּגְבַּהַּת יָדָהּ הַיְמָנִית עַד שֶׁיִּגָּלֶה בֵּית הַשְּׁחִי. אִם הָיָה הַנֶּגַע נִרְאֶה בָּהֶן בִּזְמַן שֶׁהֵן עוֹמְדִין[65] כָּךְ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בָּהֶן כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין כָּךְ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָדָם נִרְאֶה לְנִגְעוֹ, כָּךְ הוּא נִרְאֶה לְתִגְלַחְתּוֹ[66]. שֶׁאִם לֹא יֵרָאֶה שֵׂעָר בְּכָל בְּשָׂרוֹ כְּשֶׁיַּעֲמֹד עָרֹם כְּעוֹדֵר וּכְמוֹסֵק אוֹ כְּשֶׁתֵּשֵׁב הָאִשָּׁה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - הֲרֵי זוֹ תִּגְלַחַת כְּשֵׁרָה, וְאֵין כֹּהֵן זָקוּק לְחַפֵּשׂ בִּשְׂאָר מְקוֹמוֹת שֶׁמָּא נִשְׁאָר בָּהֶן שֵׂעָר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלֵּחַ הַכֹּל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[67].

52) נגעים פ"ב, מי"ד. 53) לחפש. המקומות שאינם נראים אלא כשבודקים אותם במיוחד, נקראים בית הסתרים ואינם מטמאים בנגעים. ראה למעלה פ"ו ה"א. 54) זרועותיו, בבית השחי. 55) אשכיו. פירוש, במקום שהגוף מכסה את כיס האשכים ואינו נראה. 56) נגע הנראה לעיניים בלי טיפול כל שהוא. 57) שהוא טהור (למעלה פ"ז ה"א). אם נשארו מקומות בית הסתרים בלי נגע - אינם מעכבים את הטהרה. 58) יש מקומות שהם נסתרים בעמידה שכזו, ונגלים בעמידה באופן אחר. 59) כחופר אדמה שהוא מפשק רגליו. עמידה זו קובעת למקומות שברגל. 60) לוקט זיתים, שהוא מגביה ידו. כך בודקים המקומות שהזרועות מכסות. 61) לשה את העיסה, ודרכה לפשק קצת את רגליה, ומה שמתגלה אז אינו נקרא בית הסתרים, מפני שאין דרכה של אשה לחפור באדמה - מספיק שיעור זה. ואף־על־פי שבאיש מטמאים גם המקומות הנגלים כשהוא עודר ואינם נגלים בשעת לישה. 62) לנגע שהיא תחת הדד. 63) לנגע סביב בית השחי. 64) לא כאריגה בפלך שהיא יושבת ואורגת, אלא כאריגה בכלי גדול שעומדים ואורגים. 65) יש להוסיף את המלה "כך", וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ). 66) במצורע שנתרפא, כתבה תורה (ויקרא יד, ט): "וגלח את כל שערו". ראה נגעים פ"ד מ"ב, ו'תוספות יום טוב' ומשנה אחרונה שם. 67) לקמן פי"א ה"א.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר התולש סימני טומאה או הכוה המחייה או הקוצץ הנגע קודם שיבא לכהן או אחר כך, מי שנקצצה בהרתו שלא בכוונה, והתולש שערה לבנה אחת ונפלה השנייה וכו', ודין מי שהיתה בהרת בערלתו אם ימול, והנהגת המצורע המוחלט והמצורעת, מה בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט, ודין שניהם לטומאה.

א. הַתּוֹלֵשׁ[2] סִימָנֵי טֻמְאָה[3], בֵּין כֻּלָּן בֵּין מִקְצָתָן, אוֹ הַכּוֹוֶה אֶת הַמַּחְיָה[4], כֻּלָּהּ אוֹ מִקְצָתָהּ, אוֹ הַקּוֹצֵץ הַנֶּגַע כֻּלּוֹ[5] מִבְּשָׂרוֹ אוֹ מִן הַבֶּגֶד אוֹ מִן הַבַּיִת, בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּבֹא לַכֹּהֵן בֵּין בְּתוֹךְ הֶסְגֵּר אוֹ בְּתוֹךְ הֶחְלֵט אוֹ אַחַר הַפִּטּוּר - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר[6] בְּנֶגַע הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ - שֶׁלֹּא יִתְלֹשׁ אוֹ שֶׁיְּקַצֵּץ[7]. אֲבָל אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיּוֹעִילוּ מַעֲשָׂיו, וְאִם לֹא הוֹעִילוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[8]. כֵּיצַד? הָיְתָה בּוֹ בַּהֶרֶת וּבָהּ שָׁלֹשׁ שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת וְתָלַשׁ אַחַת[9], כָּוָה מִקְצָת הַמַּחְיָה וְנִשְׁאַר מִמֶּנָּה כַּעֲדַשָּׁה[10] - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא טָמֵא כְּשֶׁהָיָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[11]. וְכֵן הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת הַנֶּתֶק[12] לֹא יְגַלֵּחַ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַלֵּחַ כָּל הַנֶּתֶק בְּתַעַר[13]. וּמֵתֶר לַמְּצֹרָע לִשָּׂא בְּמוֹט עַל כְּתֵפוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַצָּרַעַת[14] וְלִקְשֹׁר הַסִּיב[15] עַל רַגְלוֹ, וְאִם הָלְכוּ סִימָנֵי טֻמְאָה - יֵלְכוּ. וְהוּא שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְכָךְ.

2) נגעים פ"ז, מ"ד. 3) שיער לבן שבבהרת, ושיער צהוב שבנתק. 4) בשר חי שבתוך הבהרת הוא סימן טומאה, ואם נכוותה אין דינה כמחיה ואינה מטמאה. 5) כלומר, עצמו ולא את סימני הטומאה שבו. והוא־הדין אם קצץ

מקצתו. 6) וכל מקום שנאמר: "השמר", או "פן", או "אל" הוא לא־תעשה (מכות יז, ב ובכמה מקומות). 7) 'ספרי' פרשת כי־תצא פיסקא רעד. רבינו לא פירש מהו דין קוצץ נגע טהור לגמרי כגון בוהק. רש"י במסכת שבת קלב, ב - אומר בפירוש שעובר בלא־תעשה. 8) במס' שבת צד, ב - נחלקו רב ששת ורב נחמן בדין זה, רב ששת אמר פטור, ורב נחמן אומר חייב, ופסק כרב ששת (ב'תוספות' עירובין לב, א ד"ה רב ששת, כתבו בשם רבינו שמשון, ש'בעל הלכות גדולות' פוסק כרב ששת באיסורים, וכרב נחמן בדינים. וכן כתב שם הרא"ש בשם 'תשובות הגאונים'). 9) ונשארו שתיים והן מטמאות. 10) שיעור מחיה לטמא (למעלה פ"ג ה"א). 11) מדרבנן, ומספר המכות לפי שיקול דעת בית־הדין. 12) פירוש, שתי שערות הגובלות את הנתק (ראה פ"ח ה"ב וה"ג). 13) כתגלחת הטהרה (לקמן פי"א ה"א). 14) ואפשר שהמוט יעביר אותה (תוספתא שם פ"ג ה"ב). 15) חוטים הנכרכים סביב הדקל, ועושים מהם חבלים.

1 **ב. הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה אוֹ שֶׁכָּוָה אֶת הַמִּחְיָה עַד**
2 **שֶׁלֹּא בָּא אֵצֶל כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכֵן אִם עָשָׂה**
3 **כֵּן בִּימֵי הֶסְגֵּר - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְאַחַר יְמֵי הֶסְגֵּר[16].**
4 **וְאִם תִּלְשָׁן אַחַר שֶׁהֻחְלַט בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻחְלָט**
5 **כְּשֶׁהָיָה, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח הַצָּרַעַת בְּכֻלּוֹ אוֹ**
6 **עַד שֶׁתִּתְמַעֵט בַּהַרְתּוֹ מִכַּגְּרִיס[17].**

16) אם לא מצא סימן טומאה אחר. פסק כרבי עקיבא במשנה נגעים פ"ז מ"ד, מפני שבתוספתא שם ה"ג קיבלו דבריו רבן גמליאל ורבי יהושע (ראה ביאור הגר"א שם). 17) כחכמים במשנה, שם.

7 **ג. מִי שֶׁנִּקְצָצָה בַּהַרְתּוֹ כֻּלָּהּ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - טָהוֹר[18].**
8 **קְצָצָהּ בְּכַוָּנָה: אִם קָצַץ כָּל הַבָּשָׂר הַחַי הַמַּקִּיפָהּ**
9 **אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַّעָרָה - אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית[19];**
10 **קְצָצָהּ בְּצִמְצוּם - אֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכֻלּוֹ.**

18) משנה, שם. 19) בתוספתא שם ה"ה אמרו, שבזה הכל מודים שאין לו טהרה כלל, אפילו אם תפרח בכולו. והטעם, שמא לא היתה פורחת בבשר החי שקצץ, אבל אם נשאר מקצת בשר חי ופרחה בכולו טהור אפילו לדעת רבי אליעזר במשנה (מפני שאפשר לתלות ולומר, כשם שפרחה באותו מקצת הנשאר, כך היתה פורחת בכל החוט המקיף): במה נחלקו? כשקצץ בצמצום את הבהרת. ורבינו פסק כחכמים, שם.

11 **ד. הַתּוֹלֵשׁ[20] שַׂעֲרָה לְבָנָה אַחַת וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי**
12 **זֶה טָהוֹר[21]. הָיוּ שָׁלֹשׁ, תָּלַשׁ שְׁתַּיִם וְנָשְׁרָה אַחַת -**
13 **הֲרֵי זֶה בְּטֻמְאָתוֹ[22]. הָיְתָה בּוֹ מִחְיָה כַּעֲדָשָׁה[23], כָּוָה**
14 **חֶצְיָהּ וְהָלַךְ חֶצְיָהּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. הָיְתָה יְתֵרָה**
15 **מִכַּעֲדָשָׁה: כָּוָה הַמּוֹתָר[24] וְהָלַךְ כַּעֲדָשָׁה - הֲרֵי זֶה**
16 **טָהוֹר[25]; כָּוָה כַּעֲדָשָׁה וְהָלַךְ הַמּוֹתָר - הֲרֵי זֶה טָמֵא.**

20) תוספתא שם ה"ג וה"ד. 21) שאפילו אם לא תלש היה נטהר. 22) שאלמלי לא תלש היו נשארות שתי שערות. ומשמיענו, שאין אנו אומרים כשם שנשרה האחת שנשארה, כך היו נושרות גם השתים שנתלשו. 23) מצומצמת. 24) החלק העולה על עדשה מצומצמת. 25) מכיוון שגם בלי מעשיו הוא טהור. הכלל המונח ביסוד דינים אלה הוא: המעשה שעשה באיסור אינו מועיל לטהר, אבל גם אינה גורמת לטומאה במקרה שגם בלי מעשה האסור היה טהור.

17 **ה. מִי שֶׁהָיְתָה[26] בַּהֶרֶת בְּעָרְלָתוֹ - יִמּוֹל, וְאַף עַל פִּי**
18 **שֶׁהִיא מִילָה שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּהּ[27]; שֶׁמִּצְוַת עֲשֵׂה דּוֹחָה אֶת**
19 **לֹא תַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָל וְהָלַךְ בְּעוֹר הָעָרְלָה**
20 **סִימָן שֶׁהָיָה מֻחְלָט בּוֹ[28] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּקָרְבַּן**
21 **מְצֹרָע[29].**

26) משנה, שם סוף הפרק. 27) גמרא שבת קלב, ב. מילה בזמנה היינו ביום השמיני ללידתו, ואחר יום זה הוא שלא בזמנה. 28) שכבר החליטו הכהן. 29) שהרי נטהר בטומאתו, אבל מוסגר שמל והעביר סימן הטומאה פטור מן הקרבן, מפני שלא נטמא מעולם (תוספתא שם פ"ג ה"ו).

22 **ו. מִצְוַת עֲשֵׂה[30] שֶׁיִּהְיֶה הַמְּצֹרָע הַמֻּחְלָט מְכֻסֶּה[31]**
23 **רֹאשׁ כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ, וְעוֹטֶה עַל שָׂפָם כְּאָבֵל,**
24 **וּפוֹרֵם[32] בְּגָדָיו, וּמוֹדִיעַ הָעוֹבְרִים עָלָיו שֶׁהוּא**
25 **טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע וְגוֹמֵר.**
26 **אֲפִלּוּ כֹּהֵן גָּדוֹל[33] שֶׁנִּצְטָרַע פּוֹרֵעַ[34] וּפוֹרֵם, שֶׁעֲשֵׂה**
27 **דּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר בִּשְׁאֵילַת שָׁלוֹם כָּל**
28 **יְמֵי חִלּוּטוֹ כְּאָבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה -**
29 **שֶׁיִּהְיוּ שְׂפָתָיו דְּבוּקוֹת. אֲבָל קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְדוֹרֵשׁ.**
30 **וְאָסוּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס כָּל יְמֵי חִלּוּטוֹ. וְנוֹהֵג בְּכָל**
31 **הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים. וַהֲרֵי**
32 **הוּא מֵתָּר בִּרְחִיצָה וּבְסִיכָה וּבִנְעִילַת הַסַּנְדָּל[35]**
33 **וּבְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[36] וְזוֹלֵק אֶת מִטָּתוֹ[37] כִּשְׁאָר**
34 **הָעָם.**

30) כל זה כתוב בתורה (ויקרא יג, מה) ומבואר בגמרא מועד קטן, דף טו וטז. 31) מלשונו של רבינו משמע, שפריעה האמורה בתורה, פירושה כיסוי הראש. וזוהי דעת רבי עקיבא במועד קטן טו, א. אולם ב'ספר המצוות' לא־תעשה קסג, פירש שהכוונה לגידול שיער, כרבי אליעזר שם, וכן פירש את האמור בכהן גדול (שם כא, י): "את ראשו לא יפרע", וכן פסק להלכה פ"ה מהל' כלי המקדש ה"ו. וצ"ע. 32) קורע. 33) שנאמר בו (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום. 34) ראה הערה ל. 35) כל שלושת הדברים הללו הם בעיה שלא נפשטה במועד קטן שם, ופסק להקל. 36) מחלוקת תנאים שם ז, ב - ופסק כרבי יהודה להקל. 37) ולא כאבל שצריך להפוך את המיטה.

35 **ז. דִּין הַמְּצֹרָע שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מוֹשָׁב לְבַדּוֹ חוּץ לָעִיר,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. וְדָבָר זֶה בָּעֲיָרוֹת**
37 **הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[38].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"דין המצורע שיהיה לו מושב לבדו חוץ לעיר שנאמר מחוץ למחנה מושבו".

מהציווי בעניין מרים "תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף" משמע שהשהות מחוץ לשלוש מחנות היא תנאי בטהרת המצורע, ונפק"מ במקרה שאין מחנה ואין שייך להיות מחוץ למחנה האם הוא מעכב טהרת המצורע. ולפי זה תהיה נפק"מ למעשה העלולה להיות נוגעת גם בימינו, שהרי הדין הוא שטהרת המצורע נוהגת בארץ ובחוץ לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית. וא"כ, לפי הדעות שאין קדושת מחנות וירושלים בזמן הזה, ישנה שאלה האם מצורע יכול להגיע לטהרתו לאחר החורבן. אם נאמר שעיקר העניין של "בדד ישב" הוא שלא יהיה במחנה אפשרי הדבר גם בזמן הזה, אבל אם עניינו שצריך להיות "מחוץ למחנה מושבו" הרי שאין זה שייך אחר החורבן.

(על־פי לקו"ש חלק י"ח עמוד 135)

38) במסכת כלים פ"א מ"ז, שנינו: עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, שמשלחים מתוכן את המצורעין.

ח. הַמְּצֹרָעַת[39] אֵינָהּ פּוֹרַעַת וְאֵינָהּ פּוֹרֶמֶת וְלֹא עוֹטָה עַל שָׁפָם, אֲבָל יוֹשֶׁבֶת הִיא מִחוּץ לָעִיר וּמוֹדִיעָה לָאֲחֵרִים שֶׁהִיא טְמֵאָה. וְלֹא הַמְּצֹרָעִים בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְטַמְּאִים אֶת הָאָדָם[40] חַיָּבִין לְהוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהֵן טְמֵאִין, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מֵהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא - הַטָּמֵא מוֹדִיעַ שֶׁהוּא טָמֵא.

39) משנה, סוטה כג, א. ובגמרא שם למדו זה מן הכתוב (שם יג, מד) "איש צרוע הוא" ולא אשה. 40) 'תורת כהנים' נגעים פי"ב ה"ט.

ט. וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְעוֹטֶה עַל שָׁפָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[41].

41) ומחמירים בו כמו בכל ספק של תורה.

י. אֶחָד מִצֹּרָע מֵסְגָּר וְאֶחָד[42] מִצֹּרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה[43]. וְאֵין בֵּין מִצֹּרָע מֵסְגָּר לִמְצֹרָע מֻחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה, אֶלָּא פְּרִיעָה וּפְרִימָה וְתִגְלַחַת וְצִפֻּרִים, שֶׁהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֶסְגֵּר פָּטוּר מִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַצִּפֻּרִים וְהַטָּהוֹר מִתּוֹךְ הֻחְלַט חַיָּב בָּהֶן, אֲבָל טֻמְאַת שְׁנֵיהֶן שָׁוָה בְּכָל דָּבָר.

42) דין אחד לשניהם. 43) אבל לענין חיוב קרבנות אינם שוים, שהמוחלט חייב להביא אשם ולוג שמן, והטהור מתוך הסגר אינו מביא. ולמה הוציא רבינו כאן מן הכלל פריעה ופרימה תגלחת וציפורים, ולא כתב קרבנות? מפני שמדובר לפני טהרתו, וכל ד' הדברים שמונה רבינו הם בעודו בטומאתו, אבל קרבנות מביא אחרי שנטהר (ראה לקמן פי"א ה"ב).

יא. הַמְּצֹרָע[44] - אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[45]. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּעוֹ וּכְלֵי חֶרֶס בַּאֲוִירוֹ[46], וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[47], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[48] אֲפִלּוּ תַּחַת אֶבֶן[49] כְּזַב וּכְזָבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְטָהֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁטָּהֵר מִלְּטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[50]. וְאֶחָד הַמֻּסְגָּר וְאֶחָד הַמֻּחְלָט בְּכָל אֵלּוּ[51].

44) כלים פ"א ה"א. 45) הטומאות שמטמאות אדם וכלים נקראות אב הטומאה, והנוגע בהן נעשה ראשון לטומאה והוא מטמא אוכלין ומשקין אבל לא אדם וכלים. 46) כלי חרס אינו מיטמא כשנגעה טומאה בדופנו החיצון אלא מתוכו, ואפילו לא נגעה הטומאה בכלי עצמו אלא היתה תלויה באוירו – טמא (ראה הל' כלים פי"ג ה"א וה"ב). 47) אף־על־פי שלא נגע בו, כגון שישב על קרש ובא זה והרים את הקרש מצדו השני, בין אם הטמא הרים את הטהור ובין להיפך. 48) שם מ"ד. אם שכב או ישב על סדינים וכדומה – טמאים, ואפילו אם היו עשרה סדינים זה תחת זה והמצורע שכב או ישב על העליון ולא נגע באחרים – כולם טמאים. 49) שהיו הסדינים תחת אבן והוא ישב על האבן, אין האבן מצילה מן הטומאה (ראה כסף־משנה, שהקשה מפסחים סז, שאמרו שם: זב חמור ממצורע, שכן עושה משכב ומושב. וראה משנה־למלך כאן). 50) ומשמע שלפני־זה מטמא משכב ומושב. 51) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

יב. חֲמָרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְצֹרָע, שֶׁמְּטַמֵּא בְּבִיאָתוֹ[52] לְבַיִת, בֵּין בִּימֵי הֶחְלֵט בֵּין בִּימֵי הֶסְגֵּר. כֵּיצַד? נִכְנַס לְבַיִת - נִטְמָא[53] כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בָּהֶן, נַעֲשׂוּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ[54] - מַה הוּא טָמֵא[55], אַף מוֹשָׁבוֹ טָמֵא. הָיָה עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְעָבַר אָדָם טָהוֹר תַּחַת הָאִילָן - נִטְמָא[56]. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאִילָן וְעָבַר הַמְּצֹרָע תַּחְתָּיו - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם עָמַד - נִטְמָא, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לוֹ מוֹשָׁב. סָפֵק עָמַד סָפֵק לֹא עָמַד - טָהוֹר[57]. הִכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[58] לְבַיִת - נִטְמָא כֹּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹכוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְבֵית הַכְּנֶסֶת - עוֹשִׂין לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[61] וּרְחָבָה אַרְבַּע אַמּוֹת[62] עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִכְנָס רִאשׁוֹן וְיוֹצֵא אַחֲרוֹן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוֹשָׁבוֹ לְבַדּוֹ וְלֹא יַעֲמֹד עִם הָעָם בְּעַרְבּוּב וִיטַמֵּא אוֹתָם.

52) שם. ונגעים פי"ג, מי"א. 53) משמע אפילו לא שהה כהרף עין, ויצא. כדעת תנא־קמא במשנה נגעים שם. 54) המקום שהוא נמצא בו. 55) 'תורת כהנים' פי"ב, הי"ד. 56) דין זה והבאים אחריו עד "ואם עמד נטמא", מבוארים במס' נגעים שם מ"ז. 57) משנה, טהרות פ"ו, מ"ב. ראה מה שכתב רבינו שם בפירושו. 58) ושאר גופו מחוץ לבית. 59) נגעים, שם מ"ח. 60) כלומר, כשהוא רוצה להכנס. 61) מכל צד. 62) והשטח המוקף מחיצות אלו דינו כחדר בפני עצמו שהוא "מושבו", ובית הכנסת

מחוץ למושבו, אבל שטח מוקף מחיצות נמוכות מעשרה טפחים או קצרות מארבע אמות אינו מושב בפני עצמו.

יום שישי כ"ג שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שטהרת המצורע ותגלחתו מצוות־עשה וכיצד מטהרים אותו, ודין שחיטת הצפור והתגלחת והזייה, ושאר מעשיו אם כשרים בלילה, ודין טהרת מצורע איפה ומתי נוהגת, והכשרים לטהר מצורע, ואם מטהרים שנים כאחת, צפור השחוטה והמשתלחת אם הן מותרות בהנאה וכל דיניהן.

1 **א. טָהֳרַת מְצֹרָע מִצְוַת עֲשֵׂה[2], וְתִגְלַחְתּוֹ כְּשֶׁיִּטְהַר**
2 **מִצְוַת עֲשֵׂה[3]. כֵּיצַד מְטַהֲרִין אֶת הַמְּצֹרָע? מֵבִיא**
3 **מִזְרָק[4] שֶׁל חֶרֶשׂ חָדָשׁ, וְקַבָּלָה הִיא[5] שֶׁיִּהְיֶה [חָדָשׁ],**
4 **וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ רְבִיעִית[6] מַיִם חַיִּים[7] הָרְאוּיִין לְקַדֵּשׁ**
5 **אוֹתָן מֵי חַטָּאת[8], וְשִׁעוּר זֶה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וּמֵבִיא**
6 **שְׁתֵּי צִפֳּרִים דְּרוֹר[9] טְהוֹרוֹת[10] לְשֵׁם טָהֳרַת צָרַעַת[11],**
7 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְּטַהֵר. וְשׁוֹחֵט אֶת הַבְּרוּרָה[12]**
8 **שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן עַל הַמַּיִם שֶׁבְּכְלִי חֶרֶס, וּמְמַצֶּה עַד שֶׁיִּהְיֶה**
9 **הַדָּם נִכָּר בַּמַּיִם, וְחוֹפֵר וְקוֹבֵר הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה**
10 **בְּפָנָיו[13]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְנוֹטֵל עֵץ**
11 **אֶרֶז, וּמְצָנְתּוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָרְכּוֹ אַמָּה וְעָבְיוֹ כִּרְבִיעַ כֶּרַע**
12 **מִכַּרְעֵי הַמִּטָּה[14], וְאֵזוֹב שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַי[15], כְּמוֹ**
13 **שֶׁבְּאַרְנוּ, אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[16], וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת[17], מִשְּׁקָלוֹ**
14 **שֶׁקֶל. וְאִם טְעָמוֹ[18] - פִּסְלוֹ[19], כִּצְבִיעַת הַתְּכֵלֶת[20]. וְכָל**
15 **הַשְּׁעוּרִים - הֲלָכָה[21]. וְלוֹקֵחַ עִם שְׁלִשְׁתָּן הַצִּפּוֹר**
16 **הַחַיָּה. וְאַרְבָּעָה מִינִין אֵלּוּ[22] מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְעֵץ**
17 **אֶרֶז וְאֵזוֹב שֶׁנִּתְקַלְּפוּ[23] - פְּסוּלִין. וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם**
18 **הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית[24], וּמַקִּיף[25] לָהֶן רָאשֵׁי**
19 **אֲגַפַּיִם וְרֹאשׁ הַזָּנָב שֶׁל צִפּוֹר הַחַיָּה, וְטוֹבֵל אַרְבַּעְתָּן**
20 **בַּמַּיִם שֶׁבַּכְּלִי וּבַדָּם שֶׁעֲלֵיהֶן, וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל**
21 **אַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּמְשַׁלֵּחַ אֶת הַצִּפּוֹר. וְכֵיצַד**
22 **מְשַׁלְּחָהּ? עוֹמֵד בָּעִיר וְזוֹרְקָהּ חוּץ לַחוֹמָה. וְאֵינוֹ**
23 **הוֹפֵךְ פָּנָיו לֹא לַיָּם וְלֹא לָעִיר וְלֹא לַמִּדְבָּר[26],**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִחוּץ לָעִיר אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. שִׁלְּחָהּ וְחָזְרָה**
25 **- חוֹזֵר וּמְשַׁלְּחָהּ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[27]. וְאַחַר כָּךְ**
26 **מְגַלֵּחַ הַכֹּהֵן אֶת הַמְּצֹרָע. כֵּיצַד מְגַלְּחוֹ[28]? מַעֲבִיר**
27 **תַּעַר עַל כָּל בְּשָׂרוֹ הַנִּרְאֶה, אֲפִלּוּ בֵּית הַשֶּׁחִי וּבֵית**
28 **הָעֶרְוָה שֵׂעָר שֶׁעַל כָּל הַגּוּף, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כִּדְלַעַת.**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת כָּל שְׂעָרוֹ[29]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר רֹאשׁוֹ**
30 **וּזְקָנוֹ וְגַבּוֹת עֵינָיו[30]? לְרַבּוֹת כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, וּלְמַעֵט**
31 **שֵׂעָר שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹטֶם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[31]. וְאַחַר כָּךְ**
32 **מְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא בְּבִיאָה וּמִלְּטַמֵּא**
33 **מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְיִכָּנֵס לִפְנִים מִן הַחוֹמָה, וּמוּתָּר**
34 **שִׁבְעַת יָמִים. וְאָסוּר בָּהֶן בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
35 **מִחוּץ לְאָהֳלוֹ[32] - מְלַמֵּד שֶׁאָסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.**
36 **וְהַמְּצֹרַעַת מֻתֶּרֶת[33] בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.**

2) מצוה זו כוללת כל האמור בתורה (ויקרא יד, ד - ח) וגם תגלחת ראשונה בכלל. 3) בפני עצמה. והכוונה לתגלחת שנייה שהכהן מגלחו ביום השביעי לתגלחתו הראשונה. כן כתב רבינו במפורש בספר המצוות עשה קיא. [בספר המצוות שם מבאר רבינו למה תגלחת שנייה אינה כלולה במצוה של הבאת הקרבנות, ואף על פי שזו וזו הן גמר הטהרה: "...תכלית תגלחתו היא טהרתו מלטמא ... ואילו תכלית הבאת קרבנותיו היא להשלים כפרתו"]. 4) ספל גדול. 5) אמנם בגמרא סוטה טו, ב דרשו "מה מים חיים שלא נעשתה בהם מלאכה אף כלי שלא נעשתה בו מלאכה" סובר רבינו שדרשה זו "אסמכתא" ואינה דרשה גמורה. 6) רביעית הלוג - שמונים גרם בערך. 7) מי מעיין או נהרות שוטפים. 8) לתת בהם אפר פרה אדומה להזאה על אדם שנטמא במת. 9) מין צפרים חפשיות, שאינן מקבלות תרבות. 10) כשרות לאכילה. 11) שיקח אותן הכהן בכוונה לשם טהרת צרעת, אבל אינו צריך לקבוע, שלוקח לטהרת מצורע זה. דין זה שנינו בתורת כהנים מצורע פרשתא א הלכה ו: "ולקח למיטהר" לשם מיטהר, בין איש בין אשה בין קטן, מיכן אמרו: לקח לאיש כשרות לאשה, לאשה כשרות לאיש, לבית כשר למצורע, למצורע כשר לבית. 12) הבריאה יותר. 13) בפני המצורע. 14) נגעים פרק י"ד משנה ו. ולא נתפרש שיעור כרע המטה. 15) אלא קוראים לו "איזוב" סתם והוא שיח ראוי למאכל אדם. 16) נדה כו, א תני רבי חייא: איזוב - טפח. 17) צמר צבוע במיץ גרגירים אדומים שבתוכם כמו יתוש ומכאן השם "תולעת". ויש מפרשים צמר צבוע בדם תולעת או בנוזל המתמצה מביצי תולעת. 18) פירוש, אם טבל בנוזל זה צמר אחר. 19) פסול לצבוע בו הצמר לטהרת צרעת. 20) תכלת הוא צמר צבוע בדם ברייה שבים, ששמה חילזון. וגם בה פוסלת טעימה. 21) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, שקיבלה מסיני (עירובין ד, א ובכמה מקומות בתלמוד). 22) צפרים, ארז, איזוב ושני תולעת. 23) שהורדה קליפתם. 24) היא תולעת השני שנאמרה למעלה, ומפני שהיא ארוכה וכתבנית של לשון נקראה: לשון של זהורית. 25) מקרב, אבל אינו קושר אותה. וכן במסכת ביצה לב, ב "אין מקיפים שתי חביות", בעירובין ל, ב "שלא מן המוקף", בחולין מו, ב אין מקיפין בבועי, ועוד. 26) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ה אנו שונים: שלא יעמוד ביפו וישלחנה לים, שלא יעמוד בגבת וישלחנה למדבר, שלא יעמוד חוץ לעיר וישלחנה לעיר. 27) תוספתא נגעים פרק ח הלכה ד. שם אמרו: "חמש ושש פעמים" ומובן שהכוונה הרבה פעמים בלי הגבלה, והמדובר, כשלא הגיעה עדיין אל השדה, אבל כשהגיעה לשדה דינה ככל הצפרים והיא מותרת באכילה ולטהרת מצורע אחר. 28) תגלחת ראשונה. 29) לרבות מקומות שאינם גלויים. 30) פסוק זה נכתב בתגלחת שנייה, ולמדו ראשונה משנייה. 31) כלל, ואינו דומה לשיער של בית השחי, שנגלה לפעמים כשהאדם מגביה

ב. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים[34] הָאֵלּוּ עֲדַיִן הוּא אַב הַטֻּמְאָה. מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, לֹא בְּמַשָּׂא. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס אֶת בְּגָדָיו וְגוֹמֵר - מְלַמֵּד שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים. וּכְשֵׁם שֶׁהָיָה מְטַמֵּא בְּגָדִים בְּמַגָּע, כָּךְ מְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא בְּגָדִים - מְטַמֵּא אָדָם. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלְּחוֹ הַכֹּהֵן תִּגְלַחַת שְׁנִיָּה כָּרִאשׁוֹנָה, וּמְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטוֹבֵל, וְיִטְהַר מִלְּטַמֵּא אֲחֵרִים, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל טְבוּלֵי יוֹם[35]; וְאוֹכֵל בְּמַעֲשַׂר. הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ - אוֹכֵל בִּתְרוּמָה[36]; הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ - אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

34) נגעים פרק י"ד משנה ב: "מטמא כשרץ", ושרץ מטמא אדם וכלים במגע ולא במשא. 35) טמא שטבל ביום נקרא טבול יום עד שקיעת השמש ואסור לאכול תרומה וקדשים ומותר באכילת מעשר שני. 36) אף על פי שלא הקריב עדיין קרבנותיו, שמחוסרי כפרה מותרים באכילת תרומה. 37) בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א.

ג. כְּשֶׁהוּא מְגַלֵּחַ בִּשְׁתֵּי הַתִּגְלָחוֹת אֵינוֹ מְגַלֵּחַ אֶלָּא בְּתַעַר. וְאִם גִּלַּח שֶׁלֹּא בְּתַעַר אוֹ שֶׁהִנִּיחַ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וְאֵינוֹ מְגַלְּחוֹ אֶלָּא כֹּהֵן. וְאִם שִׁיֵּר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתִגְלַחַת רִאשׁוֹנָה וְגִלְּחָן בַּשְּׁנִיָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ אֶלָּא תִּגְלַחַת אַחַת בִּלְבַד, וַהֲרֵי הִיא רִאשׁוֹנָה[38]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְטָהֲרַת הַמְּצֹרָע.

38) וצריך תגלחת שנייה אחר שבעת ימים.

ד. תִּגְלַחַת[39] הַמְּצֹרָע וּטְבִילָתוֹ וְהַזָּאָתוֹ אֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו מְעַכְּבִים.

39) בתוספתא שם הלכה ו אמרו: "תגלחת של (מצוה) מצורע, טבילתו והזאתו מעכבים ושאר כל מעשיו אינם מעכבים". ובתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ב הלכה ד למדו, שדברים הנעשים בגופו של המצורע - מעכבים, והנעשים שלא בגופו, כגון שליחת הציפור החיה וכיבוס בגדים, אינם מעכבים.

ה. שְׁחִיטַת הַצִּפּוֹר וְהַתִּגְלַחַת וְהַהַזָּיָה - בַּיּוֹם, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אֵלּוּ - בַּאֲנָשִׁים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בַּאֲנָשִׁים בֵּין בְּנָשִׁים. אֵלּוּ - בְּכֹהֲנִים, וּשְׁאָר כָּל מַעֲשָׂיו - בֵּין בְּכֹהֲנִים בֵּין בְּיִשְׂרָאֵל.

ו. טָהֲרַת מְצֹרָע זוֹ נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ, בִּפְנֵי הַבַּיִת וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְכֹהֵן שֶׁטִּמְּאוֹ מִצְוָה לְטַהֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ. וְהַכֹּל כְּשֵׁרִין[40] לְטַהֵר אֶת הַמְּצֹרָע, אֲפִלּוּ זָב[41] וַאֲפִלּוּ טְמֵא מֵת. וְאֵין מְצֹרָע מְטַהֵר מְצֹרָע. וְאֵין מְטַהֲרִין שְׁנֵי מְצֹרָעִין כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת.

40) כל הכהנים. 41) בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא א, ה, דרשו שטהרת מצורע היא בכהן שמותר לו להיכנס למחנה, אשר המצורע אסור להיכנס לה, ולפיכך כהן מצורע אינו כשר לטהרת מצורע, ומכאן נלמד שזב וטמא מת, שאינם משתלחים מחוץ לערים מוקפות חומה כמצורע - כשרים לטהרה.

ז. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת שֶׁטְּהֵר בָּהֶן מְצֹרָע זֶה - מְטַהֵר בָּהֶן מְצֹרָעִים אֲחֵרִים. וְכֵן צִפּוֹר הַמִּשְׁתַּלַּחַת מֵתָּר לְטַהֵר בָּהּ מְצֹרָעִים אֲחֵרִים מֵאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה, וּמֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה[42]. אֲבָל הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה. וּמֵאֵימָתַי תֵּאָסֵר? מִשְּׁעַת שְׁחִיטָתָהּ. שְׁחָטָהּ וְאֵין שָׁם אֵזוֹב וְלֹא עֵץ אֶרֶז וְלֹא שְׁנִי תּוֹלַעַת[43] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, שֶׁשְּׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה[44]. וְהָאוֹכֵל כְּזַיִת מִצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה - עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְזֶה אֲשֶׁר לֹא תֹאכְלוּ מֵהֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁזֶּה לְרַבּוֹת הַצִּפּוֹר הַשְּׁחוּטָה. וְנֶאֱמַר: טְהוֹרָה תֹּאכֵלוּ - הָא אַחֶרֶת לֹא תֹאכֵלוּ; וְלָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

42) והמדובר כשהגיעה לשדה וחזרה, אבל אם חזרה תיכף אחר שילוחה ולא הגיעה כלל לשדה, כתב רבינו למעלה בהלכה א שצריך לשלחה אפילו מאה פעמים. 43) ואמרנו למעלה בהלכה א שהבאתם מעכבת ואם כן השחיטה לא נעשתה כהלכתה. 44) מחלוקת תנאים שם ורבינו פוסק בכל מקום ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה (פרט לכיסוי הדם).

ח. אֵין לוֹקְחִין שְׁתֵּי הַצִּפֳּרִים מִצִּפָּרֵי עִיר הַנִּדַּחַת, וְלֹא מִצִּפָּרִים שֶׁהֵחֱלִיפָן בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְלֹא מִצִّפָּרִים שֶׁהָרְגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ. וּמִצְוָתָן[45] שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת בְּמַרְאֶה, בְּקוֹמָה וּבְדָמִים, וּלְקִיחָתָן כְּאַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שָׁווֹת אוֹ שֶׁלָּקַח אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת לְמָחָר - כְּשֵׁרוֹת. לָקַח שְׁתֵּי הַצִּפָּרִים לְשֵׁם אִישׁ - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִשָּׁה; לְשֵׁם אִשָּׁה - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר בָּהֶן אִישׁ; לְטַהֵר בָּהֶן בַּיִת מְנֻגָּע - כְּשֵׁרוֹת לְטַהֵר אָדָם; לְקָחָן לְאָדָם - כְּשֵׁרוֹת לְבַיִת מְנֻגָּע. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַח לַמְטַהֵר.

45) לכתחילה.

ט. שָׁחַט[46] אַחַת מֵהֶן וְנִמְצֵאת שֶׁלֹּא הָיְתָה דְרוֹר - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּאֲכִילָה. שָׁחַט הָאַחַת וְנִמְצֵאת טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשְּׁנִיָּה, וְהָרִאשׁוֹנָה מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה.

46) לשון המשנה שם, ובתוספתא שם פרק ח הלכה ח ישנן גירסאות שונות. ראה ראב"ד וכסף משנה ולחם משנה, ולהלכה: אם השחוטה אינה דרור יקח זוג לשנייה, שהרי לא נקבע לה עדיין בן זוג דרור, והראשונה מותרת באכילה, מפני שאינה ציפור מצורע: ואם רצה המצורע רשאי הוא להביא שתי ציפורים אחרות ואז שתיים הראשונות מותרות באכילה (לפי התוספתא), שציפור אחת אינה נקבעת אלא זוג; אם שחט אחת ונמצאת טריפה מותרת בהנאה ואסורה באכילה מפני הטריפות. ואף על פי שרבינו פסק למעלה בהלכה ז ששחיטה שאינה ראוייה שמה שחיטה, אין שחיטת הטריפה מועילה לקבוע את השנייה כבת זוגה, מפני שהתורה כתבה "חיות טהורות" ולמדו מזה בתורת כהנים פרשת מצורע א, יב, שטריפות אינן כשרות לטהרת מצורע. וכל אלו הדינים כוחם יפה גם כשהשנייה אינה דרור או שנולדה בה טריפות לפני שחיטת הראשונה.

1 **י. נִשְׁפַּךְ הַדָּם[47] - מַנִּיחִין אֶת הַמִּשְׁתַּלַּחַת עַד**
2 **שֶׁתָּמוּת[48]. מֵתָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת - יִשְׁפֹּךְ הַדָּם[49] וְיִקַּח**
3 **שְׁתַּיִם אֲחֵרוֹת.**

47) לפני ההזאות. 48) ואסור לקחת לה בת זוג, מפני ששחיטת הראשונה קבעה אותה לבת זוגה ואינה ראוייה לזוג אחר, מה שאין כן כשנטרפה לפני השחיטה, ששחיטה פסולה אינה קובעת. מובן שגם השחוטה אסורה בהנאה. 49) המדובר, כשמתה לפני ההזאות, שהזאות מעכבות, אבל אם מתה המשתלחת אחר ההזאות - נטהר המצורע והשילוח אינו מעכב.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בגדים וכמה סימני טומאה יש בהם ואם מצטרפין, וכל דיניהם, קרחת וגבחת הבגדים, ואם הם צבועים או שתיו צבוע וערבו לבן, ודין כמה שיעור בגד מטמא בנגעים.

4 **א. צָרַעַת בְּגָדִים - כִּגְרִיס[2], כְּצָרַעַת אָדָם; אֲבָל פָּחוֹת**
5 **מִכִּגְרִיס - טָהוֹר. וּשְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה יֵשׁ בָּהֶן:**
6 **יְרַקְרַק, אֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וּשְׁלָשְׁתָּן מְפֹרָשִׁין**
7 **בַּתּוֹרָה[3]. יְרַקְרַק הוּא הַיָּרֹק שֶׁבַּיְּרָקִין[4], שֶׁהוּא יָרֹק**
8 **הַרְבֵּה, כְּכְנַף הַטַּוָּס וּכְהוּצֵי הַדֶּקֶל[5]; וַאֲדַמְדַּם הוּא**
9 **אָדֹם שֶׁבָּאֲדֻמִּים, שֶׁהוּא אָדֹם הַרְבֵּה, כִּזְהוֹרִית[6] יָפָה.**
10 **וּשְׁנֵי מַרְאוֹת אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[7] זֶה עִם זֶה. בְּמַרְאֵה**
11 **יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם מַסְגִּירִין אֶת הַבֶּגֶד, וְאִם עָמַד**
12 **בְּמַרְאֶה זֶה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת[8] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[9]. וְכֵן**
13 **אִם פָּשָׂה[10] - מַחְלִיטִין וְשׁוֹרְפִין[11]. כֵּיצַד? בֶּגֶד**
14 **שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ שִׁבְעַת**
15 **יָמִים, וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֶה: אִם פָּשָׂה - מַחְלִיטוֹ וְשׁוֹרְף**
16 **אֶת כָּל הַבֶּגֶד[12]; וְאִם עָמַד בְּמַרְאֵהוּ וְלֹא פָּשָׂה, אוֹ**
17 **שֶׁפָּשָׂה וְכָהָה[13] מִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת שֶׁהִסְגִּיר בָּהֶן, אוֹ**
18 **שֶׁהוֹסִיף הַמַּרְאֶה לְהַאְדִּים וּלְהוֹרִיק וְלֹא פָּשָׂה - יְכַבֵּס**
19 **מְקוֹם הַנֶּגַע וַיַּסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית[14]. וּבְסוֹף**
20 **שָׁבוּעַ שֵׁנִי, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, רוֹאֶה: אִם כָּהָה**
21 **לְמַרְאֶה שְׁלִישִׁית[15] - הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס וְטָהוֹר[16];**
22 **וְאִם נִשְׁתַּנָּה הַנֶּגַע מִמַּה שֶׁהָיָה, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יְרַקְרַק**
23 **וְנַעֲשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ אֲדַמְדַּם וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק - קוֹרֵעַ**
24 **מְקוֹם הַנֶּגַע וְשׂוֹרֵף[17] מַה שֶּׁקָּרַע, וְתוֹפֵר מַטְלִית[18]**
25 **בַּמָּקוֹם שֶׁקָּרַע, וּפוֹטֵר שְׁאָר הַבֶּגֶד, וּמְכַבְּסוֹ כֻּלּוֹ**
26 **כִּבּוּס שֵׁנִי וּמַטְבִּילוֹ וְטָהֵר; וְאִם עָמַד בַּמַּרְאֶה שֶׁהֻסְגַּר**
27 **בּוֹ בַּתְּחִלָּה - יַחְלִיטוֹ וְיִשְׂרֹף אֶת כֻּלּוֹ[19].**

2) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פרק יד, ה"ד. ראה למעלה פ"א ה"ז. 3) ויקרא יד, מט. 4) שם ה"ב. 5) עלים של עץ התמר. 6) צמר צבוע אדום. פסק כסומכוס, בתוספתא נגעים פ"א ה"ג. 7) 'תורת כהנים' שם ה"ב. 8) שני הסגרים בני שבוע ימים. 9) את כל הבגד. 10) בשבוע ראשון. 11) מיד, בלי הסגר שני. 12) מפורש בתורה (שם יג, נב). 13) ומראהו ירוק בינוני או אדום בינוני. 14) שני המקרים הראשונים, היינו: א. עמד במראהו אבל לא פשה, ב. פשה וכהה - מבוארים בנגעים פי"א מ"ה, אבל הדין השלישי: או שהוסיף המראה וכו', קשה לפרשו, ולכאורה דומה לגמרי לדין הראשון. והמבי"ט בקרית־ספר פירש, שהאדמימות או הירקות נתחזקו עוד יותר ממה שהיו לפני ההסגר. 15) אבל מירקרק לאדמדם או להיפך - יבואר דינו בפיסקה הבאה. 16) ב'תורת כהנים' נגעים פרק טו ה"ו, אמרו: "והנה כהה הנגע" למראה שני ולא למראה שלישי. פסוק זה מדבר אחרי הסגר שני, ומצריך קריעת מקום הנגע, ומשמע מזה שאם נשתנה למראה שלישי אינו צריך קריעה. 17) דין זה למד רבינו מדרשת ה'תורת כהנים' המובאה בהערה הקודמת, שהכתוב "והנה כהה" מדבר במראה שני, היינו מירקרק לאדמדם ולהיפך. דעת רבינו, שכל מה שאינו ירקרק או אדמדם, אפילו הוא ירוק או אדום - נקרא מראה שלישי, וכן כל מראה אחר שהוא. ו"מראה שני" היינו מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק. ובכסף־משנה מבאר, שרבינו מפרש את הכתוב (שם, נה) "והנה לא הפך הנגע את עינו והנגע לא פשה טמא הוא באש תשרפנו" שלא הפך אפילו למראה שני, ורק אז הוא טמא. ומכאן, שאם הפך למראה שני אינו טמא, ודינו כמו אם כהה. הראב"ד משיג על הלכה זו בצורה חריפה, וראה כסף־משנה. 18) טלאי. "ומנין שהוא טולה עליו מטלית? תלמוד לומר: ואם תראה עוד (ויקרא יג, נז), ואין עוד אלא מקומו" (תורת כהנים שם ה"ד). פירוש, ואם יישאר חור במקום שהיה בו הנגע - אין אפשרות שייראה שם נגע שנית. 19) שם משנה ה: העומד בשני - יישרף.

28 **ב. נֶגַע[20] שֶׁהָיָה יְרַקְרַק וּפָשָׂה אֲדַמְדַּם אוֹ שֶׁהָיָה**
29 **אֲדַמְדַּם וּפָשָׂה יְרַקְרַק - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן[21].**

20) שם משנה ד. 21) ב'תורת כהנים' נגעים פרק יד, ב, דרשו מהכתוב "והיה" בלשון יחיד, מלמד שמצטרפים זה עם זה.

30 **ג. נֶגַע שֶׁהָיָה בְּאֶמְצָעוֹ מָקוֹם נָקִי בְּלֹא נֶגַע וּפָשָׂה לוֹ**
31 **הַנֶּגַע - אֵינוֹ פִּשְׁיוֹן, עַד שֶׁיִּפְשֶׂה לַחוּץ[22]. שֶׁאֵין**
32 **פִּשְׁיוֹן הַנֶּגַע לְתוֹכוֹ פִּשְׁיוֹן בֵּין בְּאָדָם בֵּין בִּבְגָדִים**
33 **וּבָתִּים.**

22) "מה נתק שאין הפשיון לתוכו, כך נגע שאין הפשיון לתוכו". 'תורת כהנים' שם פרק ח ה"ד, ראה למעלה פ"ד ה"א.

ד. הַפְּשִׁיוֹן[23] הַסָּמוּךְ[24] בִּבְגָדִים - כָּל שֶׁהוּא[25], וְהָרָחוֹק אוֹ הַחוֹזֵר - כִּגְרִיס. כֵּיצַד? בֶּגֶד שֶׁהֶסְגֵּר וְנוֹלַד בּוֹ נֶגַע אַחֵר כִּגְרִיס רָחוֹק מִן הַנֶּגַע שֶׁהֶסְגֵּר בּוֹ - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן וְיִשָּׂרֵף; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִכִּגְרִיס - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁקָּרַע מִמְּנוּ הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר בּוֹ נֶגַע כִּגְרִיס - יִשָּׂרֵף. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁפָּשָׂה בּוֹ הַנֶּגַע אַחַר שֶׁנִּפְטַר[26] - יִשָּׂרֵף.

23) נגעים פי"א מ"ז. 24) לנגע העיקרי = לאום. 25) אפילו פשה פחות מכגריס - טמא. 26) שטיהרו אותו.

ה. מִי שֶׁמְּכַבֵּס[27] אֶת הַנֶּגַע בְּשָׁבוּעַ רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְכַבֵּס מְעַט מִן הַבֶּגֶד שֶׁחוּצָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת אֲשֶׁר בּוֹ הַנָּגַע[28]. וְכָל נִגְעֵי בְּגָדִים שֶׁמְּכַבְּסִין אוֹתָן - מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן שִׁבְעָה סַמְמָנִין[29] שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכְּתָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכְּתָמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30] בְּעִנְיַן נִדָּה.

27) 'תורת כהנים' שם פט"ו ה"ה. 28) ולא נאמר "את הנגע", משמע המקום שהנגע בו. 29) זבחים צה, א. 30) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה, הלכה לו.

ו. בֶּגֶד[31] שֶׁקָּרַע מִמְּנוּ מְקוֹם הַנֶּגַע וְתָפַר מַטְלִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְחָזַר נֶגַע כִּגְרִיס עַל הַבֶּגֶד - מַתִּיר[32] אֶת הַמַּטְלִית וּמַצִּילָהּ[33], וְשׁוֹרֵף שְׁאָר הַבֶּגֶד. חָזַר הַנֶּגַע עַל הַמַּטְלִית - שׁוֹרֵף אֶת הַכֹּל[34].

31) נגעים שם מ"ו. 32) מפרידה מן הבגד. 33) מן הטומאה, מפני שבאה מבגד טהור. 34) במשנה, הגירסא: "שורף את הבגד". ומפרש רבינו שהכוונה לכל הבגד עם המטלית, שהוא עכשיו חלק מן הבגד (קרית ספר). והר"ש במשנה שם מפרש, שהמטלית נידונה כבגד בפני עצמו, ואם יש בה שלוש על שלוש (מרובע של שלוש אצבעות) מסגירה כדין כל נגע, ואם אין בה כשיעור זה אינה מיטמאה בנגעים כלל. ובתוספתא נגעים פ"ו ה"ו משמע כדברי הר"ש, אבל רבינו הסתמך על המשנה, שנאמר בה סתם: שורף את הבגד.

ז. הַטּוֹלֶה[35] מִן הַמֶּסְגָּר[36] בְּטָהוֹר[37] וְחָזַר נֶגַע עַל הַבֶּגֶד - שׁוֹרֵף אֶת הַמַּטְלִית[38]. חָזַר עַל הַמַּטְלִית - הַבֶּגֶד הָרִאשׁוֹן הַמֶּסְגָּר יִשָּׂרֵף[39], וְהַמַּטְלִית תְּשַׁמֵּשׁ אֶת הַבֶּגֶד שֶׁהִיא תְּפוּרָה בּוֹ בְּסִימָנִין[40]: אִם עָמַד בְּעֵינָיו שְׁנֵי שְׁבוּעוֹת אוֹ פָּשָׂה - שׁוֹרְפִין הַכֹּל[41].

35) משנה שם. 36) חתך מבגד שהיה בו נגע ונסגר ונטהר. 37) תפר את החתיכה הזו בבגד שלא נראה בו נגע מעולם. 38) מכיון שהיה לה זיקה לבגד מנוגע, אין זיקה זו נפקעת ממנה ע"י חיבורה לבגד טהור, ודינה כאילו חזר בה הנגע. מובן מאליו, שהבגד הראשון יישרף. 39) מפני שלא פקעה זיקתו למטלית, והריהו כאילו חזר לבגד עצמו. 40) פירוש, צריך להסגיר את הבגד השני, שהרי נולד בו נגע, וסימני הטומאה או הטהרה שיוולדו במטלית, כוחם יפה לגבי כל הבגד. יוצא מזה, שלמטלית יש זיקה בשני הבגדים. 41) ואם עבר הנגע נטהר הבגד, אבל המטלית תישרף, שהרי הוצרכה שריפה כשחזר לה הנגע ואין לה טהרה עולמית (קרית ספר. וראה ברטנורא).

ח. בֶּגֶד שֶׁבָּא כֻּלּוֹ בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - מַסְגִּירוֹ[42] שָׁבוּעַ אַחַר שָׁבוּעַ. אִם עָמַד בּוֹ שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁהִסְגִּירוֹ וּפָשָׂה הַנֶּגַע בְּכֻלּוֹ וְנַעֲשָׂה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, אוֹ שֶׁפְּטָרוֹ וְאַחַר שֶׁפְּטָרוֹ בָּא כֻּלּוֹ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[43]. כָּנַס וּפָשָׂה - יִשָּׂרֵף.

42) כדין נגע קטן. ראה למעלה פ"ז ה"ב. 43) ברייתא סנהדרין פז, ב: "ר' נתן בן אבטולמוס אומר: מנין לפריחה בבגדים שהיא טהורה? נאמר קרחת וגבחת באדם, ונאמר קרחת וגבחת בבגדים. מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן פרח בכולו טהור". והשווה רבינו דין פריחה בבגדים לדין נתקים, שהפריחה מטהרת בהם אפילו אחר הפיטור (למעלה פ"ח הי"ב), ולא כבהרת שהפריחה מטמאה רק מתוך החלט או מתוך הסגר (ראה פ"ז ה"א). ראה ראב"ד ומשנה־למלך.

ט. בֶּגֶד[44] שֶׁמּוֹכִין יוֹצְאִין עַל פָּנָיו מִן הָאָרִיג, כְּגוֹן סָגוֹס[45] שֶׁל צֶמֶר, וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא, עַד שֶׁיִּרָאֶה הַנֶּגַע בַּמּוֹכִין וּבָאָרִיג עַצְמוֹ[46]. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְגָדִים: בִּקְרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ, קָרַחְתּוֹ - אֵלּוּ הַשְּׂחָקִים[47], גַּבַּחְתּוֹ - אֵלּוּ הַחֲדָשִׁים[48].

44) נגעים פי"א מי"א. 45) באידיש - פליש, שחוטים יוצאים מהאריג ובולטים על פניו. 46) בשניהם יחד. 47) אריג ישן שנקרחו המוכין שיצאו ממנו. 48) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פט"ו ה"ט. גבחתו = גבהתו, שחי"ת וה"א מתחלפים (קרבן אהרן בשם פסיקתא זוטרתא).

י. הַבְּגָדִים[49] הַצְּבוּעִים אֵינָן מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי אָדָם בֵּין שֶׁצְּבוּעִין בִּידֵי שָׁמַיִם[50], עַד שֶׁיִּהוּ לְבָנִים[51]. בֶּגֶד שֶׁשְּׁתִיוֹ[52] צָבוּעַ וְעֵרְבוֹ[53] לָבָן, עֵרְבוֹ צָבוּעַ וְשִׁתְיוֹ לָבָן - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה[54]. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִן הָאָרִיג[55] אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[56].

49) שם מ"ג. 50) בטבע, כגון צמר מטלאים שחורים. 51) ב'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ד דרשו מהכתוב לפשתים ולצמר (ויקרא יג, מח) מה פשתים לבנה, אף צמר לבנה. הפשתן הוא לבן מטבעו, ושם דרשו: "מה פשתים כברייתו, אף צמר כברייתו", פירוש, אין דרך העולם לצבוע פשתן. 52) חוטי האורך. 53) חוטי הרוחב המעורבים בשתי. 54) מה שבולט ונראה יותר לעין. זה תלוי בסוג האריגה. תוספתא נגעים פ"ה ה"ג. 55) וחוטי צמר ופשתים, נאמר שיעורם בפרק הבא. 56) מפני שאינו ראוי לכלום. משנה נגעים פי"ב, ב.

יא. בֶּגֶד[57] שֶׁאָרַג בּוֹ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִימוֹ לְשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ - טָהוֹר[58].

57) שם. 58) שאין הנגע מטמא אלא אם נולד במקום ובזמן הראויים לטמא. ראה למעלה פ"ו ה"ד.

יב. הַתּוֹפֵר[59] מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בְּכָל אַחַת מֵהֶן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ וְעָשָׂה מֵהֶן בֶּגֶד - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁהַתָּפוּר כְּאָרוּג, וְכֻלּוֹ בֶּגֶד אֶחָד הוּא.

59) דין זה נלמד מהמשנה המובאת בהלכה הבאה.

יג. בֶּגֶד[60] שֶׁהוּא מַטְלִיּוֹת מַטְלִיּוֹת[61], מֵהֶן צְבוּעִין וּמֵהֶן לְבָנִים[62], וְנִרְאָה נֶגַע בַּלָּבָן שֶׁבּוֹ[63] - מַסְגִּירִין אוֹתוֹ. אִם עָמַד שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - נִטְמָא כֻּלּוֹ וְיִשָּׂרֵף[64]. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּמַטְלִית לְבָנָה אַחֶרֶת - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם צָבוּעַ[65]. הָיָה כֻּלּוֹ צָבוּעַ וּבוֹ פַּס אֶחָד לָבָן, אֲפִלּוּ כִּגְרִיס[66], וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע[67] - יַסְגִּיר; שֶׁאִם עָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא כָּהָה שְׁנֵי שָׁבוּעוֹת - יִשָּׂרֵף[68].

60) שם פי"א משנה ז. 61) כל הבגד תפור מחתיכות קטנות. 62) "קייטא" בלשון המשנה. 63) אם נראה בצבוע אינו מטמא כלל, כמו שנתבאר למעלה ה"י. 64) כמו בגד שכולו לבן, שמקום הנגע קובע. 65) מפני שבבגדים מטמא פשיון הרחוק מן הנגע. והמדובר כשהפשיון הוא כגריס, אבל בפחות מגריס אין פשיון רחוק מטמא. ראה למעלה ה"ד. 66) פירוש, אפילו כל הפס הלבן אינו גדול יותר מכגריס, ואם כן אין לנגע הגדול כגריס אפשרות של פשיון, שהרי הפשיון לצבוע אינו מטמא. 67) כגריס, שפחות משיעור זה אינו טעון הסגר. 68) ואם כן, אפשר שיטמא בלא פשיון. כר' יהודה בן בתירה במשנה שם.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר מין הבגדים שמטמאים בנגעים, בגד מוסגר שצבעו או מכרו לגוי או נתערב באחרים, בגד מוחלט שנתערב באחרים, ובגדים המנוגעים שמשלחים אותם חוץ לעיר.

א. אֵין מִטַּמֵּא[2] בִּנְגָעִים אֶלָּא בִּגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בִּלְבַד, אוֹ הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב[3] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין קָשֶׁה בֵּין רַךְ. אַף הָעוֹר הַצָּבוּעַ בִּידֵי שָׁמַיִם[4] מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהַלְּבָדִים[5] - כִּבְגָדִים, וּמִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. וְהָאֹהָלִים[6] מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל עוֹר.

2) בתורה (ויקרא יג, מז – מח) נמנו רק אלה המפורשים כאן. 3) בצמר, השתי הם חוטים דקים והערב יותר עבים, אבל בפשתן אין הבדל ניכר (רבינו בפירושו על המשנה, נגעים פי"א, מ"ח). 4) עור בעל גוון לא לבן מטבעו, אבל הצבוע בידי אדם אינו מטמא. בפרק הקודם אמרנו שצמר ופשתים מטמאים רק לבנים ולא בעלי גוון אחר ואפילו הם מטבעם כך, אבל עור מטמא אף הצבוע, בתנאי שהוא כך בידי שמים. פסק כרבי שמעון (שם מ"ג) נגד רבי יהודה, מפני שגם רבי מאיר סובר כמותו בצבוע בידי אדם (כסף־משנה). 5) צמר שאינו טווי, אלא דופקים עליו בכוח עד שהוא מתחבר. 6) 'תורת כהנים' פרשת נגעים פי"ג, הי"ב.

ב. כָּל הַבְּגָדִים[7] שֶׁל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים, חוּץ מִבִּגְדֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. הַלּוֹקֵחַ בְּגָדִים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאוּ בַּתְּחִלָּה[8]. בֶּגֶד שֶׁהוּא כִּלְאַיִם[9] מִן הַצֶּמֶר וּמִן הַפִּשְׁתִּים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[10].

7) שם מ"א. אפילו של נשים ועבדים וקטנים (רבינו בפירושו על המשנה). ראה למעלה פ"ט ה"א. 8) אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל, דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פ"ו ה"ד), מפני שבגד זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי (הר"ש בפירושו שם). ומדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבגד של ישראל, שאם לא כן - גם בבגד של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן (משנה־למלך לקמן פי"ד הי"ב). 9) מעורב. 10) 'תורת כהנים' שם פי"ג ה"ב. ואע"פ שאסור ללבשו.

ג. צֶמֶר גְּמַלִּים[11] וְצֶמֶר רְחֵלִים שֶׁטָּוָאן זֶה עִם זֶה: אִם רֹב מִן הַגְּמַלִּים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[12] בִּנְגָעִים, וְאִם רֹב מִן הָרְחֵלִים - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[13]; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְהוּא הַדִּין בְּפִשְׁתָּן וְקַנָּבוֹס[14] שֶׁטָּרְפָן זֶה בָּזֶה. וְרָחֵל בַּת עֵז[15] - אֵין הַצֶּמֶר שֶׁלָּהּ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. בֶּגֶד שֶׁהָיָה שִׁתְּיוֹ פִּשְׁתָּן וְעֶרְבּוֹ קַנָּבוֹס אוֹ שִׁתְּיוֹ קַנָּבוֹס וְעֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[16] בִּנְגָעִים. וְכֵן אִם הָיָה שִׁתְּיוֹ אוֹ עֶרְבּוֹ פִּשְׁתָּן אוֹ צֶמֶר וְהַשְּׁאָר נוֹצָה שֶׁל עִזִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

11) שם מ"ב. 12) שהצמר בטל ברוב. 13) מפני שהצמר לא נתבטל ברוב (בתוספתא פ"ה מטהר רבי שמעון בן יהודה, מפני שזה כספק, וספק נגעים להקל. ראה 'תפארת ישראל' כאן). 14) גדל בשדה ודומה לפשתן (האנף בלע"ז). 15) בכורות יז, א. 16) ואין הולכים בזה אחר הנראה כמו בערבו לבן ושתיו צבוע (ראה למעלה פי"ב ה"י). תוספתא נגעים פ"ה ה"ג: "בגד ששתיו סריקין ועירבו צמר, שתיו צמר ועירבו סריקין - אינם מטמאין בנגעין". ומפרש רבינו שסריקין הוא מין משי. והר"ש במשנה נגעים פי"א מ"ד פירש – צמר צבוע.

ד. הָעוֹר[17] שֶׁאֵינוֹ מְעֻבָּד - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים[18]. וְכֵן הָעוֹר שֶׁהוּא גֹּלֶם קֹדֶם שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ כֵּלִים - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּלִי הָעוֹר[19]. וְכָל כְּלֵי הָעוֹר, בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן[20] בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן[21] כָּל שֶׁהֵן - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

17) כדי שהעור יהיה ראוי לשימוש רצוי, מעבדים אותו ע"י

שרייה ממושכת במים שנותנים בהם מלח, קמח ועפצים. 18) 'תורת כהנים' פי"ג ה"ט וה"י. 19) שם. 20) דברים שאין להם בית קיבול, כגון לוחות, כסאות וכדומה. 21) כלים שיש להם בית קיבול, כגון נאדות. (בהל' כלים פ"א ה"י כותב רבינו, שפשוטי כלי עור אינם מקבלים טומאה, וברור שהוא מחלק בין קבלת טומאה ובין טומאת נגעים, והסתמך בזה על ה'תורת כהנים' שם הי"ב שמרבה עורות אוהלים מן הכתוב (ויקרא יג, נא) "לכל אשר יעשה העור למלאכה", ראה משנה־למלך כאן).

1 **ה. עוֹרוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם[22] - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים. חִבֵּר**
2 **לָהֶן מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה שֶׁל צֶמֶר**
3 **אוֹ פִּשְׁתִּים אוֹ עוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה הַמְעֻבָּדִין כָּל**
4 **שֶׁהוּא[23], וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים - מִטַּמְּאִין[24] בִּנְגָעִים.**
5 **וְהוּא שֶׁיְּחַבְּרֶנּוּ לוֹ כְּדֶרֶךְ חִבּוּרֵי בְּגָדִים לְטֻמְאָה[25].**

22) משנה, נגעים פ"א, מ"א. 23) שם. ב'תורת כהנים' שם ה"ט למדו זה מן הכתוב "או בעור". בין שהמשיחה מצמר ופשתים ובין שהיא מעור – מטמאה בכל שהיא. 24) גם העור הימי. ראה 'תוספות יום־טוב' כאן. 25) היינו לא פחות משתי תפירות, שלגבי קבלת טומאה מועיל חיבור זה לדון שני החלקים כבגד אחד, שאם נגעה טומאה באחד מהם נטמא כל הבגד.

6 **ו. כָּל כְּלִי[26] הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[27], אַף**
7 **עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הַזָּב[28] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא**
8 **נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - הֲרֵי זֶה מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.**
9 **כְּגוֹן קֶלַע[29] שֶׁל סְפִינָה, וְהַפָּרֹכֶת, וְשָׁבִיס[30] שֶׁל**
10 **שְׁבָכָה[31], וּמִטְפְּחוֹת סְפָרִים[32], וְהָאַבְנֵט, וּרְצוּעוֹת**
11 **מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רֹחַב כִּגְרִיס[33] - הֲרֵי אֵלּוּ וְכֹל**
12 **כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר**
13 **הַכֵּלִים, כְּגוֹן כָּרִים וּכְסָתוֹת. הַחֵמֶת[34] וְהַתֶּרְמָל[35]**
14 **נִרְאִין כְּדַרְכָּן[36], וּפוֹשֶׁה הַנֶּגַע מִתּוֹכָן לַאֲחוֹרֵיהֶן**
15 **וּמֵאֲחוֹרֵיהֶן לְתוֹכָן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִכְּלֵי**
16 **הָעוֹר[38] הַכְּפוּלִין.**

26) שם מי"א. 27) כגון נגיעה בשרץ או בטמא מת. 28) הזב מטמא את הדבר שדרס ("דרס" כולל שכב, ישב ורכב) עליו אפילו לא נגע בו, כגון שאבן מונחת על הדבר הראוי לטמא מדרס (פרטי דיני מדרס, מבוארים בהל' מטמאי משכב ומושב). 29) מפרש. 30) הצעיף הדק שהנשים משלשלות על פניהן ('תפארת ישראל'). 31) הכיפה שהן חובשות על הראש (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מט"ז). 32) שאינן מצוירות ואינן מיוחדות לספרים בלבד, אבל מצוירות ראויות רק לספרים. ולפיכך אינן מקבלות טומאה כלל, מפני שאינן בגד, אלא חומר גלם (ראה פכ"ב מהל' כלים ה"ו). 33) שהרי בפחות מכגריס אין נגע מטמא כלל. 34) נאד. 35) ילקוט, שהרועים שמים בהם חפציהם. 36) הנאד והילקוט דרכם להיות קשורים תמיד מצד אחד, והכפלים שבמקום הקשר אינן נראים. והנגע שבכפלים אלה אינו מטמא מפני שאינו נראה אלא־אם־כן מתירים את הקשר. 37) אם נולד נגע בצד זה ופשה מצד שני, הרי זה פשיון ומטמא מפני שלפעמים מהפכים אותם ומשתמשים בהם כשהם מהופכים. 38) משמע שבבגדים אין הנגע פושה מצד לצד. וכן משמע בתוספתא נגעים פ"ה הי"ג.

17 **ז. סָדִין[39] הַמְקֻמָּט - מַפְשִׁיטִין אֶת קְמָטָיו וְרוֹאִין אֶת**
18 **נִגְעוֹ.**

39) תוספתא שם פ"א ה"ה.

19 **ח. הַשְּׁתִי וְהָעֵרֶב[40], בֵּין שֶׁל צֶמֶר בֵּין שֶׁל פִּשְׁתָּן,**
20 **מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִין מִיָּד מִשֶּׁיִּטָּווּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִבֵּן**
21 **הַפִּשְׁתָּן[41] וְלֹא שָׁלַק הַצֶּמֶר[42]. וְכַמָּה יִהְיֶה[43] בִּפְקֻעַת[44]**
22 **שֶׁל טְוִי וְתִטַּמֵּא בִּנְגָעִים? כְּדֵי לֶאֱרֹג מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ עַל**
23 **שָׁלֹשׁ שְׁתִי וָעֵרֶב, בֵּין שֶׁהָיְתָה כֻּלָּהּ שְׁתִי בֵּין שֶׁהָיְתָה**
24 **כֻּלָּהּ עֵרֶב[45]. הָיְתָה הַפִּקְעַת מְקֻבֶּצֶת מִחוּטִים פְּסוּקִין[46]**
25 **- אֵינָהּ מִטַּמְּאָה בִּנְגָעִים.**

40) חוטים טווים, המיוחדים לשתי או לערב. 41) את הפשתן מבשלים במים חמים ומתלבן. 42) את הצמר אין מבשלים אלא שורים אותו במים חמים, כדי לרככו (רבינו בפירושו על המשנה). פסק כחכמים, בנגעים פי"א מ"ח. 43) שם. 44) חוטים כרוכים על קנה חלול. 45) כל החוט היה מסוג אחד. 46) ולא קשרם, אלא הם מונחים זה על זה, אבל אם קשרם – מטמאים ('ברטנורא', וכן משמע גם מלשונו של רבינו בפירושו שם, שכתב: יחובר חוט "על" חוט).

26 **ט. שְׁתֵּי פַּקְעִיּוֹת[47] הַמְעֹרָרוֹת זוֹ לְזוֹ בְּחוּט[48], וְכֵן**
27 **הַשְּׁתִי שֶׁמִּקְצָתוֹ לָפוּף[49] עַל הַכֹּבֶד הָעֶלְיוֹנָה[50]**
28 **וּמִקְצָתוֹ לָפוּף עַל הַכֹּבֶד הַתַּחְתּוֹנָה, וְכֵן שְׁנֵי דַּפֵּי**
29 **חָלוּק[51] שֶׁמְּעֹרָרוֹת בְּחוּט אֶחָד, וְנִרְאֶה הַנֶּגַע בְּאֶחָד**
30 **מֵהֶן - הַשֵּׁנִי טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁחוּט אֶחָד מְחַבֵּר**
31 **בֵּינֵיהֶן. נִרְאֶה הַנֶּגַע בְּנֶפֶשׁ הַמַּסֶּכֶת[52] וּבַשְּׁתִי**
32 **הָעוֹמֵד[53], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָת הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד[54] וּמִקְצָתוֹ**
33 **בַּשְּׁתִי[55] - הֲרֵי זֶה טָמֵא. נִרְאֶה הַנֶּגַע בַּשְּׁתִי הָעוֹמֵד**
34 **לְבַדּוֹ[56] - הָאָרוּג טָהוֹר[57]; נִרְאֶה בָּאָרוּג לְבַדּוֹ[58] -**
35 **הַשְּׁתִי הָעוֹמֵד טָהוֹר[59]. נִרְאֶה בַּסָּדִין - שׁוֹרֵף אֶת**
36 **הַנִּימִין[60]; נִרְאֶה בַּנִּימִין - הַסָּדִין טָהוֹר[61]. פָּשָׁה מִן**
37 **הַנִּימִין לַסָּדִין - הַסָּדִין טָמֵא[62].**

47) משנה, שם פי"א, מ"ט. 48) מחוברות זו לזו בחוט הכרוך על שתיהן. 49) כרוך. 50) בכסא האריגה קבועות שתי קורות עגולות, העליונה בראש האריג ועליה כרוכים חוטי השתי שטרם נארגו והם מחוברים לחוטים שנארגו כבר המונחים על הקורה התחתונה. 51) משנה, שם. בתקופת המשנה היו החלוקים עשויים משני חלקים (ועל שם כך נקרא "חלוק") אחד תלוי לאדם מלפניו, והשני מגבו, וקושרים את שני החלקים בחוט או ברצועה, והאורג עושה שני החלקים במחובר ומשאיר ביניהם רצועה של חוטי שתי לבדם, והקונה גוזר במקום זה ומפרידם. 52) האריג שיש בו שתי וערב נקרא "מסכת", ונפש המסכת הוא חוט הערב שהאורג הכניסו כבר לתוך השתי אלא

שאינו צמוד עדיין לאריג, והאורג מכה עליו בכלי המיוחד לכך ונצמד לאריג. ונקרא נפש, מפני שהוא נמצא בשתי ומחזקו, כנפש היושבת בתוך הגוף ומחזקת אותו. 53) חוטי השתי המתוחים בכסא האריגה מוכנים לאריגה. 54) כלומר, בנפש המסכת שהיא כבר חלק מהבגד הנארג. 55) העומד. במשנה שם שנינו: "בנפש המסכת ובשתי העומד, הרי אלו מיטמאים בנגעים מיד", ומפרש רבינו כגון שהנגע היה מקצתו בשתי, ומקצתו בנפש המסכת. 56) ובנפש לא נראה. 57) כל האריג, ואפילו נפש המסכת, טהורה. אם מקצת הנגע בשתי ומקצתו בנפש, הנגע מצרפם. ואם לאו משתייך חוט הנפש לאריג בלי כל זיקה לחוט השתי. ודוגמה לכך אתה מוצא בסוף הלכה זו בדין נימים. 58) אפילו בנפש המסכת. 59) מאותו הנימוק עצמו שנאמר בנראה בחוט העומד לבדו. וכתב הר"ש, שמדובר כשדעתו לקצצו ולא לארוג יותר וטהור שלא החוט שייפרד מן האריג, אבל אם בדעתו לארוג - לא גרע החוט מנימין שבסדין שבסוף הלכה זו (פירוש זה, מסלק כל הקשיים שהתלבטו בהם רבים). 60) נגעים פי"א מ"י. נימין הם החוטים שמשאירים בקצות הסדין או הטלית לנוי והם טפלים לסדין, ולפיכך הנגע שבסדין מטמא גם אותם. 61) שהסדין אינו טפל לנימין. 62) תוספתא נגעים פ"ה ה"י. (גירסת הגר"א שם: הסדין טהור. וראה ר"ש במשנה כאן, שהביא תוספתא זו בגירסת אחרת).

1 **י. חָלוּק[63] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - מַצִּיל אֶת הָאִמְרִיּוֹת[64]**
2 **שֶׁבּוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה הָאִמְרָה צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים[65] -**
3 **מַצִּילָה וְאֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת.**

63) משנה, שם. 64) על שפת החלוק תופרים חתיכת בד עבה או פס זהב שתופרים על שפת החלוק לקישוט. 65) צבוע שאינו מיטמא בנגעים (רא"ש בפירושו למשנה), אבל אימרות מצמר לבן טמאות. ב'תורת כהנים' נגעים פט"ו ה"ג, דרשו דין זה מן הכתוב (ויקרא יג, נז) "אשר בו הנגע", היינו דבר המיטמא בנגעים. [במשנה: "אפילו הן ארגמן", ונדחק שם ה'תוספות יום־טוב' לפרש את ה"אפילו". ולפי מה שאמרנו, שאינו מציל את הלבן, מובנת המילה "אפילו", היינו לא רק מין שאינו מטמא כלל בנגעים, כגון מתכת או צמר גמלים וכדומה, אלא אפילו ארגמן שהוא צמר מציל אותו מפני שהוא צבוע, ואף־על־פי שבבגד עצמו שמקצתו צבוע ונולד נגע בחלק הלבן הכל טמא (למעלה פי"ב הי"ג), גזירת הכתוב היא באמריות. וכן משמע ב'תורת כהנים' שם).

4 **יא. בֶּגֶד[66] מֻסְגָּר שֶׁצְּבָעוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים -**
5 **טָהוֹר[67]. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[68] - כֻּלָּן טְהוֹרִים[69].**
6 **קִצְּצוֹ[70] וְעָשָׂהוּ מוֹכִין[71] פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ -**
7 **טָהוֹר[72], וּמֻתָּר בַּהֲנָיָתוֹ[73]. הָיְתָה בָּהֶן אַחַת שָׁלֹשׁ עַל**
8 **שָׁלֹשׁ וְנִרְאָה בָּהּ נֶגַע - הִיא לְבַדָּהּ טְמֵאָה.**

66) שם מי"ב. 67) נתבאר למעלה (ה"א), שבגדי גויים אינם מטמאים בנגעים, וכן צבועים, ומפני שאינם ראויים לטומאה עכשיו אינם מיטמאים, אף־על־פי שבשעה שנולד הנגע היו ראויים, תוספתא שם פ"ה ה"י. 68) ואי אפשר להכיר את המנוגעים, כגון אם המוסגר פשה וכהה וצריך להסגירו שנית (למעלה פי"ב ה"א) ונתערב במנוגעים כהים כמותו מתחילה. 69) שכל אחד הוא ספק מנוגע לפני שנזקק לטומאה (= לפני שנחלט) וספק נגעים כגון זה – להקל. וישנה עוד אפשרות של תערובת, כגון שנתערב בבגדי גויים מנוגעים. מס' נגעים פי"א מי"ב. 70) לבגד מוסגר. שם. 71) חתיכות דקות מאוד. 72) שאין הטומאה חלה על מטליות קטנטות. 73) בגד מנוגע אסור בהנאה, שהרי התורה מצווה לשורפו. ומשמיענו, שלא רק הטומאה אינה חלה עליהם אלא גם איסור הנאה לא חל.

9 **יב. בֶּגֶד מֵחֶלְטוֹ[74] שֶׁנִּתְעָרֵב[75] בַּאֲחֵרִים - כֻּלָּן טְמֵאִין**
10 **וְיִשָּׂרְפוּ, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּכַמָּה אֲלָפִים[76]. וְכֵן אִם קִצְּצוֹ**
11 **וְעָשָׂהוּ מוֹכִין - הֲרֵי הֵן טְמֵאִין[77], וְאָסוּר בַּהֲנָיָתָן.**

74) שם. 75) ואינו מכירו, כגון בבגדי גויים או כגון שקרע מטלית מן הבגד שהיה מנוגע ונטהר, ותפר במקום החור מטלית אחרת ואח"כ חזר הנגע למטלית שקרע ונטמא הבגד (למעלה פי"ב ה"ז) ונתערב בבגדים מטולאים כמותו. 76) כיון שנזקק לטומאה, ספיקו טמא. ולמה אינו בטל ברוב? הרא"ש במשנה מפרש, שמוסגר אינו חמור כל כך, ולכן בטל ברוב, אבל מוחלט החמור - אינו בטל. ב'תורת כהנים' נגעים פי"ד הלכה י"א, דרשו: "צרעת ממארת" (ויקרא יג, נא) תן בו מאירה שלא תהנה ממנו. 77) טומאת החלט אינה נפקעת ע"י השינוי.

12 **יג. אֶחָד בֶּגֶד[78] אוֹ כְּלִי עוֹר אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב הַמֻּסְגָּר**
13 **אוֹ הַמֻּחְלָט לְעִנְיַן טֻמְאָה. הֲרֵי הוּא אָב מֵאָבוֹת**
14 **הַטֻּמְאָה, כְּאָדָם מְצֹרָע[79] לְכָל דָּבָר. מְטַמֵּא בְּמַגָּע**
15 **וּבְמַשָּׂא וּבְבִיאָה, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב אֲפִלּוּ מִתַּחַת**
16 **הָאֶבֶן[80]. כֵּיצַד? בֶּגֶד מְנֻגָּע אוֹ שְׁתִי אוֹ עֵרֶב אוֹ כְּלִי**
17 **עוֹר הַמְנֻגָּעִין שֶׁהִכְנִיס מֵהֶן אֲפִלּוּ כְּזַיִת[81] לְבַיִת טָהוֹר**
18 **- נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, וְנַעֲשׂוּ**
19 **כֻּלָּן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֵן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב הַמֻּנָּח תַּחַת**
20 **הָאֶבֶן, וְהִנִּיחַ כְּזַיִת מֵהֶן לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמָא**
21 **הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמּוֹשָׁב.**

78) ב'תורת כהנים' שם פט"ז, למדו זה מהיקש לבית המנוגע. 79) ראה למעלה פ"י הי"א והי"ב. 80) ראה ראב"ד וכסף־משנה. 81) נגעים פי"ג מ"ח.

22 **יד. מַטְלִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ[82] עַל שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁאֵין בָּהּ כְּזַיִת - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס רֻבָּהּ לְבַיִת טָהוֹר**
24 **טִמְּאַתּוּ[83]. הָיוּ בָהּ כַּמָּה זֵיתִים[84] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס מִמֶּנָּה**
25 **כְּזַיִת לְבַיִת טָהוֹר נִטְמָא. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַשְּׁעוּרִין**
26 **הַלָּלָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[85], הֲרֵי הוּא אוֹמֵר[86]: לְכָל נֶגַע**
27 **הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק, וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבַּיִת - הִקִּישׁ נִגְעֵי**
28 **אָדָם לְנִגְעֵי בְּגָדִים וּבָתִּים. וְהִשְׁוָה הַמְּצֹרָע לְמֵת[87],**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת. מָה הַמֵּת בִּכְזַיִת, אַף אֵלּוּ**
30 **בִּכְזַיִת.**

82) אצבעות. 83) תוספתא נגעים פ"ז ה"ו. פסק כתנא־

קמא. 84) ברייתא יבמות קג, ב. 85) עירובין ד, ב. 86) בהקדמתו לפירוש המשנה מבאר רבינו, שכמה הלכות שנאמרו למשל בעל־פה, יש להן רמז במקרא, ואומר רבינו כאן, שזו אחת מהן. 87) 'ספרי' בהעלותך, פיסקא קה.

1 **טו. בְּגָדִים הַמְנֻגָּעִים[88] - מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר,**
2 **בֵּין שֶׁהָיְתָה מֻקֶּפֶת חוֹמָה בֵּין שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת. וְזֶה**
3 **חֹמֶר בִּבְגָדִים מִבָּאָדָם[89].**

88) תוספתא שם פ"ז הי"ג. 89) שאדם המנוגע משתלח מערים מוקפות חומה בלבד (למעלה פ"י ה"ז).

יום ש"ק כ"ד שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שיעור צרעת בתים וכמה סימני טומאה יש בהם ומה בין זה לזה, ודין כשיראה נגע בתוך הבית איך יאמר האומר לכהן, ובית אפל אם פותחים בו חלונות, התנאים שיהיו בבית לטמא בנגעים, וירושלים וחוצה לארץ אם מטמאים, בתי גויים שבארץ ישראל והלוקח בתים מגוים.

4 **א. צָרַעַת בָּתִּים - כִּשְׁנֵי גְרִיסִין[2] זֶה בְּצַד זֶה. נִמְצָא**
5 **רֹחַב הַנֶּגַע כְּמוֹ מְקוֹם צְמִיחַת שֵׁשׁ שְׂעָרוֹת[3] בַּגּוּף,**
6 **וְאָרְכּוֹ כִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׂעָרוֹת בְּרִבּוּעַ[4]. וְהַפָּחוֹת**
7 **מִשִּׁעוּר זֶה בְּבָתִּים - טָהוֹר. וְכָל הַשִּׁעוּרִין הֲלָכָה**
8 **לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[5].**

2) נגעים פרק י"ב משנה ג. נגעי אדם ובגדים שיעורם כגריס (למעלה פרק א הלכה ז) ונאמר בנגעי בתים: וראה את הנגע והנה הנגע (ויקרא יד, לז) הרי זה בא ללמד ששיעורם כשני נגעים. 3) שיעור הגריס. 4) לא כגריס מעוגל. 5) דעת רבינו, שהדרשה שהבאנו למעלה אינה דרשה גמורה אלא אסמכתא לשיעור שקיבל משה מסיני בעל פה.

9 **ב. שְׁלֹשָׁה סִימָנֵי טֻמְאָה[6] יֵשׁ בְּבָתִּים: מַרְאֵה יְרַקְרַק,**
10 **וַאֲדַמְדַּם, וְהַפִּשְׁיוֹן. וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה. וּשְׁנֵי**
11 **הַמַּרְאוֹת מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה[7]. וּפִשְׁיוֹן הַסָּמוּךְ[8] - כָּל**
12 **שֶׁהוּא, וְהָרָחוֹק[9] - כִּגְרִיס. אֲבָל הַחוֹזֵר אַחַר הִטּוֹחַ -**
13 **כִּשְׁנֵי גְרִיסִין.**

6) לא הוברר למה קרא רבינו למראות אלה "סימני טומאה", הלא בנגעי אדם אין ארבעת המראות נקראים סימני טומאה אלא "נגע", ומראות אחרים אינם נגע כלל, וסימני הטומאה הם: פשיון, ושיער לבן ומחייה. 7) למד דין זה מבגדים (למעלה יב, א). 8) נוגע באום (אום = נגע העיקרי). 9) אם יש הפסק בינו לבין האום.

14 **ג. אֵין נִגְעֵי בָּתִּים מְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה מַרְאֵה הַנֶּגַע**
15 **שָׁפָל מִן הַקִּיר[10]; שֶׁנֶּאֱמַר: שְׁקַעֲרוּרֹת - שֶׁיִּהְיוּ**
16 **שׁוֹקְעִין בַּקִּירוֹת. וּבִשְׁנֵי הַמַּרְאוֹת[11] מַסְגִּירִין אוֹ**
17 **מַחְלִיטִין[12], וּבְפִשְׁיוֹן נוֹתְצִין[13], וְאִם פָּשָׂה אַחֲרֵי**
18 **הִטּוֹחַ - נוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

10) כמו בנגעי אדם שצריכים להיות עמוק מן העור. 11) ירקרק או אדמדם. 12) כלומר, אין מחליטים לעולם אלא באחד משני המראות האלה. 13) את המקום המנוגע.

19 **ד. כְּשֶׁיִּרְאֶה נֶגַע בַּבַּיִת - אֲפִלּוּ חָכָם, שֶׁיּוֹדֵעַ וַדַּאי**
20 **שֶׁזֶּה נֶגַע, לֹא יִגְזֹר וְיֹאמַר: נֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת, אֶלָּא**
21 **אוֹמֵר לַכֹּהֵן[14]: כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבַּיִת. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וּפִנּוּ**
22 **אֶת הַבַּיִת, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי קָנִים[15], וְאַחַר**
23 **כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן וְיִכָּנֵס וְיִרְאֶה הַנֶּגַע.**

14) משום כבודו של כהן. בתורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה הלכה ז אמרו: יאמר לו הכהן דברי כבושים (תוכחת מוסר): "בני, אין הנגעים באים אלא על לשון הרע שנאמר (דברים כד, ח־ט): "השמר בנגע הצרעת וכו' זכור את אשר עשה ד' למרים". מה עניין זה לזה? אלא ללמד שלא נענשה אלא על לשון הרע (שדיברה במשה)". מטרת התוכחה הזו היא לעוררו לתשובה ושיישמר מלשון הרע. 15) שאינם מקבלים טומאה במקום אחר, גזרה התורה שייטמאו בבית המנוגע. ומפני שהתורה חסה על ממונם של ישראל ציוותה לפנותם לפני שיבוא הכהן ויסגיר את הבית. בירורנו כבר כמה פעמים, שטומאת נגעים תלוייה בדברי הכהן וכל זמן שלא הסגיר או החליט הכל טהור.

24 **ה. בַּיִת אָפֵל - אֵין פּוֹתְחִין בּוֹ חַלּוֹנוֹת לִרְאוֹת אֶת**
25 **נִגְעוֹ[16]; אֶלָּא אִם אֵין הַנֶּגַע נִרְאֶה בּוֹ - טָהוֹר. וְאַחַר**
26 **שֶׁיִּרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע יֵצֵא וַיַּעֲמֹד עַל פֶּתַח הַבַּיִת**
27 **בְּצַד הַמַּשְׁקוֹף וְיַסְגִּיר אוֹ יַחְלִיט[17] אוֹ יִפְטֹר;**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת. -**
29 **לֹא שֶׁיַּסְגִּיר וְהוּא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַמְנֻגָּע,**
30 **אוֹ תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף, אֶלָּא בְּצַד פִּתְחוֹ[18]. וְאִם עָמַד**
31 **תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף אוֹ שֶׁהָלַךְ לְבֵיתוֹ וְהִסְגִּיר - הֲרֵי זֶה**
32 **מֻסְגָּר.**

16) שם פרק ב משנה ג. תורת כהנים פרשת מצורע פרשתא ה, הלכה י"א: "כנגע נראה לי" - ולא לאורי. 17) במשנה אמרו דין זה בהסגר בלבד וכן בתורת כהנים. ודעת רבינו שאין הבדל בזה בין החלט ופיטור ובין הסגר. 18) עומד על יד פתח הבית המנוגע מבחוץ ואומר: הבית מוסגר, אבל אינו צריך לסוגרו ממש (משנה למלך. ודעת רש"י ור"ן בנדרים נו, ב שסגירה ממש אמרו).

33 **ו. אֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבַּע**
34 **אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר, וְיִהְיֶה לוֹ אַרְבָּעָה**
35 **כְּתָלִים, וְהוּא בָּנוּי בָּאָרֶץ בַּאֲבָנִים וְעָפָר וְעֵצִים,**
36 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת אֲבָנָיו וְאֶת עֵצָיו וְאֶת עֲפָרוֹ. אֲבָל אִם**
37 **הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ**
38 **שֶׁהָיָה עָגֹל, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעַל שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים אוֹ בַּעַל**
39 **חֲמִשָּׁה, אוֹ שֶׁהָיָה בָּנוּי בִּסְפִינָה אוֹ תָּלוּי עַל אַרְבַּע**
40 **קוֹרוֹת[19] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. הָיָה בָּנוּי עַל אַרְבָּעָה**
41 **עַמּוּדִים[20] - מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.**

19) הבולטות מתקרת בית, ועליהן בנוי הבית המנוגע. 20) בארבע זויותיו והגג נשען עליהם.

ז. כַּמָּה אֲבָנִים יִהְיוּ בּוֹ? אֵין פָּחוֹת מִשְּׁמוֹנֶה, שְׁתֵּי אֲבָנִים בְּכָל כֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל כֹּתֶל רָאוּי לְנֶגַע; שֶׁאֵין הַבַּיִת מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים עַד שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ כְּשְׁנֵי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנָּגַע. וְכַמָּה עֵצִים[21] יִהְיוּ בּוֹ? כְּדֵי לִתֵּן תַּחַת הַמַּשְׁקוֹף[22]. וְעָפָר? כְּדֵי לָתֵת בֵּין פַּצִּים[23] לַחֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ פָּחוֹת מִשֶּׁעוּרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

21) שם משנה ד. רבינו בפירושו למשנה אומר שצריך שיהיו שני עצים. ונראה שכוונתו כאן לשיעור גושם של שני העצים. 22) הכוונה לעץ שהנגרים מחברים באמצע המשקוף, כדי שהדלת תתעכב על ידו. 23) הסדקים שבין נדבכי האבנים או בין הקורות והאבנים.

ח. הַלְּבֵנִים וְהַשַּׂיִשׂ אֵינָן חֲשׁוּבִין כַּאֲבָנִים. בַּיִת שֶׁאֶחָד מִצִּדָּיו מְחֻפֶּה בְּשַׂיִשׂ וְאֶחָד בְּסֶלַע וְאֶחָד בִּלְבֵנִים וְאֶחָד בְּעָפָר - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים.

ט. בַּיִת שֶׁלֹּא הָיוּ בּוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים כַּשָּׁעוּר וְנִרְאָה בּוֹ נֶגַע וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר - טָהוֹר[24].

24) מפני שבשעת ראיית הנגע לא היה הבית ראוי לטמא בנגעים.

י. בַּיִת שֶׁסִּכְּכוֹ בִּזְרָעִים - בִּטְלָן[25]. הוֹאִיל וּמְשַׁמְּשִׁין תַּשְׁמִישׁ עֵץ - חֲרֵי הֵן כְּעֵץ, וְאִם נִטְמָא הַבַּיִת - נִטְמְאוּ עִמּוֹ טֻמְאָה חֲמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

25) ביטל את הזרעים לגבי הבניין ואין עליהם דין אוכלים שאינם מטמאים טומאה חמורה.

יא. יְרוּשָׁלַיִם וְחוּצָה לָאָרֶץ אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם, וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְּקָה לַשְּׁבָטִים[26]. וּבְתֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[27] אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

26) ואינה אחוזתכם, מגילה כו, א. ופסוק זה ממעט גם חו"ל, מפני שאינה אחוזתם של עם ישראל. 27) אפילו שבארץ ישראל.

יב. הַלּוֹקֵחַ בָּתִּים מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה[28].

28) כאילו נולד הנגע כשהבית ביד ישראל. אם נולד בהם נגע לפני שקנה אותם הישראל דנים את הנגע כאילו נולד עכשיו בידי ישראל. ואין זה דומה לגוי שנתגייר או עובר ונולד שנגעם אינו מטמא כלל (למעלה פרק ו הלכה ד), מפני שבית זה ראוי היה לטמא בנגעים גם לפני כן, אלא שבעליו אינם ראויים, אבל שם אותו הגוף עצמו לא היה ראוי. והמדובר כשראה הכהן את הנגע לפני שקנאה ישראל, והסגירה או החליטה בטעות, כגון שחשב שהבית של ישראל, שאם לא כן גם בבית של ישראל אין מביאין בחשבון את הימים שקדמו לראיית הכהן.

יג. בַּיִת שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְצִדּוֹ אֶחָד יִשְׂרָאֵל, צִדּוֹ אֶחָד בָּאָרֶץ וְצִדּוֹ אֶחָד בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בִּנְגָעִים. וּשְׁאָר כָּל הַבָּתִּים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי אָדָם בֵּין צְבוּעִים בִּידֵי שָׁמַיִם[29].

29) ולא כבגדים שרק הלבנים מיטמאים.

יד. בֵּית הָאִשָּׁה[30], בֵּית הַשֻּׁתָּפִין, בֵּית הַכְּנֶסֶת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דִּירָה לַחַזָּנִין אוֹ לַתַּלְמִידִים - מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

30) יומא יא, ב מפרש שם בגמרא, מפני שנאמר (ויקרא יד, לה): "ובא אשר לו הבית" אפשר יעלה על דעתך לדרוש: לו ולא לה, לו ולא להם (בית השותפים), משמיענו שמיטמאים, מפני שנאמר (שם, לד): "בבית ארץ אחוזתכם" משמע כל בית שהוא בארץ ישראל.

טו. קִירוֹת הָאֵבוּס[31] וְקִירוֹת הַמְּחִיצָה[32] שֶׁבַּבַּיִת - אֵין מִטַּמְּאִין בִּנְגָעִים.

31) אם בנה קיר בבית, כדי לתלות עליו את האבוס להאכיל בו את בהמתו. 32) בפירושו על המשנה מפרש רבינו שהכוונה לתקרה שנעשתה לצל להגן על בהמותיו מפני השמש ואפילו היא בבית ממש אינה מיטמאה בנגעים.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הסגר נגעי בתים ואיך חולץ האבנים שבהם הנגע כשחולץ, ודין בית ועלייה על גביו שנראה בו נגע, והבונה אבנים מסוגרות בבית טהור, כיצד מטהרים בית המנוגע אחר חליצה וטיחה.

א. נִגְעֵי בָּתִּים יֵשׁ בָּהֶן הֶסְגֵּר שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת[2], שֶׁהֵן תִּשְׁעָה עָשָׂר יוֹם; שֶׁיּוֹם שְׁבִיעִי עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן, וְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִמְצָאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁאִם צָרִיךְ לִשְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת - רוֹאֵהוּ בַּשְּׁבִיעִי, וּבְיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר. וְהֶסְגֵּר בָּתִּים שְׁלֹשָׁה שָׁבוּעוֹת אֵינוֹ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. וְכֵן רֹב דִּינֵי נִגְעֵי בָּתִּים דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

2) נגעים פ"ג מ"ז.

ב. וְכָל הַדִּינִין הַמְּפֹרָשִׁין בָּהֶן בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה כָּךְ הֵם: כְּשֶׁיָּבוֹא הַכֹּהֵן וְיִרְאֶה הַנֶּגַע שׁוֹקֵעַ יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, יַסְגִּיר שִׁבְעַת יָמִים. וַאֲפִלּוּ מְצָאוֹ כֻּלּוֹ[3] בַּתְּחִלָּה יְרַקְרַק אוֹ אֲדַמְדַּם - יַסְגִּיר[4]. וּבַשְּׁבִיעִי רוֹאֵהוּ: אִם כָּהָה הַנֶּגַע, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָלַךְ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע בִּלְבַד, וְהַבַּיִת טָהוֹר; מְצָאוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינָיו וְלֹא פָּשָׂה - מַסְגִּיר שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֵהוּ בְּיוֹם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר: אִם כָּהָה הַנֶּגַע אוֹ הָלַךְ לוֹ - קוֹלֵף מְקוֹם הַנֶּגַע וּמְטַהֵר אֶת הַבַּיִת בְּצִפָּרִים;

וְאִם מָצָא הַנֶּגַע שֶׁפָּשָׂה בְּסוֹף שָׁבוּעַ שֵׁנִי אוֹ שֶׁעָמַד בְּעֵינוֹ - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וּמַקִּקָּה[5] הֶעָפָר אֶל מְחוּץ לָעִיר[6] וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שְׁלִישִׁי. וּבְיוֹם תִּשְׁעָה עָשָׂר רוֹאֶהוּ: אִם חָזַר בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפָּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיַּחֲזֹר בּוֹ הַנֶּגַע קֹדֶם שֶׁיְּטַהֲרוֹ בְּצִפָּרִים - הֲרֵי זֶה יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ נֶגַע אַחֵר שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפָּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּסוֹף שָׁבוּעַ רִאשׁוֹן - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע וְקוֹצֶה הֶעָפָר חוּץ לָעִיר וְטָח אֶת כָּל הַבַּיִת וּמַסְגִּירוֹ שָׁבוּעַ שֵׁנִי. וְרוֹאֶה: אִם מָצָא בּוֹ נֶגַע כִּשְׁנֵי גְרִיסִין - הֲרֵי זֶה פִּשְׁיוֹן אַחֲרֵי הִטּוֹחַ, וְנוֹתֵץ אֶת כָּל הַבַּיִת; וְאִם לֹא חָזַר בּוֹ נֶגַע - מְטַהֲרוֹ בְּצִפָּרִים. וְכָל זְמַן שֶׁיֵּרָאֶה בּוֹ נֶגַע קֹדֶם טָהֳרָה בְּצִפָּרִין - יִנָּתֵץ; וְאִם נִרְאָה בּוֹ אַחֵר שֶׁטִּהֲרוֹ בְּצִפָּרִים - יֵרָאֶה בַּתְּחִלָּה.

3) כל הבית. 4) כמו בנגעי אדם ונגעי בגדים. 5) קולף. 6) פירוש, שופכו מחוץ לעיר. כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים במשנה שם פי"ג, א.

ג. כְּשֶׁהוּא חוֹלֵץ[7] אֶת הָאֲבָנִים שֶׁבָּהֶן הַנֶּגַע - אֵינוֹ חוֹלֵץ פָּחוֹת מִשְּׁתֵּי אֲבָנִים[8]. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֲבָנִים מִצַּד זֶה וּמִבִּיאָן לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת. וְלֹא עָפָר מִצַּד זֶה וּמֵבִיא לְצַד זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבָּיִת. וְאֵינוֹ טָח בְּסִיד, אֶלָּא בְּעָפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְגוֹמֵר. אֵינוֹ מֵבִיא אֶבֶן[9] אַחַת תַּחַת שְׁתַּיִם[10] שֶׁחָלַץ, וְלֹא שְׁתֵּי אֲבָנִים תַּחַת אֶבֶן אַחַת חֲלוּצָה[11], אֶלָּא מֵבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שְׁתַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא שְׁתַּיִם תַּחַת שָׁלֹשׁ[12].

7) שם פי"ב מ"ו. 8) שנאמר (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים" בלשון רבים. 9) גדולה. 10) קטנות. 11) אין לפרש שהמדובר כשחלץ רק אבן אחת, שהרי אמרנו בראש הלכה זו, שאינו חולץ פחות משתיים. ובעל־כרחינו לומר, שהכוונה, שאסור להביא שתי אבנים תחת אבן אחת שחלץ, ואפילו אם חלץ כמה אבנים, ואע"פ שמותר להביא פחות ממספר החולצות. ראה תפארת ישראל שם, יכין אות נא, ו'תוספות יום טוב'. 12) אם הוציא שלוש, מותר להביא במקומן שתים גדולות, שלא הקפידה אלא שיחלוץ יותר מאחת, ושיביא יותר מאחת (ראה בהערה הקודמת שאין להביא שתים במקום חלוצה אחת, אפילו אם חלץ יותר מאחת).

ד. הָיָה הַכֹּתֶל[13] בֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ - שְׁנֵיהֶן חוֹלְצִין וּשְׁנֵיהֶן קוֹצִים אֶת הֶעָפָר וּשְׁנֵיהֶם מְבִיאִין אֲבָנִים אֲחֵרוֹת[14], אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת[15] מֵבִיא לְבַדּוֹ אֶת הֶעָפָר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָפָר אַחֵר יִקַּח וְטָח[16] - אֵין חֲבֵרוֹ מְסַפֵּל עִמּוֹ בְּטִיחָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה הכותל בינו לבין חברו שניהן חולצין כו'".

מדבריו משמע שחולצין כל האבנים שבינו לבין חברו, גם כאלו שאינן אבני זווית. אבל לדעת רש"י (חולין קכ"ח, ב.) שמה ש"שניהם חולצין" הוא רק "באבן שבמקצוע" וכמו שפירש את דברי המשנה בנגעים (פי"ג, ב.) "אבן שבזוית כשהוא חולץ, חולץ את כולו" "אבן המנוגעת שבזוית שנראה בבית זה ובבית זה, שכן דרך הזויות לתת שם אבנים גדולות המחזיקים את כל עובי הכותל ונראה משני הצדדים שאבן זו יש עליה חיוב לחלוץ את כולה" (גם הצד שלא נראה בו הנגע).

ויש לומר שהרמב"ם ורש"י נחלקו בפירוש מאמר חז"ל "אוי לרשע ואוי לשכנו", שלדעת הרמב"ם השכנות היא סימן על מהותם האמיתית של השכנים שבמהותם שייכים זה לזה. אבל לשיטת רש"י "אוי לרשע ואוי לשכנו" פירושו שיש לשכן השפעה פנימית על שכנו. ולכן צריך לחלוץ את כל האבן שבזוית הבית גם לצד החלק של השכן, אבל לא את האבנים של השכן בעצמו.

(על־פי לקו"ש חלק לג עמוד 12)

13) שם. 14) שכל המעשים האלה כתובים בלשון רבים: וחלצו, העפר אשר הקצו, ולקחו אבנים אחרות. 15) שהנגע בו. 16) בלשון יחיד.

ה. אֶבֶן שֶׁבְּזָוִית[17], בִּזְמַן שֶׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ אֶת כֻּלָּהּ, וּבִזְמַן[18] שֶׁהוּא נוֹתֵץ - נוֹתֵץ אֶת שֶׁלּוֹ[19] וּמַנִּיחַ אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ[20]. וְיֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק, אִם תִּהְיֶה זוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ כְּמוֹ יָד לְאֶבֶן שֶׁלּוֹ[21].

17) וחלק ממנה בבית המנוגע, וחלקה השני נכנס לבית אחר. 18) שנאמר "וחלצו". 19) את הבית המנוגע. 20) שנאמר "ונתץ" בלשון יחיד. 21) פירוש, אם חלק האבן שבבית חבירו נידון כבית־יד לחלק שלו, ומביאה את הטומאה לבית חבירו, שהרי אבן המנוגעת מטמאה באוהל. בעיא שלא נפשטה בחולין קכח, ב.

ו. בַּיִת[22] שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע וְהָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו[23] - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לָעֲלִיָּה[24]; נִרְאָה בָּעֲלִיָּה - נוֹתֵן אֶת הַקּוֹרוֹת לַבַּיִת. לֹא הָיְתָה עֲלִיָּה עַל גַּבָּיו - אֲבָנָיו וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ כֻּלָּן נִתָּצִין עִמּוֹ[25]. וּמַצִּיל אֶת הַמַּלְבֵּנִין[26] וְאֶת סְרִיגֵי הַחַלּוֹנוֹת[27].

22) נגעים פי"ג מ"ג. 23) ובה אין נגע. 24) כלומר, הקורות נחשבו כאילו הן מן העליה והן טהורות, וכשהוא נותץ את הבית מעמיד עמודים תחת התקרה לתמוך את העליה. 25) מכיוון שאין בנין אחר לצרפן אליו, הרי הן חלק מבנין המנוגע. 26) במשנה שם, מפרש רבינו שהם "ממעל לשטח הקורה". 27) שבכות שבחלונות, העשויות לשמירה על התינוקות שלא יפלו מן החלון.

ז. הַלּוֹקֵחַ אֲבָנִים[28] מִבֵּית מֵסְגָּר[29] וּבְנָאָן בְּבֵית טָהוֹר: חָזַר הַנֶּגַע לַמֵּסְגָּר[30] - חוֹלֵץ אֶת הָאֲבָנִים[31] שֶׁבַּטָּהוֹר; נִרְאָה נֶגַע עַל הָאֲבָנִים שֶׁבָּנָה - הַמֵּסְגָּר יִנְתֵּץ[32], וְהַבַּיִת הַשֵּׁנִי מַסְגִּירִין אוֹתוֹ[33] בְּנֶגַע זֶה, כְּדִין כָּל בַּיִת שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע בַּתְּחִלָּה.

28) שם מ"ה. 29) אחרי שחלצן (ראה למעלה ה"ב). 30) לבית שממנו לקח את האבנים, וצריך לנתצו. 31) את האבנים שלקח מאותו בית ובנאן בבית הטהור, שהרי הן חלק מהבית הטעון נתיצה. 32) מפני שחזר הנגע לאבנים השייכות לבית. 33) ואין חולצים אותן מיד, מפני שצריכים לראות את הנגע בשביל הבית השני (ראה למעלה פי"ב ה"ז בדין בגדים).

ח. כֵּיצַד מְטַהֲרִין[34] אֶת הַבַּיִת הַמְנֻגָּע? אַחַר הַחֲלִיצָה וְהַטִּיחָה מֵבִיא מַיִם חַיִּים בִּכְלִי חֶרֶס וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלַעַת, כְּטָהֲרַת אָדָם שֶׁבְּאַרְנוּ לְכָל דָּבָר. אֶלָּא שֶׁבְּאָדָם מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים לְאַחַר יָדוֹ שֶׁל מְצֹרָע, וּבְבַיִת מַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים עַל הַמַּשְׁקוֹף שֶׁל בַּיִת מִבַּחוּץ. וּשְׁאָר כָּל מַעֲשֵׂיהֶן שָׁוִין.

34) כל הדינים שבהלכה זו, מפורשים בתורה (ויקרא יד) ומבוארים במשנה (שם פי"ד).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שבית המנוגע אב מאבות הטומאות, ואם אסור בהנאה, ודין בית מוסגר ואבניו אם מטמאים מאחוריהם, והמוסגר והמוחלט אם מטמא בביאה, אם צריך הכנסת רוב בבית המנוגע, וכמה ישהה וייטמאו בגדיו, מי שהיה עומד בבית המנוגע ופשט ידיו חוץ לבית או בהיפך, המציל מכוסה באוהל המת אם מציל מכוסה בבית המנוגע כו', שינוי האמור בבגדים ובבתים שקראוהו תורה צרעת שהיא אות ופלא בישראל.

א. בַּיִת הַמְנֻגָּע - אָב[2] מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת[3], כָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁחוֹלְצִין מִמֶּנּוּ אַחַר הֶסְגֵּר אוֹ אֲבָנִים וְעֵצִים וְעָפָר שֶׁל בַּיִת כְּשֶׁנּוֹתְצִין אוֹתוֹ - כֻּלָּן אָבוֹת טֻמְאוֹת, וְכָל כְּזַיִת מֵהֶם מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[4] וּבְבִיאָה. כֵּיצַד? אִם נִכְנַס כְּזַיִת[5] מֵהֶן לְבַיִת טָהוֹר - נִטְמָא כֹּל אֲשֶׁר בַּבַּיִת מֵאָדָם וְכֵלִים, שֶׁכֻּלָּן מְטַמְּאִין בְּבִיאָה כְּאָדָם מְצֹרָע. וְכֻלָּן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. וְאִם שְׂרָפָן וְעָשָׂה מֵהֶן סִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּהֲנָאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת - תֵּן בּוֹ מְאֵרָה[6] וְאַל תֵּהָנֶה בּוֹ. וְכֻלָּן מְשַׁלְּחִין אוֹתָן חוּץ לָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מֻקֶּפֶת חוֹמָה[7].

2) נגעים פי"ג מ"ד. 3) ראה למעלה פי"ג הי"ג. 4) תוספתא נגעים פ"ו ה"ח. מטמאים במשא אפי' לא נגע בהם, כגון שהיו מונחים על עץ, שאינו מקבל טומאה והגביה את העץ. 5) שם מ"ח. 6) ב'תורת כהנים' (פ' נגעים יד, יא) נאמרה דרשה זו גבי בגדים המנוגעים, שגם בהם נאמר "צרעת ממארת". 7) שם פ' מצורע פ"ד ה"ד. נמצא, שהם חמורים יותר ממצורע. ראה למעלה פי"ג הט"ו בדין בגדים מנוגעים.

ב. בַּיִת מֵסְגָּר[8] אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת כָּל יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד הָעָרֶב. אֲבָל הַמַּחְלָט מְטַמֵּא מִתּוֹכוֹ וּמֵאַחוֹרָיו, שֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ מֵאַחוֹרָיו - טָמֵא. שֶׁנֶּאֱמַר: צָרַעַת מַמְאֶרֶת בַּבַּיִת טָמֵא הוּא. וְכִי טָהוֹר הָיָה?! אֶלָּא לְהוֹסִיף לוֹ טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ, שֶׁיְּהֵיהֶ כֻּלּוֹ טָמֵא[9] וִיטַמֵּא מֵאַחוֹרָיו. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַנֶּגַע בְּמֵסְגָּר מְטַמְּאִין מֵאַחוֹרֵיהֶן[10].

8) משנה, שם יג, ה. 9) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' שם פ"ד הי"ג. 10) תוספתא נגעים פ"ז ה"ד. והאבנים האחרות מתוכן בלבד, כאמור בראש ההלכה.

ג. אֶחָד הַמֵּסְגָּר וְהַמַּחְלָט[11] מְטַמֵּא בְּבִיאָה[12]. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁהָיָה מֵסֵךְ[13] עַל גַּבֵּי בַּיִת מְנֻגָּע[14], בֵּין מֻחְלָט בֵּין מֵסְגָּר, אוֹ אֵילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עָלָיו - הָעוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן אוֹ הַנִּכְנָס לַבַּיִת הַחִיצוֹן טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הוּא וְהַבַּיִת הַטָּמֵא תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[15]. וְכֵן אֶבֶן מְנֻגַּעַת הַנִּכְנֶסֶת לְאֹהֶל וְהֵנִּיחָהּ שָׁם - נִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל. הָיְתָה מֻנַּחַת תַּחַת הָאֵילָן וְהַטָּהוֹר עוֹבֵר - נִטְמָא. הָיָה הַטָּהוֹר עוֹמֵד תַּחַת הָאֵילָן וְעָבַר אָדָם בְּאֶבֶן מְנֻגַּעַת - לֹא טִמְּאָהוּ; וְאִם הִנִּיחָהּ שָׁם - טִמְּאָהוּ. שֶׁמּוֹשַׁב הַמְנֻגָּע כָּמוֹהוּ, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים בֵּין אֲבָנִים וְעֵצָיו וַעֲפָרוֹ[16].

11) דינם שווה בענינים האמורים למטה. 12) אם כל הבית נכנס לאוהל אחר. 13) מכסה מלמעלה. 14) כגון שהבית המנוגע היה בנוי בתוך בית טהור, שתקרתו מכסה גגו של בית המנוגע. 15) כדעת רבי אלעזר, במס' נגעים שם מ"ו. 16) שם מ"ז. ראה למעלה פי"י הי"ב בהערות.

ד. הַמַּאֲהִיל[17] בְּיָדוֹ עַל אֶבֶן מְנֻגַּעַת אוֹ שֶׁהֶאֱהִילָה עָלָיו - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּגַּע[18].

17) תוספתא נגעים פ"ז ה"ג. 18) ומה שאמרנו בה"ג שאבן המנוגעת מטמאה באוהל, היינו כשדבר אחר מאהיל על האבן ועל האדם או הכלי (הגר"א בביאור ה'תוספתא' שם).

ה. טָהוֹר[19] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת מְנֻגָּע דֶּרֶךְ אַחוֹרָיו, אֲפִלּוּ נִכְנַס כֻּלּוֹ חוּץ מֵחָטְמוֹ - טָהוֹר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַבָּא אֶל הַבַּיִת - דֶּרֶךְ בִּיאָה טִמְּאָה תּוֹרָה[20].

19) גמרא שבועות יז, ב. 20) וכנשנכנס כולו דרך אחוריו נטמא, ולא מפני הכניסה לבית, אלא מפני שהוא נמצא בתוך הבית, כמו הכלים הנמצאים בבית מלפני שנטמא, שהם טמאים. שם.

ו. טָהוֹר שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[21]. וְכֵן טַלִּית[22] טְהוֹרָה שֶׁהִכְנִיס מִמֶּנָּה שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמֵאת. וְכֵן כְּלִי חֶרֶס[23] שֶׁהִכְנִיס אֲוִירוֹ לְבַיִת טָמֵא - נִטְמָא[24]. אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים - עַד שֶׁיַּכְנִיס

רֹב הַכֵּלִי[25], מִשֶּׁיַּכְנִיס רֻבּוֹ נִטְמָא מִיָּד[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֵלִים שֶׁנִּכְנְסוּ חֲלוּצִין[27]; אֲבָל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּכְנַס לְבֵית מְנֻגָּע וְהוּא לָבוּשׁ בִּבְגָדָיו וְסַנְדָּלָיו בְּרַגְלָיו וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו[28] - חֲרֵי הָאָדָם טָמֵא מִיָּד, וּבְגָדָיו טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שָׁם כְּדֵי שֶׁיָּסֵב[29] אָדָם וְיֹאכַל כְּשָׁלֹשׁ בֵּיצִים[30] פַּת חִטִּים בְּלִפְתָּן[31]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַשֹּׁכֵב בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו, וְהָאֹכֵל בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת בְּגָדָיו. וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁאֵין בְּגָדָיו מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁם?! אֶלָּא לִתֵּן שִׁעוּר לַשּׁוֹכֵב כְּאוֹכֵל. וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַיּוֹשֵׁב אוֹ הָעוֹמֵד, אִם שָׁהָה כְּדֵי לֶאֱכֹל שִׁעוּר אֲכִילָה הָאֲמוּרָה - נִטְמְאוּ בְּגָדָיו.

21) כשנכנס דרך ביאה, ועל זה אמרה תורה: "והבא אל הבית וכו' יטמא עד הערב" (נגעים פי"ג מ"ח). 22) שם. 23) תוספתא פ"ז ה"ז. 24) כלי חרס מיטמא אם נגעה טומאה באויר שבתוכו, ואפילו לא נגעה בכלי עצמו, ולפיכך כשנגע אוירו באויר הבית – נטמא. 25) ורובו ככולו. 26) ואפילו הוציאם ללא כל שהיה. 27) שאין אדם מלובש בהם. 28) כלומר, באצבעותיו. 29) בתקופת המשנה ולפניה, נוהגים היו לאכול את הסעודות הקבועות בהסיבה, היינו נשענים על גבי בגדים רכים לשמאלם. 30) פחות מזה היא אכילת עראי. במשנה (שם מ"ט) אמרו: "כדי אכילת פרס (פרס = חצי ככר)". ודעת רבינו שחצי ככר הוא כשלוש ביצי תרנגולת בינוניות. 31) מכיון שפת חטים טעים, והלפתן מוסיף לו טעימות - הוא נאכל מהרה.

ז. מִי שֶׁנִּכְנַס[32] לְבֵית מְנֻגָּע וְכֵלָיו עַל כְּתֵפָיו וְסַנְדָּלוֹ וְטַבַּעְתּוֹ בְּכַפָּיו - הוּא וְהֵן טְמֵאִין מִיָּד; שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל מִלְّטַמֵּא מִיָּד אֶלָּא כֵּלִים שֶׁהוּא לָבוּשׁ בָּהֶן. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַבְּהֵמָה שֶׁהָיוּ לְבוּשִׁין בְּכֵלִים וְנִכְנְסוּ לַבַּיִת הַמְנֻגָּע - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים מִיָּד[33]. אֲבָל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כַּבְּהֵמָה.

32) שם מ"ט. דין זה הוא ביאור מורחב למה שנאמר בהלכה הקודמת: "בכלים שנכנסו חלוצים". 33) ככלים חלוצים. 'תורת כהנים' פ' מצורע פ"ה ה"י: "יכול (אתה לחשוב) הבהמה והגוי יהו מצילים בגדים בבית המנוגע (שלא ייטמאו מיד), תלמוד־לומר: "וכבס בגדיו" (מכאן אתה למד) המטמא בגדים מציל בבית המנוגע, יצאו הבהמה והגוי שאין מטמאים בגדים (שהרי אינם מקבלים טומאה כלל) – אין מצילים בגדים בבית המנוגע.

ח. מִי שֶׁהָיָה[34] עוֹמֵד בְּבֵית מְנֻגָּע וּפָשַׁט יָדוֹ[35] חוּץ לַבַּיִת וְטַבְּעוֹתָיו בְּיָדָיו[36], אִם שָׁהָה כְּדֵי אֲכִילַת הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ הַטַּבָּעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהֵם בַּחוּץ[37]. וְכֵן הָעוֹמֵד בַּחוּץ וּפָשַׁט יָדוֹ לְבֵית מְנֻגָּע - נִטְמְאוּ יָדָיו בִּלְבַד מִיָּד[38]. וְאִם נִשְׁתַּהוּ שָׁם כְּדֵי אֲכִילַת הַשִּׁעוּר - נִטְמְאוּ טַבָּעוֹתָיו, וְאִם לָאו - טְהוֹרוֹת[39].

34) משנה, שם. 35) לפני ששהה כשיעור. 36) על אצבעות ידיו. 37) מפני שהידים נגררות אחרי הגוף הנמצא בפנים. 38) טומאת ידים מדרבנן. 39) כחכמים, שם. ונימוקם, מכיוון שהכניסן דרך מלבוש אינן טמאות אלא אם שהו כשיעור, ואף־על־פי שגוף האדם נשאר בחוץ.

ט. כָּל הַמַּצִּיל[40] בְּצָמִיד פָּתִיל[41] בְּאֹהֶל הַמֵּת - מַצִּיל מְכֻסֶּה[42] בְּבֵית מְנֻגָּע; וְכָל הַמַּצִּיל מְכֻסֶּה בְּאֹהֶל הַמֵּת[43], אֲפִלּוּ הָיָה מְגֻלֶּה בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע - חֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? כְּלֵי חֶרֶס אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ אֲכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים בְּתוֹכָן וְהָיוּ מְכֻסִּין בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְקֻפִּין צָמִיד פָּתִיל - הֵן וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן טָהוֹר. הַבּוֹר וְהַדּוּת[44] שֶׁבַּבַּיִת הַמְנֻגָּע[45], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְגֻלִּין - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָן טְהוֹרִין.

40) שם מי"ב. 41) כל הכלים שאינם מקבלים טומאה כלל, כגון כלי אבנים וכלי אדמה וכן כלי חרס שהם מקבלים טומאה מתוכם ולא מגבם (אם נגעה טומאה בדופן הכלי מבחוץ) מצילים את מה שבתוכם מליטמא באוהל המת אם הם מכוסים ב"צמיד פתיל". פירוש, בכיסוי מהודק ומחובר יפה (ראה הל' טומאת מת פכ"א ה"א). 42) אפילו אין הכיסוי מחובר. כרבי יהודה שם. 43) מבואר לקמן. 44) בור – חפורה באדמה. דות – בנויה על הקרקע. 45) המצילים באוהל המת על מה שבתוכם כשהם מכוסים.

י. הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשֵׁתָּפוּת, כּוֹלֵל עִנְיָנִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה. שֶׁהֲרֵי לֵבֶן עוֹר הָאָדָם קָרוּי צָרַעַת, וּנְפִילַת קְצָת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזְּקָן קָרוּי צָרַעַת, וְשִׁנּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים קָרוּי צָרַעַת. וְזֶה הַשִּׁנּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבְבָתִּים, שֶׁקָּרָאתּוּ תּוֹרָה צָרַעַת בְּשֵׁתָּפוּת הַשֵּׁם, אֵינוֹ מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֶלָּא אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַזְהִירָן מִלָּשׁוֹן הָרָע. שֶׁהַמְסַפֵּר בְּלָשׁוֹן הָרָע - מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ[46]. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהַר הַבַּיִת; אִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֵתַּץ הַבַּיִת - מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ - מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם חָזַר בּוֹ - יִטְהָרוּ; וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂרְפוּ - מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרַע, וְיִהְיֶה מֻבְדָּל וּמְפֻרְסָם לְבַדּוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׂיחַת הָרְשָׁעִים, שֶׁהוּא הַלֵּיצָנוּת וְלָשׁוֹן הָרָע. וְעַל עִנְיָן זֶה מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר: הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת. זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: הִתְבּוֹנְנוּ מָה אֵרַע לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה! שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים וְגִדְּלַתּוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וְסִכְּנָה בְּעַצְמָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הַיָּם, וְהִיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ אֶלָּא טָעֲתָה שֶׁהִשְׁוַתּוּ לִשְׁאָר נְבִיאִים, וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד, וְאַף עַל פִּי כֵן מִיָּד נֶעֱנְשָׁה בְּצָרַעַת; קַל וָחֹמֶר לִבְנֵי אָדָם

1 הָרְשָׁעִים הַטִּפְּשִׁים, שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת.
2 לְפִיכָךְ רָאוּי לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְכַוֵּן אֹרְחוֹתָיו לְהִתְרַחֵק
3 מִישִׁיבָתָן וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתָּפֵס אָדָם
4 בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְסִכְלוּתָם. וְזֶה דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלֵּצִים
5 הָרְשָׁעִים: בַּתְּחִלָּה מַרְבִּין בְּדִבְרֵי הֲבַאי, כָּעִנְיַן
6 שֶׁנֶּאֱמַר: וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
7 לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: תִּאֲלַמְּנָה
8 שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. וּמִתּוֹךְ כָּךְ יִהְיֶה
9 לָהֶן הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דֹּפִי בְּדִבְרֵיהֶם,
10 כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים
11 וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו. וּמִתּוֹךְ כָּךְ בָּאִין
12 לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בָּעִקָּר, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר:
13 וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל יְיָ
14 אֱלֹהֵיהֶם. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
15 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. מִי גָּרַם לָהֶם לָשִׁית בַּשָּׁמַיִם
16 פִּיהֶם? לְשׁוֹנָם שֶׁהִלְּכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוֹ הִיא שִׂיחַת
17 הָרְשָׁעִים, שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶן יְשִׁיבַת קְרָנוֹת וִישִׁיבַת
18 כְּנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וִישִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם
19 שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֶלָּא
20 בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה. לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר
21 עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר: אָז נִדְּבְרוּ יִרְאֵי יְיָ
22 אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן
23 לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ.

24 **סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת**

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אלא אות ופלא היה בישראל... כו'".

ההבדל בין נס ובין פלא הוא שנס זה עניין שלמעלה מהטבע לגמרי ומתגלה תוך שידוד מערכות הטבע, אבל פלא הוא נס המלובש בטבע. וזה שכותב הרמב"ם כאן "אות ופלא" כי נגע הצרעת מצד אחד בא כנגע טבעי בבית או בבגד, אבל מצד שני הוא פלא שאחרי שמופיע בבית ולא עשה תשובה יופיע בבגד ואם לא עשה תשובה יופיע בעור וכו'

(על פי לקו"ש חלק ל"ג עמוד 165 הערה 13)

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי להזהירם מלשון הרע.. כו'".

ובהמשך ההלכה מתאר את "דרך ישיבת הלצים הרשעים: בתחילה מרבין בדברי הבאי... ומתוך כך באין לדבר בגנות הצדיקים... ומתוך כך יהיה להם הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם... ומתוך כך באין לדבר באלקים וכופרין בעיקר... כו'". וצריך להבין הרי כאן רוצה הרמב"ם לתאר חומרת לשון הרע עד היכן היא. והלא דברי הבאי, דיבור בגנות הצדיקים, נתינת דופי בדברי הנביאים וכפירה בעיקר אינם לשון הרע אלא עניינים חמורים אחרים, ומדוע בחר הרמב"ם להביא סדר השתלשלות שיחת הרשעים שסופה כפירה בעיקר, דווקא בסיום הלכות טומאת צרעת ולא בהלכות דעות.

ויש לומר שאריכות לשונו של הרמב"ם בדבר "שיחת הרשעים" באה להבהיר את גדרו של לשון הרע שבו שני עניינים. האחד שהוא מזיק את חבירו בדברי לשון הרע שלו הבאים מתוך מידות רעות של קנאה או שנאה וכו'. והשני הוא לשון הרע מצד הדיבור עצמו שהמדבר בו מושך עצמו לתוך הרע, כי הגם שכוח הדיבור שבאדם הוא כח חיצוני המבטא החוצה את האדם, בכל זאת הוא קשור לעצם האדם שתוארו הוא "מדבר" ולכן דיבור לשון הרע מושך את האדם עוד יותר אל הרע.

לכן הביא הרמב"ם הדוגמא ממרים, שהרי האופן הראשון של היזק חברו על ידי לשון הרע שמדבר אינו שייך בה, וכמו שמדגיש הרמב"ם בעצמו "לא דיברה בגנותו אלא טעתה כו'" ומשה לא הקפיד כלל על דבריה כו' ואף שלא גרמה שום היזק למשה נענשה מיד.

זהו גם תוך העונש על לשון הרע שבתחילה "השתנו קירות ביתו" ואם "עמד ברשעו" משתנין כלי העור שבביתו, "עמד ברשעו" משתנין הבגדים שעליו, ואם לא עשה תשובה "משתנה עורו ויצטרע" שמתאים לסדר כניסת הרע באדם המדבר לשון הרע. בתחילה זהו רק עניין חיצוני הקשור בדיבור שלו שאינו פוגע באחר כלל, ואח"כ הולך הרע ונטמע באדם עוד ועוד עד שמצטרע ממש.

בהסבר זה יובנו גם דברי אדמוה"ז על הפסוק "אדם כי יהיה בעור בשרו כו'" שהרי אדם הוא השם הכי נעלה יותר מגבר איש ואנוש, ואיך יתכן שתהיה באדם הנעלה צרעת שהיא מהטומאות הכי חמורות. ומסביר שם שהרע של לשון הרע הוא עניין חיצוני ואינו נכנס בפנימיותו של אדם אלא נמצא בו בבחינת פסולת בלבד "בסוף מלבושיו" ומטעם זה אין נגע צרעת בזמננו כי בימינו אפילו "הצדיק והטוב עדיין הרע קצת בפנימיותו". ולכאורה לשון הרע הוא מהעבירות החמורות, ושקלוהו חז"ל (ערכין טו, ב.) כנגד שלוש עבירות שדינם "יהרג ואל יעבור" ו"כאילו כפר בעיקר". כי שם מדבר בגדר הנ"ל של לשון הרע מצד עצמו שעדיין אינו מזיק לחברו רק שהרע שבדיבור עצמו עלול למשוך את המדבר ולהביאו למקום נמוך, ולכן כתב שהוא עניין ש"בסוף מלבושיו".

(על פי לקו"ש חלק כ"ב עמוד 65)

46) מקורות סיום נאה ומלבב זה הם: מדרש רבה ויקרא פרשה טז, גמרא ערכין טו ב, וטז, א. ותוספתא נגעים פ"ו ה"ו.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ח־כ"ד שבט ה'תשפ"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין אותו, ומי הם הראויים להדליקו, ואם אדם נפטר מפני שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה, ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כן נתבאר שנר ביתו קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה בשביתה ויצא בשלום.

א. כַּמָּה נֵרוֹת הוּא מַדְלִיק בַּחֲנֻכָּה? מִצְוָתָהּ שֶׁיִּהְיֶה כָּל בַּיִת וּבַיִת מַדְלִיק נֵר אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּין בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא אָדָם אֶחָד[2]. וְהַמְהַדֵּר אֶת הַמִּצְוָה[3], מַדְלִיק נֵרוֹת כְּמִנְיַן אַנְשֵׁי הַבַּיִת, נֵר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[4], בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים[5]. וְהַמְהַדֵּר יוֹתֵר עַל זֶה וְעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר[6], מַדְלִיק נֵר לְכָל אֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ בְּכָל לַיְלָה וָלַיְלָה נֵר אֶחָד.

2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). 3) בכת"י: "המצוות". 4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת, שם). 5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה למעלה פ"ג ה"ד). 6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה ('תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת עֲשָׂרָה - בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן מַדְלִיק עֲשָׂרָה נֵרוֹת, וּבְלֵיל שֵׁנִי עֶשְׂרִים, וּבְלֵיל שְׁלִישִׁי שְׁלֹשִׁים, עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים נֵרוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל־מקום שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג ספרד אבל לא הונהג כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה.

(על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)

ג. מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל עָרֵינוּ בִּסְפָרַד, שֶׁיִּהְיוּ כָּל אַנְשֵׁי הַבַּיִת מַדְלִיקִין נֵר אֶחָד בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן וּמוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין נֵר בְּכָל לַיְלָה, עַד שֶׁנִּמְצָא מַדְלִיק בְּלֵיל שְׁמִינִי שְׁמוֹנָה נֵרוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ אַנְשֵׁי הַבַּיִת מְרֻבִּים בֵּין שֶׁהָיָה אָדָם אֶחָד[7].

7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל־כך היכר לתוספת הנס, שיחשבו שכך מספר בני הבית ('תוספות' שם).

ד. נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי פִּיּוֹת[8], עוֹלֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם[9]. מִלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְהִקִּיפָהּ פְּתִילוֹת, אִם כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי[10] - כָּל פְּתִילָה וּפְתִילָה נֶחְשֶׁבֶת[11] כְּנֵר אֶחָד; לֹא כָּפָה עָלֶיהָ כְּלִי - נַעֲשֵׂית כְּמִדּוּרָה, וַאֲפִלּוּ כְּנֵר אֶחָד אֵינָהּ נֶחְשֶׁבֶת.

8) והכניס לתוכם שתי פתילות. 9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). 10) לפני ההדלקה. שעל־ידי־זה אין הפתילות מתחברות יחד. 11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

ה. אֵין מַדְלִיקִין נֵרוֹת חֲנֻכָּה קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, אֶלָּא עִם שְׁקִיעָתָהּ[12]; לֹא מְאַחֲרִין וְלֹא מַקְדִּימִין[13]. שָׁכַח אוֹ הֵזִיד וְלֹא הִדְלִיק עִם שְׁקִיעַת הַחַמָּה, מַדְלִיק וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק[14]. וְכַמָּה הוּא זְמַן זֶה? כְּמוֹ חֲצִי שָׁעָה אוֹ יָתֵר[15]. עָבַר זְמַן זֶה, אֵינוֹ מַדְלִיק[16]. וְצָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן שֶׁמֶן בַּנֵּר כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דּוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק[17]. הִדְלִיקָהּ וְכָבְתָה, אֵינוֹ זָקוּק לְהַדְלִיקָהּ פַּעַם אַחֶרֶת[18]. נִשְׁאֲרָה דּוֹלֶקֶת אַחַר שֶׁכִּלְתָה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק - אִם רָצָה לְכַבּוֹתָהּ אוֹ לְסַלְקָהּ, עוֹשֶׂה[19].

12) שבת כא, ב. 13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" [ומפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי נר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחרה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד־משנה כאן]. 14) שבת, שם. 15) רב אלפס (שבת פ"ב). 16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. 17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת

בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). 18) שם. 19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

1 **ו. כָּל הַשְּׁמָנִים וְכָל הַפְּתִילוֹת כְּשֵׁרוֹת לְנֵר חֲנֻכָּה[20],**
2 **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁמָנִים נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה,**
3 **וְאֵין הָאוּר נִתְלֵית יָפֶה בְּאוֹתָן הַפְּתִילוֹת[21]. וַאֲפִלּוּ**
4 **בְּלֵילֵי שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ יְמֵי חֲנֻכָּה מֻתָּר לְהַדְלִיק הַשְּׁמָנִים**
5 **וְהַפְּתִילוֹת שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן נֵר שַׁבָּת[22], לְפִי**
6 **שֶׁאָסוּר[23] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְנֵר חֲנֻכָּה[24] בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּחֹל.**
7 **וַאֲפִלּוּ לִבְדֹּק מָעוֹת[25] אוֹ לִמְנוֹתָן לְאוֹרָהּ אָסוּר[26].**

20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". 21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. 22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, "גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). 23) שבת, שם. 24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. 25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. 26) שבת כב, א.

8 **ז. נֵר חֲנֻכָּה מִצְוָה לְהַנִּיחוֹ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ[27]**
9 **בַּטֶּפַח הַסָּמוּךְ לַפֶּתַח עַל שְׂמֹאל הַנִּכְנָס לַבַּיִת, כְּדֵי**
10 **שֶׁתְּהֵיֶה מְזוּזָה בִּימִין וְנֵר חֲנֻכָּה מִשְּׂמֹאל[28]. וְאִם הָיָה**
11 **דָּר בָּעֲלִיָּה[29], מַנִּיחוֹ בַּחַלּוֹן הַסָּמוּכָה לִרְשׁוּת**
12 **הָרַבִּים[30]. וְנֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִנִּיחוֹ לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה**
13 **- לֹא עָשָׂה כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִכָּר[31].**

27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים. 28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב.). 29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. 30) שם כא, ב. 31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

14 **ח. בִּימֵי הַסַּכָּנָה[32] מַנִּיחַ אָדָם נֵר חֲנֻכָּה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**
15 **מִבִּפְנִים. וַאֲפִלּוּ הִנִּיחוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ - דַּיּוֹ[33]. וְצָרִיךְ**
16 **לִהְיוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת נֵר אַחֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ[34]. וְאִם**
17 **הָיְתָה שָׁם מְדוּרָה, אֵינוֹ צָרִיךְ נֵר אַחֵר[35]. וְאִם אָדָם**
18 **חָשׁוּב הוּא, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לִמְדוּרָה - צָרִיךְ**
19 **נֵר אַחֵר[36].**

32) שאסור להוציא אור בחוץ. 33) שם כא, ב. 34) להיכר שהדליק נר חנוכה לשם מצוה. 35) שמשתמש לאור המדורה, ויש היכר לנר חנוכה. 36) שבת, שם.

20 **ט. נֵר חֲנֻכָּה שֶׁהִדְלִיקוֹ חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ עַכּוּ"ם**
21 **- לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ מִי שֶׁהוּא חַיָּב**
22 **בְּהַדְלָקָה[37]. הִדְלִיקוֹ מִבִּפְנִים וְהוֹצִיאוֹ דָּלוּק וְהִנִּיחוֹ**
23 **עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, עַד שֶׁיַּדְלִיקֶנּוּ**
24 **בִּמְקוֹמוֹ[38]. אָחַז הַנֵּר בְּיָדוֹ וְעָמַד - לֹא עָשָׂה כְּלוּם,**
25 **שֶׁהָרוּאֶה אוֹמֵר: לְצָרְכּוֹ הוּא עוֹמֵד[39]. עֲשָׂשִׁית[40]**
26 **שֶׁהָיְתָה דּוֹלֶקֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְכַבֶּה**
27 **וּמְבָרֵךְ וּמַדְלִיקָהּ. שֶׁהַהַדְלָקָה הִיא הַמִּצְוָה, וְלֹא**
28 **הַהַנָּחָה[41]. וּמֻתָּר לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה מִנֵּר חֲנֻכָּה[42].**

37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה יניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). 38) שם, כב, ב. 39) שם. ואף־על־פי שעמד בחוץ. 40) פנס. 41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק נר חנוכה". 42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב:). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה נר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

29 **י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת, צְרִיכָה**
30 **שְׁתֵּי נֵרוֹת; שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָעוֹבְרִים בְּרוּחַ זוֹ: לֹא הִנִּיחַ**
31 **נֵר חֲנֻכָּה. אֲבָל אִם הָיוּ בְּרוּחַ אַחַת, מַדְלִיק בְּאֶחָד**
32 **מֵהֶן[43].**

43) שם כג, א.

33 **יא. אוֹרֵחַ שֶׁמַּדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינוֹ צָרִיךְ**
34 **לְהַדְלִיק עָלָיו בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרַח בּוֹ[44]. אֵין לוֹ בַּיִת**
35 **לְהַדְלִיק עָלָיו בּוֹ, צָרִיךְ לְהַדְלִיק בַּמָּקוֹם שֶׁנִּתְאָרַח**
36 **בּוֹ, וּמִשְּׁתַּתֵּף עִמָּהֶן בַּשֶּׁמֶן[45]. וְאִם הָיָה לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי**
37 **עַצְמוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁמַּדְלִיקִין עָלָיו בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, צָרִיךְ**
38 **לְהַדְלִיק בַּבַּיִת שֶׁהוּא בּוֹ, מִפְּנֵי הָעוֹבְרִין[46].**

44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז. 45) שם. 46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה (רב אלפס, שם).

39 **יב. מִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה - מִצְוָה חֲבִיבָה הִיא עַד מְאֹד,**
40 **וְצָרִיךְ אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהּ כְּדֵי לְהוֹדִיעַ הַנֵּס וּלְהוֹסִיף**
41 **בְּשֶׁבַח הָאֵל וְהוֹדָיָה לוֹ עַל הַנִּסִּים שֶׁעָשָׂה לָנוּ. אֲפִלּוּ**
42 **אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל אֶלָּא מִן הַצְּדָקָה, שׁוֹאֵל אוֹ מוֹכֵר**
43 **כְּסוּתוֹ וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וְנֵרוֹת וּמַדְלִיק[47].**

47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אמא זקנה היתה לי, פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום", אם כן כל־שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו, שהרי מצות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה הבאה ('צפנת פענח').

44 **יג. הֲרֵי[48] שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא פְּרוּטָה אַחַת, וּלְפָנָיו קִדּוּשׁ**
45 **הַיּוֹם[49] וְהַדְלָקַת נֵר חֲנֻכָּה - מַקְדִּים לִקְנוֹת שֶׁמֶן**
46 **לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה עַל הַיַּיִן לְקִדּוּשׁ הַיּוֹם; הוֹאִיל**
47 **וּשְׁנֵיהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[50], מוּטָב לְהַקְדִּים נֵר חֲנֻכָּה**
48 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִכְרוֹן הַנֵּס[51].**

48) שבת כג, ב. 49) לקנות יין לקידוש של שבת. 50) שאף־על־פי ש"מצות־עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל'

שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו שכתב שם רבינו (ה"ו). 51) וקידוש היום יקיים על הפת.

יד. הָיָה לְפָנָיו נֵר בֵּיתוֹ[52] וְנֵר חֲנֻכָּה, אוֹ נֵר בֵּיתוֹ וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ[53]; שֶׁהֲרֵי הַשֵּׁם נִמְחָק לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ[54]. גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם[55]. שֶׁנֶּאֱמַר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם.

52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית (פ"ה מהל' שבת ה"א). 53) שבת כג, ב. 54) סוכה נג, ב. 55) גיטין נט, ב. — 'אור שמח'.

נִגְמַר סֵפֶר שְׁלִישִׁי, וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים. הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר, וּפְרָקָיו שִׁבְעָה וְתִשְׁעִים: הִלְכוֹת שַׁבָּת - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֵרוּבִין - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁקָלִים - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ - תִּשְׁעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת תַּעֲנִיּוֹת - חֲמִשָּׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה - אַרְבָּעָה פְּרָקִים.

יום שני י"ט שבט ה'תשפ"א

תּוֹרַת חָכָם מְקוֹר חַיִּים, לָסוּר מִמֹּקְשֵׁי מָוֶת

סֵפֶר רְבִיעִי וְהוּא סֵפֶר נָשִׁים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת אִישׁוּת. ב. הִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין. ג. הִלְכוֹת יִבּוּם וַחֲלִיצָה. ד. הִלְכוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה. ה. הִלְכוֹת סוֹטָה. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלִים בָּהֶם מְפֹרָשִׁים בִּשְׁמוֹתָם בִּמְקוֹמוֹתָם.

הִלְכוֹת אִישׁוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁתֵּי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לִשָּׂא אִשָּׁה בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין. ב) שֶׁלֹּא תִבְעֹל אִשָּׁה בְּלֹא כְתֻבָּה וּבְלֹא קִדּוּשִׁין. ג) שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׁאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה. ד) לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת מִמָּנָּה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ביאר בו רבינו שקודם מתן תורה לא היו מקדשין האשה, כיצד האשה מתקדשת, קדשה, עריות, שניות, איסורי לאווין ואיסורי עשה.

א. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא לִשָּׂא אוֹתָהּ - מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וּבוֹעֲלָהּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה[2]. כֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאִם יִרְצֶה הָאִישׁ לִשָּׂא אִשָּׁה - יִקְּנֶנָּה אוֹתָהּ תְּחִלָּה בִּפְנֵי עֵדִים, וְאַחַר כָּךְ תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָעָלָהּ[3] אֵלֶיהָ.

2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לבני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. 3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בביאה. ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

ב. וְלִקּוּחִין אֵלּוּ - מִצְוַת עֲשֵׂה[4] שֶׁל תּוֹרָה הֵם. וּבְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ הָאִשָּׁה נִקְנִית: בְּכֶסֶף[5], אוֹ בִּשְׁטָר[6], אוֹ בְּבִיאָה[7]. בְּבִיאָה וּבִשְׁטָר - מֵהַתּוֹרָה[8], וּבְכֶסֶף - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9]. וְלִקּוּחִין אֵלּוּ, הֵן הַנִּקְרָאִין קִדּוּשִׁין אוֹ אֵרוּסִין בְּכָל מָקוֹם. וְאִשָּׁה שֶׁנִּקְנִית בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[10], הִיא הַנִּקְרֵאת מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְאֹרֶסֶת[11].

4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף־משנה בשם ר"א בן רבינו). 5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. 6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. 7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובועלה, לקמן פ"ג, ה"ח. 8) וכן אמרו (קידושין ט:) על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בביאה". "ובשטר - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים בו)". וכן אמרו (קידושין ח.) "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". 9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה־שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב.) הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים. כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירושו, לא היינו מבינים אותו כך (כסף־משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מי"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא־אם־כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . . ומכל־מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב־ידו כך: "בכסף או בשטר או בביאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו

שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך בהגהותיו (כתב־יד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה"]. ובעצם דברי רבנו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר וביאה, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית־דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארוסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל־פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פי"ז הי"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני". 10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. 11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

1 **ג. וְכֵיוָן שֶׁנִּקְנִית הָאִשָּׁה וְנַעֲשֵׂית מְקֻדֶּשֶׁת, אַף־עַל־פִּי**
2 **שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה וְלֹא נִכְנְסָה לְבֵית בַּעְלָהּ - הֲרֵי הִיא**
3 **אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַבָּא עָלֶיהָ חוּץ מִבַּעְלָהּ - חַיָּב מִיתַת**
4 **בֵּית דִּין[12]. וְאִם רָצָה לְגָרֵשׁ - צְרִיכָה גֵּט[13].**

12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג. 13) ספר כריתות.

5 **ד. קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיָה אָדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם**
6 **רָצָה הוּא וָהִיא - נוֹתֵן לָהּ שְׂכָרָהּ וּבוֹעֵל אוֹתָהּ עַל**
7 **אֵם הַדֶּרֶךְ וְהוֹלֵךְ[14]. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת קְדֵשָׁה[15].**
8 **מִשֶּׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה נֶאֱסְרָה הַקְּדֵשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִהְיֶה**
9 **קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, כָּל הַבּוֹעֵל אִשָּׁה לְשֵׁם**
10 **זְנוּת בְּלֹא קִדּוּשִׁין - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שֶׁבָּעַל**
11 **קְדֵשָׁה[16].**

14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. 15) כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. 16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במייחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכינה עצמה לכך, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, הי"ז: "לכך נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכך . . . אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה . . . הרי היא קדשה, ולוקה הבועל והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מרן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקח (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר יעוד". וטעם איסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

12 **ה. כֹּל שֶׁאָסַר[17] בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה, וְחַיָּב עַל בִּיאָתוֹ כָּרֵת[18]**
13 **- וְהֵם הָאֲמוּרוֹת בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת[19] - הֵן הַנִּקְרָאוֹת**
14 **עֲרָיוֹת. וְכָל אַחַת מֵהֵן נִקְרֵאת עֶרְוָה[20]. כְּגוֹן אֵם**
15 **וְאָחוֹת וּבַת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[21].**

17) הכתוב. 18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). 19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. 20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעוה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לז, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. 21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

16 **ו. וְיֵשׁ נָשִׁים אֲחֵרוֹת, שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת מִפִּי הַקַּבָּלָה[22],**
17 **וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[23]. וְהֵן הַנִּקְרָאוֹת שְׁנִיּוֹת, מִפְּנֵי**
18 **שֶׁהֵן שְׁנִיּוֹת לָעֲרָיוֹת[24]. וְכָל אַחַת מֵהֵן נִקְרֵאת שְׁנִיָּה.**
19 **וְעֶשְׂרִים נָשִׁים הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: א) אֵם אִמּוֹ. וְזוֹ אֵין**
20 **לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵם אֵם אֵם אִמּוֹ עַד מַעְלָה**
21 **מַעְלָה - אֲסוּרָה. ב) אֵם אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד[25]. ג) אֵם**
22 **אָבִיו. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֶלָּא אֲפִלּוּ אֵם אֵם אֵם**
23 **אָבִיו עַד לְמַעְלָה - אֲסוּרָה. ד) אֵם אֲבִי אָבִיו**
24 **בִּלְבַד[26]. ה) אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק,**
25 **אֲפִלּוּ אֵשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוּ אֲסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ. ו)**
26 **אֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ בִּלְבַד[27]. ז) אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב מִן**
27 **הָאֵם[28]. ח) אֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן**
28 **הָאָב[29]. ט) כַּלַּת בְּנוֹ[30]. וְזוֹ אֵין לָהּ הֶפְסֵק, אֲפִלּוּ**
29 **כַּלַּת בֶּן בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם - אֲסוּרָה,**
30 **עַד שֶׁתִּהְיֶה אֵשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ.**
31 **י) כַּלַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד[31]. יא) בַּת בַּת בְּנוֹ בִּלְבַד[32]. יב)**
32 **בַּת בֶּן בְּנוֹ בִּלְבַד[33]. יג) בַּת בַּת בִּתּוֹ בִּלְבַד. יד) בַּת**
33 **בֶּן בִּתּוֹ בִּלְבַד. טו) בַּת בֶּן בֶּן אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. טז) בַּת**
34 **בַּת בַּת אִשְׁתּוֹ[34] בִּלְבַד. יז) אֵם אֵם אֲבִי אִשְׁתּוֹ[35]**
35 **בִּלְבַד. יח) אֵם אַב אֵם אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. יט) אֵם אֵם**
36 **אֵם[36] אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד. כ) אֵם אַב אֲבִי אִשְׁתּוֹ בִּלְבַד[37].**

1 **נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שֶׁאֵין לָהֶן הֶפְסֵק - אַרְבַּע: אֵם הָאֵם**
2 **עַד לְמַעְלָה, וְאֵם הָאָב עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת אֲבִי הָאָב**
3 **עַד לְמַעְלָה, וְאֵשֶׁת בֵּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה[38].**

22) שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י:, בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו הל' תלמוד תורה פ"א, הי"ב. ורש"י בחולין קלז, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. 23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. 24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמרתם את משמרתי - עשו משמרת למשמרתי (יבמות שם). כי ע"י איסור השניות, לא יכשל באיסור ערוה. 25) ולא אם אם אבי אמו. 26) פרט לאם אבי אבי אביו שמותרת. 27) פרט לאשת אבי אבי אמו שמותרת. 28) אולם אשת אחי אביו מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר. 29) יבמות כא, ב. 30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). 31) פרט לכלת בת בתו שמותרת (יבמות כא:). 32) שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן־העזר סי' טו סי"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. 33) ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי בסברא אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד־משנה). 34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. 35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. 36) כי אם אם אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. 37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. 38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד יבמות כא. שאמרו בפירוש: "ומותר אדם באשת חמיו", אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמותו. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה בפרובינציא באחד שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו־תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התירוה, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טו, סעיף יא.

4 **ז. כֹּל שֶׁאָסַר בִּיאָתוֹ בַּתּוֹרָה, וְלֹא חִיֵּב עָלָיו כָּרֵת**
5 **- הֵן הַנִּקְרָאִים אִסּוּרֵי לָאוִין[39]. וְעוֹד נִקְרָאִין**
6 **אִסּוּרֵי קְדֻשָּׁה[40]. וְתִשְׁעָה[41] הֵן, וְאֵלּוּ הֵן: אַלְמָנָה**
7 **לְכֹהֵן גָּדוֹל[42]. גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה[43] אוֹ חֲלָלָה[44] בֵּין**
8 **לְכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[45]. וּמַמְזֶרֶת[46] לְבֶן**
9 **יִשְׂרָאֵל. וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר[47]. וּבַת יִשְׂרָאֵל**
10 **לְעַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי[48]. וּבַת יִשְׂרָאֵל לִפְצוּעַ דַּכָּא[49]**
11 **וּכְרוּת שָׁפְכָה[50]. וּגְרוּשָׁתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת לְאַחֵר[51].**
12 **וְיִבְמָה שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר וַעֲדַיִן רְשׁוּת הַיִּבֻּם עֲלֵיהָ[52].**
13 **הַחֲלוּצָה[53] - הֲרֵי הִיא כִּגְרוּשָׁה, וְהִיא אֲסוּרָה**
14 **לְכֹהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[54]. וְהַנְּתִינִים[55] - הֲרֵי הֵם**
15 **כְּמַמְזֵרִים, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת, וְאִסּוּרָם**
16 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[56]. וּבְהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה[57] יִתְבָּאֵר**
17 **לְךָ מָה הֵם הַנְּתִינִים.**

39) שאין בביאתן אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא. 40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). 41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: א) אלמנה לכהן גדול, ב) גרושה, ג) זונה, ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא־תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא־תעשה קסא שם). ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). ז) פצוע דכא וכרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת שס), ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), ט) יבמה לזר (ל"ת שנז), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים שונים. וממזרת לישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם־משנה, ונמוקי מהרא"י). 42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). 43) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). 44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). 45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. 46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א. 47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). 48) ואפילו נתגיירו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). 49) שנפצעו ביציו. 50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב).

51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה . . . אחרי אשר הוטמאה". 52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". 53) שחלץ לה יבמה. 54) מדברי חכמים (קידושין עח.). 55) הם הגבעונים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע . . . חוטבי עצים ושואבי מים . . . ולמזבח ה'". 56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פי"ב מהל' איסורי ביאה הכ"ב־כג־כד. 57) שם.

1 **ח. וְיֵשׁ שֶׁאִסּוּר בִּיאָתָן בַּעֲשֵׂה[58], וְאֵינוֹ מֵחַיְּבֵי לָאוִין.**
2 **וּשְׁלֹשָׁה הֵם: מִצְרִי וַאֲדוֹמִי[59], דּוֹר רִאשׁוֹן וְדוֹר**
3 **שֵׁנִי[60], אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת[61]. וּבְעוּלָה לְכֹהֵן**
4 **גָּדוֹל. לְפִי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בְּאֵלּוּ 'לֹא יָבוֹא' אוֹ 'לֹא**
5 **יִקַּח', אֶלָּא מִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר 'דּוֹר שְׁלִישִׁי[62] יָבֹא לָהֶם**
6 **בִּקְהַל ה' אַתָּה לָמֵד, שֶׁדּוֹר רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי לֹא יָבוֹא[63];**
7 **וּמִכְּלָל שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח' אַתָּה**
8 **לָמֵד, שֶׁאֵינָהּ בְּתוּלָה[64] לֹא יִקַּח. וְלַאו הַבָּא מִכְּלָל**
9 **עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא כַּעֲשֵׂה[65].**

58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא־תעשה הבא מכלל עשה, שדינו כמצות־עשה, כדלהלן. 59) אפילו כשנתגיירו. 60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת שנתגיירה נקרא בנה "מצרי שני", וכן באדומי (יבמות עח.). 61) שם עו, ב. 62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, ובמגיד־משנה שם. 63) וכדאי לציין שרבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב הכ"ה, כותב: "כשעלה סנחריב מלך אשור בלבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב, לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין מצרי בין עמוני . . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים לבוא בקהל מיד". 64) ואפילו בוגרת ומוכת עץ, כי גם אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ז, הי"ג־יד. 65) יבמות נד, ב.

יום שלישי כ' שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן, קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי בודקין, אנדרוגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח ופקחת.

10 **א. הַבַּת מִיּוֹם לִדָּתָהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה**
11 **שָׁנָה גְּמוּרוֹת - הִיא הַנִּקְרֵאת קְטַנָּה[2], וְנִקְרֵאת תִּינֹקֶת.**
12 **וַאֲפִלּוּ הֵבִיאָה כַּמָּה שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה - אֵינָם**
13 **אֶלָּא כְּשׁוּמָּא[3]. אֲבָל אִם הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה**
14 **בַּגּוּף בַּמְּקוֹמוֹת הַיְּדוּעוֹת לַהֲבָאַת שֵׂעָר, וְהִיא מִבַּת**
15 **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וַמַּעְלָה - נִקְרֵאת**
16 **נַעֲרָה[4].**

2) ואינה בת עונשים. 3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער. 4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

17 **ב. וַהֲבָאַת שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזְּמַן הַזֶּה[5] נִקְרָא סִימָן**
18 **הַתַּחְתּוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁהָבִיא סִימָן הַתַּחְתּוֹן תִּקָּרֵא נַעֲרָה**
19 **עַד שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים[6]. וּמִתְּחִלַּת יוֹם תַּשְׁלוּם**
20 **הַשִּׁשָּׁה חֳדָשִׁים וָמַעְלָה תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת[7]. וְאֵין בֵּין**
21 **נַעֲרוּת לְבַגְרוּת אֶלָּא שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים בִּלְבַד[8].**

5) מגיל שתים עשרה שנה ומעלה. 6) מיום ליום. 7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שעיר - גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא מקבלת קידושיה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. 8) משעה שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה חדשים.

22 **ג. הִגִּיעָה לִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְלֹא הֵבִיאָה**
23 **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָּהּ סִימָנֵי אֵילוֹנִית[9]**
24 **- עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּכְשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי**
25 **שְׂעָרוֹת, אֲפִלּוּ בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים[10] - תִּהְיֶה נַעֲרָה שִׁשָּׁה**
26 **חֳדָשִׁים, וְאַחַר כָּךְ תִּקָּרֵא בּוֹגֶרֶת[11].**

9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית - הרי היא כאיל שאינו יולד. 10) ואף על פי שנראו בה סימני אילונית. 11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

27 **ד. הָיְתָה בַּת עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא**
28 **הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְנִרְאוּ בָּהּ כָּל סִימָנֵי אֵילוֹנִית -**
29 **הֲרֵי הִיא אֵילוֹנִית[12]. וְאִם לֹא נִרְאוּ בָּהּ כָּל סִימָנֵי**
30 **אֵילוֹנִית - עֲדַיִן קְטַנָּה הִיא, עַד שֶׁתָּבִיא שְׁתֵּי**
31 **שְׂעָרוֹת[13] אוֹ עַד שֶׁתְּהֶיֶה בַּת חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה**
32 **וְיוֹם אֶחָד[14].**

12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות. 13) ואז תהיה נערה. 14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

33 **ה. הִגִּיעָה לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי**
34 **זוֹ נִקְרֵאת אֵילוֹנִית, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהּ סִימָן**
35 **מִסִּימָנֵי אֵילוֹנִית. נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁהָאֵילוֹנִית אֵין**
36 **לָהּ יְמֵי נַעֲרוּת[15], אֶלָּא מִקַּטְנוּתָהּ תֵּצֵא לְבַגְרוּת[16].**

15) כי הרי עד שהוקבעה לאיילונית הייתה קטנה, ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. 16) שהנערות בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי אַיְלוֹנִית: כֹּל שֶׁאֵין לָהּ דַּדִּין, וּמִתְקַשָּׁה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ[17], וְאֵין לָהּ שִׁפּוּלֵי מֵעַיִם כַּנָּשִׁים[18], וְקוֹלָהּ עָבֶה וְאֵינָהּ נִכֶּרֶת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. וְהַנַּעֲרָה וְהַבּוֹגֶרֶת וְהָאַיְלוֹנִית - כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרֵאת גְּדוֹלָה[19].

17) התשמיש קשה לה. 18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן הערוה לעומת הבטן. 19) לכל עונשים שבתורה. וכן לעניין מיאון, שאינן ממאנות.

ז. וְיֵשׁ בַּבַּת סִימָנִין מִלְּמַעְלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִימָן הָעֶלְיוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: מִשֶּׁתַּחֲזִיר יָדֶיהָ לַאֲחוֹרָהּ וְיֵעָשֶׂה קֶמֶט בִּמְקוֹם הַדַּדִּין. וּמִשֶּׁיַּשְׁחִיר רֹאשׁ הַדַּד[20]. וּמִשֶּׁיִּתֵּן אָדָם יָדוֹ עַל עֹקֶץ הַדַּד, וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהֶה לַחֲזֹר. וּמִשֶּׁיִּפָּצֵל רֹאשׁ חֹטֶם הַדַּד וְיֵעָשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ כַּדּוּר קָטָן. וְרִבּוֹתַי פֵּרְשׁוּ, מִשֶּׁיִּפָּצֵל הַחֹטֶם עַצְמוֹ. וְכֵן מִשֶּׁיִּטּוּ הַדַּדִּין. וּמִשֶּׁיִּתְקַשְּׁקוּ הַדַּדִּין. וּמִשֶּׁתַּקִּיף הָעֲטָרָה, שֶׁהוּא מְקוֹם הַבָּשָׂר הַתָּפוּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָעֲרָוָה לְעֵמַת הַבֶּטֶן. וּמִשֶּׁיִּתְמַעֵךְ הַבָּשָׂר הַזֶּה וְלֹא יִהְיֶה קָשֶׁה.

20) הפטמה.

ח. כָּל אֵלּוּ הַסִּימָנִין שְׁמוֹנֶה. נִרְאָה בַּבַּת סִימָן אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ כֻּלָּן, וְהִיא בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה אוֹ פָּחוֹת - אֵין מַשְׁגִּיחִין בּוֹ, וַהֲרֵי הִיא קְטַנָּה. נַעֲשֵׂית בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִימָן הַתַּחְתּוֹן - אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ[21]. וְאִם לֹא נִרְאָה הַתַּחְתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - הֲרֵי הִיא סָפֵק בֵּין נַעֲרָה לִקְטַנָּה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחְמִיר[22]. וְאִם נִרְאוּ כֻּלָּן, [וְלֹא נִרְאָה סִימָן הַתַּחְתּוֹן] - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה וַדַּאי[23]; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן[24], אֶלָּא כְּבָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנָשַׁר[25].

21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון. 22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין קטנה היא. 23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון. 24) וסימן התחתון עדיין לא בא. 25) ונפל.

ט. הַבַּת שֶׁיָּלְדָה אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאָה סִימָנִים, לֹא תַּחְתּוֹן וְלֹא עֶלְיוֹן - הֲרֵי זוֹ גְּדוֹלָה. בָּנִים הֲרֵי הֵם כְּסִימָנִין.

י. הַבֵּן מִשֶּׁיִּוָּלֵד עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה - נִקְרָא קָטָן, וְנִקְרָא תִּינוֹק[26]. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא כַּמָּה שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה - אֵינוֹ סִימָן, אֶלָּא שׁוּמָא. הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמְּקוֹמוֹת הַיְדוּעוֹת לְשֵׂעָר, וְהוּא מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה - נִקְרָא גָּדוֹל, וְנִקְרָא אִישׁ[27].

26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש־ברוך־הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. 27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

יא. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה[28] וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי סָרִיס - הֲרֵי הוּא קָטָן, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן, אִם נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס[29] - הֲרֵי הוּא סָרִיס[30], וְדִינוֹ דִּין הַגָּדוֹל לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא נִרְאָה בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס - עֲדַיִן קָטָן הוּא, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶן, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד[31].

28) י"ג שנה ויום אחד. 29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. 30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. 31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הִגִּיעַ לַזְּמַן הַזֶּה וְלֹא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה סָרִיס, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס. הִגִּיעַ לִשְׁנַת עֶשְׂרִים פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְמַטָּה, וְהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בַּזָּקָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁנּוֹלַד לוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס - אֵינוֹ סָרִיס; אֶלָּא הֲרֵי הוּא בְּקַטְנוּתוֹ, עַד שֶׁיִּוָּלְדוּ לוֹ כָּל סִימָנֵי סָרִיס, אוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד.

יג. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי סָרִיס: כֹּל שֶׁאֵין לוֹ זָקָן[32], וּשְׂעָרוֹ לָקוּי[33], וּבְשָׂרוֹ מַחֲלִיק[34], וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַעֲלִים רְתִיחָה[35], וּכְשֶׁמַּטִּיל מַיִם אֵינוֹ עוֹשֶׂה כִּפָּה[36], וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ דֵּהֶה, וְאֵין מֵימֵי רַגְלָיו מַחְמִיצִין[37], וְרוֹחֵץ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינוֹ מַעֲלֶה בְּשָׂרוֹ הֶבֶל[38], וְקוֹלוֹ לָקוּי[39] וְאֵינוֹ נִכָּר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.

32) שלא נתמלא זקנו. 33) רך. 34) חלק כבשר אשה בלי שער. 35) קצף. 36) שאין קלוח השתן הולך ועושה כיפה (=קשת) כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. 37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. 38) אדים וחמימות כעין עשן. 39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול הנשים".

יד. וְסָרִיס זֶה הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס חַמָּה[40] בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל הַבֵּן שֶׁחָתְכוּ[41] אוֹ נִתְּקוּ[42] אוֹ מִעֲכוּ גִּידָיו אוֹ בֵּיצָיו, כְּמוֹ שֶׁהַעַכּוּ"ם עוֹשִׂין - הוּא הַנִּקְרָא סְרִיס אָדָם[43]. וּכְשֶׁיִּהְיֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִקְרָא גָּדוֹל, שֶׁאֵין זֶה מֵבִיא סִימָן לְעוֹלָם[44].

40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה

אחת בכשרותו. 41) בכלי. 42) ביד. 43) שנסתרס בידי אדם לאחר שנולד. 44) של שתי שערות.

טו. בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁלֹּא הֵבִיא סִימָן שֶׁלְּמַטָּה, וְנִרְאוּ בּוֹ כָּל הַסִּימָנִין שֶׁל מַעְלָה[45] - הֲרֵי זֶה סָפֵק בֵּין גָּדוֹל לְקָטָן. וְאִם לֹא נִבְדַּק מִלְּמַטָּה - כֵּיוָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ סִימָנֵי בַּגְרוּת מִלְּמַעְלָה, הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת גָּדוֹל.

45) שערות הזקן, ושערות בית השחי.

טז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּבֵּן וּבַבַּת בְּכָל מָקוֹם, שֶׁעוּרָן כְּדֵי לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן. וּמִשֶּׁיִּצְמְחוּ וְיִהְיוּ יְכוֹלוֹת לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג[46] עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן, דָּנִין בָּהֶן לְהַחְמִיר בְּכָל מָקוֹם. לְפִיכָךְ, בְּבֵן וּבְבַת נַחְשֹׁב אוֹתָם גְּדוֹלִים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְצָמְחוּ כְּדֵי לְהִנָּטֵל בְּפִי הַזּוּג; וְנַחְשֹׁב אוֹתָם קְטַנִּים לְהַחְמִיר, הוֹאִיל וְלֹא הִגִּיעוּ לָכֹף רֹאשָׁן לְעִקָּרָן.

46) של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף ראשן לעיקרן.

יז. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אֵלּוּ צְרִיכוֹת שֶׁיִּהְיוּ בִּמְקוֹם הָעֶרְוָה. וּבֵית הָעֶרְוָה כֻּלּוֹ מְקוֹם סִימָנִין - בֵּין לְמַעְלָה, בֵּין לְמַטָּה, בֵּין עַל אֵיבְרֵי הַזֶּרַע עַצְמָן. וּצְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד[47]. וְשֶׁיִּהְיֶה בְּעִקָּרָן[48] גֻּמּוֹת. וַאֲפִלּוּ שְׁתֵּיהֶן בְּגֻמָּא אַחַת - הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן. נִמְצְאוּ שְׁתֵּי גֻּמּוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, וְאֵין בָּהֶן שֵׂעָר - הֲרֵי אֵלּוּ סִימָן; חֲזָקָה אֵין גֻּמָּא בְּלֹא שֵׂעָר, וּשְׂעָרוֹת הָיוּ בָּהֶן וְנָשְׁרוּ.

47) שתיהן למעלה או למטה. 48) בשרשם.

יח. הַבַּת שֶׁהֵבִיאָה שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּתוֹךְ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה, וְהַבֵּן שֶׁהֵבִיא בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - שְׁנֵיהֶם שׁוּמָא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתָן שְׂעָרוֹת בִּמְקוֹמָן הֵם עוֹמְדוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְזָכָר וְאַחַר שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה לִנְקֵבָה - אֵינָן סִימָן.

יט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּבְדְּקוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְנוֹדַע שֶׁהֵן שׁוּמָא; אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֶלָּא אַחַר זְמַן, וְנִמְצְאוּ שָׁם שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת סִימָנִין, וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא קֹדֶם זְמַן צָמְחוּ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שׁוּמָא.

כ. כְּשֶׁבּוֹדְקִין הַבַּת - בֵּין בְּתוֹךְ הַזְּמַן, שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה, בֵּין קֹדֶם זְמַן זֶה, בֵּין לְאַחַר הַזְּמַן - בּוֹדְקִין עַל פִּי נָשִׁים כְּשֵׁרוֹת וְנֶאֱמָנוֹת. וַאֲפִלּוּ אִשָּׁה אַחַת בּוֹדֶקֶת, וְשׁוֹמְעִין לָהּ אִם הֵבִיאָה וְאִם לֹא הֵבִיאָה.

כא. כָּל הַשָּׁנִים הָאֲמוּרוֹת בְּבֵן וּבְבַת וּבַעֲרָכִין[49] וּבְכָל מָקוֹם, אֵינָן לֹא שְׁנֵי הַלְּבָנָה וְלֹא שְׁנֵי הַחַמָּה, אֶלָּא שָׁנִים שֶׁל סֵדֶר הָעִבּוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת וּמְעֻבָּרוֹת, עַל פִּי בֵּית דִּין, כְּמוֹ שֶׁהֵם קוֹבְעִין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. וּבְאוֹתָן הַשָּׁנִים מוֹנִין לְכָל דִּבְרֵי הַדָּת.

49) שהערך משתנה לפי גיל הנערך.

כב. אֵין סוֹמְכִין עַל הַנָּשִׁים בְּמִנְיַן הַשָּׁנִים, וְלֹא עַל הַקְּרוֹבִים, אֶלָּא עַל פִּי שְׁנַיִם אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד.

כג. הָאָב שֶׁאָמַר: בְּנִי זֶה בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לְקָרְבָּן, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת[50] וְלֹא לָעֲנָשִׁים. בְּנִי זֶה בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, בִּתִּי זוֹ בַּת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - נֶאֱמָן לִנְדָרִים וְלַעֲרָכִין וְלַחֲרָמוֹת וּלְהֶקְדֵּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמַכּוֹת וְלֹא לָעֲנָשִׁים.

50) אם חטא האשם בשוגג.

כד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵבֶר זַכְרוּת וְאֵבֶר נַקְבוּת - הוּא הַנִּקְרָא אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר סָפֵק אִם נְקֵבָה. וְאֵין לוֹ סִימָן שֶׁיִּוָּדַע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וַדַּאי אִם הִיא נְקֵבָה וַדַּאית לְעוֹלָם.

כה. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זַכְרוּת וְלֹא נַקְבוּת, אֶלָּא אָטוּם[51] - הוּא הַנִּקְרָא טֻמְטוּם, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם נִקְרַע[52] הַטֻּמְטוּם וְנִמְצָא זָכָר - הֲרֵי הוּא כְּזָכָר וַדַּאי; וְאִם נִמְצָא נְקֵבָה - הֲרֵי הוּא נְקֵבָה. וְטֻמְטוּם וַאֲנְדְּרוֹגִינוֹס שֶׁהָיוּ בֶּן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת גְּדוֹלִים. וְהֵם שֶׁנִּדְבָּר בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם.

51) סתום. 52) שהסירו ממנו את הקרום המכסה את ערוותו.

כו. חֵרֵשׁ וְחֵרֶשֶׁת הָאֲמוּרִים בְּכָל מָקוֹם[53], הֵן הָאִלְּמִים שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְלֹא מְדַבְּרִים[54]; אֲבָל מִי שֶׁמְּדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ[55], אוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר[56] - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵן שְׁלֵמִים בְּדַעְתָּן, וְאֵינָן לֹא חֵרְשִׁים וְלֹא שׁוֹטִים[57] - נִקְרָאִין פִּקֵּחַ וּפִקֵּחַת.

53) השוו אותם לשוטה. לפוטרם מכל דבר, מפני שאינם בני דעת. 54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. 55) תחילתו היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש. 56) שנשתתק וניטל דיבורו. 57) ואיזהו שוטה? המקרע את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים . . אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים".

כז. נִמְצְאוּ כָּל הַשֵּׁמוֹת[58] שֶׁבֵּאַרְנוּ עִנְיָנָם בִּשְׁנֵי פְּרָקִים אֵלּוּ - עֶשְׂרִים שֵׁמוֹת. וְאֵלּוּ הֵן: קִדּוּשִׁין. עֶרְוָה.

שְׁנֵיָה. אִסּוּרֵי לָאוִין. אִסּוּרֵי עֲשֵׂה. קְטַנָּה. נַעֲרָה. בּוֹגֶרֶת. אַיְלוֹנִית. גְּדוֹלָה. סִימָן הַתַּחְתּוֹן. סִימָן הָעֶלְיוֹן. קָטָן. סְרִיס חַמָּה. סְרִיס אָדָם. גָּדוֹל. אַנְדְּרוֹגִינוֹס. טֻמְטוּם. חֵרְשִׁים. פִּקְחִים. שִׂים כָּל הַשְּׁמוֹת הָאֵלּוּ לְעֵמָּתְךָ תָּמִיד, וְאַל יָלוּזוּ מֵעֵינֶיךָ כָּל עִנְיְנֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְבָאֵר כָּל שֵׁם מֵהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁנַּזְכִּיר אוֹתוֹ.

58) מושגים, מונחים.

יום רביעי כ"א שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בבתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

א. כֵּיצַד[2] הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ - אֵין פָּחוֹת מִפְּרוּטָה[3] כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה. אוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת[4] לִי[5], אוֹ: הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, אוֹ: הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה בָּזֶה[6], וְנוֹתֵן לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים[7]. וְהָאִישׁ הוּא שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לָהּ הַכֶּסֶף[8].

2) קידושין ב, א. 3) כבית־הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא־מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). 4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). 5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש ('תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). 6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמרה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. 7) בכת"י התימנים "שני עדים". 8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח - ולא כי תקח".

ב. נָתְנָה הִיא וְאָמְרָה לוֹ: הֲרֵי אֲנִי מְקֻדֶּשֶׁת לָךְ, הֲרֵינִי מְאֹרֶסֶת לָךְ, הֲרֵינִי לָךְ לְאִנְתּוּ[9], אוֹ בְּכָל לָשׁוֹן הַקְּנָאָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[10]. וְכֵן אִם נָתְנָה הִיא לוֹ וְאָמַר הוּא - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[11]. וְאִם נָתַן הוּא וְאָמְרָה הִיא - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[12].

9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי לאנתו". 10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. 11) שם. ואם המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). 12) קידושין ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב: "מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר. ראה ר"ן לקידושין ה: ו'בית הבחירה' להרב המאירי שם.

ג. וְאִם קִדֵּשׁ בִּשְׁטָר - כּוֹתֵב עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[13] אוֹ עַל הֶעָלֶה אוֹ עַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, אוֹ: הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְנוֹתְנוֹ לָהּ בִּפְנֵי עֵדִים[14].

13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). 14) ואין השטר צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

ד. וְצָרִיךְ[15] שֶׁיִּכְתֹּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּתְקַדֶּשֶׁת[16], כְּגֵט[17]. וְאֵינוֹ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא מִדַּעְתָּהּ[18]. כְּתָבוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ[19], אוֹ לִשְׁמָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ[20], אַף־עַל־פִּי שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ לְדַעְתָּהּ בִּפְנֵי עֵדִים - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[21].

15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב פשטה. 16) פרט לנכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש בו אשה זו ששמה כשמה. 17) שצריך לכתבו לשם האשה המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה - לשמה" (גיטין כו.) והוקשה הויה ליציאה (קדושין ט:). שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויצאה והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק ו). 18) בידיעתה ובהסכמתה. 19) שנכתב לשם אשה אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו בשטר זה. 20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. 21) מקיש הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

ה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה - אוֹמֵר לָהּ[22]: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי, אוֹ: הֲרֵי אַתְּ מְאֹרֶסֶת לִי, אוֹ: הֲרֵי אַתְּ לִי לְאִשָּׁה בִּבְעִילָה זוֹ[23], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[24], וּמִתְיַחֵד עִמָּהּ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים וּבוֹעֲלָהּ[25]. וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאָה - מִסְתָּמָא דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאָה[27], וּכְשֶׁיִּגְמֹר בִּיאָתוֹ תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת[28]. (וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ וּבֵין שֶׁבָּא עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת)[29].

22) בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה. 23) שאבוא אליך כשאתייחד עמך. 24) שאר לשונות קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח: או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה בבעילה זו. 25) ומאחר שהעדים ראום מתייחדים, אינם

צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן עדי ביאה" (קידושין סה:). 26) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וראה להלן הערה כז. 27) קידושין י, א. 28) ואם הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני, הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו "מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד־משנה). 29) קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב"ירושלמי" קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה (ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו. אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

1 **ו. הַדְּבָרִים שֶׁאֹמַר הָאִישׁ כְּשֶׁיְּקַדֵּשׁ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה**
2 **מַשְׁמָעָם שֶׁהוּא קוֹנֶה[30] הָאִשָּׁה, וְלֹא שֶׁיְּהֵא מַשְׁמַע**
3 **שֶׁהִקְנָה עַצְמוֹ לָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָמַר לָהּ, אוֹ שֶׁכָּתַב**
4 **בַּשְּׁטָר שֶׁנְּתָנוֹ לָהּ: הֲרֵינִי בַּעֲלִיךְ, הֲרֵינִי אֲרוּסֵיךְ,**
5 **הֲרֵינִי אִישֵׁךְ, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - אֵין כָּאן קִדּוּשִׁין**
6 **כְּלָל[31]. אָמַר לָהּ[32], אוֹ כָּתַב לָהּ: הֲרֵי אַתְּ אִשְׁתִּי, הֲרֵי**
7 **אַתְּ אֲרוּסָתִי, אוֹ: הֲרֵי אַתְּ קְנוּיָה לִי, הֲרֵי אַתְּ שֶׁלִּי,**
8 **הֲרֵי אַתְּ לְקוּחָתִי[33], הֲרֵי אַתְּ חֲרוּפָתִי[34], הֲרֵי אַתְּ**
9 **בִּרְשׁוּתִי, הֲרֵי אַתְּ זְקוּקָה לִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[35] - הֲרֵי**
10 **זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.**

30) רוכש. 31) קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש אשה, ולא שיקח את עצמו לה. 32) בכת"י התימנים, כל הקטע הזה אינו. 33) מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה. 34) קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה", וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק. 35) ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת באותה לשון - אינה מקודשת, אלא־אם־כן דיבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

11 **ז. אָמַר לָהּ, אוֹ כָּתַב לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְיֻחֶדֶת לִי, הֲרֵי**
12 **אַתְּ מְיֻעֶדֶת לִי, הֲרֵי אַתְּ עֲזֻרָתִי, הֲרֵי אַתְּ נֶגְדָּתִי, הֲרֵי**
13 **אַתְּ צַלְעָתִי, הֲרֵי אַתְּ סְגוּרָתִי, הֲרֵי אַתְּ תַּחְתִּי, הֲרֵי אַתְּ**
14 **עֲצוּרָתִי, הֲרֵי אַתְּ תְּפוּסָתִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק[36].**
15 **וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּהּ תְּחִלָּה עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין[37];**
16 **אֲבָל אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר עִמָּהּ תְּחִלָּה עַל עִסְקֵי קִדּוּשִׁין**
17 **- אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֵלּוּ[38]:**

36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י ו'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. 37) אז היא ספק מקודשת. 38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמיתת הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

18 **ח. וְיֵשׁ לָאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁהִיא מַכֶּרֶת**
19 **בּוֹ[39], וְיִהְיֶה מַשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלָּשׁוֹן שֶׁקִּנָּאָה,**
20 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40]. הָיָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עִסְקֵי**
21 **הַקִּדּוּשִׁין וְרָצָתָה[41], וְעָמַד וְקִדֵּשׁ, וְלֹא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר**
22 **לָהּ כְּלוּם, אֶלָּא נָתַן בְּיָדָהּ אוֹ בָּעַל - הוֹאִיל וְהֵן**
23 **עֲסוּקִין בָּעִנְיָן - דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ[42]. וְכֵן עֵדֵי**
24 **הַקִּדּוּשִׁין וְהַגֵּרוּשִׁין אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר לָהֶם: אַתֶּם**
25 **עֵדַי, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגֵּרֵשׁ אוֹ קִדֵּשׁ בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ**
26 **מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת[43].**

39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. 40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחיבה - חוששין לקידושיו, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחיבה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). 41) שאמרה הן (כסף־משנה). 42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ז. וכן בקידושין ו, א. 43) ואף־על־פי שלא הזמינם ולא ייחדם לכך (קידושין מג.). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד־משנה).

27 **ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לְחֶצְיִי - הֲרֵי זוֹ**
28 **מְקֻדֶּשֶׁת. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי**
29 **אַתְּ וְאַחֶרֶת[44], שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לָהּ אֶלָּא חֲצִי אִישׁ. אֲבָל**
30 **אִם אָמַר: חֶצְיֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, שֶׁאֵין**
31 **אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשְׁנַיִם[45]. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הֲרֵי אַתְּ**
32 **מְקֻדֶּשֶׁת לִי וְלָזֶה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[46].**

44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז.) וראה לקמן פי"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". 45) שם. 46) ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין הדיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה רוקח').

33 **י. אָמַר לָהּ: הֲרֵי חֶצְיֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה, וְחֶצְיֵךְ**
34 **בִּפְרוּטָה[47]; אוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: חֶצְיֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּחֲצִי**
35 **פְּרוּטָה, וְחֶצְיֵךְ הָאַחֶרֶת מְקֻדֶּשֶׁת בַּחֲצִי פְּרוּטָה - הֲרֵי**

זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[48]. אָמַר לָהּ: חֲצָיֵךְ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה הַיּוֹם, וְחֲצָיֵךְ בִּפְרוּטָה לְמָחָר[49]; שְׁתֵּי חֲצָיַיִךְ בִּפְרוּטָה[50]; שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ[51] לִשְׁנֵי בָנַי[52] בִּפְרוּטָה; בִּתְּךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי וּפָרָתְךָ מְכוּרָה לִי בִּפְרוּטָה[53]; אוֹ: בִּתְּךָ וְקַרְקָעָתְךָ לִי בִּפְרוּטָה[54] - בְּכָל אֵלּוּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק[55].

47) קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חצייך" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושיו. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חצייך עולה לי בפרוטה, וחצייך השני בפרוטה (לחם־משנה). 48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). 49) כאן יש לדון שהפסיק בקידושיו, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. 50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. 51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה מקודשות. או אולי עלינו להשגיח באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). 52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. 53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך – בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. 54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. 55) בקידושין ז, ב - העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקו". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמצי־לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמצי־לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש לקידושין שם).

יא. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ[56] כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטַנָּה, וְכֵן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ[57], שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה. וְקִדּוּשֶׁיהָ לְאָבִיהָ[58]. וְכֵן הוּא זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ[59] וּבִכְתֻבָּתָהּ[60]. אִם נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֵרוּסִין[61], הוּא זַכַּאי בַּכֹּל עַד שֶׁתִּבְגַּר[62]. לְפִיכָךְ[63] מְקַבֵּל הָאָב קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ מִיּוֹם שֶׁתִּוָּלֵד עַד שֶׁתִּבְגַּר[64]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה[65] וְקִדְּשָׁהּ הָאָב - הֲרֵי הִיא אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה[66]. וְאִם הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה מִדַּעַת אָבִיהָ; פָּחוֹת מִכֵּן, אִם קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ בְּבִיאָה[67] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[68].

56) מבלי להמלך בה ולקבל הסכמתה. 57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. 58) כסף קידושיה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. 59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה. ובמעשה ידיה - שם, מו: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". 60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. 61) כתובות מג, ב. 62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. 63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. 64) שהרי קידושיה בידו. 65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת ושוטה. 66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. 67) שבא עליה המקדש. 68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה.). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן הי"ט.

יב. בָּגְרָה הַבַּת - אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָם מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן[69]. וְכֵן אִם הִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה בְּחַיֵּי אָבִיהָ - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת עַצְמָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא קְטַנָּה. כֵּיוָן שֶׁנִּשֵּׂאת[70], אֵין לְאָבִיהָ בָּהּ רְשׁוּת לְעוֹלָם[71].

69) קידושין עט, א. 70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. 71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

יג. נִתְקַדְּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּבְגַּר שֶׁלֹּא לְדַעַת אָבִיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[72], וַאֲפִלּוּ אִם נִתְרַצָּה[73] הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה[74]. וַאֲפִלּוּ אִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן אוֹתָן הַקִּדּוּשִׁין - אֵינָהּ אֲסוּרָה לְכֹהֵן[75]. וּבֵין הִיא וּבֵין אָבִיהָ יְכוֹלִין לְעַכֵּב[76]. בֵּין אִם נִתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו[77] בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו[78] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

72) קידושין מה, ב - כדעת רבינא שם. וכן פסק ה'אלפסי' בהלכותיו לקידושין שם. 73) הסכים. 74) כי מה יועיל ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה קידושיה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). 75) ואינה כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן גדול. 76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ

הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין, שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה, כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף־משנה ומהר"י קולון בדעת רבינו). 77) ושתק, ואח"כ עיכב. 78) אפילו אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

1 **יד. הָיְתָה הַבַּת סָפֵק בּוֹגֶרֶת[79], בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ**
2 **שֶׁלֹּא לְדַעְתָּהּ בֵּין שֶׁקִּדְּשָׁהּ הִיא עַצְמָהּ שֶׁלֹּא לְדַעַת**
3 **אָבִיהָ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק[80], לְפִיכָךְ צְרִיכָה גֵּט**
4 **מִסָּפֵק. יֵשׁ לְאִישׁ לַעֲשׂוֹת שָׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה[81],**
5 **בֵּין אִשָּׁה פְּלוֹנִית בֵּין אִשָּׁה מִשְּׁאָר הַנָּשִׁים[82]. וְכֵן**
6 **הָאִשָּׁה הַגְּדוֹלָה[83] עוֹשָׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֶׁיהָ[84], בֵּין**
7 **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי בֵּין מֵאִישׁ מִשְּׁאָר אֲנָשִׁים. וְכֵן הָאָב**
8 **עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל קִדּוּשֵׁי בִתּוֹ כְּשֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ[85].**
9 **וְאוֹמֵר הָאָב לְבִתּוֹ הַקְּטַנָּה: צְאִי וְקַבְּלִי קִדּוּשַׁיִךְ[86].**

79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת סימני נערותה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות, נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח) ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור, וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם־משנה). 80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא. 81) קידושין מא, א. שכלל הוא בידינו "שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו של אדם כמותו (שם, עמוד ב). 82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. 83) הבוגרת. 84) קידושין מא, א. 85) שם. 86) שם יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא.) - כשיש דעת אחרת מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

10 **טו. כָּל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, צָרִיךְ**
11 **לַעֲשׂוֹתוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[87]. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שָׁלִיחַ**
12 **לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֵדִים. שֶׁאֵין**
13 **מָקוֹם לְעֵדִים בִּשְׁלִיחוּת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמִתַּת**
14 **הַדָּבָר[88], לְפִיכָךְ אִם הוֹדוּ הַשָּׁלִיחַ וְהַמְשַׁלֵּחַ - אֵינָן**
15 **צְרִיכִין עֵדִים[89]. כְּמוֹ שְׁלִיחַ הַגֵּט[90], וּכְמוֹ שָׁלִיחַ**
16 **שֶׁהִרְשָׁהוּ[91] לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן בְּכָל**
17 **מָקוֹם[92] - שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
18 **עֵדִים.**

87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. 88) בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 89) וכן נראה ב"ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". 90) להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושי כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושיו קידושין (כסף־משנה). 91) בעל התבואה. 92) כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו . . . או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חבירו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

19 **טז. הַשָּׁלִיחַ נַעֲשָׂה עֵד[93]. לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה שְׁנֵי**
20 **שְׁלוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהָלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן**
21 **הֵן שְׁלוּחָיו וְהֵן הֵן עֵדֵי הַקִּדּוּשִׁין[94], וְאֵינָן צְרִיכִין**
22 **לְקַדְּשָׁהּ לוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.**

93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדיו נעשו שלוחיו - עוד חיזק את מעשה הקידושין (שם). 94) יש אומרים, שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם נעשים עדים (ועי' מגיד־משנה).

23 **יז. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לִשְׁלִיחוּת, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן -**
24 **לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי דַעַת[95], וְהָעַכּוּ"ם - לְפִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן**
25 **בְּרִית[96], וְנֶאֱמַר: כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם[97] - לְרַבּוֹת**
26 **הַשָּׁלִיחַ; וּמָה אַתֶּם בְּנֵי בְּרִית, אַף שְׁלוּחֲכֶם בְּנֵי בְּרִית,**
27 **לְהוֹצִיא אֶת הָעַכּוּ"ם. אֲבָל הָעֶבֶד[98], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא**
28 **נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמָמוֹן[99], הֲרֵי הוּא פָּסוּל**
29 **לִשְׁלִיחוּת הַקִּדּוּשִׁין וְהַגִּטִּין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּתוֹרַת גִּטִּין**
30 **וְקִדּוּשִׁין[100].**

95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין פ"ב ה"ב. 96) מהול ובא בברית מצוות. 97) תיבת "גם" מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. 98) עבד כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות - חייב במצוות כנשים. 99) שבן ברית הוא. שהרי נאמר (דברים כט, י) "מחוטב עציך עד שואב מימך - לעבדך בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו

בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). 100) שעבד שקידש, אין קידושיו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו, אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם רבינו משוה דיני קידושין לגיטין, על־פי ההיקש הידוע: "ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) – מגיד־משנה.

1 **יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמְּקַדֵּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ**
2 **מְקֻדֶּשֶׁת לִפְלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה אוֹ בִּשְׁטָר זֶה[101]. אִם שְׁלִיחַ**
3 **הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמְּקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, אוֹמֵר לוֹ[102]: הֲרֵי**
4 **פְּלוֹנִית שֶׁשָּׁלְחָה אוֹתְךָ מְקֻדֶּשֶׁת לִי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ:**
5 **קִדַּשְׁתִּיהָ לָךְ, אוֹ: אֵרַסְתִּיהָ לָךְ, אוֹ: נְתַתִּיהָ לְךָ**
6 **לְאִשָּׁה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ עַל יְדֵי הָאָב**
7 **אוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי בִּתְּךָ פְּלוֹנִית מְקֻדֶּשֶׁת לִי. וְהוּא אוֹמֵר**
8 **לוֹ: קִדַּשְׁתִּיהָ לָךְ. אִם אָמַר הָאָב אוֹ הַשָּׁלִיחַ: הֵן -**
9 **דַּיּוֹ. וַאֲפִלּוּ שָׁתַק[103]. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן,**
10 **וְנָתַן לָאָב אוֹ לַשָּׁלִיחַ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דַּיּוֹ,**
11 **וְהִיא מְקֻדֶּשֶׁת[104]. וְאִם קִדֵּשׁ בִּשְׁטָר, אֵינוֹ כּוֹתְבוֹ אֶלָּא**
12 **מִדַּעַת הָאָב אוֹ מִדַּעַת הַשָּׁלִיחַ[105]. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים**
13 **כֻּלָּן שֶׁל קִדּוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין שָׁלִיחַ**
14 **עִם שָׁלִיחַ[106] אוֹ עִם הָאָב.**

101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. 102) המקדש - לשליח. 103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר - הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא בעלמא ('דרישה', ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי' לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עסוקים". ולפי זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר־כך, ומוסב על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על־כל־פנים "הן", שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון (ועיי"ש גם ב'דרישה'). 104) הואיל ועסוקים בענין הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח. 105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין פ"ב, ה־ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה. 106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם האשה".

15 **יט. מִצְוָה שֶׁיְּקַדֵּשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בְּעַצְמוֹ[107] יוֹתֵר**
16 **מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחוֹ[108]. וְכֵן מִצְוָה לָאִשָּׁה שֶׁתְּקַדֵּשׁ עַצְמָהּ**
17 **בְּיָדָהּ יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחָהּ[109]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ**
18 **רְשׁוּת לָאָב לְקַדֵּשׁ בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה וּכְשֶׁהִיא נַעֲרָה**
19 **לְכָל מִי שֶׁיִּרְצֶה - אֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֶלָּא מִצְוֹת**
20 **חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְקַדֵּשׁ אָדָם בִּתּוֹ כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה, עַד**
21 **שֶׁתַּגְדִּיל וְתֹאמַר: לִפְלוֹנִי אֲנִי רוֹצָה[110]. וְכֵן הָאִישׁ אֵין**
22 **רָאוּי לְקַדֵּשׁ קְטַנָּה[111]. וְלֹא יְקַדֵּשׁ אִשָּׁה עַד שֶׁיִּרְאֶנָּה**
23 **וְתִהְיֶה כְּשֵׁרָה בְּעֵינָיו; שֶׁמָּא לֹא תִּמְצָא חֵן בְּעֵינָיו,**
24 **וְנִמְצָא מְגָרְשָׁהּ אוֹ שׁוֹכֵב עִמָּהּ וְהוּא שׂוֹנְאָהּ[112].**

107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). 108) שכשגופו עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.). 109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו (ר"ן לקידושין שם). 110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א - כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות, משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניא, שמא לאחר זמן לא יהא סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע אהע"ז סי' לז, ס"ח. 111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו. 112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא.).

25 **כ. הַמְּקַדֵּשׁ בְּבִיאָה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי תּוֹרָה. וְכֵן**
26 **מִתְקַדֶּשֶׁת בִּשְׁטָר מִן הַתּוֹרָה. כְּשֵׁם שֶׁגּוֹמֵר וּמְגָרֵשׁ,**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת[113], כָּךְ גּוֹמֵר**
28 **וּמַכְנִיס[114]. אֲבָל הַכֶּסֶף מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[115] (וְכֵן דִּין**
29 **הַכֶּסֶף דִּין תּוֹרָה, וּפֵרוּשׁוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים)[116],**
30 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאָמְרוּ חֲכָמִים: לִקּוּחִים**
31 **אֵלּוּ יִהְיוּ בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח**
32 **מִמֶּנִּי.**

113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושיה. 114) גומר בקנין קידושיה לעשותה אשת איש (קידושין ט:). 115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. 116) פיסקא זו אינה בכת"י בריטיש מוזיאום, בכת"י אוקספורד, ובכת"י ששון ובכמה כת"י תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ויתכן כי זוהי הגהה על־פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב, "ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא הראשונה לא זזה ממקומה. ובכת"י תימני אחד שבידי הרב י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

33 **כא. אַף־עַל־פִּי שֶׁעִקַּר הַדָּבָר כָּךְ הוּא, כְּבָר נָהֲגוּ כָּל**
34 **יִשְׂרָאֵל לְקַדֵּשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁוֶה כֶּסֶף. וְכֵן אִם רָצָה**
35 **לְקַדֵּשׁ בִּשְׁטָר - מְקַדֵּשׁ. אֲבָל אֵין מְקַדְּשִׁין בְּבִיאָה**
36 **לְכַתְּחִלָּה. וְאִם קִדֵּשׁ בְּבִיאָה - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת**
37 **מַרְדּוּת[117], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִים בְּדָבָר**
38 **זֶה[118], אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.**

117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מרדות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. 118) קידושין יב, ב.

39 **כב. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ בְּלֹא שִׁדּוּכִין[119] אוֹ הַמְקַדֵּשׁ בַּשּׁוּק**
40 **- אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין, מַכִּין אוֹתוֹ**

מַכַּת מַרְדּוּת[120], כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר זֶה הֶרְגֵּל לִזְנוּת, וְיִדְּמֶה לִקְדֵשָׁה שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה[121].

119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתרצה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג.). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). 120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". 121) ראה לעיל פ"א, ה"ד.

כג. כָּל הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה - בֵּין עַל יְדֵי עַצְמוֹ בֵּין עַל יְדֵי שָׁלִיחַ - צָרִיךְ לְבָרֵךְ קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין[122], אוֹ הוּא[123] אוֹ שְׁלוּחוֹ[124], כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּבָרְכִין עַל כָּל הַמִּצְוֹת[125], וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשׁ. וְאִם קִדֵּשׁ וְלֹא בֵּרֵךְ - לֹא יְבָרֵךְ אַחַר הַקִּדּוּשִׁין, שֶׁזּוֹ בְּרָכָה לְבַטָּלָה. מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה - כְּבָר נַעֲשָׂה[126].

122) פסחים ז, ב. וב'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. 123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). 124) וכן מצינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את רבקה" (בראשית כד, ס) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). 125) עובר לעשייתן (=לפני עשייתן) - פסחים שם. 126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פי"א, ה"ו.

כד. כֵּיצַד מְבָרֵךְ? בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְהִבְדִּילָנוּ מִן הָעֲרָיוֹת[127], וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת[128], וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת עַל יְדֵי חֻפָּה[129] וְקִדּוּשִׁין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל. זוֹ הִיא בִּרְכַּת אֵרוּסִין[130]. וְנָהֲגוּ הָעָם לְהַסְדִּיר בְּרָכָה זוֹ עַל כּוֹס שֶׁל יַיִן[131] אוֹ שֶׁל שֵׁכָר[132]. וְאִם יֵשׁ שָׁם יַיִן - מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אֵרוּסִין, וְאַחַר כָּךְ מְקַדֵּשָׁה. וְאִם אֵין לוֹ יַיִן אוֹ שֵׁכָר - מְבָרֵךְ אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ[133].

127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוך ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוך שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא. 128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתיכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעל־ידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת־איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). 129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א. 130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג. 131) 'ירושלמי' סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו . . . ומקדשין בו את הכלה". 132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. 133) רב נסים גאון (הובא ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושי חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חציו עבד וחציו בן חורין, ושיכור, פחות משוה פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

א. אֵין הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת אֶלָּא לִרְצוֹנָהּ[2]. וְהַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּעַל כָּרְחָהּ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[3]. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁאֲנָסוּהוּ עַד שֶׁקִּדֵּשׁ בְּעַל כָּרְחוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.[4] וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת[5]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בַּכֶּסֶף - אִם קִדֵּשׁ בְּכֶסֶף - פְּרוּטָה לְכָל אַחַת וְאַחַת[6]. וְיֵשׁ לְאַחַת מֵהֶן אוֹ לְאַחֵר לְקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין עַל יְדֵי כֻּלָּן מִדַּעְתָּן[7].

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:) וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד.). 3) בבא־בתרא מח, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושיו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפיה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל ("יד איתן"). 4) בבא־בתרא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושיו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובידו לגרשה בעל כרחה (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחה, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד־משנה). 5) בבת אחת. 6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד כל אחת ואחת לו לאשה ('מעשה רוקח'). 7) בהסכמתן (קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב.).

ב. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין מִדַּעְתָּהּ בְּיַד חֲבֵרְתָּהּ[8], וְאָמַר לַחֲבֵרְתָּהּ כְּשֶׁנָּתַן הַקִּדּוּשִׁין בְּיָדָהּ: וְאַתְּ נַמִּי[9], אוֹ: וְכֵן גַּם אַתְּ, וְכֵיוָצֵא בָּזֶה - הֲרֵי שְׁתֵּיהֶן מְקֻדָּשׁוֹת[10]. אֲבָל אִם נָתַן בְּיָדָהּ וְאָמַר לָהּ: וְאַתְּ[11] - הֲרֵי זוֹ שֶׁקִּבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק; שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִרְאוֹת מַה בִּלְבָּהּ, וּכְאִלּוּ אָמַר לָהּ: וְאַתְּ מַה תֹּאמְרִי בְּדָבָר זֶה? וּלְפִיכָךְ קִבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין הִיא[12], שֶׁהֲרֵי זֶה עֲדַיִן שׁוֹאֲלָהּ לִרְאוֹת מַה בְּלִבָּהּ[13], וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת[14].

8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. 9) וגם את. 10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתיהן. 11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. 12) ולא החזירתם תיכף לקבלתה. 13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. 14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בביאורנו. ומהות הספק: אם יש "יד" לקידושין אם לא (נדרים ו:) והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

1 **ג. אָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר זֶה, נְטָלַתּוּ וּזְרָקַתּוּ**
2 **לְפָנָיו[15] אוֹ לַיָּם אוֹ לְאוּר אוֹ לְדָבָר הָאָבֵד[16] - אֵינָהּ**
3 **מְקֻדֶּשֶׁת[17]. אָמְרָה לוֹ: תְּנֵהוּ לְאַבָּא, אוֹ לְאָבִיךָ, אוֹ**
4 **לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[18]. וְאִם אָמְרָה לוֹ:**
5 **תְּנֵהוּ לוֹ שֶׁיְּקַבְּלֵהוּ לִי[19], וְנָתַן[20] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[21].**

15) למקום שאינו אבד. 16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. 17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). 18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים. 19) בשבילי, בתורת שליח. 20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. 21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינר שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

6 **ד. אָמְרָה: הַנִּיחֵהוּ עַל הַסֶּלַע[22] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[23].**
7 **וְאִם הָיָה סֶלַע שֶׁלָּהּ - מְקֻדֶּשֶׁת[24]. הָיָה סֶלַע שֶׁל**
8 **שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק[25]. אָמַר לָהּ:**
9 **הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכִכָּר זֶה, אָמְרָה לוֹ: תְּנֵהוּ לְעָנִי - אֲפִלּוּ**
10 **הָיָה עָנִי הַסָּמוּךְ עָלֶיהָ[26], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[27]. תְּנֵהוּ**
11 **לְכֶלֶב - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַכֶּלֶב שֶׁלָּהּ**
12 **- מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם הָיָה רָץ אַחֲרֶיהָ לְנָשְׁכָהּ, וְאָמְרָה לוֹ:**
13 **תְּנֵהוּ לְכֶלֶב זֶה - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת[28].**

22) אבן קשה. 23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקהו לים. 24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). 25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא־בתרא פד:) - הואיל והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאיל לה מקומו וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושיך (קידושין שם, וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. 26) לפרנסו. 27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. 28) קידושין שם. כי אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

14 **ה. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת אוֹ כֵּלִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בָּאָה**
15 **אִשָּׁה וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מְעַט מֵאֵלּוּ, וְאָמַר לָהּ: אִם**
16 **אֶתֵּן לָךְ תְּהִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי - אִם אָמְרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ**
17 **- הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מֵהֶן,**
18 **אוֹ: הַשְׁלֵךְ לִי, אוֹ דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם: לֹא תְּשַׁחֵק עִמִּי**
19 **בִּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא תֵּן לִי בִּלְבַד, וְנָתַן - אֵינָהּ**
20 **מְקֻדֶּשֶׁת[29]. וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹתֶה יַיִן, וְאָמְרָה לוֹ: תֵּן**
21 **לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אֶתֵּן לָךְ הֲרֵי אַתְּ**
22 **מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ, וְאָמְרָה: הַשְׁקֵנִי הַשְׁקוֹת, אוֹ: תֵּן,**
23 **הַשְׁקֵהוּ[30], הַשְׁלֵךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאֵין הַדְּבָרִים**
24 **נִרְאִין אֶלָּא: הַשְׁקֵנִי בִּלְבַד, וְלֹא תְּשַׂחֵק עִמִּי בְּדָבָר**
25 **אַחֵר.**

29) קידושין ט. 30) או השקה, או השלך. לשון "השלך" במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

26 **ו. הַמְקַדֵּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשָׁיו[31],**
27 **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִין. קַל וָחֹמֶר לְמְקַדֵּשׁ בְּלֹא**
28 **עֵדִים[32]. הַמְקַדֵּשׁ בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל תּוֹרָה[33] - אֵינָהּ**
29 **מְקֻדֶּשֶׁת[34]; בִּפְסוּלֵי עֵדוּת שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים[35], אוֹ**
30 **בְּעֵדִים שֶׁהֵן סָפֵק פְּסוּלֵי תּוֹרָה[36], אִם רָצָה לִכְנֹס -**
31 **חוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ בִּכְשֵׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לִכְנֹס - צְרִיכָה**
32 **גֵּט מִמֶּנּוּ מִסָּפֵק. וַאֲפִלּוּ כָּפְרָה הָאִשָּׁה וְהִכְחִישָׁה אֶת**
33 **הָעֵדִים וְאָמְרָה: לֹא קִדַּשְׁתַּנִי - כּוֹפִין אוֹתָהּ לִקַּח**
34 **גֵּט[37]. וְכֵן דִּין כָּל קִדּוּשֵׁי סָפֵק: אִם רָצָה לִכְנֹס - חוֹזֵר**
35 **וּמְקַדֵּשׁ וַדַּאי, וְאִם לֹא רָצָה לִכְנֹס - צְרִיכָה גֵּט מִמֶּנּוּ**
36 **מִסָּפֵק.**

31) ואינם אפילו קידושי ספק. 32) שאין חוששין לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י שם). 33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה. 34) סנהדרין כה, ב. 35) שעבר עבירה שאינה אלא מדבריהם, כגון שחילל יום־טוב שני של גלויות (הל' עדות פ"י, ה"ג). 36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' עדות פי"ב, ה"ג). 37) אם תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה? וב'טור' אהע"ז סי' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף־משנה).

37 **ז. קָטָן[38] שֶׁקִּדֵּשׁ - אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין[39]. אֲבָל גָּדוֹל**
38 **שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הַקְּטַנָּה[40] הַיְתוֹמָה, אוֹ קְטַנָּה שֶׁיָּצְאָה**
39 **מֵרְשׁוּת אָבִיהָ[41], אִם הָיְתָה פְּחוּתָה מִבַּת שֵׁשׁ, אַף־**
40 **עַל־פִּי שֶׁהִיא נְבוֹנַת לַחַשׁ[42] בְּיוֹתֵר וּמַכֶּרֶת וּמַכְחֶנֶת[43]**
41 **- אֵין כָּאן שֵׁם[44] קִדּוּשִׁין, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן[45]; וְאִם**
42 **הָיְתָה מִבַּת עֶשֶׂר שָׁנִים וּלְמַעְלָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא**
43 **סְכָלָה בְּיוֹתֵר[46] - הוֹאִיל וְנִתְקַדְּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הֲרֵי זוֹ**
44 **מְקֻדֶּשֶׁת לְמֵאוּן. הָיְתָה מִבַּת שֵׁשׁ וְעַד סוֹף עֶשֶׂר -**
45 **בּוֹדְקִין אֶת יְפִי דַּעְתָּהּ, אִם מַכֶּרֶת וּמַכְחֶנֶת עִסְקֵי**
46 **הַנִּשּׂוּאִין וְהַקִּדּוּשִׁין[47] - צְרִיכָה לְמָאֵן, וְאִם לַאו -**
47 **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לְמֵאוּן, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לְמָאֵן[48].**

38) פחות משלש־עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י. 39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. 40) הפחותה משתים־

עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. 41) שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב). 42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. 43) עסקי הקידושין והנישואין. 44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש לקרוא: "אין כאן קידושין". 45) "אלא הולכת לבית אמה, כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פי"ג, ה"ז). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי רבא בגיטין סה, א. 46) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה שהיא יודעת לשמור קידושיה. 47) ולשון רבינו לקמן הל' גירושין פי"א, ה"ד: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". 48) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון" (כגירסת הרי"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ו-ח.

1 **ח. כֵּיצַד מְקַדֶּשֶׁת לְמֵאוּן? שֶׁאִם נִתְקַדְּשָׁה וְלֹא רָצְתָה**
2 **לֵישֵׁב עִם בַּעְלָהּ, צְרִיכָה לְמָאֵן בִּפְנֵי שְׁנַיִם[49] וְלוֹמַר:**
3 **אֵינִי רוֹצָה בּוֹ, וְיוֹצְאָה בְּלֹא גֵט, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
4 **בְּהִלְכוֹת גֵּרוּשִׁין[50]. וְזוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת מְמָאֶנֶת[51]. וְלָמָּה**
5 **יוֹצְאָה בְּלֹא גֵט? מִפְּנֵי שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין**
6 **מִן הַתּוֹרָה[52], אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[53], וְהֵן תְּלוּיִין:**
7 **שֶׁאִם יָשְׁבָה עִם בַּעְלָהּ עַד שֶׁגָּדְלָה[54] - גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ,**
8 **וְנַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה[55], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר**
9 **לְקַדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁגָּדְלָה[56]; וְאִם לֹא רָצְתָה לֵישֵׁב -**
10 **צְרִיכָה לְמָאֵן[57], וְתֵצֵא בְּלֹא גֵט.**

49) יבמות קא, ב. 50) פי"א, ה"ח. 51) בכל מקום. כגון במשנה, כתובות פי"א, מ"ו. וכן לקמן פי"ט הי"ד. 52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה. 53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פי"א, ה"ו). 54) ונבעלה לו בגדלותה. 55) ואין קידושי אחר תופסים בה. 56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים (יבמות קט:). 57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים, כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פי"א, ה"ו.

11 **ט. חֵרֵשׁ[58] שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת, וְכֵן חֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת**
12 **לְפִקֵּחַ[59] - אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן גְּמוּרִין מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא**
13 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[60]. לְפִיכָךְ, אִם בָּא פִּקֵּחַ וְקִדֵּשׁ אֵשֶׁת**
14 **חֵרֵשׁ הַפִּקֵּחַת - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי[61] קִדּוּשִׁין**
15 **גְּמוּרִין[62]. וְנוֹתֵן גֵּט, וְהִיא מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ הַחֵרֵשׁ[63].**
16 **אֲבָל הַשּׁוֹטֶה שֶׁקִּדֵּשׁ פִּקֵּחַת, אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁקִּדֵּשׁ שׁוֹטָה**
17 **- אֵין כָּאן קִדּוּשִׁין כְּלָל, לֹא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
18 **סוֹפְרִים[64].**

58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. 59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). 60) יבמות קיב, ב. 61) כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פי"א, ה"ו. 62) מן התורה. 63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' יבמות יד, א. 64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

19 **י. סָרִיס שֶׁקִּדֵּשׁ, בֵּין סָרִיס חַמָּה בֵּין סָרִיס[65] אָדָם,**
20 **וְכֵן אֵילוֹנִית[66] שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין**
21 **גְּמוּרִין[67].**

65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא-יד. 66) לעיל פ"ב, הלכות ד-ו. 67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל – מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחייבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:) והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאיילונית אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מוותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

22 **יא. טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[68] שֶׁקִּדְּשׁוּ אִשָּׁה, אוֹ**
23 **שֶׁקִּדְּשָׁן אִישׁ - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק, וּצְרִיכִין גֵּט**
24 **מְסָפֵק[69].**

68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. 69) קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, הט"ו: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

25 **יב. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הָעֲרָיוֹת[70] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם,**
26 **שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לָעֲרָוָה[71]; חוּץ מִן הַנִּדָּה[72],**
27 **שֶׁהַמְקַדֵּשׁ אֶת הַנִּדָּה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין**
28 **גְּמוּרִין[73]. וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן[74].**

70) שחייב על ביאתן כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל

העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72) פנויה בימי נדתה. 73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי־אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' מד).

יג. אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁפָּשְׁטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר בִּפְנֵי בַּעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי[75]; שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ בְּפָנָיו: גֵּרַשְׁתַּנִי - נֶאֱמֶנֶת[76]. חֲזָקָה אֵין אִשָּׁה מְעִדָּה פָּנֶיהָ בִּפְנֵי בַּעְלָהּ. אֲבָל אִם קִדְּשָׁהּ אַחֵר שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעְלָהּ - אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה קֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל הַקִּדּוּשִׁין. כֹּל שֶׁלֹּא בִּפְנָיו - מְעִדָּה[77].

75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכחישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פי"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ב). 77) גיטין פט, ב.

יד. הַמְקַדֵּשׁ אַחַת מִן הַשְּׁנִיּוֹת אוֹ מֵאִסּוּרֵי לָאוִין אוֹ מֵאִסּוּרֵי עֲשֵׂה[78], וְכֵן יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ צָרַת יְבָמָה[79] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין[80]; חוּץ מִיְּבָמָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְזָר[81], שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק. נִסְתַּפֵּק לַחֲכָמִים, אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבָמָה כִּשְׁאָר חַיָּבֵי לָאוִין, אוֹ אֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּעֶרְוָה[82]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָסוּר לוֹ לִכְנֹס[83] אַחַת מִכָּל אֵלּוּ[84], הֲרֵי זֶה מְגֹרָשׁ בְּגֵט[85].

78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות ו־ח. 79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולאו הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחייבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנואה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). 81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). 83) לחופה. 84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. 85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

טו. הַמְקַדֵּשׁ כּוּתִית אוֹ שִׁפְחָה[86] - אֵינָן קִדּוּשִׁין, אֶלָּא הֲרֵי הִיא אַחַר הַקִּדּוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם הַקִּדּוּשִׁין[87]. וְכֵן עַכּוּ"ם וְעֶבֶד שֶׁקִּדְּשׁוּ בַּת יִשְׂרָאֵל - אֵין קִדּוּשֵׁיהֶן קִדּוּשִׁין[88]. יִשְׂרָאֵל מוּמָר שֶׁקִּדֵּשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בִּרְצוֹנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים[89], וּצְרִיכָה גֵּט מִמֶּנּוּ[90].

86) כנענית. 87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תתחתן בם (דברים ז, ג), לא תהא לך בם תורת חיתון. 88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאילתות (וישלח סי' כה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל־שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). 89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממנה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושיו קידושין (מגיד־משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות סי' תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי יכשילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

טז. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין[91] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין[92] עַד שֶׁתִּשְׁתַּחְרֵר, וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה - גָּמְרוּ קִדּוּשֶׁיהָ[93], כְּקִדּוּשֵׁי קְטַנָּה[94] שֶׁגָּדְלָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אֲחֵרִים[95]. בָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁהּ אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה - הֲרֵי זוֹ סְפֵק קִדּוּשִׁין לִשְׁנֵיהֶם[96].

91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל הט"ו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חצייך מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אהע"ז מד, וה'מרכבת המשנה'). וראה להלן הערה צה. 93) ונתפשטו קידושיו בכולה. שמעתה - כולה ראויה לקידושין. 94) יתומה. 95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים משגדלה. 96) כי שמא לא חלו כלל קידושיה לפני שחרורה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח

ו'מרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

יז. וְאֵי זוֹ הִיא שִׁפְחָה חֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה?[97] זוֹ מִי שֶׁחֶצְיָהּ שִׁפְחָה וְחֶצְיָהּ בַּת חוֹרִין שֶׁקִּדְּשָׁהּ עֶבֶד עִבְרִי[98]. וּמִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[99] שֶׁקִּדֵּשׁ בַּת חוֹרִין - הֲרֵי זוֹ סְפֵק קִדּוּשִׁין[100].

97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (הט"ז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושיה גמורים עד שתשתחרר. 98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן־חורין. מה־שאין־כן בן־חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. 99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. 100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחציי, שמקודשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ז).

יח. שִׁכּוּר שֶׁקִּדֵּשׁ - קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה[101]. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט[102] - אֵין קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין[103]. וּמִתְיַשְּׁבִין בְּדָבָר זֶה[104].

101) עירובין סה. "שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". 102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, הי"ח). 103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. 104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

יט. הַמְקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[105]. קִדְּשָׁהּ בְּאֹכֶל אוֹ בִּכְלִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁשָּׁוֶה פָּחוֹת מִפְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וּצְרִיכָה גֵּט מִסָּפֵק; שֶׁמָּא דָּבָר זֶה שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְקַדֵּשׁ בְּשָׁוֶה כֶּסֶף: אִם הָיָה בְּאוֹתָהּ הַמְּדִינָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי וַדַּאי, וְאִם אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק[106]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם קִדֵּשׁ בְּתַבְשִׁיל אוֹ בְּיָרָק שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם[107] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם, אִם לֹא הָיוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת כְּלָל; שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה אֵינוֹ מַגִּיעַ לְמָקוֹם אַחֵר עַד שֶׁיִּפָּסֵד וְיֹאבַד, וְלֹא יְהֵא שָׁוֶה פְּרוּטָה. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו.

105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צרוף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א הי"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד ס"ו). 106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב'טור' אהע"ז סי' לא). 107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שישוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף־משנה ומעשה־רוקח).

כ. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אוֹ שֶׁקִּדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים בִּפְרוּטָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת[108] לְאַחַר מִכֵּן - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן קָטָן שֶׁקִּדֵּשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁלַח סִבְלוֹנוֹת לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. שְׁמֻחֲמַת קִדּוּשִׁין הָרִאשׁוֹנִים שְׁלָחָן, שֶׁהָיוּ קִדּוּשִׁין פְּסוּלִין[109].

108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא־בתרא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות ('תוספות יו"ט', קידושין שם). 109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר, אֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הַקִּדּוּשִׁין לְתוֹךְ יָדָהּ; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָצְתָה לִזְרֹק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ, וּזְרָקָן[110] - בֵּין לְתוֹךְ יָדָהּ בֵּין לְתוֹךְ חֵיקָהּ, אוֹ לְתוֹךְ חֲצֵרָהּ אוֹ לְתוֹךְ שָׂדֶה שֶׁלָּהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[111]. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַבַּעַל, צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן לְתוֹךְ יָדָהּ אוֹ לְתוֹךְ חֵיקָהּ[112]. הָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן[113], וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא הִגִּיעוּ לְיָדָהּ אוֹ לְחֵיקָהּ הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת קִדּוּשֵׁי סָפֵק[114]. וַאֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ: הַנַּח קִדּוּשִׁין עַל מָקוֹם זֶה, וְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ קִדּוּשֵׁי סָפֵק[115].

110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרקם - אינה מקודשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז סי' ל'. וראה 'חלקת מחוקק' שם). ו'מעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. 111) כן היא בגיטין עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גרושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד־משנה). 112) שם עז, א. 113) ששניהם שותפים בחצר. 114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקו". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא־בתרא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש

לה חלק בה (מגיד־משנה). 115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

כב. הָיוּ עוֹמְדִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[116] אוֹ בִּרְשׁוּת שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[117], וְזָרַק לָהּ קִדּוּשֶׁיהָ: קָרוֹב לוֹ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; קָרוֹב לָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ סָפֵק קָרוֹב לוֹ סָפֵק קָרוֹב לָהּ, וְאָבְדוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעוּ לְיָדָהּ[118] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד הוּא קָרוֹב לוֹ וְקָרוֹב לָהּ? כֹּל שֶׁהוּא יָכוֹל לִשְׁמֹר אוֹתָן[119], וְהִיא אֵינָהּ יְכוֹלָה - זֶה הוּא קָרוֹב לוֹ. הִיא יְכוֹלָה לִשְׁמֹר אוֹתָן, וְהוּא אֵינוֹ יָכוֹל - זֶהוּ קָרוֹב לָהּ. שְׁנֵיהֶן יְכוֹלִין לִשְׁמֹר אוֹתָן, אוֹ שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוֹלִים לִשְׁמֹר אוֹתָן - זֶה הוּא מֻחֶצָּה עַל מֻחֶצָּה[120].

116) אף־על־פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושיה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף־משנה ולחם־משנה. 117) השייכות לאדם אחר. 118) ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. 119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. 120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא־הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום שישי כ"ג שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

א. הַמְקַדֵּשׁ בִּדְבָר שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה, כְּגוֹן חָמֵץ בְּפֶסַח אוֹ בָּשָׂר בְּחָלָב[2] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר אִסּוּרֵי הֲנָאָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[3]. וַאֲפִלּוּ הָיָה אָסוּר בַּהֲנָאָה מִדִּבְרֵיהֶם, כְּגוֹן חָמֵץ[4] בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית מִיּוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר[5] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

2) שנתבשל בחלב. 3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. 4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקודשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, קידושיו קידושין. 5) בניסן. שמן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

ב. עָבַר וּמָכַר דָּבָר הָאָסוּר בַּהֲנָאָה וְקִדֵּשׁ בִּדְמָיו - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; חוּץ מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, שֶׁאִם קִדֵּשׁ בִּדְמֵיהָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁדְּמֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה כָּמוֹהָ. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרֵשׁ עֶגְלֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהַכֹּל מֵעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם. אֲבָל הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרֵשׁ שׁוֹר הַנִּסְקָל[6] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. אַף־עַל־פִּי שֶׁשּׁוֹר הַנִּסְקָל אָסוּר בַּהֲנָאָה - פִּרְשׁוֹ אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁאֵינוֹ דָּבָר חָשׁוּב לְגַבֵּי הַשּׁוֹר.

6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

ג. הַמְקַדֵּשׁ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית אוֹ בְּאֵפֶר פָּרָה אֲדֻמָּה אוֹ בְּמַיִם שֶׁמִּלְּאָן לַעֲשׂוֹתָן מֵי נִדָּה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. הַמְקַדֵּשׁ בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[7] בְּשׁוֹגֵג[8] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[9], וְהוּא יְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ לְהֶקְדֵּשׁ, וְיָבִיא אֲשָׁמוֹ, כְּדִין כָּל מוֹעֵל בִּשְׁגָגָה. וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה בְּמֵזִיד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[10].

7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. 8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. 9) כי על ידי מעילתו נתחללה קדושתו ויצא הכסף לחולין. 10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

ד. קִדְּשָׁהּ בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי[11], בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; לְפִי שֶׁאֵין לוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁאָר חֲפָצָיו עַד שֶׁיִּתְחַלֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂר: לַיְיָ הוּא.

11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה. -

ה. כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ[12] מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים[13] אוֹ מִקָּדְשֵׁי קַלִּים[14] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֻתְּרוּ אֶלָּא לַאֲכִילָה בִּלְבַד[15]. אֲבָל כֹּהֵן שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה[16] וּבִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וּבְבִכּוּרִים[17], וְכֵן לֵוִי שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[18], וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בְּמַעֲשֵׂר עָנִי[19] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[20].

12) שחולק עם אחיו הכוהנים. 13) כגון קרבנות החטאת והאשם. 14) כגון שלמים שקדושתם קלה. 15) כי אין הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. 16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. 17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. 18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. 19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר שני. 20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

ו. מַתָּנוֹת[21] שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[22], הֲרֵי הֵם כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ[23]. לְפִיכָךְ, יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּפְלוּ לוֹ[24] טְבָלִים[25] מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְהִפְרִישׁ[26] מֵהֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת - הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה מֵאָבִי אִמּוֹ[27].

וְאִם קִדֵּשׁ בָּהֶן אִשָּׁה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִן לוֹ לַאֲכִילָה[28], יֵשׁ לוֹ לְמָכְרָן לְמִי שֶׁהֵן רְאוּיִן לוֹ[29]. אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בִּתְרוּמָה שֶׁהִפְרִישׁ מִגָּרְנוֹ[30] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ לְמָכְרָהּ[31], וְאֵין לוֹ בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הַנָּאָה, לְפִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[32], וְטוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן[33].

21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. 22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. 23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. 24) בירושה. 25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טב־לא, מלה מורכבת. 26) הישראל, הנכד. 27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפרישן ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכוהנים. 28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). 29) והכסף הוא שלו. 30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. 31) אלא לתיתה מתנה לכהן. 32) שרשאי ליטול דבר מועט מאוהבו [=הכהן] בשביל שיתנה לו [=ולא לכהן אחר]. 33) לקדש בו אשה.

ז. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּגָזֵל אוֹ בִּגְנֵבָה אוֹ בְּחָמָס[34], אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וְנוֹדַע[35] שֶׁקָּנָה אוֹתוֹ דָּבָר בְּיֵאוּשׁ[36] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

34) שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו. 35) לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר היאוש (אפילו נתייאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. 36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע החפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנאתו האשה, וממילא קנה אותה הבעל.

ח. הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ וְלָקַח לוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה, וּבָא בַּעַל הַבַּיִת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: לָמָּה לֹא נָתַתָּ לָהּ דָּבָר זֶה, שֶׁהוּא טוֹב מִמַּה שֶׁנָּתַתָּ לָהּ? - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ דָּבָר זֶה אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהִתְבַּיֵּשׁ עִמּוֹ, וְהוּאִיל וְקִדֵּשׁ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל וְאֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְאִם קִדְּשָׁהּ בְּדָבָר שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עָלָיו, כְּגוֹן תְּמָרָה אוֹ אֱגוֹז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִסָּפֵק[37].

37) כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.

ט. הָיְתָה סְחוֹרָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[38], וְחָלְקָהּ שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ, וְקִדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ - הוֹאִיל וּצְרִיכָה שׁוּמַת בֵּית דִּין[39], אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁאֵין זֶה נוֹטֵל לְעַצְמוֹ מַה שֶּׁיִּרְצֶה וְיַנִּיחַ[40] מַה שֶּׁיִּרְצֶה[41].

38) בשותפות. 39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". 40) לשותף חברו. 41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שוה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".

י. גָּזַל אֶת הָאִשָּׁה אוֹ גָּנַב מִמֶּנָּה אוֹ חָמָסָהּ, וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ בַּגָּזֵל וּבַגְּנֵבָה וּבְחָמָס שֶׁלָּהּ, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ - אִם קָדַם בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין[42], וְנָטְלָה וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[43]; וְאִם לֹא שִׁדַּךְ אוֹתָהּ מֵעוֹלָם[44], אַף־עַל־פִּי שֶׁשָּׁתְקָה כְּשֶׁנְּתַן לָהּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּתוֹרַת קִדּוּשִׁין - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[45]; וְאִם אָמְרָה: הֵן[46] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

42) דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. 43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. 44) אפילו לפני הגזילה. 45) כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. 46) בשעת הקידושין.

יא. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ פִּקָּדוֹן, וְאָמַר לָהּ: כְּנִסִי פִּקָּדוֹן זֶה, וְחָזַר וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בּוֹ - אִם אָמַר לָהּ קֹדֶם שֶׁנִּטְּלַתּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[47]; וְאִם אַחַר שֶׁנִּטְּלַתּוּ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ, וְשָׁתְקָה - אֵין זֶה כְּלוּם, שֶׁכָּל שְׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת[48]; אֲבָל אִם אָמְרָה 'הֵן' אַחַר שֶׁנִּטְּלָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[49].

47) ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. 48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. 49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.

יב. הֶחֱזִיר לָהּ חוֹב שֶׁהָיָה לָהּ אֶצְלוֹ, וְאָמַר לָהּ[50]: 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ'[51] קֹדֶם שִׁתְּטָלֶנּוּ, וּנְטָלַתּוּ וְשָׁתְקָה: אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁדּוּכִין[52] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[53], וְאִם לֹא שִׁדַּךְ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, עַד שֶׁתֹּאמַר 'הֵן'. וְאִם אָמַר לָהּ אַחַר שֶׁנָּטְלָה הַחוֹב שֶׁלָּהּ 'הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ' - אֲפִלּוּ אָמְרָה 'הֵן', אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[54]; שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ מִמֶּנּוּ כְּלוּם, אֶלָּא שֶׁלָּהּ נָטְלָה, וּכְבָר נִפְרַע חוֹבוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנָּטְלָה, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזֹר וּלְתָבְעוֹ בַּחוֹב פַּעַם אַחֶרֶת[55].

50) בשעת החזרת החוב. 51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. 52) ונתרצית לו. 53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. 54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתיו. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. 55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.

יג. הַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה, אֲפִלּוּ הָיְתָה בִּשְׁטָר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ אֶצְלָהּ חוֹב דִּינָר, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּדִּינָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדֶךָ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת; מִפְּנֵי שֶׁהַמִּלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה[56], וְאֵין כָּאן שׁוּם דָּבָר קַיָּם[57] לֵהָנוֹת בּוֹ מֵעַתָּה, שֶׁכְּבָר הוֹצִיאָהּ אוֹתוֹ דִּינָר[58] וְעָבְרָה הֲנָאָתוֹ[59].

56) הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. 57) הנמצא מול עינינו. 58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. 59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.

יד. הָיָה לוֹ אֶצְלָהּ מִלְוָה עַל הַמַּשְׁכּוֹן[60], וְקִדְּשָׁהּ בְּאוֹתָהּ הַמִּלְוָה, וְהֶחֱזִיר לָהּ הַמַّשְׁכּוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי הִיא נֶהֱנֵית בַּמַּשְׁכּוֹן מֵעַתָּה, וַהֲרֵי הִגִּיעַ הֲנָאָה לְיָדָהּ.

60) בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

טו. הַמְקַדֵּשׁ בַּהֲנָאַת מִלְוָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִלְוָה אוֹתָהּ עַתָּה[61] מָאתַיִם זוּז, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת זְמַן שֶׁאַרְוִיחַ[62] לָךְ בְּמִלְוָה זוֹ, שֶׁתְּהֶיֶה בְּיָדֶךָ כָּךְ וְכָךְ יוֹם, וְאִינִי תּוֹבְעָהּ מִמְּךָ עַד זְמַן פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ הֲנָאָה מֵעַתָּה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִלְוָה זוֹ עַד סוֹף זְמַן שֶׁקָּבַע. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּרִבִּית[63]. וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתַי בַּהֲנָאַת מִלְוָה דְּבָרִים שֶׁאֵין רָאוּי לְשָׁמְעָן[64].

61) בשעת הקידושין. 62) שארחיב (כלומר שאאריך). 63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת לשניהם אין כאן ריבית גמורה. 64) הכוונה לרבנו יצחק אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

טז. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּפְרוּטָה זוֹ וּבְחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: בְּמִלְוָה שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלֵךְ וּבִפְרוּטָה זוֹ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[65].

65) אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה הקידושין.

יז. הָיָה לוֹ חוֹב בְּיַד אֲחֵרִים וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיַד זֶה בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּם[66] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת[67].

66) 1) הלווה 2) המקדש 3) המתקדשת. 67) ההלכה היא שעל ידי מעמד שלושתן אפשר להקנות את החוב למקבל, ללא כל הקנאה נוספת.

יח. קִדְּשָׁהּ בַּפִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדָהּ אוֹ בִּשְׁאֵלָה[68] שֶׁהִשְׁאִילָהּ, אִם הָיָה הַפִּקָּדוֹן וְהַשְּׁאֵלָה פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּאֶחָד מֵהֶן קַיָּם בִּרְשׁוּתָהּ[69] - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא חוזרים לבעליהם בעינם. 69) שלא נגנב או אבד, כי אם אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

יט. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּשְׁכָר שֶׁאֲדַבֵּר עָלַיִךְ[70] לַשִּׁלְטוֹן[71], וְדִבֵּר עָלֶיהָ לַשִּׁלְטוֹן, וְהִנִּיחַ הַשִּׁלְטוֹן וְלֹא תִּבָּעֶהָ[72] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֶלָּא אִם נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; שֶׁהֲהֲנָאָה שֶׁבָּאָה לָהּ מִדְּבָרָיו הֲרֵי הִיא כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

70) לטובתך. 71) מושל. 72) למשפט.

כ. הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בִּמְלָאכָה זוֹ שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמָּךְ[73], וְעָשָׂה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן לָהּ פְּרוּטָה מִשֶּׁלּוֹ; לְפִי שֶׁהַשְּׂכִירוּת יִזְכֶּה בָּהּ הַפּוֹעֵל מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כָּל זְמַן שֶׁיַּעֲשֶׂה מִקְצָת מִן הַמְּלָאכָה זוֹכֶה בְּמִקְצָת מִן הַשָּׂכָר, וְנִמְצָא הַשָּׂכָר כֻּלּוֹ מִלְוָה אֶצְלָהּ, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו נזמים וטבעות.

כא. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ אֲנִי לָךְ, וְנָתַן, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁנָּתַתִּי עַל פִּיךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לָהּ כְּלוּם - הֲרֵי נֶהֱנֵית בִּרְצוֹנָהּ שֶׁנַּעֲשָׂה, וְנֶהֱנָה פְּלוֹנִי בִּגְלָלָהּ. וְכֵן אִם אָמְרָה לוֹ: תֵּן דִּינָר לִפְלוֹנִי מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לוֹ, וְנָתַן לוֹ, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאַת מַתָּנָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי בִּרְצוֹנֵךְ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת.

כב. אָמַר לָהּ: הֵילֵךְ דִּינָר זֶה בְּמַתָּנָה וְהִתְקַדְּשִׁי לִפְלוֹנִי, וְקִדְּשָׁהּ אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ הַבָּאָה לִיךְ בִּגְלָלִי - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לָהּ הַמְקַדֵּשׁ כְּלוּם.

אָמְרָה לוֹ: הֵילָךְ דִּינָר זֶה מַתָּנָה וְאֶתְקַדֵּשׁ לְךָ, וּלְקָחוֹ, וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בַּהֲנָאָה זוֹ שֶׁקִּבַּלְתִּי מִמְּךָ מַתָּנָה - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; שֶׁהַהֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בִּהְיוֹתוֹ נֶהֱנֶה מִמֶּנָּה, וּבַהֲנָאָה זוֹ הִקְנָת עַצְמָהּ לוֹ.

כג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר, וַהֲרֵי זֶה הַמַּשְׁכּוֹן בְּיָדֶךָ עַד שֶׁאֶתֵּן הַדִּינָר - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת לוֹ; לְפִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַדִּינָר לְיָדָהּ, וְלֹא הַמַּשְׁכּוֹן נָתַן לִהְיוֹתוֹ שֶׁלָּהּ. הָיָה בְּיָדוֹ מַשְׁכּוֹן עַל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל אֲחֵרִים, וְקִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת; לְפִי שֶׁבַּעַל חוֹב יֵשׁ לוֹ מִקְצָת קִנְיָן בְּגוּפוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן.

כד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה עַל מְנָת שֶׁתַּחֲזִירִיהוּ לִי - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, בֵּין הֶחֱזִירָה בֵּין לֹא הֶחֱזִירָה; שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִירַתּוּ - לֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי, וְאִם הֶחֱזִירַתּוּ - הֲרֵי לֹא נֶהֱנֵית וְלֹא הִגִּיעַ לְיָדָהּ כְּלוּם.

כה. נָתַן לָהּ אֲגַדָּה שֶׁל הֲדַס וְכַיּוֹצֵא בָהּ וְאָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּזוֹ, וְקִבְּלָה אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא אֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה, וְאָמַר: תִּתְקַדֵּשׁ בְּאַרְבָּעָה זוּזִים הַמַּחְבָּאִים בְּתוֹךְ הָאֲגַדָּה - אִם אָמְרָה ׳הֵן׳ - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם שָׁתְקָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמָעוֹת אֵלּוּ, שֶׁהַשְּׁתִיקָה שֶׁלְּאַחַר מַתַּן מָעוֹת אֵינָהּ מוֹעֶלֶת כְּלוּם; וְתִהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק מִפְּנֵי הָאֲגַדָּה, שֶׁמָּא שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתִמְרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ - אִם יֵשׁ בְּאַחַת מֵהֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק, שֶׁמָּא תִּשָּׁוֶה תְּמָרָה אַחַת פְּרוּטָה בְּמָקוֹם אַחֵר.

כז. אָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ - אִם יֵשׁ בְּכֻלָּם שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת[74], וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק. הָיְתָה אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה אִם יֵשׁ בָּאַחֲרוֹנָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת אֶלָּא מִסָּפֵק; שֶׁאוּתָן תְּמָרִים שֶׁאָכְלָה הֲרֵי הֵן כְּמִלְוָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בְּמִלְוָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת, וְנִמְצָא שֶׁאֵין הַקִּדּוּשִׁין אֶלָּא בִּתְמָרָה אַחֲרוֹנָה.

74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

כח. אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּאֵלּוּ, אִם יֵשׁ בְּכֻלָּן שָׁוֶה פְּרוּטָה - מְקֻדֶּשֶׁת; אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת רִאשׁוֹנָה רִאשׁוֹנָה - שֶׁלָּהּ הִיא אוֹכֶלֶת, וּמְקֻדֶּשֶׁת.

כט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּכוֹס זֶה - אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וּבְמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מָלֵא יַיִן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בּוֹ וְלֹא בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מָלֵא שֶׁמֶן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּמַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וְלֹא בּוֹ. לְפִיכָךְ: אִם לֹא הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת בְּסָפֵק, וְאִם הָיָה בַּשֶּׁמֶן שָׁוֶה פְּרוּטָה - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וַדַּאי. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַכּוֹס.

יום ש"ק כ"ד שבט ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".

א. הַמְקַדֵּשׁ עַל, תְּנַאי[2] אִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי - מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לַאו - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. בֵּין שֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי מִן הָאִישׁ[3], בֵּין שֶׁיִּהְיֶה מִן הָאִשָּׁה[4]. וְכָל תְּנַאי שֶׁבָּעוֹלָם - בֵּין בְּקִדּוּשִׁין, בֵּין בְּגֵרוּשִׁין[5], בֵּין בְּמִקָּח, בֵּין בְּמִמְכָּר[6], בֵּין בִּשְׁאָר דִּינֵי מָמוֹן[7] - צָרִיךְ לִהְיוֹת בַּתְּנַאי אַרְבָּעָה דְּבָרִים[8].

2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים זוז, הרי את מקודשת לי בדינר זה. 3) לטובת האיש (׳פרישה׳ סי׳ לח אות א). 4) לטובת האשה (׳פרישה׳ שם). 5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על־מנת שתתני לי מאתים זוז. 6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". 7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל׳ זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. 8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

ב. וְאֵלּוּ הֵן הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁל כָּל תְּנַאי: שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּל[9], וְשֶׁיִּהְיֶה הֵן שֶׁלּוֹ קוֹדֵם לַלַּאו[10], וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי קוֹדֵם לַמַּעֲשֶׂה[11], וְשֶׁיִּהְיֶה הַתְּנַאי דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ[12]. וְאִם חָסַר הַתְּנַאי אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם תְּנַאי כְּלָל; אֶלָּא תִּהְיֶה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת מִיָּד, וְיִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה מִיָּד, וּכְאִלּוּ לֹא הִתְנָה כְּלָל, הוֹאִיל וְחָסַר הַתְּנַאי אֶחָד מִן הָאַרְבָּעָה[13].

9) מפורש בסמוך ה"ה. 10) בסמוך ה"ו. 11) בסמוך ה"ד. 12) בסמוך ה"ז. 13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט־ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזה, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוככם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוככם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו

נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאו". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא.): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא־הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַחַר שֶׁהִתְּנָה תְּנַאי זֶה נָתַן לָהּ הַדִּינָר - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת עַל תְּנַאי; וְאִם נָתְנָה לוֹ מָאתַיִם זוּז - תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא נָתְנָה לוֹ - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת.

ד. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְנָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהִשְׁלִים הַתְּנַאי[14] וְאָמַר: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאִם לֹא תִּתְּנִי לִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה[15] וְנָתַן בְּיָדָהּ וְאַחַר כָּךְ הִתְנָה[16]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֹּל בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם[17].

14) אחרי נתינתו. 15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. 16) בבא־מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד.). 17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו . . . ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינר זה, אם תתני לי מאתים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא־מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו, שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו:) תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד־משנה).

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּפַל תְּנָאוֹ[18]; שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהּ: וְאִם לֹא תִּתְּנִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת. וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם לֹא תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת לִי, וְאִם תִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל, לְפִי שֶׁהִקְדִּים לַאו לְהֵן[19]. וַהֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָהּ צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ כְּלוּם.

19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב"הן".

ז. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תַּעֲלִי לָרָקִיעַ אוֹ תֵּרְדִי לַתְּהוֹם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תַּעֲלִי לָרָקִיעַ וְלֹא תֵּרְדִי לַתְּהוֹם לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַחַר כָּךְ נָתַן הַדִּינָר בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי בָּטֵל[20] וַהֲרֵי הִיא מְקֻדֶּשֶׁת מִיָּד; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ לְקַיֵּם תְּנַאי זֶה, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּמַפְלִיגָה[21] בִּדְבָרִים דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְהִתּוּל.

20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן, שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. 21) בבא־מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הֲרֵי שֶׁהִתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: אִם תֹּאכְלִי חֵלֶב וָדָם הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת; אִם תֹּאכְלִי בְּשַׂר חֲזִיר הֲרֵי זֶה גִּטֵּךְ, וְאִם לֹא תֹּאכְלִי לֹא יְהֵא גֵּט[22]; וְאַחַר שֶׁהִתְּנָה נָתַן הַדִּינָר אוֹ הַגֵּט בְּיָדָהּ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם; וְאִם עָבְרָה וְאָכְלָה - תִּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת אוֹ מְגֹרֶשֶׁת, וְאִם לֹא אָכְלָה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת וְאֵינָהּ מְגֹרֶשֶׁת. וְאֵין אוֹמְרִים בָּזֶה: הֲרֵי הִתְנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[23], שֶׁהֲרֵי בְּיָדָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל וְשֶׁלֹּא תִּתְקַדֵּשׁ וְלֹא תִּתְגָּרֵשׁ[24].

22) גיטין פד, א. 23) ותנאו בטל. 24) ואין כאן עקירה ודאית (שם).

ט. וּבַמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים[25]: כָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל, חוּץ מִדָּבָר שֶׁבְּמָמוֹן שֶׁתְּנָאוֹ קַיָּם?[26] כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אוֹ גֵּרַשׁ אוֹ נָתַן אוֹ מָכַר עַל תְּנַאי, שֶׁהוּא רוֹצֶה בִּתְנָאוֹ שֶׁיְּזַכֶּה עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁלֹּא זִכְּתָה לוֹ תּוֹרָה וּמָנְעָה מִמֶּנּוּ[27], אוֹ יִפְטֹר עַצְמוֹ בִּתְנָאוֹ מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתוֹ בּוֹ הַתּוֹרָה[28]; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: תְּנָאֲךָ בָּטֵל, וּכְבָר נִתְקַיְּמוּ מַעֲשֶׂיךָ, וְאֵין אַתָּה נִפְטָר מִדָּבָר שֶׁחִיְּבָה אוֹתְךָ בּוֹ הַתּוֹרָה, וְלֹא תִּזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה אוֹתְךָ מִמֶּנּוּ.

25) קידושין יט, ב. 26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. 27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. 28) כגון עונה.

1 **י. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה עַל תְּנַאי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו**
2 **שְׁאֵר[29] כְּסוּת וְעוֹנָה[30]; שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: בִּכְסוּת וּשְׁאֵר,**
3 **שֶׁהוּא תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - תְּנָאֶךָ קַיָּם[31], אֲבָל בְּעוֹנָה -**
4 **תְּנָאֶךָ בָּטֵל[32], שֶׁהַתּוֹרָה חִיְּבָה אוֹתְךָ בְּעוֹנָה, וַהֲרֵי זוֹ**
5 **מְקֻדֶּשֶׁת, וְאַתָּה חַיָּב בְּעוֹנָתָהּ, וְאֵין בְּיָדְךָ לִפְטֹר**
6 **עַצְמְךָ בִּתְנָאֶךָ[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ**
7 **יְפַת תֹּאַר[34] עַל תְּנַאי שֶׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ[35] - הֲרֵי זוֹ**
8 **מְקֻדֶּשֶׁת, וְאֵין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה מָנְעָה**
9 **אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהּ[36] אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה[37], וְלֹא מִפְּנֵי**
10 **תְּנָאוֹ יִזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמָּנְעָה אוֹתוֹ תּוֹרָה, אֶלָּא תְּנָאוֹ**
11 **בָּטֵל[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[39].**

29) מזונות. 30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא, י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. 31) לפי שדבר בממון ניתן למחילה. 32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). 33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על־מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו". 34) שהביאה לביתו משבי־המלחמה ונתגיירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). 35) שישתמש בה כשפחה. 36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. 37) בגיותה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ה. 38) שאם מחיוב עונה אינה יכולה להפטר ותנאו בטל, כל־שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד־משנה). 39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על־מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים הט"ז).

12 **יא. הִתְנָה עַל הָאִשָּׁה בִּשְׁעַת קִדּוּשִׁין אוֹ בִּשְׁעַת**
13 **גֵּרוּשִׁין שֶׁתִּבָּעֵל לְאָבִיהָ וּלְאָחִיהָ אוֹ לִבְנָהּ וְכַיּוֹצֵא**
14 **בָּזֶה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁתַּעֲלֶה לָרָקִיעַ אוֹ**
15 **שֶׁתֵּרֵד לִתְהוֹם, וּתְנָאוֹ בָּטֵל; שֶׁאֵין בְּיָדָהּ שֶׁיַּעַבְרוּ**
16 **אֲחֵרִים וְיָבוֹאוּ עַל הָעֲרָוָה[40], וְנִמְצָא שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ**
17 **בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ[41]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. 41) גיטין פד, א.

18 **יב. אֲבָל אִם הִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁיִּתֵּן לִי פְּלוֹנִי חֲצֵרוֹ אוֹ**
19 **שֶׁיְּשַׁיֵּא בִּתּוֹ לִבְנִי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנָאוֹ קַיָּם; שֶׁהֲרֵי**
20 **אֶפְשָׁר בְּיָדָהּ לְקַיְּמוֹ, וְתִתֵּן לִפְלוֹנִי מָמוֹן רַב[42] עַד**
21 **שֶׁיִּתֵּן לוֹ חֲצֵרוֹ וְעַד שֶׁיַּשִּׁיא בִּתּוֹ לִבְנוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן**
22 **עֲבֵרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחדו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

23 **יג. שִׂים כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁל תְּנָאִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ**
24 **תָּמִיד, וְכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ: הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי כָּךְ**
25 **וָכָךְ, אוֹ הַנּוֹתֵן גֵּט עַל תְּנַאי כָּךְ וָכָךְ, אוֹ הַמּוֹכֵר אוֹ**
26 **הַנּוֹתֵן עַל תְּנַאי - תֵּדַע, שֶׁהַתְּנַאי יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים**
27 **אֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִהְיֶה צְרִיכִין לְפָרֵשׁ אוֹתָן בְּכָל**
28 **מָקוֹם[43], וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵהֶן - אֵין כָּאן תְּנַאי[44].**

43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. 44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי־אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על־מנת שתתני לי מאתים זוז, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על־ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד־משנה ה"ב).

29 **יד. יֵשׁ מִקְצָת גְּאוֹנִים אַחֲרוֹנִים[45] שֶׁאָמְרוּ, שֶׁאֵין צָרִיךְ**
30 **אָדָם לִכְפֹּל תְּנָאוֹ אֶלָּא בְּגִטִּין וְקִדּוּשִׁין בִּלְבַד, אֲבָל**
31 **בִּדְיְנֵי מָמוֹן - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל[46]. וְאֵין רָאוּי לִסְמֹךְ**
32 **עַל דָּבָר זֶה, שֶׁכְּפִילַת הַתְּנַאי עִם שְׁאָר הָאַרְבָּעָה**
33 **דְּבָרִים מִתְּנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לָמְדוּ אוֹתָן חֲכָמִים:**
34 **אִם יַעַבְרוּ בְּנֵי גָד וְגוֹ' וְאִם לֹא יַעַבְרוּ, וּתְנַאי זֶה לֹא**
35 **הָיָה לֹא בְּגִטִּין וְלֹא בְּקִדּוּשִׁין. וְכָזֶה הוֹרוּ גְּדוֹלֵי**
36 **הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים[47], וְכֵן רָאוּי לַעֲשׂוֹת[48].**

45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. 46) וגם הרשב"ם בבבא־בתרא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא.) המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית־דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת־איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד־משנה). 47) בעל ה"שאילתות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. 48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא־בתרא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראיה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראיה לדבר -

זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוקח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חיזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

טו. הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי - כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, תְּהְיֶה מְקֻדֶּשֶׁת מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא מִשָּׁעָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם אֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז בְּשָׁנָה זוֹ הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה, וְאִם לֹא אֶתֵּן לִיךְ לֹא תִּהְיִי מְקֻדֶּשֶׁת, וְנָתַן הַדִּינָר לְיָדָהּ בְּנִיסָן, וְנָתַן לָהּ הַמָּאתַיִם זוּז שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ בֶּאֱלוּל - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת מֵאֱלוּל. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁהּ אַחַר קֹדֶם שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי שֶׁל רִאשׁוֹן - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לַשֵּׁנִי[49]. וְכֵן הַדִּין בְּגִטִּין[50] וּבְמָמוֹנוֹת[51]: בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, הוּא שֶׁיִּהְיֶה גֵּט אוֹ יִתְקַיֵּם הַמִּקָּח אוֹ הַמַּתָּנָה.

49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אח"כ, כי הרי אשת־איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. 50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. 51) כל זה במתנה שבעל־פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא־בתרא קלו, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פי"ב הט"ו, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד־משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה שָׁם תְּנַאי וְלֹא אָמַר 'מֵעַכְשָׁו'; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי מֵעַכְשָׁיו בְּדִינָר זֶה אִם אֶתֵּן לִיךְ מָאתַיִם זוּז, וּלְאַחַר זְמַן נָתַן לָהּ מָאתַיִם זוּז - הֲרֵי זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת לְמִפְרֵעַ מִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין[52], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה תְּנָאוֹ אֶלָּא לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁהּ הַשֵּׁנִי קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה הַתְּנַאי[53] - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן הַדִּין בְּגִטִּין וּבְמָמוֹן.

52) קידושין ס, ב. 53) ואח"כ הראשון תנאו.

יז. כָּל הָאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁיו', לֹא יִצְטָרֵךְ לִכְפֹּל תְּנָאוֹ[54] וְלֹא לְהַקְדִּים הַתְּנַאי עַל הַמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא אַף־עַל־פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה[55] - תְּנָאוֹ קַיָּם. אֲבָל צָרִיךְ לְהַתְנוֹת בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ, וְאִם הִתְנָה בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַיְּמוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמַפְלִיג בְּדְבָרִים, וְאֵין שָׁם תְּנַאי[56]. וְכָל הָאוֹמֵר 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר 'מֵעַכְשָׁו'[57], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל הַתְּנַאי וְלֹא לְהַקְדִּימוֹ לַמַּעֲשֶׂה.

54) דעת רב האי גאון הובאה בראב"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והראב"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. 55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד) שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר־כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד]. 56) שכן שנינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על־מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. 57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על־מנת שתקיים התנאי (גיטין עד.) וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא בראב"ש הנ"ל.

יח. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי זֶה גִּטִּיךְ עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז, הֲרֵי חָצֵר זוֹ נְתוּנָה לִיךְ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁתִּתְּנִי לִי מָאתַיִם זוּז - הֲרֵי תְּנָאוֹ קַיָּם, וְנִתְקַדְּשָׁה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה וְזָכְתָה זוֹ בֶּחָצֵר, וְהֵם יִתְּנוּ הַמָּאתַיִם זוּז; וְאִם לֹא נָתְנוּ - לֹא תִּהְיֶה זוֹ מְקֻדֶּשֶׁת וְלֹא מְגֹרֶשֶׁת וְלֹא תִּזְכֶּה זוֹ בֶּחָצֵר. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא כָפַל תְּנָאוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה לַתְּנַאי וְנָתַן הַקִּדּוּשִׁין אוֹ הַגֵּט בְּיָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה זוֹ בֶּחָצֵר וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים תְּנָאוֹ; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁיִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, תִּזְכֶּה זוֹ בֶּחָצֵר וְתִתְקַדֵּשׁ זוֹ וְתִתְגָּרֵשׁ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ נַעֲשָׂה הַמַּעֲשֶׂה כְּאִלּוּ לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי כְּלָל[58].

58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז) ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. וברי"ן שם פ"ז, ובראב"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל־מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפי־זה אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח־כ"ד שבט ה'תשפ"א

יום ראשון י"ח שבט ה'תשפ"א
מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַקּ"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֲקָצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יְחֻדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום שני י"ט שבט ה'תשפ"א
מצות עשה קח. קא.
הַמִּצְוָה הַקּ"ח נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקּ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמֶּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמֶּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמֶּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום שלישי כ' שבט ה'תשפ"א
מצות לא תעשה שח. שז.

הַמִּצְוָה הַשּ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּתְלוֹשׁ סִימָנֵי צָרַעַת אוֹ לִכּוֹתָם (באש) כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה מַרְאֶהָ, וְהוּא אָמְרוֹ: "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת" (דברים כד, ח). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת' (דברים כד, ח) — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (נגעים פרק ז משנה ד): "הַתּוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְהַכּוֹוֶה אֶת־הַמִּחְיָה (הבשר החי שבנגע) — עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה" וְלוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

הַמִּצְוָה הַשּ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגַלֵּחַ שְׂעַר הַנֶּתֶק (נגע בשער), וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ" (ויקרא יג, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תזריע): "מִנַּיִן לְתוֹלֵשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה מִתּוֹךְ נִתְקוֹ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יְגַלֵּחַ".

יום רביעי כ"א שבט ה'תשפ"א
מצות עשה קיב.

הַמִּצְוָה הַקי"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר בַּמִּצֹּרָע כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (ויקרא יג, מה). וְהָרְאָיָה שֶׁזּוֹהִי מִצְוַת עֲשֵׂה הִיא אָמְרָם בְּסִפְרָא (תזריע): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (בכהן גדול) "רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרוֹם" (שם כא, י), יָכוֹל אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְנֻגָּע? וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ" בְּכָל־אָדָם חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל, תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע" — אַף כֹּהֵן גָּדוֹל יִהְיוּ בְּגָדָיו פְרוּמִים, קְרוּעִים, וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, יְגַדֵּל פֶּרַע (כך נקרא שער הגדל פרא). בָּרוּר, אִם כֵּן, שֶׁפְּרִימָה אוֹ פְרִיעָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, וְהַכְּלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: "כָּל־מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּם אֶת־שְׁנֵיהֶם מוּטָב; וְאִם לָאו יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת־לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵיוָן שֶׁמָּצָאנוּ שֶׁהֵם אוֹמְרִים, כִּי כֹּהֵן גָּדוֹל אִם נִצְטָרַע פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם, הֲרֵי רְאָיָה שֶׁזּוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִמְסַר לָנוּ בַּקַּבָּלָה, שֶׁגַּם שְׁאָר טְמֵאִים צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת לְעַצְמָם הֶכֵּר, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ בְּנֵי אָדָם מֵהֶם. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "טְמֵא

מתוך מהדורת חזק

מֵת וּבוֹעֵל נִדָּה וְכָל־הַמְטַמְּאִין אֶת־הָאָדָם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא". עִנְיָנוֹ: כָּל־טָמֵא (שאינו פורם) צָרִיךְ לְהַכְרִיז עַל עַצְמוֹ שֶׁהוּא טָמֵא, וְהוּא: (שצריכין היכר כלומר, או שיכריז בפה מלא, והיינו בשאר טמאים ובמצורעת, או כבמצורע ש"יכריז" באמצעות סימני פריעה ופרימה שאז אין אלא צורך להכריז ממש בפה) שֶׁיָּשִׂים לְעַצְמוֹ הֶכֵּר הַמַּרְאֶה שֶׁהוּא טָמֵא וְשֶׁהַנּוֹגֵעַ בּוֹ נִטְמָא, כְּדֵי שֶׁיִּבָּדְלוּ מִמֶּנּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר שֶׁהֶכֵּר זֶה שֶׁל מְצֹרָע אֵין כֻּלּוֹ (כל סימני ההיכרות) חוֹבָה לְנָשִׁים, וְהוּא אָמְרָם (סוטה כג.): "הָאִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת" אֲבָל עוֹטָה (מכסה בבגדיה) עַל שָׂפָם וּמוֹדִיעָה עַל עַצְמָהּ (בהכרזה ממש בפה) כְּשְׁאָר הַטְּמֵאִים (ובהל' טומאת צרעת פרק ו הלכה ה פסק דאינה עוטה).

יום חמישי כ"ב שבט ה'תשפ"א

מצות עשה קי.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַטָּהֲרָה מִן־הַצָּרַעַת עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה הַמִּפְרָשׁ בַּמִּקְרָא (ויקרא יד), וְהוּא: עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת (פיסת צמר צבועה במיץ אדום — היוצא מגרגירים המתאפיינים בתופעה שתולעת זעירה מצויה בכל אחד —) וּשְׁתֵּי צִפָּרִים וּמַיִם חַיִּים, וְשֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶם כֹּל מַה־שֶּׁנִּזְכַּר. וּבַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה עַצְמוֹ יִטְהַר הָאָדָם וְהַבַּיִת. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּינֵי הַדְּבָרִים הַמְטַהֲרִים מִן־הַטֻּמְאָה לְפִי תּוֹרָתֵנוּ, הֵם שְׁלֹשָׁה מִינִים: אֶחָד כְּלָלִי — וּשְׁנַיִם הַמְיֻחָדִים לִשְׁנֵי מִינִים מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת. הַכְּלָלִי — הוּא הַטָּהֲרָה בַּמַּיִם, שֶׁכָּל־טָמֵא לֹא תֵּשֵׁג לוֹ הַטָּהֲרָה אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּטַּהֵר בַּמַּיִם; וְהַמִּין הַשֵּׁנִי — מֵי נִדָּה (מי הזאה עם אפר הפרה), וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לְטֻמְאַת מֵת; וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת וּשְׁתֵּי צִפָּרִים וּמַיִם חַיִּים. וְהוּא דָּבָר מְיֻחָד לַצָּרַעַת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: טָהֲרַת מְצֹרָע הָרִאשׁוֹנָה — בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים (פרק יד).

יום שישי כ"ג שבט ה'תשפ"א

מצות עשה קיא.

הַמִּצְוָה הַקי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוָּה הַמְּצֹרָע לְהִתְגַּלֵּחַ, וְהִיא לוֹ הַטָּהֲרָה הַשְּׁנִיָּה (שלב שני. אחרי מה שמבואר במצוה קי — שיעור קטז), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים (פרק יד), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלֵּחַ" (ויקרא יד, ט). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צג) אֶת־דִּבְרֵיהֶם (ספרא ויקרא יד, ט): "שְׁלֹשָׁה מְגַלְּחִין וְתִגְלַחְתָּן מִצְוָה: הַנָּזִיר וְהַמְּצֹרָע וְהַלְוִיִּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף נְגָעִים. וְכָאן אַבָּאֵר לְךָ מֵאֵיזֶה טַעַם מָנִינוּ תִּגְלַחַת מְצֹרָע מִצְוָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו מִצְוָה בְּפְנֵי עַצְמָהּ (מצות עשה עז), וְלֹא עָשִׂינוּ כֵּן בַּנָּזִיר אֶלָּא קִבַּעְנוּ תִּגְלַחְתּוֹ וַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו כְּמִצְוָה אַחַת (מצות עשה צג) — שֶׁהַמְּצֹרָע, אֵין קֶשֶׁר בֵּין תִּגְלַחְתּוֹ לַהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, וְהַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מִתִּגְלַחְתּוֹ אֵינָהּ הַתַּכְלִית הַמֻּשָּׂגֶת מֵהֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו לְפִי שֶׁהַמְּצֹרָע, טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ (והבאת קרבנותיו למטרה שונה — לאכול קדשים). וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מד:) אָמְרוּ: "מַה בֵּין נָזִיר לִמְצֹרָע? אֶלָּא שֶׁזֶּה טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּיָמָיו (בימי נזרו), כְּלוֹמַר: הַנָּזִיר, וּמְצֹרָע טָהֲרָתוֹ תְּלוּיָה בְּתִגְלַחְתּוֹ": אִם גִּלַּח הַמְּצֹרָע וְנִשְׁלְמָה תִּגְלַחְתּוֹ הַשְּׁנִיָּה — טָהֹר מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף נְגָעִים, וְיִשָּׁאֵר מְחֻסַּר כִּפּוּרִים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם. לָכֵן, תַּכְלִית תִּגְלַחְתּוֹ הִיא טָהֲרָתוֹ מִלְּטַמֵּא כַּשֶּׁרֶץ, בֵּין שֶׁהֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיא; וְאִלּוּ תַּכְלִית הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו הִיא לְהַשְּׁלִים כַּפָּרָתוֹ כִּשְׁאָר מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה, כְּלוֹמַר: זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת (שאף שנטהרו אין מושלמת כפרתן לאכול בקדשים וכדומה, עד שיביאו קרבנותיהם). וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ קֹדֶם לָכֵן (מצות עשה עה) אֶת־דִּבְרֵיהֶם: "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה", וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁאֵין הַנָּזִיר מְחֻסַּר כַּפָּרָה, אֶלָּא אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים בְּכֻלְּוֹתָם (ביחד), כְּלוֹמַר: הַתִּגְלַחַת וַהֲבָאַת קָרְבָּן — מַתִּירִים לוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן. וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק בִּלְעֲדֵי הַשֵּׁנִי, אֶלָּא הַתִּגְלַחַת קְשׁוּרָה בַּקָּרְבָּן וְהַקָּרְבָּן קָשׁוּר בַּתִּגְלַחַת, וּבְכֻלָּם יַחַד תֵּשֵׁג הַתַּכְלִית הָאַחַת, וְהִיא: שֶׁיֵּתְּרוּ לוֹ דְּבָרִים שֶׁהָיוּ אֲסוּרִים עָלָיו בִּימֵי נְזִירוּתוֹ. וּבְפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת (מו.) אָמְרוּ: "גִּלַּח עַל הַזֶּבַח וְנִמְצָא פָּסוּל — תִּגְלַחְתּוֹ פְּסוּלָה וּזְבָחָיו לֹא עָלוּ לוֹ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא מִתְּנָאֵי הַזֶּבַח וְהַזֶּבַח מִתְּנָאֶיהָ. וְנִתְבָּאֵר עוֹד בַּתּוֹסֶפְתָּא (נזיר טו.): "שֶׁנָּזִיר שֶׁכָּלוּ (שהסתיימו) יָמָיו אָסוּר לְגַלֵּחַ וְלִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לַמֵּתִים" עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל־אוֹתָם הַמַּעֲשִׂים וְהֵם (הקרבנות, נקראים) תִּגְלַחַת טָהֲרָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִנְּזִירוּת, וְהוּא שֶׁיְּגַלֵּחַ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְיִזְרוֹק שְׂעָרוֹ תַּחַת הַדּוּד וְיַקְרִיב אֶת־הַקָּרְבָּנוֹת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּכָּתוּב. וְאַתָּה תִּמְצָאֵם (שחז"ל) בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת קוֹרְאִים לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת 'תִּגְלַחַת'. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּמְקוֹמוֹת בַּמִּשְׁנָה (נזיר פרק ב משנה ה — יא:) (מי שמתבטא בלשון) "הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר (אחר)", הַכַּוָּנָה בָּזֶה: שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹת נָזִיר וְיַקְרִיבֵם בַּעֲדוֹ (הנזיר האחר). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁהַתִּגְלַחַת הִיא בִּטּוּי לַהֲבָאַת הַקָּרְבָּנוֹת. וְהַטַּעַם בְּכָךְ, שֶׁהֵם חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְעַל־יְדֵי הַכֹּל יַחַד יִסְתַּלֵּק דִּין הַנְּזִירוּת וְיִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן. אֲבָל תִּגְלַחַת טֻמְאָה הֲרֵי הִיא מֵהֶלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה צג).

מתוך מהדורת חזק

יום ש"ק כ"ד שבט ה'תשפ"א

מצות עשה קב. קג.

הַמִּצְוָה הַק"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בֶּגֶד מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת בְּגָדִים: אֵיךְ מְטַמְּאִים וְאֵיךְ מְטַמְּאִים, מַה מֵּהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ קְרִיעָה אוֹ שְׂרֵפָה אוֹ רְחִיצָה וְטָהֳרָה וְזוּלַת זֶה, מִכֹּל מַה־שֶּׁנֶּאֱמַר בַּכְּתוּב וּמִמַּה שֶּׁבָּא בַּקַּבָּלָה (מסכת נגעים פרק יא).

הַמִּצְוָה הַק"ג —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת בַּיִת מְנֻגָּע טָמֵא [מְטַמֵּא] וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת בָּתִּים: אֵיזֶה מֵהֶם צָרִיךְ הֶסְגֵּר אוֹ נְתִיצַת הַקִּירוֹת אוֹ נְתִיצַת כֻּלּוֹ, בַּמֶּה מִטַּמֵּא וְאֵיךְ מְטַמֵּא.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' ב

בְּמִנְחוֹת לֹא אָמַר שצריך שיהיו השיריים ראויים, וְאִילּוּ הַאי תַּנָּא – תנא זה של המשנה במנחות סָבַר, שאין חילוק בין זבחים למנחות, וַאֲפִילּוּ בְּמִנְחוֹת צריך שיהיו השיריים ראויים, ואם כן חוזרת הקושיא שמשתנו היא שלא כדעת רבי יהושע.

מקשה הגמרא: וּמַנּוּ הַאי תַּנָּא דְּקָאֵי כְּוָותֵיהּ – ומי הוא התנא שעומד בשיטת רבי יהושע שמצריך שיהיו הבשר והדם שניהם ראויים, וּמַחְמִיר טְפֵי מִינֵיהּ – ומחמיר יותר ממנו וסובר שאף במנחות צריך שיהיו השיריים ראויים. כלומר, כיון שלא מצאנו שום תנא שסובר כן, אין לנו להעמיד את המשנה בדעת תנא אחר, אלא יש לנו לומר שאכן לרבי יהושע במנחות צריך שיהיו השיריים ראויים. מוסיפה הגמרא: וְעוֹד יש להוכיח שלרבי יהושע אין חילוק בין זבחים למנחות, דתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נכונים בְּמִנְחוֹת וּבְזָבָחִים, וְאת דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נכונים בְּזָבָחִים וּבְמִנְחוֹת. ומפרטת הברייתא: אלו הם דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּזָבָחִים, שֶׁהָיָה אוֹמֵר שהַדָּם נזרק אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם כָּשֵׁר ראוי להקטרה או לאכילה, וְאלו הם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּזָבָחִים, שֶׁהָיָה אוֹמֵר שאם אֵין הַדָּם ראוי לזריקה אֵין הַכָּשֵׁר קרב, וְאם אֵין הַכָּשֵׁר ראוי אֵין הַדָּם נזרק. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמִנְחוֹת אלו הם, שֶׁהָיָה אוֹמֵר שקוֹמֶץ המנחה קרב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשִּׁירַיִם ראויים לאכילה, ואלו הם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמִנְחוֹת, שֶׁהָיָה אוֹמֵר אם אֵין הקוֹמֶץ ראוי להקטרה אֵין הַשִּׁירַיִם נאכלים, וְאם אֵין הַשִּׁירַיִם ראויים אֵין הקוֹמֶץ קרב. הרי שרבי יהושע סובר שגם במנחות אנו אומרים שצריך שיהיו השיריים ראויים כדי שנוכל להקריב את הקומץ. ונדחה התירוץ שבמנחות מודה רבי יהושע שאין צריך שיהיו השיריים ראויים, ואם כן חוזרת הקושיא שמשנתנו היא שלא כדעת רבי יהושע.

מתרצת הגמרא באופן אחר: אֶלָּא, אף שסובר רבי יהושע שקמצי מנחה אינם קרבים כשאין השיריים ראויים, אין להקשות שמשנתנו שאמרה שמנחת העומר ושתי הלחם קרבים בטומאה היא שלא כדעת רבי יהושע, כיון דְּקָסָבַר – שסובר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ [וכן התנא של משנתנו] שהַצִּיץ מְרַצֶּה גם עַל [הָעוֹלִין וגם עַל] הָאֲכִילוֹת – על חלק הקרבן שאינו קרב למזבח אלא נאכל לאדם, שריצוי הציץ מחשיב גם את החלק הנאכל לכהנים כאילו הוא ראוי, ולכך אפשר להקריב את מנחת העומר ושתי הלחם בטומאה, שהרי זה כמו שראויים הם.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שלרבי יהושע הציץ מרצה על אכילות, אַמַּאי – מדוע אמרה המשנה במנחות (שם), שאם נטמאו או נשרפו או נאבדו שיירי המנחה כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּסוּלָה, והרי באופן שנטמאו, כיון שהציץ מרצה על הנאכל לאדם, ריצוי הציץ מחשיב את שיירי המנחה כאילו לא נטמאו, ואפשר להקטיר את הקומץ. מתרצת הגמרא: מה שאמרו במשנה שם שלרבי יהושע המנחה פסולה, לא אמרו כן רק אַאֲכוּד וְשָׂרוּף – כששיירי המנחה נאבדו או נשרפו שלא שייך בזה ריצוי ציץ, אבל אם נטמאו מודה רבי יהושע שהמנחה כשירה, משום שהציץ מרצה על שייריה.

מקשה הגמרא: אם אכן לא דיבר רבי יהושע על נטמא, אֶלָּא דין נִטְמָא הנזכר במשנה שם, לְמַאן קָתָנֵי – כדי להשמיענו את דעת איזה תנא כתבה אותו המשנה, לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – אם כדי להשמיענו את דעת רבי אליעזר שאם נטמאו השיריים המנחה כשירה והקומץ קרב, אם כן קשה, פְּשִׁיטָא – הלא פשוט שכן הוא, דהַשְׁתָּא – שהרי מעתה יֵשׁ לוֹמַר, שאם באַבוּד וְשָׂרוּף – שכשנאבדו ונשרפו השיריים, דְּלֵיתַנְהוּ – שאינם כלל לפנינו, מַכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר משום שאין השיריים מעכבים את הקומץ, נִטְמָא דְּאִיתֵיהּ – אם נטמאו שיירי המנחה שישנם לפנינו ויכול הציץ לרצות עליהם, מִיבַּעְיָא – וכי הוצרכה המשנה להשמיענו שכשירה המנחה, אֶלָּא פְּשִׁיטָא – פשוט הוא שלא נצרך דין שייריה שנטמאו, אלא לְדעת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקָתָנֵי – ואמרה המשנה שלדעת רבי יהושע המנחה פְּסוּלָה, הרי שלדעת רבי יהושע אין הציץ מרצה על אכילות.

ומוסיפה הגמרא: וְעוֹד קשה, דתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל זְבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין שֶׁנִּטְמָא הַכָּשֵׁר הנאכל, וְחֵלֶב – אבל החלב שמקטירים אותו קַיָּים וטהור, וּבֵין שֶׁנִּטְמָא הַחֵלֶב, וְכָשֵׁר – אבל הבשר קַיָּים וטהור, זוֹרֵק אֶת הַדָּם, שאין צריך שמלבד הדם יהיה כל הקרבן ראוי, אלא די במה שנשאר ממנו כזית הראוי להקרבה או לאכילה. ומדייקת הגמרא: שרק באופן שנטמא רק הבשר או רק החלב אמרה הברייתא שזורקים את הדם, אֲבָל אם נִטְמְאוּ תַּרְוַיְיהוּ – שניהם, לֹא – אין זורקים את הדם, ואילו היה הציץ מרצה על הבשר או על החלב, היה ריצוי הציץ מחשיב אותם כאילו הם ראויים, והיה אפשר לזרוק את הדם אף כשנטמאו שניהם, אֲלִמָּא קָסָבַר – ומוכח שסובר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שאין הַציץ מְרַצֶּה לא עַל הָעוֹלִין וְלֹא עַל הָאֲכִילוֹת, שהרי החלב עולה על המזבח והבשר נאכל, ואם כן חוזרת הקושיא שמשנתנו היא שלא כדעת רבי יהושע.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא, לְעוֹלָם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא מַתְנִיתִין – משנתנו עומדת אף כשיטת רבי יהושע, וְלֹא קַשְׁיָא ממה שאמר רבי יהושע שאין זורקים את הדם כשאין הבשר ראוי, משום שכָּאן לְכַתְּחִלָּה כָּאן דִּיעֲבַד. ומפרשת הגמרא: כִּי אָמַר – שכשאמר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שאין זורקים את הדם כשאין הבשר ראוי, לא אמר כן אלא לְכַתְּחִלָּה, אבל בדִּיעֲבַד לֹא אמר כן, ומודה הוא שאם החלב והבשר היו שניהם טמאים וכבר נזרק הדם, הקרבן כשר. ומשנתנו שאמרה שיש קרבנות הבאים בטומאה, דיברה בדיעבד, כלומר, שאם הוקרבו קרבנות אלו בטומאה, כיפרו הקרבנות ויצאו בהם ידי חובה. ומבארת הגמרא את המקור לתירוץ זה: וּמִנָּא תֵּימְרָא – ומנין לנו לומר דְּשַׁנִּי לֵיהּ – שיש חילוק לְדעת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּין לְכַתְּחִלָּה לְדִיעֲבַד, דְּתַנְיָא, קרבן שנִּטְמָא הַכָּשֵׁר על ידי שנגע בו דבר טמא, אוֹ שֶׁנִּפְסַל מאכילה על ידי שנגע בו טבול יום, אוֹ שֶׁיָּצָא הבשר חוּץ לַקְּלָעִים – חוץ למחיצת העזרה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יִזְרֹק הדם, שאין הבשר מעכב הדם, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר לֹא יִזְרֹק, שאם אין בשר אין דם. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִם זָרַק את הדם הוּרְצָה הקרבן לכפר, ויצאו בו ידי חובה. ומכאן שלדעת רבי יהושע לכתחילה לא יזרוק, ובדיעבד הקרבן הורצה.

דוחה הגמרא: משני טעמים לא ניתן לתרץ שרבי יהושע דיבר רק לכתחילה, ומשנתנו דיברה בדיעבד, חָדָא – אחד, דְּלשון 'פְּסוּלָה' האמורה במשנה במנחות (שם) 'במדת רבי יהושע פסולה', דִּיעֲבַד מַשְׁמַע – משמע שאף בדיעבד שכבר הוקרב הקומץ, המנחה פסולה, הרי שרבי יהושע סובר שאם אין שיריים, אף בדיעבד המנחה פסולה, וכמו כן בזבחים אם אין בשר גם בדיעבד הקרבן פסול. וְעוֹד, שאף אם נאמר שמודה רבי יהושע שבדיעבד כשירה, לא נוכל להעמיד את המשנה כשיטתו, משום שלשון המשנה 'חֲמִשָּׁה דְּבָרִים בָּאִין בטומאה', שאפשר להקריב לְכַתְּחִלָּה מַשְׁמַע, ואם כן בהכרח שמשנתנו אינה כשיטת רבי יהושע.

ירמיה פרק־נא א־י

א כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי רוּחַ מַשְׁחִית: ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל | זָרִים וְזֵרוּהָ
וּבוֹקְקוּ אֶת־אַרְצָהּ כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב בְּיוֹם רָעָה: ג אֶל־יִדְרֹךְ (ידרך) הַדֹּרֵךְ קַשְׁתּוֹ וְאֶל־יִתְעַל בְּסִרְיֹנוֹ
וְאַל־תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ הַחֲרִימוּ כָּל־צְבָאָהּ: ד וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ: ה כִּי
לֹא־אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדָה מֵאֱלֹהָיו מֵיְהוָה צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: ו נֻסוּ | מִתּוֹךְ
בָּבֶל וּמַלְּטוּ אִישׁ נַפְשׁוֹ אַל־תִּדַּמּוּ בַּעֲוֹנָהּ כִּי עֵת נְקָמָה הִיא לַיהוָה גְּמוּל הוּא מְשַׁלֵּם לָהּ: ז כּוֹס־זָהָב
בָּבֶל בְּיַד־יְהוָה מְשַׁכֶּרֶת כָּל־הָאָרֶץ מִיֵּינָהּ שָׁתוּ גוֹיִם עַל־כֵּן יִתְהֹלְלוּ גוֹיִם: ח פִּתְאֹם נָפְלָה בָבֶל וַתִּשָּׁבֵר
הֵילִילוּ עָלֶיהָ קְחוּ צֳרִי לְמַכְאוֹבָהּ אוּלַי תֵּרָפֵא: ט (רפאנו) רִפֵּינוּ אֶת־בָּבֶל וְלֹא נִרְפָּתָה עֲזֻבוּהָ וְנֵלֵךְ
אִישׁ לְאַרְצוֹ כִּי־נָגַע אֶל־הַשָּׁמַיִם מִשְׁפָּטָהּ וְנִשָּׂא עַד־שְׁחָקִים: י הוֹצִיא יְהוָה אֶת־צִדְקֹתֵינוּ בֹּאוּ וּנְסַפְּרָה
בְּצִיּוֹן אֶת־מַעֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

רש"י

(א) לב קמי. כשדים בגימ' דא"ת ב"ש, רוח משחית את רוח מלך פרס ומדי שהוא משחית, רוח טלנ"ט בלע"ז: **(ב)** וזרוה. ונפצוה: ויבוקקו. וירוקנו: **(ג)** אל ידרוך. הדורך. הרי זה מקרא קצר אל אשר אני אומר שם ידרוך הדורך קשתו: ואל יתעל בסריונו. אל ירפא: **(ה)** כי לא אלמן. לא שכחו מלנקום נקמתו: כי ארצם. של כשדים: **(ו)** נוסו. ישראל מתוך בבל: **(ז)** כוס זהב. היתה בבל עד הנה ביד ה' לשכר בה את כל הארץ יין החימה: על כן יתהללו גוים. נשתכרו ונשתטו: **(ט)** נגע אל השמים משפטה. גבהה פורענותה עד אל השמים: **(י)** הוציא ה' את צדקותינו. נזכרנו לפניו לזכות ובאו צדקות אבותינו לפניו:

מצודת דוד

(א) לב קמי. הם כשדים בא"ת ב"ש ואחז בלשון זה על כי קם לבם על ה' והחריבו נוהו: **רוח משחית.** מוסב על מעיר לומר שיעורר עליהם רצון משחית והוא רצון פרס ומדי: **(ב) ושלחתי וכו'.** אשלח על בבל אנשים רודפים ומפזרים והם יפזרו אותם וירוקנו את ארצם כי את הכל יקחו: **כי היו עליה.** האויבים יבואו עליה מסביב ביום בוא עליהם הרעה: **(ג) אל ידרוך.** ר"ל אליה אל בבל ידרוך הדורך קשתו ואליה יתעלה ויתגאה עם השריון: **צבאה.** צבאות עמה: **(ד) בחוצותיה.** יפלו בחוצותיה: **(ה) כי לא אלמן וכו'.** כי הוא חי וקיים לעולם והוא לישראל לעזר לנקום נקמתם: **כי ארצם.** של הכשדים: **מקדוש ישראל.** ממה שעשו לקדוש ישראל שהחריבו נוהו וכלו עמו: **(ו) נוסו.** אתם הבאים מארצות אחרות השוכנים עתה בבבל נוסו משם ומלטו כל איש את נפשו ואל תתעכבו שמה להיות נכרתים עמה בעוונה:

מצודת ציון

(א) מעיר. מלשון התעוררות: **רוח.** רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה ל"ז): **(ב) זרים וזרוה.** ענין פיזור כמו ואתכם אזרה בגוים (ויקרא כו): **ויבוקקו.** ענין ריקות כמו הבוק תבוק (ישעיה כ"ד): **(ג) אל.** כמו אליה: **יתעל.** מל' עליה וגבהות: **בסריונו.** הוא כעין לבוש עשוי מברזל ילבשוהו במלחמה להציל ממכת חרב וחנית וכן לבשו הסריונות (לעיל מ"ו): **החרימו.** מל' חרב ואבדון: **(ד) ומדוקרים.** ענין נעיצת חרב וחנית בגוף אדם וכן כל הנמצא ידקר (ישעיה י"ג): **(ה) אלמן.** מל' אלמנות: **אשם.** חטא ופשע: **(ו) תדמו.** ענין כריתה: **(ז) זהב.** ר"ל נקי וצלול כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד): **יתהוללו.** ענין סכלות ושטות כמו ויתהולל בידם (ש"א כ"א): **(ח) הילילו.** מלשון יללה: **צרי.** הוא שרף אילן מיוחד לרפואה וכן נאמר הצרי אין בגלעד (לעיל ח):

כי עת. עתה באה העת לעשות נקמה בבבל ולשלם לה גמול הרעה: **(ז) כוס זהב.** עד הנה היה בבל ביד ה' ככוס יין נקי וצלול כזהב והיא היתה משכרת כל הארץ ר"ל על ידי בבל האביד הארצות כי הוא בלבל דעתם כיין המשתכר ומבלבל: **מיינה.** מיין הכוס ההוא שתו העובדי כוכבים ולכן נעשו הוללים וסכלים כשכורים ולא יכלו להלחם: **(ח) פתאום.** הנה עתה נפלה פתאום ונשברה: **הילילו עליה.** לכן עשו יללה עליה: **קחו צרי.** דרך לרפאות המכאוב בצרי ולכן אמר בדרך לעג קחו צרי בעבור מכאובם אולי תרפא על ידי הצרי: **(ט) רפאנו.** כאלו הבאים ההם אשר שכנו בבבל ישיבו לומר הן עשינו רפואות לבבל אבל לא נרפתה ולכן עזבוה ואל תעסקו עוד ברפואתה והיא ענין מליצת הלעג: **ונלך.** ואנחנו נלך משם כי אם נלך לארצנו לבל יתדבק בנו חלי מכאובה: **כי נגע.** רצה לומר משפט פורענותה מאד גבהה עד כי נגע אל השמים: **ונשא וכו'.** כפל הדבר במ"ש: **(י) הוציא ה'.** רצה לומר הצדקה שהבטיח לנו הנה עתה הוציאה מאוצרו הטוב וגלה לכל ולכן בואו וכו': **את מעשה.** הוא אבדון בבל:

דניאל פרק־יב ה־יג

ה וְרָאִיתִי אֲנִי דָנִיֵּאל וְהִנֵּה שְׁנַיִם אֲחֵרִים עֹמְדִים אֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְּאֹר וְאֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְּאֹר:
ו וַיֹּאמֶר לָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי הַיְּאֹר עַד־מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת: ז וָאֶשְׁמַע אֶת־הָאִישׁ
לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי הַיְּאֹר וַיָּרֶם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּחֵי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד
מוֹעֲדִים וָחֵצִי וּכְכַלּוֹת נַפֵּץ יַד־עַם־קֹדֶשׁ תִּכְלֶינָה כָּל־אֵלֶּה: ח וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי וְלֹא אָבִין וָאֹמְרָה אֲדֹנִי מָה
אַחֲרִית אֵלֶּה: (פ) ט וַיֹּאמֶר לֵךְ דָּנִיֵּאל כִּי־סְתֻמִים וַחֲתֻמִים הַדְּבָרִים עַד־עֵת קֵץ: י יִתְבָּרְרוּ וְיִתְלַבְּנוּ
וְיִצָּרְפוּ רַבִּים וְהִרְשִׁיעוּ רְשָׁעִים וְלֹא יָבִינוּ כָּל־רְשָׁעִים וְהַמַּשְׂכִּלִים יָבִינוּ: יא וּמֵעֵת הוּסַר הַתָּמִיד וְלָתֶת
שִׁקּוּץ שֹׁמֵם יָמִים אֶלֶף מָאתַיִם וְתִשְׁעִים: יב אַשְׁרֵי הַמְחַכֶּה וַיַּגִּיעַ לְיָמִים אֶלֶף שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים
וַחֲמִשָּׁה: יג וְאַתָּה לֵךְ לַקֵּץ וְתָנוּחַ וְתַעֲמֹד לְגֹרָלְךָ לְקֵץ הַיָּמִין: (פפפ)

רש"י

(ז) וככלות נפץ יד עם קדש. כשתכלה כח ישראל כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב (דברים לב): (ח) ולא אבין. לא ידעתי מהו מועד מועדים וחצי: מה אחרית אלה. סוף החשבונות הללו: (ט) עד עת קץ. עד אשר תקרב הגאולה: (י) יתבררו ויתלבנו. החשבונות האלה: ויצרפו. בהם רבים להבינם: והרשיעו רשעים. את החשבונות לחשבם שלא כמשפט וכשיכלו יאמרו אין עוד גאולה: ולא יבינו. אותם כל רשעים: והמשכילים יבינו. אותה בבא עת קץ: (יא) ומעת הוסר התמיד. כדי לתת שקוץ משומם תחתיו ימים אלף ומאתים ותשעים שנה הן מיום הוסר התמיד עד שישוב בימי משיחנו וחשבון זה מכוון עם חשבון ערב ובקר אלפים ושלש מאות מיום גלותם למצרים עד גאולה אחרונה, גלות מצרים מאתים ועשר, מיום צאתם עד בנין בית ראשון ארבע מאות ושמונים, ימי הבנין ארבע מאות ועשר, גלות בבל שבעים שנה, ימי בית שני ארבע מאות ועשרים, הרי אלף וחמש מאות ותשעים, והתמיד הוסר לפני החורבן שש שנים הרי מיום גלותם למצרים עד הוסר התמיד אלף וחמש מאות ושמונים וארבע, הוסיף עליהם אלף מאתים ותשעים הרי אלפים וח׳ מאות ושבעים וד׳ כמנין ערב בקר בגמטריא, אלפים וג׳ מאות: (יב) אשרי המחכה וגו׳. ארבעים וחמש שנים נוספים על חשבון העליון שעתיד משיחנו להתכסות אחר שנגלה וישוב ויתגלה וכן מצינו במדרש רות וכן יסד ר׳ אליעזר הקליר (בסילוק יוצר פרשת החודש) ויתכסה מהם שבועים ששה: (יג) לך לקץ. תפטר לבית

מצודת דוד

(ה) שנים אחרים. שני מלאכים אחרים מלבד המלאך הדובר בי: אחד הנה. מהעבר מזה: היאור. הוא נהר חדקל: (ו) ויאמר. אחד מהם אמר: לאיש לבוש הבדים. הוא המלאך הדובר בו כי כן ראוהו לבוש כמ״ש למעלה: אשר ממעל. אשר עמד ממעל וכו׳: עד מתי. ר״ל עד מתי יתאחר קץ המכוסה: (ז) ואשמע. שמעתי את האיש וכו׳ שהיה מדבר: וירם ימינו וגו׳. כדרך הנשבעים וכמ״ש הרימותי ידי אל ה׳ (בראשית יד): בחי העולם. בה׳ שהוא מחיה העולם ומעמידו: למועד מועדים וחצי. לזמן שני זמנים וחצי זמן: וככלות. וכאשר יכלה נפוצות כח עם קודש ר״ל כאשר ימורק העון ותכלה מהם נפצות הכח שהיה להם בקושי הגולה ויקבלו ישראל את המלוכה בארץ ישראל: (ח) ואני שמעתי. עם כי אני שמעתי דברי המלאך הנה לא אבין כמה הוא המועד: ואמרה. אל המלאך הדובר בי: מה אחרית אלה. מהו הקץ והסוף הנרמז במועדים האלה: (ט) לך דניאל. ר״ל לך משאלתך ולא תשאל עוד כי דברי הגאולה יהיו סתומים וחתומים ברמז לבל ידעוה עד עת קץ אבל בבוא הקץ יתחכמו הכל להבין הרמז: (י) יתבררו. הדברים יתבררו ויתלבנו ע״י חוקרים ומחשבים ר״ל יחפצו לברר הדברים וללבן לדעת האמת: ויצרפו רבים. ר״ל רבים יחשבו אשר יצא חשבונם צרוף ומזוקק מבלי שגיאה: והרשיעו רשעים. ובעבור זה ירשיעו הרשעים לומר הואיל ולא בא המשיח בזמן אשר יצא לפי חשבונם שוב לא יבוא: ולא יבינו. לתלות הדבר בטעות החשבון: והמשכילים. אבל המשכילים יבינו לתלות הדבר בטעות החשבון ולא יתייאשו מן הגאולה: (יא) ומעת. גם אלה דברי המלאך שאמר לו מן העת אשר נתבטל התמיד בחורבן הבית השני ונגזר לתת במקום המקדש את המשוקץ ומושתק כאבן: ימים. ר״ל מן העת ההיא מנה ימים אלף וכו׳ ולא ידענו אם ימים ממש או שנים ומה יהיה אז: (יב) אשרי המחכה. אשרי למי שמחכה לה ויגיע אליה וחוזר ומפרש התקוה בהגעה יהיה לימים אלף וכו׳ וגם זה לא ידענו כמוהו ואם דניאל אמר שמעתי ולא אבין והמלאך השיבו סתומים וחתומי׳ הדברי׳ ואיך א״כ נדעם אנחנו: (יג) לך לקץ. ר״ל בעת ימלאו ימיך תלך לבית עולמך אשר הוא קץ לכל בשר ושם

מצודת ציון

(ה) היאור. בתורה ת״א נהרא: (ו) הפלאות. המכוסה כמו כי יפלא ממך (דברים יז): (ז) נפץ. ענין הרצוץ עם הפיזור כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז): יד. ענין כח שהוא ביד: (י) יתבררו. מלשון בירור: ויתלבנו. מל׳ ליבון וענינו העמדת הדבר על בוריו: (יב) המחכה. ענין תקוה כמו יעשה למחכה לו (ישעיה סד): (יג) הימין. כמו הימים במ״ם:

רש"י

עולמך: לגורלך. לקבל חלקך עם הצדיקים: לקץ הימין. כמו באחרית הימים ואין לפרש הימין לשון יד הימנית שהרי הוא מנוי במסורת הגדולה בשיטת תיבות המיוחדין בנו"ן זקופה בסוף תיבה המשמשת במקום מ"ם ולית דכותיהון כגון ועליה יכרעון אחרין (איוב לא) יקום ולא יאמין בחיין (שם כד) קח לך חטין (יחזקאל ד) יחרדון איין (שם כו) למחות מלכין (משלי לא), לקץ הימין (כאן), (ועיין רש"י פסחים נ"ו ד"ה לקץ הימין ועיין רש"י סנהדרין צ"ב ד"ה לך לקץ וכו' וקצת צ"ע):

מצודת דוד

תנוח עם הצדיקים ותעמוד בתחיה לקחת גורלך הניתן לחלקך אחר התחיה ואמר בל' בני אדם החולקים ע"פ גורל: **לקץ הימין.** ר"ל העמידה בתחיה ולקיחת הגורל תהיה בסוף הימים:

אגרות קודש

ב"ה, יום ה' לסדר כל אשר דבר ה' נעשה, תשכ"ד
ברוקלין, נ.י.
האברך יוסף שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבך על דבר הסדרים ביום הבר-מצוה שלך, וכמובן לכל לראש אמירת דברי תורה, מאמר חסידות, ונתינה לצדקה.

וכיון שההמשך יהי' ביום שבת-קדש פ' יתרו הבע"ל, אשר נקודתה היא מתן תורתנו, תורת חיים, וההמשך לאחר זה בהתחלת פ' ואלה המשפטים.

וידועים דברי רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשלחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) אשר על בני ישראל ללמוד מפרשת השבוע הוראות בעניני השבוע,

יהי רצון אשר תמיד יהי' לנגד עיניך אחד מעקרי הלימודים מפרשיות האמורות, והוא:

כי לי בני ישראל עבדים - אומר הקב"ה - ולא עבדים לעבדים. שלכן אסור לאיש הישראלי לומר אהבתי את כו', אשר נרמזו בזה כל עניני עולם הזה, שלא להיות מאלו אשר מפני תאוותם לעניני העולם נעשים עבדים ומשועבדים להיצר ועניניו,

אלא לזכור תמיד - אנכי **ה' אלקיך** אשר הוצאתיך מארץ מצרים **מבית עבדים**.

להיות בן חורין אמתי, וכהוראת חכמינו ז"ל אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה, שהלימוד מביא לידי מעשה - קיום המצוות.

וזכות הצדקה תעמוד לך בכל האמור ביתר שאת וביתר עוז ובאופן דמעלין בקדש.

בברכה אשר הוריך שיחיו ירוו ממך רוב נחת אמתי נחת יהודי חסידותי, ולבשורות טובות בכל האמור.

ג הַחֹר שֶׁבַּדֶּלֶת — שִׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא; רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: בְּפוֹתֵחַ טָפַח. שִׁיֵּר בָּהּ הֶחָרֵשׁ מִלְּמַטָּן אוֹ מִלְּמַעְלָן, הֲגִיפָהּ וְלֹא מֵרְקָהּ, אוֹ שֶׁפְּתָחַתּוּ הָרוּחַ — שִׁעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף.

ד הָעוֹשֶׂה מָקוֹם לַקָּנֶה, וְלָאַסְפָּתִי וְלַנֵּר — שִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא, כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפוֹתֵחַ טָפַח. לָזוּן אֶת עֵינָיו, וּלְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ, וּלְתַשְׁמִישׁ — בְּפוֹתֵחַ טָפַח.

ה אֵלּוּ מְמַעֲטִין אֶת הַטָּפַח: פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בָּשָׂר מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת, וּפָחוֹת מֵעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה מְמַעֵט עַל יְדֵי כַּזַּיִת בָּשָׂר. פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֹכָלִים,

פירוש ברטנורא

ג החור שבדלת. באמצע הדלת, דאינו עשוי לאויר: **שייר בו החרש.** האומן שתיקן את הדלת: **מלמטן.** כגון ששייר סמוך לאסקופה: **או מלמעלן.** סמוך למשקוף: **הגיפה.** סגרה: **ולא מירקה.** לא גמרה: **או שפתחתו הרוח.** כלומר, או שמירק את הסגירה אלא שבאתה הרוח ופתחתו: **שיעורו מלוא אגרוף.** דכיון דנפתח ממילא הוי כחררוהו מים או שרצים. ובהך סיפא לא פליג רבי טרפון, משום דחור שבאמצע עשה החרש במתכוין, ולא מפני שצריך לחור אלא קצרים היו הדפין שנעשה מהן הדלת ועלתה בדעתו להניח הנקב באמצע יותר מלהניח למטה או למעלה, ודמי לעשה במתכוין, אבל כשהניחו מלמטה או מלמעלה אין זה כעושה בידים, אלא מחמת שהנסרים קצרים ולא נתמלא הנקב:

ד העושה מקום. שנקב נקב מפולש בכותל להניח שם קנה של אורגים: **ולאספתי.** חרב בלשון יון קורין אספתי. ויש לאורגים כלי כתבנית חרב: **שעורו בכל שהוא.** להביא את הטומאה לצד האחר: **לזון את עיניו.** להסתכל משם לרשות הרבים או לחצר: **ולתשמיש.** להצניע שם חפיציו:

ה אלו ממעטים את הטפח. חלון ששיעורו בפותח טפח והיה אחד מכל הני דחשיב הכא מונח בו וממעטו את האויר מטפח, חוצץ, שאין הטומאה עוברת לצד אחר: **על ידי רובע עצמות.** אם יש בבית רובע עצמות דממטמא באוהל, ופחות מכזית מבשר המת מונח בחלון, ממעט. ודוקא פחות מכזית, דאילו כזית, הוא עצמו מטמא באוהל. ודוקא על ידי רובע עצמות, אבל אי איכא בבית כזית בשר מן המת, אין פחות מכזית זה ממעט, דאדרבה בשר מצטרף עם בשר. והיינו טעמא נמי דדוקא בשר ממעט ע"י עצמות ולא עצמות ע"י עצמות, דעצמות אעצמות מצטרפי: **פחות מעצם כשעורה.** אבל עצם כשעורה לא ממעט, משום דמטמא במגע ובמשא: **פחות מכזית מן המת.** השתא הדר תנייה אע"ג דתנא ליה רישא לאשמועינן דממעט על ידי כל המטמאין באוהל, כגון רביעית דם ומלא תרווד רקב וכל אותן השנויין בפרק ב': **פחות מכזית מן הנבלה וכו'**, כל הני דחשיב מכאן ואילך, ממעטי בין ע"י עצמות בין ע"י

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

הַחֹר שֶׁבַּדֶּלֶת – שאינו עשוי לא למאור ולא לתשמיש, אלא שהנגר היה צריך לו בשעת עבודתו ושכח לסתמו, או שהשאירו בכוונה מאיזו סיבה שהיא, אבל ללא כל תועלת, **שִׁעוּרוֹ** – להביא את הטומאה, **מְלֹא אֶגְרוֹף** – כדין חלון שלא נעשה בידי אדם (לעיל משנה א); **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – שלדעתו ודאי נשאר החור שלא בכוונה, והריהו כעשוי מאליו; **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – שיעורו בטפח על טפח, שהואיל ועשאו הנגר לשם איזה צורך בשעת עבודתו (**"תפארת ישראל"**), או מאחר שהניחו בדלת ולא סתמו, בודאי לצורך הניחו (**"משנה אחרונה"**), ולפיכך דינו כחור העשוי לתשמיש, ושיעורו בפותח טפח. **שִׁיֵּר בָּהּ הֶחָרֵשׁ** – אם הנגר השאיר את החור בדלת, **מִלְּמַטָּן אוֹ מִלְּמַעְלָן** – למטה סמוך למפתן או למעלה סמוך למשקוף, **הֲגִיפָהּ וְלֹא מֵרְקָהּ** – או נעל אדם את הדלת ולא גמר לנעול את כולה, ונשארה פתוחה קצת, **אוֹ שֶׁפְּתָחַתּוּ הָרוּחַ** – הרוח פתחה את הדלת, **שִׁעוּרוֹ** – של החור או של מקום הפתיחה, **מְלֹא אֶגְרוֹף** – אף לדעת רבי טרפון, לפי שהחור שלמעלה או למטה בדלת ודאי לא נעשה בכוונה אלא נשאר מחמת שהנסרים היו קצרים, וכן בדלת שהשאירה אדם פתוחה קצת, או שפתחה אותה הרוח, הרי מקום הפתיחה נשאר מאליו, הלכך דינו כחור שלא נעשה בידי אדם, ששיעורו מלוא אגרוף, כמו ששנינו במשנה א.

באור משנה ד

הָעוֹשֶׂה מָקוֹם – העושה חור מפולש בכותל, **לַקָּנֶה** – כדי להניח בו קנה האורגים, **וְלָאַסְפָּתִי** – מין מסמר שהאורגים מיישרים בו חוטי השתי, והוא כתבנית חרב (אספתי היינו חרב בלשון יוון — **הר"ש**); **וְלַנֵּר** – יש מפרשים, שכל הכלים הנזכרים כאן הם מכשירי המנורה: קנה – הוא קנה המנורה שבו תוחבים את הנר; אספתי – היינו המלקחיים שצובתים ומוחטים בהם את הפתילה; והנר – היינו הכלי שנותנים בו את השמן והפתילות (**"אליהו רבא"**), **שִׁעוּרוֹ** – להביא את הטומאה לצד האחר, **כָּל שֶׁהוּא** – היינו כשיעור הצריך לו לאותו תשמיש שבשבילו עשה את החור (**מהר"ם**), **כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** – כך הם דברי בית שמאי; **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – שיעורו בפותח טפח, כדין כל חלון העשוי לתשמיש. **לָזוּן אֶת עֵינָיו** – העושה חור בכותל כדי להסתכל משם לחוץ, לרחוב או לחצר, **וּלְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ** – או כדי שיוכל לדבר עם חברו, **וּלְתַשְׁמִישׁ** – או כדי להניח שם חפציו, **בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – שיעורו לדברי הכל בטפח על טפח.

יום שני

באור משנה ה

אֵלּוּ מְמַעֲטִין אֶת הַטָּפַח – חלון ששיעורו בפותח טפח ויש בו טפח על טפח מצומצם, אם מונח בו אחד מהדברים הנמנים להלן, הרי זה ממעט את הטפח, ואין הטומאה עוברת בו לצד אחר: **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת בָּשָׂר** – מן המת, שאינו מטמא, **מְמַעֵט עַל יְדֵי רֹבַע עֲצָמוֹת** – אם יש בבית רובע עצמות מן המת, שמטמא באוהל, ופחות מכזית בשר מונח בחלון, הרי זה ממעט את הטפח על טפח שבחלון וחוצץ בפני הטומאה, שלא תעבור לצד האחר; על ידי כמו על יד, והיינו: אצל, בצד (**"תפארת ישראל"**); ויש מפרשים: על ידי – על כוח הטומאה (**"סדרי טהרות"**). ברם, אם מונח בחלון כזית בשר מן המת, הרי הוא עצמו מטמא באוהל; ואפילו מונח בחלון פחות מכזית בשר, אלא שבבית יש כזית בשר מן המת, אין הפחות מכזית שבחלון ממעט, אלא הוא מצטרף עם כזית בשר שבבית, לפיכך שנינו: פחות מכזית בשר ממעט על ידי רובע עצמות. **וּפָחוֹת מֵעֶצֶם כַּשְּׁעוֹרָה** – עצם פחות מכשעורה, שאינו מטמא, **מְמַעֵט עַל יְדֵי כַּזַּיִת בָּשָׂר** – שאם נמצא בבית כזית בשר, ובחלון מונח פחות מעצם כשעורה, הרי זה ממעט את הטפח שבחלון. אבל אם נמצא בבית רובע עצמות, הרי הם מצטרפים עם העצם הפחות מכשעורה, ואינו ממעט. **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת** – פיסקה זו כבר נשנתה ברישא (פחות מכזית בשר ממעט...) וחזרה ונשנתה כאן כפתיחה להמשך המשנה, המונה והולכת דברים שונים, הממעטים את הטפח. ויש מבארים, שהתנא חוזר על פיסקה זו, כדי להשמיענו, שאף שאר הדברים המטמאים באוהל, שנימנו בתחילת פרק ב, ממעטים את הטפח, כשהם פחות משיעורם, כגון פחות מכזית נצל, פחות ממלוא תרווד רקב, פחות מרביעית דם

הַתְּבוּאָה שֶׁבַּחַלּוֹן, וְכָכִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַמָּשׁ, וְנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא חִשֵּׁב עָלֶיהָ, וְנִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ וְלֹא הִכְשִׁירָהּ, אוֹ הִכְשִׁירָהּ וְלֹא חִשֵּׁב עָלֶיהָ.

ו אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מְמַעֲטִים: אֵין הָעֶצֶם מְמַעֵט עַל יְדֵי עַצְמוֹת, וְלֹא בָּשָׂר עַל יְדֵי בָשָׂר, וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְלֹא כָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְלֹא כַּבֵּיצָה אֹכָלִים, וְלֹא תְּבוּאָה שֶׁבַּחַלּוֹנוֹת, וְלֹא כָּכִי שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, וְלֹא נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ, וְלֹא נִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ וְהִכְשִׁירָהּ, וְלֹא הַשֶּׁתִּי וְהָעֶרֶב הַמְנֻגָּעִים; וְלֹא לְבֵנָה מִבֵּית הַפְּרָס; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַלְּבֵנָה מְמַעֶטֶת מִפְּנֵי שֶׁעֲפָרָהּ טָהוֹר. זֶה הַכְּלָל: הַטָּהוֹר מְמַעֵט; וְהַטָּמֵא אֵינוֹ מְמַעֵט.

פירוש ברטנורא

בשר: **ופחות מכביצה אוכלים.** שאין אוכל פחות מכביצה מטמא אחרים ולא מקבל טומאה מן התורה, הלכך ממעט וחוצץ בפני הטומאה: **והתבואה.** שהשרישה רחוק מן הכותל ונתפשטו ענפיה וסגרו את החלון, דמחובר לקרקע היא: **וככי שיש בהן ממש.** קורי עכביש נקראים ככי. ואני שמעתי כמין קורי עכביש נמצא בתוך הקנה. ופעמים שהוא דק מאד והוא ככי שאין בו ממש, ופעמים שהוא כעין אריגת בגד והוא ככי שיש בו ממש: **ונבלת עוף טהור שלא חישב עליה.** שנבלת עוף טהור אינה מטמאה עד שיחשב עליה לאכילה, ואז מטמאה טומאת אוכלים בכביצה ואינה צריכה הכשר: **נבלת עוף טמא שחשב עליה ולא הכשירה.** דנבלת עוף טמא צריכה מחשבה וצריכה הכשר, כלומר שיבוא עליה מים או אחד משבעה משקין, ואם חסר מחשבה או הכשר, טהורה, וממעטת וחוצצת בפני הטומא':

ו ולא תבואה שבחלון. שהשרישה בחלון ממש. משום דדעתו לפנותה שהיא מקלקלת את הכותל, וכל דבר שדעתו לפנותו אין ממעט בחלון. ולעיל איירי שהשרישה רחוק מן הכותל דהשתא אין דעתו לפנותה: **השתי והערב המנוגעים.** דשתי וערב מיטמא בנגעים, ודבר טמא אינו ממעט: **ולא לבינה מבית הפרס.** הלבינה העשויה מעפר בית הפרס. ר"מ סבר שהיא טמאה כמו שעפר בית הפרס טמא, הלכך אינה ממעטת בחלון. ורבנן סברי, לא טמאו אלא

משניות מבוארות – קהתי

(**ר"ש; ברטנורא**), כלומר שמשמעותה של פיסקה זו כאילו היא מסתיימת בתיבת "וכוגלה" (פחות מכזית מן המת וכו'). ויש מפרשים, שהתנא בא להשמיענו, שאם החלון גדול כל כך, עד שאין באחד מהם כדי למעטו, הרי כל הדברים הללו הנמנים כאן מצטרפים למעט בחלון, הואיל ואינם מצטרפים לשיעור טומאה אחד, כמו ששנינו (**מעילה ד, ג**): "כל שטומאתו ושיעורו שווין, מצטרפין זה עם זה; טומאתו ולא שיעורו, שיעורו ולא טומאתו, לא טומאתו ולא שיעורו — אינן מצטרפין זה עם זה" (**מהר"ם**); **פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, פָּחוֹת מִכָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ** – שאינם מטמאים, וממעטים בין שיש בבית כזית בשר מן המת ובין שיש שם רובע עצמות; והוא הדין לכל הנמנים להלן עד סוף משנתנו; **פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה אֹכָלִים** – אף על פי שהוכשרו לקבל טומאה, ומקבלים טומאה מדרבנן, מכל מקום הואיל ואין אוכל פחות מכביצה מטמא אחרים, ומן התורה אף אינו מקבל טומאה, לפיכך ממעט (**הר"ש; ברטנורא**); **הַתְּבוּאָה שֶׁבַּחַלּוֹן** – תבואה הגדלה סמוך לחלון ונתפשטה לתוכו ומיעטה את הטפח; במפרשים מבואר, שמדובר כאן בתבואה שהשרישה רחוק מן הכותל, שאינה מזיקה לכותל, שהואיל ובכגון זה לא יסלקנה משם, לפיכך היא ממעטת (**רמב"ם; ברטנורא**); **וְכָכִי** – יש מפרשים: המוח שבתוך הקנים (כמו שבארנו במסכת כלים יז, יז); ויש מבארים: קורי עכביש, **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַמָּשׁ** – שהיא עבה וחשובה למעט; יש מפרשים, שפיסקה זו ("שיש בה ממש") מוסבה אף על התבואה (**הר"ש; הרא"ש; הגר"א**); **וְנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁלֹּא חִשֵּׁב עָלֶיהָ** – לאכילה, שנבלת העוף הטהור אינה מטמאה אלא אם כן חישב עליה לאכילת אדם; **וְנִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ** – לאכילה, **וְלֹא הִכְשִׁירָהּ** – לקבל טומאה, **אוֹ הִכְשִׁירָהּ וְלֹא חִשֵּׁב עָלֶיהָ** – שנבלת עוף טמא אינה מטמאה אלא אם כן חישב עליה לאכילה והוכשרה על ידי משקה לקבלת טומאה (**טהרות א, ג**), הלכך אם חסרה מחשבה או שחסר הכשר, הואיל והיא טהורה, הריהי ממעטת וחוצצת בפני הטומאה. ברם, נבלת עוף טהור שחישב עליה לאכילה, מטמאה טומאת אוכלים בכביצה, אף שלא הוכשרה לקבל טומאה (**טהרות א, א**).

באור משנה ו

אֵלּוּ – הדברים המנויים להלן, **שֶׁאֵינָן מְמַעֲטִים** – את הטפח: **אֵין הָעֶצֶם מְמַעֵט עַל יְדֵי עַצְמוֹת** – עצם פחות מכשעורה המונח בחלון שהוא טפח על טפח אינו ממעט את הטפח בזמן שרובע עצמות מן המת מונחים בבית, כמו שכבר בארנו הטעם במשנה הקודמת, שהעצם המונח בחלון מצטרף עם העצמות שבבית; **וְלֹא בָשָׂר עַל יְדֵי בָשָׂר** – פחות מכזית בשר המונח בחלון אינו ממעט את הטפח בזמן שכזית בשר מן המת נמצא בבית, מהטעם שבארנו לעיל, לפי שבשר מצטרף לבשר; **וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַמֵּת** – פיסקה זו מיותרת היא, שהרי אפילו אין טומאה בבית, כזית זה עצמו מביא את הטומאה לבית שאצלו, אלא הואיל ומשנתנו מונה כל הדברים שאינם ממעטים לפי סדר הדברים שבמשנה הקודמת, לפיכך היא נוקטת אף פיסקה זו (עיין מהר"ם המובא ב"תוספות יום טוב", שנדחק לפרש פיסקה זו בדרך מיוחדת; ועיין תוספות חדשים). ברם, יש נוסחאות שאין גורסים פיסקה זו; **וְלֹא כַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְלֹא כָּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ** – שהואיל והם מטמאים אינם ממעטים, **וְלֹא כַּבֵּיצָה אֹכָלִים** – שהוכשרו לקבל טומאה; ויש מפרשים: אפילו לא הוכשרו, ואף על פי שאינם מקבלים טומאה, מכל מקום אינם ממעטים, שהואיל וחשובים אין אדם מבטלם שם, ובודאי דעתו לפנותם מהחלון (**רמב"ם**); **וְלֹא תְּבוּאָה שֶׁבַּחַלּוֹנוֹת** – הגדלה סמוך לכותל ממש, שהואיל והיא מקלקלת את הכותל דעתו לסלקה משם, וכל דבר שדעתו של אדם לפנותו מהחלון אינו ממעט (**רמב"ם; ברטנורא**); **וְלֹא כָּכִי** – כמו שבארנו במשנה הקודמת, **שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ** – אף כאן (כמו במשנה הקודמת) יש מפרשים, שהפיסקה הזאת מוסבה גם על "תבואה שבחלונות"; וזהו ההבדל, לדעתם, בין "התבואה שבחלון" ששנינו כאן שאינה ממעטת (שלא כדעת הרמב"ם שהבאנו שם וכאן), שכן גם בככי וגם בתבואה שבחלון, אם יש בה ממש הרי היא חשובה וממעטת, ואם אין בה ממש, אינה חשובה ואינה ממעטת (**הר"ש; הרא"ש; הגר"א**); **וְלֹא נִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ** – לאכילה, **וְלֹא נִבְלַת עוֹף הַטָּמֵא שֶׁחִשֵּׁב עָלֶיהָ** – לאכילה, **וְהִכְשִׁירָהּ** – על ידי משקה לקבל טומאה; כל הדברים הללו שנימנו עד כה נלמדים אמנם מדיוק הלשון במשנה הקודמת, אלא הואיל והתנא בא להוסיף כאן כמה דברים חדשים, לפיכך חזר ושנה בפירוש את כל הדברים שאינם ממעטים; **וְלֹא הַשֶּׁתִּי וְהָעֶרֶב** – חוטי שתי או חוטי ערב, **הַמְנֻגָּעִים** – וטמאים מחמת הנגע, הלכך אינם ממעטים, **וְלֹא לְבֵנָה מִבֵּית הַפְּרָס** – לבינה העשויה מעפר בית הפרס; וכבר בארנו במקומות אחדים, שבית הפרס היינו שדה שנחרש בה קבר, וגזרו חכמים, שמאה אמה מסביב לקבר נעשה "בית הפרס", היינו שטח שיש בו ספק טומאת המת, משום חשש שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – הסובר, שכשם שעפר בית הפרס טמא כך הלבינה העשויה ממנו טמאה, הלכך אינה ממעטת בחלון. **וַחֲכָמִים** –

פרק ארבעה עשר

א הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא. הַגִּזְרָה וְהַגַּבְלִית — בְּפוֹתֵחַ טָפַח. אֵיזֶהוּ הַזִּיז? שֶׁפָּנָיו לְמַטָּה. וְהַגִּזְרָה? שֶׁפָּנֶיהָ לְמַעְלָה. וּבַמָּה אָמְרוּ: הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא? בַּזִּיז שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה נִדְבָּכִין, שֶׁהֵם שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח; יָתֵר מִכָּאן — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח. הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח.
ב זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח; שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן רוּם אֶצְבָּעַיִם, שֶׁעַל גַּבֵּי מְלֹא מַקְדֵּחַ — כָּל שֶׁהוּא; רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְלוֹאוֹ.

פירוש ברטנורא

גוש כבריתו הבא מבית הפרס, ולא העפר אפילו לאחר שגבלו. והלכה כחכמים. ושיעור הגוש, כפיקה גדולה של סקאים שהוא כחותם המרצופין:
יד א הזיז שפניו למטה. כמין לוח יוצא מן הכותל לחוץ וראשו כפוף למטה לארץ לצד הפתח, הלכך מצטרף אהלו עם הפתח ומביא את הטומאה בכל שהוא וחשיב כאילו יש בו פותח טפח, ואם טומאה תחתיו הבית טמא, שרואין ראשו הכפוף למטה כאילו הגיע לארץ, ומביא טומאה שתחתיו לצד הבית: **וגיזרה.** שפניה למעלה. ראשה כפוף למעלה ואין אוהל שלה מצטרף עם הפתח, הלכך בעיה פותח טפח: **וגבלית.** מפרש בתוספתא כלי שמניקה מכאן ומכאן ומשייר מן האמצע: **שנים עשר טפחים.** דשיעור כל נדבך ארבעה טפחים. ונדבך הוא שורה של בנין אבנים: **והעטרות.** אבנים סדורות בעיגול בולטות מן הקיר למעלה מן הפתח כעין כיפה לנוי, והיינו עטרה: **והפתוחים.** שעושים מאבן על הפתח או על החלון לנוי, ופעמים שבולטים מן החלון ומן הפתח טפח או יותר:
ב זיז שעל גבי הפתח וכו'. הכא מיירי שנסתם הפתח, ומשום הכי בעינן שיהא בזיז פותח טפח. והכי משמע בתוספתא: **ושעל גבי החלון רום אצבעיים.** כלומר בין חלון ששיעורו רום אצבעיים כגון שיירי המאור, בין חלון ששיעורו מלוא מקדח כגון העושה מאור בתחלה, זיז שעל גבי שניהם בכל שהוא: **ורבי יוסי אומר מלואו.** חלון ששיעורו רום אצבעיים, זיז שלו שיעורו באצבעיים. וחלון ששיעורו מלוא מקדח זיז שלו נמי משערינן במלוא מקדח. ואין הלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

אוֹמְרִים: הַלְּבֵנָה מְמַעֶטֶת – בחלון, **מִפְּנֵי שֶׁעַפָּרָה** – העפר שהלבינה נעשתה ממנו, **טָהוֹר** – שלא טימאו חכמים אלא גוש כברייתו הבא מבית הפרס, אבל לא העפר, אף שגיבלו ועשאו גוש, לפיכך הלבינה טהורה וממעטת (**רמב"ם; ר"ש**). פירוש אחר: מפני שעפרה טהור – שאם מחזירים את הלבינה לעפר, העפר טהור, משום שבטל מלהיות עפר בית הפרס, הלכך הלבינה ממעטת (**ר"ש**). **זֶה הַכְּלָל** – בדברים הממעטים ושאינם ממעטים; **הַטָּהוֹר מְמַעֵט; וְהַטָּמֵא אֵינוֹ מְמַעֵט** – בין דבר שהוא טמא בעצמו, כמו כזית מן הנבילה וכעדשה מן השרץ, בין דבר שמקבל טומאה, כמו כביצה אוכלים שהוכשרו לקבל טומאה, וכיוצא בזה, אינו ממעט את הטפח בחלון (**רמב"ם; רא"ש**).

יום שלישי

באור משנה א

פרק זה דן בזיזים הבולטים מן הכותל, מה שיעוריהם להביא את הטומאה משום אוהל.

הַזִּיז – הבולט לחוץ מעל גבי הפתח, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה** – שתחתיו לבית, **כָּל שֶׁהוּא** – אפילו אינו בולט מהכותל טפח. **הַגִּזְרָה** – כעין גוזטרה, **וְהַגַּבְלִית** – כעין גיזרה, אלא שהיא משופעת כלפי מטה משני הצדדים, **בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – שיעורן להביא את הטומאה לבית בטפח על טפח. **אֵיזֶהוּ הַזִּיז? שֶׁפָּנָיו לְמַטָּה** – שצידו המוחלק והמשופץ הנקרא "פנים", הוא כלפי מטה, ועשוי הוא לצורך הפתח, להגן עליו מפני הגשמים ומפני החמה, הלכך מצטרף הזיז עם הפתח. **וְהַגִּזְרָה** – ואיזוהי הגזרה? **שֶׁפָּנֶיהָ לְמַעְלָה** – שצידה המוחלק והמשופץ כלפי מעלה, ולא לצורך הפתח שתחתיה עשויה, אלא לצורך השימוש על גבה בשביל דיירי הדיוטה העליונה, הלכך אין היא מצטרפת עם הפתח, ואינה מביאה את הטומאה אלא בפותח טפח כדין אוהל. **וּבַמָּה אָמְרוּ: הַזִּיז מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא?** – כלומר ואפילו בזיז שפניו למטה, לא אמרו שמביא את הטומאה בכל שהוא, אלא **בַּזִּיז שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ מִן הַפֶּתַח שְׁלֹשָׁה נִדְבָּכִין** – כלומר שאינו גבוה יתיר על שלושה נדבכים, היינו שלוש שורות אבנים, **שֶׁהֵם שְׁנֵים עָשָׂר טֶפַח** – שכל נדבך גבוה ארבעה טפחים; **יָתֵר מִכָּאן** – אבל זיז שהוא גבוה מן הפתח יותר משנים עשר טפח, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – שעד שנים עשר טפח מגין הזיז על הפתח, ולצורך הפתח הוא עשוי, הלכך מצטרף אהלו עם הפתח; אבל כשהוא גבוה יותר משנים עשר טפח אינו מועיל להגן על הפתח, ולא לצורך הפתח הוא עשוי, הלכך אין אהלו מצטרף עם הפתח, ושיעורו להביא את הטומאה הוא בפותח טפח. **הָעֲטָרוֹת וְהַפִּתּוּחִים** – העשויים למעלה מן הפתחים ומן החלונות לנוי, **מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח** – כשהם בולטים מן הכותל בשיעור של טפח על טפח; שהואיל ואינם עשויים אלא לנוי בלבד, אינן מצטרפים לפתח או לחלון, הלכך אינם מביאים את הטומאה אלא כשיש עליהם עצמם תורת אוהל, והיינו בפותח טפח.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים (הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; הגר"א; "תפארת ישראל"). אבל הרמב"ם מפרשה בדרך אחרת.

באור משנה ב

זִיז שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח, מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה בְּפוֹתֵחַ טָפַח – פיסקה זו תמוהה היא, שהרי שנינו במשנה הקודמת, שהזיז שעל גבי הפתח מביא את הטומאה בכל שהוא, ואם כן, באיזה זיז מדובר כאן, שאינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח? מכאן יש מפרשים משנתנו (על פי התוספתא), שמדובר כאן בזיז שעל גבי פתח שנסתם, ולכן אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח (**הר"ש; ברטנורא; עיין "תפארת ישראל, בועז" שמקשה על פירוש זה: ועיין רמב"ם, שמפרש בדרך אחרת**). **שֶׁעַל גַּבֵּי הַחַלּוֹן רוּם אֶצְבָּעַיִם** – זיז שעל גבי החלון ששיעורו להביא את הטומאה ברום אצבעיים, כמו ששנינו לעיל (יג, א): "שיירי המאור, רום אצבעיים על רוחב אגודל", וכן זיז **שֶׁעַל גַּבֵּי מְלֹא מַקְדֵּחַ** – שעל גבי החלון ששיעורו להביא את הטומאה במלוא מקדח, כמו ששנינו (שם): "העושה מאור בתחילה, שיעורו מלוא מקדח גדול של לשכה", **כָּל שֶׁהוּא** – הזיז שעל גבי כל אחד מהם מביא את הטומאה לבית בכל שהוא. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מְלוֹאוֹ** – שיעור הזיז שעל גבי כל חלון כמלוא החלון: חלון ששיעורו רום אצבעיים על רוחב אגודל, אף הזיז שעל גביו שיעורו ברום אצבעיים על רוחב אגודל; וחלון ששיעורו מלוא מקדח, הזיז שעל גביו אף הוא שיעורו במלוא מקדח. ואין הלכה כרבי יוסי.

בארנו את המשנה כפי הרב מברטנורא, שפירשה על פי הר"ש. אבל יש מפרשים את המשנה כולה כדרך שביארנו את הסיפא, וכך הוא, לדעתם, פירוש המשנה: זיז שעל גבי הפתח מביא את הטומאה בפותח טפח, כלומר ששיעור הפתח הוא בפותח טפח, וכן שעל גבי החלון ששיעורו רום אצבעיים, וכן שעל גבי המאור ששיעורו מלוא מקדח – הזיז שעל גבי כל אחד מהם

ג קָנֶה שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה — מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ; רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אַל יַחְמֹר זֶה מִן הַזִּיז!

ד זִיז שֶׁהוּא סוֹבֵב אֶת כָּל הַבַּיִת, וְאוֹכֵל בַּפֶּתַח שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, טֻמְאָה בַּבַּיִת — כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְמֵאִים; טֻמְאָה תַּחְתָּיו — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא אֶת הַבַּיִת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַהֵר. וְכֵן בְּחָצֵר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת אַכְסַדְרָה.

ה שְׁנֵי זִיזִין זֶה עַל גַּבֵּי זֶה, וְיֵשׁ בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וּבֵינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן — תַּחְתֵּיהֶן טָמֵא; בֵּינֵיהֶן טָמֵא; עַל גַּבֵּיהֶן — כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרְקִיעַ טָמֵא. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן

פירוש ברטנורא

ג אפילו גבוה מאה אמה. אע"ג דזיז שיעור גובהו מן הפתח שנים עשר טפחים, בקנה החמירו משום דמיטלטל. ורבי יוחנן בן נורי סבר דאין להחמיר בקנה יותר מן הזיז, ולמעלה משנים עשר טפחים שיעורו בפותח טפח. והלכה כרבי יוחנן בן נורי:

ד זיז. שהוא רחב טפח וסובב את כל כותלי הבית מבחוץ, וכנגד הפתח אוכל שלש אצבעות ועל שאר הפתח אין זיז. שאם היה אוכל כנגד הפתח טפח היה הבית טמא לדברי הכל: **כלים שתחתיו טמאים.** בהא לא פליג רבי יהושע כדפליג בסיפא, לפי שדרך טומאה לצאת: **רבי אליעזר מטמא את הבית.** כיון דזיז חמור שמטמא בכל שהוא, מביא טומאה לבית בשלש אצבעות: **וכן בחצר שהיא מוקפת אכסדרה.** והאכסדרה אוכלת בפתח שלש אצבעות, טומאה בבית, כלים שבאכסדרה טמאים. טומאה באכסדרה, ר' אליעזר מטמא הבית, ורבי יהושע מטהר. והלכה כר' יהושע:

ה שני זיזין זה על גבי זה. ומכוונים זה כנגד זה: **יש בהן פותח טפח.** שכל אחד מן הזיזים רחבו טפח על טפח: **וביניהן פותח טפח.** התחתון גבוה מן הארץ טפח והעליון גבוה מן התחתון טפח: **וטומאה תחתיהן.** תחת התחתון. כל מה שתחתיו טמא ומה שעל גביו טהור, דחוצץ בפני הטומאה: **ביניהן.** אם טומאה בין תחתון לעליון כל מה שביניהן טמא, אבל מה שתחת התחתון ושעל העליון, טהור, דחוצצים: **על גביהן.** על גבי העליון. כנגד הטומאה עד הרקיע, טמא, וכל השאר טהור: **היה העליון עודף על התחתון וכו' תחתיהן וביניהן טמא.** דבין שהטומאה תחת התחתון בין שהטומאה ביניהן, אותו

משניות מבוארות – קהתי

שיעורו כל שהוא. רבי יוסי אומר: מלואו — היינו בחלון רום אצבעיים ובמלוא מקדח, אבל בזיז על גבי הפתח מודה רבי יוסי ששיעורו בכל שהוא (הגר"א; "תפארת ישראל"). **ברם הר"ש** מביא במסקנתו פירוש אחר לסיפא: שעל גבי החלון — הזיז שעל גבי החלון, רום אצבעיים — שיעור גובהו מעל החלון אצבעיים, כלומר שאינו מצטרף לחלון אלא אם כן אינו גבוה מן החלון יותר מאצבעיים; ושיעור רחבו מפורש בתוספתא כרוחב אגודל; שעל גבי מלואו מקדח כל שהוא — הזיז שעל גבי חלון של מלוא מקדח שיעורו בין בגובהו ובין ברחבו בכל שהוא. רבי יוסי אומר מלואו — כלומר רבי יוסי חולק על מלוא מקדח וסובר שעל גבי חלון של מלוא מקדח אף הזיז שיעורו מלוא מקדח. וכן כותב הרמב"ם (הל' טומאת מת יז, ג): "חלון הנעשיה לתשמיש, וזיז יוצא על גבי החלון, אפילו היה כרוחב אגודל, מביא את הטומאה, והוא שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעיים או פחות; היה למעלה מאצבעיים, אינו מביא את הטומאה אלא אם כן יש בו רוחב טפח. זיז זה שעל גבי החלון הנעשיה למאור, מביא את הטומאה בכל שהוא ואפילו גבוה כל שהוא".

יום רביעי

באור משנה ג

קָנֶה שֶׁעַל גַּבֵּי הַפֶּתַח – קנה שנתנוהו על גבי יתדות הקבועות בכותל למעלה מן הפתח, **אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה** – מן הפתח, **מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה כָּל שֶׁהוּא** – אפילו אינו בולט אלא כל שהוא, אם יש טומאה תחתיו, מתפשטת הטומאה מתחתיו לתוך הבית; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – ובתוספתא שנו: החמירו בקנה יותר מן הזיז (שכן זיז הגבוה מן הפתח יותר משנים עשר טפח אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח), שהקנה מיטלטל והזיז אינו מיטלטל. פירוש: לפי שהקנה אפשר לטלטלו ולהורידו סמוך לפתח, ואילו הזיז בולט מן הכותל ואי אפשר להורידו למטה (הגר"א); **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אַל יַחְמֹר זֶה מִן הַזִּיז!** – אין להחמיר בקנה יותר מן הזיז, ואף הקנה אם הוא גבוה יותר משנים עשר טפחים מן הפתח אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח.

באור משנה ד

זִיז שֶׁהוּא סוֹבֵב אֶת כָּל הַבַּיִת – שהוא בולט טפח סביב כל כותלי הבית, **וְאוֹכֵל בַּפֶּתַח שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת** – ותופס כנגד הפתח אורך של שלוש אצבעות בלבד, היינו פחות מטפח, שהרי הטפח ארבע אצבעות; **טֻמְאָה בַּבַּיִת** – אם היתה טומאה מן המת בבית, **כֵּלִים שֶׁתַּחְתָּיו** – שתחת כל הזיז, **טְמֵאִים** – אף על פי שהזיז שכנגד הפתח אין בו טפח על טפח, מכל מקום נחשב אהלו כחלק מהפתח, וכזווית שבבית (**"תפארת ישראל"**); הלכך הטומאה מתפשטת מהבית לתחת הזיז שכנגד הפתח, ומשם מתפשטת היא תחת כל הזיז שמסביב לבית ומטמאה כל מה שנמצא תחתיו. **טֻמְאָה תַּחְתָּיו** – תחת הזיז, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַמֵּא אֶת הַבַּיִת** – שכשם שאם הטומאה בבית נחשב הזיז שכנגד הפתח כחלק מאוהל הבית, כך גם כשהטומאה תחת הזיז מתפשטת הטומאה דרך הזיז שכנגד הפתח לתוך הבית. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מְטַהֵר** – שאף על פי שאם הטומאה בבית מודה רבי יהושע, שכלים שתחת הזיז טמאים, מכל מקום כשהטומאה תחת הזיז, הואיל והזיז שכנגד הפתח אין בו טפח על טפח, הבית טהור, לפי שדרך הטומאה לצאת ואין דרכה להיכנס. **וְכֵן בְּחָצֵר שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת אַכְסַדְרָה** – בנין עמודים המקורה בתקרה, והאכסדרה תופסת כנגד רוחב פתח הבית שלוש אצבעות בלבד: טומאה בבית, כלים שבאכסדרה טמאים; טומאה באכסדרה, רבי אליעזר מטמא ורבי יהושע מטהר, והלכה כרבי יהושע.

יום חמישי

באור משנה ה

שְׁנֵי זִיזִין זֶה עַל גַּבֵּי זֶה – ומכוונים זה כנגד זה; במפרשים אחדים מבואר שמדובר כאן בזיזים שעל גבי כותל הבית ולא בזיזים שעל גבי הפתח, שבכגון זה אין שייך כאן אלא השיעור של "פותח טפח" (**"משנה אחרונה"; "סדרי טהרות"**), **וְיֵשׁ בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שכל אחד מהזיזים יש בו טפח על טפח, **וּבֵינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – ובין הזיז התחתון לעליון יש טפח, כלומר אין צורך לומר שהזיז התחתון גבוה מן הארץ טפח, שכן סתם זיז גבוה מן הארץ הרבה, אלא אף הזיז העליון גבוה מן התחתון טפח (**"סדרי טהרות"**); **טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן** – תחת שני הזיזים, היינו תחת הזיז התחתון, **תַּחְתֵּיהֶן טָמֵא** – כל מה שתחת התחתון טמא, אבל מה שעל גביו טהור, שהזיז חוצץ בפני הטומאה; **בֵּינֵיהֶם** – היתה טומאה בין הזיז התחתון לעליון, **בֵּינֵיהֶן טָמֵא** – כל מה שבין הזיזים טמא, אבל מה שתחת הזיז התחתון ושעל גבי הזיז העליון טהור, שהזיזים חוצצים; **עַל גַּבֵּיהֶן** – היתה טומאה על גבי הזיז העליון, **כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרְקִיעַ טָמֵא** – כנגד הטומאה ולמעלה עד הרקיע טמא, וכל השאר טהור. **הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שהזיז העליון בולט לחוץ טפח יותר מהתחתון: **טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן** – היינו תחת הזיז התחתון, **אוֹ בֵּינֵיהֶן** – בין שני הזיזים, **תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא** – שהעליון העודף מביא את הטומאה לכל מה שתחתיו; ואפילו הטומאה נמצאת בין הזיזים, טפח העודף מערב את הטומאה בכל

אוֹ בֵּינֵיהֶן — תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא; עַל גַּבֵּיהֶן — כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פָּחוֹת מִטֶּפַח, טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן — תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא; בֵּינֵיהֶן אוֹ תַּחַת הַמּוֹתָר — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בֵּינֵיהֶן וְתַחַת הַמּוֹתָר — טָמֵא, וְתַחְתֵּיהֶן — טָהוֹר.

ו יֵשׁ בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן — תַּחְתֵּיהֶן טָמֵא; בֵּינֵיהֶן אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן — כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא.

ז אֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח; טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן, בֵּינֵיהֶן, אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן — טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְכֵן שְׁתֵּי יְרִיעוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח.

פרק חמשה עשר

א סְגוֹס עֻבָּה וְכֹפֶת עֻבָּה — אֵינָן מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה עַד שֶׁיְּהוּ גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח. קְפוּלִין זוֹ עַל גַּבֵּי

פירוש ברטנורא

העודף שהעליון יתר על התחתון טפח מערב את הטומאה בכל מקום. אבל מה שעל העליון טהור, דחוצץ: **על גביהן.** על גבי העליון: **היה העליון עודף על התחתון וכו' טומאה תחתיהן.** תחת התחתון: **תחתיהן וביניהן טמא.** דאותו עודף מערב את הטומאה ביניהן ומביא את הטומאה למה שתחתיו: **ביניהן.** אם הטומאה ביניהן או למטה בארץ תחת המותר, דהיינו כנגד העודף ולא תחת התחתון: **רבי אליעזר אומר תחתיהן וביניהן טמא.** דאע"ג דליכא טפח בעודף מביא את הטומאה לתחת התחתון, הואיל ועודף עליו: **ביניהן ותחת המותר טמא.** מה שבין שני הזיזין ומה שתחתיהן בארץ כנגד המותר, טמא: **ותחתיהן טהור.** מה שתחת התחתון. דכיון דאין במותר טפח אין הטומאה באה תחת התחתון. והלכה כר' יהושע:

ו ואין ביניהם פותח טפח. שאין התחתון גבוה מן הארץ טפח ואין העליון גבוה מן התחתון טפח: **ביניהן ותחתיהן טמא.** דאין התחתון חוצץ, כיון דאין תחתיו פותח טפח ולא על גביו פותח טפח, והעליון מביא את הטומאה לכל מה שתחתיו ותחת התחתון, וחוצץ למה שעל גביו, כיון דעליון גבוה מן הארץ טפח: **כנגדו עד הרקיע טמא.** ומה שתחתיו טהור. דאע"ג דאין גבוה מחבירו טפח, הרי גבוה מן הארץ טפח וחוצץ:

ז אין בהן פותח טפח. שהזיזין אין ברחבן טפח, הלכך בין שהטומאה למטה בין שהטומאה למעלה לא חייצי כלל: **וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ בפותח טפח.** וגבוהות זו מזו טפח, דינן כשני זיזין:

טו א סגוס עבה. הך מתניתין פירשנוה לעיל בפרק הבית שנסדק [משנה ג']. ואיידי דבעי למתני טבליות, הדר תניא הכא: **ואם היו של שיש.** אפילו

משניות מבוארות – קהתי

מקום (**הרא"ש**), אבל מה שעל גבי העליון טהור, שהזיז חוצץ; **עַל גַּבֵּיהֶן** – היתה הטומאה על גבי הזיז העליון, **כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא** – כנגד הטומאה למעלה טמא, וכל השאר טהור. **הָיָה הָעֶלְיוֹן עוֹדֵף עַל הַתַּחְתּוֹן פָּחוֹת מִטֶּפַח** – שהזיז העליון בולט לחוץ יותר מהתחתון בפחות מטפח, **טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן** – תחת הזיז התחתון, **תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא** – שהעודף של העליון מערב את הטומאה ביניהם ומביא את הטומאה לכל מה שתחתיו; **בֵּינֵיהֶן** – היתה טומאה בין הזיז התחתון לעליון, **אוֹ תַּחַת הַמּוֹתָר** – שהיתה טומאה תחת העודף של העליון, ולא תחת הזיז התחתון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תַּחְתֵּיהֶן וּבֵינֵיהֶן טָמֵא** – שאף על פי שהעודף הוא פחות מטפח מכל מקום הוא מביא את הטומאה לכל מה שתחת הזיז העליון, ומשם מתפשטת היא אף לתחת הזיז התחתון; רבי אליעזר הולך לשיטתו במשנה הקודמת, שאם טומאה תחת הזיז, אף על פי שהזיז שכנגד הפתח אין בו טפח על טפח מכל מקום הוא מביא את הטומאה לבית. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בֵּינֵיהֶן וְתַחַת הַמּוֹתָר, טָמֵא** – מה שבין שני הזיזים ומה שתחת העודף של העליון טמא, **וְתַחְתֵּיהֶן טָהוֹר** – אבל מה שתחת הזיז התחתון טהור, שהואיל והעודף של העליון הוא פחות מטפח, אינו מביא את הטומאה לתחת הזיז התחתון, רבי יהושע הולך לשיטתו במשנה הקודמת, שאם טומאה תחת הזיז, הבית טהור, הואיל והזיז שכנגד הפתח אין בו פותח טפח. והלכה כרבי יהושע.

באור משנה ו

יֵשׁ בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח – כל אחד מהזיזים יש בו טפח על טפח, **וְאֵין בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – ואין בין הזיז התחתון לעליון טפח, שאין הזיז העליון גבוה מן התחתון טפח, אבל התחתון גבוה מן הארץ טפח (**רמב"ם; "תפארת ישראל"; "סדרי טהרות"; עיין ברטנורא שמבואר בו לפי הר"ש, שאף התחתון אינו גבוה מן הארץ טפח, אלא שיש לו גירסא אחרת במשנתנו**): **טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן** – תחת הזיז התחתון, **תַּחְתֵּיהֶן טָמֵא** – כל מה שתחת התחתון טמא, אבל על גביו טהור, שהזיז התחתון חוצץ, הואיל והוא גבוה מן הארץ טפח; **בֵּינֵיהֶן** – טומאה בין הזיז התחתון לעליון, **אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן** – על גבי הזיז העליון, **כְּנֶגְדּוֹ עַד הָרָקִיעַ טָמֵא** – כנגד הטומאה למעלה עד הרקיע טמא, שהואיל ואין בין הזיזים גובה טפח, לפיכך אם הטומאה נמצאת שם, הרי טומאה רצוצה היא הבוקעת ועולה עד לרקיע, אבל אינה בוקעת ויורדת למטה לתחת הזיז התחתון, לפי שהזיז התחתון הגבוה מן הארץ טפח אוהל הוא, ואוהל חוצץ אף בפני טומאה רצוצה, וכן אם הטומאה על גבי הזיז העליון, אין היא בוקעת אלא למעלה, אבל לא למטה, אפילו לבין הזיזים, שהואיל ואין ביניהם טפח, הזיז העליון בטל לגבי הזיז התחתון וכזיז אחד חשובים, הלכך האוהל של התחתון חוצץ בפני הטומאה שלא תבקע אף לתחת הזיז העליון (**"סדרי טהרות"**).

יום ששי

באור משנה ז

משנתנו ממשיכה עוד בשני זיזים זה על גב זה.

אֵין בָּהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח – שכל אחד מן הזיזים אינו טפח על טפח, **בֵּין שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שהזיז העליון גבוה מן התחתון טפח, **בֵּין שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שאין בין הזיזים גובה טפח, **טֻמְאָה תַּחְתֵּיהֶן** – תחת הזיז התחתון, **בֵּינֵיהֶן** – או בין הזיזים, **אוֹ עַל גַּבֵּיהֶן** – על גבי הזיז העליון, **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – שהואיל ואין בהם טפח על טפח אין עליהם תורת אוהל, ואין חוצצים בפני הטומאה, הלכך אם הטומאה תחתיהם או ביניהם הרי הוא טומאה רצוצה הבוקעת ועולה בוקעת ויורדת, וכן אם הטומאה על גבי הזיז העליון, בוקעת היא גם למטה, שהרי אין חוצץ בפניה. **וְכֵן שְׁתֵּי יְרִיעוֹת שֶׁהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – ויש גם ביניהן גובה של טפח, שהיריעה התחתונה גבוהה מן הארץ טפח, והיריעה העליונה גבוהה מן היריעה התחתונה טפח, דינן כדין שני זיזים ששנינו במשניות ה-ז.

באור משנה א

הרישא של משנתנו כבר נשנתה לעיל (יא, ג), ונדחקו המפרשים למצוא טעמים שונים למה שהובאה כאן שנית (עיין ברטנורא; מהר"ם. מובא ב"תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"). בעל "סדרי טהרות" מבאר, שהובאה כאן כהמשך לסיפא של המשנה הקודמת: "וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח".

סְגוֹס עֻבָּה – מעיל צמר עבה, **וְכֹפֶת עֻבָּה** – חתיכת עץ עבה,

זוֹ — אֵינָן מְבִיאוֹת אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁתְּהֵא הָעֶלְיוֹנָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח. טַבְלָיוֹת שֶׁל עֵץ זוֹ עַל גַּב זוֹ — אֵינָן מְבִיאוֹת אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁתְּהֵא הָעֶלְיוֹנָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח. וְאִם הָיוּ שֶׁל שַׁיִשׁ — טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

ב טַבְלָיוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּקַרְנוֹתֵיהֶם, וְהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן — הַנּוֹגֵעַ בַּשְּׁנִיָּה טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה; כֵּלִים שֶׁתַּחַת הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאִים, וְשֶׁתַּחַת הַשְּׁנִיָּה טְהוֹרִין. הַשֻּׁלְחָן אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ רֹבּוּעַ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח.

ג חֲבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת עַל שׁוּלֵיהֶן, אוֹ מֻטּוֹת עַל צִדֵּיהֶן, בָּאֲוִיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה תַּחַת

פירוש ברטנורא

עליונה גבוהה מן הארץ טפח לא חשיבי אוהל להביא את הטומאה, כיון דתחתונה ממעטת את האויר לפי שהן נחשבות כארץ. אבל טבלאות של עץ אינן חשובות כקרקע בזמן שהעליונה גבוהה מן הארץ טפח, אע"פ שהתחתונה ממעטת את האויר, העליונה מביאה את הטומאה:

ב טבליות של עץ, שהן סמוכות זו אצל זו וכל אחת מהן גבוהה מן הארץ טפח ונוגעות בקרנותיהן כל אחת בחברתה שאצלה, ודרך קרני הטבלאות שאין ברחבן טפח, הלכך כלים שתחת הראשונה שהטומאה תחתיה, טמאים, ושתחת השניה טהורים: **הנוגע בשניה טמא טומאת שבעה.** ואף על גב דתנן בפרק קמא כלים הנוגעים במת וכלים בכלים טמאים טומאת שבעה, השלישי בין אדם בין כלים טמאים טומאת ערב, הא תנן התם אין האוהל מתחשב, הלכך טבלא שהטומאה תחתיה אינה מן המנין: **עד שיהא בו ריבוע בפותח טפח.** כמין תיבה פרוצה שיש לה ארבע דפנות היו עושים לשלחן שהשלחן יושב עליה, ואותה תיבה פרוצה קרוי ריבוע. ופעמים שהשלחן בולט ויוצא חוץ מאותו ריבוע טפח או פחות או יותר, והשתא קאמר דצריך שיהא השלחן בולט חוץ מאותו ריבוע בפותח טפח, דמה שבתוך הריבוע אינו מצטרף. ואם טומאה נמי בתוך הריבוע מבפנים, הריבוע חוצץ ומונע הטומאה מלעבור לחוץ:

ג חביות. שורות הרבה של חביות, זו אחר זו וזו על זו: **שהן יושבות על שוליהן.** ופיהן למעלה: **או מוטות על צדיהן.** ופיהן מן הצד: **באויר.** בגינה

משניות מבוארות – קהתי

אֵינָן מְבִיאִין אֶת הַטֻּמְאָה – שתחתיהם על הכלים הנמצאים תחתיהם, **עַד שֶׁיְּהוּ גְּבוֹהִין מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שיהא תחתיהם חלל של טפח על טפח ברום טפח; אבל אם אין תחתיהם חלל טפח, אף על פי שהצד העליון שלהם גבוה מן הארץ טפח, אין אומרים שרואים את עוביים כאילו אינו, והצד העליון מביא את הטומאה, אלא הואיל ועוביים ממעט את חלל הטפח אינם מביאים את הטומאה. **קְפוּלִין זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ** – בגדים הרבה המקופלים זה על גבי זה; ויש מפרשים: בגד אחד המקופל בכמה קיפולים זה על גב זה (עיין ביאורנו לעיל יא, ג). **אֵינָן מְבִיאוֹת אֶת הַטֻּמְאָה** – תחתיהן, **עַד שֶׁתְּהֵא הָעֶלְיוֹנָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שבכגון זה אין הקיפולים התחתונים ממעטים את גובה החלל, שרואים אותם כאילו אינם, והקיפול העליון, הואיל והוא גבוה מן הארץ טפח, מביא את הטומאה, ובלבד שהצד התחתון של הקיפול העליון יהא גבוה מן הארץ טפח, שאם הצד העליון שלו בלבד גבוה טפח, הריהו ממעט את החלל, ואינו מביא את הטומאה (כמו שביארנו שם). **טַבְלָיוֹת שֶׁל עֵץ זוֹ עַל גַּב זוֹ, אֵינָן מְבִיאוֹת אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁתְּהֵא הָעֶלְיוֹנָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – כדין קיפולין, שאין הטבליות התחתונות ממעטות את החלל של טפח, ובלבד שהצד התחתון של הטבלה העליונה יהא גבוה מן הארץ טפח. **וְאִם הָיוּ שֶׁל שַׁיִשׁ** – טבלאות של שיש חלקות נתונות זו על גב זו, אף על פי שהעליונה גבוהה מן הארץ טפח, מכל מקום הטבלאות התחתונות ממעטות את החלל, לפי שהן נחשבות כקרקע, והרי כל הטבלאות כגל של צרורות שטומאה תחתיהן (**מהר"ם**), הלכך **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – כדין טומאה רצוצה.

שבת קודש

באור משנה ב

טַבְלָיוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ בְּקַרְנוֹתֵיהֶם – בלבד, כזה: ◇◇ ואין בקרנות טפח על טפח, **וְהֵן גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שכל אחת מהן גבוהה מן הארץ טפח, היינו שיש תחתיה חלל של טפח על טפח ברום טפח: **טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן** – היתה טומאה תחת אחת מן הטבלאות, **הַנּוֹגֵעַ בַּשְּׁנִיָּה טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה** – כלומר אין צורך לומר שהנוגע בטבלה הראשונה, שהטומאה תחתיה, שטמא טומאת שבעה, אלא אף הנוגע בטבלה השנייה, הסמוכה לה, טמא טומאת שבעה, שהואיל והשנייה נוגעת בראשונה ומוסיפה על אהלה, לפיכך אף הנוגע בשניה נחשב כאילו נגע באוהל שהטומאה תחתיו, והרי שנינו, שכלים הנוגעים במת וכלים או אדם בכלים טמאים טומאת שבעה (לעיל א, ב־ג); **כֵּלִים שֶׁתַּחַת הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאִים** – שהרי מאהילה על הטומאה ועליהם, **וְשֶׁתַּחַת הַשְּׁנִיָּה** – וכלים שתחת השניה, **טְהוֹרִין** – שדווקא לענין טומאת עצמה די בנגיעתה כל שהיא בראשונה, כדי שתיחשב כאילו אף היא מאהילה על הטומאה, והנוגע בה דינו כנוגע באוהל המת כמו שביארנו לעיל, אבל לענין הבאת הטומאה על הכלים שתחתיה, אין דינה כאוהל המת, אלא אם כן היא נוגעת בראשונה ברוחב טפח, והרי כאן אינה נוגעת בה אלא בקרן, שאין בה רוחב טפח, הלכך אין מביא את הטומאה (שתחת הראשונה) על הכלים שתחתיה, וזהו ששנינו: כלים שתחת השנייה טהורים (**"סדרי טהרות"**). **הַשֻּׁלְחָן אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה, עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ רֹבּוּעַ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** – "ריבוע" היינו הבסיס של השולחן, שהיה (ביתי התנאים) כמין תיבה פרוצה של ארבע דפנות, בלי שוליים, ועל אותו ריבוע מונחת הטבלא, הנקראת "שולחן", ויש שהשולחן בולט ויוצא סביב חוץ מהריבוע; ובאה המשנה להשמיענו, שאם טומאה מן המת נמצאת בחלל הריבוע, אין השולחן מביא את הטומאה על מה שתחתיו, בתוך הריבוע, אלא אם כן שטח השולחן שעל הריבוע, חוץ מהחלק הבולט ממנו, הוא טפח על טפח; אבל אם אין בשולחן שעל הריבוע בפני עצמו טפח על טפח, אף על פי שהשולחן כולו עם בליטתו יש בו טפח על טפח, אינו מביא את הטומאה על מה שתחתיו, שכן הטומאה שבחלל הריבוע טומאה רצוצה היא הבוקעת למעלה ולמטה, ואינה מתפשטת לצדדים.

בארנו את המשנה לפי משמעות לשונה. וכן פירשה הרש"ש. אבל יש מוסיפים (על פי הר"ש והר"ב), שמשנתנו באה גם להשמיענו, שאם הטומאה נמצאת תחת החלק הבולט חוץ מהריבוע, אין השולחן מביא את הטומאה על מה שתחת החלק הבולט, אלא אם כן יש בו, בחלק הבולט בפני עצמו, טפח על טפח, ואין חלק השולחן שעל הריבוע מצטרף לו להשלים שיעור טפח על טפח, שמה שעל הריבוע נידון כאוהל בפני עצמו, ומה שבולט חוץ מן הריבוע נידון כאוהל בפני עצמו...

באור משנה ג

חֲבִיּוֹת – של חרס, שאינן מקבלות טומאה מאחוריהן, **שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת עַל שׁוּלֵיהֶן** – ופיהן למעלה, **אוֹ מֻטּוֹת עַל צִדֵּיהֶן** – ופיהן מן

אַחַת מֵהֶן — טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּטְהוֹרוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ טְמֵאוֹת, אוֹ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח, טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן — תַּחַת כֻּלָּם טָמֵא.

פירוש ברטנורא

או בחצר: **בפותח טפח.** ברוחב טפח נוגעות זו בזו: **טומאה בוקעת ועולה.** לצדדין קתני לה. דמוטות על צדיהן אפילו כנגד הטומאה אין טמא אלא מה שתחתיהן ועל גביהן, אבל מה שבתוכן טהור, כיון דאין כלי חרס מיטמא מגבו על מה שבתוכו מציל, ומה שאינו כנגד הטומאה אפילו שתחתיהן ועל גביהן טהור. וביושבות על שוליהן אפילו על מה שבתוכו אין מצילות, כיון שאין הפסק מאויר תוכו לאויר שחוצה לו, וחבית עצמה נטמאת ונטמאו כל כלים שבתוכה ואפילו שלא כנגד הטומאה, כדאמרינן טעמא בסוף פרק כוורת: **במה דברים אמורים בטהורות.** דכיון דטהורות הן דמו לטבלאות של שיש שהתחתונות סותמות את חלל טפח וטומאה בוקעת ועולה: **אבל אם היו טמאות.** אפילו אין גבוהות מן הארץ, העליונות שגבוהות מן הארץ טפח מביאות את הטומאה, שאין התחתונות סותמות כיון דטמאות, מידי דהוה אקפולין זו על זו וטבלאות זו על זו: **או גבוהות מן הארץ פותח טפח** מביאות את הטומאה, ואפילו טהורות, כיון דנוגעות זו בזו ברוחב טפח נחשבות כולן כאוהל אחד:

משניות מבוארות – קהתי

הצד, **בָּאֲוִיר** – בחוץ, כגון בחצר, **וְהֵן נוֹגְעוֹת זוֹ בָזוֹ בְּפוֹתֵחַ טֶפַח** – שמקום נגיעת החביות רחב טפח על טפח, **טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן** – היתה טומאה מן המת תחת אחת מן החביות, והיא טומאה רצוצה, **טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת** – במפרשים מבואר, שאם החביות יושבות על שוליהן, כל מה שנמצא כנגד הטומאה טמא, ואף החבית עצמה טמאה, שהואיל והאוויר הטמא שעל גבה מעורב עם האוויר שבתוכה, נטמא אוויר תוכה, ועל ידי כך אף החבית כולה; אבל אם החביות מוטות על צדיהן, אין תוכה טמא, שהואיל ואין החבית מקבלת טומאה מגבה, דפנותיה חוצצות בפני הטומאה, ומה ששנינו כאן: טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, היינו שמטמאה כנגדה כל מה שתחת החבית ומעל גבי החבית, שאין דפנות החבית חוצצות אלא על תוכה, אבל לא על מה שלמעלה ממנה. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – שהטומאה בוקעת למעלה ולמטה, ואינה מתפשטת לצדדים? **בִּטְהוֹרוֹת** – בחביות טהורות, שעדיין לא נטמאו מתוכן. **אֲבָל אִם הָיוּ טְמֵאוֹת** – שכבר נטמאו קודם לכן מתוכן, **אוֹ גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ פּוֹתֵחַ טֶפַח** – שהיה תחת כל החביות חלל של טפח על טפח, ואפילו היו טהורות, **טֻמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן, תַּחַת כֻּלָּם טָמֵא** – כל מה שנמצא תחת כל החביות טמא, שאם היו טמאות, והיינו בכגון שהיו מוטות על צדיהן, הרי הדופן התחתונה אינה חוצצת בפני הטומאה הואיל והיא טמאה, ובוקעת הטומאה לתוך החבית, וכיון שהדפנות העליונות של כל החביות נוגעות זו בזו בפותח טפח, הרי הן נחשבות כאוהל אחד, ומביאות את הטומאה לכל מה שתחתיהן; ואפילו היו טהורות, אלא שהיו גבוהות מן הארץ פותח טפח, בין שהיו מוטות על צדיהן בין שהיו יושבות על שוליהן, הרי האוהל שתחתיהן מביא את הטומאה תחת כולן, שהואיל ונוגעות זו בזו בפותח טפח, הרי הן כאוהל אחד, והטומאה מתפשטת לתחת כל החביות. ויש עוד חילוקי דינים בענין חביות אלו, אלא שכבר נישנו לעיל (ט, טז), ולא בא התנא כאן אלא ללמדנו את ההבדל שבין הרישא לסיפא, שברישא הטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואינה מתפשטת לצדדים, ובסיפא מתפשטת הטומאה תחת כולן, אף על פי שחביות הן גופים נפרדים (**הגר"א; "תפארת ישראל"**).

הר"ש והר"ב מפרשים משנתנו בחביות המסודרות שורות על גבי שורות, ולפי פירושם מתיישבת הפיסקה "אבל אם היו טמאות" גם בכגון שהיו החביות יושבות על שוליהן (ולא כביאורנו, שפיסקה זו כוונתה דווקא לחביות שהיו מוטות על צדיהן). עיין "תפארת ישראל", שמקשה על פירושם, ואף טורח ליישבו. אף בעל "סדרי טהרות" מאריך בביאור משנתנו על פי הר"ש והר"ב. ברם, ביאורנו הוא לפי הגר"א ו"תפארת ישראל", שכן מחוץ לדוחק שבפיסקא הנ"ל, משנתנו מתיישבת יפה לפי אותו פירוש.

ויש עוד להוסיף (לפי ביאורנו), שמה שנקטה המשנה ברישא "והן נוגעות זו בזו בפותח טפח", אינה אלא משום סיפא, שבה נישנה שהטומאה מתפשטת תחת כולן, אבל ברישא, בין נוגעות בפותח טפח ובין אינן נוגעות בפותח טפח, טומאה בוקעת כנגדה למעלה ולמטה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

וְכן סברו בני הישיבה דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שדעת כל התנאים [חוץ ממי שאמר בפירוש לא כן, כדלהלן], וכן דעת התנא של משנתנו, שאין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת – על החלק שנאכל מן הקרבן, אלא רק על הדם הנזרק על המזבח, ועל קמצים של מנחות הקרבים על המזבח. והטעם שסברו כן, הוא משום דְּלֵיכָּא תַּנָּא דְּשָׁמְעַת לֵיהּ דְּאָמַר – שאין תנא שלמדנו מדבריו שהוא סובר שהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת, אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בלבד, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת.

ומשום שסברו בני הישיבה שמשנתנו סוברת שטומאה דחויה בציבור ואי אפשר להקריב בטומאה רק משום ריצוי הציץ, וסברה גם שאין הציץ מרצה על האוכלים, שאלו, נִיבָא מַתְנִיתִין – האם נאמר שמשנתנו היא דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שסובר שאם בשר הקרבן נטמא או אבד, אין זורקים את דמו. ומביאה הגמרא את דברי רבי יהושע: דְּתַנְיָא, נאמר (דברים יב כז) 'וְעָשִׂיתָ עוֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל', ונחלקו תנאים בדרש הפסוק, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שיש ללמוד ממה שנאמר 'הבשר והדם', שזריקת הדם והקרבת הבשר תלויים זה בזה, שאִם אֵין דָּם הקרבן ראוי לזריקה כגון שנאבד, אֵין בָּשָׂר הקרבן קרב, וכן אִם אֵין הַבָּשָׂר ראוי להקרבה או לאכילה אֵין זורקים את הדָּם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מותר לזרוק את הדָּם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבָּשָׂר ראוי, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה', ומשמע שזריקת הדם אינה תלויה בבשר, ואף כשאין הבשר ראוי זורקים את הדם, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים – וכיצד אני דורש את תחילת הפסוק שנאמר 'וְעָשִׂיתָ עוֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם', יש לדורשו כך, שהקיש הפסוק בשר לדם, לוֹמַר לְךָ, מַה דָּם – שכשם שהדם נתינתו על המזבח היא בִּזְרִיקָה, אַף בָּשָׂר צריך ליתנו על המזבח בִּזְרִיקָה, הֲוֵי אוֹמֵר – ולמדנו מכך, שלוּל [–חלל, ריוח] קָטָן יֵשׁ בֵּין הַבָּשָׂר לַמִּזְבֵּחַ, והכהן המסדר את האברים על המזבח, עומד על הכבש וזורקם על מערכת העצים, לקיים מצות זריקה.

הגמרא מבארת את דבריהם של רבי יהושע ורבי אליעזר. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי – ואף על רבי יהושע יש לשאול, הָכְתִיב – הרי נאמר בפסוק גם 'וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ', ומשמע שהדם נזרק גם כשאין הבשר ראוי, ואיך יפרש רבי יהושע את דברי הפסוק הללו. משיבה הגמרא: אָמַר לְךָ רבי יהושע, הָא כְּתִיב גַּבֵּיהּ – הרי נאמר בסמוך לכך 'וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל', ומשמע, שמה שנאמר 'ודם זבחיך ישפך', אינו אלא כשהבשר קיים וראוי לאכילה, ואף בזה כוונת הפסוק היא לתלות את זריקת הדם באכילת הבשר, ולהשמיענו שאם אין הבשר ראוי לאכילה, אין זורקים את הדם.

רש"י

לא עשו ישראל יום כפורים – לפי ששבעה ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשתה, דכתיב: "ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום". **וקרבן יחיד** – של נשיאים. **דאיסור סקילה** – דחמור מכרת. **וקרבן צבור** – דמה שהיו מקריבין בימי חנוכת הבית – קרבן צבור הוא. **התם** – במשכן דגבוה – הוו קרבנות. **הכא** – בחנוכת הבית דהדיוט – משתה. **הכא נמי לעבדו** – קרבנות, מיכל לא ליכלו. **ביום השביעי** – ומשמע לן: יום שביעי היינו שבת. **דלמא שביעי לקרבנות** – שאם הקריב נשיא ששי בערב שבת – מקריב נשיא שביעי באחד בשבת, ומאי שביעי – שביעי לקרבן נשיא. **ביום עשתי עשר יום** – האי יום יתירא משמע: מה יום רצוף, שאין בו הפסק – אף כולהו אחד עשר יום רצוף, דליכא הפסק בינתיים, אפילו בשבת. **דלמא ימים הראויין** – למשתה, עביד משתה, לאפוקי יום הכפורים. **גמר יום יום מהתם** – מנשיאים דמשכן, דגמרינן מתרי קראי דהוו רצופים אפילו בשבת. אף משתה דחנוכת הבית – הוו ארבעה עשר רצופים, ואפילו [ביום הכפורים].

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ט ע"א: דבר נוסף שהיה בחנוכת מקדש ראשון: **אָמַר רַבִּי פַּרְנָךְ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, באוֹתָהּ שָׁנָה לֹא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים,** ששבעה ימים קודם חג הסוכות עשו משתה. **וְהָיוּ דּוֹאֲגִים וְאוֹמְרִים, שֶׁמָּא נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל** [-ישראל בלשון סגי נהור] **כְּלָיָה** - עונש מיתה לכל העם על כך, שהרי מי שלא התענה ביום הכפורים חייב כרת. **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לָהֶם, כּוּלְּכֶם מְזוּמָּנִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,** כיון שהתכוונתם למצוה.

מבארת הגמרא: **מַאי דָּרוּשׁ** מתחילה שלא התענו, **אָמְרוּ קַל וָחוֹמֶר, וּמַה** בחנוכת **הַמִּשְׁכָּן** הקל **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁתוֹ קְדוּשַׁת עוֹלָם** אלא ארבעים שנה שהיו במדבר, ואחריו מאוחר יותר נבנה המקדש, **וְאף** על פי כן **קָרְבַּן יָחִיד** של נשיאים שהקריבו אז (במדבר ז יא) **דּוֹחֶה שַׁבָּת** דְּהיא **אִיסּוּר סְקִילָה** החמורה מכרת, **מִקְדָּשׁ דִּקְדוּשָּׁתוֹ** חמורה שקְדוּשַׁת **עוֹלָם** היא ואין אחריו מקום קדוש אחר, **וְקָרְבַּן צִבּוּר** הקריבו כל ישראל בחנוכת המקדש, **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים** היה, שהוא קל משבת **דְּעָנוּשׁ כָּרֵת** העושה מלאכה והאוכל בו, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שידחה אותו קרבן הציבור.

מקשה הגמרא: **אֶלָּא** לפי זה **אַמַּאי הָיוּ דּוֹאֲגִים.** מתרצת הגמרא: כיון שיש להפריך טעם זה, שכן **הָתָם** בחנוכת המשכן **צוֹרֶךְ גָּבוֹהַּ** דהיינו הקרבת קרבן דחה השבת, אולם **הָכָא** בחנוכת המקדש עשו **צוֹרֶךְ הֶדְיוֹט** שהוא משתה ביום הכפורים, ולכן דאגו.

שואלת הגמרא: **הָכָא נַמִּי** במקדש מדוע באמת אכלו ביום הכפורים, **מְיַעֲבַד לֵיעָבְדוּ** - שיקריבו הקרבנות **וּמֵיכַל לֹא נֵיכְלוּ וְלֹא לִישְׁתּוּ.** משיבה הגמרא: הקרבת הקרבנות עשתה אותו זמן שמחה, **וְאֵין שִׂמְחָה כְּלֹא אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה.**

מבררת הגמרא: **וּמִשְּׁכָּן דְּדָחֵי שַׁבָּת** בקרבנות הנשיאים **מְנָלָן, אִילֵימָא מִדִּכְתִיב** (שם ז יב) **'וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן'** וגו', ועוד נאמר (שם ז מח) **'וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי',** ושביעי היינו שבת, יש לדחות **דִּלְמָא 'שְׁבִיעִי'** היינו לְהקרבת הקָרְבָּנוֹת, אך בשבת יתכן שלא הקריבו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק,** מוכח כן ממה **דְּאָמַר קְרָא** (שם ז עב) **'בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם',** ותיבת 'יום' השניה מיותרת, ובאה ללמד, **מַה יוֹם כּוּלּוֹ רָצוּף** שאין הפסק בשעותיו, **אַף עַשְׁתֵּי עָשָׂר** יום של הקרבת הקרבנות **כּוּלָּן רְצוּפִין** בקרבנות יום אחר יום, וודאי שהמקריב ביום השביעי הקריב בשבת.

דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** הקריבום רצופים רק **בְּיָמִים הָרְאוּיִין** לקרבן יחיד ולא בשבת שאינה ראויה לכך.

מביאה הגמרא דרשה נוספת: **כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא** (שם ז עח) **'בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם'** וגו', ויש לדרוש מיתור 'יום', **מַה יוֹם כּוּלּוֹ רָצוּף, אַף שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם כּוּלָּן רְצוּפִין.** מקשה הגמרא: **וְדִלְמָא הָכָא נַמִּי** הקריבום **בְּיָמִים הָרְאוּיִין** להקרבת קרבן יחיד ולא בשבת. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן תְּרֵי קְרָאֵי** לרצופים **לָמָּה לִי,** אלא ודאי ללמד שהקריבום רצופים ממש, ואף בשבת. הגמרא חוזרת לאכילה ביום הכפורים בחנוכת המקדש. מבררת הגמרא: **וּמִקְדָּשׁ דְּדוֹחֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים** - שאכלו בו בחנוכת המקדש **מְנָלָן, אִילֵימָא מִדִּכְתִיב** בזה (מלכים א' ח סה) **'אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם',** והיינו רצופים, יש לדחות **וְדִלְמָא** רק **יָמִים הָרְאוּיִין** למשתה היו רצופים, ולא יום הכפורים. משיבה הגמרא: **גָּמַר** - למדים זאת בגזירה שוה **'יוֹם יוֹם' מֵהָתָם** - מחנוכת המשכן, ששם נאמר 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן' ו'וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי', וכאן נאמר 'אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם', ובחנוכת המשכן הקריבו בלא הפסק ואף בשבת כמבואר לעיל, ולמדים מזה אף לחנוכת המקדש.

עניינו של בית-המקדש הוא שבו צריכה להיות בקשת צרכיו, דהיינו צרכים פרטיים דווקא.

ממאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

בִּשְׁעַת הַשְּׁמָחָה וְלֵיכָּא, שהרי שחטן בערב יום טוב שעדיין אינו זמן שמחה, שנוהגת רק בימי החג. וּמִשּׁוּם חֲגִיגָה לא יצא, משום שהחגיגה הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה – קרבן שחובה על האדם ממצות התורה להביאו, וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחוּלִּין, ולא מבהמה שכבר קדושה בקדושת קרבן אחר, כמבואר במנחות (פב.), ומאחר שבהמה זו הוקדשה כבר לשלמים אינו יוצא בה ידי חובת חגיגה.

הגמרא מביאה ראיה לדברי רבי אלעזר: לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ – נאמר שמהברייתא המובאת להלן יש ראיה לרבי אלעזר, ששנינו בברייתא, נאמר בחג הסוכות (דברים טז טו) 'וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ', ולכאורה פסוק זה מיותר, שהלא כבר נאמר (שם טז יג–יד) 'חַג הַסֻּכֹּת תַּעֲשֶׂה לְךָ וגו' וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ', אלא שבא הפסוק לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן [–שמיני עצרת] לְחיוב שִׂמְחָה, והיינו שיש לשמוח על ידי אכילת שלמים בלילה זה, וישחטם בערב יום טוב. ומקשה הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שיש לרבות את לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לשמחה, אוֹ [–שמא] אֵינוֹ כן אֶלָּא יש לרבות את לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, וחייב לשחוט שלמים בערב החג כדי לאוכלם בלילה. ומיישבת הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' (שָׂמֵחַ) חָלַק – תיבת 'אך' באה תמיד למעט, וכאן היא באה לחלוק את הריבוי שריבינו לעיל, ולמעט ממנו את אחד הלילות, ויש לנו לומר שהכוונה ללילה הראשון. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע מרבה הברייתא את הלילה האחרון לשמחה וממעטת את הראשון ולא להיפך, לָאו מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ בַּמֶּה יִשְׂמַח בלילה הראשון, מפני שאינו יכול לשחוט את השלמים אלא רק בערב החג שאינו זמן שמחה, ובאופן זה אינו יוצא ידי חובתו, כדברי רבי אלעזר.

דוחה הגמרא: לֹא, כִּדְתָנֵי טַעְמָא – אין זה הטעם אלא כפי שביארה הברייתא עצמה את הטעם בהמשך דבריה. שמקשה הברייתא, מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן וְלְהוֹצִיא לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן. ומתרצת, מַרְבֶּה אֲנִי את לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּשׁ מצות שִׂמְחָה לְפָנָיו בימי החג ובלילותיו, וּמוֹצִיא אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁאֵין מצות שִׂמְחָה לְפָנָיו בימים שלפני החג. שיותר מסתבר לדרוש מן הכתוב שיש להמשיך בשמחה שכבר התחייב בה, מאשר לדרוש שיש להתחיל בשמחה.

רב יוסף מקשה על דברי רבי אלעזר: מֵתִיב רַב יוֹסֵף, שנינו בברייתא, חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹצֵא בָהּ מִשּׁוּם חיוב שלמי שִׂמְחָה, וְאֵין יוֹצֵא בָהּ מִשּׁוּם חיוב חֲגִיגָה של יום טוב. ולדברי רבי אלעזר אַמַּאי יוצא בה ידי שמחה, הָא בְּעֵינַן – הרי לשם כך אנו צריכים שתהיה הַזְּכִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה, וְלֵיכָּא – ואין כאן, שהרי שוחטה בי"ד. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, מדובר שֶׁעִיכֵּב את שחיטת החגיגה וּשְׁחָטָהּ בט"ו שהוא זמן שמחה.

הגמרא מביאה סיוע לדברי רב אידי: אָמַר רַב אַשִׁי, הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שמדובר כששחטה בט"ו, דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי אלא תאמר ששחטה בי"ד, יקשה, הָא מַתְנִיתָא מַאן קָתָנֵי לָהּ – ברייתא זו מי שנאה, הלא בֶּן תֵּימָא שנאה, כמפורש לעיל (ע.), ולשיטת בֶּן תֵּימָא הָא פְּסֵלָה לָהּ בְּלֵילָה – הרי חגיגת י"ד נפסלת בלינה, שהרי סובר שנאכלת רק ליום ולילה כפסח, וביום ט"ו אסורה באכילה, ואם כן ודאי אינו יוצא בה ידי חיוב שמחה. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן מוכח מכאן שמדובר כששחטה בט"ו.

רבא מקשה על דברי רבי אלעזר: מֵתִיב רָבָא שנינו במשנה (סוכה מב:) בענין המצוות הנוהגות בחג הסוכות, שמצות אמירת הַהַלֵּל וּמצות הַשִּׂמְחָה נוהגות שְׁמֹנָה ימים. וְאִי אָמְרַת בְּעֵינַן זְכִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה, הָא זְמִנְּין סַגִּיאִין דְּלֵא מִשְׁכַּחַת לָהּ – הרי פעמים רבות לא תמצא שתנהג השמחה אֶלָּא שִׁבְעָה ימים, ולא שמונה כדברי המשנה, והיינו כְּגוֹן שֶׁחָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן לְחִיּוֹת בְּשַׁבָּת. ששחיטת שלמי השמחה אינה דוחה שבת, ואף בערב החג לא ניתן לשוחטם מאחר שאינו 'זמן שמחה', נמצא שלא ניתן לאכול שלמי שמחה ביום טוב זה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, באופן זה מְשַׁמְּחוֹ – מקיים את מצות השמחה בְּאֲכִילַת שְׁעִירֵי הָרְגָלִים. שבכל יום מימי החג היה קרב שעיר לחטאת, ואף בשבת היו מקריבים אותו.

דוחה הגמרא: אָמַר רָבָא, לא ניתן לתרץ כך מאחר שֹׁתֵי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר – ישנן שתי ראיות המוכיחות שלא ניתן לקיים מצות שמחה בשעירי הרגלים. חֲדָא – ראיה אחת, דִּשְׁעִירֵי הָרְגָלִים הקרבים בשבת, חַי נֶאֱכָלִין צְלִי אֵין נֶאֱכָלִין, כלומר, הבא לאכול מבשרם בשבת צריך לאוכלו חי מפני שאין בישולו וצלייתו דוחים את השבת, וְהרי שִׂמְחָה בְּאכילת בשר חַי לֵיכָּא. וְעוֹד ראיה, שהרי רק הכֹּהֲנִים אוֹכְלִין מהם, כדין חטאת, וְאם כן, יִשְׂרָאֵל בְּמֶה שְׂמֵחִים. שבה הגמרא ומתרצת באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא, מְשַׁמְּחוֹ בִּכְסוּת נְקִיָּה וְיַיִן יָשָׁן, שאף דברים אלו מביאים לידי שמחה.

הגמרא מביאה דעה החולקת על דברי עולא משמו של רבי אלעזר בענין שלמי שמחה: כִּי אֲתָא [–כשבא] רָבִין לבבל אָמַר בשם רַבִּי אֶלְעָזָר, שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, יוֹצֵא בָהֶן מִשּׁוּם שִׂמְחָה וְאֵין יוֹצֵא בָהֶן מִשּׁוּם חֲגִיגָה. יוֹצֵא מִשּׁוּם שִׂמְחָה, משום שלא בְּעֵינַן זְכִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה, וְלֹא יוצא מִשּׁוּם חֲגִיגָה, משום שהָוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחוּלִּין.

הגמרא מקשה על דברי רבין: מֵיתִיבִי ממה ששנינו בברייתא, 'וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ' לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לִשְׂמְחָה, אַתָּה אוֹמֵר לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אַךְ' חָלַק. מַאי טַעְמָא – מדוע לא מרבים את הלילה הראשון, לָאו מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ בַּמֶּה יִשְׂמַח. דהיינו, שאינו יוצא ידי חובתו בשחיטת השלמים בערב החג הואיל ואינו זמן שמחה, ושלא כדברי רבין שסבר שאין צריך זביחה בשעת שמחה. דחו בני הישיבה, לֹא, כִּדְתַנְיָא, מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן וּלְהוֹצִיא לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן. מַרְבֶּה אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּשׁ שִׂמְחָה לְפָנָיו וּמוֹצִיא אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו.

הגמרא חוזרת לדון בענין קרבן חגיגה: אָמַר רַב כַּהֲנָא, מִנַּיִן לְאֵימוּרֵי חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁנִּפְסְלִין בְּלֵילָה אם לא הוקטרו עד עלות השחר של יום ט"ז, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג יח) 'וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר', ו'חלב חגי' היינו אימורי החגיגה, וְסָמוּךְ לֵיהּ – ובסמוך לפסוק זה נאמר בענין מצות הבאת הביכורים (שם כג יט) 'רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ', והרי זה כאילו נכתב 'עד בוקר ראשית', לְמִימְרָא – ללמדנו דְּהַאי 'בֹּקֶר' היינו הַבֹּקֶר הָרִאשׁוֹן שלאחר הקרבת החגיגה, דהיינו בוקרו של יום ט"ז.

רב יוסף מקשה על דבריו: מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, טַעְמָא שמעמידים את הפסוק בבוקר הראשון הוא משום דְּכָתַב 'רֵאשִׁית', הָא אם לֹא כָּתַב 'רֵאשִׁית', הָוָה אָמִינָא שמאי 'בֹּקֶר', בֹּקֶר שֵׁנִי שלאחר הקרבת החגיגה, דהיינו בוקר יום י"ז, וקשה, מִי אִיכָּא מִידִי – וכי מצאנו דבר מעין זה בשאר הקרבנות דְּכְשֵׁר אִיפְּסִיל לֵיהּ מֵאוֹרְתָא – שבשר הקרבן נפסל לאכילה כבר מהערב, וְאילו האֵמוּרִין שלו לא יפסלו עַד צַפְרָא – הבוקר שלמחרת. ואם כן לא יתכן שאימורי חגיגת ט"ו שנאכלת עד סוף יום ט"ז ונפסלת באכילה מליל י"ז, יפסלו רק למחרת ביום י"ז, ובהכרח שאימוריה נפסלים כבר בבוקר ט"ז, מבלי שנזדקק ללמוד זאת מסמיכות הפסוקים.

אביי דוחה את הקושיא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אַלְּמָה לֹא – מדוע אתה אומר שלא מצאנו קרבן שאימוריו נפסלים לאחר שנפסל בשרו, וְהָרֵי מצאנו בְּפֶסַח, לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּכְשֵׁר הקרבן אִיפְּסִיל לֵיהּ מֶחֱצוֹת ליל ט"ו, וְאילו האֵמוּרִין לא נפסלים עַד צַפְרָא שלמחרת. ואם כן, אף בחגיגת ט"ו היה מקום לומר, שאף על פי שבשר הקרבן נפסל לאכילה כבר מליל י"ז, האימורים יפסלו רק מהבוקר שלמחרת, ולפיכך נצרכנו ללימוד של רב כהנא.

רבא מבאר את קושייתו של רב יוסף: אָמַר רָבָא, רַב יוֹסֵף הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ, כיצד יתכן היה לומר ש'בוקר' היינו השני ולא הראשון, מִי אִיכָּא מִידִי דְּאִלּוּ תַּנָּא של הברייתא שתובא להלן, לְענין זמן פסול הַכְּשֵׁר של הקרבן לֹא בָּעֵי לסמיכות של התיבה 'רֵאשִׁית' כדי לומר שה'בוקר' שנאמר בו היינו הראשון, וְאילו רַב כַּהֲנָא, לְענין האֵמוּרִין שקדושתם חמורה מקדושת בשר ובשל כך עיכוב פסילתם חמור יותר, בָּעֵי 'רֵאשִׁית' כדי ללמוד שנפסלים מהבוקר הראשון.

מברר הגמרא: מַאי הִיא אותה ברייתא. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא, נאמר בפסוק (דברים טז ד) לגבי חגיגת י"ד 'לֹא יָלִין מִן הַבֹּקֶר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר',

רש"י

בשעת שמחה — ביום טוב, שהוא זמן שמחה. **והיית אך שמח** — קרא יתירא הוא, דכתיב לעיל מיניה: "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", וסמיך ליה "ושמחת בחגך". והדר כתיב: "שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח". **לרבות לילי יום טוב האחרון** — ואין שמחה אלא באכילת שלמים. ויום טוב האחרון גופיה לא, דהא תרי זימני "שבעת ימים" כתיב גבי שמחה, כדפרישית, וממילא אימעיט שמיני. **או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון** — ואף על פי שאין קרבן בלילה, נלמד שהטעינו הכתוב לשחוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב. **אך (שמח) חלק** — כל אבין ורקין מיעוטין. **מאי טעמא** — משוינן מיעוטא לליל ראשון, וריבויא לליל אחרון, ולא אמרינן איפכא? לאו משום דאמרינן אין לו במה ישמחו? דשלמים הנשחטין מבערב לאו שמחה היא, דבעינן זביחה בשעת שמחה. **שיש שמחה לפניו** — כל ימות ולילות החג. **חגינת ארבעה עשר כו'** — קא סלקא דעתיה דרב יוסף בששחטה בארבעה עשר קאמר. **הא מתניתא** — בן תימא אמרה לעיל, ולבן תימא איפסילא לה, דהא אמר: אין נאכלת אלא ליום ולילה. **והשמחה** — בשלמים. **שחל יום טוב בשבת** — ומבערב אין יכול לשחוט, דהא בשעת שמחה בעית. **אטר רב הונא** — ודאי מקרבן שמחה ליכא אלא שבעה. אלא הא דקתני: השמחה שמונה — משמחו בשעירי הרגלים. שעיר החטאת האמור בראשון שבכל יום היה שעיר בא משל ציבור, וכל חטאות החיצונות נאכלות, וכל קרבן ציבור הקבוע דוחה שבת. **חי נאכלין** — אם בא לאוכלו בשבת לא יאכלנו כי אם חי, דאין צלייתו ובישולו דוחה שבת. ובשר חי אין כאן שמחה. **ועוד** — נהי נמי דיש שמחה בבשר חי, הרי חטאות אין נאכלות אלא לכהנים והן אוכלין, וישראל במה ישמחו? **לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה** — כשאר לילי החג. **או אינו אלא כו'** — כדפרישית. **לאימורי חגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה** — ואף על פי שזמן אכילת בשרה כל יום המחרת. וסמיך ליה "**ראשית** ביכורי" וגו' — ודרוש ביה בקר ראשון. **דכשר איפסיל ליה מאורתא** — משחשכה, ועבר יום ששה עשר. ואימורין יכשרו עד בקר שבעה עשר. דאי בקר בקר שני — בקר של שבעה עשר. **רבי אלעזר בן עזריה** — בפרק בתרא (קכ,ב), דאמר: מדאורייתא אכילת פסח עד חצות, ותו לא. **הכי קשיא ליה** — אף על גב דאותיב מלתא אחריתי. **ומי איכא מידי** — כלומר, אפשר להיות משמעות המקרא בקר שני, אגן חזינן תנא דמתניתין דלקמן דאפילו לבשר שהוא קל מאימורין לא בעי ראשית, ובקר דכתיב ביה משמע ליה לתנא בקר ראשון. ורב כהנא באימורין דחמירא קדושתיהו לא משמע ליה בקר דכתיב גבייהו בקר ראשון בלא ראשית. **אשר תזבח בערב** — בחגיגת ארבעה עשר מיירי, דנשחטת עם הפסח בערב. דהא ליכא למימר בערב של יום טוב הראשון עצמו קאמר קרא — דאם כן מאי בערב? הלא שחיטתן ביום כולו. **שנאכלת לשני ימים** — דהאי בקר בוקרו של ששה עשר קאמר קרא.

תוספות

לרבות לילי יום טוב האחרון — נראה לרבינו יצחק בן אשר דהוא הדין לילילות אחרות, איצטריך ריבוי משום דהאי קרא ד"ושמחתם לפני ה' שבעת ימים" דדרשינן מיניה שלמי שמחה, דרשינן נמי מיניה בפרק "לולב וערבה" (סוכה מג,א) במקדש לולב שבעת ימים. והתם ימים ולא לילות. ומיהו, לילי יום טוב האחרון איצטריך ריבוייא טפי, משום דשמיני רגל בפני עצמו הוא. והוה אמינא לא יהא מחוייב לזבוח שמחה ביום שביעי לצורך שמיני, כמו שאינו מחוייב בערב יום טוב לצורך הלילה. **או** אינו אלא לילי יום טוב הראשון — ולא בא למעוטי שאר לילות, אלא לילי יום טוב האחרון. **לאו** משום דאין לו במה ישמח — ואם תאמר: אם כן תיפוק ליה מאידך קרא דבעינן זביחה בשעת שמחה! ויש לומר: דאי מהתם, ה"א דלא בעינן זביחה בשעת שמחה אלא בחגיגה של יום טוב, שיכול לשוחטה בו ביום. אבל הכא, שאין יכול לשוחטה בלילה — לא, להכי איצטריך אך למעט.

לילי יום טוב האחרון — פירש בקונטרס: דווקא לילה, אבל יום שמיני — לא. ודקשה לרבינו יצחק בן אשר, דהתנן: ההלל והשמחה שמונה, וליכא למימר משום ליל שמיני קתני שמונה — דליכא שמונה לילות, דליל יום טוב ראשון לא קחשיב. ועוד: דומיא דהלל, דעיקרו ביום. ועוד, דכי פריך לקמן: ואם איתא, זימנין דלא משכחת לה שמונה כגון שחל להיות יום טוב הראשון בשבת. ואי כפירוש הקונטרס — תיקשי נמי לכולי עלמא דבשחל יום שמיני באחד בשבת אז ליכא אלא שבעה, דמתי יוכל לשחוט לליל שמיני שהוא מוצאי שבת? דאי שחיט בערב שבת — איפסלא לה. הלכך נראה לפרש דלילי יום טוב האחרון לאו דווקא, דהוא הדין ביום.

מנין לאימורי חגיגה שנפסלין בלינה שנאמר "ולא ילין" כו' — מהכא נפקא בכל אימורין.

לימד

בִּשְׁעַת שִׂמְחָה - וְלֵיכָּא. מִשּׁוּם חֲגִיגָה - הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה, וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחוּלִּין. לֵימָא מְסַיֵּע לֵיהּ: "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" - לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה. אַתָּה אוֹמֵר לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" (שָׂמֵחַ) - חִלֵּק. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ בְּמָה יִשְׂמַח? לָא, כִּדְתָנֵי טַעְמָא: מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן וּלְהוֹצִיא לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן? מְרַבֶּה אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן - שֶׁיֵּשׁ שִׂמְחָה לְפָנָיו, וּמוֹצִיא אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו. מִתִּיב רַב יוֹסֵף: חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹצֵא בָּהּ מִשּׁוּם שִׂמְחָה, וְאֵין יוֹצֵא בָּהּ מִשּׁוּם חֲגִיגָה. אַמַּאי? הָא בְּעֵינַן זְבִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה, וְלֵיכָּא! אָמַר רַב אִידִּי בַּר אָבִין: שֶׁעֲיֵיבֵב וּשְׁחָטָהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - הָא מַתְנִיתָא מַאן קָתָנֵי לַהּ - בֶּן תֵּימָא, בֶּן תֵּימָא - הָא פְּסֵלָה לַהּ בְּלִינָה! שְׁמַע מִינַּהּ. מִתִּיב רָבָא: הַהַלֵּל וְהַשִּׂמְחָה שְׁמוֹנָה. וְאִי אָמַרְתְּ בְּעֵינַן זְבִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה - הָא זִמְנִין סַגִּיאִין דְּלָא מַשְׁכַּחַתְּ לַהּ אֶלָּא שִׁבְעָה, כְּגוֹן שֶׁחָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת! אֲמַר רַבִּי חוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: מְשַׁמְּחוֹ בִּשְׂעִירֵי הָרְגָלִים. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר. חֲדָא: דִּשְׂעִירֵי הָרְגָלִים חַי נֶאֱכָלִין, צָלִי אֵין נֶאֱכָלִין, וְשִׂמְחָה בְּחַי לֵיכָּא. וְעוֹד: כֹּהֲנִים אוֹכְלִין, וְיִשְׂרָאֵל בְּמָה יְשַׂמְּחוּם? אֶלָּא אָמַר רַבִּי פַּפָּא: מְשַׂמְּחוּ בִּכְסוּת נִקְיָה וְיַיִן יָשָׁן. כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב יוֹצֵא בָּהֶן מִשּׁוּם שִׂמְחָה, וְאֵין יוֹצֵא בָּהֶן מִשּׁוּם חֲגִיגָה. יוֹצֵא מִשּׁוּם שִׂמְחָה - לָא בָּעֵינַן זְבִיחָה בִּשְׁעַת שִׂמְחָה. וְלֵא מִשּׁוּם חֲגִיגָה - הָוֵי דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה, וְכָל דָּבָר שֶׁבְּחוֹבָה אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַחוּלִּין. מֵיתִיבִי: "וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ" - לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לְשִׂמְחָה. אַתָּה אוֹמֵר לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן - תַּלְמוּד לוֹמַר: 'אַךְ' - חִלֵּק. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ בְּמָה יִשְׂמַח? לָא, כִּדְתַנְיָא: מָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן וּלְהוֹצִיא לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן - מַרְבֶּה אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּשׁ שִׂמְחָה לְפָנָיו, וּמוֹצִיא אֲנִי לֵילֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו. אָמַר רַב כָּהֲנָא: מִנַּיִן לְאִימּוּרֵי חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁנִּפְסָלִין בְּלִינָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר" וְסָמִיךְ לֵיהּ 'רֵאשִׁית'. לְמֵימְרָא דְּהַאי "בֹּקֶר" - בֹּקֶר רִאשׁוֹן, מַתְקִיף לַהּ רַב יוֹסֵף: טַעְמָא דִּכְתַב 'רֵאשִׁית' הָא לֹא כְּתַב רֵאשִׁית - הָוָה אָמִינָא: מַאי "בֹּקֶר" - בֹּקֶר שֵׁנִי. מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּבָשָׂר אִיפְּסִיל לֵיהּ מֵאוֹרְתָא, וְאֵמוּרִין עַד צַפְרָא? אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אַלְּמָה לָא? וַהֲרֵי פֶּסַח לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּבָשָׂר אִיפְּסִיל לֵיהּ מֵחֲצוֹת וְאֵמוּרִין עַד צַפְרָא! אָמַר רָבָא, רַב יוֹסֵף הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ: מִי אִיכָּא מִידֵּי, דְּאִלּוּ תַּנָּא לְבָשָׂר לָא בָּעֵי רֵאשִׁית, וְרַב כָּהֲנָא לְאֵימּוּרִין בָּעֵי רֵאשִׁית. מַאי הִיא - דְּתַנְיָא: "לֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר"

לימד

על-ידי התפילה מתעלה איש הישראל השמימה . . אבל באופן שיש בזה גם כל ענייניו הפרטיים, ואדרבה, ריבוי הכמות בתפילה הוא בנוגע לעניינים הפרטיים.

ממאמר יו"ד שבט, ה'תשל"ה

לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד — תימה לרבינו יצחק: דתניא בסוף פרק "כל הפסולים" (זבחים לו,א): "ובשר זבח תודת שלמיו" — למדנו תודה שנאכלת ליום ולילה, מנין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח — תלמוד לומר "שלמיו". ופירש בקונטרס התם: שלמים הבאים מחמת פסח — היינו חגיגת ארבעה עשר. והשתא ההיא ברייתא כמאן? דלתנא דשמעתין נאכלת לשני ימים, ולבן תימא (לעיל ע,א) נמי דנאכלת ליום ולילה נפקא ליה מדהוקש לפסח, והתם נפקא ליה מדכתיב: "זבח תודת שלמיו"! על כן נראה לרבינו יצחק דשלמים הבאים מחמת פסח דקתני התם — היינו מותר הפסח שקרב שלמים. והשתא אתי שפיר, דלקמן פרק "האשה" (פט,א) אמרינן דמותר הפסח נאכל ליום ולילה, ומנא לן אי לא מקרא דהתם. ובתורת כהנים, בפרשת "צו את אהרן" משמע בהדיא כפירוש רבינו יצחק, דדריש התם האי קרא ד"בשר זבח תודת שלמיו" לשלמים הבאים מחמת פסח, ובתר הכי מייתי ההיא דשמעתין, ודריש מ"לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב" וגו' — בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים ולילה אחד. אלמא משמע דההיא דלעיל איירי במותר הפסח שקרב שלמים.

והאיך כוליה קרא לחגיגת ארבעה עשר — תימא לרבינו שמשון בן אברהם: כיון דכוליה קרא בחגיגת ארבעה עשר איירי, ומאי בקר בקר שני — אם כן תאכל לשני ימים ושני לילות, דקרא משמע שאינה נפסלת עד בקר שני — אבל ליל בקר שני נאכלת

כל היכא דכתב בקר סתמא בקר ראשון — תימה לרבינו יצחק: דבסוף "ערבי פסחים" (לקמן קכ,ב) דריש בקר בקר שני, אף על גב דכתיב סתמא. שמעת

לִימֹד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" - הֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בֹּקֶר רִאשׁוֹן, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים חֲגִיגָה הַנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד - חוּץ מִזּוֹ. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בּוֹ "אִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה" - לִימֹד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אָמַר מָר: "אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בֹּקֶר רִאשׁוֹן", הָא אָמְרַתְּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר" הֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר! הָכִי קָאָמַר: אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁתֵּי חֲגִיגוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאַחַת חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְזוֹ לְבוֹקְרָהּ וְזוֹ לְבוֹקְרָהּ. הֲדַר אָמַר: אֶלָּא דְּקַיְמָא לָן חֲגִיגָה הַנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אִם כֵּן "אִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה" בְּמַאי? אִי חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר - הָא כְּתִיב בָּהּ יוֹם וָלַיְלָה, אִי חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר - הָא כְּתִיב בָּהּ יוֹם וָלַיְלָה. אֶלָּא הַאי לַחֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְהָאֵיךְ כּוּלֵּיהּ קְרָא לַחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר. לִימֹד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. טַעְמָא דִּכְתִיב "בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר", דְּמַאי בֹּקֶר - בֹּקֶר שֵׁנִי. הָא כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב בֹּקֶר סְתָמָא - בֹּקֶר רִאשׁוֹן, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא כְּתַב בֵּיהּ 'רִאשִׁית'. **מִשְׁנָה** הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בַּשַּׁבָּת - חַיָּיב עָלָיו חַטָּאת. וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם פֶּסַח, אִם אֵינָן רְאוּיִין - חַיָּיב, וְאִם רְאוּיִין הֵן - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה אִם הַפֶּסַח שֶׁהוּא מוּתָּר לִשְׁמוֹ, כְּשֶׁשִּׁנָּהוּ אֶת שְׁמוֹ - חַיָּיב. זְבָחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין לִשְׁמָן, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָן - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּיב? אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בַּפֶּסַח שֶׁשִּׁינָּהוּ בְּדָבָר אָסוּר - תֹּאמַר בִּזְבָחִים שֶׁשִּׁינָּן בְּדָבָר הַמּוּתָּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵימוּרֵי צִיבּוּר יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן מוּתָּרִין לִשְׁמָן וְהִשּׁוּחֵט לִשְׁמָן חַיָּיב! אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּאֵימוּרֵי צִיבּוּר - שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְצָבָה, תֹּאמַר בַּפֶּסַח - שֶׁאֵין לוֹ קְצָבָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר פָּטוּר. שְׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְמִנְוָיוֹ, לְעָרְלִין וְלַטְּמֵאִין - חַיָּיב. לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו, לְמִנְוָיוֹ וְשֶׁלֹּא לְמִנְוָיוֹ, לַמּוּלִין וְלָעָרְלִים, לַטְּמֵאִין וְלַטְּהוֹרִין - פָּטוּר. שְׁחָטוֹ וְנִמְצָא בַּעַל מוּם - חַיָּיב. שְׁחָטוֹ וְנִמְצָא טְרֵיפָה בַּפֵּתֶר - פָּטוּר. שְׁחָטוֹ וְנוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יָדָם, אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת.

גמרא

או אינו אלא ליום ולילה — דהאי בקר — בוקרו של חמשה עשר קאמר. **כשהוא אומר ביום הראשון** (לבקר). **מכלל דנאכלת כל יום הראשון של יום טוב, וקאמר "לבקר"** — דלא תלין עד בקר שני. **או אינו אלא בקר ראשון** — לקמיה פריך: היכי תיסק אדעתין למימר תו? הא אמרת ביום הראשון חד, ולבקר תרי. **ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים** — דנפקא לן מקרא אחרינא דיש חגיגה נאכלת לשני ימים. ולקמן מפרש היכא אשכחן, ובאיזו חגיגה אני מקיימה — בשאר חגיגות חוץ מזו. **כשהוא אומר אם נדר** — באכילת שלמים שני ימים, "אם נדר או נדבה זבח קרבנו, ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת" וגו' — הרי שני ימים ולילה שבינתיים, והוה ליה למיכתב נדר ונדבה, "אם נדר" למה לי? ריבה אף שלמי חובה לאכילת שני ימים. **לימד על חגיגת ארבעה עשר כו'** — ולקמן מפרש במאי מישתמע ליה. והשתא מפרש לה למתניתא, והדר אסיק אתקפתיה, דתנא לבשר לא בעי ראשית. **הכי קאמר או אינו** — אלא ליום ולילה, והאי דכתב: "ביום הראשון לבוקר" — מילתא אחריתי היא, ובשתי חגיגות דיבר הכתוב: חגיגת ארבעה עשר וחמשה עשר, זו לבוקרה וזו לבוקרה. והכי משמע קרא: לא ילין מבשר חגיגת ארבעה עשר אשר תזבח בערב, וסתם לינה לבוקרה משמע. ומאותה שתזבח ביום הראשון, דהיינו חגיגת חמשה עשר — לא ילין לבוקר של ששה עשר. **הדר אמר** — תנא, ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים — חוץ מזו. כלומר, באיזו חגיגה חוץ מזו אני מקיים את אשר אני מוצא שנאכלת לשני ימים, הרי השווית את כולן, והיכן אני מוצא? כשהוא אומר "אם נדר", הרי מצאתי שיש חגיגה נאכלת לשני ימים. ואיזו היא? על כרחיך לימד על חגיגת ארבעה עשר כו'. והאיך לימד? דעל כרחיך, אי נמי "אם נדר" בחגיגת חמשה עשר משוית ליה, דקילא, דאינה באה עם הפסח — שמעת בה מיהא דנאכלת לשני ימים. "וביום הראשון לבקר" — על כרחיך לאו אחגיגת חמשה עשר קאי, אלא א"אשר תזבח בערב", ולימד שתאכלנה כל יום הראשון עד בקר שני. **האי לחגיגת חמשה עשר** — "אם נדר". **והאיך כוליה** — ביום הראשון כדפרישית. **ומעמא דכתיב כו'** — השתא מפרש אתקפתיה, דאילו תנא לבשר לא בעי ראשית. אי לא כתיב "ביום הראשון לבקר", דמשמע תרי, הוה אמינא: בקר בקר ראשון, ואף על גב דבבשר קאי, דקיל. וכל שכן בקר דכתיב גבי "חלב חגי" דלא בעי ראשית. והאי דסמכינהו קרא — מילתא אחריתי דרוש בה. משנה **הפסח ששחטו בשבת שלא לשמו** — וכסבור כשם שמותר לשמו כך מותר שלא לשמו. **חייב חטאת** — שחילל שבת בשוגג. **אם אינן ראויין** — לפסח, כגון עגל או איל בן שתי שנים או נקבה — חייב עליו חטאת אם נעלמה ממנו שבת, או כסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת. דהאי לאו טועה בדבר מצוה הוא, דהכל יודעין שאין זה כשר לפסח. **ואם ראויין הן** — כגון שהוא שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח, דמתוך שטרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בזה, ולא נזכר שהקדישו לדבר אחר. **רבי אליעזר מחייב חטאת** — שטעה בדבר מצוה. **ורבי יהושע פוטר** — דקסבר: טעה בדבר מצוה, ועשה מצוה כל דהו — פטור מחיוב חטאת שבת. וזה עשה מצוה, שהקריב קרבן. וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין, ואף הנשחטין לשם הפסח רבי יהושע מכשיר להו, בפרק "תמיד נשחט" (סב,ב). **מה אם פסח שמותר** — לשוחטו בשבת לשמו, שינה את שמו — מודית לי דחייב חטאת, כדקתני לעיל. **ששינה בדבר האסור** — ששחטו לשם קרבנות אחרים, שאסורין לשוחטן בשבת. **ששינן בדבר המותר** — ששחטן לשם פסח, שמותר לשוחטו בשבת. **אימורי ציבור** — קרבנות האמורין בציבור בשבת, כגון תמידין ומוספין, יוכיחו — שמותרין לשוחטן לשמן, והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת — חייב. **שיש להן קצבה** — שאינו רואה אחרים הרבה עסוקין בשחיטתן, וכיון שנשחט התמיד — יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד. הלכך אין זה טועה אלא שוגג, דלא היה לו לטעות בדבר. **תאמר בפסח שאין לו קצבה** — שהכל צריכין לכך, והרי הוא רואה את אחרים הרבה עוסקין בכך, וטרוד להתעסק במצוה. ואפילו שחט הוא פסחו כבר, ומצא זבח זה עומד בעזרה, וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא, וטעה על כך. הלכך: טועה בדבר מצוה הוא. **רבי מאיר אומר** — השוחט אחרים כל שבתות שנה לשם אימורי ציבור — פטור. **שחטו בשבת שלא לאוכליו** — דפסח פסול הוא. ונעלמה ממנו שבת, או כסבור שכשר. **שלא לאוכליו** — לחולה ולזקן — חייב חטאת, דלא ניתנה לידחות שבת אצל שחיטה זו. **לאוכליו ושלא לאוכליו וכו' פטור** — דהא פסח כשר הוא, כדתנן ב"תמיד נשחט" (סא,א) דמקצת אוכלין לא פסלי. **שחטו ונמצא בעל מום חייב** — דשוגג הוא ולא אנוס, דהוה ליה לבקוריה. **שמשכו הבעלים את ידם** — ממנו קודם שחיטה, ונמנו על אחר. **או שמתו או שנטמאו** — דעבשיו לא ניתנה לידחות שבת אצלו. **פטור** — שאנוס הוא, דלא היה יודע שכן, ולא היה לו לבדוק על כך.

הרי זה לִימֵּד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. דהיינו, שנאכלת ביום י״ד, ליל ט״ו ויום ט״ו, ואסור להלין אותה לבוקר יום ט״ז, ומה שנאמר ׳לבקר׳ הכוונה לבוקר יום ט״ז. מקשה הברייתא: אוֹ אֵינוֹ – שמא אינו כן אֶלָּא נאכלת לְיוֹם וְלַיְלָה בלבד, יום י״ד וליל ט״ו, ומה שנאמר ׳לבקר׳ היינו בוקרו של יום ט״ו שבו נאסרת באכילה. מתרצת הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן׳ (לַבֹּקֶר), משמע שנאכלת כל היום הראשון של פסח, דהיינו ט״ז, וממילא חֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר – בהכרח שה׳בוקר׳ שבפסוק מדבר בבוקרו של יום ט״ז. שבה הברייתא ומקשה: אוֹ אֵינוֹ – שמא אין כוונת הכתוב כן אֶלָּא לבֹּקֶר הָרִאשׁוֹן דהיינו בוקרו של ט״ו, וְאם תקשה, בְּמָה אֲנִי מְקַיֵּים את מה שלמדנו מפסוק אחר, שיש חֲגִיגָה הַנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אשיב לך שאני מקיים זאת בחגיגה אחרת חוּץ מִזּוּ. דוחה הברייתא: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בּוֹ – בענין אכילת קרבן שלמים (ויקרא ז טז) ׳אִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ, בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל׳, בא ללמד ששלמי הרשות נאכלים לשני ימים ולילה שביניהם, ובייתור התיבה ׳אם׳ הוא בא לרבות לדין זה אף שלמי חובה, והרי זה לִימֵּד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד שאף היא משלמי החובה, ואם כן, לא שייך לבאר שהפסוק ׳לא ילין׳ המדבר בחגיגת י״ד, מורה על אכילתה ליום ולילה בלבד.

הגמרא מבארת את דברי הברייתא: אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, ׳אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בֹּקֶר רִאשׁוֹן׳. מקשה הגמרא: הָא אָמְרַת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן׳ (לַבֹּקֶר) חֲרֵי בֹּקֶר שֵׁנִי אָמוּר. כלומר, הרי הברייתא כבר הוכיחה שה׳בוקר׳ שבפסוק היינו בוקר יום השני, ומדוע היא שבה ומסתפקת אולי הכוונה לראשון. משיבה הגמרא: הָכִי קָאָמַר, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שִׁבְשְׁתֵּי חֲגִיגוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר וְאַחַת חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר, וְזוֹ לְבוֹקְרָהּ וְזוֹ לְבוֹקְרָהּ. כלומר, שחלקו הראשון של הפסוק ׳לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב׳ נאמר לגבי חגיגת י״ד, שנאכלת ביום י״ד ובלילה שאחריו ואיסור הלינה שלה חל בבוקר ט״ו, ואילו חלקו השני של הפסוק ׳ביום הראשון לבקר׳ אמור לגבי חגיגת ט״ו שקרבה ביום הראשון של חג הפסח, וללמדנו שנאכלת ביום זה ובלילה שאחריו ואיסור הלינה שלה חל בבוקר ט״ז.

הגמרא מבארת את המשך דברי הברייתא: הֲדַר – חזר התנא ודחה את הקושיא וְאָמַר, כיצד ניתן לבאר כך את הפסוק, אֶלָּא דְּקָיְימָא לָן – הרי מקובל בידינו שיש חֲגִיגָה הַנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, וְאִם כֵּן את ייתור התיבה ׳אם׳ בפסוק ׳אִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה׳ שממנו מרבים שאף שלמי חובה, ובכללם החגיגה, נאכלים לשני ימים והלילה שביניהם, בְּמַאי – באיזה קרבן חגיגה נעמיד. אִי בְּחֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר, הָא כְּתִיב בָּהּ שנאכלת לְיוֹם וְלַיְלָה בלבד, כפי שלמדנו מחלקו הראשון של הפסוק ׳לא ילין׳, וְאִי בְּחֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר, הָא כְּתִיב אף בָּהּ יוֹם וְלַיְלָה בלבד, וכפי שלמדנו מחלקו השני של הפסוק ׳לא ילין׳. אֶלָּא על כרחך שהַאי – הפסוק של ׳אם נדר׳ בא לְלַמְּדָנוּ על חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר שנאכלת לשני ימים ולילה אחד, וְהַאי דְּכוּלֵּיהּ קְרָא – כל אותו פסוק של ׳לא ילין׳, לְענין חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר נאמר, וּלְימֵּד עַל חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁנֶּאֱכֶלֶת לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד כפי שדייקה ממנו הברייתא בראשית דבריה.

עתה שבה הגמרא לפרש את קושייתו של רב יוסף ובעקבותיה נדחים דברי רב כהנא: נתבאר אם כן מתוך דברי הברייתא, שטַעְמָא שפירשנו שה׳בוקר׳ שנאמר בפסוק היינו הבוקר השני, הוא משום דִּכְתִיב ׳בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר׳, שמשמעו שחגיגת י״ד נאכלת כל היום הראשון, דהיינו ט״ו, וממילא למדנו דְּמַאי ׳בֹּקֶר׳, בֹּקֶר הַשֵּׁנִי, דהיינו בוקר ט״ז, ואם כן הָא משמע, שכָּל הֵיכָא דִּכְתִיב ׳בֹּקֶר׳ סְתָמָא [–לבד] היינו בֹּקֶר רִאשׁוֹן, וְאַף עַל גַּב דְּלֵא כָּתַב בֵּיהּ – בסמיכות אליו ׳רִאשִׁית׳, ורואים שאף כשמדובר בבשר הקרבן שקל בדינו מהאימורים נדרשנו ללימוד מיוחד לומר ש׳בוקר׳ אינו בוקר ראשון, ורק מחמת שנאמר ׳ביום הראשון לבקר׳ הסקנו שהכוונה כאן לבוקר השני. ואם כן, כל שכן שאת ה׳בוקר׳ שנכתב אצל אימורי החגיגה יש לפרש שהוא הבוקר ראשון גם ללא הסמיכות של תיבת ׳ראשית׳, שלא כדברי רב כהנא.

משנה

משנתנו דנה במי ששחט בשבת קרבנות שלא כהלכתן, אם חייב חטאת משום חילול שבת: הַפֶּסַח [–קרבן פסח] שֶׁשְּׁחָטוֹ בשוגג שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ – שלא לשם קרבן פסח בְּשַׁבָּת שחל בו י״ד בניסן, מפני שהיה סבור שכשם שמותר לשחטו לשמו, כך מותר לשחטו שלא לשמו, חַיָּיב עָלָיו חַטָּאת, כיון שהקרבן פסול ולא קיים בו את מצותו, ונמצא שחילל שבת שלא לצורך. וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים – שאר קרבנות שֶׁשְּׁחָטָן בי״ד בניסן שחל בשבת לִשְׁם קרבן פֶּסַח, אִם הם בהמות שאֵינָן רְאוּיִין לפסח כלל, כגון ששחט עגל או איל בן שנתיים או כבשה של שלמים, מתוך ששכח ששבת היום, או שהיה סבור שמותר לשחוט זבחים אחרים לשם קרבן פסח בשבת, חַיָּיב חטאת, שהרי אסור להקריב בשבת קרבן שאין זמנו קבוע. וְאִם רְאוּיִין הֵן לפסח, כגון ששחט לשם פסח שה בן שנה שהוקדש לשלמים, ומחמת טרדתו לשחוט את פסחו, טעה בקרבן זה וסבר שפסח הוא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, ואף על פי שטעה בדבר מצוה, כלומר שטעותו היתה מחמת טירדתו לקיים מצות קרבן פסח. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר, כיון שלדעתו, הטועה בדבר מצוה ועשה מצוה כל שהיא, פטור, ואדם זה הרי התכוין לקיים מצות קרבן פסח, אלא שמתוך שהיה טרוד ובהול לשחוט פסחו, טעה וסבר על שלמים שהוא פסח, וגם עתה קיים בהקרבה זו מצות הקרבת שלמים.

המשנה מביאה משא ומתן בין רבי אליעזר לרבי יהושע: אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לרבי יהושע, הלא ניתן ללמוד מקל וחומר לחייבו, שהרי מָה אִם הַפֶּסַח שֶׁהוּא מוּתָּר לשחטו לִשְׁמוֹ בשבת שחל בו י״ד בניסן, אף על פי כן כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמוֹ, דהיינו ששחטו שלא לשמו, מודה אתה שחַיָּיב, כמבואר בתחילת המשנה, וְזָבְחִים אחרים, כגון שלמים, שֶׁהֵן אֲסוּרִין לשוחטם בשבת אפילו לִשְׁמָן, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָן ושחטם בשבת שלא לשמם, אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּהְא חַיָּיב. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא – אין להוכיח מקרבן פסח, שכן אִם אָמַרְתָּ בַּפֶּסַח שחייב, משום שֶׁשִּׁנָּהוּ בְּדָבָר אָסוּר – ששחטו לשם קרבנות שאסור לשחטם בשבת, ולא טעה בדבר מצוה, תֹּאמַר לחייבו כְּשאר זְבָחִים שֶׁשִּׁנָּן בְּדָבָר הַמּוּתָּר – ששחטם לשם פסח שמותר לשחוט בשבת, ונמצא שטעה בדבר מצוה המוטלת עליו בשבת זו.

מדברי רבי יהושע משמע שפוטר בכל אופן ששינה לדבר המותר. רבי אליעזר מוכיח לו שאין הדבר כן: אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵימוּרֵי צִיבּוּר – קרבנות ציבור שיש להקריבם בשבת, כגון תמידים ומוספים, יוֹכִיחוּ כשיטתי, שֶׁהרי הֵן מוּתָּרִין לשוחטם לִשְׁמָן בשבת וזו מצותם, וְאף על פי כן הַשּׁוֹחֵט קרבנות אחרים לִשְׁמָן של קרבנות אלו בשבת, חַיָּיב, ואף ששינה אותם לקרבן שמותר להקריב ביום זה. ואם כן אף השוחט שאר זבחים לשם פסח יש לו להתחייב. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא – אין להוכיח מהם, שכן אִם אָמַרְתָּ בְּאֵימוּרֵי צִיבּוּר [שהשוחט קרבנות אחרים לשמם חייב] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קְצָבָה – מספר קצוב שמקריבים מהם כל שבת, ואין אדם רואה אנשים רבים שעסוקים בשחיטתם, ומשנשחטו התמידים והמוספים יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד לקרבנות אלו, ואם שכח ושחט קרבן אחר לשמם של אלו, אין זה נחשב טועה בדבר מצוה, שכן לא היה לו לטעות בכך, תֹּאמַר כך אף בַּפֶּסַח שֶׁאֵין לוֹ קְצָבָה – שאין מספר קצוב לקרבן פסח, שכן הכל צריכים להקריבו, וכיון שראה רבים אחרים העוסקים בכך אף הוא היה טרוד להתעסק במצוה זו, ומתוך כך טעה לחשוב על קרבן אחר שהוא פסח ושחטו לשמו, והרי זה טועה בדבר מצוה ופטור.

המשנה מביאה דעה המקילה אף בשוחט לשם אימורי ציבור: רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַשּׁוֹחֵט בכל שבתות השנה קרבנות אחרים לִשְׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר, פָּטוּר, ואף שיש להם קצבה, משום שעל כל פנים טעה בדבר מצוה.

אופנים נוספים של פסח שנשחט בשבת שלא כהלכתו: שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו – לשם זקן או חולה שאינם יכולים לאכול ממנו כזית, וְכן אם שחטו שֶׁלֹּא לְמִנְיָנוֹ – לשם בני אדם שלא נתמנו על קרבן זה לפני שחיטתו, או ששחטו לְשֵׁם עֲרֵלִין – שלא נמולו וּלְשֵׁם טְמֵאִין, ושוגג היה, ששכח ששבת היום, או שחשב שהפסח כשר באופנים

המשך בעמוד מה

גמרא

שנינו במשנה, שהשוחט את הפסח שלא לשמו בשבת חייב חטאת. והנה, באדם המקריב קרבן שלא לשמו, שייך בזה שני אופנים. האחד הוא 'עוקר', דהיינו שיודע שקרבן זה אינו הקרבן שלשמו הוא שוחט, וכגון בענינינו, ששחט קרבן פסח לשם שלמים בעודו יודע שקרבן פסח הוא. והשני הוא 'טועה', דהיינו שטועה וסבור שהוא הקרבן שלשמו הוא שוחט, וכגון ששחט קרבן פסח לשם שלמים, כיון שסבור היה ששלמים הוא. ונחלקו אמוראים במנחות (מט.) בדין עקירה זו שנעשית בטעות, רבה סובר עקירה בטעות אין שמה עקירה, וכאילו לא עקרו, ורב חסדא סובר עקירה בטעות שמה עקירה. הגמרא דנה אם משנתנו עוסקת ב'עוקר' או ב'טועה'.

שואלת הגמרא: **כְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן מדובר, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּטוֹעֶה** וסבור שהוא הקרבן שלשמו הוא שוחט, וכגון שסבור היה שקרבן פסח זה שלמים הוא, ולכן שחטו שלא לשמו, אם כן **שְׁמָעַת מִינָּהּ** – יש לך ללמוד ממשנתנו המחייבתו חטאת, **שֶׁעֲקִירָה בְּטָעוּת הֲוָיָא עֲקִירָה** – מחשבת שלא לשמה העוקרת את שם הקרבן לשם קרבן אחר, עוקרתו אף כשהיא בטעות, דהיינו אם המקריב טעה וסבר שהוא הקרבן שלשמו הוא שוחט, ולא עקר ממנו שם פסח בכוונה, אף היא חשובה עקירה כאילו עקר מדעת, שהרי המשנה מחייבתו חטאת משום שחילל שבת על ידי ששחט קרבן פסח באופן שהוא פסול, והיינו ששחטו שלא לשמו, ואם עקירה בטעות אין שמה עקירה, הרי פסח כשר הוא הדוחה את השבת, ואין נחשב כלל ששחטו שלא לשמו. ומכך שמשנתנו פוסלת את הפסח, קשה על רבה הסובר במנחות (מט.) שעקירה בטעות אין שמה עקירה. **וְאֶלָּא** תאמר שמשנתנו עוסקת **בְּעוֹקֵר** מדעת את הפסח, דהיינו שיודע שקרבן זה פסח הוא, ועוקרו במתכוין לשם קרבן אחר, אם כן **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את מה שנאמר בהמשך המשנה, **וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן** בי"ד בניסן שחל בשבת, **לְשׁוּם** [–לשם] **הַפֶּסַח, אִם** הם בהמות **שֶׁאֵינָן רְאוּיִין** לפסח, **חַיָּיב** חטאת, **וְאִם רְאוּיִין הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר, וְאִי** – ואם מדובר במשנה **בְּעוֹקֵר** מדעת, **מַה לִּי** אם הם **רְאוּיִין וּמַה לִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין**, כלומר, אם משנתנו עוסקת בטועה, מובן הדבר שיש לחלק בין ראויים לשאינם ראויים, שבראויים קרוב האדם לבא לידי טעות ולחשוב שקרבן פסח הם, ונחשב כטועה בדבר מצוה, ובאינם ראויים, כיון שהכל יודעים שאין זה כשר לפסח, אין זה נחשב כטועה, אבל אם מדובר בעוקר, אין מקום לחלק בין ראויים לשאינם ראויים, שהרי הוא יודע שאין זה פסח, ועוקרו בכוונה לשם פסח, ומדוע פוטר רבי יהושע בראויים, והרי לא טעה בדבר מצוה אלא עקר מדעת את שמם לשם פסח. מכריחה הגמרא: **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא שבסיפא מדובר **בְּטוֹעֶה** וסבר ששוחט קרבן פסח, ורבי יהושע פוטרו [אם היתה הבהמה מן הראויים לקרבן פסח] כיון שנחשב 'טועה בדבר מצוה', ואם כן יש לתמוה, וכי **רֵישָׁא** – תחילת המשנה האומרת 'הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב' עוסקת **בְּעוֹקֵר, וְסֵיפָא** – המשך המשנה האומרת 'ושאר כל הזבחים ששחטם לשם פסח' וכו' עוסקת **בְּטוֹעֶה**, הרי לא מסתבר לומר שהמשנה תעסוק בשני אופנים שונים ותסתום ולא תפרש.

מסיקה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אָבִין, אִין** – אכן בהכרח צריך לומר **שֶׁרֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה.**

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **אַשְׁכְּחֵיהּ** [–מצאו] **רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף לְרַבִּי אָבָהוּ, דַּהֲוָה קָאֵי בְּאוּכְלוֹסָא דְּאִינְשֵׁי** – שהיה עומד בתוך חבורה גדולה מאוד של בני אדם. **אָמַר לֵיהּ** רב יצחק בר יוסף לרבי אבהו, **מַתְנִיתִין מַאי** – משנתנו כיצד היא מתפרשת. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו לרב יצחק בר יוסף, **רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה. תְּנָא מִנַּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין** – למד ממנו רב יצחק בר יוסף דבר זה ארבעים פעמים, **וּמֵחֶמֶת** רוב השינון, **דָּמֵי לֵיהּ** – היתה דומה לו הידיעה הזאת, **כְּמַאן דְּמַנְּחָא בְּכִיסֵיהּ** – כאילו היא מונחת ושמורה לו בכיסו.

הגמרא מקשה על פירוש זה [שרישא בעוקר וסיפא בטועה] מדברי רבי אליעזר במשנה: **תְּנַן** – שנינו במשנתנו בהוכחת רבי אליעזר שהשוחט שאר זבחים לשם פסח חייב, **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָה אִם פֶּסַח שֶׁמּוּתָּר** לשחטו בשבת **לִשְׁמוֹ, כְּשֶׁשִּׁינָּה אֶת שְׁמוֹ** לשם פסח **חַיָּיב** חטאת [כפי ששנינו ברישא], **זְבָחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין** לשחטן בשבת **לִשְׁמָן, כְּשֶׁשִּׁינָּה אֶת שְׁמָן** לשם פסח, **אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּיב** חטאת. **וְאִם אֵיתָא** – ואם ישנו לפירוש דלעיל במשנה, **הָא לֹא דָּמֵי** – הרי אין שני המקרים דומים, כיון **דְּרֵישָׁא** עוסקת **בְּעוֹקֵר** ואילו **סֵיפָא בְּטוֹעֶה,** וניתן לומר שדווקא העוקר מדעת את שם הקרבן מתחייב משום חילול שבת, אך לא העושה זאת בטעות.

מתרצת הגמרא: **לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שדרש קל וחומר זה, **לֹא שָׁנֵי לֵיהּ** – אין לדעתו הבדל בדין בין עוקר לטועה, ואם בעוקר חייב, יש לחייבו אף בטועה.

שבה הגמרא ומקשה: אמנם רבי אליעזר אינו סובר שיש חילוק בין עוקר לטועה, ולכך דרש קל וחומר מעוקר לטועה, אך **לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּשָׁנֵי לֵיהּ** – שיש הבדל לדעתו בין עוקר לטועה, שהרי רק בטועה בדבר מצוה פטר, **לֵישַׁנֵּי לֵיהּ הָכִי** – כך היה לו לתרץ לרבי אליעזר, שאין ללמוד כלל טועה מעוקר, ולמה השיב לו שטעם החיוב ברישא הוא משום ששינה לדבר האסור.

מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר לֵיהּ** – כך אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר, **לְדִידִי** – לדעתי דחיית הקל וחומר היא פשוטה, שהרי **לֹא דָּמֵי** – הרישא והסיפא אינם דומים, שכן **רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה,** ולכן אף שברישא מודה אני שחייב, בסיפא סובר אני שפטור. אולם גם **לְדִידְךָ** – לדעתך שאין הבדל בין עוקר לטועה, **לֹא** – אין להוכיח מהרישא לסיפא, **שֶׁאִם אָמַרְתָּ בַּפֶּסַח שֶׁשִּׁינָּה אֶת שְׁמוֹ לְדָבָר הָאָסוּר** [ואין כאן שינוי ב'דבר מצוה'] שהוא חייב, **תֹּאמַר** שיהא חייב גם **בִּזְבָחִים שֶׁשִּׁינָּה אֶת שְׁמָן לְדָבָר הַמּוּתָּר,** וטעה ב'דבר מצוה'.

שנינו במשנה: **אָמַר לֵיהּ** [–לו] **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵימוֹרֵי צִיבּוּר** – קרבנות ציבור שיש להקריבם בשבת, כגון תמידים ומוספים, **יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן מוּתָּרִין** לשחטם בשבת **לִשְׁמָן, וְהַשּׁוֹחֵט** בשבת קרבנות אחרים **לִשְׁמָן, חַיָּיב** חטאת. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּאֵימוֹרֵי צִיבּוּר, שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהֶן קִבְעָה, תֹּאמַר בַּפֶּסַח שֶׁאֵין לוֹ קִבְעָה** – שאין לו מספר קצוב, ואף אם הוא עצמו כבר הקריב פסחו, אפשר שאחר כך מצא טלה עומד בעזרה, וסבור היה שהוא אבוד מבעליו, ושחטו לשם בעליו.

הגמרא מקשה על דברי רבי יהושע מדבריו במקום אחר: **לְמֵימְרָא דְּכָל הֵיכָא** – האם ניתן לומר שבכל דבר **דְּאִית לֵיהּ** – שיש לו **קִבְעָה מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** אם מי שטעה בו וחילל שבת, **וַהֲרֵי** מצינו **בְּתִינוֹקוֹת** – באופן שהיו לאדם שני תינוקות למול, האחד נולד בערב שבת, וזמן מילתו הוא בערב שבת שלאחריו, והשני נולד בשבת וזמן מילתו בשבת שלאחריה, **דְּיֵשׁ לָהֶן קִבְעָה,** שכן יודע הוא שרק אחד מהם מוטל עליו למולו בשבת, **וּתְנַן** במסכת שבת (קלז.), **מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד שצריך לְמוּלוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת** – ביום ראשון, **וְאֶחָד** שצריך **לְמוּלוֹ בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח** המוהל **וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת, בַּשַּׁבָּת, חַיָּיב** חטאת משום חילול שבת. ואף רבי יהושע הסובר שהטועה בדבר מצוה פטור מחטאת, מודה בזה שחייב, שכן לא עשה מצוה במילת תינוק זה שמל אותו קודם זמנו. אך אם היו לו שני תינוקות, **אֶחָד** שצריך **לְמוּלוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְאֶחָד** שצריך **לָמוּל** אותו **בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת** כיון שסבור היה שהוא התינוק שצריך למולו בשבת, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת,** כיון שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואינו פוטר את מי שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר,** כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, ואף שלא נהג כשורה וחילל שבת, הרי מצות מילה קיים בתינוק זה. והרי שפטר רבי יהושע אף בשיש לו קצבה, שכן לא היה עליו למול בשבת רק תינוק אחד, ואם כן יש לו לפטור גם את מי ששחט בשבת זבח שמצא בעזרה לשם אימורי ציבור, ואף על פי שיש להם קצבה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַמִּי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן במשנה של תינוקות במה המדובר, **כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת**

המשך בעמוד רנג

רש"י

גמרא אי נימא בטועה — כסבור שהוא זבח אחר. **שמעת מינה** — מדקתני חייב, אלמא: פסול הוא. **עקירה בטעות** — שלא נתכוון לעקור שם פסח ממנו — הויא עקירה בעוקר מדעת. **מה לי שאינן ראויין** — עוקר לאו טועה בדבר מצוה הוא, ואמאי פטר ליה רבי יהושע בראויין? והלא לא טעה בו, שיודע שאינו פסח. **רישא** — "הפסח ששחטו". **סיפא** — "ושאר כל הזבחים". **אוכלוסא** — חבורה גדולה מאד. **הא לא דמי** — רישא לסיפא, דרישא בעוקר, ולאו טועה הוא. **לרבי אליעזר** — דדאין האי קל וחומר, לא שאני ליה בין עוקר לטועה. **ומקשינן רבי יהושע דשני ליה** — לימא ליה דלא דמי טועה לעוקר, אמאי אהדר ליה טעמא משום ששינה בדבר האסור כו'? **בפסח שאין לו קצבה** — אין חשבון לפסחים, וזה שמצא טלה זה עומד בעזרה כסבור שהוא אבוד מבעליו, ושחטו לשם מי שהוא. **תינוקות דיש לחן קצבה** — מי שיש לו שני תינוקות, אחד למול בשבת ואחד למול באחד בשבת — יודע הוא שאין לו למול בשבת אלא אחד. **ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב** — דטעה בדבר מצוה, ולא עשה מצוה הוא, דעדיין לא הגיע זמנו. ומודה רבי יהושע דחייב. **את של ערב שבת בשבת** — קסבור שהוא של שבת, וזה של ערב שבת היה אתמול חולה או שנאנס, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת. דהואיל ועבר זמנה — ימתין עד למחר. **רבי אליעזר מחייב חטאת** — דלית ליה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור. **רבי יהושע פוטר** — דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור. ואף על גב דחילל שבת, ועשה שלא כדת — מכל מקום מצות מילה קיים. והכא נמי, אף על גב דאית להו קצבה ליפטר — דמכל מקום עשה מצוה, דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין. וזה שמצא זבח אחד בעזרה ושחטו לשם תמידי ציבור — כשר לזבחו הראשון. **הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת** — בשעה שמל את זה עדיין שניהן עומדים, דמשום הכי פטור, דטרוד היה באחד מהן, דיודע הוא שהיום חובת האחד עליו. ומתניתין כגון דקדים ושחטינהו לאימורי צבור, דהשתא לא הוה טרוד ועסוק בשחיטתן. **ואף על גב כו'** — בתמיה: [**מאבל ערב** — שם מקום]. **ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דחייב** — ואף על גב דעשה מצוה. **על מה נחלקו כו'** — וקא סלקא דעתך השתא ברישא מחייב רבי מאיר כשמל את שניהם על ידי [שסבור] ששניהן כבר הגיע זמנן, ומל של שבת תחלה שזמנו היום, ואחר כך מל את של אתמול. ואף על גב דעשה מצוה, כיון דלא רמיא טירדא עליה בתר דמחליה לשל שבת — לאו טועה בדבר מצוה הוא. וסיפא פטור — משום דטריד בשל שבת, והוחלף לו של מחר. דהא ודאי לא קאמר שמל את שניהם, דהא לא טעי בהכי. אלמא: היכא דלא טריד האידנא — לרבי מאיר חייב. **ותסברא** — דטעמא משום הכי הוא? השתא סיפא דלא עבד מצוה, דעדיין לא הגיע זמנו — פטור, רישא דעבד מצוה מחייב?! **אמרי דבי רבי ינאי רישא כגון** — שנתחלף לו אתמול של שבת בערב שבת, ומלו בערב שבת, ועדיין לא נודע טעותו, וסבור שזה העומד של שבת הוא. ואף על גב דטריד ביה, דרמיא מצוה עליה כפי מחשבתו וגם עשה מצוה — אפילו הכי חייב, משום דלא ניתנה שבת לידחות אצלו. וסיפא ניתנה שבת לידחות אצל של שבת, וטעה בדבר מצוה — פטור, ואפילו לא עשה מצוה לרבי מאיר פטור. והשוחטו לשם אימורי צבור ניתנה שבת לידחות אצל קרבן צבור, ואף על גב דקדים שחטינהו לאימורי צבור — הרי שכח. ועל ידי שטרוד בזבח זה בימים שעברו, ויודע שזבח זה עומד ליקרב — נבהל ושכח שכבר נשחטו אימורי צבור, ושחטן לשמן.

תוספות

שמעת מינה עקירה בטעות הויא עקירה — אומר רבינו יצחק: דפלוגתא היא ב"התכלת" (מנחות מט,א). **הא** לא דמי רישא בעוקר כו' — ומאי קאמר ר' יהושע שכן שינה שמו בדבר האסור? אפילו שינה שמו לדבר המותר נמי חייב, כיון שהוא עיקר? **לרבי** יהושע דשני ליה לימא ליה הכי — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: הא אפילו אי מוקמינן כולה בטועה — על כרחך רבי יהושע לדברי רבי אליעזר קאמר. דלדידיה, רישא אפילו שינה לדבר המותר — חייב, כיון דלא עשה מצוה. דמתניתין מוקמינן בגמרא כרבי שמעון, דאית ליה היכא דלא עשה מצוה חייב לרבי יהושע, בפרק "רבי אליעזר דמילה" בסופו (שבת קלז,א), דאמר רבי שמעון: לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על שני תינוקות, אחד למול אחר השבת ואחד בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת — דחייב, משום דלא עשה מצוה. אם כן: מה שהוצרך לומר דרישא משום דשינה לדבר האסור — היינו לדברי רבי אליעזר, דלרבי אליעזר בסיפא נמי לא עשה מצוה, דפסל לעיל אחרים לשם פסח. ואומר רבינו יצחק: דבכמה מקומות מצי למימר וליטעמיך, ולא קאמר. ועוד: דלא דמי לתינוקות, דהתם ודאי חייב כשמל של אחר השבת בשבת — לפי שלא עשה מצוה, וגם לא ניתנה שבת לידחות אצל אותו תינוק. אבל פסח ששינה לדבר המותר — פטור, כיון שניתנה שבת לידחות אצל אותו פסח אם היה שוחטו לשמו.

לדידך לא אם אמרת בפסח כו' — תימה לרבינו משמשון בן אברהם: מה משיב ר' יהושע לדברי ר' אליעזר: תאמר בזבחים ששינה שמן לדבר המותר. כיון לר' אליעזר לא שני בין עוקר לטועה, מה מועיל מה ששינה לדבר המותר? הלא לר' יהושע עוקר לדבר המותר חייב — הוא הדין טועה לר' אליעזר! ומפרש דהכי קאמר ר' יהושע לר' אליעזר: נהי דלא שני לך בין עוקר לטועה, מכל מקום יש לחלק דרישא תרתי לגריעותא — עוקר, ולדבר האסור. וסיפא תרתי לטיבותא, דטועה, ולדבר המותר.

שקדם ומל של שבת בערב שבת — הוה מצי לפלוגי בדידיה בין קדם ומל ללא קדם. אלא דנקט רבותא בסיפא, דמל של אחר השבת בשבת פטור, אף על גב דלא עשה מצוה — כיון שניתנה שבת לידחות. ורישא נמי קא משמע לן רבותא, דנקט ערב שבת אף על גב דעשה מצוה — חייב, כיון שלא ניתנה שבת לידחות.

גמרא בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּטוֹעֶה - שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ: עֲקִירָה בְּטָעוּת הָוְיָא עֲקִירָה. אֶלָּא בְּעוֹקֵר, אֵימָא סֵיפָא: וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשׁוּם הַפֶּסַח, אִם אֵינָן רְאוּיִין - חַיָּיב. אִם רְאוּיִין הֵן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וְאִי בְּעוֹקֵר - מַה לִּי רְאוּיִין מַה לִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין? אֶלָּא פְּשִׁיטָא בְּטוֹעֶה. רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה?! אָמַר רַבִּי אָבִין: אִין, רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה. אַשְׁכַּחֵיהּ רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף לְרַבִּי אַבָּהוּ דַּהֲוָה קָאֵי בְּאוֹכְלוֹסָא דֶּאֱינָשֵׁי, אָמַר לֵיהּ: מַתְנִיתִין מַאי? אָמַר לֵיהּ: רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה. תְּנָא מִינֵּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין, וְדָמֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּמַנְחָא בְּכִיסֵּיהּ. תְּנַן, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מָה אִם פֶּסַח שֶׁמּוּתָּר לִשְׁמוֹ, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמוֹ - חַיָּיב, זְבָחִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין לִשְׁמָן, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָן - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא חַיָּיב! וְאִם אִיתָא - הָא לָא דָּמֵי: דְּרֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה! לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא שָׁנֵי לֵיהּ. לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּשָׁנֵי לֵיהּ, לִישְׁנֵי לֵיהּ הָכִי? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: לְדִידִי לָא דָּמֵי, רֵישָׁא בְּעוֹקֵר וְסֵיפָא בְּטוֹעֶה. לְדִידָךְ - לֹא אִם אָמַרְתָּ בַּפֶּסַח שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמוֹ לְדָבָר הָאָסוּר, תֹּאמַר בִּזְבָחִים שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָן לְדָבָר הַמּוּתָּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵימוּרֵי צִיבּוּר יוֹכִיחוּ, שֶׁהֵן מוּתָּרִין לִשְׁמָן וְהִשּׁוֹחֵט לִשְׁמָן חַיָּיב. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּאֵימוּרֵי צִיבּוּר - שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהֶן קִצְבָּה, תֹּאמַר בַּפֶּסַח - שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה. לְמֵימְרָא דְּכָל הֵיכָא דְּאִית לֵיהּ קִצְבָּה מְחַיֵּיב רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ? וְהָרֵי תִּינוֹקוֹת דְּיֵשׁ לָהֶן קִצְבָּה, וּתְנַן: מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לְמוּלוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לְמוּלוֹ בַּשַּׁבָּת. וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת - חַיָּיב. אֶחָד לְמוּלוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לְמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר! אָמַר רַבִּי אַמִּי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת, דְּאִיבָּא הַךְ דְּשַׁבָּת דְּטָרִיד בֵּיהּ.

הָכָא - כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּשְׁחַטִּינְהוּ לְאֵימוּרֵי צִיבּוּר בְּרֵישָׁא. אִי הָכִי, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר פָּטוּר. אַף עַל גַּב דְּקָדְמִים וּשְׁחַטִּינְהוּ לְאֵימוּרֵי צִיבּוּר בְּרֵישָׁא?! וְהָתַנְיָא, רַבִּי חִיָּיא [מֵאֲבֵל עֶרֶב] אָמַר רַבִּי מֵאִיר: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לְמוּל עֶרֶב שַׁבָּת וְאֶחָד לְמוּל בַּשַּׁבָּת - דְּחַיָּיב. עַל מַה נֶּחְלְקוּ - עַל שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לְמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לְמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. וְתִסְבְּרָא?! מַה הָתָם דְּלָא עָבֵיד מִצְוָה - פָּטַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֵיכָא דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה מְחַיֵּיב?! אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: רֵישָׁא כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּמָל שֶׁל שַׁבָּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת,

שלא

באשתו

ואחד

תוספות

באשתו נמי קא עביד מצוה — ובסמוך נמי פריך: והא איכא שמחת עונה. ותימה: הא באשתו נדה קיימינן, דליכא מצוה ולא שמחת עונה! ואומר רבינו יצחק: דפריך אלישנא בתרא, דפוטר טעה בדבר מצוה אף על פי שלא עשה מצוה. הלכך פריך: והא איכא שמחה וטעה בדבר מצוה! ומסיק דהוה ליה לשיולי.

סמוך לווסתה — אין לפרש דידוע שהוא סמוך לווסתה, ומספקא ליה אם נדה גמורה היא אם לאו. דאם כן ביבמתו אמאי פטור? כיון דידוע שהוא סמוך לווסתה, וסמוך לווסתה דאורייתא, דנפקא לן מ"והזהרתם את בני ישראל". אלא יש לפרש: שאינו יודע אם הוא סמוך לווסתה אם לאו, דהוה ליה לשיולה כיון שאינו יודע. והא דאמר בפרק שני דנדה (טו,א) דכל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן — היינו כשיודע שלא הגיע זמן ווסתה, דלא חיישינן שמא שינתה ווסתה. והוא הדין דהוה מצי למימר שאינו יודע אם היא נדה גמורה או לאו. אלא נקט דאפילו יודע שאינה נדה, כיון דמספקא ליה אם הוא סמוך לווסתה — באשתו חייב. ומיהו, הוה מצי לאשמעינן במספקא ליה אם היא נדה גמורה, ואפילו הכי ביבמתו פטור.

לדברי

ואחד זבחים שאינן ראויין — לפסח. **פטור** — הואיל וטרוד במחשבת לבו מאז הופרשו, וידע שעליו להקריבם — טועה ושוחטן לשם פסח. **על שאינן ראויין שחייב** — דלאו טועה הוא. **אפילו עגל** — דסלקא דעתך אמינא ליכא דטעי בה. **לא טריד בהו** — אין מחשבת הקרבתן בלבו עד הנה. **האי טריד ביה** — כל ימי הפרשתן בלבו, ועסוק ואומר: מתי אפנה ואקריבנו. חולין **לשם פסח מה לי אמר רבי מאיר** — בלומר, מה רבי מאיר אמר לנו בו? **מודה היה רבי מאיר בבעלי מומין** — הואיל ולאו בני קרבן נינהו, לא יכול לומר טועה הוא — וחייב. הכא נמי: חולין לשם פסח יהא חייב, הואיל ולאו בני קרבן נינהו. **הני מיחלפי** — חולין בקדשים מיחלפי, ויכול לומר: טעיתי, סבור הייתי קדשים הן. משום הכי פטור. **הני לא מיחלפי** — בעלי מומין בקדשים לא יכול לומר טעיתי, כסבור קדשים הן — משום הכי חייב. **אלמא מעמא משום טירדא** — ולאו משום איחלופי. וחולין לא טריד בהקרבתן. **אקילעא** — לפני הבית, כעין בית שער, וקורין פוריי"א. **בשפוד של צלי** — של קודש הראוי. ואכילת קדשים מצוה, דכתיב (שמות כט): "ואכלו אותם אשר כופר" וגו'. **חייב** — דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה. ונותר חייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת, דכתיב (ויקרא יט): "ואוכליו עונו ישא". **אשתו נדה בעל חייב** — כדמוקי לה לקמיה בסמוך לווסתה, ובמעוברת, דלאו מצוה היא. ולקמיה מפרש ואזיל, אם חלוק הוא על ריש לקיש, או מוסיף על דבריו. **כל שכן בההיא** — נותר. **דמחייב** — דאין שם לחלוחית מצוה. אבל הכא, אף על גב דמעוברת — מיהו מצות שמחת אשתו איכא. **בשפוד** — ליכא למאן נישייליה.

ורבי יוחנן מאי שנא יבמתו — דפטור. ואף על גב דהוה ליה לשיולי. **דקא עביד** — מצות יבום. בביאה ראשונה קאמר. **אשתו** — מצות פריה ורביה. **עונה** — לפי מה שהוא, חמר או גמל או טייל או תלמיד, כדמפרש בכתובות (סא,ב). **לשמח את אשתו** — אפילו שלא בשעת עונתה, אם רואה שמתאוית לו. **ומשני בסמוך לווסתה** — דמוזהרין ישראל לפרוש מנשותיהן סמוך לזמן ווסת נדותיהן, כדאמרינן בשבועות (יח,ב): "והזהרתם את בני ישראל" "והדוה בנדתה" — מכאן אזהרה לבני ישראל שיהו פורשין מנשותיהן כו'. **אי הכי יבמתו נמי** — סמוך לווסתה לא רמיא מצוה עליה. **בזיז מינה** — בוש ממנה לשואלה אם סמוך לווסתה הוא. **ורבי יוחנן** — דאמר פטור כמאן. **ברשות** — של מצוה שהיה טרוד בה. **דומנה בהול** — שקבוע לה היום, וטרוד באם לא עכשיו אימתי, הולך אצל בקי ללמדו. **דזבחים** — דפטור במתניתין בשוחט לשם פסח, משום דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. **זמנו** — של פסח בהול הוא היום למהר פן יעבור זמנו. **בן גרושה** — כהן חלל זר גמור הוא, דכתיב בכהן הנושא גרושה (ויקרא כא) "לא יחלל זרעו" — שמחללו מדין בהונה. קרן **וחומש** — שהרי אבלה שוגג. **ורבי יהושע פוטר** — שטעה בדבר מצוה. **דאיקרי עבודה** — אבילתה כדלקמן. **ועבודה** — של חלל בשוגג רחמנא אכשרה, דתנן כו'. **ברך ה' חילו** — בכהנים כתיב: "ישימו קטורה באפך" וגו', וסמיך ליה "ברך ה' חילו" — חללים שבו. **אמש** — בערב.

עבודת

שֶׁלֹּא נִתְּנָה שַׁבָּת לִדְחוֹת. [וְסֵיפָא נִתְּנָה שַׁבָּת לִדְחוֹת אֶצְלוֹ]. הָכָא - הֲרֵי נִתְּנָה שַׁבָּת לִדְחוֹת אֵצֶל קָרְבַּן צִיבּוּר. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כָּהֲנָא: הָכָא נַמִּי הֲרֵי נִתְּנָה שַׁבָּת לִדְחוֹת אֵצֶל תִּינוֹקוֹת דְּעָלְמָא! אָמַר לֵיהּ: לְגַבֵּי דְּהַאי גַּבְרָא מִיהַת לָא אִיתְּיְהִיב. "וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשׁוּם פֶּסַח אִם אֵינָן רְאוּיִין חַיָּיב וְאִם רְאוּיִין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר". מַאן תַּנָּא דְּשַׁנֵּי לֵיהּ בֵּין רְאוּיִין לְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא: אֶחָד הַזְּבָחִים הָרְאוּיִין וְאֶחָד זְבָחִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר - פָּטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל שֶׁאֵינָן רְאוּיִין שֶׁחַיָּיב, עַל מַה נֶּחְלְקוּ - עַל הָרְאוּיִין. שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. אָמַר רַב בֵּיבִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ עֵגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטוֹ לְשֵׁם הַפֶּסַח. אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב בֵּיבִי: וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מוֹדֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בְּבַעֲלֵי מוּמִין! אָמַר לֵיהּ: בְּבַעֲלֵי מוּמִין - לָא טָרִיד בְּהוּ, וְהַאי - טָרִיד בֵּיהּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן: חוּלִּין לְשֵׁם פֶּסַח מַאי לִי אָמַר רַבִּי מֵאִיר? אָמַר לֵיהּ: פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ חוּלִּין לְשֵׁם פֶּסַח. וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹדֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בְּבַעֲלֵי מוּמִין! בַּעֲלֵי מוּמִין לָא מִיחַלְפִּי, הָנֵי - מִיחַלְפִּי. וְטַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם אִיחַלּוֹפֵי וְלָא אִיטַּלּוֹפֵי?! וְהָאָמַר רַב בֵּיבִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ עֵגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטוֹ לְשֵׁם הַפֶּסַח. אַלְמָא: טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם דְּטָרִיד - אָמַר לֵיהּ: טָרִיד, אַף עַל גַּב דְּלָא מִיחַלַּף, מִיחַלַּף אַף עַל גַּב דְּלָא טָרִיד. לְאַפּוֹקֵי בַּעֲלֵי מוּמִין, דְּלָא אִיטַּלּוֹפֵי מִיחַלַּף וְלָא מַטְרִיד טָרִיד. יָתֵיב רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק אַקִּילְעָא דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וַיָּתְבִי וְקָא אָמְרִי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: נִתְחַלֵּף לוֹ שַׁפּוּד שֶׁל נוֹתָר בְּשַׁפּוּד שֶׁל צְלִי וַאֲכָלוֹ - חַיָּיב. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אִשְׁתּוֹ נִדָּה בָּעֵל - חַיָּיב, יְבִמְתּוֹ נִדָּה בָּעֵל - פָּטוּר. אִיכָּא דְּאָמְרִי: כָּל שֶׁכֵּן בְּהַהִיא דְּמִחַיֵּיב, דְּלֵא עָשָׂה מִצְוָה. אית דְּאָמְרִי: בְּהַהִיא פָּטוּר. מַאי טַעְמָא? דָּתָם הוּא דַּהֲוָה לֵיהּ לְשַׁיּוּלֵי, אֲבָל הָכָא דְּלָא הֲוָה לֵיהּ לְשַׁיּוּלֵי - לָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי שְׁנָא יְבִמְתּוֹ - דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה, אִשְׁתּוֹ נַמִּי קָא עָבֵיד מִצְוָה! בְּאִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת. וְהָא אִיכָּא שִׂמְחַת עוֹנָה! שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עוֹנָתָהּ. וְהָאָמַר רָבָא: חַיָּיב אָדָם לְשַׂמֵּחַ אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר מִצְוָה! סָמוּךְ לְוִוסְתָּהּ. אִי הָכִי, אֲפִילּוּ יְבִמְתּוֹ נַמִּי! יְבִמְתּוֹ בְּזִיז מִינָּהּ, אִשְׁתּוֹ לָא בָּזִיז מִינָּהּ. וְרַבִּי יוֹחָנָן כְּמַאן? אִילֵימָא כְּרַבִּי יוֹסֵי - דְּתַנָּן, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וְהוֹצִיא אֶת הַלּוּלָב לִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת. דִּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם דִּזְמַנּוֹ בָּהוּל. וְאֶלָּא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּזְבָחִים - דִּילְמָא הָתָם נַמִּי זְמַנּוֹ בָּהוּל. וְאֶלָּא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּתִינוֹקוֹת - הָתָם נַמִּי זְמַנּוֹ בָּהוּל. וְאֶלָּא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּתִרוּמָה - דְּתַנָּן: הָיָה אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר. דִּילְמָא כִּדְרַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי. דְּאָמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי: בַּתְּרוּמָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, דִּזְמַנָּהּ בָּהוּל. אִי נַמִּי: שָׁאנֵי תְּרוּמָה דְּאִיקְרֵי עֲבוֹדָה, וַעֲבוֹדָה רַחֲמָנָא אַכְשַׁר. דְּתַנָּן: הָיָה עוֹמֵד וּמַקְרִיב וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה - הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּן שֶׁהִקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ פְּסוּלִין, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר. וְאָמְרִינַן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - דִּכְתִיב: "בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה". וּתְרוּמָה הֵיכָא אִיקְרֵי עֲבוֹדָה - דְּתַנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁלֹּא בָא אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. לְשַׁחֲרִית מְצָאוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה לֹא בָּאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ? אָמַר לוֹ: עֲבוֹדָה עֲבַדְתִּי. אָמַר לוֹ: כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא דִּבְרֵי תֵּימָה, וְכִי עֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה מִנַּיִן? אָמַר לוֹ: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר

"עבודת

ואף על פי שלפי מחשבתו וטעותו טרוד הוא וסבור שמוטלת עליו מצוה למולו, ואף עשה מצוה בכך, מכל מקום חייב, מפני שֶׁלֹּא **נִתְּנָה** אותה **שַׁבָּת לְדָחוֹת** – להידחות ולהתחלל מפני מצות מילה, שהרי התינוק שזמן מילתו בשבת כבר נימול בערב שבת, והתינוק שזמן מילתו בערב שבת, הרי אין מילתו דוחה שבת, ונמצא שלא היתה מוטלת עליו מצות מילה ביום זה ולא היה טרוד בדבר מצוה, [וְאילו בסֵיפָא – במקרה האמור בסוף דברי הברייתא, דהיינו במל את של אחר השבת בשבת, **נִתְּנָה שַׁבָּת לְדָחוֹת אֶצְלוֹ**, שהרי מוטל עליו למול את התינוק שזמן מילתו בשבת, וטירדתו במצות המילה גרמה לו לטעות ולמול במקומו את התינוק שזמן מילתו לאחר השבת, והרי הוא טועה בדבר מצוה], ובכך מובן החילוק שבין הרישא לסיפא. ולפי זה מובן אף מה ששנינו שרבי מאיר פוטר אף בשוחט שאר קרבנות לשם אימורי ציבור, והעמדנו דבריו אף באופן ששחט לאחר שכבר קרבו אימורי הציבור, כיון שהָכָא – כאן במשנתנו, הֲרֵי **נִתְּנָה שַׁבָּת לְדָחוֹת אֵצֶל קָרְבַּן צִיבּוּר**, דהיינו אצל התמידים והמוספים שצריך להקריבם בשבת, ולכן פטר רבי מאיר את השוחט זבחים אחרים לשמם. ואף על פי שבשבת זו כבר קרבו קרבנות הציבור, וכבר לא היה מוטל עליו להקריבם, מכל מקום כיון שעל ידי שהיה טרוד בזבח זה בתקופה שעברה, ויודע שזבח זה עומד ליקרב, שכח שכבר נשחטו היום אימורי ציבור [שמצותם מוטלת עליו היום] והלך ושחט לשמם, ולכן נחשב לטועה בדבר מצוה.

הגמרא מקשה על הביאור: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא, הָכָא נַמִּי** – אף כאן ברישא של הברייתא, דהיינו במל את של ערב שבת בשבת וקדם ומל את של שבת בערב שבת, הֲרֵי **נִתְּנָה שַׁבָּת לְדָחוֹת אֵצֶל תְּינוֹקוֹת דְּעָלְמָא** – שאר תינוקות שבעולם שזמן מילתם חל בשבת זו, שהרי מותר למול את כל התינוקות שהיום זמן מילתם, ויש לפוטרו לדעת רבי מאיר. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב כהנא לרב אשי, **לְגַבֵּי דְּהַאי גַּבְרָא מִיהַת לֹא אִיתְּיהִיב** – אצל אותו אדם על כל פנים, לא ניתנה שבת זו להידחות לצורך מילה, שהרי אין מצות מילתם מוטלת עליו ואינו טרוד בהם.

שנינו במשנה: **וּשְׁאָר כָּל הַזְּבָחִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם פֶּסַח, אִם אֵינָן רְאוּיִין, חַיָּב, וְאִם רְאוּיִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר.**

הגמרא מבארת שחילוק זה בדעת רבי יהושע בין ראויים לשאינם ראויים, אינו לדברי הכל. מבררת הגמרא: **מַאן תַּנָּא דְּשָׁנֵי לֵיהּ** – מיהו התנא שלדעתו שינה רבי יהושע וחילק **בֵּין רְאוּיִין לְשֶׁאֵינָן רְאוּיִין**, ופוטר את השוחט שאר זבחים לשם פסח רק באופן ששחט קרבנות הראויים לפסח. משיבה הגמרא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא בענין השוחט שאר זבחים בשבת שחל בו י"ד בניסן לשם פסח, **אֶחָד הַזְּבָחִים הָרְאוּיִין, וְאֶחָד הַזְּבָחִים שֶׁאֵינָן רְאוּיִין, וְכֵן הַשּׁוֹחֵט** בשבת קרבנות אחרים **לְשֵׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר** – קרבנות ציבור הדורחים את השבת, **פָּטוּר**, וטעם הדבר הוא, הואיל ומאז שהופרשו קרבנות אלו היה טרוד בהם במחשבתו ויודע שעליו להקריבם, וטירדה זו גרמה לו לטעות ולשחטם בשבת לשם פסח או לשם אימורי ציבור שמצותם מוטלת עליו היום, הרי הוא טועה בדבר מצוה. דִּבְרֵי **רַבִּי מֵאִיר**. שיטה חולקת: **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל שֶׁאֵינָן רְאוּיִין, שֶׁחַיָּיב, וְאינו נחשב** לטועה בדבר מצוה, הואיל והכל יודעים שאין אלו כשרים לפסח, **עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל הָרְאוּיִין, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר**. ומשנתנו המחלקת בדעת רבי יהושע בין ראויים לשאינם ראויים, ומחייבת לדעתו בשחט את שאינם ראויים, שנויה כדעת רבי שמעון ולא כדעת רבי מאיר.

הגמרא דנה בשיטת רבי מאיר: **אָמַר רַב כַּיְּבִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ בְּעֶגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטוֹ לְשֵׁם הַפֶּסַח**, ואף שאינו דומה לשה ואין אדם עשוי לטעות בזה, מכל מקום יש לומר שמתוך טרדתו בהקרבתו נתחלף לו בשה, והרי הוא טועה בדבר מצוה. מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַב כַּיְּבִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בְּשׁוֹחֵט בשבת כְּבָשִׂים מוּמִין** – קרבנות הדורחים את השבת שנפל בהם מום ונדחו מהקרבה, שחייב, שכן ידוע לכל שאינם קרבים כלל. ומדברי רבי יוחנן מבואר שלא פטר רבי מאיר אלא באופן שעלול לטעות, ואם כן אף בעגל יש לחייבו, שהרי ידוע לכל שאינו קרב לפסח ואין מצוי שיטעו ויחליפו בינו לבין שה. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב ביבי לרבי זירא, לעולם פוטר רבי מאיר משום טועה בדבר מצוה אף בדבר שאינו מתחלף, אלא **שֶׁבְּבָעֲלֵי מוּמִין** חייב משום **דְּלֹא טָרִיד בְּהוּ** – לא היה טרוד בהם להקריבם עד עתה, שהרי אינם עומדים להקרבה כלל, **וְאילו הַאי** – עגל זה שהוקדש לשלמים, **טָרִיד בֵּיהּ** – היה טרוד בו להקריבו, ומאז שהוקדש עסוק הוא בו ואומר מתי אפנה ואקריבנו, ומחמת כן טעה והקריבו בשבת לשם פסח, ונחשב כטועה בדבר מצוה.

הגמרא ממשיכה לדון בדעת רבי מאיר: **בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן** – שאל רבא את רב נחמן, השוחט בי"ד בניסן שחל בשבת כבש של חוּלִּין לְשֵׁם [–לשם] פֶּסַח כיון שטעה וחשב שקרבן פסח הוא, **מַאי לִי אָמַר רַבִּי מֵאִיר** – מה אמר לנו רבי מאיר בזה, האם פוטרו כדין טועה בדבר מצוה או לא. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, **פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ** בשוחט חוּלִּין **לְשֵׁם פֶּסַח**. הקשה רבא לרב נחמן: **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מוֹדֶה הָיָה רַבִּי מֵאִיר בְּבַעֲלֵי מוּמִין** ששחטם בשבת לשם קרבן הדוחה את השבת שחייב, וטעמו משום שאינם בני קרבן ואינו טועה להחליפם עם קרבנות הראויים, ואם כן אף בשוחט חולין לשם פסח יהא חייב, הואיל ואינם בני קרבן ואינו טועה בהם. מתרץ רב נחמן: **בַּעֲלֵי מוּמִין לֹא מִיחַלְּפִי** – אינם מתחלפים, ואין אדם טועה ומחליף בינם לבין הקרבנות, שכן מומם ניכר, אך **הָנֵי** – בהמות חולין אלו, **מִיחַלְּפִי** – מתחלפים בבהמות של קדשים, ויכול לומר שטעה וסבר שבהמות קדשים הן שהוקדשו לשם קרבן הדוחה את השבת, ולכן פטור. שב רבא ומקשה: **וְמַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר מִשּׁוּם אִיחַלּוּפֵי וְלֹא אִיחַלּוּפֵי** – וכי טעמו של רבי מאיר לחייב או לפטור הוא משום שיש לחלק בין בהמות המתחלפים לבהמות שאינם מתחלפים, **וְהָאָמַר רַב בַּיְּבִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, פּוֹטֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ עֶגֶל שֶׁל זִבְחֵי שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטוֹ לְשֵׁם הַפֶּסַח**, ובודאי אין אדם עשוי להחליף בין עגל לבין השה שקרב לפסח, **אֶלְּמָא** – אלא מוכח **שְׁמַעְתָּא דְּרַבִּי מֵאִיר** לפטור הוא **מִשּׁוּם דְּטָרִיד** – שהיה טרוד בהקרבת הקרבן, ומתוך כך טעה והקריבו לשם פסח, ולא משום שמתחלף לו, והרי בבהמות של חולין אין שייך טעם זה, שהרי אינם עומדות להקרבה ואינו טרוד בהם. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרבא, רבי מאיר פוטר את הטועה באחד משני האופנים, או כאשר **טָרִיד אַף עַל גַּב דְּלֹא מִחְלַף** – טרוד בהקרבתו ואף שאינו מתחלף, וכגון עגל של שלמים ששחטו לשם פסח, או כאשר **מִחְלַף אַף עַל גַּב דְּלֹא טָרִיד** – מתחלף אף שאינו טרוד בהקרבתו, וכגון שה של חולין ששחטו לשם פסח, **וּלְאַפּוּקֵי** – להוציא את השוחט **בַּעֲלֵי מוּמִין, דְּלֹא אִיחַלּוּפֵי מִחְלַף** – שאינם מתחלפים בקרבנות, שכן מומם ניכר, **וְגַם לֹא מִטְרִיד טָרִיד** – אינו טרוד בהם, כיון שאינם עומדים להקרבה, ולכך מחייב רבי מאיר אם שחטם בשבת לשם פסח.

הגמרא ממשיכה לדון בדין טועה בדבר מצוה, ומבארת דעתם של רבי יוחנן וריש לקיש בענין: **יָתִיב** – ישב **רַבִּי זֵירָא** ועמו **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, אַקִּילְעָא** – בפרוזדור שלפני ביתו **דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, וְיָתְבִי וְקָא אָמְרִי** – וישבו ואמרו, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, נִתְחַלֵּף לוֹ שַׁפּוּד שֶׁל נוֹתָר** – שפוד שתחוב בו בשר קרבן שנותר לאחר שעבר זמן אכילתו, **בְּשַׁפּוּד שֶׁל צְלִי** – בבשר קרבן שמצוה לאוכלו, דהיינו שהתכוין לאכול בשר קדשים הראוי לאכילה, ובטעות נתחלף לו בבשר נותר, **וַאֲכָלוֹ, חַיָּיב** חטאת, כדין אוכל נותר בשוגג, ואף שטעה בדבר מצוה וחשב שבשר שמצוה לאכלו הוא, מכל מקום חייב, כיון שלא עשה מצוה באכילת הנותר. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִשְׁתּוֹ נִדָּה כָּעֵל** בשוגג, **חַיָּיב** חטאת, משום שלא עשה מצוה בבעילתו, כפי שיבואר להלן, אך אם **יְבִמְתּוֹ נִדָּה כָּעֵל** בשוגג, **פָּטוּר**.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדעת רבי יוחנן, אם בא לחלוק על ריש לקיש או להוסיף על דבריו: **אִיכָּא דְּאָמְרִי** – יש שאמרו, שכיון שבבועל אשתו נדה מחייב רבי יוחנן, ואף שיש בבעילתו

המשך בעמוד רכ

שאמר ה' לאהרן הכהן 'עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת', ומלשון הפסוק 'עבודת מתנה' יש לדרוש שהקדוש ברוך אמר לאהרן 'מתנות הכהונה שנתתי לכם, הרי הם כעבודה', הרי שעֲשׂוּ אֲכִילַת תְּרוּמָה – החשיב הכתוב אכילת תרומה אף על פי שנעשית בַּגְּבוּלִין – מחוץ למקדש, כַּעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שכן היא אחת ממתנות הכהונה. וזו הייתה כוונתי באומרי 'עבודה עבדתי', שלא באתי אמש לבית המדרש כיון שעסקתי באכילת תרומה.

שנינו במשנה: שָׁחַטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו – שחט את הפסח בי"ד ניסן שחל בשבת, לשם זקן או חולה שאינם יכולים לאכול ממנו כזית, חייב חטאת, כיון שהפסח נפסל בכך ולא ניתנה שבת להידחות מפני שחיטתו. הגמרא דנה אם יש חידוש בהלכה זו, ובשאר הלכות שבמשנה:

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא דין זה, כֵּיוָן דְּהָתָם פָּסוּל – כיון ששם בפרק תמיד נשחט (לעיל סא.) שנינו שפסח ששחטו שלא לאוכליו פסול, מובן מאיליו שהָכָא – כאן באופן ששחטו בשבת בשוגג, חַיָּיב חטאת, כדין מחלל שבת שלא במקום מצוה, ומדוע הוצרכה המשנה להשמיענו זאת. מתרצת הגמרא: אמנם אין בכך כל חידוש, אך מִשּׁוּם דְּתָנָא סֵיפָא – מאחר ושנה התנא בסיפא שבאופן ששחטו 'לאוכליו ושלא לאוכליו', כיון שבאופן זה הפסח כשר, הרי הוא פָּטוּר, תָּנָא רֵישָׁא חַיָּיב – הקדים ושנה שהששוחט שלא לאוכליו לחוד הרי הוא חייב.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָא נַמִּי פְּשִׁיטָא – והרי גם הדין שבסיפא פשוט הוא מאותה סיבה, מִשּׁוּם דְּהָתָם כָּשֵׁר – כיון ששם בפרק תמיד נשחט שנינו שהפסח ששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו כשר, מובן מאיליו שהָכָא – כאן באופן ששחטו בשבת, פָּטוּר, וכדין קרבן פסח כשר שדוחה את השבת. שבה הגמרא ומתרצת באופן אחר: לעולם נכון הוא שבשני דינים אלו אין חידוש כלל, אֶלָּא, אִידֵּי דְּתָנָא – מאחר ושנה התנא בתחילת המשנה 'שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁמוֹ בְּשַׁבָּת חייב', תָּנָא נַמִּי – שנה גם כן את דינו של השוחט 'שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו'. שואלת הגמרא: וְהֵיא גּוּפָא – דין זה עצמו ['שחטו שלא לשמו'] לָמָּה לִי להשמיענו, והרי כבר שנינו לעיל (נט:) שבאופן זה הפסח פסול, וממילא מובן שאם עשה כן בשבת חייב חטאת. משיבה הגמרא: מִשּׁוּם דְּקָבְעֵי לְאִיפְּלוּגֵי – כיון שרצה התנא להביא מחלוקתם של רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בשוחט שאר זבחים לשם פסח, לפיכך הקדים והביא תחילה דין זה של הפסח ששחטו לשם זבח אחר, כדי להשמיענו שאף רבי יהושע שפוטר בדבר מצוה מודה כאן שחייב, משום ששינהו לדבר האסור.

במשנתנו שנינו, שבאופנים שהקרבן פסול, חייב חטאת משום חילול שבת, והיינו משום מלאכת 'שוחט'. הגמרא מבררת ענין זה: אָמַר לֵיהּ [–לו] רַב הוּנָא בַּר חִינְנָא [–לבנו], כִּי אָזְלַת לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זְרִיקָא – כאשר תלך לפני רבי זריקא, בְּעֵי מִינַּיהּ – שאל אותו כדלהלן, לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר במסכת שבת (קו.) מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה פָּטוּר – העושה חבורה בשבת על מנת לקלקל פטור, וכפי שבשאר ל"ט מלאכות ההלכה היא שכל המקלקלים על ידי מלאכתם פטורים, ואין החובל בשבת חייב אלא אם כן מתקן על ידי מעשיו [וכגון השוחט את הבהמה, שמתירה באכילה, או החובל בבהמתו מפני שצריך את דמה כדי להאכילו לכלבו], 'שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו ששנינו במשנתנו שחַיָּיב', מַה תִּיקֵּן בשחיטה זו, והלא פסלו בכך, ואסרו באכילה, ונמצא שלא תיקן כלום בשחיטתו ויש לפטרו מחטאת. ואכן כשבא בנו של רב הונא בר חיננא שאל זאת את רבי זריקא, והשיב לו רבי זריקא, תִּיקֵּן 'אִם עָלוּ לֹא יֵרֵדוּ', כלומר, אף שהקרבן פסול, יש בו תקנה מסוימת, שהרי שנינו בזבחים (פד.) שכל הקרבנות שנפסלו בעזרה, אם העלו את אימוריהם למזבח כדי להקטירם, לא ירדו אלא יוקטרו, ואף שלכתחילה אסור להעלות אימורי הקרבן הפסול ולהקטירם, די באפשרות זו כדי להחשיבו כמתקן, שהרי הקרבן הוכשר באופן מסוים, ולכן חייב.

עוד נשאל רבי זריקא: ומה ששנינו בהמשך המשנה 'שֶׁחָטוֹ [–שחט בשבת את קרבן הפסח] וְנִמְצָא בַּעַל מוּם חַיָּיב, מַה תִּיקֵּן בשחיטה זו, והרי לגבי קרבן בעל מום שנשחט, שנינו בזבחים (שם) שאף אם עלו אימוריו למזבח צריך להורידם, כיון שלא היה פסולו בקודש, שכן רק באלו שפסולם היה בעזרה נאמר בהם הדין 'אם עלו לא ירדו'. השיב רבי זריקא: תִּיקֵּן בְּדוּכָּן שֶׁבָּעִין – אף בשחיטה זו יש תיקון, כיון שמשנתנו עוסקת באופן שהמום שיש בבהמה הוא 'דק', דהיינו קרום דק המכסה את עינה של הבהמה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא – והיא שנויה כדעת רבי עקיבא דְּאָמַר במשנה (שם), שאף קרבנות בעלי מומין אִם עָלוּ לֹא יֵרֵדוּ, ומבואר בגמרא (שם פה:) שכוונתו למום זה.

שאלה נוספת: ומה ששנינו במשנתנו 'שֶׁחָטוֹ [–שחט בשבת את קרבן הפסח] וְנִמְצָא טְרֵיפָה כַּסֵּתֶר פָּטוּר', ויש לדייק מכך, הָא בְּגָלוּי – אבל אם היתה הטריפה במקום גלוי, חַיָּיב, וכי מַה תִּיקֵּן בשחיטה זו, הלא פסלה מלהקריב על גבי המזבח, ובטריפה לדברי הכל אף אם עלו אימוריה למזבח ירדו ואין להקריבם כלל. השיב רבי זריקא: אף בשחיטה זו תִּיקֵּן לְהוֹצִיא את הבהמה מִידֵּי טומאת נְבֵילָה, שכן אם היתה מתה מעצמה היה בשרה מטמא בטומאה זו, מה שאין כן עתה שנשחטה.

הגמרא מביאה קושיא נוספת לגבי שחיטה פסולה בשבת: מַתְקִיף לָהּ רַבִינָא – הקשה רבינא, הָא דְּתַנְיָא – מה ששנינו בברייתא, הַשּׁוֹחֵט בשוגג קרבן חַטָּאת בְּשַׁבָּת, בַּחוּץ – מחוץ לעזרה, לְשם עֲבוֹדָה זָרָה, חַיָּיב עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, שהרי עבר על שלשה איסורים, חילול שבת, שחיטת קדשים מחוץ לעזרה, ושחיטה לשם עבודה זרה. ולדברי האומר 'מקלקל בחבורה פטור' יש להקשות, מַה תִּיקֵּן בשחיטתו שיתחייב עליה מצד חילול שבת, והרי בשר בהמה זו אסור באכילה. ובזה אין לתרץ שתיקן בכך שמטהר את הבהמה מידי נבילה, שכן אף עתה מטמאה היא אפילו בטומאת אהל, כדין תקרובת עבודה זרה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב עֲוִירָא, אדם זה תיקן בשחיטתו בכך שֶׁמּוֹצִיאוֹ מִידֵּי איסור 'אֵבֶר מִן הַחַי', ואף שבין כך אסור באכילה משום קודש ומשום תקרובת עבודה זרה, זהו דווקא לבני ישראל, אבל לבן נח שאין הבשר נאסר עליו מחמת איסורים אלו, אם היה אוכלו קודם שנשחט, היה חייב מיתה משום איסור אבר מן החי, ואדם זה תיקנו בשחיטתו שבן נח האוכל ממנו אינו חייב מיתה.

שנינו במשנה: שֶׁחָטוֹ וְנוֹדַע וכו' שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות.

הגמרא מביאה את דברי רב ובהמשך מקשה מדבריו על ברייתא ששנינו על משנתנו: אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, אָשָׁם שֶׁנִּיתַּק לִרְעָיָה – קרבן אשם שבעליו מתו או נתכפרו באשם אחר, אינו ראוי להקרבה כלל, לא לאשם ולא לעולה, וכיון שהקרבן גופו קדוש מנתקים אותו מדין הקרבה ומהשמירה ששמרוהו ממום ומוציאים אותו לרעייה בשדה הפקר, עד שיסתאב ויומם, כדי שיוכלו לפדותו ולקנות בדמיו עולת נדבה לקיץ המזבח. ואם אירע שמסרוהו לרעייה ובעל הקרבן לא המתין שיפול בו מום אלא הביאו לעזרה וּשְׁחָטוֹ סְתָם, הרי זה כָּשֵׁר לְעוֹלָה – עולת נדבה של קיץ המזבח, הואיל וסוף סוף דמי הבהמה עומדים לשם קרבן עולה. מוכיחה הגמרא: אַלְמָא קָסָבַר – מדברי רב שהכשיר בהמה זו לקרבן עולה אף שלא נעקר שם 'אשם' ממנה, מוכח שלא בָּעֵי עֲקִירָה – בהמה שהקדישוה לקרבן מסוים ועתה עומדת לשם קרבן אחר, שחיטתה כשירה אף ללא עקירת שם הקרבן הקודם.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי, אם אין עקירה מעכבת, מפני מה דיבר רב דוקא באופן של אשם שניתק לרעייה, הרי אפילו כִּי לֹא נִיתַּק לרעייה אלא משעה שנתכפרו בעליו באשם אחר נַמִּי – גם כן יהיה דינו ששחטו סתם כשר לעולה, הואיל ודמיו עומדים לשם עולה. מתרצת הגמרא: גְּזֵירָה היא שגזרו חכמים שאשם לפני ניתוק לרעייה אינו כשר לעולה אף על פי שבעליו כבר לְאַחַר כַּפָּרָה, אָטוּ – בגלל החשש, שמא יעשה כן גם לִפְנֵי כַּפָּרָה. כלומר, אדם שהתחייב אשם והקדיש קרבן לכפרתו וקודם שנתכפר בו התחייב גם בקרבן עולה, עלול לטעות ולחשוב שמותר להקריב בהמת אשם לשם עולה, ונמצא קרבנו פסול הואיל וסתמו עומד לשם אשם ואסור לשנות בהמת קרבן משם אחד לשם אחר. לפיכך גזרו

המשך בעמוד כז

רש"י

עבודת מתנה — מתנות כהונה שנתתי לכם — הרי הן כעבודה. **פשיטא כיון דהתם** — ב"תמיד נשחט" (סא,א) תנן דפסח שלא לאוכליו פסול. **הכא** — דבשבת קאי, ממילא שמעינן דחייב. **משום** — דבעי למיתנא סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו פטור, תנא רישא שלא לאוכליו חייב. **לדברי האומר** — במסכת שבת (קו,א). מקלקל **בחבורה** — הערשה חבורה בשבת לקלקלה, שאינו מתקן — פטור. ואין חובל חייב משום שבת אלא שוחט שמתקן, או חובל בבהמה וצריך לדם להאכילו לכלבו. **שלא לאוכליו חייב** — דקתני מתניתין חייב. **מה תיקן** — הא פסליה. תיקן — דכל הקרבנות שנפסלו בעזרה, תנן במסכת זבחים (פד,א): אם עלו למזבח, אימוריהן להקטיר — לא ירדו. **בעלי מומין** — תנן התם: אם עלו — ירדו, שלא היה פסולן בקודש. **בדוקין שבעין** — טליי"א, כגון "הנוטה כדוק שמים" (ישעיה מ). וגבי קרבן מום הוא, כדכתיב (ויקרא כא): "או דק או תבלול בעינו". **ואליבא דרבי עקיבא** — במסכת זבחים תנן: רבי עקיבא מכשיר בבעלי מומין אם עלו. ואמרו בגמרא: לא אמר רבי עקיבא אלא בדוקין שבעין, הואיל וכשירין לכתחלה בעופות. **טריפה** — אמר התם: אם עלתה — תרד. **מידי נבילה** — מלטמא. **השוחט חטאת** — גרסינן. וב"שחיטת חולין" בפרק שני מפרש אמאי נקט חטאת. **שלש חטאות** — משום שבת, ומשום עבודה זרה, ומשום שחוטי חוץ לעזרה. **מה תיקן** — הכא אפילו לטהרו מידי נבילה ליכא, דתקרובת עבודה זרה מטמאה אפילו באהל. **מידי אבר מן החי** — לבני נח, שאם אכלו — אינו נדחרג. **אשם שניתק לרעיה** — שמתו בעליו או נתכפרו באחר. וחטאת ואשם אינן באין נדבה, ומשנתכפרו באחר אין תקנה לזה. וגבי חטאת הילכתא גמירי לה (תמורה כא,ב) דמתה. ובאשם גמירי הילכתא (שם יח,א): כל שבחטאת מתה — באשם רועה. ואם ניתקו מעליו והשליכו לאפר לרעות, שיסתאב ויפול בו מום, שיוכל לפדותו ולהוציאו לחולין. וכל הרועים דמיהם נופלים לנדבה. ומה היא נדבה? ששה שופרות היו במקדש, וכתוב עליהן נדבה, ושם היו נותנין כל מותר דמי חטאת ואשם. ומביאין משם קיץ המזבח, עולות. בשר לשם, ועורות לכהנים. שזהו מדרשו של יהוידע הכהן במסכת תמורה (כג,ב). וזה לא המתין עד שיומם, ומשניתקו לרעייה שחטו סתם — כשר לעולת קיץ המזבח. הואיל וסוף סוף דמיו לכך היו עומדים. **לא בעי עקירה** — מאחר שהוא עומד לכך, אין צריך לעקור שם אשם ממנו. **אי הכי כי לא ניתק נמי** — משעה שנתכפר באחר סתמיה לקיץ המזבח קאי. **גזירה לאחר כפרה אטו קודם שנתכפר** — דסתמיה לאשם, אבל משניתק לא מיחלף. **ומנא תימרא** — להא מילתא, דאמר לך דגזרינן הכי. **לנדבה** — לשופרות. **רבי אליעזר אומר ימות** — כל צדדיו של רבי אליעזר היה עושה אשם כחטאת לכל דבר, שנאמר (ויקרא ז): "כחטאת כאשם". וכן גבי שלא לשמו, וכן גבי חטאת שנכנס דמה לפנים, במסכת זבחים (יוד,ב). **רבי יהושע אומר ימכר** — לאחר שנסתאב. **ויביא בדמיו עולה** — נדבה לעצמו. ובמסכת תמורה מסיק להא מילתא: והלא אף הנדבה עולה היא, מה בין דברי רבי יהושע לדברי חכמים? אלא, שבזמן שהיא באה לחובתו הוא סומך עליה ושוחטה, ונסכיה קריבין משלו. וכשהיא באה לנדבת ציבור — אינו סומך עליה כו'. **בדמיו אין** — אבל איהו גופיה לא אמר דיקרב עולה, ואף על פי שמקריבו לעצמו. אלמא: גזירה לאחר כפרה שנתכפר באחר, אטו לפני כפרה. דאי שרית ליה השתא טעי, ואי מיצטריך ליה עולה נמי קודם כפרה — מקריב ליה להאי, והדר מייתי אחר לאשם. ואי אפשר לשנות זבח לזבח אחר כל זמן שעומד לשמו.

תוספות

לדברי האומר מקלקל בחבורה כו' — ואם תאמר: והלא ר' יהודה הוא דפטר מקלקל בחבורה, ומתניתין דמחייב בשאינן ראויין דהיינו מתעסק, ששחטו זבח זה וסבור שהוא אחר לא אתי כר' יהודה, דלדידיה מתעסק פטור, כדמוכח בפרק "ספק אבל" (בריתות יט,ב). דקאמר: הנח לתינוקות, מתוך שמקלקל בחבורה חייב — מתעסק נמי חייב. אלמא משמע: מאן דפטר מקלקל בחבורה — פטר נמי מתעסק. ואם כן מתניתין לא מתוקמא כמאן דפטר מקלקל בחבורה! ויש לומר: דלדברי האומר מקלקל בחבורה פטור — היינו רבי יוחנן אליבא דרבי שמעון דפטר היכא דמקלקל לגמרי, דליכא תיקון כלל. ולאפוקי מדר' אבהו, דבפרק "האורג" (שבת קו,א) תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן: כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל ומבעיר. אמר ליה: פוק תני לברא, חובל ומבעיר אינה משנה. ואתלמוד לומר משנה — בחובל וצריך לכלבו, ומבעיר וצריך לאפרו. והיינו אליבא דר' שמעון, מדמפליג בין חובל ומבעיר לשאר מקלקלין. אבל מקלקל גמור — לא, אפילו לר' שמעון. מיהו, אכתי קשה לרבינו יצחק: כיון דסלקא דעתך דליכא תיקון כלל במתניתין, אם כן תקשי לכולי עלמא היכי חייב לר' שמעון מקלקל בחבורה? הא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא, ופטור אפילו בחבורה. כדמוכח בסוף "כל כתבי" (שבת קכא,ב) דפטר ר' שמעון דהם הורג נחשים ועקרבים משום מלאכה שאינה צריכה לגופה. ובריש "הנחנקין" (סנהדרין פד,ב) נמי מסיק: מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב — ר' שמעון, האמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה: **תיקן** להוציאו מידי אבר מן החי. משמע דתקרובת עבודה זרה מטמאה מדאורייתא, מדלא קאמר תיקן להוציאו מידי נבילה. ולא מיחייב אדוך טומאה אם נבנס למקדש. ובעבודה זרה פרק "ר' ישמעאל" (נב,א) משמע שהיא מדרבנן, דבעי רבי יוחנן: תקרובת עבודה זרה של אוכלין מהו כו', או דילמא איסורא דאורייתא — לא בטלה טומאה, דרבנן בטלה. ויש לומר: דאיצטריך הכא לשנויי תיקן להוציאו מאבר מן החי כי היכי דלא ניפשוט מהך ברייתא דטומאת תקרובת לאו דאורייתא. וכן בסוף "העור והרוטב" (חולין קכט,א), דאמר אביי: הרי אמרו תקרובת עבודה זרה של אוכלין מטמא, טומאתה לאו דאורייתא. דאי דאורייתא — מצינו לאוכלין שמטמא טומאה חמורה, ומשני: כששימש — מעשה עץ שימש. התם נמי דיחויה בעלמא הוא.

"עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת" - עָשׂוּ אֲכִילַת תְּרוּמָה בַּגְּבוּלִין כַּעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. "שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו". פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּהָתָם פָּסוּל הָכָא חַיָּיב! מִשּׁוּם דְּתָנָא סֵיפָא פָּטוּר - תָּנָא רֵישָׁא חַיָּיב. וְהָא נַמִּי פְּשִׁיטָא - מִשּׁוּם דְּהָתָם כָּשֵׁר הָכָא פָּטוּר! אֶלָּא: אֵיידֵי דְּתָנָא שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בַּשַּׁבָּת, תָּנָא נַמִּי שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו. וְהֵיא גּוּפָא לָמָּה לִי? מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְאִיפְּלוּגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בַּר חִינָּנָא לְבַרֵיהּ: כִּי אָזְלַתְּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זְרִיקָא בְּעֵי מִינֵּיהּ: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר מְקַלְקֵל בְּחַבּוּרָה פָּטוּר, שֶׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו חַיָּיב. מַה תִּיקֵּן? תִּיקֵּן, אִם עָלוּ - לֹא יֵרְדוּ. שֶׁחָטוֹ וְנִמְצָא בַּעַל מוּם - חַיָּיב. מַה תִּיקֵּן? תִּיקֵּן בְּדוּקִין שֶׁבָּעֵין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: אִם עָלוּ - לֹא יֵרְדוּ. שֶׁחָטוֹ וְנִמְצָא טְרֵיפָה בְּסִתֵּר - פָּטוּר, הָא בְּגָלוּי - חַיָּיב. מַה תִּיקֵּן? תִּיקֵּן לְהוֹצִיא מִידֵי נְבֵילָה. מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, הָא דְּתַנְיָא: הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בַּשַּׁבָּת בַּחוּץ לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּיב עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת, מַה תִּיקֵּן? אָמַר רַב עֲוִירָא: שֶׁמּוֹצִיאוֹ מִידֵי אֵבֶר מִן הַחַי. "שֶׁחָטוֹ וְנוֹדַע וכו'". אָמַר רַבִּי הוּנָא אָמַר רַב: אָשָׁם שֶׁנִּיתַּק לְרַעְיָה וּשְׁחָטוֹ סְתָם - כֵּשֵׁר לְעוֹלָה. אֲלַמָּא קָסָבַר: לָא בָּעֵי עֲקִירָה. אִי הָכִי, כִּי לֹא נִיתַּק נַמִּי! גְּזֵירָה לְאַחַר כַּפָּרָה אַטּוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה. וּמְנָא תֵּימְרָא - דִּתְנַן: אָשָׁם שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו אוֹ שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלָיו - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר וְיָפִלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָמוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יִמָּכֵר, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה. בְּדָמָיו - אִין, אֲבָל גּוּפוֹ - לָא, דְּנָזַר לְאַחַר כַּפָּרָה אַטּוּ לִפְנֵי כַּפָּרָה, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיתִיבֵיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא: שָׁחָטוֹ וְנוֹדַע שֶׁמָּשְׁכוּ בְּעָלִים אֶת יָדָם וכו'

ותני

שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור — תימה לרבינו יצחק: אמאי פטור? והלא לא עשה מצוה, ומתניתין אוקימנא כר' שמעון דמחייב אפילו לר' יהושע היכא דלא עשה מצוה. וליכא למימר דהכא פטור משום דחשבינן ליה כאנוס — דעל כרחך לאו מטעם אנוס פטר ליה, אלא משום דטעה בדבר מצוה. כדמוכח בגמרא, דפריך: אי ר' אליעזר — חטאת נמי מחייב, דהא ליה טעה בדבר מצוה פטור. ותירץ רבינו יצחק: דכל זה מדברי ר' מאיר. **אשם** שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר — כל עיקר רעיה מדרבנן, דמדאורייתא לא צריך רעיה כלל. ולהכי קאמר: אלמא לא בעי עקירה, אי הכי כי לא ניתק נמי. אי אמרת בשלמא בעי עקירה — אתי שפיר, דבעינן ניתק, דעל ידי ניתק יזכור לעוקרו. אבל לא ניתק — לא, דגזרינן עוקרו אטו לא עוקרו. אבל השתא, דלא בעי עקירה — קודם ניתוק נמי ליכשר, דליכא למיחש למידי! ומשני: דקודם ניתוק גזרינן אחר כפרה אטו לפני כפרה, ואחר ניתוק נמי דיעבד כשר, אבל לכתחלה מיהא גזרינן אטו לפני כפרה. ומנא תימרא — דתנן: אשם כו' בדמיו — אין, אבל הוא גופיה — לא, דהא כולי עלמא מודו דלאחר עקירה וניתוק היה יכול לשוחטו לכתחלה, דליכא למיגזר אטו קודם עקירה, דהואיל ואיכא היכירא דניתוק. אי לאו משום דגזרינן לאחר כפרה וניתוק אטו קודם כפרה. ומה שפירש רבינו יצחק דאי אמרת דבעי עקירה אתי שפיר, דגזרו בשלא ניתק דילמא אתי לשחוט בלא עקירה, קשה: אם כן פסח בשאר ימות השנה דבעי עקירה, אמאי לא מצריך רעיה. מקשים: דאמר פרק קמא דמנחות (ד,א), אמר ר' הונא אמר רב: אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם — כשר לעולה, ניתק אין, לא ניתק — לא. מאי טעמא? אמר קרא "הוא" — בהוייתו יהא. אלמא ניתוק דאורייתא הוא והכא משמע שהוא מדרבנן, וגזרינן אטו קודם כפרה! ואומר רבינו יצחק דהכי פירושו: התם אמר קרא הוא בהוייתו יהא קודם כפרה, וכיון דמדאורייתא הוי בהוייתו קודם כפרה — גזרינן אחר כפרה אטו קודם כפרה. ורבינו תם פירש דהכי קאמר במנחות: ניתק — אין, לא ניתק — לא. וטעמא כדמפרש הכא, דגזרינן אטו לפני כפרה. ומסיק: מאי טעמא אמר קרא הוא, כלומר: מאי טעמא כשר, הלא הלכה למשה מסיני הוא דכל שבחטאת מתה באשם רועה — אמר קרא הוא, משמע בהוייתו שלבסוף כשיסתאב וימכר שהדמים לנדבה והויא עולה, ואתא קרא ללמוד על הלכה, דהכי גמרינן דכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה. אי נמי: כי גמרינן דבאשם רועה — למצוה. אי נמי: דבאשם אויל לנדבת ציבור, ולא ידעינן אי הוא עצמו או דמיו, וגלי קרא דהוא עצמו. ואי לאו הלכה הוה אמינא הוא בהוייתו דמעיקרא יהא, ולא יקרב עולה. וראיה לפירוש זה: דבתמורה פרק "אלו קדשים" (יח,א) גרסינן בכל הספרים: אמר ר' הונא אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם — כשר, מאי טעמא? אמר קרא "הוא" — בהוייתו יהא. ולא גרסינן התם בשום ספר: "ניתק — אין, לא ניתק — לא".

פסולו מחמת מאי הוי ששחטו כו' — ואם תאמר: מאי קמדמי הך עקירה לההיא דלעיל? דאשם שכפרו בעליו באחר — תו לא חזי לאשם, אבל פסח שנטמאו בעליו או משכו ידיהם — אבתי חזי לפסח אם יִמנו אחרים עליו, כדתנן לקמן (פט,א): נימנין ומושכין ידיהם עד שישחטו! ויש לומר: דהני מילי — בשנשאר אחד מבני חבורה עליו. שאם נשאר לגמרי בלא בעלים — תו לא חזי לפסח, כדתניא בסוף "מי שהיה טמא" (לקמן צח,א): המפריש פסח ומת, אם בנו נמנה עליו — יביאנו לשם פסח, אין בנו נמנה עליו — יביאנו לשם שלמים. **בדם** ובבעלים תעובר — תימה: אם כן היכי קתני שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם או שנטמא בחול ישרף מיד, והא בדם ובבעלים בעינן עיבור צורה! וליכא למימר כפירוש הקונטרס דהך דבדם ובעלים מיירי כגון שנטמא אחר זריקה, דעבשיו פסח כשר אלא שאין לו אוכלין — דבפרק "כיצד צולין" (לקמן פב,ב) מוקמינן לה קודם זריקה, דקתני בעלים דומיא דדם. ותירץ ר' שמואל בר' שלמה: דההיא דלעיל מיירי קודם שחיטה, דהוי כמו שחטו שלא לאוכליו דחשיב פסולו בגופו.

האמר רב בעלי חיים אינם נדחין — תימא: הא מסקינן בפרק "שני שעירי" (יומא סד,ב), אמר לך רב: אליבא דר' יהודה לא קאמינא. ואם כן לימא דמתניתין רבי יהודה, דסבר נדחין. וכמה משניות מצינו דסברי דבעלי חיים נדחין, בפרק "מי שהיה טמא" (לקמן צח,א) ובתמורה (כב,א), ובשילהי כריתות (כח,א) דדייק עלייהו: שמע מינה בעלי חיים נדחין. וצריך לרב לאוקמיה כרבי יהודה, ומתניתין נמי, אמאי לא מוקי כוותיה?

הדרן עלך אלו דברים

וְתָנֵי עֲלָהּ: בַּחוֹל כִּי הַאי גַּוְנָא - יִשָּׂרֵף מִיָּד. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּעֵי עֲקִירָה - הַאי פֶּסַח הוּא, וְכֵיוָן דְּלֵית לֵיהּ בְּעָלִים - הָוֵה לֵיהּ פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ, אַמְּטוּ לְהָכִי יִשָּׂרֵף מִיָּד. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לָא בְּעֵי עֲקִירָה - מֵרִישָׁא הָוֵה לֵיהּ שְׁלָמִים. פְּסוּלוֹ מִשּׁוּם מַאי - מִשּׁוּם דָּבָר אַחֵר, דְּקָא שָׁחֵיט לֵיהּ אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, עִיבּוּר צוּרָה בָּעֵי! דְּתַנְיָא, זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ - יִשָּׂרֵף מִיָּד, בַּדָּם וּבַבְּעָלִים - תְּעוּבַּר צוּרָתוֹ, וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. אֶלָּא: לָא תֵּימָא שְׁחָטוֹ סְתָם כְּשֵׁר לְשׁוּם עוֹלָה, אֶלָּא אֵימָא: שְׁחָטוֹ לְשׁוּם עוֹלָה - כָּשֵׁר. אַלְּמָא: בָּעֵי עֲקִירָה. וּלְרַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא דְּאָמַר: גְּזֵרָקָה מִפִּי חֲבוּרָה וְאָמְרִי כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בְּעָלִים טְמֵאֵי מֵתִים וְנִדְחִין לְפֶסַח שֵׁנִי. הַאי הוּא דְּבָעֵי עֲקִירָה, הָא בְּעָלְמָא לָא בָּעֵי עֲקִירָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?! אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁוּ קוֹדֶם חֲצוֹת, וּמֵתוּ בְּעָלִים אַחַר חֲצוֹת, דַּהֲוָה לֵיהּ נִרְאֶה וְנִדְחֶה. וְכָל הַנִּרְאֶה וְנִדְחֶה - שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִרְאֶה. מִידֵּי הוּא טַעְמָא אֶלָּא לְרַב, הָא אָמַר רַב: בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָם נִדְחִים! אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא: הָא מַנִּי - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא, דְּאָמַר: וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֲחֵרִים לְשֵׁם פֶּסַח פָּסוּל, דַּהֲוָה לֵיהּ פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ. וְאִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא - חַטָּאת נַמִּי מְחַיֵּיב, דְּהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר טוֹעֶה בְּדִבַּר מִצְוָה פָּטוּר! אֶלָּא תַּרְגְּמָא רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא קַמֵּיהּ דְּרַב פַּפָּא: הָא מַנִּי - יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי הִיא. דִּתְנַן, יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי אוֹמֵר: הַנִּשְׁחָטִים לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם חַטָּאת - פְּסוּלִים. אַלְּמָא: פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ הִיא, וּמִשּׁוּם הָכִי יִשָּׂרֵף מִיָּד, וּבִפְטוּרֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַב אַשִּׁי אָמַר: רַב דְּאָמַר בְּרֵבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אִם יֵשׁ שָׁהוּת בַּיּוֹם לֵידַע אִם מָשְׁכוּ בְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם, אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ - חַיָּיב, וּתְעוּבַּר צוּרָתוֹ וְיוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּלָא בָּעֵי עֲקִירָה? מִמַּאי?! דִּילְמָא מִשּׁוּם דְּסָבַר לָהּ כְּתַנָּא דְּבֵי רַבָּה בַּר אֲבוּהּ. דְּאָמַר: אֲפִילּוּ פִּיגּוּל נַמִּי בָּעֵי עִיבּוּר צוּרָה, דְּיָלִיף עֹנֶן עֹנֶן מִנְּזִיר. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - נִטְמְאוּ בְּעָלִים מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? הָא וַדַּאי בָּעֵי עֲקִירָה! דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא, גְּזֵרָקָה מִפִּי חֲבוּרָה: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בְּעָלִים טְמֵאֵי מֵת, וְנִדְחוּ לְפֶסַח שֵׁנִי. אֶלָּא מְחַוַּרְתָּא כִּדְשָׁנֵי מֵעִיקָּרָא: יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי הִיא.

הדרן עלך אלו דברים

ותני עלה — דמתניתין. **בחול כי האי גוונא** — הואיל ויכול לשורפו. **ישרף מיד** — ואין צריך להמתין עד שתעבור צורתו. ואף על גב דמותר הפסח קרב שלמים, ואם היה שוחטו לזה שמתו בעליו לשם שלמים היה בשר, עכשיו שלא עקר שם פסח ממנו — ישרף מיד, דהוה ליה פסח שנשחט שלא למנויו. **אי אמרת בשלמא** — אף על גב דסתמיה לשם שלמים קאי בעי עקירה, וכל כמה דלא עקר הוי שם פסח עליו — משום הכי ישרף מיד, ולא בעי עיבור צורה, דהוה ליה פסולו בגופו שנשחט שלא למנויו. **אלא אי אמרת לא בעי עקירה** — וסתמיה שלמים הוא — פסולו מחמת מאי הוי, הואיל ושלמים הוא — משום דנשחט אחר תמיד בין הערבים. דשחיטת פסח אחר התמיד היא, כדאמר ב"תמיד נשחט" (נט,ב), ועבר על עשה דהשלמה. **כל שפסולו בגופו** — כגון פיגול נותר טמא ויוצא — ישרף מיד, ואין צריך להמתין. **בדם ובבעלים** — כגון נשפך הדם, וכגון פסח שמתו בעלים או נטמאו אחר זריקה. דעכשיו פסח כשר הוא, אלא שאין לו אוכלין. **תעובר צורתו** — יִמתינו לו עד שתעובר ממנו צורת בשר. דכיון דאין פסולו חמור לא שרפינן קדשים בבזיון. ועיבור צורה הוא פסול לינה, דהוה ליה פסולו בגופו. **ולרבי חייא בר גמדא** — דאמר ב"תמיד נשחט" (סד,א) גבי מתניתא דקתני התם דפסח בעי עקירה, ואוקמה כגון שהיו בעלים טמאי מתים כו'. **הא** — אחר דלאו סתמא קאי לפסח לא בעי עקירה. **מאי איכא למימר** — כלומר, מתניתין דהכא תיובתיה, דקתני "ישרף מיד", ולא מיתוקמא אלא משום עקירה. **אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע** — לעולם כדקאמר שחטו סתם כשר לעולה, דכיון דקאי לעולה סתמיה עולה הוא, ואף על פי שתחלתו אשם. וכן מותר הפסח, כיון דלשלמים קאי — סתמא כי שחיט ליה שלמים הוא. והכא דקתני ישרף מיד — לאו משום עקירה, אלא כגון שהפרישו קודם חצות, וכי מטא חצות קבעתיה חצות שהוא זמן שחיטתו, ונראה לפסח. **ומתו בעלים אחר חצות** — ונדחה מפסח, דשוב אינו חוזר ונראה לשלמים. והא דקיימא לן מותר הפסח אחר הפסח קרב שלמים — כגון שאבד קודם חצות ונמצא אחר שחיטת הפסח, דלא אתא חצות עליה למיקבעה, ולא נראה לשחיטת פסח מעולם. **מידי הוא מעמא אלא לרב** — האי תירוצא רב מתריץ ליה, דאמר לא בעי עקירה. **והאמר רב** — בפרק "שני שעירי". **בעלי חיים אינן נדחין** — ואין דיחוי אלא בדם או בבעלים. כגון שעיר של שם שנשחט, וקודם זריקת דמו מת המשתלח — ישפך הדם. אבל כל זמן שהקרבן חי — אינו נפסל משום דיחוי. **אלא אמר רב פפא** — לעולם לא בעי עקירה, וסתמיה שלמים — והא דקתני עלה דמתניתין "בחול ישרף מיד" — רבי אליעזר הוא, ומשום דשלמים הוא, וכגון דשחטיה בהדיא לשם פסח. ורבי אליעזר לטעמיה, דאמר בפרק "תמיד נשחט" (סב,ב): שלמים ששחטן לשם פסח — פסול. **ואי רבי אליעזר** — אמאי תנן מתניתין פטור? לחייב משום שבת, דהא לית ליה כו'. **ובפטורי** — דטועה בדבר מצוה. **סבר לה** — רבי יוסף בן חוניאי כרבי יהושע. **רב אשי אמר רב דאמר** — לעיל לא בעי עקירה — לית ליה דהאי תנא דאמר בחול ישרף מיד, אלא קסבר רב דמתניתין לענין צורה כי האי תנא סבר לה, דאמר בעי עיבור צורה. **אם יש שהות ביום** — לזה ששחט פסח זה בשבת, לבדוק אם מתו בעלים כו' ולא שאל — לא טועה בדבר מצוה הוא אלא שוגג, וחייב. **ותעובר צורתו** — אם הוא חול. דאילו בשבת לא אצטריך ליה, דהא בשבת לא שריף ליה, ולמחר ביום טוב נמי לא שריף ליה. **מאי טעמא** — בעי עיבור צורה. **לאו משום דקסבר לא בעי עקירה** — וזה סתם נשחט, והרי הוא שלמים כשרין, אלא שנשחטו אחר התמיד, ופסול מחמת דבר אחר הוא. **ומאי דילמא** — לעולם בעי עקירה, ופסולו בגופו. והאי דבעי עיבור צורה — משום דרבי ישמעאל סבר לה כתנא דבי רבה בר אבוהּ, דאמר: אפילו פיגול, שפסולו בגופו, טעון עיבור צורה. ולא איתפריש לי עיקר מילתיה דתנא דרבה בר אבוהּ היכא אתמר. ובכמה מקומות מייתי לה בגמרא. **דאי לא תימא הכי** — דטעמא משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה, אלא משום דלא בעי עקירה, הא תינח מתו או נתכפרו, אבל נטמאו מי איכא דלא בעי עקירה? הא סתמיה לפסח שני קאי, ורבי ישמעאל או שנטמאו נמי קתני. **אלא מחווַרתא** — דטעמא דרבי ישמעאל משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה. ותנא דישרף מיד סבר לא בעי עיבור צורה. ואי לתרוצי בעית דלא תיקשי לרב, הכי תרצת: דפסול הגוף דידה גבי מתו או משכו ידם משום דשחטיה לשם פסח בהדיא, ואיהו לשלמים קאי בלא עקירה כרב, והוו להו שלמים לשם פסח. ופסול הגוף הוא, כיוסף בן חוניאי.

וְתָנֵי עֲלָהּ – ושנינו בברייתא ששנויה על משנתנו, **בַּחוֹל כִּי הַאי גַּוְנָא** – בערב פסח שחל בחול ואירע בו כגון דבר זה, הואיל ויכול לשורפו, **יִשְׂרֹף מִיָּד** מפני שהוא פסח שנשחט שלא למנוייו, ואין צורך להמתין עד שתתעבר צורתו. **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא** שקרבן שנתבטלה ממנו סיבת הקרבתו **בְּעֵי עֲקִירָה** של שם הקרבן הקודם על מנת להתיר הקרבתו לקרבן אחר, מובן **כִּי הַאי** – קרבן פסח שבעליו משכו ידיהם, מתו או נטמאו, עדיין **פֶּסַח הוּא**, שהרי לא נעקר ממנו שמו, **וְכֵיוָן דְּלֵית לֵיהּ** [–שאין לו] **בְּעָלִים**, ונשחט שלא למנוייו, **חָוָה לֵיהּ** [–יש לו] **פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ, אַמְּטוּ לְהָכִי** – ומפני כך, אמר התנא בברייתא **יִשְׂרֹף מִיָּד**. **אֶלָּא אִי אָמְרַת** שקרבן שנתבטלה ממנו סיבת הקרבתו **לֹא בְּעֵי עֲקִירָה** ומאליו הוכשר לשם קרבן אחר, יש להקשות הלא פסח שאין לו בעלים, כבר מֵרִישָׁא, לפני שחיטה, **חָוָה לֵיהּ** – היה עליו שם **שְׁלָמִים, וּפְסוּלוֹ מִשּׁוּם מַאי**, ודאי שלא בגופו אלא **מִשּׁוּם דָּבָר אַחֵר**, והוא, **דְּהשוחט שחשב שזה** קרבן פסח **קָא שָׁחִיט לֵיהּ** [–שחטו] **אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** בזמן שחיטת הפסח עם כל שאר הפסחים, ועבר על מצות 'השלמה', אם כן אין דינו להישרף מיד אלא **עֵיכּוּר צוּרָה בָּעֵי** – צריך להמתין עד שתעבור צורת הבשר. **דְּתַנְיָא, זֶה הַכְּלָל, כֹּל** קרבן **שֶׁפְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ**, כגון שהקריבוהו במחשבת פיגול, בשרו נעשה 'נותר', נטמא או יצא מחוץ למחיצתו, **יִשָּׂרֵף מִיָּד**. אולם אם פסולו **בְּדָם**, כגון נשפך דם הבהמה מצווארה על הרצפה ואספו הכהן לתוך כלי שרת ולא נעשתה 'קבלת הדם' בכלי, **וּבַבְּעָלִים**, כגון פסח שנשחט ונזרק דמו ולאחר מכן נטמאו בעליו או מתו, אין זה פסול בגופו ולא ישרף לאלתר מפני בזיון קדשים, אלא ממתינים לבוקר **שֶׁתְּעוּבַּר צוּרָתוֹ** ויחשב 'נותר' ויפסל בלינה ובכך יהא פסולו בגופו, **וְבַבּוֹקֶר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵיפָה**. סיכום השאלה: לפי מה ששנינו בברייתא זו שרק קרבן שפסולו בגופו ישרף מיד, מוכח שהתנא בברייתא דלעיל שאמר לגבי קרבן פסח 'ישרף מיד' סובר שצריך עקירה [ולכן כל שלא נעקר ממנו שם 'פסח' הרי זו שחיטה שלא למנוייו ופסולו בגופו], ודעתו סותרת את דברי רב שאמר שקרבן אשם שניתק לרעייה ושחטו סתם כשר לעולה גם בלא עקירה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא**, לעולם דעת רב שצריך עקירה, **וְלֹא תֵּימָא** – אל תאמר בדברי רב, אשם שניתק לרעיה **וְשָׁחֲטוֹ סְתָם** – שלא לשם קרבן מסוים, **כָּשֵׁר לְשׁוּם עוֹלָה, אֶלָּא אֵימָא** – אלא אמור כך בגירסת דבריו, **שְׁחָטוֹ לְשׁוּם עוֹלָה**, ובשחיטה זו נעקר ממנו שם 'אשם', **כָּשֵׁר**. מסכמת הגמרא: **אַלְמָא** – מוכח, שלפי רב, **בָּעֵי עֲקִירָה**, וצריך עקירת שם אשם על מנת להקריבו לעולה.

שנינו במשנה לעיל (סג.), השוחט פסח בתוך המועד ויש חמץ ברשותו, לפי רבי שמעון, אם הקריבו לשם 'פסח' לא עבר על 'לא תשחט על חמץ דם זבחי' (שמות לד כה) מפני שהמועד אינו זמן הראוי לזביחת פסח, ואם שחטו לשם 'שלמים' עבר ולוקה עליו הואיל וקרבנו זבח כשר ושחיטתו שחיטה ראויה. דייקה הגמרא (סד.) מלשון המשנה, שאם שחטו במועד לא לשם פסח או שלמים אלא שחטו 'סתם' אינו לוקה. על פי דיוק זה רצתה הגמרא להוכיח שדעת התנא במשנה שצריך עקירה, שאם לא כן הרי הקרבן נעשה שלמים מאליו, אלא ודאי טעמו הוא שקרבן פסח בשאר ימות השנה אינו נחשב שלמים עד שיעקר שם 'פסח' ממנו, ולכן שחיטתו במועד 'סתם' אינה שחיטה ראויה.

מקשה הגמרא: **וּלְרַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא דְּאָמַר, גְּזִרְקָה מִפְּנֵי חֲבוּרָה וְאָמְרֵי** – הודו חבורת החכמים כולה ואמרו, שאין להוכיח מהמשנה המובאת לעיל שצריך עקירה, שהרי יתכן שבמשנה מדובר בקרבן ששם 'פסח' עליו, **כְּגוֹן שֶׁהָיוּ הַבְּעָלִים** של הקרבן **טְמֵאֵי מֵתִים** ודינם שהם **נִדְחִין** משחיטת הפסח של י"ד בניסן **לְפֶסַח שֵׁנִי**, ובימי המועד עדיין מוטלת עליהם חובת קרבן פסח ואין בהמתם נעשית שלמים בלי עקירת שם 'פסח', ולכן אם שחטו 'סתם' אינו עובר על 'לא תשחט' שהרי זה פסח שנשחט שלא בזמן הראוי לזביחתו. מדייקת הגמרא מדברי החכמים: **הַאי** – קרבן פסח זה, של טמאי מתים שעדיין חייבים בפסח, **הוּא דְּבָעֵי עֲקִירָה, הָא בְּעָלְמָא** – אבל בדרך כלל, בשאר כל הקרבנות **לֹא בָּעֵי עֲקִירָה**, אם כן קשה **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר**, איך נבאר את דעת התנא בברייתא שאמר שפסח שנשחט ונודע שמשכו בעליו ידיהם ממנו 'ישרף מיד', הלא אינו צריך עקירה ונעשה מאליו שלמים ואין פסולו בגופו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, הגירסא בדברי רב היא כפי שגרסנו בתחילה שמדובר באשם שניתק לרעיה ששחטו 'סתם' והוא 'כשר לעולה' כיון שעומד לעולה, ואין צריך עקירה של שם 'אשם' ממנו, וכמו כן מותר הפסח ששחטו 'סתם' כשר כיון שהוא עומד לשם שלמים, **וְהָכָא**, בברייתא ששנינו שפסח שבעליו משכו ידיהם או מתו או נטמאו 'ישרף מיד', **בְּמַאי עָסְקִינַן** – במה מדובר, **כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁוּ** את הכבש לשם קרבן פסח **קוֹדֶם חֲצוֹת** היום בערב פסח, **וּמֵתוּ הַבְּעָלִים** המנויים עליו **אַחַר חֲצוֹת** היום, ונמצא **דַּהֲוָה לֵיהּ** – שיש לו לקרבן דין **נִרְאֶה וְנִדְחֶה**, כלומר, בחצות היום שהוא זמן הראוי לשחיטת הפסח היה הקרבן 'נראה' [ראוי להקרבה] וקבעתו חצות לשם 'פסח', אולם בזמן השחיטה בפועל כבר מתו בעליו ו'נדחה', **וְכלל הוא שכָּל** קרבן **הַנִּרְאֶה**, כלומר, שהיה ראוי למזבח, **וְחוזר וְנִדְחֶה** – נעשה 'דחוי' מהמזבח, **שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִרְאֶה**, אלא 'דחוי' הוא מן המזבח לגמרי, וקרבן זה אינו ראוי אפילו לשם שלמים, ולכן אמר התנא בברייתא שהקרבן 'ישרף מיד'. נמצא שהברייתא מבוארת גם לפי הדעה שלא צריך עקירה, ואין ממנה סתירה לדעת רב, והגירסא בדבריו 'ששחט סתם כשר לעולה'.

דוחה הגמרא: **מִידֵּי הוּא מַעֲמָא**, כלום לא הובא הטעם של 'דיחוי', **אֶלָּא** כדי שדעת התנא הברייתא שאמר 'ישרף מיד' תהיה מיושבת גם **לְפִי** דעת **רַב** שסובר שקרבן לא צריך עקירה. אכן אין זה מיישב, **הָא אָמַר רַב בַּעֲלֵי חַיִּים אֵינָם נִדָּחִים** – קרבן שנדחה מהמזבח בהיותו חי אינו 'דחוי' לגמרי ואם חזר לכשרותו שוב נעשה ראוי למזבח. נמצא שאפילו אם מדובר בקרבן פסח שמתו בעליו אחר חצות, אמת היא שבטל ממנו דין קרבן 'פסח' אולם לא נדחה מן המזבח לגמרי, ולפי רב שלא צריך עקירה נעשה 'שלמים' מאליו והקרבתו כשירה, וחוזרת הקושיא מדוע אמר התנא בברייתא 'ישרף מיד'.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רַב פַּפָּא**, לעולם סובר רב שאין צריך עקירה, ומה ששנינו בברייתא שהקרבן ישרף מיד, **הָא מַנִּי** – כדעת מי היא, כדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא** שנויה, **דְּאָמַר** (לעיל סב:), **וְכֵן הַשּׁוֹחֵט** כבש או עז שהופרשו לשם קרבנות **אֲחֵרִים, וְהִתְכַּוֵּן לְשֵׁם פֶּסַח**, הרי זה **פָּסוּל**, משום **דַּהֲוָה לֵיהּ פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ**, ולפי שיטתו מבוארת דעת התנא בברייתא שפסח זה נעשה מאליו שלמים ושחיטתו לשם פסח פוסלתו בגופו ולפיכך ישרף מיד.

שואלת הגמרא: **וְאִי** – אם הברייתא דעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא**, הלא שנויה היא על משנתנו שפטרה [מחטאת] את השוחט בשבת, ואילו לדעת רבי אליעזר [השנויה בתחילת המשנה], **חַטָּאת נַמִּי מְחַיֵּיב** – בנוסף לדין שריפת הקרבן בערב פסח שחל בחול, יש גם חיוב חטאת לשוחט כשחל בשבת, **דְּהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – שהרי אין רבי אליעזר סובר כרבי יהושע שהטוֹעֶה בִּדְבַר מִצְוָה **פָּטוּר**, אלא הוא סובר שהטועה חייב חטאת, ושחיטת שלמים לשם פסח שהיא שחיטה פסולה אסורה בשבת, ולכן השוחט בשבת קרבן זה שנעשה 'שלמים' חייב חטאת. מסקנת הדברים, התנא במשנתנו שפוטר מחטאת סובר כרבי יהושע שהטועה בדבר מצוה פטור וחולק על רבי אליעזר, ולפי זה מובן שגם התנא הברייתא ששנה דבריו על משנתנו חולק על רבי אליעזר, ואינו סובר שהשוחט אחרים לשם פסח פסול, וחוזרה השאלה מדוע אמר שהפסח 'ישרף מיד' הלא אין פסולו בגופו.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, תִּרְגְּמָא** [–העמיד וביאר] **רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַב סַלָּא חֲסִידָא** [–בפני] **דְּרַב פַּפָּא, הָא מַנִּי** – הברייתא כדעת מי היא, כדעת **יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי הִיא, דִּתְנַן** (זבחים ב.) **יוֹסֵף בֶּן חוֹנַאי אוֹמֵר, הַנִּשְׁחָטִים** – כל הקרבנות ששחטם בערב פסח **לְשֵׁם פֶּסַח**, וכן אם שחטם בימות השנה **לְשֵׁם חַטָּאת, פְּסוּלִים. אַלְמָא** – מוכח מדבריו שסובר ששלמים ששחטו לשם פסח, **פְּסוּלוֹ בְּגוּפוֹ הִיא, וּמִשּׁוּם הָכִי**

המשך בעמוד קג

פרק שביעי - כיצד צולין

משנה

נאמר בתורה במצות קרבן הפסח (שמות יב ט) 'אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ'. כלומר, שאין לבשל את הפסח אלא לצלותו באש, ומשנתנו מבארת אופן צלייתו. מבררת המשנה: כֵּיצַד צוֹלִין אֶת קרבן הַפֶּסַח. מבארת המשנה: מְכִיאִין שַׁפּוּד שֶׁל עץ רִמּוֹן, וְתוֹחֲבוֹ לְתוֹךְ פִּיו של השה עַד שיצא השפוד מִבֵּית נְקוּבָתוֹ [–פי הטבעת], ומעמיד את השפוד באופן שפיו של השה למטה, וְנוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו [–רגליו מן הברך ולמטה] וְאֶת בְּנֵי מֵעָיו [–אבריו הפנימיים] לְתוֹכוֹ – לתוך גוף השה, משום שנאמר 'צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו', משמעו, שיצלהו כולו כאחד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אינו מכניס את כרעיו ובני מעיו לתוכו שהרי כְּמִין בִּישּׁוּל הוּא זֶה, שמתבשלים בתוך השה כמו בתוך קדירה, והתורה אמרה 'אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל', אֶלָּא תּוֹלִין את כרעיו ובני מעיו בשפוד חוּצָה לוֹ מעל פיו.

אומרת המשנה דין נוסף: אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח, לֹא עַל הַשַּׁפּוּד של ברזל. מפני שחלק המתכת שמחוץ לפסח מתחמם מן האש, ומחמם אף את חלקו הפנימי, ונצלה הפסח מחום השפוד שבתוכו, ולא מן האש עצמה, והתורה אמרה 'צלי אש'. וְלֹא עַל הָאַסְכְּלָה – ואף כשהשה תחוב בשפוד עץ לא יניח השפוד על סולם של ברזל, מפני שהפסח נצלה מחום הברזל. אָמַר רַבִּי צָדוֹק, מַעֲשֶׂה בְּרִבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר לְטָבֵי עַבְדּוֹ, צֵא וּצְלֵה לָנוּ אֶת הַפֶּסַח עַל הָאַסְכְּלָה.

גמרא

שנינו במשנתנו שלצליית הפסח לוקחים שפוד של רימון. הגמרא מבררת מה הטעם לכך. שואלת הגמרא: וְנַיְתֵי – ונביא שפוד שֶׁל מַתֶּכֶת, ומדוע צריכים לקחת דווקא של רימון. משיבה הגמרא: שפוד של מתכת, אַיְידֵי – כיון דְּהַם מַקְצָתוֹ המגולה לאש, חַם כּוּלּוֹ – מתחמם כל השפוד, וְקָמְטֵוֵי – ונצלה הפסח מֵחֲמַת הַשַּׁפּוּד ולא מחמת האש, וְרַחֲמָנָא אָמַר – והתורה אמרה בקרבן פסח 'צְלִי אֵשׁ', ומשמע וְלֹא צְלִי מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר, ואם נצלה הפסח מחמת השפוד, הרי זה צלי מחמת דבר אחר.

שואלת הגמרא: וְנַיְתֵי – ונביא שפוד שֶׁל דֶּקֶל. משיבה הגמרא: אַיְידֵי דְּאִית לֵיהּ שִׁיבֵּי – כיון שיש לו שורות שורות של חריצים, מַפִּיק מַיָּא – הוא מוציא מים בשעת הצלייה, וְהָוֵי – ונעשה הפסח כְּמִבּוּשָׁל, מפני שמתבשל מעט באותו מקום שיש בו מאותם המים, והתורה אמרה 'אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל'.

שואלת הגמרא: וְנַיְתֵי שפוד שֶׁל תְּאֵנָה. משיבה הגמרא: אַיְידֵי דְּמִתְחַלְחֵל – כיון שהוא רך שיש בתוכו מוח, מַפִּיק מַיָּא, וַהֲוָה לֵיהּ כְּמִבּוּשָׁל.

שואלת הגמרא: וְנַיְתֵי שֶׁל אַלּוֹן או שֶׁל חִרּוּב וְשֶׁל – או של שִׁקְמָה, שהם קשים. משיבה הגמרא: אַיְידֵי דְּאִית בֵּיהּ קִיטְרֵי – כיון שיש בהם קשרים שבולטים מן העץ, וחותך אותם בסכין להחליק את השפוד כדי שלא יעכבו בעדו להכנס בבשר, מַפִּיק מַיָּא דרך מקום חתך הסכין, ונמצא הפסח מבושל.

מקשה הגמרא: הרי בְּשֶׁל רִמּוֹן נַמִּי אִית בֵּיהּ קִיטְרֵי – גם יש בו קשרים, ואף על פי כן שנינו במשנתנו שצולים בו. מתרצת הגמרא: שפוד של רימון שִׁיעֵי קִיטְרֵי – קשריו חלקים, ואין הם מעכבים בעד השפוד להכנס בבשר, ואינו צריך להעביר עליהם סכין לחותכם, וממילא אין מקום חתך שיוציא מים. מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: וְאִבְּעִית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב כך, שמשנתנו עוסקת בְּנִבְנָא בַּר שַׁתָּא – בנטיעה בת שנתה, דְּלֵית בֵּיהּ קִיטְרֵי – שאין בה קשרים.

מקשה הגמרא: וְהָא אִיבָּא בֵּי פִּסְקֵיהּ – והרי גם בשפוד של רימון יש את מקום החתך שבראש השפוד, ומשם יצאו מים בשעת הצלייה ויבשלו את הפסח. מתרצת הגמרא: דְּמַפִּיק לְבֵי פִּסְקֵיהּ לְבַר – כשתוחב את השפוד בבשר קרבן הפסח, הוא מוציא את מקום החתך חוץ לפיו של קרבן הפסח, ואף כשהעץ יוציא מים הם לא יכנסו לפסח.

הגמרא מבארת כשיטת מי שנויה משנתנו. אומרת הגמרא: מַתְנִיתִין – משנתנו שאסרה בשפוד של מתכת, דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא – ששנינו בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁשַּׁפּוּד שֶׁל עֵץ שתחוב ומכוסה בטלה ותלוי בתנור, השפוד שבתוך הטלה אֵינוֹ נִשְׂרָף מפני שבשר הטלה מגן עליו, כָּךְ גם שַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת שתחוב ומכוסה בטלה ותלוי בתנור, השפוד שבתוך הטלה אֵינוֹ מַרְתִּיחַ מחמת חום מקצת השפוד היוצא חוץ לטלה, ולכן מותר לצלות את הפסח בשפוד של ברזל. אָמְרוּ לוֹ חכמים לרבי יהודה, אמנם השפוד של עץ שבפנים הטלה אינו נשרף, אבל השפוד של מתכת שבפנים הטלה מרתיח, שֶׁזֶּה – השפוד של מתכת, כאשר חַם מִקְצָתוֹ, נעשה חַם כּוּלּוֹ, ואפילו מה שבתוך הטלה שהוא מכוסה מהאש מתחמם מחמת חלקו הגלוי, ונעשה השה 'צלי שפוד' ולא 'צלי אש', וְאִילּוּ זֶה – השפוד של עץ, כאשר חַם מִקְצָתוֹ אֵינוֹ נעשה חַם כּוּלּוֹ, ואף שחלקו החיצוני מתחמם, חלקו הפנימי אינו מתחמם, והפסח הנצלה בו הוא 'צלי אש'.

שנינו במשנתנו: וְנוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו וכו' ואת בני מעיו לתוכו, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אומר, כמין בישול הוא זה, אלא תולין חוצה לו.

הגמרא מביאה ברייתא שבה שנויים כינויי החכמים לצליית הפסח: תַּנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קוֹרֵיהוּ לקרבן הפסח בצלייתו, 'תּוֹךְ תּוֹךְ', מפני שהוא סובר כרבי יוסי הגלילי שנותן את כרעיו ובני מעיו לתוכו, וכשכרעיו ובני מעיו רותחים ומתבשלים בתוכו, נשמע קול רתיחתן 'תוך תוך' כקול סיר רותח. רַבִּי טַרְפוֹן קוֹרֵיהוּ לקרבן הפסח בצלייתו, 'גְּדִי מְקוּלָּם' – 'פסח שעל ראשו כובע נחושת', משום שהוא סובר כרבי עקיבא שאינו מניח את כרעיו ובני מעיו בתוכו, אלא תולם חוצה לו למעלה בראשו, ונראים ככובע נחושת על ראש גיבור.

הגמרא דנה בגדי מקולס שאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, אֵיזֶהוּ גְּדִי מְקוּלָּם דְּאָסוּר לֶאֱכוֹל בְּלֵילֵי פֶּסַח בַּזְּמַן הַזֶּה, כֹּל שֶׁצְּלָאוֹ כּוּלּוֹ כְּאֶחָד, דומה הוא לקרבן פסח, והאוכלו נראה כאילו אוכל קדשים מחוץ לירושלים. אבל אם קודם שצלאו נֶחְתַּךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר או נִשְׁלַךְ [–נתבשל] מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אֵין זֶה נחשב גְּדִי מְקוּלָּם, אף שלאחר מכן צלה הכל כאחד.

הגמרא סברה שמה שאמרה הברייתא 'נשלק ממנו אבר', כוונתה שהאבר נחתך ולאחר מכן הוא גם נשלק, ולפיכך מקשה הגמרא על הברייתא: הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר – מעתה ששנינו ברישא של הברייתא שאם נֶחְתַּךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר, דְּאַף עַל גַּב דְּקָא מִטַּוֵּי לֵיהּ בַּהֲדֵיהּ – שאף שהוא צולה את האבר שנחתך יחד עם שאר בשר הגדי, אָמְרַת לֹא – אומרת הברייתא שאינו נחשב גדי מקולס, נִשְׁלַךְ מִינַּיְיהוּ – וכי אם נשלק אחר שנחתך, בזה יש לך להסתפק אם נחשב גדי מקולס, והרי אחר שחתכו כבר אינו מקולס ולשם מה השמיעה לנו הברייתא דין 'נשלק'.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מה שאמרה הברייתא 'נשלק ממנו אבר' אין הכוונה לאבר שנחתך, אלא שֶׁשָּׁלְקוֹ לאותו אבר בְּעוּדוֹ מְחוּבָּר, ולא חתכו קודם שליקתו, והיינו סבורים כיון שהוא מחובר לשאר הגדי, אף שהוא מבושל נחשב לגדי מקולס, משמיעה לנו הברייתא שאין זה גדי מקולס.

הגמרא דנה בצליית בשר ממולא בבשר אחר לפני שנמלחו והוציאו מהם את הדם: אָמַר רַבָּה, הַאי מוּלְיֶיתָא – בשר שלא נמלח שמילא בתוכו בשר אחֵר שגם הוא עדיין לא נמלח, וצלאם, שַׁרְיָא – מותר לאוכלם.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, וְהָא קָא בָּלַע דְּמָא – והרי הבשר החיצון בולע בעת הצליה מן הדם שפולט הבשר הכנוס בתוכו. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, כְּבוֹלְעָהּ כָּךְ פּוֹלְטָהּ – כשם שהבשר בולע את הדם כך הוא פולטו לחוץ, כיון שחוזר האש שואב ממנו את הדם לחוץ.

הגמרא רוצה להביא ראיה ממשנתנו לדין 'כבולעו כך פולטו'. שואלת הגמרא: נִימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ – האם נאמר שיש ראיה לדברי

המשך בעמוד יח

רש"י

משנה **כיצד צולין** — **שפוד של רמון** — טעמא מפרש בגמרא. **ונותן את כרעיו כו'** — כדכתיב: "צלי אש, ראשו על כרעיו" וגו' — כולו כאחד משמע. **כמין** בישול **הוא זה** — שמבשל בני מעיו בתוכו כמו בתוך הקדירה. **תולין חוצה לו** — תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה. **לא על השפוד** — של ברזל. דדמפרש בגמרא, שהמתכת בשמתחמם מקצתו מתחמם כולו, ונצלה הפסח מחום השפוד שבתוכו. שהפנימי מתחמם על ידי קצתו החיצון, והוה ליה פסח צלי מחמת דבר אחר, ורחמנא אמר "צלי אש". **אסכלא** — גראיל"ש בלעז, וכולה חד טעמא. **גמרא** **שיבי** — קנלי"ר, שעשוי שורות שורות. **מחלחל** — כעין של ערבה ושל אגוז, שיש להן מוח מבפנים. **אלון** — יושנ"א, שהוא קשה. **איידי דאית בהו קיטרי** — ובעי למישעינהו בסכינא, מפיק מיא דרך מקום חתך הסכין, והוה ליה פסח מבושל. **שיעי קיטריה** — ואין צריך להעביר סכין עליהם. **בנבנא בר שתא** — נטיעה בת שנתה. **והא איכא בי פיסקי** — ראש השפוד שהוא מקום חתך, ומוציא מים. **דמפיק לבי פיסקי לבר** — חוץ לפי הפסח, דאי מפקי מיא — לא עיילי לפסח. **כשם שהשפוד של עץ** — כשתולין אותו בתנור ומכוסה בטלה אין מה שבתוך הטלה נשרף, שהטלה מגין עליו — כך שפוד של מתכת אין מה שבתוך הטלה מרתיח מחמת חום מקצתו היוצא חוץ לטלה. **אמרו לו** — אף על פי שאין פנימי של עץ נשרף, אבל פנימי של מתכת מרתיח. שזה של עץ, חם מקצתו לא חם כולו, והוה ליה צלי אש. וזה של מתכת — חם מקצתו חם כולו, ואפילו מה שמכוסה ממנו, הלכך הוה ליה צלי שפוד. **רבי ישמעאל קוריהו תוך תוך** — דנותן לתוכו סבירא ליה, וכשמרתיחין ומתבשלין בתוכו נשמע קול רתיחתן תוך תוך בקול הסיר. לישנא אחרינא: כתב בספרים ישנים "תכבר", לשון תוך ובר, כלומר, ממולא מבפנים ונראה מבחוץ. כעין שממלאין גדיין ותרנגולין שלנו. ודוגמא גבי אביגיל (שמואל א כה): "חמש צאן עשויות", ומתרגמינן חמש עאן תכברנין, משם רבי קלונימוס. **מקולם** — לשון כובע נחשת, דמתרגמינן קולסא דנחשא (שם יז). דסבירא ליה תולין למעלה בראשו, ונראים כבובע נחשת על ראש גבור. **איזה גדי מקולם** — דתנן בפרק "מקום שנהגו" (נג,א) שאסור לאכול צלי (בערב) פסחים בזמן הזה במקום שלא נהגו. **באחד** — דדמי לפסח, ונראה כאוכל קדשים בחוצה לארץ. **נשלק מיבעיא** — קא סלקא דעתך דנחתך והדר נשלק, ומשעה שחתכו קודם צלייתו תו לא הוי מקולם. **האי מולייתא** — אינפלדור"א בלעז, כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות. **שריא** — ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו מותר, ואפילו מלחו כמליחת צלי. דאי במליחה כל צורך לקדירה — פשיטא. **והא קא בלע** — הטלה דם היוצא מן הבשר הכנוס בתוכו. **פולטו** — לחוץ, ושואבו חום האור.

מידב

כֵּיצַד צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח? מְבִיאִין שַׁפּוּד שֶׁל רִמּוֹן וְתוֹחֲבוֹ לְתוֹךְ פִּיו עַד בֵּית נְקוּבָתוֹ, וְנוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו וְאֶת בְּנֵי מֵעָיו לְתוֹכוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמִין בִּישׁוּל הוּא זֶה, אֶלָּא תּוֹלִין חוּצָה לוֹ. אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח לֹא עַל הַשַּׁפּוּד וְלֹא עַל הָאַסְכְּלָא. אָמַר רַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר לְטָבִי עַבְדּוֹ: "צֵא וּצְלֵה לָנוּ אֶת הַפֶּסַח עַל הָאַסְכְּלָא".

גמרא וְגִיתֵי שֶׁל מַתֶּכֶת! אַיְּידֵי דְּחַם מִקְצָתוֹ חַם כּוּלּוֹ, וְקָמִטְווֵי מֵחֲמַת הַשַּׁפּוּד. וְרַחֲמָנָא אָמַר "צְלִי אֵשׁ" וְלֹא צָלִי מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר. וְגִיתֵי שֶׁל דֶּקֶל! אַיְּידֵי דְּאִית לֵיהּ שִׁיבֵּי מַפִּיק מַיָּא, וְהָוֵי כְּמִבּוּשָׁל. וְגִיתֵי שֶׁל תְּאֵנָה! אַיְּידֵי דְּמִחַלְחֵל מַפִּיק מַיָּא, וַהֲוָה לֵיהּ כְּמִבּוּשָׁל. וְגִיתֵי שֶׁל אַלּוֹן שֶׁל חָרוּב וְשֶׁל שִׁקְמָה! אַיְּידֵי דְּאִית בֵּיהּ קִיטְרֵי מַפִּיק מַיָּא. שֶׁל רִמּוֹן נַמִּי אִית בֵּיהּ קִיטְרֵי! שִׁיעֵי קִיטְרֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּנִבְנָא בַּר שַׁתָּא, דְּלֵית בֵּיהּ קִיטְרֵי. וְהָא אִיכָּא בֵּי פְּסַקֵּיהּ! דְּמַפִּיק לְבֵי פְּסַקֵּיהּ לְבַר. מַתְנִיתִין דְּלֵא כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁשַּׁפּוּד שֶׁל עֵץ אֵינוֹ נִשְׂרָף, כָּךְ שַׁפּוּד שֶׁל מַתֶּכֶת אֵינוֹ מַרְתִּיחַ. אָמְרוּ לוֹ: זֶה - חַם מִקְצָתוֹ חַם כּוּלּוֹ, וְזֶה - חַם מִקְצָתוֹ אֵינוֹ חַם כּוּלּוֹ. "וְנוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו וכו'". תַּנְיָא: רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קוֹרֵיהוּ "תּוֹךְ תּוֹךְ" רַבִּי טַרְפוֹן קוֹרֵיהוּ "גְּדִי מְקוּלָּם". תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ גְּדִי מְקוּלָּם דְּאָסוּר לֶאֱכוֹל בְּלֵילֵי פֶּסַח בַּזְּמַן הַזֶּה - כֹּל שֶׁצְּלָאוֹ כּוּלּוֹ כְּאֶחָד. נֶחְתַּךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר, נִשְׁלַק מִמֶּנּוּ אֵבֶר - אֵין זֶה גְּדִי מְקוּלָּם. הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר נֶחְתַּךְ מִמֶּנּוּ אֵבֶר, דְּאַף עַל גַּב דְּקָא מִטְוֵי לֵיהּ בַּהֲדֵיהּ אָמְרִתְּ לָא, נִשְׁלַק מִיבָּעְיָא?! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: שֶׁשְּׁלָקוֹ בְּמְחוּבָּר. אָמַר רַבָּה: הַאי מוּלְיֵיתָא שְׁרִיָא. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא קָא בָּלַע דְּמָא! אָמַר לֵיהּ: כְּבוֹלְעָהּ כָּךְ פּוֹלְטָהּ. גֵּימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: נוֹתֵן אֶת כְּרָעָיו וְאֶת בְּנֵי מֵעָיו לְתוֹכוֹ. מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ"? אָמְרִי: שָׁאנֵי הָתָם, כֵּיוָן דְּאִיכָּא בֵּית הַשְּׁחִיטָה דְּמְחַלְחֵל

מידב

תוספות

כיצד צולין — ותוחבו לתוך פיו. אומר רבינו יצחק: משום הכי תוחבו דרך פיו לפי שנותן הגס שבשפוד למטה כדי שלא יפול הפסח, ואז הוי בית השחיטה למטה, וקדייב דמא דרך שם. **נחתך** ממנו אבר אין זה מקולס. נראה לרבינו יצחק בן אשר: דמצוה לקלסו, אבל משום הכי לא מיפסלי, מדאמר לקמן בפרק "האשה" (פח,ב) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן. ופריך: והא איכא חד דלא נפיק! ומשני: משום דלא אפשר. דהיכי נעבידי? נייתי כל חד ונינתנו, אי דידי בעל מום הוה להוי האי פסח ואי לא להוי שלמים — הא איכא חזה ושוק. ופריך: ונייתי כל חד כהן בהדיה. והשתא איך יעשו כן? והא חזה ושוק דאסורים לזרים אי אפשר לצלותן עם הפסח, וצריך לחותכן, ולא הוי מקולסו! אלא משום הכי אין נפסל, וכן תנא לקמן (עה,א): חתכו ונתנו על גבי גחלים, רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש, משמע חתכו לגמרי. מיהו, רש"י פירש לקמן חתכו שלא הבדילו אלא צירמו בשנים ושלשה מקומות.

האי מולייתא שריא — פירש בקונטרס: אף על פי שלא מלחו אלא לצלי. ולרבינו תם נראה: דלצלי לא בעי מליחה כלל. דלא מיבעיא כשנצלה הבשר יפה יפה ונפלט כל הדם דשרי דיותר מפליט על ידי האש מעל ידי המלח. דמעשים בכל יום שמבשלים כבד אחר צלייתו, אף על פי שמחמירים לבשלו אחר מליחתו. אלא אפילו לא נצלה כל צורכו, דלא נפלט כל הדם — מותר. אף על גב דאמרינן בפרק קמא דכריתות (ד.ב. כב,א) דאיכא לאו בדם האברים — הני מילי דוקא כשפירש, אבל כל זמן שלא פירש ולא יצא לחוץ — שרי, כדמוכח בפרק "מפנין" (שבת קכח,א) דבשר טפל מותר לטלטלו, משום דחזי לאומצא. אלמא: יכול לאוכלו בלא מליחה. ועוד: דאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,א) דכבד אחר שחלטוהו ברותחין או בחלא מותר לבשלו, לפי שמצמיתין הדם בתוכו ואין מניחין אותו לפלוט. דקאמר התם: רב הונא חלטי ליה בחלא, ורב נחמן חלטי ליה ברותחין. סבר רב פפא קמיה דרבא למימר חלייה אסור, אמר ליה: אי חלייה אסור — איהו נמי אסור, דכי היכי דפליט הדר בלע. אלא ודאי חלייה נמי שרי, דמצמית הדם ואין מניחו לפלוט, ואפילו הכי שרי באכילה. ואין לאסור צלי שלא נמלח ולא נצלה כל צורכו — משום שמחמת האש הדם נפרש מבפנים מצד זה לצד זה, דמה שיוצא לחוץ — משרק שריק. ומה שנשאר בפנים, אף על פי שפירש מצד זה לצד זה — לא הוי כדם האברים שפירש. דהא איכא מאן דאסר במסכת חולין (קיב,א) לאכול כבר שחתך עליה בשר מפני דם הבשר שנכנס לתוכו, ואפילו הכי משמע דבשר עצמו מותר, אף על פי שלא יצא כל דמו. ודבר תימה הוא לרש"י: מה מועלת מליחה מועטת לצלי? דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה, אלא ודאי לא בעי מליחה כלל. וכן קבל רבינו יצחק מרבינו תם. וב"הקומץ רבה" (מנחות כא,א) גבי מליחת קדשים, דקאמר: כיצד עושה — מביא את האבר ונותן עליו מלח, וחוזר והופכו ונותן עליו מלח, ומעלהו. ויש דגרס בתר הכי, אמר אביי: וכן לצלי. לא גרס לצלי, אלא וכן לקדירה. וכן כתוב ברוב ספרים, והא דאמר בפרק קמא דביצה (יא,א): ושוין שמולחין עליו בשר לצלי — לאו משום דבעי מליחה, אלא שמנהג למולחו. והא דאמר ב"כל הבשר" (חולין קיג,א): רב ששת מלח גרמא גרמא. תרי מאי טעמא לא — משום דפריש מהאי ובלע האי, חד נמי פריש מהאי ובלע האי גיסא. דפריש מהאי גיסא דקאמר — היינו שפירש לגמרי לחוץ, אבל מבפנים — שרי, כדפרישית. **כבולעו** כך פולטו — בפרק "כל הבשר" (חולין קיא,א) שרי כבדא עילויה בישרא בדיעבד, משום דדם מישרק שריק. התם לא שייך להזכיר כלל טעם של כבולעו כך פולטו, שהדם נופל שם מבחוץ ושריק ואינו נבלע. ומטעם כבולעו כך פולטו נמי לא הויא שריא התם גבי כבד אלא בדיעבד. ואף על גב דבא למישרי הכא גבי פסח לכתחלה, אף על גב דבני מעיו בתוכו, ואיכא נמי כבד — גבי פסח לא רצו להחמיר משום דכתיב (שמות יב): "ראשו על כרעיו ועל קרבו". ואפילו מאן דאסר בכבדא עילויא בישרא — לא קשה ליה מתניתין דפסח, דמדרבנן אסר. ובפסח לא החמירו. אי נמי: הוא יעמיד כגון שמלח בני מעים מליחה גמורה, דאפילו לקדירה מתירו רבינו תם על ידי מליחה גמורה. ואפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלים כבד על ידי שום מליחה — מכל מקום כיון דנמלח כמליחת קדירה נתמעט דמו, ולא אסר טפי משאר בשר שלא נמלח. דבשרא על גבי בשרא שרי לכתחלה לכולי עלמא. ויש ללמוד היתר במולייתא, אפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה, והפנימי לא נמלח — מדמייתי ראיה מטפילת בר גוחלא דשרי מטעם כבולעו כך פולטו. אף על פי שמעשים בכל יום שאוסרים בשר שנפל בציר ומלח שנפלט, ואין מותר אפילו בצלי. ועדיפא מינה היה אוסר רבינו תם תרנגולת שנמלחה בקערה, אף על פי שלא שהתה שם שיעור צלייה ולא פלטה אפילו חצי דמה, ואסרה לאוכלה צלי — משום דלא מפליג רבא גבי אין מניחין בשר אלא בכלי מנוקב, בין שהה הרבה לשהה מעט.

תוספות

שאני לב דשיע — נראה דכל שכן דמבחוץ הוא יותר שיע. ונראה לרבינו יצחק בן אשר דדוקא לגבי דם דסמיך אמרינן דשיע, אבל לענין שמנונית דאיסורא — לא, דמפעפע, ולא אמרינן שיע. ולהכי גבי לב לא קתני שאוסר ואינו נאסר כדקתני גבי כבד. והתם טעמא לאו משום דשיע, אלא איידי שהיא טרודה לפלוט — לא בלעה. ומיהו, אומר רבינו יצחק בשם רבינו תם: דהא דמסקינן שאני לב דשיע — דיחויא בעלמא הוא, וכרבה פסקינן בסמוך דמולייתא שריא.

טפלו ליה בר אווזא — פירש בקונטרס: דהיינו פשטיד"א. ואומר רבינו תם ורבינו יצחק בן אשר: דלשון טפל לא משמע הכי, דמשמע דהיינו טיחה. כמו "בנות עשירים טופלות אותן בסולת" (לעיל מג,א). ועוד: דבפשטיד"א לא אמרינן כבולעו כך פולטו, דחזינן דלא פלטי, שמקום מושבם יבש בתנור. על כן נראה דהיינו מה שרגילים לטוח בעיסה שבלילתה רכה, ורגילים לעשות סביב קורקבנים ובני מעיים שמשימין אותם בשפוד, וטחין סביבותן בעיסה רכה כעין *4פרפיי"ש.

מאן דאסר אפילו פומיה לתחת — אף על גב דאמרינן לעיל שאני בית שחיטה דמחלחל ושרי, אף על גב דלא אמרינן כבולעו כך פולטו — שאני התם שהחלל רחב ביותר, ולא דמי לפומא דמולייתא.

וכן ביעי — פירש בקונטרס: דאסמיקו. ובחנם פירש כן. משום דפירש רבינו חננאל דאיכא עלייהו קרמא, דאסור משום דמא. כדאמרינן ב"גיד הנשה" (חולין צג,א): חמשה קרמי הוו, דביעי כו' משום דמא. **אסמיק** חלייה אסור — פירש בקונטרס: מוהל היוצא ממנו כשחותכו, ולא גרסינן הוא וחלייה. וקשה לרבינו יצחק: דהיכי דמי; אי נצלה בשר כל צרכו — אף המוהל מותר, דלא גרע ממלחיה, דאמרינן לעיל דאפילו לקדירה שפיר דמי, ואי לא נצלה כל צרכו — אמאי בשר מותר? מדלא גריס הוא — משמע דבעי למימר דבשר שרי. ותימה: למה יהא מותר, אף על גב דדם האברים שרי — היכא דאסמיק אסור! דהא אליבא דמאן דאמר גומרי מצמית צמתי אסור. על כרחיך צריכין לחלק דאסיר משום דאסמיק, ועל ידי חתיכה אי אפשר שהיה יוצא כולו. ועוד: מדמייתי בסמוך האי חלא דחליט חדא זימנא — מכלל דעד השתא איירי בחלא ממש. ולשון אחר שפירש: חלא שחולטים אותו בו אחר צלייתו והוא נסחט לתוכו — קשה, דאית לן למימר דאי חלייה אסור — איהו נמי אסור, כדמסקינן ב"כל הבשר" (שם קיא,א) גבי כבד, שהבאתי למעלה. ועוד: דהתם משמע שהחלא מצמית ולא מפליט. ונראה לרבינו יצחק כמו שפירש רבינו יצחק בן אשר בשם הלכות גדולות: דבשר חי איירי, ומנהג הוא כשנותנים בשר חי לתוך החומץ, ואינו שוהה בתוכו לא מפליט מידי ונצמת הדם בתוך הבשר והכל מותר, דאכתי לא פירש הדם. וכי שוהה בתוכו עד דאסמיק — נעקר ממנו הדם ונפלט לתוכו. והיינו דקאמר אומצא דאסמיק — הוא וחלייה אסור. אבל אי לא אסמיק — שרי. וההיא ד"כל הבשר" — בדלא אישתהי. ורבינא, כי לא אסמיק נמי חלייה אסיר. סבירא ליה: אפילו לא אישתהי בגו חלא אלא פורתא הוא נפלט מחמת השורייקי. מיהו, לא כל כך שתהא הבשר נאסר בפליטה מועטת כזו. ורב אשי מגמע גמועי, כמסקנא ד"כל הבשר" דחלייה נמי שרי.

וגרפו

רש"י

מידב דייבי — לפי שכשנתלה בתנור ופי בית שחיטתו למטה, הדם יוצא דרך חלל הצואר שקורין פורציל"א, ושותת דרך בית שחיטה. **לאחר בישולו** — קא סלקא דעתך לאחר בישולו צלי קאמר, דצלי נמי קרי בישול, כדכתיב בדברי הימים (ב דה): "ויבשלו הפסח באש במשפט". **דשיע** — ולא בלע. ואפילו בקדירה נמי שרי, ואף על גב דליכא למימר כך פולטו. **טפליה** — בעיסה, שקורין פשטיד"א. **אי מעלי טפליה** — אם יש טעם יפה בלחם. **הב לי דאיכול** — וסייעתא לרבה. **בסמידא** — בעיסה של סלת, ואינה נדבקת כל כך, ונפרכת מאליה והדם יוצא ממנה. **דמיפריר** — לשון פירורין. **ואי לאו דחזיא** — ללחם. **דיזג** — לשון זכוכית, לבן וצלול מראה, מוהל הבשר שזב בלחם. **כי זוזא חיורא** — צרוף, שאין בו אדמימות דם. ואי לא — לא אכל מיניה. **בחיורתא** — קמח נקייה בעין שלנו, שאינה סולת. **דשריר** — קשה, ואינו פולטו. **דסמידא** — דאמר לעיל דמיפריר. **בין אסמיק** — מוהל שבתוך הלחם, בין לא אסמיק — שרי, שהדם ודאי יוצא. ואודם זה ודאי לא דמות דם הוא. **והילכתא מוליתא שריא ואפילו פומא לעיל** — כשהיא תלויה בתנור. ואף על גב דעבשיו אין נקב לצאת הדם — שרי, כבולעו בשר החיצון כך פולטו, וחום האור שואבו. **אומצא ביעי ומיזרקי** — אומצא דאסמיק, חתיכות בשר אישקנטור"א בלעו. וכן ביצי זכר דאסמיק, וכן מיזרקי — חוטין גסין שהן ורידין שבבית השחיטה. **פליגי בה** — כדמפרש פלוגתייהו לקמיה דאנחזיה אגומרי. **בכל התורה כולה** — כל היכא דחזיא פלוגתייהו, ואיתמר סתמא, חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא, ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר — דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא. והלכתא בכולן כדברי המיקל. **מידב דייב** — ושפיר דמי אף במלח מעט, בתורת צלי. **צמתו** — ודמו נבלע בו. **שאיבי ליה** — שואבים את הדם. **חלייה** — מוהל היוצא ממנו כשחותכו. לישנא אחרינא: שחולטין אותו בחומץ לאחר צלייתו, ודמו נסחט לתוכו. **אסמיק חלייה אסיר** — לא גרס "הוא וחלייה". ורב אחא קאמר לה, דמיקל. ובחלייה מודי דאסיר. **מגמע לה** — לההוא חלא. **חלא** — חומץ, דחלט ביה צלי האידנא כדי להוציא דמו — לא חליט ביה זימנא אחריתי, לפי שאין בו כח עוד. **מתמהא** — חלש מעיקרו, דחלטינן ביה.

לקיוהא

מידב דייבי. נִימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ: הַלֵּב קוֹרְעוֹ וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ. לֹא קָרְעוֹ - קוֹרְעוֹ לְאַחַר בִּישׁוּלוֹ, וּמוּתָּר. מַאי טַעְמָא - לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן "כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ"? שָׁאנֵי לֵב דְּשִׁיעַ. (אִינִי)? וְהָא רָבִין סָבָא מְטַפֵּלֵיהּ הֲהִיא בַּר גּוֹזְלָא לְרַב, וַאֲמַר לֵיהּ: אִי מַעֲלֵי מְטַפֵּלֵיהּ - הַב לִי וְאֵיכוֹל! הַהִיא בִּסְמִידָא, דְּמִפְרִיר. וְהָא רָבָא אִיקְּלַע לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא, וּמְטַפְּלוּ לֵיהּ בַּר אַוְוָזָא. אֲמַר: אִי לָא דַּחֲזִיתֵיהּ דְּזִיג כְּזוּזָא חִיוְרָא - לָא אָכְלִי מִינֵּיהּ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ "כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ" מַאי אִירְיָא כִּי זִיג? אֲפִילּוּ כִּי לָא זִיג נַמִּי! הָתָם בְּחִוַּרְתָּא, דְּשָׁרִיר. וְהִילְכְתָא: דִּסְמִידָא, בֵּין אַסְמִיק בֵּין לָא אַסְמִיק - שָׁרְיָא. דְּחִיוָּרְתָּא, אִי זִיג כְּזוּזָא חִיוְרָא - שָׁרְיָא, אִי לָא - אֲסִיר. דִּשְׁאָר קָמְחִים, אַסְמִיק - אָסוּר, לָא אַסְמִיק - שָׁרֵי. הַאי מוּלְיֵיתָא, מַאן דַּאֲסַר - אֲפִילּוּ פּוּמָא לְתַחַת. וּמַאן דְּשָׁרֵי - אֲפִילּוּ פּוּמָא לְעֵיל. וְהִילְכְתָא: מוּלְיֵיתָא שָׁרֵי, אֲפִילּוּ פּוּמָא לְעֵיל. אוּמְצָא בֵּיעֵי וּמִיזְרְקֵי, פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא. בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ רַב אַחָא לְחוּמְרָא וְרָבִינָא לְקוּלָּא, וְהִילְכְתָא כְּרָבִינָא לְקוּלָּא. לְבַר מֵהָנֵי תְּלָת, דְּרַב אַחָא לְקוּלָּא וְרָבִינָא לְחוּמְרָא - וְהִלְכְתָא כְּרַב אַחָא לְקוּלָּא. הַאי אוּמְצָא דְּאַסְמִיק, חֲתֵכֵיהּ וּמְלַחֵיהּ - אֲפִילּוּ לַקְּדֵרָה שָׁרֵי. שְׁפַדֵּיהּ בְּשִׁפּוּדָא - שָׁרֵי, מֵידַב דָּיֵיב. אַחְתֵּיהּ אַגּוּמְרֵי - פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא. חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי. מַאן דְּאָסַר - מַצְמִית צָמֵית, וּמַאן דְּשָׁרֵי - מִישְׁאַב שָׁאֵיב. וְהִילְכְתָא: מִישְׁאַב שָׁאֵיב. וְכֵן בֵּיעֵי, חֲתֵכִינְהוּ וּמְלַחֵינְהוּ - אֲפִילּוּ לַקְּדֵרָה שָׁרְיָין. תְּלִינְהוּ בְּשִׁפּוּדָא - שָׁרְיָין, מֵידַב דָּיֵיב. אַחְתֵּינְהוּ אַגּוּמְרֵי - פְּלִיגֵי בֵּיהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא. חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי, מַאן דְּאָסַר - מַצְמִית צָמֵית, וּמַאן דְּשָׁרֵי - מִישְׁאַב שָׁאֵיב. וְכֵן מִיזְרְקֵי, חֲתֵכֵיהּ וּמְלַחֵיהּ - אֲפִילּוּ לַקְּדֵרָה שָׁרֵי, תַּלְיֵיהּ בְּשִׁפּוּדָא בֵּית הַשְּׁחִיטָה לְתַתָּאי - שָׁרֵי, מֵידַב דָּאֵיב. אַחְתֵּיהּ אַגּוּמְרֵי - פְּלִיגֵי רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי. מַאן דְּאָסַר - מַצְמִית צָמֵית, וּמַאן דְּשָׁרֵי - מִישְׁאַב שָׁאֵיב. וְהִילְכְתָא: מִישְׁאַב שָׁאֵיב. הַאי אוּמְצָא דְּאַסְמִיק חַלְיֵיהּ - אָסִיר, לָא אַסְמִיק חַלְיֵיהּ - שָׁרֵי. רָבִינָא אָמַר: אֲפִילּוּ לָא אַסְמִיק נַמִּי, חַלְיֵיהּ אָסִיר. אִי אֶפְשָׁר דְּלֵית בָּהּ שׁוּרְיֶיקֵי דְּמָא. אֲמַר לֵיהּ מָר בַּר אָמֵימַר לְרַב אַשִׁי: אַבָּא מְגַמַּע לֵיהּ גַּמּוּעֵי. אִיכָּא דְּאָמְרִי: רַב אַשִׁי גּוּפֵיהּ מְגַמַּע לֵיהּ גַּמּוּעֵי. אֲמַר לֵיהּ מָר בַּר אָמֵימַר לְרַב אַשִׁי: אַבָּא, הַאי חַלָּא דְּחָלֵיט בֵּיהּ חַדָּא זִימְנָא - תּוּ לָא תָּאנֵי חָלֵיט בֵּיהּ. מַאי שְׁנָא מֵהַלָּא מַתְמְהָא דְּחָלְטִינַן בֵּיהּ? הָתָם אִיתֵיהּ

לקיוהא

במה שכותב שלפעמים מפחד הוא וגם נדמה לו שיש לו מיחוש הלב. ולדעתי שני העניינים הם עניינים של דימיון ובמילא עליו לבדוק התפילין שלו, המזוזות בדירתו או בחדרו על-כל-פנים וכן לבדוק בכל יום את הטלית קטן, וחזק יהיה בביטחונו בהשם יתברך המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית.

ממכתב ב' שבט, תשט"ו

מֵידַב דְּיֵיבִי – כל הדם שבתוכו יוצא ונשפך דרך בית השחיטה, ואינו נבלע כלל בבשר החיצון, אבל אין להוכיח מכאן למקום שנבלע הדם בבשר החיצון אם הוא נפלט ממנו או לא.

הגמרא רוצה להביא ראיה ממשנה אחרת לדין 'בבולעו כך פולטו'. שואלת הגמרא: נִיתְּמָא מְסַיֵּיע לֵיהּ – האם נאמר שיש ראיה לדברי רבה שאומרים 'בבולעו כך פולטו'. ששנינו במשנה (חולין קט.), הַלֵּב קודם שצולה אותו קוֹרְעוֹ – חותכו שתי וערב, וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ שנתקבץ לתוכו בשעת השחיטה, ולאחר מכן צולהו להוציא שאר דמו שבבשרו. ואם לֹא קָרָעוֹ קודם שצלהו, קוֹרְעוֹ לְאַחַר בְּשׁוּלוֹ – צלייתו, וּמוּתָּר באכילה. ויש לשאול, מַאי מַעֲמָא – מה הטעם להיתרו כשלא קרעו והוציא את דמו קודם צלייתו, והרי כשצלאו נבלע בבשרו מהדם הכנוס בו, ואף אם קורעו עתה עדיין יאסר משום הדם הבלוע בו, לָאו מִשּׁוּם – האם לא משום דְּאָמְרִינַן 'כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ', וכשם שנבלע בו הדם בשעת הצליה כך הוא יוצא ממנו על ידי הצלייה. ומוכח מכאן כרבה שאומרים 'בבולעו כך פולטו'.

דוחה הגמרא: שָׁאנִי לֵב דְּשִׁיעַ – שונה הדין בלב, שהוא חלק ואינו בולע כלל מן הדם הכנוס בו, ולכן לא רק אם צלאו אלא אף אם בישלו בקדירה בלא לקרעו ולהוציא דמו קודם לכן, אין הדם נבלע בו בשעת הבישול, ואינו נאסר אף אם אין אומרים 'בבולעו כך פולטו'.

הגמרא רוצה להוכיח שלדעת רב אומרים 'בבולעו כך פולטו'. שואלת הגמרא: (אִיתְּיָא) וְהָא [–והרי] רָבִין סָבָא, טַפְלֵיהּ הַהוּא בַּר גּוֹזְלָא לְרַב – הכין לרב, בן יונה [–עוף קטן] שלא נמלח, מכוסה בעיסה מקמח, וְאָמַר לֵיהּ רב לרבין סבא, אִי מַעֲלֵי טַפְלֵיהּ – אם טעמו של הבצק הנאפה טוב, הַב לִי וְאֵיכוֹל – תן לי ממנו ואוכל. והרי אם אין אומרים 'בבולעו כך פולטו', הבצק אסור משום שנבלע בו מדם העוף, אלא מוכח שהוא סובר כדעת רבה, שבצליה נפלט כל הדם שנבלע. דוחה הגמרא: הַהִיא בְּסַמִּידָא דְּמִפְרַיִר – אותו בצק היה עשוי מסולת שאינה נדבקת יפה אלא מתפוררת ונפרכת מאליה, ולכך היה הדם יוצא ממנה בשעת הצליה ולא נשאר בה, ואין להוכיח משם שאומרים בכל צליה 'בבולעו כך פולטו'.

הגמרא רוצה להוכיח שלדעת רבא אין אומרים 'בבולעו כך פולטו'. שואלת הגמרא: וְהָא רָבָא, אִיקְּלַע לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – הזדמן לביתו של ראש הגולה, וְטָפְלוּ לֵיהּ בַּר אַוּוֹזָא – והכינו לו בן אווז מכוסה בעיסה, ולא נמלח הבשר קודם הצליה, וְאָמַר רבא אחר שאכלו, אִי לֹא דַּחֲזִיתֵיהּ – אם לא שראיתי רוטב הבשר שנבלע בבצק, דְּזִיג כְּוָוֵזָא חִיוְרָא – שמראהו כזכוכית לבנה צרופה, כלומר צלול ללא אדמימות דם, לֹא אֲכֵלִי מִינֵּיהּ – לא הייתי אוכל ממנו. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לומר, שאומרים 'כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ', מַאי אִירְיָא – מדוע אמר רבא שאכלו משום שראהו כִּי זִיג – שמראהו צלול, הרי אֲפִילּוּ כִּי לֹא זִיג – כשמראהו אינו צלול, נַמִּי – גם היה לו לאכלו, משום שכבולעו כך פולטו, וודאי יצא ממנו הדם.

דוחה הגמרא: הָתָם – שם במעשה עם רבא, מדובר בְּחִיוַּרְתָּא – בבצק העשוי מקמח נקי שאינו סולת, דְּשָׁרִיר – שהוא קשה, ואינו פולט את הדם שנכנס בו מן הבשר, ולכך רבא לא היה אוכלו אם לא שראה את הרוטב שמראהו צלול.

הגמרא מכריעה להלכה את דיני הטפילה של בשר: וְהִילְכְתָא – ולהלכה, יש שלשה חילוקי דינים: א. כאשר הבצק שסביב הבשר הוא דְּסַמִּידָא – של סולת, שכאמור לעיל היא מתפוררת, בֵּין אם הרוטב שבתוך הבצק אַסְמִיק – יש בו מראה אדמומית, בֵּין אם לֹא אַסְמִיק – אין בו מראה אדמומית, שָׁרְיָא – מותר לאכול את הטפילה, כיון שהדם ודאי יצא, ואדמימות זו אינה דם ממש אלא מראה דם בלבד. ב. כאשר הבצק דְּחִיוַּרְתָּא – של קמח נקי, אִי זִיג כְּוָוֵזָא חִיוְרָא – אם הרוטב צלול ללא אדמימות, שָׁרְיָא – מותר לאכול את הבצק, וְאִי לֹא – ואם אינו צלול, אָסִיר – הבצק אסור. ג. כאשר הבצק דְּשָׁאר – של שאר קְמָחִים, שאין הוא מוחזק, לא שיפלוט את הדם ולא שיעבב אותו בתוכו, אַסְמִיק – אם מראה הרוטב שבו אדום, אָסִיר לאכול הבצק, ואם לֹא אַסְמִיק – אין מראהו אדום שָׁרֵי – מותר לאוכלו.

לעיל (ע"א) הובאה מחלוקת האם מולייתא אסורה או מותרת, הגמרא חוזרת לבאר באיזה אופן נחלקו וכיצד ההלכה: הַאי מוּלְיֵיתָא – בשר שמילא בתוכו בשר אחר, ועדיין לא הוציאו מהם את הדם, וצלה אותם, מַאן דְּאָסַר – אביי שאסר (שם), משום שהבשר החיצון בולע מדם הבשר הפנימי, לדעתו הדין כן אֲפִילּוּ פּוּמָא לְתַחַת – אפילו כשהוא תלוי בתנור באופן שפתחו כלפי מטה. וּמַאן דְּשָׁרֵי – ורבה שהתיר (שם), משום שכבולעו כך פולטו, לדעתו הדין כן אֲפִילּוּ פּוּמָא לְעֵיל – כשהוא תלוי בתנור באופן שפתחו כלפי מעלה, ואפילו שבאופן זה אין הדם זב מן הפתח, מותר, משום שכבולעו כך פולטו, וחום האש שואב את הדם החוצה. וְהִילְכְתָא מוּלְיֵיתָא שָׁרֵי – והלכה היא שהבשר מותר, אֲפִילּוּ פּוּמָא לְעֵיל – אפילו פתחו כלפי מעלה.

הגמרא מביאה שלשה דברים שנחלקו בהם רב אחא ורבינא באופן הצליה. אומרת הגמרא: אוּמְצָא – חתיכת בשר שנצרר בה דם, וּבֵיעֵי – ביצי בהמה זכר, וּמִיזְרְקֵי – ורידים שבצואר שיש בהם דם, פְּלִיגִי בָּהּ – נחלקו באופן צלייתם רַב אָחָא וְרַבִינָא. וכלל הוא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ – בכל מקום שהובאו דברי רב אחא ורבינא בגמרא, שאם יש מחלוקת בין רב אחא ורבינא, ונאמר סתם שאחד מיקל ואחד מחמיר בלא לפרש מי המחמיר ומי המיקל, רַב אָחָא הוא זה שדעתו לְחוּמְרָא, וְרַבִינָא הוא זה שדעתו לְקוּלָא, וְהִילְכְתָא – וההלכה בכל המחלוקות שביניהם כְּרַבִינָא לְקוּלָא, לְבַר מֵהָנֵי תְּלָת – חוץ משלושת המחלוקות האלו בענין אומצא ביעי ומיזרקי, דְּרַב אָחָא הוא זה שדעתו בהן לְקוּלָא, וְרַבִינָא הוא זה שדעתו בהן לְחוּמְרָא, וְהִילְכְתָא – וההלכה בהן כְּרַב אָחָא לְקוּלָא.

הגמרא מבארת את המחלוקת הראשונה שבין רב אחא לרבינא: הַאי אוּמְצָא דְּאַסְמִיק – חתיכת בשר שהאדימה מחמת שנצרר בה דם, אם חַתְכֵיהּ וּמַלְחֵיהּ – חתך בה בהרבה מקומות ומלחה מליחה גמורה, אֲפִילּוּ לְקִדְרָה שָׁרֵי – מותר אפילו לבשלה ואין צריך לצלותה, וכן אם שַׁפְדֵיהּ בְּשַׁפּוּדָא – הניחה על השפוד כמות שהיא, ותלאה בתנור וצלאה, שָׁרֵי – מותר לאוכלה, כיון שהדם מֵידַב דְּיֵיבִי – שותת מן החתיכה. אבל אם אַחְתֵּיהּ אַגּוּמְרֵי – הניחה על הגחלים, פְּלִיגִי בָּהּ – נחלקו בדבר רַב אָחָא וְרַבִינָא, חַד אָסַר וְחַד שָׁרֵי – אחד מהם אוסר ואחד מהם מתיר. מַאן דְּאָסַר – רבינא האוסר, סובר, שכיון שהניחה ממש על הגחלים ולא תלאה באויר, מִצְמֵית צָמִית – מכווץ את הבשר והדם נבלע בחתיכה ואינו יוצא, וּמַאן – ורב אחא דְּשָׁרֵי, הטעם הוא משום שהוא סובר שחום האש מִישְׁאַב שָׁאִיב – שואב את הדם מן הבשר החוצה. וְהִילְכְתָא כרב אחא, שהבשר מותר משום שהאש מִישְׁאַב שָׁאִיב את הדם החוצה.

הגמרא מבארת את המחלוקת השניה שבין רב אחא לרבינא: וְכֵן בֵּיעֵי – ביצי בהמת זכר שהאדימו, אם חַתְכִינְהוּ וּמַלְחִינְהוּ – חתכם ומלחם מליחה גמורה, אֲפִילּוּ לְקִדְרָה שָׁרְיָין – מותר אפילו לבשלם בקדירה ואין צריך לצלותם. וכן אם תְּלִינְהוּ בְּשַׁפּוּדָא – תלאם בשפוד באויר התנור וצלאם, אפילו לא חתך בהם, שָׁרְיָין – מותרים באכילה משום שהדם מֵידַב דְּיֵיבִי – שותת ויוצא מהן. אבל אם אַחְתִינְהוּ אַגּוּמְרֵי – הניחם על גחלים, פְּלִיגִי בֵּיהּ – נחלקו בזה רַב אָחָא וְרַבִינָא, חַד – אחד מהם אָסַר, וְחַד מהם שָׁרֵי – מתיר. מַאן דְּאָסַר – רבינא שאסר סובר שכיון שהניחם ממש על הגחלים ולא תלאם באויר, מִצְמֵית צָמִית – מכווץ את הביצים והדם נבלע בהן, וּמַאן דְּשָׁרֵי – רב אחא שהתיר, סובר שאש הגחלים מִישְׁאַב שָׁאִיב את הדם החוצה ולכן מותר לו לאוכלם.

הגמרא מבארת את המחלוקת השלישית שבין רב אחא לרבינא: וְכֵן מִיזְרְקֵי – ורידים שבצואר הבהמה, אם חַתְכֵיהּ וּמַלְחֵיהּ – חתכם ומלחם מליחה גמורה, אֲפִילּוּ לְקִדְרָה שָׁרֵי – מותר אפילו לבשלם בקדירה ואין צריך לצלותם. וכן אם תְּלִיהּ בְּשַׁפּוּדָא – תלאם בשפוד, אפילו לא חתכם, ומקום בֵּית הַשְּׁחִיטָה לְתַתָּאי – כלפי מטה, שָׁרֵי – מותר לאוכלם, כיון שהדם מֵידַב דְּאִיב – שותת מהם. אבל אם אַחְתֵּיהּ אַגּוּמְרֵי – הניחם על גחלים, בזה פְּלִיגִי – נחלקו רַב אָחָא וְרַבִינָא, חַד מהם אָסַר, וְחַד מהם שָׁרֵי – מתיר. מַאן דְּאָסַר –

המשך בעמוד קו

לְקִיּוּהָא דְּפִירָא בְּעִינֵיהּ – נמצאת בחומץ חמיצות טעם הפרי [ממנו הוא נעשה], שהרי לא הוציאו מן החומץ כלום, ואף על פי שנחלש מאליו ונתקלקל טעמו, עדיין כחו בקרבו להוציא דם, אבל הָכָא – כאן בחומץ שכבר חלטו בו בשר צלוי, לֵיתָא לְקִיּוּהָא דְּפִירָא בְּעִינֵיהּ – טעם וחמיצות הפרי אינו קיים עוד בחומץ, שכבר בלעו הצלי הראשון, ומשום כן אין מועילה החליטה בו.

שנינו במשנה: אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח וכו', ולא על האסכלא, דהיינו טס של ברזל והאש תחתיו. אמר רבי צדוק, מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא. מקשה הגמרא: מַעֲשֶׂה לְסִתּוֹר – וכי דרך המדברים להביא אחר דבריהם מעשה הסותר את דבריהם, שאמרה המשנה שאין צולין את הפסח על אסכלא, ואחר כך הביאה מעשה שרבן גמליאל אמר לצלות את הפסח על אסכלא. מתרצת הגמרא: חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי – יש לשנות את המשנה כאילו היא חסירה וכך יש לשנות בה, אין צולין את הפסח על האסכלא, וְאִם היתה הָאַסְכְּלָא מְנוּקֶבֶת – שאין בה אלא מסגרת ומוטות ברזל שנתונים מצד לצד לרחבה, ויש רווח גדול ביניהם, ונותנים את השפוד שתחוב בפסח לרוחבה, והפסח תלוי באוויר שבין שני המוטות, ואינו נוגע בברזל, מוּתָּר. וְעַל זֶה אָמַר רַבִּי צָדוֹק שכן היה מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁאָמַר לְטָבִי עַבְדּוֹ צֵא וּצְלֵה לָנוּ אֶת הַפֶּסַח עַל הָאַסְכְּלָא מְנוּקֶבֶת.

לעיל (כו:) נחלקו רבי וחכמים מה הדין בפת שנאפתה בתנור שהוסק בקליפות של אגוזים ורימונים של ערלה, שאסורים בהנאה, בעוד שהאש דולקת בקליפות, רבי סבר שהפת אסורה, וחכמים סוברים שהפת מותרת. ועתה מסתפקת הגמרא מה הדין לדעת רבי בפת שנאפתה בחום תנור זה, אחר שסילקו את הקליפות, ורוצה לפשוט ספק זה מדין צליית הפסח.

בְּעָא מִינֵּיהּ – שאל רַב חִינְּנָא בַּר אִידִי מֵרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה, תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בִּקְלִיפֵי עָרְלָה – קליפות אגוזים ורימונים של ערלה, וְאחר שהוסק גְּרָפוֹ מן הקליפות, וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת על ידי החום שנותר בו, לְדִבְרֵי הָאוֹסֵר – לדעת רבי שאמר (לעיל כו:) שפת שנאפתה בתנור שהוסק בקליפות ערלה, בזמן שהאש דולקת בקליפות, אסורה, מַהוּ הדין בשאלה זו, כשאפה את הפת אחר שגרף את הקליפות מהתנור, האם הפת מותרת או אסורה. אָמַר לֵיהּ – השיב לו רב אדא בר אהבה, הַפַּת מוּתֶּרֶת.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ – הקשה, רב חיננא בר אידי לרב אדא בר אהבה, איך ניתן לומר שהאופה בתנור שהוסק בדבר אסור, ואחרי שסילק ממנו את האיסור אפה בו את הפת, אינו נחשב כאופה בדבר האסור, והפת מותרת, וְהָאָמַר רַב חִינְּנָא סָבָא אָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בעצים, ולאחר שהוסק גְּרָפוֹ, וְצָלָה בּוֹ אֶת קרבן הַפֶּסַח, אֵין זֶה נחשב ל'צְלִי אֵשׁ', ואסור הפסח באכילה, שהתורה הקפידה שיהיה הפסח נצלה על ידי אש ממש, שֶׁנֶּאֱמַר בקרבן הפסח (שמות יב ח–ט) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וגו', אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וגו' כִּי אִם צְלִי אֵשׁ', שכתב הכתוב את המילים 'צלי אש' שְׁתֵּי פְּעָמִים, כדי ללמדנו שצריך לצלות את קרבן הפסח כשהאש דולקת כנגדו. ומבואר בדברי רבי יוחנן, דטַעֲמָא – שהטעם שאסור לצלות את הפסח בתנור שנגרף, הוא רק משום דְּנַלְיָי רַחֲמָנָא – שגילתה התורה במה שכתבה 'צְלִי אֵשׁ' 'צְלִי אֵשׁ' שְׁתֵּי פְּעָמִים, שצריך לצלות את הפסח דווקא כשהאש דולקת כנגדו, הָא לֹא גַּלְיָי רַחֲמָנָא – אבל אם לא היתה התורה משמיעה דין זה בייתור הכתובים, לא הייתי למד דין זה מפשט הפסוק, דְּהֵיוֵי אָמִינָא – שהייתי אומר, שאף כשגרף את התנור וצלה בו את הפסח צְלִי אֵשׁ הוּא נקרא, שכל שנצלה מחום האש הבלוע בתנור, אף אחר שנסתלקה האש, נחשב שנצלה מחמת האש, ואם כן, אף פת שנאפתה בתנור שהוסק בקליפי ערלה, אף אם נאפתה אחר שנסתלקה האש, יש להחשיבה כמי שנאפתה באש של קליפי ערלה, שהרי לא גילתה לנו התורה בערלה שהנעשה אחר סילוק האש, אינו בכלל האיסור, וקשה על רב אדא בר אהבה שאמר שפת זו מותרת.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אדא בר אהבה, גַּלְיָי רַחֲמָנָא הָתָם וְלִיפֵּינַן מִינָּהּ – התורה גילתה לגבי פסח שאינו נקרא 'צלי אש' אלא כשנצלה כשהאש בוערת כנגדו, ומשם יש ללמוד לשאר ההלכות שבתורה, שכל שלא צלה או אפה כנגד האש, אינו נחשב שנצלה או נאפה מכח האש. ולכן, אם אפה פת בתנור גרוף שהוסק בקליפות של איסור, כיון שלא נאפתה הפת מכח האש בשעה שהאש בערה כנגדה, אין זה נחשב שנאפתה על ידי האש, ומותרת היא.

תירוץ נוסף מביאה הגמרא: וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב כך, הָתָם – שם, בקרבן הפסח, אכן טַעֲמָא – הטעם שאין צולים את הפסח בתנור גרוף, הוא רק משום דְּכָתַב רַחֲמָנָא – שכתבה התורה 'צְלִי אֵשׁ' שְׁתֵּי פְּעָמִים, וגילתה בזאת שצריך לצלות את הפסח בעוד שהאש דולקת כנגדו, הָא לֹא כָּתַב רַחֲמָנָא – אבל אם לא היתה כותבת התורה 'צְלִי אֵשׁ' שְׁתֵּי פְּעָמִים, הייתי אומר שאף אם גרף את התנור יכול לצלות בו את הפסח, אבל הטעם שהייתי סבור לומר כן, הוא לא משום שאף מה שנצלה בתנור אחר שנסתלקה האש, נחשב 'צלי אש', אלא הָוֶה אָמִינָא אַאֵשׁ קָפִיד רַחֲמָנָא – הייתי סבור שלא הקפידה התורה אלא שיהיה נצלה מחמת חום האש, וְלכן אם הבעיר את התנור בעצים, אֲפִילּוּ אם צלה בו את הפסח אחר שגְּרָפוֹ, נַמִּי צְלִי אֵשׁ הוּא – גם כן צלייתו היא מחמת חום האש, שהחום הבלוע בתנור, הוא חום שנוצר מאש, ומשום כך הוצרכה התורה לכתוב שתי פעמים צלי אש, לומר, שצריך לצלות את הפסח בשעה שהאש בוערת כנגדו.

אֲבָל הָכָא – כאן, לגבי פת שנאפתה בתנור גרוף שהוסק בקליפי ערלה, אַעֲצִים דְּאִיסּוּרָא קָא קָפִיד רַחֲמָנָא – לא הקפידה התורה אלא על ההנאה שנוצרת מעצי האיסור, שהם הקליפות ערלה, ולא על ההנאה שבאה מהאש שהובערה בהם, וְאחר שנגרף התנור, הָא לֵיתְנְהוּ – הרי אין הקליפות בתנור, ואין הנאתו אלא מתולדתם, ואין זה נחשב שהוא נהנה מהן, ולכן הפת מותרת. ואין הפת נאסרת, רק כשהיא נאפית בשעה שהאש דולקת בקליפות.

הגמרא דנה אם מותר לצלות את הפסח על גבי גחלים: תָּנוּ רַבָּנָן, קרבן פסח שֶׁחָתְכוֹ, כלומר, שעשה בו חתכים בכמה מקומות כדי למהר צלייתו, אבל לא הפרידו לכמה חלקים, וְנָתְנוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים שאין בהם אש, רַבִּי אוֹסֵר, אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁזֶּה נקרא צְלִי אֵשׁ, ואף שלא נצלה על אש ממש אלא על גבי גחלים, שגחלים דינם כאש.

מקשה הגמרא: רָמֵי לֵיהּ – הקשה לו רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי לְרַב חִסְדָּא, מִי אָמַר רַבִּי – וכי רבי סובר שגֶּחָלִים אֵשׁ נִינְהוּ – דין אש להם, וּרְמִינְהוּ – והרי יש להקשות על כך ממה ששנינו בברייתא לגבי נגעים, שנאמר בתורה בפרשת נגעים (ויקרא יג כד), 'אוֹ בָשָׂר כִּי יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת אֵשׁ, וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת' וגו', כלומר, שנרפאה הכויה, ונהפכה למראה נגע לבן, ודורשת הברייתא: ממה שנאמר בפסוק 'מִכְוַת אֵשׁ', אֵין לִי ללמוד, אֶלָּא שמי שֶׁנִּכְוָה בָּאֵשׁ עצמה הוא בכלל דין זה של צרעת המכוה, אבל אם נִכְוָה בְּגַחֶלֶת או בְּרֶמֶץ – אפר רותח, או בְּסִיד רוֹתֵחַ, או בְּגִפְסִים [–מין סיד] רוֹתֵחַ, יְכן אם נכוה בכָל דָּבָר הַבָּא מִן הָאוּר – שהוחם על יד אש, ומבארת הגמרא: שמה שכתבה הברייתא 'וכל דבר הבא מן האור', בא לְאִיתּוּיֵי – לרבות את הנכווה מחֲמֵי הָאוּר – מים שהוחמו באש, חוזרת הגמרא לדברי הברייתא: מִנַּיִן שאף הם כלולים בדין של מכוות אש, תַּלְמוּד לוֹמַר, מִכְוָה מִכְוָה רִיפָּה – לכך נאמר בפסוק שתי פעמים לשון 'מכוה', כדי ללמד שאף אלו הם בכלל מכוות אש. ומבארת הגמרא את הקושיא: ויש לדייק מדברי הברייתא, טַעֲמָא – שהטעם שכויה בגחלת נחשבת ל'מכוות אש', הוא רק משום דְּרַבִּי רַחֲמָנָא מִכְוָה מִכְוָה – שריבתה התורה כשכפלה את לשון 'מכוה', שאף הנכוה בגחלת דינו כמכוות אש, הָא לֹא רַבִּי רַחֲמָנָא מִכְוָה מִכְוָה – אבל אם לא היתה התורה מרבה כויה בגחלת בכפילת לשון 'מכוה', היה לנו לומר, שכוית גחלת אינה בכלל 'מכוות אש', כיון שגֶּחָלִים לָאו אֵשׁ נִינְהוּ – אין דינם כאש, ואיך אמר רבי שגחלים נחשבים כאש לענין קריבת קרבן פסח.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרב אחדבוי בר אמי, גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ [–עץ שבערה בו אש עד שנשרף ונעשה פחם], לֹא אִיצְטְרִיךְ

המשך בעמוד פו

רש"י

לקיוהא דפירא — איגרו"ר. טעם הפרי עומד בו, שלא הוציאו ממנו כלום. ואף על פי שהוחלש מאליו ונתקלקל טעמו — מוציא דם, שכחו בקרבו. **הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה** — שבלעו צלי הראשון. **מנוקבת** — עשויה כבריחים כעין שלנו, ויש חלל גדול בין בריח לבריח, ונותן השפוד לרוחבו, וכל הטלה נצלה באויר שבין שני בריחים, שאין בשרו נוגע בברזל. **לדברי האוסר** — בפרק "כל שעה" (כו,ב), רבי אומר: הפת אסורה. **מהו** — הכא אין שבח עצים בפת. **צלי אש** — קרינא ביה. וגבי עצי איסורא מיהא ניתסר, דהתם לא כתיב מיעוטא. **אאש קפיד רחמנא** — וחום התנור תולדת אש הוא, ואם תתן בו בגד — נשרף ונעשה פחם ואש. **חתכו** — לפסח, ולא הבדיל, אלא חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו, אינקרני"ר בלעז. **ברמץ** — אפר רותח. **נפסים** — מין סיד הוא. **מניין** — שנידון משום מכוה ולא משום שחין? ואף על פי שמכוה ושחין שוין **בטומאתן** — נפקא מינה, דחצי גריס מכת מכוה מחמת אור, וחצי גריס מכת שחין, שהוא לקות חום אחר, שלא היה מחמת האור — אין מצטרפין. ב"הכל שוחטין" (חולין ח,א) מפרש. **פתילה של אבר** — מתיכו וזורקו לתוך פיה. **תשרף** — כל מיני שריפה משמע, מדלא כתיב "באש" ונשתוק. **וכל שכן אש** — לשון קושיא הוא. **בני אהרן שריפת נשמה וגוף קיים הוא** — בסנהדרין (נב,א), כמין שני חוטין של אש נכנסו להן בחוטמיהן. **חמי האור** — רותחין, דהוי נמי שריפת נשמה וגוף קיים. **גזירה שוה** — מבני אהרן למה ליי? תיפוק מהכא דלא מקפינן חבילי זמורות, דהא ברור ליה מיתה יפה בעינן. **אי לאו גזירה שוה הוה אמינא** — על כרחך אש ממש, כגון להקיף חבילי זמורות בעינן. דאילו שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא, וקרא שריפה אצרכה. ואי משום דרב נחמן דבעינן מיתה יפה — הוה אמינא: נפיש לה חבילים טובא, ירבו לה היסק גדול שתמות מהר. **קא משמע לן** — גזירה שוה דשריפת נשמה וגוף קיים נמי שריפה היא, וכיון דשריפה היא אהני דרב נחמן לאפוקי זמורות ורותחין. **אלא באש למה לי** — כיון דסופיני לרבות כל שריפות. **אבר מעיקרו** — שמוציאין אותו מן הקרקע רותח הוא, בלא תולדת אש. **וכל היכא דכתיב אש** — וכתב נמי שריפה בהדיה, לרבויי כל שריפות אתא?! בתמיה. **הכא** — כיון דכתיב שריפה ברישא, ומשמע כל שריפות, והדר כתב אש — משמע דוקא אש קאמר.

תוספות

וגרפו ואפה בו את הפת מהו — תימה לרבינו יצחק בן אשר: מאי קבעי? הא קתני סיפא בישלה על גבי גחלים — דברי הכל מותרת. ואפילו למאן דמוקי התם בגחלים עוממות — לא גרע חומו מחום חרס התנור שגרפו! ותירץ רבינו יצחק: שאני גחלים שאין חומן בא מחמת השלהבת אלא מחמת עצמן, ועפרא בעלמא הן. אבל חום התנור שגרפו — מחמת חום שלהבת האבוקה בא, שהוא איסור גמור, הילכך מיבעי ליה. ותימה לרבינו יצחק: כיון דהפת אסור כשאבוקה כנגדו, וחום אבוקה אסור, אם כן כשגרפו ואפה בו את הפת נמי יהא אסור הפת! ופירש רבינו יצחק: דאפילו כשאבוקה כנגדו לא אסור אלא מדרבנן. ולא משמע כן בשמעתין, וגם לא הוה שייך לפלוגי אי יש שבח עצים בפת אי לא. ובירושלמי דייק כשהפסח נצלה בתנור והגחלים תחתיו הלא חום התנור כמו כן מבשלו, והוי צלי מחמת דבר אחר! ומפרש: כי איכא אש — האש נוצח כח התנור, והתנור מצרף חום הגחלים שלא יתפזר. **אין** לי אלא שנבוה באש מניין כו' — אף על גב דשחין ומכוה שוין לכל דבר, דשחין ומכוה מטמאים בשבוע אחד בשיער לבן ובפשיון — מכל מקום נפקא מינה לענין צירוף. דשחין ומכוה אין מצטרפין. **נכוה** בגחלת בגפסים כו' — תימה: מה בין גפסים רותח וסיד לחרסו של תנור, דאמרינן לעיל טעמא דכתב רחמנא צלי אש שני פעמים — הא לאו הכי צלי אש קרינא ביה. והכא איצטריך סיד וגפסים רותח ריבוייא, אבל מאש לא הוה ידענא. **הא** לאו הכי גחלת לא איקרי אש — נראה לרבינו שמשון בן אברהם דהוה מצי למימר גלי רחמנא במכוה וגמרינן מיניה. ולא איצטריך לשנויי בענין אחר אלא משום לשון אחרון דלעיל. מיהו, תימה: אמאי לא משני דרבי אייורי בגחלים לוחשות, והכא לא איצטריך לרבויי אלא עוממות דלא איקרי אש, כדמובח בסמוך! ויש לומר: נהי דגחלת דקרא היינו עוממות, סתם גחלת דמשנה ודברייתא הוי לוחשות.

באש תשרף לרבות כל שריפות — ד"תשרף" ריבויא הוא, דהוה מצי למיכתב באש תמות.

למעוטי אבר מעיקרו — הקשה הרב ר' יוסף: נימא באש — פרט, תשרף — כלל, ונעשה כלל מוסף על הפרט ורבי כל מילי, ואפילו אבר מעיקרו, דלא דמי לפרט! ויש לומר: דבכל דתשרף קאי אפרט. בלומר: במה תשרף — באש. הלכך לא מרבינן מתשרף אלא דומיא דאש דקאי עילויה. והוי כלל הצריך לפרט, דאמרינן ב"ביסוי הדם" (חולין פח,ב) דאין דנין אותו בכלל ופרט, רבינו יצחק בן אשר. והקשה רבינו יעקב דאורלינ"ש: אמאי איצטריך קרא למעוטי אבר מעיקרו? הא שמעינן ליה מדאיצטריך לא תבערו למעוטי שאין שריפת בת כהן דוחה שבת — מכלל דאין יכול לשורפה באבר מעיקרו, דאי יכול לשורפה בו — אם כן פשיטא דלא דחיא שבת, כיון דיכול לעשות בלא דחיית שבת! ואומר רבינו יצחק: דלא פירכא היא כלל, דאיצטריך קרא היכא דליכא אבר מעיקרו. דאי לא תימא הכי — תיקשי, אמאי איצטריך קרא דלא דחי שבת? כיון שיכול להרתיח פתילה של אבר מערב שבת: [ועיין תוספות יבמות ו,ב דיבוד המתחיל "טעמא"].

תלמוד

לְקִיוֹהָא דְּפִירָא בְּעֵינֵיהּ, הָכָא - לֵיתָא לְקִיוֹהָא דְּפִירָא בְּעֵינֵיהּ. "אֵין צוֹלִין אֶת הַפֶּסַח וכו'". מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר? חַסּוֹרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: וְאִם אַסְכְּלָא מְנוּקֶבֶת - מוּתָּר. וְאָמַר רַבִּי צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁאָמַר לְטָבִי עַבְדּוֹ צֵא וּצְלֵה לָנוּ אֶת הַפֶּסַח עַל הָאַסְכְּלָא מְנוּקֶבֶת. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב חִינְּנָא בַּר אִידִי מֵרַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוֹ בִּכְלִיבֵּי עֲרֻלָּה, וּגְרָפוֹ וְאָפָה בוֹ אֶת הַפַּת, לְדִבְרֵי הָאוֹסֵר מַהוּ? אָמַר לֵיהּ: הַפַּת מוּתֶּרֶת. אָמַר לֵיהּ, וְהָאָמַר רַב חִינְּנָא סָבָא אָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוֹ, וּגְרָפוֹ וְצָלָה בוֹ אֶת הַפֶּסַח - אֵין זֶה צְלִי אֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "צְלִי אֵשׁ" "צְלִי אֵשׁ" שְׁתֵּי פְעָמִים. מַעְמָא - דְּגַלֵּי רַחֲמָנָא "צְלִי אֵשׁ" "צְלִי אֵשׁ" שְׁתֵּי פְעָמִים. הָא לָא גַּלֵּי רַחֲמָנָא - הָוֵי אָמִינָא צְלִי אֵשׁ הוּא! אָמַר לֵיהּ: גַּלֵּי רַחֲמָנָא הָתָם, וְיָלְפִינַן מִינֵּיהּ. וְאִי בָּעֵית אֵימָא: הָתָם מַעְמָא - דְּכְתַב רַחֲמָנָא "צְלִי אֵשׁ" שְׁתֵּי פְעָמִים, הָא לֹא כְּתַב רַחֲמָנָא "צְלִי אֵשׁ" שְׁתֵּי פְעָמִים - הֲוָה אָמִינָא: אֵאֵשׁ קָפִיד רַחֲמָנָא, וַאֲפִילּוּ גְּרָפוֹ נַמִי צְלִי אֵשׁ הוּא. אֶבָל הָכָא - אַעֲצִים דְּאִיסּוּרָא קָא קָפִיד רַחֲמָנָא, וְהָא לֵיתַנְהוּ. תָּנוּ רַבָּנַן: חֲתָכוֹ וּנְתָנוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזֶּה צְלִי אֵשׁ. רָמֵי לֵיהּ רַב אֲחַדְבּוֹי בַּר אַמִּי לְרַב חִסְדָּא: מִי אָמַר רַבִּי גֶּחָלִים אֵשׁ נִינְהוּ, וּרְמִינְהוּ: "מִכְוַת אֵשׁ" אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּכְוָה בָּאֵשׁ, נִכְוָה בַּגֶּחֱלֶת, בָּרֶמֶץ, בְּסִיד רוֹתֵחַ, בְּגִפְסִים רוֹתֵחַ וְכָל דָּבָר הַבָּא מִן הָאוּר, לְאִיתּוּיֵי חַמֵּי הָאוּר, מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'מִכְוָה' 'מִכְוָה' רִיבָּה. מַעְמָא דְּרַבִּי רַחֲמָנָא "מִכְוָה" "מִכְוָה", הָא לָא רַבִּי רַחֲמָנָא "מִכְוָה" "מִכְוָה" - גֶּחָלִים לָאו אֵשׁ נִינְהוּ! אָמַר לֵיהּ גַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵי. כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְגַחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת. וְגֶחָלִים שֶׁל מַתֶּכֶת לָאו אֵשׁ הוּא?! וְהָא גַּבֵּי בַּת כֹּהֵן, דִּכְתִיב: "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" וְאָמַר רַב מַתְּנָה: פְּתִילָה שֶׁל אֵבֶר הָיוּ עוֹשִׂין לָהּ! שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר קְרָא: "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" "תִּשָּׂרֵף" לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מִן הָאֵשׁ, וְכָל שֶׁכֵּן אֵשׁ עַצְמָהּ. וְנַקִּיף לָהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת וְנִקְלָהּ! אָתְיָא שְׂרֵיפָה שְׂרֵיפָה מִבְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְּהַלָּן - שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיֵּים, אַף כָּאן - שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיֵּים. וְנַעֲבִיד לָהּ חַמֵּי הָאוּר! מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר קְרָא: "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ" - בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה. וְכִי מֵאַחַר דְּאִיכָּא רַב נַחְמָן, גְּזֵירָה שָׁוָה לָמָּה לִי? אָמְרִי: אִי לָאו גְּזֵירָה שָׁוָה - הֲוָה אָמִינָא: שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיֵּים - לָאו שְׂרֵיפָה הִיא. וְאִי מִשּׁוּם דְּרַב נַחְמָן - נֵיפּוּשׁ לָהּ חֲבִילֵי זְמוֹרוֹת טוּבָא, כִּי הֵיכִי דְּתָמוּת בַּעֲגָלָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֶלָּא "בָּאֵשׁ" לָמָּה לִי? לְאַפּוֹקֵי אֶבֶר מֵעִיקָּרוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא: וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת אֵשׁ הוּא?! וְהָא גַּבֵּי פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים, דִּכְתִיב בְּהוּ: "וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ" וְתַנְיָא: "בָּאֵשׁ" - וְלֹא בְּסִיד רוֹתֵחַ, וְלֹא בְּגִפְסִים רוֹתֵחַ! אָמַר לֵיהּ: הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם כְּתִיב "בָּאֵשׁ", וְהַדַּר "תִּשָּׂרֵף" - לְרַבּוֹת כָּל שְׂרֵיפוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמַת הָאֵשׁ. הָכָא כְּתִיב "וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ" - לְכַסּוֹף אֵשׁ, לְמֵימְרָא דְּאֵשׁ - אִין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא. הָתָם נַמִי כְּתִיבָא שְׂרֵיפָה לְכַסּוֹף, דִּכְתִיב:

תוספות

תלמוד לומר ולקח וגו' משעת לקיחה בענין דניהוי גחלים — ואם תאמר: אפילו לא כתיב ולקח אלא גחלי אש ידעינן דניהוי גחלים בשעת לקיחה, דלעיולי לגיו לא איצטריך, דשמעינן ליה מקל וחומר ומה לפני מלך בר'. ועל כרחך מוקמינן ליה לשעת לקיחה! ויש לומר: דודאי לא צריך קרא משום הכי, אלא דאי אפשר לכתוב בענין אחר אלא ולקח.

יטול את מקומו — ולא סגי ליה בקליפה, לפי שהרוטב נבלע יותר בתוכו. ואם תאמר: נגע בחרסו של תנור אמאי סגי ליה בקליפה? הלא הרוטב שיש באותו כדי קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול את מקומו, כמו נטף מרוטבו וחזר אליו. וכל דבר הנאסר בצלי, דקיימא לן דאינו נאסר אלא כדי קליפה — מחמת הרוטב שבו יאסור עד כדי שיטול את מקומו! ואיכא לאוקמא בשאין רוטב כי אם מעט, ומעט רוטב אינו אוסר כל כך. כדאמרינן בגמרא: שאני סיכה דמשהו עבדי לה. **ואם** צלי הוא יקלוף את החיצון — בכל ענין מיירי, בין חם בין צונן. דמתוך שהוא רך בולע, אף על פי שאינו חם, דדומיא דחי קתני.

לפי שאין מוכרין מעשר שני בירושלים — פירש בקונטרס: ד"כי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף" כתיב. וקשיא לרבינו יצחק: דהא קרא בפדיון מיירי, שמוציאו מקדושתו ומחללו על דבר אחר. אבל הכא — אפילו לאוכלו בקדושתו, כדפירש בקונטרס גופיה. והכי נמי משמע לישנא דמוברין, מדלא קתני מחללין. ויש ספרים שכתוב בהן שאין פודין. אבל רש"י כתב שאין מוכרין. ונראה לרבינו יצחק: דבירושלים גזרו מדרבנן מכירה אטו פדייה דאסור מן התורה. ולרבינו שמשון בן אברהם נראה: דלא אסרו מכירה אלא משום בזיון מצוה, כדתנן בריש מסכת מעשר שני (פרק ראשון משנה א) שאין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו, ואין שוקלין כנגדו.

תנן

רש"י

על שפך הדשן ישרף — סיפא דהדהוא קרא דכתב בהו "באש" הוא. **אף על פי שאין שם דשן** — דלא תימא אדשן קפיד רחמנא לשורפו על מקום שהיו מוציאין שם דשנו של מזבח החיצון, כדכתיב (ויקרא ו): "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה", ואם ניטל הדשן משם לא ישרפנו שם, קא משמע לן: "ישרף", מכל מקום. **אף על פי שהוצת האור ברובו** — יתעסקו בו עד שתגמר שריפה. **רבינא אמר** — הא דפרכת לעיל לרבי, מדאיצטריך מכוה מכוה לרבויי גחלת — לא תיקשי. דמתניתין משבשתא היא, וגחלת לאו מריבוייא דמכוה אתא לתנא, אלא ממשמעותא דאש. וכרוך ותני גחלת בהדי אש במשמעות דרישא: אין לי אלא אש וגחלת כו'. וריבוייא דמכוה מכוה — לרמץ וסיד אתא. **גחלי** — "ולקח מלא המחתה גחלי אש" וגו' (ויקרא טז). ואם נאמר גחלי ולא נאמר אש, יכול גחלים עוממות = כבויות, אבל לא לוחשות = בוערות, דהנך לאו גחלים הוא סתמא אלא אש, תלמוד לומר "אש" בתר "גחלי", להביא את הלוחשות. אי נאמר אש ולא נאמר גחלי, יכול שלהבת ולא גחלים לוחשות, דלאו אש סתמא נינהו — תלמוד לומר: "גחלי אש" כי כתבינהו לתרווייהו משמע, גחלים שיש להן אש. **הא נופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות** — ולא לוחשות. מדלא משתמע ליה לוחשות, מכלל דלוחשות לאו גחלים איקרו. ומאי מיקרו — על כרחך אש! והדר תני אש — שלהבת משמע, ולא לוחשות. **ואמר רב ששת** — גרסינן. **יכול בין עוממות בין לוחשות** — איזה שירצה, דתרווייהו גחלי מיקרו — תלמוד לומר: "אש" בתר "גחלי", לאפוקי עוממות. **ואי אש** — בלא "גחלי", יכול שלהבת? דודאי "אש" סתמא, אין גחלים לוחשות במשמע — תלמוד לומר: "גחלי אש", להכי כתב תרווייהו. **מכל מקום לרבי קשיא** — דמדאיצטריך גחלי, שמע מינה "אש" סתמא אין גחלת במשמע. **אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות** — ולוחשות לאו גחלי נינהו, אלא אש — תלמוד לומר: אש, דהיינו לוחשות. אבל בסיפא לא תימא אי אש יכול שלהבת ולא גחלת, אלא: אי אש — יכול רצה גחלים לוחשות רצה שלהבת בלא גחלים, ותרווייהו אש מיקרו — תלמוד לומר גחלי אש, למעוטי שלהבת גרידתא. **מחצה גחלת ומחצה שלהבת** — כגון אוד שהוצת האור ברובו יטול ממזבח החיצון, דבין גחלת ובין שלהבת מיקרו אש. וכי מטי התם ממזבח החיצון לפני ולפנים הוה ליה כולה גחלת. דאילו לעיולי הכי לא איצטריך מיעוטא, דלפני מלך בשר ודם אין מביאין אוד בשלהבתו, מפני שמעלה עשן — וכי איצטריך מיעוטא, לשעת לקיחה איצטריך. תלמוד לומר כו' — משעת לקיחה להוי גחלי אש, ואין שלהבת משמע גחלי אש. **ארזים לא עממוהו** — לא הכהו את מראיתו, לפי שהיה נאה מכל אילנות. ועל חירם מלך צור נאמר. **משנה** נגע בחרסו של תנור וכו' — נגע הפסח בחרסו של תנור. **יקלוף** — מן הפסח מקום שנגע בתנור. כדמפרש בגמרא, שנתבשל שם מחום התנור, ולא צלי אש הוא, כדאמרן לעיל, משום שנאמר "צלי אש" "צלי אש" שני פעמים, למעוטי תנור שגרפו. וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא. **נטף** — בתנור מרוטב על החרס. **וחזר אליו** — שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח. **יטול את מקומו** — דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעוביו, דשומן נבלע בתוכו הרבה, ואותו שומן מבושל מן החרס (היה). **נטף מרוטבו על הסולת** — מפרש בגמרא: בסולת רותחת דמטוי רוטבו מחום הסולת, והוי צלי מחמת דבר אחר, ואסור למיכליה לההוא רוטב שבתוך הסולת משום "אל תאכלו כי אם צלי אש" — הילכך יקמוץ את מקומו וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין. **אם חי ידיחנו** — דלא בלע. **צלי** — בעי קליפה, משום דבלע. **אין מוכרין מעשר שני בירושלים** — ואפילו לאוכלו שם בקדושה, ד"כי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף" כתיב (דברים יד). **גמרא חם לתוך חם** — בשר רותח לתוך חלב רותח, או אחד של איסור ואחד של היתר.

"על שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף"! אָמְרִי: הַהוּא יִשָּׂרֵף מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: "יִשָּׂרֵף" - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם דֶּשֶׁן, "יִשָּׂרֵף" - אַף עַל פִּי שֶׁהֵצִית הָאוּר בְּרוּבוֹ. רָבִינָא אָמַר: כְּרוּךְ וּתְנֵי "מִכּוֹת אֵשׁ" - אֵין לִי אֶלָּא שֶׁנִּכְוָה בָּאֵשׁ וּבַגַּחֶלֶת, נִכְוָה בָּרֶמֶץ בְּסִיד רוֹתֵחַ וּבְגִפְסִים רוֹתְחִין, וּבְכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר לְאִיתּוּיֵי חֲמִי הָאוּר - מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִכְוֶה" "מִכְוֶה" רִיבָּה. רָבָא רָמֵי: מִי אָמַר רַבִּי גֶּחָלִים אִיקְרוּ אֵשׁ, וּרְמִינְהִי: "גַּחֲלֵי" יָכוֹל עוֹמְמוֹת - תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֵשׁ". אִי אֵשׁ יָכוֹל שַׁלְהֶבֶת - תַּלְמוּד לוֹמַר: "גַּחֲלֵי". הָא כֵּיצַד? מֵבִיא מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת. (אַלְמָא גֶּחָלִים לָא אִיקְרוּ אֵשׁ. אָמְרִי) וְהָא גּוּפָא קַשְׁיָא: אָמַרְתְּ "גַּחֲלֵי" - יָכוֹל עוֹמְמוֹת, אַלְמָא: לוֹחֲשׁוֹת אֵשׁ נִינְהוּ. אֵימָא סֵיפָא: אִי אֵשׁ יָכוֹל שַׁלְהֶבֶת - תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּחֲלֵי". אַלְמָא: אֲפִילּוּ לוֹחֲשׁוֹת, לָאו אֵשׁ נִינְהוּ! וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכִי קָתָנֵי: "גַּחֲלֵי" - יָכוֹל בֵּין עוֹמְמוֹת בֵּין לוֹחֲשׁוֹת - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵשׁ". אִי אֵשׁ - יָכוֹל שַׁלְהֶבֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּחֲלֵי". הָא כֵּיצַד? מֵבִיא מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת. מִכָּל מָקוֹם, גֶּחָלִים לָא אִיקְרֵי אֵשׁ, קַשְׁיָא לְרַבִּי! אָמַר אַבָּיֵי, תָּרֵיץ הָכִי: "גַּחֲלֵי" - יָכוֹל עוֹמְמוֹת וְלֹא לוֹחֲשׁוֹת - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵשׁ". אִי אֵשׁ, יָכוֹל רָצָה שַׁלְהֶבֶת יָבִיא, רָצָה גַּחֶלֶת יָבִיא - תַּלְמוּד לוֹמַר "גַּחֲלֵי". הָא כֵּיצַד? מֵבִיא מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת. אָמַר רַבָּה: רָצָה - גַּחֶלֶת יָבִיא, רָצָה - שַׁלְהֶבֶת יָבִיא. שַׁלְהֶבֶת בְּלֹא גַּחֶלֶת הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ - כְּגוֹן דִּשְׁפָיֵיהּ לְמָנָא מִשְׁחָא, וְאִתְּלִי בֵּיהּ נוּרָא. הַהוּא לָמָּה לִי קְרָא לְמֶעוּטֵי? הָשְׁתָּא לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! אֶלָּא אָמַר רָבָא תָּרֵיץ הָכִי: "גַּחֲלֵי" - יָכוֹל עוֹמְמוֹת וְלֹא לוֹחֲשׁוֹת, תַּלְמוּד לוֹמַר "אֵשׁ". אִי אֵשׁ - יָכוֹל יָבִיא מֶחֱצָה גַּחֶלֶת וּמֶחֱצָה שַׁלְהֶבֶת. אַדְּעָיֵיל לְגוֹבָאֵי הָוֵי כּוּלֵּיהּ גַּחֶלֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ" - מִשְׁעַת לְקִיחָה נֶיהֱוֵי גֶּחָלִים. אִיבַּעְיָא לְהוּ: אוֹמְמוֹת אוֹ עוֹמְמוֹת? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: "אֲרָזִים לֹא עֲמָמְהוּ בְּגַן אֱלֹהִים". **משנה** נָגַע בְּחַרְסוֹ שֶׁל תַּנּוּר - יִקְלוֹף אֶת מְקוֹמוֹ. נָטַף מֵרוֹטְבוֹ עַל הַחֶרֶס וְחָזַר אֵלָיו - יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ. נָטַף מֵרוֹטְבוֹ עַל הַסּוֹלֶת - יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה, אִם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים - יֹאכְלוּ, אִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם חַי הוּא - יְדִיחֶנּוּ, וְאִם צָלִי הוּא - יִקְלוֹף אֶת הַחִיצוֹן. סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ דְּמִים עַל בְּנֵי חֲבוּרָה, שֶׁאֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם. **גמרא** אִיתְּמַר: חַם לְתוֹךְ חַם - דִּבְרֵי הַכֹּל אסור

מה טוב שילמוד בעל-פה מהתחלת פרק מ"א בתניא קדישא על-כל-פנים עד התיבות לפני המלך – נ"ו עמוד ב.

ממכתב ב' שבט, תשט"ו

'**עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף**', ויש ללמוד מתיבת 'ישרף' לרבות כל מיני שריפות. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי** – אמרו בני הישיבה, **הַהוּא** 'יִשָּׂרֵף' – תיבת 'ישרף' זו, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא** – נצרכת לדרוש ממנה דרשה אחרת, כמו ששנינו בברייתא, שממה שאמרה התורה 'ושרף אותו וגו', על שפך הדשן' משמע שהקפידה התורה שיהיו הפרים נשרפים במקום הוצאת הדשן של המזבח בשעה שמונח שם דשן, אבל אם ניטל משם הדשן, לא ישרפם, לכך חזר הכתוב ואמר 'יִשָּׂרֵף' ללמד שאַף **עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם דֶּשֶׁן** ישרפם שם. ועוד נדרש מתיבת 'יִשָּׂרֵף', שאַף **עַל פִּי שֶׁהִצִּית** את **הָאוּר** [–האש] **בְּרוּבוֹ** של הפר, ימשיך להתעסק בשריפתו עד שישרף כולו. וכיון שתיבת 'ישרף' נצרכת לדרשות אלו, לא ניתן לדרוש ממנה לרבות כל מיני שריפות.

לעיל (ע"א) הקשה רב אחדבוי בר אמי על דברי רבי, שמותר לצלות את הפסח על גחלים, שמוכח מכך שרבי סובר שגחלים נחשבים אש, ואילו בברייתא לגבי צרעת המכוה מבואר, שדווקא בצרעת המכוה שנאמר בה שתי פעמים 'מכוה', מרבים שגחלים דינם כאש, ומשמע, שלגבי קרבן הפסח שאין בו ריבוי, אין דינם של גחלים כאש. ותירץ רב חסדא שרבי דיבר בגחלת של עץ שדינה כאש, והברייתא דיברה בגחלת של מתכת שאין דינה כאש. עתה מביאה הגמרא שרבינא תירץ קושיא זו באופן אחר.

רַבִינָא אָמַר, הברייתא שדברה בדין צרעת המכוה, ושנתה את ה'גחלת' יחד עם 'סיד וגפסיס', משובשת היא, **וּכְרוּךְ וּתְנִי** – ויש לך לחבר את דין גחלת המוזכר בברייתא, ולשנותו יחד עם דין אש, שאף גחלת אינה נלמדת מדרשה, אלא ממשמעות הפסוק, וכך עליך לשנות את דברי הברייתא, ממשמעות הכתוב בצרעת (ויקרא יג כד) 'מִכְוַת אֵשׁ', **אֵין לִי** ללמוד שנכלל בדין זה **אֶלָּא** מי **שֶׁנִּכְוָה בְּאֵשׁ וּבְגַחֶלֶת**, שגם גחלת נחשבת כאש, אבל מי **שֶׁנִּכְוָה בְּרֶמֶץ** [–אפר רותח] **או בְּסִיד רוֹתֵחַ, וּבְגִפְסִים** [–מין סיד] **רוֹתֵחַ**, וכן מי שנכוה **בְּכָל דָּבָר הַבָּא מֵחֲמַת הָאוּר** – שהוחם על ידי האש, **לְאִיתּוּיֵי** – לרבות מי שנכוה **בְּחַמֵּי הָאוּר** – מים שהוחמו באש, **מִנַּיִן** שנכלל בדין צרעת המכוה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'מִכְוָה' 'מִכְוָה' 'רִיבָּה' – לכך נאמר שתי פעמים לשון 'מכוה', כדי לרבות, שאף אלו בכלל מכות אש, ונמצא, שלא קשה על רבי מברייתא זו.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על דברי רבי שאמר לעיל (ע"א), שאם נתן את קרבן הפסח על גבי גחלים נחשב ל'צלי אש': **רָבָא אָמַר** – הקשה, **מִי אָמַר רַבִּי** – וכי רבי סובר שגַּחָלִים **אֵינָן** – נקראים **אֵשׁ, וְרַמִּינְהִי** – והלא יש להקשות על כך ממה ששנינו בברייתא לגבי הגחלים שעליהם היה מקטיר הכהן הגדול ביום הכפורים את הקטורת בקודש הקדשים, שנאמר בפסוק (ויקרא טז יב) 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ', ואומרת הברייתא, אילו היה נאמר בפסוק רק 'גַּחֲלֵי', בלי 'אש', **הַיְתִי יָכוֹל** ללמוד שצריך ליטול דווקא גחלים **עוֹמְמוֹת** – כבויות, ולא גחלים לוחשות [–בוערות], שגחלים סתם הם גחלים עוממות ולא לוחשות, שלוחשות אינן נקראות גחלים אלא אש, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בלשון 'אֵשׁ', שתהיינה לוחשות, **וְאִי** – ואם היה נאמר רק 'אֵשׁ', בלי 'גחלי', **הַיְתִי יָכוֹל** לומר שעליו להביא **שַׁלְהֶבֶת**, כלומר עצים שהאש בוערת בהם, ולא גחלים, שאף גחלים לוחשות אינן נקראות אש סתם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב במה שכתב גם 'גַּחֲלֵי', שאין להביא שלהבת. ומסיקה הברייתא: **הָא כֵּיצַד** – וכיצד מתקיים דין זה, **מֵבִיא** הכהן הגדול **מִן** הגחלים **הַלּוֹחֲשׁוֹת**, שמשמעות לשון 'גחלי אש', היא גחלים שיש בהם אש. (**אַלְמָא גַּחֲלִים לֹא אִיקְרֵי אֵשׁ אָמְרֵי**).

וקודם שמבאר רבא את קושייתו מהברייתא, מבאר הוא את דברי הברייתא, ומקשה: **וְהָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – ברייתא זו מצד עצמה קשה היא, **אָמְרַת** – שהרי בתחילה אמרה הברייתא, שאם היה נאמר רק 'גַּחֲלֵי', בלי 'אש', **הַיְתִי יָכוֹל** ללמוד שיביא דווקא גחלים **עוֹמְמוֹת**, שגחלים לוחשות אינן נקראות גחלים סתם, **אַלְמָא** – ומוכח מזה, שגחלים **לוֹחֲשׁוֹת, אֵשׁ נִינְהוּ** – נקראות 'אש', שכיון שאינן נקראות גחלים על כרחך נקראות 'אש'. **וְאֵימָא סֵיפָא** – ואמור ובאר את סוף הברייתא, **אִי** – אם היה נאמר רק 'אֵשׁ', בלי 'גחלי', **יָכוֹל הַיְתִי** ללמוד שיביא **שַׁלְהֶבֶת**, ולא גחלים לוחשות, שגחלים לוחשות אינן נקראות אש, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב במה שאמר גם 'גַּחֲלֵי', שאין להביא שלהבת. **אֶלָּא** – ומוכח **שֶׁאֲפִילּוּ** גחלים **לוֹחֲשׁוֹת לָאו אֵשׁ נִינְהוּ** – אינן נקראות 'אש' סתם. ונמצא, שיש סתירה בברייתא, שבתחילתה מבואר שגחלים לוחשות נקראות אש, ובסופה מבואר שאינן נקראות אש.

וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת בביאור דברי הברייתא, **הָכִי קָתָנֵי** – כך היא כוונת הברייתא, אם היה נאמר רק 'גַּחֲלֵי' **הַיְתִי יָכוֹל** לומר שיביא גחלים **בֵּין** אם הן **עוֹמְמוֹת** וּבֵין אם הן **לוֹחֲשׁוֹת**, ולא הקפידה התורה בזה, ששתיהן נקראות גחלים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בלשון 'אֵשׁ', שאין להביא גחלים עוממות, שאינן נקראות 'גחלי אש', **וְאִי** – ואם היה נאמר רק 'אֵשׁ', **הַיְתִי יָכוֹל** ללמוד שצריך להביא **שַׁלְהֶבֶת, תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב במה שכתב גם 'גַּחֲלֵי', שאינו מביא שלהבת, **הָא כֵּיצַד** – וכיצד מתקיים דין זה, **מֵבִיא מִן** הגחלים **הַלּוֹחֲשׁוֹת**.

מסיים רבא את קושייתו: **מִכָּל מָקוֹם** ממה שאמרה הברייתא שהוצרכה התורה לכתוב 'גחלי' משום שאילו היה נאמר רק 'אש', לא הייתי יודע שיכול להביא גחלים לוחשות, מוכח שגַּחָלִים **לֹא אִיקְרֵי** – אינם נקראים סתם **אֵשׁ, וְקַשְׁיָא לְרַבִּי** שאמר שגחלים נקראים אש, ואפשר לצלות עליהם את הפסח.

מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, תָּרֵיץ הָכִי** – כך תפרש בדברי הברייתא, ולא יקשה לרבי, ממה שאמר הכתוב 'גַּחֲלֵי' **הַיְתִי יָכוֹל** לומר שיביא גחלים **עוֹמְמוֹת וְלֹא לוֹחֲשׁוֹת**, שגחלים לוחשות נקראות אש ולא גחלים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בלשון 'אֵשׁ', שיביא גחלים לוחשות, **וְאִי** – ואם היה נאמר רק 'אֵשׁ', **הַיְתִי יָכוֹל** לומר שאם **רָצָה** להביא **שַׁלְהֶבֶת** לבד בלא גחלים, **יָבִיא**, ואם **רָצָה** להביא **גַּחֶלֶת** לוחשת **יָבִיא**, ששתיהן נקראות אש, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב במה שאמר גם 'גַּחֲלֵי', שאין להביא שלהבת שאינה אחוזה בגחלים, **הָא כֵּיצַד** – וכיצד מתקיימים גם 'גחלי' וגם 'אש' ביחד, **מֵבִיא** גחלים **מִן הַלּוֹחֲשׁוֹת**. ונמצא שלא קשה על רבי מהברייתא, שהרי אף היא סוברת שגחלים לוחשות נקראות אש.

הגמרא מקשה על ביאור אביי בברייתא: **אָמַר רָבָה**, איך אמר אביי בפירוש דברי הברייתא, שאם היה נאמר בפסוק רק 'אש', היינו אומרים שאם **רָצָה** להביא **גַּחֶלֶת**, **יָבִיא**, ואם **רָצָה** להביא **שַׁלְהֶבֶת, יָבִיא**, והלא, **שַׁלְהֶבֶת בְּלֹא גַּחֶלֶת הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לַהּ** – באיזה אופן אתה מוצא שאפשר להעבירה למקום אחר, **כְּגוֹן דְּשַׁפְיֵיהּ לְמָנָא מִשְׁחָא** – שמשח את המחתה בשמן, **וְאִתְּלֵי בֵּיהּ נוּרָא** – ונתפסה האש בשמן, וקשה, **הַהוּא לְמָה לִי קְרָא לְמַעוּטֵי** – למה הוצרך הכתוב למעט אופן זה, **הַשְׁתָּא** – והרי מעתה, אפילו **לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן**, שאין זה דרך כבוד, **לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאין לעשות כך, ואף אם לא היה נאמר בפסוק 'גחלי', היינו יודעים שאין להביא שלהבת.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, תָּרֵיץ הָכִי – כך תפרש בברייתא, ולא יקשה לרבי. ממשמעות הכתוב 'גַּחֲלֵי' **יָכוֹל הַיְתִי** לומר שיביא גחלים **עוֹמְמוֹת וְלֹא** גחלים **לוֹחֲשׁוֹת**, שגחלים לוחשות אינן נקראות גחלים אלא אש, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בלשון 'אֵשׁ', שיביא לוחשות, **וְאִי** – ואם לא היה נאמר אלא 'אֵשׁ' **הַיְתִי יָכוֹל** לומר **שֶׁיָּבִיא** מן המזבח החיצון עץ שהוצתה האש ברובו, שהוא **מָחֲצָה גַּחֶלֶת וּמָחֲצָה שַׁלְהֶבֶת, וְאַדְּעַיֵּיל לְגַוַּאי הָוֵי כּוּלֵּיהּ גַּחֶלֶת** – ועד שיכנס לקודש הקדשים תכבה השלהבת ויהיה כולו גחלת, שבאופן זה אין בו חסרון שאין עושים כן לפני מלך בשר ודם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ', **שֶׁמִּשָּׁעַת לְקִיחָה** מעל גבי המזבח החיצון **נֶהֱוֵי** – צריך שיהיה כל מה שהוא נוטל, **גַּחֲלִים**, ולא תהיה שלהבת דולקת בהם, שכל שדולקת בהם שלהבת, אינם נקראים גחלים].

הגמרא מבררת כיצד יש לכתוב תיבת עוממות: **אִיכַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, האם יש לכתוב **אוֹמְמוֹת** באל"ף, **אוֹ עוֹמְמוֹת**

המשך בעמוד פט

אָסוּר, שכיון שהיו שניהם חמים בלעו זה מזה. נפל צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן, שהיו שני המאכלים צוננים, לדִבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר, שכששניהם צוננים אינם בולעים זה מזה. נפל חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, וְנפל צוֹנֵן לְתוֹךְ חַם, בזה נחלקו רב ושמואל. רַב אָמַר, עֵילְּאָה גָּבַר – מיד בנפילתם זה על זה, העליון גובר על התחתון, ואם היה העליון חם והתחתון קר, הוא מחמם את התחתון, ומעתה שניהם חמים ובולעים זה מזה, ואסור. ואם היה העליון צונן והתחתון חם, העליון מצנן את התחתון, ומעתה שניהם צוננים ואינם בולעים זה מזה, ומותר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, תַּתָּאָה גָּבַר – התחתון גובר על העליון, וכשהעליון חם והתחתון קר, התחתון מקרר את העליון, ואינם בולעים זה מזה, ומותר, וכשהתחתון חם והעליון קר, התחתון מחמם את העליון, ובולעים הם זה מזה, ואסור.

הגמרא מקשה על שמואל ממשנתנו: תְּנַן, נָטַף מֵרוֹטְבוֹ של הפסח עַל הַחֶרֶס, וְחָזַר הרוטב אֵלָיו – אל הפסח, יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ – את המקום שבו חזר הרוטב אל הפסח. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – סברו בתחילה בני הישיבה, שמשנתנו עוסקת בְּחֶרֶס צוֹנֶנֶת, ומשום כך שאלו, כְּשֶׁלְּמָא – המשנה מובנת לְפִי דברי רַב, דְּאָמַר שבחם וצונן שנפלו זה על זה, עֵילְּאָה גָּבַר, שמִּשּׁוּם הָכִי [–כך] הדין הוא שיִּטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ, כיון דְּכשנטף הרוטב הרותח על החרס, אָזֵל [–הלך] הרוֹטֶב וּמַרְתֵּחַ לֵיהּ לַחֶרֶס – וחימם את החרס, שהרי כשנוטף הרוטב על החרס, הרוטב הוא העליון, והעליון גובר, וְהָדַר – וחזר הַחֶרֶס וּמַרְתֵּחַ לֵיהּ לָרוֹטֶב – וחימם את הרוטב, וְכִי הָדַר רוֹטֶב אַפֶּסַח – וכשחזר הרוטב ונבלע בפסח, אסר את הפסח, שהרי קָא מִמַּזֵּוֵי פֶּסַח מַחֲמַת חֲמִימוּתָא דְּחֶרֶס – נצלה הרוטב שהוא חלק מקרבן הפסח מחמימות החרס, וְרַחֲמָנָא אָמַר – והתורה אמרה (שמות יב ח) שיהיה הפסח נאכל כשהוא 'צְלִי אֵשׁ', ומשמע, שצריך שהפסח יצלה דווקא על ידי אש, וְלֹא צְלִי מַחֲמַת דָּבָר אַחֵר, וכיון שהרוטב שהוא אסור משום שנצלה על ידי חרס התנור, נבלע בפסח, אוסר הוא את הפסח. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר תַּתָּאָה גָּבַר, הרי הַחֶרֶס שהוא התחתון, כֵּיוָן דְּצוֹנֵן הוּא, אַקּוּרֵי מִיקַּר לֵיהּ לָרוֹטֶב – מצנן הוא את הרוטב שנטף עליו, ואין הרוטב מחמם אותו], וכיון שנשאר החרס צונן, אינו צולה את הרוטב, והרוטב מותר באכילה, ואינו אוסר את הפסח כשחוזר אליו, וְאַמַּאי – ומדוע אמרה המשנה שיִּטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ, אלא מוכח כדברי רב, שהעליון גובר, וקשה לשמואל.

דוחה הגמרא: לא קשה על שמואל ממשנתנו, שיש לפרש את 'נטף מרוטבו על החרס', כִּדְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל לגבי 'נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו', שמדובר בְּסוֹלֶת רוֹתַחַת, הָכָא נַמִּי – אף כאן, ב'נטף מרוטבו על החרס', יש לפרש שמדובר בְּחֶרֶס רוֹתֵחַ, שאז אף אם אומרים תתאה גבר, נצלה הרוטב על ידי החרס, ונאסר באכילה, וכשהוא חוזר ונבלע בפסח, הוא אוסרו.

הגמרא מביאה קושיא אחרת ממשנתנו על שמואל: תְּנַן, אם נָטַף מֵרוֹטְבוֹ של הפסח עַל הַסּוֹלֶת, יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ – יטול בידו את הסולת מן המקום שנטף שם הרוטב. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – סברו בני הישיבה בתחילה, שמשנתנו עוסקת בְּסוֹלֶת צוֹנֶנֶת, ומשום כך שאלו, כְּשֶׁלְּמָא – המשנה מובנת לְפִי דברי רַב, דְּאָמַר שבחם וצונן שנפלו זה על זה, עֵילְּאָה גָּבַר, שמִּשּׁוּם הָכִי [–כך] הדין הוא שיִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ, כיון דְּהרוטב הנוטף על הסולת, שהוא העליון, מַרְתַּח לָהּ [–מחמם] לְסוֹלֶת הוּדְרָנֵיהּ – אשר סביבותיו, וְהָדְרָא [–וחוזרת] הסוֹלֶת וּמַרְתְּחָא לֵיהּ לְרִידֵיהּ – ומחממת את הרוטב, וְקָא מִמַּזֵּוֵי – ונצלה הרוֹטֶב מַחֲמַת חֲמִימוּתָא דְּסוֹלֶת – חום הסולת, ונאסר באכילה, שהרי הוא חלק מקרבן הפסח, וְרַחֲמָנָא אָמַר – והתורה אמרה לגבי קרבן פסח (שמות יב ח) 'צְלִי אֵשׁ', ודרשו לעיל (עה.) שצריך שיהיה הפסח צלוי דווקא על ידי אש, וְלֹא צְלִי מַחֲמַת דָּבָר אַחֵר, והרוטב נצלה מחום הסולת. וכיון שנאסר הרוטב באכילה, צריך להסיר את הסולת שנבלע בה מהרוטב. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר תַּתָּאָה גָּבַר – שהתחתון גובר על העליון קשה, שהרי הסוֹלֶת היא התחתונה, וכֵּיוָן דְּצוֹנֶנֶת הִיא, גוברת היא על חום הרוטב שנטף עליה, וְאַקּוּרֵי קָא מִיקַּר לֵיהּ – ומצננת אותו, ואם כן לָמָּה לִי יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ – מדוע צריך להסיר את הסולת שנטף עליה הרוטב, הרי אין הרוטב נצלה על ידי הסולת, ויכול להשלים את צליית הרוטב המעורב בסולת באש, ולאכול אותה בזמן אכילת הפסח (תִּסְגֵּי לֵיהּ בְּיִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ). ומאחר ששנינו במשנה שצריך לקמוץ את מקומו, על כרחך שהרוטב חימם את הסולת וחזר ונצלה ממנה, ומוכח כשיטת רב, שעילאה גבר. דוחה הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, משנתנו עוסקת בְּסוֹלֶת רוֹתַחַת, ואם כן, אף אם תתאה גבר הרוטב נצלה על ידי חום הסולת, ונאסר באכילה.

הגמרא מביאה קושיא אחרת ממשנתנו על שמואל: תְּנַן, סָכוֹ לקרבן הפסח בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, אִם המנויים על הפסח הם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים, שמותרים באכילת תרומה, יֹאכְלוּ, וְאִם המנויים הם חבורה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שאסורים באכילת תרומה, אִם בשר הפסח חַי הוּא, שעדיין לא נצלה, יְדִיחֶנּוּ במים מהשמן שעליו, ויאכלוהו בני החבורה, אבל אִם צָלִי הוּא – כבר נצלה, יְקַלּוּף אֶת בשרו הַחִיצוֹן שסכו בשמן, והשאר יאכל. שואלת הגמרא: כְּשֶׁלָּמָא – המשנה מובנת לְפִי דברי רַב דְּאָמַר עֵילְּאָה גָּבַר, אַמְּטוּ לְהָכִי סַגִּי לֵיהּ בְּקַלִּיפָּה – שמשום כך די שיקלוף את בשרו החיצון של הפסח, ויהיה מותר לאוכלו, מִשּׁוּם דְּעֵילְּאָה – שהשמן שהוא העליון צוֹנֵן הוּא, ומצנן את הבשר, ואין הבשר בולע מן השמן אלא מעט. אֶלָּא לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר תַּתָּאָה גָּבַר, כֵּיוָן דְּבשר הפסח חַם הוּא, הוא מחמם את השמן שעליו, וּמִבְּלַע בָּלַע – ובולע הפסח מהשמן, ואם כן אַמַּאי סַגִּי לֵיהּ בְּקַלִּיפָּה – מדוע אמרה המשנה שדי בקליפת הבשר החיצון, נִיתְּסַר – הלא יש לאסור את הבשר לְגַמְרֵי. ומוכח כרב, שעילאה גבר, וקשה לשמואל. דוחה הגמרא: לא קשה לשמואל ממשנתנו, דְּשַׁאנִי סִיכָה דְּמַשֶּׁהוּ בְּעֵלְּמָא הוּא דַּעֲבִידָא – ששונה הדין בבשר שבלע מהשמן שסכו עליו, כיון שהשמן שעליו מועט הוא, ובזה מודה שמואל שאינו אוסר יותר מכדי קליפה.

הגמרא מביאה ראיה לשמואל מברייתא: תַּנְיָא כַּוָּתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל (תוספתא חולין פ"ח ה"ב), נתן מאכל חַם לְתוֹךְ מאכל חַם והיה אחד מהם של איסור, ואחד מהם של היתר, אָסוּר – נאסר מאכל ההיתר, וְכֵן הדין במאכל צוֹנֵן שֶׁנָּתַן אותו לְתוֹךְ מאכל חַם והיה אחד מהם של איסור, אָסוּר – נאסר מאכל ההיתר, שהתחתון החם מחמם את העליון, ובולעים זה מזה. אבל אם נתן מאכל חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, וְכן אם נתן צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן והיה אחד מהם של איסור, מֵדִיחַ את מאכל ההיתר במים כדי להסיר את האיסור שנדבק בו, ויכול לאוכלו, מפני שלא נבלע מהמאכל האסור במאכל המותר. וממה שאמרת הברייתא, שכשהתחתון חם, נאסר המאכל, וכשהתחתון צונן, לא נאסר המאכל, מוכח שסוברת היא כשיטת שמואל, שהתחתון גובר על העליון.

הגמרא שואלת על האמור בברייתא. שנינו בברייתא: נתן מאכל חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, מֵדִיחַ את מאכל ההיתר במים, ומותר לאוכלו. שואלת הגמרא: כֵּיוָן דְּהמאכל העליון חַם הוּא, אַדְּמִיקַּר לֵיהּ – עד שהתחתון מצננו, אִי אֶפְשָׁר דְּלֹא בָּלַע פּוּרְתָּא – לא יתכן שמאכל ההיתר אינו בולע מעט ממאכל האיסור, ואם כן, קְלִיפָּה מִיהָא נִיבְּעֵי – לכל הפחות יהיה צריך קליפה, ומדוע אמרה הברייתא שדי בהדחה. משיבה הגמרא: אֶלָּא, אֵימָא – תאמר ותגרוס בדברי הברייתא כך, אם נפל חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, קוֹלֵף – מסיר בדי קליפה ממאכל ההיתר, ואם נפל צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן, מֵדִיחַ. ובאמת לא אמרה הברייתא 'מדיח', אלא בצונן לתוך צונן, אבל בחם לתוך צונן אכן הצריכה קליפה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שנשנתה כשיטת שמואל: תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו ברייתא אחרת, כָּשֵׁר רוֹתֵחַ שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ חָלָב רוֹתֵחַ, וְכֵן בשר צוֹנֵן שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ חלב חַם, אָסוּר – נאסרו שניהם. בשר חַם שנפל לְתוֹךְ חלב צוֹנֵן, וְכן בשר צוֹנֵן שנפל לְתוֹךְ חלב צוֹנֵן, מֵדִיחַ את הבשר ומותר לאוכלו. וממה שאמרה הברייתא, שבשר צונן שנפל לתוך חלב חם, אסור, ובשר חם שנפל לתוך חלב צונן, אין צריך אלא הדחה, מוכח כשיטת שמואל, שהתחתון גובר על העליון.

הגמרא שואלת על האמור בברייתא. שנינו בברייתא: בשר חַם שנפל לְתוֹךְ חלב צוֹנֵן, מֵדִיחַ את הבשר ומותר. שואלת הגמרא: והרי הבשר העליון כֵּיוָן דְּחַם הוּא, אַדְּמִיקַּר לֵיהּ – עד שהחלב

המשך בעמוד לה

רש"י

אסור — דבלע היתר מאיסור. **עילאה גבר** — העליון נוצת. הלכך: חם לתוך צונן — אסור, שהעליון מחממו לתחתון, והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי. וצונן לתוך חם מותר — שהעליון מצננו לתחתון, ולא בלעי. **ושמואל אמר תתאה גבר** — הלכך חם לתוך צונן מותר, וצונן לתוך חם **אסור. ואף על גב דהילכתא כרב באיסורי** — בהא הילכתא כשמואל, דהא תניא תרתי מתניתין כוותיה כדלקמן. **והדר חרם ומחמם ליה לרוטב** — דהוי צלי מחמת דבר אחר. **אקורי מיקר ליה** — ואמאי יטול את מקומו? ולא גרסינן בקולף את מקומו סגיא. **לסולת דהדר הודרניה** — לסולת אשר סביבותיו. הדר הודרניה — לשון סחור סחור ליה. **ואמאי** יקמוץ — והכא נמי לא גרס ביטול את מקומו סגיא. **צונן הוא]** — דאקורי קא מיקר ליה. וקליפה מידהא בעיא. דאפילו צונן גמור הוא הפסח, מאחר שנצלה ויבש, שאי אפשר דלא עייל ביה סיכת השמן פורתא. **וצונן לתוך חם אסור** — אלמא תתאה גבר. **עד דמיקר ליה** — קודם שיצטנן בלע כל דהו. **כבוש** — בחומץ. **הרי הוא כמבושל** — ואם נבבשו איסור והתר יחד — כולן אסורין. **שאין נאכל מחמת מלחו** — שהמליחו הרבה עד שמקדיח טעמו מחמת מלחו קצת, ואינו ראוי לאוכלו אלא אם כן היה מדיחו. והאי אין נאכל — לאו לגמרי קאמר, שאין שום אדם יכול לאוכלו. אלא כיון שנתקלקל טעמו — אינו נאכל מחמת מלחו קרי ליה, ואסור. **כמכא** — כותח, ואית ביה נסיובי דחלבא. **מפשרוניא** — מקום. **ולא אמרן** — דצלי בקליפה סגי ליה, אלא דלית ליה פילי. פילי = קרבנ"ש. **ואי מיתבל** — בר גוזלא בתבלי — אסור. דתבלי מרכבי ליה, ומייצי ובלעי לכותחא. ובר גוזלא צונן הוה, כדמפרש.

בשר

תנן נטף מרוטבו על החרס כו' — מרישא דקתני נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו ליבא לאקשויי, אפילו למאי דסלקא דעתך בחרס צונן — דכולי עלמא מודו דתתאה בלע כדי קליפה. והוא הדין לאחר שהוחם מעט מבשל בפסח כדי קליפה, אי נמי: כיון דקתני נגע — אין להוכיח אם נגע מלמעלה או מלמטה. אבל הכא, דקתני נטף — משמע למטה. אי נמי: חרסו של תנור ודאי חם הוא. אבל סיפא דקתני על החרס קא סלקא דעתך בחרס צונן. ולא נהירא, דמדנקט חרס — משמע דבחרס תנור מיירי.

בשלמא למאן דאמר עילאה גבר להכי יטול את מקומו — ואם תאמר: למאן דאמר עילאה גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד, ויהיה צריך ליטול את מקומו סביב השפוד? ואומר רבינו יצחק: דאין שפוד של עץ קולט חום כל כך כמו חרס וסולת, אי נמי: מבפנים אינו רותח כבחוץ. ברוב ספרים ובפירוש רבינו חננאל גרס: וכי הדר רוטב אפסח מיטוי פסח מחמת חמימות החרס כו'. וקשה: דתיפוק ליה שרוטב איסור נבלע בפסח! ונראה דהא דקאמר ומיטוי פסח — ארוטב קאי, מדקאמר "מחמת חרס". דאי אפסח קאי — הוה ליה למימר מחמת רוטב.

אלא למאן דאמר תתאה גבא אוקורי מיקר ליה — הכי גרסינן בכל הספרים ובפירוש רבינו חננאל: ביטול את מקומו סגי. ורש"י מחקו, משום דקשיא ליה: כיון דאוקורי מיקר — מה איסורא יש ברוטב? ודוחק לומר כגון שהסולת של חבורה אחרת, ואסור להן הרוטב לפי שאינו מנויו. ולרבינו תם נראה דגרס ליה שפיר. דעל כרחך מיירי כגון שהרוטב לא נצלה כל צורכו והוה ליה אברנים. דבנצלה כל צורכו — לא הוה תו מפסיל משום צלי מחמת דבר אחר. וצלאו ואחר כך בישלו דאסור — היינו דוקא במים, משום ריבוייא ד"ובשל מבושל" מכל מקום, כדאמר בסוף "כל שעה" (לעיל מא,א). אבל בדבר אחר — לא. ותדע דהכי הוא, דבענין אחר היה אסור לחתוך בסכין פסח בעוד שהוא חם, דמחמם לסכין ומחמם לדידיה והוה ליה צלי מחמת דבר אחר. אלא בנצלה כל צורכו לא מיפסיל משום הכי. ואם תאמר: מכל מקום למה נאסור הסולת משום זה? יאפו אותו, ויצלה נמי הרוטב! ויש לומר: דאז הוי צלי מחמת דבר אחר, שהרי על ידי חמימות הסולת הוא נצלה. ומיהו, לפי זה לא הוה צריך לעיל לאסוקי, והדר סולת ומרתח ליה לרוטב דמה צריך לאסוקי איסור ברוטב משום צלי מחמת דבר אחר? כיון דאית ביה איסור נא! ואומר רבינו תם: דניחא ליה לאסוקי כל איסור שיכול לומר, אבל לעיל גבי נטף מרוטבו על החרס לא גרס ביקלוף את מקומו — סגי שהרי יכול לצלותו עם הרוטב. ובפירוש רבינו חננאל ליתיה. **משום** הכי סגי ליה בקליפה — וכגון שסכו אחר שצלאו ולא נשתהא בתנור אחר סיכה כלל, שאם לא כן —על ידי רתיחת התנור היה נבלע, אפילו למאן דאמר עילאה גבר.

תניא אידך בשר רותח כו' — תימה: הא תו למה לי להביאה? ואומר רבינו תם: דקא משמע לן דאפילו חלב שרי, דאף על גב דחם לתוך צונן בעי קליפה — בדבר שיכול לעשות קליפה. בדבר דלא שייך קליפה כמו בחלב — מותר, מדלא קתני איסורא גבי חלב כדקתני קליפה גבי בשר. ורבינו יצחק בן אשר חולק בזה ומצריך ששים כדי קליפה.

אָסוּר. צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, וְצוֹנֵן לְתוֹךְ חַם; רַב אָמַר: עִילָּאָה גָּבַר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: תַּתָּאָה גָּבַר. תְּנַן: נָטַף מֵרוֹטְבוֹ עַל הַחֶרֶס וְחָזַר אֵלָיו - יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּחֶרֶס צוֹנֶנֶת. בִּשְׁלָמָא לְרַב דְּאָמַר 'עִילָּאָה גָּבַרְבִּי - מִשּׁוּם הָכִי יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ, דַּאֲזַל רוֹטֶב מְרַתַּח לֵיהּ לַחֶרֶס, וַהֲדַר חֶרֶס מְרַתַּח לֵיהּ לְרוֹטֶב. וְכִי הֲדַר רוֹטֶב אַפֶּסַח - קָא מִטַּוֵּי פֶּסַח מֵחֲמַת חֲמִימוּתָא דְּחֶרֶס, וְרַחֲמָנָא אָמַר "צְלִי אֵשׁ" - וְלֹא צְלִי מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר. אֶלָּא לְשִׁמוּאֵל דְּאָמַר "תַּתָּאָה גָּבַר", חֶרֶס כֵּיוָן דְּצוֹנֵן הוּא - אַקּוֹרֵי מֵיקַר לֵיהּ לְרוֹטֶב, אַמַּאי יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ? כְּדְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּסוֹלֶת רוֹתַחַת, הָכָא נַמִּי: בְּחֶרֶס רוֹתֵחַ. תְּנַן: נָטַף מֵרוֹטְבוֹ עַל הַסּוֹלֶת - יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ. קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ בְּסוֹלֶת צוֹנֶנֶת. בִּשְׁלָמָא לְרַב, דְּאָמַר "עִילָּאָה גָּבַר" - מִשּׁוּם הָכִי יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ, דִּמְרַתַּח לֵהּ לַסּוֹלֶת דַּהֲדַר הוּדְרַנֵּיהּ, וְהָדְרָא סוֹלֶת וּמְרַתְּחָא לֵיהּ לְדִידֵיהּ, וְקָא מִטַּוֵּי רוֹטֶב מֵחֲמַת חֲמִימוּתָא דְּסוֹלֶת, וְרַחֲמָנָא אָמַר "צְלִי אֵשׁ" - וְלֹא צְלִי מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר. אֶלָּא לְשִׁמוּאֵל, דְּאָמַר "תַּתָּאָה גָּבַר" סוֹלֶת כֵּיוָן דְּצוֹנֶנֶת הִיא - אַקּוֹרֵי קָא מֵיקַר לֵיהּ לָמָּה לִי יִקְמוֹץ אֶת מְקוֹמוֹ? תִּסְגֵּי לֵיהּ בְּ"יִטּוֹל אֶת מְקוֹמוֹ"! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּסוֹלֶת רוֹתַחַת. תְּנַן, סָכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, אִם חֲבוּרַת כֹּהֲנִים - יֹאכְלוּ. אִם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אִם חַי הוּא - יְדִיחֶנּוּ, אִם צָלִי הוּא - יִקְלוֹף אֶת הַחִיצוֹן. בִּשְׁלָמָא לְרַב דְּאָמַר עִילָּאָה גָּבַר - אֲמִטּוּ לְהָכִי סַגִּי לֵיהּ בִּקְלִיפָּה, מִשּׁוּם דְּעִילָּאָה צוֹנֵן הוּא. אֶלָּא לְשִׁמוּאֵל, דְּאָמַר תַּתָּאָה גָּבַר כֵּיוָן דְּחַם הוּא - מִבְּלַע בָּלַע, אַמַּאי סַגִּי לֵיהּ בִּקְלִיפָּה? נִיתְסַר לְגַמְרֵי! שָׁאנֵי סִיכָה, דְּמַשְׁהוּ בְּעָלְמָא הוּא דַּעֲבִידָא. תַּנְיָא כְּוָוֹתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: חַם לְתוֹךְ חַם - אָסוּר. וְכֵן צוֹנֵן שֶׁנָּתַן לְתוֹךְ חַם אָסוּר חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן וְצוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֻדִּיחַ. "חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן מֻדִּיחַ". כֵּיוָן דְּחַם הוּא, אַדְּמִיקַּר לֵיהּ אִי אֶפְשָׁר דְּלָא בָּלַע פּוּרְתָּא, קְלִיפָּה מִיהָא נִיבָּעֵי! אֶלָּא אֵימָא: חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן - קוֹלֵף, צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֻדִּיחַ. תַּנְיָא אִידָּךְ: בָּשָׂר רוֹתֵחַ שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ חָלָב רוֹתֵחַ, וְכֵן צוֹנֵן שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ חַם - אָסוּר. חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן, וְצוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֻדִּיחַ. חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן מֻדִּיחַ? כֵּיוָן דְּחַם הוּא, אַדְּמִיקַּר לֵיהּ אִי אֶפְשָׁר דְּלָא בָּלַע פּוּרְתָּא, קְלִיפָּה מִיהָא נִיבָּעֵי! אֶלָּא אֵימָא: חַם לְתוֹךְ צוֹנֵן - קוֹלֵף, צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן - מֻדִּיחַ. אָמַר מָר: צוֹנֵן לְתוֹךְ צוֹנֵן מֻדִּיחַ. אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא מְלָחוֹ, אֲבָל מְלָחוֹ - אָסוּר. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ, כָּבוּשׁ חֲרֵי הוּא כִּמְבוּשָׁל. אָמַר רָבָא: הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל מָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ וכו' - לָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁלֹּא נֶאֱכָל מֵחֲמַת מִלְחוֹ, אֲבָל נֶאֱכָל מֵחֲמַת מִלְחוֹ - לֹא. הַהוּא בַּר גּוֹזְלָא דְּנָפַל לְכַדָּא דְּכַמְכָּא, שָׁרְיָא רַב חִינְנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִפַּשְׁרוֹנְיָא. אָמַר רָבָא: מַאן חַכִּים לְמִישְׁרָא מִילְתָא כִּי הָא - אִי לָאו רַב חִינְנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מִפַּשְׁרוֹנְיָא, דְּגַבְרָא רַבָּה הוּא. אָמַר לָךְ: כִּי אָמַר שְׁמוּאֵל מָלִיחַ חֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ - שֶׁאֵין נֶאֱכָל מֵחֲמַת מִלְחוֹ, הַאי נֶאֱכָל מֵחֲמַת מִלְחוֹ. וְהָנֵי מִילֵּי - חַי, אֲבָל צָלִי - בְּעֵי קְלִיפָּה. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלֵית בֵּיהּ פִּילֵי - אָסוּר. וְאִי מְתוּבָּל בְּתַבְלֵי - אָסוּר. אָמַר רַב:

בשר

תוספות

מאי לאו תערובת טעמים — לפי מה שפירש בקונטרס דלוי לא שרי אלא בדיעבד, קשיא מה פריך? דהכא לכתחלה קתני, אבל בדיעבד הוה שרי, כלו׳. **נימא** תהוי תיובתא דרב — תימה: מאי קושיא? הא דאסר משום תערובת גופים — היינו היכא דשניהם כחושים, דליכא תערובת טעמים.

אסרה רבא מפרזיקיא כו׳ — מכאן פוסק רבינו תם כרב, ורבא נמי דשרי בבת תיהא (עבודה זרה סו,ב) מצי סבר כוותיה, ושם מפורש. ובתנורים [גדולים] שלנו נראה דמותר לאפות לחם עם אותו פשטיד״א, הואיל ומכוסות היטב הוי כעין שתי קדרות. ואפילו פלדונ״ש שיש להרחיק — אין נראה לרבי שיהא אסור, שיש אויר מרובה בתנור וההבל מתפשט.

הכי גרסינן: **קא** משמע לן כיון דלא דחיא שבת לא דחיא טומאה — ולא גרס: ״כיון דאית לה תשלומין״ — שאין הטעם תלוי בכך. דלעיל, בפרק ״אלו דברים״ (ע,ב) ילפינן דלא דחיא שבת מ״וחגותם״ וגו׳. ועוד: פסח נמי אית ליה תשלומין בשני, ודחי טומאה. ועוד: חגיגת חמשה עשר איכא למאן דאמר בפירקין דלית לה תשלומין בטומאה בעלים שאם נטמאו בעלים ביום חמשה עשר ולא חזו ביום קביעת חובתיה כהאי גוונא — לית לה תשלומין.

שעירי

רש״י

בשר שחוטה שמן שצלאו — בתנור בשני שפודים, זה רחוק מזה — אסור, שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו, וחוזר זה ומוציא ריח גם הוא. וכל שכן שחוטה כחושה ונבילה שמינה. ורבותא אשמעינן רב, דלא נימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה. ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה ברריחא, והדר מפקא איהו ריחא. **עבד עובדא** — שנצלו בתנור, ובא מעשה לפניו והתיר. **דבר אחר** — חזיר. **אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת** — ונמצא פסח נאכל שלא למנוייו, ואפילו גדי וטלה שאין מתחלפין זה בזה. **מאי לאו תערובת טעמים** — דפטמי מהדדי, ונמצא פסח נאכל שלא למנוייו. **לא מפני תערובת גופים** — שלא יתערבו זה בזה. ואפילו גדי וטלה, זימנין דלאו אדעתייהו — ואיחלפי. **אלא מאי על כרחיך** — דקתני ביה ואפילו גדי וטלה, שמעינן מינה דמפני תערובת גופים קאמר, אבל לתערובת טעמים לא חייש, נימא תיהוי תיובתא דרב. **הכא במאי עסקינן** — דקתני גדי וטלה דלא חייש לתערובת טעמים — שצלאן בשתי קדירות. **שתי קדירות סלקא דעתך** — וכי צולין פסח בקדירה? **כעין שתי קדירות** — שפוד מכאן ושפוד מכאן, ותל גדול של גחלים או אפר באמצע. **הרודה** — מן התנור. **אוסר** — לזרים, מפני שנכנס לה ריח התרומה. **שואבות** — את הריח. **ללוי** — דאמר: ריחא לאו מילתא היא — ודאי מילתיה כתנאי אמרה, דעל כרחיך רבי מאיר אית ליה ריחא מילתא היא, וכן רבי יוסי. ואי איכא דקאי כוותיה — רבי יהודה הוא דקאי כוותיה. **אלא רב מי לימא תנאי היא** — כלום צריך לאוקומי למילתיה כתנאי, ולמימר: אנא דאמרי כרבי מאיר ורבי יוסי, אבל דרבי יהודה לית ליה. או דילמא: רבי יהודה נמי קאי כוותיה. וטעמא דשרי — משום דקא סבר לא עייל בה ריחא. **אמר לך רב דבולי עלמא ריחא מילתא** — וטעמא דרבי יהודה משום דפת צוננת (וחבית) מגופה היא, ולא עייל בה ריחא. דמי לאו איתמר עלה כו׳. ואף על גב דקיימי תנאי כוותיה דרב — הילכתא כוותיה דלוי. דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת עבודה זרה (סו,ב), וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי ואמר: ריחא לאו מילתא היא, ואביי ורבא הילכתא כרבא. וכן הוא בתשובת הגאונים. ואף משמו של רבי אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה. **ביניתא** — דג. **דאיטוי בהדי בישרא** — בתנור אחד. **אסרה רבא מפרזיקא למיכלה בכותחא** — שיש בו חלב, משום דקסבר ריחא מילתא היא. **לדבר אחר** — צרעת. **משנה** חמשה דברים באין בטומאה וכו׳ — אין לך קרבן נאכל אלא אלו וקרבן ציבור דוחה את הטומאה. ואשמעינן מתניתין, דאף על גב דקרב בטומאה לאפוקי

בְּשַׂר שְׁחוּטָה שָׁמֵן שֶׁצְּלָאוֹ עִם בְּשַׂר גְּבֵילָה כָּחוּשׁ - אָסוּר. מַאי טַעְמָא - מִפַּטְמֵי מֵהֲדָדֵי. וְלֵוִי אָמַר: אֲפִילּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה כָּחוּשׁ שֶׁצְּלָאוֹ עִם בְּשַׂר גְּבֵילָה שָׁמֵן - מוּתָּר. מַאי טַעְמָא - רֵיחָא בְּעָלְמָא הוּא, וְרֵיחָא לָאו מִילְּתָא הִיא. עָבֵיד לֵוִי עוּבְדָּא בֵּי רֵישׁ גָּלוּתָא בִּגְדִי וְדָבָר אַחֵר. מֵיתִיבִי: אֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְסָחִים כְּאֶחָד מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבֶת. מַאי לָאו תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים, וְקַשְׁיָא לְלֵוִי! לֹא, מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֲפִילּוּ גְּדִי וְטָלֶה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מִפְּנֵי גּוּפִין - הַיְינוּ דְּקָתָנֵי אֲפִילּוּ גְּדִי וְטָלֶה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים מַה לִּי גְּדִי וְטָלֶה, מַה לִּי גְּדִי וּגְדִי? אֶלָּא מַאי עַל כָּרְחָךְ מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים - שָׁרֵי. לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁצְּלָאוֹ בִּשְׁתֵּי קְדֵירוֹת. בִּשְׁתֵּי קְדֵירוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא אֵימָא: כְּעֵין שְׁתֵּי קְדֵירוֹת. וְהָכִי קָאָמַר: אֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְסָחִים כְּאֶחָד מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת. מַאי תַּעֲרוֹבֶת - תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים. וַאֲפִילּוּ כְּעֵין שְׁתֵּי קְדֵירוֹת דְּלֵיכָּא תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים - אָסוּר מִשּׁוּם תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין, וַאֲפִילּוּ גְּדִי וְטָלֶה. אָמַר רַב מָרִי: כְּתַנָּאֵי, הָרוֹדֶה פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּשֶׁל חִיטִּין וְאוֹסֵר בְּשֶׁל שְׂעוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת. מַאי לָאו תַּנָּאֵי הִיא, דְּמָר סָבַר: רֵיחָא לָאו מִילְּתָא הִיא, וּמָר סָבַר: רֵיחָא מִילְּתָא הִיא? לְלֵוִי - וַדַּאי תַּנָּאֵי הִיא. לְרַב, נֵימָא תַּנָּאֵי הִיא? אֲמַר לְךָ רַב: דְּכוּלֵּי עָלְמָא רֵיחָא מִילְּתָא הִיא. לָאו אִיתְּמַר עָלָהּ דְּהַהִיא, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּפַת חַמָּה וְחָבִית פְּתוּחָה - דִּבְרֵי הַכֹּל אָסוּר. בְּפַת צוֹנֶנֶת וְחָבִית מְגוּפָה - דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּפַת חַמָּה וְחָבִית חֲתוּמָה, פַּת צוֹנֶנֶת וְחָבִית פְּתוּחָה. וְהָא נַמִי, בְּפַת חַמָּה וְחָבִית פְּתוּחָה דָּמְיָא. תָּנֵי רַב בְּהָנָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִינְּנָא סָבָא: פַּת שֶׁאֲפָאָהּ עִם צְלִי בַּתַּנּוּר - אָסוּר לְאָכְלָהּ בְּכוּתְּחָא. הַהִיא בִּינִיתָא דְּאִיטְוָוא בַּהֲדֵי בִּישְׂרָא - אֲסָרָהּ רָבָא מִפַּרְזִיקְיָא לְמֵיכְלֵיהּ בְּכוּתְּחָא. מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ בְּמִילְּתָא נַמִי אֲסוּרָה, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לְרֵיחָא וּלְדָבָר אַחֵר. **משנה** חֲמִשָּׁה דְּבָרִים בָּאִין בְּטוּמְאָה וְאֵינָן נֶאֱכָלִין בְּטוּמְאָה: הָעוֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים. הַפֶּסַח שֶׁבָּא בְּטוּמְאָה - נֶאֱכָל בְּטוּמְאָה, שֶׁלֹּא בָּא מִתְּחִילָּתוֹ אֶלָּא לַאֲכִילָה. **גמרא** חֲמִשָּׁה לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי חֲגִיגַת חֲמִשָּׁה עָשָׂר. דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: כֵּיוָן דְּקָרְבַּן צִיבּוּר הוּא, וּקְבִיעָא לֵיהּ מוֹעֵד - תִּדְחֵי טוּמְאָה, קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ תַּשְׁלוּמִין כָּל שֶׁבְּעָה - לָא דָּחְיָא שַׁבָּת. וּמִדְּשַׁבָּת לָא דָּחְיָא - לָא דָּחְיָא טוּמְאָה. וְנֵיתְנֵי נַמִי שְׂעִירֵי הָרְגָלִים! הָא תָּנָא לֵיהּ זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. אִי הָכִי, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים נַמִי לָא נֵיתְנֵי, דְּהָא תָּנָא זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר! אָמְרִי:

שעירי

ואשמעינן דאין נאכלין בטומאה, והוא הדין לשאר מיני דמים.

ציבור ידי חובתן — אין נאכלין בטומאה. ולקמיה פריך: ליתני נמי שעירי הרגלים! **זבחי שלמי ציבור** — כבשי עצרת. שאין שלמים אחרים לציבור. **הפסח שבא בטומאה** — כגון רוב ציבור טמאין. **שמתחילתו לא בא אלא לאכילה** — כשנצטוה עיקר פסח — לאכילה נצטוה, דכתיב: ״לפי אכלו״, וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה) מאיש נדחה ואין צבור נדחין — אדעתא למיכליה שרייה. **גמרא** חמשה למעוטי מאי — מניינא למה ליה? ליתני קרבנות ציבור באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה. **חגיגת חמשה עשר** — והוא הדין לעצרת וסוכות, אלא חדא מינייהו נקט. **כיון דקרבן ציבור הוא** — אף על גב דכל יחיד ויחיד מיחייב — קרי ליה קרבן ציבור, משום דאתיא בכינופיא = באסיפת חברים ברגל, במסכת יומא בפרק ״הוציאו לו״ (נא,א). **תשלומין כל שבעה** — כדנפקא לן בפרק קמא דמסכת חגיגה (ט,א) מ״וחגותם אותו חג לה׳ שבעת ימים״. **הא תני ליה זבחי שלמי ציבור** — שהן מיני דמים,

הא

כתב הבעל-שם-טוב . . שזהו חסד גדול מהשם-יתברך שאדם חי אחר התפילה . . כי נתן כוחו בתפילה כל-כך מכוח הכוונות הגדולות שהוא מכוונין.

ממאמר יו״ד שבט, ה׳תשל״ה

בְּשַׂר בהמה שְׁחוּטָה [כלומר, שאינה נבילה ומותרת באכילה] שָׁמֵן, שריחו נודף כשצולים אותו, שֶׁצְּלָאוֹ בתנור אחד עִם בְּשַׂר נְבֵילָה כָּחוּשׁ, שאין ריחו נודף, ולא נגעו זה בזה, אלא נצלו בשני שפודים שהיו רחוקים זה מזה, אָסוּר – נאסר בשר השחוטה. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מהו טעם האיסור, משום שהבשרים הנצלים יחד בתנור, מִפְּנֵי מֵהֲדֵדֵי – מתבשמים זה מריחו של זה, והריח הנודף משומן בשר השחוטה נבלע בבשר הנבילה ומבשמו, ועל ידי כך גם בשר הנבילה הכחוש ריחו נודף וחוזר ומבשם את בשר השחוטה], וריח דבר אסור, אוסר את המאכל של היתר שבו נבלע. וְלֵוִי אָמַר, אֲפִילּוּ בְּשַׂר שְׁחוּטָה כָּחוּשׁ שֶׁצְּלָאוֹ עִם בְּשַׂר נְבֵילָה שָׁמֵן, בשר השחוטה מוּתָּר, וכל שכן כשבשר השחוטה שמן ובשר הנבילה כחוש, שאין בשר השחוטה נאסר. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, משום שמה שנבלע בבשר השחוטה מבשר הנבילה, רֵיחָא בְּעָלְמָא הוּא – ריח בלבד הוא, וְרֵיחָא לָאו מִילְּתָא הִיא – וריח אין בו ממשות כדי לאסור.

מביאה הגמרא מעשה: עָבִיד לֵוִי עוּבְדָא – הורה לוי הלכה למעשה כשיטתו, שריח אין בו כדי לאסור, כְּדֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – בביתו של ריש הגולה, כששאלוהו מה הדין כְּגִדִי וְדָבָר אַחֵר [–חזיר], שנצלו בתנור אחד, והתיר לוי את הגדי באכילה.

הגמרא מקשה על לוי מברייתא: מֵיתִיבִי – הקשו בני הישיבה על דברי לוי, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ה ה"י), אֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים [–קרבנות פסח] כְּאֶחָד – בתנור אחד, מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבֶת. ומבררת הגמרא: מַאי – מה היא כוונת הברייתא, לָאו – האם לא לְתַעֲרוֹבֶת טְעָמִים, כלומר, ששני פסחים הנצלים בתנור אחד מתבשמים זה מריחו של זה, והרי זה כמו שבלעו זה מטעמו של זה, וכשיאכל הפסח נמצא שהריח הבלוע בו נאכל שלא למנוייו, וְאם כן ברייתא זו קַשְׁיָא לְלֵוִי, שאמר שריח אין בו ממשות לאסור, שלדבריו אין לאסור את שני הפסחים שנצלו בתנור אחד, שאין נחשב שנאכלים שלא למנוייהם.

מתרצת הגמרא: לֹא – מה שאסרה הברייתא לצלות שני פסחים יחד, אין זה משום שמתבשמים זה מריחו של זה, אלא מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין – שמא יתערבו הקרבנות זה בזה, ולא יבחינו בכך, ותיטול כל חבורה את הקרבן של חברתה, ונמצא שיאכלו הפסחים שלא למנוייהם.

הגמרא מחזקת את תירוצה ואומרת: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך אף מסתבר, שהאיסור בברייתא הוא משום חשש תערובת הגופים, מִדְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא – ממה ששנו בסוף אותה ברייתא, שדין זה שאין צולין שני פסחים יחד, הוא אֲפִילּוּ אם פסח אחד הוא גְּדִי וְהָאחֵר טָלֶה. ומבארת הגמרא את הראיה: אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא – הברייתא מובנת אם תאמר שהחשש הוא מִפְּנֵי תערובת גּוּפִין, דְּהַיְינוּ דְּקָתָנֵי – שמשום כך הוצרכה הברייתא לחדש שאֲפִילּוּ גְּדִי וְטָלֶה אין צולין כאחד, שאף ששונים הם זה מזה, יש חשש שלא יתנו דעתם להבחין ביניהם, ותיטול כל חבורה את קרבן חברתה. אֶלָּא אִי אָמְרַת שטעם האיסור הוא מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים, קשה, מַה לִּי גְּדִי וְטָלֶה מַה לִּי גְּדִי וּגְדִי – איזה טעם יש לחלק לענין זה בין צליית גדי עם טלה, לצליית גדי עם גדי, ומהו חידוש הברייתא ש'אפילו גדי וטלה' אסור.

אחרי שביארה הגמרא שמוכח מהברייתא כדברי לוי, מקשה היא מהברייתא על רב. מקשה הגמרא: אֶלָּא מַאי – מה לומדים מסוף הברייתא שאמרה שאף בשר גדי ובשר טלה אסור לצלותם יחד, שעַל כָּרְחָךְ ביאור הברייתא הוא שרק מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין הוּא דְּאָסוּר לצלות שני פסחים יחד, אֲבָל תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים שָׁרֵי – אבל מפני תערובת טעמים, אין לאסור, אם כן לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתֵּיהּ דְּרַב – האם נאמר שברייתא זו היא פירכא לרב, שסובר שריח יש בו כדי לאסור, שהרי לדעתו אף מפני תערובת טעמים יש לאסור.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן – כאן, בברייתא, במה מדובר, כְּגוֹן שֶׁצְּלָאוֹ – שצלה את שני הפסחים בְּשְׁתֵּי קְדֵירוֹת נפרדות באותו תנור, שבאופן זה אינם מתבשמים זה מריחו של זה. וקודם שהשלימה הגמרא את ביאור הברייתא לתירוץ זה, מקשה היא: בִּשְׁתֵּי קְדֵירוֹת סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי עולה על דעתך להעמיד את הברייתא שצלה את שני הפסחים בשתי קדירות, והלא אסור לצלות את הפסח בקדירה. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – כך יש לומר תירוץ זה, שיש להעמיד את הברייתא, שצלו את שני הפסחים בְּעֵין שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, שכל אחד מהפסחים נצלה בשפוד אחר, ותל גדול של גחלים או של אפר מפריד ביניהם. וְהָכִי קָאָמַר – וכך היא כוונת הברייתא, אֵין צוֹלִין שְׁנֵי פְּסָחִים כְּאֶחָד מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת, ומבארת הגמרא: מַאי – מה הכוונה בלשון 'מפני התַּעֲרוֹבֶת', תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים – שיבלע ריחם של הפסחים, כל אחד בשל חברו, ונמצא שיאכל הפסח שלא למנוייו. ודין נוסף מבואר בברייתא: וְאֲפִילּוּ לצלות את הפסחים בְּעֵין שְׁתֵּי קְדֵירוֹת, דְּלֵיכָא – שבאופן זה אין תַּעֲרוֹבֶת טְעָמִים, גם כן אָסוּר מִשּׁוּם חשש תַּעֲרוֹבֶת גּוּפִין, וַאֲפִילּוּ אם אחד מהם הוא גְּדִי וְהאחר טָלֶה יש חשש זה.

הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים אם ריח של איסור יש בו כדי לאסור: אָמַר רַב מָרִי, כְּתַנָּאֵי – מחלוקת זו שנחלקו בה רב ולוי, אם ריח של איסור יש בו כדי לאסור, היא מחלוקת תנאים, שכך שנינו במשנה (תרומות פ"י מ"ג), הָרוֹדֶה מן התנור פַּת חַמָּה, וּנְתָנָהּ עַל פִּי [–פתח] חֶבְית יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר את הפת באכילה לישראל, כדין תרומה, מפני שנבלע בה ריח של תרומה, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּפת שֶׁל חִיטִּין וְאוֹסֵר בְּפת שֶׁל שְׂעוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת את ריח היין, אבל של חיטים אינן שואבות את ריח היין. ומסיים רב מרי: מַאי לָאו – האם אין ללמוד מכאן שמחלוקת רב ולוי תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא, דְּמַר סָבַר – שרבי יהודה שמתיר את הפת סובר, רֵיחָא לָאו מִילְּתָא הִיא – שאין בריח של איסור כדי לאסור, וּמַר סָבַר – ורבי מאיר שאוסר את הפת סובר, רֵיחָא מִילְּתָא הִיא – שיש בריח של איסור כדי לאסור, וכן סובר רבי יוסי, אלא שהוא מחלק בין שעורים לחיטים, וסובר, שבפת של חיטים לא נבלע ריח היין בפת, ובפת של שעורים נבלע ריח היין בפת.

דוחה הגמרא את דברי רב מרי: אמנם לְדַעַת לֵוִי שאמר שריח של איסור אין בו כדי לאסור, וַדַּאי צריך לומר שהלכה זו תַּנָּאֵי הִיא – מחלוקת תנאים היא, שהרי רבי מאיר שאוסר את הפת, ורבי יוסי שאוסר פת של שעורים, ודאי סוברים שריח יש בו כדי לאסור, ולוי שאמר שריח אין בו כדי לאסור, ודאי לא אמר כן אלא לדעת רבי יהודה. אבל לְרַב הסובר שריח יש בו כדי לאסור, נִיתְּנֵי תַּנָּאֵי הִיא – האם צריכים לפרש שמחלוקת תנאים היא, ורב סובר כרבי מאיר וכרבי יוסי וחולק על רבי יהודה, הלא אָמַר לְךָ רַב – יכול רב לומר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שבין רבי מאיר ובין רבי יהודה ובין רבי יוסי אינם חולקים בדין זה, וכולם סוברים כמוהו, שרֵיחָא מִילְּתָא הִיא, ומה שאמר רבי יהודה שהפת מותרת, אין זה משום שהוא סובר שריח אינו אוסר, אלא מפני שסובר שבפת חמה המונחת על פי חבית יין, לא נבלע ריח היין בפת כלל. לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ דְּהַהִיא – וכי לא נאמר על משנה זו, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בְּפַת חַמָּה וְחָבִית יין של תרומה פְּתוּחָה, והניח את הפת על פי החבית, לְדִבְרֵי הַכֹּל אָסוּר – נאסרה הפת, שבאופן זה ריח היין נבלע בפת, וכולם מודים שריח יש בו כדי לאסור. בְּפַת צוֹנֶנֶת וְחָבִית מְגוּפָה [–סתומה], לְדִבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר – הפת מותרת, שבאופן זה אין ריח היין נבלע בפת, וּלֵא נָחְלְקוּ רבי מאיר רבי יהודה ורבי יוסי, אֶלָּא בְּפַת חַמָּה וְחָבִית חֲתוּמָה, או בְּפַת צוֹנֶנֶת וְחָבִית פְּתוּחָה, שרבי מאיר סובר, שגם באופנים אלו נבלע ריח היין בפת, ורבי יהודה סובר שאין נבלע ריח היין בפת, ורבי יוסי סובר שריח היין נבלע בפת שעורים אך לא בפת חיטים. וְהָא נַמִּי – ואף הלכה זו של בשר שחוטה שצלאו עם בשר נבילה, שרב אסר בה, כְּפַת חַמָּה וְחָבִית פְּתוּחָה דָּמְיָא – דומה היא, ולכל השיטות נבלע ריח בשר הנבילה בבשר השחוטה, ואף רבי יהודה מודה שנאסר בשר השחוטה.

הגמרא מביאה הלכות נוספות בענין ריח מאכל אחד שנבלע במאכל אחר: תָּנֵי – שנה רַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִינְנָא סָבָא, פַּת

המשך בעמוד ק

שְׁעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ למשנתנו לומר שגם הם באים בטומאה, שאם לא היה נשנה דין זה במשנתנו סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, שכיון שהטעם בכל קרבנות ציבור שדוחים את הטומאה, הוא משום שנאמר בהם 'מועד', ובשעירי ראשי חדשים הָא לֹא כְּתִיב בְּהוּ 'מוֹעֵד', ולכן לא יבואו בטומאה. קָא מַשְׁמַע לָן משנתנו דְּגַם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיקְרֵי [–נקרא] 'מוֹעֵד', ואף הם באים בטומאה], כִּדְאַבָּיֵי – וכמו שדרש אביי בענין אחר. ומפרשת הגמרא את דרשתו של אביי שממנה שמענו שראש חודש נקרא 'מועד': דְּאָמַר אַבָּיֵי (תענית כט.), חודש תַּמּוּז דְּהַאי שַׁתָּא – של אותה שנה ששלח משה את המרגלים, מַלּוּיֵי מַלְיוּהַּ – עיברוהו בית דין לעשותו מלא של שלושים יום, דִּכְתִיב (איכה א טו) בקינת ירמיהו על החורבן 'קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבּוֹר בַּחוּרָי' – זימן ה' עלי מועד, שנוסף יום העיבור לאותו תמוז, כדי שיהיה יום חזרת המרגלים בשמונה באב, והלילה שבכו בני ישראל על דברי המרגלים הוא ליל תשעה באב, ויהיה אותו היום יום בכיה לדורות ומוכן לפורענות 'לשבור בחורי' בחורבן בית המקדש הראשון והשני. ונמצא שראש חודש שהוא יום העיבור נקרא בפסוק 'מועד'.

מבררת הגמרא: לְמִימְרָא – האם בא הדבר ללמד שהטעם דְּכוּלְּהוּ קרבנות הציבור באים בטומאה הוא מִכְּלַל שנאמר בהם 'מוֹעֵד' אָתוּ [–התרבו] שבאים בזמנם ואפילו בטומאה. אם כן, יש לברר מְנָהֲנִי מִילֵּי – מהיכן דברים אלו שכך יש ללמוד מ'מועד'.

מביאה הגמרא ברייתא המבארת דרשה זו: דְּתָנוּ רַבָּנַן, נאמר בסיום פרשת קרבנות המועדים (ויקרא כג מד) 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, אלא לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדְנוּ דין דחיית השבת וטומאה בקרבנות, אֶלָּא לְקרבנות תָּמִיד וְפֶסַח שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוּ [–בהם] 'בְּמוֹעֲדוֹ', שמלמדנו שאין לדחות הקרבתם לזמן אחר, אלא יקריבם 'בְּמוֹעֲדוֹ' וַאֲפִילּוּ אם חל אותו מועד בַּשַּׁבָּת, וכן יש ללמוד מ'בְּמוֹעֲדוֹ' שקריבים בזמנם וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה, אבל שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר, מִנַּיִן שדוחים שבת וטומאה. אלא משום שֶׁנֶּאֱמַר בסוף פרשת המועדים (במדבר כט לט) 'אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם', ש'במועדיכם' אמור לגבי כל קרבנות הציבור שבפרשה זו, ומכאן שגם הם דוחים שבת וטומאה.

ממשיכה הברייתא: מִנַּיִן לְרִבּוּת מנחת העומר וְהכבש הַקָּרֵב עִמּוֹ, וכן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְכל הַקָּרֵב עִמָּם, שגם הם דוחים שבת וטומאה, אף שלא נזכרו בפרשת מוספי המועדים שבפרשת פנחס ששם נאמר 'במועדיכם'. תַּלְמוּד לוֹמַר בסוף פרשת המועדים שבפרשת אמור (ויקרא שם), 'וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ללמדנו שהַכָּתוּב קָבְעוֹ מוֹעֵד אֶחָד לְכוּלָּן – שקרא הכתוב 'מועד' לכל הקרבנות הנזכרים שם ואף מנחת העומר ושתי הלחם, שלכולם קבוע מועד, ואינו נדחה מפני הטומאה והשבת.

שואלת הגמרא: וְכָל הֲנִי לָמָה לִי – מדוע הוצרך הכתוב להשמיענו לשון 'מועד' בכל קרבנות הציבור, והרי די באחד וממנו נלמד בבנין אב לשאר הקרבנות. משיבה הגמרא: צְרִיכִי להשמיענו בכולם, דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא – שאם היתה התורה כותבת רק בתָּמִיד, לא היינו למדים ממנו לפסח שדוחה את הטומאה והשבת, משום דהַוָּה אָמִינָא שרק תָּמִיד דוחה, שֶׁכֵּן יש בו מעלה שקרב תָּדִיר בכל יום, וְעוד מעלה שקדושתו חמורה שהוא כָּלִיל לה' ואין אוכלים ממנו כלל, אֲבָל קרבן פֶּסַח שאין בו מעלות אלו, שהרי אינו קרב אלא פעם אחת בשנה, ורק אימוריו נקטרים, והשאר נאכל לבעלים, ולכן הייתי סבור שלֹּא ידחה טומאה ושבת, לכך קָא מַשְׁמַע לָן שאף הוא דוחה. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'מועד' בְּפֶסַח בלבד, לא היינו למדים ממנו לתמיד שדוחה טומאה ושבת, משום שהייתי סבור שדווקא פֶּסַח דוחה, מפני שֶׁחמור הוּא בכך שהמבטלו עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲבָל תָּמִיד דְּאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת על ביטולו, אֵימָא – יש לנו לומר שלֹּא ידחה, לכך קָא מַשְׁמַע לָן שאף הוא דוחה.

וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק בְּהֲנֵי תַּרְתֵּי – באלו השנים, תמיד ופסח, עדיין לא היינו למדים מהם לשאר קרבנות ציבור שדוחים טומאה ושבת, משום דהַוָּה אָמִינָא דְּהֲנֵי הוּא – שאלו השנים בלבד דוחים, משום שיֵּשׁ בָּהֶן בכל אחד צַד חֲמוּר, שהַתָּמִיד חמור בכך שתָּדִיר הוא משאר הקרבנות, וְהוא כָּלִיל על המזבח, והַפֶּסַח חמור בכך שֶׁהמבטלו הוּא עָנוּשׁ כָּרֵת, ומשום שחמורים הם יש בכוחם לדחות, אֲבָל שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר שאין בהם צד חמור, אֵימָא – נאמר שלֹּא ידחו, לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא בפרשת מוספי המועדים (במדבר שם) 'אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם', שהזכיר 'מועד' על כל שאר קרבנות הציבור הנזכרים בפרשה, ללמדנו שאף הם דוחים. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא רק 'אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם' בפרשת מוספי המועדים, לא היינו למדים לעומר ושתי הלחם, דהַוָּה אָמִינָא דווקא שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר הַבָּאִין לְכַפֵּר, שהרי קרבן מוסף קרב עולה, ומכפר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה הניתק לעשה, ומשום כך חמורים הם וידחו טומאה והשבת, אֲבָל עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּאֵין בָּאִין לְכַפֵּר על עון, אֶלָּא לְהַתִּיר בְּעָלְמָא נִינְהוּ – אינם אלא להתיר איסור אכילה של התבואה החדשה בלבד, יש לנו לומר שלֹּא ידחו טומאה ושבת, קָא מַשְׁמַע לָן בפסוק 'מועדי ה'' שאף הם דוחים. וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא 'מועד' לגבי עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְחוּדַיְּיהוּ – לבדם, לא היינו למדים מהם שאף שאר קרבנות הציבור דוחים, דהַוָּה אָמִינָא אַדְּרַבָּה, שניתן גם לומר להיפך, שדווקא עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּאִלֵּימִי – שיפה כוחם, דְּאִין לְהַתִּיר התבואה החדשה, ולכן ידחו טומאה ושבת, אֲבָל הָנָךְ שאר קרבנות הציבור שאינם באים להתיר אלא לכפרה, לֹא ידחו, קָא מַשְׁמַע לָן שאף הם דוחים טומאה ושבת.

אחר שביארה הגמרא את המקור לדין המבואר במשנה שקרבנות שקבוע להם זמן מותר להקריבם בטומאה, מבארת הגמרא מהו גדר היתר זה. ומביאה מה שסברו האמוראים בדעת התנא של המשנה בכמה הלכות. ושעל פי סברתם שאלו אם משנתנו היא אף כדעת רבי יהושע המבוארת להלן.

אומרת הגמרא: סָבְרוּהָ – סברו האמוראים בני הישיבה, דְּלִכּוּלֵּי עָלְמָא – שלדעת כל התנאים [חוץ ממי שאמר בפירוש לא כן, כדלהלן] וכן דעת התנא של משנתנו, שטּוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר, כלומר, שגדר ההלכה שקרבנות ציבור קרבים בטומאה, אין זה משום שבקרבנות ציבור הותר האיסור להקריב קרבנות בטומאה לגמרי, אלא האיסור להקריב בטומאה קיים, והקרבת הקרבנות דוחה את האיסור, וּלכן כשמקריבים בטומאה כָּעֲיָא צִיץ לְרַצּוֹת – צריך שיכפר הציץ שלובש הכהן גדול, על הבאת הקרבן בטומאה כדי שיעלה לרצון. כלומר, שמה שאמרה התורה שאפשר להקריב קרבנות ציבור בטומאה, הוא משום שהציץ מכשיר את הקרבן שנטמא. והטעם שסברו לומר כן, הוא משום דְּלֵיכָּא תַּנָּא דְּשָׁמְעַת לֵיהּ דְּאָמַר – שאין תנא שלמדנו מדבריו שהוא סובר שטּוּמְאָה הוּתְּרָה בְּצִיבּוּר, אֶלָּא רַבִּי יְהוּדָה בלבד, דְּתַנְיָא, הַצִּיץ, בֵּין בזמן שֶׁיֵּשְׁנוֹ עַל מִצְחוֹ של הכהן גדול, וּבֵין בזמן שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ, הוא מְרַצֶּה – מכפר על הקרבת הקרבן בטומאה כדי שיעלה לרצון, ומשום כך, אף אם נטמא הקרבן בזמן שלא היה הציץ מונח על מצחו של הכהן גדול, הציץ מכשירו, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דווקא עוֹדֵיהוּ – בעוד שהוא מונח עַל מִצְחוֹ של כהן גדול הוא מְרַצֶּה, אבל אם אֵין עוֹדֵיהוּ – אינו מונח עַל מִצְחוֹ, אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן לרבי יהודה, כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ שאף כשאין הציץ על מצח כהן גדול הוא מרצה, שֶׁהרי בשעה שהוא נכנס לעבוד עבודה בקודש הקדשים, הציץ אֵינוֹ מונח עַל מִצְחוֹ, וּמכל מקום הוא מְרַצֶּה על הקרבנות שנטמאו באותה שעה. אָמַר לוֹ רבי יהודה, הָנַח לְיוֹם הַכִּפּוּרִים ואל תוכיח ממנו שציץ מרצה אף כשאינו על מצח הכהן גדול, מפני שבזמן שאין הכהן גדול לובש את הציץ, אינו מקריב אלא קרבנות ציבור, וקרבנות ציבור אינם צריכים לציץ שירצה, מפני שֶׁטּוּמְאָה הוּתְּרָה בְּצִיבּוּר, אבל קרבנות יחיד שנטמאו וצריכים ריצוי ציץ, אין הציץ מרצה עליהם אלא בשעה שהוא על מצחו של כהן גדול. ומדייקת הגמרא: מִכְּלָל – משמע מכך, דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאמר שניתן ללמוד מכהן גדול ביום הכיפורים שהציץ מרצה גם בזמן שאינו מונח על מצח הכהן גדול, אף שבאותו זמן קרבים רק קרבנות ציבור, סָבַר שטּוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בְּצִיבּוּר, ואף קרבנות ציבור צריכים שירצה עליהם הציץ.

המשך בעמוד קצ

רש"י

הא לא כתיב בהו מועד — ולא לידחו טומאה, דהא כל קרבנות ציבור ממועד נפקי לן בדלקמן. **קרא עלי מועד** — תמוז דשילוח מרגלים מלויי מליוה, וכלו ארבעים דידהו בתשעה באב, בפרק בתרא דתענית, והוקבעה להם בו בכיה לדורות. ויום עיבור החדש קרי מועד: "**וידבר משה**" **וגו'** — בתורת כהנים הוא גבי עומר ושתי הלחם. **שלא למדנו כו' שנאמר בהן מועד** — לדחות שבת וטומאה. **במועדו** — משמע: לא יעבור זמנן, ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת. **אלה תעשו וגו'** — בפרשת פינחס כתיב, גבי מוספים. **מניין לרבות עומר והקרב עמו** — "ועשיתם ביום הניפכם" וגו' (ויקרא כג). **ושתי הלחם** — והכבשים הקרבין עמהן האמור בתורת כהנים ואינם אמורים בפרשת פינחס. **תלמוד לומר** — בשילהי ההיא פרשתא ד"שור או כשב או עז": "וידבר משה" וגו'. **כל הני למה לי** — לכתוב חד וליתי הנך מיניה. **שאר קרבנות ציבור** — מוספין. דעולה מכפרת אעשה, כדתניא ביומא (לו,א): אין עולה באה אלא על עשה ולא תעשה שניתק לעשה. **עומר ושתי הלחם אינן באין אלא להתיר** — את החדש, זה במדינה וזה במקדש. **סברוה** — האמוראין בני ישיבה היו סבורין כן, לפיכך הוצרך להם לישאל הא דבעי לקמיה: לימא מתניתין דלא כרבי יהושע. **דחויה** — אף על גב דאכשרה רחמנא למיתי בטומאה — לאו היתר גמור הוא, אלא היכא דלא מישתכחי טהורין. וכיון דלאו היתר גמור הוא — בעינן ציץ לרצוויי. **בין שישנו על מצחו** — בשעה שאירעה טומאה בקרבנות. **כהן גדול ביום הכפורים יוכיח** — בשעת עבודת פנים. **שאינו על מצחו** — דהא אין נכנס שם בבגדי זהב, כדאמרינן [בראש השנה] (כו,א) דאין קטיגור נעשה סניגור. **ומרצה** — אם באו בטומאה, דהא קיימא לן: כל קרבנות הציבור הקבוע להן זמן דוחין את הטומאה. ורבי שמעון אית ליה טומאה דחויה היא בציבור. ואי לאו משום דציץ מרצה אטומאה — לא הוו מיתכשרי. **שטומאה הותרה בציבור** — ואין קרבן ציבור צריך ריצוי הציץ, אלא קרבן יחיד. **ודכולי עלמא** — כלומר, הנך רבנן דסתם מתניתין סברי אין הציץ מרצה על אכילות, על טומאה שנגע בבשר ובשירי מנחה הנאכלים, אלא על טומאת הדם וקמצים (ואימורין). **לימא מתניתין** — דאמר: עומר ושתי הלחם באין בטומאה, ואף על גב דבעינן ריצוי ציץ, וציץ אאכילות לא מרצי — ונמצא שאין כאן שיריים הנרצין אלא הקומץ לבדו שהציץ מועיל. וכן במיני דמים לא הועיל ציץ לבשר אלא לדם, וקתני דהדם נזרק. **דלא כרבי יהושע** — דאמר: אם אין בשר ראוי — אין דם ראוי. **אם אין בשר** — ראוי, כגון שנטמא או שנאבד — אין הדם נזרק. **לול** — אויר יש בין כבש למזבח. לא היה ראש הכבש מחובר למזבח, שיש אויר מעט בינתים, והמסדר את האברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת העצים לקיים מצות זריקה. **הא כתיב גביה והבשר תאכל** — אלמא: בשר קיים בעינן.

והני

תוספות

שעירי ראשי חדשים איצטריך ליה — תימה: וליתני שעירי ראשי חדשים ולא ליתני אידך.

סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד — ואף על גב דבפרשת פינחס כתיב נמי ראש חדש — הוה אמינא ד"אלה תעשו במועדיכם" דכתיב בסוף פרשת פינחס לא קאי אראש חדש אלא אשאר ימים טובים דכתיבי בתריה, דאיקרי רגל. דהכי נמי לא קאי אשבת ותמיד, ומצרכינן להו קרא בסמוך.

שכן יש בהן צד חמור — פירש רבינו תם: שכן ישנן לפני הדיבור, וכמאן דאמר (חגיגה ו,א): עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הואי. ולחם הפנים, אומר רבינו יצחק בן אשר: מדכתיב "תמיד" יליפינן ליה, דמשמע אפילו בשבת. ובתורת כהנים איכא מאן דדריש דתמיד דחי שבת מדכתב ביה "תמיד". ומיהו, מתרי מינייהו הוה מצי למילף כולהו! ואומר רבינו יצחק: דשמא יש שום פירכא, דאי לאו הכי — אמאי צריך קרא בשאר. וקשה: דבפרק קמא דיבמות (ה,ב) בעי למימר עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מפסח ותמיד, ופריך: מה לפסח ותמיד — שכן ישנן לפני הדיבור, ואמאי לא יליף משאר קרבנות ציבור דדחי שבת כדמסקינן הכא?.

דלא אשכחן תנא דאית ליה טומאה הותרה אלא ר' יהודה — ואם תאמר: מאי אולמא דר' שמעון טפי מדרבי יהודה? אדרבה, אשכחן ב"מי שהוציאוהו" (עירובין מו,ב) דר' יהודה ור' שמעון הלכה כרבי יהודה! ויש לומר: דאשכחן לקמן (עח,א) ר' יוסי דנמוקו עמו, דסבר טומאה דחויה היא. תימה לרבינו יצחק: דבשמעתין משמע דלמאן דאמר טומאה דחויה — אינה דחויה אלא על ידי ריצוי ציץ, ואמאי? הא טומאה דגברא, דדחויה בציבור אף על פי שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף, כדתנן בפירקין (פ,ב).

רבי אליעזר אומר מרצה כו' — רבי אליעזר גרסינן, ולא ר' אלעזר. דלקמן פריך: וליטעמיך, כיון דאמר ר' אליעזר יש דם אף על פי שאין בשר הציץ מרצה על אכילות, למאי הילכתא.

נימא מתניתין דלא כר' יהושע — משמע משום דסבירא ליה דבעינן דם ובשר. ותימה: דאפילו סבירא ליה נמי יש דם אף על פי שאין בשר, כיון דסלקא דעתך דטומאה דחויה ואין הציץ מרצה על אכילות — לא אתיא מתניתין כוותיה משום שתי הלחם!.

נימא דלא כר' יהושע — תימה לרבינו יצחק: והא על כרחך כרבי יהושע אתיא דקתני סיפא: ובמוקדשין, אף על פי שנטמא בשר וחלב קיים — זורק את הדם. משמע, הא נטמאו שניהם — אינו זורק, והיינו כרבי יהושע, כדאמר לקמן! ויש לומר דהכי קאמר: נימא דלא כר' יהושע, והא על כרחך סיפא אתיא כוותיה, ואם כן קשיא סיפא.

אויר קטן היה בין כבש למזבח — בלא אויר נמי היה יכול לקיים מצות זריקה, אלא לכך היה אויר — שעל ידי כך יזכור לזרוק.

דם אף על פי שאין בשר שנאמר ודם זבחיך וגו' — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: מנא ליה בעולה דיש דם אף על פי שאין בשר? אימא דזוקא שלמים, אבל עולה דכולה בליל, אימא: אין בשר — אין דם, יש דם — אף על פי שאין בשר [מנא לן]?

שאין

1 שְׁעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. סָלְקָא דַּעְתָּךְ
2 אָמִינָא: הָא לָא כְּתִיב בְּהוּ מוֹעֵד, קָא מַשְׁמַע
3 לָן דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ אִיקְרֵי מוֹעֵד, כִּדְאַבַּיֵּי. דַּאֲמַר אַבַּיֵּי: תַּמּוּז
4 דְּהַאי שַׁתָּא מְלוֹיֵי מַלּוּיֵהּ, דִּכְתִיב: "קָרָא עָלַי מוֹעֵד
5 לִשְׁבֹּר בַּחוּרָי". לְמִימְרָא דְּכוּלְּהוּ מ"מוֹעֵד" אָתוּ, מְנָהֲנֵי
6 מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה'" מַה
7 תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁלֹּא לְמַדְנוּ אֶלָּא לְתָמִיד וּפֶסַח
8 שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוּ "בְּמוֹעֲדוֹ", "בְּמוֹעֲדוֹ" - וַאֲפִילּוּ בְּשַׁבָּת,
9 "בְּמוֹעֲדוֹ" - וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה. שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר מְנַיִּין
10 - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". מְנַיִּין לְרַבּוֹת
11 עוֹמֶר וְהַקְּרֵב עִמּוֹ, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְהַקְּרֵב עִמָּם - תַּלְמוּד
12 לוֹמַר: "וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"
13 הַכָּתוּב קִבְּעוֹ מוֹעֵד אֶחָד לְכוּלָּן. וְכָל הָנֵי לְמָה לִי?
14 צְרִיכִי; דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא תָּמִיד, הֲוָה אָמִינָא: תָּמִיד -
15 שֶׁכֵּן תָּדִיר וְכָלִיל, אֲבָל פֶּסַח - לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי
16 כָּתַב רַחֲמָנָא פֶּסַח - פֶּסַח שֶׁהוּא עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲבָל תָּמִיד
17 דְּאֵין עָנוּשׁ כָּרֵת - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי כָּתַב
18 רַחֲמָנָא הָנֵי תְּרֵתֵי - הֲוָה אָמִינָא: הָנֵי הוּא יֵשׁ בָּהֶן צַד
19 חָמוּר: תָּמִיד תָּדִיר וְכָלִיל, פֶּסַח שֶׁהוּא עָנוּשׁ כָּרֵת, אֲבָל
20 שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר - אֵימָא לָא, כָּתַב רַחֲמָנָא: "אֵלֶּה
21 תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם". וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ
22 לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם", הֲוָה אָמִינָא: שְׁאָר קָרְבְּנוֹת צִיבּוּר
23 הַבָּאִין לְכַפֵּר. אֲבָל עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּאֵין בָּאִין לְכַפֵּר,
24 אֶלָּא לְהַתִּיר בְּעַלְמָא נִינְהוּ - לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי
25 כָּתַב רַחֲמָנָא עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְחוּדֵיהוּ, הֲוָה אָמִינָא:
26 אַדְּרַבָּה, עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם דְּאִלֵּימִי, דְּבָאִין לְהַתִּיר, אֲבָל
27 הָנָךְ - לֹא, קָא מַשְׁמַע לָן. סְבְרוּהּ: דְּלְכוּלֵּי עָלְמָא
28 טוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בַּצִּיבּוּר, וּבְעָיָא צִיץ לְרָצוֹת. דְּלֵיכָּא
29 תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר טוּמְאָה הוּתְּרָה בַּצִּיבּוּר אֶלָּא
30 רַבִּי יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: צִיץ, בֵּין שֶׁיֵּשְׁנוֹ עַל מִצְחוֹ וּבֵין
31 שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ - מְרַצֶּה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה
32 אוֹמֵר: עוֹדֵיהוּ עַל מִצְחוֹ - מְרַצֶּה, אֵין עוֹדֵיהוּ עַל מִצְחוֹ
33 - אֵינוֹ מְרַצֶּה. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם
34 הַכִּפּוּרִים יוֹכִיחַ, שֶׁאֵינוֹ עַל מִצְחוֹ וּמְרַצֶּה! אָמַר לוֹ: הַנַּח
35 לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁטּוּמְאָה הוּתְּרָה בַּצִּיבּוּר. מִכְּלָל דְּרַבִּי
36 שִׁמְעוֹן סָבַר טוּמְאָה דְּחוּיָה הִיא בַּצִּיבּוּר. וּדְכוּלֵּי עָלְמָא
37 אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת. דְּלֵיכָּא תַּנָּא דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ
38 דְּאָמַר הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת אֶלָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.
39 דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת. רַבִּי
40 יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל אֲכִילוֹת. נִימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּתַנְיָא: "וְעָשִׂיתָ
41 עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אִם אֵין דָּם - אֵין בָּשָׂר, אִם אֵין בָּשָׂר - אֵין דָּם. רַבִּי
42 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דָּם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ". וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְעָשִׂיתָ
43 עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם" - לוֹמַר לְךָ: מַה דָּם בְּזְרִיקָה - אַף בָּשָׂר בְּזְרִיקָה. הֲוֵי אוֹמֵר: לוּל קָטָן יֵשׁ
44 בֵּין כֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי, הָכְתִיב "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ"! אָמַר לָךְ: הָא כְּתִיב גַּבֵּיהּ "וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל".

והני

וְהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי לְמָה לִי? חַד בְּעוֹלָה וְחַד בְּשְׁלָמִים. וּצְרִיכָא, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּעוֹלָה - הֲוָה אָמִינָא: עוֹלָה הִיא דַּחֲמִירָא, שֶׁכֵּן כָּלִיל. אֲבָל שְׁלָמִים דְּלָא חֲמִירִי - אֵימָא לָא. וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא שְׁלָמִים - הֲוָה אָמִינָא: אַדְּרַבָּה, דְּאִית בְּהוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת. אֲבָל עוֹלָה דְּלֵית בָּהּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת - אֵימָא לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִי, הָכְתִיב "וְהַבָּשָׂר תֹּאכַל"! אָמַר לְךָ: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ שֶׁאֵין הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם. אִי הָכִי, אֵימָא: כּוֹלֵיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא, דָּם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בָּשָׂר מִנָּלָן? אָמַר לְךָ: אִם כֵּן נִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "הַבָּשָׂר תֹּאכַל" וַהֲדַר "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ", כִּדְכְתִיב בְּרִישָׁא "וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם". מַאי שְׁנָא דְּאַקְדְּמֵיהּ לְ"דַם זְבָחֶיךָ" - שְׁמַע מִינָּהּ: דָּם - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר, וּשְׁמַע מִינָּהּ: שֶׁאֵין הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֵין הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם - קַל וָחוֹמֶר הוּא: וּמָה אֵימוּרִין דְּכִי לֵיתַנְהוּ לָא מְעַכְּבִי, כִּי אִיתַנְהוּ - מְעַכְּבִי, דָּם - דְּכִי לֵיתֵיהּ מְעַכֵּב - כִּי אִיתֵיהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמְעַכֵּב! וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מִילְּתָא דְּאָתְיָא בְּקַל וָחוֹמֶר - טָרַח וְכָתַב לָהּ קְרָא. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִדְרַשׁ - דָּרְשִׁינַן. הָשְׁתָּא לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּכֵיוָן דְּאָמַר בָּעֵינַן תַּרְתֵּי, וְצִיץ אַאֲכִילוֹת לֹא מְרַצֶּה - הֵיכִי אָתֵי בְּטוּמְאָה? אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אֶלָּא קָסְבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הָעוֹלִין. הָא תֵּינַח זְבָחִים, דְּאִיכָּא עוֹלִין. אֶלָּא עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, דְּלֵיכָּא עוֹלִין, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמְרִי: כִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִי דְּבָעֵינַן תַּרְתֵּי - בַּזְּבָחִים, בַּמִּנְחוֹת לֹא אָמַר. וּבַמִּנְחוֹת לֹא אָמַר?! וְהָתְנַן: נִטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ, אָבְדוּ שְׁיָרֶיהָ - כְּמִדַּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּשֵׁירָה, כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּסוּלָה. כְּמִדַּת וְלֹא כְּמִדַּת. כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - דְּבָעֵינַן תַּרְתֵּי, וְלֹא כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּזְּבָחִים אָמַר, בַּמִּנְחוֹת לֹא אָמַר - וְאִילּוּ הַאי תַּנָּא סָבַר אֲפִילּוּ בַּמִּנְחוֹת. וּמַנּוּ הַאי תַּנָּא דְּקָאֵי כְּוָוֹתֵיהּ וּמַחְמִיר טְפֵי מִינֵּיהּ? וְעוֹד, תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסִי: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּמִּנְחוֹת וּבַזְּבָחִים, וְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּזְּבָחִים וּבַמִּנְחוֹת. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּזְּבָחִים - שֶׁהָיָה אוֹמֵר: דָּם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בָּשָׂר, וְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּזְּבָחִים, שֶׁהָיָה אוֹמֵר: אִם אֵין דָּם אֵין בָּשָׂר, אִם אֵין בָּשָׂר אֵין דָּם. דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּמִּנְחוֹת - שֶׁהָיָה אוֹמֵר: קוֹמֶץ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁיָרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בַּמִּנְחוֹת - שֶׁהָיָה אוֹמֵר: אִם אֵין קוֹמֶץ אֵין שְׁיָרִים, אִם אֵין שְׁיָרִים אֵין קוֹמֶץ. אֶלָּא, קָסְבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל [הָעוֹלִין וְעַל] הָאֲכִילוֹת. אִי הָכִי, אַמַּאי כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פְּסוּלָה? אַאֲבוּד וְשָׁרוּף. אֶלָּא נִטְמָא לְמַאן קָתָנֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - פְּשִׁיטָא, הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר אָבוּד וְשָׁרוּף דְּלֵיתַנְהוּ מַכְשִׁיר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִטְמָא דְּאִיתֵיהּ מִיבָּעֵיא?! אֶלָּא פְּשִׁיטָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקָתָנֵי פְּסוּלָה! וְעוֹד: תַּנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל זְבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין שֶׁנִּטְמָא בָּשָׂר וְחֵלֶב קַיָּם וּבֵין שֶׁנִּטְמָא חֵלֶב וּבָשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם. אֲבָל נִטְמְאוּ תַּרְוַוֵיהוּ - לֹא. אֵלָּמָא קָסְבַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֵין הַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הָעוֹלִין וְלֹא עַל הָאֲכִילוֹת! אֶלָּא, לְעוֹלָם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הִיא מַתְנִיתִין, וְלָא קַשְׁיָא: כָּאן - לְכַתְּחִלָּה, כָּאן - דִּיעֲבַד. כִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - לְכַתְּחִלָּה, דִּיעֲבַד - לֹא. וּמִנָּא תֵּימְרָא דְּשָׁנֵי לֵיהּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּין לְכַתְּחִלָּה לְדִיעֲבַד - דְּתַנְיָא: נִטְמָא בָּשָׂר, אוֹ שֶׁנִּפְסַל, אוֹ שֶׁיָּצָא חוּץ לַקְּלָעִים - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִזְרֵק, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא יִזְרֵק. וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִם זָרַק - הוּרְצָה. חֲדָא - דִּפְסוּלָה דִּיעֲבַד מַשְׁמַע, וְעוֹד: "חֲמִשָּׁה דְּבָרִים בָּאִין" - לְכַתְּחִלָּה מַשְׁמַע.

אלא

תוספות

שאין בשר ניתר באכילה עד שיזרק הדם — תימה: אימא דוקא שלמים דאית ביה תרי אכילות, אבל עולה מנלן? דאימא כי היכא דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם, כדתנן במעילה בפרק "חטאת העוף" (ט,א), לית בה נמי מעילה קודם זריקה, דהאי קרא בשלמים כתיב! ויש לומר: דר' אליעזר לא חשיב הך חומרא. ורבינו שמשון בן אברהם מתרץ: דר' אליעזר יליף עולה מקל וחומר דר' יהושע, ובשלמים טרח וכתב לה קרא כדאמר בסמוך.

עומר ושתי הלחם דליכא עולין מאי איכא למימר — ואם תאמר: ובשתי הלחם מה שייך באין בטומאה? ויש לומר: משום תנופה דאית בהו.

קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על העולין — ואם תאמר: לענין מה מפיק קרא בעולה אם אין בשר אין דם? הלא הציץ מרצה! ויש לומר: לענין אבוד ושרוף, דלא מרצה ציץ.

כי אמר ר' יהושע בזבחים במנחות לא אמר — השתא משתי הלחם לא תירץ כלום, ובלאו הכי פריך שפיר. **אלא** פשיטא ר' יהושע קתני לה — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא משני כדלעיל כמדת ר' יהושע דבעי תרתי, ולא במדת ר' יהושע דאיהו סבירא ליה הציץ מרצה על אכילות, ואנן סבירא לן דלא מרצה.

הא

והני תרי קראי — לרבי יהושע למה לי. **וחד בשלמים** — זבחיך = שלמים. **שכן כליל** — הילכך חשיבא, ומחמרינן בה. **אם כן** — דכולי אתא למימר דדם מתיר בשר באכילה, ולאו למימר דם אף על פי שאין בשר. **לכתוב ובשר זבחיך תאכל והדר והדם ישפך** — והוי משמע נמי והדם ישפך תחלה קודם לאכילה, דהא לא כתיב והדם תשפוך. מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך ישפך ברישא? **שמע מינה** — למדרש "ודם זבחיך ישפך" מכל מקום. **אימורים דכי ליתנהו לא מעכבי** — וכגון נטמאו או אבדו — לא מעכבי אכילת בשר, כדאמרן ב"תמיד נשחט" (לעיל נט,ב). **כי איתנהו מעכבי** — אכילת בשר, כדאמרן התם. **דם דכי ליתיה מעכב** — דהא תרוייהו מודו אם אין דם אין בשר, דמתחלת הקדשן הן נאסרין, ובפרה אינה באה אלא בדם, וכהנים משולחן גבוה קא זכו. וכיון דכפרה ליתיה — איסורא להיכא אזלי? **לימא דלא כרבי יהושע** — אמילתיה קא מהדר, דאמרן לעיל מתניתין דלא כרבי יהושע. **בעינן תרתי** — דם ובשר. **וציץ אאכילות לא מרצי** — והשתא בשר ליכא אלא דם לחודיה דמרצי ציץ עליה, הכי נמי דלא אתו בטומאה. **הציץ מרצה על העולין** — על טומאת הנקטרין על האשים דהיינו אימורין — מודי רבי יהושע דאי איכא כזית חלב לאכילת מזבח זורק את הדם, כדאמר לקמן בברייתא בפירקין (עט,א), רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב — זורק הדם. **עומר ושתי הלחם דליכא עולין** — לבד הקומץ שהוא במנחה כזריקת דם בזבחים, אבל בשיריים ליכא הקטרה. וכיון דבעי רבי יהושע תרתי — צריך להיות קומץ ושיריים קיימין, והכא שיריים ליכא. ושתי הלחם דכוליה אכילות — אפילו חדא נמי ליכא. בשלמא לרבי אליעזר דאית ליה הציץ מרצה על אכילות — כולהו כמאן דלא איטמו נינהו. **כי אמר רבי יהושע** — דבעינן תרתי. **נטמאו שיריה** — של מנחה לאחר שנקמצה, ועדיין לא נקטר קומצה. **כמדת רבי אליעזר** — שהיה אומר בזבחים (קד,א): דם אף על פי שאין בשר — כשירה להקטיר קומצה, ונפטרו הבעלים. **ומאן האי תנא כו'** — היכא אשכחן תנא דאמר הכי? מילתיה דרבי יוסי מיפרשא לקמן בשמעתין. **אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על אכילות** — ומיתוקמא מתניתין אליביה, דהא איכא תרתי, וגבי שתי הלחם נמי, כיון דציץ מרצה על אכילות — הוה ליה כמעיקרא, ומותירין במקדש. **אי הכי נטמאו שיריה** — כיון דנטמאו לרבי יהושע, אמאי פסולין? ומשני: כי קתני פסולה — אאבדו שיריה ונשרפו שיריה. **אלא נטמאו שיריה** — כיון דרבי יהושע לא עלה פליג. **למאן קתני לה לרבי אליעזר וכו'** — להודיע לנו דברי מי שנאה, להודיענו בה דברי רבי אליעזר דלמדתו כשירה?! בתמיה. פשיטא השתא יש לומר כו'. אלא פשיטא: על כרחיך רבי יהושע פליג עלה, ולאשמעינן דרבי יהושע פסיל בה תניא. ורבותא אשמעינן: דאף על גב דאיתא בעינא — פסול. **ולא על העולין** — דהיינו חלב. דאי מרצי אחד מינייהו — אמאי פסול? **אלא לא קשיא** — מתניתין ודרבי יהושע. מתניתין — דיעבד, ודרבי יהושע — לכתחלה תרתי בעי, ואי אייתוה — מתכשר דיעבד. **נפסל** — בטבול יום. **הדא דפסולה דיעבד משמע כו'** — אתקפתא היא. **ועוד** — אי נמי משמע פסולה להקטיר קומצה לכתחלה, מתניתין באין לכתחלה קתני.

מקשה הגמרא על דברי רבי יהושע: **וְהָנֵי תְּרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי** – ומדוע צריכים אנו שתי דרשות כדי ללמוד שאין זורקים את הדם אלא כשהבשר ראוי, גם מ'הבשר והדם' וגם מ'ודם זבחיך ישפך וגו' והבשר תאכל'. משיבה הגמרא: **חַד** – דרשה אחת ['ועשית עולותיך הבשר והדם'] נאמרה **בְּעוֹלָה, וְחַד** – ודרשה אחת נאמרה **בְּשְׁלָמִים,** והיינו 'ודם זבחיך ישפך וגו' והבשר תאכל' ש'זבחיך', הם זבחי שלמים. **וּצְרִיכָא** – והוצרכה התורה ללמדנו הלכה זו בשניהם, משום **דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** – שאם היתה התורה כותבת דין זה רק **בְּעוֹלָה, הֲוָה אָמִינָא** – הייתי יכול לומר, **שְׁעוֹלָה הִיא דְּחַמִּירָא** – שלא החמירה התורה שאם אין בשר אין דם אלא בעולה, משום שעולה חשובה היא, **שֶׁכֵּן כָּלִיל** – היא קרבה כולה לה', ומשום כך, מחמירים בה שאין להקריב את הדם אם אין הבשר ראוי, **אֲבָל שְׁלָמִים דְּלָא חֲמִירִי** – שאינם חמורים כעולה, שהרי בשרם נאכל לבעלים, **אֵימָא** – יש לי לומר, **שֶׁלֹּא** נאמר בהם הדין שאין דם בלא בשר]. **וְאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** – ואם היתה התורה כותבת דין זה רק **בִּשְׁלָמִים, הֲוָה אָמִינָא אַדְּרַבָּה** – הייתי יכול לומר סברא הפוכה, שרק שלמים שיש בהם חומרא **דְּאִית בְּהוּ** – שיש בהם **שְׁתֵּי אֲכִילוֹת,** כלומר, שיש בהם חלק הקרב למזבח, וחלק הנאכל לבעלים, אמרה התורה שאם אין בשר אין דם, **אֲבָל עוֹלָה דְּלֵית** [–שאין] **בָּהּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת,** אלא כולה קרבה על גבי המזבח, **אֵימָא** – יש לי לומר, **שֶׁלֹּא** נאמר בה הדין שאין דם בלא בשר, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לכך השמיעה לנו התורה גם בעולה וגם בשלמים שאם אין בשר אין דם.

מקשה הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר נַמִּי, הָכְתִיב** 'וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל', ומשמע שבא הפסוק להגביל את מה שנאמר קודם לכן 'ודם זבחיך ישפך', שאין זה אלא באופן שאפשר לאכול את הבשר. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ** רבי אליעזר, **הָהוּא** – מה שנאמר 'והבשר תאכל' אחר 'ודם זבחיך ישפך', **מִיָּבְעֵי לֵיהּ** – נצרך כדי ללמדנו דין אחר בשלמים, **שֶׁאֵין הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה, עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם.**

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שלדעת רבי אליעזר, מ'והבשר תאכל' אנו דורשים שאסור לאכול מבשר השלמים קודם שנזרק הדם, **אֵימָא כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא** – יש לך לומר שכל הפסוק בא לדרשה זו, שהרי הדרשה היא ממה שנאמר 'והבשר תאכל' אחר 'ודם זבחיך ישפך', ונמצא שמה שנאמר 'ודם זבחיך ישפך' אינו מיותר, ואם כן קשה, הדין שאמר רבי אליעזר שהַדָּם קרב **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בָּשָׂר** ראוי, **מְנָלָן** – מנין לנו לדרשו. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ** רבי אליעזר, לא ניתן לומר שכל הפסוק בא רק כדי ללמד שאסור לאכול מבשר השלמים קודם זריקה, מפני **שֶׁאִם כֵּן, נִכְתּוֹב** רַחֲמָנָא – היה לתורה לכתוב תחילה 'הַבָּשָׂר תֹּאכֵל', וְהָדַר – ואחר כן 'וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ', כְּדִכְתִיב בְּרִישָׁא – וכשם שבתחילת הפסוק לגבי עולה נאמר 'וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם' והוקדם הבשר לדם, ומכל מקום היינו למדים שאין הבשר נאכל עד לאחר זריקת הדם, שהרי לא נאמר 'ודם זבחיך תשפוך' שיהיה משמע מזה שישפוך אחר אכילת הבשר, אלא 'ישפך', שמשמעו שיזרק הדם קודם אכילת הבשר, **מַאי שְׁנָא דְּאַקְדְּמֵיהּ** – ומדוע הקדימה התורה לְ'דַם זְבָחֶיךָ' קודם ל'והבשר תאכל', אלא ודאי בא הפסוק ללמד שני דינים, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ויש ללמוד מן הפסוק שזורקים את הדָּם **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּשָׂר** ראוי, **וּשְׁמַע מִינָּהּ** – ועוד מלמד הפסוק, **שֶׁאֵין הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם.**

אומרת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שסובר שכל הפסוק נצרך כדי ללמדנו שאין דם בלא בשר, הדין שאֵין **הַבָּשָׂר מוּתָּר בַּאֲכִילָה עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם,** לשיטתו בקָל **וָחוֹמֶר** מאימורים **הוּא** נלמד, **וּמָה אֵימוּרִין דְּכִי לֵיתַנְהוּ** – שכשאינם ראויים להקרבה, כגון שנטמאו או אבדו, **לֹא מְעַכְּבִי** – אינם מעכבים את הבשר מלהיאכל, ומכל מקום **כִּי אִיתַנְהוּ** – כשהם ראויים להקרבה, **מְעַכְּבִי** – מעכבים הם את הבשר מלהיאכל עד לאחר הקטרתם, **דָּם דְּכִי לֵיתֵיהּ** – שאפילו כשאינו ראוי לזריקה הוא **מְעַכֵּב,** שאם נטמא הדם או נאבד, אסור לאכול את הבשר, **כִּי אִיתֵיהּ** – כשהוא קיים וראוי לזריקה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמְעַכֵּב** הוא את אכילת הבשר עד אחר זריקתו.

אומרת הגמרא: **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** שאמר שהדין שאין הבשר נאכל עד אחר זריקת הדם, נלמד ממה שנאמר 'והבשר תאכל', סובר, שאף שניתן ללמוד דין זה בקל וחומר, פעמים **שְׁמִילְּתָא דְּאָתְיָא** – שדבר הנלמד **בְּקַל וָחוֹמֶר, טָרַח וְכָתַב לַהּ קְרָא** – טרחה התורה וכתבתו בבירור.

אומרת הגמרא: **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** אינו סובר כן, משום שהוא סובר **שְׁכָל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִדְרַשׁ דָּרְשִׁינַן** – כל מקום שנאמר ייתור בתורה, ואפשר לדורשו או לדבר הנלמד בקל וחומר, או לדבר אחר, יש לדרשו לדבר אחר, ולכן דרש את ייתור הפסוק, ללמד שאין דם בלא בשר.

הגמרא חוזרת למה שהתחילה לשאול שמשנתנו אינה מתאימה עם דברי רבי יהושע. מקשה הגמרא: **הַשְׁתָּא** – כעת אחר שנתבארה מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, **לֵימָא מַתְנִיתִין** – האם נאמר שמשנתנו היא **דְּלָא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּכִיוָן דְּאָמַר** רבי יהושע שכדי לזרוק את הדם **בָּעֵינַן תַּרְתֵּי** – צריך שיהיו הדם והבשר שניהם ראויים, וכיון שכדי להקריב קרבן ציבור בטומאה יש צורך בריצוי הציץ, שהרי טומאה דחויה היא בציבור ולא הותרה, **וְצִיץ אַאֲכִילוֹת** – על דבר הנאכל **לֹא מְרַצֶּה,** אלא רק על הדם ועל הקמצים של מנחות, אם כן **הֵיכִי אָתֵי** – איך באים הקרבנות המבוארים במשנה **בְּטוּמְאָה,** והרי כיון שנטמא בשרם, ואין הציץ מרצה עליו, הרי אין כאן בשר ראוי, ולדעת רבי יהושע, אי אפשר לזרוק את דמם, ואם כן משנתנו שאמרה שמקריבים קרבנות בטומאה, היא שלא כדעת רבי יהושע.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – יש לומר שמשנתנו היא אף כדעת **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֶלָּא** צריך לומר **קָסְבַר** – שסובר **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה** לא רק על הדם והקמצים, אלא **עַל** כל **הָעוֹלִין** להקטרה על המזבח, ואף על האימורים, וכיון שהציץ מרצה עליהם, הרי זה כמו שלא נטמאו, ונמצא שיש כאן בשר ראוי, ולכן אפשר לזרוק את דמם.

מקשה הגמרא: **הָא תִּינַח** – אכן ניתן ליישב איך אפשר להקריב את **הַזְּבָחִים** המנויים במשנה בטומאה, משום **דְּאִיכָּא** – שיש בהם אימורים העולין על המזבח, ומחמת ריצוי הציץ, נחשב שיש בהם בשר ראוי, **אֶלָּא עוֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם** המנויים אף הם במשנה, **דְּלֵיכָּא** – שאין בהם חלקים העולין על המזבח, מלבד הקומץ של מנחת העומר שהוא עומד כנגד זריקת הדם בבהמות, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר כיצד ניתן להקריבם בטומאה לדעת רבי יהושע שאין מקריבים את הדם אלא אם כן יש בשר ראוי, וכמו כן אין להקריב קומץ של מנחות, אלא אם כן יש מהשיריים חלק הראוי לאכילה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה, **כִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נַמִּי** – אף כשאמר רבי יהושע **דְּבָעֵינַן תַּרְתֵּי** – שכדי לזרוק את הדם, צריך שיהיו הבשר והדם שניהם ראויים, לא אמר כן אלא **בִּזְבָחִים** – בבהמות הנשחטות לקרבן, אבל **בְּמִנְחוֹת לֹא אָמַר** כן, שבמנחות מודה רבי יהושע שהקומץ קרב אף אם נאבדו השיריים, ולכך במנחת העומר די במה שהציץ מרצה על הקומץ כדי להקריבו.

מקשה הגמרא: **וְכִי בְּמִנְחוֹת לֹא אָמַר** רבי יהושע שכדי להקטיר את הקומץ צריך שיהיו השיריים ראויים לאכילה, **וְהָתְנַן** (מנחות כו.) מנחה **שֶׁנִּטְמְאוּ שְׁיָרֶיהָ** או **שֶׁאָבְדוּ שְׁיָרֶיהָ** קודם שהוקרב הקומץ, 'כְּמִדַּת – לשיטתו של **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שזורקים את דם הקרבנות אף שאין הבשר ראוי, **כְּשֵׁרָה** המנחה להקטיר את קומצה, **כְּמִדַּת** – ולשיטתו של **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** הסובר שאם אין דם אין בשר, **פְּסוּלָה** המנחה, ואין מקטיר את הקומץ. הרי שגם במנחות סובר רבי יהושע שהקומץ קרב רק כשהשיריים ראויים. מתרצת הגמרא: מה שאמרה המשנה במנחות שמנחה שנטמאו שייריה או אבדו 'כמדת רבי יהושע פסולה', היינו **כְּמִדַּת וְלֹא כְּמִדַּת,** כלומר, שהלכה זו היא על פי דרכו, ולא שהוא סובר כך. ומבארת הגמרא: המשנה היא **כְּמִדַּת** – כשיטתו של **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּבָעֵינַן תַּרְתֵּי** – שכדי לזרוק את הדם צריך שהדם והבשר יהיו שניהם ראויים, **וְלֹא כְּמִדַּת** – אבל אינה כדעתו של **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** עצמו רק **בִּזְבָחִים אָמַר** שצריך שיהיו הבשר והדם שניהם ראויים, אבל

המשך בעמוד קפ

לחלוחית של מצוה, **כָּל שֶׁכֵּן בְּהַהִיא** – במקרה שדיבר בו ריש לקיש, דהיינו אוכל נותר בשוגג, **דְּמִחַיֵּיב** רבי יוחנן, **דְּהִרי לֹא עָשָׂה מִצְוָה** כלל בכך שאכל נותר. **וְאִית דְּאָמְרִי** – ויש שאמרו, **בְּהַהִיא** – בנתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי, **פָּטוּר** לדעת רבי יוחנן, ואינו מחייב אלא בבועל אשתו נדה, **מַאי טַעֲמָא** – ומה הטעם לחלק ביניהם, **הָתָם הוּא דַּהֲוָה לֵיהּ לְשַׁיּוּלֵי** – שם בבועל אשתו נדה, היה לו לשואלה קודם בעילתו אם היא מותרת, וכיון שפשע ולא עשה כן אינו נחשב לטועה בדבר מצוה וחייב חטאת, **אֲבָל הָכָא דְּלֵא הֲוָה לֵיהּ לְשַׁיּוּלֵי** – כאן בנותר שלא היה לו את מי לשאול אם הבשר מותר באכילה, **לֵא** יתחייב, משום שנחשב לטועה בדבר מצוה.

הגמרא מבררת בדעת רבי יוחנן, מה טעם החילוק בין אשתו ליבמתו. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן** שחילק בין אשתו ליבמתו, **מַאי שְׁנָא** – במה שונה בועל **יְבִמְתּוֹ** שפטור עליה, הרי זה משום **דְּקָא עָבֵיד מִצְוָה** – שקיים בה מצות יבום, ואף שהיה לו לשאלה אם מותרת היא, מכל מקום כיון שמחמת טירדתו בקיום המצוה בא לידי שגגה זו, נחשב טועה בדבר מצוה ופטור, אם כן, **אִשְׁתּוֹ נַמִּי קָא עָבֵיד מִצְוָה** – הרי גם בבעילת אשתו הוא מקיים מצוה של פריה ורביה ויש לפוטרו. מתרצת הגמרא: מדובר **בְּאִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת**, שבבעילתה אינו מקיים מצוה זו.

שבה הגמרא ומקשה: **וְהָא אִיכָּא** – והרי יש בה מצוה של **שִׂמְחַת עוֹנָה** – שחייב אדם לפקוד את אשתו, כל אחד ב'עונה' שנקבעה לו לפי עיסוקו, ומצוה זו הרי נוהגת אף במעוברת. מתרצת הגמרא: מדובר כשבא עליה **שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת עוֹנָתָהּ** – לא בזמן שמחויב לפקדה, ואין בכך מצוה. מקשה שוב הגמרא: **וְהָאָמַר רָבָא, חַיָּיב אָדָם לְשַׂמֵּחַ** את **אִשְׁתּוֹ בְּדָבָר מִצְוָה** [–בתשמיש] אף שלא בשעת עונתה, כשרואה שמתאוית לכך. מתרצת הגמרא: מדובר שבא עליה **סָמוּךְ לְוִסְתָּהּ** – בעונה שרגילה לראות דם נידתה, שאסור לשמש בזמן זה, ואין בזה מצוה.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן שמדובר באופן שבא עליה סמוך לווסתה ולכן חייב, **אֲפִילּוּ יְבִמְתּוֹ נַמִּי** – אזי גם ביבמתו יש לחייבו, שהרי אין מוטל עליו מצות יבום סמוך לווסתה, ונמצא שלא היה טרוד בדבר מצוה. מתרצת הגמרא: **יְבִמְתּוֹ, בְּזִיז מִינָּהּ** – בוש היבם ממנה לשואלה אם היא סמוכה לווסתה, כיון שאין לבו גס בה עדיין, **וְאִשְׁתּוֹ, לֵא בְּזִיז מִינָּהּ** – אינו בוש הימנה, והיה לו לשואלה אם היא סמוכה לווסתה. ולפי שפשע בזה ובא עליה מבלי לשאלה אינו נחשב טועה בדבר מצוה, אלא שוגג, ולכך חייב חטאת.

הגמרא מבררת מידו התנא עליו הסתמך רבי יוחנן: **וְרַבִּי יוֹחָנָן** שפטר את הבא על יבמתו נדה משום שנחשב כטועה בדבר מצוה, **כְּמַאן** – כשיטת איזה תנא אמר זאת. **אִילֵימָא** – אם נאמר שדבריו שנויים **בְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּתָנֵי** (סוכה מא:) **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן** שֶׁל חַג [–חג הסוכות] **שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח** ששבת היום, **וְהוֹצִיא אֶת הַלּוּלָב** מרשות היחיד **לִרְשׁוּת הָרַבִּים** ללכת עמו לחכם שילמדנו כיצד מקיימים מצות נטילת לולב, ועבר על מלאכת הוצאה, **פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת**, כלומר, מפני שחילל את השבת מתוך שהיה טרוד במצות נטילת לולב, ועסוק וממהר לעשותה, ורבי יוסי פוטר את הטועה בדבר מצוה. ומכאן למד רבי יוחנן שהוא הדין לבא בשוגג על יבמתו נדה שפטור כיון שבא לכך מתוך טרדתו במצות יבום. דוחה הגמרא: **דֵּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם** – יתכן שלגבי לולב הדין שונה כיון **דְּזִמְנוֹ בְּהוּל**, שצריך להספיק לקיים מצותו בו ביום, ולפיכך הוא טרוד וממהר ללכת לאדם בקי שילמדנו פרטי המצוה, אבל במצות יבום שאין קבוע לה זמן, ואינו בהול לקיימה היום, אפשר שאף רבי יוסי יודה שהוא חייב.

הגמרא מנסה למצוא מקור לדברי רבי יוחנן מדברי תנא אחר: **וְאֶלָּא** דברי רבי יוחנן שנויים **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּיבְחִים**, כלומר, כדברי רבי יהושע במשנתנו לגבי זבחים, שפטר את השוחט בשבת שאר זבחים לשם הפסח, מתוך שטרוד הוא במצות הפסח וגם קיים מצוה בשחיטה זו. דוחה הגמרא: **דֵּילְמָא הָתָם נַמִּי זְמַנּוֹ בְּהוּל** – יתכן שגם שם פטור דווקא משום שזמנו בהול, שהרי צריך לשחוט את הפסח קודם שקיעת החמה.

שבה הגמרא ומנסה באופן אחר: **וְאֶלָּא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּתִינוֹקוֹת**, כלומר, כדברי רבי יהושע במשנה שהובאה לעיל (ע"א), שפטר את מי שמל בטעות בשבת תינוק שזמן מילתו חל בערב שבת, מתוך שהיה טרוד במילתו של תינוק אחר שזמנו בשבת זו. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי זְמַנּוֹ בְּהוּל** כיון שצריך למולו קודם שיעבור היום השמיני.

שבה הגמרא ומנסה באופן אחר: **וְאֶלָּא** דברי רבי יוחנן שנויים **כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דִּתְרוּמָה, דְּתָנֵן** (תרומות פ"ח מ"א) **הָיָה** כהן **אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה** והרי הוא חלל שדינו כזר ואסור בתרומה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב** אותו ליתן לכהן **קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ** על כל התרומות שאכל עד עתה, כדין זר שאכל תרומה בשוגג, **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר**, משום שטעה בדבר מצוה, שהרי סבר שהוא כהן, ומצוה לכהן לאכול תרומה. הרי מוכח מכאן שרבי יהושע פוטר בטועה בדבר מצוה אף שאין זמנו בהול, שהרי אין זמן קצוב לאכילת תרומה, וכמו כן יש לפטור מחטאת את הבועל יבמתו נדה. דוחה הגמרא: **דֵּילְמָא** – שמא יש לומר **כְּדְרַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, דְּאָמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי**, משנה זו עוסקת **בִּתְרוּמָה** של חמץ **בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, דִּזְמַנָּהּ בְּהוּל**, כיון שבהמשך היום נאסר חמץ באכילה ויש לשורפו, ודווקא בתרומה זו פטר רבי יהושע את בן הגרושה והחלוצה משום טועה בדבר מצוה, אבל אם אכל תרומה שאינו בהול לאכלה מודה רבי יהושע שחייב. **אִי נַמִּי** – ובאופן נוסף ניתן לדחות, **שָׁאנִי** – שונה הדין **בִּתְרוּמָה, דְּאִיקְרֵי** – שנקראת אכילתה **'עֲבוֹדָה'**, **וַעֲבוֹדָה** של חלל בשוגג **רַחֲמָנָא אַכְשַׁר** – התורה הכשירה.

דְּתָנֵן במסכת תרומות (שם), **הָיָה** כהן **עוֹמֵד וּמַקְרִיב, וְנוֹדַע שֶׁהוּא בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶּן חֲלוּצָה** והרי הוא חלל שפסול לעבוד במקדש, **כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּן שֶׁהִקְרִיב עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** עד עתה הרי הם **פְּסוּלִין, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר** אותם, ופוסל רק את הקרבנות שיקריב מכאן ולהבא. **וְאָמְרִינַן** – ואמרנו בזה, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – מהו טעמו של רבי יהושע, **דִּכְתִיב** (דברים לג יא) **בברכת** משה לשבט לוי **'בָּרֵךְ ה' חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה'**, ודורשים מהפסוק שאפילו פעולת ידיהם ועבודתם של הכהנים החללים ['חילו'] רצויה לפני המקום, ואין עבודתם נפסלת למפרע כשנודע שהם חללים. ולפי שנקראת אכילת תרומה 'עבודה' [כפי שיתבאר מיד], אין החלל מתחייב עליה אם נודע לו פסולו לאחר שכבר אכל, ואין הטעם משום טועה בדבר מצוה.

שואלת הגמרא: **וּתְרוּמָה הֵיכָא אִיקְרֵי** [–היכן היא נקראת] **'עֲבוֹדָה'**. משיבה הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי טַרְפוֹן שֶׁלֹּא בָא אֶמֶשׁ** [–בערב] **לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, לְשַׁחֲרִית** [–בבוקר] **מְצָאוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְאָמַר לוֹ, מִפְּנֵי מָה לֹא בָאתָ אֶמֶשׁ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמַר לוֹ** רבי טרפון, **עֲבוֹדָה עֲבַדְתִּי. אָמַר לוֹ** רבן גמליאל, **כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָן אֶלָּא דִּבְרֵי תֵימָה** – דברים תמוהים, **וְכִי עֲבוֹדָה בְּזַמַּן הַזֶּה** שבית המקדש חרב **מִנַּיִן** – כיצד תיתכן. **אָמַר לוֹ** רבי טרפון, **הֲרֵי הוּא** [–הכתוב] **אוֹמֵר** (במדבר יח ז)

אגרות קודש

[ז' שבט תשכ"ד]

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

טז וְכָל זֶה כְּשֶׁמְּדַבֵּר עַל עַצְמוֹ אוֹ לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, אֲבָל לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - אָסוּר אַף אִם יוּכַל לְהַמְצִיא צַד הֶתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ, כֵּיוָן שֶׁעַכְשָׁו אֵין שָׁם אוֹתוֹ צַד הֶתֵּר.

אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם צַד הֶתֵּר בֶּאֱמֶת שֶׁיּוּכַל הַיִּשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בְּהֶתֵּר אוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ קלב] שֶׁהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה בְּאִסּוּר - יֵשׁ מַתִּירִין לוֹמַר לְנָכְרִי סְתָם בְּלָשׁוֹן שֶׁאֵין מֻזְכָּר בּוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּאִסּוּר קלג] וְהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ בְּאִסּוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן רע"ו.

אֲבָל אִם אֵין שָׁם צַד הֶתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר עַצְמוֹ שֶׁהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ צַד וְדֶרֶךְ שֶׁיּוּכַל הַיִּשְׂרָאֵל לְהַגִּיעַ לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה לוֹ בְּלִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הַמְּלָאכָה שֶׁהַנָּכְרִי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּאוֹתוֹ דָּבָר עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן שֶׁאוֹמֵר לְנָכְרִי לְהָבִיא לוֹ מַיִם לִשְׁתּוֹת מִן הַנָּהָר אַף עַל פִּי שֶׁיּוּכַל הַיִּשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בְּעַצְמוֹ לַנָּהָר וְלִשְׁתּוֹת שָׁם - אֵין זֶה מוֹעִיל כְּלוּם לְהַתִּיר הָאֲמִירָה לְנָכְרִי קלד], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן שכ"ה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף טז

ביאורי הלכה

קלב] **דבר עצמו** - משמע להקל לסמוך על "צד היתר" גם במלאכה גמורה מן התורה (וצ"ע[171]), ומכל־מקום אין להורות היתר זה אלא לבני תורה, אבל לעמי הארץ אין להתיר, שלא יתרגלו באמירה לנכרי וידמו דבר לדבר ויקילו יותר[172].

קלג] **שיעשה באיסור** - ואף שהנכרי מבין שהכוונה לטלטל באופן האסור (כדרכו) אין הישראל נחשב כמתעסק בדבר האסור[173].

קלד] **האמירה לנכרי** - אסור לבקש מנכרי[174] שיפתח עבורו דלת חשמלית אף שישנה דלת נוספת שיכול להיכנס דרכה, אלא אם כן ניתן לפתוח את הדלת החשמלית עצמה באופן ידני[175].

ציונים והוספות

171) לעיל (על סי' רעו ביאור כח) נתבאר (ע"פ קו"א שם ס"ק ג) שאין לסמוך על צד היתר אלא בדבר האסור מדרבנן ולא במלאכה דאורייתא, אבל מכך שבסעיף הקודם כתב "ואפילו אין האיסור אלא מדברי סופרים" משמע שכשיש צד היתר מותרת אמירה לנכרי (הבאה בהמשך לסעיף הנ"ל) אפילו במלאכה גמורה מן התורה, ואפשר לומר שהחילוק בקונטרס־אחרון שם בין מלאכה דאורייתא למלאכה מדרבנן - אינו למעשה אלא סברא נוספת בחילוק שבין סי' רעו (שסומכים להקל כר"ת) לסי' שכה (שלא הקילו כמותו). ועפי"ז מותר לומר לנכרי לברור לו אוכל בלא לפרש לו כיצד, אף שיודע שהנכרי יברור פסולת מתוך האוכל.
אך מכל־מקום אין לומר לו לברור אוכל לצורך מחר אף שאם היה רוצה היה בורר בעצמו לאלתר (ראה שש"כ פכ"ט הערה קלה שהסתפק בזה), שדבר זה אינו נחשב כ'צד היתר' כשם שהיתר טלטול מן הצד לצורך גופו או מקומו אינו נחשב כצד היתר במקום שכוונתו לצורך המוקצה אף אם לא פירש לנכרי את סיבת הטלטול, והוא הדין שהיתר במקום "פיקוח נפש" אינו נחשב כצד היתר במקום אחר (ראה שו"ת רעק"א סי' ה סברות נוספות שאין להחשיב פיקוח נפש כצד היתר).

172) כמבואר בסי' רעו ס"ט, וגם בסי' תקז ס"ק ב משמע להקל בדיעבד בלבד.

173) ע"פ קו"א סי' רעו ס"ק ג: "משא"כ הכא שעיקר המלאכה היא הבאת הנר ומה איכפת לו בין שיטלטלנו כדרכו או מן הצד".

174) שלא במקום הפסד מצוה וחולי (ראה לעיל סעיף יב, ובסי' רעו ביאור ה).

175) ואם פתח מעצמו מותר לכאורה להיכנס דרכה דבאיסור דרבנן יש סברא להתיר (כדעת ר"ת) אפילו לבקש ממנו לכתחילה (ראה לעיל הערה קעא מהקו"א, וראה קו"א סי' תקז ס"ק ב).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן רצא דין שלש סעודות:

ה מי שיש לו מזון ב' סעודות לשבת ואם יחלקם לג' סעודות לא יהיה לו לכל סעודה לשבעה מוטב שיאכל ב' סעודות לשבעה ואל יאכל ג' שלא לשבעה ומכל מקום אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן מנחה גדולה יחלקה לשתים ע"י הפסק ברכת המזון כמו שנתבאר שהרי

ישבע כשיאכל שנית מיד אבל לכתחלה אין להמתין עם סעודת הבקר עד סמוך למנחה גדולה בשביל קיום סעודה ג' שהרי אסור להתענות עד חצות כמו שנתבאר בסי' רפ"ח.

(ומכל מקום אף כשאוכל בבקר טוב לו שיחלקנה לשתים ע"י הפסק ברכת המזון לפי שיש אומרים שיוצא בזה ידי חובת סעודה ג' ואף שהעיקר כהאומרים שזמן סעודה ג' הוא מן המנחה ולמעלה כמו שנתבאר מכל מקום כיון שאין לו במה לקיימה בזמנה טוב שיקיימנה בבקר שיקיימנה לפי סברא זו אף שאינה עיקר ממה שלא יקיימנה כלל):

ו בסעודה ג' אין צריך לקדש על היין דהיינו לברך על הכוס קודם הסעודה כמו קודם סעודת שחרית לפי שלא תקנו חכמים קידוש ביום אלא כעין קידוש שבלילה ומה בלילה די בקידוש אחד אף ביום די בקידוש אחד שבשחרית:

ז אבל צריך לבצוע על שתי ככרות שלמות כמו בסעודות הראשונות ואפילו סועד פעמים הרבה בשבת צריך לכל סעודה לחם משנה ויש אומרים שאפילו לסעודה ג' די בככר אחד שלם לפי שביום ו' ירד המן לכל אחד שני עומרים ומכל עומר עשו שתי ככרות הרי ד' ככרות לב' עומרים אכל אחת מהן ביום ו' ואחת בליל שבת ואחת בבקר נשארה ככר א' שלם לסעודה ג' וכן נתפשט המנהג להקל במדינות אלו לבצוע בסעודה ג' על ככר אחד שלם אבל יש להחמיר ליקח שנים כסברא הראשונה שהוא עיקר אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות מככר אחד שלם.

* * *

אבל יש מקילין עוד שיכול לקיים סעודה ג' בכל מאכל העשוי מחמשת המינים שמברכים עליו בורא מיני מזונות שהוא נקרא מזון ויש מקילין עוד שיכול לקיימה גם כן בדברים שדרך ללפת בהן את הפת כגון בשר ודגים וכיוצא בהם אבל לא בפירות ויש מקילין עוד שאפילו בפירות יכול לקיימה.

ואין לסמוך כלל על כל זה אלא אם כן אי אפשר כלל בענין אחר כגון שהוא שבע ביותר ואי אפשר לו לאכול פת בלא שיצער את עצמו וכן ערב פסח שחל להיות בשבת שאי אפשר לאכול פת במדינות אלו שאין נוהגין במצה עשירה כמו שיתבאר בסי' תע"א:

ח נשים חייבות בסעודה שלישית כמו אנשים וכן לבצוע על ב' ככרות בכל סעודה שלכל מעשה שבת איש ואשה שוין מטעם שנתבאר בסי' רע"א:

חלק ב סימן רצב דין תפלת מנחה בשבת ובו ז' סעיפים:

א נוהגין לומר אחר אשרי קודם תפלת מנחה ובא לציון גואל וכל סדר קדושה במקום סדר קדושה שאומרים בכל יום בבקר אלא שבשבת ויו"ט שמאריכים בתפלת שחרית ומוסף הניחוהו עד המנחה:

ב עזרא תיקן שיהיו ג' אנשים קורין בספר תורה בצבור בכל שבת במנחה עשרה פסוקים או יותר מפרשת שבוע הבא בשביל יושבי קרנות המתעסקים בסחורה כל ימות השבוע ואינם באים לשמוע קריאת התורה בשני וחמישי לפיכך תיקן בשבילם קריאה יתירה בשבת במנחה שהם פנויים ויבואו לשמוע.

ואפילו אם חל יו"ט להיות בשבת קוראים בפרשת שבוע הבא ולא בפרשת יו"ט שאין ענין ליו"ט כלל לקריאת התורה במנחה שהרי אלמלא שבת אין קריאת התורה ביו"ט במנחה:

ג ונוהגין לומר קודם קריאת התורה פסוק ואני תפלתי וגו' על פי מה שדרשו חכמים על פסוק ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר וכתוב אחריו ואני תפלתי וגו' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אין אומה זו כשאר אומות העולם אומות העולם כשהם שותים ומשתכרים הולכין ופוחזין ואנו לא כן אלא אע"פ ששתינו ואני תפלתי וגו' ולכך הנהיגו לומר כן קודם קריאת התורה שקורין בשביל יושבי קרנות כדי להודות ליוצרנו שלא שם חלקנו כהם שהם פוחזין כל היום ואנו אף היושבי קרנות שבנו מתאספים לשמוע תורה.

וביו"ט שחל בחול אין נוהגין לאמרו הואיל ואין קוראין בו בתורה במנחה ומטעם זה גם בשבת במקום שאין ספר תורה אין צריך לאמרו אלא שנהגו בשבת לאמרו בכל ענין:

* * *

ד אין אומרים קדיש אחר קריאת התורה במנחה שאין כאן במה להפסיק בין קדיש זה לקדיש שאומרים קודם תפלה בלחש שאף שנוהגים לומר יהללו מכל מקום פסוק אחד הוא ואינו חשוב הפסק ואסור לומר ב' קדישים זה אחר זה בלא הפסק פסוקים בינתיים לפיכך במקום שאין בו ספר תורה שאין שם הפסק בין קדיש שלאחר ובא לציון לקדיש שקודם התפלה בלחש לא יאמרו אלא קדיש אחד שואני תפלתי אינו אלא פסוק אחד ואינו חשוב הפסק וטוב שאז לא יאמרו כלל ואני תפלתי או יאמרוהו קודם הקדיש מיד אחר סיום סדר קדושה כדי שלא להפסיק כלל בין הקדיש לתפלה בלחש אפילו בפסוק אחד שלעולם אין אנו מתחילין תפלה בלא קדיש לפניה חוץ מתפלת השחר מפני סמיכת גאולה לתפלה:

ה נוהגים לומר ג' פסוקים צדקתך והם כעין צדוק הדין על ג' צדיקים שנפטרו בשעה זו יוסף משה ודוד:

ו ונהגו שלא לקבוע מדרש בין מנחה למעריב כי חכם שמת בית מדרשו בטל דהיינו שאינם לומדים בחבורה אבל שנים שנים לומדים בבתיהם כמ"ש ביו"ד סי' שד"מ ולכן המנהג לדרוש קודם מנחה ואם נמשכה הדרשה עד סמוך לחשכה שלא יוכלו לקיים סעודה שלישית אזי לא יאמרו פרקי אבות או שיר המעלות:

ז אם חל בשבת יום שאין אומרים בו נפילת אפים במנחה אם היה חל בחול כגון חנוכה וראש חודש אין נוהגין לומר צו"צ במנחה וכן אם ראש חודש למחר אין נוהגין לומר צו"צ במנחה שהרי בחול ג"כ אין נוהגין לומר נפילת אפים בערב ראש חודש במנחה:

* * *

חלק ב סימן רצג דין ערבית במוצאי שבת ובו ד' סעיפים:

א נוהגים שמאחרים תפלת ערבית במוצאי שבת כדי להוסיף מחול על הקודש אבל עיקר יציאת השבת הוא משעת צאת ג' כוכבים קטנים שאין אנו בקיאים בבינונים ומיד שיצאו ג' כוכבים קטנים היה מותר בעשיית מלאכה אלא שצריך להמתין עד שיהיו ג' כוכבים עומדים רצופים במקום אחד ולא מפוזרים שזהו השיעור שצריך להוסיף מחול על הקודש ביציאת השבת אבל מיד שנראים ג' כוכבים רצופים מותר להבדיל ולעשות מלאכה אע"פ שעדיין לא התפלל ערבית ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו:

ב מי שהוא אנוס שאי אפשר לו להבדיל על הכוס בלילה כגון שצריך לילך לדבר מצוה והולך מביתו מבעוד יום עד סוף התחום ויושב שם עד שחשכה ומיד שחשכה הולך לדרכו יכול להתפלל ערבית ולהבדיל על הכוס בביתו מבעוד יום ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה.

ולא יברך על הנר מבעוד יום אלא יבדיל בלא נר ובעשיית מלאכה אסור עד צאת הכוכבים רצופים אע"פ שהבדיל וכן קריאת שמע צריך לחזור ולקרות בצאת הכוכבים כשהולך בדרך ואינו יוצא במה שקרא מבעוד יום אע"פ שבהבדלה יוצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור ולהבדיל אף אם יזדמן לו כוס בדרך.

ואם הוא רוצה יכול להתפלל תפלת י"ח בלבדה מבעוד יום בלא קריאת שמע וברכותיה וכשתחשך לו בדרך יקרא קריאת שמע בברכותיה ואף שאינו סומך גאולה לתפלה אין לחוש הואיל ומתכוין לדבר מצוה:

ג יש אומרים שאף שחכמים התירו לאדם לעשות כן טוב לאדם ליזהר שלא יעשה כן מפני שהוא דבר התמוה לרבים:

ד (היו) נוהגים לומר והוא רחום וברכו במשך גדול ובאריכות נועם כדי להוסיף מחול על הקדש:

* * *

חלק ב סימן רצד דין הבדלה בתפלה ובו ז' סעיפים:

א כשתקנו אנשי כנסת הגדולה לישראל נוסח הברכות ותפלות וקידושים והבדלות תקנו הבדלה בתפלה בלבדה ולא על הכוס לפי שכשעלו מן הגולה היו דחוקים בעניות ולא היה ספק ביד כולם לקנות יין להבדלה.

ותקנוה בברכת חונן הדעת מפני שההבדלה שאדם יודע להבדיל בין קדש לחול חכמה היא לו לפיכך קבעוה בברכת חכמה ועוד מפני שאסור לתבוע צרכיו במוצאי שבת קודם הבדלה כמו שאסור בשבת עצמו לפיכך קבעוה קודם שאלת צרכיו שבברכות אמצעיות:

ב ואח"כ כשהעשירו ישראל קבעוה חכמים על הכוס וכשחזרו והענו חזרו חכמים וקבעוה בתפלה וכדי שלא יהא ההבדלה מיטלטלת תדיר ע"י עושר ועוני מתפלה לכוס ומכוס לתפלה התקינו חכמים שלעולם צריך כל אדם המבדיל בתפלה להבדיל גם על הכוס אם יוכל למצוא.

וצריך לחזר אחריו כדרך שמחזרים על שאר כל מצות שהן חובת הגוף אלא אם כן אי אפשר לו למצוא אזי יוצא ידי חובתו בהבדלה שבתפלה ורשאי לאכול אם אינו מצפה שיהיה לו כוס למחר ביום ראשון אף שמצפה שיהיה לו אח"כ אין צריך להתענות עד שיבדיל על הכוס אלא רשאי לאכול מיד שכבר יצא ידי חובתו בהבדלה שבתפלה (ואם מצפה שיהיה לו למחר ביום יתבאר בסי' רצ"ו).

ואין צריך לומר שהמבדיל על הכוס קודם שהתפלל ערבית שצריך להזכיר ההבדלה בתפלה שהרי עיקר תקנת ההבדלה (היה בתפלה) שתקנו אנשי כנסת הגדולה כשעלו מן הגולה היתה להזכירה בתפלה וכן מי ששכח או נאנס ולא התפלל ערבית במוצאי שבת ומתפלל שחרית שתים צריך להזכיר הבדלה בתפלה שניה שהיא לתשלומין אע"פ שכבר הבדיל על הכוס בלילה לפי שההבדלה שבתפלה היא עיקר התקנה:

* * *

ג אם טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת משלים תפלתו ולא יחזור בשביל ההבדלה הואיל וצריך עדיין לאמרה על הכוס ויהיה יוצא ידי חובתו רק שיזהר מלעשות שום מלאכה קודם שיבדיל על הכוס או יאמר אחר תפלה המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ויעשה מלאכה כמו שיתבאר בסי' רצ"ט.

ואם שכח (ועשה מלאכה באיסור או) טעם מאומה קודם שיבדיל על הכוס צריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה וגם על הכוס שאינו יוצא בהבדלה שעל הכוס בלבדה הואיל ואינה כהוגן שטעם (או עשה מלאכה) קודם לה:

ד אם טעה ולא הזכיר הבדלה בתפלה ואין לו כוס בלילה וסבור שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל מיד ולהזכיר הבדלה בתפלה אע"פ שמצפה שיהיה לו אח"כ מכל מקום מן הסתם אין דעתו להתענות כל כך ואם יטעום מאומה אינו יוצא בהבדלה שעל הכוס בלבדה כמו שנתבאר (בס"ג):

ה במה דברים אמורים כשנזכר אחר סיום תפלתו ואז צריך לחזור לראש התפלה אם כבר עקר רגליו או שכבר סיים התחנונים שרגיל לומר לאחר תפלתו כמו שנתבאר בסימן קי"ז או אפילו אם נזכר באמצע תפלתו אלא שכבר סיים ברכת שומע תפלה ואז צריך לחזור לראש ברכת אתה חונן אבל אם נזכר קודם שסיים ברכת שומע תפלה יאמרנה בשומע תפלה כמו מי ששכח שאלה בברכת השנים שאומרה בשומע תפלה.

ואף שיש אומרים שאינה דומה לשאלה שהיא תפלה ובקשה ויש לה ענין בברכת שומע תפלה שהיא ג"כ תפלה ובקשה משא"כ הבדלה אין לה ענין כלל לשומע תפלה ודבריהם עיקר ולכן מי שיש לו כוס או שמצפה שיהיה לו כוס למחר אף שנזכר קודם שומע תפילה לא יאמרנה בשומע תפילה מכל מקום מי שאינו מצפה כלל לכוס למחר ויצטרך לחזור ולהתפלל יש לו לסמוך על סברא ראשונה לאמרה בשומע תפילה ולא לחזור לברכת אתה חונן שלא ליכנס לספק ברכות שאינם צריכים:

* * *

ו תשעה באב שחל להיות באחד בשבת אם טעה ולא הזכיר הבדלה בתפלת ערבית אין צריך לחזור ואף אם נזכר קודם שומע תפילה אל יאמרנה בשומע תפילה הואיל ויאמרנה עדיין על הכוס במוצאי ט' באב ויהיה יוצא ידי חובתו שהרי לא יטעום מאומה קודם מוצאי ט' באב:

ז בכל מקום שאין צריך לחזור בשביל ששכח להזכיר הבדלה אף אם נזכר מיד שהזכיר השם שבסיום ברכת אתה חונן או מיד שסיים ברכה זו אע"פ שלא פתח עדיין בברכה שלאחריה לא יחזור לראש ברכת אתה חונן אף אם רוצה להחמיר על עצמו שאסור לברך ברכה שאינה צריכה ואף אם רוצה לומר אתה חוננתנו בלא חתימה אינו רשאי משום הפסק בתפלה וכן הדין בכל מקום שנזכר בתוך התפלה.

אבל אם סיים תפלתו ורוצה לחזור ולהתפלל מראש התפלה בתורת נדבה הרשות בידו וע"ד שנתבאר בסי' ק"ז.

ואם נזכר קודם שהזכיר השם שבסיום ברכת אתה חונן יתחיל מיד אתה חוננתנו ויגמור משם על הסדר וחננו מאתך וכו' בא"י וכו':

חלק ב סימן רצה הבדלה שעושה ש"ץ ובו ה' סעיפים:

א נוהגים לומר ויהי נועם לפי שהוא מזמור של ברכה שבו בירך משה את ישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן ונוהגים לכפול פסוק אורך ימים וגו' שעל ידי כך נשלם השם היוצא ממנו.

ונוהגין לומר סדר קדושה ומתחילין ואתה קדוש ולא ובא לציון גואל לפי שאין גאולה בלילה.

וכל זה האריכות שמאריכין אחר תפלת ערבית במוצאי שבת הוא כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהם כדי להאריך לרשעים מלחזור לגיהנם כי ממתינים להם עד שישלימו כנסיה אחרונה שבישראל את סדריהם:

ב יש נוהגים מטעם הידוע להם לומר מעומד פסוק ויהי נועם:

'תורה אור' פרשת יתרו – הפרשה החסידית

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי[1]

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי" (פָּרָשָׁתֵנוּ יט, א):

הִנֵּה נֶאֱמַר סְתָם "בַּיּוֹם **הַזֶּה**" וְלֹא פֵּירֵשׁ בְּאֵיזֶה יוֹם, רַק חֲזַ"ל[2] דָּרְשׁוּ שֶׁהוּא **בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ** – "כְּתִיב הָכָא 'בַּיּוֹם **הַזֶּה**', וּכְתִיב הָתָם (בֹּא יב, ב) 'הַחֹדֶשׁ **הַזֶּה** לָכֶם'".

וּלְהָבִין לָמָּה נִקְרָא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ בַּכָּתוּב בִּלְשׁוֹן "בַּיּוֹם הַזֶּה"[3], יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיַן מַעֲלַת קַבָּלַת הַתּוֹרָה – וְהֶלֹא קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה הָיוּ כַּמָּה צַדִּיקִים, וְ"הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה" גַּם כֵּן קוֹדֶם שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה.

אַךְ הָעִנְיָן:

כִּי הִנֵּה מַעֲלַת אַבְרָהָם הוּא, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ "וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה" (לֶךְ לְךָ יב, ט). פֵּירוּשׁ: שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְנָסוֹעַ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, עַד שֶׁבָּא "הַנֶּגְבָּה", הוּא בְּחִינַת וּמִדַּת אַהֲבָה־הָעֶלְיוֹנָה. וּכְמוֹ כֵן הָיָה הוֹלֵךְ מֵעֶלְיָיה לַעֶלְיָיה, עַד שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לְאַהֲבָה זוֹ הָעֶלְיוֹנָה, עַד שֶׁהָיְתָה בִּבְחִינַת גִּילוּי בְּנַפְשׁוֹ מַמָּשׁ.

וַהֲלִיכָה זוֹ הִיא מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, מִבְּחִינַת **מִצְרַיִם**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לֶךְ לְךָ יג, א): "וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם", דְּהַיְינוּ, בְּחִינַת מֵצַר וּגְבוּל שֶׁמִּצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית הַמַּגְבִּילִים וּמַלְבִּישִׁים אֶת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית שֶׁבָּאָדָם;

עַד שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנַּפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית הִיא מַשְׂכֶּלֶת וּמִתְבּוֹנֶנֶת בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְהִתְפַּשְׁטוּתָיו עַל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהוּא חַיֵּי הַחַיִּים, "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם" (נְחֶמְיָה ט, ו); "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא" (יִרְמְיָה כג, כד); וּ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (יְשַׁעְיָה ו, ג);

אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ בְּכֹחַ נַפְשׁוֹ לָצֵאת מִנַּרְתֵּקָה, הוּא

---

1) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי: **תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי"** [שְׁמוֹת חֵלֶק ב רנא, א]. **אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַגְּהוֹת לְתוֹרָה אוֹר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל בַּחֹדֶשׁ"** [שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ג תשעב וָאֵילֶךְ]. – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר.

נֶאֱמַר שִׁבְּת פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, שִׁבְּת שֶׁלִּפְנֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת, ב סִיוָן תקס"ז. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא מֵהַנְּחַת הַמַּהֲרִי"ל. בְּסוֹפוֹ – ב' הַגְּהוֹת מֵהַצֶּמַח צֶדֶק. הַגְּהוֹת נוֹסָפוֹת – אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תשעב וָאֵילֶךְ. קִיצּוּרִים לַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ – שָׁם כֶּרֶךְ ח עַמּוּד ב'תתקעה (וְהוּבְּאוּ כָּאן בַּהֶעָרוֹת). פֶּרֶק ה לַמַּאֲמָר – שָׁם עַמּוּד ב'תתקעו. וּרְאֵה גַּם רְשִׁימַת הַצֶּמַח צֶדֶק עַל הַפָּסוּק – שָׁם כֶּרֶךְ ג עַמּוּד תשסח.

נוֹסַח אַחֵר – הַנְּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד קמו.

בִּיאוּר – הַנְּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי – נִדְפַּס בְּהוֹסָפוֹת לַתּוֹרָה אוֹר (הוֹצָאַת תרכ"ב וָאֵילָךְ) וּבְמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד קנג, וְהוּבָא כָּאן לְאַחַר הַמַּאֲמָר.

מְיוּסָּדִים עַל מַאֲמָר זֶה: דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנַּ"ל. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ג חֵלֶק א עַמּוּד רצג. תרנ"ה עַמּוּד פח. תש"ב עַמּוּד 99. תשכ"ט – תּוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלֻקָּט חֵלֶק ג עַמּוּד רצט. תשל"ד – חֵלֶק ב עַמּוּד תיט).

2) (מְכִילְתָּא שָׁם. שִׁבְּת פו, ב).

3) (בְּתוֹרָה אוֹר לָעמְבֶּרג נוֹסַף: **סְתָם**).

מַאֲסָר הַגּוּף, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא כו'", רַק הַגּוּף עוֹמֵד עַל עָמְדוֹ בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ כְּתוֹלַדְתּוֹ. וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "גַּנְבָא אַפּוּם מַחְתַּרְתָּא כו'"[4].

וּמַעֲלַת אַבְרָהָם הָיְתָה, שֶׁעָלָה מִבְּחִינַת מֵצַר זֶה לְדָבְקָה נַפְשׁוֹ בְּאַהֲבָה עֶלְיוֹנָה, עַד שֶׁתַּחְפּוֹץ לְהִתְפַּשֵּׁט מִלְּבוּשֶׁיהָ שֶׁבְּ"נֹגַהּ", שֶׁמִּצַּד הַגּוּף, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ, בִּבְחִינַת כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ.

וְהִנֵּה, אַהֲבָה זוֹ בָּאָה מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", דְּ"לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל".

כִּי "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג) – בְּחִינַת מֶלֶךְ לְבַד, שֶׁהוּא בְּחִינַת **דִּבּוּר**, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ח, ד): "**דְּבַר מֶלֶךְ** שִׁלְטוֹן". וּכְמַאֲמַר: "בָּרוּךְ **שֶׁאָמַר** וְהָיָה הָעוֹלָם" – אֲמִירָה בִּלְבַד, שֶׁמֵּזֶה נִמְשָׁךְ חִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת וְקִיּוּמָם וְהִתְהַוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא בְּחִינַת הָאָרָה בְּעָלְמָא.

וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "תִּתְבָּרֵךְ [..] בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתָּחַת, עַל כָּל שֶׁבַח **מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ**" – שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת – שָׁמַיִם וָאָרֶץ, "מִן הָאָרֶץ לָרָקִיעַ ת"ק שָׁנָה", אֵינָהּ אֶלָּא בְּחִינַת "מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ".

שֶׁכְּמוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, אֵינוֹ מְלוּבָּשׁ אֶלָּא כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ, כָּךְ הַחִיּוּת הַמְלוּבָּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת אֵינָן אֶלָּא בִּבְחִינַת כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהוּא כֹּחַ הַחִיצוֹנִי וְהָאָרָה בְּעָלְמָא, שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ לְעַצְמוּת וּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ כְּלָל.

וּ"**בוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד** כו'" – שֶׁהַ"קְּדוֹשִׁים", שֶׁהֵם מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת, הֵם בְּחִינַת **שֵׁם** בִּלְבַד, שֶׁהוּא גַּם כֵּן אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְהָאָרָה כו', אֶלָּא שֶׁאֵינָם בִּבְחִינַת "מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ" כְּמוֹ חִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָמוֹת.

כִּי הִנֵּה, כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה הַמְלוּבָּשׁ בְּאֵיזֶה כְּלִי אוֹ שְׁאָר דְּבַר מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הִנֵּה הַכֹּחַ הַהוּא אֵין לוֹ שַׁיָּיכוּת כְּלָל עִם עַצְמוּת וּמַהוּת הַנֶּפֶשׁ, כִּי נַעֲשָׂה נִפְרָד מוּבְדָּל מִמֶּנּוּ, וְעַל יְדֵי אֲחִיזַת הַכְּלִי עִם הַכֹּחַ הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ אֵין נִמְשָׁךְ עַצְמוּת אָדָם אַחֲרָיו, מַה שֶׁאֵין כֵּן בְּקָרְאוֹ שְׁמוֹ נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן עַצְמוּת הָאָדָם, שֶׁהַשֵּׁם הוּא זִיו וְהָאָרָה הַנּוֹגֵעַ לְעַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ וְעוֹדֶנּוּ קָשׁוּר וּמְיוּחָד עִמָּהּ;

אַךְ עִם כָּל זֶה אֵין זֶה אֶלָּא בְּחִינַת זִיו. אֲבָל הוּא יִתְבָּרֵךְ בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ – "רָם וְנִשָּׂא כו'" (יְשַׁעְיָה נז, טו), וְהוּא הוּא הַ"**סּוֹבֵב** כָּל עָלְמִין", וּמַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִים לְפָנָיו כו', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי".

וְאֵי לְזֹאת תִּשְׁפַּךְ[6] הַנֶּפֶשׁ אֶל חֵיק אָבִיהָ מַמָּשׁ, לִהְיוֹת "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי" (תְּהִלִּים פד, ג), לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ לְבַדּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה): "מִי לִי בַשָּׁמָיִם".

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "**אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם**", פֵּירוּשׁ: שֶׁהַנְּבִיא מִתְמַהּ עַל יִשְׂרָאֵל: הֲרֵי "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", וּמִפְּנֵי מָה "לֹא כִלִּיתֶם" – שֶׁאֵין לָכֶם כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ?!

אַךְ דָּבָר הַגּוֹרֵם לִהְיוֹת מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אֶת הַנֶּפֶשׁ מִבְּחִינַת בִּטּוּל זֶה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַכָּתוּב: "וְאַתֶּם בְּנֵי יַעֲקֹב **לֹא כִלִּיתֶם**", הֲגַם שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בִּגְדוּלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כִּי "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי",

– וְלֹא כָּל הָאָדָם זוֹכֶה לְמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת אַבְרָהָם שֶׁנַּעֲשָׂה "מֻרְכָּבָה", בִּבְחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ בְּאַהֲבָה עֶלְיוֹנָה מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ –

הִנֵּה הַסִּבָּה הִיא חֲלִישַׁת כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין בְּכֹחָהּ לָצֵאת מִנַּרְתֵּקָהּ וּמַאֲסָרָהּ. וְהוּא מַה שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים לא, יא): "כָּשַׁל בַּעֲוֹנִי כֹחִי", שֶׁעַל יְדֵי הָעֲוֹנוֹת נִכְשָׁל וְנִתְחַלֵּשׁ כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נט, ב): "כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם". וְלֹא עֲוֹנוֹת מַמָּשׁ, אֶלָּא גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף וְחוּמְרִיּוּתוֹ הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה מָסָךְ מַבְדִּיל, שֶׁהוּא הוּא הַמֵּצַר וּגְבוּל שֶׁמַּגְבִּיל וּמַלְבִּישׁ אֶת הַנֶּפֶשׁ עַד שֶׁמּוֹרִידָהּ לִימָּשֵׁךְ אַחֲרֶיהָ וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲלוֹת וְלָצֵאת מִמְּנָּה.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וַתֵּרֶא אֶת עֳנִי **אֲבוֹתֵינוּ**"[7], הַיְינוּ מִדּוֹת אַהֲבָה וְיִרְאָה כו', אַבְרָהָם – מִדַּת הָאַהֲבָה כו'[8]. :

[**ב**][9] **וְלָזֶה** נִתְּנָה הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל: שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "עוֹז", שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעוֹז לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְהִתְגַּבֵּר

---

4) (בְּרָכוֹת סג, א. בְּגִרְסַת הָעֵין יַעֲקֹב וּכְתַב יָד פְּרַנְקְפּוּרְט: "גַּנְבָא אַפּוּם מַחְתַּרְתָּא רַחְמָנָא קְרֵי").

5) (בִּכְתַב יַד הַמַּהַרִי"ל 1052: וּכְמַאֲמָר).

6) (תִּשָּׁפֵךְ: נִרְאָה לִי בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר – צָרִיךְ לִהְיוֹת: תִּשְׁתַּפֵּךְ – הֶעְרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר. וְכֵן הוּא בִּכְתָבֵי יָד: 1052, 1223 וּבְתוֹרָה אוֹר לְעַמְבְּרג. עַל פִּי אֵיכָה ב, יב: "בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם אֶל חֵיק אִמֹּתָם").

7) ("בְּמִצְרַיִם". נְחֶמְיָה ט, ט).

8) (**קִיצּוּר פֶּרֶק א:** מַתְחִיל לְבָאֵר לָמָּה נִתְּנָה הַתּוֹרָה. וְיֹאמַר כִּי הִנֵּה מֵהִתְבּוֹנְנוּת בֶּאֱלֹקוּת, בְּחִינַת מְמֻלָּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, אֵיךְ שֶׁ"אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, וְאַף עַל פִּי כֵן "וְאַתֶּם בֵּית יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם" מִצַּד חוֹמֶר הַגּוּף הַמַּסְתִּיר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "כָּשַׁל בַּעֲוֹנִי כֹחִי". וְלָזֹאת נִתְּנָה הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "תּוּשִׁיָּה", לְהַחֲלִישׁ כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְ"חוּלְשָׁא דְּגוּפָא הוּא תּוּקְפָּא דְּנַפְשָׁא". וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה גַּם כֵּן "עוֹז" – לְשׁוֹן כֹּחַ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", רוֹצֶה לוֹמַר כֹּחַ לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית).

9) (סִימָנֵי הַפְּרָקִים נִסְמְנוּ בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ הַצֶּמַח צֶדֶק עַל הַנְּחַת הַמַּהַרִי"ל).

עַל חוּמְרִיּוּת הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית וְגַסּוּתָן, לָצֵאת מִמַּסְגֵּר אָסִיר[10].

וְזֶהוּ (תְּהִלִּים כט, יא): "ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ **בַשָּׁלוֹם**":

כִּי עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת עוֹז נַעֲשֶׂה "**בַשָּׁלוֹם**" – פֵּירוּשׁ: **ב'** שָׁלוֹם, כְּמַאֲמַר רַז"ל[11]: "**עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה**".

"**שָׁלוֹם**" הַיְינוּ הִתְקַשְּׁרוּת:

"**בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה**", הַיְינוּ בְּחִינַת גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ **בַּנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית**, לִהְיוֹת קְשׁוּרָה וּמְיוּחֶדֶת בִּבְחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ;

"**וּבְפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה**", הַיְינוּ הֶאָרַת כֹּחוֹת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית הַמְלוּבָּשֶׁת **בַּגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית**, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִצַּד הַגּוּף וְנַפְשׁוֹ־הַבַּהֲמִית, רַק שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּם מַסְכִּימִים וּמִתְרַצִּים לְיִחוּד זֶה, "כַּד אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא". כִּי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "עוֹז" נִקְרֵאת גַּם כֵּן "תּוּשִׁיָּה"[12] – שֶׁמַּתְּשֶׁת כֹּחַ הַסִּטְרָא־אָחֳרָא שֶׁמִּצַּד הַגּוּף, כִּי "לְאוֹם מִלְּאוֹם יֶאֱמָץ" (תּוֹלְדוֹת כה, כג), וּ"בִשֶּׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל".

אַךְ לְהָבִין, כֵּיצַד הוּא הָעוֹז שֶׁל הַתּוֹרָה לִיתֵּן כֹּחַ לַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וּלְהַתִּישׁ כֹּחַ גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף וְחוּמְרִיּוּתוֹ – הֲלֹא גַּם הַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת כו'!

אָמְנָם הַנֵּה נוֹדָע כִּי מְקוֹר הַתּוֹרָה וִיסוֹדָהּ – בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ־עֶלְיוֹן[13], מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכִבּוּדוֹ הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", "אוֹרַיְיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חָד".

וְהִנֵּה, עִיקַּר קַבָּלַת הַתּוֹרָה הוּא מַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פ, א־ב): "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה **לֵאמֹר**: אָנֹכִי". דִּלְכְאוֹרָה מִלַּת "לֵאמֹר" אֵין לָהּ הֶבְנָה, וְאֵינָהּ כְּמוֹ כָּל "לֵאמֹר" שֶׁבַּמִּקְרָא שֶׁפֵּירוּשׁוֹ **לֵאמֹר לְזוּלָתוֹ**, מַה שֶׁאֵין כֵּן בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כָּךְ, שֶׁהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁמְעוּ, וּ"פָנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'" (וְאֶתְחַנַּן ה, ד) – "אֶת אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה [..] וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה כו'"! (נִצָּבִים כט, יד)

אַךְ פֵּירוּשוֹ הוּא: לֵאמֹר וּלְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה מַה **שֶׁדִּבֶּר נֶאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי**. כִּי "כָּל מִקְרָא וּמִשְׁנָה, הֲלָכוֹת וְאַגָּדוֹת – כּוּלָּם נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּסִינַי". הֲגַם שֶׁבְּגְמָרָא הוּזְכְּרוּ שֵׁמוֹת תַּנָּאִים וְאַמּוֹרָאִים שֶׁאָמְרוּ הֲלָכָה זוֹ, כְּמוֹ: "בֵּית־שַׁמַּאי אוֹמֵר" כָּךְ כו', הַיְינוּ "**דִּבֵּר ה'**" – זוֹ הֲלָכָה שֶׁנֶּאֱמְרָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי" שֶׁיָּצָא מִפִּי אוֹתוֹ תַּנָּא וַאֲמוֹרָא. וּכְעִנְיַן "דִּבְרֵי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ" (יְשַׁעְיָה נט, כא).

וְכֹחַ זֶה נִיתַּן לְיִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת הֲלָכָה הַיּוֹצֵאת מִפִּיהֶם – דִּבֵּר ה' מַמָּשׁ שֶׁנֶּאֱמְרָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי – נִיתַּן בִּזְמַן קַבָּלַת הַתּוֹרָה בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת "לֵאמֹר" – מַה **שֶּׁכְּבָר** נֶאֱמְרָה, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת בִּטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁאֵין הַדִּבּוּר נַעֲשֶׂה נִפְרָד אֵצֶל הָאָדָם לִהְיוֹת יוֹצֵא מִפִּי עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא שֶׁלּוֹ, רַק כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיט, קעב): "**תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ**", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "**אִמְרָתְךָ**", אֶלָּא שֶׁ"לְשׁוֹנִי" "**תַּעַן**" – כְּ"עוֹנֶה אַחַר הָאוֹמֵר" – מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר.

וְיו"ד הַדִּבְּרוֹת הֵן כְּלָלוּת כָּל הַתּוֹרָה – שֶׁבְּקַבָּלָתָן עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת מִפִּי הַגְּבוּרָה קִבְּלוּ כָּל הַתּוֹרָה, לִהְיוֹת בְּחִינַת בִּטּוּל אֶצְלָם לִדְבַר ה' הַמְדַבֵּר בְּפִיהֶם, וְלִהְיוֹת רַק כְּ"עוֹנֶה אַחַר הָאוֹמֵר", שֶׁהוּא עִנְיַן גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה – בִּבְחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ.

וּמִזֶּה יִתְבּוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל וְיִפּוֹל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה, בְּשׁוּמוֹ לְלִבּוֹ כִּי "דִּבֵּר ה'" – הוּא מַמָּשׁ שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[14] עַל פָּסוּק (עֵקֶב ד, ט) "וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ": וְסָמִיךְ לֵיהּ (שָׁם, י): "יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ כו'" – "**מַה לְּהַלָּן בְּאֵימָה וְיִרְאָה** כו', **אַף כָּאן** כו'".

שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן דִּמְיוֹן זֶה – "מַה לְּהַלָּן אַף כָּאן כו'", שֶׁהֲרֵי בְּמַעֲמַד הַר סִינַי (פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פ, יד): "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת", וּ"פָנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה'" – מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל אָדָם כְּשֶׁלּוֹמֵד בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, כִּי גַּם עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁבְּכָל אֶחָד וּבְכָל זְמַן הוּא דִּבֵּר ה' מַמָּשׁ שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְעַל יְדֵי זֶה תִּפּוֹל עָלָיו אֵימָה וְיִרְאָה כְּאִלּוּ קִבְּלָהּ הַיּוֹם מֵהַר סִינַי. :

וְהִנֵּה, עֵסֶק הַתּוֹרָה בִּבְחִינַת בִּטּוּל זֶה, הוּא הַנּוֹתֵן **עוֹז** וְתַעֲצוּמוֹת לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית **וּתוּשִׁיָּה** לַסִּטְרָא־אָחֳרָא.

וְזֶהוּ (פִּרְקֵי דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פ, ב) "**אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**":

כִּי בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "**אָנֹכִי**", דְּהַיְינוּ אָנֹכִי מַמָּשׁ, עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" כו'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וְאֶתְחַנַּן ו, ו): "וְהָיוּ **הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** אֲשֶׁר **אָנֹכִי מְצַוְּךָ** הַיּוֹם כו'". וּבְחִינַת "**אָנֹכִי**" זֶה נִמְשָׁךְ לְיִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת "**הֲוָיָ"ה**", דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת כַּנַּ"ל, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה בִּבְחִינַת "**אֱלֹקֶיךָ**" מַמָּשׁ.

---

10) (עַל פִּי יְשַׁעְיָה מב, ז: "לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר").

11) (סַנְהֶדְרִין צט, ב).

12) (בְּכָל זֶה רָאוּי גַּם אוֹר הַתּוֹרָה – חֲנוּכָּה עַמּוּד שיט. יִתְרוֹ עַמּוּד תשעז וְאֵילָךְ).

13) (עַל פִּי תְּהִלִּים פז, א: "יְסוֹדָתוֹ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ").

14) (בְּרָכוֹת כב, א).

וַאֲזַי "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ **מִצְרַיִם**" – מִבְּחִינַת מֵצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁמִּצַּד הַגּוּף וְנֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית הַמַּגְבִּילִים וּמַלְבִּישִׁים אֶת נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית וּמְעַכְּבִים לָצֵאת מִנַּרְתֵּקָהּ.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: וְ"אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם" (שְׁמוֹת ג, יז) – "אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה" (שָׁם, ח). כִּי עַל יְדֵי קַבָּלַת "אָנֹכִי", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וַ"אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה בִּבְחִינַת בִּטּוּל כו' – הוּא הַנּוֹתֵן **כֹּחַ** לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית **וְתוּשִׁיָּה** לְתַאֲוֹת הַגּוּף כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן "**אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ הָיוּ כּוֹרְכִין אֶת 'שְׁמַע' וְלֹא הָיוּ מַפְסִיקִין בֵּין 'אֶחָד' – וְאָהַבְתָּ**"[15]:

כִּי עַל יְדֵי קַבָּלַת בְּחִינַת "אֶחָד", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת יִחוּדָא־עִלָּאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּטּוּל מַמָּשׁ לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" כַּנַּ"ל, תִּגְדַּל הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת עַד שֶׁתִּהְיֶה "בְּכָל לְבָבְךָ" (וְאֵתְחַנַּן ו, ה) – "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ"[16], דְּ"אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא", שֶׁמִּבְּחִינַת בִּטּוּל זֶה נִמְשָׁךְ "עֹז וְתוּשִׁיָּה" כַּנַּ"ל.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן "בָּרוּךְ **שֵׁם** כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד", הֲרֵי כְּתִיב (תְּהִלִּים מז, ט): "מָלַךְ אֱלֹהִים עַל **גּוֹיִם**", כִּי "שֵׁם" – זֶה הוּא חִיּוּת הָעוֹלָמוֹת, וַאֲפִילוּ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[17] בִּכְלָל, וּכְעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[18]: "לֹא כְּאַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו'".

אֶלָּא שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" בַּחֲשָׁאי, כִּי "וָעֶד" הוּא גַּם כֵּן "אֶחָד", אֶלָּא שֶׁהוּא בְּ"חִילּוּפֵי דְּאַתְוָון" כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[19] בַּזֹּהַר[20]. :

[ג] **וּבָזֶה** יוּבָן מַה שֶּׁ"יִשְׂרָאֵל מוֹנִים לַלְּבָנָה"[21]:

כִּי הַלְּבָנָה "לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם"[22], רַק שֶׁמְּקַבֶּלֶת הָאוֹר שֶׁלָּהּ מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ. וְלָכֵן בְּכָל חוֹדֶשׁ וְחוֹדֶשׁ מִתְמַעֶטֶת קוֹדֶם חִידּוּשָׁהּ עַד שֶׁנֶּעֱשֵׂית בִּבְחִינַת נְקוּדָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה תַּחַת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מַמָּשׁ לְקַבֵּל מִמֶּנָּה, וְלָכֵן אֵינָהּ מְאִירָה עַל הָאָרֶץ; וְהוֹלֶכֶת וְאוֹר[23] עַד מִילּוּי הַלְּבָנָה, וְהַכֹּל מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהַלְּבָנָה "לֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם", וְאַחַר מִילּוּי הַלְּבָנָה חוֹזֶרֶת וּמִתְמַעֶטֶת לִהְיוֹת בִּבְחִינַת נְקוּדָה בְּסוֹף הַחֹדֶשׁ, עַד שֶׁחוֹזֶרֶת וּמִתְחַדֶּשֶׁת.

וּכְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְכַמָּשָׁל הַזֶּה, כָּךְ הוּא עִנְיָן יִשְׂרָאֵל:

שֶׁהֵם בְּחִינַת בִּטּוּל לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וְתוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם הֵם בִּבְחִינַת "דְּלֵית לְהוֹן מִגַּרְמֵיהוֹן כְּלוּם"[24]. שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת "יֵשׁ מִי שֶׁלּוֹמֵד", "יֵשׁ מִי שֶׁאוֹהֵב" כו'; אֶלָּא הַכֹּל בִּבְחִינַת בִּטּוּל לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ הוּא הַשּׁוֹכֵן בְּתוֹךְ תּוֹרָתָם וַעֲבוֹדָתָם, וּ"דְבַר ה' זוֹ הֲלָכָה"[25] הִיא הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיהֶם.

וְזוֹ הִיא בְּחִינַת "שֶׁמֶשׁ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פד, יב): "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן – הַוָ"ה אֱלֹקִים" – שֶׁבְּחִינַת "הַוָ"ה" נִקְרָא "שֶׁמֶשׁ", וּבְחִינַת "אֱלֹהִים" נִקְרָא "מָגֵן" כו', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְהַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ מִשֵּׁם הַוָ"ה.

וְזֶהוּ עִנְיָן **תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים** – שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת **שִׁלְשִׁתָּן** דְּוִקָא:

כִּי **גְּמִילוּת־חֲסָדִים** הַיְינוּ צְדָקָה, וּצְדָקָה הִיא כְּלָלוּת כָּל הַתּוֹרָה – שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם צְדָקָה. וּבִפְרָטוּת – "מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה" (יְשַׁעְיָה לב, יז) מַמָּשׁ, שֶׁהַצְּדָקָה הִיא "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו), הִיא בְּחִינַת "שֶׁמֶשׁ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, כ): "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי **שֶׁמֶשׁ צִדְקָה**". כִּי כְּמוֹ שֶׁהַצְּדָקָה הִיא "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" – וְכֵן אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הוּא לְהָאִיר בִּמְקוֹם חֹשֶׁךְ שֶׁאֵין בּוֹ אוֹר, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַשְׁפָּעָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה;

וְהַשְׁפָּעָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי בְּחִינַת **עֲבוֹדָה**, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּטּוּל מִמַּטָּה־לְמַעְלָה – אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין", לִהְיוֹת הַשְׁפָּעַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ

---

15) (פְּסָחִים נה, ב).

16) (בְּרָכוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ט (מִשְׁנָה ה). סִפְרֵי וּפֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק וְאֶתְחַנַּן ו, ה).

17) (אֻמּוֹת הָעוֹלָם).

18) (סִפְרֵי הַאֲזִינוּ לב, ט).

19) (זֹהַר חֵלֶק ב קלד, א. – כִּי הָוָא"ו מִתְחַלֵּף בְּאַלֶ"ף בְּחִילּוּף אה"ו. וְהָעִי"ן בְּחֵי"ת בְּאוֹתִיּוֹת אחה"ע. (רַמַ"ז הוּבָא בְּנִיצוּצֵי אוֹרוֹת שָׁם). מֻהָעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תש"ח עַמּוּד 242).

20) **(קִיצּוּר פֶּרֶק ב:** יְבָאֵר אֵיךְ יֵשׁ לַתּוֹרָה כֹּחַ זֶה. וּיֹאמַר עַל פִּי מַה שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִחוּד הַדִּבְּרוֹת "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים כו'", פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא צִיּוּוּי לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁיֹּאמְרוּ תָּמִיד דִּבְרֵי תּוֹרָה לְדוֹרוֹת **בְּדִבּוּר פֶּה** דְּוִקָא, כִּי הֵן מַמָּשׁ דִּבַּר ה'. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "מַה לְהַלָּן בְּאֵימָה וּיִרְאָה כו'". וּמִצַּד זֶה כִּי בַּתּוֹרָה מְלוּבָּשׁ אוֹר אֵין סוֹף מַמָּשׁ, עַל כֵּן יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַזֶּה לִהְיוֹת עוֹז וְתוּשִׁיָּה כַּנַּ"ל. וְאַגַּב יְבָאֵר אֵיךְ שֶׁגַּם בְּפָרָשָׁה רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת שְׁמַע יֵשׁ מֵעֵין כֹּחַ זֶה. וְזֶהוּ "אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" – לָצֵאת מֵהוֹמֶר הַגּוּפָנִי).

21) (סוֹטָה כט, א).

22) (אֵין לָהּ מֵעַצְמָהּ כְּלוּם).

23) (עַל פִּי מִשְׁלֵי ד, יח: "כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם").

24) (שֶׁאֵין לָהֶם מֵעַצְמָם כְּלוּם).

25) (שַׁבָּת קלח, ב (וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י): "יְשׁוֹטְטוּ לְבַקֵּשׁ אֶת דְּבַר ה'" (עָמוֹס ח, יב) – דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה". (כִּדְכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ה, ה): [לְהַגִּיד לָכֶם] אֶת דְּבַר ה'" דְּהַיְינוּ תּוֹרָה).

שׁוֹרֶה וּמִתְגַּלֶּה לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, דְּהַיְינוּ כְּמוֹ בְּטוּל הַלְּבָנָה לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מַמָּשׁ[26]. :

[ד] וְזֶהוּ (פְּרֻשְׁתֵּנוּ יט, א) "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, **בַּיּוֹם הַזֶּה** כו'":

כִּי בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם[27] הִתְחִילוּ לִסְפּוֹר סְפִירַת הָעוֹמֶר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שׁוֹפְטִים טז, ט): "שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ", וְהֵם הֲכָנָה לִהְיוֹת קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּשָׁבוּעוֹת, דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה כְּמוֹ לְמַעְלָה, בִּבְחִינַת בְּטוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ – "לֵאמֹר" אַחַר מַה שֶּׁ"אֲמַר הוּא, וְלִהְיוֹת דְּבַר ה' מַמָּשׁ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵסֶק תּוֹרָתָם.

וּבַשָּׁבוּעַ הַז', בְּיוֹם ג' בּוֹ – הוּא כְּאִלּוּ כְּבָר נִכְנְסָה כָּל הַשָּׁבוּעַ, וְנַעֲשׂוּ אָז יִשְׂרָאֵל מוּכָנִים וְעוֹמְדִים לְקַבֵּל בִּחִינַת בְּטוּל זֶה. וְהָיָה אָז מוֹלַד הַלְּבָנָה, שֶׁהוּא גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אַחַר בְּטוּל הַלְּבָנָה אֵלָיו.

וְלָכֵן נִקְרָא "בַּיּוֹם **הַזֶּה**" סְתָם, כִּי "יוֹם" הַיְינוּ אוֹר וְגִילוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, ה): "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים **לָאוֹר** – **יוֹם**", וְהַיְינוּ גִּילוּי וְאַהֲבָה שֶׁבְּבְחִינַת בְּטוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ.

(שֶׁבְּחִינַת אַהֲבָה זוֹ נִקְרֵאת "הַיּוֹם **הַזֶּה**". כִּי פֵּירוּשׁ "זֶה" הוּא בְּחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה. שֶׁלָּכֵן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם נִתְנַבֵּא בְּ"זֶה". וּבְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ מְקַבֵּלֶת כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל מוֹחִין מֵחָכְמָה[28], לָכֵן הָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת בְּטוּל).

כִּי "**וְאַהֲבְתָּ**" – ב' פְּעָמִים **אוֹר**.

וַאֲזַי בָּאוּ לְ"מִדְבַּר **סִינַי**" (פְּרֻשְׁתֵּנוּ שָׁם) – "שֶׁיָּרְדָה **שִׂנְאָה** כו'"[29], דְּהַיְינוּ עִנְיַן **תּוּשִׁיָּה**, שֶׁמַּתֶּשֶׁת כֹּחַ הַסִּטְרָא־אָחֳרָא כו'.

וּ"**מִדְבָּר**" – מִלְּשׁוֹן **דִּבּוּר**, כְּמוֹ (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג): "וּמִדְבָּרֵךְ נָאוָה", וְנִקְרָא מִדְבָּר – בְּתוֹסֶפֶת מ', כִּי הַמ' הוּא מֵאוֹתִיּוֹת **הֶאֱמַנְתִּי"ו** שֶׁהֵן לְהַקְטִין הָעִנְיָן. כְּלוֹמַר, שֶׁאֵין בְּזוֹ בִּחִינַת דִּבּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, רַק בְּחִינַת שֶׁ**כִּבֶּר** נִדְבָּר, דְּהַיְינוּ שֶׁהַדִּבּוּר הוּא בְּחִינַת בְּטוּל בְּדִבַּר ה' הַמְדַבֵּר בּוֹ[30].

וַאֲזַי "**וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים**" (פְּרֻשְׁתֵּנוּ יט, ב) – בְּחִינַת **רִפְיוֹן יָדַיִם**, כְּמַאֲמַר רַז"ל: "לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ רְפִידִים כו'"[31], דְּהַיְינוּ בְּחִינַת חֲלִישַׁת כֹּחַ הַנִּשְׁמָה, רַק שֶׁנִּיתְּנָה לָהֶם **עוֹז** וְתַעֲצוּמוֹת לַנִּשְׁמָה, **וְתוּשִׁיָּה** לַסִּטְרָא־אָחֳרָא כו'[32]. :

[תּוֹרָה אוֹר – הוֹסָפוֹת: יִתְרוֹ]

לְהָבִין שֹׁרֶשׁ הַדְּבָרִים הַנַּ"ל[33]

עַל פָּסוּק (פְּרֻשְׁתֵּנוּ יט, א) "**בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם**":

הִנֵּה שֹׁרֶשׁ עִנְיַן מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה, לִכְאוֹרָה יִפָּלֵא: לָמָּה תְּהֵא הַמִּצְוָה דַּוְקָא לִקְרוֹת בְּ**דִיבּוּר בְּפֶה**[34] בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא הַלִּימוּד בַּתּוֹרָה, וַהֲלֹא עִיקַּר מִצְוָתָהּ הוּא **יְדִיעַת הַתּוֹרָה** בִּלְבַד, שֶׁיֵּדַע הַמִּצְוֹת

---

26) (**קִיצּוּר פֶּרֶק ג:** מֵעַתָּה יַחֲזוֹר לְבֵיאוּר הַפָּסוּק. וּבְתְחִלָּה יַקְדִּים אֵיךְ שֶׁהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין סוֹף בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה הַנַּ"ל פֶּרֶק ב – הוּא כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּלְּבָנָה. וְזֶהוּ סוֹד "וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ", כִּי כְּמוֹ דְּ"סִידְרָא אַזְעִירַת גַּרְמָהּ" בְּכָל חֹדֶשׁ כְּשֶׁמִּקַּבֶּלֶת מֵהַשֶּׁמֶשׁ, וּלְאַחַר כָּךְ מִתְפַּשֵּׁט בָּהּ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁנִּגְדֶּלֶת – כָּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל "מַה לְּהַלָּן בְּאֵימָה וְיִרְאָה כו'").

27) (בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: תְּהִלִּים קיד, א).

28) עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ".

29) (שַׁבָּת פט, ב (וְרַשׁ"י): מַאי הַר סִינַי? הַר שֶׁיָּרְדָה שִׂנְאָה לָאֻמּוֹת עָלָיו (שֶׁלֹּא קִבְּלוּ בּוֹ תּוֹרָה)).

30) (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל הַנַּ"ל).

31) ("שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם **מִדִּבְרֵי תּוֹרָה**". רְאֵה סַנְהֶדְרִין קו, סוֹף עַמּוּד א. וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י. מְכִילְתָא וַיִּלְקוּט שִׁמְעוֹנִי עַל הַפָּסוּק בְּשַׁלַּח יז, ח: "וַיַּחֲנוּ בְּרִפִידִים" – "שֶׁרְפוּ יְדֵיהֶם מִן **הַמִּצְוֹת**". יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי שָׁם. וּרְאֵה פֵּירוּשׁ רַשׁ"י שָׁם).

32) (**קִיצּוּר פֶּרֶק ד:** יָבֹאר הַפָּסוּק "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם", וְעַל יְדֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר לְבָרֵר מִדּוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אָז הַחֵל לְזָרוֹחַ בָּהֶם הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בַּשָּׁבוּעַ הַשְּׁבִיעִית לְעוֹמֶר. וּלְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה דּוֹמָה לְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ כַּנַּ"ל, עַל כֵּן אָמַר "בַּחֹדֶשׁ". וְגַם הַהֶאָרָה נִקְרֵאת "יוֹם", וּלְפִי שֶׁעֲדַיִין לֹא נִמְשְׁכָה גִּילוּי הָאָרָה עַד מִתַּן תּוֹרָה, עַל כֵּן לֹא פֵּרֵשׁ אֵיזֶה יוֹם. וּבְהִיוֹת כִּי נִתְבָּאֵר לְעֵיל פֶּרֶק א שֶׁהָאָרַת אֵין סוֹף שֶׁעֵל יְדֵי הַתּוֹרָה נִקְרֵאת **עוֹז וְתוּשִׁיָּה** – **עוֹז** לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית **וְתוּשִׁיָּה** לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְזֶהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר **סִינַי**", שֶׁיָּרְדָה **שִׂנְאָה** לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם". וְנִקְרָא גַּם כֵּן "מִדְבָּר" עַל שֵׁם הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה).

33) (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל לָהֶבִין כו' בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי: **רְאֵה לְעֵיל "בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי"** [סו, ג]. – ציון כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר.

נֶאֱמַר בְּתִקּוּפַת חַג הַשָּׁבוּעוֹת תקס"ז – בֵּיאוּר לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי" דְּלְעֵיל סו, ג. נִסַּח הַבֵּיאוּר שֶׁלְּפָנֵינוּ הִנְדַּחַת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. נִדְפַּס גַּם בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן תקס"ז עַמּוּד קנג. נוּסַח אַחֵר מֵהַבֵּיאוּר עִם הַגְּהוֹת וְקִצּוּרִים וּמַתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים" – אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ג) עַמּוּד תתסו. הַגְּהוֹת לַבֵּיאוּר – שָׁם עַמּוּד תשצב).

34) (רְאֵה בְּרָכוֹת כ, א. "וְלֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּידִיעָה לְבַד (אֶלָּא אִם כֵּן בִּשְׁעַת עִיּוּן בְּעוּמְקָה שֶׁל הַהֲלָכָה שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר), וְכִמְבוֹאָר בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה סוֹף פֶּרֶק ב מִדִּכְתִיב וְיָהוֹשֻׁעַ א, ח] "לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ" כו', וְכֵן מוֹנֵי הַמִּצְוֹת מָנוּ מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה בְּמִצְוַת הַתְּלוּיוֹת בְּפֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּסֶּמֶ"ק וּבְסֵפֶר חֲרֵדִים עַיֵּן שָׁם". – אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תתסו).

הַכְּתוּבוֹת בָּהּ, וְלָזֶה דַּי שֶׁיְּעַיֵּן בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ גַּם בְּהַרְהוּר בְּעָלְמָא; כְּקוֹרֵא אִגֶּרֶת הַמֶּלֶךְ, שֶׁאֵינוֹ מְחוּיָּב לִקְרוֹתוֹ בְּפֶה, אֶלָּא מְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בּוֹ כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְקַיֵּים, וְגַם אִם שׁוֹמֵעַ מִפִּי אַחֵר הַקּוֹרֵא – יוּכַל לֵידַע רְצוֹן הַמֶּלֶךְ, וְלָמָּה הַמִּצְוָה דַּוְקָא לִלְמוֹד בְּדִיבּוּר כַּמָּה פְּעָמִים כַּיָּדוּעַ?

אַךְ הִנֵּה שׁוֹרֶשׁ הָעִנְיָן הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל פָּרְשָׁה וּפָרָשָׁה: "**וַיְדַבֵּר ה'** כו' **לֵאמֹר**". וּמְבוֹאָר לְמַעְלָה, שֶׁיְּהֵא דִּבֵּר ה' זֶה – נֶאֱמָר בַּפֶּה, שֶׁאֵין זֶה הַדִּיבּוּר שֶׁל עַצְמוֹ מַמָּשׁ, רַק כְּ"עוֹנֶה אַחַר הַקּוֹרֵא"[35] מִלָּה בְּמִלָּה – כָּךְ לוֹמֵד מַה שֶּׁכְּבָר כָּתוּב כו'. וַהֲרֵי זֶה בְּחִינַת בִּיטּוּל עַצְמוּתוֹ מִכֹּל וָכֹל.

וְהוּא בְּבְחִינַת **פֶּתֶר**, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ עִנְיַן קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים"[36].

וְהָעִנְיָן הוּא:

כִּי כָּל יְמֵי הַסְּפִירָה עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא רַק בִּבְחִינַת הַז' מִדּוֹת, לְבָרֵר הַטּוֹב מִן הָרַע בִּבְחִינַת הַעֲלָאַת מַ"ן כַּנּוֹדָע. וְזֶהוּ (רְאֵה טז, ט) "ז' שָׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר לָךְ כו'": כִּי בַּמִּדּוֹת הָיָה בְּחִינַת שְׁבִירָה, וּכְעִנְיַן "אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל"[37], וּכְמַאֲמָר: "רֵישָׁא דְּעֵשָׂו בְּעִטְפוֹהִי דְּיִצְחָק כו'"[38], וְזֶה הָיָה עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם בַּתְּחִלָּה. אֲבָל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת עוֹשִׂין בְּחִינַת כֶּתֶר לְז"א, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים".

וּבֵיאוּר עִנְיַן הַכֶּתֶר: יָדוּעַ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת הַמִּדּוֹת עֲדַיִין לִהְיוֹתוֹ נִקְרָא בְּחִינַת **אַיִן** מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב כח, יב): "**וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא**" – פֵּירוּשׁ: הַחָכְמָה נִמְצֵאת גַּם כֵּן מִן בְּחִינַת הַכֶּתֶר הַנִּקְרָא אַיִן, אֲבָל אֲמִיתִּית בְּחִינַת הָאַיִן הוּא הַכֶּתֶר, אֲבָל הַחָכְמָה אֵינָהּ בְּחִינַת אַיִן מַמָּשׁ.

וּלְכָךְ אָמְרוּ בַּזֹּהַר בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי, דְּאוֹר הַכֶּתֶר כּוּלּוֹ בְּחִינַת רַחֲמִים פְּשׁוּטִים וְאֵין בּוֹ מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת כְּלָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחָכְמָה יֵשׁ בָּהּ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְנִקְרֵאת "גְּבוּרוֹת דְּאַבָּא" וְכִיּוֹצֵא. וְהִטַּעַם הוּא לְפִי שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר הוּא בְּחִינַת מְמוּצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים, וַהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף גַּם כֵּן, שֶׁהוּא מוּבְדָּל וּמְרוֹמָם לְגַמְרֵי מִכָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּאַבִּי"עַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ו): "אֲנִי הָוָ"ה לֹא שָׁנִיתִי כו'", וְכַיָּדוּעַ וְדַי לַמֵּבִין.

וְהִנֵּה כָּל יְמֵי הַסְּפִירָה הַבֵּירוּר נַעֲשֶׂה בְּז' מִדּוֹת עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת מוֹחִין בִּבְחִינַת **אוֹר פְּנִימִי**, אֲבָל בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת **מַקִּיף דְּכֶתֶר**, הַנִּקְרָא אֵין מַמָּשׁ. וּלְכָךְ אָז זְמַן קַבָּלַת הַתּוֹרָה **בְּדִיבּוּר** דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "לֵאמֹר" גַּם בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, דְּהַיְינוּ לֵאמֹר מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר כו', וְהִיא בְּחִינַת **כֶּתֶר** שֶׁנִּקְרָא **מְדַבֵּר**: כִּי **הַדִּיבּוּר עַצְמוֹ** הוּא בִּבְחִינַת **מַלְכוּת**, אַךְ הַמֵּם פְּתוּחָה שֶׁבְּ"מְדַבֵּר", שְׁמוֹרָה **הַנְהָגַת הַדִּיבּוּר**, שֶׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל – "לֵאמֹר" מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ג): "וּמִדְּבָרֵךְ נָאוֶה", וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה[39], וְהַיְינוּ מִשּׁוּם דְּ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן".

(וְכָךְ הָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה דִּכְתִיב (פָּרָשָׁתֵנוּ כ, א): "וַיְדַבֵּר ה' כו' **לֵאמֹר**", שֶׁהַדִּיבּוּר הַזֶּה נֶאֱמַר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָךְ הוּקְבַּע בְּחִינַת בִּיטּוּל זֶה לְדוֹרוֹת. כִּי הֲרֵי "עַל כָּל דִּיבּוּר וְדִיבּוּר פְּרָחָה נִשְׁמָתָן כו'"[40], וּלְכָךְ קִיבְּלוּ ב' כְּתָרִים בְּשָׁעָה זֹאת, שֶׁהֵן "נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע" (מִשְׁפָּטִים כד, ז), וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר:)

ב. וְאָמְנָם יֵשׁ לְהָבִין עֲדַיִין, מַהוּ שֶׁנִּקְרֵאת הַתּוֹרָה "**עוֹז**" וְנִקְרֵאת גַּם כֵּן "**תּוּשִׁיָּה**" כַּנַּ"ל[41].

וְגַם יֵשׁ לְהָבִין, מַה שֶּׁנִּקְרָא "שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וְכו'"[42].

דְּהִנֵּה מְבוֹאָר לְמַעְלָה, שֶׁיֵּשׁ שֹׁרֶשׁ יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים מִפְּסוֹלֶת הַמִּדּוֹת. כְּעִנְיַן "אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו'". וְזֶהוּ מַה שֶּׁמְּבוֹאָר לְמַעְלָה[43] בְּעִנְיַן הַפָּסוּק (תְּהִלִּים לא, יא) "כְּשֵׁל בַּעֲוֹנִי כֹחִי", שֶׁהַכֹּחַ שֶׁל נָפֶשׁ הָאֱלֹקִית כָּשֵׁל מִפְּנֵי יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כו'.

אַךְ כְּדֵי לִדְחוֹת יְנִיקוֹת הַחִיצוֹנִים הוּא בְּב' אוֹפַנִּים: הָאֶחָד – בְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת כַּנַּ"ל. וְהַב' – בְּהֶאָרַת אוֹר הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא בְּחִינַת מַקִּיף דִּיחִידָה, שֶׁבְּכֹחוֹ לִדְחוֹת הַחִיצוֹנִים לְגַמְרֵי. כִּי **כֶּתֶר** אוֹתִיּוֹת **כְּרֵת**[44], לְפִי שֶׁהוּא

(35) ("כְּעִנְיַן שֶׁאָמְרוּ (סוּכָּה לח, ב): "עוֹנֶה אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר". לְקוּטֵי תּוֹרָה שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פא, ג. וְעוֹד").

(36)

(37) (סִפְרֵי הָאֲזִינוּ לב, ט).

(38) (רֹאשׁוֹ שֶׁל עֵשָׂו בְּחֵיקוֹ שֶׁל יִצְחָק. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן וַיְחִי נ, יג).

(39) (רְאֵה לְעֵיל בְּסִיּוּם הַמַּאֲמָר סז, ד).

(40) (שַׁבָּת פח, ב. וְשָׁם: "יְצִתָה". וּרְאֵה שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה כט, ד. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי תְּהִלִּים רֶמֶז תרצה. לֶקַח טוֹב יִתְרוֹ כ, ב. וְשָׁם: "פּוֹרַחַת").

(41) (בַּמַּאֲמָר סז, ב. ד).

(42) (סַנְהֶדְרִין צט, ב: "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ מַשִּׂים שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבַפָּמַלְיָא שֶׁל מַטָּה שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ יַחֲזֵק בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי").

(43) (לְעֵיל בַּמַּאֲמָר פֶּרֶק א דַּף סז, א).

(44) (רְאֵה פֵּירוּשׁ הַתּוֹרָה לְרַבֵּנוּ יַעֲקֹב בֶּן אָשֵׁר (בַּעַל הַטּוּרִים) פָּרָשָׁתֵנוּ כ, יג. עֵץ חַיִּים שַׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין (שַׁעַר יג) פֶּרֶק ג. שַׁעַר מוֹחִין דְּצֶלֶם (שַׁעַר כג) פֶּרֶק ב וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

כוֹרֵת שֹׁרֶשׁ יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[45]: "וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּן כו'". וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁבְּחִינַת אוֹר הַכֶּתֶר הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת הַמִּדּוֹת, וְעַל כֵּן אֵין שָׁם מָקוֹם וְשֹׁרֶשׁ לִהְיוֹת יְנִיקוֹת הַחִיצוֹנִים כו'.

וְלִהְיוֹת כִּי הַתּוֹרָה נִיתְּנָה מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (פָּרָשָׁתֵנוּ כ, ב): "**אָנֹכִי** ה' אֱלֹקֶיךָ" – "אָנֹכִי – מִי שֶׁאָנֹכִי"[46] כו', וְכַנַּ"ל, עַל כֵּן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה "**תּוּשִׁיָּה**"[47], לְפִי שֶׁמַּתְּשֶׁת כֹּחַ יְנִיקוֹת הַחִיצוֹנִים[48] מִטַּעַם הַנַּ"ל, וְדֵי לַמֵּבִין.

וְגַם מִזֶּה הַטַּעַם הוּא מַה שֶׁנִּקְרֵאת הַתּוֹרָה "**עוֹז**": מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתֶנֶת עוֹז וְכֹחַ לִנְשָׁמוֹת הָאֲלָקוּת בִּלְתִּי יִכָּשֵׁל כֹּחָם בַּעֲוֹוֹנוֹת, וְלֹא יִהְיֶה מָקוֹם לִיְנִיקוֹת הַחִיצוֹנִים שֶׁמְּקַבְּלִים מִפִּסּוֹלֶת הַמִּדּוֹת כו'. וְלִהְיוֹת בְּחִינַת כֶּתֶר לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת, לָכֵן יֵשׁ בְּכֹחוֹ לְהַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת מִיְּנִיקוֹת הַחִיצוֹנִים. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כט, יא): "ה' עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן", וְ"אֵין עוֹז אֶלָּא תּוֹרָה"[49] כַּיָּדוּעַ.

וְנִמְצָא יֵשׁ בַּתּוֹרָה ב' הִיפְּכִים: "עוֹז וְתוּשִׁיָּה" – עוֹז לְיִשְׂרָאֵל וְתוּשִׁיָּה לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם. וּלְכָךְ נִקְרָא "סִינַי" – "שֶׁיָּרְדָה שִׂנְאָה לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם"[50], וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסָמוּךְ, וְדֵי לַמֵּבִין.

וְהִנֵּה יָדוּעַ, דִּבְחִינַת הַכֶּתֶר הוּא בְּחִינַת מְמוּצָּע בֵּין עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים וְכַנַּ"ל. וְיָדוּעַ שֶׁבְּכָל מְמוּצָּע בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּמָּצֵא בּוֹ מִב' הַהִיפְּכִים – אַחַר שֶׁהוּא מְחַבְּרָם יַחַד. וְאִם כֵּן, בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר יֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל וְגַם הוּא שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים כַּיָּדוּעַ – אַחַר שֶׁהוּא מְחַבֵּר הַמַּאֲצִיל בַּנֶּאֱצָלִים כו'. וּלְפִי זֶה, עַל יְדֵי בְּחִינַת **הַכֶּתֶר** דַּוְקָא נִמְשָׁךְ אוֹר הַשֶּׁפַע מֵעַצְמוּת הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים.

וְזֶהוּ שֶׁכָּל בְּרָכָה הוּא בִּבְחִינַת **הַכֶּתֶר** דַּוְקָא, כַּנּוֹדָע בְּכַוָּונַת הַבְּרָכָה "בָּרוּךְ **אַתָּה** כו'".

וְזֶהוּ "ה' **עוֹז** לְעַמּוֹ יִתֵּן, ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ **בַּשָּׁלוֹם**" (תְּהִלִּים כט, יא), וְקָאֵי הַכֹּל עַל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת "עוֹז" וְגַם נִקְרֵאת "שָׁלוֹם": לְפִי שֶׁעִנְיַן הַשָּׁלוֹם הוּא בְּחִינַת הַמְּמוּצָּע הַמְחַבֵּר ב' הֲפָכִים כַּיָּדוּעַ. וְגַם הַתּוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר, הֲרֵי הִיא מְחַבֶּרֶת וּמְקַשֶּׁרֶת אוֹר עַצְמוּת הַמַּאֲצִיל בַּנֶּאֱצָלִים, וְזֶהוּ עִנְיַן הַ"**שָּׁלוֹם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה**", דַּהֲרֵי בְּחִינַת הָאֲצִילוּת הוּא מִתְאַחֵד עֲדַיִין בַּמַּאֲצִיל עַצְמוֹ, וְכַיָּדוּעַ בְּפֵירוּשׁ הַמַּאֲמָר דְ"אִידוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חָד כו'"[51].

וְעִנְיַן הַשָּׁלוֹם הַשֵּׁנִי – "**בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה**", הַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת שֶׁנַּעֲשָׂה בְּחִינַת כֶּתֶר לִבְרִיאָה. כַּיָּדוּעַ, שֶׁהַמִּדָּה הַזֹּאת – גַּם כֵּן בְּחִינַת מְמוּצָּע לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר אוֹר הָאֲצִילוּת בִּבְרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁהַכֶּתֶר מְחַבֵּר הַמַּאֲצִיל בַּנֶּאֱצָלִים כַּיָּדוּעַ.

וְלִהְיוֹת כִּי בִּי"ע נִקְרָא "עָלְמִין דְּפֵרוּדָא"[52], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד כו'", לְכָךְ נִקְרָאוּ "פַּמַלְיָא שֶׁל **מַטָּה**" – בִּבְחִינַת הַפֵּירוּד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת הָאֲצִילוּת "דְּאִידוּ וְחַיּוֹהִי **חָד** כו'" כַּנַּ"ל, נִקְרָא "פַּמַלְיָא שֶׁל **מַעְלָה**".

וְאָמְנָם, מִפְּנֵי שֶׁ"נָּעוּץ תְּחִילָתָן בְּסוֹפָן"[53], דְּהַיְינוּ בְּחִינַת הַכֶּתֶר בְּמַלְכוּת, לְכָךְ הַתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהּ (יְשַׁעְיָה נד, יג): "וְרַב שְׁלוֹם **בָּנַיִךְ**" – "אַל תִּקְרֵי בָּנָיִךְ כו'"[54]. וְהֵמָּה ב' שְׁלוֹמוֹת: א' – בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר הַמְחַבֵּר בַּאֲצִילוּת. וְהַב' – בִּבְחִינַת מַלְכוּת הַמְחַבֵּר אֲצִילוּת בִּבְרִיאָה, לִהְיוֹת נִמְצָא גַּם שָׁם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל הִיפּוּךְ הַפֵּירוּד, וּכְעִנְיַן (נְחֶמְיָה ט, ו) "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים כו' וְכִיּוֹצֵא.

וְזֶהוּ "אוֹ יַחֲזִיק **בְּמָעוּזִּי**", שֶׁהוּא הַתּוֹרָה הַנִּקְרֵאת "עוֹז", "יַעֲשֶׂה **שָׁלוֹם** לִי, **שָׁלוֹם** יַעֲשֶׂה לִי" – ב' שְׁלוֹמוֹת הַנַּ"ל. וְהַיְינוּ פֵּירוּשׁ "ה' יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ **בַּשָּׁלוֹם**", פֵּירוּשׁ: **בִּב' שְׁלוֹמוֹת** הַנַּ"ל – בַּשָּׁלוֹם הָעֶלְיוֹן "בְּפַמַלְיָא שֶׁל **מַעְלָה**", וּבַשָּׁלוֹם הַתַּחְתּוֹן "בְּפַמַלְיָא שֶׁל **מַטָּה**", בִּבְי"ע כו', וְדֵי לַמֵּבִין.

וּבָזֶה יוּבַן שֹׁרֶשׁ עִנְיַן ב' כִּתְרִים שֶׁקִּיבְּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּשָׂא לג, ו): "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֶדְיָם כו'", וְכַיָּדוּעַ בְּדִבְרֵי רַז"ל[55], וְהֵן "נַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע":

לִהְיוֹת כִּי בְּחִינַת הַדִּבּוּר דִּי' הַדִּבְּרוֹת הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִתְרוֹ כ, א): "וַיְדַבֵּר **אֱלֹקִים** כו'", וְשֹׁרֶשׁ אוֹתוֹ הַדִּבּוּר הָיָה בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא מְקוֹר הַדִּבּוּר, וְכַנַּ"ל בְּפֵירוּשׁ "מִדַּבֵּר";

---

45) (מִיכָה ה, ח. וְשָׁם: יִכָּרֵתוּ).

46) (נִסְמָן לְעֵיל א, א).

47) (אִיּוֹב יב, טז: "עִמּוֹ עֹז וְתוּשִׁיָּה").

48) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית כֶּרֶךְ א עַמּוּד 764).

49) (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה פָּרָשָׁה א, ד. פָּרָשָׁה ב, ג (ג) מִדְרַשׁ תְּהִלִּים עַל הַפָּסוּק ח, ג. וּרְאֵה זְבָחִים קטז סוֹף עַמּוּד א. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה לא, ה. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי בְּשֶׁלַּח רֶמֶז רמד. וּרְאֵה הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרפ"ז עַמּוּד קיב).

50) (שַׁבָּת פט, ב).

51) (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ג, ב).

52) (עוֹלָם הַנִּבְדָּלִים, הַנִּפְרָדִים. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית כא, ב).

53) (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ז).

54) (בְּרָכוֹת סד, א: "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בְּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נד, יג): וְכָל בָּנַיִךְ לְמוּדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם בָּנַיִךְ" אֵל תִּקְרֵי בָּנַיִךְ אֶלָּא בּוֹנַיִךְ כו'").

55) (שַׁבָּת פח, א).

וּמֵאַחַר שֶׁ"עַל כָּל דִּיבּוּר דִּי' הַדִּבְּרוֹת פָּרְחָה נִשְׁמָתָן", הֲרֵי קִבְּלוּ **שְׁנֵי כִּתְרִים** הַנַּ"ל, דְּהַיְינוּ, בְּחִינַת **פֶּתֶר־דַּאֲצִילוּת** אֲשֶׁר הוּא בְּחִינַת מְמוּצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים, וְגַם בְּחִינַת **פֶּתֶר־דִּבְרִיאָה** שֶׁהוּא בָּא מִבְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְמוּצָּע בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה. וְהֵן ב' שְׁלוֹמוֹת הַנַּ"ל. וְהַיְינוּ "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", שֶׁהֵן ב' כִּתְרִים הַנַּ"ל, "נַעֲשֶׂה" – בְּכֶתֶר, וְ"נִשְׁמָע" – בְּמַלְכוּת כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר, **וְדֵי לַמֵּבִין. :**

ג. וְזֶהוּ גַּם כֵּן שֹׁרֶשׁ עִנְיַן **מוֹלַד הַלְּבָנָה**, בִּהְיוֹתָהּ רַק בְּבְחִינַת נְקוּדָּה אַחַת הַנַּ"ל:

דְּהִנֵּה הַלְּבָנָה הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת כַּיָּדוּעַ. וּכְמוֹ שֶׁהַלְּבָנָה לְמַטָּה נִסְתָּר אוֹרָהּ לְגַמְרֵי בְּסוֹף הַחוֹדֶשׁ מִפְּנֵי שֶׁעוֹמֶדֶת תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מַמָּשׁ, וְאֵין[56] לָהּ רַק אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּלִבַּד כַּנַּ"ל, וְחֶצְיָהּ הָעֶלְיוֹן מֵאִיר מִן הַשֶּׁמֶשׁ, אֲבָל חֶצְיָ הַתַּחְתּוֹן חוֹשֶׁךְ כַּיָּדוּעַ;

כָּךְ לְמַעְלָה, בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת בַּעֲלוֹתָהּ בִּבְחִינַת הָאֲצִילוּת נִכְלֶלֶת כּוּלָּהּ בְּאוֹרוֹת דִּזָ"א, שֶׁנִּקְרָא "שִׁמְשָׁא", וְאֵין בָּהּ אוֹר מִצַּד עַצְמָהּ. וְכַאֲשֶׁר בִּנְקוּדָּה אַחַת הִיא תַּחַת הַיְסוֹד[57] כו', זֶהוּ כְּמוֹ עִנְיַן מוֹלַד הַלְּבָנָה[58] לְמַטָּה. וּבְחִינַת נְקוּדָּה זֹאת אֵין בָּהּ הִתְחַלְּקוּת כְּלָל לִי' סְפִירוֹת, אַחַר שֶׁהִיא רַק נְקוּדָּה אֶחָד. וְהוּא עִנְיַן בְּחִינַת הַבִּיטּוּל בִּמְצִיאוּת, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּדִבּוּר כו'. וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ וָאוֹר נְקוּדָּה זֹאת, עַד חֲצִי הַחוֹדֶשׁ שֶׁנִּתְמַלְּאָה אוֹר. וְהוּא לְמַעְלָה – עִנְיַן בִּנְיַן הַנּוּקְבָא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת שְׁלֵימוֹת, בִּבְחִינַת "פַּרְצוּף", כַּיָּדוּעַ.

וְהִנֵּה, "קִידּוּשׁ הַלְּבָנָה" יָדוּעַ שֶׁהוּא בְּז' יָמִים בַּחוֹדֶשׁ[59]. וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁכַּאֲשֶׁר עוֹבְרִים עָלֶיהָ ז' יָמִים אָז כְּבָר נִמְשָׁךְ בָּהּ ז' סְפִירוֹת: חֶסֶד־דְּנוּקְבָא בְּיוֹם א', וּגְבוּרָה־דְּנוּקְבָא בְּיוֹם ב' כו', וּרְאוּיָה לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ[60] מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר קִיבְּלָה בְּעַצְמָהּ מִז' מִדּוֹת דִּזָ"א כו', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"עֵץ חַיִּים".

וּמֵחֲצִי הַחוֹדֶשׁ וָאֵילָךְ נִתְמַעֵט אוֹרָהּ וְהוֹלֵךְ כו', לְפִי שֶׁחוֹזֶרֶת וְעוֹלָה בַּאֲצִילוּת וּמִקַּבֶּלֶת מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ כו'. וּבְקַבָּלָתָהּ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מִתְבַּטֶּלֶת מֵאוֹר עַצְמוּתָהּ לְמַטָּה כו', כִּעְנְיַן "אַיְּדֵי דְּטָרִיד לְמִיבְלַע לָא פָּלִיט"[61] כו', וְדֵי לַמֵּבִין.

וּמִזֶּה יוּבַן עִנְיַן שֹׁרֶשׁ עִנְיַן הַנַּ"ל: בִּהְיוֹת כִּי עִנְיַן לִימוּד הַתּוֹרָה לְמַטָּה, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַבִּיטּוּל "לֵאמֹר" – מַה שֶּׁכְּבָר אָמוּר כו', הֲרֵי זֶה כִּדְמִיּוֹן בִּיטּוּל אוֹר הַלְּבָנָה בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בִּהְיוֹתָהּ רַק בְּחִינַת נְקוּדָּה אַחַת כַּנַּ"ל, וְאַחַר כָּךְ בָּא לְהִתְפַּעֲלוּת אַהֲבָה, שֶׁהוּא נִקְרָא אוֹר שֶׁמֵּאִיר בְּהִתְפַּשְׁטוּת. וְהַיְינוּ "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" (וְאֶתְחַנַּן ו, ד), וְאַחַר כָּךְ "וְאָהַבְתָּ כו'" (שָׁם, ה) כַּנַּ"ל וְדֵי לַמֵּבִין. :

וְזֶהוּ "בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [..] **בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי** כו'":

"**בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי**" זֶה, הַיְינוּ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיוָן, שֶׁהוּא זְמַן מוֹלַד הַלְּבָנָה. וְגַם הָיָה יוֹם זֶה – יוֹם הַג' בַּשָּׁבוּעַ הַשְּׁבִיעִית כַּנַּ"ל.

וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי הִנֵּה כְּתִיב (רְאֵה טז, ט): "ז' שָׁבוּעוֹת תִּסְפָּר לָךְ" כְּדֵי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה אַחַר כָּךְ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְהַז' שָׁבוּעוֹת הֵמָּה מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה הַנִּמְשָׁכִים בְּזָ"א, וְכַיָּדוּעַ בְּשֹׁרֶשׁ כַּוָּנַת הַסְּפִירָה. וּמִזָּ"א נִמְשָׁךְ לְמַלְכוּת שֶׁהוּא שֵׁם בַּ"ן, וְכַיָּדוּעַ בְּכַוָּנַת תֵּיבַת "לְעוֹמֶר" כו'.

וְהִנֵּה בִּהְיוֹת מוֹלַד הַלְּבָנָה, הוּא הַתְחָלַת הֶאָרַת הַמַּלְכוּת מִזָּ"א כַּנַּ"ל. וְעַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּקִידּוּשׁ הַלְּבָנָה, שֶׁזְּמַנָּהּ דַּוְקָא בְּז' יָמִים בַּחוֹדֶשׁ מִטַּעַם שֶׁאָז נִשְׁלָם בָּהּ ז' סְפִירוֹת דִּזָ"א – כָּךְ בְּעִנְיַן הַסְּפִירָה, בְּז' שָׁבוּעוֹת נִשְׁלְמוּ כָּל הַמִּשְׁכּוֹת זָ"א בְּמַלְכוּת מִבְּחִינַת מ"ט שַׁעֲרֵי בִינָה כו'.

וְאָמְנָם, בִּהְיוֹת עֲדַיִן ג' יָמִים בַּשָּׁבוּעַ הַשְּׁבִיעִית כְּבָר יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת כְּלָלוּת הַמ"ט שְׁעָרִים, מֵאַחַר שֶׁבְּחִינַת יוֹם הַג' הַזֶּה הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת־שֶׁבְּמַלְכוּת. כַּיָּדוּעַ שֶׁהַשָּׁבוּעַ הַשְּׁבִיעִית – בִּבְחִינַת מַלְכוּת; וְיָדוּעַ שֶׁבְּחִינַת תִּפְאֶרֶת כָּלוּל מִחֶסֶד וּגְבוּרָה, וְיֵשׁ בּוֹ כְּלָלוּת הַג' קְוִוים שֶׁבְּמַלְכוּת הַנִּמְשָׁכִים בָּהּ בְּדֶרֶךְ פְּרָט. וְאִם כֵּן, בְּהַגִּיעַ יוֹם הַג' בַּשָּׁבוּעַ הַשְּׁבִיעִית הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נִשְׁלְמוּ וּבָאוּ בַּמַּלְכוּת כָּל הַז' סְפִירוֹת דְּשָׁבוּעַ זֹאת, וּבְתַשְׁלוּם ז' סְפִירוֹת שֶׁבְּשָׁבוּעַ זֹאת מְאִירִים כָּל הַמ"ט שְׁעָרִים דְּבִינָה.

וְאָז, בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת מֵאִיר מִשַּׁעַר הַחֲמִשִּׁים, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר בִּכְלָל כַּנּוֹדָע. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "**בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי**" דַּוְקָא, שֶׁהוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיוָן, שֶׁהוּא יוֹם ג' לְשָׁבוּעַ הַז', "**בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי**" לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת הֶאָרַת הַכֶּתֶר הַנִּמְשָׁךְ בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְדֵי לַמֵּבִין. :

---

56) (וְאֵין . . הַתַּחְתּוֹן חוֹשֵׁךְ: בְּאוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תֵּתַע נִמְצָאִים מִילִּים אֵלּוּ בְּסוֹגְרַיִים וּמוֹסִיף: כָּךְ מ"כ וּמְצָאתִי כָּתוּב).

וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית י, א: וַיִּתְחַיֵּל לְהָאִיר גַּם חֲצִי הַכַּדּוּר הַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּהּ". וּרְאֵה סֵפֶר הַעֲרָכִים חַב"ד חֵלֶק ג עֵרֶךְ אוֹר הַלְּבָנָה טוּר תְּרא מִלּוּאִים לְהֶעָרָה 71: אֲבָל הַכַּוָּנָה הִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב לִפְנֵי זֶה "וְאֵין לָהּ רַק אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בִּלְבַד", הַיְינוּ שֶׁאוֹר זֶה אֵינוֹ מִתְיַחֵס לְהַלְּבָנָה כִּי אִם לְהַשֶּׁמֶשׁ – מִכֵּיוָן שֶׁמִּצַּד הַקֵּירוּב שֶׁלָּהּ הִיא מִתְבַּטֶּלֶת". עַיֵּן שָׁם).

57) (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר מֵיעוּט הַיָּרֵחַ שַׁעַר לו. לְעֵיל וָאֵרָא נט, ג).

58) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תשצה).

59) (בְּז' יָמִים בַּחוֹדֶשׁ . . בַּעֵץ חַיִּים: רְאֵה שֶׁלְּחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים הִלְכוֹת רֹאשׁ חוֹדֶשׁ סִימָן תכו סָעִיף ד. וּרְאֵה הֶעָרוֹת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר מוֹהַרַשׁ"ב לְסִדּוּר תּוֹרָה אוֹר וְשַׁעֲרֵי תְּפִלָּה – תּוֹרַת שָׁלוֹם – שוּ"ת סִימָן ד עַמּוּד יז. וְשָׁם נִסְמָן).

60) (לְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ: "רוֹצֶה לוֹמַר – לְבָרֵךְ עָלֶיהָ". – אוֹר הַתּוֹרָה יִתְרוֹ עַמּוּד תתעא).

61) (כֵּיוָן שֶׁטָּרוּד לִבְלוֹעַ אֵינוֹ פּוֹלֵט. עַל פִּי חוּלִּין קח, ב).

וְהִנֵּה לְזֶה הַטַּעַם, מֵרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיוָן וְאֵילָךְ הוּא רַק עִנְיָן הֲכָנָה לְקַבְּלַת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ ג׳ יְמֵי הַגְּבָלָה[62] כו׳, לְפִי שֶׁכָּל הַיָּמִים הָלְלוּ הוּא בִּבְחִינַת קַבָּלַת הַכֶּתֶר מִטַּעַם הַנַּ"ל.

וּבֵיאוּר עִנְיָן בְּחִינַת הַכֶּתֶר: הִנֵּה מְבוֹאָר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁאֵין שָׁם שְׁלִיטָה לַחִיצוֹנִים כְּלָל. וְעִנְיָן הַסְּפִירָה הָיָה לְבָרֵר הָרַע מִז׳ מִדּוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. אַךְ אַחַר כָּךְ בְּהָאֲרַת הַכֶּתֶר נִדְּחוּ הַחִיצוֹנִים לְגַמְרֵי.

וְעַל כֵּן אָמַר: "בַּחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי [..] בָּאוּ מִדְבַּר **סִינַי**" – "שֶׁיָּרְדָה **שִׁנְאָה** לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם", שֶׁלֹּא יִקָּבְלוּ יְנִיקָה אֲפִילוּ דֶּרֶךְ שְׁעָרוֹת וְציפָּרְנַיִם, וּלְכָךְ הָיָה אָז חֵירוּת כו׳. וְהָאֲרַת הַז׳ סְפִירוֹת שֶׁבְּמַלְכוּת, מְקַבְּלִים אָז רַק מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל הַנִּקְרָא "מִדְבָּר" כַּנַּ"ל, וּלְכָךְ אֵין שְׁלִיטָה לַחִיצוֹנִים. מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּימֵי הַסְּפִירָה כַּנַּ"ל, כְּמוֹ דְּ"אַבְרָהָם יָצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו׳".

וְהַיְינוּ שֶׁאָמַר, שֶׁאַחַר שֶׁבָּאוּ לְמִדְבַּר סִינַי – אָז "וַיִּסְעוּ מֵ**רְפִידִים**" (פְּרֶשְׁתֵּנוּ יט, ב), מִבְּחִינַת **רִפְיוֹן יָדַיִם** כַּנַּ"ל, לְפִי שֶׁאֵין שְׁלִיטָה לַחִיצוֹנִים אָז כְּלָל, וְדֵי לַמֵּבִין. :

ד. וְזֶהוּ עִנְיָן "**אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** כו׳" (פְּרֶשְׁתֵּנוּ כ, ב):

דְּהִנֵּה פֵּירוּשׁ "מִצְרַיִם" הוּא "מֵיצַר יָם"[63] הָעֶלְיוֹן, וְהוּא בְּחִינַת צִמְצוּם הַמַּלְכוּת שֶׁנִּקְרֵאת "יָם" – בִּהְיוֹתָהּ מִסְתַּתֶּרֶת בְּבִי"עַ, עַד שֶׁ"רַגְלֶיהָ יוֹרְדוֹת כו׳" (מִשְׁלֵי ה, ה) לְהַחִיּוֹת ע׳ שָׂרִים גַּם כֵּן. שֶׁהֵם בִּבְחִינַת "אֱלֹקִים **אֲחֵרִים**". דְּהַיְינוּ שֶׁמְּקַבְּלִים מֵאֲחוֹרַיִים דְּשֵׁם "אֱלֹקִים" דִּקְדוּשָׁה. כִּי יֵשׁ **ק"ך** צִירוּפִים[64] בְּשֵׁם "אֱלֹקִים". **וְע"ב** צִירוּפִים יֵשׁ מֵהֶם יְנִיקָה בִּבְחִינַת הַקְּדוּשָׁה, **וּמ"ח** צִירוּפִים יֵשׁ מֵהֶם יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים, וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "אַדְמַת בְּנֵי **חָם**"[65].

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים מז, ט): "מָלַךְ אֱלֹקִים עַל גּוֹיִם", שֶׁשֵּׁם אֱלֹקִים הַמּוֹלֵךְ עַל גּוֹיִם הוּא בִּבְחִינַת **מ"ח** צִירוּפִים הַתַּחְתּוֹנִים. וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ תּוֹסֶפֶת יְנִיקָה תָּמִיד לַחִיצוֹנִים.

וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן תִּיקּוּן־חֲצוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עט, א): "אֱלֹקִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ" כו׳. וְכֵן (תְּהִלִּים קלז, ז): "עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ" – שֶׁמְּקַבְּלִים מִפְּסוֹלֶת ה׳ דָּמִים טְמֵאִים[66] שֶׁבִּיסוֹד דְּנוּקְבָא וְכו׳, וְהֵן מ"ט שַׁעֲרֵי טוּמְאָה דְּמִצְרַיִם[67] כַּנּוֹדָע.

וְהִנֵּה, לְזֶה הַטַּעַם "הָיוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ כּוֹרְכִין אֶת שְׁמַע"[68], וְלֹא הָיוּ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַלְכוּת, לְפִי שֶׁהָיָה עַל יְדֵי עֲלִיָּיה זֹאת – עֲלִיָּיה גַּם לְ"אֱלֹקִים אֲחֵרִים" שֶׁמְּקַבְּלִים מִן הַמ"ח צִירוּפִים הַתַּחְתּוֹנִים כו׳. אֲבָל בִּיחוּדָא־עִילָּאָה דְּפָסוּק רִאשׁוֹן, שֶׁהוּא בִּחְינַת זָ"א, שֶׁלְּמַעְלָה מֵ"עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" כו׳ (בְּרֵאשִׁית ב, ט).

וְאָמְנָם עִנְיָן יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא, מַה שֶׁבְּחִינַת הַמַּלְכוּת עוֹלָה מִן הַמֵּיצַר וְהַצִּמְצוּם הַזֶּה שֶׁמִּתְצַמְצֶמֶת בְּבִי"עַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, ו): "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כו׳". וְיֵשׁ בְּעִנְיָן עֲלִיָּיתָהּ ב׳ מַדְרֵגוֹת:

הָא׳ – מִצַּד אִתְעֲרוּתָא־דְּלִתַתָּא בִּימֵי הַסְּפִירָה כַּנַּ"ל. וְ**הַב׳** – מִצַּד בְּחִינַת הָאֲרַת הַכֶּתֶר בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁהוּא דּוֹחֶה הַחִיצוֹנִים לְגַמְרֵי, כַּנַּ"ל שֶׁנִּקְרֵאת הַתּוֹרָה "עוֹז וְתוּשִׁיָּה", מִפְּנֵי שֶׁאוֹר מַקִּיף דִּיחִידָה דּוֹחֶה חִיצוֹנִים לְגַמְרֵי, כִּי **כֶּתֶר** אוֹתִיּוֹת **כָּרֵת**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְכָל אֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ כו׳".

וְזֶהוּ "**אָנֹכִי** [..] **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**" – פֵּירוּשׁ:

"אָנֹכִי" הוּא בְּחִינַת הָאֲרַת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת הַבִּיטּוּל הַנַּ"ל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת ז׳ סְפִירוֹת. וּכְמוֹ בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ סִיוָן שֶׁנַּעֲשִׂית הַמַּלְכוּת רַק כְּמוֹ נְקוּדָה תַּחַת הַיְסוֹד, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן "לֵאמֹר" הַנַּ"ל, שֶׁנִּקְרָא "אַיִן" מַמָּשׁ. וּמֵחֲמַת זֶה אֵין מָקוֹם כְּלָל לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים. וְאָז עַל יְדֵי הָאֲרַת הַכֶּתֶר הַזֶּה עוֹלָה הַמַּלְכוּת מִבִּי"עַ, מִכָּל הַצִּמְצוּמִים, גַּם מִבְּחִינַת הַצִּמְצוּם דְּ"אֱלֹקִים אֲחֵרִים" הַנַּ"ל;

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כט, ח): "**קוֹל ה׳ יָחִיל מִדְבָּר**", פֵּירוּשׁ: גַּם מִדְבָּר הַגַּשְׁמִי שֶׁהָיָה בּוֹ "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב" (עַקֵּב ח, טו), ג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת[69] לְגַמְרֵי – כּוּלָּם נִדְּחוּ מִפְּנֵי הָאֲרַת הַכֶּתֶר הַנִּקְרָא "אָנֹכִי – מִי שֶׁאָנֹכִי" כַּיָּדוּעַ;

וְאִם כֵּן, הֲרֵי "אָנֹכִי" הוּא "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיֵּגַשׁ מו, ד): "אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ [..]

---

62) (פְּרֶשְׁתֵּנוּ יט, יב. וּרְאֵה מִכְתָּב כְּלָלִי "יְמֵי הַגְּבָלָה לִזְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ" – תּוֹרַת מְנַחֵם הַתְּוָועֲדוּיוֹת תשמ"ג חֵלֶק ג עַמּוּד 1489 וּבְהֶעָרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יְמֵי הַגְּבָלָה").

63) (רְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר חַג הַמַּצּוֹת (שַׁעַר כא) פֶּרֶק ז. סִידּוּר הָאַרִיז"ל פִּסְקָה "עֲבָדִים הָיֵינוּ". וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

64) (נִתְבָּאֵר בַּאֲרֻכּוֹת בְּאִגְּרוֹת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר חֵלֶק ב אִגֶּרֶת קעז – עַמּוּד יט הוּבָא לְעִיל תּוֹלְדוֹת יט, ב).

65) (נֹסַח בְּרִכַּת "אֱמֶת וֶאֱמוּנָה" בִּתְפִלַּת עַרְבִית: "וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם").

66) (ה׳ דָּמִים טְמֵאִים: נִדָּה יט, א. בְּמִשְׁנָה).

67) (מ"ט שַׁעֲרֵי טוּמְאָה דְּמִצְרַיִם: זֹהַר חָדָשׁ רֵישׁ פָּרָשַׁת יִתְרוֹ).

68) (פְּסָחִים נו, א).

69) (נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב – ג׳ קְלִיפּוֹת הַטְּמֵאוֹת: רְאֵה מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת נוּן סָעִיף יב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל פָּרָשַׁת עֵקֶב דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "נָחָשׁ שָׂרָף". וּרְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה נָשֹׂא ב, א).

וְאָנֹכִי אַעֲלֶךָ כו׳", וְקָאֵי הַכֹּל עַל בְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁהוֹרִיד לְשֵׁם בַּ"ן בְּגָלוּת מִצְרַיִם בְּמ"ט שְׁעָרִים, וְ"אָנֹכִי" הוּא אֲשֶׁר "אַעֲלֶךָ" כו׳, וְדַי לַמֵּבִין. :

וּבְכָל זֶה יוּבַן הַטַּעַם מַה שֶּׁחַג הַשָּׁבוּעוֹת אֵינוֹ אֶלָּא **יוֹם אֶחָד** בִּלְבַד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּפֶסַח וְסוּכּוֹת שֶׁהֵן **ז׳ יָמִים**:

כִּי בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא זְמַן קַבָּלַת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא בְּבְחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא בְּחִינַת "יְחִידָה" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת ז׳ מִדּוֹת, שֶׁנִּקְרְאוּ ז׳ יָמִים לְמַעְלָה. וּכְדִמְיוֹן הַמּוֹלֶד שֶׁל הַלְּבָנָה, שֶׁהִיא בִּנְקוּדָּה אַחַת בִּלְבַד כו׳. אֲבָל בְּפֶסַח וְסוּכּוֹת נִבְנָה בִּנְיָן זו"נ בִּבְחִינַת פַּרְצוּף, בְּז׳ סְפִירוֹת עִם מוֹחִין פְּנִימִיִּים וּמַקִּיפִים – פְּנִימִים בְּפֶסַח וּמַקִּיפִים בְּסוּכּוֹת, כַּיָּדוּעַ.

וְגַם יֵשׁ שֹׁרֶשׁ יְנִיקָה מִן הַמִּדּוֹת לַחִיצוֹנִים, כְּעִנְיָן "אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כו׳", עַל כֵּן מַקְרִיבִים ע׳ פָּרִים בְּסוּכּוֹת נֶגֶד ע׳ אוּמּוֹת שֶׁמְּקַבְּלִים מִז׳ מִדּוֹת דִּקְדוּשָׁה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשָׁבוּעוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכֶּתֶר, שֶׁאֵין בּוֹ הִתְחַלְּקוּת לְז׳ מִדּוֹת כְּלָל.

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל הָעִיגּוּל, שֶׁאֵין בּוֹ מַעְלָה וּמַטָּה כְּלָל; כַּיָּדוּעַ בְּפֵירוּשׁ כֶּתֶר מִלְּשׁוֹן "כּוֹתֶרֶת"[70], שֶׁמַּקִּיף בְּהַשְׁוָוְאָה אַחַת מִכָּל צַד, וּ"בַשָּׁמַיִם מִמַּעַל" הוּא כְּמוֹ "מִתַּחַת לָאָרֶץ"[71]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קלט, יב): "בַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה כו׳". וּלְכָךְ הוּא רַק יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וְדַי לַמֵּבִין.

(וְאַחַר כָּל זֶה יוּבַן יוֹתֵר שֹׁרֶשׁ עִנְיָן מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה שֶׁהוּא **בְּדִיבּוּר** – "לֵאמֹר" – מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר, כַּנַּ"ל:

כִּי הַדִּבּוּר שֶׁתָּלוּי בִּבְחִירָה וְרָצוֹן אִם לְדַבֵּר כָּךְ אוֹ כָּךְ, הֲרֵי שָׁרְשׁוֹ בִּבְחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת הָרָצוֹן הַנִּקְרָא כֶּתֶר, בְּז׳ מִדּוֹת שֶׁבְּרָצוֹן הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּחָכְמָה וּבִינָה כו׳.

אֲבָל הַדִּבּוּר שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ, אֶלָּא מְדַבֵּר מַה שֶּׁאָמוּר כְּבָר, וְאֵין בּוֹ בְּחִירָה וְרָצוֹן, כְּמוֹ עִנְיָן "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע שֶׁאָמְרוּ כו׳", מַגִּיעַ זֶה בִּבְחִינַת פְּנִימִית הַכֶּתֶר. דְּהַיְינוּ בְּחִינַת רָצוֹן הַפָּשׁוּט הַנִּקְרָא "רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין"[72].

וְהוּא עִנְיָן קַבָּלַת הַתּוֹרָה, בְּחִינַת "גֻּלְגֹּלְתָּא דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין", שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבְּרָצוֹן. וְהוּא עִנְיָן קַבָּלַת הַתּוֹרָה מִ"אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי", שֶׁהוּא פְּנִימִית־הַכֶּתֶר.

וּלְכָךְ אֵינוֹ אֶלָּא **יוֹם אֶחָד**, כִּי בִּבְחִינַת רָצוֹן הַפָּשׁוּט אֵין הָרָצוֹן אֶלָּא אֶחָד בִּלְבַד. וּלְכָךְ נִקְרָא "מִדַּבֵּר", שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ עִנְיָן טַעַם מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה, גַּם עַכְשָׁיו, בְּדִיבּוּר – מַה שֶּׁכְּבָר נֶאֱמַר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וָאֹשִׁים דְּבָרַי בְּפִיךָ" כו׳.

וְהַיְינוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[73]: דְּ"אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּים אֶלָּא בְּהֶבֶל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן כו׳", אֲפִילּוּ אֵינָם יוֹדְעִים מָה הֵם אוֹמְרִים, כִּי דְּבָרָיו בְּיו"ד הַדִּבְּרוֹת חַיִּים וְקַיָּימִים וְכו׳, וְדַי לַמֵּבִין). :

70) (כּוֹתֶרֶת: מְלָכִים־א ז כַּמָּה פְּעָמִים. וְעוֹד.

כֶּתֶר מִלְּשׁוֹן כּוֹתֶרֶת: רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר יג (שַׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין) פֶּרֶק ג. שַׁעַר כג (שַׁעַר מוֹחִין דְּצֶלֶם) פֶּרֶק ב. שַׁעַר כה (שַׁעַר דְּרוּשֵׁי הַצֶּלֶם) דְּרוּשׁ ה. שַׁעַר לד (שַׁעַר תִּקּוּן הַנּוּקְבָא) פֶּרֶק ב כְּלָל ט. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּלָק סט, א. שִׁיר הַשִּׁירִים יח, ד. וְעוֹד).

71) (פָּרַשְׁתִּנוּ כ, ג. וְאַתְחַנַּן ה, ז: "בַּשָּׁמַיִם מִמַّעַל . . מִתַּחַת לָאָרֶץ").

72) (זֹהַר חֵלֶק ג אִדְּרָא זוּטָא רפח, ב).

73) (שַׁבָּת קיט, ב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(כה) **ולהבין** זה הנה יש להקדים תחלה ששרש התורה הוא בבחי׳ ח"ע היינו בבחי׳ חכמה הקדומה דוקא שנק׳ חכמה ברורה שכבר נבררת וכמ"ש (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה כו׳. ע"כ אמר (שם, ו) אל תוסף כו׳ שלא לסור ימין ושמאל כי שרשה בבחי׳ קו האמצעי שנקרא קו המשקולת ונק׳ מתקלא בזהר שמכריע לימין או לשמאל במדה ברורה וצרופה כו׳. כמו קו המשקולת שמכריע במדה נכונה כו׳. ויובן זה ממה שמצינו בחכמה שבתורה שמטעם ושכל א׳ ממש שיחייב לחסד וזכות עכ"ז הרי זה השכל וטעם עצמו יכול לחייב לדין. וכן מטמא לטהור ומטהור לטמא כמו ר"מ (ערובין יג, ב) שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו או׳ על טהור טמא ומראה פנים כו׳ שהוא בחי׳ פנים מסבירות בשכל וטעם שבבינה ולהיפוך או׳ על טמא טהור ומראה פנים בטוב טעם כו׳. ולכאורה זהו כדבר פלא מאחר שמט"פ טמא וטהור מחולקים ומובדלים הן בז׳ מדות דבינה כנ"ל כמו ב"ש אוסרים כו׳. א"כ איך יהופך מטהור לטמא ומטמא לטהור בשכל וטעם אחד דמשמע מה שמראה לו פנים הוא מאותו הטעם עצמו שיחייב לטמא הוא עצמו מראה פנים להיפוך לטהר וע"כ לא יוכלו לעמוד על סוף דעתו איך הוא סוף דעתו בפסק הלכה למעשה

כו'. אך הנה שרש הענין הוא משום דשרש הח"ע דתורה הוא למעלה מהתחלקות המדות לגמרי ששם יש פנים א' לטמא וטהור להיות מטמא טהור ומטהור טמא (וכמו קו המשקולת שיכול לעשות הטיי' מימין לשמאל ומשמאל לימין כו'. וע"כ בירידתו למטה יכול להראות פנים על טמא טהור ועל טהור טמא משכל וסבר' אחת היפוך ההתחלקות דמדות טמא וטהור שבבינה כנ"ל. ואחר בחי' ההתכללות הזאת מטמא לטהור כו' יבא דוקא בחי' ההתחלקות להבדיל בין טמא לטהור באופן ברור בלי נטיי' לימין ושמאל כמו שהוא בשרש החכ' דתורה וזהו שנק' חכמ' ברורה וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְזֶהוּ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָתֶת **מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל** דַּוְקָא, שֶׁהוּא **י'** גֵּרָה, לְצוֹרֶךְ קָרְבָּנוֹת הַצִּבּוּר: כִּי קָרְבָּנוֹת הֵם עִנְיָן הַעֲלָאַת מַ"ן מִהַבֵּירוּרִים דְּתֹהוּ, וְהַבֵּירוּרִים הֵם מַעֲשֶׂר סְפִירוֹת דְּתֹהוּ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, לָכֵן הַמְשָׁכַת הָחָכְמָה וְהַמַ"ד הַבָּא לְעוֹרֵר הַמַ"ן גַּם כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁבְּחָכְמָה הָעַצְמִית, לא פָּחוֹת וְלא יוֹתֵר, כִּי הַמִּשְׁקָל צָרִיךְ לִהְיוֹת מְכֻוָּן כַּנַּ"ל.

וּמִתְּבוֹנֵן הַמַּשְׂכִּיל בְּמַעֲלַת מִצְוָה זוֹ, שֶׁבִּנְתִינַת מַחֲצִית שֶׁקֶל מְעוֹרְרִים לְמַעְלָה הַמְשָׁכַת עַצְמִיּוּת י' סְפִירוֹת דְּחָכְמָה עִילָּאָה, מַה גַּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִתְבָּרְרוּ הַבֵּירוּרִים דְּתֹהוּ, שֶׁהֵם הַמַ"ן, אֲשֶׁר שָׁרְשָׁם גָּבוֹהַּ מְאֹד נַעֲלֶה גַּם מֵהַחָכְמָה עִילָּאָה הַנַּ"ל, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַרַעְיָא מְהֵימְנָא[101]: "**אַבְנָא** לְמִשְׁקַל בָּהּ דָּא י'", שֶׁהַמְשִׁיל לַחָכְמָה הָעַצְמִית הַנַּ"ל הַנִּקְרֵאת מַ"ד, וּקְרָאָהּ בְּשֵׁם "אֶבֶן" בִּלְבַד לְגַבֵּי הַמַ"ן – שֶׁהוּא נֶעֱרָךְ לְגַבֵּי הַמַ"ד כְּמוֹ עֵרֶךְ הַסְּחוֹרָה הַנִּשְׁקֶלֶת לְגַבֵּי הָאֶבֶן שֶׁשּׁוֹקְלִים בּוֹ, שֶׁהַסְּחוֹרָה הִיא הָעִיקָּר, וְהָאֶבֶן כְּלָא חָשִׁיב נֶגֶד הַסְּחוֹרָה, רַק שֶׁהוּא לְתוֹעֶלֶת, שֶׁעַל יָדוֹ יִתְבָּרֵר מִשְׁקַל הַסְּחוֹרָה הַיְקָרָה; כְּמוֹ כֵּן הַמַ"ן הַבָּא מֵהַבֵּירוּרִים הוּא הָעִיקָּר, שֶׁעַל יָדוֹ נִמְשָׁךְ גִּילוּי הָאֵין־סוֹף, וּמִמֶּנּוּ עִיקַּר הַהוֹלָדָה לְמַעְלָה, וְהַמַ"ד אֵינוֹ אֶלָּא לְתוֹעֶלֶת, שֶׁעַל יָדוֹ יִתְבָּרֵר הַמַ"ן כְּפִי הַצּוֹרֶךְ וְכַוָּונַת הַמַּאֲצִיל. וְהַטַּעַם כַּנַּ"ל, שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַמַ"ן גָּבוֹהַּ יוֹתֵר.

וּבֵיאוּר הַדָּבָר:

כִּי מַ"ד וּמַ"ן הֵם מִמַּ"ה וּבַ"ן, וְשָׁרְשָׁם מַ"ה וּבַ"ן דְּאַ"ק;

וְשֹׁרֶשׁ שֵׁם מַ"ה הֶחָדָשׁ שֶׁמִּמְּצָחָא דְּאַ"ק, שֶׁהוּא מַ"ד הַמְּבָרֵר – שָׁרְשׁוֹ מִשֵּׁם עַ"ב דְּחָכְמָה דְּאַ"ק שֶׁמֵּאִיר בְּמִצְחָא;

וְשֹׁרֶשׁ בַּ"ן דְּאַ"ק, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ הַמַ"ן – שָׁרְשׁוֹ מִסָ"ג דְּבִינָה דְּאַ"ק.

וּמַה שֶׁכָּתוּב "בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ", שֶׁהוּא עִנְיָן מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל – הַיְינוּ חָכְמָה דְּאַ"ק שֶׁמֵּאִיר בְּמִצְחָא וּמִשְׁתַּלְשֵׁל עַד שֵׁם מַ"ה שֶׁבְּזָ"א דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא הַמַ"ד כַּנַּ"ל.

וְהָעִנְיָן:

כִּי בִּינָה הוּא הַשָּׂגַת וַהֲבָנַת הַמּוּשְׂכָּל, שֶׁהוּא יֵשׁ וּדְבַר מַה, וּלְכָךְ הוּא בְּסַ"ג – אוֹתִיּוֹת גַּ"ס, וּמֵחֲמַת הַרְגָּשַׁת דְּבַר מַה שֶׁבְּבִינָה יִפּוֹל הַנּוֹפֵל בְּבִלְבּוּל הַהַשָּׂגָה, וְהוּא הַפֵּירוּר בַּחֲלָקִים רַבִּים, עַד שֶׁיִּהְיֶה הַטָּעוּת נוֹלָד גַּם כֵּן בְּשֵׂכֶל זֶה הַמּוּרְגָּשׁ וְכַדּוֹמֶה, וְהוּא מָשָׁל לְהָבִין סִיבַּת הַשְּׁבִירָה בְּסַ"ג[102] דַּוְקָא.

וְאָמְנָם בְּחָכְמָה, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי, לא יִפּוֹל הַנּוֹפֵל בְּשׁוּם טָעוּת זָר, מִפְּנֵי שֶׁהַחָכְמָה, הַיְינוּ נְקוּדַּת הַהַשְׁכָּלָה וְתַמְצִיתָהּ, בִּלְתִּי תִּמְשֵׁךְ עֲדַיִין לְאוֹרֶךְ וְרוֹחַב בְּאוֹתִיּוֹת הַהַשָּׂגָה כַּיָּדוּעַ, וְהוּא תַּכְלִית הַבִּיטּוּל וְהַפְּשָׁטַת יֵשׁ וְדָבָר. וּלְכָךְ נִקְרָא "כֹּחַ **מַה**" – לוֹמַר "מַה פִּשְׁפַּשְׁתָּ"?[103]

וְלָכֵן לא הָיָה סִיבַּת הַשְּׁבִירָה מִשֵּׁם עַ"ב שֶׁבְּחָכְמָה – כֹּחַ מַ"ה, לִהְיוֹת כִּי הִיא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל מִשּׁוּם הַרְגָּשַׁת יֵשׁ וּדְבַר מַה – הִיא קְרוֹבָה יוֹתֵר לְאוֹר אֵין־סוֹף, כַּיָּדוּעַ, שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף, אֵין בְּחִינַת גִּילוּי הַשְׂרָאָתוֹ כִּי אִם בְּדָבָר שֶׁהוּא תַּכְלִית הַבִּיטּוּל, כַּנַּ"ל פֶּרֶק ב', וְלָכֵן הוּא רָחוֹק מִן שְׁבִירָה וְהִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְנִפְרָד, וְגַם שֶׁעַל יָדוֹ הוּא הַבֵּירוּר לְהַגִּיעַ הַבִּיטּוּל גַּם בְּמִי שֶׁהוּא יֵשׁ, וּלְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ, כִּמְשֹׁל עַמְקוּת הַהַשְׁכָּלָה שֶׁתִּדְחֶה כָּל טָעוּת וּפְסוֹלֶת שֶׁנִּפְלוּ בְּגִילּוּי הַהַשָּׂגָה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[104] "יְהִי אוֹר" – וְהוּא הַחָכְמָה שֶׁנִּקְרָא כֵּן כַּיָּדוּעַ.

---

101) רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה חֻקַּת סג, ד.

102) רְאֵה עֹמֶק הַמֶּלֶךְ שַׁעַר י' שֶׁל שֵׁם ס"ג.

103) זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ב, א.

104) בְּרֵאשִׁית א, ג.

וּמִכָּל מָקוֹם נוֹכֵל לְהָבִין מִזֶּה אֵיךְ שֶׁהַמִּתְבָּרֵר גָּבוֹהַּ בֶּאֱמֶת הַגְּבֹהָּה מְאֹד נַעֲלֶה מִן הַמְּבֹרָר. כִּי בֶּאֱמֶת שֵׁם סַ"ג דְּאַ"ק – שֹׁרֶשׁ מַ"ן דְּבַ"ן, הוּא מִפְּנִימִיּוּת אַ"ק – יוֹתֵר מֵהָאָרַת עַ"ב שֶׁמֵּאִיר בְּמִצְחָא, שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ מַ"ד דְּמַ"ה.

כִּי הִנֵּה, עִנְיַן אַ"ק יָדוּעַ שֶׁהוּא הָאוֹר בְּלִלִי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִצִּוָּה כ"ה פֶּרֶק י"א[105] בְּשֵׁם הָרַב הַמַּגִּיד זַ"ל. וּכְמוֹ יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בְּהִתְכַּלְּלוּת כָּל מַה שֶּׁמִּסְתַּעֵף מִמֶּנָּה בְּנַר"נ, שֵׂכֶל וּמִדּוֹת, וְהַשֵּׂכֶל שֶׁבָּהּ נִקְרָא "חָכְמָה קְדוּמָה".

וְהִנֵּה חָכְמָה הַקְּדוּמָה בַּמַּאֲצִיל עַצְמוֹ, הוּא שֵׁם עַ"ב הַגְּנוּז בְּמִצְחָא, וְיוֹצֵא הָאָרָתוֹ דֶּרֶךְ כְּלִי הַמֵּצַח בְּשֵׁם מַ"ה לְבָרֵר אֶת הַבַּ"ן, וְהָאָרָה זוֹ הִיא הָאָרָה בִּלְבַד, שֶׁאֵין עֲרוֹךְ לְגַבֵּי עַצְמִיּוּתוֹ. שֶׁהֲרֵי הַמֵּצַח הוּא מִסְתִּיר לְגַמְרֵי אוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמּוֹחַ, וְהַהָאָרָה שֶׁיֵּאִיר בְּמִצְחָא, כְּמוֹ הָאָרַת פָּנִים הַבָּא מֵהַשִּׂכְלָה חֲדָשָׁה, הֲרֵי הָאָרָה זוֹ גַּשְׁמִית וְחִיצוֹנִית לְגַבֵּי חָכְמַת הָאָדָם שֶׁבְּמוֹחוֹ שֶׁתְּאִיר פָּנָיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִסַ"ג דְּאַ"ק, שֶׁהוּא דֶּרֶךְ נִקְבֵי אוֹזֶן חוֹטֶם פֶּה, הוּא הָאָרָה מִפְּנִימִיּוּתוֹ, שֶׁהֲרֵי עַל יְדֵי הָאֹזֶן הוּא מַכְחִין בֵּין טָב לְבִישׁ.

וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּקֶב הָאֹזֶן צַר מְאֹד, עִם כָּל זֶה דֶּרֶךְ בּוֹ מֵאִיר הָאָרָה פְּנִימִית. וְעִם שֶׁהִיא קְטַנָּה, גָּדְלָה מַעֲלָתָהּ מֵהָהָאָרָה שֶׁעַל יְדֵי הַמֵּצַח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָקוֹם רָחָב, מִצַּד שֶׁהָהָאָרָה שֶׁעַל יְדֵי הַמֵּצַח בָּאָה דֶּרֶךְ הֶסְתֵּר הַמֵּצַח עַד שֶׁהִיא חִיצוֹנִית לְבַד.

וְהוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל אָדָם שֶׁמְּגַלֶּה אֵיזֶה שֵׂכֶל עָמוֹק, שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְבֵיאוּרוֹ רִבּוּי דְּבָרִים בְּמִאֹד, וְהוּא אוֹמְרוֹ וְכוֹלְלוֹ בְּתֵיבָה אַחַת, הִנֵּה הִסְתִּיר וְהֶעֱלִים כָּל עוֹמֶק הַשֵּׂכֶל בְּתֵיבָה זוֹ, וְלֹא נִגְלָה מִמֶּנּוּ רַק אֶפֶס הַקָּצֶה, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁמּוּבָן קְצָת מֵאוֹתִיּוֹת הַתֵּיבָה לְבַד.

וַהֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לָאוֹר הַגָּדוֹל שֶׁבְּבַיִת שֶׁמֵּאִיר דֶּרֶךְ נֶקֶב קָטָן לַחוּץ, שֶׁאוֹתוֹ הָאוֹר שֶׁמֵּאִיר דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב, הֲגַם שֶׁהוּא מֵעַצְמוּת הָאוֹר שֶׁבַּבַּיִת, אֲבָל הוּא מְאֹד מְעַט מִזְעֵיר, אַךְ שֶׁיְּכוֹלִים לְהַכִּיר כָּל הָאוֹר, כִּי מִן הַמְּעַט יָבִינוּ אֶת הָרִיבּוּי מֵאַחַר שֶׁמָּהוּת אֶחָד הֵם. כְּמוֹ כֵן הַהַשְׂכָּלָה הַמְּעוּטָה שֶׁמַּשִּׂיגִים בְּתֵיבָה זוֹ, הוּא כְּמוֹ הָאוֹר הַמֵּאִיר דֶּרֶךְ הַנֶּקֶב מִן הָעוֹמֶק שֶׁל כָּל הַשֵּׂכֶל הַנֶּעֱלָם בָּהּ, אַךְ יְכוֹלִים לְהַשִּׂיג כָּל הַשֵּׂכֶל עַל יְדֵי תֵּיבָה זוֹ מֵאַחַר שֶׁהַשְּׁפָעַת הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּתֵיבָה זוֹ הוּא מֵעֶצֶם אֶחָד עִם הַשֵּׂכֶל;

מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם מַעֲלִים כָּל עוֹמֶק הַשֵּׂכֶל בְּאֵיזוֹ מָשָׁל וְחִידָה, אוֹ בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, כְּגוֹן סִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה[106], שֶׁנִּרְמָזִים בָּהּ כָּל רָזִין עִילָּאִין כַּיָּדוּעַ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לִמְשַׁל נֶקֶב שֶׁבַּבַּיִת, שֶׁהֲרֵי הַמָּשָׁל עִנְיָן זָר לְגַמְרֵי הוּא, וְרָחוֹק לְאֵין עֲרוֹךְ מֵהַנִּמְשָׁל, וְלֹא כְּאוֹר שֶׁנֶּקֶב שֶׁהוּא מֵעֶצֶם אֶחָד עִם הָאוֹר שֶׁבַּבַּיִת, וְלָכֵן אֵין מוּבָן כַּוָּנַת הַנִּמְשָׁל כְּלָל עַל יְדֵי הַמָּשָׁל.

הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמָסָךְ מַבְדִּיל, כְּמוֹ הַפָּרֹכֶת הָעָב, שֶׁמַּעְלִים הָאוֹר לְגַמְרֵי, וְעִם כָּל זֶה הָאָרָה זוֹרַחַת וּבוֹקַעַת דֶּרֶךְ תּוֹכוֹ כַּיָּדוּעַ, וְהָאָרָה זוֹ נִקְרֵאת "אוֹר שֶׁל תּוֹלְדָה", כִּי אֵינָהּ מֵעֵרֶךְ עַצְמִיּוּת הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַמָּסָךְ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מוּבָן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַהָאָרָה שֶׁמִּנִּקְבֵי אַ"ק, כְּמוֹ עֵינַיִם וְאוֹזֶן חוֹטֶם פֶּה, וּבֵין הַהָאָרָה שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְחָא: כִּי הַנֶּקֶב שֶׁבָּעַיִן יוּמְשַׁךְ בּוֹ הָאָרָה פְּנִימִית מֵהַמּוֹחַ מַמָּשׁ, כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן בַּת הַיַּעֲנָה[107], וְכֵן נִקְבֵי אוֹזֶן חוֹטֶם פֶּה כַּנַּ"ל. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ הָאוֹר שֶׁעַל יְדֵי נֶקֶב; וּכְמוֹ הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּתֵיבָה אַחַת, שֶׁהוּא מֵעֶצֶם כְּלָלוּת הַשֵּׂכֶל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאָרַת הַמִּצְחָא, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשֵּׁם עַ"ב שֶׁגְּבוֹהַּ יוֹתֵר, אֲבָל הוּא הָאָרָה חִיצוֹנִית, מֵאַחַר שֶׁהַמֵּצַח – כְּלִי מָסָךְ לְהַסְתִּיר לְגַמְרֵי אוֹר הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּמּוֹחַ; גַּם כְּשֶׁיִּבָּקַע הָאוֹר בּוֹ, אֵינָהּ אֶלָּא הָאָרָה דְּהָאָרַת הַמּוֹחִין, וְלֹא אוֹר הַמּוֹחִין עַצְמָן.

וְעוֹד יוּבָן זֶה, עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל אָדָם הַמִּתְעוֹרֵר מֵעַצְמוֹ מִצַּד הִתְבּוֹנְנוּת שִׂכְלוֹ וּתְבוּנָתוֹ – שֶׁזֶּהוּ הָאָרַת עַצְמוּת שִׂכְלוֹ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִי שֶׁמִּתְעוֹרֵר מֵהִתְעוֹרְרוּת אֲחֵרִים, שֶׁאוֹתָן אֲחֵרִים נִתְעוֹרְרוּ מִשִּׂכְלָם, שֶׁאָצְלוֹ הוּא רַק הָאָרָה דְּהָאָרָה (מֵהַשֵּׂכֶל, וְנִמְצָא אוֹר הַשֵּׂכֶל נֶעְלָם מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי, וְאוֹר הַהִתְפַּעֲלוּת שֶׁנּוֹלַד בּוֹ מֵהַשֵּׂכֶל הוּא מָהוּת אַחֵר).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיַן "שֵׁם מַ"ה הֶחָדֵשׁ שֶׁמִּמִּצְחָא דְּאַ"ק"[108], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַמְּבֹרָר, הוּא הָאָרָה בְּעָלְמָא, בְּחִינַת הָאָרַת פָּנִים לְזוּ"נ דַּאֲצִילוּת שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כֹּחַ לְבָרֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּ"ן הַמִּתְבָּרֵר, שֹׁרְשׁוֹ מִסַ"ג, שֶׁהוּא הָאָרָה פְּנִימִית, לָכֵן לְאַחַר שֶׁמִּתְבָּרֵר הוּא גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ. וְלָכֵן נֶאֱמַר לָעָתִיד לָבֹא[109]: "אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ".

וְזֶהוּ שֶׁהַי' הָעַצְמִית, שֶׁהִיא מִמַּ"ה דְּאַ"ק, נִקְרָא "אַבְנָא" לְבַד לְגַבֵּי ו"ד, שֶׁהֵם מִסַ"ג דְּאַ"ק, שֶׁמִּמֶּנּוּ בַּ"ן הַמִּתְבָּרֵר, שֶׁנֶּעֱרָךְ אֶצְלוֹ בִּכְמוֹ הַסְּחוֹרָה לְגַבֵּי הָאֶבֶן – כִּי אַחֲרֵי שֶׁנִּגְבָּהִים עַל יְדֵי הָאֶבֶן דְּמַ"ה וּמִתְבָּרְרִים, אֲזַי נִפְלָאָה מַעֲלָתָם בְּיוֹתֵר, וְכַנַּ"ל, שֶׁעִיקַּר הַהוֹלָדָה – מֵהַמַּ"ן כוּ'. וְהֵם עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ מִמַּחֲצִית הַשֶּׁקֶל זֶה, שֶׁהוּא הַמַּ"ן הַנּוֹלָד מִקְּדִימַת הַמַּ"ד הַנִּקְרָא מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל כַּנַּ"ל:

מִצְוַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. [פָּרָשַׁת תִּשָּׂא]

105) מִצְוַת הַאֲמָנַת אֱלֹקוּת, לְעֵיל נח, ב.

106) רְאֵה תַּנְיָא, קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן קנג, א.

107) רְאֵה עֵץ חַיִּים (שַׁעַר דְּרוּשֵׁי הַנְּקוּדוֹת) שַׁעַר ח פֶּרֶק א.

108) רְאֵה תַּנְיָא, קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתַב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים" קָנז, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַטּוֹת פב, ד. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "תִּקְעוּ" תרס"א.

109) מִשְׁלֵי יב, ד.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

צדקתך כהררי אל וגו' אדם ובהמה תושיע ה'.
וארז"ל חולין ד"ה ע"ב בנ"א שהם ערומים בדעת ומשימין עצמם כבהמה, ופי' רש"י ערומים בדעת כאדה"ר, ומשימים עצמם כבהמה דכאי רוח, וכ"פ בתילי' במקומו (סי' ל"ו פ"ז) ומשימים עצמם כבהמה בענוה, תושיע ה'. וצ"ל מהו מעלתו גדול כ"כ כשמשים עצמו בהמה, ולמה המשיל הכתוב ענין ענוות האדם בהיותו משים עצמו כבהמה, אשר לכאורה מעלתו גבוה יותר הרבה שהרי כתי' בי' וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה (בראשית א' ך"ו). וגם צ"ל מה שחלק מאמר בריאת האדם בתחלת ההצעה מכל שארי הנבראים שנבראו בשי"ב, והוא במה דכתיב נעשה אדם, שבאדם דוקא כתי' נעשה ל' רבים, ולמה לא אמר כן בכל הברואים שנבראו בשי"ב, ומה שארז"ל במד"ר פ"ח שנמלך במלאכי השרת, הי' לו לימלך גם בשאר הברואים כו'.

אך הענין הוא דהנה אנו רואים שיש יתרון מעלה בבהמה מה שלא נמצא כן באדם, והוא מה שהבהמה לא תשנה תפקידה אשר הוכנה מאת הבורא, כמו השור לחרישה, והבהמה לחלבה, והסוס לרכוב עליו, הנה לא ימרוד השור לילך לחרישה וכן הסוס לא ימרוד לבלי ילך לרכיבה, ואפי' בפני נער קטן מתבטלים ונוהג בם לחרישה ולרכיבה, וטבע זה הוטבעו להן מן הבורא ית' שלא יש בהם בחירה כלל וכלל, והיינו לא כמו האדם שהוא בעל בחירה שאם ירצה יכול למרוד ולא יציית כשיצוו לו לעשות מלאכה, ואם ירצה יציית ויעשה הדבר שנצטוה, שהבחירה ניתן באדם חפשית, שבחירה זו מאת ה' עושהו הוטבעה בו, וכמ"ש ראה נתתי כו' ובחרת, שרק מייעצים לו שיבחר כן, שמובן מזה עצמו שהבחירה חפשית, משא"כ בבהמה אין בה בחירה כלל ולכן לא תשנה את תפקידה כלל.

והנה בחירה זו שניתנה לאדם שיוכל למרוד הוא היפך בחי' הביטול לגמרי, ולכן הגם שהאדם הוא בר דעת ובבהמות אין בהם דעת, מ"מ מה שיש באדם ענין הבחירה הוא נמוך הרבה במדריגה, והגם שסיבת הבחירה מן הדעת הוא בא, מ"מ הוא נמוך במדריגה הרבה מכמו אם לא הי' בו הבחירה כלל, והיינו לפי שבחי' הביטול אל הבורא ית' מבלי הרגשת עצמותו כ"כ הנה זה יש בבהמה יותר מבאדם, והוא במה שאין לה בחירה לבחור מעצמה כ"א לעשות מה שציוה ה' עלי' באופן טבע בריאתה, וכמאמר הנהר גינאי לרפב"י (בחולין דף זיי"ן ע"א) אתה הולך לעשות רצון קונך ואני הולך לעשות רצון קוני ופי' רש"י כמ"ש כל הנחלים הולכים אל הים, וא"כ לא נופל אני ממך בבחי' הביטול לה' לבדו דהיינו רק לעשות רצונו ית' ומה הפרש ביני לבינך שניהם רצון ה', וסיבת הביטול הזה בהם הוא לפי שגם בשרשם במרכבה פני ארי' פני שור כו' יש בהם בחי' הביטול במציאות ביתר שאת ויתר עז לפי ששורש שרשם הראשון קודם שנפלו בשבירה היו מזמ"ק דתהו שהם היו בבחי' לפני וגו' לבני ישראל והיו בבחי' הביטול בתכלית לגבי עצמיות אוא"ס ב"ה ומפני זה נסתלקו האורות כידוע לי"ח. והם הם בחי' חיות ובהמות שלפני בחי' אדם דאצי' כו' וכמ"ש מזה במ"א באורך.

ואמנם הגם שבבחי' הביטול האדם נמוך מבהמה כנ"ל, אבל בשרשו למעלה מעלתו גבוה הרבה מהבהמה, והיינו כי זה גופא שיוכל להיות בבחי' יש ודבר בפ"ע כ"כ עד שיהי' בו הבחירה חפשית כנ"ל הנה זה נמשך מבחי' גבוה מאד נעלה, והיינו מבחי' אדם העליון שהוא רב ושליט על כל בהמות וחיות כו' וכמ"ש ורדו כו'. וזהו שאמר אלקי' נעשה ל' רבים לפי שיש בו באדם מבחי' ממכ"ע וסוכ"ע, ולא נא' כן בבריאות שא"ד כמו בהמות וחיות, להיות כי בבע"ח הוא רק מה שגופי הבהמות נדמה לבהמה רבה בבחי' הביטול קצת, אבל באדם הנה נפשו השכליות שיש לה בחירה, וגם ידיעה שלמעלה מן הבחירה כו', והרי יש בזה שותפות המשפיע עם המקבל כדוגמת הולד שיש בו מן האב ומן האם כו', וכמו"כ יובן עד"מ זה הנשמה והשכל נולדו מזיווג עליון דסובב וממלא. ומה שיש באדם הבחירה להיות מורד ח"ו הוא מבחי' ממכ"ע, ומה שאחרי הדעת המיושבת [לא יוכל ל]יפרד ח"ו משרשו למרות את בוראו כבי' ויוכל לבוא לבחי' הביטול דוקא ע"י הדעת שמכריחו כו', זהו מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע, כי הביטול שיבוא מן הדעת גבוה הרבה מן הביטול דבהמה שבלא דעת רק ע"פ הטבע אשר הוטבע בה מאת הבורא ית' כנ"ל, והיינו כי אחרי שהי' לו בחירה למרוד ח"ו ע"פ השכל וירד כ"כ למטה מטה, הנה כשפועל בעצמו ע"י ישוב הדעת כנ"ל שהדעת יכריחו לבוא לבחי' הביטול לה', עי"ז מתעלה למעלה מעלה מאד נעלה, והיינו שכאשר ע"פ השכל דוקא יתחייב להתבטל ממציאותו יהי' הביטול ההוא

עמוק מאד כי לפום גמלא שיחנא ולפי ערך הטוב כך ערך הרע, וכמו שארז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, והיינו לפי שערך היצה"ר הוא לפי ערך הטוב כו'.

ובזה יובן מאי דכתי' ישמח ישראל בעושיו ל' רבים, כי שני בחי' הם העושים את בחי' ישראל הוא הנפש האלקית, והם בחי' ממכ"ע וסוכ"ע, והשמחה שבחי' ישראל שמח הוא כאשר בוחר בטוב ואז הביטול עמוק מאד לפי ערך יצרו הגדול כו', וכל ענין שמחה ידוע שהוא מהתחדשות איזה דבר מה שלא הי' מקודם כו' וכן הוא בדבר זה שזהו ג"כ התחדשות גדול שהאדם הוא בעל בחירה, ואעפ"כ יהי' בו בחי' הביטול במציאות כבהמה שיש לה ביטול בטבע אשר הוטבע בה מאת הבורא וכמארז"ל במדרש ע"פ וככפיר יושב במסתרים, שהארי' מפני עוצם היראה שיראים ממנו החיות בורחים כולם מפניו, ומוציא טרף ע"י תחבולה שעושה וחוקק עוגה גדולה סביב וכל חי' שבאה בתוך העוגה מכרת שהיא של ארי' ומפני היראה תתבטל ממציאותה ותשאר כאבן דומם ולא תברח ובא הארי וטורפה כו' יעו"ש, וזהו מפני הטבע שהוטבע בה שתתיירא כ"כ מפני הארי שהוא מלך שבחיות שלכן לא תוכל לברוח מן העוגה שלו בשום אופן ולא תמרוד לעולם כו'.

וע"פ כל הנ"ל יובן ההפרש בין ז' אומות הכנעני כו' ונשמות ישראל, שכל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, פי' שהכנעני כו' הנה יצרם הוא מצד שרשם שנפל בשה"כ מזמ"ק, אבל יצה"ר שבאדם אתם קרוים כו' גדול מהם מטעם הנ"ל, וכשכופין את יצרם הם כדוגמת אדם העליון כו' ולכן אין הרע שבכנעני נק' בשם יצה"ר, אלא הוא עצמו כמו שהוא בטבע, ושל אדם נק' בשם יצה"ר וכמ"ש כי יצר לב האדם רע כו' האדם דוקא לפי שמתגרה באדם ביותר כו'.

צדקתך כהררי אל

בס"ד. (ש"פ שופטים, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

יג. וְהִנֵּה יֵשׁ עוֹד רָעָה חוֹלִי בְּכַמָּה מֵאַנַ"שׁ, גַּם בְּהָעוֹבְדִים אֶת ה' בְּמוֹחָם וְלִבָּם בִּתְפִלָּה, שֶׁמִּכֹּל מָקוֹם לֹא פָּעֲלוּ יְשׁוּעוֹת בְּנַפְשָׁם בַּעֲבוֹדָתָם לְזַכֵּךְ וּלְתַקֵּן מִדּוֹתֵיהֶם הַטִּבְעִים, וְיֵשׁ בָּהֶם כַּמָּה מִדּוֹת רָעוֹת וּמְגוּנוֹת מְאֹד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי טִבְעוֹ.

(אָמְנָם בְּעוֹבְדֵי ה' בַּעֲבוֹדָה אֱמִיתִּית, בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת וְהַהִתְקַשְּׁרוּת בְּעֹצֶם הָאֱלֹקוּת שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, רָחוֹק הַדָּבָר מְאֹד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם מַחֲלָה זוֹ. כִּי הַהֶרְגֵּשׁ הָאֲמִיתִּי בְּעֹצֶם הָאֱלֹקוּת, הֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ לְעוּמַּת זֶה בְּכָל חֶלְקֵי הָרַע דְּנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית – שֶׁהוּא הַהֵיפֶךְ וּמְנַגֵּד לֶאֱלֹקוּת, וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּכָל בְּהָרַע, וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו וּמַכְנִיעוֹ כו'.

וְיוֹתֵר יִמָּצֵא זֶה בְּהָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן הַב', בְּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, דְּהַיְינוּ שֶׁהַהִתְקַשְּׁרוּת הִיא בְּהַהַשְׂגָּה לְבַד, וְהִתְפַּעֲלוּת הַלֵּב הִיא מֵה"בְּכֵן" כו' כַּנַ"ל)

וְסִיבַּת מַחֲלָה זוֹ הִיא, כִּי הִנֵּה כְּלָל גָּדוֹל הוּא בַּעֲבוֹדָה, שֶׁהָעוֹבֵד צָרִיךְ לֵידַע כָּל פְּרָטֵי חֶלְקֵי רָע שֶׁבּוֹ, וּמַה הוּא צָרִיךְ לְתַקֵּן (כִּי אֵינָם שָׁוִים חֶלְקֵי הָרַע דְּנֶפֶשׁ הַטִּבְעִית בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד. הַיְינוּ מַה שֶּׁבּוֹ בְּהִתְגַּלּוּת וּבְתוֹקֶף יוֹתֵר. וְהוּא לְפִי חֶלְקוֹ בְּהַבֵּירוּרִים, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה עִיקַּר יְרִידָתוֹ לָעוֹלָם – לְבָרְרָם וּלְתַקְּנָם כו').

וּבִלְעֲדֵי זֹאת, אַף אִם רַע בְּעֵינָיו הָרַע שֶׁבּוֹ, וְלֹא יִרְצוּ בּוֹ כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הָרָע שֶׁלּוֹ בִּפְרָט, לֹא יָבוֹא הַתִּיקּוּן בְּפוֹעֵל.

וְזֶהוּ סִיבַּת הַמַּחֲלָה הַנַ"ל, מַה שֶּׁגַּם אַחַר הָעֲבוֹדָה בַּתְּפִלָּה יֵשׁ בּוֹ מִדּוֹת הַמְּגוּנוֹת כְּמִקּוֹדֶם – הוּא מִפְּנֵי כִּי בַּעֲבוֹדָתוֹ בַּתְּפִלָּה, כְּשֶׁמִּתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה לֵה', וּלְפִי עֵרֶךְ הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן לֶאֱלֹקוּת, לְפִי עֵרֶךְ הַזֶּה לֹא יִרְצֶה בְּהָרַע דְּמִדּוֹת טִבְעִיּים דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְעוֹשֶׂה הֶסְכֵּם בְּנַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחֲרֵיהֶם כו'. אֲבָל כָּל זֶה הוּא רַק עַל כְּלָלוּת הָרַע דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (בִּלְשׁוֹן אידיש: ער ווייס גאנץ גוט אז דער כְּלָל איז זייער ניט גוט, און ער וויל דאס זייער ניט בֶּאֱמֶת, און מאכט אַ הֶסְכֵּם חָזָק בְּנַפְשׁוֹ ער זָאל אַרויס פון רָע און זיין נאר גוט[84]) וְאֵין זֶה פּוֹעֵל עַל הַפְּרָטִים שֶׁבּוֹ.

וְלָכֵן כְּשֶׁבָּא אַחַר כָּךְ לִידֵי אֵיזֶה מִדָּה פְּרָטִיּוּת כְּמוֹ כַּעַס וְכַדּוֹמֶה, אוֹ לְאֵיזֶה דְּבַר תַּאֲוָה וְחֶמְדָּה כו' – לֹא

---

84) הוּא יוֹדֵעַ הַיֵּטֵב שֶׁהַכְּלָל הוּא מְאוֹד לֹא טוֹב, וְהוּא בֶּאֱמֶת לֹא רוֹצֶה בָּזֶה, וְעוֹשֶׂה הֶסְכֵּם חָזָק בְּנַפְשׁוֹ שֶׁיֵּצֵא מֵהָרַע וְיִהְיֶה רַק טוֹב.

יִשְׁלוֹט בְּרוּחוֹ. וְגַם כַּמָּה עִנְיָנִים עוֹשֶׂה בְּהִיסַּח הַדַּעַת כִּרְגִילוּתוֹ וּכְטִבְעוֹ וְשׁוֹכֵחַ עַל הַהֶסְכֵּם שֶׁעָשָׂהוּ.

וְהַיְינוּ, כִּי מִתְּחִלָּה לֹא פָּעַל בְּנַפְשׁוֹ הַכְנָעַת הַמִּדָּה הַפְּרָטִית מַמָּשׁ כוּ', וְהֶסְכֵּם הַכְּלָלִי אֵינוֹ מוֹעִיל עַל הַפְּרָט, וְגַם בְּעִצְמוֹ אֵינוֹ מִתְקַיֵּים כִּי אֵין לוֹ בַּמָּה לְהֵאָחֵז כוּ' (וּבְדֶרֶךְ כְּלָל, הִיא כְּמוֹ כָּל עִנְיָן שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ מַקִּיף לְבַד וְאֵינוֹ שַׁיָּיךְ לְפוֹעֵל מַמָּשׁ, וּבִפְרָט לְעִנְיָנִים פְּרָטִים כוּ').

אַךְ כְּשֶׁיּוֹדֵעַ הַמִּדָּה הַפְּרָטִית בְּחֶלְקֵי הָרַע שֶׁבּוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן, וּכְשֶׁמִּתְעוֹרֵר לְבָבוֹ בַּתְּפִלָּה – הוּא מְכַוֵּין לְהִתְגַּבֵּר וּלְהַכְנִיעַ מִדָּה פְּרָטִית זוֹ, אָז הוּא פּוֹעֵל אֶת הַטּוֹב בְּנַפְשׁוֹ, לְהַכְנִיעַ וְלְכוֹף אֶת הַמִּדָּה בֶּאֱמֶת. דְּכַאֲשֶׁר בָּא אַחַר כָּךְ לִידֵי פְּרָט זֶה, הֲרֵי הוּא שׁוֹלֵט בְּרוּחוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בְּפוֹעַל, מִפְּנֵי הַהֶסְכֵּם הֶחָזָק שֶׁעָשָׂה בְּעִצְמוֹ בַּתְּפִלָּה עַל הַפְּרָט הַזֶּה, וְיֵשׁ לְהַהֶסְכֵּם קִיּוּם, שֶׁאֵינוֹ שׁוֹכֵחַ עָלָיו, וּפוֹעֵל עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר. וְגַם נֶחְלָשׁ אֶצְלוֹ הָרָצוֹן וְהַחֶמְדָּה אוֹ הַטֶּבַע בְּמִדָּה זוֹ, שֶׁהֲרֵי זֹאת הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בַּתְּפִלָּה, שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ הַחֵפֶץ וְהָרָצוֹן בֶּאֱלִקוּת – כֵּן הוּא הֶעְדֵּר רְצוֹנוֹ בְּהָרַע כוּ' כַּנַּ"ל.

(וּמוּבָן אֲשֶׁר לֹא בְּפַעַם אַחַת וּשְׁתַּיִם יִפְעוֹל עַל הַמִּדָּה לְהַכְנִיעָהּ, כִּי אִם צְרִיכִים לְיַיגֵּעַ כַּמָּה פְּעָמִים בְּכַמָּה תְּפִלּוֹת עַל מִדָּה אַחַת פְּרָטִית עַד שֶׁיִּפְעוֹל לְהַכְנִיעָהּ כוּ'). :

קִיצּוּר: יְבָאֵר כִּי יֶשְׁנָם גַּם בֵּין הָעוֹבְדִים אֲשֶׁר לֹא פָּעֲלוּ בֵּירוּר וְזִיכּוּךְ מִדּוֹתֵיהֶם. וְהַסִּיבָּה לָזֶה – הֶעְדֵּר שִׂימַת לֵב עַל כָּל פְּרָטֵי חֶלְקֵי הָרַע גַּם בִּדְקוּת, שֶׁזֶּה בָּא עַל יְדֵי יְגִיעָה **רַבָּה** דַּוְקָא, בְּהַרְבֵּה תְּפִלּוֹת עַל מִדָּה אַחַת.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"י

התבוננות שהאור האלקי מחיה את הכל, מביאה להתפעלות הנפש. אור שהוא א"ס בעצם, מתפשט עד אין סוף ואינו משתנה כמו הנשמה בגוף. באור המחיה אין שינוי, כי הוא א"ס ופשוט בעצם, ולכן הוא נמשך למטה עד אין תכלית

יד) **וְהִנֵּה** בְּכָל זֹאת, "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם" כְּתִיב, דְּהֶאָרַת אוֹר אֱלֹקִי חֲרֵי נִמְשָׁךְ לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְכִדְאִיתָא בְּאַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ך, דְּהֶאָרָה דְּהֶאָרָה הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים וְנוֹצָרִים וְנַעֲשִׂים כוּ', שֶׁהוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת אֱלֹקִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכָל הַנִּבְרָאִים, וּכְמַאֲמַר[15] "הַזָּן וּמְפַרְנֵס מִקַּרְנֵי רְאֵמִים עַד בֵּיצֵי כִּנִּים", דְּהָאוֹר וְהַחַיּוּת מֵאִיר וְנִמְשָׁךְ גַּם בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנִים וְהַיּוֹתֵר שְׁפָלִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אִם אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הִנֶּךָּ", דְּזֶהוּ הִתְבּוֹנְנוּת גְּדוֹלָה בִּגְדֻלַּת הֲוָיָ' שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד מַדְרֵגַת בְּרוּאִים הַיּוֹתֵר שְׁפָלִים, וּבִיכֹלֶת כָּל אָדָם וְאָדָם גַּם הַפְּשׁוּט בְּיוֹתֵר לְיַדַּע זֹאת, שֶׁרוֹאֶה גְּדֻלַּת הֲוָיָ' (וְכַמְבֹאָר בְּ[מַאֲמָר] דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאָרָא" הַנַּ"ל בְּעִנְיַן "גָּדוֹל הֲוָיָ' כוּ' בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ", גְּדֻלַּת הֲוָיָ' מֵרִבּוּי הַנִּבְרָאִים כוּ'), וְהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ עוֹשָׂה הִתְפַּעֲלוּת גְּדוֹלָה בַּנֶּפֶשׁ, מִזֶּה שֶׁרוֹאִים בְּמוּחָשׁ מַמָּשׁ, וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא אֵין סוֹף בְּעֶצֶם, עַל כֵּן אֵין סוֹף גַּם כֵּן לְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ בְּרִבּוּי הַמַּדְרֵגוֹת וְהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד לְמַטָּה מַטָּה מַמָּשׁ כוּ', וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט אֵינוֹ בְּהִתְפַּעֲלוּת וְהִשְׁתַּנּוּת כְּלָל, דְּאֵינוֹ כְּדִמְיוֹן הַנְּשָׁמָה וְהַגּוּף, דְּהַנְּשָׁמָה חֲרֵי מִתְפַּעֶלֶת מִמִּקְרֵי הַגּוּף, אֲבָל הָאוֹר אֱלֹקִי הַמְחַיֶּה וְהַמְהַוֶּה אֵינוֹ מִתְפַּעֵל וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה כְּלָל, וּמַה שֶׁיְּכוֹל לִהְיוֹת שִׁנּוּי בְּהָאוֹר עַל יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוּת, וְהַיְינוּ מַה שֶׁהַהִתְלַבְּשׁוּת פּוֹעֵל אֵיזֶה שִׁנּוּי, הוּא רַק בְּהַחַיּוּת שֶׁבִּבְחִינַת כֹּחַ, וְיָדוּעַ דְּחַיּוּת שֶׁהוּא בִּבְחִינַת כֹּחַ הוּא מֵהַכֵּלִים דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, דְּכֵלִים דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה חֲרֵי הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, וְכִדְאִיתָא בְּאַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ הַנַּ"ל דְּרֵאשִׁית הַיֵּשׁ הֵן כֵּלִים דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּמִשּׁוּם זֶה שַׁיָּךְ בָּהֶם הַשִּׁנּוּי וְהַהִתְפַּעֲלוּת, אֲבָל בָּאוֹר הַמְחַיֶּה אֵין בּוֹ שׁוּם שִׁנּוּי וְהִתְפַּעֲלוּת כְּלָל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֵין קָדוֹשׁ כַּהֲוָיָ'", וְאִיתָא בַּזֹּהַר[16] "כַּמָּה קַדִּישִׁין אִינּוּן, וְלֵית[יד] קָדוֹשׁ כַּהֲוָיָ'", דְּקָדוֹשׁ הֲוָיָ' אֵינוֹ כְּמוֹ כַּמָּה קַדִּישִׁין דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, דְּקַדִּישִׁין שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא

15) ראה עבודה זרה ג, ב.

16) חלק ג מד, א. וראה לקוטי תורה שיר השירים ריש [מאמר] דיבור המתחיל צאינה וראינה (הראשון).

יד. כמה קדושים הם (ישנם), ואין.

שֶׁקָּדוֹשׁ וּמֻבְדָּל וּקְדֻשָּׁתָם הוּא שֶׁאֵינָם בָּאִים בְּהִתְלַבְּשׁוּת, אֲבָל כַּאֲשֶׁר מִתְלַבְּשִׁים חֲרֵי הֵם בִּבְחִינַת תְּפִיסָא, וּתְפִיסָא פּוֹעֵל שִׁנּוּי, מַה שֶּׁאֵין כֵּן קָדוֹשׁ חֲוָיָ׳ שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹר, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לְהַקַּדִּישִׁין דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהוּא מַה דְּאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ, וְכַאֲשֶׁר בָּא בְּהִתְלַבְּשׁוּת חֲרֵי אֵינוֹ בִּבְחִינַת תְּפִיסָא, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב, וְהוּא כְּדֶגְמַת הָאוֹר לְמַטָּה שֶׁמֵּאִיר, וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מִתְעָרֵב. וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הָאוֹר שֶׁמֵּאִיר דֶּרֶךְ הַזְּכוּכִית, וְיֵשׁ זְכוּכִית אֲדֻמָּה יְרֻקָּה וּלְבָנָה[17], דְּיֵשׁ חִלּוּקִים בְּמַרְאוֹת אֵלּוּ, אֲבָל הָאוֹר חֲרֵי הוּא פָּשׁוּט וּבְלִתִּי יֵשׁ בּוֹ שׁוּם מַרְאֶה כְּלָל מִמַּרְאוֹת הַזְּכוּכִית, לְפִי שֶׁהוּא רַק מַה שֶּׁמֵּאִיר עַל יָדוֹ, וְגַם אִם מֵאִיר עַל יָדוֹ בְּהִתְלַבְּשׁוּת, מִכָּל מָקוֹם חֲרֵי אֵין הָאוֹר נִתְפָּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעָרֵב. וּכְמוֹ כֵן יוּבַן דֶּרֶךְ דֶּגְמָא, בְּהָאוֹר וְחַיּוּת אֱלֹקֵי הַמְחַיֶּה שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה כְּלָל, וְאֵין בּוֹ שׁוּם הִתְפַּעֲלוּת וְשִׁנּוּי, וְכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר הוּא אֵין סוֹף בְּעֶצֶם, עַל כֵּן הִנֵּה גַּם הִתְפַּשְּׁטוּתוֹ הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף, שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכָל הַמַּדְרֵגוֹת עַד הַמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת, כְּמוֹ הַבְּרוּאִים הַיּוֹתֵר שְׁפָלִים בְּתַכְלִית, וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ אֵינוֹ מִתְפַּעֵל וְאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה, וְלִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת בְּעֶצֶם, עַל כֵּן בָּא בְּרִבּוּי הִתְחַלְּקוּת מַדְרֵגוֹת בְּלִי שִׁעוּר וּבְלִי גְּבוּל כְּלָל, וְזֶהוּ לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהוּא בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וּבְגִלּוּי עַד גַּם בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר שְׁפָלִים בְּתַכְלִית.

אור א"ס הוא גם למעלה עד אין קץ, בהעדר האור והגילוי, ע"י צמצום והתכללות האור בעצמותו. לפני הצמצום נרגש אוא"ס הבלי־גבול, וכח הגבול שבא"ס היה בהעלם. אחרי הצמצום נתעלם אור הבל"ג ונרגש כח הגבול שבא"ס

טו) **וְהִנֵּה** כְּשֵׁם שֶׁאוֹר אֵין סוֹף הוּא לְמַטָּה מַטָּה בְּהִתְפַּשְּׁטוּת וּגְלוּי עַד אֵין שִׁעוּר וּמִסְפָּר כְּלָל, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֵץ בִּבְחִינַת הֶעְלֵם הָאוֹר שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם אַחַר הֶעְלֵם וּבְעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, בִּבְחִינַת הֶעְדֵּר הָאוֹר וְהֶעְדֵּר הַגִּלּוּי, וּבִכְלָלוּת הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם שֶׁהָיָה בְּאוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא הִתְעַלְּמוּת הָאוֹר וְהִתְכַּלְּלוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, דְּהִנֵּה לִפְנֵי הַצִּמְצוּם הָיָה הָאוֹר אֵין סוֹף בְּגָלוּי, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים: "טֶרֶם שֶׁנֶּאֱצְלוּ הַנֶּאֱצָלִים, הָיָה אוֹר עֶלְיוֹן פָּשׁוּט מְמַלֵּא כָּל הַמְּצִיאוּת", וְהַיְנוּ שֶׁהָיָה גִּלּוּי אוֹר אֵין סוֹף, פֵּרוּשׁ דְּמַה שֶׁהָיָה נִרְגָּשׁ בִּפְשִׁיטוּת הוּא אוֹר אֵין סוֹף, אֲבָל בְּחִינַת הַמְּצִיאוּת וְהַיֵּשׁוּת לֹא הָיָה נִרְגָּשׁ כְּלָל, וְהַיְנוּ שֶׁהָיָה גִּלּוּי אוֹר אֵין סוֹף הַבְּלִי גְּבוּל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ[18], לְגַבֵּי הַקב"ה – הַצִּמְצוּם אֵינוֹ מִסְתִּיר כְּלָל, וּמִסְתִּיר רַק לְגַבֵּינוּ, אֲבָל הוּא בְּשַׁבִּיל הַגִּלּוּי. בְּכֹחַ הָא"ס לְעֲשׂוֹת הָעֹלָם וְהַסְתֵּר כְּזֶה, שֶׁהַנְּבְרָאִים לֹא יִרְגִּישׁוּ שְׁחִיּוּתָם הוּא אַלְקוּת, וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ הַפָּסוּק אָכֵן אַתָּה א־ל מִסְתַּתֵּר

דַּהֲגַם דְּ"אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", וְהַצִּמְצוּם הוּא רַק לְגַבֵּינוּ, אֲבָל לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ חֲרֵי הַצִּמְצוּם אֵינוֹ מַסְתִּיר כְּלָל, וּמֵאִיר לְאַחַר הַצִּמְצוּם כְּמוֹ קֹדֶם הַצִּמְצוּם, וּכְמַאֲמַר "אַתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם וְאַתָּה הוּא לְאַחַר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם" בְּהַשְׁוָאָה גְּמוּרָה, וְאֵין הַצִּמְצוּם מַסְתִּיר כְּלָל. דְּהַמָּשָׁל בָּזֶה הוּא כְּמוֹ הָרֵב הַמַּשְׁפִּיעַ שֵׂכֶל לְתַלְמִידוֹ, דְּחֶפְצוֹ הוּא שֶׁיִּהְיוּ נְטִיעוֹתָיו כְּמוֹתוֹ, אָמְנָם בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל הַמְקַבֵּל לְהָכִיל אֶת הַהַשְׁפָּעָה

17) המשל דהארה דרך זכוכית הובא בפרדס שער ד פרק ד בענין הספירות. ומה שתפס אדומה ירוקה ולבנה, יש לומר מפני שהם בשלשה הקווין. ראה זוהר חלק א עא, ב. לקוטי תורה שיר השירים סוף [מאמר] דיבור המתחיל הנך יפה.

18) חלק א ריש פרק ח. - וראה בכל זה המשך ראש השנה השי"ת פרק כז ואילך. [מאמר] דיבור המתחיל מרגלא בפומיה תש"ט (קונטרס סה). ועוד.

19) להעיר מזוהר חלק ג ל, ב.

טו. שלימות הכל.

חֲרֵי הוּא מְסַלֵּק אֶת אוֹר שֶׁכְּלוֹ לְגַמְרֵי וּמַמְצִיא אוֹר שֶׁכֻּל
שֶׁהוּא לְפִי עֶרֶךְ הַמְקַבֵּל, וְעוֹשֶׂה בָּזֶה כַּמָּה צִמְצוּמִים
וְהֶעְלֵמוֹת בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִתְקַבֵּל אֵצֶל הַמְקַבֵּל, אִם כֵּן כָּל
הַצִּמְצוּמִים הֵם רַק לְגַבֵּי הַמְקַבֵּל, אֲבָל לְעַצְמוֹ אֵינוֹ
צִמְצוּם כְּלָל, אֲשֶׁר הַדֵּגְמָא מִזֶּה יוּבַן לְמַעְלָה כִּבְיָכוֹל,
דִּכְלָלוּת עִנְיַן הַצִּמְצוּם הוּא רַק לְגַבֵּינוּ אֲבָל לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ
חֲרֵי אֵין הַצִּמְצוּם מַסְתִּיר כְּלָל, וּבֶאֱמֶת יוּבַן גַּם זֶה דְּגַם
לְגַבֵּינוּ הִנֵּה הַצִּמְצוּם הָרִאשׁוֹן וְכָל הַצִּמְצוּמִים דְּסֵדֶר
הִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲרֵי הֵם בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי, דְּלִהְיוֹת דְּעִקַּר עִנְיַן
הַצִּמְצוּם הוּא בִּכְדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל, כַּנ"ל בַּמָּשָׁל, אִם כֵּן חֲרֵי אֵין
הַצִּמְצוּם מַסְתִּיר, וּמִכָּל מָקוֹם חֲרֵי הָאוֹר אֵין סוֹף אֵינוֹ
נִרְגָּשׁ, וְגַם בְּחִינַת הָאוֹר פְּנִימִי שֶׁהוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת
הַמְחַיֶּה אֶת כָּל הַנִּמְצָאִים, חֲרֵי יֵשׁ בְּרוּאִים כָּאֵלּוּ שֶׁאֵינָם
מַרְגִּישִׁים שֶׁהוּא חַיּוּת אֱלֹקִי, וְהַגַּם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מַרְגִּישׁ
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיּוּת הַמְחַיֶּה אוֹתוֹ וְיוֹדֵעַ בְּבֵרוּר שֶׁהָעִקָּר הוּא
הַחַיּוּת, וְהַיְנוּ דְּהַגּוּף אֵינוֹ דָּבָר וְעִנְיָן כְּלָל, וְהָעִקָּר הוּא
הַחַיּוּת, וּמִכָּל מָקוֹם חֲרֵי אֵינָם מַרְגִּישִׁים שֶׁהֵם חַיּוּת אֱלֹקִי,
וּבִפְרָט בְּרִבּוּי הַהֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים שֶׁהָאוֹר מִתְעַלֵּם
וּמִסְתַּתֵּר מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר "לִי יְאוֹרִי"
כו' ו"כֹחִי וְעֹצֶם יָדִי" כו', דְּכָל זֶה הוּא מֵהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר
הָאוֹר בְּיוֹתֵר, עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מֹחוֹ גַּם כָּזֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ
וּמַרְגִּישׁ דְּהַטֶּבַע הוּא אֱלֹקוּת, דְּכָל זֶה הוּא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף
לַעֲשׂוֹת הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כָּאֵלּוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁהַהִתְפַּשְּׁטוּת
בְּהָאוֹר עַד הַמַּדְרֵגוֹת אַחֲרוֹנוֹת הוּא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף דַּוְקָא,
הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא כֹּחַ הָאֵין סוֹף הַמַּעֲלִים וּמַסְתִּיר בְּרִבּוּי
הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים. דְּזֶהוּ דִּכְתִיב "אָכֵן אַתָּה אֵ־ל
מִסְתַּתֵּר", דְּזֶה שֶׁמִּסְתַּתֵּר בְּרִבּוּי הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים הוּא
בְּחִינַת אַתָּה מַמָּשׁ, דִּכְשֵׁם שֶׁ"חֶסֶד אֵ־ל[19] כָּל הַיּוֹם", דְּיוֹם
הוּא בְּחִינַת גִּלּוּי, וּכְמוֹ שֶׁהַגִּלּוּי הוּא חֶסֶד וְשֵׁם אֵ־ל, הִנֵּה
כְּמוֹ כֵן מַה שֶׁמִּסְתַּתֵּר וּמִתְעַלֵּם הוּא בְּחִינַת אַתָּה מַמָּשׁ.
דְּזֶהוּ מַה שֶׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר יְצִירָה "עֹמֶק רוּם וְעֹמֶק תַּחַת",
דִּכְשֵׁם שֶׁעֹמֶק תַּחַת שֶׁהוּא הַגִּלּוּי וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת עַד
מַדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת, הוּא בְּחִינַת כֹּחַ הָאֵין סוֹף, הִנֵּה
כְּמוֹ כֵן עֹמֶק רוּם בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי הוּא בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף
דַּוְקָא, דְּרַק בְּכֹחַ הָאֵין סוֹף לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר בְּרִבּוּי מִינֵי
הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים, דְּזֶהוּ אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ.

פורים ה'ש"ת.

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

יום א' דחג הסוכות, בסעודה

א. ילד ישב בסוכה ובירך בורא פרי הגפן, שאל אחד מהמסובים על מה הוא מברך? ואמר כ"ק אדמו"ר:

על הפסוק[2]: "ודגלו עלי אהבה" ישנן במדרש שתי דיעות, חד אמר[3] תינוקות המזכירים אזכרות, למרות שאין הם יודעים מה שהם אומרים – הרי זה "אהבה" למעלה, וחד אמר[4] "דגלו" מלשון דילוג, שהתינוקות מדלגין על האזכרות וכו'. ותינוק זה מקיים שתי הדיעות, למאי נפקא־מינה על מה הוא מברך, הוא מזכיר אזכרות, "ודגלו עלי אהבה".

ב. פעם אחת בהתוועדות, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: חסידות מגביהה טפח למעלה מהקרקע. נכח באותה התוועדות אחד מחסידי פולין, נענה ואמר, ששמע בשמו של הרה"צ רבי מענדל מקאצק ז"ל, ש'זמירות' מגביהות שלשה טפחים מהקרקע. ענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: הרי שצריכים לדעת 'לזמר'. כי ישנה גם בחינה של "וישרנה הפרות"[5], ואין זה מגיע עדיין לגובה זה, ואילו חסידות מגביהה טפח מעל הקרקע.

ג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר אז: מה רוצים מחסידות? אם יראת שמים, מדות טובות – הרי ישנו ה'ראשית חכמה', אם 'חקירה' – ישנם ספרי הרמ"ק, אלא מה רוצים – אלקות, וזו ישנה רק בחסידות.

ד. מכאיב מאד שהתלמידים הלומדים כיום ב'תומכי תמימים' ויש להם שאיפה ל'אמת' – אינם רואים את הביטול הפנימי של זקני החסידים בסתם יום של חול. אין אני מתכוון לביטול הבא מצד 'עבודה', אלא לביטול הפנימי של חול־שבחול של זקני חסידים, על־דרך החסיד שמחה מביעשנקוביץ', שהיה לפי־ערך פשוט בהשגה, אלא שה'הפנייה' שלו הייתה אחרת, ואלו הן מדות חסידיות הבאות בדרך ממילא. זה למד, זה הבין, והוא – שמחה מביעשנקוביץ' – היו לו מדות חסידיות.

ישנן מדות על־פי מוסר, וישנן מדות על־פי השכל הבאות מצד ההשגה. אך מדות חסידיות אינן באות מצד הלימוד ולא מצד 'עבודה', מדות חסידיות משמען, מדות ה'שרויות' בחסידות. זאת מוסרים זקני החסידים לאברכים, וזה חסר כיום ב'תלמידי התמימים'.

---

2) שיר השירים ב, ד.
3) במדבר רבה פ"ב.
4) שהש"ר פ"ב.
5) שמואל א. ו, יב.

ה.. (נשבה רוח ונפלו עשבים מהסכך לתוך הסוכה, ואמר כ"ק אדמו"ר בדרך צחות:)

ה'מקיף' נמשך ב'פנימי', אך זה צריך להיות בדרך של התיישבות. ישנה בחינה שה'מקיף' מכה ב'פנימי' בדרך הכאה שלא בטובתו של ה'פנימי'[6], אך כשה'מקיף' נמשך ב'פנימי', הכוונה שיהיה בדרך התיישבות.

ו. בשיעור ה'תניא' היומי[7], כתוב: וכמו אב רחמן חכם וצדיק המכה את בנו וכו'. ומסיים: לפני אביו הרחמן והצדיק וחסיד וכו'.

כשלמד אתי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק פרק זה ב'תניא' הוא דייק, שבתחילה סדר הלשון הוא "חכם וצדיק המכה את בנו", ולאחר מכן הוא מזכיר "צדיק וחסיד" וכו' והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסביר: צדיק עשוי לסטור, וחסיד אינו עשוי לסטור. חסיד אומר מלה, והעולם אומר: סטירה חולפת - ואמירה נשארת. לכן כשהוא מזכיר "המכה את בנו" הוא מביא את הלשון "חכם וצדיק" ולאחר מכן הוא אומר "צדיק וחסיד".

ז. אחד חטף 'שיריים', ואמר כ"ק אדמו"ר:

היה חסיד פולני שנהיה מקושר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הוא היה בעל צורה מחסידי צ'ורטקוב והיה מקורב אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, והזמינו אותו לסעודת יום־טוב. ב'שולחן' לקח אותו חסיד בעצמו 'שיריים' מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, בהעירו ששמע ש'שיריים' מזכים.

ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: ה'שיריים' של הרבי שלכם אולי מזכים, ה'שיריים' שלי - מחייבים, הם מחייבים עבודה במסירות נפש, לכן יש לשקול בתחילה אם לקחת.

וסיים כ"ק אדמו"ר:

ה'שיריים' של יהודי של מסירות נפש - מחייבים מסירות נפש, הם מחייבים והם מועילים.

כעבור חצי שנה, קיבלתי מכתב מאותו חסיד פולני, בו כתב לי ענין של מופת בהקשר למצבו, שבלי מסירות־נפש לא היה יכול לבצע זאת.

6) להעיר מלקו"ד שמע"צ תרצ"ד אות ה' (כרך א' ע' 401 ואילך).

7) (קלד, ב): וכמו אב – נס"ו (קלה, א).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ח – ה"פריץ" הקפריזי

ר' חיים שמעון, שהתפרנס מייצור סריגים, רכש במשך הזמן פרסום רב לטיב תוצרתו שהצטיינה במעלות רבות. מקרוב ומרחוק באו אנשים לדוברומיסל כדי לרכוש סריגים אצל ר' חיים שמעון.

סריגיו של ר' חיים שמעון הגיעו עד לגדת הדניפר. לא רק איכרים פשוטים התעניינו בתוצרתו, כי אם גם אצילים ופקידי ממשלה. לא היה, אפוא, כל חידוש בעובדה שהפריץ סטיפן וורביצקי, שהייתה לו אחוזה על גדות הדניפר, מרחק חמישה ויורסט מליאדי, שלח את מנהל המשק שלו, יאן בדניצקי, לדוברומיסל, כדי לקנות סריגים אצל ר' חיים שמעון. הייתה זו אמורה להיות רכישה גדולה. היו לו לוורביצקי מאות עובדים צמיתים ולפיכך היה מעוניין בלא פחות ממאתיים סריגים עבורם.

וורביצקי היה מפורסם לפריץ בעל שיגעונות, קפריזי וכעסן, ומנהל אחוזתו בדניצקי היה מפורסם לשונא־ישראל שלא רצה לבוא במגע עם יהודים. הייתה זו, אפוא, הוכחה לשמם הטוב של סריגי ר' חיים שמעון בכך ששני טיפוסים אלה לא יכלו להימנע מלרכוש תוצרת זו.

ואכן ר' חיים שמעון היה שבע רצון מאוד מההזמנה הגדולה של סריגים שהזמין וורביצקי באמצעות בדניצקי. לא היו אז ברשותו סריגים מוכנים במספר הדרוש, אך הוא הבטיח לבדניצקי

שהתוצרת כולה תהיה מוכנה תוך זמן קצר. בינתיים מסר לו את הכמות שהייתה מוכנה וקבע מועד להשלמת ההספקה כולה והבאתה אל ה"חצר".

השניים השתוו על גובה המחיר, וסיכמו את פרטי העסקה בכתב, בחוזה חתום, ור' חיים שמעון חתם על קבלה באשר לכסף שקיבל מבדניצקי תמורת הסריגים הגמורים שנתן לו. מיד לאחר מכן נסע מנהל המשק של הפריץ לביתו, ור' חיים שמעון התמסר מיד למלאכת השלמת הכמות הגדולה של הסריגים שהוזמנו.

ר' חיים שמעון הכניס עובדים נוספים והעבודה התנהלה יומם ולילה, עד שהסתיים ייצור כל הסריגים שהוזמנו. מאמציו של ר' חיים שמעון כוונו הן לכך שטיב התוצרת יהא המעולה ביותר שניתן להגיע אליו, והן לכך שהתוצרת תהיה מוכנה זמן רב לפני המועד שנקבע. מאחר שר' חיים שמעון ידע שיש לו עניין עם פריץ בעל שיגעונות קפריזי ורגזן ועם מנהל־משק שונא ישראל - היה מעוניין שמבחינתו לא יהיה מקום לטענה כלשהי.

בהגיע ר' חיים שמעון לחצרו של וורביצקי, שבוע לפני המועד, עם עגלות עמוסות עם כל התוצרת, קיבלו בדניצקי המנהל בכעס רב והודיעו כי עליו לשוב חזרה לביתו עם המטען שלו, שכן הפריץ התחרט על העסקה. כאשר החל ר' חיים שמעון המופתע לשאול ולברר מה אירע - סירב הלה לדבר איתו וגירשו מהחצר יחד עם העגלות שלו. ר' חיים שמעון חש שיש כאן משהו שאינו כשורה, אף כי לא היה לו מושג על כך שלאמיתו של דבר יש מאחורי הסיפור מעשה מרמה של בדניצקי, צורר היהודים, שהצית את כעסו של וורביצקי על ר' חיים שמעון ועל כל היהודים. עם זאת החליט שעליו לחקור את העניין עד תומו.

לפיכך פנה אל בדניצקי בדרישה להפגישו עם הפריץ בכבודו ובעצמו. "לא איכפת לי כל־כך הנזק שנגרם לי, כי־אם כבודי ויקרתי, ועלי לשמוע מפיו מדוע התחרט על העסקה" - טען כלפי מנהל המשק.

בדניצקי הגיב בחרון אף גובר והולך, והחל לשפוך "אש וגפרית" על ר' חיים שמעון ועל כל היהודים. "אל תדרוך כף רגלך בשטח האחוזה" - רתח מזעם - "האם מעז הנך לפקפק באמתות דברי? הרי אמרתי לך שהפריץ אינו מעוניין לדעתך ולהכירך, ואתה מעז לבקש להתווכח איתו"!

מתגובה זו הבין ר' חיים שמעון שאין זה דווקא עניינו של הפריץ, כי אם עניינו של מנהל המשק, וחזר שוב על דרישתו להיפגש עם הפריץ. אך בדניצקי התרגז, וחטף את רובהו וכיוונו כלפי ר' חיים שמעון, שניים מהעגלונים שהביאו את מטען הסריגים מיהרו לתפוס את בדניצקי בידו, ומנעו ממנו מלירות.

לא הייתה לר' חיים שמעון כל ברירה והוא נאלץ לעזוב את החצר יחד עם העגלות. ברם, הוא לא נסע לביתו, אלא סר לכפר הקרוב כדי להתבונן מה עליו לעשות, ובעיקר לחפש דרך על־מנת לשנות את דעתו של הפריץ, אשר קיבל וודאי רושם רע עליו ועל תוצרתו. בינתיים נפוצה בכפר הידיעה כי ר' חיים שמעון הביא סריגים לעובדים לפני המועד שנקבע, וכי בדניצקי האכזר סירב לקבל את המטען.

מזג האוויר היה כבר קר מאוד. רבים מהצמיתים שכבו חולים מהצטננות, מחמת העובדה שלא לבשו בגדים חמים. האיכרים החלו לרטון. גם הם לא יכלו להבין מה התרחש כאן. גם משרתיו האישיים של וורביצקי החלו לדבר על העובדה המתמיהה ומשכו בכתפיהם בפליאה על

כך שבדניצקי שלח חזרה את היהודי עם הסריגים. הדבר הפך לשיחת היום בטירתו הפרטית של הפריץ, אלא שהלה ישן כל היום, לאחר שמשך כל הלילה הקודם שתה לשכרה עם פריצים שכנים.

כאשר התעורר וורביצקי משנתו, כעבור מספר שעות, סיפר לו משרתו הזקן את הסיפור התמוה על כך שר' חיים שמעון נשלח חזרה עם תוצרתו. "איש באחוזה" - אומר המשרת הזקן - "אינו יכול להבין מדוע אין בדניצקי מוכן לקבל את הסריגים בשעה שיש בהם צורך כה גדול".

"קְרָא אותו מיד, את הכלב השחור" - קָרָא וורביצקי בהתכוונו לבדניצקי - "וּקְרָא לכאן גם את היהודי עם סריגיו".

המשרת הזקן לא התעכב רגע, ורץ מיד למלא את פקודת אדונו. הוא חרד פשוט לעורו, שכן ידע כי וורביצקי עלול לקחת את השוט ולהצליף בו על גביו שלו, של המשרת, כפי שעשה זאת לא פעם, מבלי שזה ידע על מה ולמה.

הכול בחצר ידעו את הקפריזות האכזריות של "סטיפן ווילמוז'ני" - כפי שוורביצקי אהב לכנות את עצמו. תכופות היה אוסף את כל עובדיו ובני משפחותיהם אל טירתו, היה מתיישב כששרביט בידו על כורסה שעמדה על גבי במה, כשליט כל יכול. בלי כל סיבה היה מצביע על אחד מעובדיו שעינו נחה עליו, ופוקד להעניק לו חמש או עשר צליפות שוט. מיד הוטל המסכן על גבי ספסל ונכפת אליו, ולעיני הכול החל מישהו להצליף בו. תוך כדי צעקותיו והתפתלויותיו מכאב של האומלל, היו כל הנוכחים חייבים לשיר שיר תהילה לפריץ האכזר. לאחר ההצלפות היה המוכה חייב לזחול על ארבע אל עבר הבמה ולנשק את קצה מגפיו של וורביצקי. כמעט כל אחד מהצמיתים כבר טעם אי־פעם טעמן של צליפות אלה, ומשום כך פחדו ממנו כולם פחד מוות.

המשרת הזקן של סטיפן וורביצקי רץ, אפוא, אל בדניצקי ומסר לו כי הפריץ דורש ממנו להתייצב לפניו מיד ולהביא איתו את ר' חיים שמעון ותוצרתו. לא עבר זמן רב ובדניצקי עמד לפני וורביצקי, כשר' חיים שמעון עומד מהצד.

וורביצקי קיבל את מנהל המשק שלו בחרפות וגידופים, בדרשו ממנו הסבר על כך שלא הודיעו מיד כי היהודי הביא את הסריגים. בדניצקי רצה לענות, אך הפריץ קרא בכעס: "בלום פיך, כלב שחור"! ופנה אל ר' חיים שמעון.

- "יפה מצידך" - אמר - "שהשלמת את הסריגים לפני המועד. דבר זה מוצא חן בעיני. סטיפן ווילמוז'ני מחבב אנשים העומדים בדיבורם, ואפילו הם יהודים. משום כך אוסיף זהוב אחד לכל זוג סריגים ואזמין עוד מאתיים".

ר' חיים שמעון, אשר האמין עדיין לדברי בדניצקי כי הפריץ התחרט על העסקה - עמד נבוך, בחשבו שהפריץ מתלוצץ ממנו.

- נאמר לי כי האדון התחרט על העסקה וכבר הייתי מוכן לחזור הביתה עם התוצרת. עתה שומע אני דברים אחרים.

- וכי מי אמר לך שהתחרטתי? התפרץ הפריץ בצעקה.

ר' חיים שמעון העיף מבט על בדניצקי, שעמד נפחד כהלום רעם וכל גופו רעד כמקדחת.

הפריץ הבין מיד כי ידו של בדניצקי במעל. הוא התנפל עליו בקול רועם על כך שהוא בודה דברים בשמו ובכך הוא משחיר את פניו וגורם לו אי־כבוד: "על כך תשלם ביוקר, כלב שחור" - צעק, ותוך כדי כך החל להצליף על פניו ועל גופו במגלב, ובדניצקי החל שותת דם.

"גם לך מגיעות צליפות" - פנה הפריץ אל ר' חיים שמעון - "על כך שהאמנת עלי כי איני עומד בדיבורי. דבר כזה לא יקרה לעולם אצלי, גם אם הדבר יעלה לי בסכום עתק. ברם, רואה אני שיש לי עניין עם אדם ישר, והבאת את התוצרת לפני הזמן, לכן אמשיך בעסקי איתך".

הפריץ הורה להביא את החשבונות של הסריגים, ואף החליט לצאת החוצה כדי לראות את הסחורה שהביא ר' חיים שמעון בעגלותיו. כמו בכל פעם שהפריץ נראה בחוץ - החלו גם עתה הצמיתים לתקוע בחצוצרות ולקבל את פניו בטקסיות רבה. הפריץ בחן את הסריגים של ר' חיים שמעון והתפעל מהם. הוא פקד להכניסם למחסן, שם מונחים הסריגים הקודמים. תוך כדי כך השווה הפריץ את הסריגים החדשים לקודמים, ר' חיים שמעון נדהם.

"אין זו תוצרתי" - הכריז בראותו סריגים שהיו אמורים להיות מהרכישה הקודמת - "זוג סריגים כזה אינו שווה יותר ממחצית המחיר ששולם עבור הסריגים שלי".

בדניצקי התעלף. הפריץ הורה להכניסו לבית. ולהעמיד עליו משמר כבד. התברר שאין הכול חלק, והפריץ היה מעוניין לדעת את האמת.

הוא פקד להביא אליו את שני האיכרים שנסעו עם בדניצקי לדוברומיסל כדי לקנות אצל ר' חיים שמעון את הסריגים הקודמים.

- אם תגלו את האמת - לא תיענשו, וכל אחד מכם יקבל כוסית יי"ש וכיכר לחם, אך אם יתברר ששיקרתם יורידו ראשכם מעליכם - אמר להם הפריץ.

בקולות רועדים סיפרו האיכרים כי את הסריגים שקנו אצל ר' חיים שמעון, מכר לאחר מכן בדניצקי במחיר יקר יותר, ואילו את הסחורה שהביא אל האחוזה קנה במקום אחר במחיר זול. מהפריץ לקח תשלום גדול יותר אף מזה ששולם לר' חיים שמעון. כך הרוויח מכל הצדדים.

ר' חיים שמעון נסע הביתה עם הזמנה למאתיים סריגים נוספים, וכעבור שלושה שבועות הגיע אל אחוזת וורביצקי עם סריגיו החדשים, עתה פגש שם ר' חיים שמעון מנהל משק חדש, את היהודי ר' אהרן יוסף מליאדי. על בדניצקי שמע כי קיבל עשרים וחמש צליפות שוט עזות על בשרו, והוא שוכב עדיין חולה וחבול.

התברר כי כל הצרות שסבלו היהודים באחוזותיו של וורביצקי נבעו מבדניצקי הצורר.

בעבר, זמן רב, נהנו היהודים בעיירות אלו מפרנסה בהרחבה. כך נמשך הדבר כל עוד היה הפריץ הזקן חי, אך לאחר שהגיע הפריץ הנוכחי היה זה נתון להשפעתו של בדניצקי שונא היהודים, ומאז לא הורשו היהודים להתקרב.

בדניצקי היה ממשיך להיות השולט באחוזותיו של וורביצקי, לולא התגלתה תרמיתו, בזכות ר' חיים שמעון, והוא סולק מתפקידו. וורביצקי בכבודו ובעצמו הופיע עתה מלווה בשומרי ראש, בבית הקהל בליאדי והקריא מסמך בו הוא מודיע ליהודים כי "הכלב השחור" סולק ממשרתו לאחר שהתגלה כרמאי, וכי הלה, בדניצקי, העליל במשך שלוש שנים עלילות על היהודים וכתוצאה מכך הרחיק הוא, וורביצקי, את היהודים ממנו. ברם עתה יודע הוא, הפריץ רב החסד,

כי היהודים הם אנשים ישרים. למסקנה זו הגיע בזכותו של יהודי מדוברומיסל, ולכן הוא מבקש עתה את סליחת היהודים ומזמינם לבוא שוב אל אחוזותיו. את אהרן יוסף, שהיה בעבר מנהל אחוזותיו של וורביצקי, מינה שוב לתפקידו הקודם.

מפיו של ר' אהרן יוסף שמע ר' חיים שמעון כי אביו של וורביצקי היה אוהב־ישראל גדול וכי גמל טובות רבות ליהודים. אלא שהפריץ הצעיר נפל תחת השפעתו של בדניצקי, שונא ישראל שהסית כל העת נגד היהודים. עתה השתנה הכול לטובה.

כאשר הודיע ר' חיים שמעון לטירה על בואו עם תוצרתו החדשה, הורה וורביצקי למנהל המשק היהודי להתחשבן איתו ולשלם את המגיע לו. לאחר מכן ביקש מר' אהרן יוסף להביא את ר' חיים שמעון אל הטירה, ולקיים ארוחה משותפת עם הפריץ. מתוך התחשבות עם רגשות שני היהודים, ציווה שהארוחה תוכן בביתו של ר' אהרן יוסף.

כשהסבו ליד השולחן סיפר וורביצקי את הזכור לו מאביו בקשר ליהודי ליאדי, לאחר שחלק גדול מהעיר כלה בעשן שריפה גדולה שפרצה שם. הפריץ קיבל משלחת של הרב וראשי קהילת ליאדי, שסיפרו לו על צרכי הנפגעים. הפריץ האב פקד אז לשלוח מיערותיו עצים כדי לבנות מחדש את בית המדרש ובתים רבים של יהודים עניים. הפריץ הצעיר סיפר עתה בגאווה גדולה על ידידותו של אביו כלפי היהודים, והביע שביעות רצונו על התפנית שחלה עתה בהלך רוחו שלו בנושא זה.

ר' חיים שמעון היה "ברקיע השביעי". הן הוא אשר גרם לכל זה!

אגרות קודש

ב"ה, ב' ח' שבט תרפ"ב

ראסטאב דאן

מו"ה ראובן דוב שי'

שלום וברכה,

במענה על מכתבו מכ"ג טבת, והנה בדבר רב במחנם, בטח קיבלו מכתבי מכ"ב טבת, ובו שלחתי מכתב ניחום, לעדת ישראל בליובענהאף, ד' עליהם יחיו (נכ' בכ"ד בו), ובו כתבתי כי בטח יתנו אנשי העיר יחיו לבם ודעתם על זה כי אור חדש עליהם יאיר להעמידם בקרן אורה זו תורה. ולהתערב בפרטיות מי ומי, מובן הדבר כי כבד לפני, האי' לא אוכל לעשות כזאת עדי ידעי רוח העיר, וגם בהנוגע לבית הרה"ג זצ"ל יחיו, והב' דורש מתינות בזמן לבחור את הראוי בעזרתו ית', וה' הטוב הוא יעזור לעם קדשינו כי יבחרו בטוב, עיקרן של דברים ירא אלקים והחפץ בטוב עדתו בתורה תמימה, וחיבת הקדש, ואל יפנה אל ההבל בזרמי הזמן. כל עיר שהי' לה ושיש להם ת"ל רב ירא אלקים למדן ומחבב תורה ומרביץ תורה, מאושרה העיר ההיא בכל, בנסים נגלים ונסים תכופי' וברחמים מרובים, דבר שהננו רואי' ת"ל בכ"י בכ"ע ובכ"ש.

וה' הטוב לא יסור חסדו וישועתו מעמו ונחלתו, וינהלם במעגלי צדק.

בדבר שאלותיו. . .

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרשת יתרו

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת
כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: ב וַיִּקַּח
יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר
שִׁלּוּחֶיהָ: ג וְאֶת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד
גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: ד וְשֵׁם
הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי
מֵחֶרֶב פַּרְעֹה: (לוי) ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה
שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ
יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: ז וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ
אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה: ח וַיְסַפֵּר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אודֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ישראל) ט וַיִּחַדְּ
יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד
פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם:
יא עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בַּדָּבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן
מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכָל |
זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי
הָאֱלֹהִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים (יח, יא)

נֶאֱמַר בַּזֹּהַר, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דִּבְרֵי הַחִידָּ"א בְּדִיּוּק הַלָּשׁוֹן 'גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר', וְלֹא 'גּוֹי שֶׁנִּתְגַּיֵּר', כִּי גּוֹי לֹא יִתְגַּיֵּר לְעוֹלָם, וְגּוֹי שֶׁמִּתְגַּיֵּר יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קְדֻשָּׁה שֶׁנָּפַל שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמוֹ, וּכְשֶׁמִּתְגַּיֵּר יוֹצֵא נִיצוֹץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִכָּאן, שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי הוֹלֵךְ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה, עָלָיו לָקַחַת אוֹתוֹ גַּם אֶת 'יִתְרוֹ', קְרִי: כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוֹץ שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּךְ אֵלָיו.

שני יג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת־הָעָם
וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעָרֶב:
יד וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם
וַיֹּאמֶר מָה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם
מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל־הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ
מִן־בֹּקֶר עַד־עָרֶב: טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי־יָבֹא
אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: טז כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר
בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי
אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: יז וַיֹּאמֶר חֹתֵן
מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:
יח נָבֹל תִּבֹּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
כִּי־כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא־תוּכַל עֲשֹׂתוֹ לְבַדֶּךָ:
יט עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה
אַתָּה לָעָם מול הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת־
הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: כ וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת־
הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ
יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: כא וְאַתָּה
תֶחֱזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי
אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כב וְשָׁפְטוּ אֶת־
הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ
וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ־הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ
וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ: כג אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ
אֱלֹהִים וְיָכָלְתָּ עָמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקֹמוֹ
יָבֹא בְשָׁלוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמָּחֳרָת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)

פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אַדְמו"ר אֶל אָבִיו, הָרַבִּי הָרַשַּׁ"ב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כִּפּוּר, וּשְׁאָלוֹ: וּמַה עַתָּה? הֵשִׁיב לוֹ אָבִיו: 'אִיצְטֶער דַּארְף מֶען עֶרְשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמֵיָּחֵד עַכְשָׁו יֵשׁ לַחְזֹר בִּתְשׁוּבָה). וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצָּב נַעֲלֶה בַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ לְהוֹסִיף לְהֵנָּה וְכָהֵנָּה. הַדָּבָר נִרְמָז בְּרַשַּׁ"י: גַּם לְמָחֳרַת עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כִּפּוּר, יֵשׁ 'לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם', הַיְנוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות, בִּבְחִינַת "אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתְנוֹ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר
אָמָר: כה וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: כו וְשָׁפְטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן
אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפּוּטוּ הֵם:
כז וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת־חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם ז עמ' 186)

כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּין אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ (רש"י יח, יג)

כָּל סְבָרָא וְדַעָה בַּתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, "אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים"; אֲבָל הֲלָכָה הִיא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, כִּי הִיא שַׁיֶּכֶת לְשֵׁם הַוָּיָ', כְּמַאֲמָר "וַהֲוָיָ' עִמּוֹ", שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ". דְּהִנְּה, אָדָם שָׁנוּן יָכוֹל לוֹמַר סְבָרָא טוֹבָה, דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲבָל יִתָּכֵן שֶׁלְּאַחַר מִכֵּן תִּתְעוֹרֵר סְבָרָא שְׁנִיָּה, טוֹבָה יוֹתֵר, שֶׁתַּפְרִיךְ אוֹתָהּ; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן פְּסַק הֲלָכָה הוּא נִצְחִי.

רביעי **יט** א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינָי:
ב וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ
בַּמִּדְבָּר וַיִּחַן־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ג וּמֹשֶׁה
עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם
וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאָבִא אֶתְכֶם
אֵלָי: ה וְעַתָּה אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקֹלִי
וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: ו וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי
מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת י)

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם (יט, ד)

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְנְסוּ לַבְּרִית בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. מִילָה – הַיְצִיאָה מִן הַטֻּמְאָה, הֶסְרַת הַמָּסָךְ הַמַּסְתִּיר עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. **טְבִילָה** – הַכְּנִיסָה לַקְּדֻשָּׁה, טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבִּיטֵל. **קָרְבָּן** – עֲלִיָּה וְהִתְכַּלְּלוּת בָּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ מַקְרִיב חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לִרְמֹז אַף כָּאן: **אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרָיִם** – הַכְנָעַת הַקְּלִפָּה. **וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם** – הַכְּנִיסָה לַקְּדֻשָּׁה. **וָאָבִיא אֶתְכֶם אֵלָי** – יִחוּד בְּאוֹר אֵין־סוֹף.

חמישי ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיָּשֶׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: ח וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי
בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי
עִמָּךְ וְגַם־בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־
דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ
שִׂמְלֹתָם: יא וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי | בַּיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינָי:
יב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשָּׁמְרוּ לָכֶם
עֲלוֹת בָּהָר וּנְגֹעַ בְּקָצֵהוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת
יוּמָת: יג לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ־יָרֹה
יְיֹרֶה אִם־בְּהֵמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחְיֶה בִּמְשֹׁךְ
הַיֹּבֵל הֵמָּה יַעֲלוּ בָהָר: יד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׂמְלֹתָם:
טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים
אַל־תִּגְּשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד
עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחְתִּית הָהָר:
יח וְהַר סִינַי עָשַׁן כֻּלּוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה
בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׁנוֹ כְּעֵשֶׁן הַכִּבְשָׁן וַיֶּחֱרַד כָּל־הָהָר
מְאֹד: יט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה
יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כָל הָעָם (יט, יא)

אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד, לֹא הָיְתָה הַשְּׁכִינָה נִגְלֵית עֲלֵיהֶן, דִּכְתִיב . . לְעֵינֵי כָּל הָעָם (דברים רבה ז, ח)

הֲרֵי אוֹמֵר: אִם הַפָּחוּת שֶׁבַּפְּחוּתִים שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה אוֹמֵר 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע', אוֹ שֶׁהָיָה חָסֵר לְמִנְיַן שִׁשִּׁים רִבּוֹא – לֹא הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה! שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל

הֵם ׳קוֹמָה אַחַת שְׁלֵימָה׳, גּוּף אֶחָד, וּבְרִיאוּתוֹ שֶׁל אֵבֶר אֶחָד נוֹגַעַת לְכָל הָאֵבָרִים.

ששי כ וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־
יֶהֶרְסוּ אֶל־יְהוָה לִרְאוֹת וְנָפַל מִמֶּנּוּ רָב: כב וְגַם
הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדָּשׁוּ פֶּן־יִפְרֹץ
בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יוּכַל
הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הַר סִינָי כִּי־אַתָּה הַעֵדֹתָה בָּנוּ
לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדַּשְׁתּוֹ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו
יְהוָה לֶךְ־רֵד וְעָלִיתָ אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם אַל־יֶהֶרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ בָּם:
כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס
כ א וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לֵאמֹר:* ס ב אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לֹא יִהְיֶה־לְּךָ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְּךָ פֶסֶל
| וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וַאֲשֶׁר
בָּאָרֶץ מִתַּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ:
ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים
עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: ו וְעֹשֶׂה חֶסֶד
לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: ס ז לֹא תִשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה
אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: פ ח זָכוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: י וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת |
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה |
וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
בִּשְׁעָרֶיךָ: יא כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ס יב כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־
אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכֻן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: ס יג לֹא תִרְצָח: ס לֹא
תִּנְאָף: ס לֹא תִגְנֹב: ס לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד
שָׁקֶר: ס יד לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחְמֹד
אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (כ, א)

וְיָדוּעַ הַתְּמִיָּה, הֲרֵי "לֵאמֹר" פֵּרוּשׁוֹ לוֹמַר לַאֲחֵרִים, וּמִכָּיוָן שֶׁכָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, וַאֲפִילוּ הַנְּשָׁמוֹת שֶׁל דּוֹרוֹת הַבָּאִים הָיוּ שָׁם (כִּדְאִיתָא בשמו"ר כח, ו) מַה שַּׁיָּךְ כָּאן "לֵאמֹר" "לֵאמֹר לַאֲחֵרִים"?

וְתִירֵץ הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ:

"לֵאמֹר" כָּאן מְרַמֵּז עַל הָ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם" (אבות פ"ה מ"א), וּפֵרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו' לֵאמֹר" הוּא, לְקַשֵּׁר אֶת הַ"וַיְדַבֵּר" - עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת עִם הַ"לֵאמֹר" - הָ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת".

פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים:

בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצָּבִים. יֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ הוּא עָסוּק כֻּלּוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה – עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, וְיֵשׁ זְמַן שֶׁבּוֹ עָסוּק הוּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת (הַמַּתָּרִים עַל פִּי תּוֹרָה) – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְיִכּוֹלָה לִהְיוֹת הֲוָה־אֲמִינָא אֵצֶל הָאָדָם, שֶׁבְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת, ׳מְנֻתָּק׳ הוּא מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה, וְיָכוֹל הוּא לְסַדֵּר דֶּרֶךְ חַיָּיו שֶׁלֹּא עַל־פִּי הַשְּׁקָפַת הַתּוֹרָה.

וְזֶה פֵּרוּשׁ "וַיְדַבֵּר גו' לֵאמֹר" שֶׁגַּם בְּעֵת עָסְקוֹ בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת – עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה קָשׁוּר לַעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, בָּזֶה שֶׁגַּם אָז דֶּרֶךְ חַיָּיו יִהְיֶה עַל־פִּי הַשְּׁקָפַת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אָנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי הָיָה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, ו"אִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵלִים חֲסֵרִים אֲפִלּוּ אָדָם אֶחָד" לֹא הָיוּ זוֹכִים לְמַתַּן תּוֹרָה. לְאִידָךְ, אַחַד הַטְּעָמִים שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת נֶאֱמְרוּ בְּלָשׁוֹן יָחִיד הוּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְכָל יָחִיד וְיָחִיד בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְיֵשׁ

---

*) בטעם עליון

לומַר, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ בְּאֹפֶן נְתִינַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהֶתְאֵם לִשְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמְצִיאוּת אַחַת, בְּאֹפֶן הַשָּׁוֶה לַכֹּל. לְמוּד הַתּוֹרָה – נִתַּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֶרְכּוֹ.

שביעי טז וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוּר נַסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תֶחֱטָאוּ: יח וַיַּעֲמֹד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 565)

וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ (כ, כא)

פֵּרֵשׁ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבַּח שֶׁל בִּטּוּל, כַּאֲדָמָה זוֹ שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עוֹלֹתֶיךָ – אֶת הָעֲלִיּוֹת שֶׁלְּךָ. וְאֶת שְׁלָמֶיךָ – הַשְּׁלֵמוּת שֶׁלְּךָ. וְהִנֵּה, אֵין הַכַּוָּנָה לְ"שׁוּת', אֶלָּא לְמַה שֶׁהַתּוֹרָה מַגְדִּירָה כַּעֲלִיָּה וְכִשְׁלֵימוּת, וְאַף אֶת זֶה יֵשׁ 'לְזַבֵּחַ'. וּבְדֶרֶךְ מִמַּת תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: שִׁוִּיתִי - הַכֹּל שָׁוֶה אֶצְלִי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם הַמַּעֲלָה, שֶׁכֵּן ה' לְנֶגְדִּי - אֵינֶנִּי חָפֵץ אֶלָּא בְּקִיּוּם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְלֹא בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר.

מפטיר יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כא מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה־לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בְּקָרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: כב וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶה אֶתְהֶן גָּזִית כִּי חַרְבְּךָ הֵנַפְתָּ עָלֶיהָ וַתְּחַלְּלֶהָ: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בְמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגָּלֶה עֶרְוָתְךָ עָלָיו: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קז)

שֶׁהָיָה מְמַלֵּא אֶת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא)

יֵשׁ כָּאן רֶמֶז בַּעֲבוֹדַת ה': כְּלַפֵּי חוּץ – צָרִיךְ הָאָדָם לְגַלּוֹת עֹז וּנְחִישׁוּת, וְלֹא יֵבוֹשׁ מִפְּנֵי הַמַּלְעִיגִים, בִּבְחִינַת "קָשֶׁה עֹרֶף" לְמַעֲלִיּוּתָא. אֲבָל בְּתוֹכוֹ וּבִפְנִימִיּוּתוֹ – עָלָיו לִהְיוֹת 'מְלֵא אֲדָמָה', בְּבִטּוּל וּבְהַכְנָעָה, בִּבְחִינַת "וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה".

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, כְּשֶׁנִּצְטָרַע הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, כְּשֶׁנִּכְנַס לְהֵיכָל לְהַקְטִיר קְטֹרֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ" (דברי הימים־ב כו,יט). וְאָמַר "בִּשְׁנַת מוֹת", כִּי הַמְּצֹרָע נֶחֱשָׁב כְּמֵת. וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת הַהֵיכָל, כְּלוֹמַר, כְּבוֹדוֹ מִתְגַּלֶּה לְמַטָּה בְּהֵיכַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **ב) שְׂרָפִים,** קְרָאָם שְׂרָפִים, לְפִי שֶׁרָאָם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בִּדְמוּת אֵשׁ שׂוֹרֵף. **עוֹמְדִים מִמַּעַל,** עוֹמְדִים בַּשָּׁמַיִם. וְהֵם הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהֵם קַיָּמִים לָעַד. **לוֹ,** לְפָנָיו, לְשַׁמְּשׁוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ. **יְכַסֶּה פָּנָיו,** שֶׁלֹּא יַבִּיט לְצַד הַשְּׁכִינָה. **יְכַסֶּה רַגְלָיו,** לְצִנְיעוּת, שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כָּל גּוּפוֹ לְפָנָי בּוֹרְאוֹ. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, לְפִי שֶׁרַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל, לְכָךְ מְכַסֶּה אוֹתָם, שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר עַל יִשְׂרָאֵל עֲוֹן הָעֵגֶל. **יָעוּפֵף,** לֵילֵךְ בִּשְׁלִיחוּת הקב"ה. **ג) וְקָרָא זֶה אֶל זֶה,** הַשְּׂרָפִים קוֹרְאִים אֶחָד לְחֲבֵרוֹ לוֹמַר קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד וְלֹא יַקְדִּים אֶחָד לַחֲבֵרוֹ. **וְאָמַר,** הַקּוֹל יוֹצֵא מִבֵּין כֻּלָּם כְּאֶחָד כְּאִלּוּ הוּא קוֹל אֶחָד. **קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ,** קָדוֹשׁ הוּא בְּשָׁמֵי מָרוֹם עֶלְיוֹן, מְקוֹם שְׁכִינָתוֹ. קָדוֹשׁ הוּא עַל הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה גְּבוּרָתוֹ. קָדוֹשׁ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים.

עטרת מרים

א בִּשְׁנַת־מוֹת בְּשֶׁנִּצְטָרַע הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וְהַמְּצוֹרָע חָשׁוּב כְּמֵת **וָאֶרְאֶה** בְּרֵאִית הַשֵּׂכֶל **אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא** וְשׁוּלָיו שׁוּלֵי הַמְּעִיל **מְלֵאִים** מְמַלְּאִים **אֶת־הַהֵיכָל** אֶת הַשָּׁמַיִם: **ב שְׂרָפִים עֹמְדִים** | **מִמַּעַל לוֹ** בַּשָּׁמַיִם לְשַׁמְּשׁוֹ, **שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד** לְכָל אֶחָד וְאֶחָד **בִּשְׁתַּיִם** | **יְכַסֶּה פָּנָיו** לְצַד יַבִּיט כְּלַפֵּי הַשְּׁכִינָה **וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו** שֶׁלֹּא לְהַזְכִּיר מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל כִּי כַּף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל **וּבִשְׁתַּיִם יָעוּפֵף** יָעוּף בִּשְׁלִיחוּת הַמָּקוֹם: **ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה** נוֹטְלִין רְשׁוּת זֶה מִזֶּה לוֹמַר קָדוֹשׁ כְּאֶחָד **וְאָמַר** הַקּוֹל יוֹצֵא מִבֵּין כֻּלָּם כְּאֶחָד **קָדוֹשׁ** | **קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת** כְּעֵנְיַן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מְלֹא כָל־הָאָרֶץ

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק ו

ו א בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ וָאֶרְאֶה אֶת־אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלָיו מְלֵאִים אֶת־הַהֵיכָל: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם | יְכַסֶּה פָּנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: ג וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ

עטרת מרים

כְּבוֹדוֹ: ד וַיִּגְעוּ הָיוּ נָעִים אַמּוֹת הַסִּפִּים מְזוּזוֹת הַפֶּתַח מִקּוֹל הַקּוֹרֵא מֵזִנֵּק קוֹל הַקְּרִיאָה הָיוּ סָרִים מִמְּקוֹמָם וְהַבַּיִת הַהֵיכָל יִמָּלֵא עָשָׁן הָיָה מִתְמַלֵּא עָשָׁן : ה וָאֹמַר אוֹי־לִי כִּי־נִדְמֵיתִי אֲהֵיָה כְּדוֹמֵם. כְּלוֹמַר, אָמוּת עַל שֶׁרָאָה מַרְאֶה כְּבוֹד ה׳ כִּי אִישׁ טְמֵא שִׂפְתַיִם אָנֹכִי וְאִינִי כְּדַאי לֹא מִצַּד מַעֲשַׂי וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שִׂפְתַיִם וְלֹא מִצַּד מַעֲשֵׂה הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת שְׁכִינַת ־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי: ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה גֶּחֱלֶת בְּמֶלְקָחַיִם בִּצְבֶת לָקַח מֵעַל הַמִّזְבֵּחַ: ז וַיִּגַּע הַשָּׂרָף נָגַע הַגַּחֶלֶת עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ וּבִכְרִית הַגַּחֶלֶת קִבַּלְתָּ הָעוֹנֶשׁ וְסָר עֲוֹנֶךָ בְּמִה שֶׁאֲמַרְתָּ 'וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שִׂפְתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב' וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר: ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי אֶשְׁלַח לְדַבֵּר דִּבְרֵי לְיִשְׂרָאֵל וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ כְּאֵלּוּ נִמְלָךְ עִם הַשְּׂרָפִים וָאֹמַר הִנֵּנִי אֲנִי מוּכָן לְלֶכֶת שְׁלָחֵנִי אִם רְצוֹנְךָ בְּכָךְ: ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ הֲלֹא אַתֶּם שׁוֹמְעִים דִּבְרֵי מִפִּי הַנְּבִיאִים וְאַל־תָּבִינוּ וְאֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהָבִין וּרְאוּ רָאוֹ רוֹאִים נִפְלְאוֹתַי וְאַל־תֵּדְעוּ וְאֵינָכֶם שָׂמִים עַל לֵב לָדַעַת וּלְהַכִּיר בָּהֶם: י הַיְצֵר הַנָּטוּעַ בְּלִבּוֹ הוּא הַגּוֹרֵם כִּי הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה הָאֲטִים הַלֵּב לְבַל הָבִין וְאָזְנָיו הַכְבֵּד לִבְלִי שְׁמוֹעַ וְעֵינָיו הָשַׁע שָׁם עֲלֵיהֶם טִיחַ פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הַטּוֹב, אֲבָל אִם וָשָׁב וְנַעֲשָׂה תְּשׁוּבָה וְרָפָא לוֹ יָבוֹא לוֹ בָּזֶה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וְהִיא הַסְּלִיחָה, וְאֵין דַּעַת הַיֹּצֵר נוֹחָה מִזֶּה: יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר יִהְיֶה לִבָּם אָטוּם מִלְּהָבִין וַיֹּאמֶר עַד שֶׁיָּבוֹא הַפּוּרְעָנוּת עֲלֵיהֶם וְיֵלְכוּ בַּגּוֹלָה עַד אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ שִׁאֲרוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה: יב וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם אֶת יִשְׂרָאֵל הַקְּרוּיִים אָדָם יִהְיֶה גּוֹלָה לִמְקוֹם רָחוֹק וְרַבָּה זְמַן מְרוּבֶּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ הָעֲזוּבָה מֵהֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מֵעַם יִשְׂרָאֵל וְשָׁבָה וְהָיְתָה תְּשוּב לִהְיוֹת לְבָעֵר לִכְלִיּוֹן כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן בִּימֵי

שי למורא

(עפ״י תרגום יונתן בן עוזיאל. וככה הוא מתורגם בתפילה ב״ובא לציון גואל״ שנקרא ״קדושה דסדרא״). ד) אַמּוֹת הַסִּפִּים, מְזוּזוֹת הַפֶּתַח. וְהֵם מְזוּזוֹת פֶּתַח הַהֵיכָל, שֶׁנִּמְדְּדִים בְּאַמּוֹת לַגֹּבַהּ וְלָרֹחַב. מִקּוֹל הַקּוֹרֵא, מִקּוֹל הַמַּלְאָכִים הַקּוֹרְאִים. וְהַבַּיִת, הַהֵיכָל. יִמָּלֵא, הָיָה מִתְמַלֵּא. ה) כִּי נִדְמֵיתִי, הֲרֵינִי מֵת. שֶׁלֹּא הָיִיתִי כְּדַאי לִרְאוֹת בַּכָּבוֹד. ״נִדְמֵיתִי״, עִנְיָן שְׁתִיקָה, כְּמוֹ ״וַיִּדֹּם אַהֲרֹן״ (וִיקְרָא י,ג). אִישׁ טְמֵא שִׂפְתַיִם וגו׳, כְּלוֹמַר, אֵיךְ אַעֲרִיךְ עַצְמִי וְעַמִּי נֶגֶד קְדֻשַּׁת הַמַּלְאָכִים הַשְּׂרָפִים. אֶת הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, אֶת כְּבוֹדוֹ. ו) רִצְפָּה, גַּחֶלֶת. בְּמֶלְקָחַיִם, בִּצְבֶת. ז) וַיִּגַּע עַל פִּי, הִגִּיעַ אֶת הַגַּחֶלֶת עַל פִּיו. וָסָר עֲוֹנֶךָ, בִּכְרִית נְגִיעַת הַגַּחֶלֶת קִבַּלְתָּ הָעֹנֶשׁ, וּבְזֶה סָר עֲוֹנְךָ. וְאָמְרוּ רז״ל, שֶׁהָעָוֹן הָיָה בָּזֶה שֶׁאָמַר ״וּבְתוֹךְ עַם טְמֵא שִׂפְתַיִם וגו׳״ וְלֹא הָיָה רָאוּי לוֹמַר כֵּן עַל יִשְׂרָאֵל. ח) אֶת מִי אֶשְׁלַח, אֶת מִי אֶשְׁלַח לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וּמִי יֵלֶךְ לָנוּ, אָמַר ״לָנוּ״ בְּלִשּׁוֹן רַבִּים, כְּאִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂרָפִים וְנִמְלָךְ עִמָּהֶם. (רֹאשׁ פירוש רש״י בראשית א,כו). ט) שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ וְאַל תָּבִינוּ, אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לְהָבִין. וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל תֵּדְעוּ, וּרְאוּ נִסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָכֶם, וְאֵינְכֶם נוֹתְנִים לֵב לָדַעַת אוֹתִי. י) הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וגו׳, אַתֶּם מַשְׁמִינִים בְּכַוָּנָה אֶת לִבְבְכֶם, וּמַכְבִּידִים אֶת אָזְנֵיכֶם, וּמַשִּׁיעִים (= מְכַסִּים וּמַחֲלִיקִים כְּמוֹ בְּטִיחַ) אֶת עֵינֵיכֶם. פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וגו׳, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּרְאוּ וְלֹא תִּשְׁמְעוּ וְלֹא תָּבִינוּ בַּלֵּב. וָשָׁב וְרָפָא לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְשֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה תִּהְיֶה לָכֶם הָרְפוּאָה שֶׁהִיא הַסְּלִיחָה אַחַר הַתְּשׁוּבָה. יא) עַד מָתַי, עַד מָתַי יַכְבִּידוּ אֶת לִבָּם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. עַד אֲשֶׁר וגו׳, כְּלוֹמַר, יָדַעְתִּי שֶׁלֹּא יָשׁוּבוּ עַד שֶׁתָּבוֹא הַפֻּרְעָנוּת. שָׁאוּ עָרִים, הֶעָרִים תִּהְיֶינָה שׁוֹמֵמוֹת. תִּשָּׁאֶה שְׁמָמָה, תִּתְרוֹקֵן וְתִהְיֶה שׁוֹמֵמָה. יב) וְרִחַק ה׳ אֶת הָאָדָם, וְיָגְלוּ יִשְׂרָאֵל לִמְקוֹמוֹת רְחוֹקִים. וְרַבָּה הָעֲזוּבָה, כְּלוֹמַר, לִזְמַן רַב תֵּעָזֵב הָאָרֶץ. יג) וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה, וְעוֹד יִמְלְכוּ בָּהּ עֲשָׂרָה מְלָכִים עַד הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ. פֵּרוּשׁ אַחַר, אוֹתָהּ הַשְּׁאֵרִית שֶׁתִּשָּׁאֵר תִּהְיֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים,

יְהוָה צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ד וַיִּנְעוּ אַמּוֹת הַסִּפִּים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא
וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן: ה וָאֹמַר אוֹי־לִי
כִּי־נִדְמֵיתִי כִּי אִישׁ טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי
וּבְתוֹךְ עַם־טְמֵא שְׂפָתַיִם אָנֹכִי יֹשֵׁב כִּי
אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רָאוּ עֵינָי:
ו וַיָּעָף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ
רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:
ז וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה
עַל־שְׂפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתְךָ תְּכֻפָּר:
ח וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אֹמֵר אֶת־מִי
אֶשְׁלַח וּמִי יֵלֶךְ־לָנוּ וָאֹמַר הִנֵּנִי שְׁלָחֵנִי:
ט וַיֹּאמֶר לֵךְ וְאָמַרְתָּ לָעָם הַזֶּה שִׁמְעוּ
שָׁמוֹעַ וְאַל־תָּבִינוּ וּרְאוּ רָאוֹ וְאַל־
תֵּדְעוּ: י הַשְׁמֵן לֵב־הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו
הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן־יִרְאֶה בְעֵינָיו
וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע וּלְבָבוֹ יָבִין וָשָׁב וְרָפָא
לוֹ: יא וָאֹמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד
אֲשֶׁר אִם־שָׁאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב
וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשָּׁאֶה
שְׁמָמָה: יב וְרִחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם
וְרַבָּה הָעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד

שי למורא

וְגַם בָּהֶם יִהְיֶה בְּעוּר עַד שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ רַק צַדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁיָּשׁוּבוּ בְּכָל לִבָּם. וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר, וּכְיָמֵי צִדְקִיָּהוּ תָּשׁוּב הָאָרֶץ לִהְיוֹת "לְבָעֵר", כְּלוֹמַר, לְבַעֵר וּלְכַלּוֹת אֶת יוֹשְׁבֶיהָ. כָּאֵלָה וְכָאַלּוֹן, מִינֵי עֲצֵי סָרָק. אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת מַצֶּבֶת בָּם, כְּמוֹ הָאֵלָה וְהָאַלּוֹן שֶׁנּוֹשְׁרִים מֵהֶם הָעֲלִים בִּזְמַן הַחֹרֶף וְנִרְאִים כִּיבֵשִׁים, וְעַם כָּל זֶה נִשְׁאֶרֶת בָּם הַמַּצֶּבֶת שֶׁהִיא גֶּזַע הָעֵץ וַעֲנָפָיו שֶׁיּוֹנְקִים לַחוּת מֵהַקַּרְקַע, וּכְיָמֵי גִיסָן יָשׁוּבוּ וְיִפְרְחוּ. זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ, כָּכָה זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁבְּעַם יִשְׂרָאֵל יַעַמְדוּ בִּקְדֻשָּׁתָם וְהֵם יִהְיוּ לְמַצַּבְתָּם, כְּלוֹמַר, אַף עַל פִּי שֶׁיִּגְלוּ כֻּלָּם, עוֹד יִפְרְחוּ וְיִצְמְחוּ וְיָשׁוּבוּ לְאַרְצָם.

בָּהּ֙ עֲשִׂירִיָּ֣ה וְשָׁבָ֔ה וְהָיְתָ֖ה לְבָעֵ֑ר כָּאֵלָ֥ה וְכָאַלּ֖וֹן אֲשֶׁ֣ר בְּשַׁלֶּכֶ֑ת מַצֶּ֣בֶת בָּ֔ם זֶ֥רַע קֹ֖דֶשׁ מַצַּבְתָּֽהּ׃

עטרת מרים

הִפְתִּיו אֲשֶׁר בְּשַׁלֶּכֶת עַת שֶׁמִּשְׁלִיכִין הָעֲלִין מְעַט מְעַט כֵּן הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַקְּלִיפּוֹת וְהָעֲלִים, אֲבָל מַצֶּבֶת הַגֶּזַע וְהַשָּׁרָשִׁים הַנִּשְׁאָר בָּם יִהְיֶה זֶרַע קֹדֶשׁ מַצַּבְתָּהּ׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ו׳, שָׁעָה 6 בַּבּוֹקֶר, 19 דַּקּוֹת, וְ־4 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ אַדָּר, בַּיּוֹם הַשִּׁישִׁי וּבַיּוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כא א וְאֵלֶּה֙ הַמִּשְׁפָּטִ֔ים אֲשֶׁ֥ר תָּשִׂ֖ים לִפְנֵיהֶֽם׃ ב כִּֽי־תִקְנֶ֣ה עֶ֔בֶד עִבְרִ֖י שֵׁ֣שׁ שָׁנִ֑ים יַעֲבֹ֗ד וּבַשְּׁבִעִית֙ יֵצֵ֣א לַחָפְשִׁ֔י חִנָּֽם׃ ג אִם־בְּגַפּ֥וֹ יָבֹ֖א בְּגַפּ֑וֹ יֵצֵ֣א אִם־

בַּעַל אִשָּׁה הֽוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ ד אִם־אֲדֹנָיו
יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לּוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה
וְיַלְדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ ה וְאִם־
אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי
וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ ו וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע
אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ ס (לוי)
ז וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים׃ ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ כתיב אשר־לא
קרי אֲשֶׁר־לוֹ יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשֹׁל
לִמְכָרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ ט וְאִם־לִבְנוֹ יְיַעֲדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט
הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃ י אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ
כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ יא וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ ס (ישראל) יב מַכֵּה
אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃ יג וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים
אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃ ס
יד וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם
מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ ס טו וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
יוּמָת׃ ס טז וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת
יוּמָת׃ ס יז וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ ס
יח וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן
אוֹ בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ יט אִם־יָקוּם
וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה הַמַּכֶּה רַק
שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃ ס

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

1 **בַּשַּׁבָּת** לפני שמל את התינוק השני, כלומר, שבשבת היו שניהם
2 מוטלים לפניו, והוא מל קודם את זה שזמנו בערב שבת, **דְּאִיכָּא הַהּ**
3 **דְּשַׁבָּת דְּטָרִיד בֵּיהּ** – שבאותה שעה ישנו עדיין לפניו התינוק שזמן
4 מילתו בשבת והוא טרוד במילתו, ומשום כך פוטרו רבי יהושע,
5 שהרי טרוד בדבר מצוה הוא, אולם **הָכָא** במשנתנו מדובר **בְּגוֹן**
6 **שֶׁקָּדַם וְשַׁחֲטִינְהוּ לְאֵימוּרֵי צִיבּוּר בְּרִישָׁא** – שקדם ושחט את קרבנות
7 הציבור בתחילה, וכששחט את הזבח השני לשמם כבר לא היה
8 טרוד בשחיטתם, ולפיכך אין לפוטרו, שאינו נחשב לטועה בדבר
9 מצוה.
10 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן נמצא, שמה ששנינו בהמשך
11 המשנה 'רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף הַשּׁוֹחֵט לְשֵׁם אֵימוּרֵי צִיבּוּר פָּטוּר'
12 מדובר גם כן **אַף עַל גַּב דְּקָדַם וְשַׁחֲטִינְהוּ לְאֵימוּרֵי צִיבּוּר בְּרִישָׁא** –
13 שקדם ושחט את האימורי ציבור בתחילה, ואינו טרוד בקיום מצוה
14 זו, ואף על פי כן פוטרו רבי מאיר משום טועה בדבר מצוה, **וְהָתַנְיָא**
15 בברייתא, **רַבִּי חִיָּיא** [**מַאֲבֵל עֶרֶב**] **אָמַר** בשם **רַבִּי מֵאִיר, לֹא נֶחְלְקוּ**
16 **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל עֶרֶב**
17 **שַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת, דְּחַיֵּיב,**
18 ואף על פי שעשה מצוה. **עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת,**
19 **אֶחָד לָמוּל אַחַר הַשַּׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בַּשַּׁבָּת, וְשָׁכַח וּמָל אֶת שֶׁל אַחַר**
20 **הַשַּׁבָּת בַּשַּׁבָּת, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר**, משום
21 שטעה בדבר מצוה, ואף על גב שלא עשה מצוה במילה זו. והבינה
22 הגמרא עתה בדבריו של רבי מאיר, שברישא מחמת ששניהם
23 הגיע זמן מילתם, טעה לחשוב ששניהם זמנם היום, ומל תחילה
24 את התינוק שזמנו בשבת, ולאחר מכן, מל את התינוק שזמנו בערב
25 שבת, ואף שעשה מצוה, מכל מקום כיון שבשעה שמלו כבר לא
26 היתה מוטלת עליו מצות מילה בשבת זו, אינו חשוב טועה בדבר
27 מצוה, ולפיכך חייב חטאת. ואילו בסיפא מדובר שמל רק את זה
28 שזמנו לאחר השבת מפני שטעה לחשוב שזה התינוק שזמנו
29 בשבת, ולכן פוטרו רבי יהושע מפני שהיה טרוד עדיין במילתו של
30 התינוק השני שמוטל עליו למולו בשבת. ומוכח איפוא מהרישא
31 שלפי רבי מאיר מתחייב הטועה בדבר מצוה כשלא היה טרוד
32 בדבר מצוה המוטלת עליו כעת.
33 משיבה הגמרא בתמיהה: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר שזהו
34 טעמו של רבי מאיר בברייתא שמחייב את המל של ערב שבת
35 בשבת, והלא יש להקשות על כך, **מָה הָתָם** – ומה שם בסיפא **דְּלֹא**
36 **עָבִיד מִצְוָה** – שלא עשה מצוה כשמל את התינוק שזמנו לאחר
37 השבת, אף על פי כן **פָּטַר** אותו **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** [לדעת רבי מאיר], **הֵיכָא**
38 **דְּקָא עָבִיד מִצְוָה** – במקום שעשה מצוה, כגון ברישא שמל את
39 התינוק של ערב שבת שכבר הגיע זמנו, וכי יתכן לומר שמְחַיֵּיב
40 אותו רבי יהושע על כך. ובהכרח לומר שהטעם שרבי מאיר מחייב
41 ברישא אינו משום שכבר אינו טרוד בדבר מצוה, אלא מטעם
42 אחר.
43 הגמרא מביאה ביאור אחר לדברי רבי מאיר בברייתא, ועל פיו
44 יתבאר טעמו של רבי מאיר ברישא: **אָמְרֵי דְּבֵי** [–אמרו בבית
45 מדרשו של] **רַבִּי יַנַּאי, בְּרֵישָׁא** שחייב רבי יהושע [לדעת רבי מאיר]
46 את המל של ערב שבת בשבת מדובר **בְּגוֹן שֶׁקָּדַם וּמָל** את **שֶׁל שַׁבָּת**
47 **בְּעֶרֶב שַׁבָּת**, כלומר, שנתחלף לו לגמרי בין שני התינוקות, ומל את
48 של שבת בערב שבת, מתוך שסבר שזה התינוק שזמנו בערב שבת,
49 ולמחרת בשבת עדיין לא נודעה לו טעותו, ולכן מל את השני
50 שזמנו היה אתמול, מתוך שסבר שזמנו היום,

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:34	6:30	8:37	8:36	9:12	9:10	10:08	10:07	12:24	12:25	17:15	17:20	17:42	17:47	17:00	17:58
חיפה (ח)	6:36	6:31	8:37	8:36	9:13	9:11	10:08	10:07	12:23	12:24	17:15	17:20	17:39	17:45	16:46	17:55
ירושלים (ח)	6:33	6:29	8:36	8:34	9:11	9:09	10:06	10:05	12:23	12:23	17:17	17:23	17:40	17:45	16:42	17:55
תל אביב (ח)	6:35	6:31	8:38	8:36	9:13	9:11	10:08	10:07	12:24	12:25	17:14	17:19	17:41	17:46	16:56	17:57
אבו דאבי (ח)	7:05	7:02	9:16	9:15	9:48	9:47	10:46	10:45	13:06	13:07	18:07	18:12	18:33	18:37	17:51	18:46
אוסטריה, וינה (ח)	7:24	7:16	8:58	8:55	9:44	9:40	10:34	10:31	12:38	12:39	16:53	17:02	17:28	17:37	16:43	17:51
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:33	6:39	9:18	9:23	10:01	10:05	11:13	11:16	14:09	14:09	20:35	20:29	21:05	20:59	20:11	21:11
אוקראינה, אודסה (ח)	7:22	7:14	9:00	8:57	9:44	9:41	10:35	10:32	12:41	12:41	17:00	17:09	17:34	17:43	16:49	17:56
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:58	6:50	8:32	8:29	9:18	9:14	10:08	10:05	12:12	12:13	16:27	16:37	17:03	17:12	16:17	17:25
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:10	7:02	8:44	8:40	9:30	9:26	10:19	10:17	12:23	12:24	16:37	16:47	17:13	17:22	16:27	17:36
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:41	7:32	9:10	9:06	9:58	9:54	10:46	10:44	12:49	12:49	16:57	17:08	17:35	17:44	16:48	17:58
אוקראינה, קייב (ח)	7:34	7:25	9:03	8:59	9:51	9:47	10:39	10:37	12:41	12:42	16:49	17:00	17:27	17:37	16:40	17:51
איטליה, מילאנו (ח)	7:45	7:38	9:26	9:23	10:09	10:06	11:00	10:58	13:07	13:07	17:31	17:40	18:02	18:11	17:18	18:23
אקוואדור, קיטו (ח)	6:24	6:24	8:54	8:55	9:24	9:24	10:26	10:27	12:58	12:58	18:31	18:32	18:54	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:13	6:19	8:58	9:03	9:38	9:41	10:49	10:51	13:42	13:42	20:02	19:57	20:30	20:24	19:38	20:36
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:51	6:59	9:37	9:42	10:23	10:27	11:36	11:39	14:34	14:34	21:06	20:59	21:39	21:31	20:42	21:44
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:14	7:08	9:06	9:04	9:45	9:43	10:38	10:37	12:50	12:51	17:26	17:33	17:56	18:03	17:14	18:15
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:06	7:00	8:56	8:54	9:36	9:33	10:28	10:27	12:39	12:40	17:13	17:20	17:43	17:50	17:01	18:02
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:07	7:01	8:57	8:54	9:36	9:34	10:29	10:27	12:40	12:40	17:13	17:20	17:44	17:51	17:01	18:03
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:46	7:40	9:33	9:31	10:14	10:11	11:06	11:04	13:16	13:16	17:45	17:53	18:17	18:25	17:34	18:37
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:12	7:08	9:17	9:16	9:51	9:50	10:47	10:46	13:05	13:05	17:59	18:04	18:25	18:30	17:45	18:40
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:49	6:45	8:49	8:48	9:25	9:23	10:20	10:19	12:35	12:36	17:22	17:28	17:50	17:56	17:09	18:06
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:05	7:02	9:15	9:14	9:48	9:46	10:45	10:44	13:04	13:05	18:04	18:09	18:30	18:34	17:50	18:44
ארה"ב, ניו היבן (ח)	7:04	6:57	8:52	8:50	9:33	9:30	10:25	10:23	12:35	12:36	17:07	17:15	17:38	17:45	16:55	17:57
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:30	7:24	9:20	9:18	10:00	9:57	10:52	10:51	13:03	13:04	17:37	17:45	18:08	18:15	17:25	18:27
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:04	6:57	8:51	8:49	9:32	9:29	10:24	10:22	12:34	12:35	17:05	17:13	17:36	17:44	16:53	17:56
בוליביה, לה-פס (ח)	6:21	6:24	9:00	9:02	9:32	9:33	10:38	10:39	13:18	13:18	19:11	19:09	19:35	19:33	18:51	19:42
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:21	8:11	9:47	9:44	10:37	10:32	11:24	11:22	13:26	13:26	17:31	17:42	18:10	18:20	17:22	18:34
בלגיה, בריסל (ח)	8:20	8:11	9:47	9:44	10:36	10:32	11:24	11:22	13:26	13:27	17:33	17:43	18:11	18:21	17:23	18:35
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:45	5:49	8:26	8:29	9:00	9:03	10:08	10:10	12:53	12:53	19:00	18:57	19:21	19:17	18:35	19:27
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:34	5:38	8:15	8:18	8:49	8:51	9:57	9:58	12:41	12:41	18:42	18:39	19:07	19:04	18:22	19:14
בריטניה, לונדון (ח)	7:40	7:30	9:06	9:02	9:55	9:51	10:43	10:40	12:44	12:44	16:50	17:01	17:27	17:37	16:42	17:52
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:55	7:45	9:15	9:11	10:07	10:02	10:54	10:51	12:52	12:53	16:50	17:02	17:31	17:42	16:45	17:57
גרמניה, ברלין (ח)	7:50	7:39	9:12	9:08	10:03	9:58	10:50	10:47	12:50	12:51	16:53	17:04	17:31	17:41	16:42	17:56
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:01	7:51	9:30	9:26	10:18	10:14	11:06	11:04	13:09	13:09	17:18	17:28	17:55	18:05	17:08	18:19
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:41	5:46	8:24	8:27	8:59	9:01	10:07	10:09	12:54	12:54	19:07	19:03	19:26	19:23	18:39	19:33
הודו, מומבאי (ח)	7:13	7:11	9:29	9:29	10:01	10:00	10:59	10:59	13:22	13:23	18:31	18:34	18:55	18:58	18:16	19:08
הודו, פונה (ח)	7:08	7:06	9:25	9:25	9:56	9:56	10:55	10:55	13:18	13:19	18:28	18:31	18:52	18:55	18:13	19:05
הונגריה, בודפשט (ח)	7:11	7:03	8:47	8:44	9:32	9:29	10:22	10:20	12:27	12:28	16:44	16:53	17:19	17:28	16:33	17:41
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:12	7:06	9:01	8:59	9:41	9:38	10:33	10:32	12:44	12:44	17:16	17:24	17:47	17:54	17:04	18:06
יוון, אתונה (ח)	7:30	7:25	9:24	9:22	10:03	10:00	10:56	10:55	13:09	13:09	17:47	17:54	18:17	18:23	17:35	18:34

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע מג"א		סוף זמן קריאת שמע אדמוה"ז		סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	7:31	7:23	9:08	9:05	9:53	9:49	10:43	10:40	12:48	12:49	17:06	17:15	17:41	17:49	16:56	18:02
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:11	7:09	9:27	9:26	9:58	9:57	10:56	10:56	13:19	13:20	18:28	18:31	18:52	18:56	18:13	19:05
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:33	5:42	8:16	8:23	9:06	9:11	10:20	10:23	13:19	13:19	19:53	19:44	20:28	20:18	19:28	20:32
נפאל, קטמנדו (ח)	6:51	6:48	8:58	8:57	9:32	9:31	10:28	10:28	12:47	12:48	17:44	17:48	18:10	18:14	17:29	18:24
סין, בייג'ין (ח)	7:24	7:18	9:14	9:12	9:54	9:51	10:46	10:45	12:58	12:58	17:32	17:39	18:03	18:09	17:18	18:21
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:17	9:45	9:46	10:15	10:16	11:17	11:18	13:48	13:49	19:20	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	7:18	7:08	8:42	8:38	9:32	9:27	10:19	10:16	12:19	12:20	16:21	16:33	17:01	17:11	16:13	17:26
פרו, לימה (ח)	6:03	6:05	8:39	8:41	9:10	9:12	10:15	10:17	12:53	12:54	18:40	18:39	19:04	19:03	18:21	19:12
צרפת, ליאון (ח)	8:03	7:56	9:43	9:40	10:27	10:23	11:17	11:15	13:24	13:25	17:45	17:54	18:19	18:27	17:35	18:40
צרפת, פריז (ח)	8:22	8:13	9:55	9:51	10:41	10:37	11:30	11:28	13:34	13:35	17:48	17:58	18:23	18:32	17:37	18:46
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:39	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	12:40	12:40	18:08	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:35	7:28	9:19	9:16	10:01	9:58	10:52	10:51	13:01	13:02	17:30	17:39	18:00	18:08	17:17	18:20
קנדה, מונטריאול (ח)	7:16	7:09	8:57	8:54	9:40	9:37	10:31	10:29	12:38	12:38	17:01	17:10	17:34	17:42	16:49	17:55
קפריסין, לרנקה (ח)	6:45	6:40	8:43	8:42	9:20	9:18	10:14	10:13	12:29	12:30	17:13	17:19	17:42	17:47	17:00	17:58
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:48	8:37	10:03	9:59	10:57	10:52	11:43	11:39	13:40	13:40	17:32	17:44	18:14	18:26	17:24	18:42
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:25	8:13	9:37	9:32	10:32	10:27	11:17	11:14	13:13	13:14	17:05	17:18	17:45	17:57	16:54	18:13
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:48	7:40	9:24	9:21	10:09	10:06	10:59	10:57	13:05	13:05	17:22	17:31	17:57	18:05	17:12	18:19
שוויץ, ציריך (ח)	7:53	7:45	9:29	9:26	10:14	10:11	11:04	11:02	13:09	13:10	17:31	17:40	18:01	18:10	17:16	18:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:44	9:06	9:06	9:37	9:36	10:36	10:36	13:02	13:02	18:18	18:20	18:42	18:44	18:02	18:53

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00770**
31/01/2021

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים